

THE GREEK NEW TESTAMENT
According to Family 35

Third Edition

Wilbur N. Pickering, ThM PhD

THE GREEK NEW TESTAMENT
According to Family 35

THE GREEK NEW TESTAMENT

According to Family 35

The only significant line of transmission, both ancient and independent, that has a demonstrable archetypal form in all 27 books; with a revised critical apparatus that gives a percentage of manuscript attestation to the variant readings, including six published editions.

Third Edition

Greek Text and Apparatus

Wilbur N. Pickering, ThM PhD

Typesetting and Accenting

Dwayne Green

Corrections and Modifications to Punctuation

Robert A. Boyd

Copyright © 2020 Wilbur N. Pickering

Cover Photo: A rural scene in Goias, Brazil, courtesy of Dan Jore

Third Edition

ISBN: 978-0-9974686-8-7

This work is made available under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

You are free to share, copy, and redistribute the material in any medium or format under the following terms:

- Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
- NonCommercial — You may not use the material for commercial purposes.
- NoDerivatives — If you remix, transform, or build upon the material, you may not distribute the modified material.

Table of Contents

PREFACE.....	i
The Gospels	
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ.....	1
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ.....	64
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ.....	116
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ.....	196
Acts of the Apostles	
ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.....	252
Pauline Epistles	
ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ.....	328
ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α΄.....	352
ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β΄.....	378
ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ.....	395
ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ.....	405
ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ.....	414
ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ.....	421
ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α΄.....	428
ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β΄.....	434
ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α΄.....	438
ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Β΄.....	446
ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ.....	452
ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ.....	455
ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ.....	457
General Epistles	
ΙΑΚΩΒΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.....	475
ΠΕΤΡΟΥ Α΄.....	483
ΠΕΤΡΟΥ Β΄.....	492
ΙΩΑΝΝΟΥ Α΄.....	498
ΙΩΑΝΝΟΥ Β΄.....	506
ΙΩΑΝΝΟΥ Γ΄.....	508
ΙΟΥΔΑ.....	510

The Apocalypse

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ.....513

Appendices

Appendix I - MSS of Revelation.....558

Appendix II - Where to Place a Comma—Acts 12:25.....561

PREFACE

Once upon a time I was led to believe that Hermann von Soden's^a work was basically reliable. This was important because his work underlies both the Hodges Farstad and Robinson-Pierpont editions of the Majority (Byzantine) Text. However, the *Text und Textwert (TuT)*^b collations demonstrate objectively that not infrequently Soden is seriously off the mark. Maurice Robinson's collations of the *Pericope Adulterae*^c demonstrate objectively that Soden is very seriously wrong there. With reference to Soden's treatment of codex 223 K.W. Clark stated, "Furthermore, our collation has revealed sixty-two errors in 229 readings treated by von Soden."^d 27% in error (62÷229) is altogether too much, and what is true of MS 223 may be true of other MSS as well. Hoskier was not entirely mistaken in his evaluation. For myself, I had to reconsider the evidence for the whole New Testament, and that exercise led me to the conclusion that the most important segment of the relevant evidence had been overlooked (more precisely, it had been despised, and therefore ignored).

Herewith a new Greek Text, and critical apparatus, for the entire New Testament, based on that important segment. I call that segment Family 35, because cursive 35 is the complete New Testament, faithful to the family archetype, with the smallest number. (Cursive 18, also a complete NT, defects from the family in Revelation.) For a thorough explanation of why I prefer Family 35,^e please see my book, *God Has Preserved His Text!* (3rd edition).^f I there argue that God has preserved the precise original wording of the NT, and that we can, and do, know what it is, based on an empirical procedure. I claim to have demonstrated the superiority of Family 35 based on *size, independence, age, geographical distribution, profile, care, and range*. I challenge any and all to do the same for any other line of transmission.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ].^g I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used a variety of sources, which vary from book to book (please see the final footnote for each book for that information)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of those sources. I have determined the reading of f^{35} on the basis of well over thirty minuscule manuscripts (usually over forty, or even

---

^a *Die Schriften des Neuen Testaments in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 4 vols., 1911-1913).

^b *Text und Textwert der Griechischen Handschriften des Neuen Testaments* (Ed. Kurt Aland, Berlin: Walter de Gruyter). The series contains over a dozen volumes, covering the entire New Testament except for the second half of John.

^c So far as I know, this material has not yet been published; Robinson gave me the opportunity of working with a private copy of his collation pages.

^d *Eight American Praxapostoloi* (Kenneth W. Clark, Chicago: The University of Chicago Press, 1941, p. 12).

^e As explained elsewhere, I now use f^{35} instead of K^c . I further insist that f^{35} should be factored out of the broad Byzantine tradition and be presented separately, because I now believe that f^{35} is earlier than K^x , etc., being the base from which the others departed.

^f The book is available from Amazon.com. A free PDF download is available at www.prunch.org.

^g So far as I know, mine is the first apparatus to offer this information.

fifty) for each book, all of which I collated myself.^h Since the MSS come from all over the Mediterranean world (including most monasteries on the Mt. Athos peninsula), the chances that they do not represent the main line of transmission are, quite frankly, nil. So here you have the archetypal Text of $\mathfrak{f}^{35}$, beyond reasonable question.

I have included six published editions in the apparatus—RP, HF, OC, TR, CP, NU.ⁱ So how do I justify this new text and apparatus? Well, just the critical apparatus justifies the edition, being by far the most informative with reference to the large Byzantine majority and to $\mathfrak{f}^{35}$, which is both ancient and independent of the rest of the tradition. Also, my Text is sufficiently distinct from the rest to justify its existence (over a thousand differences from either HF or RP). For those who believe in an inerrant Text, as I do, each word is important (and even the spelling may prove to be significant).^j

Where all six printed editions are in agreement, I arbitrarily limit inclusion in the apparatus to variants with at least [10%] attestation. Also, I have arbitrarily included the movable-*nu* in the Text, as well as the full form of οὔτως, at all points.^k

As an arbitrary decision, I have limited the citation of individual MSS to those dated to the 5th century or earlier. I use *rell* to indicate that the reading is supported by all other witnesses (continuous text MSS, although until all of them have been collated this is obviously inexact), and printed editions (of the six included in the apparatus), compared to the other reading.^l

Quotation marks have been added throughout to facilitate a correct understanding of the text. Because standard English quotation marks too closely resemble rough and smooth breathing marks, double angle quotation marks « » are used. Nested quotations are indicated by single angle quotations marks < >, and nested quotations within nested quotations are indicated by double angle quotations marks « ». When a quotation continues with a new paragraph, it is indicated with right-pointing double angle quotations marks ».

It is the aim of the editors of this volume to produce a text which exactly represents Family 35 with an apparatus that faithfully reproduces the evidence for the variants from the manuscripts and published editions cited in the footnotes. If you come across any errors in the text or apparatus, please contact:

Wilbur Pickering
wilbur.pickering@gmail.com

or

Robert A. Boyd
boydr1@gmail.com

^h I hold a copy of a perfect representative of the $\mathfrak{f}^{35}$ archetype for 22 of the 27 NT books, and my best copy is perfect for 17 of them. Quite apart from these, most of the scribes who copied $\mathfrak{f}^{35}$ exemplars did very careful work. The care with which $\mathfrak{f}^{35}$ exemplars were copied contrasts sharply with that afforded to exemplars of all other lines of transmission.

ⁱ RP = Robinson-Pierpont (2005), HF = Hodges-Farstad, OC = the text of the Orthodox Churches, TR = *Textus Receptus*, CP = Complutensian Polygot, NU = N-A²⁶/UBS³ (N-A²⁷/UBS⁴ offer changes in the critical apparatus, *not* in the text; the text is still that of N-A²⁶/UBS³).

^j I venture to affirm to the reader that all original wording of the NT is preserved in this edition, if not in the Text, at least in the apparatus. “Diminish not a word” Jeremiah 26:2 (see Deuteronomy 4:2 and Luke 4:4, “every word” [as in 99.6% of the MSS]).

^k Anyone who wishes to apply a numeric code to this Text should keep that in mind.

^l My apparatus does not include lectionaries, patristic citations or ancient versions. I can explain why to anyone who is interested.

Editions of the Greek New Testament cited in the Apparatus

CP	Complutensian Polyglot
f ³⁵	Wilbur N. Pickering. <i>The New Testament According to Family 35</i> . 3 rd ed. WNP, 2020.
HF	Zane C. Hodges and Arthur L. Farstad, eds. <i>The Greek New Testament According to the Majority Text</i> . 2 nd ed. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1985.
NU	Nestle-Aland 26 th edition and United Bible Societies 3 rd edition
Nestle ²⁴	Nestle 24 th edition
Nestle ²⁵	Nestle 25 th edition
UBS ²	UBS 2 nd edition
OC	Orthodox Church
RP	<i>The New Testament in the Original Greek: Byzantine Textform 2005</i> . Compiled and arranged by Maurice A. Robinson and William G. Pierpont. Southborough, MA: Chilton Book Publishing, 2005.
TR	Textus Receptus

Signs and Abbreviations used in the Apparatus

- ϐ¹ Capital letter ϐ indicates a papyrus. The superscript number that follows indicates the number of the papyrus.
- M¹ Capital letter M followed by a superscript number indicates a particular line of transmission within the *Pericope Adulterae* (John 7:53–8:11).
- Mª Capital letter M followed by a superscript letter indicates a particular line of transmission within the book of Revelation.
- ^{pt} The superscript letters ^{pt} indicates part of the family of manuscripts or line of transmission. Often this directly follows the superscript letter, such as ^{apt}, which means part of the ^a line of transmission.
- ^½ A superscript fraction ^½ indicates a fraction of the family of manuscripts or line of transmission. Often this directly follows the superscript letter, such as ^{a½}, which means half of the ^a line of transmission.
- ( ) Witnesses which show only minor differences are noted in parentheses along with the witnesses for the main variant.
- [NU] Brackets around NU indicate that the NU editors are not completely convinced of the authenticity of the text.

- [?] Brackets around a question mark indicate doubt as to the reading of variant.
- [[NU]] Double brackets around NU indicate that the NU editors do not consider the text to be original.
- [!?] Brackets around an exclamation point and a question mark indicate a questionable and surprising editorial decision.
- «OC» Double angle quotation marks around OC indicate that the OC editors do not consider the text to be original.
- | A broken bar separates the instances of variation from each other within a single verse or section of the apparatus.
- Three hyphens indicate that the variant omits the footnoted text.
- ... A horizontal ellipsis indicates that the variant form cited is in agreement with the text.
- ~ A tilde indicates that the words in the text are transposed by the witnesses cited. The word order of the variant(s) is indicated by the numerals that follow (see below).
- 2 3 1 4 Variants of word order are represented by numerals which correspond to the order of the words in the text (1 = the first word in the text, etc.) This convention is followed not just for variants of transposition indicated by a tilde, but also for alternative forms within a single variation unit.
- ^c The superscript letter ^c indicates a correction made by a later hand, but sometimes also by the first hand.
- ^v The superscript letter ^v indicates that the reading attested by a witness cannot be determined with absolute certainty (*ut videtur*).
- rell* The abbreviation *rell* indicates that the rest of the manuscript tradition and printed editions support the text or variant (*reliqui*).
- +
- A plus sign indicates additional text in witnesses that support the main variant.
-
- A minus sign indicates text missing from witnesses that support the main variant.
-
- An arrow sign indicates a probable correction made to the text.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ

Abraham to Christ—1997 BC to 5 BC

1 ¹ Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυίδ,^a υἱοῦ Ἀβραάμ.^b
² Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· ³ Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φαρῆς καὶ τὸν Ζαρά ἐκ τῆς Θάμαρ, Φαρῆς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑσρώμ, Ἑσρώμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ· ⁴ Ἀράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ,^c Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών, Ναασσών δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών· ⁵ Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Βοῶζ^d ἐκ τῆς Ῥαχάβ, Βοῶζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὠβήδ^e ἐκ τῆς Ῥούθ, Ὠβήδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί, ⁶ Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα.

Δαυὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς^f ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα^g ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, ⁷ Σολομών δὲ ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ, Ῥοβοάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά, Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀσά.^h
⁸ Ἀσά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ, Ἰωράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζιαν· ⁹ Ὀζίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωάθαμ, Ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰαχάζ, Ἰαχάζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐζεκιάν· ¹⁰ Ἐζεκιίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Μανασσην,ⁱ Μανασσης δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμών,^j Ἀμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν· ¹¹ Ἰωσίας δὲ ἐγέννησεν^k τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας^l Βαβυλῶνος.

¹² Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν^m Βαβυλῶνος Ἰεχονίας ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ, Σαλαθιήλ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβάβελ· ¹³ Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ, Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακεῖμ,ⁿ Ἐλιακεῖμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ· ¹⁴ Ἀζώρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ, Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχειμ,^o Ἀχειμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιούδ· ¹⁵ Ἐλιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ματθάν, Ματθάν^p δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· ¹⁶ Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Χριστός.

^a Since most minuscules have the abbreviation δαδ, the choice between δαβιδ and δαυιδ becomes difficult, if not arbitrary. The LXX and most uncials have δαυιδ.

^b ἄβρααμ ^f5 [60%] | ἄβρααμ [40%] RP, HF, OC, CP, TR, NU [When Jehovah changed Abram's name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.]

^c ἀμιναδαβ *rell* | ἀμιναδαμ [30%] (In the minuscule manuscripts β is often written like an μ, only without the 'tail'—if the scribe was the least bit careless, they could easily be confused.)

^d βοοζ ^f5 W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | βοεζ ^g1NB [0.5%] NU | βοος C [0.5%]

^e ωβηδ ^f35 W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ωβηδ NB, C [2%] NU | two other spellings

^f ο βασιλευς ^f5 C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- ^g1NB [2%] NU

^g σολομωνα ^f5 ^g1B, C [90%] RP, HF, OC, CP, NU | σολομωντα W [9%] TR | σαλομων N [0.5%] | σολομων [0.5%]

^h ασα ^f5 W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ασαφ ^g1NB, C [2%] NU (twice)

ⁱ μανασσην ^f5 [25%] | μανασση NB, C, W [73%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | μανασην [2%]

^j αμων ^f5 W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | αμμων [2%] | αμωσ NC [2%] NU | αμνων B | one other spelling

^k ἐγεννησεν *rell* | I τον ιωακειμ ιωακειμ δε I (11.6%)

^l μετοικεσις *rell* | μετοικησις [10%] (also in verse 17, twice)

^m μετοικεσιαν *rell* | μετοικησιαν [10%]

ⁿ ελιακειμ *rell* | ελιακιμ W [10%] NU

^o αχειμ ^g1 *rell* | αχιμ [10%] NU | αχειν W | two other spellings

^p ματθαν *rell* | ματθατ [2%] | μαθθαμ CP (twice) | μαθθαν ^g1B

17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες.

Conception of Jesus—5 BC

18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις^α οὕτως ἦν· Μνηστευθείσης γὰρ^β τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. 19 Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι,^γ ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν. 20 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων· «Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ^δ τὴν γυναῖκά σου, τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. 21 Τέξεται δὲ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.» 22 Τοῦτο δὲ ὄλον γέγονεν ἵνα πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ^ε Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· 23 «Ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ,» ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον, «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.» 24 Διεγερθεὶς^ς δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος Κυρίου καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, 25 καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν ἕως οὗ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς, τὸν πρωτότοκον.^ω Καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἸΗΣΟΥΝ.

Jesus is born—4 BC

The 'wise men'

2 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ, μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα^α 2 λέγοντες· «Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα^β ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.» 3 Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς^γ ἐταράχθη, καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ. 4 Καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. 5 Οἱ δὲ εἶπον^α αὐτῷ· «Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου· 6 «Καὶ σύ, Βηθλεεμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ.» 7 Τότε Ἡρώδης, λάθρα καλέσας τοὺς μάγους, ἠκριβώσεν παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος. 8 Καὶ πέμψας αὐτούς εἰς Βηθλεεμ εἶπεν, «Πορευθέντες ἀκριβῶς ἐξετάσατε^β περὶ τοῦ Παιδίου· ἐπὰν δὲ εὑρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ.»

The Star!

9 Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν, καὶ ἰδοὺ, ὁ ἀστὴρ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ προῆγεν αὐτούς ἕως ἐλθῶν εἶστη^γ ἐπάνω οὗ ἦν τὸ Παιδίον. 10 Ἰδόντες δὲ τὸν

^α γεννησις f³⁵ [96.5%] RP, HF, OC, CP, TR | γενεσις Ϝ¹ NB [3%] NU | γενεσεσις C, W | two other spellings

^β γαρ f³⁵ W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- Ϝ¹ NB, C [2%] NU

^γ παραδειγματισαι f³⁵ NC, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | δειγματισαι Ϝ¹ B [1%] NU

^δ μαριμ f³⁵ NC, D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | μαριαν B [1%] NU

^ε του f³⁵ [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C, D, W [3%] NU

^ς διεγερθεις f³⁵ D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | εγερθεις NB, C [1%] NU

^ω τον υιον αυτης τον πρωτοτοκον f³⁵ C, D, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | υιον NB (0.5%) NU (1454 vs 8 manuscripts)

^α ιεροσολυμα *rell* | ιερουσαλημ C, N, W [10%]

^β αυτου τον αστερα *rell* | ~ 231 [1%] CP

^γ ηρωδης ο βασιλευς f³⁵ C, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 NB, D [2%] NU

^α ειπον *rell* | ειπαν NB, NU

^β ακριβως εξετασατε f³⁵ W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB(C)D [4%] NU

^γ εστη f³⁵ W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | εσταθη NB, C, D [2%] NU

ἀστέρα, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. 11 Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον^d τὸ Παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα· χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. 12 Καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

The flight to Egypt

13 Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοῦ, ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων· «Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι, μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ Παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό.» 14 Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον. 15 Καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ^e Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν Υἱόν μου.»

The massacre

16 Τότε Ἡρώδης, ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνείλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ὀρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκριβώσεν παρὰ τῶν μάγων. 17 Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ^f Ἰερεμίου^g τοῦ προφήτου λέγοντος· 18 «Φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρήνος καὶ^h κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς· Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν.»

The return to Natsareth

19 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ἰδοῦ, ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεταιⁱ τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ 20 λέγων· «Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ, τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ Παιδίου.» 21 Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἦλθεν^j εἰς γῆν Ἰσραὴλ. 22 Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ^k τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,^l ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν. Χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, 23 καὶ ἐλθὼν κατέκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

Ministry of John the Baptizer—26 AD

3 Ἐν δὲ^m ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστῆς κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας 2 καὶⁿ λέγων, «Μετανοεῖτε, ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» 3 Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ^o Ἡσαΐου^p τοῦ προφήτου λέγοντος· «Φωνὴ βοῶντος, Ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους

^d εἶδον *rell* | ἰδὸν *NC, W* [5%] | εὐρον [5%] *TR* | εἶδαν *B*

^e τοῦ *f*⁵ [97%] *RP, HF, OC, CP, TR* | --- *NB, C, D, W* [3%] *NU*

^f ὑπο *f*⁵ [98%] *RP, HF, OC, CP, TR* | δια *NB, C, D, W* [2%] *NU*

^g ἰερεμίου *f*⁵ *OC, CP, TR* | ἰερεμίου *RP, HF, NU*

^h θρήνος καὶ *f*⁵ *C, D, W* (99.2%) *RP, HF, OC, CP, TR* | --- *NB* (0.7%) *NU*

ⁱ κατ ὄναρ φαίνεται *f*⁵ *C, W* [98%] *RP, HF, OC, CP, TR* | ~ 312 *NB, D* [2%] *NU*

^j ἦλθεν *f*⁵ *D, N, W* [99%] *RP, HF, OC, CP, TR* | εἰσηλθεν *NB, C* [1%] *NU*

^k ἐπι *f*⁵ *C, D, W* [95%] *RP, HF, OC, CP, TR* | --- *NB, N* [5%] *NU*

^l Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ *f*⁵ *D, N* [99.7%] *RP, HF, OC, CP, TR* | ~ 2341 *NB, C, W* [0.3%] *NU*

^m δε *rell* | --- *D, N* [10%]

ⁿ καὶ *f*⁵ *C, D, N, W* [99.8%] *RP, HF, OC, CP, TR* [NU] | --- *NB* [0.2%] *Nestle*²⁴

^o ὑπο *f*⁵ *N* [98%] *RP, HF, OC, CP, TR* | δια *NB, C, D, W* [2%] *NU*

^p Ἡσαίου *f*⁵ *OC, CP, TR* | Ἡσαίου *RP, HF, NU*

αὐτοῦ.» » 4 Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην
 δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· ἡ δὲ τροφή αὐτοῦ ἦν^α ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. 5 Τότε
 ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περιχώρος τοῦ
 Ἰορδάνου, 6 καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ^β ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας
 αὐτῶν.

A bunch of snakes

7 Ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα
 αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης
 ὀργῆς; 8 Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον^γ τῆς μετανοίας, 9 καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς,
 «Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ,» λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων
 ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. 10 Ἦδη δὲ καὶ^δ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κείται.
 Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

11 »Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς^ε ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος
 ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει
 ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ·^ς 12 οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ,
 καὶ συνάξει τὸν σίτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην·^ς τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω.»

Baptism of Jesus

13 Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ^ς τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην
 τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. 14 Ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων, «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω
 ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;» 15 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν,
 «Ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.» Τότε ἀφήσιν
 αὐτόν. 16 Καὶ βαπτισθεὶς^ς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθὺς^ς ἀπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ ἰδοὺ, ἀνεώχθησαν^β
 αὐτῷ^ς οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν τὸ^δ Πνεῦμα τοῦ^ς Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ^ς
 ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. 17 Καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς
 μου, ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.»

Jesus tested by Satan

4 1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ
 διαβόλου. 2 Καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα^ς καὶ νύκτας τεσσαράκοντα,^η
 ὕστερον ἐπεινάσεν. 3 Καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων εἶπεν,^ι «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ
 ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.» 4 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Γέγραπται· «Οὐκ ἐπ' ἄρτω

^α αὐτου ην f⁵ N [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, C, D, W [1%] NU

^β η rell | --- [5%] CP

^γ ιορδανη f⁵ D [85%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 ποταμω NB, C, W [15%] NU

^δ καρπον αξιον rell | καρπους αξιους [5%] TR

^ε και f⁵ [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C, W [2%] NU

^ς βαπτιζω υμας f⁵ C [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, W [2%] NU

^ς αγιω f⁵ [80%] RP, HF, CP | 1 και πυρι NB, C, W [20%] OC, TR, NU

^ς αουτου εις την αποθηκην f⁵ NC (76.1%) RP, HF, OC, CP, TR, NU | ~ 2341 (13.9%) | 234 (7.4%) | 12341 B, W (2.6%)

^ς επι rell | εις CP

^ς και βαπτισθεις f⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 2 δε NB, C [1%] NU

^ς ανεβη ευθυς f⁵ C [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, W [1.5%] NU

^β ανεωχθησαν f⁵ NC, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ηνεωχθησαν B [1%] NU

^ς αουτω f⁵ C, W (99.5%) RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB (0.3%) | long omission (0.2%)

^δ το f⁵ C, W (99.9%) RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB (alone)

^ς του f⁵ C, W (99.6%) RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB (alone) | omit phrase (0.3%)

^ι και f⁵ C, D, W [99.9%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB

^ς τεσσαρακοντα f⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | τεσσαρακοντα NB(C) [1%] NU | μ D

^η τεσσαρακοντα f⁵ (D) W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | τεσσαρακοντα (NB) B, C [1%] NU

^ι αουτω ο πειραζων ειπεν f⁵ C [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 2341 NB, W [2%] NU | 123 και 41 D

μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ.» 5 Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἵστησιν^k αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, 6 καὶ λέγει αὐτῷ, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω. Γέγραπται γὰρ ὅτι <Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀρουσίν σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.» 7 Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Πάλιν γέγραπται· <Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.» 8 Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν. 9 Καὶ λέγει^l αὐτῷ, «Ταῦτα πάντα σοι^m δώσω ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι.» 10 Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ὑπάγε ὀπίσω μου,ⁿ Σατανᾶ· γέγραπται γάρ· <Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.» 11 Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος καὶ ἰδοῦ, ἄγγελιοι προσήλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

Jesus chooses Capernaum as His base of operations—27 AD

12 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς^o ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη,^p ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. 13 Καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ,^q ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καπερναοῦμ^r τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὀρίοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ·^s 14 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· 15 «Γῆ Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, 16 ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδεν φῶς^t μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.»

Peter, Andrew, James and John

17 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρῦσσειν καὶ λέγειν, «Μετανοεῖτε, ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» 18 Περιπατῶν δὲ^u παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα (τὸν λεγόμενον Πέτρον) καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν, ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. 19 Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων.» 20 Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. 21 Καὶ προβάς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον (τὸν τοῦ Ζεβεδαίου) καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. 22 Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

A tour of Galilee

23 Καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς,^v διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρῦσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. 24 Καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοή αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν

^j ζήσεται **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 ο **NB, C, D, W** [10%] NU

^k ἵστησιν **f**³⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐστήσεν **NB, C, D** [1%] NU

^l λέγει **f**³⁵ W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | εἶπεν **NB, C, D** [1.5%] NU

^m πάντα σοι **f**³⁵ D [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 **NB, C, W** [1.5%] NU

ⁿ ὀπισω μου **f**³⁵ D (88.1%) RP, HF, OC, CP | --- **NB, C, W** (11.8%) TR, NU | two other variants (0.1%)

^o ὁ ἰησοῦς **f**³⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, C, D** [1%] NU

^p παρεδοθη *rell* | παρεδωθη CP

^q ναζαρετ **f**³⁵ [89%] RP, HF, OC, CP, TR | ναζαρεθ **SD, W** [10%] | ναζαρα B [0.5%] NU | ναζαραθ C [0.5%] | one other spelling

^r καπερναουμ **f**³⁵ C [99%] RP, HF, OC, CP, TR | καφαρναουμ **NB, D, W** [1%] NU

^s νεφθαλειμ **f**³⁵ **NB, C, D** [89%] RP, HF, OC, CP, TR | νεφθαλιμ W [10%] NU | νεφθαλημ [1%]

^t εἶδεν φως **f**³⁵ (D) [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 **NB, C, W** [3%] NU

^u δε *rell* | 1 ο ἰησοῦς [5%] TR

^v ὀλην την γαλιλαιαν ο ἰησοῦς **f**³⁵ W (90.8%) RP, HF, OC, CP, TR | ~ 45123 D (7.6%) | 2345 (0.3%) | 123 (0.5%) | 45 (0.2%) | ~ 45 εν ολη τη γαλιλαια C (0.1%) | ~ 45 εν τη γαλιλαια **N** | εν ολη τη γαλιλαια B (alone) NU | καθ ολης της γαλιλαιας 45 (0.3%) | three other variants (0.2%)

αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας—ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους, καὶ^w δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους καὶ παραλυτικούς—καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.
25 Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

The Sermon on the Mount

5 ¹ Ἴδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καί, καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον^x αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

The Beatitudes

2 Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων· **3** «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. **4** Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. **5** Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν. **6** Μακάριοι οἱ πεινῶντες^y καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. **7** Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. **8** Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. **9** Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. **10** Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

For disciples

11 »Μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν ῥῆμα^z καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι,^a ἕνεκεν ἐμοῦ. **12** Χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν. **13** Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; Εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἐτι εἰ μὴ βληθῆναι ἕξω καὶ^b καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. **14** Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη. **15** Οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. **16** Οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Jesus interprets the Law

17 »Μὴ νομίσητε^c ὅτι ἤλθον καταλῦσαι τὸν Νόμον ἢ τοὺς Προφῆτας· οὐκ ἤλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. **18** Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ Νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται. **19** Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ^d οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὅς δ' ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. **20** Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ

^w καὶ f³⁵ ND,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- B,C [2%]

^x προσῆλθον *rell* | προσήλθον NB,NU

^y πεινῶντες *rell* | πινῶντες CP

^z ῥημα f³⁵ C,W (99.8%) RP,HF,OC,CP,TR | --- NB(D)NU

^a ψευδομενοι f³⁵ NB,C [99.9%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- D

^b βληθῆναι ἕξω καὶ f³⁵ D,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | βληθεν 2 NB,C [1%] NU

^c νομίσητε *rell* | νομησητε [5%] CP

^d διδάξῃ *rell* | διδάξει CP

ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν^ε πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εισέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

About respecting others

21 »Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη^φ τοῖς ἀρχαίοις, «Οὐ φονεύσεις, ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.» 22 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ^ε ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. Ὅς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, «Ρακά,» ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ. Ὅς δ' ἂν εἴπῃ, «Μωρέ,» ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν Γέενναν^h τοῦ πυρός. 23 Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐκεῖ^ι μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, 24 ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε· πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθων πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. 25 Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ,^j μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ^k τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ. 26 Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως ἂν^l ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

About sexual sin

27 »Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη,^m «Οὐ μοιχεύσεις.» 28 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήνⁿ ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. 29 Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς Γέενναν. 30 Καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοπον αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς Γέενναν.^o 31 Ἐρρέθη^p ὅτι^q «ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.» 32 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ^r τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτός λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι,^s καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ μοιχᾶται.

About swearing

33 »Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, «Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου.» 34 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ Θεοῦ· 35 μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστὶν τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου Βασιλέως· 36 μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμύση,

^ε ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν **f**⁵ [70%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 312 **NB**, W [30%] NU | one other variant (D omits verse 20; C is missing)

^φ ἐρρέθη **rell** | ἐρρηθη B, D [15%] (Wherever the word occurs a number of MSS will have the variant, but never more than 15%.)

^ε εἰκη **f**³⁵ D, W [96.2%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **Φ**⁶⁴ **NB** (1.9%) NU | a long omission [homoioteleuton] (1.9%)

^h γέενναν **rell** | γεεναν [5%] CP

ⁱ καὶ ἐκεῖ **f**³⁵ D [80%] RP, HF, CP | κακεῖ **NB**, W [20%] OC, TR, NU

^j ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 45123 **NB**, D, W [3%] NU

^k σε παραδῶ **f**³⁵ (D) W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **Φ**⁶⁴ **NB** [3%] NU

^l ἀν **rell** | ου W [3%] OC | --- [2%]

^m ἐρρέθη **f**³⁵ **NB**, D, W [90%] RP, HF, CP, NU | 1 τοῖς ἀρχαίοις [10%] OC, TR

ⁿ αὐτήν **f**³⁵ B, D, W [90%] RP, HF, OC, CP, NU | αὐτης [10%] TR | --- **N**

^o βληθῆ εἰς γέενναν **f**³⁵ W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 23 ἀπελθῆ **NB** [2%] NU (D omits verse 30)

^p ἐρρέθη **f**³⁵ **N** [30%] | 1 δε B, D, W [70%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^q οτι **f**³⁵ W [97%] RP, HF, CP, TR | --- **NB**, D [3%] OC, NU

^r ὡς ἀν ἀπολύσῃ **f**³⁵ D [90%] RP, HF, OC, CP, TR | पास ο ἀπολυων **NB**, W [10%] NU

^s μοιχασθαι **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, CP, TR | μοιχευθηναι **NB**, D, W [3%] NU

ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι.¹ 37 Ἐστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν <ναί, > οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

About retaliation

38 »Ἠκούσατε ὅτι ἐρρήθη, <Ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.> 39 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει^u ἐπὶ^v τὴν δεξιάν σου λαβεῖν, ^w στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. 40 Καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. 41 Καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. 42 Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου,^x καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι^y μὴ ἀποστραφῆς.

How to treat enemies

43 »Ἠκούσατε ὅτι ἐρρήθη, <Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου.> 44 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς,^z καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων ὑμᾶς καὶ^a διωκόντων ὑμᾶς, 45 ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς^b οὐρανοῖς· ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. 46 Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; 47 Καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς φίλους^c ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι^d οὕτως^e ποιοῦσιν; 48 Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὥσπερ^f ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς^g τέλειός ἐστιν.

Jesus warns against religious ostentation

6 1 »Προσέχετε^h τὴν ἐλεημοσύνηνⁱ ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς. Εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 2 Ὅταν οὖν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. 3 Σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, 4 ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ αὐτὸς^j ἀποδώσει σοι ἐν τῷ

¹ μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι f³⁵ [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 123645 (N)B(W) [1%] NU | ~ 612345 [0.5%] | ~ 126345 [0.5%] | two other variants D

^u ραπίσει f³⁵ D [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ραπίζει NB, W [2%] NU

^v ἐπὶ f³⁵ D [96%] RP, HF, OC, CP, TR | εἰς NB, W [4%] NU

^w δεξιάν σου λαβεῖν f³⁵ NW [65%] RP, OC | 1 σου 2 [35%] HF, CP, TR | 12 σου B[NU] | 2 σου D

^x δίδου f³⁵ [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | δος NB, D, W [1.5%] NU

^y δανείσασθαι f³⁵ [97.5%] RP, HF, OC, CP, TR | δανείσασθαι NB, D, W [1.5%] NU | δανήσασθαι [1%] | one other variant

^z εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν (τοὺς μισούντας 1.1% TR) ὑμᾶς f³⁵ W (91.2%) RP, HF, OC, CP, TR | ten minor variations on this D (1.9%) | 1234 (4.2%) | 56789 (0.9%) | ~ 5-9, 1-4 (0.6%) | five further partial variants (0.3%) | --- NB (0.8%) NU

^a ἐπηρεάζοντων ὑμᾶς καὶ f³⁵ W (94.3%) RP, HF, OC, CP, TR | 12 (2.8%) | 13 (D) (1.8%) | --- NB (0.8%) NU | longer omission (0.3%)

^b τοῖς f³⁵ [80%] RP, HF, CP | --- NB, D, W [20%] OC, TR, NU

^c φίλους f³⁵ W [96%] RP, HF, OC, CP | ἀδελφούς NB, D [3.5%] TR, NU | two other variants [0.5%]

^d τελῶναι f³⁵ W (91.4%) RP, HF, OC, CP, TR | ἐθνικοὶ NB, D (7.3%) NU | long omissions (1.3%)

^e οὕτως f³⁵ (80.2%) RP, HF, OC, CP, TR | το αὐτο NB, D, W (17%) NU | τοῦτο (1.5%) | long omissions (1.3%)

^f ὥσπερ f³⁵ D, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ὡς NB [3%] NU

^g ἐν τοῖς οὐρανοῖς f³⁵ [85%] RP, HF, OC, CP, TR | οὐρανίους NB, W [15%] NU | 13 D

^h προσέχετε f³⁵ B, D, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 δε N [4%] [NU]

ⁱ ἐλεημοσύνην f³⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | δικαιοσύνην NB, D [1%] NU

^j αὐτός f³⁵ D, W (75.2%) RP, HF, CP, TR | --- NB (24.1%) OC, NU | long omissions (0.7%)

φανερῶ.^k 5 Καὶ ὅταν προσεύχη,^l οὐκ ἔση^m ὥσπερⁿ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἀν^o φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι^p ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. 6 Σὺ δέ, ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖον^q σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.^r

How to pray

7 »Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε^s ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογία αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. 8 Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς, οἶδεν γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὃν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτήσαι αὐτόν. 9 Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· 10 ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς^t γῆς. 11 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· 12 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν^u τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. 13 Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμὴν.»^v 14 Ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. 15 Ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν,^w οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν^x ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

How to fast

16 »Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ^y οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί, ἀφανίζουσιν γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι^z ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. 17 Σὺ δὲ νηστεύων ἀλειφαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, 18 ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·^a καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.^b

The right attitude toward material supply

19 »Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται διορῦσσοῦσιν καὶ κλέπτουσιν· 20 θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν

^k ἐν τῷ φανερῷ **f**³⁵ W [93.7%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** (5.7%) NU | long omissions (0.7%)

^l προσεύχη **f**³⁵ **ND, W** [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | προσευχησθε **B** [1.5%] NU

^m ἔση **f**³⁵ **D, W** [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | εσεσθε **NB** [1.5%] NU

ⁿ ὥσπερ **f**³⁵ **W** [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ὡς **NB, D** [1%] NU

^o ἀν **f**³⁵ **W** [90%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [10%] NU

^p ὅτι **f**³⁵ **W** [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [3%] NU

^q ταμεῖον **f**³⁵ **B** [30%] NU [ταμιον **ND, W**] | ταμειον [70%] RP, HF, OC, CP, TR

^r ἐν τῷ φανερῷ **f**³⁵ **W** (97.2%) RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** (1.9%) NU | long omissions (0.9%)

^s βαττολογήσητε **f**³⁵ [99%] RP, HF, OC, CP, TR | βατταλογήσητε **NB, NU** | βλαττολογησαι **D** | βατταλογεταί **W** [0.5%] | two other spellings

^t τῆς **f**³⁵ **D** [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, W** [1%] NU

^u ἀφίεμεν **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, CP, TR | αφικαμεν **NB** [1%] NU | αφιομεν **D, W** [1%]

^v ὅτι σου ἐστιν ἡ βασιλεια και η δυναμις και η δοξα εις τους αιωνας αμην **f**³⁵ **W** (97.6%—with variations) RP, HF, OC, TR | 1-11 (1.1%) | αμην (0.2%) | --- **NB, D** (1.1%) (CP) NU

^w τα παραπτώματα αυτων **f**³⁵ **B, W** (97.7%) RP, HF, OC, CP, TR | 12 υμων (0.5%) | --- **ND** (1.1%) NU | long omission (0.5%) | two other variants (0.2%)

^x υμων *rell* | 1 ο ουρανος [5%] CP

^y ὥσπερ **f**³⁵ **W** [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ὡς **NB, D** [1.5%] NU

^z ὅτι **f**³⁵ **W** [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [3%] NU

^a κρυπτο **f**³⁵ **W** [99%] RP, HF, OC, CP, TR | κρυφαιω **NB(D)** [1%] NU (twice)

^b σοι **f**³⁵ **NB, D, W** [90%] RP, HF, CP, NU | 1 ἐν τῷ φανερῷ [10%] OC, TR (OC in small print)

οὐρανῶ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρωῖσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν· **21** ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν^ε ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.

About world-view

22 »Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. Ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ἦ,^d ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται. **23** Ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ἦ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. Εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον.

“You cannot serve God and money”

24 »Οὐδεὶς δύναται δυσὶν κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.^ε **25** Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε·^f μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσεσθε.^ε Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλείων^h ἐστὶν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; **26** Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. Οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; **27** Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πηχυν ἓνα; **28** Καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει·ⁱ οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει,^j **29** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ^k Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. **30** Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιένυσσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; **31** Μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, <Τί φάγωμεν;> ἢ <Τί πίωμεν;> ἢ <Τί περιβαλώμεθα;> **32** Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ·^l οἶδεν γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρῆζετε τούτων ἀπάντων. **33** Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ^m καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. **34** Μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον, ἢ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰⁿ ἑαυτῆς. Ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

The right attitude toward others

7 **1** »Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. **2** Ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται^ο ὑμῖν. **3** Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; **4** Ἡ πῶς ἔρεις τῷ ἀδελφῷ σου, <Ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ^p τοῦ ὀφθαλμοῦ σου,> καὶ ἰδοῦ, ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; **5** Ὑποκριτά, ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου,^q καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

^ε ὑμων f³⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | σου NB [1%] NU (D missing) (twice)

^d ὁ ὀφθαλμὸς σου ἀπλοῦς ἦ f³⁵ [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 51234 NB, W [1%] NU

^ε μαμωνα rell | μαμμωνα [5%] TR

^f καὶ τί πίητε f³⁵ N [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ἡ 23 B, W [2%] [NU] | --- N [1%]

^ε ἐνδύσεσθε f³⁵ [20%] | ἐνδύσησθε NB, N, W [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU [The future indicative was unexpected.]

^h πλείων f³⁵ [20%] | πλειον NB, N, W [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU [‘Life’ and ‘food’ are feminine, not neuter.]

ⁱ αὐξάνει f³⁵ N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | αὐξανουσιν B [1%] NU | ου ξενουσιν N

^j ου κοπια ουδε νηθει f³⁵ N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 κοπιωσιν (κοπιουσιν B) 3 νηθουσιν (B) [1%] NU | 3 νηθουσιν 3 κοπιωσιν N

^k ουδε rell | 1 ο CP

^l ἐπιζητεῖ f³⁵ N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐπιζητουςιν NB [3%] NU

^m του θεου f³⁵ N, W (99%) RP, HF, OC, CP, TR [NU] | των ουρανων (0.4%) | αυτου (0.3%) | --- N(B) (0.2%)

ⁿ τα f³⁵ N [80%] RP, HF, OC, CP, TR | --- N(B) W [20%] NU | long omission [0.5%] | three other variants

^ο μετρηθησεται rell | αντιμετρηθησεται N [10%] TR

^p απο f³⁵ W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | εκ NB, N [3%] NU

^q την δοκον εκ του οφθαλμου σου f³⁵ N, W [99.7%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 345612 NB, C^v [0.3%] NU

Analyze your audience

6 »Μὴ δώτε[†] τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· μήποτε καταπατήσωσιν[‡] αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσίν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ρήξωσιν ὑμᾶς.

Be persistent, yet considerate

7 »Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.[†] 8 Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. 9 Ἡ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν^υ αἰτήσῃ^υ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; 10 Καὶ^ω ἐὰν^χ ἰχθὺν αἰτήσῃ,^υ μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; 11 Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; 12 Πάντα οὖν ὅσα ἀν^ξ θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος^α γάρ ἐστιν ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται.

Eternal destiny

13 »Εἰσεέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς. 14 Τί^β στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

A tree is known by its fruit

15 »Προσέχετε δὲ^ε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασιν προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶν λύκοι ἄρπαγες. 16 Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Μὴτὶ συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν^δ ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; 17 Οὕτως πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. 18 Οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. 19 Πᾶν οὖν^ε δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. 20 Ἄρα γε, ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

We have to do the Father's will

21 »Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, «Κύριε, Κύριε,» εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν^ϛ οὐρανοῖς. 22 Πολλοὶ ἐρωῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, «Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν,^ς καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;» 23 Καὶ τότε

[†] δωτε *rell* | δωτε [5%] CP

[‡] καταπατήσωσιν *f³⁵ X* [97%] RP, HF, OC, CP, TR | καταπατήσουσιν B, C, N, W [3%] NU

[†] ὑμιν *rell* | ἡμιν OC

^υ ἐαν *f³⁵ N, W* [97.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C [0.5%] NU | αν [2%]

^υ αἰτησῃ *f³⁵ N, W* [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | αἰτησει NB [1.5%] NU | αἰτησεις C

^ω καὶ *f³⁵ N, W* [85%] RP, HF, OC, TR | ἠ 1 NB, C [15%] CP, NU

^χ ἐαν *f³⁵ N, W* [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C [3%] NU

^υ αἰτησῃ *f³⁵* [97%] RP, HF, OC, CP, TR | αἰτησει NB, C, N, W [3%] NU

^ζ αν *f³⁵ B* [98%] RP, HF, OC, CP, TR | εαν NC, N, W [2%] NU

^α ουτος *rell* | ουτως [10%] CP

^β τι *f³⁵ C, N, W* (99%) RP, HF, OC, CP, NU | οτι X, TR | οτι δε B

^ε δε *f³⁵ C, W* [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB [1%] NU (N missing)

^δ σταφυλην *f³⁵ W* [99%] RP, HF, OC, CP, TR | σταφυλας NB [1%] NU | σταφυληνας C

^ε ουν *f³⁵ C* [25%] | --- NB, C, W [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^ϛ εν *f³⁵ W* [97%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τοις NB, C [3%] NU

^ς προεφητεύσαμεν *f³⁵* [98%] RP, HF, OC, CP, TR | επροφητεύσαμεν NB, C, W [2%] NU

ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι «Οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.»

All face adversity—foundation determines outcome

24 »Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω αὐτὸν^h ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦⁱ ἐπὶ τὴν πέτραν. 25 Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσον^j τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ· καὶ οὐκ ἔπεσεν, θεμελιωτὸ γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. 26 Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ^k ἐπὶ τὴν ἄμμον. 27 Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσεν· καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη.»

Editorial comment

28 Καὶ ἐγένετο ὅτε συνετέλεσεν^l ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, 29 ἦν γὰρ διδάσκων αὐτούς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.^m

The Messiah demonstrates His power

Jesus heals a leper

8 1 Καταβάντι δὲ αὐτῶⁿ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῶ ὄχλοι πολλοί. 2 Καὶ ἰδού, λεπρὸς ἐλθὼν^o προσεκύνη αὐτῶ, λέγων, «Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι.» 3 Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς,^p λέγων, «Θέλω, καθαρίσθητι.» Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. 4 Καὶ λέγει αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς· «Ὅρα μηδενὶ εἰπῆς· ἀλλ' ^q ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκαι^r τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωσῆς,^s εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.»

Jesus heals at a distance

5 Εἰσελθόντι^d δὲ αὐτῶ^u εἰς Καπερναοῦμ,^v προσῆλθεν αὐτῶ ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων, 6 «Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.» 7 Καὶ λέγει αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς,^w «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν.» 8 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη· «Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσελθῆς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ,^x καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. 9 Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι

^h ὁμοιωσω αυτον f³⁵ C, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ὁμοιωθησεται NB [4%] NU

ⁱ την οικιαν αυτου f³⁵ [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 312 NB, C, W [2%] NU

^j προσεπεσον f³⁵ [93%] RP, HF, OC, CP, TR | προσεπεσαν B, C [6%] NU | προσεπεσεν N | προσεπεκρουσαν W | two other variants [1%]

^k την οικιαν αυτου f³⁵ C [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 312 NB, W [2%] NU

^l συνετελεσεν f³⁵ [94%] RP, HF, OC, CP, TR | ετελεσεν NB, C, W [6%] NU

^m γραμματεις f³⁵ C [95%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 αυτων NB, W [5%] NU

ⁿ καταβαντι δε αυτω f³⁵ [97.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 12 αυτου N | καταβαντος 2 αυτου B, C, W [1%] NU | καταβαινοντος 2 αυτου [1%]

^o ελθων f³⁵ C, W [75%] RP, HF, OC, CP, TR | προσελθων NB, N [24%] NU | --- [1%]

^p ο ιησους f³⁵ N, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C [4%] NU

^q αλλ f³⁵ [50%] TR | αλλα NB, C, N, W [50%] RP, HF, OC, CP, NU

^r προσενεγκαι f³⁵ [25%] | προσενεγκε NN, W [75%] RP, HF, OC, CP, TR | προσενεγκον B, C [0.5%] NU [The imperatival use of the infinitive is very normal Koine, being a continuation of classical usage.]

^s μωσης f³⁵ C [90%] RP, HF, OC, CP | μωυσης NB, N, W [10%] TR, NU

^t εισελθοντι f³⁵ N, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | εισελθοντος NB, C [4%] NU

^u αυτω f³⁵ N, W [91%] RP, HF, OC, CP | αυτου NB, C [4%] NU | τω ιησου [5%] TR

^v καπερναουμ f³⁵ C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | καφαρναουμ NB [1%] NU

^w ο ιησους f³⁵ C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- (N)B [0.5%] NU

^x λογω rell | λογον [5%] TR

ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας. Καὶ λέγω τούτῳ, «Πορεύθητι,» καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, «Ἔρχου,» καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, «Ποίησον τοῦτο,» καὶ ποιεῖ.» **10** Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν, καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν^γ εὔρον. **11** Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἔξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται^z μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. **12** οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Ἐκεῖ ἔσται ὁ^a κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.» **13** Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ,^b «Ὑπαγε, καὶ^c ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι.» Καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ^d ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

Peter's mother-in-law

14 Καὶ ἐλθὼν^e ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν. **15** Καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφήκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ.^f **16** Ὀψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς. Καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, **17** ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος, «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν^g καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.»

18 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους^h περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. **19** Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, «Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.» **20** Λέγειⁱ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.» **21** Ἄλλος δὲ τῶν μαθητῶν^j εἶπεν αὐτῷ, «Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.» **22** Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν^k αὐτῷ, «Ἀκολουθεῖ μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.»

Jesus controls wind and wave

23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **24** Καὶ ἰδοῦ, σεισμός μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων. Αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν. **25** Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ^l ἤγειραν αὐτόν λέγοντες, «Κύριε, σῶσον ἡμᾶς,^m ἀπολλύμεθα.» **26** Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τί δειλοὶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;» Τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. **27** Οἱ δὲ

^γ οὐδε ἐν τῷ ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν **f**³⁵ **NC,N** (95.1%) **RP,HF,OC,CP,TR** | **οτι** 1-6 (3.4%) | **1 παρ** ουδενι 2-6 (0.2%) | **παρ** ουδενι 56 (0.3%) | ~ **παρ** ουδενι 56234 **B,W** (0.7%) **NU** | **long omission** (0.3%)

^z ἀνακλιθησονται **rell** | ἀνακλιθησονται [10%] **CP**

^a ο **rell** | --- **CP**

^b ἑκατοντάρχῳ **f**³⁵ [30%] **OC,TR** | **εκατονταρχη** **NB,C,N,W** [70%] **RP,HF,CP,NU**

^c καὶ **f**³⁵ **C,N** [99%] **RP,HF,OC,CP,TR** | --- **NB,W** [1%] **NU**

^d αὐτοῦ **f**³⁵ **C,N,W** [99%] **RP,HF,OC,CP,TR[NU]** | --- **NB** [1%]

^e ἐλθὼν **rell** | **εισελθων** [5%] **CP**

^f αὐτῷ **f**³⁵ **NB,C,W** [90%] **RP,HF,OC,CP,NU** | **αυτοις** [10%] **TR** | **αυτων** **N**

^g ἐλαβεν **rell** | **ανελαβεν** [5%] **CP**

^h πολλους ὄχλους **f**³⁵ **C,N** [97%] **RP,HF,OC,CP,TR** | **πολυν οχλον** [2%] | **2 &** [1%] | **οχλον** **B,NU** | **οχλον πολυν** **W** | **one other variant**

ⁱ λεγει **f**³⁵ [20%] | **καὶ** **1** **NB,C,N,W** [80%] **RP,HF,OC,CP,TR,NU**

^j μαθητων **f**³⁵ **NB** [20%] | **1** **αυτου** **C,N,W** [80%] **RP,HF,OC,CP,TR[NU]**

^k εἶπεν **f**³⁵ **N,W** [98%] **RP,HF,OC,CP,TR** | **λεγει** **NB,C** [2%] **NU**

^l οἱ μαθηταὶ **f**³⁵ (80%) **RP,HF,CP** | **12** **αυτου** **W** (19%) **OC,TR** | **αυτω** **12** **αυτου** **C** (0.5%) | --- **NB** (0.5%) **NU**

^m ἡμας **f**³⁵ **W** [97%] **RP,HF,OC,CP,TR** | --- **NB,C** [3%] **NU**

ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες, «Ποταπός ἐστὶν οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;»ⁿ

Jesus controls any number of demons

28 Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ^o εἰς τὸ πέραν, εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν,^p ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι, ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. 29 Καὶ ἰδοῦ, ἔκραξαν λέγοντες· «Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ,^q Υἱέ τοῦ Θεοῦ; Ἦλθες ὧδε^r πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;» 30 Ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη. 31 Οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, «Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεπον ἡμῖν ἀπελθεῖν^s εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.» 32 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Υπάγετε.» Οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.^t Καὶ ἰδοῦ, ὥρμησεν πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων^u κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι. 33 Οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων. 34 Καὶ ἰδοῦ, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν^v τῷ Ἰησοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτόν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῆ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

Jesus forgives sins

9 **1** Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ^w πλοῖον διεπέρασεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. **2** Καὶ ἰδοῦ, προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ, «Θάρσει, τέκνον· ἀφέωνταί^x σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.»^y **3** Καὶ ἰδοῦ, τινὲς τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, «Οὗτος βλασφημεῖ.» **4** Καὶ εἰδὼς^z ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν· «Ἰνατί ὑμεῖς^a ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; **5** Τί γὰρ ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, «Ἀφέωνταί^b σου^c αἱ ἁμαρτίαι,» ἢ εἰπεῖν, «Ἐγειραι^d καὶ περιπάτει; **6** Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας»—τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, «Ἐγερθεῖς, ἄρον σου τὴν κλίνην καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.» **7** Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. **8** Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν^e καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

Matthew called

9 Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον^f λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἀκολουθεῖ μοι.» Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν

ⁿ ὑπακούουσιν αὐτῷ **f**⁵⁵ C [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 **NB**, W [1.5%] NU

^o ἐλθόντι αὐτῷ **f**⁵⁵ W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐλθοντος αὐτου B, C [4%] NU | ἐλθοντων αὐτων **N**

^p γεργεσηνων **f**⁵⁵ W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | γεργεσιων [2%] | γαδαρηνων B, C [2%] NU | γαζαρηνων **N**

^q ιησου **f**⁵⁵ W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**, C [4%] NU

^r **f**⁵⁵ generally has ὧδε, presumably to distinguish it from ὦ δε.

^s ἐπίτρεπον ἡμῖν ἀπελθεῖν **f**⁵⁵ C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀποστελον ἡμας **NB** [2%] NU

^t τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων **f**⁵⁵ N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | τοὺς χοίρους **NB**, C [3%] NU

^u τῶν χοίρων **f**⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**(C), W [5%] NU

^v συναντησιν **f**⁵⁵ C, N, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ὑπαντησιν **NB** [1.5%] NU

^w τὸ **f**⁵⁵ C, N, W [90%] RP, HF, CP, TR | --- **NB** [10%] OC, NU

^x ἀφέωνται **f**⁵⁵ C, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀφεονται [1%] | ἀφιενται **NB**, NU | ἀφεοντε N | ἀφιοντε D

^y σοι αἱ ἁμαρτίαι σου **f**⁵⁵ [96.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 423 **NB**, C, W [2%] NU | ~ 4234 N [1%] | 123 D [0.5%]

^z εἰδὼς **f**⁵⁵ B (33.2%) | εἰδων (1%) | ἰδων **NC**, D(N)W (65.7%) RP, HF, OC, CP, TR, NU | 'knowing' is better than 'seeing'

^a ὑμεῖς **f**⁵⁵ N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**, C, D [2%] NU

^b ἀφεονται **f**⁵⁵ C, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀφεονται [1%] | ἀφιονται **ND** | ἀφιενται B, NU | ἀφεοντε N

^c σου **f**⁵⁵ **NB**, C, D, W [65%] RP, HF, OC, CP, NU | σοι N [35%] TR

^d ἐγειραι **f**⁵⁵ B [80%] RP, HF, CP, TR | ἐγειρε **N**, C, D, N, W [20%] OC, NU

^e ἐθαύμασαν **f**⁵⁵ C, N (97.5%) RP, HF, OC, CP, TR | εθουμαζον (0.3%) | εροβηθησαν **NB**, D, W (2%) NU | two other variants (0.2%)

^f ματθαιον **f**⁵⁵ C [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | μαθθαιον **NB**, D, NU | ματθεον N | μαθθεον W

αὐτῷ. **10** Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοῦ, πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. **11** Καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι εἶπον^ε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει^η ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;» **12** Ὁ δὲ Ἰησοῦς^ι ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς^ι «Ὁὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. **13** Πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστίν, Ἐλεον^κ θέλω καὶ οὐ θυσίαν.» Οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ^λ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.»^μ

Fasting

14 Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες, «Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά,^ν οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν;» **15** Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Μὴ δύναται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον χρόνον^ο μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος; Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.

Old wineskins

16 »Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ χειρὸν σχίσμα γίνεται. **17** Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.^ρ Ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς^ρ καινοὺς, καὶ ἀμφοτέροί^ρ συντηροῦνται.»

Jesus raises the dead

18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοῦ, ἄρχων τις ἐλθὼν^ς προσεκύνει αὐτῷ, λέγων ὅτι «Ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν, ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθεε τὴν χειρὰ σου ἐπ' αὐτὴν καὶ ζήσεται.» **19** Καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **20** Καὶ ἰδοῦ, γυνὴ αἰμορροῦσα δώδεκα ἔτη προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. **21** Ἐλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, «Ἐὰν μόνον ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ σωθήσομαι.» **22** Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς^ι καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἶπεν, «Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.» Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. **23** Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, λέγει αὐτοῖς,^υ **24** «Ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον ἀλλὰ καθεύδει.» Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. **25** Ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. **26** Καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

^ε εἶπον **f**⁵⁵ D,N [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ελεγον **KB, C, W** [3%] NU

^η καὶ πίνει **f**⁵⁵ [30%] | --- **NB(C)(D)N, W** [70%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^ι ἰησοῦς **f**⁵⁵ C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [1%] NU

^ι αὐτοῖς **f**⁵⁵ N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, C** [1%] NU

^κ ελεον **f**⁵⁵ W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ελεος **NB, C, D, N** [1.5%] NU

^λ ἀλλὰ *rell* | ἀλλ [5%] TR

^μ εἰς μετάνοιαν **f**⁵⁵ C [96%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D, N, W** [4%] NU

^ν πολλὰ **f**⁵⁵ C, D, N, W [98.6%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- **NB** [1.4%]

^ο χρόνον **f**⁵⁵ [20%] OC | --- **NB, C, D, N, W** [80%] RP, HF, CP, TR, NU

^ρ ἀπολοῦνται **f**⁵⁵ C, N, W [80%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀπολλυνται **f**^{55pt} **NB** [20%] NU | ἀπολλυται D

^ρ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς *rell* | ~ 23451 C [3%] OC

^ρ ἀμφοτέροι *rell* | ἀμφοτερα [5%] TR

^ς τὸ ἐλθὼν **f**⁵⁵ [30%] | εἰς 2 [62%] RP, HF, CP, NU [C, D, N, W etc. have ΕΙΣΕΛΘΩΝ, which could be taken as one word, the verb] | 2 [5%] TR | προσελθων **N** | εἰς προσελθων B [2%] OC

^ι ἐπιστραφεὶς **f**⁵⁵ C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | στραφεις **NB(D)N** [3%] NU

^υ λέγει αὐτοῖς **f**⁵⁵ C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 N | ελεγεν **NB, D** [3%] NU | two other variants

Jesus restores sight and speech

27 Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ^v δύο τυφλοί, κρίζοντες καὶ λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, Υἱὸς^w Δαυίδ.» 28 Ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί· καὶ λέγει αὐτοῖς,^x «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Ναί, Κύριε.» 29 Τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, «Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.» 30 Καὶ ἀνεώχθησαν^y αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ ἐνεβριμήσατο^z αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, «Ὅρατε μηδεὶς γινωσκέτω.» 31 Οἱ δὲ ἐξεληθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῆ ἐκείνῃ.

32 Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοῦ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφόν, δαιμονιζόμενον. 33 Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός. Καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες ὅτι,^a «Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ.» 34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, «Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.»

The harvest needs workers

35 Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κόμας διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.^b 36 Ἴδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἐσπλαγγίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι^c καὶ ἐρριμμένοι, ὡς^d πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. 37 Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. 38 Δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.»

Jesus commissions and orients the twelve disciples—28 AD

10 1 Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν^e πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. 2 Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά εἰσιν^f ταῦτα· πρῶτος Σίμων (ὁ λεγόμενος Πέτρος) καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ,^g Ἰάκωβος (ὁ τοῦ Ζεβεδαίου) καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, 3 Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος^h (ὁ τελώνης), Ἰάκωβος (ὁ τοῦ Ἀλφαιίου) καὶ Λεββαῖος (ὁ ἐπικληθεὶςⁱ Θαδδαῖος), 4 Σίμων (ὁ Κανανίτης)^j καὶ Ἰουδᾶς^k Ἰσκαριώτης (ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν).

Orientation with immediate effect

5 Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, παραγγείλας αὐτοῖς λέγων· «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν^l μὴ εἰσέλθῃτε. 6 Πορεύεσθε δὲ μᾶλλον

^v αὐτοῦ f⁵⁵ NC, N, W [99.8%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- B, D [0.2%]

^w υἱος f⁵⁵ B, W [70%] HF, NU | υἱε NC, D, N [30%] RP, OC, CP, TR

^x αὐτοῖς f⁵⁵ [20%] | ἰ ηἰσοῦς N | ἰ ο ἰησοῦς B, C, D, N, W [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^y ἀνεωχθησαν f⁵⁵ NW [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἠνεωχθησαν B, D, N [0.5%] NU | ἠνοιχθησαν C

^z ἐνεβριμήσατο f⁵⁵ C, D, N, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐνεβριμηθη N(B) [1.5%] NU

^a ὅτι f⁵⁵ [25%] OC | --- NB, C, D, N, W [75%] RP, HF, CP, TR, NU

^b ἐν τῷ λαῷ f⁵⁵ N [90%] RP, HF, OC, TR | --- B, C, D, N, W [10%] CP, NU

^c ἐσκυλμένοι f⁵⁵ NB, C, D, W [90%] RP, HF, CP, NU | ἐκλελυμένοι [10%] OC, TR | --- N

^d ὡς f⁵⁵ C, D, N [50%] OC | ὡσει NB, W [50%] RP, HF, CP, TR, NU

^e ἐξουσίαν *rell* | ἰ κατα [25%]

^f εἰσιν f⁵⁵ [30%] OC, CP | ἐστιν NB, C, D, N, W [70%] RP, HF, TR, NU

^g αὐτοῦ f⁵⁵ N, C, D, N, W [99.8%] RP, HF, OC, CP, TR | ἰ καὶ B [0.2%] NU

^h ματθαῖος f⁵⁵ C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | μαθθαιος B, D, NU | μαθθεος N | ματθεος N | one other spelling

ⁱ λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς f⁵⁵ N, W [99.4%] RP, HF, OC, CP, TR | ἰ (C)(D) | --- NB (0.4%) NU

^j κανανίτης f⁵⁵ NW [98%] RP, HF, OC, CP, TR | καναναιος B, C, N [2%] NU | χαναναιος D

^k ἰουδᾶς f⁵⁵ (C)N, W [90%] RP, HF, CP, TR | ἰ ο NB(D) [10%] OC, NU

^l σαμαρειτων f⁵⁵ B [95%] RP, HF, OC, CP, TR | σαμαριτων NC, N, W [5%] NU | σαμαριτανων D

πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. 7 Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες ὅτι ᾿Ηγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. 8 Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπρούς καθαρίζετε,^m δαιμόνια ἐκβάλλετε. Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. 9 Μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, 10 μὴ πήραν εἰς ὀδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδους·ⁿ ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν.^p

11 »Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιος ἐστίν, κἀκεῖ μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθητε. 12 Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν.^q 13 καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἄξια, ἐλθέτω^r ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἄξια, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω. 14 Καὶ ὅς ἐάν^s μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι^t τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. 15 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων^u ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Orientation with prophetic effect

16 »Ἴδοῦ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. 17 Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς. 18 Καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. 19 Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν^v ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε,^w δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε.^x 20 οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.

Like master, like slave

21 »Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. 22 Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. 23 Ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.^y Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου. 24 Οὐκ ἐστὶν μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. 25 Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος^z ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ^a ἀπεκάλεσαν,^b πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκειακούς^c αὐτοῦ; 26 Μὴ οὖν φοβηθῆτε

^m λεπρούς καθαρίζετε f⁵⁵ [94%] RP, HF, CP | 12 νεκρούς εγειρετε [2%] OC, TR | νεκρούς εγειρετε 12 NB, C(D)N [3%] NU | ~ εκβαλλετε νεκρούς εγειρετε (W) [1%] (OC in small print)

ⁿ ραβδους f⁵⁵ C, N, W [95%] RP, HF, CP | ραβδον NB, D [5%] OC, TR, NU

^o γαρ *rell* | 1 ἐστιν D [3%] OC

^p ἐστίν f⁵⁵ N, W [96%] RP, HF, CP, TR | --- NB, C [3%] OC, NU | ~ γαρ 1 D [1%]

^q αὐτήν *rell* | 1 λεγοντες εἰρηνη τῷ οἴκῳ τούτῳ ND, W [10%] OC, CP

^r ἐλθετω f⁵⁵ B [94%] RP, HF, OC, TR | ἐλθατω NC, N, W [2%] NU | εἰσελθετω [4%] CP | ἐστε D

^s ἐάν f⁵⁵ C [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀν NB, D, N, W [3%] NU

^t ἐξερχόμενοι f⁵⁵ C, N, W [97%] RP, HF, CP, TR | 1 ἐξω NB, D [2%] OC, NU | 1 ἐκ [1%]

^u γομορραν *rell* | γομορρας C [10%] OC | γομορων W [1%] | γομορας D | γομορας N [1%]

^v παραδιδῶσιν f⁵⁵ C [94%] RP, HF, CP, TR | παραδῶσιν NB [2%] NU | παραδῶσουσιν D, N, W [3%] OC | παραδῶσωσιν [1%]

^w λαλήσετε f⁵⁵ [30%] OC, CP | λαλήσητε NB, C, D, N, W [70%] RP, HF, TR, NU | two other variants

^x λαλήσετε f⁵⁵ N [90%] RP, HF, OC, CP, TR | λαλήσητε NB, C, W [9%] NU | --- D | two other variants

^y ἄλλην f⁵⁵ C(D)N (97%) RP, HF, OC, CP, TR | ἑτεραν NB, W (2.9%) NU | one other variant

^z ο δοῦλος *rell* | τῷ δούλῳ [2%] OC

^a βεελζεβούλ *rell* | βεελζεβουβ CP [Latin] | βεεζεβουλ NB | βελζεβουλ D [0.5%]

^b ἀπεκάλεσαν f⁵⁵ [30%] CP | επεκαλεσαν B, C, W [20%] HF, NU | εκαλεσαν [49%] RP, OC, TR | επεκαλεσαντο KN [1%] |

καλοῦσιν D | one other variant ['to stigmatize' is the appropriate verb here]

^c οἰκειακούς f⁵⁵ C, D, W [85%] RP, HF, CP | οικιακούς KN [15%] OC, TR, NU | οικιακοῖς B

αυτοῦς· οὐδὲν γάρ ἐστιν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται.

“Do not be afraid”

27 »Ὁ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων. 28 Καὶ μὴ φοβεῖσθε^d ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων^e τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Φοβήθητε^f δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ^g ψυχὴν καὶ^h σῶμα ἀπολέσαι ἐν Γεέννῃ. 29 Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; Καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν. 30 Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναί εἰσιν. 31 Μὴ οὖν φοβηθῆτε·ⁱ πολλῶ^j στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

Jesus demands total commitment

32 »Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν^k οὐρανοῖς. 33 Ὅστις δ’ ἂν ἀρνήσηται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καγὼ^l ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν^m οὐρανοῖς.

34 »Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. 35 Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· 36 καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶⁿ αὐτοῦ.

37 »Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· 38 καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστιν μου ἄξιος. 39 Ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

40 »Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. 41 Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήψεται,^o καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήψεται. 42 Καὶ ὃς ἐὰν^p ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.»

The Pharisees reject Jesus as Messiah

11 1 Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

^d φοβεῖσθε ^f55 NC [95%] RP, HF, CP, NU | φοβήθητε B, D, N, W [5%] OC, TR | one other variant

^e αποκτενοντων ^f55 N [95%] RP, HF, CP | αποκτενοντων NC, D, W [3%] OC, NU | αποκτεινοντων B [2%] TR

^f φοβηθητε ^f55 D, N [99%] RP, HF, OC, CP, TR | φοβεισθε NB, C, W [1%] NU

^g και ^f55 NB, C, D, N [50%] OC, CP, TR, NU | 1 την W [50%] RP, HF

^h και ^f55 B, C, D [50%] OC, CP, TR, NU | 1 το NW [50%] RP, HF

ⁱ φοβηθητε ^f55 C [97%] RP, HF, OC, CP, TR | φοβεισθε NB, D, W [3%] NU

^j πολλω ^f55 [20%] CP | πολλων NB, C, D, W [80%] RP, HF, OC, TR, NU

^k εν ^f55 ^g19 ND, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τοις B, C [5%] [NU]

^l αυτον καγω ^f55 C [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 ^g19 NB, D, W [5%] NU

^m εν ^f55 ^g19 X, C, D, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τοις B [2%] [NU]

ⁿ οικειακοι ^f55 B [85%] RP, HF, CP | οικιακοι X [15%] OC, TR, NU

^o ληψεται ^f55 [99%] RP, HF, OC, CP, TR | λημψεται ^g19 NB, C(D)W [1%] NU (twice)

^p εαν ^f55 X, C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | αν B, D [2%] NU

John needs reassuring

2 Ὁ δὲ Ἰωάννης, ἀκούσας ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο^α τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 3 εἶπεν αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;» 4 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· 5 τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν,^β νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. 6 Καί, μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί.»

Jesus eulogizes John the Baptizer

7 Τούτων δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου· «Τί ἐξήλθετε^γ εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι, κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; 8 Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν, ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις^δ ἠμφιεσμένον; Ἰδοῦ, οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων^ε εἰσίν. 9 Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε^ν ἰδεῖν, προφήτην; Ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. 10 Οὗτος γάρ^ω ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται· «Ἰδοῦ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.» 11 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. 12 Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. 13 Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν·^ξ 14 καὶ εἰ θέλετε δεῖξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. 15 Ὁ ἔχων ὄτα ἀκούειν^ν ἀκουέτω.

16 »Τίτι δὲ ὁμοίωσω τὴν γενεὰν ταύτην; Ὁμοία ἐστὶν παιδίοις^ζ ἐν ἀγορᾷ καθημένοις,^α καὶ προσφωνοῦσιν^β τοῖς ἐταίροις^γ αὐτῶν^δ 17 καὶ^ε λέγουσιν, «Ὁὐκ ἠγάπησαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε·^ς ἐβρηγήσαμεν ὑμῖν^ε καὶ οὐκ ἐκόψασθε.» 18 Ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μῆτε ἐσθίων μῆτε πίνων, καὶ λέγουσιν, «Δαιμόνιον ἔχει.» 19 Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, «Ἰδοῦ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν.» Καί, ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων^η αὐτῆς.»

^α δύο f³⁵ [97%] RP, HF, OC, CP, TR | δια NB, C, D, W [3%] NU

^β ακουουσιν f³⁵ C, N (95.2%) RP, HF, OC, CP, TR | 1 και NB, D, W (4.1%) NU | long omissions (0.7%)

^γ εξηλθετε f³⁵ [96%] RP, HF, OC, CP, TR | εξηλθατε NB, C, D, N, W [3.5%] NU | εξεληλυθατε [0.5%] (also verse 8)

^δ ιματιοις f³⁵ C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

^ε βασιλειων f³⁵ N (63.1%) RP, HF, CP | βασιλειων (NB) C, D, W (36.5%) OC, TR, NU | long omission (0.3%)

^ν εξηλθετε f³⁵ [97%] RP, HF, OC, CP, TR | εξηλθατε NB, C, D, N [2.5%] NU | εξεληλυθατε W [0.5%]

^ω γαρ f³⁵ C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

^ξ προεφητευσαν f³⁵ N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | επροφητευσαν NB, C, D [2%] NU

^ν ακουειν f³⁵ X, C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- B, D [0.5%] NU

^ζ παιδιοις *rell* | παιδαριοις [5%] TR

^α εν αγορα καθημενοις f³⁵ [50%] CP | 1 αγοραις 3 [45%] RP, HF, TR | ~ 31 αγοραις C, N, W [4%] OC | ~ 31 ταις αγοραις NB [1%] NU | ~ 31 τη αγορα D

^β και προσφωνουσιν f³⁵ N, W [97%] RP, HF, CP, TR | α 2 C | α προσφωνοντα NB, D [3%] OC, NU

^ς εταριοις f³⁵ [65%] RP, OC, CP, TR | ετεροις NB, C, D, N, W [35%] HF, NU

^δ αυτων f³⁵ C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [1%] NU

^ε και f³⁵ C, N, W [98%] RP, HF, CP, TR | --- NB, D [2%] OC, NU

^ς ωρχησασθε *rell* | ορχησασθε [2%] CP

^ε υμιν f³⁵ C, N, W (97.4%) RP, HF, OC, CP, TR | ημιν (0.5%) | --- NB, D (1.4%) NU | long omissions (0.7%)

^η τεκνων f³⁵ C, D, N (99.4%) RP, HF, OC, CP, TR | εργων NB, W (0.5%) NU | long omission (0.1%)

Jesus denounces three cities

20 Τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς¹ ὀνειδίξειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν. 21 «Οὐαὶ σοι, Χωραζὶν,^j οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδᾶ·^k ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο^l αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ^m μετενόησαν. 22 Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν. 23 Καὶ σύ, Καπερναοῦμ,ⁿ ἢ ὅ ἕως τοῦ^p οὐρανοῦ ὑψωθῆς,^q ἕως Ἄδου^r καταβιβασθῆσι·^s ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο^l αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν^u ἂν μέχρι τῆς σήμερον. 24 Πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι γῆ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί.»

“I praise you, Father”

25 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐξομολογοῦμαι σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυσας^v ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. 26 Naί, ὁ Πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία^w ἔμπροσθέν σου.

27 »Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ· οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι. 28 Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. 29 Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ’ ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός^x εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· 30 ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.»

Jesus is Lord of the Sabbath

12 1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων. 2 Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπέειπασαν, καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυας καὶ ἐσθίειν. 2 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον^y αὐτῷ, «Ἰδοὺ, οἱ μαθηταὶ σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν ἐν σαββάτῳ.» 3 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπέπειπεν, αὐτὸς^z καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ, 4 πῶς εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν,^a οὐς^b οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ’ αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς

¹ ο ἰησοῦς **f**³⁵ C,N,W [35%] | --- **SB,D** [65%] **RP,HF,OC,CP,TR,NU**

^j χωραζὶν **f**³⁵ [20%] **CP** | χωραζὶν **N** [65%] **RP,HF,OC,TR,NU** | χωραζὶν **SB,C,W** [5%] | χωραζὶν [5%] | χωραζὶν [2%] | χωραζαὶν **D** | three other variants

^k βηθσαιδα **f**³⁵ **C(D)N** [85%] **RP,HF,OC,CP,NU** | βηθσαιδαν **B,W** [14%] **TR** | βηθσαιδαν **Σ** [1%] | two other spellings

^l ἐγενοντο **rell** | ἐγενηθησαν [2%] **OC**

^m σποδῶ **rell** | 1 καθήμεναι [10%] **OC** | 1 καθήμενοι **ΣC** [3%]

ⁿ καπερναοῦμ **f**³⁵ **C,N,W** [99%] **RP,HF,OC,CP,TR** | καφαρναοῦμ **SB,D** [1%] **NU**

^o ἢ **f**³⁵ [35%] | ἢ **N** [64%] **RP,HF,OC,CP,TR** | μὴ **SB,C,D,W** [1%] **NU**

^p τοῦ **f**³⁵ **C,N** [99%] **RP,HF,OC,CP,TR** | --- **SB,D,W** [1%] **NU**

^q ὑψωθῆς **f**³⁵ [35%] | ὑψωθησα **N** [63%] **RP,HF,OC,CP,TR** | ὑψωθηση **SB,C,D,W** [1%] **NU** | two other spellings

^r ἀδου **rell** | αἰδου **HF** (And so wherever the word occurs.)

^s καταβιβασθησι **f**³⁵ **C,D,N** [98.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | καταβηση **B,D,W** (0.4%) **NU** | καταβληθηση (0.6%) | κατενεχθηση (0.3%) | long omissions (0.2%)

^t ἐγενοντο **f**³⁵ **N,W** [99%] **RP,HF,CP,TR** | ἐγενηθησαν **SB,C,D** [1%] **OC,NU**

^u ἐμειναν **f**³⁵ **D** [97.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | ἐμεινεν **SB,C** [1%] **NU** | ἐμεινον **W** [1%] | ἐμεινεν **N** | one other variant

^v ἀπέκρυσας **f**³⁵ **C,N,W** [99.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | ἐκρυσας **SB,D** [0.5%] **NU** | ἐγρυσας **Φ**⁶²

^w ἐγενετο εὐδοκία **f**³⁵ **C,D,N** [98.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | ~ 21 **Φ**⁶²**SB,W** [1.5%] **NU**

^x πρᾶος **f**³⁵ **N,W** [99.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | πρᾶος **Φ**⁶²**SB,C,D** [0.5%] **NU**

^y εἶπον **f**³⁵ **D,N,W** [99.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | εἶπαν **SB,C** [0.5%] **NU**

^z αὐτος **f**³⁵ [90%] **RP,HF,OC,CP,TR** | --- **SB,C,D,N,W** [10%] **NU**

^a ἔφαγεν **f**³⁵ **C,D,N,W** [99.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | ἔφαγον **SB** [0.5%] **NU**

^b οὐς **f**³⁵ **ΣC,N** [99%] **RP,HF,OC,CP,TR** | ο **B,D,W** [1%] **NU**

ιερευσιν μόνοις;^c 5 Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσιν καὶ ἀναίτιοι εἰσιν; 6 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεϊζόν^d ἐστὶν ὧδε. 7 Εἰ δὲ ἐγνώκατε τί ἐστίν, Ἐλεον^e θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους. 8 Κύριος γάρ ἐστίν^f τοῦ σαββάτου ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου.»^g

Jesus heals on the Sabbath

9 Καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. 10 Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος ἦν^h τῆνⁱ χειρα ἔχων ξηράν. Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, «Εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεύειν;»^j—ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. 11 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; 12 Πόσω οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου. Ὡστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν.» 13 Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ,^k «Ἐκτεινον τὴν χειρα σου.»^l Καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀποκατεστάθῃ^m ὑγιῆς ὡς ἡ ἄλλη. 14 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες,ⁿ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.^o

A tactical withdrawal

15 Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί,^p καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἀπάντας.^q 16 Καὶ ἐπέτιμησεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν,^r 17 ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· 18 «Ἰδοὺ, ὁ παῖς μου ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. 19 Οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. 20 Κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν. 21 Καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.»

The Pharisees blaspheme the Holy Spirit

22 Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν^{u,v} λαλεῖν καὶ βλέπειν. 23 Καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, «Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός,^w ὁ Υἱὸς Δαυὶδ;» 24 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι

^c τοῖς ἱερευσιν μονοῖς *rell* | ~ 312 [1%] OC

^d μεϊζόν *rell* | μεϊζων N [10%] TR | μεϊζων C

^e ελεον *f*⁵ W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ελεος *NB, C, D, N* [1.5%] NU

^f ἐστὶν *rell* | 1 καὶ [10%] TR

^g του σαββατου ο υιος του ανθρωπου *rell* | ~ 3456 καὶ 12 OC

^h ἦν *f*⁵ [80%] RP, HF, CP, TR | --- *NB, C, W* [0.5%] NU | 1 ἐκει D, N [20%] OC

ⁱ τῆν *f*⁵ D [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ εχων 1 N [2%] | --- *NB, C, W* [1%] NU

^j θεραπευειν *f*⁵ B, C, N [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | θεραπευσαι *ND, W* [0.5%] NU

^k ανθρωπω *rell* | 1 τω εξηραμενην εχοντι την χειρα [5%] CP

^l τῆν χειρα σου *f*⁵ C, D, W [96%] RP, HF, CP, TR | ~ 312 *NB, N* [4%] OC, NU

^m αποκατεσταθη *f*⁵ D [78%] RP, HF, OC, TR | απεκατεσταθη *NB, C, N, W* [20%] CP, NU | απεκατεστη [1%] | one other variant

ⁿ οἱ δε φαρισαιοι συμβουλιον ελαβον κατ αυτου εξελθοντες *f*⁵ N, W [95%] RP, HF, CP, TR | ~ 12384567 [3%] | ~ 82134567 (*N*)B, C [1.5%] OC, NU | ~ 8 καὶ 134567 D [0.5%]

^o απολεσωσιν *rell* | απωλεσωσιν CP

^p οχλοι πολλοι *f*⁵ C, D, W [97.3%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | ~ 21 (1.9%) | 1 N (0.5%) | 2 *NB* (0.3%)

^q απαντας *f*⁵ [20%] | παντας *NB, C, N (D, W)* [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^r αυτον ποιησωσιν *rell* | ~ 21 OC

^s οπως *f*⁵ N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ινα *NB, C, D* [2%] NU

^t και *rell* | 1 εν D [5%] TR | 1 επι W

^u τον τυφλον και κωφον *f*⁵ C, N [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 1432 W [3%] | 14 *NB, D* [1%] NU

^v κωφον *f*⁵ *NB, D, W* [25%] NU | 1 καὶ C, N [75%] RP, HF, OC, CP, TR

^w ο χριστος *f*⁵ [20%] OC, CP | --- *NB, C, D, N, W* [80%] RP, HF, TR, NU

ἀκούσαντες εἶπον, «Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν^x Βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.» **25** Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς^y τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς· «Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς^z ἔρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. **26** Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη. Πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; **27** Καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;^a Διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.^b **28** Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ^c ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. **29** Ἡ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκευῆ αὐτοῦ διαρπάσαι,^d ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρὸν; Καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ.^e

The unforgivable sin

30 »Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστιν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. **31** Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.^f **32** Καὶ ὅς ἐάν^g εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν^h αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Jesus denounces the Pharisees

33 »Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρὸν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. **34** Γεννήματα ἐχιδῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. **35** Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦⁱ ἐκβάλλει^j ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει^k πονηρά. **36** Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ ἐάν^l λαλήσωσιν^m οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν περιⁿ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. **37** Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.»

The sign of the prophet Jonah

38 Τότε ἀπεκρίθησάν^o τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες, «Διδάσκαλε, θέλομεν^p ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.» **39** Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ

^x ἐν **F**³⁵ [25%] | 1 τῶ **NB,C,D,N,W** [75%] **RP,HF,OC,CP,TR,NU**

^y ο ἰησοῦς **F**³⁵ **C,N,W** [99.5%] **RP,HF,OC,CP,TR** | --- **NB,D** [0.5%] **NU**

^z εαυτης *rell* | εαυτην **D** [5%] **OC** (2x)

^a εκβαλλουσιν *rell* | εκβαλουσιν **N** [3%] **OC**

^b υμων εσονται κριται **F**³⁵ **C,N** [97%] **RP,HF,CP,TR** | ~ 321 **NB,D** [1%] **OC,NU** | ~ 312 [1%] | ~ 32 αυτοι 1 **W** | three other variants

^c εγω εν πνευματι θεου **F**³⁵ [28%] **OC,TR** | ~ 2341 **NB,C,D,W** [70%] **RP,HF,CP,NU** | 234 [2%] | ~ 2 δακτυλω 41 **N**

^d διαρπασαι **F**³⁵ **ND** [98%] **RP,HF,CP,TR** | αρπασαι **B,C,N,W** [2%] **OC,NU**

^e διαρπαση **F**³⁵ **ND,W** [40%] | διαρπασει **B,C,N** [60%] **RP,HF,OC,CP,TR,NU**

^f τοις ανθρωποις **F**³⁵ **C,D,N,W** [98%] **RP,HF,OC,CP,TR** | --- **NB** [2%] **NU**

^g εαν *rell* | αν **Φ**²¹**D** [10%] **TR**

^h τω νυν **F**³⁵ [90%] **RP,HF,OC,CP** | τωτω 1 **NB,C,D,N,W** [5%] **TR,NU** | ~ 1 αιωνι τωτω [5%]

ⁱ θησαυρου *rell* | 1 της καρδιας [5%] **TR**

^j εκβαλλει **F**³⁵ **B,D,W** [85%] **RP,HF,OC,CP,NU** | 1 τα **NC,N** [14%] **TR** | 1 το [1%]

^k εκβαλλει *rell* | 1 τα **N** [10%] **CP**

^l εαν **F**³⁵ **C,N,W** (99.2%) **RP,HF,OC,CP,TR** | αν (0.4%) | --- **NB,D** (0.4%) **NU**

^m λαλησωσιν **F**³⁵ **N,W** (97.3%) **RP,HF,OC,CP,TR** | λαλησουσιν **NB,C** (2.2%) **NU** | seven other variants **D** (0.4%)

ⁿ περι *rell* | υπερ **CP**

^o απεκριθησαν **F**³⁵ **N,W** [95%] **RP,HF,OC,CP,TR** | 1 αυτω **NB,C,D** [5%] **NU**

^p θελομεν *rell* | θελωμεν [2%] **CP**

προφήτου. 40 Ὡσπερ γὰρ ἦν^d Ἰωῆς^e ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται^s ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. 41 Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωῆ, καὶ ἰδοῦ, πλεῖον Ἰωῆ ὧδε. 42 Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος,^t καὶ ἰδοῦ, πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.

An empty 'house' is bad

43 »Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὐρίσκει. 44 Τότε λέγει, «Ἐπιστρέψω^u εἰς τὸν οἶκόν μου^v ὅθεν ἐξῆλθον.» Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα,^w σεσαρωμένον, καὶ κεκοσμημένον. 45 Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἔτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου χειρόνα τῶν πρώτων. Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.»^x

New relationships

46 Ἐτι δὲ^y αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοῦ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι.^z 47 Εἶπεν δὲ τις αὐτῷ, «Ἰδοῦ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν,^a ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.»^{b,c} 48 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ εἰπόντι^d αὐτῷ, «Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;» 49 Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν·^e «Ἰδοῦ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. 50 Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ^f τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.»

Parables of the Kingdom

13 1 Ἐν δὲ^g τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ ἐξεληθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ^h τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν. 2 Καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰςⁱ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει.

^a ἦν *rell* | ἐγενετο [2%] OC | --- D

^b ἰωῆς *rell* | 1 ο προφητης [1%] OC

^c ἔσται *f*⁵ NB,C [65%] RP, HF, CP, TR, NU | 1 και D, W [35%] OC

^d σολομῶνος *rell* | σολομῶντος C [10%] TR (both times; C only the first)

^e επιστρέψω *rell* | υποστρέψω [10%] CP

^f επιστρέψω εἰς τὸν οἶκον μου *f*⁵ C, W [99%] RP, HF, CP, TR | ~ 23451 NB, D [1%] OC, NU

^g σχολάζοντα *rell* | 1 και NC [4%] OC

^h ταυτη τη πονηρα *rell* | ~ 231 [2%] OC

ⁱ δε *f*⁵ C(D)W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB [1%] NU

^j αὐτω λαλῆσαι *rell* | ~ 21 D [5%] OC

^k ἔξω ἐστήκασιν *rell* | ~ 21 OC

^l σοι λαλῆσαι *rell* | σε ἴδεν OC

^m the whole verse *f*⁵ C(D)W [99%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB [1%]

ⁿ εἰποντι *f*⁵ C [98.5%] RP, HF, CP, TR | λεγοντι NB, D [1.5%] OC, NU | --- W

^o εἶπεν *rell* | εφη [1%] OC

^p ποιηση *rell* | ποιησει [5%] CP | ποιη C [0.5%] | ποιει D

^q δε *f*⁵ C, D, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB [1.5%] NU

^r απο *f*⁵ C, W (97.7%) RP, HF, CP, TR | εκ N (0.5%) | --- B (1.5%) OC, NU | three other variants D (0.3%)

^s εις *f*⁵ NB, C, W [30%] OC, NU | 1 το D [70%] RP, HF, CP, TR

Parable of the soils

3 Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς πολλὰ^ι λέγων· «Ἴδού, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι.^κ 4 Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν· καὶ ἦλθεν τὰ πετεινά καὶ^ι κατέφαγεν αὐτά. 5 Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. 6 Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. 7 Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαὶ καὶ ἀπέπνιξαν^μ αὐτά. 8 Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ ἐδίδου καρπὸν· ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα. 9 Ὁ ἔχων ὄτα ἀκούει,^ν ἀκουέτω.»

The reason for parables

10 Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον^ο αὐτῷ, «Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;» 11 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι «Υμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνοις δὲ οὐ δέδοται. 12 Ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. 13 Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνιοῦσιν. 14 Καὶ ἀναπληροῦται^π αὐτοῖς^ι ἡ προφητεία Ἡσαΐου ἡ λέγουσα· «Ἀκοῆ ἀκούετε^τ καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέπετε^ς καὶ οὐ μὴ ἴδητε. 15 Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσίν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν· μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσίν ἀκούσωσιν καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν, καὶ ἐπιστρέψωσιν·^ι καὶ ἰάσωμαι^ι αὐτούς.» 16 Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσιν, καὶ τὰ ὄρα ὑμῶν ὅτι ἀκούει·^ν 17 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον,^ω καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Parable of the soils explained

18 » Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος·^χ 19 Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει^ν τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ—οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. 20 Ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεῖς—οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθύς^ζ μετὰ χαρᾶς^α λαμβάνων αὐτόν· 21 οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν ἐν ἑαυτῷ ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστιν. Γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθύς σκανδαλίζεται. 22 Ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεῖς—οὗτός ἐστιν ὁ τὸν

^ι ἐν παραβολαῖς πολλὰ ^ι ²⁵ C [25%] | ~ 312 ^κ B,D,W [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^κ σπείραι ^ι ²⁵ ^κ D,W [60%] OC, CP | σπείρειν B,C [40%] RP, HF, TR, NU

^ι ἦλθεν τα πετεινά καὶ ^ι ²⁵ ^κ C,(D)W [98%] RP, HF, CP, TR | ἐλθόντα 23 B [2%] OC, NU

^μ ἀπέπνιξαν ^ι ²⁵ B,C,N,W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐπνιξαν ^κ D [2%] NU | one other variant

^ν ἀκούει ^ι ²⁵ C,D,N,W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- ^κ B [0.5%] NU

^ο εἶπον *rell* | εἶπαν ^κ B [0.5%] NU

^π ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνιοῦσιν καὶ ἀναπληροῦται *rell* | ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκουῶσι μὴδὲ συνῶσι μὴποτε ἐπιστρέψωσι καὶ τότε πληρωθήσεται OC

^ι αὐτοῖς *rell* | ἐπ 1 D [5%] TR

^τ ἀκουσατε ^ι ²⁵ ^κ C [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | ἀκουσητε N,W [20%] | ἀκούσατε B | ἀκουσεται D

^ς βλέπετε ^ι ²⁵ B,C [90%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | βλέψητε ^κ N [10%] | βλέπεται D | βλέψηται W

^ι ἐπιστρέψωσιν *rell* | ἐπιστρέψουσιν N,W [10%]

^ι ἰασομαι ^ι ²⁵ [50%] TR | ἰασομαι ^κ B,C,D,N,W [50%] RP, HF, OC, CP, NU

^ν ἀκούει ^ι ²⁵ W [93%] RP, HF, CP, TR | ἀκουουσιν ^κ B,C,D,N [7%] OC, NU

^ω εἶδον ^ι ²⁵ C,W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ἰδον [0.5%] | ἰδαν ^κ N [0.5%] | εἶδαν B, NU | ἠδυνήθησαν εἶδειν D

^χ σπείροντος ^ι ²⁵ C,D,N [98%] RP, HF, CP, TR | σπείραντος ^κ B,W [2%] OC, NU

^ν ἀρπάζει *rell* | ἀίρει [2%] OC

^ζ εὐθύς *rell* | εὐθεως [4%] OC

^α χαρᾶς *rell* | 1 δεχομενος καὶ OC (small print)

λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου^b καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλοῦτου συμπίπτει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. 23 Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν^c σπαρείς—οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιῶν,^d ὃς δὴ καρποφορεῖ καὶ ποιεῖ· ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.»

Wheat and tares

24 Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι^e καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· 25 ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρεν^f ζιζάνια ἀνά μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν. 26 Ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια. 27 Προσελθόντες δὲ οἱ δούλοι τοῦ οἰκοδεσπότητος εἶπον αὐτῷ, «Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; Πόθεν οὖν ἔχει^g ζιζάνια;» 28 Ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, «Ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν.» Οἱ δὲ δούλοι εἶπον αὐτῷ,^h «Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξομενⁱ αὐτά;» 29 Ὁ δὲ ἔφη·^j «Οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. 30 Ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφοτέρα μέχρι^k τοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐν^l καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, «Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια καὶ δῆσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά, τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.» > >»

Mustard seed

31 Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· 32 ὁ μικρότερον μὲν ἐστὶν πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὐξηθῇ μεῖζον πάντων^m τῶν λαχάνων ἐστὶν καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖνⁿ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.»

Yeast

33 Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυσεν^o εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐξυμώθη ὅλον.»

34 Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ^p ἐλάλει αὐτοῖς, 35 ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· «Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου· ἐρεῦξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.»^q

^b τουτου **f**³⁵ C,N,W [99.8%] RP,HF,OC,CP,TR | --- **NB**,D,NU

^c γην την καλην **f**³⁵ D,W [95%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 31 **NB**,C,N [5%] NU | two other variants

^d συνιων **f**³⁵ C,N,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | συντιαις **NB**,D [1%] NU

^e σπειραντι **f**³⁵ **NB**,N,W [30%] OC,CP,NU | σπειροντι C,D [70%] RP,HF,TR

^f εσπειρεν **f**³⁵ C,D,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | επεσπειρεν B,N [2%] NU | επεσπαρκεν **N**

^g χει **f**³⁵ B,C,D,N,W [95%] RP,HF,OC,CP,NU | 1 τα **N** [5%] TR

^h ειπον αυτο **f**³⁵ (N)W [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | λεγουσιν 2 **N**(D) [1%] NU | ~ 2 λεγουσιν B,C [0.5%]

ⁱ συλλεξομεν **f**³⁵ [80%] RP,HF,CP | συλλεξομεν **NB**,C,N [20%] OC,TR,NU | συνλεξομεν D,W

^j εφη **f**³⁵ N,W [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | φησιν **NB**,C [1%] NU | λεγει D [0.5%]

^k μεχρι **f**³⁵ C,N [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | αχρι **N** | εως B,D [1%] NU | μεχρις W

^l εν **f**³⁵ B,D,N,W [95%] RP,HF,OC,CP,NU | 1 τω **N**,C [5%] TR

^m παντων **f**³⁵ [30%] OC,CP | --- **NB**,C,D,N,W [70%] RP,HF,TR,NU

ⁿ ελθειν *rell* | κατελθειν CP

^o εκρυσεν **f**³⁵ N [85%] RP,HF | ενεκρυσεν **NB**,C,D,W [15%] OC,CP,TR,NU

^p ουκ **f**³⁵ D [95%] RP,HF,CP,TR | ουδεν **NB**,C,W [5%] OC,NU

^q κοσμου **f**³⁵ **NC**,D,W (99.4%) RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- B (0.5%) | long omission (0.1%)

“Wheat and tares” explained

36 Τότε ἀφεις τοὺς ὄχλους ἤλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς.[†] Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, «Φράσον^s ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.» 37 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς·[†] «Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου. 38 Ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζανία εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ. 39 Ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια τοῦ^u αἰῶνος ἐστὶν, οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσιν. 40 Ὡσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ καίεται,^v οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου.^w 41 Ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν· 42 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. 43 Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν. Ὁ ἔχων ὄψα ἀκούει^x ἀκουέτω.

Treasure and pearl

44 »Πάλιν^y ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ,^z ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψεν, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ^a καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

45 »Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας, 46 ὃς εὐρὼν^b ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακεν πάντα ὅσα εἶχεν καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

A fishing net

47 »Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ, 48 ἣν ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες^c ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν· καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλά εἰς ἀγγεῖα,^d τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον. 49 Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. Ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσιν τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, 50 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.»

51 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,^e «Συνήκατε ταῦτα πάντα;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Ναί, Κύριε.»^f 52 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν^g τῶν

[†] ο ἰησοῦς **f**³⁵ C, W [98%] RP, HF, CP, TR | αὐτοῦ [1%] OC | --- NB, D [1%] NU

^s φρασον **f**³⁵ C, D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | διασαφισον NB [1%] NU

[†] αὐτοῖς **f**³⁵ C, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [1.5%] NU

^u τοῦ **f**³⁵ C, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- B, D [1.5%] NU | N omits most of the verse

^v καίεται **f**³⁵ C, W [90%] RP, HF, OC, CP | κατακαίεται NB [10%] TR [NU] | κατακαίνονται D

^w τούτου **f**³⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, TR | --- NB, D [1%] CP, NU

^x ἀκούειν **f**³⁵ C, D, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB [0.5%] NU

^y πάλιν **f**³⁵ C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

^z ἐν ἀγρῷ **f**³⁵ D, N [30%] | 1 τῷ 2 B, C, W [70%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | --- N

^a πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ **f**³⁵ C, N, W (91.3%) RP, HF, OC, CP, TR | ~ 4123 ND (4.1%) NU | ~ 423 B (1.1%) | 234 (2.3%) | six other variants (0.7%) | long omissions (0.6%)

^b ὃς εὐρὼν **f**³⁵ C, N, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 2 δε NB (D) [1.5%] NU

^c ἀναβιβάσαντες *rell* | 1 αὐτην (D) [10%] OC | 1 καὶ C [2%]

^d ἀγγεῖα **f**³⁵ (D) W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀγγη NB, C, N [1.5%] NU

^e λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς **f**³⁵ C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

^f κυριε **f**³⁵ C, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [2%] NU

^g εἰς τὴν βασιλείαν **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, CP, TR | τὴ βασιλεία NB, C, N, W [9%] NU | ἐν τὴ βασιλεία D [1%]

οὐρανῶν ὁμοίος ἐστὶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.»

A visit to Natsareth

53 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρην ἐκεῖθεν. 54 Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι^h αὐτοὺς καὶ λέγειν· «Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; 55 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; Οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ^j καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; 56 Καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ, οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; Πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;»^k 57 Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ^l καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.» 58 Καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

The death of John the Baptizer

14 ¹ Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης^m τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, ² καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, «Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.» ³ Ὁ γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν αὐτὸνⁿ καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ^o διὰ Ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. ⁴ Ἐλεγεν γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης,^p «Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν.» ⁵ Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβείτο^q τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. ⁶ Γενεσίων^r δὲ ἀγομένων^s τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρρεσεν τῷ Ἡρώδῃ. ⁷ Ὄθεν μεθ' ὄρκου ὠμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσεται. ⁸ Ἡ δέ, προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, «Δός μοι,» φησίν, «ᾧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.» ⁹ Καὶ ἐλυπήθη^t ὁ βασιλεὺς· διὰ δὲ^u τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους, ἐκέλευσεν δοθῆναι. ¹⁰ Καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν τὸν^v Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. ¹¹ Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ^w ἐπὶ πίνακι καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς. ¹² Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν τὸ σῶμα^x καὶ ἔθαψαν αὐτό,^y καὶ ἐλθόντες^z ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

^h ἐκπλήττεσθαι ^f5 [90%] RP, HF, OC, TR | ἐκπλησσεσθαι ⁸B, C, D, N, W [10%] CP, NU | two other variants

ⁱ ουχι ^f5 D [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ουχ ⁸B, C, N, W [5%] NU

^j ιωσηφ ^f5 W [90%] RP, HF, OC, CP, TR | ιωσηφ [2%] | ιωαννης ⁸D [7%] | ιωσηφ B, C, N [1%] NU

^k ταυτα παντα *rell* | ~ 21 D, N, W [10%]

^l πατριδι αυτου ^f5 N, W [97.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 B, D [0.5%] NU | ιδια 1 ⁸ [2%] | ιδια 12 C

^m τετραρχης ^f5 B, D, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | τετραραρχης ⁸C [0.5%] NU

ⁿ αυτον ^f5 ⁸C, D, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- B [0.5%]

^o εθετο εν φυλακη ^f5 C, N, W [97.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 23 απεθετο ⁸B [1%] NU | 2 τη 3 D | ~ 2 τη 3 απεθετο [0.5%] | 12 τη 3 [0.5%] | three other variants

^p αυτω ο ιωαννης ^f5 C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 (B) [0.5%] NU | 3 ⁸ | 13 D [0.5%]

^q εφοβειτο ^f5 [20%] | εφοβηθη ⁸B, C, D, N, W [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU [the imperfect is correct]

^r γενεσιων ^f5 C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | γενεσιους ⁸B, D [1%] NU

^s αγομενων ^f5 W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | αγομενοις [0.5%] | γενομενων C, N [2%] | γενομενοις ⁸B, D [0.5%] NU

^t ελυπηθη ^f5 ⁸C, W [98.7%] RP, HF, OC, CP, TR | λυπηθεις B, D [1.2%] NU | two other variants [0.1%]

^u δε ^f5 ⁸C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | και [0.2%] | --- B, D [1.7%] NU

^v τον ^f5 C, D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- ⁸B [1%]

^w ηνεχθη η κεφαλη αυτου *rell* | ~ 2341 CP

^x σωμα ^f5 W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | πτωμα (⁸B), C(D) [5%] NU

^y αυτω ^f5 C, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | αυτον ⁸B [0.5%] [NU]

^z ελθοντες *rell* | εξελθοντες CP

Food for 15,000

13 Καὶ ἀκούσας^a ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ περὶ ἅπασαν τὴν πόλιν. 14 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς^b εἶδεν πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς^c καὶ ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.

15 Ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^d λέγοντες· «Ἐρημὸς ἐστὶν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν. Ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.» 16 Ὁ δὲ Ἰησοῦς^e εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐ χρειαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν. Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.» 17 Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, «Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.» 18 Ὁ δὲ εἶπεν, «Φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε.»^f 19 Καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι^g ἐπὶ τοὺς χόρτους,^h λαβὼνⁱ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν· καὶ κλάσας ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. 20 Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις. 21 Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Peter walks on water

22 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς^j τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ^k ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσει τοὺς ὄχλους. 23 Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσευξασθαι. Ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ. 24 Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν,^l βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος. 25 Τετάρτη δὲ φυλακῆ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθεν^m πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς,ⁿ περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.^o 26 Καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ^p ἐπὶ τὴν θάλασσαν^q περιπατοῦντα ἐταράχθησαν, λέγοντες ὅτι «Φάντασμα ἐστίν.» Καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. 27 Εὐθέως^r δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,^s λέγων· «Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.» 28 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν,^t «Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σε ἐλθεῖν^u ἐπὶ τὰ ὕδατα.» 29 Ὁ δὲ

^a και ακουσας f³⁵ C,W [95%] RP,HF,CP,TR | ~ 2 δε NB,D [5%] OC,NU

^b ο ιησους f³⁵ C,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,D [3%] NU

^c αυτοις *rell* | αυτους W [5%] TR | περι αυτων D

^d αυτου f³⁵ C,D,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB [0.5%] NU

^e ιησους f³⁵ B,C,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- ND [1%]

^f αυτους ωδε f³⁵ C,W [98.8%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 21 NB (0.2%) NU | 1 D (0.6%) | long omissions (0.4%)

^g ανακλιθηναι *rell* | ανακλιθηναι CP

^h τους χορτους f³⁵ [96%] RP,HF,OC,CP,TR | του χορτου NB,C,W [3%] NU | τον χορτον D [1%]

ⁱ λαβων f³⁵ B [96%] RP,HF,OC,CP,NU | και 1 NC,W [4%] TR | ελαβεν D

^j ο ιησους f³⁵ [95%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,C,D,W [5%] NU

^k αυτου f³⁵ B [30%] OC,TR | --- NC,D,W [70%] RP,HF,CP,NU

^l μεσον της θαλασσης ην f³⁵ NC,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | σταδιους πολλους απο της γης απειχεν B [2%] NU | ~ 4 εις 123 D | two other variants

^m απηλθεν f³⁵ C,D,W [96%] RP,HF,OC,CP,TR | ηλθεν NB [4%] NU

ⁿ ο ιησους f³⁵ [97%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,C,D,W [3%] NU

^o της θαλασσης f³⁵ C,D [97%] RP,HF,OC,CP,TR | την θαλασσαν NB,W [3%] NU

^p και ιδοντες αυτον οι μαθηται f³⁵ C,W [94.4%] RP,HF,OC,CP,TR | 12345 αυτου (0.9%) | 123 (1.3%) | 2 δε 345 (1.3%) | ~ 4 δε 523 B,D (0.9%) NU | 2 δε 3 & (0.2%) | three other variants (0.3%)

^q την θαλασσαν f³⁵ W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | της θαλασσης NB,C,D [3%] NU

^r ευθεως f³⁵ C,W [97.5%] RP,HF,OC,CP,TR | ευθυς NB,D [2.5%] NU

^s αυτοις ο ιησους f³⁵ C,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 231 B [0.5%] [NU] | 1 ND [0.5%]

^t ο πετρος ειπεν f³⁵ [25%] | 123 αυτω B [1%] | αυτω 123 NC,W [73%] RP,HF,OC,CP,TR,NU | αυτω 23 D | one other variant

^u προς σε ελθειν f³⁵ [95%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 312 NB,C,D,W [5%] NU

εἶπεν, «Ἐλθέ.» Καὶ καταβάς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ^ν Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα ἐλθεῖν^ω πρὸς τὸν Ἰησοῦν. **30** Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ισχυρόν^κ ἐφοβήθη, καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι ἔκραξεν, λέγων, «Κύριε, σῶσόν με.» **31** Καὶ εὐθέως^δ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπέλαβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· «Ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;» **32** Καὶ ἐμβάντων^z αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. **33** Οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ἐλθόντες^α προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ.»

At Genesaret

34 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς^β τὴν γῆν^γ Γενησαρέτ.^δ **35** Καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας· **36** καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν^ε μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἤψαντο διεσώθησαν.

Jesus antagonizes the Pharisees—29 AD

15 **1** Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ^φ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι^ε λέγοντες· **2** «Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουνσιν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν^h ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.» **3** Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· «Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; **4** Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο, λέγων, ⁱ «Τίμα τὸν πατέρα^α καὶ τὴν μητέρα,» καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.» **5** Ὑμεῖς δὲ λέγετε· «Ὁς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, «Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελήθῃς»— **6** καὶ^κ οὐ μὴ τιμήσῃ^ι τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα.»^m Καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴνⁿ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. **7** Ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσεν^ο περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας, λέγων· **8** «Ἐγγίζει μοι^ρ ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ^q τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾷ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. **9** Μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.»

That which defiles

10 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον εἶπεν αὐτοῖς· «Ἀκούετε καὶ συνίετε. **11** Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ

^ν ο ^φ C, W [99.8%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB, D

^ω ελθειν ^δ D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | και ηλθεν B, C [1%] NU | ελθιν ηλθεν ουν N

^κ ισχυρον ^δ C, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB [0.5%]

^δ και ευθεως ^δ C, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | αναβαντων NB, D [2%] NU

^z εμβαντων ^δ C, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | αναβαντων NB, D [2%] NU

^α ελθοντες ^δ C, D, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, N [2%] NU | προσελθοντες [2%]

^β εις ^δ C, N [98%] RP, HF, OC, CP, TR | επι NB, C, D, N, W [5%] NU

^γ γην ^δ C, N [98%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 εις NB, D, W [2%] NU

^δ γεννησαρετ ^δ N [30%] | γεννησαρετ NB, C, W [55%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | γεννησαρεθ [14%] | γεννησαρεθ [0.5%] |

γεννησαρ D (According to the Targum, the name is spelled with one 'n', according to the LXX it is with two.)

^ε καν ^δ C, N [35%] OC, CP | --- NB, C, D, N, W [65%] RP, HF, TR, NU

^φ οι ^δ C, N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [3%] NU

^ε γραμματεις και φαρισαιοι ^δ C, N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 321 NB, D [3%] NU

^h αυτων ^δ C, D, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB [2%]

^ι ενετειλατο λεγων ^δ C, N, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ειπεν B, D [1.5%] NU

^α πατερα *rell* | 1 σου N, W [10%] TR

^κ και ^δ C, N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C, D [3%] NU

^ι τιμηση ^δ N [95%] RP, HF, OC, CP, TR | τιμησαι B, C, D, N, W [5%] NU

^m η την μητερα ^δ C, N, W [25%] | 123 αυτου C, N, W [75%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

ⁿ την εντολην ^δ C, N, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | τον νομον N [1.1%] | τον λογον B, D [0.4%] NU

^ο προεφητευσεν ^δ C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | επροφητευσεν NB, C, D [1%] NU

^ρ εγγιζει μοι ^δ C, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [2%] NU

^q τω στοματι αυτων και ^δ C, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [2%] NU

στόματος—τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.» 12 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^f εἶπον^s αὐτῷ, «Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοιⁱ ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;»^u 13 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· «Πᾶσα φυτεία ἦν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκρίζωθήσεται. 14 Ἄφετε αὐτούς. Ὁδηγοὶ εἰσιν τυφλοὶ^v τυφλῶν·^w τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὀδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται.»^x

15 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, «Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην.»^y 16 Ὁ δὲ Ἰησοῦς^z εἶπεν· «Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; 17 Οὐπω^a νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται; 18 Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται· κάκεινα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. 19 Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. 20 Ταῦτά ἐστὶν τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.»

A crumb for a little dog

21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. 22 Καὶ ἰδοῦ, γυνὴ^b Χαναναία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξεληθοῦσα ἐκραύγασεν^c αὐτῷ,^d λέγουσα· «Ἐλέησόν με, Κύριε, Υἱὲ^e Δαυίδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.» 23 Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. Καὶ προσελθόντες^f οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτων^g αὐτόν, λέγοντες, «Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν.» 24 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.» 25 Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνησεν^h αὐτῷ λέγουσα, «Κύριε, βοήθει μοι.» 26 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.» 27 Ἡ δὲ εἶπεν, «Ναί, Κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.» 28 Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· «Ὡ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις. Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις.» Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Food for 4,000 men

29 Καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀναβάς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. 30 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλούς, τυφλούς, κωφούς, κυλλούς,ⁱ καὶ ἐτέρους πολλούς, καὶ ἔρριψαν αὐτούς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ,^j καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς· 31 ὥστε τοὺς ὄχλους^k θαυμάσαι—

^f αὐτου f³⁵ C,N,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,D [2%] NU

^s ειπον f³⁵ (X)C,N,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | λεγουσιν B,D [2%] NU

ⁱ φαρισαιοι *rell* | 1 οἱ CP

^u ακουσαντες τον λογον εσκανδαλισθησαν *rell* | ~ 4123 OC

^v οδηγοι εισιν τυφλοι f³⁵ X,C,N,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 321 B(D) [2%] NU

^w τυφλων f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- NB,D [0.5%]

^x εμπεσοονται f³⁵ (D)W [30%] CP | πεσοονται NB,C [70%] RP,HF,OC,TR,NU

^y ταυτην f³⁵ C,D,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- NB [1%]

^z ιησους f³⁵ C,W [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,D [1.5%] NU

^a ουπω f³⁵ X,C,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | ου B,D [1%] NU

^b γυνη *rell* | 1 τις CP

^c εκραυγασεν f³⁵ C,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | εκραζεν B,D [1%] NU | εκραξεν X [1%] | εκραυγαζεν [1%]

^d αυτω f³⁵ W [95%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,C [5%] NU | οπισω αυτου D

^e υιε f³⁵ X,C [99%] RP,HF,OC,CP,TR | υιος B,D,W [1%] NU

^f προσελθοντες *rell* | 1 αυτω CP

^g ηρωτων f³⁵ W [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | ηρωτουں NB,C,D [0.5%] NU | ηρωτησαν [1%]

^h προσεκυνησεν f³⁵ C,W [90%] RP,HF,OC,CP | προσεκυκει NB,D [10%] TR,NU

ⁱ τυφλους κωφους κυλλους f³⁵ [94%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 213 C(W) [5%] | ~ 132 X [0.5%] NU | ~ 312 B | 13 D

^j του ιησου f³⁵ C,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | αυτου NB,D [3%] NU

^k τους οχλους f³⁵ B,W [95%] RP,HF,OC,CP,TR | τον οχλον XC,D [5%] NU

βλέποντας κωφούς¹ λαλοῦντας, κυλλοὺς ὕγεις,^m χωλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας—καὶ ἐδόξαζονⁿ τὸν Θεὸν Ὁ Ἰσραήλ.

32 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν· «Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας^p τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· καὶ ἀπολύσαι αὐτοὺς νήστις^q οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.» 33 Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^r «Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;» 34 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Πόσους ἄρτους ἔχετε;» Οἱ δὲ εἶπον,^s «Ἐπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.» 35 Καὶ ἐκέλευσεν^t τοῖς ὄχλοις^u ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. 36 Καὶ λαβὼν^v τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας,^w εὐχαριστήσας ἔκλασεν, καὶ ἔδωκεν^x τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,^y οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.^z 37 Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν. Καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων,^a ἑπτὰ σπυρίδας πλήρεις. 38 Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. 39 Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη^b εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγδαλά.^c

The sign of the prophet Jonah

16¹ Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειξάι^d αὐτοῖς. 2 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· «Ὁψίας γενομένης λέγετε, «Εὐδία, πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός;» 3 καὶ πρωῒ, «Σήμερον χειμών, πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός;» Ὑποκριταί,^e τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε.^f 4 Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.»^g Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

“Beware of the leaven of the Pharisees”

5 Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^h εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. 6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.» 7 Οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες ὅτι «Ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.»

¹ κωφους *rell* | 1 ακουοντας *αλαλους* OC (small print)

^m υγιεις **F**³⁵ [92%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 και **NB, C, D, W** [8%] NU

ⁿ εδοξαζον **F**³⁵ **N** [30%] CP | εδοξασαν B, C, D, N, W [70%] RP, HF, OC, TR, NU

^o θεον *rell* | 1 του [2%] CP

^p ημερας **F**³⁵ **N**N [30%] CP, TR | ημεραι B, C, D, W [70%] RP, HF, OC, NU

^q νηστις **F**³⁵ **N**N [25%] | νηστεις B, C, D, W [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^r αυτου **F**³⁵ C, D, N, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB** [2%] NU

^s ειπον *rell* | ειπαν **N** [2%] NU | 1 αυτω D [1%] CP

^t εκελευσεν **F**³⁵ C, N, W (97%) RP, HF, OC, CP, TR | κελευσας (1.7%) | παραγγελιας **NB, D** (1.3%) NU | one other variant

^u τοις οχλοις **F**³⁵ **N, W** (78.8%) RP, HF, OC, CP, TR | τους οχλους C (19.2%) | τω οχλω **NB, D** (1.4%) NU | τον οχλον (0.3%) | three other variants (0.2%)

^v και λαβων **F**³⁵ C, N, W (97.2%) RP, HF, OC, CP, TR | ελαβεν **NB, D** (2.8%) NU

^w ιχθυας **F**³⁵ C, N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 και **NB, D** [3%] NU

^x εδωκεν **F**³⁵ C, N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | εδιδου **NB, D** [3%] NU

^y αυτου **F**³⁵ C, N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [3%] NU

^z τω οχλω **F**³⁵ C, D, N, W [96%] RP, HF, CP, TR | τοις οχλοις **NB** [4%] OC, NU

^a ησαν το περισσεουον των κλασματων **F**³⁵ **N, C, N, W** [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 23451 B, D [1.5%] NU

^b ενεβη **F**³⁵ **NB** [30%] RP, OC, TR, NU | ανεβη C, N, W [70%] HF, CP | ενβαινει D

^c μαγδαλα **F**³⁵ [98%] RP, HF, OC, CP, TR | μαγδαλαν C, N, W [2%] | μαγαδαν **NB(D)** NU

^d επιδειξει *rell* | υποδειξει CP

^e υποκριται **F**³⁵ [94%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- C, D, W [3%] | (omit verses 2b-3 **NB** [3%])

^f του οψιας, verse 2, to δυνασθε, end of verse 3 **F**³⁵ C, D, N, W [97%] RP, HF, CP, TR [NU] | [OC adds γνωσται] | --- **NB** [3%]

^g του προφητου **F**³⁵ C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [1%] NU

^h αυτου **F**³⁵ **N, W** [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, C, D** [2%] NU

8 Γνούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς·ⁱ «Τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε;»^j 9 Οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε; 10 Οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε; 11 Πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτου^k εἶπον ὑμῖν προσέχειν^l ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;» 12 Τότε συνήκαν ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου,^m ἀλλὰⁿ ἀπὸ τῆς διδασχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Jesus openly declares His death and ministers on that basis

13 Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων, «Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι,^o τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου;» 14 Οἱ δὲ εἶπον,^p «Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν.» 15 Λέγει αὐτοῖς, «Ὑμεῖς δέ, τίνα με λέγετε εἶναι;» 16 Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, «Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.» 17 Καὶ ἀποκριθεὶς^q ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· «Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι, ἀλλ’ ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 18 Καγὼ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι Ἰδοῦ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. 19 Καὶ^r δώσω σοι τὰς κλεῖς^s τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.»

20 Τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ^t ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν^u ὁ Χριστός. 21 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεῖκνυειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα^v καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. 22 Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, λέγων, «Ἰλεώς σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο.» 23 Ὁ δὲ στραφεὶς εἶπεν τῷ Πέτρῳ· «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ,^w ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.»

How to save your life

24 Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω^x μοι. 25 Ὃς γὰρ ἂν^y θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ’ ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ

ⁱ αὐτοῖς f⁵⁵ C [90%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D, W [10%] NU

^j ελαβετε f⁵⁵ C, W [97.4%] RP, HF, OC, CP, TR | ελαβομεν (0.6%) | εχετε NB, D (1.7%) NU | long omissions (0.2%)

^k αρτου f⁵⁵ D, W [90%] RP, HF, OC, CP, TR | αρτων NB, C [10%] NU | αρτους [0.5%]

^l προσεχειν f⁵⁵ W [95.5%] RP, HF, OC, CP, TR | προσεχετε D [1%] | προσεχετε δε NB, C [1.5%] NU | αλλα προσεχετε [1%] | two other variants [1%]

^m του αρτου f⁵⁵ C, W [94.2%] RP, HF, OC, CP, TR | των αρτων B (1.3%) NU | --- D (0.7%) | των φαρισαιων και σαδδουκαιων N (0.4%) | three other variants (0.4%) | long omissions (3%)

ⁿ αλλα f⁵⁵ NB, C, D, W [75%] RP, HF, CP, NU | αλλ [25%] OC, TR

^o με λεγουσιν οι ανθρωποι ειναι f⁵⁵ [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 2345 B [0.5%] NU | ~ 21345 C, W [0.5%] | ~ 3452 N | ~ 13425 D | one other variant

^p ειπον rell | ειπαν B [0.5%] NU

^q και αποκριθεις f⁵⁵ C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 2 δε NB, D [3%] NU

^r και f⁵⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [1%] NU

^s κλεις f⁵⁵ C, D [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | κλειδας NB, W [0.5%] NU

^t αυτου f⁵⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C, D [1%] NU

^u εστιν f⁵⁵ NB [35%] NU | 1 ιησους C(D)W [65%] RP, HF, OC, CP, TR

^v απελθειν εις ιεροσολυμα f⁵⁵ C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 NB, D [3%] NU

^w μου ει f⁵⁵ W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 C [0.5%] | ~ 2 εμου NB [2%] NU | ~ 2 εμοι D [0.5%] | one other variant

^x ακολουθειτω rell | ακολουθητω CP

^y αν f⁵⁵ D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | εαν NB, C [1%] NU

ἐνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν. **26** Τί γὰρ ὠφελεῖται^z ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; Ἡ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; **27** Μέλλει γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ. **28** Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,^a εἰσὶν τινες^b ὧδε ἐστῶτες^c οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται^d θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.»

Jesus meets with Moses and Elijah

17 **1** Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. **2** Καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο^e λευκὰ ὡς τὸ φῶς. **3** Καὶ ἰδοῦ, ὤφθησαν^f αὐτοῖς Μωσῆς^g καὶ Ἡλίας^h μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.ⁱ **4** Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, «Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν^j ὧδε τρεῖς σκηνάς· σοὶ μίαν καὶ Μωσεὶ^k μίαν καὶ μίαν Ἡλία.»^l **5** Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοῦ, νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς· καὶ ἰδοῦ, φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα. Αὐτοῦ ἀκούετε.»^m **6** Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσονⁿ ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. **7** Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν καὶ^o εἶπεν, «Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε.» **8** Ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν^p μόνον.

Elijah and 'Elijah'

9 Καὶ καταβαίνοντων αὐτῶν ἐκ^q τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, «Μηδενὶ εἶπτε τὸ ὄραμα ἕως οὔ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ.»^r **10** Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^s λέγοντες, «Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἔλθειν πρῶτον;» **11** Ὁ δὲ Ἰησοῦς^t ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς·^u «Ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον,^v καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. **12** Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ

^z ὠφελεῖται f⁵⁵ C,D,W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ὠφελιθησεται NB [3%] NU

^a ὑμιν f⁵⁵ C,D,W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 οτι NB [4%] NU

^b τινες f⁵⁵ W [85%] RP, HF | 1 των NB, C, D [15%] OC, CP, TR, NU

^c ἐστῶτες f⁵⁵ W [85%] RP, HF | ἐσηκοτων [10%] OC, CP, TR | ἐστωτων NB, C, D [5%] NU

^d γευσονται *rell* | γευσονται [5%] CP

^e ἐγενετο f⁵⁵ NB, C, D, W [40%] OC, CP, TR, NU | ἐγενοντο [60%] RP, HF | --- [0.5%]

^f ὤφθησαν f⁵⁵ C, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ὠφθη NB, D [4%] NU

^g μωσῆς f⁵⁵ C [90%] RP, HF, OC, CP, TR | μωσῆς NB, D, W [10%] NU

^h ἡλίας *rell* | ἡλίας TR

ⁱ μετ αὐτου συλλαλουντες f⁵⁵ C(D) [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 312 (NB, W) [1%] NU

^j ποιησωμεν f⁵⁵ D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ποιησω NB, C [0.5%] NU

^k μωσει f⁵⁵ [50%] OC | μωση C [47%] RP, HF, CP, TR | μωσει NB, D [2%] NU | μωση [1%] | μωσι W

^l μίαν ἡλια f⁵⁵ (B) [90%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 (NC)(D)(W) [10%] NU

^m αὐτου ακουετε f⁵⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, D [1%] NU

ⁿ ἐπεσον *rell* | ἐπεσαν NB, C, D, W [2%] NU

^o προσελθων ο ιησους ηψατο αυτων και f⁵⁵ C, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 1236 ψαμαμενος 5 [1%] | ~ προσηλθεν 236 ψαμαμενος 5 NB [0.5%] NU | ~ προσηλθεν 236 ηψατο 56 D

^p τον ιησουν f⁵⁵ C(D) [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | αυτον 2 B [0.5%] NU | ~ 2 αυτον N [1%] | 2 W

^q εκ *rell* | απο [5%] OC, TR

^r αναστη f⁵⁵ NC(W) [99.8%] RP, HF, OC, CP, TR | εγερθη B, D [0.2%] NU

^s αυτου f⁵⁵ B, C, D [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NW [1%] NU

^t ιησους f⁵⁵ C [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D, W [3%] NU

^u αυτοις f⁵⁵ NC [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- B, D, W [1%] NU

^v πρωτον f⁵⁵ C [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D, W [3%] NU

ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἔποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν. Οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν.» 13 Τότε συνήκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

A tough kind of demon

14 Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν^x πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτόν,^y καὶ λέγων· 15 «Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιαῖζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. 16 Καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.» 17 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;^z Ἔως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.» 18 Καὶ ἐπέτιμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον· καὶ ἰάθη^a ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

19 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, «Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;» 20 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν^b αὐτοῖς· «Διὰ τὴν ἀπιστίαν^c ὑμῶν. Ἄμην γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, «Μεταβῆθι^d ἐντεῦθεν^e ἐκεῖ,» καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσκει ὑμῖν. 21 Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία.»^f

22 Αναστρεφομένων^g δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ,^h εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, 23 καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.» Καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

Money from a fish

24 Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ,ⁱ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραγμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον,^j «Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ^k δίδραγμα;» 25 Λέγει, «Ναί.» Καὶ ὅτε εἰσῆλθον^l εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων· «Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον, ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;» 26 Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος,^m «Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων.» Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ἄρα γε ἐλεύθεροὶ εἰσιν οἱ υἱοί. 27 Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴνⁿ

^w αλλ f³⁵ NB [50%] OC,CP,TR | αλλα C,D,W [50%] RP,HF,NU

^x αυτων f³⁵ C,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,D [1%] NU

^y αυτον rell | αυτω [5%] TR | εμπροσθεν αυτου D | αυτων [0.5%] | --- [0.5%]

^z εσομαι μεθ υμων f³⁵ W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 231 NB,C,D [3%] NU

^a ιαθη f³⁵ [20%] | εθεραπευθη NB,C,D,W [80%] RP,HF,OC,CP,TR,NU

^b ιησους ειπεν f³⁵ C,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | λεγει NB,D [3%] NU

^c απιστιαν f³⁵ C,D,W (98.3%) RP,HF,OC,CP,TR | ολιγοπιστιαν NB (1.5%) NU | --- (0.1%)

^d μεταβηθι f³⁵ C,D,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | μεταβα NB [3%] NU

^e εντευθεν f³⁵ C,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | ενθεν NB,D [1%] NU

^f whole verse f³⁵ C,D,W (99.4%) RP,HF,OC,CP,TR | --- NB (0.6%) NU

^g αναστρεφομενων f³⁵ C(D)W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | συστρεφομενων NB [1%] NU

^h εν τη γαλιλαια rell | εις την γαλιλαιαν OC

ⁱ καπερναουμ f³⁵ C [99%] RP,HF,OC,CP,TR | καφαρναουμ NB,D,W [1%] NU

^j ειπον rell | ειπαν B(D)NU

^k τα f³⁵ B,C [99%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- ND | το W [0.5%]

^l οτε εισηλθον f³⁵ [25%] | 1 εισηλθεν (W) [72%] RP,HF,OC,CP,TR | 1 ηλθον C [1%] | ελθοντα B [1%] NU | εισελθοντα N | εισελθοντων [1%] | εισελθοντι D | one other variant [the reference is to the group, including Jesus.]

^m λεγει αυτω ο πετρος f³⁵ (C)W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | ειποντες δε B [1%] NU | ο δε εφη απο των αλλοτριων ειποντες δε N | 12 D

ⁿ την f³⁵ D [90%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,W [10%] NU

θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα^ο πρῶτον ἰχθὺν ἄρον. Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα· ἐκεῖνον λαβῶν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.»

How to be 'big' in the Kingdom

18 ¹ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, «Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;» ² Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς^ρ παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ εἶπεν· ³ «Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφήτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ⁴ Ὅστις οὖν ταπεινώσει^ι ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

About offenses

⁵ »Καὶ ὅς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐν^ε ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται. ⁶ Ὅς δ' ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῆ μύλος ὄνικος εἰς^ς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. ⁷ Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γάρ ἐστιν^ι ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ^υ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

⁸ »Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτά^υ καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλόν,^ω ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. ⁹ Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἐστὶν μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμούς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν Γέενναν τοῦ πυρός.

God loves children

¹⁰ »Ὁρᾶτε μὴ καταφρονησητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ¹¹ Ἦλθεν γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου σῶσαι^χ τὸ ἀπολωλός.^υ ¹² Τί ὑμῖν δοκεῖ; Ἐὰν γένηται τι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλανηθῆ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείξ^ζ τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐπὶ τὰ ὄρη^α πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; ¹³ Καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. ¹⁴ Οὕτως οὐκ ἐστὶν θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται εἷς^β τῶν μικρῶν τούτων.

^ο αναβαντα f⁵⁵ NB,D [40%] OC,TR,NU | αναβαινοντα W [60%] RP,HF,CP

^ρ ο ιησους f⁵⁵ D,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB [3%] NU

^ι ταπεινωσει *rell* | ταπεινωση [5%] TR

^ε παιδιον τοιουτου εν f⁵⁵ [95%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 312 D [1%] | ~ 31 τοιουτο B [2%] NU | ~ 132 [0.5%] | ~ 13 τοιουτο NB | 1 τοιουτο 3 W | two other variants

^ς εις f⁵⁵ W [95%] RP,HF,OC | επι D,N [3%] CP,TR | περι NB [2%] NU | one other variant

^ι εστιν f⁵⁵ ND,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | --- B,N [3%] NU

^υ εκεινω f⁵⁵ B,N(W) [99%] RP,HF,OC,CP,TR | --- ND [1%] NU

^α αυτα f⁵⁵ N,W [95%] RP,HF,OC,CP,TR | αυτον NB,D [5%] NU | one other variant

^ω χωλον η κυλλον f⁵⁵ D,N,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 321 NB [0.5%] NU

^χ σωσαι f⁵⁵ D,N,W (83.7%) RP,HF,OC,CP,TR | ζητησαι και 1 (14.8%) | [NB (1.5%) NU omit the whole verse]

^υ the whole verse f⁵⁵ D,N,W (98.5%) RP,HF,OC,CP,TR | --- NB (1.5%) NU

^ζ αφειξ f⁵⁵ KN,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | αφησει B [2%] NU | αφησι D

^α ορη f⁵⁵ KN,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | 1 και B,D [2%] NU

^β εις f⁵⁵ W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | εν NB,D,N [2%] NU

Handling a recalcitrant brother

15 »Ἐὰν δὲ ἀμάρτη^c εἰς σέ^d ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε,^e ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου. 16 Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἕτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. 17 Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπέ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης.

Agreeing in prayer

18 »Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ,^f καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.^g 19 Πάλιν ἀμὴν^h λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσινⁱ ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. 20 Οὗ^j γὰρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν.»

About forgiveness

21 Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν,^j «Κύριε, ποσάκις ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ· ἕως ἐπτάκις;» 22 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Οὐ, λέγω σοι, ἕως ἐπτάκις, ἀλλ^k ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά.

23 »Διὰ τοῦτο ὁμοιωθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ ὃς ἠθέλησεν συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. 24 Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. 25 Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ^l ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ^m πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦⁿ καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα εἶχεν,^o καὶ ἀποδοθῆναι. 26 Πесὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων, «Κύριε,^p μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.»^q 27 Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκεῖνου ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφήκεν αὐτῷ.

28 »Ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια. Καὶ κρατήσας αὐτόν ἔπνιγεν, λέγων, «Ἀπόδος μοι^r εἰ^s τι ὀφείλεις.» 29 Πесὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ^t παρεκάλει αὐτόν, λέγων, «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ^u ἀποδώσω σοι.» 30 Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν

^c ἀμαρτη f³⁵ W [25%] CP | ἀμαρτηση NB,D,N [74%] RP, HF, OC, TR, NU | ἀμαρται [0.5%] | ἀμαρτησει [0.5%] [2nd or 1st aorist?]

^d εἰς σε f³⁵ D, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- NB [1%]

^e ὕπαγε f³⁵ NB, D [30%] NU | 1 και N, W [70%] RP, HF, OC, CP, TR

^f τῶ οὐρανῶ f³⁵ N, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 2 B [0.5%] NU | τοῖς οὐρανοῖς ND [1%]

^g τῶ οὐρανῶ f³⁵ N, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 2 NB [0.5%] NU | τοῖς οὐρανοῖς D [1%]

^h ἀμὴν f³⁵ B [95%] RP, HF, OC, CP [NU] | --- ND [4%] TR | δε N, W [1%]

ⁱ ὕμῳν συμφωνήσωσιν f³⁵ W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | εἰς 12 [1.5%] | 1 συμφωνήσουσιν N [0.5%] | ~ 2 εἰ 1 B [1%] NU | ~ συμφωνήσουσιν εἰ 1 ND [0.5%] | two other variants

^j αὐτῷ ο πετρος ειπεν f³⁵ N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 2341 B [1%] NU | 234 N | ~ 341 D

^k ἀλλ rell | ἀλλα B, D [0.5%] NU

^l αὐτου rell | αὐτω CP

^m αὐτου f³⁵ N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

ⁿ αὐτου f³⁵ D, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB [1%] NU

^o ειχεν f³⁵ ND, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | εχει B [1%] NU

^p κυριε f³⁵ NW [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- B, D [1%] NU

^q σοι αποδωσω f³⁵ W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB [3%] NU | 2 D

^r μοι f³⁵ C [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D, W [3%] NU

^s ει rell | ο [5%] TR

^t εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ f³⁵ W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C, D [3%] NU (easy homoioteleuton)

^u και rell | 1 παντα W [10%] TR

αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἕως οὗ^v ἀποδοῖ τὸ ὀφειλόμενον. **31** Ἴδόντες δὲ^w οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν^x πάντα τὰ γενόμενα. **32** Τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ· «Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφήκᾳ σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με. **33** Οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγώ^y σε ἠλέησα;» **34** Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς ἕως οὗ ἀποδοῖ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.^z

35 »Οὕτως καὶ ὁ Πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος^a ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν.»^b

Jesus ministers in Perea—29/30 AD

19 **1** Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετήρην ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου. **2** Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

Jesus denies divorce

3 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ^c Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτόν, καὶ λέγοντες αὐτῷ,^d «Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;» **4** Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς·^e «Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας^f ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτούς; **5** Καὶ εἶπεν, ᾧ^g ἐνεκεν^g τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ^h καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεταιⁱ πρὸς τὴν γυναῖκα^j αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» **6** Ὡστε οὐκέτι εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.» **7** Λέγουσιν αὐτῷ, «Τί οὖν Μωσῆς^k ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν;»^l **8** Λέγει αὐτοῖς ὅτι «Μωσῆς^m πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. **9** Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ,ⁿ καὶ γαμήσι^o ἄλλην μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.»^p **10** Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^q «Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναίκος, οὐ συμφέρει γαμήσαι.» **11** Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐ πάντες χωροῦσιν τὸν λόγον τούτον,^r ἀλλ' οἷς δέδοται. **12** Εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι

^v οὗ **f**³⁵ D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **8B, C** [0.5%] NU

^w δε **f**³⁵ C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | οὐν **8B, D** [0.5%] NU

^x ἑαυτων *rell* | αυτων D [10%] TR

^y καὶ ἐγώ **f**³⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | καγώ **3**²⁵ **8B, D** [1%] NU

^z αὐτω **f**³⁵ **8, C, W** [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- B, D [1%] NU

^a ἐπουράνιος **f**³⁵ C, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ουράνιος **8B, D** [5%] NU

^b τὰ παραπτώματα αυτων **f**³⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **8B, D** [1%] NU (possible homoioteleuton)

^c οἱ **f**³⁵ **8D** [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **3**²⁵ **B, C, W** [5%] NU

^d αὐτω **f**³⁵ W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **8B, C(D)** [5%] NU

^e αὐτοῖς **f**³⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **8B, D** [1%] NU

^f ποιήσας **f**³⁵ **8, C, D, W** [99%] RP, HF, OC, CP, TR | κτισας B [1%] NU

^g ἐνεκεν **f**³⁵ C, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ενεκα **8B** [0.5%] NU

^h αὐτου **f**³⁵ C [50%] OC, CP | --- **8B, D, W** [50%] RP, HF, TR, NU

ⁱ προσκολληθήσεται **f**³⁵ **8C** [90%] RP, HF, CP, TR | κολληθησεται B, D, W [10%] OC, NU

^j πρὸς τὴν γυναῖκα **f**³⁵ [200%] | τὴ γυναῖκι **8B, C, D, W** [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^k μωσῆς *rell* | μωσῆς B(D)N, W [5%] NU

^l αὐτην **f**³⁵ B, C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR[NU] | --- **8D** [1%]

^m μωσῆς *rell* | μωσῆς B(D)N, W [5%] NU

ⁿ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ **f**³⁵ **8, C, N, W** [95%] RP, HF, OC, CP, NU | εἰ 123 [3%] TR | παρεκτος λογου πορνειας B, D [2%]

^o γαμήσι *rell* | γαμησει [5%] CP

^p καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται **f**³⁵ B [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **8D** [0.5%] NU | 123 γαμων 5 C, N, W [4.5%] | ωσαντως 12 γαμων 35 **3**²⁵

^q αὐτου **f**³⁵ **3**²⁵ **D, N, W** [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR[NU] | --- **8B** [0.5%]

^r τουτον **f**³⁵ **8, C, D, N, W** [99%] RP, HF, OC, CP, TR[NU] | --- B [1%]

οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν^s οὕτως, καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖται.»

Jesus blesses children

13 Τότε προσηγάθη^t αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς^u καὶ προσεύξεται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. 14 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, «Ἄφετε τὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἔλθειν πρὸς με, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» 15 Καὶ ἐπιθείς αὐτοῖς τὰς χεῖρας^v ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

It is difficult for a rich person to enter the Kingdom

16 Καὶ ἰδοῦ, εἷς τις^w προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ,^x «Διδάσκαλε ἀγαθέ,^y τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;»^z 17 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· «Τί με λέγεις ἀγαθόν;^a Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός.^b Εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν,^c τήρησον τὰς ἐντολάς.» 18 Λέγει αὐτῷ, «Ποίας;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Τὸ «Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις, 19 Τίμα τὸν πατέρα^d καὶ τὴν μητέρα,»^e καὶ «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.» 20 Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· «Πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην^f ἐκ νεότητός μου.^g Τί ἔτι ὑστερῶ;» 21 Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ υπάρχοντα καὶ δός^h πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ·ⁱ καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι.» 22 Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθεν λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως πλούσιος^j εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. 24 Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυπήματος ραφίδος διελθεῖν^k ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.»^l 25 Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^m ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες, «Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;» 26 Ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστιν, παρὰ δὲ Θεοῦ πάντα δυνατά.»ⁿ

^s ἐγεννηθησαν *rell* | ἐγεννηθησαν [1%] CP

^t προσηγάθη *f*⁵⁵ W [97%] RP, HF, OC, TR | προσηγεχθησαν *NB, C, D* [3%] CP, NU

^u τας χειρας επιθη αυτοις *rell* | ~ 3412 [1%] OC

^v αυτοις τας χειρας *f*⁵⁵ C, W [96%] RP, HF, CP, TR | ~ 231 B, D [3%] OC, NU | ~ 23 επ αυτους *κ* | 23 [1%]

^w τις *f*⁵⁵ [25%] | --- *NB, C, D, W* [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^x ειπεν αυτω *f*⁵⁵ C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 *NB* [2%] NU | λεγει 2 D

^y αγαθε *f*⁵⁵ C, W (99%) RP, HF, OC, CP, TR | --- *NB, D* (1%) NU

^z ποιησω ινα εχω ζωην αιωνιον *f*⁵⁵ (W) [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 12 σχω 45 B, C, D [0.5%] NU | ποιησας 45 κληρονομησω *κ* [1%]

^a λεγεις αγαθον *f*⁵⁵ C, W (99%) RP, HF, OC, CP, TR | ερωτας περι του αγαθου *NB(D)* (0.9%) NU | --- (0.2%)

^b ουδεις αγαθος ει μη εις ο θεος *f*⁵⁵ C, W (99.1%) RP, HF, OC, CP, TR | εις (-ε. B) εστιν ο αγαθος *κ(B)* (0.3%) NU | εις εστιν αγαθος *D* (0.6%)

^c εισελθειν εις την ζωην *f*⁵⁵ W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 2341 *NB, C(D)* [3%] NU

^d πατερα *rell* | 1 σου W [35%] TR

^e μητερα *rell* | 1 σου [5%] CP

^f εφυλαξαμην *f*⁵⁵ C, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | εφυλαξα *NB, D* [1.5%] NU

^g εκ νεοτητος μου *f*⁵⁵ C, W (99%) RP, HF, OC, CP, TR | --- *NB* (1%) NU | 12 D

^h δος *f*⁵⁵ *κC, W* [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τοις B, D [0.5%] [NU]

ⁱ ουρανω *f*⁵⁵ *κW* [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ουρανοις B, C, D [0.5%] NU

^j δυσκολως πλουσιος *f*⁵⁵ W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 *NB, C, D* [3%] NU

^k διελθειν *f*⁵⁵ B, D [90%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | εισελθειν *κ, C, W* [10%]

^l εις την βασιλειαν του θεου εισελθειν *f*⁵⁵ C, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 612345 B, D [0.5%] NU | 12345 *κ* [0.5%] | 123 των ουρανων [0.5%]

^m αυτου *f*⁵⁵ W [90%] RP, HF, OC, CP, TR | --- *NB, C, D* [10%] NU

ⁿ παντα δυνατα *f*⁵⁵ B, C, W [70%] RP, HF, CP, NU | ~ 21 *κ* [0.5%] | 12 εστιν *D* [30%] OC, TR

27 Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· «Ἴδού, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι. Τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;» 28 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς, οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε^ο καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους,^ρ κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. 29 Καί, πᾶς ὃς^ρ ἀφῆκεν οἰκίας ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς^ρ ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται,^ς καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. 30 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

The desperate landowner

20 1 »Ομοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτὸ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. 2 Καὶ συμφωνήσας^μ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. 3 Καὶ ἐξελθὼν περὶ^ν τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς. 4 Καὶ ἐκεῖνοις^ω εἶπεν, «Υπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ᾖ δίκαιον δώσω ὑμῖν.» Οἱ δὲ ἀπῆλθον. 5 Πάλιν^χ ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην^ν ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως. 6 Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν^ζ ἐξελθὼν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς,^α καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;» 7 Λέγουσιν αὐτῷ, «Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο.» Λέγει αὐτοῖς, «Υπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε.»^β 8 Ὅψιας δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, «Κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.» 9 Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνᾶριον. 10 Ἐλθόντες δὲ^ο οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλεῖονα^δ λήψονται.^ο καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνᾶριον.^ρ 11 Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότη, 12 λέγοντες ὅτι^ε «Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσασιν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.» 13 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν.^η «Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε. Οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; 14 Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε. Θέλω δὲ

^ο καθίσεσθε **F**⁵ C,D [94%] RP, HF, OC, CP, TR | καθήσεσθε **NB**, W [5%] NU | καθεσθησεσθε [1%] | two other readings

^ρ θρόνους *rell* | θρονων CP

^ρ ος **F**⁵ [90%] RP, HF, OC, CP, TR | οστις **NB**, C, D, W [10%] NU

^ο οικίας ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς **F**⁵ W [66%] RP, HF, OC, TR | οικίαν 2-15 **F**^{5m} [30%] CP | 1-9, 12-15 B [0.5%] NU | 3-15 **N** [0.5%] | ~ 3-15, 21 C [1%] | 1-5, 8-9, 12-15 D | ~ 3-6 γονεὶς 12-15, 21 [1%] | at least three further variations

^ς λήψεται *rell* | λημψεται **NB**, C, D, W [1%] NU

^η καὶ *rell* | 1 οἱ C [5%] CP

^μ καὶ συμφωνήσας **F**⁵ [85%] RP, HF, OC, CP | ~ 2 δε **NB**, C, D, W [15%] TR, NU

^ν περὶ *rell* | 1 τὴν C [5%] TR

^ω καὶ ἐκεῖνοις **F**⁵ **NB**, W [90%] RP, HF, OC, CP, NU | κακεινοις C, D [10%] TR

^χ πάλιν **F**⁵ B, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 δε **N**, C, D [1%] [NU]

^ν ἐνάτην **F**⁵ **NB**, C, W [90%] RP, HF, OC, CP, NU | ἐνατην (D) [10%] TR

^ζ ὥραν **F**⁵ C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**, D [0.5%] NU

^α ἀργούς **F**⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**, D [1%] NU

^β καὶ ὁ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε **F**⁵ (C, N, W) [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**, D [1%] NU

^ο ἐλθόντες δε **F**⁵ **N**, W [97.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ καὶ 1 B, C, D [2%] NU | 12 καὶ N [0.5%]

^ρ πλεῖονα **F**⁵ **N** [97%] RP, HF, OC, CP, TR | πλειον B, C, N, W [3%] NU | πλειω D

^ο λήψονται *rell* | λημψονται **NB**, C, D, W [1%] NU | λημψοντε N

^η καὶ αὐτοὶ ἀνα δηναριον **F**⁵ D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 3412 B | ~ το 3412 **N** [0.5%] [NU] | ~ 34 το 12 C | 12 το 34 N

^ο ὅτι **F**⁵ C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**, D [0.5%] NU

^η εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν **F**⁵ C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 **ND** [0.5%] NU | ~ 321 B | one other variant

τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. 15 Ἡ^ι οὐκ ἔξεστιν μοι ποιῆσαι ὁ θέλω^ι ἐν τοῖς ἐμοῖς; Εἶ^κ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;» 16 Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι. Πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.»¹

Jesus alerts the disciples, again

17 Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν τοὺς δώδεκα μαθητὰς^μ κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ^ν εἶπεν αὐτοῖς· 18 «Ἰδοῦ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ, 19 καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι. Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.»^ο

Selfish ambition rebuked

20 Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνούσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ' ^ρ αὐτοῦ. 21 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, «Τί θέλεις;» Λέγει αὐτῷ, «Εἰπέ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ μου εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων^α σου^ρ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.» 22 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ^ς τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;»¹ Λέγουσιν αὐτῷ, «Δυνάμεθα.» 23 Καὶ^ι λέγει αὐτοῖς· «Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε,^ν τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου^ω οὐκ ἔστιν ἐμὸν^χ δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοίμασται ὑπὸ τοῦ Πατρός μου.»

24 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. 25 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν· «Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· 26 οὐχ οὕτως δε^ν ἔσται^ν ὑμῖν. Ἄλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται^α ὑμῶν διάκονος, 27 καὶ ὅς ἐάν^β θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται^ν ὑμῶν δοῦλος· 28 ὥσπερ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου—οὐκ ἤλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.»

Two blind men

29 Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχῶ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. 30 Καὶ ἰδοῦ, δύο τυφλοὶ καθημένοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν,

^ι ἡ **ƒ**⁵ **ℵ**,**C**,**N**,**W** [99.5%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR**[**NU**] | --- **B**,**D** [0.5%]

^ι ποιησαι ο θελω **ƒ**⁵ **C**,**N** [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | ~ 231 **ℵB**,**D** [3%] **NU** | 1 ως 3 **W**

^κ ει **ƒ**⁵ [85%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | η **ℵB**,**C**,**D**,**N**,**W** [15%] **NU**

¹ πολλοι γαρ εισιν κλητοι ολιγοι δε εκλεκτοι **ƒ**⁵ **C**,**D**,**N**,**W** (98.5%) **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | --- **ℵB** (1.5%) **NU**

^μ μαθητας **ƒ**⁵ **B**,**C**,**N**,**W** [98.5%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR**[**NU**] | --- **ℵD** [1.5%]

^ν εν τη οδω και **ƒ**⁵ **C**,**D**,**N**,**W** [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | ~ 4123 **ℵB** [3%] **NU**

^ο αναστησεται **ƒ**⁵ **B**,**D**,**W** [99%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | γερωθησεται **ℵC**,**N** [1%] **NU**

^ρ παρ **ƒ**⁵ **ℵC**,**N**,**W** [99.5%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | απ **B**,**D** [0.5%] **NU**

^α ευωνυμων *rell* | ευωνυμων **CP**

^ρ σου *rell* | --- **D** [5%] **TR**

^η **ƒ**⁵ **C**,**N**,**W** [90%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP** | και [9%] **TR** | --- **ℵB**,**D** [1%] **NU**

¹ το βαπτισμα ο εγω βαπτιζομαι βαπτισθηναι **ƒ**⁵ **C**,**N**,**W** [99%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | --- **ℵB**,**D** [1%] **NU**

^ι και **ƒ**⁵ **C**,**N**,**W** [98%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | --- **ℵB**,**D** [2%] **NU**

^ν και το βαπτισμα ο εγω βαπτιζομαι βαπτισθησεθε **ƒ**⁵ **C**,**N**,**W** [99%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | --- **ℵB**,**D** [1%] **NU**

^ω μου **ƒ**⁵ **N**,**W** [85%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | --- **ℵB**,**C**,**D** [15%] **NU**

^χ εμον **ƒ**⁵ **ℵB**,**N** [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | 1 τουτο **C**,**D**,**W** [3%] [**NU**]

^ς δε **ƒ**⁵ **C** [85%] **RP**,**HF**,**CP**,**TR** | --- **ℵB**,**D**,**W** [15%] **OC**,**NU**

^ε εσται **ƒ**⁵ [20%] | 1 εν **ℵB**,**C**,**D**,**N**,**W** [80%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR**,**NU**

^ο εσται *rell* | εστω [10%] **TR**

^β εν **ƒ**⁵ **C**,**N** [99%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**TR** | αν **ℵB**,**D**,**W** [0.5%] **NU** | --- [0.5%]

^ε εσται **ƒ**⁵ **ϱ**⁴⁵ **C**,**N**,**W** [35%] **OC**,**CP**,**NU** | εστω **B** [65%] **RP**,**HF**,**TR** | εστε **ℵD**

λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε,^d Υἱὸς Δαυίδ.» 31 Ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν, οἱ δὲ μείζον ἐκραζον,^e λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, Υἱὸς Δαυίδ.» 32 Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν, «Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;» 33 Λέγουσιν αὐτῷ, «Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν^f ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.»^g 34 Σπλαγχνισθεῖς^h δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν,ⁱ καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί,^j καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

The last week

The triumphal entry—Sunday, 03/31/30 AD

21 1 Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ ἤλθον εἰς Βηθσφαγή,^k πρὸς^l τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τότε ὁ^m Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητάς, 2 λέγων αὐτοῖς· «Πορεύθητεⁿ εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπέναντι^o ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην,^p καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς. Λύσαντες ἀγάγετέ μοι. 3 Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἶπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει· εὐθέως^q δὲ ἀποστέλλει^r αὐτούς.» 4 Τοῦτο δὲ ὄλον^s γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· 5 «Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών, Ἰδοῦ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, πραῦς καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὄνον, καὶ^t πῶλον, υἱὸν ὑπόζυγιου.» 6 Πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν^u αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 7 ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον. Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω^v αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν,^w καὶ ἐπεκάθισεν^x ἐπάνω αὐτῶν. 8 Ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν αὐτῶν^y τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ. 9 Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες^z καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἐκραζον, λέγοντες· «Ωσαννὰ τῷ Υἱῷ Δαυίδ.» «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» «Ωσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.» 10 Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱερουσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα, «Τίς ἐστὶν οὗτος;» 11 Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, «Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ προφήτης^a ὁ ἀπὸ Ναζαρεθ^b τῆς Γαλιλαίας.»

^d ἐλεησον ἡμας κυριε f³⁵ ϣ⁴⁵C,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | ~ 312 B [0.5%] | 12 ἡσου N [1%] | 123 ἡσου N | 12 D [0.5%]

^e ἐκραζον f³⁵ C,N,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | ἐκαρξαν NB,D [1%] NU | ἐκραυασαν ϣ⁴⁵ | ἐκραυαζον [1%]

^f ἀνοιχθῶσιν f³⁵ C,N [97%] RP,HF,OC,CP,TR | ἀνοιγῶσιν B [3%] NU | ἀνυγῶσιν ND | ἀνεωχθῶσιν W

^g ἡμων οἱ οφθαλμοί f³⁵ C,N,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 231 (ὁμων N) (N)B,D [1%] NU

^h σπλαγχνισθεῖς *rell* | σπλαχνισθεῖς CP

ⁱ τῶν οφθαλμῶν αὐτῶν f³⁵ C,N,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | 12 αὐτου N | 1 ὀμματων 3 D [1%] NU | ~ 31 ὀμματων B

^j αὐτῶν οἱ οφθαλμοί f³⁵ C,N,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,D [2%] NU

^k βηθσφαγή f³⁵ N,W [85%] RP,HF,OC,CP | βηθαφαγή NB,C,D [15%] TR,NU | three other spellings

^l πρὸς f³⁵ NC,D,N,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR | εἰς B [0.5%] NU

^m ὁ f³⁵ N(N)W [93%] RP,HF,OC,CP,TR | --- B,C,D [7%] NU

ⁿ πορευθητε f³⁵ C,N,W [96%] RP,HF,OC,CP,TR | πορευεσθε NB,D [4%] NU | one other variant

^o ἀπεναντι f³⁵ N,W [95%] RP,HF,OC,TR | κατεναντι NB,C,D [5%] CP,NU

^p δεδεμένην *rell* | δεδεμενον CP

^q εὐθέως f³⁵ C(D)N,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | εὐθυς NB [1%] NU

^r ἀποστέλλει f³⁵ C,N,W [96%] RP,HF,OC,CP | ἀποστελεῖ NB,D [4%] TR,NU | one other variant

^s ὄλον f³⁵ B,N,W [99%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NC,D [1%] NU

^t καὶ f³⁵ C,D,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | 1 ἐπι NB,N [2%] NU

^u προσεταξεν f³⁵ NN,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR | συνεταξεν B,C,D [0.5%] NU

^v ἐπάνω f³⁵ C,N,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | ἐπ NB,D [2%] NU | --- [1%]

^w αὐτῶν f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,D [0.5%] NU

^x ἐπεκάθισεν *rell* | ἐπεκαθισαν [2%] some TRs | εκαθισεν N,W [4%] | εκαθισαν N | εκαθητο D | two further variants

^y αὐτῶν f³⁵ D,W [30%] | εαυτῶν NB,C,N [70%] RP,HF,OC,CP,TR,NU

^z προάγοντες f³⁵ N,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | 1 αὐτων NB,C,D [2%] NU

^a ἡσοῦς ὁ προφητης f³⁵ C,N,W [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 231 NB,D [0.5%] NU | 23 [1%]

^b ναζαρεθ f³⁵ N,W [90%] RP,HF,OC,CP,TR | ναζαρεθ NB,C,D [10%] NU

The second cleansing of the temple

12 Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ^d καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψεν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς. 13 Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Γέγραπται, ᾠο οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται,» ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε^e «σπήλαιον ληστῶν.»» 14 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ^f ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

15 Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησεν καὶ τοὺς παῖδας^g κρίζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, «Ὡσαννὰ τῷ Υἱῷ Δαυίδ,» ἠγανάκτησαν 16 καὶ εἶπον^h αὐτῷ, «Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· «Ναί. Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;» 17 Καὶ καταλιπὼν αὐτούς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν καὶ ἠύλισθη ἐκεῖ.

“If you have faith”—Monday, 04/01/30 AD

18 Πρωῖαςⁱ δέ, ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπέινασεν. 19 Καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ’ αὐτήν καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον. Καὶ λέγει αὐτῇ, «Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα.» Καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκὴ. 20 Καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν, λέγοντες, «Πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκὴ.» 21 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ κὰν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, ᾿Αρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν,» γενήσεται. 22 Καὶ πάντα ὅσα ἐὰν^j αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε.»^k

About John’s baptism—Tuesday, 04/02/30 AD

23 Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ^l εἰς τὸ ἱερὸν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;» καὶ «Τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην;» 24 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἓνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. 25 Τὸ βάπτισμα^m Ἰωάννου—πόθεν ἦν· ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;» Οἱ δὲ διελογίζοντο παρ’ⁿ ἑαυτοῖς, λέγοντες· «Ἐὰν εἴπωμεν, ᾿Εξ οὐρανοῦ,» ἐρεῖ ἡμῖν, ᾿Διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;» 26 Ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ᾿Εξ ἀνθρώπων,» φοβούμεθα τὸν ὄχλον, πάντες γὰρ ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην.» 27 Καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον,^p «Οὐκ οἶδαμεν.» Ἐφῆ αὐτοῖς καὶ αὐτός, «Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

^c ο **ƒ**³⁵ D,N [92%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C, W [8%] NU

^d του θεου **ƒ**³⁵ C, D, N, W [96.6%] RP, HF, OC, CP, TR | 2 (0.2%) | --- NB (3.2%) NU

^e εποιησατε **ƒ**³⁵ C, D(N)W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ποιειτε NB [0.5%] NU

^f χωλοι και τυφλοι **ƒ**³⁵ C, N, W [96%] RP, HF, OC, CP | ~ 321 NB, D [4%] TR, NU

^g παιδας **ƒ**³⁵ C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τους NB, D, N [1%] NU

^h ειπον **ƒ**³⁵ *rell* | ειπαν NB, D [0.5%] NU

ⁱ πρωιας **ƒ**³⁵ C, N, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | πρωι NB, D [0.5%] NU

^j εαν **ƒ**³⁵ C, W [70%] RP, HF, OC, CP | αν NB [30%] TR, NU | --- D

^k ληψεσθε *rell* | λημψεσθε NB, NU | λημψεσθαι D, W [0.5%] | ληψεσθαι [0.5%]

^l ελθοντι αυτο **ƒ**³⁵ W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ελθοντος αυτου NB, C, D [3%] NU | εισελθοντι 2 [0.5%]

^m βαπτισμα **ƒ**³⁵ D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 το NB, C [0.5%] NU

ⁿ παρ **ƒ**³⁵ NC, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | εν B [0.5%] NU

^o εχουσιν τον ιωαννην ως προφητην **ƒ**³⁵ D, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 45123 NB, C [1.5%] NU

^p ειπον *rell* | ειπαν ND [0.5%] NU

Two parables against the Pharisees

28 »Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπός τις^d εἶχεν τέκνα δύο· καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπεν, «Τέκνον, ὕπαγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι μου.»^f 29 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Οὐ θέλω» (ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπῆλθεν). 30 Καὶ προσελθὼν^g τῷ ἐτέρῳ^h εἶπεν ὡσαύτως. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Εγώ, κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθεν. 31 Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός;» Λέγουσιν αὐτῷ,^u «Ὁ πρῶτος.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 32 Ἦλθεν γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης^v ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ^w μετεμελήθητε ὕστερον τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

33 »Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε· Ἄνθρωπός τις^x ἦν οἰκοδεσπότης ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν, καὶ ὥρυσεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ἠκοδόμησεν πύργον. Καὶ ἐξέδοτο^y αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. 34 Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. 35 Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ—ὄν μὲν ἔδηραν,^z ὄν δὲ ἀπέκτειναν, ὄν δὲ ἐλιθοβόλησαν. 36 Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. 37 Ὑστερον δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, «Ἐντραπήσονται τὸν υἱὸν μου.» 38 Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ κατάσχωμεν^a τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.» 39 Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον^b ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν. 40 Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;» 41 Λέγουσιν αὐτῷ· «Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται^c ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.» 42 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς Γραφαῖς· «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;» 43 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. 44 Καί, ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.»^d

45 Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει. 46 Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπειδὴ ὡς^e προφήτην αὐτὸν εἶχον.

^a τις **F**⁵ C [50%] OC,CP | --- NB,D,W [50%] RP,HF,TR,NU

^f μου **F**⁵ B,W [92%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NC,D [8%] NU

^g καὶ προσελθὼν **F**⁵ C,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 2 δε NB,D [3%] NU

^h ἑτερο **F**⁵ NC,D,W [70%] HF,NU | δευτερω B [30%] RP,OC,CP,TR

^u αὐτω **F**⁵ C,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,D [2%] NU

^v πρὸς ὑμας ἰωαννης **F**⁵ D,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 312 NB,C [2%] NU

^w ου **F**⁵ NC,W [97%] RP,HF,OC,CP,TR | ουδε B [3%] NU | --- D

^x τις **F**⁵ [90%] RP,HF,OC,CP,TR | --- NB,C,D,W [10%] NU

^y ἐξεδото **F**⁵ D,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR | ἐξεδετο NC [0.5%] NU | ἐξεδετε B

^z ἐδηραν **F**⁵ [25%] | ἐδειραν NB,C,D,W [75%] RP,HF,OC,CP,TR,NU

^a κατασχωμεν **F**⁵ C,W [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | σχωμεν NB,D [1.5%] NU

^b αυτον ἐξεβαλον *rell* | ~ 21 CP

^c εκδωσεται *rell* | εκδοσεται [10%] TR | εκδωσει C [0.5%]

^d the whole verse **F**⁵ NB,C,W [99.9%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- D

^e επειδη ως **F**⁵ C,W [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | επει εις B [1%] NU | επι εις N | επι 2 D | one other variant

Parable of the wedding feast

22 1 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς,^f λέγων·
 2 «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ ὅστις ἐποίησεν
 γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. 3 Καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους
 εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν. 4 Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων,
 «Εἶπατε τοῖς κεκλημένοις· «Ἴδού, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα·^g οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ
 τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα. Δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.» 5 Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον—^h
 μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰςⁱ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ. 6 Οἱ δὲ λοιποὶ, κρατήσαντες τοὺς
 δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. 7 Καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος^k ὠργίσθη, καὶ
 πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπόλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν
 ἐνέπρησεν.

8 »Τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· «Ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ
 ἦσαν ἄξιοι. 9 Πορευέσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἀν^l εὔρητε καλέσατε
 εἰς τοὺς γάμους.» 10 Καὶ ἐξεληθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας
 ὅσους^m εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. 11 Εἰσελθὼν
 δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον
 ἔνδυμα γάμου. 12 Καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἐταῖρε, πῶς εἰσηλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;» Ὁ
 δὲ ἐφίμωθη. 13 Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺςⁿ τοῖς διακόνοις, «Δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας,^o
 ἄρατε αὐτὸν καὶ^p ἐκβάλετε^q εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.» Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ
 βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. 14 Πολλοὶ γὰρ εἰσιν κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.»

Jesus bests the Herodians

15 Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν
 λόγῳ. 16 Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν, μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν, λέγοντες·
 «Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις· καὶ οὐ
 μέλει^r σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. 17 Εἰπέ οὖν ἡμῖν τί σοι
 δοκεῖ· ἔξοστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὐ;» 18 Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν
 εἶπεν· «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί; 19 Ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κῆνσου.» Οἱ δὲ
 προσήνεγκαν^s αὐτῷ δηνάριον. 20 Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;»
 21 Λέγουσιν αὐτῷ, «Καίσαρος.» Τότε λέγει αὐτοῖς, «Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι,
 καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» 22 Καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.^t

^f αὐτοὶς ἐν παραβολαῖς ^f5 C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 B, D [2%] NU | ~ 31 8 | 23 [0.5%]

^g ἡτοίμασα ^f5 W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ἡτοιμασα ^gB, C, D [4%] NU

^h ο ^f5 8C [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ος B, W [5%] NU | οἱ D

ⁱ ο ^f5 [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ος ^gB, C, W [5%] NU | οἱ D

^j εἰς ^f5 W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐπὶ ^gB, C, D [4%] NU

^k καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ^f5 C, W [95%] RP, HF, CP | ~ 5342 D | ~ 2 δε 345 [1%] OC | ~ 2 δε 34 TR | ~ 3 δε 42

[1%] | ~ 3 δε 4 8B [2%] NU | ~ 3 δε 425 [1%] | one other variant

^l αν ^f5 D, W [60%] RP, HF, TR | εαν ^gB, C [40%] OC, CP, NU | --- [0.5%]

^m οσους ^f5 C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ους ^gB, D [0.5%] NU

ⁿ εἶπεν ὁ βασιλεὺς ^f5 C, D, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 8B [2%] NU

^o χεῖρας καὶ πόδας ^f5 [60%] CP | ~ 321 8B, C, W [40%] RP, HF, OC, TR, NU | ποδῶν 2 χερῶν D

^p αρατε αὐτον καὶ ^f5 C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- 8B [3%] NU | 3 D

^q ἐκβάλετε ^f5 C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 αὐτον ^gB(D) [3%] NU

^r μέλει *rell* | μέλλει [10%]

^s προσήνεγκαν *rell* | προνηνεγκαν CP

^t ἀπῆλθον *rell* | ἀπῆλθαν B, D, W [0.5%] NU

Jesus bests the Sadducees

23 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι, οἱ^u λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, 24 λέγοντες· «Διδάσκαλε, Μωσῆς^v εἶπεν, εἴαν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. 25 Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἐπτὰ ἀδελφοί. Καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας^w ἐτελεύτησεν, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφήκεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. 26 Ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἐπτὰ. 27 Ὑστερον δὲ πάντων ἀπέθανεν καὶ^x ἡ γυνή. 28 Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει^y τίνος τῶν ἐπτὰ ἔσται^z γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν.» 29 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. 30 Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐγκαμίζονται,^a ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ^b ἐν^c οὐρανῷ εἰσιν. 31 Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγοντος, 32 ᾠδὴν Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς^d Θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων.» 33 Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Jesus bests the Pharisees

34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν τοὺς Σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. 35 Καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν, νομικός,^e πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων,^f 36 «Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;» 37 Ὁ δὲ Ἰησοῦς^g ἔφη^h αὐτῷ· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇⁱ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇⁱ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇⁱ διανοίᾳ σου.» 38 Αὕτη ἐστὶν πρώτη καὶ μεγάλῃ^k ἐντολή. 39 Δευτέρα δὲ ὁμοία αὕτη,^l Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.» 40 Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται κρέμανται.»^m

David's Son and Lord

41 Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, 42 λέγων, «Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ· τίνος υἱὸς ἐστίν;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Τοῦ Δαυίδ.» 43 Λέγει αὐτοῖς· «Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ,ⁿ λέγων, 44 Ἐἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ

^u οἱ f⁵⁵ [65%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D, W [35%] NU

^v μωσῆς f⁵⁵ B [95%] RP, HF, OC, CP, TR | μωυσης B, D, W [5%] NU

^w γαμήσας f⁵⁵ D, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | γημας NB [3%] NU

^x καὶ f⁵⁵ D [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, W [3%] NU

^y οὖν ἀναστάσει f⁵⁵ W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, D [5%] NU

^z ἔσται *rell* | 1 η [1%] OC

^a ἐγκαμίζονται f⁵⁵ [93%] RP, HF, OC, CP, TR | γαμίζονται NB, D [5%] NU | γαμισκονται W [1%] | three other variants [1%]

^b του θεου f⁵⁵ W [95%] RP, HF, CP, TR | 2 B [4%] OC | --- B, D [1%] NU

^c ἐν f⁵⁵ D, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τω NB [5%] NU

^d ο θεος f⁵⁵ [97.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 B [2%] [NU] | --- ND, W [0.5%] (An easy case of homoioteleuton, or -arcton, or both.)

^e νομικός *rell* [NU] | --- [1%]

^f καὶ λεγων f⁵⁵ D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB [0.5%] NU

^g ιησους f⁵⁵ (D)W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB [1%] NU

^h εφη *rell* | ειπεν W [5%] TR

ⁱ τη f⁵⁵ D [40%] OC, TR, NU | --- NB, W [60%] RP, HF, CP

^j τη f⁵⁵ ND [60%] OC, TR, NU | --- B, W [40%] RP, HF, CP

^k πρωτη και μεγαλη f⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 321 D | ~ η 321 NB [3.5%] NU | η 123 [1%] | η 12 η 3 W

^l αυτη f⁵⁵ [50%] | αυτη [50%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | ταυτη D | --- B (some uncials can be ambiguous)

^m καὶ οὖν προφηται κρεμανται f⁵⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ κρεματα 123 NB, D [1%] NU

ⁿ κυριον αυτον καλει f⁵⁵ W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 321 D [0.5%] NU [~ 3221 B] | ~ 312 B [0.5%] | two other variants

^o ο f⁵⁵ W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

μου, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον^p τῶν ποδῶν σου» ;
45 Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν «Κύριον,» πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;» **46** Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο^q
ἀποκριθῆναι αὐτῷ^r λόγον, οὐδὲ ἐτόλμησέν τις ἀπ’ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι^s αὐτὸν
οὐκέτι.

Jesus excoriates the scribes and Pharisees

23 ¹ Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ² λέγων· «Ἐπὶ
τῆς Μωσέως^t καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· ³ πάντα οὖν
ὅσα ἐάν^u εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν,^v τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε·^w κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε,
λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν. ⁴ Δεσμεύουσιν γὰρ^x φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα,^y καὶ
ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ^z δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινήσαι
αὐτά.

⁵ »Πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. Πλατύνουσιν
δὲ^a τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν·^b ⁶ φιλοῦσιν
τε^c τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ⁷ καὶ
τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, «Ραββί, Ραββί.»^d

We have only one Teacher and one Father

⁸ »Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε «Ραββί»· εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν^e ὁ διδάσκαλος,^f ὁ Χριστός,^g
πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. ⁹ Καὶ «πατέρα» μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ ἐστὶν
ὁ Πατὴρ ὑμῶν,^h ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.ⁱ ¹⁰ Μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ
καθηγητής,^j ὁ Χριστός. ¹¹ Ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔστω^k ὑμῶν διάκονος. ¹² Ὅστις δὲ ὑψώσει
ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

A series of ‘Woes’

¹³ »Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν
χρηῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι. Διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρῖμα.^l

^p υποπόδιον **f**⁵ W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | υποκατω **NB, D** [3%] NU

^q ἐδύνατο *rell* | ἠδύνατο [5%] CP

^r ἀποκριθῆναι αὐτῷ **f**⁵ **NB, D** [30%] NU | ~ 21 W [69%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 [1%]

^s ἐπερωτῆσαι *rell* | ἐπερωταν CP

^t μωσέως **f**⁵ [95%] RP, HF, OC, CP, TR | μουσεως **NB(D)W** [5%] NU

^u ἐάν **f**⁵ **NW** [90%] RP, HF, OC, CP, NU | ἂν B, D [9%] TR | --- [1%]

^v τηρεῖν **f**⁵ W [97.4%] RP, HF, OC, CP, TR | ποιειν (1.2%) | --- **NB, D** (1.4%) NU

^w τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε **f**⁵ W [96.3%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ ποιησατε 21 B (0.4%) NU | ποιησατε **N** | ~ 321 D (0.7%) | 3 (0.7%) | 1 (1.2%) | 12 φυλασσετε (0.5%) | one other variant

^x γὰρ **f**⁵ D, W [90%] RP, HF, OC, CP, TR | δε **NB** [9%] NU | --- [1%]

^y καὶ δυσβάστακτα **f**⁵ B(D)W [99%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- **N** [1%]

^z τῷ δε **f**⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ αὐτοι 21 **NB, D** [1%] NU

^a δε **f**⁵ W [95%] RP, HF, CP, TR | γαρ **NB, D** [5%] OC, NU

^b τῶν ἱματίων αὐτῶν **f**⁵ W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [1.5%] NU

^c τε **f**⁵ W [90%] RP, HF, CP, TR | δε **NB, D** [10%] OC, NU | --- [0.5%] | two other variants

^d ραββί **f**⁵ D, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB** [5%] NU

^e ἐστὶν ὑμῶν *rell* | ~ 21 [2%] OC

^f διδάσκαλος **f**⁵ B [30%] OC, NU | καθηγητης **ND(W)** [70%] RP, HF, CP, TR

^g ὁ χριστος **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D, W** [4%] NU

^h ὁ πατὴρ ὑμῶν **f**⁵ D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 312 **NB** [1%] NU

ⁱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, CP, TR | οὐρανιος **NB** [2%] NU | 13 D, W [2%]

^j εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ καθηγητής **f**⁵ **N** [30%] | 12356 W [2%] | ~ 123564 [1%] | 12456 [0.5%] | ~ 124356 [65%]
RP, HF, OC, CP, TR | ~ ὅτι 6431 B [0.5%] NU | ~ ὅτι 643 [0.5%] | ~ ὅτι 64 [0.5%] | ~ ὅτι 6413 D

^k ἐστω **f**⁵ [25%] | ἐσται (**NB, D, W**) [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^l the whole verse **f**⁵ W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [2%] NU (An easy case of homoiogram.) [NU calls this verse ‘14’ (omitted) and prints our ‘14’ as ‘13.’] | reverse the order of verses 13 and 14 [1%] some TRs

14 Οὐαί^m ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.ⁿ 15 Οὐαί ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν Γεέννης διπλοτέρου ὑμῶν.

16 »Οὐαί ὑμῖν, ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ λέγοντες, <Ὁς ἂν ὁμότης ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐστίν· ὁ δ' ἂν ὁμότης ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει.> 17 Μωροὶ καὶ τυφλοὶ· τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων^o τὸν χρυσόν; 18 Καί, <Ὁς ἐὰν^p ὁμότης ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐστίν· ὁ δ' ἂν ὁμότης ἐν τῷ δῶρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.> 19 Μωροὶ καὶ^q τυφλοὶ· τί γὰρ μείζων, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον; 20 Ὁ οὖν ὁμότης ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὁμνυεῖ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ. 21 Καὶ ὁ ὁμότης ἐν τῷ ναῷ, ὁμνυεῖ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι^r αὐτόν. 22 Καὶ ὁ ὁμότης ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁμνυεῖ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23 »Οὐαί ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου· τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον^s καὶ τὴν πίστιν. Ταῦτα^t ἔδει ποιῆσαι, κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι. 24 Ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

25 »Οὐαί ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας.^u 26 Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος,^v ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν^w καθαρὸν.

27 »Οὐαί ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὠραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. 28 Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοὶ ἐστε^x ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

29 »Οὐαί ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων· 30 καὶ λέγετε,^y <Εἰ ἤμεν^z ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἤμεν κοινωνοὶ αὐτῶν^a ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.> 31 Ὡστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας. 32 Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.

^m ουαί F⁵⁵ NW [97%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 δε B, D [3%] NU

ⁿ Some TRs and [1%] invert the order of verses 13 and 14.

^o αγιαζων F⁵⁵ C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | αγιασας NB, D [0.5%] NU

^p εαν F⁵⁵ W [90%] RP, HF, CP, TR | αν NB, C, D [10%] OC, NU

^q μωροι και F⁵⁵ B, C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- ND [1%] NU

^r κατοικησαντι F⁵⁵ C, D, W [90%] RP, HF, OC, CP | κατοικουντι NB [10%] TR, NU

^s τον ελεον F⁵⁵ C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | το ελεος NB, D [2%] NU | το 2 [1%]

^t ταυτα F⁵⁵ ND [95%] RP, HF, CP, TR | 1 δε B, C, W [5%] OC [NU]

^u αδικιας F⁵⁵ C [93%] RP, HF, OC, CP | ακρασιας NB, D [5%] TR, NU | ακαθαρσιας [1%] | ακρασιας αδικειας W | two other variants

^v και της παροψιδος F⁵⁵ NB, C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- D [1%] NU

^w αυτων F⁵⁵ NC, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | αυτου B(D) [3%] NU

^x μεστοι εστε F⁵⁵ W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, C, D [2%] NU

^y λεγετε *rell* | 1 οτι [1%] CP

^z ημεν F⁵⁵ W [90%] RP, HF, OC, TR | ημεθα NB, C, D [10%] CP, NU (twice)

^a κοινωνοι αυτων F⁵⁵ NC, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 B, D [3%] NU

Snakes!

33 »Ὅφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς Γεέννης; 34 Διὰ τοῦτο, ἰδοὺ· ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς· καὶ^b ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε, καὶ σταυρώσετε· καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν 35 —ὄπως ἔλθῃ ἐφ’ ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον^c ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ^d τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. 36 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι^e ἤξει πάντα ταῦτα^f ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

Jesus laments over Jerusalem

37 »Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτενοῦσα^g τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις^h τὰ νοσσία ἐαυτῆςⁱ ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. 38 Ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. 39 Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε^j ἀπ’ ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε, «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» »

The Olivet Discourse

24 1 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ,^k καὶ προσῆλθον αὐτῷ^l οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. 2 Ὁ δὲ Ἰησοῦς^m εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐ βλέπετε πάντα ταῦτα;ⁿ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ^o καταλυθήσεται.»

“A beginning of birth pains”

3 Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ’ ἰδίαν, λέγοντες, «Εἰπέ ἡμῖν,^p πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς^q συντελείας τοῦ αἰῶνος.» 4 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. 5 Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός,» καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. 6 Μελήσετε^r δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα^s γενέσθαι, ἀλλ’ οὐπω ἔστιν τὸ τέλος.

^b καὶ **f**³⁵ C,D [94%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, W [6%] NU

^c ἐκχυνόμενον **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐκχυνόμενον NB, C(D)W [5%] NU

^d ἄβελ **f**³⁵ [90%] RP, OC, CP, TR | ἄβελ [10%] HF, NU

^e ὅτι **f**³⁵ C, W [96%] RP, HF, OC, CP | --- NB, D [4%] TR, NU

^f πάντα ταῦτα **f**³⁵ B, W [65%] RP, HF, CP | ~ 21 NC, D [35%] OC, TR, NU

^g ἀποκτενοῦσα **f**³⁵ (N) [87%] RP, HF, CP | ἀποκτενοῦσα B, D, W [10%] TR, NU | ἀποκτενοῦσα C [2%] OC | ἀποκτείνουσα [1%]

^h ἐπισυνάγει ὄρνις **f**³⁵ C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, D [3%] NU

ⁱ ἐαυτῆς **f**³⁵ C [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | αὐτῆς ND, W [1.5%] NU | --- B

^j ἴδητε *rell* | ἴδετε [1%] OC

^k ἐπορεύετο ἀπο τοῦ ἱεροῦ **f**³⁵ C, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 2341 N [5%] NU | ~ εκ 341 B [0.5%]

^l αὐτῷ **f**³⁵ [25%] | --- NB, C, D, W [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^m ἰησοῦς **f**³⁵ C, W [96.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀποκριθεὶς NB, D [3%] NU | three other variants

ⁿ πάντα ταῦτα **f**³⁵ D, W [75%] RP, HF, TR | ~ 21 B, C [25%] OC, CP, NU | 2 N^o

^o οὐ *rell* | 1 μὴ [10%] TR

^p ἡμῖν *rell* | ὑμῖν CP

^q τῆς **f**³⁵ D, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C [3%] NU

^r μελήσετε **f**³⁵ [25%] | μελλήσετε NC [72%] RP, HF, OC, CP, TR, NU | μελλήσεται B, W [1%] | μελλετε D [0.5%] | three other spellings [1%] [Is the verb μελλω or μελω? The latter is a good classical verb, and fits the context well.]

^s πάντα **f**³⁵ C, W (94.2%) RP, HF, OC, CP, TR | ταῦτα (2.2%) | 1 ταῦτα (1.6%) | ταῦτα 1 (0.7%) | --- NB, D (1%) NU | two other variants (0.2%)

7 Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ¹ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· 8 πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.

The increase of lawlessness

9 »Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. 10 Καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοί, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους. 11 Καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσιν πολλούς. 12 Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. 13 Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. 14 Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.

The Great Tribulation

15 »Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ρηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἐστὼς^u ἐν τόπῳ ἀγίῳ» (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω), 16 «τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ^v τὰ ὄρη· 17 ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω^w ἄραι τὰ^x ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, 18 καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον^y αὐτοῦ. 19 Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 20 Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ^z σαββάτω. 21 Ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη οἷα οὐ γέγονεν ἅπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται. 22 Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. 23 Τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, «Ἰδοὺ, ὧδε ὁ Χριστός,» ἢ «ἴδε,» μὴ πιστεύσητε. 24 Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσιν σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς. 25 Ἰδοὺ, προεῖρηκα ὑμῖν. 26 Ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, «Ἰδοὺ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστίν,» μὴ ἐξέλθητε· «Ἰδοὺ, ἐν τοῖς ταμείοις,» μὴ πιστεύσητε. 27 Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ^a ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου· 28 ὅπου γὰρ^b ἐὰν ᾗ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί.

The King's return to earth

29 »Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. 30 Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῷ^c οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. 31 Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος^d φωνῆς^e μεγάλης καὶ

¹ καὶ λοιμοὶ ^f35 C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- (N)B, D [0.5%] NU (easy homoioteleuton)

^u ἐστὼς ^f35 D [80%] RP, HF, OC | ἐστος NB, W [20%] CP, TR, NU

^v ἐπὶ ^f35 NW [95%] RP, HF, OC, CP, TR | εἰς B, D [5%] NU

^w καταβαινέτω ^f35 W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | καταβατω NB, D [4%] NU

^x τα ^{rell} | τι D [5%] TR | το N

^y το ἱμάτιον ^f35 NB, D [30%] CP, NU | τα ἱματια W [70%] RP, HF, OC, TR

^z μηδὲ ^{rell} | 1 ἐν [10%] TR

^a καὶ ^f35 W [50%] RP, OC, CP, TR | --- NB, D [50%] HF, NU

^b γὰρ ^f35 W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- (N)B, D [3%] NU

^c τῷ ^f35 W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB(D) [0.5%] NU

^d σάλπιγγος ^{rell} | 1 καὶ D [5%] CP

^e φωνῆς ^f35 B, D [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NW [3%] NU

ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως^f ἄκρων αὐτῶν.

Learn from the fig tree

32 »Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκφύη, γινώσκεται^ε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. 33 Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδωτε ταῦτα πάντα,^h γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστίν, ἐπὶ θύραις. 34 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,ⁱ οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. 35 Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,^j οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

The Rapture

36 »Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ^k ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν,^l εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μου^m μόνος. 37 Ὡσπερ δὲⁿ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἐστὶ καὶ^o ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. 38 Ὡσπερ^p γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις^q ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐγκαμίζοντες,^r ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσηλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, 39 καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἐστὶ καὶ^s ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. 40 Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ^t εἷς παραλαμβάνεται καὶ ὁ εἷς ἀφίεται. 41 Δύο ἀλήθουςαι ἐν τῷ μυλῶνι·^u μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται. 42 Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποῖα ὥρα^v ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται. 43 Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα φυλακῆ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν εἴασεν διορυγῆναι^w τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. 44 Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἑτοιμοί, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε^x ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔρχεται.

45 »Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ^y ἐπὶ τῆς θεραπείας^z αὐτοῦ τοῦ διδόνα^a αὐτοῖς τὴν τροφήν ἐν καιρῷ; 46 Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως.^b 47 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. 48 Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, «Χρονίζει ὁ κύριός μου^c ἐλθεῖν,^d 49 καὶ ἄρξῃται τύπτειν τοὺς

^f ἕως **f**⁵ **ND**, **W** [97%] **RP, HF, OC, CP, TR** | 1 **των B** [3%] **NU**

^ε γινώσκεται **f**⁵ **D**, **W** [25%] | γινώσκετε **NB** [75%] **RP, HF, OC, CP, TR, NU**

^h ταῦτα πάντα **f**⁵ **ND**, **W** [65%] **RP, HF, OC, CP** | ~ 21 **B** [35%] **TR, NU**

ⁱ ὑμῖν **f**⁵ **NW** [95%] **RP, HF, OC, CP, TR** | 1 **οτι B**, **D** [5%] **NU**

^j παρελεύσονται **f**⁵ **W** [90%] **RP, HF, OC, CP, TR** | παρελεύσεται **B, D** [10%] **NU** | **N** omits verse

^k καὶ *rell* | 1 **της** [5%] **TR**

^l οὐρανῶν **f**⁵ **W** [94.2%] **RP, HF, OC, CP, TR** | 1 **ουδε ο υιος NB**, **D** [5.8%] **NU**

^m μου **f**⁵ **W** [92%] **RP, HF, OC, CP, TR** | --- **NB**, **D** [8%] **NU**

ⁿ δε **f**⁵ **NW** [99.7%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **γαρ B**, **D** [0.3%] **NU**

^o καὶ **f**⁵ **D**, **W** [99%] **RP, HF, OC, CP, TR** | --- **NB** [1%] **NU**

^p ὡσπερ **f**⁵ **D**, **W** [99.5%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **ως NB** [0.5%] **NU**

^q ἡμερας **f**⁵ **NW** [99.5%] **RP, HF, OC, CP, TR** | 1 **εκεινας B**, **D** [0.5%] **NU**

^r ἐγκαμίζοντες **f**⁵ [97%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **εγγαμίζοντες** [2%] | **γαμίζοντες ND** [0.5%] **NU** | **γαμισκοντες B** | **εγκαμισκοντες W**

^s καὶ **f**⁵ **NW** [99.5%] **RP, HF, OC, CP, TR** | --- **B**, **D** [0.5%]

^t ο **f**⁵ **W** [96%] **RP, HF, OC, CP, TR** | --- **NB**, **D** [4%] **NU** (twice)

^u μυλωνι **f**⁵ **D** [90%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **μυλω NB**, **W** [10%] **NU**

^v ὡρα **f**⁵ [95%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **ημερα NB**, **D**, **W** [5%] **NU**

^w διορυγναι **f**⁵ **B**, **W** [98.5%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **διορυχθναι ND** [1.5%] **NU**

^x ὡρα ου δοκειτε **f**⁵ **W** [99%] **RP, HF, OC, CP, TR** | ~ 231 **NB**, **D** [1%] **NU**

^y αυτου **f**⁵ **W** [98.5%] **RP, HF, OC, CP, TR** | --- **NB**, **D** [1.5%] **NU**

^z θεραπειας **f**⁵ **D** [94.5%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **οικετειας B**, **W** [4%] **NU** | **οικιας N** [1.5%]

^a διδοναι **f**⁵ **W** [92%] **RP, HF, OC, CP, TR** | **δουναι NB**, **C**(**D**) [8%] **NU**

^b ποιουντα ουτως **f**⁵ **W** [96%] **RP, HF, OC, CP, TR** | ~ 21 **NB**, **C**, **D** [4%] **NU**

^c ο κυριος μου **f**⁵ **W** [97%] **RP, HF, OC, CP, TR** | ~ 312 **NB**, **C**, **D** [3%] **NU**

^d ελθειν **f**⁵ **C**, **D**, **W** [98.5%] **RP, HF, OC, CP, TR** | --- **NB** [0.5%] **NU** | **ερχεσθαι** [1%]

συνδούλους,^c ἐσθίειν^f τε^g καὶ πίνειν^h μετὰ τῶν μεθυόντων, 50 ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἧ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἧ οὐ γινώσκει, 51 καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Parable of the ten virgins

25 ¹ »Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶνⁱ ἐξήλθον εἰς ἀπάντησιν^j τοῦ νυμφίου. ² Πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν^k φρόνιμοι καὶ αἱ πέντε μωραί.^l ³ Αἵτινες^m μωραί, λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν,ⁿ οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον· ⁴ αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν^o μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν.^p ⁵ Χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον· ⁶ μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν· «Ἴδού, ὁ νυμφίος ἔρχεται,^q ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.»^r ⁷ Τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας αὐτῶν.^s ⁸ Αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπον,^t «Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται.» ⁹ Απεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, λέγουσαι, «Μήποτε οὐκ^u ἀρκέση^v ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορευέσθε δὲ^w μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.» ¹⁰ Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσηλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους—καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. ¹¹ Ὑστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, λέγουσαι, «Κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν.» ¹² Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.» ¹³ Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ἧ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου ἔρχεται.^x

Parable of the talents

¹⁴ »Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. ¹⁵ Καὶ ᾧ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἓν, ἐκάστω κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως. ¹⁶ Πορευθεὶς δὲ^y ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν εἰργάσατο^z ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν^a ἄλλα πέντε τάλαντα.^b ¹⁷ Ὡσαύτως

^c συνδούλους f³⁵ W [90%] RP, HF, CP, TR | 1 αὐτου (εαυτου 8) (8)B, C, D [10%] OC, NU

^f ἐσθίειν f³⁵ W [90%] RP, HF, CP, TR | ἐσθιη 8B, C, D [10%] OC, NU

^g τε f³⁵ C, W [30%] | δε 8B, D [70%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^h πίνειν f³⁵ W [90%] RP, HF, CP, TR | πινη 8B, C, D [10%] OC, NU

ⁱ αὐτων f³⁵ 8C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | εαυτων B, D [0.5%] NU

^j ἀπάντησιν f³⁵ D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | υπαντησιν 8B, C [1%] NU

^k ἦσαν ἐξ αὐτων f³⁵ W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 8B, C, D [5%] NU

^l φρόνιμοι καὶ αἱ πέντε μωραὶ f³⁵ [90%] RP, HF, OC, CP, TR | 1245 W [8%] | ~ 5241 8B, C, D [2%] NU

^m αἵτινες f³⁵ W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | αὶ γαρ 8B, C [0.5%] NU | δε αὶ [1%] | οὐ οὐν D | two other variants

ⁿ αὐτων f³⁵ B, C, D, W [95%] RP, HF, CP, NU | εαυτων [5%] OC, TR | --- 8 [0.5%]

^o αὐτων f³⁵ C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- 8B, D [2%] NU

^p αὐτων f³⁵ D, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | εαυτων 8B [0.5%] NU | --- C [1%]

^q ἔρχεται f³⁵ W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- 8B, C [1%] NU | ἐξέρχεται D

^r αὐτου f³⁵ A, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | αὐτω C | --- 8B [0.5%]

^s αὐτων f³⁵ C, D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | εαυτων 8A, B [1%] NU

^t εἶπον *rell* | εἶπαν B, C [0.5%] NU

^u οὐκ f³⁵ 8A [85%] RP, HF, OC, CP, TR | ου μη B, C, D, W [15%] NU

^v ἀρκέση *rell* | ἀρκεσει D [5%] OC, CP

^w δε f³⁵ C, W [90%] RP, HF, OC, CP, TR | --- 8A, B, D [10%] NU

^x ἐν ἡ ο υἱος του ανθρωπου ερχεται f³⁵ (89.3%) RP, HF, OC, CP, TR | --- 8³⁵ 8A, B, C, D, W (10.7%) NU

^y δε f³⁵ A, C, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- 8B [0.5%] NU

^z εἰργασατο f³⁵ A, C [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ηργασατο 8B, D, W [1.5%] NU

^a ἐποίησεν f³⁵ 8A, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐκερδησεν B, C, D [5%] NU

^b τάλαντα f³⁵ 8A, C, D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- B [1%] NU

καί^c ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν καὶ αὐτὸς^d ἄλλα δύο. 18 Ὁ δὲ τὸ ἐν λαβῶν ἀπελθὼν ὠρυξεν ἐν τῇ γῆ^e καὶ ἀπέκρυσεν^f τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

19 »Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν,^g ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον.^h 20 Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα, λέγων, «Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.»ⁱ 21 Ἔφη δὲ^j αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.» 22 Προσελθὼν δὲ^k καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν^l εἶπεν, «Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.»^m 23 Ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.»

24 »Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφὼς εἶπεν· «Κύριε, ἔγνωσα σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας. 25 Καὶ φοβηθεὶς ἀπελθὼν ἔκρυσα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῆ· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.» 26 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· «Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ, ἦδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα. 27 Ἔδει οὖν σεⁿ βαλεῖν τὸ ἀργύριόν^o μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμόν σὺν τόκῳ. 28 Ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα. 29 Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ^p μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ δοκεῖ ἔχειν^q ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. 30 Καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε^r εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.» Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Judgment in preparation for the Millennium

31 »Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι^s ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. 32 Καὶ συναχθήσονται^t ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ^u αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων. 33 Καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. 34 Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. 35 Ἐπεινάσα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με,

^c καὶ f³⁵ B(D)W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | δε 1 A [1%] | --- NC [1%] NU

^d καὶ αὐτος f³⁵ A(D)W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C [1%] NU

^e ἐν τῇ γῇ f³⁵ A, D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | τὴν γῆν C | γῆν NB [0.5%] NU

^f ἀπέκρυσεν f³⁵ W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐκρυσεν NA, B, C, D [1.5%] NU

^g χρόνον πολὺν f³⁵ A [96%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, C, D [4%] NU | 1 τινα W

^h μετ' αὐτῶν λόγον f³⁵ A, W [90%] RP, HF, OC, TR | ~ 312 NB, C, D [10%] CP, NU

ⁱ ἐπ' αὐτοῖς f³⁵ A, C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐν 2 [2%] | --- ϕ³⁵ NB(D) [1%] NU

^j δε f³⁵ A, W [93%] RP, HF, CP, TR | --- ϕ³⁵ NB, C, D [7%] OC, NU

^k δε f³⁵ A, C, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- ϕ³⁵ NB [0.5%]

^l λαβὼν f³⁵ ND [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- ϕ³⁵ A, B, C, W [5%] NU | one other variant

^m ἐπ' αὐτοῖς f³⁵ A, C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐν 2 [1%] | --- ϕ³⁵ NB, D [1%] NU

ⁿ οὖν σε f³⁵ A, D, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 NB, C [1%] NU

^o το ἀργύριον f³⁵ A, C, D [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | τα ἀργύρια NB, W [0.5%] NU

^p ἀπο δε του f³⁵ A, C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 32 NB, D [1%] NU

^q δοκεῖ ἔχειν f³⁵ [30%] CP | εχει NA, B, C, D, W [70%] RP, HF, TR, OC, NU

^r ἐκβάλετε f³⁵ NA, B, W [88%] RP, HF, OC, CP, NU | ἐκβαλλετε [10%] TR | βαλεται C [1%] | βαλεται εξω D | four other variants

^s ἅγιοι f³⁵ A, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [4%] NU

^t συναχθήσονται f³⁵ NB, D [25%] CP, NU | συναχθήσεται f³⁵pt A, W [75%] RP, HF, OC, TR

^u ἀφοριεῖ f³⁵ A, B, D [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀφορισει NW [2%] NU

ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με, 36 γυμνός καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα καὶ ἐπεσκεύασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε^v πρὸς με.» 37 Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα^w καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; 38 Πότε δέ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; 39 Πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ^x ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρὸς σε;» 40 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.»

41 »Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ^y κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. 42 Ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδόκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, 43 ξένος ἤμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνός καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενῆς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκεύασθέ με.» 44 Τότε ἀποκριθήσονται^z καὶ αὐτοὶ, λέγοντες, «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;» 45 Τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.» 46 Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.»

26 ¹ Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς^a τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, 2 «Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.»

The Sanhedrin conspires—04/03/30

3 Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς^b καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ λεγομένου Καϊάφα, 4 καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλω κρατήσωσιν^c καὶ ἀποκτείνωσιν. 5 Ἐλεγον δέ, «Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.»

Someone anoints Jesus' head

6 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, 7 προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα^d βαρυτίμου καὶ κατέχευεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν^e αὐτοῦ ἀνακειμένου. 8 Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^f ἠγανάκτησαν λέγοντες· «Εἰς τί ἡ ἀπόλεια αὕτη; 9 Ἡδύνατο^g γὰρ τοῦτο τὸ μύρον^h πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι τοῖςⁱ πτωχοῖς.» 10 Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; Ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο^j εἰς ἐμέ. 11 Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς^k ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε

^v ἤλθετε **F**³⁵ [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ἤλθατε **NA, B, D, W** [5%] NU

^w πεινῶντα *rell* | πινῶντα CP

^x ἀσθενῆ **F**³⁵ **NA, W** [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀσθενοντα B, D [0.5%] NU

^y οἱ **F**³⁵ A, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- **NB** [0.5%]

^z ἀποκριθήσονται **F**³⁵ A, B, D, W [95%] RP, HF, CP, NU | 1 αὐτῶ (**N**) [5%] OC, TR

^a ἰησοῦς **F**³⁵ [25%] | 1 παντας **NA, B, D, W** [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^b καὶ οἱ γραμματεῖς **F**³⁵ (W) [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NA, B, D** [5%] NU

^c δολῶ κρατήσωσιν *rell* | ~ 21 [5%] TR

^d ἀλαβαστρον μύρου ἔχουσα **F**³⁵ A, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 312 **NB, D** [2%] NU

^e τὴν κεφαλὴν **F**³⁵ A, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | τῆς κεφαλῆς **NB, D** [5%] NU

^f αὐτοῦ **F**³⁵ A, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **Φ**^{45v} **NB, D** [1.5%] NU

^g ἠδύνατο **F**³⁵ A, D [96%] RP, HF, OC, CP, TR | εδύνατο **Φ**^{45v} **NB, W** [4%] NU

^h τὸ μύρον **F**³⁵ [93%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NA, B, D, W** [7%] NU

ⁱ τοῖς **F**³⁵ A, D, W [40%] OC, CP | --- **NB** [60%] RP, HF, TR, NU (OC is in small print)

^j εἰργάσατο **F**³⁵ A [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἠργασατο **NB, D, W** [1.5%] NU

^k παντοτε γαρ τους πτωχους **F**³⁵ **NA, B, D, W** [40%] RP, CP, TR, NU | ~ 3421 [60%] HF, OC

ἔχετε. 12 Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. 13 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.»

Judas offers to betray Jesus

14 Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, εἶπεν, 15 «Τί θέλετέ μοι δοῦναι καὶ ἐγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;» Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. 16 Καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῶ.

The last night—begins Thursday evening, 04/04/30, and ends the next morning

17 Τῇ δὲ πρώτη τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ,^m «Ποῦ θέλεις ἐτοιμασομένⁿ σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;» 18 Ὁ δὲ εἶπεν, «Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἶπατε αὐτῷ, Ὁ διδάσκαλος λέγει, «Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστίν· πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.» > > 19 Καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἠτοιμάσαν τὸ Πάσχα.

The traitor identified

20 Ὅψιας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα. 21 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.» 22 Καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν,^o «Μήτι ἐγὼ εἰμι, Κύριε;» 23 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· «Ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα,^p οὗτός με παραδώσει. 24 Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδεται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.» 25 Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, εἶπεν, «Μήτι ἐγὼ εἰμι, Ῥαββί;» Λέγει αὐτῷ, «Σὺ εἶπας.»

Jesus institutes the Lord's Supper

26 Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν^q ἄρτον καὶ εὐλογήσας,^r ἔκλασεν καὶ ἐδίδου^s τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπεν, «Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.» 27 Καὶ λαβὼν τὸ^u ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· 28 τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς^v διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον^w εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. 29 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι^x οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος^y τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου.» 30 Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν.

¹ καὶ ἐγὼ ^f5 ND, W [40%] OC, CP | καγὼ A, B [60%] RP, HF, TR, NU

^m αὐτῷ ^f5 A [90%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D(W) [10%] NU

ⁿ ἐτοιμασομέν ^f5 D [85%] RP, HF | ἐτοιμασόμεν NA, B, W [15%] OC, CP, TR, NU

^o ἕκαστος αὐτῶν ^f5 ^ϕ37v A, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | εἰς 12 ^ϕ45v D [2%] | εἰς 1 NB, C [1%] NU | one other variant

^p μετ ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα ^f5 C, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 6712345 ^ϕ37,45v (D) [0.5%] | ~ 1267345 NA, B [1.5%] NU

^q τὸν ^f5 A, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, C, D [3%] NU

^r εὐλογησας ^f5 ^ϕ45 NB, C, D [30%] CP, TR, NU | ευχαριστήσας A, W [70%] RP, HF, OC

^s ἐδίδου ^f5 NA, C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | δους ^ϕ37 B, D [3%] NU

^t καὶ ^f5 A, C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- ^ϕ37 NB, D [3%] NU

^u τὸ ^f5 A, C, D [96%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, W [4%] NU

^v τὸ τῆς καινῆς ^f5 A, C, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | 2 ^ϕ37 NB [1%] NU | 23 D

^w ἐκχυνόμενον ^f5 ^ϕ37 W [90%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐκχυνόμενον NA, B, C, D [10%] NU

^x ὅτι ^f5 A, C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [3%] NU

^y γενήματος ^f5 NA, B, C, D [30%] OC, NU | γεννηματος ^f5pt ^ϕ37 W [70%] RP, HF, CP, TR

Jesus predicts Peter's denials

31 Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, γέγραπται γάρ· «Πατάξω τὸν Ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται^z τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης.» 32 Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.» 33 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, «Εἰ καὶ^a πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ^b οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.» 34 Ἐφ' αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ἄμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήση με.» 35 Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, «Κὰν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσωμαι.»^c Ὁμοίως δὲ^d καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

Gethsemane—Jesus almost dies!

36 Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ,^e καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, «Καθίσατε αὐτοῦ ἕως οὗ^f ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ.»^g 37 Καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. 38 Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·^h «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου, ἕως θανάτου. Μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.» 39 Καὶ προελθὼνⁱ μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, «Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθέτω^j ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ^k ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.» 40 Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· «Οὕτως, οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; 41 Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.» 42 Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων, «Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον^l παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ^m ἐὰν μὴ αὐτὸ πῖω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου.» 43 Καὶ ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς πάλινⁿ καθεύδοντας, ἧσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. 44 Καὶ ἀφείδεν αὐτοὺς ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο^o ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.^p 45 Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ^q καὶ λέγει αὐτοῖς· «Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε. Ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν. 46 Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ,^s ὁ παραδιδούς με.»

^z διασκορπισθήσεται **f**²⁵ **37**^D,W [90%] RP,HF,CP,TR | διασκορπισθήσονται **37**⁵³NA,B,C [10%] OC,NU | one other variant

^a εἰ καὶ **f**³⁵ W [30%] CP,TR | 1 **37**⁵³A,B,C,D [70%] RP,HF,OC,NU | --- **κ**

^b ἐγὼ **f**³⁵ **37**⁵³NA,B,C,D,W [40%] CP,TR,NU | 1 δε [60%] RP,HF,OC

^c ἀπαρνησώμαι **f**²⁵ A [85%] RP,HF,CP | ἀπαρνήσομαι **37**⁵³NB,C,D,W [15%] OC,TR,NU

^d δε **f**²⁵ A,W [95%] RP,HF,OC,CP | --- NB,C,D [5%] TR,NU

^e γεθσημανῆ **f**²⁵ [85%] RP,HF,OC,CP,TR | γεθσημανεῖ **37**⁵³A,B,C [5%] | γεθσημανι **κ** [5%] NU | γεθσαμανεῖ D | γεδσημανι W | at least eight further spellings [5%]

^f οὐ **f**²⁵ B [94%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | αν D,W [5%] | 1 αν **37**⁵³A | --- **κ** [1%]

^g προσεύξωμαι ἐκεῖ **f**²⁵ A,C,W [86%] RP,HF,OC,CP,TR | προσεύξομαι 2 [10%] | ~ 21 **37**^{53,53v}NB(D) [4%] NU

^h ο ἱησοὺς **f**²⁵ [90%] RP,HF,OC | --- **37**⁵³NA,B,C,D,W [10%] CP,TR,NU

ⁱ προελθὼν **f**²⁵ **37**⁵³B [35%] OC,CP,TR,NU | προσελθὼν **37**⁵³NA,C,D,W [65%] RP,HF

^j παρελθετω **f**²⁵ **37**⁵³B,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | παρελθατω NA,C,D [2%] NU

^k οὐχ *rell* | ουκ CP

^l το ποτηριον **f**²⁵ (D) [97%] RP,HF,OC,CP,TR | --- **37**⁵³NA,B,C,W [3%] NU

^m ἀπ ἐμοῦ **f**²⁵ A,C,W [98%] RP,HF,OC,CP,TR | --- **37**⁵³NB,D [2%] NU

ⁿ εὔρεν αὐτοὺς πάλιν **f**²⁵ A,W [30%] | εὕρισκει 23 [66%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 312 **37**⁵³NB,C,D [4%] NU

^o ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο **f**²⁵ [94%] RP,HF,OC,CP,TR | ~ 213 NB,C,D [2%] NU | ~ 132 A,W [3%] | 13 **37**^{53v} [1%]

^p εἰπων **f**²⁵ A,C,D,W [99.5%] RP,HF,OC,CP,TR | 1 πάλιν **37**⁵³NB [0.5%] NU

^q αὐτου **f**²⁵ D,W [90%] RP,HF,OC,CP,TR | --- **37**⁵³NA,B,C [10%] NU

^r το **f**²⁵ **37**⁵³NA,D [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR[NU] | --- B,C,W [1.5%]

^s ἰδοὺ **f**²⁵ [20%] | 1 ἤγγικεν NA,B,C,D,W [80%] RP,HF,OC,CP,TR,NU

Jesus is betrayed

47 Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοῦ, Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθεν, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. 48 (Ὁ δὲ παραδίδου[†] αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων, «Ὅν ἐάν^υ φιλήσω, αὐτὸς ἐστίν· κρατήσατε αὐτόν.») 49 Καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, «Χαῖρε, Ῥαββί,» καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. 50 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, «Ἐταῖρε, ἐφ' ᾧ^υ πάρει;» Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. 51 Καὶ ἰδοῦ, εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασεν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. 52 Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ἀπόστρεψόν σου τὴν μάχαιραν^ω εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ^χ ἀποθάνου^{νται}.^υ 53 Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι^ζ πλείους^α ἢ^β δώδεκα λεγεῶνας^ς ἀγγέλων; 54 Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι;» 55 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις· «Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξήλθετε^δ μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; Καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμην ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων,^ς καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. 56 Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ τῶν προφητῶν.» Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.

57 Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. 58 Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος.

Jesus tried by the Council

59 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι,[†] καὶ τὸ συνέδριον ὅλον, ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως θανατώσωσιν αὐτόν,^ς 60 καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ^η πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων,^ι οὐχ εὔρον.^ι Ὑστερον δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες^κ 61 εἶπον,^ι «Οὗτος ἔφη, «Δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ

[†] παραδίδου^ς *rell* | παραδου^ς CP

^υ ἐάν **f³⁵** **ϕ³⁷** **NA, W** [40%] | *αν* B, C, D [60%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^ω **f³⁵** [90%] RP, HF, OC, CP, TR | *ο* **ϕ³⁷** **NA, B, C, D, W** [10%] NU

^ω σου τὴν μάχαιραν **f³⁵** A, C, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 **NB, D** [2%] NU | 23 [3%]

^χ μαχαίρα **f³⁵** D, W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | *μαχαρη* **ϕ³⁷** **NA, B, C** [1.5%] NU

^υ ἀποθάνου^{νται} **f³⁵** W [90%] RP, HF, OC, CP | *απολουνται* **ϕ³⁷** **NA, B, C, D** [10%] TR, NU

^ζ ἀρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου καὶ παραστήσει μοι **f³⁵** A, C, D, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | 12345678 *ωδε* [1%]

| ~ 23456781 B [0.5%] NU | ~ 2345678 *ωδε* 1 **NA** | 2345678 [1%] | two other variants

^α πλείους **f³⁵** A, C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | *πλειω* **NB, D** [0.5%] NU

^β ἢ **f³⁵** A, C, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [0.5%] NU

^ς λεγεωνας **f³⁵** W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | *λεγιωνας* B, NU | *λεγιωνων* **NA** | *λεγεωνων* C [3%] | *λεγειονων* A | *λεγειονης* D

^δ ἐξήλθετε **f³⁵** [96%] RP, HF, OC, CP, TR | *εξηλθατε* **NA, B, C, W** [4%] NU | *ηλθατε* D

^ς πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμην ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων **f³⁵** C(D) [30%] | ~ 1237456 W [69%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 3127456 A

| ~ 45637 **NB** [0.5%] NU | one other variant

^ι καὶ οἱ πρεσβύτεροι **f³⁵** A, C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, D** [1%] NU

^ς θανατώσωσιν αὐτόν **f³⁵** [90%] RP, HF, OC, CP | *θανατώσουσιν* 2 A, W [5%] | ~ 21 **NB** [3%] TR, NU | ~ 2 θανατώσουσιν

C, D, N [2%]

^η καὶ **f³⁵** A(D)W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, C, N** [1%] NU

^ι ψευδομαρτύρων προσελθόντων **f³⁵** C, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 **NA, B** [1%] NU | *προσηλθον* ψευδομαρτυρες D

^ι οὐχ εὔρον **f³⁵** A(D)W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB, C, N** [1%] NU

^κ ψευδομαρτυρες **f³⁵** (A)C, D [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB** [1%] NU | *τινες* 1 N, W [1%]

^ι εἶπον *rell* | *ειπαν* **NA** [0.3%] NU (also in verse 66)

τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομησαὶ αὐτόν.»^m **62** Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· «Οὐδὲν ἀποκρίνη; Τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;» **63** Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. Καὶ ἀποκριθεὶςⁿ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, «Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ^o Θεοῦ.» **64** Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Σὺ εἶπας. Πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὤψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ Ἄνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς Δυναμέως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.» **65** Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων ὅτι^p «Ἐβλασφήμησεν· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἴδε, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ.^q **66** Τί ὑμῖν δοκεῖ;» Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, «Ἐνοχος θανάτου ἐστίν.» **67** Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν· οἱ δὲ ἐρράπισαν^r **68** λέγοντες· «Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ. Τίς ἐστίν ὁ παίσας σε;»

Peter denies Jesus

69 Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο^s ἐν τῇ αὐλῇ. Καὶ προσήλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα, «Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.» **70** Ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν αὐτῶν^t πάντων^u λέγων, «Οὐκ οἶδα τί λέγεις.» **71** Ἐξελθόντα δὲ αὐτόν^v εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτόν ἄλλη καὶ λέγει αὐτοῖς^w ἐκεῖ, «Καὶ^x οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου.» **72** Καὶ πάλιν ἠρνήσατο, μεθ'^y ὄρκου, ὅτι «Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.» **73** Μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, «Ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ.» **74** Τότε ἤρξατο καταθεματίζειν^z καὶ ὀμνύειν ὅτι «Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.» Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. **75** Καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος^a Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ^b ὅτι «Πρὶν ἀλέκτορα^c φωνῆσαι, τρις ἀπαρνήσῃ με.» Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

Crucifixion Day—Friday, 04/05/30

27¹ Πρωΐας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι^d κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.^e **2** Καὶ δήσαντες αὐτόν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν αὐτόν^f Ποντίῳ^g Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.

^m οἰκοδομησαὶ αὐτον **f**³⁵ A,D,N,W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 **NC** [0.5%] | 1 **B** [1%] NU

ⁿ ἀποκριθεὶς **f**³⁵ A,C,N,W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **B** [3%] NU | 1 οὐν **D** | one other variant | **κ** has a long omission

^o του *rell* | --- **CP**

^p λεγων οτι **f**³⁵ A,C,W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 **B,D** [1%] NU | και λεγει ιδε **κ**

^q αυτου **f**³⁵ A,C,W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB,D** [0.5%] NU

^r ερραπισαν **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, CP, TR | εραπισαν **NA,B,C(D)(W)** [5%] NU

^s εξω εκαθητο **f**³⁵ A,C,W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 21 **NB,D** [2.5%] NU | ~ 2 εξωθεν [0.5%]

^t αυτων **f**³⁵ A,C,W [90%] RP, HF, OC, CP | --- **NB,D** [10%] TR, NU

^u παντων *rell* | απαντων **CP** | --- [2%]

^v αυτον **f**³⁵ A,C,W [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB** [1.5%] NU | αυτου **D**

^w αυτοις **f**³⁵ A,C [90%] RP, HF, OC, CP | τοις **NB,D,W** [10%] TR, NU

^x και **f**³⁵ A,C,W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB,D** [0.5%] NU

^y μεθ **f**³⁵ **D** [97%] RP, HF, OC, CP, TR | μετα **NA,B,C,W** [3%] NU

^z καταθεματιζειν *rell* | καταναθεματιζειν [5%] TR

^a ρηματος **f**³⁵ **NA,B,C,D** [35%] OC, CP, NU | 1 του **W** [65%] RP, HF, TR

^b αυτω **f**³⁵ A,C,W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB,D** [1%] NU

^c αλεκτορα *rell* | αλεκτωρα [2%] **CP** | αλεκτωρ [0.5%] | αλεκτοροφωνιας [0.5%]

^d πρεσβυτεροι **f**³⁵ [20%] | 1 του λαου **NA,B,C,D,W** [80%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^e ωστε θανατωσαι αυτον *rell* | ~ οπως 3 θανατωσωσιν **CP**

^f αυτον **f**³⁵ A,W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB,C** [5%] NU

^g ποντιω **f**³⁵ A,C,W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB** [0.5%] NU

The end of Judas—parenthetical

3 (Τότε ἰδὼν Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψεν^h τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖςⁱ πρεσβυτέροις 4 λέγων, «Ἥμαρτον, παραδοὺς αἵμα ἁθῶν.» Οἱ δὲ εἶπον^j «Τί πρὸς ἡμᾶς; Σὺ ὄψει.»^k 5 Καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ^l ἀνεχώρησεν, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο. 6 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον, «Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἱματός ἐστιν.» 7 Συμβούλιον δὲ λαβόντες ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. 8 Διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος Ἄγρὸς Αἵματος ἕως τῆς σήμερον. 9 Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος· «Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου,^m ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, 10 καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέν μοι Κύριος.»)

Jesus before Pilate

11 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστιⁿ ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ ἐπρώτησεν αὐτόν ὁ ἡγεμὼν λέγων, «Σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, «Σὺ λέγεις.» 12 Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτόν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ^p πρεσβυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. 13 Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, «Οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν;» 14 Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ, πρὸς οὐδὲ ἐν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

“We want Barabbas!”

15 Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ^q δέσμιον, ὃν ἤθελον. 16 Εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον^r Βαραββᾶν. 17 Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν,^s Βαραββᾶν^t ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;» 18 Ἦδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν.

19 Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀπέστειλεν πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα, «Μηδὲν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ, πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ’ ὄναρ δι’ αὐτόν.»

20 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. 21 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς, «Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν;» Οἱ δὲ εἶπον,^u «Βαραββᾶν.» 22 Λέγει^v αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;» Λέγουσιν αὐτῷ^w πάντες, «Σταυρωθήτω.» 23 Ὁ δὲ ἡγεμὼν^x ἔφη, «Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν;» Οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον

^h ἀπεστρεψεν **F**⁵ A,C,W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐστρεψεν **NB** [0.5%] NU

ⁱ τοῖς **F**⁵ A,W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB,C** [2%] NU

^j εἶπον *rell* | εἶπαν [0.5%] NU (also in verse 6 & 21)

^k ὄψει **F**⁵ [90%] RP, HF, OC, CP, TR | ὀψη **NA,B,C,W** [10%] NU

^l ἐν τῷ ναῷ **F**⁵ A,C,W [98.3%] RP, HF, OC, CP, TR | εἰς τὸν ναὸν **NB** [1.3%] NU | --- (0.2%) | two other variants

^m τετιμημένου *rell* | τετιμημένου **OC**

ⁿ ἐστι **F**⁵ A,W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐσταθη **NB,C** [1%] NU

^o αὐτῷ **F**⁵ A,B,W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **N** [1%] NU

^p καὶ **F**⁵ **NB** [30%] NU | 1 τῶν A,W [70%] RP, HF, OC, CP, TR

^q ἓνα τῷ ὄχλῳ *rell* | ~ 231 [5%] CP

^r λεγόμενον **F**⁵ **NA,B,D,W** [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 ἰησοῦν [0.5%] [NU] [This one is really pitiful.]

^s ὑμῖν **F**⁵ **NA,D,W** [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τὸν B | 1 ἰησοῦν τὸν [0.5%] [NU]

^t βαραββαν *rell* | βαραβαν **CP**

^u εἶπον **F**⁵ A,D,W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 τὸν **NB** [2%] NU

^v λέγει *rell* | 1 οὐν **CP**

^w αὐτῷ **F**⁵ [92%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NA,B,D,W** [8%] NU

^x ἡγεμῶν **F**⁵ A(D)W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB** [0.5%] NU

λέγοντες, «Σταυρωθήτω.» 24 Ἴδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίνατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου λέγων· «Ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου.^γ Ὑμεῖς ὄψεσθε.» 25 Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, «Τὸ αἶμα αὐτοῦ ἐφ’ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.» 26 Τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν, φραγελλώσας, παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῆ.

Soldiers make fun of Jesus

27 Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος, παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ’ αὐτὸν ὄλην τὴν σπεῖραν. 28 Καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην.^z 29 Καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν^a αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιάν^b αὐτοῦ· καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιζον^c αὐτῷ λέγοντες, «Χαῖρε, ὁ Βασιλεὺς^d τῶν Ἰουδαίων.» 30 Καὶ ἐμπτόσαντες εἰς αὐτὸν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. 31 Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι.

The Crucifixion

32 Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον, ὄνοματι Σίμωνα· τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. 33 Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὃ^e ἐστὶν λεγόμενον Κρανίου Τόπος,^f 34 ἔδωκεν αὐτῷ πιεῖν ὄξος^g μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἠθέλην^h πιεῖν. 35 Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν διμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βαλόντεςⁱ κλῆρον.^j 36 Καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. 37 Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην·

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΥΣ Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

38 Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ ἐωνύμων. 39 Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινῶντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν 40 καὶ λέγοντες· «Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ,^k κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.» 41 Ὁμοίως δὲ καὶ^l οἱ ἄρχιερεῖς, ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ Φαρισαίων,^m ἔλεγον· 42 «Ἄλλους ἔσωσεν· ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Εἰⁿ βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστίν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ

^γ του δικαίου τουτου f³⁵ NW [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 312 A [0.5%] | 3 B, D [0.5%] NU

^z περιεθηκαν αυτω χλαμυδα κοκκινην f³⁵ A, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 3412 NB(D) [1%] NU

^a την κεφαλην f³⁵ A, D, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | της κεφαλης NB [1%] NU | one other variant

^b επι την δεξιαν f³⁵ W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | εν τη δεξια NA, B, D, N [5%] NU

^c ενεπαιζον f³⁵ A, N, W [99%] RP, HF, OC, CP, TR | ενεπαιζαν NB, D [1%] NU

^d ο βασιλευς f³⁵ NA, N, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | βασιλευ B, D [3%] NU

^e ο f³⁵ NB, D, N, W [95%] RP, HF, OC, CP, NU | ος A [5%] TR

^f λεγομενον κρανιου τοπος f³⁵ N, W [30%] | λεγομενος 23 A [67%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 23 λεγομενος NB [2%] NU | 23 D [1%]

^g οξος f³⁵ A, N, W [96%] RP, HF, OC, CP, TR | οινον NB, D [4%] NU

^h ηθελεν f³⁵ A, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ηθελησεν NB, D [3%] NU

ⁱ βαλοντες f³⁵ NA, D [25%] OC, CP | βαλλοντες f^{35pt} B, W [75%] RP, HF, TR, NU

^j κληρον *rell* | 1 ινα πληρωθη το ρηθεν υπο του προφητου διμερισαντο τα ματια μου εαυτους και επι τον ιματισμον μου εβαλον κληρον [5%] TR

^k θεου f³⁵ B, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 και NA, D [0.5%] [NU]

^l δε και f³⁵ D [95%] RP, HF, OC, CP, TR | 2 B [3%] NU | --- NA, W [2%]

^m και φαρισαιων f³⁵ (D)(W) [90%] RP, HF, OC, CP | --- (N)A, B [10%] TR, NU

ⁿ ει f³⁵ A, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- NB, D [0.5%] NU

πιστεῦσομεν^ο ἐπ’ αὐτῶ.^ρ 43 Πέποιθεν ἐπὶ τὸν Θεόν· ῥυσάσθω νῦν αὐτόν,^ρ εἰ θέλει αὐτόν· εἶπεν γὰρ ὅτι «Θεοῦ εἰμι Υἱός.» 44 Τὸ δ’ αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ οἱ συσταυρωθέντες αὐτῶ^ρ ὠνείδιζον αὐτόν.^ς

Jesus takes the ‘wages’ for our sin

45 Ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.^ι 46 Περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων, «Ἡλί, Ἡλί, λιμὰ^υ σαβαχθανί;» τοῦτ’ ἔστιν, «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;» 47 Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστῶτων^ν ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι «Ἡλίαν φωνεῖ οὗτος.» 48 Καὶ εὐθέως δραμῶν εἰς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβῶν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεις καλάμφ, ἐπότιζεν αὐτόν· 49 οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, «Ἄφες, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτόν.»

The shout of victory

50 Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. 51 Καὶ ἰδοῦ, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω,^ω καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, 52 καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν. (Καὶ πολλὰ σώματα, τῶν κεκοιμημένων ἁγίων, ἠγέρθη·^χ 53 καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.) 54 Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς ἦν οὗτος.»

55 Ἦσαν δὲ ἐκεῖ καὶ^ν γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῶ· 56 ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μητέρα, καὶ ἡ μήτηρ^ζ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

The burial

57 Ὁψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσεν^α τῷ Ἰησοῦ. 58 Οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα.^β 59 Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ^ς σινδόνι καθαρᾷ 60 καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ. Καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπῆλθεν. 61 Ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία^δ ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

^ο πιστευσομεν *rell* | πιστευσωμεν *NW* [10%] *OC* | πιστευομεν *A* [0.5%]

^ρ ἐπ αὐτῶ *f⁵ W* [90%] *RP, HF, OC, CP* | 2 *A, D* [8%] *TR* | 1 *αὐτον* *NB* [1.5%] *NU* | *εις αὐτον* [0.5%]

^ς αὐτον *f⁵ A, D, W* [99.5%] *RP, HF, OC, CP, TR* | --- *NB* [0.5%] *NU*

^ω αὐτῶ *f⁵ A, W* [99.5%] *RP, HF, OC, CP, TR* | *συν* 1 *NB, D* [0.5%] *NU*

^ι αὐτον *rell* | αὐτῶ [5%] *TR*

^υ ἐνάτης *rell* | ἐνατης [10%] *TR* (twice)

^α λιμὰ *f⁵ A* [90%] *RP, HF* [λιμὰ *CP*, λιμὰ *OC*] | *λειμα* [8%] | *λεμα* *NB* [0.5%] *NU* | *λαμα* *D* [1.5%] *TR* | *μα* *W*

^β ἐστῶτων *f⁵ A, D* [99%] *RP, HF, OC, CP, TR* | *εστηκοτων* *NB, C(W)* [1%] *NU*

^γ εἰς δυο ἀπο ἀνωθεν ἕως κάτω *f⁵ A(D)W* [98%] *RP, HF, OC, CP, TR* | 12456 *κ* [1%] | ~ *απ* 45612 *B, C* [1%] *NU*

^δ ἠγερθη *f⁵ A, C, W* [96%] *RP, HF, OC, CP, TR* | *ἠγερθησαν* *NB, D* [4%] *NU*

^ε ἐκει καὶ *f⁵ A* [35%] *OC* | *κακει* *κ* | 1 *A, B, C, W* [65%] *RP, HF, CP, TR, NU* | 2 *D* | two other variants

^ζ ἰωση μητηρ καὶ ἡ μητηρ *f⁵ A, B, C* [99.5%] *RP, HF, OC, CP, TR* | *ιωσηφ* 2345 *D, W* [0.5%] *NU* | *ἡ μαρια ἡ ιωσηφ* καὶ *ἡ μαρια ἡ κ*

^ς ἐμαθητευσεν *f⁵ A, B, W* [98%] *RP, HF, OC, CP, TR* | *εμαθητευθη* *κ, D* [1.5%] *NU* | two other variants

^ω το σῶμα *f⁵ A, C, D, W* [98.5%] *RP, HF, OC, CP, TR* | --- *NB* [1.5%] *NU*

^α αὐτῶ *f⁵ A, C, W* [99%] *RP, HF, OC, CP, TR* | 1 *εν* *B, D* [1%] *NU*

^β μαρια *f⁵ A, D, W* [98.5%] *RP, HF, OC, CP, TR* | *μαριαμ* *NB, C* [1.5%] *NU*

The tomb is guarded

62 Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν Παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον 63 λέγοντες· «Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν, ἔτι ζῶν, «Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.» 64 Κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς κλέψωσιν αὐτὸν^ε καὶ εἰπωσιν τῷ λαῷ ὅτι,^ε «Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν,» καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.» 65 Ἐφῆ δὲ^ε αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Ἐχετε κουστωδία· ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε.» 66 Οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφάλισαν τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον, μετὰ τῆς κουστωδίας.

Resurrection Day—Sunday, 04/07/30

28 Ἴσπερ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθεν Μαρία^h ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. 2 Καὶ ἰδοῦ, σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ,ⁱ προσελθὼν ἀπεκύλισεν τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας,^j καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. 3 Ἦν δὲ ἡ ἰδέα^k αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ^l χιών. 4 Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσεισθήσαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο^m ὡσεὶⁿ νεκροί.

The angel does his duty

5 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναῖξιν· «Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. 6 Οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγέρθη γάρ, καθὼς εἶπεν. Δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος.^o 7 Καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι «Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἰδοῦ, προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε.» Ἴδου, εἶπον ὑμῖν.» 8 Καὶ ἐξελθοῦσαι^p ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

Jesus' second appearance

9 Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,^q καὶ ἰδοῦ,^r Ἰησοῦς ἀπήντησεν^s αὐταῖς λέγων, «Χαίρετε.» Αἱ δὲ προσελθοῦσαι, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. 10 Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς· «Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγεῖλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἐκεῖ^t με ὄψονται.»

^ε νυκτὸς κλεψωσιν αὐτον **F**³⁵ [87%] RP, HF, OC, CP, TR | ~ 231 [3%] | 23 (8)A, B, C, D, W [10%] NU

^ε ὅτι **F**³⁵ [25%] | --- NA, B, C, D, W [75%] RP, HF, OC, CP, TR, NU

^ε δε **F**³⁵ NA, C, D, W [65%] RP, HF, CP, TR | --- B [35%] OC, NU

^h μαρια **F**³⁵ A, B, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | μαριαμ **NC** [0.5%] NU

ⁱ οὐρανοῦ **F**³⁵ A, D [98%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 καὶ **NB, C, W** [2%] NU

^j ἀπο τῆς θύρας **F**³⁵ A, C, W [94%] RP, HF, OC, CP, TR | 123 του μνημείου [5%] | --- **NB, D** [0.5%] NU

^k ἰδέα **F**³⁵ W [92%] RP, HF, OC, CP, TR | εἶδεα **A(B)C, D** [8%] NU | --- (8)

^l ὡσεὶ **F**³⁵ A, C, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | ὡς **NB, D** [3%] NU

^m ἐγενοντο **F**³⁵ A, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | ἐγενηθησαν **NB, C, D** [0.5%] NU

ⁿ ὡσεὶ **F**³⁵ C [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ὡς **NA, B, D, W** [2%] NU

^o ὁ κυριος **F**³⁵ A, C, D, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB** [0.5%] NU

^p ἐξελθοῦσαι **F**³⁵ A, D, W [98%] RP, HF, OC, CP, TR | ἀπελθοῦσαι **NB, C** [2%] NU

^q ὡς δε ἐπορευοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ **F**³⁵ A, C (88%—with minor variations) RP, HF, OC, CP, TR | ---

NB, D, W (11.8%) NU | two other variants (0.2%) (Here is as crass a case of homoioteleuton as anyone could wish—the last four words are identical!)

^r ἰδου *rell* | 1 ο **D, W** [10%] TR

^s ἀπήντησεν **F**³⁵ A, D, W [95%] RP, HF, OC, CP, TR | υπήντησεν **NB, C** [5%] NU

^t καὶ ἐκεῖ **F**³⁵ NA, C, W [90%] RP, HF, CP | κακεὶ **B, D** [10%] OC, TR, NU | ἐκει [0.5%]

Guards are bribed

11 Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδοῦ, τινὲς τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. 12 Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις λέγοντες· 13 «Εἶπατε ὅτι «Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.» 14 Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν^u καὶ ὑμᾶς ἀμερίμους ποιήσομεν.» 15 Οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον.^v

The Great Commission

16 Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. 17 Καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ,^w οἱ δὲ ἐδίστασαν. 18 Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ^x γῆς. 19 Πορευθέντες^y μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη· βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· 20 διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοῦ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.» Ἀμήν.^{z,a,b}

^u αὐτον **f**⁵⁵ A,C,D,W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR [NU] | --- **NB** [0.5%]

^v σημερον **f**⁵⁵ **NA**, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 ημερας B, D [0.5%] [NU]

^w αυτω **f**⁵⁵ A, W [97%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NB**, D [0.5%] NU | αυτον [2.5%]

^x επι **f**⁵⁵ **NA**, W [99.5%] RP, HF, OC, CP, TR | 1 της B, D [0.5%] [NU]

^y πορευθεντες **f**⁵⁵ **NA** [95%] RP, HF, OC, CP | 1 ουν B, W [5%] TR, NU | ουν D

^z αμην **f**⁵⁵ [98.5%] RP, HF, OC, CP, TR | --- **NA**, B, D, W [1.5%] NU

^a In the colophons, **f**⁵⁵ [50%] have, “published eight years after the ascension of Christ”, to which all but **f**⁵⁵ add, “in Jerusalem”. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that **f**⁵⁵ goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then Matthew was ‘published’ in 38/39 AD. The same sources have Mark published two years later (40/41) and Luke another five years later (45/46), while John was ‘published’ thirty-two years after the ascension, or 61/62 AD. Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently.

^b The citation of **f**⁵⁵ is based on the following fifty-one MSS—18, 35, 55, 128, 204, 246, 363, 386, 402, 479, 510, 547, 553, 586, 685, 757, 789, 824, 867, 897, 928, 1062, 1072, 1075, 1111, 1117, 1145, 1189, 1339, 1435, 1461, 1496, 1503, 1551, 1560, 1572, 1637, 1652, 1667, 1694, 1713, 2122, 2175, 2253, 2352, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765 and I.2110—all of which I collated myself. I also took account of two collated by Scrivener (201, 480), but did not re-collate them. 2554 is a ‘perfect’ representative of **f**⁵⁵ in Matthew, as it stands, while the exemplars of 1072, 1117, 1461, 1496, 1713 and I.2110 presumably were as well. Others come very close. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Bucharest, Moscow, Constantinople, Lesbos, Leukosia, Aegean, Meteora, Kalavrita, Tirana, Mt. Athos [ten different monasteries], Athens, Corinth⁷, Bologna, Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

I have included six published editions in the apparatus—RP, HF, OC, CP, TR, NU. RP = Robinson-Pierpont (2005), HF = Hodges-Farstad, OC = the Greek Text of the Greek Orthodox Church (also used by other Orthodox Churches), CP = Complutensian Polyglot, TR = *Textus Receptus*, NU = N-A²⁶/UBS³ (N-A²⁷/UBS⁴ offer changes in the critical apparatus, not in the text; the text is still that of N-A²⁶/UBS³).

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I mainly depended on Legg (*Novum Testamentum Graece Secundum Textum Westcott-Hortianum. Evangelium Secundum Matthaum* [Ed. S.C.E. Legg, Oxonii: E. Typographeo Clarendoniano, 1940]). I occasionally supplemented from Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±2%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±4%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%—since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of **f**⁵⁵.

As an arbitrary decision, I have limited the citation of individual MSS to those dated to the 5th century or earlier. I use *rell* to indicate that the reading is supported by all other primary witnesses, and printed editions (of the six included in the apparatus), compared to the other reading.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ

1 Ἄρχῃ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.^c
John the Baptizer

2 Ὡς^d γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις^e—«Ἴδού, ἐγὼ^f ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.»^g 3 «Φωνὴ βοῶντος· Ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.»—
4 Ἐγένετο Ἰωάννης^h βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν. 5 Καὶ ἐξεπορεύετοⁱ πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες^j ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ,^k ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

6 Ἦν δὲ ὁ^l Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον. 7 Καὶ ἐκήρυσσεν λέγων· «Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. 8 Ἐγὼ μὲν^m ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐνⁿ ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.»

Jesus is baptized

9 Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν ὁ^o Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρετ^p τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην.^q 10 Καὶ εὐθέως^r ἀναβαίνων ἀπὸ^s τοῦ ὕδατος εἶδεν σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὡσεὶ^t περιστεράν, καταβαῖνον ἐπ'^u αὐτόν. 11 Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς μου, ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ^v εὐδόκησα.»^w

^c υἱου του θεου f³⁵ A (98.4%) HF,RP,CP,TR,OC | υἱου θεου B,D,W (0.4%) [NU] | --- κ (0.8%) | two other variants (0.4%)

^d ως f³⁵ A,D,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | καθώς κB [3%] NU

^e τοις προφηταις f³⁵ A,W (96.7%) HF,RP,CP,TR,OC | τω ησαια τω προφητη κB (1.3%) NU | ησαια τω προφητη D (1.8%) | one other variant (0.2%) [The first quote is from Malachi; only the second is from Isaiah.]

^f εγω f³⁵ κA,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B,D [1%] NU

^g εμπροσθεν σου f³⁵ A (96.7%) HF,RP,CP,TR,OC | --- κB,D,W (3.3%) NU

^h ιωαννης f³⁵ A(D)W (99.4%) HF,RP,CP,TR,OC | ι ο κB (0.6%) [NU]

ⁱ εξεπορευετο f³⁵ κA,B,D,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | εξεπορευοντο [30%]

^j και βαπτιζοντο παντες f³⁵ A,W [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 132 [2%] | ~ 312 B,D [1%] NU | ~ 32 κ | 12 [1%]

^k εν τω ιορδανη ποταμω υπ αυτου f³⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 561234 κB [1%] NU | 12356 W [1%] | 1356 D

^l ην δε ο f³⁵ [94%] HF,RP,CP,OC | 12 A,D,W [5%] TR | ~ και 13 κB [1%] NU | two other variants

^m μεν f³⁵ A(D)W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- κB [2%] NU

ⁿ εν f³⁵ A(D)W (95.5%) HF,RP,CP,TR,OC | --- κB (4%) NU | four other variants (0.5%)

^o ο f³⁵ D [45%] CP,OC | --- κA,B,W [55%] HF,RP,TR,NU

^p ναζαρετ f³⁵ κB [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | ναζαρεθ D,W [29%] | ναζαρατ A [1%]

^q υπο ιωαννου εις τον ιορδανην f³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 34512 κ(B,D) [3%] NU

^r ευθεως f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθους κB [1%] NU | --- D (In Hellenistic Greek ευθεως is the normal adverbial form for the adjective ευθους. People with a bias toward classical Greek, both in ancient Alexandria and in more modern times, have preferred ευθους as the adverbial form as well.)

^s απο f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εκ κB,D,W [3%] NU

^t ωσει f³⁵ (W) [70%] HF,RP,CP,TR | ως κA,B,D [30%] OC,NU

^u επ f³⁵ κA,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | εις B,D [2%] NU

^v ω f³⁵ A,W [90%] HF,RP,CP,TR | σοι κB,D [10%] OC,NU

^w ευδοκησα *rell* | ηυδοκησα W [10%] OC

Jesus is tested

12 Καὶ εὐθέως^x τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον. 13 Καὶ ἦν ἐκεῖ^y ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα^z πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων· καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

Jesus ministers in Galilee

14 Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν^a Ἰωάννην, ἦλθεν ὁ^b Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας^c τοῦ Θεοῦ 15 καὶ^d λέγων ὅτι «Πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.»

Peter, Andrew, James, John

16 Περιπατῶν δὲ^e παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν Σίμονα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τοῦ Σίμωνος,^f βάλλοντας ἀμφίβληστρον^g ἐν τῇ θαλάσῃ, ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. 17 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἀλιεῖς ἀνθρώπων.» 18 Καὶ εὐθέως^h ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶνⁱ ἠκολούθησαν αὐτῷ. 19 Καὶ προβάς ἐκεῖθεν^j ὀλίγον εἶδεν^k Ἰάκωβον, τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα.^l 20 Καὶ εὐθέως^m ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

A demonized man

21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναοῦμ.ⁿ Καὶ εὐθέως^o τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν^p συναγωγὴν ἐδίδασκεν. 22 Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

^x εὐθεως f³⁵ A,D [40%] OC | ευθυς NB,W [60%] HF,RP,CP,TR,NU (Were one to follow the majority variant here, the idea would presumably be 'straight into the wilderness', which makes good sense.)

^y ἐκεῖ f³⁵ W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NA,B,D [2%] NU

^z ημερας τεσσαρακοντα f³⁵ [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τεσσερακοντα A [1%] | ~ 21 [0.5%] | ~ τεσσαρακοντα 1 B [0.5%] NU | 1 μ D | ~ μ 1 NW

^a τον f³⁵ NB,D,W [75%] HF,RP,CP,TR,NU | --- A [25%] OC

^b ο f³⁵ NB,D [60%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | --- A,W [40%]

^c της βασιλειας f³⁵ A,D,W (97.9%) HF,RP,CP,TR,OC | --- NB (2.1%) NU

^d και f³⁵ B,W (79.4%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | --- (N)A,D (19.9%) | long omission (0.6%)

^e περιπατων δε f³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | και παραγων NB,D [2%] NU | παραγων 2 [1%]

^f αυτου του σιμωνος f³⁵ [90%] HF,RP,CP,OC | 1 D,W [5%] TR | 23 A [4%] | 3 NB [1%] NU (Is the reading of the majority a conflation of D and A? It seems more likely that all the shorter readings are simplifications of the long one, especially if it seemed to be difficult, but why should Simon not be named after his father, in the event?)

^g βαλλοντας αμφιβληστρον f³⁵ (83.1%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 (3%) | βαλλοντος 2 (0.4%) | 1 αμφιβληστρα (0.4%) | ~ αμφιβληστρα 1 (1.2%) | αμφιβαλλοντας 2 (A)W (10.7%) | αμφιβαλλοντας τα δικτυα D (0.9%) | αμφιβαλλοντας NB (0.3%) NU (The reading of A,W could be a conflation. The reading of B was probably a stylistic retouching of that of f³⁵, that went on to contaminate A and D, etc.)

^h ευθεως f³⁵ A,B,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς N [1%] NU

ⁱ τα δικτυα αυτων f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 NB,C,W [3%] NU | παντα D

^j εκειθεν f³⁵ (N)A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B,D,W [3%] NU

^k ειδεν *rell* | ιδεν NA,C [10%]

^l δικτυα *rell* | 1 αυτων [15%]

^m ευθεως f³⁵ A,C,D(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς NB [1%] NU

ⁿ καπερναουμ f³⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | καφαρναουμ NB,D,W [2%] NU

^o ευθεως f³⁵ A,B,C,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς N [2%] NU

^p την *rell* | --- [20%] some TRs

23 Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτω· καὶ ἀνέκραξεν
24 λέγων· «Ἐὰν, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; Ἥλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; Οἶδά σε τίς
εἶ—ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ.» 25 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων· «Φιμώθητι καὶ ἐξέλθε
ἐξ αὐτοῦ.» 26 Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλη
ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. 27 Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς ἑαυτούς,
λέγοντας· «Τί ἐστὶν τοῦτο; Τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; Ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς
πνεύμασιν τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.» 28 Ἐξῆλθεν δὲ ἡ ἀκοή
αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

Peter's mother-in-law

29 Καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ
Ἀνδρέου, μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. 30 Ἡ δὲ πενθερὰ τοῦ Σίμωνος κατέκειτο
πυρέσσουσα, καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. 31 Καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτήν,
κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν ὁ πυρετὸς εὐθέως καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

Many healings

32 Ὁψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδου ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς
ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζομένους. 33 Καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν,
34 καὶ ἐθεράπευσεν πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ δαιμόνια πολλὰ
ἐξέβαλεν· καὶ οὐκ ἤφιεν λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ᾔδεισαν αὐτὸν Χριστὸν εἶναι.

Alone to pray

35 Καὶ πρὸ ἔννυχον λίαν ἀναστάς, ἐξῆλθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἔρημον τόπον, κάκει
προσηύχετο. 36 Καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, 37 καὶ εὐρόντες

^q καὶ **f**³⁵ A,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 εὐθὺς **NB** [1%] NU

^r εἰ **f**³⁵ A,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **NB,D,W** [1%] NU

^s ἐξ αὐτοῦ **f**³⁵ **NA,B,C** (88.7%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | **ap 2** (10.9%) | **εκ του ανθρωπου πνευμα ακαθαρτον D,W** | **εκ του ανθρωπου το πνευμα το ακαθαρτον** (0.2%)

^t κράξαν **f**³⁵ A,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | **κραξας (D)** | **ανεκραγεν (W)** | **φωνησαν NB** [1%] NU

^u παντες **f**³⁵ A,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | **απαντες NB** [1%] NU

^v εαυτους **f**³⁵ A,C,D,W (95%) HF,RP,CP,OC,NU | **αυτους (NB)** (3%) TR | **αλληλους** (1.7%) | **five other variants** (0.3%)

^w λεγοντας **f**³⁵ **NB,D** (79.8%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | **λεγοντες A,C,W** (20%) | --- (0.2%)

^x τις η διδαχη η καινη αυτη οτι **f**³⁵ **C** [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 123456 **W** | 123 εκεινη 456 η εξουσια 7 **D** | ~ 125637 **A** [1%] | 35 **NB** [0.5%] NU (A, D and W are closer to the majority reading than to B, and presumably derive from it; B looks like typical Alexandrian editing.)

^y εξηλθεν δε **f**³⁵ **A** [97%] HF,RP,CP,TR | ~ **και 1 NB,C,D,W** [3%] OC,NU

^z εὐθὺς **f**³⁵ A,D [96%] HF,RP,CP,TR,OC | **εὐθὺς πανταχου B,C** [1%] NU | **πανταχου W** | --- **κ** [3%] (Observe the contrast with the next footnote. Here εὐθὺς is more like an adjective; not an adverb of time as in the following case.)

^{aa} εὐθεως **f**³⁵ A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | **εὐθὺς NB** [3%] NU | --- **D,W**

^{ab} του **f**³⁵ [30%] CP | --- **NA,B,C(D,W)** [70%] HF,RP,TR,OC,NU

^{ac} εὐθεως **f**³⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | **εὐθὺς NB,D** [2%] NU | --- **W**

^{ad} αυτης **f**³⁵ A,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **NB(D,W)** [0.5%] NU

^{ae} εὐθεως **f**³⁵ A(D) [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **NBC,W** [3%] NU

^{af} η πολις ολη επισυνηγμενη ην **f**³⁵ A(W) [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 53124 **B,C,D** [2%] NU | ~ 12354 [1%] | ~ 51234 **OC** | --- **κ** | **four other variants**

^{ag} χριστον ειναι **f**³⁵ B,W (28%) OC | **τον 12 (C)** (11.6%) | ~ **2 τον 1** (1.2%) | --- **NA(D)** (58.9%) HF,RP,CP,TR,NU | **five other variants** (0.4%)

^{ah} εννυχον **f**³⁵ **A** [98%] HF,RP,CP,TR | **εννυχα NB,C,D(W)** [2%] OC,NU

^{ai} απηλθεν **f**³⁵ **NA,C,D** (71.7%) HF,RP,TR,OC,NU | 1 ο ησους (26.5%) CP | ο ησους (0.3%) | --- **B,W** (1.3%) | **three other variants** (0.2%)

^{aj} κατεδιωξαν **f**³⁵ A,C,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | **κατεδιωξεν NB** [5%] NU

^{ak} ο **f**³⁵ A,C [89%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τε [10%] | **το D** | --- **NB,W** [1%] NU

^{al} ευροντες **f**³⁵ A,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | **ευρον NB(D)** [1%] NU | --- (W)

αὐτὸν^m λέγουσιν αὐτῷ ὅτι «Πάντες σε ζητοῦσιν.»ⁿ **38** Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ἄγωμεν^o εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα καὶ ἐκεῖ^p κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐλήλυθα.»^q

39 Καὶ ἦν^r κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς^s αὐτῶν εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

The hinge—proof, evaluation, rejection, blasphemy

A leper—the proof

40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν καὶ γονυπετῶν αὐτὸν^t καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι «Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρῖσαι.» **41** Ὁ δὲ Ἰησοῦς^u σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ^v καὶ λέγει αὐτῷ, «Θέλω· καθαρῖσθητι.» **42** Καὶ εἰπόντος αὐτοῦ,^w εὐθέως^x ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα,^y καὶ ἐκαθαρίσθη. **43** Καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως^z ἐξέβαλεν αὐτόν, **44** καὶ λέγει αὐτῷ· «Ὅρα μηδενὶ μηδὲν εἶπης· ἀλλ'^a ὅπως ἔπαυε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκαι^b περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου ἃ προσέταξεν Μωσῆς,^c εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.» **45** Ὁ δὲ ἐξεληθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερωῆς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἔξω ἐν^d ἐρήμοις τόποις ἦν· καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.^e

A paralytic—the evaluation

2 **1** Καὶ εἰσηλθὼν πάλιν^f εἰς Καπερναοῦμ^g δι' ἡμερῶν, καὶ^h ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόνⁱ ἐστίν. **2** Καὶ εὐθέως^j συνήχθησαν πολλοὶ ὥστε μηκέτι χωρεῖν, μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον. **3** Καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν φέροντες,^k αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων. **4** Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσει^l αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν· καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσιν τὸν κράββατον^m ἐφ' ᾧⁿ ὁ

^m αὐτον **f**⁵ A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 και **NB** [1%] NU | --- (W)

ⁿ σε ζητοῦσιν **f**⁵ A [90%] HF,RP,CP,OC | ~ 21 **NB,C,D(W)** [10%] TR,NU

^o ἀγωμεν **f**⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 ἀλλαγου **NB,C** [1%] NU

^p και ἐκει **f**⁵ A,B,C [85%] HF,RP,CP,OC,NU | κακει **ND** [14%] TR | 2 [1%] | --- W

^q ἐληλυθα **f**⁵ W [40%] | ἐξεληλυθα A,D [59%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐσηλθων **NB,C** [1%] NU

^r ἦν **f**⁵ A,C,D,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἦλθεν **NB** (0.5%) NU

^s ἐν ταῖς συναγωγαῖς **f**⁵ [90%] HF,RP,CP,TR,OC | εἰς τὰς συναγωγὰς **NA,B,C,D,W** [10%] NU

^t και γονυπετων αὐτον **f**⁵ A,C (86.2%) HF,RP,CP,TR,OC | 12 αὐτω (3.7%) | 12 **κ** (6%) [NU] | --- B,D,W (4.1%)

^u ο δε Ἰησους **f**⁵ A,C,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | και **NB,D** [0.5%] NU

^v ἤψατο αὐτου **f**⁵ A,C,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 **NB** [1%] NU | ~ 212 D

^w εἰποντος αὐτου **f**⁵ A,C (96%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 αὐτω (0.4%) | --- **NB,D,W** (2.3%) NU | long omission (1.2%)

^x εὐθεως **f**⁵ A,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | εὐθυς **NB** [1%] NU

^y ἀπ αὐτου ἡ λέπρα *rell* | ~ 3412 A(C) [10%]

^z εὐθεως **f**⁵ (A)C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | εὐθυς **NB,D** [2%] NU | W omits verse 43

^a ἀλλ' **f**⁵ [85%] HF,RP,TR,OC | ἀλλὰ **NA,B,C,D,W** [15%] CP,NU

^b προσενεγκαι **f**⁵ C [25%] | προσενεγκε **NA,B,D,W** [75%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^c μωσης **f**⁵ A,C [85%] HF,RP,CP,TR | μουσης **NB,D,W** [15%] OC,NU

^d ἐν **f**⁵ A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐπ **NB,W** [1%] NU

^e πανταχοθεν **f**⁵ [90%] HF,RP,CP,TR,OC | παντοθεν **NA,B,C,D,W** [10%] NU

^f εἰσηλθεν πάλιν **f**⁵ A,C [92%] HF,RP,CP,OC | εἰσηλθων 2 **NB,D** [2%] NU | ~ 21 [5%] TR | ~ 2 ἐρχεται W | 1 [1%]

^g καπερναουμ **f**⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | καφαρναουμ **NB,D,W** [2%] NU

^h και **f**⁵ A,C,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **NB** [5%] NU

ⁱ εἰς οἶκον **f**⁵ A,C (98.7%) HF,RP,CP,TR,OC | ἐν οἴκῳ **ϕ**⁸⁸**NB,D,W** (1%) NU | one other variant (0.2%)

^j εὐθεως **f**⁵ A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **ϕ**⁸⁸**NB,W** [1%] NU

^k πρὸς αὐτον παραλυτικον φεροντες **f**⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 1243 C,D(W) [3%] | ~ 4123 **ϕ**⁸⁸**NB** [1%] NU

^l προσεγγισαι **f**⁵ A,C(D) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | προσενεγκαι **NB** [1%] NU | προσελθειν W

^m κράββατον **f**⁵ [65%] HF,RP,CP,TR | κράββατον A,C,D,W [33%] OC,NU | κράβακτον **κ** | κράβατον B [1%] | κράβατων [1%] (A similar statement obtains in verses 9, 11, 12.)

ⁿ ἐφ ᾧ **f**⁵ A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐφ ου [1%] | ἐφ ο [1%] | ὅπου **NB(D)** [1%] NU | εἰς ον W

παραλυτικὸς κατέκειτο. 5 Ἴδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν λέγει τῷ παραλυτικῷ, «Τέκνον, ἀφέωνται^p σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.»^q

6 Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· 7 «Τί οὗτος οὕτως λαλεῖ βλασφημίας;^r Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός;» 8 Καὶ εὐθέως^s ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ ὅτι οὕτως αὐτοὶ^t διαλογιζονται ἐν ἑαυτοῖς εἶπεν^u αὐτοῖς· «Τί ταῦτα διαλογιζέσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; 9 Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον· εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, «Ἀφέωνται^v σου^w αἱ ἁμαρτίαι,» ἢ εἰπεῖν, «Ἐγεραι^x καὶ ἄρον τὸν κράββατόν σου^y καὶ περιπάτει; 10 Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας»^z—λέγει τῷ παραλυτικῷ· 11 «Σοὶ λέγω, ἔγεραι^a καὶ^b ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.» 12 Καὶ ἠγέρθη εὐθέως καὶ^c ἄρας τὸν κράββατον ἐξῆλθεν ἐναντίον^d πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν, λέγοντας ὅτι «Οὐδέποτε οὕτως^e εἶδομεν.»

Matthew called

13 Καὶ ἐξῆλθεν πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς. 14 Καὶ παράγων,^f εἶδεν^g Λευιν^h τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἀκολούθει μοι.» Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

15 Καὶ ἐγένετο,ⁱ ἐν τῷ^j κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοὶ καὶ ἠκολούθησαν^k αὐτῷ. 16 Καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι,^l ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα^m

^o ἰδων δε **f**⁵⁵ A,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | και ιδων **g**⁸⁸ NB,C [2%] NU

^p αφεωνται **f**⁵⁵ **g**⁸⁸ NA,C,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | αφεωνται [1%] | αφιενται B [1%] NU

^q σοι αι αμαρτια σου **f**⁵⁵ (A) [92%] HF,RP,CP,TR,OC | 123 C [1%] | 4234 [4%] | ~ 423 **g**⁸⁸ NB,D,W [3%] NU

^r βλασφημιας **f**⁵⁵ A,C,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | βλασφημει **g**⁸⁸ NB,D [0.5%] NU

^s ευθεως **f**⁵⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς **g**⁸⁸ NB [1%] NU | --- D,W [1%]

^t αυτοι **f**⁵⁵ A,C [90%] HF,RP,CP,OC | --- **g**⁸⁸ NB,D,W [10%] TR,NU

^u ειπεν **f**⁵⁵ A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | λεγει NB(W) [1%] NU

^v αφεωνται **f**⁵⁵ A,C(D)W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | αφιενται NB [1%] NU | three other variants

^w σου **f**⁵⁵ **g**⁸⁸ NB,W [90%] HF,RP,CP,OC,NU | σοι A,C(D) [10%] TR

^x εγεραι **f**⁵⁵ [65%] HF,RP,CP,TR | εγειρε NA,C(D)W [34%] OC,NU | εγειρου B [1%]

^y τον κραββατον σου **f**⁵⁵ **g**⁸⁸ NA,B,C(D) [40%] CP,OC,NU | ~ 312 [59%] HF,RP,TR | --- W [1%]

^z επι της γης αφιεναι αμαρτιας **f**⁵⁵ **g**⁸⁸ NC,D (47.7%) | ~ 41235 A (46.6%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 45123 B (3.2%) NU | 45 W (1.5%) | long omissions (0.9%) | one other variant

^a σοι λεγω εγεραι **f**⁵⁵ [45%] HF,RP,CP,TR | 12 εγειρε A,B,C,D [54%] OC,NU | ~ εγειρε 12 **g**⁸⁸ N | εγειρε W [1%] | two other variants

^b και **f**⁵⁵ A,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **g**⁸⁸ NB,C,D [2%] NU

^c ευθεως και **f**⁵⁵ (A,D) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 C [1%] | ~ 2 ευθυς **g**⁸⁸ NB [1%] NU | 2 W [1%]

^d εναντιον **f**⁵⁵ A,C,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ενωπιον [1%] | εμπροσθεν **g**⁸⁸ NB(W) [1%] NU

^e ουδεποτε ουτως **f**⁵⁵ A,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 **g**⁸⁸ NB,D,W [1%] NU

^f παραγων *rell* | 1 ο ιησους [15%]

^g ειδεν *rell* | ιδεν A,C [10%]

^h λευιν **f**⁵⁵ **g**⁸⁸ C [70%] HF,CP,TR,OC,NU | λευι A [26.5%] RP | λευειν B,W [2%] | λευει N | six further variations based on Levi [0.6%] | ιακωβον D (0.9%) (*TuT* has garbled the evidence here.)

ⁱ εγενετο **f**⁵⁵ A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | γινεται **g**⁸⁸ N(B,W) [1%] NU

^j εν τω **f**⁵⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **g**⁸⁸ NB(D,W) [2%] NU

^k ηκολουθησαν **f**⁵⁵ A,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ηκολουθουν NB [1%] NU

^l και οι φαρισαιοι **f**⁵⁵ A,C(D) (99%) HF,RP,CP,TR,OC | των φαρισαιων και **g**⁸⁸ N (0.5%) | των φαρισαιων B,W (0.2%) NU

^m αυτον εσθιοντα **f**⁵⁵ (A,C) (97.7%) HF,RP,CP,TR,OC | οτι εσθιει B (0.3%) NU | οτι ησθιεν **g**⁸⁸ N(D) (0.4%) | 1 (1.2%) | five other variants W (0.4%)

μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν,ⁿ ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Τί ὅτι^ο μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;»^p 17 Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς·^q «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.»^r

Fasting

18 Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων^s νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ, «Διὰ τί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσιν;» 19 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστίν, νηστεύειν; Ὅσον χρόνον μεθ' ἐαυτῶν ἔχουσιν τὸν νυμφίον^u οὐ δύνανται νηστεύειν. 20 Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.^v

Cloth and wineskins

21 »Καὶ^w οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιρράπτει^x ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ,^y εἰ δὲ μή,^z αἶρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ^a τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται. 22 Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς, εἰ δὲ μή, ῥήσσει^b ὁ οἶνος ὁ νέος^c τοὺς ἀσκοὺς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.^d ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.»^e

Jesus is Lord of the Sabbath

23 Καὶ ἐγένετο παραπορευέσθαι αὐτόν, ἐν τοῖς σάββασιν,^f διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἦρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^g ὁδὸν ποιεῖν, τίλλοντες τοὺς στάχυας. 24 Καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, «Ἴδε, τί ποιοῦσιν ἐν^h τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ ἔξεστιν;» 25 Καὶ αὐτὸς ἔλεγενⁱ

ⁿ τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν **f**³⁵ **κ**(A)C (98.3%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 321 (**φ**⁸⁸)B(D) (0.6%) NU | 1 (0.7%) | four other variants W (0.4%)

^ο τι **f**³⁵ A (96%) HF,RP,CP,TR,OC | 2 B,C (1.8%) NU | δια 1 **κ**D,W (0.4%) | 1 (0.2%) | long omission (1.4%) | three other variants (0.2%)

^p ἐσθίει καὶ πίνει **f**³⁵ **φ**⁸⁸ A (93.3%) HF,RP,CP,TR,OC | ἐσθίετε 2 πίνετε (0.9%) | 123 ο διδασκὸλος υμῶν (C) (4.9%) | 1 B,D,W (0.7%) NU | 1 ο διδασκὸλος υμῶν **κ** (0.2%)

^q αὐτοῖς **f**³⁵ **κ**A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 **ο**τι B [1%] NU | --- D,W [1%] | **ο**τι **φ**⁸⁸

^r εἰς μετάνοιαν **f**³⁵ C [90%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **φ**⁸⁸**κ**A,B,D,W [10%] NU

^s τῶν φαρισαίων **f**³⁵ (W) (93.4%) HF,RP,CP,TR,OC | φαρισαῖοι **φ**⁸⁸**κ**A,B,C,D (6.4%) NU

^t οἱ **f**³⁵ D [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 μαθηταὶ **φ**⁸⁸**κ**B,C [1%] NU | --- A,W [0.5%]

^u μεθ' ἐαυτῶν ἔχουσιν τὸν νυμφίον **f**³⁵ A (91.4%) HF,RP,CP,TR,OC | μετ' αὐτῶν 345 (1.7%) | ~ 31245 (1.2%) | ~ 3 μετ' αὐτῶν 45 (0.5%) | ~ 34512 **φ**⁸⁸ (0.3%) | ~ 345 μετ' αὐτῶν **κ**B,C (0.7%) NU | 12 ἐστίν 45 (0.2%) | μετ' αὐτῶν 45 (0.3%) | --- D,W (3.4%) | three further variants (0.3%)

^v ἐκαινῆς ταῖς ἡμέραις **f**³⁵ [85%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐκεῖνη τῆ ἡμέρα **κ**A,B,C,D,W [15%] NU

^w καὶ **f**³⁵ [75%] HF,RP,CP,TR | --- **κ**A,B,C,W [23%] OC,NU | δε D [2%]

^x ἐπιρράπτει **f**³⁵ [80%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐπιραπτει **κ**A,B,C [20%] NU | ἐπισυνραπτει D(W)

^y ἱματίῳ παλαιῷ **f**³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἱματίον παλαιὸν **φ**⁸⁸**κ**B,C,D [1%] NU

^z μὴ *rell* | μῆγε [5%] OC

^a το πλήρωμα αὐτοῦ **f**³⁵ C [93%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 *απ* 3 [3%] NU | ~ *απ* 312 A,W [3%] | 12 D [1%] | 2 *απ* 3 **κ** | 12 *αφ* εαυτοῦ B

^b ῥήσσει **f**³⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ῥήξει **φ**⁸⁸**κ**B,C,D [2%] NU | διαρρησονται W

^c ο νέος **f**³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **φ**⁸⁸**κ**B,C,D(W) [4%] NU

^d ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται **f**³⁵ **κ**A,C(W) [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 2345 D | ~ ἀπολλυται 234 **φ**⁸⁸B [0.5%] NU

^e βλητέον **f**³⁵ **φ**⁸⁸ A,C (99.4%) HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B (0.3%) NU | βαλλουσιν W | long omission D (0.2%)

^f παραπορευέσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σαββάσιν **f**³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | 1245 [6%] | ~ 23451 (διαπορευέσθαι B,D πορευέσθαι W) **φ**⁸⁸**κ**(B,D,W) [3%] NU | ~ 45 διαπορευέσθαι 2 C [1%] | at least four further variations

^g ἦρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ **f**³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2341 **φ**⁸⁸**κ**B,C(D)W [3%] NU

^h ἐν **f**³⁵ [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**(A)B,C,D,W [5%] NU

ⁱ αὐτὸς ἔλεγεν **f**³⁵ A [96.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 λέγει [0.5%] | 2 **φ**⁸⁸B [0.5%] | λέγει **κ**C,W [2%] NU | ἀποκριθεὶς εἶπεν D [0.5%]

αὐτοῖς· «Οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυίδ, ὅτε χρεῖαν ἔσχεν καὶ ἐπέινασεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ; 26 Πῶς εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ (ἐπὶ Ἀβιάθαρ¹ ἀρχιερέως) καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν,^k καὶ ἔδωκεν καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσιν;» 27 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο,^l οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον. 28 Ὡστε Κύριός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.»

A Sabbath healing—the rejection

3 1 Καὶ εἰσηλθεν πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα. 2 Καὶ παρετήρουν αὐτόν, εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει αὐτόν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. 3 Καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα,^m «Ἐγειραιⁿ εἰς τὸ μέσον.» 4 Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ἐξεστιν τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι^o ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι;»^p Οἱ δὲ ἐσιώπων. 5 Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ’ ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, «Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου.»^q Καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀποκατεστάθη^r ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιής ὡς ἡ ἄλλη.^s 6 Καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι εὐθέως^t μετὰ τῶν Ἡρῳδιανῶν συμβούλιον ἐποίουν^u κατ’ αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

Healings by the Sea

7 Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ^v πρὸς τὴν θάλασσαν· καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησεν^w αὐτῷ^x—καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας 8 καὶ ἀπὸ Ἱερουσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ οἱ^y περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα. Πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες^z ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν. 9 Καὶ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοῖάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. 10 Πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ ἄψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας. 11 Καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα—ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει,^a προσέπιπτεν^b αὐτῷ

¹ αβιαθαρ **f**⁵⁵ **g**²⁸ **nb** (83.7%) **HF,RP,OC,NU** | 1 του **A,C** (15.8%) **CP,TR** | --- **D,W** (0.4%)

^k τοῖς ἱερευσιν **f**⁵⁵ **A,C,(D,W)** [97%] **HF,RP,CP,TR,OC** | 12 μονοῖς [2%] | 1 αρχιερευσιν [0.5%] | τοὺς ἱερεῖς **nb** [0.5%] **NU**

^l ἐγενετο **f**⁵⁵ **A** (98.6%) **HF,RP,CP,TR,OC** | 1 και **nb,C** (0.9%) **NU** | ἐκτισθη **w** (0.5%) | --- **D**

^m ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα **f**⁵⁵ **A** (94.4%) **HF,RP,CP,TR,OC** | 1 ἔχων 34 (3.1%) | 1 ἔχοντα 34 (0.5%) | ~ 2341 **D** (0.3%) | ~ 3421 (0.2%) | ~ 342 ξηραν **B** (0.4%) | ~ 3 ξηραν 42 **nc** (0.3%) **NU** | ξηραν 234 (0.3%) | two other variations **w** (0.2%) | long omission (0.2%)

ⁿ ἐγειραι **f**⁵⁵ [60%] **HF,RP,CP,TR** | γειρε **na,B,C,D,W** [40%] **OC,NU**

^o ἀγαθοποιησαι **f**⁵⁵ **A,B,C** [99.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ἀγαθον ποιησαι **nc(D)W,NU**

^p ἀποκτεναι *rell* | ἀπολεσαι **w** [10%]

^q σου **f**⁵⁵ **na,C,D,W** [85%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **B** [15%] **NU**

^r ἀποκατεσταθη **f**⁵⁵ **D** [65%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ἀπεκατεσταθη **na,B(C)W** [35%] **NU**

^s ὑγιής ὡς ἡ ἄλλη **f**⁵⁵ [95%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **na,B,C(D)W** [5%] **NU**

^t εὐθέως **f**⁵⁵ **A** [98%] **HF,RP,CP,TR,OC** | εὐθὺς **nb,C** [1%] **NU** | --- **D,W** [1%]

^u ἐποιουν **f**⁵⁵ **A** (92.7%) **HF,RP,CP,TR,OC** | ἐποίησαν **nc** (5.1%) | ποιουντες **D** (0.1%) | ἐποιουντο **w** (0.6%) | ἐδίδουν **B** (1.3%) **NU** | two other variants (0.2%)

^v ἀνεχώρησεν μετὰ τὸν μαθητῶν αὐτοῦ **f**⁵⁵ **A,W** [97%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ~ 23451 **nb,C,D** [3%] **NU**

^w ἠκολούθησεν **f**⁵⁵ **A,B** (46.1%) **CP[NU]** | ἠκολούθησαν (**nc**) (52.5%) **HF,RP,TR,OC** | ἠκολούθουν (0.5%) | --- **D,W** (0.5%) | ἠκολούθη (0.2%) | long omission (0.2%)

^x αὐτῷ **f**⁵⁵ **A** (98.6%) **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **nb,C,(D,W)** (1%) **NU** | two other variants (0.2%) | long omission (0.2%)

^y οἱ **f**⁵⁵ **A,D** [99%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- (**nc**)**B,C,W** [1%] **NU**

^z ἀκούσαντες **f**⁵⁵ **A,C,D** [97%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ἀκουοντες **nb(W)** [3%] **NU**

^a ἐθεώρει **f**⁵⁵ **A** [95%] **HF,RP,CP,TR** | ἐθεωρουν **nb,C,D** [5%] **OC,NU** | ἰδὼν **w**

^b προσέπιπτεν **f**⁵⁵ [70%] **HF,RP,CP,TR** | προσεπιπτον **na,C,D,W** [30%] **OC,NU** | προσεπιπταν **B**

καὶ ἔκραζεν,^c λέγοντα^d ὅτι «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.» 12 Καὶ πολλὰ ἐπέτιμα αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν^e ποιήσωσιν.

The Twelve Chosen

13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται οὓς ἠθέληεν αὐτός, καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. 14 Καὶ ἐποίησεν δώδεκα,^f ἵνα ᾧσιν μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρῦσαι 15 —καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ^g ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. 16 Καὶ^h ἐπέθηκεν τῷ Σίμωνι ὄνομαⁱ Πέτρον, 17 καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου (καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα^j <Βοανεργές,^k ὃ ἐστὶν <Υἱὸς βροντῆς>). 18 καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον καὶ Ματθαῖον^l καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαιῦ καὶ Θαδδαῖον καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην.^m 19 καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην,ⁿ ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

20 Καὶ ἔρχονται^o εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν^p ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ^q ἄρτον φαγεῖν. 21 Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, ἔλεγον γὰρ ὅτι «Ἐξέστη.»

Scribes blaspheme the Holy Spirit

22 Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον ὅτι «Βεελζεβούλ ἔχει,» καὶ ὅτι «Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.» 23 Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς· «Πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; 24 Καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη. 25 Καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη.^s 26 Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρισται,^t οὐ δύναται σταθῆναι,^u ἀλλὰ τέλος ἔχει. 27 Οὐδεὶς δύναται^v τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν^w αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῆσῃ—καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ.^x

^c ἐκραζεν f³⁵ [70%] HF,RP,CP,TR | ἐκράζον NA,B,C,D,W [29%] OC,NU | three other variants [1%]

^d λέγοντα f³⁵ A,B,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | λέγοντες ND,W [1%] NU

^e φανερον αυτον f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,OC | ~ 21 NB,C,D,W [4%] TR,NU

^f δωδεκα f³⁵ A(D) (98%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 ους και αποστολους ωνομασεν NB(C)(W) (1.8%) [NU] | long omissions (0.2%)

^g θεραπευειν τας νοσους και f³⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C [1%] NU

^h και f³⁵ A,D (98.8%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 εποησεν τους δωδεκα 1 NB,C (0.5%) [NU] | πρωτον σιμωνα (0.5%) | W is wild

ⁱ τω σιμωνι ονομα f³⁵ A(D) [98.5%] HF,RP,CP,TR | ~ 312 NB,C(W) [1%] OC,NU | ονοματα τω σιμωνι [0.5%]

^j ονοματα f³⁵ NA,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | ονομα B,D [0.5%] | W is wild

^k βοανεργες f³⁵ [95%] HF,RP,CP,TR,OC | βοανηργες NA,B,C [5%] NU | βοανεργης D | βοανηργης W

^l ματθαιον f³⁵ NA,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | μαθθαιον B,D,NU | μαθθεος W

^m κανανιτην f³⁵ (A) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | κανανιων NB,C,D [1%] NU | κανανεος W

ⁿ ισκαριωτην f³⁵ A(W) (98.8%) HF,RP,CP,TR,OC | ισκαριωθ NB,C (0.9%) NU | σκαριωθ D | --- (0.2%)

^o ερχονται f³⁵ A,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ερχεται NB,W [0.5%] NU | εισερχονται D

^p παλιν f³⁵ NC,W (92.4%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 ο A,B,D (7.5%) [NU]

^q μηδε f³⁵ A,B,W [30%] OC,NU | μητε NC,D [70%] HF,RP,CP,TR

^r δυναται f³⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | δυνασεται NB,C [1%] NU

^s σταθηναι η οικια εκεινη f³⁵ A [96.5%] HF,RP,CP,TR,OC | στηναι 234 [2%] | 1 W | ~ 2341 NC,C [0.5%] NU | ~ 234 στηναι B [1%] | ~ 234 εσταναι D

^t και μεμερισται f³⁵ A [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 2 D | 1 εμερισθη B [0.5%] NU | ~ εμερισθη 1 NC,C | εμερισθη W

^u σταθηναι f³⁵ A [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 η βασιλεια αυτου D,W [0.5%] | στηναι NB,C [1%] NU

^v ουδεις δυναται f³⁵ A,D,W [97%] HF,RP,CP,OC | αλλ 12 [2%] | ~ αλλ ου 21 NB,C [0.5%] NU | ~ ου 21 TR | two other variants

^w τα σκευη του ισχυρου εισελθων εις την οικιαν f³⁵ A,D(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 67834512 B,C [1%] NU | ~ 56783412 N

^x διαρπαση f³⁵ A,W [60%] HF,RP,CP | διαρπασει NB,C [40%] TR,OC,NU | διαρπαζει D

28 »Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἀμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων,^y καὶ^z βλασφημία ὅσα^a ἂν^b βλασφημήσωσιν· 29 ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ'^c ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως»^d 30 —ὅτι ἔλεγον, «Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.»

Jesus goes on the offensive

New relationships

31 Ἔρχονται οὖν^e οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ,^f καὶ ἔξω ἐστῶτες^g ἀπέστειλαν πρὸς αὐτόν, φωνοῦντες^h αὐτόν. 32 Καὶ ἐκάθητο ὄχλος περι αὐτόν·ⁱ εἶπον δὲ^j αὐτῷ, «Ἰδοῦ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου καὶ αἱ ἀδελφαὶ σου^k ἔξω ζητοῦσίν σε.» 33 Καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων,^l «Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου ἢ^m οἱ ἀδελφοὶ μου;»ⁿ 34 Καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτόν^o καθημένους λέγει· «Ἰδοὺ^p ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοὶ μου. 35 Ὅς γὰρ^q ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου^r καὶ μήτηρ μου^s ἐστίν.»

Many parables

4 1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ συνήχθη^t πρὸς αὐτόν ὄχλος πολὺς,^u ὥστε αὐτόν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον^v καθῆσθαι, ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τῆς γῆς, ἦν.^w 2 Καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλά, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

^y τα αμαρτηματα τοις υιοις των ανθρωπων **F**⁵ (W) [96%] HF,RP,CP,TR | ~ 345612 **NA**,B,C,D [3%] OC,NU | three other variants [1%]

^z και **F**⁵ D [90%] HF,RP,CP,TR | 1 αι **NA**,B,C,W [10%] OC,NU

^a οσας **F**⁵ A,C [95%] HF,RP,CP,TR,OC | οσα **NB**,D [5%] NU | --- W

^b αν **F**⁵ **NA**,D [97%] HF,RP,CP,TR | εαν B,C [3%] OC,NU | --- W

^c αλλ *rell* | αλλα **NA**,D,W [1%] NU

^d κρισεως **F**⁵ A (97.3%) HF,RP,CP,TR,OC | αμαρτηματος **NB** (0.7%) NU | αμαρτιας C^oD,W (0.6%) | κολασεως (1%) | three other variants (0.4%)

^e ερχονται ουν **F**⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ερχεται και **ND**,W [1.5%] NU | ~ και 1 B,C [1.5%] | two other variants

^f οι αδελφοι και η μητηρ αυτου **F**⁵ (81.4%) HF,RP,CP,TR | 1263456 A (13.5%) | ~ 456312 (1.5%) | ~ 453126 (0.7%) | ~ 4563126 **NB**,C,D(W) (2.8%) OC,NU | three other variants (0.2%)

^g εστωτες **F**⁵ A,D,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | στηκοντες B,C [0.5%] NU | εστηκοτες [1%] | σταντες **N**

^h φωνουντες **F**⁵ D (96.9%) HF,RP,CP,TR,OC | καλουντες **NB**,C,W (1.7%) NU | ζητουντες A | --- (1.4%)

ⁱ οχλος περι αυτον **F**⁵ [85%] HF,RP,CP,TR | ~ 231 A,B,C,W [15%] OC,NU | ~ προς 31 **N** | προς τον οχλον D

^j ειπον δε **F**⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ειποντων 2 [1%] | και λεγουσιν **NB**,C,D,W [2%] NU

^k και αι αδελφαι σου **F**⁵ A,D (70.9%) HF,RP,CP[NU] | --- **NB**,C,W (28.9%) TR,OC | long omissions (0.1%) (A not very difficult case of homoioteleuton.)

^l απεκριθη αυτοις λεγων **F**⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 και λεγει [2%] | αποκριθεις 2 λεγει **NB**(C) [1%] NU | αποκριθεις και ειπεν 2 W

^m η **F**⁵ A(D) [60%] HF,RP,CP,TR,OC | και **NB**,C(W) [40%] NU

ⁿ μου **F**⁵ **NA**,C,W [99.8%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- B,D

^o κυκλω τους περι αυτον **F**⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2134 [2%] | ~ 2341 **NB**,C [1%] NU | ~ 21 D | 1 αυτου 2 (W)

^p ιδου **F**⁵ A,D [50%] | ιδε B,C [50%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | ειδε **NW**

^q ος γαρ **F**⁵ **NA**,C,D (99.4%) HF,RP,CP,TR,OC[NU] | 1 B (0.3%) | ~ και 1 W | four other variants (0.2%)

^r μου **F**⁵ C [90%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **NA**,B,D,W [10%] NU

^s μου **F**⁵ [35%] | --- **NA**,B,C,D,W [65%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^t συνηχθη **F**⁵ D,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | συναγεται **NB**,C [1.5%] NU | συνηχθησαν A [1%] | three other variants [0.5%]

^u πολυς **F**⁵ A,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | πλειστος **NB**,C,W [1%] NU

^v εμβαντα εις το πλοιον **F**⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2341 D,W [0.5%] | 124 [2.5%] | ~ 241 **NB**,C [1%] NU

^w ην **F**⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR | ησαν **NB**,C [1%] OC,NU

Parable of the soils

3 «Ἀκούετε· ἰδοῦ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ^x σπείραι. 4 Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ σπείρειν, ὁ μὲν ἔπεσεν παρὰ^y τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθεν^z τὰ πετεινά^a καὶ κατέφαγεν αὐτό. 5 Ἄλλο δὲ^b ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθέως^c ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. 6 Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος^d ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. 7 Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκανθαὶ καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκεν. 8 Καὶ ἄλλο^e ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα^f—καὶ ἔφερον ἐν^g τριάκοντα καὶ ἐν^h ἑξήκοντα καὶ ἐνⁱ ἑκατόν.» 9 Καὶ ἔλεγεν,^j «Ὁ ἔχων^k ὅτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»

The why of parables

10 Ὅτε δὲ^l ἐγένετο κατὰ μόνας, ἠρώτησαν^m αὐτὸν οἱ περὶ αὐτόν, σὺν τοῖς δώδεκα, τὴν παραβολήν.ⁿ 11 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὸ μυστήριον^o τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται, 12 ἵνα· «Βλέποντες βλέπωσιν, καὶ μὴ ἴδωσιν· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσιν, καὶ μὴ συνιῶσιν· μήποτε ἐπιστρέψωσιν καὶ ἀφεθῆ αὐτοῖς τὰ ἀμαρτήματα.»^p

‘The soils’ explained

13 Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; Καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνόσσεσθε; 14 Ὁ σπείρων τὸν λόγον σπείρει. 15 Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν ὅπου σπείρεται ὁ λόγος· καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως^q ἔρχεται ὁ Σατανᾶς καὶ αἶρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.^r 16 Καὶ οὗτοι εἰσιν ὁμοίως^s οἱ ἐπὶ τὰ πετρῶδη σπειρόμενοι· οἱ, ὅταν ἀκούσωσιν τὸν λόγον, εὐθέως^t μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν, 17 καὶ οὐκ ἔχουσιν ρίζαν ἐν ἑαυτοῖς ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν—εἴτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθέως^u σκανδαλίζονται. 18 Καὶ οὗτοι^v εἰσιν οἱ εἰς τὰς

^x του ^f35 A,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB(D)W [0.5%] NU

^y παρα *rell* | ἐπι [1%] OC

^z ἦλθεν *rell* | ἦλθον [3%] OC

^a πετεινά ^f35 NA,B,C [95%] HF,RP,CP,OC,NU | 1 του ουρανοῦ D [5%] TR

^b ἄλλο δε ^f35 A [97.5%] HF,RP,CP,TR | ~ καὶ 1 NB,C [1%] OC,NU | καὶ ἀλλα D [0.5%] | ἀλλα 1 W [1%]

^c εὐθεως ^f35 A,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | εὐθους NB,C,D,W [0.5%] NU

^d ἡλιου δε ἀνατείλαντος ^f35 A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ οτε ἀνετείλει ο ἡλιος NB,C,D [1%] NU

^e ἄλλο ^f35 A,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀλλα NB,C,W [1%] NU

^f αὐξάνοντα ^f35 C [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | αὐξανόμενα NB [0.5%] NU | αὐξανόμενον A,D,W [1%]

^g ἐν ^f35 [97%] RP,OC | ἐν [2%] HF,CP,TR,NU | εἰς NB,C^v [0.5%] | το εν W (uncials without breathing are ambiguous)

^h ἐν ^f35 [97%] RP,OC | ἐν [2%] HF,CP,TR,NU | εἰς NC^v [0.5%] | το εν W

ⁱ *Ibid.*

^j ἔλεγεν ^f35 NA,B,C,D,W [95%] HF,RP,CP,NU | 1 αυτοῖς [5%] TR,OC

^k ο εχων ^f35 A,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ος εχει NB,C,D [0.5%] NU

^l οτε δε ^f35 A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ οτε NB,C,D,W [2%] NU

^m ἠρωτησαν ^f35 [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ἠρωτων A,B [1%] NU | ἠρωτων NC [0.5%] | ἐπηρωτων D [0.5%] | ἐπηρωτησαν W [2%]

ⁿ τὴν παραβολὴν ^f35 A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | τὰς παραβολὰς NB,C [1%] NU | τὴς ἡ παραβολὴ αὐτῆ D,W [2%]

^o δέδοται γινῶναι το μυστηριον ^f35 D [92%] HF,RP,CP,TR | 12 τα μυστηρια [3.5%] OC | ~ 341 NB,C^v [0.5%] NU | 134 A,W [4%]

^p τὰ ἀμαρτήματα ^f35 A,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,W [2%] NU

^q εὐθεως ^f35 A,D [98%] HF,RP,CP,TR | εὐθους NB,C,W [1%] OC,NU | --- [1%]

^r ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ^f35 D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εἰς αὐτοὺς B,W [2%] NU | 1 αυτοῖς NC [1%] | ἀπο τῆς καρδίας 4 A

^s εἰσιν ὁμοίως ^f35 A,B (95.8%) HF,RP,CP,TR | ~ 21 NC (1.8%) OC | 1 D,W (2.1%) NU | one other variant (0.1%) | long omissions (0.2%)

^t εὐθεως ^f35 A,W [96%] HF,RP,CP,TR | εὐθους NB,C [2%] OC,NU | --- D [2%]

^u εὐθεως ^f35 A,D [97%] HF,RP,TR | εὐθους NB,C(W) [2%] CP,OC,NU | --- [1%]

^v οὔτοι ^f35 A [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἄλλοι NB,C,D [0.5%] NU | --- W [2%]

ἀκάνθας σπειρόμενοι.^w οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες,^x 19 καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου^y καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσιν τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. 20 Καὶ οὗτοι^z εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες· οἵτινες ἀκούουσιν τὸν λόγον καὶ παραδέχονται καὶ καρποφοροῦσιν—ἐν^a τριάκοντα καὶ ἐν^b ἐξήκοντα καὶ ἐν^c ἑκατόν.»

The candlestick

21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Μῆτι ὁ λύχνος ἔρχεται^d ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῆ ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; Οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῆ;^e 22 Οὐ γάρ ἐστιν^f κρυπτόν ὃ ἐὰν^g μὴ^h φανερωθῆ, οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον ἀλλ’ ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ.ⁱ 23 Εἴ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω.» 24 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Βλέπετε τί ἀκούετε. Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται^j ὑμῖν· καὶ προστεθήσεται ὑμῖν^k τοῖς ἀκούουσιν.^l 25 Ὅς γὰρ ἂν ἔχη,^m δοθήσεται αὐτῷ, καὶ ὅς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ.»

Spontaneous growth

26 Καὶ ἔλεγεν· «Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὡς ἐὰνⁿ ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς 27 καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται^o νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ^p καὶ μηκύνηται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. 28 Αὐτομάτῃ γὰρ^q ἡ γῆ καρποφορεῖ· πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σίτον^r ἐν τῷ στάχυϊ. 29 Ὅταν δὲ παραδῶ^s ὁ καρπός, εὐθέως^t ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.»

^w σπειρομενοι f³⁵ A [90%] HF,RP,CP,OC | 1 ουτοι εισιν NB,C,D,W [10%] TR,NU

^x τον λογον ακουοντες f³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 ακουσαντες B,C,D [3%] NU | ~ ακουσαντες 12 N

^y αιωνος τουτου f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | αιωνος NB,C [2%] NU | βιου D,W [2%]

^z ουτοι f³⁵ A,D(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | εκαινοι NB,C [0.5%] NU | --- [0.5%]

^a εν f³⁵ [99%] RP,OC | εν [0.5%] HF,CP,TR,NU | το εν W (uncials without breathing are ambiguous)

^b εν f³⁵ [99%] RP,OC | εν [0.5%] HF,CP,TR,NU | το εν W | --- B,C^v

^c εν f³⁵ [99%] RP,OC | εν [0.5%] HF,CP,TR,NU | το εν W | --- B

^d ο λυχνος ερχεται f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 312 NB,C [2%] OC,NU | ο λυχνος καιεται W [1%] | απτεται ο λυχνος D

^e επιτεθη f³⁵ A [80%] HF,RP,CP,TR,OC | τεθη NB,C,D,W [20%] NU

^f εστιν f³⁵ B,D,W [50%] OC,NU | 1 τι NA,C [50%] HF,RP,CP,TR

^g ο εαν f³⁵ [93%] HF,RP,CP,TR,OC | 2 NA,B,C [1%] NU | 1 ου [1%] | ει [2%] | αλλ D,W | --- [3%] | two other variants

^h μη f³⁵ A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 ινα NB [3%] NU | ινα D,W

ⁱ εις φανερον ελθη f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR | ~ 312 NC,D [1%] OC,NU | φανερωθη B

^j αντιμετρηθησεται f³⁵ [30%] | μετρηθησεται NA,B,C,D,W [69%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | --- [1%]

^k και προστεθησεται υμιν f³⁵ NA,B,C (91.9%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | 12 (0.8%) | --- D,W (7.1%) | long omissions (0.2%) (five variations on the verb gamer 0.9%)

^l τοις ακουουσιν f³⁵ A (98.3%) HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D,W (1.2%) NU | αυτοις (0.3%) | long omissions (0.2%)

^m αν εχη f³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | εαν 2 [4%] | 1 εχει D [4%] | εχει NB,C,W [2%] NU

ⁿ εαν f³⁵ A [96.5%] HF,RP,CP,TR | αν C,OC | --- NB,D(W) [2%] NU | ωσπερ [1%] | οταν [0.5%]

^o εγειρηται *rell* | εγειρεται NW [20%] | εγερωθη D

^p βλαστανη f³⁵ NA [90%] HF,RP,CP,TR,OC | βλαστανει [9%] | βλαστα B,C,D,W [1%] NU

^q γαρ f³⁵ W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NA,B,C [1%] NU | οτι (D) [0.5%]

^r πληρη σιτον f³⁵ NA [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | πληρης σιτον [0.5%] [NU] | πληρες σιτον C | 1 τον 2 [0.5%] | πληρης ο σιτος D,W | πληρες σιτος B

^s παραδω f³⁵ A,C,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | παραδοι NB,D [1%] NU

^t ευθεως f³⁵ A,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς NB,C [0.5%] NU | τοτε [0.5%] | --- W

The mustard seed

30 Καὶ ἔλεγεν· «Τίνι^u ὁμοίωσομεν^v τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐν ποίᾳ^w παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν;^x 31 Ὡς κόκκον^y σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῆ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος^z πάντων^a τῶν σπερμάτων ἐστίν^b τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, 32 καὶ ὅταν σπαρῆ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων^c καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.»

33 Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἐδύναντο^d ἀκούειν. 34 Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς,^e κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ^f ἐπέλευν πάντα.

A supernatural tempest

35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁψίας γενομένης, «Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν.» 36 Καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, παραλαμβάνουσιν αὐτόν, ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ (καὶ ἄλλα δεῖ^g πλοιαρία^h ἦν μετ' αὐτοῦ). 37 Καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλη, ⁱ τὰ δεῖ^j κύματα ἐπέβαλεν^k εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι.^l 38 Καὶ ἦν αὐτὸς^m ἐπὶⁿ τῇ πρύμνῃ, ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ διεγείρουσιν^o αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ, «Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;» 39 Καὶ διεγερθεὶς, ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπεν τῇ θαλάσσῃ, «Σιώπα· πεφίμωσο.» Καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. 40 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τί δειλοί ἐστε οὕτως;^p Πῶς οὐκ^q ἔχετε πίστιν;» 41 Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, «Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;»^r

^u τινι **f**⁵⁵ A,D [98%] HF,RP,CP,TR | πωρς **NB,C,W** [2%] OC,NU

^v ὁμοίωσομεν **f**⁵⁵ C [55%] HF | ὁμοίωσομεν **NA,B,D,W** [43%] RP,CP,TR,OC,NU | ὁμοίωσω [2%]

^w ποία **f**⁵⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR | τινι **NB,C,W** [3%] OC,NU

^x παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν **f**⁵⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 31 θωμεν **NB,C** [3%] NU | τὴν παραβολὴν δομεν W

^y κόκκον **f**⁵⁵ A,C,W [90%] HF,RP,CP,OC | κοκκῶ **NB,D** [10%] TR,NU

^z μικρότερος **f**⁵⁵ A,C [95%] HF,RP,CP,TR,OC | μικροτερον **B,D,W** [5%] NU | ο μικροτερον **N**

^a πάντων **f**⁵⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ον 1 **NB** [1%] NU | ων 1 W | ἐστιν 1 D [1%]

^b ἐστίν **f**⁵⁵ (A)C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **NB,W** [1%] NU | α εἰσιν D

^c πάντων τῶν λαχάνων μείζων **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,CP,TR | ~ 4123 D [5%] OC | ~ μείζων 123 **NB,C,W** [1%] NU | 123 μείζων A [4%]

^d ἐδύναντο **f**⁵⁵ A,D,W [80%] HF,RP,CP | ἠδύναντο **NB,C** [20%] TR,OC,NU

^e αὐτοῖς *rell* | 1 τον λογον [1%] OC

^f μαθηταῖς αὐτου **f**⁵⁵ A,D,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ ἰδιοῖς 1 **NB,C** [1%] NU | 1 [0.5%]

^g δε **f**⁵⁵ A,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **NB,C(W)** [1%] NU | τα οντα [1%]

^h πλοιαρία **f**⁵⁵ [80%] HF,RP,CP,TR | πλοια **NA,B,C** [20%] OC,NU | πλοιαὶ D | πολλοὶ W

ⁱ ἀνεμου μεγαλῆ **f**⁵⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 **ϕ**^{45v}B,D [3%] NU | 1 μεγαλου C [1%] | ~ μεγας 1 **N** | ~ μεγαλου 1 W

^j τα δε **f**⁵⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 **NB,C,D,W** [4%] NU

^k ἐπέβαλεν **f**⁵⁵ **N** [70%] HF,CP | ἐπεβαλλεν **A,B,C** [28%] RP,TR,OC,NU | εβαλεν D | εἰσεβαλλεν W | ἐπεβαλλον [1%] | three other variants

^l αὐτο ἠδὴ γεμίζεσθαι **f**⁵⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 23 το πλοιον **ϕ**^{45v}B,C,D [1%] NU | 12 βυθίζεσθαι [1%] | ~ 21 βυθίζεσθαι OC | --- **N** | four other variants [1%]

^m ἦν αὐτος **f**⁵⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 **NB,C** [1%] NU

ⁿ ἐπὶ **f**⁵⁵ [96%] HF,RP,CP,TR,OC | εν **NA,B,C,D,W** [4%] NU

^o διεγείρουσιν **f**⁵⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εγειρουσιν **NB,C** [1%] NU | διεγειραντες D,W [1%] | εγειραντες [1%]

^p οὕτως **f**⁵⁵ (**ϕ**^{45v})A,C,W (98.7%) HF,RP,CP,TR,OC | --- **NB,D** (1.3%) NU

^q οὐκ **f**⁵⁵ A,C (97.4%) HF,RP,CP,TR,OC | 2 (0.5%) | 1 (0.1%) | οὐπω **ϕ**^{45v}**NB,D** (1.9%) NU | --- W

^r ὑπακούουσιν αὐτῷ **f**⁵⁵ A,W (97.1%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 αὐτου (1.3%) | 1 D | ~ 2 ὑπακουει **NC** (1.3%) | ὑπακουει 2 B (0.3%) NU

The 'legion'

5 1 Καὶ ἦλθον^s εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.¹ 2 Καὶ ἐξελθόντι αὐτῶ^u ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως^v ἀπήντησεν^w αὐτῶ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ 3 —ὃς τὴν οἰκισιν^x εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασιν.^y Καὶ οὔτε^z ἄλυσεν^a οὐδεὶς ἠδύνατο^b αὐτὸν δεῖσαι, 4 διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἄλυσεν δεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἄλυσεις, καὶ τὰς πέδας συντετριφῆθαι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυσεν^c δαμάσαι. 5 Καὶ διὰ παντός, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν,^d ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις. 6 Ἰδὼν δέ^e τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἔδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῶ,^f 7 καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν·^g «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; Ὁρκίζω σε τὸν Θεόν, μὴ με βασανίσῃς.» 8 Ἐλεγεν γὰρ αὐτῶ, «Ἐξέλθε, τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.» 9 Καὶ ἐπηρώτα αὐτόν, «Τί σοι ὄνομά;»^h Καὶ ἀπεκρίθη, λέγων,ⁱ «Λεγεὼν^j ὄνομά μοι, ὅτι πολλοὶ ἔσμεν.» 10 Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ^k ἔξω τῆς χώρας. 11 Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῶ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη.¹ 12 Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν πάντες οἱ δαίμονες,^m λέγοντες, «Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν.» 13 Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς·ⁿ καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὄρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν (ἦσαν δέ^o ὡς δισχίλιοι), καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ.

14 Οἱ δέ^p βόσκοντες τοὺς χοίρους^q ἔφυγον, καὶ ἀνήγγειλαν^r εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. Καὶ ἐξῆλθον^s ἰδεῖν τί ἐστὶν τὸ γεγονός. 15 Καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ

^s ἦλθον *rell* | ἦλθεν C [10%] | ἦλθαν W

¹ γαδαρηνῶν *f*³⁵ A, C [95.5%] HF, RP, CP, TR | γεργεσηνῶν (4.1%) OC | γερασηνῶν NB, D (0.3%) NU | γεργυστηνῶν W

² ἐξελθόντι αὐτῶ *f*³⁵ A [96%] HF, RP, CP, TR | ἐξελθόντος αὐτοῦ NB, C [4%] OC, NU | ἐξελθόντων αὐτῶν D, W

^v εὐθέως *f*³⁵ A [99%] HF, RP, CP, TR, OC | εὐθὺς NC [1%] NU | --- B, W

^w ἀπήντησεν *f*³⁵ A, W [95%] HF, RP, CP, TR, OC | ὑπηντησεν NB, C, D [5%] NU

^x οἰκισιν *f*³⁵ [30%] | κατοικησιν NA, B, C (D, W) [70%] HF, RP, CP, TR, OC, NU

^y μνημασιν *rell* | μνημειοις D, W [5%] TR

^z οὔτε *f*³⁵ A [98%] HF, RP, CP, TR, OC | οὐδε NB, C, D, W [2%] NU

^a ἄλυσεν *f*³⁵ A [97%] HF, RP, CP, TR, OC | 1 ουκειτι ND [2%] | ἀλυσει ουκειτι B, C (W) [1%] NU

^b ἠδύνατο *f*³⁵ [40%] TR, OC | ἐδύνατο NA, B, C (D) [60%] HF, RP, CP, NU | ἐδύναντο W (Attic or Koine?)

^c αὐτὸν ἴσχυσεν *f*³⁵ [25%] | 1 ἴσχυεν [71%] HF, RP, CP, TR | ~ ἴσχυεν 1 A, B, C (W) [3%] OC, NU | ~ 21 N [1%] | 1 ἴσχυον D

^d μνημασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν *f*³⁵ NA, B, C [40%] CP, OC, NU | ~ 52341 [57%] HF, RP, TR | ~ 5234 μνημειοις D, W [1%] | μνημειοις 2345 [2%]

^e ἰδὼν δε *f*³⁵ A, D, W [97%] HF, RP, CP, TR, OC | ~ καὶ 1 NB, C [3%] NU

^f αὐτῶ *rell* | οὐτον A, B, C [2%] OC

^g εἶπεν *f*³⁵ D [90%] HF, RP, CP, TR | λεγει NA, B, C, W [10%] OC, NU

^h σοὶ ὄνομα *f*³⁵ (D) [90%] HF, RP, CP, TR | ~ 21 NA, B, C, W [10%] OC, NU

ⁱ ἀπεκρίθη λέγων *f*³⁵ [90%] HF, RP, CP, TR, OC | λεγει αὐτῶ NA, B, C, W [10%] NU | 1 D

^j λεγεων *f*³⁵ A (C) W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | λεγιων NB (D) [1%] NU

^k αὐτοὺς ἀποστείλῃ *f*³⁵ D [90%] HF, RP, CP, TR | ~ 21 A [5%] OC | αὐτα 2 B, C [0.5%] NU | αὐτὸν 2 N [0.5%] | ~ 2 αὐτὸν W [4%] | one other variant

¹ πρὸς τῶ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη *f*³⁵ B, C [88%] HF, RP, CP, NU | ~ 456 βοσκομένων 123 A | 124567 N | 1 τα ὄρη 4567 [3%] TR | 1 το 34567 [2%] | ~ 4561237 W [1%] | 123457 D [1%] | 4567 [0.5%] | ~ 4567123 [3%] OC | at least three further variants

^m πάντες οἱ δαίμονες *f*³⁵ A [92%] HF, RP, CP, TR, OC | --- NB, C (W) [5%] NU | τα δαιμονια D | 23 [2%] | πάντα τα δαιμονια [0.5%]

ⁿ εὐθεως ὁ ἴσους *f*³⁵ A (D) [97%] HF, RP, CP, TR, OC | --- NB, C, W [2%] NU | 23 [1%]

^o ἦσαν δε *f*³⁵ A [98%] HF, RP, CP, TR, OC | --- NB, C, D, W [2%] NU

^p οἱ δε *f*³⁵ D [95%] HF, RP, CP, TR | καὶ οἱ NA, B, C, W [5%] OC, NU

^q τοὺς χοίρους *f*³⁵ A [97%] HF, RP, CP, TR, OC | αὐτοὺς NB, C [3%] NU | αὐτος D

^r ἀνήγγειλαν *f*³⁵ W [85%] HF, RP, CP, TR | ἀπηγγειλαν (N) A, B, C, D [15%] OC, NU

^s ἐξῆλθον *f*³⁵ NC, D, W [90%] HF, RP, CP, TR, OC | ἦλθον A, B [10%] NU

θεωροῦσιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν Λεγεῶνα.^u καὶ ἐφοβήθησαν. 16 Διηγήσαντο δὲ^v αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων. 17 Καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν.

18 Καὶ ἐμβάντος^w αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς ἵνα ἦ μετ' αὐτοῦ.^x 19 Ὁ δὲ Ἰησοῦς^y οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, «Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς καὶ ἀναγγεῖλον^z αὐτοῖς ὅσα σοὶ ὁ Κύριος πεποίηκεν.^a καὶ ἠλέησέν σε.» 20 Καὶ ἀπῆλθεν καὶ ἤρξατο κηρῦσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

21 Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ^b πάλιν εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν· καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν.

A hemorrhage and a dead girl

22 Καὶ ἰδοῦ,^c ἔρχεται εἰς τῶν ἀρχισυναγῶγων, ὄνοματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ 23 καὶ παρεκάλει^d αὐτόν πολλά, λέγων ὅτι «Τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῆς αὐτῇ τὰς χεῖρας^e ὅπως^f σωθῆ, καὶ ζήσεται.»^g 24 Καὶ ἀπῆλθεν μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.

The hemorrhage

25 Καὶ γυνὴ τις^h οὔσα—ἐν ῥύσει αἵματος ἕτη δώδεκα,ⁱ 26 καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' αὐτῆς^j πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χειρόν ἐλθοῦσα— 27 ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. 28 (Ἔλεγεν γάρ^k ὅτι «Κὰν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἄγωμαι,^l σωθήσομαι.») 29 Καὶ εὐθέως^m ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μᾶστιγος. 30 Καὶ εὐθέωςⁿ ὁ Ἰησοῦς, ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγεν, «Τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων;» 31 Καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, «Βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλιβοντά σε, καὶ λέγεις, <Τίς μου ἤψατο; >» 32 Καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν. 33 Ἡ δὲ γυνή,

^t καὶ ^f5 A, C [95%] HF, RP, CP, TR, OC | --- ^hB, D(W) [5%] NU

^u λεγεωνα ^f5 A, B, C, W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | λεγιωνα ^h [1%] NU | --- D

^v διηγήσαντο δὲ ^f5 D [85%] HF, RP, CP | ~ καὶ 1 ^h45v ^hA, B, C, W [15%] TR, OC, NU

^w ἐμβάντος ^f5 [95%] HF, RP, CP, TR | ἐμβαίνοντος ^hA, B, C(D, W) [5%] OC, NU

^x ἦ μετ' αὐτοῦ ^f5 D [85%] HF, RP, CP, TR | ~ 231 ^hA, C, W [15%] OC, NU | ~ 23 ἦν B

^y ὁ δὲ ἰησοῦς ^f5 D [90%] HF, RP, CP, TR | καὶ ^hA, B, C, W [9%] OC, NU | ~ καὶ 13 [1%]

^z ἀναγγεῖλον ^f5 A [96%] HF, RP, CP, TR, OC | ἀπαγγεῖλον ^hB, C [2%] NU | διαγγεῖλον ^h45v D, W [2%]

^a σοὶ ὁ κύριος πεποίηκεν ^f5 A, W [90%] HF, RP, CP, OC | ~ 2314 B, C [0.5%] NU | ~ 2341 ^h [123] ἐποίησεν [9%] TR | 12 θεός ἐποίησεν D

^b ἐν τῷ πλοίῳ ^f5 ^hA, C, N(W) (96.9%) HF, RP, CP, TR, OC[NU] | 13 B (0.7%) | --- D (2.2%) | εἰς τὸ πλοῖον (0.2%)

^c ἰδοῦ ^f5 ^h45v A, C, N, W [99%] HF, RP, CP, TR | --- ^hB, D [1%] OC, NU

^d παρεκάλει ^f5 B, N, W [98%] HF, RP, CP, TR, OC | παρακαλεῖ ^hA, C [2%] NU | παρακαλῶν D

^e αὐτὴ τὰς χεῖρας ^f5 N [95%] HF, RP, CP, TR, OC | ~ 231 ^hB, C, W [1%] NU | αὐτῷ 23 ^h45v A [2%] | ~ χεῖρα 1 [1%] | αὐτῆς ἐκ τῶν χειρῶν σου D | at least three further variants

^f ὅπως ^f5 A, N [97%] HF, RP, CP, TR, OC | ἴνα ^hB, C, D, W [3%] NU

^g ζήσεται ^f5 A, N, W [97%] HF, RP, CP, TR, OC | ζήσῃ ^hB, C, D [3%] NU

^h τις ^f5 D, N [98%] HF, RP, CP, TR, OC | --- ^hA, B, C, W [2%] NU

ⁱ ἐτη δώδεκα ^f5 A, D, N [97%] HF, RP, CP, TR, OC | ~ 21 ^hB, C, W [3%] NU

^j αὐτῆς ^f5 A, B [90%] HF, RP, CP, NU | ἐαυτῆς ^hC, D, N, W [10%] TR, OC

^k γὰρ *rell* | 1 ἐν ἐαυτῇ (D) [10%] OC

^l κὰν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἀγωμαι (~ 54 W) ^f5 A, N(W) [99%] HF, RP, CP, TR | ~ ἐὰν 51 (—κ. B) 23 (τοῦ ἱματίου ^h) 4 (^hB)C [1%] OC, NU | 1 τοῦ ἱματίου ἐαυτοῦ D

^m εὐθέως ^f5 A, D, N, W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | εὐθύς ^hB, C [1%] NU

ⁿ *Ibid.*

φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδύια ὁ γέγονεν ἐπ' ὠ αὐτῆ, ἦλθεν καὶ προσέπεσεν αὐτῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. 34 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῆ· «Θύγατερ,^p ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. Ὑπαγε εἰς εἰρήνην καὶ ἴσθι ὑγιῆς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.»

The dead girl

35 Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγοντες ὅτι «Ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανεν. Τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;» 36 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας^q τὸν λόγον λαλούμενον λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ, «Μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε.» 37 Καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ^f συνακολουθῆσαι, εἰ μὴ^s Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου. 38 Καὶ ἔρχεται^t εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ θεωρεῖ θόρυβον^u—κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά. 39 Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· «Τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; Τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.» 40 Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἐκβαλὼν πάντας,^w παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακειμένον.^x 41 Καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου λέγει αὐτῆ, «Ταλιθά, κοῦμι,»^y ὅ ἐστιν μεθερμηνευόμενον, «Τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι.»^z 42 Καὶ εὐθέως^a ἀνέστη τὸ κοράσιον καὶ περιεπάτει (ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα). Καὶ ἐξέστησαν^b ἐκστάσει μεγάλῃ. 43 Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλά ἵνα μηδεὶς γνῶ^c τοῦτο, καὶ εἶπεν δοθῆναι αὐτῆ φαγεῖν.

A visit to Natsareth

6 1 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν^d εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ,^e καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 2 Καὶ γενομένου σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν.^f Καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· «Πόθεν τούτω ταῦτα;» καὶ, «Τίς ἢ σοφία ἢ δοθεῖσα αὐτῷ;»^g καί, ^h «Δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται.ⁱ 3 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς^j Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ^k Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ^l καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; Καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς;» Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν

^o ἐπ ^f5 A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D [1%] NU

^p θυγατερ ^f5 NA,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | θυγατηρ B,D,W [1%] NU (C illegible)

^q εὐθεως ακουσας ^f5 A,C [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 N [1%] | 2 [2%] | παρακουσας (NB),W [1%] NU | 2 τουτων D

^r ουδενα αυτω ^f5 A(D)N [98%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 W [1%] OC | 1 μετ αυτου NB,C [1%] NU | 1 αυτων [1%]

^s μη ^f5 A,D,N [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τον NB,C [0.5%] NU | 1 μονον W

^t ερχεται ^f5 N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ερχονται NA,B,C,D [2%] NU

^u θορυβον ^f5 D [90%] HF,RP,CP,TR | 1 και NA,B,C,N,W [10%] OC,NU (OC is in small print)

^v ο ^f5 A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτος NB,C,D [2%] NU

^w παντας ^f5 NA,B,C,N,W [95%] HF,RP,CP,OC,NU | απαντας [5%] TR | D is wild

^x ανακειμενον ^f5 A,C,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | κατακειμενον W [1%] | κατακεκλιμενον [1%] | --- NB,D [1%] NU | two other variants

^y κουμι ^f5 (A)(D)N (82.4%) HF,RP,TR,OC | κουμι NB,C (17.4%) CP,NU | --- W | long omissions (0.1%)

^z εγειραι ^f5 [70%] HF,RP,CP,TR | εγειρε NA,B,C,D,N,W [30%] OC,NU

^a ευθεως ^f5 A,C,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθως NB [1%] NU

^b εξεστησαν ^f5 ^g45 A,N,W (96.3%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 οι γονεις (1.2%) | 1 οι γονεις αυτης (1.3%) | 1 ευθως NB,C (0.5%) [NU] | 1 παντες D (0.1%) | long omissions (0.5%)

^c γνω ^f5 NC,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | γνωι ^g45 A,B,D,W [1%] NU

^d ηλθεν ^f5 A(D)N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ερχεται NB,C [1%] NU | --- W [1%]

^e αυτου *rell* | αυτου OC

^f εν τη συναγωγη διδασκειν ^f5 ^g45v A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 4123 NB,C,D [1%] NU

^g αυτω ^f5 A,N,W [84%] HF,RP,CP,OC | 1 οτι [5%] TR | τουτω NB [1%] NU | τουτω ινα C | 1 ινα D [10%]

^h και ^f5 A,C,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 αι NB,N [1%] NU | --- [1%]

ⁱ γινονται ^f5 (A)(C)N(W) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | γινομεναι NB [1%] NU | γινονται (D) [3%]

^j υιος ^f5 A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR | 1 της NB,C,W [2%] OC,NU

^k αδελφος δε ^f5 A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 B,C [1%] NU | ~ και ο 1 ND [0.5%] | two other variants

^l ιωση ^f5 A,C,N,W (97.7%) HF,RP,CP,TR,OC | ιωσηφ N (0.9%) | ιωσητος B,D (1.2%) NU | three other variants (0.2%)

αὐτῷ. 4 Ἐλεγεν δὲ^m αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς συγγενέσινⁿ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.» 5 Καὶ οὐκ ἠδύνατο^o ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι,^p εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας ἐθεράπευσεν. 6 Καὶ ἐθαύμαζεν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. Καὶ περιῆγεν τὰς κόμας κύκλω, διδάσκων.

The Twelve commissioned and sent

7 Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων. 8 Καὶ παρήγγειλεν^q αὐτοῖς ἵνα μὴδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον—μὴ πῆραν, μὴ ἄρτον,^r μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν— 9 ἀλλ’ ὑποδεδεμένους σανδάλια, καὶ μὴ ἐνδύσησθε^s δύο χιτῶνας. 10 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς: «Ὅπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν. 11 Καὶ ὅσοι^t ἐὰν^u μὴ^v δέξονται^w ὑμᾶς μὴδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν, ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.»^x 12 Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον^y ἵνα μετανοήσωσιν,^z 13 καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξεβάλλον,^a καὶ ἤλειπον ἐλαίω πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον.

Herod had executed John the Baptizer

14 Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, φανερόν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν^b ὅτι «Ἰωάννης ὁ βαπτίζων^c ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη,^d καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.» 15 Ἄλλοι^e ἔλεγον ὅτι «Ἡλίας ἐστίν.» Ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι «Προφήτης ἐστίν ὡς^f εἷς τῶν προφητῶν.» 16 Ἀκούσας δὲ ὁ^g Ἡρώδης εἶπεν^h ὅτι «Ὅν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτός ἐστιν· αὐτὸςⁱ ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.»^k

^m ελεγεν δε ^f5 A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 ^hB,C,D [2%] NU

ⁿ και εν τοις συγγενεσιν ^f5 A,D,W [93%] HF,RP,CP,TR,OC | 123 συγγενεσιν [4%] | 1234 αυτου C [1%] | 123 συγγενεσιν αυτου B(N) [2%] NU | --- ^h

^o ηδυνατο ^f5 ^hD,N [94%] HF,RP,CP,TR,OC | εδυνατο A,B,C,W [6%] NU

^p ουδεμιαν δυναμιν ποιησαι ^f5 A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 312 ^hB,C [2%] NU | ~ 132 D [1%] | ~ 32 W

^q παρηγγειλεν *rell* | παρηγγειλεν [2%] CP | παρηγγειλεν W [10%]

^r πηραν μη αρτον ^f5 A(D)N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 321 ^hB,C [1%] NU

^s ενδυσησθε ^f5 ^hC [91%] HF,RP,CP,TR,NU | ενδυσασθε B [0.5%] | ενδυσησθαι A,D,W [1%] | ενδυσασθαι [5%] some TRs | ενδεδυσθαι N [2%] OC

^t οσοι ^f5 A,D,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ος ^hB,C,W [4%] NU

^u εαν ^f5 A,D,N [50%] CP,OC | αν ^hB,C,W [50%] HF,RP,TR,NU

^v μη ^f5 A,C,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | τοπος 1 ^hB,W [2%] NU

^w δεξονται ^f5 A,D,N [93%] HF,RP,CP,TR,OC | δεξονται [4%] | δεξεται ^hB,C,W [3%] NU

^x αμην λεγω υμιν ανεκτοτερον εσται σοδομοις η γομορροις εν ημερα κρισεως η τη πολει εκεινη ^f5 A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB,C,D,W [2%] NU

^y εκηρυσσον ^f5 A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | εκηρυξαν (^h)B,C,D [1%] NU

^z μετανοησωσιν ^f5 ^hA,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | μετανοωσιν B,D,W [0.5%] NU | μετανοησουσιν N

^a εξεβαλλον *rell* | εξεβαλον C,D [10%] CP | εξεπεμπον W

^b ελεγεν ^f5 ^hA,C,N (99%) HF,RP,CP,TR,OC | ελεγον B,W (0.7%) NU | ελεγosan D (0.1%) | ειπεν (0.1%)

^c βαπτιζων ^f5 ^hA,B,C,N (91.9%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | βαπτιστης D,W (8.1%)

^d εκ νεκρων ηγερθη ^f5 N,W (91.5%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 312 C (0.6%) | ~ 3 απο των 2 (1.3%) | 12 ανεστη A (5.7%) | ~ εγηγεραι 12 ^hB,D (0.7%) NU | three other variants (0.2%)

^e αλλοι ^f5 [70%] HF,RP,CP,TR | 1 δε ^hA,B,C,D,N,W [29%] OC,NU | --- [1%]

^f εστιν ως ^f5 A,N [94%] HF,RP,CP,OC | 2 ^hB,C,W [2%] NU | 1 η 2 [2%] TR | η 2 [2%] | --- D

^g ο ^f5 ^hA,B,N,W [50%] TR,OC,NU | --- C,D [50%] HF,RP,CP

^h ειπεν ^f5 A,D,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ελεγεν ^h45 ^hB,C [2%] NU

ⁱ οτι ^f5 ^h45 A,C,N,W [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB,D [4%] NU

^j εστιν αυτος ^f5 A,C,N (98%) HF,RP,CP,TR,OC | --- (^h)B(D)W (1%) NU | 1 (0.4%) | three other variants (0.2%) | long omission (0.3%)

^k εκ νεκρων ^f5 A(D) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | απο των 2 C,N [3%] | --- ^hB,W [1%] NU

17 Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστείλας ἐκράτησεν τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν φυλακῇ,¹ διὰ Ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν 18—ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ ὅτι «Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.» 19 Ἡ δὲ Ἡρωδιάς ἐνεῖχεν αὐτῷ καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι· καὶ οὐκ ἠδύνατο, 20 ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ συνετήρει αὐτόν. Καὶ ἀκούων^m αὐτοῦ πολλὰ ἐποίει,ⁿ καὶ ἠδέεω αὐτοῦ ἤκουεν.

21 Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει^o τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γαλιλαίας. 22 Καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς^p Ἡρωδιάδος καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης^q τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνακακιμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ, «Αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοί.» 23 Καὶ ὤμοσεν αὐτῆ^r ὅτι «Ὅ^s ἐὰν με¹ αἰτήσης δώσω σοί, ἕως ἡμῖσους τῆς βασιλείας μου.»

24 Ἡ δὲ^u ἐξελθοῦσα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆς, «Τί αἰτήσομαι;»^v Ἡ δὲ εἶπεν, «Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.»^w 25 Καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως^x μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἠτήσατο, λέγουσα, «Θέλω ἵνα μοι δῶς ἐξαυτῆς^y ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.» 26 Καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς ὄρκους, καὶ τοὺς συνακακιμένους,^z οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι.^a 27 Καὶ εὐθέως^b ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα^c ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι^d τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ^e ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ 28 καὶ ἤνεγκεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ· καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς. 29 Καὶ ἀκούσαντες, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν^f μνημείῳ.

¹ ἐν φυλακῇ **f**²⁵ **κ**(A)B,C,N (93.3%) HF,RP,CP,OC,NU | εἰς φυλακὴν (0.5%) | 1 τῆ 2 W (5.1%) TR | καὶ εβαλεν εἰς φυλακὴν D (0.9%) | two other variants (0.1%)

^m ἀκουων **f**²⁵ [20%] | ἀκουσας **κ**A,B,C,D,N,W [80%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

ⁿ ἐποιει **f**²⁵ A,C,D,N (98.4%) HF,RP,CP,TR,OC | α 1 (1%) | ἠπορει **κ**B (0.4%) NU | ἠπορειτο W | --- (0.2%)

^o ἐποιει **f**²⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐποιησεν **κ**B,C,D,W [3%] NU

^p αὐτης της **f**²⁵ A,C,N (96.5%) HF,RP,CP,TR,OC | 2 (1.3%) | αὐτου 2 (0.9%) | αὐτου **κ**B,D (0.4%) NU | 1 W (0.7%) | two other variants (0.2%)

^q καὶ ἀρεσασης **f**²⁵ **ϕ**⁴⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἠρσεν **κ**B,C [1%] NU

^r αὐτη **f**²⁵ **κ**A,B,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 πολλὰ D [1%] [NU] | πολλὰ **ϕ**⁴⁵ | long omission W [1%]

^s ο **f**²⁵ **κ**A,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **ϕ**⁴⁵B(D) [1%] NU | long omission W [1%]

^t με *rell* | --- **κ**N [2%] CP | long omission W [1%]

^u ἠ δε **f**²⁵ A,C,D,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ **κ**B [0.5%] NU

^v αἰτησομαι **f**²⁵ [96%] HF,RP,CP,TR,OC | αἰτησωμαι **κ**A,B,C,D,N,W [4%] NU

^w βαπτιστου **f**²⁵ A,C,D,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | βαπτίζοντος **κ**B [0.5%] NU

^x εὐθεως **f**²⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εὐθους **ϕ**⁴⁵**κ**B,C,N,W [2%] NU | --- D [1%]

^y μοι δως ἐξαυτης **f**²⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 321 **κ**B,C [1%] NU | ~ 213 N | ~ δος 1 D | 1 δωσης W | μη δος 3 [1%]

^z συνακακιμενους **f**²⁵ **κ**A,D,N [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ανακιμενους B,C,W [0.5%] NU

^a αὐτην ἀθετησαι **f**²⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 **κ**B,C,N [1%] NU

^b εὐθεως **f**²⁵ A(D)N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | εὐθους **κ**B,C [0.5%] NU

^c σπεκουλατωρα **f**²⁵ [50%] CP,TR,OC | σπεκουλατορα **κ**A,B,C(D)N,W [50%] HF,RP,NU

^d ἐνεχθῆναι **f**²⁵ A,D,N,W (98.7%) HF,RP,CP,TR,OC | ανεχθῆναι (0.5%) | εχθῆναι (0.1%) | ενεγκα **κ**B,C (0.4%) NU | long omission (0.2%)

^e ο δε **f**²⁵ A,D,N (97.6%) HF,RP,CP,TR,OC | καὶ B,C,W (1.1%) NU | --- **κ** (1.3%) omit a whole line [homoioteleuton]

^f ἐν *rell* | 1 τω D [10%] TR

The Twelve return

30 Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ἃ ὅσα ἐποίησαν καὶ ὅσα ἐδίδαξαν. 31 Καὶ εἶπεν^h αὐτοῖς, «Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύεσθεⁱ ὀλίγον.» ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν.^j

Bread for 5,000 men

32 Καὶ ἀπῆλθον^k εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ^l κατ' ἰδίαν. 33 Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας^m καὶ ἐπέγνωσαν αὐτοὺςⁿ πολλοί, καὶ πεζῆ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ καὶ προῆλθον αὐτοὺς καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν.^o 34 Καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς^p πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγγίσθη ἐπ' αὐτοῖς,^q ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα, καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά.

35 Καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγουσιν^r ὅτι «Ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή. 36 Ἀπόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν.»^s 37 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, «Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.» Καὶ λέγουσιν αὐτῷ, «Ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηναρίων διακοσίων^t ἄρτους καὶ δώμεν^u αὐτοῖς φαγεῖν;» 38 Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· «Πόσους ἄρτους ἔχετε; Ὑπάγετε καὶ ἴδετε.» Καὶ γνόντες λέγουσιν, «Πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.»

39 Καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι^w πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ γλωρῷ χόρτῳ. 40 Καὶ ἀνέπεσον^x πρασιαὶ πρασιαὶ ἀνά^y ἑκατὸν καὶ ἀνά πεντήκοντα. 41 Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κατέκλασεν τοὺς ἄρτους καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,^z ἵνα παραθῶσιν^a αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρισεν πᾶσιν. 42 Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν. 43 Καὶ ἦραν κλασμάτων^b

^g καὶ **f**³⁵ A,W [85%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B,C,D,N [15%] NU

^h εἶπεν **f**³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | λέγει **κ**B,C [1%] NU

ⁱ ἀναπαύεσθε **f**³⁵ **κ**D,N,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀναπαύσασθε A,B,C [5%] NU

^j ευκαιρουν **f**³⁵ **κ**A,B,N [60%] HF,RP,CP,OC,NU | ηκαιρουν C,W [40%] TR | ευκαιρος ειχον D

^k απηλθον *rell* | απηλθεν [15%]

^l εις ερημον τοπον τω πλοιω **f**³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR | ~ εν 4 (—τ. **κ**) 5123 (**κ**B) [1%] NU | ~ 1 το πλοιον 123 D | 123 εν 45 N [1%] | 123 εν 5 [1%] OC (C vacant)

^m υπαγοντας *rell* | 1 οι οχλοι W [5%] TR

ⁿ αυτους **f**³⁵ **κ**A,N [50%] OC | αυτον [48%] HF,RP,CP,TR | --- B,D,W [2%] NU

^o και συνηλθον (ηλθον CP, συνεδραμον A) προς αυτον **f**³⁵ (A)N [96%] HF,RP(CP)TR,OC | --- **κ**(D)W [4%] NU

^p ειδεν ο ιησους **f**³⁵ (D) [80%] HF,RP,CP,TR | ~ 231 A,N [17%] OC | 1 (**κ**)B,W [3%] NU

^q αυτοις **f**³⁵ A,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτους **κ**B,D,W [1%] NU

^r λεγουσιν **f**³⁵ A,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ελεγον **κ**B [1%] NU | 1 αυτω [4%] | λεγοντες N

^s αρτους τι γαρ φαγωσιν ουκ εχουσιν **f**³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 23456 [1%] | 24 **φ**⁴⁵B,W [1%] NU | βρωματα 24 **κ** | 2 φαγειν D

^t δηναριων διακοσιων *rell* | ~ 21 D,N [15%] TR

^u δωμεν **f**³⁵ W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | δωσομεν **φ**⁴⁵A,B [1%] NU | δωσομεν **κ**N,D [2%]

^y και **f**³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B,D,W [3%] NU

^w ανακλιναι **f**³⁵ A,D,N,W (89.2%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | ανακλιθηναι **κ**B (10.8%)

^x ανεπεσον **f**³⁵ A,D [85%] HF,RP,CP,TR,OC | ανεπεσαν **κ**(B)N,W [15%] NU

^y ανα **f**³⁵ A,N(W) [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | κατα **κ**B,D [0.5%] NU (twice) (**φ**⁴⁵ omits last five words of verse)

^z αυτου **f**³⁵ **φ**⁴⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR[NU] | --- **κ**B [1%] OC

^a παραθωσιν **f**³⁵ **φ**⁴⁵ A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | παρατιθωσιν **κ**B,W [3%] NU

^b κλασμάτων **f**³⁵ **κ**A,D,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | κλασματα **φ**⁴⁵B [0.5%] NU | --- [1%]

δώδεκα κοφίνους πλήρεις,^ς και ἀπὸ τῶν ἰχθύων. 44 Καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους^δ πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

Jesus retires to pray

45 Καὶ εὐθέως^ς ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν, πρὸς Βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσει^τ τὸν ὄχλον. 46 Καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

A walk on water

47 Καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης· καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς. 48 Καὶ εἶδεν^ς αὐτοὺς βασιανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν, ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς. Καὶ^η περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἤθελεν παρελθεῖν αὐτούς· 49 οἱ δέ, ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης,^ι ἔδοξαν φάντασμα εἶναι,^ι καὶ ἀνέκραζαν· 50 πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον^κ καὶ ἐταράχθησαν. Καὶ εὐθέως^λ ἐλάλησεν μετ’ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· «Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.» 51 Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον,^μ καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. Καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ^ν ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο, καὶ ἐθαύμαζον.^ο 52 Οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις— ἦν γὰρ^ρ αὐτῶν ἡ καρδιά^α πεπωρωμένη.

In Genesaret

53 Καὶ διαπεράσαντες, ἦλθον^τ ἐπὶ τὴν γῆν^ς Γενησαρετ^ι καὶ προσωρμίσθησαν. 54 Καὶ ἐξεληθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως^υ ἐπιγόντες αὐτόν, 55 περιδραμόντες^ν ὅλην τὴν περιχώρον^ω ἐκείνην^χ ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις^ν τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ^ζ ἐστίν. 56 Καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορευέτο—εἰς κώμας ἢ^α πόλεις ἢ^β ἀγρούς—

^ς κοφίνους πλήρεις **f**³⁵ A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | κοφινων πληρωματα **ϕ**⁴⁵ **κ**B [2%] NU | 1 πληρωματα W [1%]

^δ τους αρτους **f**³⁵ A,B,N [92%] HF,RP,CP,OC[NU] | 12 ωσει [5%] TR | ως **κ** [0.5%] | ωσει [1%] | --- **ϕ**⁴⁵ D,W [1.8%]

^ς ευθεως **f**³⁵ A,D,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθους **κ**B,W [1%] NU

^ι απολυσει **f**³⁵ [40%] CP | απολυει **κ**B,D [1%] NU | απολυση **ϕ**⁴⁵ A,N,W [59%] HF,RP,TR,OC

^ς ειδεν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,N [99%] HF,RP,CP,TR | ιδων **κ**B,D,W [1%] OC,NU

^η και **f**³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B [1%] NU

^ι περιπατουντα επι της θαλασσης **f**³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2341 **κ**B [1%] NU

^ι φαντασμα ειναι **f**³⁵ A,D,N(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | οτι 1 εστιν **κ**B [1%] NU

^κ ειδον *rell* | ειδαν **κ**B,NU | --- D

^λ και ευθεως **f**³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ο δε ευθους **κ**B [0.5%] NU | 1 D | ο δε [0.5%]

^μ προς αυτους εις το πλοιον *rell* | ~ 34512 D [1%] OC

^ν λιαν εκ περισσου **f**³⁵ A,N (96.9%) HF,RP,CP,TR,OC[NU] | 12 περι σου (1.7%) | 23 W (0.5%) | 1 **κ**B (0.7%) | περισσως D (0.2%)

^ο και εθαυμαζον **f**³⁵ A,D,N,W (98.7%) HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B (1.2%) NU | two other variants (0.1%)

^ρ ην γαρ **f**³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR | ~ αλλ 1 **κ**B [1%] OC,NU

^ς αυτων η καρδια **f**³⁵ **κ**A,B,N,W [85%] HF,RP,CP,OC,NU | ~ 231 D [15%] TR

^τ ηλθον *rell* | απηλθον [1%] OC

^υ ηλθον επι την γην **f**³⁵ A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1234 εις (W) [0.5%] | ~ 2341 εις **κ**B [0.5%] NU | 1 εις 34 [1%]

^ν γενησαρετ **f**³⁵ [30%] TR | γεννησαρετ **κ**A,W [53%] HF,RP,CP,OC,NU | γεννησαρεθ B [15%] | γενησαρεθ N [2%] |

γεννησαρ D

^ω ευθεως **f**³⁵ A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθους **κ**B,W [2%] NU

^ν περιδραμοντες **f**³⁵ A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR | περιεδραμον **κ**B,W [3%] OC,NU

^ω περιχωρον **f**³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | χωραν **κ**B [1%] NU

^χ εκεινην **f**³⁵ A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR | 1 και **κ**B,W [3%] OC,NU

^ν κραββατοις **f**³⁵ [70%] HF,RP,CP,TR | κραβαττοις A,B,N(W) [29%] OC,NU | κραβακτοις **κ** | γραβαττοις (D) |

κρεβαντοις [1%] | two other variants

^ζ εκει **f**³⁵ A,C,N(W) (98.1%) HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B (1.5%) NU | wild D (0.2%) | long omission (0.2%)

^α η **f**³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 εις **κ**B,D,N [1%] NU

^β η **f**³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 εις **κ**B,D [1%] NU

ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν^c τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἤπτοντο^d αὐτοῦ ἐσφύζοντο.

Jesus rebuts scribes and Pharisees

7 1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες τῶν γραμματέων, ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. 2 Καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ^e κοιναῖς χερσίν—τοῦτ' ἔστιν, ἀνίπτοις—ἐσθίοντας^f ἄρτους,^g ἐμέμψαντο.^h 3 (Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῆ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσιν, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων. 4 Καὶ ἀπὸⁱ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται,^j οὐκ ἐσθίουσιν. Καὶ ἄλλα πολλά ἔστιν ἃ παρέλαβον κρατεῖν—βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκείων^k καὶ κλινῶν.)^l

5 Ἐπειτα^m ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, «Διὰ τί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσινⁿ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ^o ἀνίπτοις^p χερσίν ἐσθίουσιν τὸν ἄρτον;» 6 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς^q εἶπεν αὐτοῖς ὅτι^r «Καλῶς προεφήτευσεν^s Ἡσαΐας^t περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται·^u «Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖρσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. 7 Μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.» 8 Ἀφέντες γὰρ^v τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων—βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων, καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλά ποιεῖτε.»^w 9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.^x 10 Μωσῆς^y γὰρ εἶπεν, «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου» καί, «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω.» 11 Ὑμεῖς δὲ λέγετε ἐὰν εἴπη ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, «Κορβᾶν» (ὅ ἐστιν, δῶρον) «ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς,» 12 καὶ^z οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ^a ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ,^b

^c ἐτιθουν **f**³⁵ A(D)N,W [99%] HF,RP,CP,TR | ἐτιθεσαν **KB** [1%] OC,NU

^d ἤπτοντο **f**³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ἤψαντο **KB,D,W** [4%] NU

^e αὐτου **f**³⁵ A,D,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἰ στί **KB** [1%] NU | ἰ τινας W

^f ἐσθιοντας **f**³⁵ A,D,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐσθίουσιν **KB** [0.5%] NU

^g ἄρτους **f**³⁵ A [94%] HF,RP,CP,TR,OC | τοὺς 1 B,D,N,W [4%] NU | ἄρτον **K** [2%]

^h ἐμέμψαντο **f**³⁵ N,W [85%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KA,B** [15%] NU | κατεγνώσαν D

ⁱ ἀπο **f**³⁵ **KN** [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀπ A,B,D,W [2%] NU

^j βαπτίσωνται **f**³⁵ A,D (78.7%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | βαπτισονται (15.9%) | ραντίσωνται **KB** (3.6%) | νιψονται (0.2%) | long omissions (1.5%)

^k χαλκείων **f**³⁵ A [30%] | χαλκίων **KB,D,W** [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU (N vacant)

^l καὶ κλινῶν **f**³⁵ A,D,W (99.3%) HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- **KB** (0.5%) | long omission (0.2%)

^m ἐπειτα **f**³⁵ A,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ **KB,D** [2%] NU

ⁿ οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσιν **f**³⁵ **Φ**⁴⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR | ~ 45123 **KB** [1%] OC,NU

^o ἀλλὰ *rell* | ἀλλ. OC

^p ἀνίπτοις **f**³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | κοιναῖς **Φ**⁴⁵ **N(B)(D,W)** [4%] NU

^q ἀποκριθεὶς **f**³⁵ **Φ**⁴⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KB** [1%] NU

^r ὅτι **f**³⁵ **Φ**⁴⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KB** [1%] NU

^s προεφήτευσεν **f**³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐπροφήτευσεν **KB,D** [3%] NU

^t ἡσαΐας **f**³⁵ TR,OC | ἡσαιας HF,RP,NU | ισαιας CP

^u γέγραπται **f**³⁵ A,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἰ στί **KB** [0.5%] [NU] | εἶπεν D [1%]

^v γὰρ **f**³⁵ A [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **Φ**⁴⁵ **KB,D,W** [1%] NU

^w βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἀλλα παρομοια τοιαυτα πολλα ποιεῖτε **f**³⁵ (A,D) (98.3%) HF,RP,CP, TR,OC | --- **Φ**⁴⁵ **KB,W** (1.7%) NU

^x τηρήσητε **f**³⁵ **KA** (98%) HF,RP,CP,TR,OC | τηρητε B (0.5%) | στηρητε D,W (0.7%) NU | ποιησητε (0.1%) | κρατησητε (0.2%) | long omission (0.4%)

^y μωσῆς **f**³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR | μωυσης **KB,D,W** [10%] OC,NU

^z καὶ **f**³⁵ **Φ**⁴⁵ A,W [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KB,D** [4%] NU

^a αὐτου **f**³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KB,D,W** [3%] NU

^b αὐτου **f**³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KB,D,W** [3%] NU

13 ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῆ παραδόσει^ε ὑμῶν ἧ παρεδώκατε. Καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.»

That which really defiles

14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα^d τὸν ὄχλον ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ἀκούετε^ε μου πάντες, καὶ συνίετε·^f 15 Οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι·^g ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ’ αὐτοῦ, ἐκεῖνά^h ἐστιν τὰ κοινῶντα τὸν ἄνθρωπον. 16 Εἴ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»ⁱ

17 Καὶ ὅτε εἰσηλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς.^j 18 Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; Οὐ^k νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι, 19 ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ’ εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρώννα ἐκπορεύεται, καθαρίζον^l πάντα τὰ βρώματα;» 20 Ἐλεγεν δὲ ὅτι «Τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. 21 Ἐσωθεν γάρ, ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται—μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, 22 κλοπαί,^m πλεονεξίαι, πονηρίαί· δόλος, ἀσελγεία,ⁿ ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη— 23 πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.»

Unusual faith

24 Καὶ ἐκεῖθεν^o ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια^p Τύρου καὶ Σιδῶνος.^q Καὶ εἰσελθὼν εἰς^r οἰκίαν οὐδένα ἠθελεν γινῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. 25 Ἀκούσασα γὰρ^s γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχεν τὸ θυγάτριον αὐτῆς^t πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσεν πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. 26 Ἦν δὲ ἡ γυνὴ^u Ἑλληνίς, Συρα-Φοινίκισσα^v τῶ γένει, καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ^w ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. 27 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν^x αὐτῇ, «Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστιν^y λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ

^ε παραδοσει *rell* | παραδωσει [2%] CP

^d παντα *f*³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | παλιν *KB,D* [0.5%] NU | --- [0.5%]

^ε ακουετε *f*³⁵ *KA,W* [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ακουσατε *B,D* [1%] NU

^f συνιετε *f*³⁵ *KA,W* [99%] HF,RP,CP,TR,OC | συνετε *B* [1%] NU | συνιτε *D*

^g αυτον κοινωσαι *f*³⁵ *Φ*^{45v} A,D,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 *K* [0.5%] NU | ~ κοινουν *I B*

^h εκπορευομενα απ αυτου εκινα *f*³⁵ *A* [99%] HF,RP,CP,TR | *I OC* | εκ του ανθρωπου *I KB* [0.5%] NU | εκ του ανθρωπου *I4 D,W* [0.5%]

ⁱ ει τις χειρι ωτα ακουειν ακουετω *f*³⁵ A,D,W (98.8%) HF,RP,CP,TR | --- *KB* (1.1%) *OC,NU* | two other variants (0.1%)

^j περι της παραβολης *f*³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | την παραβολην *KB,D* [1%] NU

^k ου *rell* | ουπω *K* [2%] *OC*

^l καθαριζον *f*³⁵ [90%] HF,RP,CP,TR,OC | καθαριζων *KA,B,W* [10%] NU | καθαριζει *D*

^m μοιχειαι πορνειαι φονοι κλοπαι *f*³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2431 *KB* [1%] NU | ~ 1243 *W* [1%] | ~ 2 κλεμματα *I3 (D)*

ⁿ ασελγεια *rell* | ασελγειαί [1%] CP | ασελγιαί [2%] | ασελγια *KA* [1%]

^o και εκειθεν *f*³⁵ A(D)N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | *I W* | ~ 2 δε *K(B)* [1%] NU

^p μεθορια *f*³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ορια *KB,D,W* [4%] NU

^q και σιδωνος *f*³⁵ *KA,B,N* [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- *D,W* [1%] NU

^r εις *rell* | *I* την *D,W* [10%] *TR*

^s ακουσασα γαρ *f*³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | αλλ ευθυσ *I (K)B* [1%] NU | δε ευθεως ως *I D*

^t αυτης *rell* | --- *Φ*⁴⁵ *KB,D,W* [5%] CP

^u ην δε η γυνη *f*³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR | ~ 3241 *Φ*⁴⁵ *KB,D,W* [4%] *OC,NU*

^v συρα-φοινικισσα *f*³⁵ [50%] | συραφοινικισσα *B,N* [38%] HF,RP,CP | συραφοινισσα *W* [1%] | συροφοινικισσα *Φ*⁴⁵ *KA* [10%] *OC,NU* | συροφοινισσα *TR* | φυνισσα *D* | at least five further spellings

^w εκβαλη *f*³⁵ *Φ*⁴⁵ *KA,B,D,N,W* [67%] HF,RP,CP,OC,NU | εκβαλει [2%] | εκβαλλη [30%] *TR* | εκβαλλει [1%]

^x ο δε ιησους ειπεν *f*³⁵ A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | και ελεγεν *KB* [1%] NU | και λεγει *D* [0.5%]

^y καλον εστιν *f*³⁵ A,N,W [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 *KB,D* [3%] *OC,NU*

βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.»^z 28 Ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ, «Ναί,^a Κύριε, καὶ γὰρ^b τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει^c ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν παιδίων.» 29 Καὶ εἶπεν αὐτῇ, «Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε· ἐξελήλυθεν τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου.»^d 30 Καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὔρεν τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.^e

Jesus heals a deaf mute

31 Καὶ πάλιν, ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς^f ἐκ τῶν ὀρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθεν^g πρὸς^h τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον τῶν ὀρίων Δεκαπόλεως. 32 Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸνⁱ μογγιλάλον^j καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. 33 Καὶ ἀπολαβόμενος^k αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλεν τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ· καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ. 34 Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέναξεν, καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἐφραθά,» ὃ ἐστίν, «Διανοίχθητι.» 35 Καὶ εὐθέως^l διηνοίχθησαν^m αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. 36 Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν.ⁿ ὅσον δὲ αὐτὸς^o αὐτοῖς διεστέλλετο,^p μᾶλλον περισσώτερον ἐκήρυσσον. 37 Καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· «Καλῶς πάντα πεποίηκεν. Καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν καὶ τοὺς^q ἀλάλους λαλεῖν.»

Food for 4,000 men

8 1 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, παμπόλλου^r ὄχλου ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσιν, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς^s τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ^t λέγει αὐτοῖς· 2 «Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς^u προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν. 3 Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νῆστις^v εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ,

^z βαλεῖν τοῖς κυναρίοις **f**³⁵ A,D,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | ~ 231 **ϕ**^{45v} **κ**B [2%] OC,NU

^a ναί **f**³⁵ **κ**A,B,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **ϕ**⁴⁵ D,W [1%] NU

^b γὰρ **f**³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR | --- **ϕ**⁴⁵ **κ**B(D)W [2%] OC,NU

^c υποκατω της τραπεζης εσθιει **f**³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR | 123 εσθιουσιν B,D,W [5%] OC,NU | ~ εσθιουσιν 123 **κ**

^d το δαιμονιον εκ της θυγατρος σου **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,D,N,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 345612 **κ**B [1%] NU | 12 απο 456 [2%]

^e το δαιμονιον εξεληλυθος και την θυγατερα βεβλημενην επι της κλινης **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,N,W [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 5 θυγατεραν 78 την κλινην 4123 D [1%] | ~ το παιδον βεβλημενον επι την κλινην 4123 **κ**B [2%] OC,NU

^f ο ιησους **f**³⁵ [50%] | --- **ϕ**⁴⁵ **κ**A,B,D,N,W [50%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^g και σιδωνος ηλθεν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,N,W (98.9%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 3 δια 2 **κ**B,D (0.7%) NU | three other variants (0.2%) | long omission (0.2%)

^h προς **f**³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | εις **κ**B,D,W [3.5%] NU | παρα [0.5%]

ⁱ κωφον **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 και **κ**B,D,W [1%] NU

^j μογγιλαλον **f**³⁵ N,W [70%] HF,RP,CP | μογιλαλον **ϕ**⁴⁵ **κ**A,B,D [30%] TR,OC,NU (Since the following context indicates that there was indeed a problem with the tongue, the change to the single consonant was predictable; the reverse change seems highly unlikely.)

^k απολαβομενος *rell* | επιλαβομενος [5%] CP | προσλαβομενος W

^l ευθεως **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- **κ**B,D [1%]

^m διηνοιχθησαν **f**³⁵ A,N [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ηνοιγησαν B [1%] NU | ηνυγησαν **κ**D | διηνυγησαν W | three other variants [1%]

ⁿ ειπωσιν **f**³⁵ A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | λεγωσιν **ϕ**^{45v} **κ**B,W [2%] NU

^o αυτος **f**³⁵ **ϕ**^{45v} N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**A,B(D)W [5%] NU

^p διεστελλετο **f**³⁵ A,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 αυτοι **κ**B(D)N [2%] NU

^q τους **f**³⁵ A,D,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- **κ**B(W) [1%]

^r παμπολλου **f**³⁵ A [90.7%] HF,RP,CP,TR | παμπολου [5%] | παλιν πολλου **κ**B,D,N,W (3.3%) OC,NU | πολλου (0.5%) | two other variants (0.3%) | long omissions (0.2%)

^s ο ιησους **f**³⁵ [90%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**A,B,D,N,W [10%] NU

^t αυτου **f**³⁵ A,B,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**D,N [2%] NU

^u ημερας τρεις **f**³⁵ CP,TR | ημεραι 2 **κ**A(D)N,W [50%] HF,RP,OC,NU | ημεραις τρισιν B

^v νηστις **f**³⁵ **κ**W [30%] CP | νηστεις A,B,D,N [70%] HF,RP,TR,OC,NU

τινές γάρ^w αὐτῶν^x μακρόθεν ἤκουσιν.»^y 4 Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^z «Πόθεν τούτους δυνήσεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἑρμιάς;» 5 Καὶ ἐπρωτά^a αὐτούς, «Πόσους ἔχετε ἄρτους;» Οἱ δὲ εἶπον,^b «Ἐπτά.» 6 Καὶ παρήγγειλεν^c τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἐπτά ἄρτους καὶ^d εὐχαριστήσας, ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα παραθῶσιν,^e καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ. 7 Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας^f εἶπεν παραθεῖναι καὶ αὐτά.^g 8 Ἐφαγον δέ^h καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων ἐπτά σφυρίδας. 9 Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντεςⁱ ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. 10 Καὶ εὐθέως ἐμβὰς^j εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.

Bad leaven

11 Καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν. 12 Καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει· «Τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ;^k Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτη σημεῖον.» 13 Καὶ ἀφείς αὐτούς, ἐμβὰς πάλιν^l εἰς πλοῖον^m ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.ⁿ

14 (Καὶ ἐπελάθοντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^o λαβεῖν ἄρτους· καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.) 15 Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων, «Οῤατε· βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου.» 16 Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες^p ὅτι «Ἄρτους οὐκ ἔχομεν.»^q 17 Καὶ γινούς ὁ Ἰησοῦς^r λέγει αὐτοῖς· «Τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; Οὐπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε; Ἐτι^s πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν; 18 Ὁφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὧτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε, καὶ οὐ μνημονεύετε; 19 Ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους,^t πόσους

^w τινες γάρ ^f35 A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 ^κB(D)W [3%] NU

^x αὐτῶν ^f35 A,N [95%] HF,RP,CP,TR | 1 απο ^κB,D,W [5%] OC,NU

^y ἤκουσιν ^f35 [85%] HF,RP | ἠκασιν ^κA,D,N,W [15%] CP,TR,OC,NU | εἰσιν B [0.5%] (Since the present tense of ἤκοω has the force of the perfect, the majority reading is correct.)

^z αὐτοῦ ^f35 A,D,N(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 οτι B [0.5%] NU | 1 και εἶπαν ^κ

^a ἐπρωτά ^f35 A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἠρωτά ^κB [1%] NU | ἠρωτήσεν W | two other variants

^b εἶπον *rell* | εἶπαν ^κB,N,W [1%] NU

^c παρήγγειλεν ^f35 A,C,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | παραγγελλει ^κB,D [1%] NU | two other variants

^d και ^f35 C,D [40%] | --- ^κA,B,N,W [60%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^e παραθῶσιν ^f35 A,D,N,W [96%] HF,RP,CP,TR | παρατιθῶσιν ^κB,C [4%] OC,NU

^f εὐλογήσας ^f35 (80%) HF,RP,CP,TR | ταῦτα 1 A (9.1%) | αὐτα 1 N,W (7.8%) OC | 1 αὐτα ^κB,C (2.2%) NU | εὐχαριστήσας D (0.5%) | long omissions (0.4%)

^g παραθεῖναι και αὐτα ^f35 [80%] HF,RP,CP,TR | παραθηνα 23 [15%] | παρατεθηνα 23 A | παρατιθηνα 23 OC | ~ 2 ταῦτα παρατιθεναι B [0.5%] NU | ~ 2 ταῦτα παραθετε C | παρεθηκεν ^κ | παραθεναι W | 1 [1%] | 1 αυτοις N | at least seven further variants D [1%]

^h εφαγον δε ^f35 A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 (8)B,C,D,W [3%] NU

ⁱ οἱ φαγόντες ^f35 A,C,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR | --- (8)B [1%] OC,NU

^j εὐθεως ἐμβας ^f35 [90%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 A,N [7%] | εὐθυς 2 ^κB,C [1%] NU | ~ 2 εὐθυς W [2%] OC | 1 ἐνεβη [0.5%] | αὐτος ἀνεβη D

^k σημειον ἐπιζητει ^f35 A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 αιτει ^φ45 | ~ ζηται 1 ^κB,C,D [2%] NU

^l ἐμβας πάλιν ^f35 A,N [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 ^φ45^κB,C,D,W [3%] NU | --- OC

^m εἰς πλοῖον ^f35 A (62.1%) HF,RP,CP | 1 το 2 ^φ45D,N,W (37.5%) TR,OC | --- ^κB,C (0.4%) NU

ⁿ εἰς το πέραν *rell* | πάλιν D

^o οἱ μαθηται αὐτοῦ ^f35 ^φ45W [35%] | 12 D [1%] | --- ^κA,B,C,N [64%] HF,RP,CP,TR,OC, NU

^p λεγοντες ^f35 A,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^φ45^κB,D,W [2%] NU

^q ἐχομεν ^f35 ^κA,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐχουσιν ^φ45B,W [2%] NU | εἶχαν D

^r ο ἰησοῦς ^f35 ^κA,C,D,N,W (99.6%) HF,RP,CP,TR,OC | --- B (0.3%) NU | long omission (0.1%)

^s ἐτι ^f35 A [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^φ45^κB,C,D,N,W [5%] NU

^t πεντακισχιλιους *rell* | 1 και ^κC,D [5%] OC

κοφίνους πλήρεις κλασμάτων^u ἤρατε;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Δώδεκα.» **20** «Ὅτε δὲ^v τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σφυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἤρατε;» Οἱ δὲ εἶπον,^w «Ἐπτὰ.» **21** Καὶ λέγει^x αὐτοῖς, «Πῶς οὐπω^y συνίετε;»

A blind man

22 Καὶ ἔρχεται^z εἰς Βηθσαϊδάν·^a καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄνηται. **23** Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ ἐξήγαγεν^b αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης, καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθείς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν εἰ τι βλέπει.^c **24** Καὶ ἀναβλέψας ἔλεγεν, «Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ὡς δένδρα ὀρῶ,^e περιπατοῦντας.» **25** Εἶτα πάλιν ἐπέθηκεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι·^f καὶ ἀποκατεστάθη^g καὶ ἐνέβλεψεν^h τηλαυγῶς ἅπαντας.ⁱ **26** Καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν^j οἶκον αὐτοῦ, λέγων, «Μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς μηδὲ εἰπησὶν τινὶ ἐν τῇ κώμῃ.»^k

Jesus declares His death, and ministers on that basis

Peter is inspired

27 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, «Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;» **28** Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν,^l «Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι Ἥλιαν, ἄλλοι δὲ ἕνα^m τῶν προφητῶν.» **29** Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς,ⁿ «Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;» Ἀποκριθεὶς δὲ^o ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ Χριστός.» **30** Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσιν περὶ αὐτοῦ.

^u πλήρεις κλασμάτων **f**³⁵ **g**⁴⁵(A)N,W [90%] HF,RP,TR | ~ 21 **h**B,C(D) [9%] CP,OC,NU | 2 [1%]

^v ὅτε δε **f**³⁵ A,D,W [95.9%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 B (1.3%) NU | 12 και C,N (0.7%) | 1 και **h** (0.4%) | και 1 (0.4%) | long omissions (1.3%)

^w οἱ δε ειπον **f**³⁵ **g**⁴⁵ A,D,N,W (98.2%) HF,RP,CP,TR,OC | 123 αυτω (0.4%) | και λεγουσιν αυτω B,C (1.1%) [NU] | λεγουσιν **h** (0.2%) | --- (0.1%)

^x λεγει **f**³⁵ **g**⁴⁵D,W [50%] | ελεγεν **h**A,B,C(N) [49%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | ειπεν [1%]

^y πωσ ουπω **f**³⁵ A,D,N,W [40%] | 1 ου B [55%] HF,RP,CP,TR | 2 **h**C [4%] OC,NU | 1 ουν 2 [1%]

^z ερχεται **f**³⁵ **h**A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ερχονται **g**⁴⁵B,C,D,W [3%] NU

^a βηθσαιδαν **f**³⁵ **g**⁴⁵**h**A,B(W) (73.6%) HF,RP,TR,NU | βηθσαιδα C,N (26.1%) CP,OC | βηθανιαν D (0.3%) | one other variant

^b εξηγαγεν **f**³⁵ A,D,N,W (98.8%) HF,RP,CP,TR,OC | εξηνεγαγεν **h**B,C (1%) NU | three other variants (0.2%)

^c βλέπει **f**³⁵ **h**A,N(W) (98.9%) HF,RP,CP,TR,OC | βλέπει B,C,D (0.7%) NU | βλέπειν (0.2%) | two other variants (0.2%)

^d ὅτι **f**³⁵ **h**A,B,C,N [95%] HF,RP,TR,NU | --- D,W [5%] CP,OC

^e ὀρῶ **f**³⁵ **h**A,B,C,N [95%] HF,RP,TR,NU | --- D,W [5%] CP,OC

^f ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι **f**³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | διεβλεψεν **h**B,C,W [2%] NU | ηρξαστο 3 D

^g ἀποκατεστάθη **f**³⁵ D [75%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀπεκατεσταθη A,N,W [24%] | ἀπεκατεστη **h**C [1%] NU | ἀποκατεστη B ^h ἐνεβλεψεν **f**³⁵ A,C,N [53%] RP,TR,OC | ανεβλεψεν [45%] HF,CP | ενεβλεπεν B [1%] NU | εβλεψεν **h** [0.5%] | ανεβλεπεν W [0.5%] | αναβλεψαι D

ⁱ ἅπαντας **f**³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | απαντα **h**B,C [5%] NU | παντα D(W)

^j τὸν **f**³⁵ W [70%] HF,RP,CP,TR,OC | --- (**h**)A,B,C,D,N [30%] NU

^k μηδε ειπης τινι εν τη κωμη **f**³⁵ A,C,N (97.3%) HF,RP,CP,TR,OC | μηδενι 21456 (1.8%) | --- **h**B,W (0.5%) NU | μηδενι 2 εις 56 D | four other variants (0.3%)

^l ἀπεκρίθησαν **f**³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ειπαν αυτω λεγοντες οτι **h**B[NU] | ειπαν αυτω λεγοντες οι μεν C [1.5%] | 1 αυτω λεγοντες D [0.5%] | 1 λεγοντες οι μεν W | four other variants

^m ενα **f**³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | οτι εις **h**B,C [0.5%] NU | ως 1 D

ⁿ λέγει αὐτοῖς **f**³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | επηρωτα αυτους **h**B,C,D [1%] NU

^o ἀποκριθεὶς δε **f**³⁵ **h**C,D,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | και 1 A,N [1%] | 1 B [0.5%] NU

31 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ^p τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν^q ἀρχιερέων καὶ τῶν^r γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι. 32 Καὶ παρηρησία τὸν λόγον ἐλάλει. Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος^s ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. 33 Ὁ δέ, ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησεν τῷ^t Πέτρῳ, λέγων·^u «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.»

The cost of discipleship

34 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον, σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· «Ὅστις^v θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν,^w ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. 35 Ὅς γὰρ ἂν^x θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ^y τὴν ψυχὴν αὐτοῦ^z ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος^a σώσει αὐτήν. 36 Τί γὰρ ὠφελήσει^b ἄνθρωπον ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον,^c καὶ ζημιωθῇ^d τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; 37 Ἡ τί δώσει^e ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; 38 Ὅς γὰρ ἐὰν^f ἐπαισχυνηθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἀμαρτωλῷ, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπαισχυνηθήσεται αὐτὸν ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἀγίων.»

A miniature of the Kingdom

9 1 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶν τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων^g οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται^h θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.» 2 Καὶ μεθ'ⁱ ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν^j Ἰάκωβον καὶ τὸν^k Ἰωάννην καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους. Καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν· 3 καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο^l στίλβοντα, λευκὰ λίαν, ὡς χιών,^m οἷα κναφεὺςⁿ ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται^o λευκᾶναι. 4 Καὶ ὥφθη αὐτοῖς Ἥλιος, σὺν

^p ἀπο ^ƒ35 A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | ὑπο ^κB,C,D,N,W [10%] NU

^q τῶν ^ƒ35 ^κB,C,D,W [70%] HF,RP,CP,OC,NU | --- A,N [30%] TR

^r τῶν ^ƒ35 ^κB,C,D,W [80%] HF,RP,CP,OC,NU | --- A,N [20%] TR

^s αὐτον ο πετρος ^ƒ35 ^κA,C,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 231 B [0.5%] NU | 23 D (N absent)

^t τῷ ^ƒ35 A,C,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^κB,D [0.5%] NU

^u λεγων ^ƒ35 A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ λεγει ^κB,C [1%] NU

^v οστις ^ƒ35 A [95%] HF,RP,CP,TR,OC | εἰ τις ^κB,C(D,W) [5%] NU

^w ἀκολουθεῖν ^ƒ35 ^ϕ45C,D,W [65%] HF,RP,CP,OC,NU | ἐλθεῖν ^κA,B [35%] TR

^x ἂν ^ƒ35 A,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | εἰαν ^κB,C [5%] NU

^y ἀπολεσει ^ƒ35 A,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀπολεσει ^κB,C [5%] NU | --- D

^z ψυχην αουτου ^ƒ35 ^ϕ45^v^κA,B,C [45%] TR,NU | ~ εαυτου 1 W [55%] HF,RP,CP,OC | --- D

^a ουτος ^ƒ35 [90%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^ϕ45^v^κA,B,C,D,W [10%] NU

^b ὠφελήσει ^ƒ35 A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ὠφελει W [0.5%] NU | ὠφελι ^κB | one other variant

^c εἰαν κερδηση τον κοσμον ολον ^ƒ35 ^ϕ45^vA,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 13452 C [0.5%] | κερδησαι 345 ^κB [0.5%] NU | three other variants

^d ζημιωθη ^ƒ35 A,C,D,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ζημιωθηναι ^κB [0.5%] NU

^e η τι δώσει ^ƒ35 A,C [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 2 γαρ 3 ^ϕ45^vW [1%] | 2 γαρ δοι ^κB,NU | 12 γαρ 3 D

^f εἰαν ^ƒ35 ^ϕ45^v^κB,C [58%] HF,RP,OC,NU | ἂν (D)W [40%] TR | --- A [2%] CP

^g τῶν ὧδε ἐστηκοτων ^ƒ35 A,C,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 213 B(D)NU | 12 ἐστωτων ^κX [0.5%] | ~ 132 ^ϕ45^v [0.5%]

^h γευσονται *rell* | γευσονται N [10%]

ⁱ μεθ ^ƒ35 ^ϕ45A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | μετα ^κB,C,D [1%] NU

^j τον *rell* | --- [20%] (OC is in small print)

^k τον ^ƒ35 ^ϕ45^v^κC,D,W [60%] TR,OC,NU | --- A,B,N [40%] HF,RP,CP (OC is in small print)

^l ἐγενετο ^ƒ35 ^ϕ45^v^κB,C,W [55%] CP,TR,OC,NU | ἐγενοντο A(D)N [45%] HF,RP

^m ὡς χιων ^ƒ35 A(D)N (73.3%) HF,RP,CP,TR,OC | ὡσει 2 (25.6%) | --- ^ϕ45^v^κB,C(W) (1%) NU | one other variant

ⁿ κναφευς ^ƒ35 [25%] | γναφευς ^ϕ45^v^κA,B,C,N,W [75%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | --- D

^o δυναται ^ƒ35 (^ϕ45A)D)W [95%] HF,RP,CP,TR | 1 ουτως ^κB,C(N) [5%] OC,NU

Μωϋσῆ,^p καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ. **5** Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, «Ραββί, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν σκηνας τρεῖς,^q σοὶ μίαν καὶ Μωσεῖ μίαν καὶ Ἡλίᾳ μίαν.» **6** (Οὐ γὰρ ἤδει τί λαλήσει,^s ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι.)^t **7** Καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς, καὶ ἦλθεν^u Φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης.^v «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου, ὁ ἀγαπητός. Αὐτοῦ ἀκούετε.»^w **8** Καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον ἀλλὰ^x τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

9 Καταβαινόντων δὲ^y αὐτῶν ἀπὸ^z τοῦ ὄρους, διεστέλλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ διηγῆσονται ἃ εἶδον,^a εἰ μὴ ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. **10** Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς, συζητοῦντες τί ἐστὶν τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. **11** Καὶ ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες, «Ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἔλθειν πρῶτον;» **12** Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν^b αὐτοῖς· «Ἡλίᾳς μὲν ἔλθων πρῶτον ἀποκαθιστᾷ^c πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἵνα πολλὰ πάθη καὶ ἐξουδενωθῆ.^d **13** Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἡλίᾳς ἐλήλυθεν, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν»^e (καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν).

The nine couldn't do it

14 Καὶ ἐλθὼν^f πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶδεν^g ὄχλον πολὺν περὶ αὐτούς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.^h **15** Καὶ εὐθέωςⁱ πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν^j αὐτόν ἐξεθαμβήθη,^k καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν. **16** Καὶ ἐπηρώτησεν τοὺς γραμματεῖς,^l «Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;»^m **17** Καὶ ἀποκριθεὶςⁿ εἶς ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν.^o «Διδάσκαλε, ἦνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον. **18** Καὶ ὅπου ἂν^p αὐτόν καταλάβῃ ρήσσει αὐτόν, καὶ

^p μωυση **f**³⁵ **KB, W** [45%] | μωυσει **D, N** [5%] **OC, NU** | μωσει **A** [48%] **CP, TR** | μωση **ϕ**^{45C} [2%] **HF, RP**

^q σκηνας τρεις **f**³⁵ **A, D, N, W** [98%] **HF, RP, CP, TR, OC** | ~ 21 **ϕ**^{45B, C} [2%] **NU**

^r μωσει **f**³⁵ **A** [65%] **CP, TR** | μωση **C** [2%] **HF, RP** | μωυσει **KB, D, N** [5%] **OC, NU** | μωυση **W** [28%]

^s λαλήσει **f**³⁵ **A, D, N** [87%] **HF, RP, CP** | λαλήση [10%] **TR, OC** | λαλει **ϕ**^{45W} | αποκριθη **B, C** [3%] **NU** | απεκριθη **κ** | two other variants

^t ἦσαν γαρ εκφοβοι (εμοφοβοι **CP**) **f**³⁵ **ϕ**^{45A, N, W [98%] (**CP**) **HF, RP, TR, OC** | ~ 32 **εγενοντο** **KB, C, D** [2%] **NU**}

^u ηλθεν **f**³⁵ **A, D, N** [97%] **HF, RP, CP, TR, OC** | **εγενετο** **KB, C** [2%] **NU** | --- **W** [1%]

^v νεφελης **f**³⁵ (**κ**) **B, C, N** [70%] **HF, RP, CP, NU** | 1 λεγουσα **A, D, W** [30%] **TR, OC**

^w αυτου ακουετε **f**³⁵ **A, N** [96%] **HF, RP, CP, TR, OC** | ~ 21 **KB, C, D, W** [4%] **NU**

^x αλλα **f**³⁵ **A, C, W** (95.6%) **HF, RP, TR, OC, NU** | ει μη **κ**(**B**) **D, N** (4.4%) **CP**

^y καταβαινοντων δε **f**³⁵ **A, W** [98%] **HF, RP, CP, TR, OC** | ~ κα 1 **KB, C, D, N** [2%] **NU**

^z απο **f**³⁵ **KA, C, N, W** [99.5%] **HF, RP, CP, TR, OC** | εκ **B, D** [0.5%] **NU**

^a διηγησονται α ειδον **f**³⁵ **A** [92%] **HF, RP, CP, TR, OC** | διηγησονται 23 **N** [5%] | ~ 231 **KB, C** [2%] **NU** | ~ 23 **εξηγησονται** **W** [1%] | ~ 2 **ειδωσαν** 1 **D**

^b αποκριθεις ειπεν **f**³⁵ **A, D, N, W** [99%] **HF, RP, CP, TR, OC** | εφη **KB, C** [1%] **NU**

^c αποκαθιστα **f**³⁵ **N** [97%] **HF, RP, CP, TR, OC** | αποκαθιστανει **A, W** [2%] **NU** | αποκαταστανει **B** | αποκαταστανει (**κ**) **D** | αποκατασθει **C** [0.5%]

^d εξουδενωθη **f**³⁵ **A, C** [97.5%] **HF, RP, CP, TR, OC** | εξουθενωθη **κ** [0.5%] | εξουδενηθη **B, D** [0.5%] **NU** | εξουθενηθη **N, W** [1.5%]

^e ηθελησαν **f**³⁵ **A, N, W** [99%] **HF, RP, CP, TR, OC** | ηθελον **KB, C, D** [1%] **NU**

^f ελθων **f**³⁵ **A, C, D, N** [99%] **HF, RP, CP, TR, OC** | ελθοντες **KB, W** [1%] **NU**

^g ειδεν **f**³⁵ **A, C, D, N** [99%] **HF, RP, CP, TR, OC** | ειδον **κ****W** [1%] **NU** | ειδαν **B**

^h αυτοις **f**³⁵ **A, D, N** [98%] **HF, RP, CP, TR, OC** | προς αυτους **B, C, W** [2%] **NU** | προς εαυτους **κ**

ⁱ ευθεως **f**³⁵ **A, D, N** [97%] **HF, RP, CP, TR, OC** | ευθυς **KB, C, W** [3%] **NU**

^j ιδων **f**³⁵ **A, N** [96%] **HF, RP, CP, TR** | ιδοντες **KB, C**(**D**) **W** [4%] **OC, NU**

^k εξεθαμβηθη **f**³⁵ **A, N** [96%] **HF, RP, CP, TR** | εξεθαμβηθησαν **KB, C, W** [4%] **OC, NU** | εθαμβησαν **D**

^l τους γραμματεις **f**³⁵ **A, C, N** [97%] **HF, RP, CP, TR, OC** | αυτους **KB, D, W** [3%] **NU**

^m αυτους **f**³⁵ **B, C, N** [97%] **HF, RP, TR, NU** (some minuscules have aspiration) | εαυτους **KA, W** [2.5%] **CP, OC** | αλληλους [0.5%] | υμειν **D** | two other variants

ⁿ αποκριθεις **f**³⁵ **A, N** [97%] **HF, RP, CP, TR, OC** | 1 αυτω **C**(**W**) [2%] | απεκριθη αυτω **KB, D** [1%] **NU**

^o ειπεν **f**³⁵ **A, C, N**(**W**) [99%] **HF, RP, CP, TR, OC** | --- **KB, D** [1%] **NU**

^p αν **f**³⁵ **C, D, N, W** [97%] **HF, RP, CP, TR, OC** | εαν **A, B** [2%] **NU** | --- **κ** [1%]

ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ,^q καὶ ξηραίνεται. Καὶ εἶπον^r τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσιν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.» 19 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῶ^s λέγει·^t «Ἦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι, ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; Φέρετε αὐτὸν πρὸς με.» 20 Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἰδόν^u αὐτόν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν^v αὐτόν, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο, ἀφρίζων. 21 Καὶ ἐπηρώτησεν τὸν πατέρα αὐτοῦ, «Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῶ;» Ὁ δὲ εἶπεν·^w «Παιδιόθεν. 22 Καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ^x ἔβαλεν καὶ εἰς ὕδατα^y ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν. Ἀλλ’ εἴ τι δύνασαι,^z βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ’ ἡμᾶς.» 23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῶ, «Τὸ εἰ δύνασαι^a πιστεῦσαι,^b πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.» 24 Καὶ εὐθέως^c κράζας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου, μετὰ δακρύων,^d ἔλεγεν, «Πιστεύω, Κύριε·^e βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.»

25 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὁ ὄχλος, ἐπέτιμήσεν τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῶ, «Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν,^g ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω,^h ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσελθῆς εἰς αὐτόν.» 26 Καὶ κράξανⁱ καὶ πολλὰ σπαραξάν^j αὐτὸν^k ἐξῆλθεν. Καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός· ὥστε^l πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν. 27 Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτόν τῆς χειρὸς^m ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη. 28 Καὶ εἰσελθόντα αὐτὸνⁿ εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτόν κατ’ ἰδίαν,^o «Ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;» 29 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελεθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.»^p

Jesus predicts His death again

30 Καὶ ἐκεῖθεν^q ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῶ^r. 31 ἐδίδασκεν γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι, «Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου

^q αὐτου f³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D,W [5%] NU

^r ειπον rell | ειπα NB,W [3%] NU

^s αὐτω f³⁵ (N) [95%] HF,RP,CP,TR,OC | αὐτοῖς (P⁴⁵)KA,B,D(W) [4%] NU | --- C [1%]

^t λεγει rell | ειπεν P⁴⁵ [0.5%] CP

^u ἰδὼν f³⁵ [30%] | ἰδὼν rell (It was the demon that saw Him, so the gender is neuter.)

^v εὐθεως το πνευμα εσπαραξεν f³⁵ P⁴⁵A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 23 ευθυς συνεσπαραξεν NB,C [1%] NU | 23 εταραξεν D | three other variants

^w ειπεν f³⁵ A [95%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 εκ NB,C,D,N,W [5%] NU

^x αὐτον και εις πυρ f³⁵ N [47%] TR,OC | 123 το 4 A [50%] HF,RP,CP | ~ 2341 NB,C [1%] NU | 134 P⁴⁵W [1%] | ~ 1342 D | three other variants

^y ὕδατα rell | το ὕδωρ CP

^z δύνασαι f³⁵ A,C,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | δυνη P⁴⁵NB,D,W [3%] NU

^a δύνασαι f³⁵ A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | δυνη P⁴⁵NB,D,N,W [3%] NU

^b πιστευσαι f³⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- P⁴⁵NB,C,N,W [3%] NU

^c και ευθεως f³⁵ P^{45v}A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 NC | ευθυς B [0.5%] NU | ευθυς δε [0.5%]

^d μετα δακρυων f³⁵ (D)N [98.9%] HF,RP,CP,TR,OC | --- (P⁴⁵)KA,B,C (1%) NU | W is wild | one other variant

^e κυριε f³⁵ N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NA,B,C,D,W [1%] NU

^f ο f³⁵ KA,W [60%] | --- B,C,D,N [40%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^g το πνευμα το αλαλον και κωφον f³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 34562 P⁴⁵NB,C,D,W [5%] NU

^h σοι επιτασσω f³⁵ A,D,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 NB,C,W [1%] NU

ⁱ κραξαν f³⁵ A,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | κραζας NB,C,D,W [1.5%] NU

^j σπαραξαν f³⁵ P^{45v}A,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | σπαραζας NB,C,D,W [1.5%] NU

^k αὐτον f³⁵ KA,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- P^{45v}B,C,D,W [1.5%] NU

^l ὡστε f³⁵ C,D,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τους KA,B [1.5%] NU

^m αὐτον της χειρος f³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 23 αὐτου P^{45v}NB,D [5%] CP,NU | 123 αὐτου C | 23 W

ⁿ εἰσελθοντα αὐτον f³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | εἰσελθοντος αὐτου NB,C,D,W [5%] NU | εἰσελθοντι αὐτω P⁴⁵

^o ἐπηρωτων αὐτον κατ ἰδιαν f³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 3412 N(B,C) [3%] NU | ~ 34 ηρωτων 2 D [1%] | ~ 34 και ἐπηρωτησαν 2 W [1%] | και ηρωτησαν 2 P⁴⁵

^p και νηστεια f³⁵ A,C,D,N,W (1,651 mss) HF,RP,CP,TR,OC | --- NB (4 mss) NU

^q και εκειθεν f³⁵ A,C,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | κακειθεν NB,D [1.5%] NU

^r γνω f³⁵ A,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | γνοι NB,C,D [1.5%] NU

παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ^s ἀναστήσεται.» 32 Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥήμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

About humility

33 Καὶ ἦλθεν^t εἰς Καπερναοῦμ·^u καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος ἐπηρώτα αὐτούς, «Τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς^v διελογίζεσθε;» 34 Οἱ δὲ ἐσιώπων, πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ τίς μείζων. 35 Καὶ καθίσας ἐφώνησεν τοὺς δώδεκα καὶ λέγει αὐτοῖς, «Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται^w πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος.» 36 Καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς, 37 «Ὅς ἐάν^x ἐν τῶν τοιούτων παιδιῶν^y δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὡς ἐάν^z ἐμὲ δέξηται,^a οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.»

Either for, or against

38 Ἀπεκρίθη δὲ^b αὐτῷ ὁ^c Ἰωάννης, λέγων,^d «Διδάσκαλε, εἶδομέν τινα^e τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὡς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν·^f καὶ ἐκωλύσαμεν^g αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ^h ἡμῖν.»ⁱ 39 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Μὴ κωλύετε αὐτόν, οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογησαί με. 40 Ὅς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν,^j ὑπὲρ ὑμῶν^k ἐστιν. 41 Ὅς γὰρ ἂν ποτίση ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν^l ὀνόματί μου,^m ὅτι Χριστοῦ ἐστέ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν,ⁿ οὐ μὴ ἀπολέση τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

About offenses

42 »Καὶ ὡς ἐάν^o σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν^p τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ,^q καλὸν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περὶκεῖται λίθος μυλικὸς^r περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν. 43 Καὶ ἐὰν σκανδαλίζη σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλὸν σοὶ ἐστίν^s

^s τη τρίτη ημέρα f³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | μετα τρεις ημερας NB,C,D [1%] NU

^t ἦλθεν f³⁵ A,C,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ἦλθον NB,W [2%] NU | εισηλθεν [1%] | ἦλθοσαν D

^u καπερναουμ f³⁵ A,C,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | καφαρναουμ NB,D,W [1%] NU

^v προς εαυτους f³⁵ A,N(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D [1%] NU

^w εσται f³⁵ NA,B,C,N (80.6%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | εστω (19.2%) | εστε W (0.2%) | --- D

^x εαν f³⁵ N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | αν NA,B,C,D,W [5%] NU

^y τοιουτων παιδιων *rell* | ~ 21 (NC) [1%] CP

^z εαν f³⁵ A,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | αν B,D,W [2%] NU | --- N

^a δεζηται f³⁵ A,C,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | δεχεται B [0.5%] NU | δεχετε N

^b απεκριθη δε f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR | εφη NB [1%] NU | και αποκριθεις W [1%] | I D [1%] OC | αποκριθεις 2 εφη

C

^c ο f³⁵ NB,C,W [45%] CP,TR,OC,NU | --- A,D,N [55%] HF,RP

^d λεγων f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ειπεν D,W [1%] | λεγει [1%] | --- NB,C [1%] NU

^e τινα f³⁵ A [89%] HF,RP,CP,TR | I εν NB,C,D,N,W [10%] OC,NU | I επι [1%]

^f ος ουκ ακολουθει ημιν f³⁵ A(D)N,W (98.4%) HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C (1.5%) NU | long omission (0.1%)

^g εκωλυσαμεν f³⁵ A,C,N,W (90%) HF,RP,CP,TR,OC | εκωλοομεν NB,D (1.7%) NU | --- (8.3%) part of a larger omission

^h ακολουθει f³⁵ A,C,N (85.4%) HF,RP,CP,TR,OC | ηκολουθει NB,D (1.7%) NU | omit four words D,W (4.6%) | --- (8.3%) part of a larger omission

ⁱ και εκωλυσαμεν αυτον οτι ουκ ακολουθει ημιν *rell* | --- (8.3%) [Obvious homoioteleuton]

^j υμων f³⁵ A,D,N [90%] HF,RP,CP,TR,OC | ημων NB,C,W [10%] NU,some TRs

^k υμων f³⁵ A,D,N [88%] HF,RP,CP,TR,OC | ημων NB,C,W [12%] NU,some TRs

^l εν f³⁵ NA,B,C,N,W (81.8%) HF,RP,CP,NU | I τω D (18%) TR,OC | --- (0.2%)

^m μου f³⁵ ND,W (95.1%) HF,RP,CP,TR,OC | --- A,B,C,N (4.9%) NU

ⁿ υμιν f³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | I οτι NB,C,D,W [2%] NU

^o εαν f³⁵ A,C [90%] HF,RP,CP | αν NB,D,N,W [10%] TR,OC,NU

^p μικρων f³⁵ [85%] HF,RP,TR | I τουτων NA,B,C,D,N [15%] CP,OC,NU | I μου W

^q εις εμε f³⁵ A,B,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- NC,D [0.5%]

^r λιθος μυλικος f³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | μυλος ονικος NB,C,D [3%] NU | ~ μυλωνικος I [1%] | μυλον ονικον W

^s οτι εστιν f³⁵ A,N,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2 σε NB,C [3%] NU | ~ 21 D

κυλλὸν εἰς τὴν ζῶην εἰσελθεῖν[†] ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν Γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον 44—ὅπου <ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.>^u 45 Καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζη σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλὸν ἐστὶν σοι^v εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζῶην χωλὸν ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν Γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον 46—ὅπου <ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.>^w 47 Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζη σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλὸν σοί^x ἐστὶν μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἢ^y δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι^z εἰς τὴν Γέενναν τοῦ πυρός^a 48—ὅπου <ὁ σκώληξ^b οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.>

49 »Πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἀλί ἀλισθήσεται.^c 50 Καλὸν τὸ ἄλας, ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; Ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας,^d καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.»

Down with divorce!

10 1 Κακειθεν^e ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας, διὰ τοῦ^f πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς. 2 Καὶ προσελθόντες^g Φαρισαῖοι ἐπηρώτησαν^h αὐτόν, «Εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι;» πειράζοντες αὐτόν. 3 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, «Τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωσῆς;»ⁱ 4 Οἱ δὲ εἶπον, «Μωσῆς ἐπέτρεψεν^j βιβλίον ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπολῦσαι.» 5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ^k Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην. 6 Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως, ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός.^{l,m} 7 Ἐνεκεν τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,ⁿ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» 8 Ὡστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ σὰρξ μία.^o 9 Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.»

[†] εἰς τὴν ζῶην εἰσελθεῖν ^f5 N(W) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 4123 KA,B,C,D [2%] NU

^u verse 44 ^f5 A,D,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- KB,C,W [4%] NU

^v ἐστὶν σοι ^f5 N [70%] HF,RP,CP,TR | 1 σε KA,B,C [28%] NU | ~ 21 D,W [2%] OC

^w εἰς τὸ πῦρ τὸ ἀσβεστον ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται ^f5 A,D,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- KB,C,W [4%] NU

^x σοι ^f5 A,C,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | σε KB [1%] NU | --- W [1%]

^y ἢ *rell* | 1 τοὺς D [1%] OC

^z βληθῆναι *rell* | ἀπελθεῖν D [1%] OC

^a τοῦ πυρός ^f5 A,C,N (97.3%) HF,RP,CP,TR,OC | --- KB,D,W (1.5%) NU | εἰς τὸ πῦρ (0.5%) | long omissions (0.7%)

^b σκώληξ ^f5 [30%] | 1 αὐτῶν KA,B,C,D,N,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^c καὶ πᾶσα θυσία ἀλί ἀλισθήσεται ^f5 A,C(D)N (88.5%) HF,RP,CP,TR,OC | 1235 (4.4%) | --- (K)B(W) (7%) NU | one other variant

^d ἄλας ^f5 C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀλα KA,B,D,W [2%] NU

^e κακειθεν ^f5 A,N [95%] HF,RP,TR | καὶ κκειθεν KB,C,D,W [5%] CP,OC,NU

^f δια τοῦ ^f5 A,N (84.7%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 το (1%) | καὶ KB,C (0.7%) NU | εἰς τὸ (0.5%) | --- D,W (12.8%) | three other variants (0.2%)

^g προσελθόντες ^f5 A,B (56.4%) HF,RP,CP,NU | 1 οἱ KC,N(W) (43.5%) TR,OC | --- D (0.1%)

^h ἐπηρώτησαν ^f5 A,N,W [97%] HF,RP,TR | ἐπηρωτων KB,D [3%] CP,OC,NU | ἐπηρουν C | one other variant

ⁱ μωσῆς ^f5 A,C [80%] HF,RP,CP,TR | μωυσης KB,D,N,W [20%] OC,NU (twice)

^j μωσῆς ἐπέτρεψεν ^f5 A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 KB,C,D [1.5%] OC,NU

^k καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ^f5 A,D,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ὁ δε KB,C [1.5%] NU

^l ὁ θεός ^f5 A,N(D,W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- KB,C [1%] NU

^m θεός *rell* | 1 καὶ εἶπεν D,N,W [5%] CP

ⁿ καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ^f5 D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | 12 τῆ γυναικι 6 A,N [1.5%] | 12 γυγυναικι 6 C | --- KB [0.5%]

^o σὰρξ μία ^f5 KA,C,W [35%] | ~ 21 B,D,N [65%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

10 Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ^p πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^q περὶ τοῦ αὐτοῦ^r ἐπηρώτησαν^s αὐτόν. 11 Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ὅς ἐὰν^t ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται ἐπ’ αὐτήν· 12 καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ^u τὸν ἄνδρα αὐτῆς^v καὶ γαμηθῇ ἄλλω,^w μοιχᾶται.»

Jesus blesses little children

13 Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἄψῃται αὐτῶν.^x οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.^y 14 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγανάκτησεν καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με·^z μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 15 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐὰν^a μὴ δέξῃται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.» 16 Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ’ αὐτά, εὐλόγει αὐτά.^b

A rich young man

17 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδόν,^c προσδραμών τις^d καὶ γονυπετήσας αὐτὸν ἐπηρώτα αὐτόν, «Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;» 18 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. 19 Τὰς ἐντολάς οἶδας· Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης,^e Μὴ κλέψῃς, Μὴ ψευδομαρτυρήσης, Μὴ ἀποστερήσης,^f Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.»^g 20 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν^h αὐτῷ, «Διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.»ⁱ 21 Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ·^j «Ἐν σοὶ^k ὑστερεῖ^l ὅτι ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δός^m πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σταυρόν.»ⁿ 22 Ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23 Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελεύσονται.» 24 Οἱ δὲ μαθηταὶ

^p ἐν τῇ οἰκίᾳ **f**⁵ A,C,N,W [99%] HF,RP,CP,TR | εἰς τὴν οἰκίαν **κ**B,D [1%] OC,NU

^q αὐτοῦ **f**⁵ A,D,N(W) [98%] HF,RP,CP,TR | --- **κ**B,C [2%] OC,NU

^r τοῦ αὐτοῦ **f**⁵ (D) [80%] HF,RP,CP,TR | τοῦτου A,B,C,N [18%] OC,NU | 2 [1%] | τοῦτων **κ** | --- W [1%]

^s ἐπηρώτησαν **f**⁵ A,D,N(W) [98%] HF,RP,CP,TR | ἐπηρωτῶν **κ**B [2%] OC,NU | ἐπηρωτοῦν C

^t ἐὰν **f**⁵ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | ἀν **κ**B,C,D [2%] OC,NU

^u γυνὴ ἀπολύσῃ **f**⁵ A,N(W) (96.3%) HF,RP,CP,TR | 1 ἀπολυσασα (1.8%) OC | 1 ἐξελεθ D (0.9%) | αὐτὴ ἀπολυσασα **κ**B,C (0.6%) NU | two other variants (0.2%) | long omissions (0.2%)

^v αὐτῆς *rell* | --- OC

^w καὶ γαμηθῇ ἄλλω **f**⁵ A,N (95.9%) HF,RP,CP,TR | γαμῆσι ἄλλων **κ**B(D) (0.4%) NU | 23 (1%) OC | 12 (0.3%) | 1 γαμῆσι 3 (0.5%) | 1 γαμῆσι ἄλλων (D)W (1.5%) | γαμῆσι 3 C (0.1%) | 1 κοιμηθῆ 3 (0.3%) | long omissions (0.2%)

^x ἀψῃται αὐτῶν **f**⁵ A,D,N,W (93.3%) HF,RP,CP,TR | ~ 21 **κ**B,C (6.7%) OC,NU

^y ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν **f**⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐπετίμησαν αὐτοῖς **κ**B,C [1%] NU

^z με **f**⁵ B(N,W) [75%] HF,RP,CP,NU | 1 καὶ **κ**A,C,D [25%] TR,OC

^a ἐὰν **f**⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀν **κ**B,C,D,W [4%] NU

^b τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ’ αὐτὰ εὐλόγει αὐτὰ **f**⁵ A(D,W) [88.5%] HF,RP | 12345 ἠολογεῖ 7 (N) [10%] CP,TR | ~ κατευλόγει 12345 **κ**B,C [1.5%] NU | ~ κατηυλόγει 12345 OC (each verb has at least five variants)

^c ὁδόν *rell* | 1 ἰδοὺ τις πλοῦσιος A,W [10%]

^d τις **f**⁵ [20%] CP | εἰς **κ**B,C,D,N [70%] HF,RP,TR,OC,NU | --- A,W [10%]

^e μοιχεύσης μὴ φονεύσης **f**⁵ A,N,W (93.4%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 321 B,C (4%) NU | 1 (1.8%) | 3 **κ** (0.3%) | 12 πορνεύσης D (0.4%) | 12 πορνεύσης 23 (0.2%)

^f μὴ ἀποστερήσης **f**⁵ **κ**A,C,D,N (83.9%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | --- B,W (16.1%)

^g μητέρα **f**⁵ A,B,D (87.9%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | 1 σου **κ**C,N,W (12.1%)

^h ἀποκριθεὶς εἶπεν **f**⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 εφη C | εφη **κ**B [1%] NU

ⁱ μου *rell* | 1 τι ἐτι ὑστερῶ N(W) [10%]

^j αὐτῷ *rell* | 1 εἰ θελεῖς τελειὸς εἶναι N,W [10%]

^k σοὶ **f**⁵ A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR | σε **κ**B,C,W [2%] OC,NU

^l ὑστερεῖ *rell* | 1 εἰ θελεῖς τελειὸς εἶναι [1%] OC

^m δός **f**⁵ A,B,N,W [80%] HF,RP,CP,OC | 1 τοῖς **κ**C,D [20%] TR[NU]

ⁿ ἄρας τὸν σταυρόν **f**⁵ A,N (96.1%) HF,RP,CP,TR | 123 σου (W) (2.5%) OC | --- **κ**B,C,D (1.4%) NU

ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς· «Τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστιν τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν^ο εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. 25 Εὐκοπώτερόν γάρ^ρ ἐστὶν κάμηλον διὰ^ι τρυμαλιᾶς τῆς^τ ῥαφίδος εἰσελθεῖν^ς ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.» 26 Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες πρὸς ἀντοὺς, «Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;» 27 Ἐμβλέψας δὲ^ι αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγει, «Παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ^υ Θεῶ· πάντα γὰρ δυνατὰ ἐστὶν^ν παρὰ τῷ Θεῷ.»

It pays to serve Jesus

28 Ἦρξατο δὲ^ω ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ,^χ «Ἰδοῦ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν^ν σοι.» 29 Ἀποκριθεὶς δὲ^ζ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν·^α «Ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφήκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα^β ἢ γυναῖκα^γ ἢ τέκνα ἢ ἀγρούς, ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ ἔνεκεν^δ τοῦ εὐαγγελίου, 30 ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα, νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ—οἰκίας καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ πατέρα καὶ μητέρα^ε καὶ τέκνα καὶ ἀγρούς (μετὰ διωγμῶν)—καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. 31 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ^φ ἔσχατοι πρῶτοι.»

Jesus predicts His death a third time

32 Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς^ς ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ^η ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. Καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἦρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν, 33 ὅτι «Ἰδοῦ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς γραμματεῦσιν·^ι καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν· 34 καὶ ἐμπαίζουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμπύσουσιν αὐτῷ,^ι καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν.^κ Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ^λ ἀναστήσεται.»

^ο τους πεποιθότας επι χρημασιν ^{φ5} A,C,N (92.1%) HF,RP,CP,OC | 234 (1.5%) | 123 χρηματα (0.9%) | 123 τοις 4 D (4%) TR | τοις πεποιθωσιν 3 τοις 4 (0.7%) | οι τα χρηματα εχοντες (0.4%) | πλουσιον W | --- ^κB (5 mss) NU | long omission (0.1%) (Is the omission not obviously inferior?)

^ρ γαρ ^{φ5} [20%] CP | δε A | --- ^κB,C(D)N,W [80%] HF,RP,TR,OC,NU

^α δια ^{φ5} ^κA,C,D,N,W [45%] OC | 1 της B [55%] HF,RP,CP,TR[NU]

^τ της ^{φ5} B [80%] HF,RP,CP,TR[NU] | --- ^κA,C,D,N,W [20%] OC

^ς εισελθειν ^{φ5} ^κA,N,W [90%] HF,RP,CP,TR,OC | διελθειν B,C [10%] NU | διελευσεται D

^δ δε ^{φ5} A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR | --- ^κB,C [1%] OC,NU

^υ παρα ^{φ5} ^κB,C,N [90%] HF,RP,CP,OC,NU | 1 τω A,D,W [10%] TR

^ν εστιν ^{φ5} A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^κB,C(D)W [2%] NU

^ω δε ^{φ5} N [50%] CP | --- ^κA,B,C,W [30%] HF,RP,OC,NU | ~ και D [20%] TR | ουν [0.5%]

^χ ο πετρος λεγειν αυτω ^{φ5} A(D)N [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 3124 ^κB,C [1%] NU | ~ 4312 W [1%] | ~ 3412 [0.5%]

^ψ ηκολουθησαμεν ^{φ5} ^κA,N [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ηκολουθηκαμεν B,C,D,W [0.5%] NU

^ζ αποκριθεις δε ^{φ5} D [50%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 A,W [20%] RP | ~ και 1 C,N [29%] | --- ^κB [1%] NU

^η ο ιησους ειπεν ^{φ5} A,C,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ εφη 12 B [0.5%] NU | ~ εφη αυτω 12 ^κ | 12 D | one other variant

^θ πατερα η μητερα ^{φ5} ^κA,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 321 B,C,W [1%] NU | 3 D

^ι η γυναικα ^{φ5} A,C,N (98.1%) HF,RP,CP,TR,OC | --- ^κB,D,W (1.8%) NU | two other variants (0.1%)

^κ ενεκεν ^{φ5} C,N,W [90%] HF,RP,CP,OC,NU | --- ^κA,B [10%] TR | ενεκα D [0.5%]

^λ πατερα και μητερα ^{φ5} [40%] OC | πατερας 2 μητερας N [2%] | μητερας B [55%] HF,RP,CP,TR,NU | 3 A,C,D,W [3%] | long omission ^κ

^μ και ^{φ5} ^κA,D,W [70%] HF,RP,CP,OC | 1 οι B,C,N [30%] TR[NU]

^ν αυτους *rell* | αυτων CP | αυτοις [2%]

^ξ και ^{φ5} A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | οι δε ^κB,C [2%] NU | --- D,W [2%]

^ο και τοις γραμματευσιν ^{φ5} A,B [40%] TR,NU | 13 C,D,N,W [60%] HF,RP,CP,OC | --- ^κ [0.5%]

^ι μαστιγωσουσιν αυτον και εμπυσουσιν αυτω ^{φ5} A,W [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 45312 (^κ)B,C [2%] NU | 12 [1%] | 1345 N | ενπτυξουσιν 5 D [0.5%]

^κ αυτον ^{φ5} A,C,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^κB(D) [2%] NU

^λ τη τριτη ημερα ^{φ5} A,N,W (99%) HF,RP,CP,TR,OC | μετα τρεις ημερας ^κB,C,D (0.7%) NU | long omission (0.3%)

Selfish ambition rebuked

35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ^{mm} υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες,ⁿ «Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὁ ἐὰν αἰτήσωμεν^o ποιήσης ἡμῖν.» 36 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Τί θέλετε ποιησαί με^p ὑμῖν;» 37 Οἱ δὲ εἶπον^a αὐτῷ, «Δὸς ἡμῖν ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου^r καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου^s καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.» 38 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶⁱ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;» 39 Οἱ δὲ εἶπον^u αὐτῷ, «Δυνάμεθα.» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Τὸ μὲν^v ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε· 40 τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου καὶ^w ἐξ εὐωνύμων μου^x οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοίμαστα.»

41 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. 42 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς^y λέγει αὐτοῖς· «Οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. 43 Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται^z ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὃς ἐὰν^a θέλη γενέσθαι μέγας^b ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος,^c 44 καὶ ὃς ἐὰν^d θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι^e πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος. 45 Καὶ γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.»

Blind Bartimaeus

46 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχῶ.^f Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχῶ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ,^g υἱὸς Τιμαίου, Βαρτιμαῖος ὁ^h τυφλός, ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.ⁱ 47 Καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν,^j ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν, «Ὁ υἱὸς^k Δαυὶδ, Ἰησοῦ, ἐλέησόν με.» 48 Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ, ὃ δὲ

^m οἱ **f**⁵ **ND,W** (67.3%) **HF,RP,CP,TR,NU** | --- **A,N** (32.4%) **OC** | 1 **δυο B,C** (0.3%)

ⁿ λεγοντες **f**⁵ **A,N,W** [98.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | 1 **αυτω NB,C(D)** [1.5%] **NU**

^o αιτησωμεν **f**⁵ [93%] **HF,RP,CP,TR,OC** | 1 **σε (A)B,C** [1%] **NU** | **σε 1 N** [5%] | **σε ερωτησωμεν D** [0.5%] | **σε αιτησωμεθα W** | **long omission X**

^p ποιησαι με **f**⁵ **A,N** (90.7%) **HF,RP,CP,TR,OC** | ~ 21 (0.9%) | 1 **W** (2.5%) | **ποιησω C(D)** (2.7%) | **ποιησω 2** (0.1%) | ~ 2 **ποιησω B** (0.3%) [**NU**] | **ινα ποιησω** (2.1%) | **long omissions X** (0.6%)

^q ειπον **rell** | **ειπαν B,C,D** [0.5%] **NU** | **long omission X**

^r εκ δεξιων σου **f**⁵ **A,D,N,W** [99%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ~ 312 **NB,C** [1%] **NU**

^s εξ ευωνυμων σου **f**⁵ **A,C,N** [98%] **HF,RP,CP,TR,OC** | 12 **D,W** [1%] | ~ 312 **X** | 1 **αριστερον B** [0.5%] **NU**

^t και **f**⁵ **A** [95%] **HF,RP,CP,TR,OC** | **η NB,C,D,N,W** [5%] **NU**

^u ειπον **rell** | **ειπαν NB,D,W** [1%] **NU** | **λεγουσιν** [0.5%]

^v μεν **f**⁵ **A,D,N,W** [99.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **NB,C** [0.5%] **NU**

^w και **f**⁵ **A,C,N** [98.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | **η NB,D,W** [1.5%] **NU**

^x μου **f**⁵ [35%] **TR** | --- **NA,B,C,D,N,W** [65%] **HF,RP,CP,OC,NU**

^y ο δε ιησους προσκαλεσαμενος αυτους **f**⁵ **A,N** [98%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ~ και 4513 (**N**)**B,C,D** [1.5%] **NU** | 1234 [0.5%] | 124 **W**

^z εσται **f**⁵ **A,N** (97.5%) **HF,RP,CP,TR,OC** | **εστιν NB,C(D,W)** (1.6%) [**NU**] | **εστε** (0.8%) | **two other variants**

^a εαν **f**⁵ **A,C** [97%] **HF,RP,CP,TR,OC** | **αν NB,D(W)** [3%] **NU** (**N vacant**)

^b γενεσθαι μεγας **f**⁵ **A** [95%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ~ 21 **NB,C(W)** [5%] **NU** | ~ 2 **ειναι D**

^c υμων διακονος **f**⁵ **NA,B,C,D,W** [98%] **HF,RP,CP,OC,NU** | ~ 21 [2%] **TR**

^d εαν **f**⁵ **A,C** [85%] **HF,RP,CP,OC** | **αν NB,D,W** [15%] **TR,NU**

^e υμων γενεσθαι **f**⁵ **A** [95%] **HF,RP,CP,TR,OC** | **εν υμιν ειναι NB,C** [2%] **NU** | ~ 21 [2%] | 1 **ειναι D,W** [1%]

^f ιεριχω **f**⁵ **OC** | **ιεριχω HF,RP,CP,TR,NU** (twice)

^g ικανου **f**⁵ **A** [90%] **HF,RP,CP,TR** | 1 **ο NB,C,D,W** [10%] **OC,NU**

^h ο **f**⁵ **A,C** [98%] **HF,RP,CP,TR** | --- **NB,D,W** [2%] **OC,NU**

ⁱ εκαθητο παρα την οδον προσαιτων **f**⁵ **A,W** (99%) **HF,RP,CP,TR,OC** | 1234 **C** (0.2%) | ~ (+και **X**) **προσαιτης 1234 (N)B** (0.5%) **NU** | 1234 **επαιτων D** (0.2%) | **two other variants**

^j ο ναζωραιος εστιν **f**⁵ **NA,C** (98.5%) **HF,RP,CP,TR,OC** | 1 **ναζωρηνος 3** (0.4%) | 1 **ναζαρηνος 3 (D)W** (1.1%) **NU** | ~ 31 **ναζαρηνος B** | **one other variant**

^k ο υιος **f**⁵ **A,W** [97%] **HF,RP,CP,TR** | 2 **D** [1.5%] | **υιε NB,C** [1.5%] **OC,NU**

πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν, «Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.» 49 Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι.¹ Καὶ φωνοῦσιν τὸν τυφλόν, λέγοντες αὐτῷ, «Θάρσει, ἔγειραι,^m φωνεῖ σε.» 50 Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰςⁿ ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. 51 Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὁ «Τί θέλεις ποιήσω σοί;»^p Ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ, «Ῥαββουνί,^q ἵνα ἀναβλέπω.» 52 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, «Ὑπάγε· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.» Καὶ εὐθέως^s ἀνέβλεπεν, καὶ ἠκολούθησεν^t τῷ Ἰησοῦ^u ἐν τῇ ὁδῷ.

The last week

The 'triumphal' entry—Sunday, 03/31/30 AD

11 1 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ,^v εἰς Βηθσφαγή^w καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 2 καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως^x εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων^y κεκάθικεν. Λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.^z 3 Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη, «Τί ποιεῖτε τοῦτο;» εἶπατε ὅτι^a «Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρειαν ἔχει,» καὶ εὐθέως^b αὐτὸν ἀποστέλλει^c ὧδε.»

4 Ἀπῆλθον δὲ^d καὶ εὔρον τὸν^e πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν^f θύραν, ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου, καὶ λύουσιν αὐτόν. 5 Καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστῶτων^g ἔλεγον αὐτοῖς, «Τί ποιεῖτε, λύοντες τὸν πῶλον;» 6 Οἱ δὲ εἶπον^h αὐτοῖς καθὼς ἐνετείλατοⁱ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. 7 Καὶ ἤγαγον^j τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπέβαλον^k αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ.^l 8 Πολλοὶ δὲ^m τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν, ἄλλοι δὲ

¹ αὐτον φωνηθῆναι ^f5 A,D,W [96.5%] HF,RP,CP,TR | αὐτω 2 [1%] | ~ 21 [1%] | ~ φωνησατε 1 ^{KB,C} [1.5%] OC,NU

^m εγειραι ^f5 [70%] HF,RP,CP,TR | εγειρει ^{KA,B,C,D,W} [28%] OC,NU | εγειρου [2%]

ⁿ αναστας ^f5 A,C,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | αναπηδησας ^{KB,D} [1.5%] NU

^o λεγει αὐτω ο ιησους ^f5 A,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 234 ειπεν ^{KB,C,D} [1.5%] NU | ~ 3412 [3%] | two other variants [0.5%]

^p θελεις ποιησω σοι ^f5 A,D,W [96%] HF,RP,CP,TR | ~ 312 ^{KB,C} [4%] OC,NU

^q ραββουνι ^f5 [35%] CP | ραββουνι ^{KA,W} [59%] HF,RP,OC,NU | ραββوني [5%] TR | ραββουει B,C [0.5%] | κυριε ραββει D | two other variants [0.5%]

^r ο δε ^f5 ^{KA,C,D(W)} [99%] HF,RP,CP,TR | ~ και 1 B [1%] OC,NU

^s ευθεως ^f5 A,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς ^{KB} [1%] NU

^t ηκολουθησεν ^f5 [30%] CP | ηκολουθει ^{KA,B,C,D,W} [69%] HF,RP,TR,OC,NU | ηκολουθη [1%]

^u τω ιησου ^f5 [95%] HF,RP,CP,TR,OC | αὐτω ^{KA,B,C,D,W} [5%] NU

^v ιερουσαλημ ^f5 A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | ιεροσαλυμα ^{KB,C,D,W} [10%] NU

^w βηθσφαγη ^f5 [70%] HF,RP,CP,OC | βηθφαγη ^{KA,C,W} [30%] TR,NU | βηδφαγη B | --- D

^x ευθεως ^f5 A,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς ^{KB} [1%] NU

^y ανθρωπων ^f5 D [95%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 ουπω ^{KB} [1%] | ουπω 1 B(W) [3%] NU | ποποτε 1 A [0.5%]

^z κεκαθικεν (-ηκεν 2%) λυσαντες αυτον αγαγετε ^f5 A(D)(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | εκαθισεν λυσατε αυτον και φερετε ^{KB,C} [1%] NU

^a οτι ^f5 ^{KA,C,D,W} [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B [0.5%] NU

^b ευθεως ^f5 A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς ^{KB,C,D} [1%] NU

^c αυτον αποστελλει ^f5 A [83%] HF,RP,CP | ~ 21 [1%] | 1 αποστελει W [15%] TR | 12 παλιν ^{KB} [0.5%] OC,NU | ~ 2 παλιν 1 B | παλιν 12 C

^d απηλθον δε ^f5 A,C,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 ουν [2%] | ~ και 1 ^{KB} [0.5%] NU | ~ και απελθοντες D [0.5%]

^e τον ^f5 ^{KB} [65%] TR,OC | --- A,B,D,W [35%] HF,RP,CP,NU

^f την ^f5 ^{KA,C,D} [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B,W [1%] NU

^g εστῶτων ^f5 W [30%] CP | εστηκοτων ^{KA,B,C,D} [70%] HF,RP,TR,OC,NU

^h ειπον ^{rell} | ειπαν A [1%] NU

ⁱ ενετειλατο ^f5 A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ειπεν ^{KB,C,W} [4%] NU | ειρηκει D

^j ηγαγον ^f5 A,D [96.5%] HF,RP,CP,TR,OC | αγουσιν ^{KB,W} [3%] | φερουσιν B [0.5%] NU

^k επεβαλον ^f5 A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | επιβαλλουσιν ^{KB,C,D,W} [4%] NU

^l αυτω ^f5 A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτον ^{KB,C,D} [2%] NU

^m πολλοι δε ^f5 A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 ^{KB,C} [1%] NU

στοιβάδαςⁿ ἔκοπτον^o ἐκ τῶν δένδρων^p καὶ ἐστρώννουν εἰς τὴν ὁδόν.^q 9 Καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες^r «Ὡσαννά.» «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» 10 «Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν ὀνόματι Κυρίου^s τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυὶδ.» «Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.»

11 Καὶ εἰσήλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἰς τὸ ἱερόν. Καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὁψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας, ἐξήλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.

A barren fig tree

12 Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἐξεληθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπέειπεν. 13 Καὶ ἰδὼν συκιῆν^u μακρόθεν ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν εἰς αὐτήν εὐρήσει τι^v ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐλθὼν ἐπ’ αὐτήν οὐδὲν εὔρεν εἰ μὴ φύλλα, οὐ γὰρ ἦν καιρὸς^w σύκων. 14 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς^x εἶπεν αὐτῇ, «Μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα^y μηδεὶς καρπὸν φάγη.»^z Καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Jesus ‘purifies’ the temple (2nd time)—Monday, 04/01/30 AD

15 Καὶ ἔρχονται^a εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς^b εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ^c ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς κατέστρεψεν. 16 Καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκευὸς διὰ τοῦ ἱεροῦ. 17 Καὶ ἐδίδασκεν λέγων^d αὐτοῖς: «Οὐ γέγραπται ὅτι Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν; Ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν^e σπήλαιον ληστῶν.»

18 Καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς,^f καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν.^g ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν, ὅτι πᾶς^h ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. 19 Καὶ ὅτεⁱ ὁψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο^j ἔξω τῆς πόλεως.

^a στοιβαδας ^f5 A,C [70%] HF,RP,CP,TR,OC | στιβαδας ^{nb}(D) [28%] NU | στυβαδας N [1%] | one other variant | long omission W

^o εκοπτον ^f5 A,C,D,N (97.4%) HF,RP,CP,TR,OC | κοψαντες ^{nb} (0.5%) NU | long omissions W (2.1%)

^p δένδρων ^f5 A,D,N (97.2%) HF,RP,CP,TR,OC | αγρων ^{nb},C (0.6%) NU | long omissions W (2.2%)

^q και εστρωννουν εἰς τὴν ὁδον ^f5 A(D) (79.8%) HF,RP,CP,TR,OC | 12 εν τη 5 N (17.5%) | --- ^{nb},C (0.6%) NU | long omissions W (2.1%)

^r λεγοντες ^f5 A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^{nb},C [1%] NU

^s εν ονοματι κυριου ^f5 A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^{nb},C,D,W [5%] NU

^t ο ιησους και ^f5 A,N [96%] HF,RP,TR,OC | 12 [2%] CP | --- ^{nb},C,W [1%] NU | 3 D [1%]

^u συκιην ^f5 [86%] HF,RP,CP,TR | 1 απο A,B,C,N(D,W) [10%] OC,NU | 1 μιαν απο ^{nb} [2%] | 1 μιαν [2%]

^v ευρησει τι ^f5 [90%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 ^{nb},A,B,C,N(W) [9%] OC,NU | ευρησων 2 [0.5%] | D is wild

^w ου γαρ ην καιρος ^f5 A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 124 N | ~ ο 24 ουκ 3 ^{nb},C [1%] NU | 123 ο 4 D,W [0.5%]

^x ο ιησους ^f5 (W) [90%] HF,RP,CP,TR | --- ^{nb},A,B,C,D,N [10%] OC,NU

^y εκ σου εἰς τον αιωνα ^f5 A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 34512 ^{nb},C(D)W [4%] NU

^z φαγη ^f5 D,W [35%] CP | φαγοι ^{nb},A,B,C,N [65%] HF,RP,TR,OC,NU | φαγει [0.5%]

^a ερχονται *rell* | 1 παλιν N [1%] OC

^b ο ιησους ^f5 A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^{nb},C(D)W [4%] NU

^c και ^f5 D [97%] HF,RP,CP,TR | 1 τους ^{nb},A,B,C,N [3%] OC,NU | --- W

^d λεγων ^f5 A,D,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | και ελεγεν ^{nb},C [2%] NU

^e εποιησατε αυτον ^f5 ^{nb}(D)N,W [94%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 A [5%] OC | πεποιηκατε 2 B [1%] NU

^f γραμματεις και οι αρχιερεῖς ^f5 N [94%] HF,RP,CP,TR | ~ 4231 ^{nb},A,B,C,D,W [6%] NU | 123 φαρισαιοι 234 OC | one other variant [0.5%]

^g απολεσουσιν ^f5 [35%] TR | απολεσωσιν ^{nb},A,B,C,D,N,W [65%] HF,RP,CP,OC,NU

^h οτι πας ^f5 A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2 γαρ ^{nb},C,W [3%] NU

ⁱ οτε ^f5 A,D,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | οταν ^{nb},C,W [4%] NU

^j εξεπορευετο ^f5 ^{nb},C,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εξεπορευοντο A,B(W) [3%] NU

How to drown a mountain

20 Καὶ πρῶτῃ παραπορευόμενοι,^k εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν. 21 Καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ· «Ῥαββί, ἴδε, ἡ συκὴ ἣν κατηράσσω ἐξήρανται.» 22 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ^l Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· «Ἔχετε πίστιν Θεοῦ. 23 Ἀμὴν γὰρ^m λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, Ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν,» καὶ μὴ διακριθῆ ἔν τῃ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀλλὰ πιστεύσῃⁿ ὅτι ἃ λέγει^o γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὁ ἐὰν εἴπῃ.^p 24 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν^q προσευχόμενοι^r αἰτήσθε,^s πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε,^t καὶ ἔσται ὑμῖν.

25 »Καὶ ὅταν στήκητε^u προσευχόμενοι, ἀφίετε, εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος, ἵνα καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῆ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν. 26 Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς^v ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.»^w

Jesus' authority questioned—Tuesday, 04/02/30 AD

27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱερουσόλυμα. Καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι. 28 Καὶ λέγουσιν^x αὐτῷ, «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;» καὶ^y «Τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν^z ἵνα ταῦτα ποιῆς;» 29 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς^a εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐπερωτήσω ὑμᾶς καὶ ἐγὼ^b ἕνα λόγον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. 30 Τὸ βάπτισμα^c Ἰωάννου· ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἡ ἐξ ἀνθρώπων;»^d 31 Καὶ ἐλογίζοντο^e πρὸς ἑαυτοῦς, λέγοντες· «Ἐὰν εἴπωμεν, «Ἐξ οὐρανοῦ,» ἐρεῖ, «Διὰ τί οὖν^f οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;» 32 Ἀλλ'^g εἴπωμεν, «Ἐξ ἀνθρώπων» —ἐφοβοῦντο τὸν λαόν,^h ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην ὅτι ὄντωςⁱ

^k πρῶτῃ παραπορευομενοι $\mathbf{F}^{25}$ A,N [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 B,C(D)W [3%] OC,NU | ~ παρεπορευετο 1 $\mathbf{K}$

^l ο *rell* | --- [5%] TR

^m γὰρ $\mathbf{F}^{25}$ A,C,W [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- $\mathbf{KB},D,N$ [4%] NU

ⁿ πιστευση $\mathbf{F}^{25}$ A,C,D,N,W [93.4%] HF,RP,TR | πιστευσει [5%] OC | πιστευη $\mathbf{KB}$ (0.7%) NU | πιστευει (0.7%) CP | four other variants (0.2%)

^o α λεγει $\mathbf{F}^{25}$ A,C,W (98%) HF,RP,CP,TR,OC | ο 2 (0.2%) | 1 λαλει (0.3%) | 1 ειπη (0.1%) | ο λαλει $\mathbf{KB},N$ (1.1%) NU | --- D (0.3%)

^p ο εαν ειπη $\mathbf{F}^{25}$ A(D)N (98%) HF,RP,CP,TR,OC | οσα 23 (0.6%) | οτι 23 (0.2%) | --- $\mathbf{KB},C,W$ (1.2%) NU

^q αν $\mathbf{F}^{25}$ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εαν N [1.5%] | --- $\mathbf{KB},C,D,W$ [1.5%] NU

^r προσευχομενοι $\mathbf{F}^{25}$ A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | προσευχεσθε και $\mathbf{KB},C,D$ [1.5%] NU

^s αιτησθε $\mathbf{F}^{25}$ [50%] HF,RP,CP | αιτεισθε $\mathbf{KA},B,C,D,N,W$ [48%] TR,OC,NU | αιτησησθε [0.5%] | αιτησητε [0.5%] | three other readings

^t λαμβανετε $\mathbf{F}^{25}$ A,N (98.1%) HF,RP,CP,TR,OC | ελαβετε $\mathbf{KB},C,W$ (0.7%) NU | ληψεσθε (0.5%) | λημψεσθε D (0.2%) | long omissions (0.5%)

^u στηκητε $\mathbf{F}^{25}$ B,N,W [90%] HF,RP,CP,TR,OC | στηκετε A,C,D [10%] NU | στητε $\mathbf{K}$

^v ο εν τοις ουρανοις *rell* | --- [1%] OC

^w whole verse 26 $\mathbf{F}^{25}$ A(C)(D)(N) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | --- $\mathbf{KB},W$ [4%] NU (an easy case of homoioteleuton)

^x λεγουσιν $\mathbf{F}^{25}$ A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ελεγον $\mathbf{\Phi}^{45v}\mathbf{KB},C,W$ [2%] NU

^y και $\mathbf{F}^{25}$ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | η $\mathbf{KB}$ [1.5%] OC,NU | --- C(D) [0.5%]

^z την εξουσιαν ταυτην εδωκεν $\mathbf{F}^{25}$ A,N [93%] HF,RP,CP,TR | 123 δεδωκεν $\mathbf{\Phi}^{45v}$ [2%] | ~ 4123 $\mathbf{KB},C$ [4%] OC,NU | ~ 4312 [1%] | ~ 3124 W | --- D

^a αποκριθεις $\mathbf{F}^{25}$ A,D,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- $\mathbf{KB},C$ [1.5%] NU

^b υμας και εγω $\mathbf{F}^{25}$ [60%] HF,RP,CP | 1 καγω $\mathbf{KD},N,W$ [38%] TR,OC | ~ καγω 1 A [1%] | 1 B,C [1%] NU

^c βαπτισμα $\mathbf{F}^{25}$ N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 το $\mathbf{KA},B,C,D$ [1%] NU

^d ανθρωπων $\mathbf{F}^{25}$ [20%] | 1 αποκριθητε μοι $\mathbf{\Phi}^{45}\mathbf{KA},B,C,D,N,W$ [80%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^e ελογιζοντο $\mathbf{F}^{25}$ A(N) [94%] HF,RP,CP,TR,OC | διελογιζοντο B,C,D,W [6%] NU | προσελογιζοντο $\mathbf{K}$

^f ουν $\mathbf{F}^{25}$ $\mathbf{KB},D,N$ [97%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- A,C,W [3%]

^g αλλ $\mathbf{F}^{25}$ N [80%] HF,RP,CP | αλλα $\mathbf{KA},B,C$ [1%] OC,NU | 1 εαν W [18%] TR | εαν D [1%] | one other variant

^h λαον $\mathbf{F}^{25}$ A,D,W (95.1%) HF,RP,CP,TR,OC | οχλον $\mathbf{KB},C,N$ (4.6%) NU | four other variants (0.2%)

ⁱ οτι οντως $\mathbf{F}^{25}$ A,W (93.8%) HF,RP,CP,TR | 1 $\mathbf{K}$ (3.2%) OC | ~ 21 B,C (0.9%) NU | 2 (0.1%) | ως N (1%) | six combinations with ως (0.7%) | 1 αληθως D | --- (0.1%)

προφήτης ἦν. **33** Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ,^j «Οὐκ οἶδαμεν.» Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς^k λέγει αὐτοῖς, «Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.»

Parable of wicked tenants

12 ¹Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν·^l «Ἄμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος^m—καὶ περιέθηκεν φραγμὸν καὶ ὄρυξεν ὑπολήνιον καὶ ὠκοδόμησεν πύργον—καὶ ἐξέδοτοⁿ αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. ²Καὶ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ^o τοῦ ἀμπελῶνος. ³Οἱ δὲ^p λαβόντες αὐτόν, ἔδηραν^q καὶ ἀπέστειλαν κενόν. ⁴Καὶ πάλιν ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον, κάκεινον λιθοβολήσαντες^r ἔκεφαλαίωσαν,^s καὶ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον.^t ⁵Καὶ πάλιν^u ἄλλον ἀπέστειλεν, κάκεινον ἀπέκτειναν· καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς^v μὲν δαίροντες,^w τοὺς^x δὲ ἀποκτένοντες.^y ⁶Ἔτι οὖν^z ἕνα υἱὸν ἔχων,^a ἀγαπητὸν αὐτοῦ,^b ἀπέστειλεν καὶ^c αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον,^d λέγων ὅτι «Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.» ⁷Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ^e εἶπον πρὸς ἑαυτοῦς^f ὅτι «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.» ⁸Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀπέκτειναν,^g καὶ ἐξέβαλον^h ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.

⁹» Τί οὖνⁱ ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς,^j καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. ¹⁰Οὐδὲ τὴν Γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε· «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· ¹¹παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστιν θαυμαστή ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;» ¹²Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον, ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπεν. Καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

^j λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ **f**⁵⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 231 **κ**B,C,N,W [3%] NU

^k ο ἰησοῦς ἀποκριθεὶς **f**⁵⁵ W [94%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 312 A,D [4%] | 12 **κ**B,C,N [2%] NU

^l λέγειν **f**⁵⁵ A,C,D(N) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | λαλεῖν **κ**B,W [4%] NU | one other variant

^m ἐφυτεύσεν ἄνθρωπος **f**⁵⁵ A,D [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 **κ**B,C(N)W [4%] NU

ⁿ ἐξέδοτο **f**⁵⁵ D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐξέδετο **κ**A,B,C [1%] NU

^o τοῦ καρποῦ **f**⁵⁵ A,D,W [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | τῶν καρπῶν **κ**B,C,N [2%] NU | two other variants [0.5%]

^p οἱ δὲ **f**⁵⁵ A,C,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | καὶ **κ**B,D [2%] OC,NU

^q ἔδηραν **f**⁵⁵ [30%] | ἐδειραν **κ**A,B,C,D(W) [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | ἐδιδραν N

^r λιθοβολήσαντες **f**⁵⁵ A,C,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | λιθοβολίσαντες [1%] | --- **κ**B,D,W [3%] NU

^s ἐκεφαλαίωσαν **f**⁵⁵ A,C,D,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐκεφαλίωσαν **κ**B [0.5%] NU | κεφαλαίωσαντες (W) [1%]

^t ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον **f**⁵⁵ A,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἠτιμασαν **κ**B,D [1%] NU | 1 ἠτιμασμενον W [1%]

^u πάλιν **f**⁵⁵ A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B,C,D [1.5%] NU

^v τοὺς **f**⁵⁵ A,C,N,W [97%] HF,RP,CP,TR | οὓς **κ**B,D [3%] OC,NU

^w δαίροντες **f**⁵⁵ [30%] CP | δερνοντες **κ**A,B,C,D,N,W [70%] HF,RP,TR,OC,NU

^x τοὺς **f**⁵⁵ A,C,N,W [97%] HF,RP,CP,TR | οὓς **κ**B [3%] OC,NU | ἄλλους D

^y ἀποκτενοντες **f**⁵⁵ N [80%] HF,RP,CP | ἀποκτεννοντες **κ**A,C,D [15%] OC,NU | ἀποκτενινοτες [4%] TR | ἀποκτεννυτες B | ἀποκτινοντες W | four other spellings

^z ἐτι οὖν **f**⁵⁵ A,C,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 **κ**B [1.5%] NU | ὑστερον δε W [1.5%]

^a υἱὸν ἔχων **f**⁵⁵ N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 A,C,D [1%] | ~ εἶχεν 1 **κ**B [1%] NU | 12 τὸν [1%] | αὐτὸν 2 τὸν W

^b αὐτοῦ **f**⁵⁵ **ϕ**^{45v} A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B,C,D [1.5%] NU

^c καὶ **f**⁵⁵ A,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **κ**B(D)W [2%] NU

^d πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον **f**⁵⁵ A,N,W (89.3%) HF,RP,CP,TR | 12 (1.6%) | ~ 312 **κ**B,C (8.5%) OC,NU | 1 αὐτὸν 3 (0.4%) | 3 D (0.2%) | one other variant

^e γεωργοὶ *rell* | 1 θεασαμενοι αὐτὸν ἐρχομενον [2%] OC

^f εἶπον πρὸς ἑαυτοὺς **f**⁵⁵ A,N [96%] HF,RP(CP)TR | ~ 231 [1%] OC | ~ 23 εἶπαν **κ**B,C,W [1%] NU | 1 [1%] | εἶπαν 23 D

^g αὐτὸν ἀπέκτειναν **f**⁵⁵ A,D,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 **κ**B,C [1%] OC,NU | a different transposition [1%]

^h ἐξέβαλον **f**⁵⁵ **κ**W [95%] HF,RP,CP,TR | 1 αὐτὸν A,B,C,D,N [5%] OC,NU

ⁱ οὖν **f**⁵⁵ **κ**A,C,D,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- B [0.5%]

^j γεωργοὺς *rell* | 1 τούτους [1%] OC

Render to Caesar

13 Καὶ ἀποστέλλουσιν πρὸς αὐτόν τινες τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν^k Ἡρῳδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσιν λόγῳ. 14 Οἱ δὲ^l ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ· «Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ—καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ’ ἐπ’ ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις^m—ἔξεστιν κῆνσον Καίσαρι δοῦναι,ⁿ ἢ οὐ; 15 Δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;» Ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς· «Τί με πειράζετε; Φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω.» 16 Οἱ δὲ ἤνεγκαν, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τίνος ἢ εἰκῶν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;» Οἱ δὲ εἶπον^o αὐτῷ,^p «Καίσαρος.» 17 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ^q Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος^r Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» Καὶ ἐθαύμασαν^s ἐπ’ αὐτῷ.

A hypothetical situation

18 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτόν—οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι—καὶ ἐπρωτήσαν^t αὐτόν, λέγοντες· 19 «Διδάσκαλε, Μωσῆς^u ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ καὶ καταλίπῃ γυναῖκα καὶ τέκνα μὴ ἀφῆ,^v ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ^w καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. 20 Ἐπτά^x ἀδελφοὶ ἦσαν. Καὶ ὁ πρῶτος ἔλαβεν γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφήκεν σπέρμα. 21 Καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτήν, καὶ ἀπέθανεν· καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφήκεν^y σπέρμα. Καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως. 22 Καὶ ἔλαβον αὐτήν οἱ ἑπτὰ, καὶ^z οὐκ ἀφήκαν σπέρμα. Ἐσχάτη^a πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή.^b 23 Ἐν τῇ^c ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσιν,^d τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή;—οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.»

24 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς·^e «Οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; 25 Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται,^f ἀλλ’ εἰσὶν ὡς ἄγγελοι^g ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 26 Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι

^k τῶν *rell* | --- CP

^l οἱ δὲ ^f5 A,N,W [98.8%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ ^hB,C(D) (1.1%) NU | --- (0.1%)

^m διδάσκεις *rell* | 1 εἶπον οὐν ἡμιν (C,D)N,W [3%] OC

ⁿ κῆνσον καίσαρι δοῦναι ^f5 A,N (91.3%) HF,RP,CP,TR | ~ 312 ^hB,C (4.8%) OC,NU | ~ 132 (1.6%) | ~ 213 (1.3%) | ~ 231 (0.2%) | ~ 3 επικεφαλαιον 2 D (0.3%) | omit one of the three W (0.4%)

^o εἶπον ^h45 *rell* | εἶπαν ^hB,C(D)W [1%] NU | λεγουσιν A [0.5%]

^p αὐτῷ *rell* | --- ^h45^wW [2%] OC

^q καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ^f5 A,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 3 δε ^hB,C [1%] NU | 2 δε 3 D [0.5%] | 12 W

^r ἀποδοτε τὰ καίσαρος ^f5 A(D)N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 231 ^hB,C,W [1.5%] NU

^s εθαυμασαν ^f5 A,C,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | εξεθαυμαζον ^hB [0.5%] NU | εθαυμαζον [0.5%] | εθαυμαζοντο D

^t ἐπρωτησαν ^f5 A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | ἐπρωτων ^hB,D [2%] OC,NU | ἐπρωτουσιν C

^u μωσης ^f5 A,C [90%] HF,RP,CP,TR | μουσης ^hB,D,N,W [10%] OC,NU

^v τεκνα μη αφη ^f5 A,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 231 ^hC [0.5%] | τεκνον 23 W [1%] | ~ 23 τεκνον B [0.5%] NU (N vacant)

^w αὐτου ^f5 A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB,C,W [3%] NU

^x επτα *rell* | 1 ουν (D) [5%] OC, some TRs

^y καὶ οὐδε αὐτος ἀφηκεν ^f5 A,W (94.1%) HF,RP,CP,TR | 123 ουκ 4 D,OC | 12 ουτος 4 (2.6%) | μη καταλιπων ^hB,C (0.8%) NU | 1 ουκ 4 (0.6%) | long omissions (1.9%) (OC has small print)

^z καὶ (—κ. D) ελαβον αυτην (+ωσαυτως και A 1%) οἱ επτα και ^f5 (A)(D) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 145 ^hB,C [1%] NU | 456 W | 1456 [1%]

^a εσχατη ^f5 A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | εσχατον ^hB,C,W [10%] NU | --- D

^b απεθανεν και η γυνη ^f5 A [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 234 ^hB,C,D(W) [5%] NU

^c τη ^f5 ^hB,C (62.4%) HF,RP,CP,NU | 1 ουν A (33.6%) TR,OC | ~ ουν D,W (2.9%) | γουν (0.3%) | long omission (0.7%)

^d οταν αναστωσιν ^f5 A (97.2%) HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- ^hB,C,D,W (2.1%) | long omission (0.7%)

^e καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς ^f5 A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 2 δε 3456 D,W [3%] | ~ εφη 634 ^hB,C [1%] NU

^f γαμίσκονται ^f5 W [94%] HF,RP,TR | εκγαμίσκονται A [2%] CP | γαμίζονται ^hB,C [3%] OC,NU | γαμίζουσιν D | two other variants

^g αγγελοι ^f5 ^hC,D,W [50%] NU | 1 οἱ A,B [49%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 θεου οἱ [1%] (OC is in small print)

ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωϋσέως,^h ἐπὶ τοῦⁱ βάτου, ὡς^j εἶπεν αὐτῶ ὁ Θεός, λέγων, «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ^k Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ^l Θεὸς Ἰακώβ; 27 Οὐκ ἔστιν ὁ^m Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸςⁿ ζώντων. Ὑμεῖς οὖν^o πολὺ^p πλανᾶσθε.»

The greatest commandment

28 Καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς^q ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη,^r ἐπηρώτησεν αὐτόν, «Ποία ἐστὶν πρώτη πασῶν ἐντολῆ;»^s 29 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῶ^t ὅτι «Πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν^u· «Ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ Κύριος εἷς ἐστίν· 30 καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.» Αὕτη πρώτη ἐντολή.^w 31 Καὶ^x δευτέρα ὁμοία^y αὕτη·^z «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»^a Μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστιν.»

32 Καὶ εἶπεν αὐτῶ ὁ γραμματεὺς· «Καλῶς, διδάσκαλε· ἐπ' ἀληθείας εἶπας ὅτι εἷς ἐστίν,^b καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ. 33 Καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτόν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς^c καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πλεῖον^d ἐστὶν πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ^e θυσιῶν.» 34 Καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἰδὼν αὐτόν^f ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῶ, «Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.» Καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτόν ἐπερωτῆσαι.

^h μωυσεως f³⁵ [20%] | μωυσεως NB,D,W [30%] OC,NU | μωυσεως A,C [50%] HF,RP,CP,TR

ⁱ του f³⁵ NA,B,C [70%] HF,RP,CP,OC,NU | της D,W [30%] TR

^j ως f³⁵ A,D,W [97%] HF,RP,CP,TR | πως NB,C [2%] OC,NU | --- [1%]

^k ο f³⁵ NA,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- B,D,W [0.5%]

^l ο f³⁵ NA,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- B,D,W [0.5%]

^m ο f³⁵ NA,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B,D,W [3%] NU

ⁿ νεκρων αλλα θεος f³⁵ [75%] HF,RP,TR | 12 NA,B,C,D,W [25%] OC,NU | ~ 312 CP

^o υμεις ουν f³⁵ A,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 δε (1%) | 1 (0.2%) | --- NB,C,W (0.8%) NU

^p πολυ f³⁵ NA,B,C,D,W (89.6%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | πολλοι (6.7%) | πολλα (0.8%) | --- (2.9%)

^q ειδως f³⁵ A,B [96%] HF,RP,CP,TR | ιδων NC,W [4%] OC,NU | και ειδων D

^r αυτοις απεκριθη f³⁵ A,D [95%] HF,RP,TR,OC | ~ 21 NB,C,W [4%] NU | 2 [1%] CP

^s πρωτη πασων εντολη f³⁵ [25%] CP,TR | 1 παντων 3 A [70%] HF,RP,OC | ~ 31 παντων NB,C [2%] NU | 13 W [2%] | ~ 31 D [0.5%]

^t ο δε ιησους απεκριθη αυτω f³⁵ A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 123 ειπεν 5 [1%] | 12 ειπεν 5 W [1%] | ~ 413 NB [1%] NU | αποκριθεις 213 ειπεν 5 D

^u πασων των εντολων f³⁵ [25%] CP,TR | παντων 23 [50%] HF,RP | παντων 3 [2%] | παντων εντολη A [20%] OC | παντων (D,W) [1.5%] | εστιν NB [1%] NU | παντων εντολη εστιν αυτη C

^v υμων f³⁵ [25%] | ημων NA,B,C,D,W [74%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | σου [1%]

^w αυτη πρωτη εντολη f³⁵ A,D (85.3%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 εστιν 23 (0.4%) | 12 παντων 3 (12.3%) | 12 πασων 3 (0.4%) | 12 W (0.2%) | --- NB (1.1%) NU | long omissions (0.3%)

^x και *rell* | δε D [1%] | --- NB [1%] NU

^y ομοια f³⁵ A,D(W) [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- (NB) [0.5%] NU

^z αυτη f³⁵ RP,CP,TR,OC,NU | αυτη HF

^a σεαυτον *rell* | εαυτον [25%] OC

^b εστιν f³⁵ NA,B [95%] HF,RP,CP,OC,NU | 1 θεος (W) [2%] TR | 1 ο θεος D [3%]

^c και εξ ολης της ψυχης f³⁵ A(D) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,W [2%] NU

^d πλειον f³⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | περισσοτερον NB [1%] NU

^e και f³⁵ A,B,D,W [90%] HF,RP,CP,OC,NU | 1 των N [10%] TR

^f αυτον f³⁵ A,B [97%] HF,RP,CP,TR[NU] | --- ND,W [3%] OC

Is the Christ David's son?

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· «Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστὶν Δαυὶδ;^ε 36 Αὐτὸς γὰρ^β Δαυὶδ εἶπεν ἐν^ι Πνεύματι Ἁγίῳ· «Λέγει^κ ὁ^ι Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον^μ τῶν ποδῶν σου.» > 37 Αὐτὸς οὖν^ν Δαυὶδ λέγει αὐτὸν «Κύριον»· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;»^ο Καὶ ὁ^ρ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

Down with hypocrisy!

38 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·^ι «Βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, 39 καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας^ε ἐν τοῖς δεῖπνοις· 40 οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι. Οὗτοι λήψονται^ς περισσότερον κρῖμα.»

A widow's offering

41 Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς^ε κατέναντι^ι τοῦ γαζοφυλακίου ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. Καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλον^ν πολλά. 42 Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλεν λεπτὰ δύο, ὅ ἐστιν κοδράντης. 43 Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει^ω αὐτοῖς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχῆ^χ πλεῖον πάντων βέβληκεν^ν τῶν βαλλόντων^ε εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· 44 πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον, αὕτη δέ, ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς, πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.»

The temple will be destroyed

13 1 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἰς^α τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· «Διδάσκαλε, ἴδε, ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.» 2 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς^β εἶπεν αὐτῷ· «Βλέπεις ταῦτα τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; Οὐ μὴ ἀφεθῆ^ι ὧδε^ε λίθος ἐπὶ λίθῳ,^δ ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ.»

^ε ἐστιν δαυιδ f³⁵ A, W [95%] HF, RP, CP, TR | ~ 21 NB, D [5%] OC, NU

^β γαρ f³⁵ A [99%] HF, RP, CP, TR, OC | --- NB, W [1%] NU | ~ και (D)

^ι εν f³⁵ A, W [90%] HF, RP, CP, OC | 1 τω ND [10%] TR, NU | τω B

^ι πνευματι f³⁵ A, W [90%] HF, RP, CP, OC | 1 τω NB, D [10%] TR, NU

^κ λεγει f³⁵ A, D [80%] HF, RP, CP, OC | ειπεν NB, W [20%] TR, NU

^ο ο f³⁵ NA, W [99.5%] HF, RP, CP, TR, OC | --- B, D [0.5%] NU

^μ υποποδιον f³⁵ NA [99.5%] HF, RP, CP, TR, OC | υποκατω B, D, W [0.5%] NU

^ν ουν f³⁵ A [98%] HF, RP, CP, TR, OC | --- NB, D, W [2%] NU

^ο υιος αυτου εστιν f³⁵ NA, W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | ~ 231 B [0.5%] NU | ~ 312 D | two other variants

^ρ ο f³⁵ A, B [99%] HF, RP, TR, OC [NU] | --- ND, W [1%] CP

^ς ελεγεν αυτοις εν τη διδαχη αυτου f³⁵ A [97%] HF, RP, CP, TR, OC | 13456 W [1%] | ~ 345612 [0.5%] | ~ 34561 NB [1%] NU | διδασκων 12 (D) [0.5%]

^ε πρωτοκλισιας *rell* | πρωτοκλησιας A [10%] CP

^ς ληψονται *rell* | λημνονται NA, D, W [1%] NU ο ιησους f³⁵ A(D)W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | --- NB [1%] NU

^ι ο ιησους f³⁵ A(D)W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | --- NB [1%] NU

^ι κατεναντι *rell* | απεναντι B (10.9%) | κατενωπιον (0.3%)

^ν εβαλον f³⁵ [35%] CP | εβαλλον A, B(D)W [65%] HF, RP, TR, OC, NU | εξεβαλλον NA

^ω λεγει f³⁵ W [85%] HF, RP, TR | ειπεν NA, B, D [15%] CP, OC, NU

^χ αυτη η πτωχη *rell* | ~ 231 D [1%] OC

^ν βεβληκεν f³⁵ (89.7%) HF, RP, CP, TR | εβαλεν A, B, D (10.3%) OC, NU | εβαλλεν NA

^ε βαλλοντων f³⁵ NA, B, D [60%] HF, RP, CP, OC, NU | βαλοντων [39%] TR | --- W [1%]

^ς εις *rell* | 1 εκ A, D [5%] CP

^ο αποκριθεις ο ιησους f³⁵ A(D) [30%] CP | ~ 231 [68%] HF, RP, TR, OC | 23 NB [1%] NU | 1 W [0.5%]

^ε ωδε f³⁵ NB, D, W (21.1%) OC, NU | --- A (78.9%) HF, RP, CP, TR

^δ λιθω f³⁵ A, D [90%] HF, RP, CP, TR | λιθον NB, W [10%] OC, NU

The Olivet Discourse

The end of the age

3 Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων^ε αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας· 4 «Εἰπέ^ε ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; Καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;»^ε 5 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς^ε αὐτοῖς ἤρξατο λέγειν·^ε «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. 6 Πολλοὶ γὰρ^ε ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες ὅτι «Ἐγὼ εἰμι,» καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. 7 Ὄταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ^ε γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος. 8 Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ^ε ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ^ε ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ^ε ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί.^ε Ἀρχαί^ε ὠδίνων ταῦτα.

9 »Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς, παραδώσουσιν γὰρ^ε ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ εἰς συναγωγὰς^ε δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων ἀχθήσεσθε^ε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. 10 Καί, εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον^ε κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον. 11 Ὄταν δὲ^ε ἄγωσιν^ε ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε^ε τί λαλήσετε^ε μηδὲ μελετᾶτε.^ε Ἄλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε, οὐ γὰρ ἔστε ὑμεῖς^ε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

12 »Παραδώσει δὲ^ε ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. 13 Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

The Great Tribulation

14 »Ὄταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου,^ε ἔστω^ε ὅπου οὐ δεῖ^ε—ὁ ἀναγινώσκων νοεῖται—«τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς

^ε ἐπηρωτων f³⁵ D [96%] HF,RP,CP,TR,OC | επερωτων A [2%] | επηρωτα NB,W [2%] NU

^ε ειπε f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ειπον NB,D,W [4%] NU

^ε παντα ταυτα συντελεισθαι f³⁵ D [88%] HF,RP,TR,OC | ~ 213 A [10%] CP | ~ 231 NB [0.5%] NU | 23 W [1%]

^ε αποκριθεις f³⁵ A(D,W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB [1%] NU

^ε αυτοις ηρξατο λεγειν f³⁵ A(W) [95%] HF,RP,CP,TR | ~ 231 NB [2%] OC,NU | ~ 213 [1%] | 23 [1%] | ~ ειπεν 1 D [1%]

^ε γαρ f³⁵ A,D [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,W [0.5%] NU

^ε γαρ f³⁵ A,D [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,W [0.5%] NU

^ε επι f³⁵ A,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | επ NB [5%] NU | two other variants

^ε και f³⁵ A [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,D,W [1%] NU

^ε και f³⁵ A(D) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B(W) [1%] NU | N omits five words [homoioteleuton]

^ε λιμοι και ταραχαι f³⁵ (96.8%) HF,RP,CP,TR,OC | λοιμοι 23 (1.5%) | 12 λοιμοι (0.4%) | 12 λοιμοι 23 (0.5%) | 12 W (0.1%) | ~ 321 (0.1%) | 1 καταραχαι A | 1 B(D) (0.5%) NU | three other variants (0.2%) | long omission N

^ε αρχαι f³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | αρχη NB,D [10%] NU | --- W

^ε γαρ f³⁵ NA [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B [0.5%] NU | και W [0.5%] | ειτα D [0.5%]

^ε εις συναγωγας *rell* | εν ταις συναγωγαις αυτων OC

^ε αχθησεσθε f³⁵ [30%] some TRs | σταθησεσθε NA,B,D,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^ε δει πρωτον f³⁵ A [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 B,D [1%] NU | ~ προς τον λαον 1 N | ~ 2 δε 1 W [0.5%]

^ε οταν δε f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 NB,D [1%] NU

^ε αγωσιν f³⁵ NA,B,D,W [35%] NU | αγαγωσιν [65%] HF,RP,CP,TR,OC

^ε προμεριμνατε f³⁵ NA,B,D,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | μεριμνατε [29%] | three other variants [1%]

^ε λαλησετε f³⁵ [35%] | λαλησητε NA,B,D,W [65%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^ε μηδε μελετατε f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,D,W [3%] NU

^ε εστε υμεις *rell* | ~ 21 [2%] OC

^ε παραδωσει δε f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ και 1 NB,D [0.5%] NU | 1 [0.5%]

^ε το ρηθεν υπο δανηλ του προφητου f³⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 δια 456 [1%] | --- NB,D,W [1%] NU

^ε εστω f³⁵ [80%] HF,RP,OC | εστος A [17.5%] CP,TR | εστηκοτα NB [0.5%] NU | εστηκος D [0.5%] | στηκον W [1.5%]

τὰ ὄρη. 15 Ὁ δὲ^d ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν,^e μηδὲ εἰσελθέτω^f ἄραι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. 16 Καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὧν^g μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. 17 Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 18 Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν^h χειμῶνος· 19 ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλιῖμις οἷα οὐ γέγονεν τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἕως ἡνῶν ὁ Θεὸς ἔως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται. 20 Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσενⁱ τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἐξελεξάτο, ἐκολόβωσεν τὰς ἡμέρας.

21 »Τότε^k ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, «Ἰδοὺ,^l ὧδε ὁ Χριστός,^m» ἢ «ἐκεῖ,ⁿ» μὴ πιστεῦσητε.^o 22 Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται, καὶ δώσουσιν σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν, καὶ^p τοὺς ἐκλεκτοὺς. 23 Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ,^q προεῖρηκα ὑμῖν πάντα.^r

The return of Christ

24 »Ἄλλ^s ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλιῖν ἐκείνην, «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς· 25 καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες,^t καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται.» 26 Καὶ τότε ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. 27 Καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ^u καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ^v ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου^w γῆς ἕως ἄκρου^x οὐρανοῦ.

Parable of the fig tree

28 »Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ἦδη ὁ κλάδος αὐτῆς^y ἀπαλὸς γένηται^z καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκειται^a ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. 29 Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδητε^b γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστίν—ἐπὶ θύραις. 30 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν

^d δε **F**³⁵ **NA**, **W** [99%] **HF,RP,CP,TR,OC**[**NU**] | --- **B** [0.5%] | ~ και **D** [0.5%]

^e εἰς τὴν οἰκίαν **F**³⁵ **A,D,W** (96.3%) **HF,RP,CP,TR,OC** | ἐπι 23 (0.2%) | 13 (0.4%) | 123 αὐτοῦ (0.6%) | --- **KB** (2.6%) **NU**

^f εἰσελθέτω *rell* | εἰσελθατω **NA,D** [1.5%] **NU**

^g ὧν **F**³⁵ **A,W** [97%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **KB,D** [3%] **NU**

^h ἡ φυγὴ ὑμῶν **F**³⁵ **A** [99%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **KB(D)W** [0.5%] **NU** | ταυτη [0.5%]

ⁱ ἡς **F**³⁵ **A,W** [98.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ἡν **KB,C** [1%] **NU** | --- **D** [0.5%]

^j κυριος ἐκολοβωσεν **F**³⁵ **A,C,D** [98%] **HF,RP,CP,TR** | ~ 21 **KB** [0.5%] **OC,NU** | 2 **W** [0.5%] | ο θεος 2 [1%]

^k τότε **F**³⁵ [30%] **RP** | και 1 **NA,B,C,D,W** [70%] **HF,CP,TR,OC,NU**

^l ἰδοὺ **F**³⁵ **A,C,D,W** [99.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ἰδε (**KB**)**B** [0.5%] **NU**

^m χριστος **F**³⁵ **N(W)** [40%] **OC,NU** | 1 ἡ **A,C,D** [60%] **HF,RP,CP,TR** | 1 και **B**

ⁿ ἰδοὺ **F**³⁵ **A(W)** [99%] **HF,RP,CP,TR,OC** | ἰδε (**KB**)**(D)** [1%] **NU** | --- **C**

^o πιστεῦσητε **F**³⁵ [90%] **TR** | πιστευετε **NA,B,C,D,W** [10%] **HF,RP,CP,OC,NU**

^p και **F**³⁵ **A,C,W** [99.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **KB,D** [0.5%] **NU**

^q ἰδοὺ **F**³⁵ **NA,C,D** [99.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **B,W** [0.5%] **NU**

^r παντα *rell* | απαντα **A** [5%] **OC**

^s αλλ *rell* | αλλα **KB,C,D,W** [1%] **NU**

^t του ουρανου εσονται εκπιπτοντες **F**³⁵ [97%] **HF,RP,CP,TR** | εκ 1234 [1%] | εκ 123 πιπτοντες **D** | ~ 3 εκ 124 **A** [0.5%] | ~ 3 εκ 12 πιπτοντες **KB,C** [1%] **OC,NU** | three other variations **W** [0.5%]

^u αὐτοῦ **F**³⁵ **NA,C** [99.5%] **HF,RP,CP,TR,OC** | --- **B,D,W** [0.5%] **NU**

^v αὐτοῦ **F**³⁵ **NA,B,C** [98%] **HF,RP,CP,TR,OC**[**NU**] | --- **D,W** [2%]

^w ἀκρου *rell* | 1 τῆς **W** [5%] **OC**

^x ἀκρου *rell* | 1 του [5%] **OC**

^y ἦδη ο κλαδος αὐτῆς **F**³⁵ **NA,B,C,D** (29%) (**CP**)**NU** | ~ 4123 (50.2%) **HF,RP,TR** | ~ 4231 (5%) **OC** | ~ 1423 (2.7%) | ~ 2341 (1.2%) | ~ 423 **W** (8.4%) | 234 (2.6%) | 123 (0.6%) | four other variants (0.2%)

^z ἀπαλὸς γεννηται *rell* | ~ 21 [2%] **OC**

^a γινώσκειται **F**³⁵ (**D**)**W** [25%] | γινωσκετε **N(A,B)C** [75%] **HF,RP,CP,TR,OC,NU**

^b ταυτα ἴδητε **F**³⁵ (**W**) [95%] **HF,RP,CP,TR** | ~ 21 **NA,B(C)(D)** [5%] **OC,NU**

ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ πάντα ταῦτα^c γένηται. 31 Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται,^d οἱ δὲ λόγοι μου^e οὐ μὴ παρέλθωσιν.^f

Watch!

32 »Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ^g ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ^h ἐν τῷⁱ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. 33 Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε, προσεύχεσθε.^j Οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἔστιν. 34 Ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος, ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ^k ἐκάστω τὸ ἔργον αὐτοῦ· καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ. 35 Γρηγορεῖτε οὖν, οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται^l—ὄψε ἢ μεσονυκτίου^m ἢ ἀλεκτοροφωνίας ἢ πρωῖ— 36 μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὔρη ὑμᾶς καθεύδοντας. 37 Ἄⁿ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσιν λέγω· Γρηγορεῖτε.»

The Sanhedrin make plans

14 1 Ἦν δὲ τὸ Πάσχα καὶ τὰ Ἰζύμα μετὰ δύο ἡμέρας. Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν. 2 Ἐλεγον δέ,^o «Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται^p τοῦ λαοῦ.»

An anointing in Simon's house

3 Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθεν γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς. Καὶ^q συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχευεν αὐτοῦ κατὰ^r τῆς κεφαλῆς. 4 Ἦσαν δὲ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λέγοντες·^s «Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν; 5 Ἡδύνατο γὰρ τοῦτο^tπραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων^v καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς.» Καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ. 6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; Καλὸν ἔργον εἰργάσατο^w ἐν ἐμοί.^x 7 Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτούς^y εὖ ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. 8 Ὁ ἔσχεν^z αὐτῇ^a ἐποίησεν.

^c πάντα ταῦτα f⁵⁵ A,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 NB,C [5%] NU

^d παρελεύσεται f⁵⁵ A,C,W [60%] HF,RP | παρελεύσονται NB,D [40%] CP,TR,OC,NU

^e λόγοι μου *rell* | ~ εμοί 1 OC

^f παρέλθωσιν f⁵⁵ A,C(D)W [99.5%] HF,RP,CP,TR | παρελεύσονται NB [0.5%] OC,NU

^g ἢ f⁵⁵ A [75%] HF,RP,CP | 1 τῆς B,C [15%] OC,NU | καὶ τῆς ND,W [8%] TR | καὶ [2%]

^h οἱ ἄγγελοι οἱ f⁵⁵ A,C,W [95%] HF,RP,CP,TR | 12 ND [5%] OC,NU | ἄγγελος B

ⁱ τῷ f⁵⁵ D [55%] CP | --- NA,B,C [40%] HF,RP,TR,OC,NU | τῶν [5%]

^j προσεύχεσθε f⁵⁵ [20%] | καὶ 1 NB [77%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ προσεύχεσθαι A,C,W (2.3%) | προσεύχεσθαι (0.2%) | --- B,D (0.6%) NU

^k καὶ f⁵⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D [1%] NU

^l ἐρχεται f⁵⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 η NB,C [1%] NU

^m μεσονυκτίου f⁵⁵ A,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | μεσονυκτίον NC [1%] NU | μεσανυκτίον B,W | μεσονυκτίω [0.5%]

ⁿ α f⁵⁵ A,W [96.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ο NB,C [3%] NU | ἐγὼ D [0.5%]

^o δε f⁵⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | γὰρ NB,C(D) [1%] NU

^p θόρυβος ἔσται f⁵⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 NB,C,D [1%] NU | 1 γενηται [2%] | one other variant

^q καὶ f⁵⁵ A,C(D)W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB [0.5%] NU

^r τὸ f⁵⁵ W [75%] HF,RP,CP,TR,OC | τὸν NA,D [24%] | τὴν B,C [1%] NU

^s κατὰ f⁵⁵ A [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,W [1.5%] NU | ἐπι D

^t καὶ λεγοντες f⁵⁵ A,W [98.5%] HF,RP,CP,TR | 2 [0.5%] OC | --- (NB)C [1%] NU | 1 ἐλεγον D

^u τουτο f⁵⁵ [93%] HF,RP,CP,TR | 1 το μῦρον A,B,C [5%] OC,NU | το μῦρον 1 (D) [1.5%] | το μῦρον NB(W)

^v τριακοσίων δηναρίων f⁵⁵ A,B [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 NB,C,D,W [1%] NU

^w εἰργασατο f⁵⁵ A,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ηργασατο NB,D,W [1%] NU

^x ἐν ἐμοί *rell* | εἰς ἐμε [5%] TR

^y αὐτούς f⁵⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτοῖς B,C,D,W [4%] NU | --- NB

^z ἐσχεν *rell* | εἶχεν W [10%] TR

^a αὐτῇ f⁵⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | αὐτῆ C | --- NB,W [3%] NU

Προέλαβεν μυρίσαι μου τὸ σῶμα^b εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. **9** Ἀμὴν^c λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν^d κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο^e εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.»

Judas is hired

10 Καὶ^f Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης,^g εἷς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα παραδῶ αὐτὸν^h αὐτοῖς. **11** Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριαⁱ δοῦναι. Καὶ ἐζήτει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν^j παραδῶ.^k

The upper room is made ready

12 Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθουν, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, «Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσομεν,^l ἵνα φάγης τὸ Πάσχα;» **13** Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· «Υπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ. **14** Καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἶπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ ὅτι ᾠδιδάσκαλος λέγει, «Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμα^m ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;» **15** Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δεῖξει ἀνώγειονⁿ μέγα ἐστρωμένον ἐτοιμον· ἐκεῖ^o ἐτοιμάσατε ἡμῖν.» **16** Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^p καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς· καὶ ἠτοίμασαν τὸ Πάσχα.

The last night—begins Thursday evening, 04/04/30 AD, and ends the next morning

17 Καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.

The traitor identified

18 Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς,^q «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ.» **19** Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι καὶ λέγειν αὐτῷ εἰς καθ' εἷς,^s «Μήτι ἐγώ;» Καὶ ἄλλος, «Μήτι ἐγώ;»^t **20** Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς^u εἶπεν αὐτοῖς· «Εἷς ἐκ^v τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον.»^w **21** Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ

^b μου το σωμα ^f55 A,C,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 231 ^hB,D [3%] NU

^c αμην ^f55 A,C,W [70%] RP,TR,OC | 1 δε ^hB,D [30%] HF,CP,NU | 1 γαρ [0.5%]

^d εαν rell | αν D,W [10%] TR

^e τουτο ^f55 A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB,D,W [2%] NU

^f και ^f55 ^hA,B,C,D [50%] OC,NU | 1 ο W [50%] HF,RP,CP,TR

^g ο ισκαριωτης ^f55 A,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ ισκαριωθ 1 B,C [0.5%] NU | 2 (D) [1%] | ισκαριωθ ^h | at least three further variants

^h παραδω αυτον ^f55 A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 ^h | ~ 2 παραδοι B,C,NU | παραδοι 2 (D)W [0.5%]

ⁱ αργυρια ^f55 A [40%] OC | αργυριον ^hB,C,D,W [60%] HF,RP,CP,TR,NU

^j ευκαιρος αυτον ^f55 D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 ^hA,B,C,W [2%] NU

^k παραδω ^f55 ^hA [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | παραδοι B,C,D,W [0.5%] NU

^l ετοιμασομεν ^f55 [65%] HF,CP | ετοιμασωμεν ^hA,B,C,D,W [35%] RP,TR,OC,NU

^m καταλυμα ^f55 A [97%] HF,RP,CP,TR | 1 μου ^hB,C,D,W [3%] OC,NU

ⁿ ανωγειον ^f55 [30%] | ανωγειον [39%] HF,RP,TR | ανωγαιον [25%] CP,OC | αναγαιον ^hA,B,C(D) [5%] NU | αναγιον W | at least three other variants

^o εκει ^f55 A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | και 1 B,C [1%] NU | κακει ^hD

^p αυτου ^f55 A,C,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB [2%] NU

^q ειπεν ο ιησους ^f55 A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 231 ^hB,C [0.5%] NU | λεγει 23 D [0.5%]

^r οι δε ^f55 A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB [0.5%] NU | και C

^s καθ εις ^f55 A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | κατα 1 ^hB [1%] NU | εκαστος C

^t και αλλος μητι εγω ^f55 D (88.1%) HF,RP,CP,TR,OC | εμι 1234 (2%) | εμι κυριε 1234 (A) (0.6%) | εμι 1234 εμι (0.4%) | 34 (0.3%) | --- ^hB,C,W (8.3%) NU | six other variants (0.4%)

^u αποκριθεις ^f55 A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB,C,D [1%] NU

^v εκ ^f55 A,D [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ^hB,C,W [1.5%] NU

^w τρυβλιον ^f55 A,C,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 οτι ^hB [0.5%] NU | 1 και [0.5%]

Ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν^x αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.»

Jesus institutes the Lord's Supper

22 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς^y ἄρτον καὶ^z εὐλογήσας, ἐκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν, «Λάβετε, φάγετε·^a τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.» 23 Καὶ λαβὼν τὸ^b ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες. 24 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς^c διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.^d 25 Ἀμὴν^e λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γενήματος^f τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πῖνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.» 26 Καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν.

Peter will deny Him

27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ,^g ὅτι γέγραπται· Πατάξω τὸν Ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα.^h 28 Μετὰ δὲⁱ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς^j εἰς τὴν Γαλιλαίαν.» 29 Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, «Καὶ εἰ^k πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ'^l οὐκ ἐγώ.» 30 Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σύ,^m σήμερον, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ,ⁿ πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.»^o 31 Ὁ δὲ^p ἐκ περισσοῦ^q ἔλεγεν^r μᾶλλον,^s «Ἐάν με δέη^t συναποθανεῖν σοι, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσωμαι.»^u Ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

The agony in Gethsemane

32 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανῆ·^v καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Καθίσατε ὧδε ἕως προσευξομαι.»^w 33 Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ^x Ἰάκωβον καὶ^y

^x ἦν ^f55 NA,C,D [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B,W [0.5%] NU

^y ο ἰησοῦς ^f55 NA,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- B,D,W [0.5%] NU

^z καὶ ^f55 [25%] CP | --- NA,B,C,D,W [75%] HF,RP,TR,OC,NU

^a φαγετε ^f55 [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NA,B,C,D,W [5%] NU (OC is in small print)

^b το ^f55 A,W [93%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D [7%] NU (OC is in small print)

^c το τῆς καινῆς ^f55 A (85.5%) HF,RP,CP,TR,OC | 23 (13.7%) | 2 NB,C (0.4%) NU | 12 D,W (0.2%) | one other variant

^d περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον ^f55 [96%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 ἐκχυνόμενον A [1%] | ὑπερ 2 ἐκχυνόμενον (D)W [0.5%] | ὑπερ 23 [1%] | ~ ἐκχυνόμενον ὑπερ 2 NB,C [1%] NU

^e ἀμην *rell* | 1 δε [30%]

^f γενήματος ^f55 NA,B,C,W [75%] HF,RP,CP,OC,NU | γεννηματος D,N^v [25%] TR

^g ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ^f55 A,N,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 [0.5%] | 3456 [0.5%] | --- NB,C,D [29%] NU

^h διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα ^f55 [95%] HF,RP,CP,TR | διασκορπισθήσονται 23 A,N [3%] OC | ~ 23

διασκορπισθήσονται NB,C,D [1%] NU | ~ 231 (W) [1%]

ⁱ μετὰ δε ^f55 [20%] | ~ ἀλλὰ 1 NA,B,D,N,W [79%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | ~ καὶ 1 C | ἀλλὰ καὶ 1 [1%]

^j ὑμᾶς *rell* | ὑμῶν CP

^k καὶ εἰ ^f55 A,N [94%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 NB,C,W [5%] NU | 2 εἰ D | καν [0.5%]

^l ἀλλ' *rell* | ἐν σοὶ 1 [3%] CP

^m σύ ^f55 A,B,N,W [90%] HF,RP,CP,OC,NU | --- NC,D [10%] TR

ⁿ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ^f55 A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 423 NB,C,D [1.5%] NU | 234 W [1.5%]

^o ἀπαρνήσῃ με ^f55 A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 B,C,D [2%] NU | ~ 2 ἀπαρνήσει N | ~ 2 ἀρνήσῃ W | 1 [0.5%]

^p δε *rell* | 1 πετρος A,C,N(W) [5%] OC

^q ἐκ περισσοῦ ^f55 A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐκπερισσῶς NB,C,D [1%] NU | περισσῶς W [1%]

^r ἔλεγεν ^f55 A,C,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ελαλεῖ NB,D [1%] NU

^s μᾶλλον ^f55 A,N(W) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D [2%] NU

^t με δεη ^f55 C,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 η N | ~ 21 A,B,N [5%] NU

^u ἀπαρνήσωμαι ^f55 (N) [80%] HF,RP,CP | ἀπαρνήσομαι A,B,C,D,N,W [20%] TR,OC,NU

^v γεθσημανῆ ^f55 [88%] HF,RP,CP,TR,OC | γεθσημανεῖ NA,C [5%] | γεσημανεῖ N [5%] | γεθσημανι [2%] NU | γεσημανεῖ B | γησημανεῖ D | γεσημανιν W | at least six further spellings

^w προσευξομαι ^f55 D [35%] CP | προσευξομαι NA,B,C,W [65%] HF,RP,TR,OC,NU | προσευχωμαι N

^x καὶ ^f55 NC,D,N [85%] HF,RP,CP,OC | 1 τον A,B,W [15%] TR|NU

^y καὶ ^f55 NC,D,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τον A,B,W [4%] NU

Ἰωάννην μεθ' εαυτοῦ,^z καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. **34** Καὶ λέγει^a αὐτοῖς· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου, ἕως θανάτου. Μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε.»^b **35** Καὶ προελθὼν^c μικρόν, ἔπεσεν^d ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσήχθετο ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἢ ὥρα. **36** Καὶ ἔλεγεν· «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ, πάντα δυνατά σοι. Παρένεγκαι^e τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο·^f ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ^g τί σύ.» **37** Καὶ ἔρχεται καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· «Σίμων, καθεύδεις; Οὐκ ἴσχυσας^h μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; **38** Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτεⁱ εἰς πειρασμόν. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.» **39** Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσήξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν. **40** Καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς πάλιν^j καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν^k καταβαρυνόμενοι.^l καὶ οὐκ ἤδεισαν τί αὐτῷ ἀποκριθῶσιν.^m **41** Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς· «Καθεύδετεⁿ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε. Ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὺ, παραδίδοται ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν. **42** Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. Ἴδοὺ, ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν.»

The betrayal and arrest

43 Καὶ εὐθέως,^o ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας,^p εἷς ὧν^q τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς^r μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων,^s παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. **44** Δεδώκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν σύσσημον αὐτοῖς, λέγων, «Ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν· κρατήσατε αὐτὸν καὶ ἀπαγάγετε^t ἀσφαλῶς.» **45** Καὶ ἐλθὼν, εὐθέως^v προσελθὼν αὐτῷ λέγει αὐτῷ, «Ραββί, ραββί»^w καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. **46** Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν^x καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. **47** Εἷς δὲ τις^y τῶν παρεστηκότων σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἔπαισεν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφείλεν

^z μεθ εαυτου f⁵⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | μετ αυτου KB,C,D,W [3%] NU

^a λεγει rell | λεγειν [1%] OC

^b γρηγορεῖτε rell | 1 μετ εμου [2%] CP

^c προελθων f⁵⁵ KB,N,W [50%] CP,TR,OC,NU | προσελθων A,C,D [50%] HF,RP

^d επεσεν f⁵⁵ A,C,D,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR | επιπτεν KB [0.5%] NU | 1 επι προσωπον OC

^e παρενεγκαι f⁵⁵ KA,C [30%] | παρενεγκε B,D,N,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | παρενεγκειν [0.5%]

^f το ποτηριον απ εμου τουτο f⁵⁵ [92%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 12534 KA,B,C,W [5%] NU | ~ 34125 [2%] | ~ 51234 D,N [1%]

^g αλλα rell | αλλ ει C [2%] OC

^h ισχυσας rell | ισχυσατε D [2%] OC

ⁱ εισελθητε f⁵⁵ A,C,D,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ελθητε KB [0.5%] NU

^j υποστρεψας ευρεν αυτους παλιν f⁵⁵ A,C(N)W (94.9%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 1423 (2%) | ~ 1243 (0.4%) | 123 (1.3%) | 1 ευρισκει 3 (0.6%) | ~ 4 ελθων 23 KB (0.5%) NU | ~ ελθων ευρισκει 3 (D) (0.2%) | one other variant

^k οι οφθαλμοι αυτων f⁵⁵ A,D,N,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 312 KB,C [3%] NU

^l καταβαρυνομενοι f⁵⁵ A,B,N [35%] OC,NU | καταβαρουμενοι D,W [0.5%] | βαρυνομενοι [0.5%] | καταβεβαρημενοι K | βεβαρημενοι C [64%] HF,RP,CP,TR

^m αυτω αποκριθωσιν f⁵⁵ N,W [96%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 KA,B,C,D [3%] OC,NU | 2 [1%]

ⁿ καθευδετε f⁵⁵ A,C,D,W [75%] HF,RP,OC | 1 το KB,N [25%] CP,TR,NU

^o ευθεως f⁵⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς KB,C [1%] NU | --- D,W [2%]

^p ιουδας rell | 1 ο ισκαριωτης A(D) [5%] OC

^q ων f⁵⁵ [90%] HF,RP,CP,TR | --- KA,B,C,D,N,W [10%] OC,NU | εκ [0.5%]

^r πολυς f⁵⁵ A,C,D,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- KB [1.5%] NU

^s ξυλων rell | 1 απεσταλμενοι [1%] OC

^t των rell | --- A,C,N,W [8%] OC

^u απαγαγετε f⁵⁵ A,C(N) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | αγαγετε W [1%] | απαγετε KB(D) [1%] NU

^v ευθεως f⁵⁵ A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς KB,C [1%] NU | --- D [0.5%]

^w αυτω ραββι ραββι f⁵⁵ [84%] HF,RP | 12 (D)(N) [1%] | 23 A [10%] TR | 2 KB,C [1%] NU | χαιρε 23 [1%] CP | χαιρε 2 W [3%] OC | at least three further variants (KA,B,C,D,W and perhaps [20%]) have ραββει for ραββι.)

^x επ αυτον τας χειρας αυτων f⁵⁵ [91%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 34512 A [2%] | 345 KB,W [0.5%] | 34 αυτω B,D [4%] NU | 1234 [2%] | αυτω 345 N | two other variants

^y τις f⁵⁵ B,C(D)N(W) [98%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- KA [2%]

αὐτοῦ τὸ ὄτιον.^z **48** Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με. **49** Καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς^a ἐν τῷ ἱερῷ, διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. Ἄλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαί.» **50** Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον.^b

A curious case

51 Καὶ εἷς τις νεανίσκος^c ἠκολούθησεν^d αὐτῷ, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ. Καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι,^e **52** ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.^f

At Caiaphas' house

53 Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ συνέρχονται αὐτῷ^g πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς. **54** Καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ, ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

A farcical trial

55 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ εὔρισκον.^h **56** Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. **57** Καὶ τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, λέγοντες **58** ὅτι «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.» **59** Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν.

60 Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰςⁱ μέσον ἐπηρώτησεν^j τὸν Ἰησοῦν, λέγων· «Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; Τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;» **61** Ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.^k Πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν καὶ λέγει αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Εὐλόγητου;» **62** Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐγὼ εἰμι, καὶ ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον^l τῆς Δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ^m τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.» **63** Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει· «Τί ἐτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; **64** Ἦκούσατεⁿ τῆς βλασφημίας. Τί ὑμῖν φαίνεται;» Οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτόν εἶναι ἔνοχον^o θανάτου. **65** Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον

^z ὄτιον **F**³⁵ A,C,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ὠταριον **KB,D** [1.5%] NU

^a ἡμην προς υμας *rell* | ~ 231 OC

^b παντες εφυγον **F**³⁵ A,D,W [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 **KB,C** [2%] OC,NU | 2 N [1%]

^c εις τις νεανισκος **F**³⁵ A,N,W (99%) HF,RP,CP,TR,OC | ~ 32 **KB,C(D)** (0.6%) NU | four other variants (0.4%)

^d ηκολουθησεν **F**³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,OC | συνηκολουθει **KB,C** [1%] NU | ηκολουθει D,W [2%] TR | συνηκολουθησεν [0.5%]

^e οι νεανισκοι **F**³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 1 δε 2 (W) [2%] | --- **KB,C,D** [1%] NU

^f απ αυτων **F**³⁵ A,D,N,W (98.9%) HF,RP,CP,TR,OC | επ 2 (0.4%) | --- **KB,C** (0.5%) NU | three other variants (0.2%)

^g αυτο **F**³⁵ A,B [97%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτου [0.5%] | αυτων N | προς αυτον C | --- **KB(D)** [2%] NU

^h ευρισκον **F**³⁵ **KA,C,N** [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ηυρισκον B,D,W [2%] NU

ⁱ εις *rell* | 1 το D [10%] TR,OC

^j επηρωτησεν *rell* | επηρωτα [1%] OC

^k ουδεν απεκρινατο **F**³⁵ A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ ουκ 21 **KB,C** [1.5%] NU | 1 απεκριθη D

^l εκ δεξιων καθημενον **F**³⁵ **KB,C,D,N,W** [90%] HF,RP,CP,OC,NU | ~ 312 A [10%] TR

^m μετα *rell* | επι [2%] OC

ⁿ ηκουσατε *rell* | 1 παντως OC | 1 παντες N,W [2%]

^o ειναι ενοχον **F**³⁵ A,N,W [98.5%] HF,RP,TR,OC | ~ 21 **KB,C** [1.5%] CP,NU | 2 D

αὐτοῦ^p καὶ κολαφίζειν αὐτὸν καὶ λέγειν αὐτῷ, «Προφήτευσον.»^q Καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.^r

Peter's denials

66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω,^s ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως. 67 Καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ λέγει, «Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα.»^t 68 Ὁ δὲ ἠρνήσατο, λέγων, «Οὐκ^u οἶδα οὔτε^v ἐπίσταμαι τί σὺ^w λέγεις.» Καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.^x 69 Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν ἤρξατο λέγειν^y τοῖς παρεστηκόσιν^z ὅτι «Οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστίν.» 70 Ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. Καὶ μετὰ μικρόν, πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ, «Ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.»^a 71 Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύνα^b ὅτι «Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε.» 72 Καί^c ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. Καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τὸ ῥῆμα^d ὅς^e εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Πρὶν ἀλέκτορα^f φωνῆσαι δίς, ἀπαρνήσῃ με τρίς.»^g Καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν.

Crucifixion Day—Friday, 04/05/30 AD

15 1 Καὶ εὐθέως^h ἐπὶ τὸⁱ πρωῒ, συμβούλιον ποιήσαντες, οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὄλον τὸ συνέδριον, δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπῆνεγκαν καὶ παρέδωκαν τῷ^j Πιλάτῳ.

Jesus before Pilate

2 Καὶ ἐπρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ,^k «Σὺ λέγεις.» 3 Καὶ κατηγοροῦν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλὰ.^l 4 Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπρώτησεν αὐτόν,^m λέγων· «Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; Ἴδε πόσα σου καταμαρτυροῦσιν.»ⁿ 5 Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

^p το προσωπον αυτου f³⁵ A(D)N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 312 NB,C [2%] NU

^q προφητευσον *rell* | 1 ημιν τις εστιν ο παισας σε OC | 1 ημιν χριστε τις εστιν ο παισας σε N(W) [3%]

^r εβαλλον f³⁵ (54.8%) HF,RP,CP,TR | εβαλον (37.4%) OC | ελαβον KA,B,C,N (5.8%) NU | ελαμβανον D,W (1.7%) | six other variants (0.4%)

^s εν τη αυλη κατω f³⁵ A,N,W [97%] HF,RP,CP,TR | ~ 4123 NB,C [2%] OC,NU | 123 D [1%]

^t ναζαρηνου ιησου ησθα f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR | 12 ης W [0.5%] | 23 [0.5%] | ~ 13 του 2 B,C [1%] NU | ~ 23 του 1 K | 2 του 13 D [0.5%] OC (at least six spellings for 'Nazarene')

^u ουκ f³⁵ A,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ουτε NB,D,W [2%] NU

^v ουτε f³⁵ NB,C,D,W [50%] HF,CP,NU | ουδε A,N [50%] TR,OC,RP

^w τι συ f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 NB,C,N,W [4%] NU | 1 D

^x και αλεκτωρ εφωνησεν f³⁵ A,C,D,N (98.5%) HF,RP,CP,TR,OC[NU] | 1 ευθεως 23 (0.9%) | --- NB,W (0.6%) (1,623 vs 9 mss.)

^y παλιν ηρξατο λεγειν f³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 213 NC [1%] NU | 23 W [0.5%] | ειπεν B | D is wild

^z παρεστηκοσιν f³⁵ A(D)N,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | παρεστωσιν NB,C [5%] NU

^a και η λαλια σου ομοιαζει f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D(W) [2.5%] NU | 1234 δηλοι N

^b ομνυται f³⁵ B [75%] HF,RP,CP,OC,NU | ομνυει KA,C,N,W [25%] TR | λεγειν D

^c και f³⁵ A,N (96.6%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 ευθεως C,D,W (1.9%) | 1 ευθυς NB (0.8%) NU | --- (0.7%)

^d το ρημα *rell* | του ρηματος W [10%]

^e ο f³⁵ D,N [96%] HF,RP,CP,OC | ως KA,B,C [2%] NU | ου W [1%] TR | του ιησου [1%]

^f αλεκτορα *rell* | αλεκτωρα N [2%] CP

^g απαρνηση με τρις f³⁵ A,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 321 NB,C,W [1%] NU | long omission D

^h ευθεως f³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς NB,C [1%] NU

ⁱ επι το f³⁵ A,N,W (80%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 τω (17.3%) | 2 (0.7%) | 1 (0.3%) | τω (0.3%) | --- NB,C,D (1.1%) NU | three other variants (0.2%)

^j τω f³⁵ A,N,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- NB,C,D [3%] NU

^k ειπεν αυτω f³⁵ A,N [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | λεγει 2 [1%] | ~ 2 λεγει NB,C,D [1%] NU | 1 W

^l πολλα f³⁵ KA,B,C,D [90%] HF,RP,TR,NU | 1 αυτος δε ουδεν απεκρινατο N,W [10%] CP,OC

^m παλιν επρωτησεν αυτον f³⁵ KA [98%] HF,RP,CP,TR | ~ 231 C,D | 1 επηρωτα 3 B,W [1%] OC,NU | επηρωτα 3 [1%]

ⁿ καταμαρτυροουσιν f³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | κατηγοροουσιν NB,C,D,W [2%] NU

Barabbas

6 Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον, ὄνπερ ἤτοῦντο.^ο 7 Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς, μετὰ τῶν συστασιαστῶν^ρ δεδεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν. 8 Καὶ ἀναβοήσας^α ὁ ὄχλος ἤρξατο αἰτεῖσθαι καθὼς αἰεὶ^ι ἐποίει αὐτοῖς. 9 Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων, «Θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;» 10 (Ἐγίνωσκεν γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.) 11 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς. 12 Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς πάλιν εἶπεν^ς αὐτοῖς, «Τί οὖν θέλετε^ι ποιήσω ὃν λέγετε^υ βασιλέα^ν τῶν Ἰουδαίων;» 13 Οἱ δὲ πάλιν ἔκραζαν, «Σταύρωσον αὐτόν.» 14 Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, «Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν;»^ω Οἱ δὲ περισσοτέρως^χ ἔκραζαν, «Σταύρωσον αὐτόν.» 15 Ὁ δὲ Πιλάτος, βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, καὶ παρέδωκεν τὸν Ἰησοῦν, φραγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ.

Soldiers have a little 'fun'

16 Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὃ ἐστὶν Πραιτώριον, καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. 17 Καὶ ἐνδύουσιν^ν αὐτὸν πορφύραν καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον, 18 καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτὸν καὶ λέγειν,^z «Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς^α τῶν Ἰουδαίων.» 19 Καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ καὶ ἐνέπτυν αὐτῷ, καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ. 20 Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια.^β Καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.

The Crucifixion

21 Καὶ ἀγγαρεύουσιν παράγοντά τινα, Σίμωνα Κυρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ (τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου), ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. 22 Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ^δ τόπον, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον, «Κρανίου Τόπος.» 23 Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν^ε ἔσμυρνισμένον οἶνον, ὃ^ι δὲ οὐκ ἔλαβεν. 24 Καὶ σταυρώσαντες^ς αὐτόν,^η

^ο ὄνπερ ἦτοῦντο **f**⁵ C,N [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ὃν 2 W [1%] | ὃν παρηγοῦντο **KA,B** [0.5%] NU | ὃν 2 D [1%]

^ρ συστασιαστῶν **f**⁵ (A) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | στασιαστῶν **KB,C,D,N,W** [4%] NU

^α ἀναβοήσας **f**⁵ A,C,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀναβας **KB** [0.5%] NU | ἀναβας ὁλος D

^ι αἰεὶ **f**⁵ A,C,D,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KB,W** [1%] NU | one other variant [0.5%]

^ς ἀποκριθεὶς πάλιν εἶπεν **f**⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 213 [0.5%] | ~ 21 ελεγεν **KB,C** [1%] NU | 13 D,W [1.5%] | one other variant

^ι θέλετε **f**⁵ A,D,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- **KB,C,W** [1.5%]

^ν ὄν (—ον B) λεγετε **f**⁵ **N(B)C,N** (98.3%) HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- A,D,W (1.5%) | long omissions (0.2%)

^ν βασιλέα **f**⁵ (D)N [95%] HF,RP,CP,TR | τὸν 1 **KA,B,C,W** [5%] OC,NU

^ω κακὸν ἐποίησεν **f**⁵ **KA,D,N** [98.5%] HF,RP,CP,TR | ~ 21 B,C [1.5%] OC,NU (W vacant)

^χ περισσοτέρως **f**⁵ N [90%] HF,RP,CP,TR,OC | περισσως **KA,B,C,D** [10%] NU

^ν ἐνδύουσιν **f**⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐνδιδύσκουσιν **KB,C(D)** [4%] NU

^z καὶ λεγειν **f**⁵ **KN** [30%] CP | λεγοντες [2%] | --- A,B,C,D [68%] HF,RP,TR,OC,NU

^α ὁ βασιλεὺς **f**⁵ A,N [80%] HF,RP,CP,OC | βασιλευ **KB,D** [20%] TR,NU

^β ἱμάτια τα ἴδια **f**⁵ A,N (96.3%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 αὐτου 23 (1.9%) | ~ 31 αὐτου **K** (0.3%) | 1 αὐτου B,C (0.8%) NU | ~ 31 (0.4%) | 1 D (0.2%) | two other variants (0.1%)

^ε ἐπι **f**⁵ A,C(D) [95%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τὸν **KB,N** [5%] NU

^δ γολγοθα **f**⁵ A,C,D [90%] HF,RP,TR,OC | γολγοθαν **KB,N** [10%] CP,NU

^ε πιειν **f**⁵ A(D) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- **KB,C** [1%] NU

^ς ὁ **f**⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ὁς **KB** [1%] NU | καὶ D [1%]

^ς σταυρώσαντες **f**⁵ **KA,C,D** [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | σταυρουσιν B [0.5%] NU

^η αὐτον **f**⁵ **KA,C,D** [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 καὶ B [0.5%] NU

διαμερίζονται¹ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, τίς τί ἄρη. 25 Ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 26 Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη·

Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

27 Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσιν δύο ληστές, ἓνα ἐκ δεξιῶν καὶ ἓνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ. 28 Καὶ ἐπληρώθη ἡ Γραφή ἡ λέγουσα, «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.»²

29 Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες, «Οὐά, ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν,³ 30 σῶσον σεαυτὸν καὶ κατάβα⁴ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.» 31 Ὁμοίως⁵ καὶ οἱ ἄρχιερεῖς, ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων, ἔλεγον· «Ἄλλους ἔσωσεν· ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. 32 Ὁ Χριστός, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεῦσωμεν αὐτῷ.»⁶ Καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ⁷ ὠνείδιζον αὐτόν.

33 Γενομένης δὲ⁸ ὥρας ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.⁹ 34 Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ¹⁰ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων,¹¹ «Ἐλωϊ, Ἐλωϊ, λιμᾶ¹² σαβαχθανί;» ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον, «Ὁ Θεός,¹³ ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;»¹⁴ 35 Καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον, «Ἰδοῦ,¹⁵ Ἥλιαν φωνεῖ.» 36 Δραμῶν δὲ εἴς¹⁶ καὶ¹⁷ γεμίσας σπόγγον ὄξους, περιθειὺς τε¹⁸ καλὰ μω, ἐπότιζεν αὐτόν, λέγων, «Ἄφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἥλιος καθελεῖν αὐτόν.»

37 Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἀφείς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσεν. 38 καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ¹⁹ ἄνωθεν ἕως κάτω. 39 Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων, ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτως κράζας²⁰ ἐξέπνευσεν, εἶπεν, «Ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος Υἱὸς ἦν Θεοῦ.»²¹

40 Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς ἦν²² Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσή²³ μήτηρ καὶ Σαλώμη— 41 αἱ καὶ²⁴ ὅτε ἦν

¹ διαμερίζονται ^f55 KA,B,C,D [95%] HF,RP,CP,OC,NU | διεμεριζοντο [3%] | διεμεριζον [2%] TR | three other variants

² verse 28 entire ^f55 (88.7%) HF,RP,CP,TR,OC | --- KA,B,C,D (11.1%) NU | two other variants (0.1%) (OC is in small print)

³ ἐν τρισὶν ἡμεραῖς οἰκοδομου ^f55 NC [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 4123 B(D) [1%] NU | 234 A [2%]

⁴ καὶ καταβα ^f55 A,C [96.5%] HF,RP,CP,TR,OC | καταβας ⁸B [1.5%] NU | 1 καταβηθι [2%]

⁵ ὁμοίως ^f55 KA,B,C [90%] HF,RP,CP,NU | 1 δε [10%] TR,OC | --- D

⁶ του ^f55 A,C [95%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ⁸B,D [5%] NU

⁷ αὐτω ^f55 D [80%] HF,RP,CP,OC | --- KA,B,C [20%] TR,NU

⁸ αὐτω ^f55 A,C (96.7%) HF,RP,CP,TR,OC | συν 1 ⁸B (1.2%) NU | --- D (1.9%) | long omissions (0.2%)

⁹ γενομένης δε ^f55 A,C [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ καὶ 1 ⁸B,D [4%] NU

¹⁰ ἐνάτης ^f55 KA,B,C,D,N [80%] HF,RP,CP,OC,NU | ἐννάτης [20%] TR (Also in the next verse.)

¹¹ ὦρα τη ἐνάτῃ ^f55 A,C,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 31 ⁸B,D [4%] NU

¹² λεγων ^f55 A,C,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ⁸B,D [1.5%] NU

¹³ λιμα ^f55 A [85%] HF,RP,CP,OC | λιμα [10%] | λεμα ⁸C [1%] NU | λαμμα [2%] TR | λαμα B,D,N [1.5%]

¹⁴ ὁ θεος ^f55 A [45%] | 12 μου ⁸C,D,N [55%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | --- B

¹⁵ με ἐγκατέλιπες ^f55 (A)C [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 21 (⁸B) [1.5%] NU | ~ ὠνιδισας 1 D

¹⁶ ἰδου ^f55 A,N [90%] HF,RP,CP,TR | ἰδε ⁸B [4%] OC,NU | οτι C [0.5%] | οτι 1 [5%] | --- D [0.5%]

¹⁷ εἰς ^f55 A,C,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | τις ⁸B [1%] NU | --- [1%]

¹⁸ καὶ ^f55 KA,C,D,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC [NU] | --- B [1.5%]

¹⁹ τε ^f55 A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ⁸B(D)N [1.5%] NU | ~ καὶ [1.5%]

²⁰ απο ^f55 KA,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | απ B,D,W [2%] NU

²¹ κράζας ^f55 A,C,N,W (98.6%) HF,RP,CP,TR,OC | κραζαντα D | --- ⁸B (0.4%) NU | longer omissions (0.9%)

²² ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱος ἦν θεου ^f55 A,C,N,W [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ~ 312465 ⁸B [2%] NU | ~ 312645 D | two other variants

²³ ἦν ^f55 D,W [55%] CP | 1 καὶ A,C,N [45%] HF,RP,TR,OC | καὶ ⁸B [0.5%] NU

²⁴ του ^f55 A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | --- ⁸B,C(D)N,W [10%] NU

²⁵ ἰωση ^f55 KA,C,N(W) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἰωσητος (B)D [2%] NU

²⁶ αὶ καὶ ^f55 D (88.8%) HF,RP,CP,TR,OC | 2 A,C,N,W (7.4%) | 1 ⁸B (3.7%) NU | 1 δε (0.1%)

ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ—καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα.

The burial

42 Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ Παρασκευὴ ἦν,ⁱ ὃ ἐστὶν προσάββατον,^j 43 ἐλθὼν^k Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,^m τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸςⁿ Πιλάτον καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. 44 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκεν· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλοι ἀπέθανεν. 45 Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδώρησατο τὸ σῶμα^o τῷ Ἰωσήφ. 46 Καὶ ἀγοράσας^p σινδόνα καὶ^q καθελὼν αὐτόν, ἐνείλησεν^r τῇ σινδόνι καὶ κατέθηκεν^s αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας· καὶ προσεκύλισεν λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. 47 Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία^t Ἰωσή^u ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.^v

16 1 Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία^w Ἰακώβου καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν^x ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν τὸν Ἰησοῦν.^y

Resurrection Day—Sunday, 04/07/30 AD

Women go to sepulcher

2 Καὶ λίαν πρωτὴ τῆς μιᾶς^z σαββάτων, ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. 3 Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, «Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;» 4 Καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος (ἦν γὰρ μέγας σφόδρα). 5 Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιotois περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξεθαμβήθησαν. 6 Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς· «Μὴ ἐκθαμβεῖσθε. Ἰησοῦν ζητεῖτε, τὸν Ναζαρηνόν, τὸν ἐσταυρωμένον. Ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε, ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. 7 Ἄλλ^a ὑπάγετε, εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι «Προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.» 8 Καὶ ἐξελθοῦσαι^b ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, εἶχεν δὲ^c αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ.^d

ⁱ παρασκευη ην f⁵⁵ [25%] | ~ 21 κA,B,C,D,W [75%] HF,RP,CP,TR,OC,NU

^j προσαββατον f⁵⁵ κB,C,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | προσσαββατον A [30%] | πρινσαββατον D

^k ἐλθων f⁵⁵ κA,B,C,W [35%] OC,NU | ηλθεν D [65%] HF,RP,CP,TR

^l ο f⁵⁵ κA,C,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | --- B,D [1.5%]

^m θεου *rell* | 1 και [2%] CP

ⁿ προς f⁵⁵ A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τον κB,W [1%] NU

^o σωμα f⁵⁵ A,C,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | πτωμα κB,D [1%] NU

^p αγορασας *rell* | αγορασας CP

^q και f⁵⁵ A,C(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | --- κB(D) [1%] NU

^r ενειλησεν *rell* | ενειλισε [5%] CP

^s κατεθηκεν f⁵⁵ C (94.1%) HF,RP,CP,TR,OC | εθηκεν κB,D,W (4.6%) NU | τεθηκεν (0.7%) | καθηκεν A (0.3%) | long omission (0.2%) | one other variant

^t μαρια f⁵⁵ D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 η A,B,C,W [3%] NU | κ has a long omission [homoioteleuton]

^u ιωση f⁵⁵ C(W) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ιωσηφ A [0.5%] | ιωσητος B [3%] NU | ιακωβου D [0.5%] | --- κ

^v τιθεται f⁵⁵ W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | τεθειται A,B,C,D [3%] NU | --- κ

^w μαρια f⁵⁵ [88%] HF,RP,CP | 1 η του A,B [2%] TR,OC[NU] | 1 η κC,W [10%] | D has a long omission

^x ηγορασαν *rell* | ηγορασαν CP

^y τον ιησουν f⁵⁵ [30%] CP | αυτον κA,B,C(D)W [70%] HF,RP,TR,OC,NU

^z της μιας f⁵⁵ A,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 2 D | 12 των [1%] | τη μια των κ [1.5%] NU | μια των B,W | μια [0.5%]

^a αλλ *rell* | αλλα κA,B,C,D,W [2%] NU

^b ἐξελθουσαι *rell* | 1 ταχυν [5%] TR

^c δε f⁵⁵ A,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | γαρ κBD(W) [0.5%] NU

^d have verses 9-20 *rell* [[NU]] | --- κB (For a full discussion of this variant, please see Appendix E in my, *The Identity of the New Testament Text IV*.)

Jesus appears to the Magdalene, first

9 Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς^ε πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ'^φ ἧς^ε ἐκβεβλήκει ἐπτὰ δαιμόνια. 10 Ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλεν τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσιν καὶ κλαίουσιν. 11 Κάκεῖνοι, ἀκούσαντες ὅτι ζῆ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

Emmaus^h

12 Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη, ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν. 13 Κάκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνους ἐπίστευσαν.

Jesus appears to the 'Eleven', fifth

14 Ὑστερον^ι ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἕνδεκα ἐφανερώθη· καὶ ὠνείδισεν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον^ι οὐκ ἐπίστευσαν. 15 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. 16 Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται. 17 Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασιν ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσιν· γλώσσαις λαλήσουσιν καιναῖς.^κ 18 ὄφεις ἀροῦσιν·^ι κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψῃ.^μ ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσιν, καὶ καλῶς ἔξουσιν.»

The Ascension

19 Ὁ μὲν οὖν Κύριος,^ν μετὰ τὸ λαλήσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. 20 Ἐκείνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούτων σημείων. Ἀμήν.^{ο,π,ρ,τ}

^ε ο ἰησοῦς **F**⁵⁵ [30%] CP | --- A,C,D,W [70%] HF,RP,TR,OC,NU (NB omit verses 9-20 and NU puts them in double brackets.)

^φ ἀφ **F**⁵⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | παρ C,D,W [2%] NU

^ε ἧς *rell* | 1 και CP

^ι [This was either the third or the fourth appearance; the 2nd was to the women; Jesus also appeared to Peter, but the Text does not permit us to know for sure if it was before or after Emmaus.]

^ι ὑστερον **F**⁵⁵ C,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 δε A,D [2%] [NU]

^ι ἐγηγερμενον *rell* | 1 εκ νεκρων A,C (10.7%)

^κ καιναις **F**⁵⁵ A,W (97.8%) HF,RP,CP,TR,OC | και εν ταις χερσιν 1 C (2.2%) [NU]

^ι οφεις αρουσιν **F**⁵⁵ A,W (97.4%) HF,RP,CP,TR,OC | και εν ταις χερσιν 12 C (2.2%) [NU] | --- (0.2%) | omit verses 9-20 NB

^μ βλαψη **F**⁵⁵ A,C,W [95%] HF,RP,CP,NU | βλαψει [5%] TR,OC

^ν κυριος **F**⁵⁵ A (94.5%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 ιησους C(W) (5.2%) NU | ιησους (0.2%) | one other variant

^ο αμην **F**⁵⁵ C,W (97.9%) HF,RP,CP,TR,OC | --- A (2.1%) NU

^ρ have verses 9-20 *rell* [[NU]] | --- NB (For a full discussion of this variant, please see Appendix E in my, *The Identity of the New Testament Text IV*.)

^τ In the colophons, **F**⁵⁵ [50%] have, “published ten years after the ascension of Christ”. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that **F**⁵⁵ goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then Mark was ‘published’ in 40/41 AD. The same sources have Matthew published two years earlier (38/39) and Luke five years later (45/46), while John was ‘published’ thirty-two years after the ascension, or 61/62 AD. Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently.

^τ The citation of **F**⁵⁵ is based on the following fifty-three MSS—18, 35, 128, 141, 204, 510, 547, 553, 586, 645, 689, 789, 824, 928, 1023, 1040, 1072, 1075, 1111, 1117, 1133, 1145, 1147, 1199, 1251, 1339, 1384, 1435, 1461, 1496, 1503, 1572, 1628, 1637, 1652, 1667, 1705, 1713, 2122, 2221, 2253, 2261, 2323, 2352, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765, 2875, 2876, Ivirin 2110 and Leukosia 65 [the last two do not yet have a GA number, so far as I know]—all of which I collated myself. None of them is a ‘perfect’ representative of **F**⁵⁵ in Mark, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size, besides being a Gospel]. But 586 is only off by one letter, and its exemplar, and that

---

of 35 and 2382, probably were perfect! And several other exemplars come close—that of 1628 was off by one variant, those of 510 and 2253 were off by two variants, those of 824, 1435, 1503 and 1637 were off by three, several by four, and so on. [This refers to the MSS I have collated—there may be even better ones out there! In fact, since I have collated perhaps 20% of the family representatives for this book, there probably are better ones out there.] The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Cyprus, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Tirana, Mt. Athos [nine different monasteries], Corinth⁷, Athens, Grottaferrata, Vatican, Leukosia, Kalavryta, Meteora, Lesbos, Sparta, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I mainly depended on Legg (*Novum Testamentum Graece Secundum Westcotto-Hortianum. Evangelium Secundum Marcum* [Ed. S.C.E. Legg, Oxonii: E. Typographeo Clarendoniano, 1935]). I occasionally supplemented from Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 2\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 4\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 15\%$ —since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of $\mathbf{f}^{35}$. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ

Dedicatory

1 Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, **2** καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, **3** ἔδοξεν καμοί, παρηκολουθηκῶτι Ἄνωθεν πᾶσιν, ἀκριβῶς καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε, **4** ἵνα ἐπιγινῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

The birth of John the baptizer foretold

5 Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας, ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά· καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ¹ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρῶν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβητ. **6** Ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφοτέροι ἐνώπιον² τοῦ Θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαίωμασιν τοῦ Κυρίου ἄμεμπτοι. **7** Καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ Ἐλισάβητ ἦν³ στειρά· καὶ ἀμφοτέροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.

The setting

8 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεῦειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἔναντι⁴ τοῦ Θεοῦ, **9** κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, ἔλαχεν τοῦ θυμιᾶσαι εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου· **10** καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν⁵ προσευχόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. **11** Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐστῶς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος· **12** καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.

Gabriel delivers

13 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· «Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβητ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην. **14** Καὶ ἔσται χαρὰ σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει⁶ αὐτοῦ χαρήσονται· **15** ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ⁷ Κυρίου· καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πῖνῃ· καὶ Πνεύματος Ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. **16** Καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν· **17** καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον Αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἐτοιμάσαι Κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.»

Zacharias doubts

18 Καὶ εἶπεν Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· «Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; Ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.» **19** Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· «Ἐγὼ εἰμι Γαβριήλ, ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ

⁵ του f³⁵ A,C,D [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- KB, W [1%] NU

¹ η γυνη αυτου f³⁵ A [98.6%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 αυτω KB, C, D, W [1.4%] NU

² ενωπιον f³⁵ A, D, W [99.4%] CP, HF, RP, TR, OC | εναντιον KB, C [0.6%] NU

³ η ελισαβητ ην f³⁵ A, C [92.9%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 312 KB [2.3%] NU | 23 [4.4%] | ~ 32 B, W [0.4%]

⁴ εναντι f³⁵ B, D, W [80%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | εναντιον KA, C [20%]

⁵ του λαου ην f³⁵ A, C, D [45%] CP, TR | ~ 312 KB, W [55%] HF, RP, OC, NU (The verb works with the participle in a periphrastic construction; the reading of A, C, D is the more natural, by far.)

⁶ γεννησει f³⁵ [70%] CP, HF, RP, TR, OC | γενεσει KA, B, C, D, W [30%] NU

⁷ του f³⁵ B, D, W [80%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- KA, C [20%]

ἀπεστάλην λαλῆσαι πρὸς σε καὶ εὐαγγελίσασθαι σοὶ ταῦτα. **20** Καὶ ἰδοῦ, ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.»

Zacharias punished

21 Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.^a **22** Ἐξεληθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο^b λαλῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ—καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς, καὶ διέμενε κωφός. **23** Καὶ ἐγένετο, ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

24 Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε· λέγουσα **25** ὅτι «Οὕτως μοι πεποίηκεν ὁ Κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν τὸ^d ὄνειδος μου ἐν ἀνθρώποις.»

The birth of Jesus foretold—5 BC

26 Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ^e τοῦ Θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας ἣ ὄνομα Ναζαρέτ,^f **27** πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην^g ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου^h Δαυὶδ· καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαριάμ. **28** Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴνⁱ εἶπεν, «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν.»^j **29** Ἡ δὲ ἰδοῦσα^k διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ^l αὐτοῦ,^m καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.

Gabriel delivers

30 Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. **31** Καὶ ἰδοῦ, συλλήψῃⁿ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. **32** Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· **33** καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας· καί, τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.»

Mary agrees

34 Εἶπεν δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον, «Πῶς ἔσται^o τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» **35** Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοὶ· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον Ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. **36** Καὶ

^a αυτον εν τω ναω f³⁵ NA,C,D [96.6%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 B,W [1%] NU | 1 [2.4%]

^b ηδυνατο f³⁵ C,D,W [93%] CP,HF,RP,TR,OC | εδυνατο NA,B [7%] NU (Attic or Koine?)

^c ο f³⁵ A,B [99.3%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NC,D,W [0.7%] NU

^d το f³⁵ A,C [98.8%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NB,D,W [1.2%] NU

^e υπο f³⁵ A,C,D [98.4%] CP,HF,RP,TR,OC | απο NB,W [1.6%] NU

^f ναζαρετ f³⁵ NB,D,W [69%] CP,HF,RP,TR,OC | ναζαρεθ (C) [29.5%] NU | ναζαραθ A [1.5%]

^g μεμνηστευμενην f³⁵ C [99.6%] CP,HF,RP,TR,OC | εμνηστευμενην NA,B,W [0.3%] NU | μεμνησμενην D [alone]

^h οικου f³⁵ A,B,D,W [88%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | 1 και πατριας NC [12%]

ⁱ ο αγγελος προς αυτην f³⁵ A,C,D [97.8%] CP,HF,RP,TR,OC | 34 B,W [1.2%] NU | ~ 3412 N [1%]

^j ευλογημενη συ εν γυναιξιν f³⁵ A,C,D [98.6%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NB,W [1.4%] NU

^k ιδουσα f³⁵ A,C [97.6%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NB,D,W [2.4%] NU

^l διεταραχθη επι τω λογω f³⁵ A [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 NB(D)W [3%] NU | 1 C [alone]

^m αυτου f³⁵ A [96.3%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NB,C,D,W [3.7%] NU

ⁿ συλλημητη f³⁵ [99.4%] CP,HF,RP,TR,OC | συλλημητη NA,B,C(D,W) [0.6%] NU

^o εσται f³⁵ NA,B,C,D,W [78%] CP,HF,RP,TR,NU | 1 μοι [22%] OC

ιδού, Ἐλισάβετ ἡ συγγενής^p σου, καὶ αὐτή^q συνειληφυῖα^r υἱὸν ἐν γήρει^s αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένη στείρα· 37 ὅτι οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τῷ Θεῷ^t πᾶν ῥῆμα.» 38 Εἶπεν δὲ Μαριάμ· «Ἴδου ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.» Καὶ ἀπήλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

Mary visits Elizabeth

39 Αναστᾶσα δὲ^u Μαριάμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐπορεύθη εἰς τὴν ὄρεινὴν, μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν Ἰούδα, 40 καὶ εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ. 41 Καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας^v ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος Ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ.

Elizabeth prophesies

42 Καὶ ἀνεφώνησεν^w φωνῇ^x μεγάλη καὶ εἶπεν· «Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. 43 Καὶ πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με;^y 44 Ἴδου γάρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει^z ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. 45 Καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου.»

Mary worships

46 Καὶ εἶπεν Μαριάμ· «Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, 47 καὶ ἠγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτήρῳ μου· 48 ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ἴδου γάρ, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί, 49 ὅτι ἐποίησέν μοι μεγαλεῖα^a ὁ Δυνατός, καὶ Ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ. 50 Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν^b τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. 51 Ἐποίησεν κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν· 52 καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσεν ταπεινοὺς· 53 πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλεν κενούς. 54 Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους, 55 καθὼς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος.»^c

56 Ἐμεινεν δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ^d μῆνας τρεῖς, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

^p συγγενής ^f5 C [90%] CP, HF, RP, TR, OC | συγγενής ^{KA, B(D)} [10%] NU | συνγενεὶς W [alone]

^q αὐτή ^f5 | αὐτή CP, HF, RP, TR, OC, NU

^r συνειληφυῖα ^f5 A, C, D [98.8%] CP, HF, RP, TR, OC | συνειληφεν ^{KB, W} [1.2%] NU

^s γήρει ^f5 ^{KA, B, C, D, W} [90%] CP, HF, RP, OC, NU | γήρα [10%] TR

^t τῷ θεῷ ^f5 A, C [99%] CP, HF, RP, TR, OC | τοῦ θεοῦ ^{KB, D, W} [1%] NU

^u ἀναστᾶσα δε ^f5 ^{KB, C, D, W} [90.6%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ~ καὶ 1 A [9.4%]

^v ἡ ελισαβετ τον ασπασμον της μαριας ^f5 A, W [98.3%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 345612 ^{KB, C, D} [1.7%] NU

^w ἀνεφώνησεν ^f5 A, B, D, W [89%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ἀνεβόησεν ^K [11%]

^x φωνή ^f5 ^{KA, C, D} [99.2%] CP, HF, RP, TR, OC | κραυγῆ B, W [0.8%] NU

^y με ^f5 A, C, D, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐμε ^{KB} [0.3%] NU

^z τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ^f5 A [97.5%] CP, HF, RP, OC | ~ 3412 ^{KB, C, D, W} [2.5%] TR, NU

^a μεγαλεῖα ^f5 A, C [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | μεγάλα ^{KB, D, W} [0.3%] NU

^b γενεὰς γενεῶν ^f5 A [69%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 καὶ 2 [2.8%] | γενεῶν 2 D [0.6%] | γενεῶν καὶ γενεῶν ^K [25.3%] | 1 καὶ 1 B, C, W [0.8%] NU | three other variants [1.5%]

^c εὖς αἰῶνος ^f5 C [35%] CP | 1 αἰῶνας [1%] | εἰς τὸν αἰῶνα ^{KA, B, D, W} [64%] HF, RP, TR, OC, NU [Render “while there is an age” — I take the point to be that the things mentioned are pertinent to this world, not the next.]

^d ὡσεὶ ^f5 A, C [97.8%] CP, HF, RP, TR, OC | ὡς ^{KB, W} [2%] NU | --- D [0.2%]

The birth of John

57 Τῇ δὲ Ἑλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐγέννησεν υἷόν. 58 Καὶ ἤκουσαν οἱ περιόικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς ὅτι ἐμεγάλυνεν Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς, καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.

John is named

59 Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ^ε ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Ζαχαρίαν. 60 Καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν, «Οὐχί, ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.» 61 Καὶ εἶπον^φ πρὸς αὐτήν ὅτι «Οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ συγγενείᾳ^ε σου ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.» 62 Ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.^η 63 Καὶ αἰτήσας πινακίδιον ἔγραψεν λέγων, «Ἰωάννης ἔσται^ι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.» Καὶ ἐθαύμασαν πάντες. 64 Ἀνεώχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν Θεόν. 65 (Καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὄρεινῃ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα. 66 Καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν λέγοντες, «Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται;» Καὶ^κ χειρ Κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.)

Zacharias prophesies

67 Καὶ Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐπλήσθη Πνεύματος Ἁγίου καὶ προεφήτευσεν^λ λέγων· 68 «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, 69 καὶ ἤγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ^μ οἴκῳ Δαυὶδ τοῦ^ν παιδὸς αὐτοῦ— 70 καθὼς ἐλάλησεν διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν^ο ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ— 71 σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς· 72 ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ, 73 ὅρκον ὃν ὤμοσεν πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν· 74 τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφόβως (ἐκ χειρὸς τῶν^ρ ἐχθρῶν ἡμῶν^α ῥυσθέντας) λατρεύειν αὐτῷ, 75 ἐν ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας^ς τῆς ζωῆς^ς ἡμῶν.

76 »Καὶ σύ,^τ παιδίον, προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου^υ Κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ, 77 τοῦ δοῦναι γινῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν,^υ 78 διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο^ω ἡμᾶς ἀνατολῇ

^ε ὀγδοη ἡμερα f³⁵ A [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 τη 1 NB, C, D, W [2.5%] NU

^φ ειπον f³⁵ A, B, C [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ειπαν ND, W [1%] NU

^ε ἐν τῇ συγγενείᾳ f³⁵ D [88%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐκ τῆς συγγενείας KA, B, C, W [12%] NU

^η αὐτον f³⁵ A, C, W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | αὐτο Ϝ⁴ NB, D [8%] NU

^ι ἔσται f³⁵ C [26%] CP | ἐστιν NA, B, D, W [74%] HF, RP, TR, OC, NU

^κ το f³⁵ NA, C, D, W [99.4%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁴ B [0.6%] NU

^κ καὶ f³⁵ A [98.6%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 γαρ Ϝ⁴ NB, C, D, W [1.4%] NU

^λ προεφητευσεν f³⁵ (D) [94%] CP, HF, RP, TR, OC | επροφητευσεν Ϝ⁴ KA, B, C, W [3.8%] NU | επροεφητευσεν [2.2%]

^μ τῷ f³⁵ A [93%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, C, D, W [7%] NU

^ν οἴκῳ f³⁵ A, C [99.3%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁴ NB, D, W [0.7%] NU

^ο τῶν f³⁵ A, C, D [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁴ NB, W [2%] NU

^ρ τῶν f³⁵ A, C [98.4%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D, W [1.6%] NU

^ς ἡμῶν f³⁵ A, C, D [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, W [1.5%] NU

^ς πάσας τὰς ἡμέρας f³⁵ NA, C, D [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | πασαις ταῖς ἡμεραις Ϝ⁴ B, W [0.5%] NU

^ς τῆς ζωῆς f³⁵ [77%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁴ NA, B, C, D, W [23%] NU

^υ σου f³⁵ A [99.3%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 δε Ϝ⁴ NB, C, D, W [0.7%] NU

^υ πρὸ προσώπου f³⁵ A, C, D [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ενωπιον (Ϝ⁴) NB, W [0.3%] NU

^ω αὐτον f³⁵ Ϝ⁴ NB, D [85%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ἡμων A, C [13%] | αυτου W [1%] | --- [1%]

^ω ἐπεσκεψατο f³⁵ A, C, D [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC | επισκεπεται Ϝ⁴ NB, W [0.4%] NU

ἐξ ὕψους· 79 ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκοτίᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῆναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.»

80 Τὸ δὲ παιδίον ἠῤῥξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδειξέως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

The birth of Jesus—4 BC

2 1 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. 2 Αὕτη ἡ^x ἀπογραφή πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου. 3 Καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν^y πόλιν.

At night, in Bethlehem, the Savior is born

4 Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως Ναζαρέτ,^z εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαυὶδ ἣτις καλεῖται Βηθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ, 5 ἀπογράψασθαι σὺν Μαριάμ, τῇ μεμνηστευμένη^a αὐτῷ γυναικί,^b οὔσῃ ἐγκύω. 6 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν· 7 καὶ ἔτεκεν τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ^c φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

Angels and shepherds

8 Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ, ἀγραυλοῦντες καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποιμνὴν αὐτῶν. 9 Καὶ ἰδοῦ,^d ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς καὶ δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν. 10 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· «Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοῦ γάρ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· 11 ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὅς ἐστιν Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαυὶδ. 12 Καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὐρήσετε^e Βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον^f ἐν^g φάτνῃ.» 13 Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανοῦ αἰνούντων τὸν Θεὸν καὶ λεγόντων, 14 «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.»^h

Shepherds go and report

15 Καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι,ⁱ οἱ ποιμένες, εἶπον^j πρὸς ἀλλήλους, «Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.» 16 Καὶ ἦλθον^k σπεύσαντες καὶ ἀνεῦρον^l τὴν τε Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ Βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. 17 Ἰδόντες δὲ

^x η **ƒ**⁵⁵ **NA,C,W** [99.4%] **CP,HF,RP,TR,OC** | --- **B,D** [0.6%] **NU**

^y ἰδιαν **ƒ**⁵⁵ **A,C** [99.3%] **CP,HF,RP,TR,OC** | εαυτου **B,D,W** [0.7%] **NU** | εαυτων **Ⲙ**

^z ναζαρετ **ƒ**⁵⁵ **B,W** [73%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ναζαρεθ **ⲬD** [26.5%] **NU** | ναζαραθ **A,C** [0.5%]

^a μεμνηστευμενη **ƒ**⁵⁵ [99%] **CP,HF,RP,TR,OC** | εμνηστευμενη **ⲘA,B,C,D** [0.6%] **NU** | εμμνηστευμενη **C** | two other variants [0.4%]

^b γυναικι **ƒ**⁵⁵ **A** [98.4%] **CP,HF,RP,TR,OC** | --- **ⲘB,C^D,W** [1.6%] **NU**

^c τη **ƒ**⁵⁵ [95.3%] **CP,HF,RP,TR,OC** | --- **ⲘA,B,D,W** [4.7%] **NU**

^d ἰδου **ƒ**⁵⁵ **A,D** [99.2%] **CP,HF,RP,TR,OC** | --- **ⲘB,W** [0.8%] **NU**

^e ευρησετε **ƒ**⁵⁵ **B,D** [87%] **CP,HF,RP,TR,OC,NU** | ευρησεται **ⲘA,W** [13%]

^f κειμενον **ƒ**⁵⁵ **A** [94%] **CP,HF,RP,TR,OC** | και **1 B,W** [3.5%] **NU** | --- **ⲬD** [2.5%]

^g εν **ƒ**⁵⁵ **ⲘA,B,D,W** [90%] **CP,HF,RP,OC,NU** | **1 τη** [10%] **TR**

^h ευδοκια **ƒ**⁵⁵ [99.4%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ευδοκίας **ⲘA,B,D,W** (0.4%) **NU** | two other readings (0.2%) [1627 **MSS** x 6 **MSS**, according to *Text und Textwert*]

ⁱ και οι ανθρωποι **ƒ**⁵⁵ **A,D** (97.7%) **CP,HF,RP,TR,OC** | και (1.1%) | --- **(Ⲙ)B,W** (1.1%) **NU** | one other variant (1%)

^j ειπον **ƒ**⁵⁵ **A,D** [99%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ελαλουν **ⲘB,W** [0.5%] **NU** | ειπαν [0.5%]

^k ηλθον **ƒ**⁵⁵ **ⲬD,W** [98.2%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ηλθαν **B** [0.2%] **NU** | απηλθον [1.6%]

^l ανευρον **ƒ**⁵⁵ **ⲘA** [92.2%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ανευραν **B,NU** | ευρον **D,W** [6%] | ηυραν [0.7%] | ευραν [0.1%]

διεγνώρισαν^m περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. 18 Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς. 19 Ἡ δὲ Μαριάμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. 20 Καὶ ὑπέστρεψανⁿ οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἴκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

Jesus is named

21 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν^o ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν,^p καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι^q αὐτόν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Jesus is presented to God

22 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν^r κατὰ τὸν νόμον Μωσέως,^s ἀνήγαγον αὐτόν εἰς Ἱερουσόλυμα παραστήσαι τῷ Κυρίῳ 23 (καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου ὅτι «Πᾶν ἄρσεν διανοίγον^t μήτραν ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται»), 24 καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν^u νόμῳ Κυρίου, «ζεῦγος τρυγόνων ἢ δύο νεοσσούς^v περιστερῶν.»

Simeon

25 Καὶ ἰδοῦ, ἦν ἄνθρωπος^w ἐν Ἱερουσαλήμ^x ᾧ ὄνομα Συμεών, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ Πνεῦμα ἦν Ἅγιον^y ἐπ' αὐτόν. 26 (Καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ^z ἴδῃ τὸν Χριστὸν Κυρίου.) 27 Καὶ ἦλθεν ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτούς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ, 28 καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ^a εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ^b καὶ εὐλόγησεν τὸν Θεὸν καὶ εἶπεν· 29 «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥήμά σου, ἐν εἰρήνῃ, 30 ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, 31 ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν· 32 φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ.» 33 Καὶ ἦν Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ^c θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ.

34 Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς Συμεών, καὶ εἶπεν πρὸς Μαριάμ τὴν μητέρα αὐτοῦ· «Ἰδοῦ, οὗτος κεῖται εἰς πᾶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ εἰς σημεῖον

^m διεγνώρισαν **F**⁵⁵ A [97.8%] CP, HF, RP, TR, OC | εγνώρισαν **KB, D, W** [2.2%] NU

ⁿ υπεστρεψαν **F**⁵⁵ **KA, B, D, W** [97.4%] CP, HF, RP, OC, NU | επεστρεψαν [2.6%] TR

^o ἐπλήσθησαν **F**⁵⁵ **KA, B, W** [82%] CP, HF, RP, TR, NU | 1 αι D [18%] OC

^p αυτον **F**⁵⁵ **KA, B, W** [65%] CP, HF, RP, NU | το παιδον D [32%] TR, OC | αυτο [3%]

^q συλληφθηναι **F**⁵⁵ [99.1%] CP, HF, RP, TR, OC | συλλημφθηναι **KA, B** [0.8%] NU | συνλημφθηναι D, W

^r αυτον **F**⁵⁵ **KA, B, W** [90%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αυτου D [10%]

^s μωσεως **F**⁵⁵ A [62%] CP, HF, RP, TR | μωυσεως **KB, D, W** [35%] OC, NU | μωυσεος [3%]

^t διανοιγον **F**⁵⁵ A, B, D, W [88%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | διανοιγων **KN** [12%]

^u εν **F**⁵⁵ A, N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 τω **KB, D, W** [1%] NU

^v νεοσσους **F**⁵⁵ A, D, N [85%] CP, HF, RP, TR, OC | νοσσους **KB, W** [15%] NU

^w ην ανθρωπος **F**⁵⁵ A, D, N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **KB, W** [1%] NU

^x ιερουσαλημ *rell* | ιεροσολυμοις OC

^y ην αγιον **F**⁵⁵ **KA, B, W** [83%] CP, HF, RP, OC, NU | ~ 21 D, N [17%] TR

^z πρην η **F**⁵⁵ A, D, N [91%] CP, HF, RP, TR, OC | 12 αν [0.5%] [NU] | 1 αν B [0.5%] | 1 W [8%] | εως αν **K**

^a αυτο **F**⁵⁵ **KA, B, D, N, W** [70%] CP, HF, RP, TR, NU | αυτον [30%] OC

^b αυτου **F**⁵⁵ A, D, N [96%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **KB, W** [4%] NU

^c (ο A, N 2.2%) ιωσηφ και η μητηρ αυτου (-α. N 0.5%) **F**⁵⁵ (A)(N) (98.8%) CP, HF, RP, TR, OC | ο πατηρ 5 (-α. 0.3%) 234 (+αυτου **K** 0.4%) (**K**)B, D, W (0.9%) NU | three other variants (0.3%)

ἀντιλεγόμενον 35 (καὶ σοῦ δὲ^d αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία), ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.»

Anna

36 Καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ Φανουὴλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ—αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ^e ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς 37 καὶ αὕτη χήρα ὡς^f ἑτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων—ἢ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ^g τοῦ ἱεροῦ, νηστείας καὶ δεήσεων λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. 38 Καὶ αὕτη, αὕτη^h τῇ ὥρᾳ ἐπιστάσα, ἀνθωμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ,ⁱ καὶ ἐλάλει περὶ Αὐτοῦ πᾶσιν τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν^j Ἱερουσαλήμ.

Back to Natsareth

39 Καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα^k τὰ^l κατὰ τὸν νόμον Κυρίου, ὑπέστρεψαν^m εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὴνⁿ πόλιν ἑαυτῶν,^o Ναζαρέτ.^p 40 Τὸ δὲ παιδίον ἠῤῥξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι,^q πληρούμενον σοφίας^r καὶ, χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ’ αὐτῷ.^s

A twelve-year-old Boy

41 Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ’ ἔτος εἰς Ἱερουσαλήμ τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα· 42 καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν^t εἰς Ἱεροσόλυμα^u κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς. 43 Καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτούς, ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ Παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ οὐκ ἔγνω Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ^w αὐτοῦ. 44 Νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι,^x ἤλθον ἡμέρας ὁδόν, καὶ ἀνεζήτησαν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσιν^y καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς.^z 45 Καὶ μὴ εὐρόντες αὐτόν,^a ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ ζητοῦντες^b αὐτόν. 46 Καὶ ἐγένετο μεθ’^c ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς. 47 (Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.)

^d δε f³⁵ NA,D,N [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- B, W [0.4%]

^e ετη μετα ανδρος επτα f³⁵ [88%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2314 NB,N,W [5.2%] NU | ~ 1423 A, D [6.8%]

^f ως f³⁵ W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εως NA, B, N [1.1%] NU | --- D [0.4%]

^g απο f³⁵ A, N [98.7%] CP, HF, RP, TR, OC | --- B, D, W [1.3%] NU | εκ K

^h αὕτη αὕτη f³⁵ [93%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 A, B, W [4.5%] | 2 ND, N [2.5%] NU

ⁱ κυριω f³⁵ A [99.3%] CP, HF, RP, TR, OC | θεω NB, D, N, W [0.7%] NU

^j εν f³⁵ A, D, N [94.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, W [5.5%] NU

^k απαντα f³⁵ A, D [95.8%] CP, HF, RP, TR, OC | παντα NB, N, W [4.2%] NU

^l τα f³⁵ A, B, W [87%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | --- ND, N [13%]

^m υπεστρεψαν f³⁵ A, D, N [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC | επεστρεψαν (K) B, W [0.4%] NU

ⁿ την f³⁵ A, N [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D, W [2%] NU

^o εαυτων f³⁵ NA, B, D, N, W [65%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αυτων [35%] TR

^p ναζαρετ f³⁵ NN, W [63%] CP, HF, RP, TR, OC | ναζαρεθ B'(D) [35.3%] NU | ναζαρατ A [0.3%] | ναζαραθ [1.4%]

^q πνευματι f³⁵ A, N [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D, W [0.4%] NU

^r σοφιας f³⁵ NA, D, N [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | σοφια B, W [0.5%] NU

^s αυτω f³⁵ (D) [41%] | αυτο NA, B, N, W [58%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αυτον [1%] [The dative is better—the grace was resting on Him all the time.]

^t αναβαντων αυτων f³⁵ N [90%] CP, HF, RP, TR, OC | αναβαινοντων 2 (K) A, B, W [9.6%] NU | ανεβησαν (D) [0.4%]

^u εις ιεροσολυμα f³⁵ A, C'(D) N [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, W [0.5%] NU

^v εγνω f³⁵ A, C, N [96.4%] CP, HF, RP, TR, OC | εγνωσαν NB, D, W [3.6%] NU

^w ιωσηφ και η μητηρ f³⁵ A, C, N [97.1%] CP, HF, RP, TR, OC | οι γονεις NB, D, W [2.9%] NU

^x εν τη συνοδια ειναι f³⁵ A, C(N) [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 NB, D, W [1%] NU

^y συγγενεσιν f³⁵ KA, C(D) [86%] CP, HF, RP, TR, OC | συγγενευσιν B, N, W [14%] NU

^z και εν τοις γνωστοις f³⁵ D [85%] CP, HF, RP, TR, OC | 134 A, B, C, N, W [14.9%] NU | --- K [0.1%]

^a αυτον f³⁵ A, N [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, C(D) W [1.5%] NU

^b ζητουντες f³⁵ NA, N [95%] CP, HF, RP, TR, OC | αναζητουντες B, C, D, W [4.3%] NU | επιζητουντες [0.7%]

^c μεθ f³⁵ A, C, D, N [95.8%] CP, HF, RP, TR, OC | μετα NB, W [4.2%] NU

48 Καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἢ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν·^d «Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; Ἰδοῦ, ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὀδυνώμενοι ἐξητοῦμέν σε.» 49 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; Οὐκ ἤδιδετε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναί με;» 50 Καὶ αὐτοὶ οὐ συνήκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς.

51 Καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ,^e καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. Καὶ ἡ^f μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα^g ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. 52 Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτεν^h σοφία καὶ ἡλικία, καὶ χάριτι παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις.

Enter John the baptizer—26 AD

3 Ἐν ἔτει δεⁱ πεντεκαίδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας καὶ τετραρχούντος^j τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχούντος^k τῆς Ἰουραίας καὶ Τραχωνιτίδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχούντος,^l 2 ἐπὶ ἀρχιερέως^m Ἄννα (καὶ Καϊάφα), ἐγένετο ῥῆμα Θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸνⁿ Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. 3 Καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν^o περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, κηρῦσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· 4 ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος·^p «Φωνὴ βοᾶντος· Ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. 5 Πᾶσα φάραγξ^q πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λεΐας· 6 καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.»

“Brood of vipers!”

7 Ἐλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ· «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; 8 Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, «Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. 9 Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.»

“What shall we do?”

10 Καὶ ἐπρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι λέγοντες, «Τί οὖν ποιήσομεν;»^r 11 Ἀποκριθεὶς δὲ λέγει^s αὐτοῖς, «Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδώτω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιεῖτω.» 12 Ἦλθον δὲ καὶ τελῶνας βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ^t καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν,

^d πρὸς αὐτὸν ἢ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν ^f5 A,N [98.6%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 612345 ^{KB,C,D,W} [1.4%] NU

^e ναζαρετ ^f5 ^{NC,W} [60%] CP, HF, RP, TR, OC | ναζαρεθ B,D [38.5%] NU | ναζαρατ A,N [0.3%] | ναζαραθ [1.2%]

^f καὶ ἡ ^f5 ^{KA,B,C,N,W} [83.5%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ~ 2 δε D [16.5%]

^g ταῦτα ^f5 A,C,N [98.4%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^{KB,D,W} [1.6%] NU

^h προέκοπτεν ^f5 A,C,D,N [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 εν τη ^K [0.1%] [NU] | 1 τη B,W [0.2%]

ⁱ δε ^{rell} | --- [12%]

^j τετραρχουντος ^f5 B,D,N,W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | τετρααρχουντος ^{KA,C,N}

^k τετραρχουντος ^f5 A,B,D,N,W [99.9%] CP, HF, RP, TR, OC | τετρααρχουντος ^{NC,NU}

^l τετραρχουντος ^f5 A,B,D,N,W [99.9%] CP, HF, RP, TR, OC | τετρααρχουντος ^{NC,NU}

^m επι αρχιερεως ^f5 ^{KA,B,C,D,N,W} [96.5%] CP, HF, RP, NU | επ 2 [0.4%] OC | 1 αρχιερεων [2.8%] | επ αρχιερεων [0.3%] TR

ⁿ τον ^f5 ^{KA,B,C,D,N,W} [82%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 του [18%] TR

^o την ^f5 ^{NC,D} [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- A,B,N,W [0.5%]

^p λεγοντος ^f5 A,C,N [98.2%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^{KB,D,W} [1.8%] NU

^q φαραγξ ^f5 ^{KB,C,D,N,W} [75%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | φαραξ A [25%]

^r ποιησομεν ^f5 [45%] CP, RP, TR, OC | ποιησομεν ^{KA,B,C(D)N,W} [55%] HF, NU (The indicative is correct; they are committing themselves to do what he says.)

^s λεγει ^f5 A,D [97.8%] CP, HF, RP, TR, OC | ελεγεν ^{KB,C,N} [2.2%] NU | ειπεν W

^t υπ αυτου ^f5 C [40%] CP | --- ^{KB} ^{KA,B,D,N,W} [60%] HF, RP, TR, OC, NU

«Διδάσκαλε, τί ποιήσομεν;»^u 13 Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, «Μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.» 14 Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατευόμενοι λέγοντες, «Καὶ ἡμεῖς, τί ποιήσομεν;»^v Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς,^w «Μηδένα διασεισητε μηδὲ συκοφαντήσητε,^x καὶ ἀρκείσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.»

“A greater One is coming”

15 Προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, 16 ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασιν^y λέγων.^z «Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς λῦσαι τὸν ἰμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί· 17 οὗ τὸ πτόον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ^a τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει^b τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω.»

John is imprisoned—historical aside

18 (Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τῷ λαῷ.^c 19 Ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης^d—ἐλεγχόμενος ὑπ’ αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος, τῆς γυναικὸς^e τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν ὁ Ἡρώδης— 20 προσέθηκεν καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν· καί^f κατέκλεισεν τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ^g φυλακῇ.)

Jesus is baptized

21 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ Ἰησοῦ, βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου, ἀνεφωθῆναι τὸν οὐρανὸν 22 καὶ καταβῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον σωματικῶς εἶδει ὡσεὶ^h περιστερὰν ἐπ’ αὐτόν, καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι λέγουσαν,ⁱ «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός· ἐν σοὶ εὐδόκησα.»^j

^u ποιησομεν **F**³⁵ [43%] CP,RP,TR,OC | ποιησωμεν **Φ**⁴KA,B,C(D)N,W [57%] HF,NU (The indicative continues to be correct.)

^v και ημεις τι ποιησομεν **F**³⁵ A [45%] CP,RP,TR,OC | 123 ποιησωμεν N [53.4%] HF | ~ 3 ποιησωμεν 12 **Φ**⁴KB,C,W [1.6%] NU | ~ 3 ποιησωμεν D (Still indicative.)

^w προς αυτους **F**³⁵ KA,N,W [99.1%] CP,HF,RP,TR,OC | αυτοις **Φ**⁴B,C,D [0.9%] NU

^x διασεισητε μηδε συκοφαντησητε *rell* | ~ 321 OC

^y απασιν **F**³⁵ A,C [98.2%] CP,HF,RP,TR,OC | πασιν **Φ**⁴KB,N,W [1.8%] NU | --- D

^z ο ιωαννης απασιν λεγων **F**³⁵ A,C,N [91.3%] CP,HF,RP,TR,OC | 234 [5.7%] | 34 [0.4%] | ~ 1243 [1.6%] | ~ 4312 **Φ**⁴KB,W [0.3%] NU | ~ 3124 [0.6%] | ~ 3412 [0.1%] | --- D

^a και διακαθαριει **F**³⁵ A,C,D,N,W [97.9%] CP,HF,RP,TR,OC | διακαθαραι **Φ**⁴KB,NU | 1 καθαριει [1.8%] | one other reading

^b συναξει **F**³⁵ A,C(D)N,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC | συναγαγειν **Φ**⁴KB,NU

^c τω λαω **F**³⁵ [15%] | τον λαον *rell* [The verb ευαγγελιζω normally takes the dative, although the accusative does occur; evidently there is no difference in meaning.]

^d τετραρχης **F**³⁵ A,B,D,N,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC | τετραραρχης **Κ**C,NU

^e γυναικος **F**³⁵ **Φ**^{4,75v}KB,D,N [75%] CP,HF,RP,OC,NU | 1 φιλιππου A,C,W [25%] TR

^f και **F**³⁵ **Φ**^{75v} A,C,N,W [98.2%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- KB,D [1.8%]

^g τη **F**³⁵ A,C,N,W [86%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁴KB,D [14%] NU

^h ωσει **F**³⁵ A,N [96.4%] CP,HF,RP,TR,OC | ως **Φ**⁴KB,D,W [3.6%] NU

ⁱ λεγουσαν **F**³⁵ A,N [99.2%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁴KB,D,W [0.8%] NU

^j ευδοκησα **F**³⁵ **Φ**⁴KB,N [72%] CP,HF,RP,OC,NU | ηυδοκησα A,W [28%] TR | --- D

Mary's genealogy

23 (Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ^k Ἰησοῦς, ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος,^l ὧν (ὡς ἐνομίζετο) υἱὸς^m Ἰωσήφ, τοῦ Ἡλεί,ⁿ 24 τοῦ Ματθάν,^o τοῦ Λευῖ, τοῦ Μελχί,^p τοῦ Ἰαννα,^q τοῦ Ἰωσήφ, 25 τοῦ Ματταθίου, τοῦ Ἀμῶς, τοῦ Ναοῦμ, τοῦ Ἑσλί,^r τοῦ Ναγγαί, 26 τοῦ Μαᾶθ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ Σεμεῖ,^s τοῦ Ἰωσήφ,^t τοῦ Ἰούδα,^u 27 τοῦ Ἰωαννάν,^v τοῦ Ρησᾶ, τοῦ Ζοροβάβελ, τοῦ Σαλαθιήλ, τοῦ Νηρί,^w 28 τοῦ Μελχί,^x τοῦ Ἀδδί,^y τοῦ Κωσάμ, τοῦ Ἐλμωδάμ,^z τοῦ Ἦρ, 29 τοῦ Ἰωσή,^a τοῦ Ἐλιέζερ, τοῦ Ἰωρεῖμ,^b τοῦ Ματθάτ,^c τοῦ Λευῖ,^d 30 τοῦ Συμεῶν, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἰωνάμ,^e τοῦ Ἐλιακεῖμ,^f 31 τοῦ Μελεᾶ, τοῦ Μαϊνάν,^g τοῦ Ματταθᾶ, τοῦ Νάθαν,^h τοῦ Δαυίδ, 32 τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Ὠβήδ,ⁱ τοῦ Βοός,^j τοῦ Σαλμών,^k τοῦ Ναασσών, 33 τοῦ Ἀμιναδάβ,^l τοῦ Ἀράμ,^m τοῦ Ἰωράμ,ⁿ τοῦ Ἑσρώμ, τοῦ Φαρές, τοῦ Ἰούδα, 34 τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Θάρρα,^o τοῦ Ναχώρ, 35 τοῦ Σερούχ,^p τοῦ Ραγάβ,^q

^k ο ^f55 A,N [97%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^g4^hKB, D, W [3%] NU

^l ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ^f55 A(D)N [98.8%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 ^g4^hKB, W [1.2%] NU

^m ὡς ἐνομίζετο υἱὸς ^f55 A(D)N [98.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 312 ^g4^hKB, W [1.3%] NU

ⁿ ἦλεϊ ^f55 ^hA, B [60%] | ἦλι ^g4^hN [40%] CP, TR, NU (ἦλι HF, RP, OC) [Codex W omits the whole genealogy, while codex D replaces it with Matthew's.]

^o ματθάν ^f55 N [45%] CP, OC | ματθατ A, B [52%] HF, RP, TR | μαθθαθ ^g4^h(^h) [alone] | ματθα [1.9%] | ματταθ [0.9%] | three other spellings [0.2%] | μαθθατ [none!] NU (NU serves up a patchwork quilt.)

^p μελχι ^f55 N [66%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | μελχει ^g4^h^hA, B [33.4%] | μελχι [0.6%]

^q ιαννα ^f55 A [87.9%] CP, HF, RP, TR | ιαννα ^g4^h^hKB [1.2%] NU | ιωαννα N [4.8%] OC | ιανναν [1.4%] | αννα [1.1%] | ιωαννε [0.9%] | nine other spellings [2.7%]

^r εσλι ^f55 [64%] CP, HF, RP, TR, NU | εσλει ^hA, B [28.1%] | εσλιμ N [3.5%] OC | εσλειμ [2.5%] | four other spellings ^g4^h [1.9%]

^s σεμει ^f55 [51%] CP, RP, TR | σεμει A, N [45.4%] HF | σαιμει [2.2%] | σεμειν ^g4^hKB [0.5%] | σεμει [0.7%] | σεμευ OC | two other spellings [0.2%] | σεμειν [none!] NU (NU serves up another patchwork quilt.)

^t ιωσηφ ^f55 A, N [94.2%] CP, HF, RP, TR | ιωσηχ ^g4^hKB [5.7%] OC, NU | two other spellings [0.1%]

^u ιουδα ^f55 A, N [94.7%] CP, HF, RP, TR | ιωδα ^g4^hKB [5%] OC, NU | four other spellings [0.3%]

^v ιωανναν ^f55 [49%] CP, OC | ιωαννα [13%] TR | ιωαναν ^g4^hA, B [18%] HF, RP, NU | ιωαν ^h [12%] | ιωναν [2%] | ιαναν [3%] | ιανναν [1.6%] | four other spellings [1.4%] | --- N (If we take the letters one by one, we get: ι=100%, ω=a. 94%, α=a. 87%, ν=100%, ν=a. 69%, α=100%, ν=a. 72%; the plurality variant wins all around.)

^w νηρι ^f55 N [65%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | νηρει ^g4^hA, B [34%] | six other spellings [1%]

^x μελχι ^f55 N [65%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | μελχει ^g4^hA, B [35%]

^y αδδι ^f55 N [67.5%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αδδει ^g4^hA, B [30%] | seven other spellings [2.5%]

^z ελμωδαμ ^f55 A [82%] CP, HF, RP, TR, OC | ελμαδαμ ^hB, N [1%] NU | ελμωδαν [7%] | ελμωδαδ [5%] | ελμασαμ ^g4^h | twelve other spellings [5%]

^a ιωση ^f55 A, N [95.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ιησου ^g4^hKB [1.5%] NU | six other spellings [3%]

^b ιωρειμ A, B [72%] CP, HF, RP, TR, OC | ιωριμ ^hN [12%] NU | ιωριμ [10%] | eight further spellings [6%]

^c ματθατ ^f55 [76%] CP, HF, RP, TR, OC | μαθθατ ^g4^hB [0.5%] NU | ματταθ A [11%] | μαθθαθ ^h [6%] | μαθατ [1.5%] | eleven further spellings [5%]

^d λευι ^f55 N [80%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | λευει ^g4^hA, B [20%]

^e ιωνάμ ^f55 ^hB [25%] NU | ιωαν ^h [48%] CP, HF, RP, TR | ιωνα OC | ιωαναν A [7%] | ιωανναν [12%] | ιωανα N | seven further spellings [8%]

^f ελιακειμ ^{rell} | ελιακιμ N [1%] NU | ελιακειμ [1%] | ελιακημ [1%] | three other spellings

^g μαϊναν ^f55 N [93.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μεννα ^g4^hKB [1.5%] NU | eight other spellings [5%] | --- A

^h ναθαμ ^f55 A, N [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ναθαμ ^g4^hKB, NU

ⁱ ωβηδ ^f55 N [83%] CP, HF, RP, TR, OC | ωβηδ A [14%] NU | ωβηλ ^hB | ωβηλ D | ωβητ ^g4^h | five other spellings [3%]

^j βοος ^f55 [91%] CP, HF, RP, TR, OC | βοος A, B, D [8%] NU | βαλλς ^h [four other spellings [1%] | --- N

^k σαλμων ^f55 A, N [98%] CP, HF, RP, TR, OC | σαλα ^g4^hKB, NU | σαλμαν [1%] | two other variants [0.5%]

^l αμιναδαβ ^f55 A(D) [76%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αμιναδαμ [15%] | αμηναδαβ [5%] | αδαμ ^h [five other readings [4%] | --- B

^m αραμ ^f55 A, D [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ι του αρνι N | αδμειν του αρνει B | αδμιν του αρνει ^h | αδμιν του αρνι NU [There are at least four further variations. The available statements of evidence are confusing, but it appears that αδμιν has about 1%, and αδμειν may have up to 4%.]

ⁿ του ιωραμ ^f55 [80%] HF, OC | --- ^hA, B, N [20%] CP, RP, TR, NU (it^b gives us overt V century attestation for 'Joram', though I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that ^f55 must hark back at least to the III.)

^o θαρρα ^f55 N [40%] CP, HF | θαρα ^hA, B, D [60%] RP, TR, OC, NU

^p σερουχ ^f55 ^hA, B(D)N [98%] CP, HF, RP, OC, NU | σεραουχ [2%] TR

^q ραγαβ ^f55 [25%] | ραγαυ ^hA, B, D, N [70%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | six other spellings [5%]

τοῦ Φάλεκ,[†] τοῦ Ἐβέρ,[‡] τοῦ Σαλαῖ,[‡] 36 τοῦ Καϊνάν,[†] τοῦ Ἀρφαζάδ, τοῦ Σήμ, τοῦ Νῶε, τοῦ Λάμεχ, 37 τοῦ Μαθουσάλα, τοῦ Ἐνώχ,[‡] τοῦ Ἰάρεδ,[‡] τοῦ Μαλελεήλ, τοῦ Καϊνάν,[‡] 38 τοῦ Ἐνώχ, τοῦ Σήθ, τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ.)

Jesus tested by Satan

4 1 Ἰησοῦς δέ, πλήρης Πνεύματος Ἁγίου,[‡] ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἦγετο ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον,[‡] 2 ἡμέρας τεσσαράκοντα[‡] πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν ὕστερον[‡] ἐπεινάσεν. 3 Καὶ εἶπεν[‡] αὐτῷ ὁ διάβολος, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος.» 4 Καὶ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν λέγων,[‡] «Γέγραπται ὅτι <Οὐκ ἐπ’ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται[‡] ἄνθρωπος, ἀλλ’ ἐπὶ παντὶ ῥήματι Θεοῦ.>»[‡]

5 Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν,[‡] ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου. 6 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος: «Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδεδόται, καὶ ὃ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν. 7 Σὺ οὖν, ἐὰν προσκυνήσῃς[‡] ἐνώπιον ἐμοῦ,[‡] ἔσται σοὶ ἅσα.»[‡] 8 Καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς:[‡] «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ.[‡] ἰ γέγραπται,[‡] «Προσκυνήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου,[‡] καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.»[‡]

9 Καὶ ἤγαγεν[‡] αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ[‡] καὶ ἔστησεν αὐτὸν[‡] ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ καὶ εἶπεν αὐτῷ: «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν[‡] κάτω. 10 γέγραπται γὰρ ὅτι <Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε,> 11 καί,[‡] <Επὶ χειρῶν

[†] φαλεκ f³⁵ NA,B,D,N [50%] CP, HF, TR, OC, NU | φαλεγ A [50%] RP

[‡] ἐβερ f³⁵ CP[?], RP, some TRs | ἐβερ HF, OC, some TRs, NU

[†] καιναν f³⁵ A,N [97%] CP, HF, RP, TR, OC | καιναμ NB [0.5%] NU | three other spellings [2%] | --- D

[‡] ἐνωχ f³⁵ CP, RP, TR, OC | ἐνωχ HF, NU

[‡] ιαρεδ f³⁵ D,N [90%] CP, HF, RP, TR, OC | ιαρετ P^{75v} NB, NU | ιαρεθ A [9.5%]

[‡] καιναν f³⁵ A,B,D,N [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | καιναμ N, NU

[‡] πληρης πνευματος αγιου f³⁵ P^{4,75v} NB,D,N,W [45%] CP, OC, NU | ~ 231 A [55%] HF, RP, TR

[‡] εις την ερημον f³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | εν τη ερημω P^{4,7} NB,D,W [1%] NU

[‡] τεσσαρακοντα f³⁵ D [99%] CP, HF, RP, TR, OC | τεσερακοντα P⁷ A,B,N [1%] NU | μ P^{75v} NW

[‡] υστερον f³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB,D,W [1%] NU

[‡] και ειπεν f³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 δε NB,D,W [1%] NU

[‡] ιησους προς αυτον λεγων f³⁵ A [81%] CP, HF, RP, TR | ο 1234 [16%] OC | ~ 23 ο 1 NB,W [1.5%] NU | ~ αυτω ο 1 [1%] | ο 1 ειπεν D | two other variants

[‡] ζησεται f³⁵ [80%] CP, HF, RP, OC | 1 ο NA,B,D,W [20%] TR, NU

[‡] αλλ επι παντι ρηματι (+του 0.4%) θεου f³⁵ A(D) (90.7%) CP, HF, RP, TR | 1 εν 345 D (1.5%) | 1234 εκπορευομενω δια στοματος 5 (7.3%) OC | --- NB,W (0.4%) NU | one other reading (0.1%)

[‡] ο διαβολος εις ορος υψηλον f³⁵ A [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 345 (D) [0.5%] | 34 W | --- NB [0.2%] NU

[‡] προσκυνησης *rell* | προσκυνησεις [15%]

[‡] εμου f³⁵ NB,D,W [65%] CP, HF, RP, NU | μου A [35%] TR, OC

[‡] σοι f³⁵ [25%] | σου NA,B,D,W [75%] CP, HF, RP, TR, OC, NU

[‡] πασα f³⁵ NA,B,D [98%] CP, HF, RP, OC, NU | παντα W [2%] TR [It will be observed that this is the third variant set within the space of four words, and within these sets the attestation varies considerably. In the main, the copyists tried to reproduce faithfully what was in front of them.]

[‡] αυτω ειπεν ο ιησους f³⁵ [68%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 3421 NB,W [12%] NU | ~ 2134 A [13%] | ~ 1342 D [7%] | 124 B | two other variants

[‡] υπαγε οπισω μου σατανα f³⁵ A [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB,D,W [3.5%] NU

[‡] γεγραπται f³⁵ NA,B,D,W [80%] CP, HF, RP, NU | 1 γαρ [20%] TR, OC

[‡] προσκυνησεις κυριον τον θεον σου f³⁵ A [80%] CP, HF, RP, TR | ~ 23451 NB,D,W [20%] OC, NU

[‡] και ηγαγεν f³⁵ A,D [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 δε NB,W [3%] NU

[‡] ιερουσαλημ *rell* | ιεροσολυμα [3%] OC

[‡] αυτον f³⁵ A,D,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αυτω [1%] | --- NB [0.5%] NU

[‡] ει *rell* | 1 ο [1%] TR

[‡] εντευθεν *rell* | ανωθεν [13%] | ευθεν [1%] | --- [14%]

[‡] και f³⁵ D [75%] CP, HF, RP | 1 οτι NA,B,W [25%] TR, OC, NU

ἀροῦσίν σε, μήποτε προσκόμῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.» **12** Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Εἴρηται, «Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.»»

13 Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμόν, ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ’ αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

Jesus begins His public ministry, in Galilee^u

14 Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ φήμη ἐξῆλθεν καθ’ ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ· **15** καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.

His home town rejects Him

16 Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν^w Ναζαρέτ,^x οὗ ἦν τεθραμμένος· καὶ εἰσηλθεν, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι. **17** Καὶ ἐπέδότη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαίου τοῦ προφήτου·^y καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον· **18** «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ’ ἐμέ, οὗ εἵνεκεν^z ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι^a πτωχοῖς. Ἀπέσταλκέν με ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν,^b κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, **19** κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν.»

“Today this Scripture is fulfilled”

20 Καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισεν.^c Καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν^d ἀτενίζοντες αὐτῷ. **21** Ἦρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι «Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσίν ὑμῶν.» **22** (Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ ἔλεγον, «Οὐχ^e οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;») **23** Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· «Πατὴρ, θεράπευσον σεαυτόν»—ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα ἐν τῇ^e Καπερναοῦμ^h ποίησον καὶ ὧδεⁱ ἐν τῇ πατρίδι σου.»

Jesus treads on their toes

24 Εἶπεν δέ· «Ἄμην λέγω ὑμῖν^j ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. **25** Ἐπ’ ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν,^k πολλὰ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραὴλ,

^u [A number of months elapsed between verses 13 and 14; John 1:15-4:42 records some of what transpired during that interval.]

^v ο **f**³⁵ **KA,B,D,W** [55%] **CP,HF,RP,TR,OC,NU** | --- [45%]

^w τὴν **f**³⁵ **A** [90%] **CP,HF,RP,TR,OC** | --- **KB,D,W** [10%] **NU**

^x ναζαρετ **f**³⁵ [60%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ναζαρεθ **W** [40%] | ναζαρα **KB** [0.3%] **NU** | ναζαρατ **A** [0.2%]

^y ἡσαίου τοῦ προφήτου **f**³⁵ **A** [98%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ~ 231 **KB,W** [1.5%] **NU** | ο προφητὴς ἡσαιας **D** | one other variant

^z εἵνεκεν **f**³⁵ **KA,B,D,W** [94%] **CP,HF,RP,OC,NU** | ενεκεν [6%] **TR**

^a εὐαγγελίσασθαι *rell* | ευαγγελιζεσθαι [1%] **TR**

^b ἰασασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν **f**³⁵ **A** [98.5%] **CP,HF,RP,TR,OC** | --- **KB,D,W** [1.5%] **NU**

^c ἐκάθισεν *rell* | εκαθησεν [11%]

^d ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν **f**³⁵ **D,N** [88%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ~ 123645 **A** [6%] | ~ 451236 **KB,W** [6%] **NU**

^e οὐχ **f**³⁵ **A** [97.5%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ουχι **KB,D,N,W** [2.5%] **NU**

^f οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς ἰωσηφ **f**³⁵ **A** [99%] **CP,HF,RP,TR,OC** | ~ 4251 **KB,W** [0.5%] **NU** | ~ 4521 **D** | ~ 4125 **N** | two other variants

^g ἐν τῇ **f**³⁵ [80%] **CP,HF,RP,TR,OC** | 1 **A,N** [19%] | εἰς τὴν **KB,W** [0.3%] **NU** | εἰς **D** [1%]

^h καπερναυμ **f**³⁵ **A,N** [99%] **CP,HF,RP,TR,OC** | καφαρναυμ **KB,D,W** [0.8%] **NU**

ⁱ ὧδε [60%] | ὧδε **f**³⁵ [40%] (I include this information for the record, and so as not to lose sight of it; since there is no contrast in meaning here, and I am not aware that the Autographs contained ‘breathing’ marks, I stay with the conventional spelling. However, it may be noted that the difference between ὧ δε (‘so to whom’) and ὧδε (‘here’) would be indistinct in most MSS; the simple expedient reflected in **f**³⁵ resolves the ambiguity.)

^j λέγω ὑμῖν **f**³⁵ **KB,D,N,W** [72%] **CP,HF,RP,TR,OC,NU** | ~ 21 **A** [28%]

^k ὑμῖν *rell* | 1 **στὶ** **KB** [25%]

ὄτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· **26** καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἥλιος εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα¹ τῆς Σιδῶνος,^m πρὸς γυναῖκα χήραν. **27** Καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισσαίουⁿ τοῦ προφήτου ἐν τῷ Ἰσραὴλ·^o καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Νεεμᾶν^p ὁ Σύρος.»

Atypical mob action

28 Καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούοντες ταῦτα, **29** καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως^q ὄφρυος τοῦ ὄρους ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ὠκοδόμητο,^r εἰς τὸ^s κατακρημνίσαι αὐτόν. **30** Αὐτὸς δέ, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, ἐπορεύετο.

Capernaum becomes His base of operations—27 AD

31 Καὶ κατῆλθεν^l εἰς Καπερναοῦμ,^u πόλιν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν. **32** Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσία ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

A demonized man

33 Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου· καὶ ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλη **34** λέγων·^v «Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἤλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; Οἶδά σε τίς εἶ, ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ.» **35** Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, «Φιμώθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ^w αὐτοῦ.» Καὶ ῥῖψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς^x μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν. **36** Καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες· «Τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσία καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, καὶ ἐξέρχονται.» **37** Καὶ ἐξεπορεύετο ἤχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

Peter's mother-in-law

38 Ἀναστὰς δὲ ἐκ^y τῆς συναγωγῆς^z εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος. Πενθερὰ δὲ^a τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς. **39** Καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς ἐπετίμησεν τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν. Παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

¹ σαρεπτα *rell* | σαρεφθα N [11%] | σαραπτα W [3%] OC | seven other spellings [3%]

^m σιδωνος **f**³⁵ [95%] CP, HF, RP, TR | σιδωνιας **KA, C** [3%] OC, NU | σειδωνιας B, W | σιδονιας D [1%] | two other variants [0.5%]

ⁿ ελισσαιου **f**³⁵ C [86%] CP, HF, RP, TR | ελισαιου **KA(B)D** [13%] OC, NU | ελεισεου W | three other readings

^o ἐπὶ ελισσαιου του προφητου ἐν τῷ ἰσραηλ **f**³⁵ A [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 5671234 **KB, C, D, W** [5%] NU

^p νεεμαν **f**³⁵ [77%] CP, HF, RP, TR, OC | ναιμαν **KA, B, C(D)W** [8%] NU | νεεμαν [13%] | six other spellings [2%]

^q ἕως **f**³⁵ **KA, B, C** [97.5%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 τῆς D [1.5%] TR | 1 του [1%]

^r αὐτων ὠκοδομητο **f**³⁵ A, C [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **Φ⁴KB(D)W** [1.5%] NU

^s εἰς το **f**³⁵ A, C [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ὠστε **Φ⁴KB, D, W** [3%] NU | two other variants [2%]

^l κατηλθεν *rell* | 1 ο ιησους [14%]

^u καπερναουμ **f**³⁵ A, C [99.4%] CP, HF, RP, TR, OC | καφαρναουμ **Φ⁴KB, D, W** [0.6%] NU

^v λεγων **f**³⁵ A, C, D [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **KB, W** [1%] NU

^w ἐξ **f**³⁵ **Φ⁷⁵ A, C, Q** [86%] CP, HF, RP, TR, OC | απ **KB, D, W** [14%] NU

^x εἰς **f**³⁵ D [80%] CP, HF, RP | 1 το **Φ⁷⁵KA, B, C, Q, W** [20%] TR, OC, NU

^y εκ **f**³⁵ A [96%] CP, HF, RP, TR, OC | απο **Φ⁷⁵KB, C, D, N, Q, W** [4%] NU

^z συναγωγης *rell* | 1 ο ιησους [12%]

^a πενθερα δε **f**³⁵ **KA, B, D, N, Q** [83%] CP, HF, RP, OC, NU | ~ η 21 C [5%] | η 12 W [12%] TR

Healings at sunset

40 Δύνοντος^b δὲ τοῦ ἡλίου, πάντες^c ὅσοι εἶχον ἀσθενούντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθείς^d ἐθεράπευσεν^e αὐτούς. 41 Ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κρίζοντα^f καὶ λέγοντα ὅτι «Σὺ εἶ ὁ Χριστός,^g ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.» Καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

42 Γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι ἐζήτουν^h αὐτὸν καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν. 43 Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς ὅτι «Καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἰςⁱ τοῦτο ἀπέσταλμαι.»^j 44 Καὶ ἦν κηρύσσω ἐν ταῖς συναγωγαῖς^k τῆς Γαλιλαίας.^l

By the sea

5 **1** Ἐγένετο δέ, ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ^m ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἐστὼς περὶⁿ τὴν λίμνην Γενησαρέτ,^o 2 καὶ εἶδεν^p δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην (οἱ δὲ ἀλείεις ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν,^q ἀπέπλυναν^r τὰ δίκτυα). 3 Ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ^s Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον. Καὶ καθίσας^t ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου^u τοὺς ὄχλους.

A miraculous catch

4 Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπεν πρὸς τὸν Σίμονα, «Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.» 5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων εἶπεν αὐτῷ,^v «Ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς^w νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν, ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ

^b δυνοντος *rell* | δυναντος [17%] | δυσαντος D

^c παντες *f*³⁵ KA,D,N,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | απαντες B,C [1%] NU

^d επιθεις *f*³⁵ KA,C,N [94%] CP,HF,RP,TR | επιτιθεις B,D,Q,W [6%] OC,NU

^e εθεραπευσεν *f*³⁵ KA,C,N,Q [96%] CP,HF,RP,TR,OC | εθεραπευεν B,D,W [4%] NU

^f κριζοντα *f*³⁵ B,C,N,Q [66%] CP,HF,RP,TR | κρυναζοντα A,D,W [34%] OC[NU] | κριζοντων K

^g ο χριστος *f*³⁵ A,N,Q [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- *ϕ*⁷⁵KB,C,D,W [1.5%] NU

^h εζητουν *f*³⁵ [40%] CP,TR | επεζητουν *ϕ*⁷⁵KA,B,C,D,Q,W [60%] HF,RP,OC,NU

ⁱ εις *f*³⁵ A,C(D)Q [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | επι *ϕ*⁷⁵KB,W [1.5%] NU

^j απεσταλμαι *f*³⁵ A,Q [95%] CP,HF,RP,TR,OC | απεσταλην *ϕ*⁷⁵KB,C,D,W [5%] NU

^k εν ταις συναγωγαῖς *f*³⁵ A,C (97.1%) CP,HF,RP,TR | 23 (0.7%) | 1 τη συναγωγη (0.2%) | εις τας συναγωγας *ϕ*⁷⁵KB,D,Q,W (1.8%) OC,NU | long omissions (0.1%)

^l της γαλιλαίας *f*³⁵ A,D (94.7%) CP,HF,RP,TR,OC | 1 ιουδαιας *ϕ*⁷⁵KB,C,Q (4.1%) NU | των ιουδαιων W (0.2%) | αυτων (0.5%) | conflations (0.2%) | long omissions (0.1%) | two other variants (0.1%) [Comparing this variant set with the prior one, there are a variety of 'conflations'—εις τας συναγωγας της ιουδαιας is read by only 0.8%, which number includes *ϕ*⁷⁵KB,Q.]

^m του *f*³⁵ C,D,Q [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | και *ϕ*⁷⁵(K)A,B,W [2.5%] NU

ⁿ περι *f*³⁵ [18%] | παρα *ϕ*⁷⁵KA,B,D,Q,W [82%] CP,HF,RP,TR,OC,NU

^o γενησαρετ *f*³⁵ [29%] | γεννησαρετ *ϕ*⁷⁵KA,B,C,Q,W [60%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | γεννησαρεθ [9%] | γεννησαρεδ D | two other spellings [2%]

^p ειδεν *rell* | ιδε A,C,D,Q [11%] | four other variants [4%]

^q αναβαντες απ αυτων *f*³⁵ A [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 231 *ϕ*⁷⁵B,C,D,Q,W [1%] NU | ~ 31 K

^r απεπλυναν *f*³⁵ A [90%] CP,HF,RP,TR,OC | επεπλυνον [7%] | επλυναν KC,Q [2%] | επλυνον B,D,W [1%] NU

^s του *f*³⁵ A,C,Q [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- *ϕ*⁷⁵KB,D,W [1%] NU

^t και καθισας *f*³⁵ A,C,D [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2 δε *ϕ*⁷⁵KB,Q,W [0.5%] NU

^u εδιδασκεν εκ του πλοιου *f*³⁵ A,C,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 *ϕ*⁷⁵B [1%] NU | ~ εν τω πλοιω 1 K D

^v ο σιμων ειπεν αυτω *f*³⁵ A,C,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 23 *ϕ*⁷⁵B,NU | ~ 32 K | four other variants D [1%]

^w της *f*³⁵ C,D [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- *ϕ*⁷⁵KA,B,W [1%] NU

δίκτυον.»^x 6 Καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων^y πολὺ, διερρήγνυτο^z δὲ τὸ δίκτυον^a αὐτῶν. 7 Καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς^b ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον καὶ ἐπλησαν ἀμφοτέρα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά. 8 Ἴδων δὲ Σίμων Πέτρος προσέπεσεν τοῖς γόνασιν^c Ἰησοῦ λέγων, «Ἐξελθε ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι, Κύριε.» 9 Θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων ἧ^d συνέλαβον. 10 ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινῶν τῷ Σίμωνι. Καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Σίμονα ὁ Ἰησοῦς, «Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.» 11 Καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα^e ἠκολούθησαν αὐτῷ.

The hinge: proof, evaluation, rejection

A leper—the proof

12 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοῦ, ἀνὴρ πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν^f τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδέηθη αὐτοῦ λέγων, «Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρῖσαι.» 13 Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ εἰπών,^g «Θέλῳ· καθαρῖσθητι.» Καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ. 14 Καὶ αὐτὸς παρηγγεῖλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν, «Ἄλλα^h ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκαⁱ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου καθὼς προσέταξεν Μωσῆς,^j εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.»

15 Διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ’ αὐτοῦ^k ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν^l αὐτῶν. 16 Αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος.

An examining council—the evaluation

17 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἦν^m διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν ἐλληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ—καὶ δύναμις Κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.ⁿ

“Your sins are forgiven”

18 Καὶ ἰδοῦ, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι^o ἐνώπιον αὐτοῦ. 19 Καὶ μὴ εὐρόντες πῶς^p εἰσενέγκωσιν

^x τὸ δίκτυον **f**³⁵ A,C [98%] CP, HF, RP, TR, OC | τα δίκτυα **ϕ**⁷⁵ **κ**B, W [2%] NU | D is wild

^y πλῆθος ἰχθύων *rell* | ~ 21 D [2.5%] TR

^z διερρηγνυτο **f**³⁵ (A) [99%] CP, HF, RP, TR, OC | διερρησσετο **ϕ**⁷⁵ **κ**(B) [0.5%] NU | διερρητο C | διερρησοντο W | ρησσεσθαι D

^a τὸ δίκτυον **f**³⁵ A,C [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | τα δίκτυα **ϕ**^{4,75} **κ**B(D)W [1.5%] NU

^b τοῖς **f**³⁵ A,C [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B,D,W [1%] NU

^c γόνασιν **f**³⁵ **ϕ**^{4,75} **κ**B(D)W [85%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 του A,C [15%] TR

^d ἡ **f**³⁵ **κ**A,C,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ὠν **ϕ**⁷⁵ B,D [0.5%] NU

^e ἅπαντα **f**³⁵ A,C,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | παντα **κ**B(D) [4%] NU

^f καὶ ἰδὼν **f**³⁵ A,C,D,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 δε **κ**B [1%] NU

^g εἰπων **f**³⁵ A,N [98%] CP, HF, RP, TR, OC | λεγων **κ**B,C,D,W [2%] NU

^h ἀλλα *rell* | ἀλλ [17%]

ⁱ προσενεγκα **f**³⁵ **κ** [30%] | προσενεγκε A,B,C,D,N,W [70%] CP, HF, RP, TR, OC, NU

^j μωσῆς **f**³⁵ A [74%] CP, HF, RP, TR | μωσῆς **κ**B,C(D)N,W [26%] OC, NU

^k ὑπ’ (ἀπ A) αὐτου **f**³⁵ (A)N [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ**B,C,D,W [2.5%] NU

^l ἀσθενειων *rell* | ἀσθενιων **κ**N,W [14%]

^m ἦν *rell* | 1 ο ἰησους [11%]

ⁿ αὐτους **f**³⁵ A,C,D,N (98.4%) CP, HF, RP, TR, OC | αυτον **κ**B,W (0.9%) NU | eight other variants (0.7%) (Why would the editors of NU choose such an inferior reading?)

^o θειναι **f**³⁵ **κ**A,C,D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 αυτον B [1%] [NU]

^p πως **f**³⁵ [35%] | ποιαις **κ**A,B,C,D,N,W [57%] CP, HF, RP, OC, NU | ποθεν [4%] | δια ποιαις [2%] TR | ποιαις οδου [2%]

αὐτόν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτόν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον, ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ. **20** Καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν αὐτῶ,⁹ «Ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.»

A 'discussion' ensues

21 Καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες· «Τίς ἐστὶν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας[†] εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός;» **22** Ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; **23** Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον εἰπεῖν, «Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου,» ἢ εἰπεῖν, «Ἐγειραι[‡] καὶ περιπάτε;» **24** Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου[†] ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας—εἶπεν τῷ παραλελυμένῳ·[‡] «Σοὶ λέγω, ἔγειραι,[‡] καὶ ἄρας τὸ κλινιδίόν σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.»

God is glorified

25 Καὶ παραρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ' ᾧ^w κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δοξάζων τὸν Θεόν. **26** Καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν· καὶ ἐπλήσθησαν φόβου λέγοντες ὅτι «Εἶδομεν παράδοξα σήμερον.»

Enter Levi (Matthew)

27 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθεν καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι Λευὴν^x καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ἀκολουθεῖ μοι.» **28** Καὶ καταλιπὼν^y ἅπαντα^z ἀναστὰς ἠκολούθησεν^a αὐτῷ. **29** Καὶ ἐποίησεν δοχὴν μεγάλην^b Λευὴς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολλῶν^c καὶ ἄλλων οἱ ἦσαν μετ' αὐτῶν κατακείμενοι.

The Pharisees have a problem

30 Καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ Φαρισαῖοι,^d πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες, «Διὰ τί μετὰ τῶν^e τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;» **31** Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ'^f οἱ κακῶς ἔχοντες. **32** Οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλούς, εἰς μετάνοιαν.»

33 Οἱ δὲ εἶπον^g πρὸς αὐτόν, «Διὰ τί^h οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσιν πυκνὰ καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσιν καὶ πίνουσιν;» **34** Ὁ δὲⁱ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν

⁹ αὐτοῦ f⁵ A,N,W [95.5%] CP,HF,RP,TR,OC | τὸ παραλυτικῶ C,D [3%] | τὸ ἀνθρώπῳ [0.5%] | --- 8B [1%] NU

[†] ἀφιέναι ἁμαρτίας f³⁵ 8A,C,N(W) [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 [0.8%] | ~ 2 ἀφαιναί B,D [0.2%] NU

[‡] ἐγειραι f⁵ [55%] CP,HF,RP,TR | ἐγειρε 8A,B,C,D,N,W [45%] OC,NU

[‡] ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου f³⁵ 8A,C,D,N [91%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 345612 B,W [9%] NU

[‡] παραλελυμένῳ *rell* | παραλυτικῶ 8C,D,N,W [11%]

[‡] ἐγειραι f⁵ [55%] CP,HF,RP,TR | ἐγειρε 8A,B,C,D,N,W [45%] OC,NU

^w ὦ f⁵ [58%] CP,TR | ο 8A,B,C,N,W [42%] HF,RP,OC,NU | D is wild

^x λευὴν *rell* | λευὴ [10%] | λευεὶν 8A,B,C,N,W [4%] | λευεὶ (D) [1%]

^y καταλιπὼν *rell* | καταλειπὼν A [12%]

^z ἅπαντα f⁵ A [93%] CP,HF,RP,TR,OC | ἀπαντας 8 | παντας C | παντα B,D,N,W [2%] NU | --- [5%]

^a ἠκολούθησεν f⁵ 8A,C,N [99.3%] CP,HF,RP,TR,OC | ἠκολούθει B,D,W [0.7%] NU

^b μεγάλην *rell* | ἰ ο [1.5%] TR

^c τελωνῶν πολλοὺς f⁵ A [95%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 8B,C,D,N,W [5%] NU

^d γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι f³⁵ A,N [98%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 53412 (B)C,W [1%] NU | 1345 [1%] | ~ 5341

(R) (Render, "the scribes and Pharisees complained about them to His disciples.")

^e τῶν f⁵ 8A,B,C,D,N,W [70%] CP,HF,RP,OC,NU | --- [30%] TR

^f ἀλλ' *rell* | ἀλλα A,B,W [0.4%] NU

^g εἶπον *rell* | εἶπαν 8⁴B,C,D,N,W [0.7%] NU

^h διὰ τί f⁵ 8A,C,D,N [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- 8⁴B,W [1%] NU

ⁱ δε f⁵ A [91%] CP,HF,RP,TR,OC | ἰ ἰησοῦς 8⁴8B,C,D,W [9%] NU

ἐστὶν ποιῆσαι νηστεύειν,^j 35 Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι^k ὅταν ἀπαρθῆ ἀπ’ αὐτῶν ὁ νυμφίος· τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.»

New wine vs. old wineskins

36 Ἐλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς ὅτι «Οὐδεὶς ἐπίβλημα^l ἱματίου καινοῦ^m ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μή γε, καὶ τὸ καινὸν σχίζειⁿ καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ^o τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ. 37 Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ρήξει ὁ νέος οἶνος^p τοὺς ἀσκούς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. 38 Ἀλλὰ^q οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον, καὶ ἀμφοτέροι συντηροῦνται. 39 Καὶ^r οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν εὐθέως^s θέλει νέον, λέγει γάρ, «Ὁ παλαιὸς χρηστότερός^t ἐστίν.»»

Jesus is Lord of the Sabbath

6 Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ^v διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν^w σπορίμων· καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχνας καὶ ἤσθιον,^x ψάχοντες ταῖς χερσίν. 2 Τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς,^y «Τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν^z ἐν^a τοῖς σάββασιν;» 3 Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς,^b «Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, ὃ ἐποίησεν Δαυὶδ ὀπότε^c ἐπεινασεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ ὄντες.^d 4 ὡς^e εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβεν καὶ^f ἔφαγεν, καὶ ἔδωκεν καὶ^g τοῖς μετ’ αὐτοῦ—οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;» 5 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι^h «Κύριός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.»ⁱ

^j νηστεύειν ^f55 NA,C,D,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | νηστεύσαι B [1%] NU

^k ἡμεραὶ ^f55 NC [25%] | 1 καὶ ^ϕ4A,B,D,W [75%] CP, HF, RP, TR, OC, NU

^l ἐπιβλημα ^f55 A,C [97%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ἀπο ^ϕ4NB,D,W [3%] NU

^m καινοῦ ^f55 A,C [98%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 σχίσας ^ϕ4NB,D,W [2%] NU

ⁿ σχίζει ^f55 A [97%] CP, HF, RP, TR | σχίσαι NB,C,D,W [2%] OC, NU | σχίζεται [1%]

^o συμφωνεῖ ^f55 [79%] CP, HF, RP | 1 ἐπιβλημα (D) [1%] TR | 1 το ἐπιβλημα [18%] OC | συμφωνήσει το ἐπιβλημα ^ϕ4NB,C,W [2%] NU | συμφωνήσει A

^p ο νεος οινος ^f55 A [84%] CP, HF, RP, TR | ~ 1312 ^ϕ4B,C,D,W [15%] OC, NU | 13 ^κ [1%]

^q ἀλλα *rell* | ἀλλ B,C [40%]

^r καὶ ἀμφοτέροι συντηροῦνται ^f55 A,C(D) (98.6%—of which 1.7% have minor variations) CP, HF, RP, TR, OC | --- ^ϕ4(N)B(W) (1.2%) NU | long omissions (0.2%)

^s καὶ ^f55 NA,C,W [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- ^ϕ4B [0.4%] | D omits verse 39

^t εὐθέως ^f55 A [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εὐθὺς [2%] | --- ^ϕ4NB,C,W [1.5%] NU

^u χρηστότερος ^f55 A,C [99%] CP, HF, RP, TR, OC | χρηστός ^ϕ4NB,W [1%] NU

^v δευτεροπρώτῳ ^f55 A,C,D (92.1%) CP, HF, RP, TR, OC | δευτεροῦ πρώτῳ (6%) | --- ^ϕ4NB,W (1.6%) NU | four other variants (0.2%)

^w τῶν ^f55 C,D [88%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^ϕ4NA,B,W [12%] NU

^x τοὺς στάχνας καὶ ἠσθιον ^f55 A(D)W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 3412 ^ϕ4,75vB,C [2%] NU | 234 ^κ

^y αὐτοῖς ^f55 A [97%] CP, HF, RP, TR, OC | αὐτῷ D [1%] | --- ^ϕ4NB,C,W [1.5%] NU | two other variants

^z ποιεῖν ^f55 NA,C,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^ϕ4B [0.5%] NU | D is wild | three other variants

^a ἐν ^f55 A,C [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^ϕ4NB,W [5%] NU

^b πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ ἰησοῦς ^f55 ^ϕ75vC [80%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ~ 45312 A [12%] | ~ 45123 ^κW [4%] | ~ 31245 [1%] | 1235 ^ϕ4B | ~ 453 αὐτοὺς [0.5%] | ~ 45 ἔλεγεν 12 D | ~ 453 [2%]

^c ὀποτε ^f55 A [89%] CP, HF, RP, TR, OC | ὀτε ^ϕ4NB,C,D,W [11%] NU

^d ὄντες ^f55 A,C [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | παντεὺς [1%] | --- ^ϕ4NB,D,W [2.5%]

^e ὡς ^f55 NA,C [93%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | πῶς [7%] | --- ^ϕ4B,D

^f ἔλαβεν καὶ ^f55 A [85%] CP, HF, RP, TR, OC | λαβὼν B,C [0.5%] NU | --- ^κD,W [14.5%]

^g καὶ ^f55 NA,D [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^ϕ4B,W [2.5%] NU

^h ὅτι ^f55 A(D) [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^ϕ4NB,W [2%] NU

ⁱ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου ^f55 A(D) [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 671234 ^κB,W [0.3%] NU

He heals on the Sabbath

6 Ἐγένετο δὲ καί ἑν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν. Καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος,^k καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. 7 Παρετήρουν^l δὲ^m οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, εἰⁿ τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει,^o ἵνα εὗρωσιν κατηγορίαν^p αὐτοῦ.^q 8 Αὐτὸς δὲ ἤδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν καὶ εἶπεν^r τῷ ἀνθρώπῳ^s τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα, «Ἐγειραί^t καὶ στήθι εἰς τὸ μέσον.» Ὁ δὲ^u ἀναστὰς ἔστη. 9 Εἶπεν οὖν^v ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς· «Ἐπερωτήσω^w ὑμᾶς τι^x ἵνα ἔξεστιν τοῖς σάββασιν^y ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι;»^z 10 Καὶ περιβλεψάμενος πάντας αὐτούς^b εἶπεν αὐτῶ,^c «Ἐκτεῖνον τὴν χεῖρά σου.» Ὁ δὲ ἐποίησεν οὕτως^d καὶ ἀποκατεστάθη^e ἡ χεὶρ αὐτοῦ, ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.^f

The rejection

11 Αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας, καὶ διελάλουν^g πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσειαν^h τῷ Ἰησοῦ.

Choosing the Twelve

12 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐξῆλθενⁱ εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ. 13 Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα προσεφώνησεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν.^j 14 Σίμωνα (ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον) καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,^k Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην,^l Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον,^m 15 Ματθαῖονⁿ καὶ Θωμᾶν,^o Ἰάκωβον (τὸν τοῦ^p

^j καὶ f⁵⁵ A [86%] HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{B}^4$ AB,W [14%] CP,NU | D is wild

^k ἐκεῖ ἄνθρωπος f⁵⁵ A [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 $\mathfrak{B}^4$ AB,W [3%] NU | 2 D

^l παρετήρουν f⁵⁵ X [89%] CP,HF,RP,TR,OC | παρετήρουντο $\mathfrak{B}^4$ A,B,D [11%] NU

^m δε f⁵⁵ A [93%] CP,HF,RP,OC | 1 αὐτον $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [7%] TR,NU

ⁿ εἰ f⁵⁵ D [25%] | 1 ἐν $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [75%] CP,HF,RP,TR,OC,NU

^o θεραπεύσει f⁵⁵ $\mathfrak{B}^4$ B [97%] CP,HF,RP,TR,OC | θεραπευεῖ AB,D,W [3%] NU

^p κατηγορίαν f⁵⁵ A,W [93%] CP,HF,RP,TR,OC | κατηγορεῖν $\mathfrak{B}^4$ AB [7%] NU | κατηγορησαί D

^q αὐτου *rell* | κατ 1 W [15%]

^r καὶ εἶπεν f⁵⁵ A [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2 δε $\mathfrak{B}^4$ AB,W [3%] NU | 2 [0.5%] | λέγει D

^s ἄνθρωπο f⁵⁵ A,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ἀνδρὶ $\mathfrak{B}^4$ AB [3%] NU | --- D

^t ἐγειραί f⁵⁵ [55%] CP,HF,RP,TR | ἐγειρε $\mathfrak{B}^4$ AB,W [45%] OC,NU | ἐγειρου D

^u ο δε f⁵⁵ A [96%] CP,HF,RP,TR,OC | καὶ $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [4%] NU

^v οὖν f⁵⁵ A [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | δε $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [2.5%] NU

^w ἐπερωτήσω f⁵⁵ A,D [99.2%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐπερωτῶ $\mathfrak{B}^4$ AB,W [0.4%] NU | ἐρωτήσω [0.4%]

^x τι f⁵⁵ A [99%] CP,HF,RP,TR,OC | εἰ $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [1%] NU

^y τοῖς σαββάσιν f⁵⁵ A [99%] CP,HF,RP,TR,OC | τῶ σαββάτῳ $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [1%] NU

^z ἀποκτεῖναι f⁵⁵ A [90%] CP,HF,RP,OC | ἀπολεσαι $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [10%] TR,NU

^a ἀποκτεῖναι *rell* | 1 οἱ δε εἰσιπων D [15%]

^b αὐτούς *rell* | 1 ἐν ὀργῃ D [10%] | 1 μετ ὀργῆς [1%]

^c αὐτο f⁵⁵ $\mathfrak{B}^4$ A,B [90%] CP,HF,RP,OC,NU | τῷ ἀνθρώπῳ AB,D,W [10%] TR

^d ἐποίησεν οὕτως f⁵⁵ [42%] CP,TR | 1 $\mathfrak{B}^4$ A,B [54.5%] HF,RP,OC,NU | ἐξετεῖνεν AB,D,W [3.5%]

^e ἀποκατεστάθη f⁵⁵ $\mathfrak{B}^4$ B [55%] CP,HF,RP,TR,OC | ἀπεκατεσταθη A,D,W [44%] NU | ἀπεκατεστη X [1%]

^f υγιὴς ὡς ἡ ἄλλη f⁵⁵ [80%] CP,HF,RP,TR | 234 A,D,Q [18%] OC | 12 καὶ 34 D [1.5%] | 1 W | --- $\mathfrak{B}^4,75$ AB [0.5%] NU

^g διελάλουν *rell* | ἐλάλουν $\mathfrak{B}^4$ [15%] | διαλογίζοντο D | one other variant

^h ποιήσειαν f⁵⁵ $\mathfrak{B}^4$ [91%] CP,HF,RP,TR,OC | ποιησαιεν $\mathfrak{B}^4$ B [6%] NU | ποιησειεν A,W [0.5%] | ποιησεν X | five other variants D [2%]

ⁱ ἐξῆλθεν f⁵⁵ Q [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐξελθειν αὐτον $\mathfrak{B}^4,75$ AB,D,W [3%] NU

^j ὠνόμασεν *rell* | ὀνομασε [15%] | ἐκάλεσε D

^k αὐτου f⁵⁵ A,Q [92%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 καὶ $\mathfrak{B}^4,75$ AB,D,W [8%] NU

^l ἰωάννην f⁵⁵ A,Q [99%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 καὶ $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [1%] NU

^m βαρθολομαῖον f⁵⁵ A,Q [99%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 καὶ $\mathfrak{B}^4$ AB,D,W [1%] NU

ⁿ ματθαῖον f⁵⁵ A,Q [99%] CP,HF,RP,TR,OC | μαθθαῖον $\mathfrak{B}^4$ AB,D [0.5%] NU | μαθθεον W | two other variants

^o θωμαν f⁵⁵ A,B,Q,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 καὶ $\mathfrak{B}^4$ (D) [2%] NU

^p τον του f⁵⁵ A,D,Q [95%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{B}^4$ AB,W [2%] NU | 2 [3%]

Αλφαιού) και Σίμωνα (τὸν καλούμενον Ζηλωτὴν),^q 16 Ἰούδαν Ἰακώβου και Ἰούδαν Ἰσκαριώτην^r (ὃς και^s ἐγένετο προδότης).

A sermon on a level place

17 Καὶ καταβάς μετ' αὐτῶν ἔστη ἐπὶ τόπου¹ πεδινοῦ, και ὄχλος^u μαθητῶν αὐτοῦ, και πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας και Ἱερουσαλήμ, και τῆς παραλίου Τύρου και Σιδῶνος, οἱ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ και ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν. 18 και οἱ ὀχλούμενοι^v ὑπὸ^w πνευμάτων ἀκαθάρτων—και^x ἐθεραπεύοντο. 19 Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει^y ἄπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο και ἰατο πάντας.

Blessings

20 Καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγεν· «Μακάριοι οἱ πτωχοί,^z ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 21 Μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν, ὅτι χορτασθήσεσθε. Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε. 22 Μακάριοί ἐστε ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, και ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς και ὀνειδίσωσιν και ἐκβάλωσιν τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρόν, ἔνεκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. 23 Χάρητε^a ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ και σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ ταῦτα^b γὰρ ἐποιοῦν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Woes

24 »Πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις, ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν. 25 Οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι,^c ὅτι πεινάσετε. Οὐαὶ ὑμῖν^d οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε και κλαύσετε. 26 Οὐαὶ^e ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς^f πάντες οἱ ἄνθρωποι,^g κατὰ ταῦτα^h γὰρ ἐποιοῦν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Instructions

27 »Ἀλλά,ⁱ ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν· Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς· 28 εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς,^j προσεύχεσθε ὑπὲρ^k τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. 29 Τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε και τὴν ἄλλην· και ἀπὸ

^q ζηλωτην **f**³⁵ A [96%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και **ϕ**^{4,75v} **κ**B, D, Q, W [4%] NU

^r ἰσκαριωτην **f**³⁵ A, Q, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ἰσκαριωθ **ϕ**^{4,75} **κ**B [0.5%] NU | σκαριωθ D | four other variants

^s και **f**³⁵ A, D, Q [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ**B, W [0.5%] NU

^t τοπου *rell* | του [15%] | του 1 [1%]

^u οχλος **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 πολυς **ϕ**⁷⁵ **κ**B, W [1%] NU

^v οχλουμενοι **f**³⁵ D, Q, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ενοχλουμενοι **ϕ**⁷⁵ **κ**A, B, T [1%] NU

^w υπο **f**³⁵ [60%] CP, HF, RP, TR | απο **ϕ**⁷⁵ **κ**A, B, D, Q, T, W [40%] OC, NU

^x και **f**³⁵ [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**A, B, D, Q, T, W [1.5%] NU

^y εζητει **f**³⁵ A, D, Q [99%] CP, HF, RP, TR, OC | εζητουν **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T, W [1%] NU

^z πτωχοι *rell* | 1 τω πνευματι Q [10%]

^a χαρητε **f**³⁵ **κ**A, B, D [95%] CP, HF, RP, OC, NU | χαριετε [5%] TR

^b ταυτα **f**³⁵ **κ**A [98.5%] CP, HF, RP, TR | τα αυτα **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, Q, W [1.5%] OC, NU

^c εμπεπλησμενοι **f**³⁵ A(D) [85%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 νυν **ϕ**⁷⁵ **κ**B, Q, T(W) [15%] NU

^d υμιν **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ A, D, Q [97%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ**B, W [3%] NU

^e ουαι **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ **κ**A, B, Q, T [96%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 υμιν (D)W [4%] TR

^f καλωσ ειπωσιν υμασ **f**³⁵ **κ**A (22%) CP | ~ 132 D, Q, T, W (76.1%) HF, RP, TR, OC | ~ 312 **ϕ**⁷⁵ **κ**B (0.2%) NU | 12 (1.2%) | long omissions (0.4%) | two other variants (0.1%)

^g παντες οι ανθρωποι **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ A, B, Q, T (38.3%) TR, OC, NU | ~ 231 **κ** (0.2%) | 23 D (60.5%) CP, HF, RP | 13 W (0.6%) | long omission (0.4%)

^h ταυτα **f**³⁵ **κ**A, T [94%] CP, HF, RP, TR | τα αυτα **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, W [6%] OC, NU

ⁱ αλλα **f**³⁵ **κ**A, B, D, W [73%] CP, OC | αλλ [27%] HF, RP, TR, NU

^j υμασ **f**³⁵ **κ**A, B, D [45%] NU | υμιν **ϕ**⁷⁵ [46%] CP, HF, RP, OC | 1 και W [1%] | υμιν και [8%] TR

^k υπερ **f**³⁵ A, D [99%] CP, HF, RP, TR, OC | περι **ϕ**⁷⁵ **κ**B, W [1%] NU

τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης. **30** Παντὶ δὲ τῷ¹ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει. **31** Καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς^m ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. **32** Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; Καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν. **33** Καὶⁿ ἐὰν ἀγαθοποιήτε τοὺς ἀγαθοποιῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; Καὶ γὰρ^o οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. **34** Καὶ ἐὰν δανείζητε^p παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν,^q ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν;^r Καὶ γὰρ^s ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς^t δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσιν τὰ ἴσα.

Be compassionate

35 »Πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε,^u μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ^v Ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς. **36** Γίνεσθε οὖν^w οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ^x ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν.

We get what we give

37 »Καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε.^y Μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. Ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε. **38** Δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλόν— πεπεσμένον καὶ^z σεσαλευμένον καὶ^a ὑπερεκχυνόμενον^b—δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. Τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ᾧ^c μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.»

39 Εἶπεν δὲ^d παραβολὴν αὐτοῖς· «Μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὀδηγεῖν; Οὐχὶ ἀμφοτέρω εἰς βόθυνον πεσοῦνται;^e **40** Οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ,^f κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. **41** Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ^g ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς; **42** Ἡ πῶς^h δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, «Ἀδελφέ, ἄφες ἐκβάλλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου,» αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; Ὑποκριτὰ, ἐκβαλε πρῶτον τὴν

¹ δε το **f**³⁵ A,D [93%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 [6.5%] | --- **κ**B, W [0.5%] NU

^m και υμεις **f**³⁵ **κ**A, D, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 [1.5%] | --- B [0.5%] NU

ⁿ και **f**³⁵ A, D, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 γαρ **φ**⁷⁵**κ**B, NU | long omission [0.7%]

^o γαρ **f**³⁵ A, D [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ**B, W [2%] NU

^p δανειζητε **f**³⁵ [64%] CP, HF, RP, TR, OC | δανειζετε [26%] | δανιζετε A, D [9%] | δανισητε B [0.2%] NU | δανισηται **κ**W | four further variants

^q απολαβειν **f**³⁵ A, D [99%] CP, HF, RP, TR, OC | λαβειν **φ**⁷⁵**κ**B, W [1%] NU

^r εστιν **f**³⁵ **κ**A, D(W) [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- **φ**^{45v,75}B [0.3%]

^s γαρ **f**³⁵ A, D [73%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 οι [25%] TR | 1 και [1.5%] | --- **φ**⁷⁵**κ**B, W [0.5%] NU

^t αμαρτωλοισ *rell* | αμαρτωλους [12%]

^u δανειζετε **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, TR, OC | δανιζετε A, B, D, W [9%] NU | δανιζεται **κ** [1%]

^v υιοι **f**³⁵ **κ**A, B, D, W [94%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | 1 του [6%] TR

^w ουν **f**³⁵ A [96%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **φ**^{45,75}**κ**B, D, W [4%] NU

^x και **f**³⁵ A, D [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- **κ**B, W [3.5%]

^y κριθητε **f**³⁵ A, C, D [93%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και **φ**⁷⁵**κ**B, W [7%] NU

^z και **f**³⁵ A, C [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ**B, D, W [1%] NU

^a και **f**³⁵ A, C [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **φ**⁷⁵**κ**B, D, W [1.5%] NU

^b υπερεκχυνομενον **f**³⁵ **φ**⁷⁵ [96%] CP, HF, RP, TR, OC | υπερεκχυννομενον **κ**A, B, C, D, W [4%] NU

^c τω γαρ αυτω μετρω ω **f**³⁵ A, C (91.4%) CP, HF, RP, TR, OC | 1245 (5.9%) | 1345 **φ**⁴⁵ (0.7%) | 1235 (0.4%) | 1234 (0.3%) | ~ 524 **κ**B, D, W (1.1%) NU | four other variants (0.2%)

^d δε **f**³⁵ **φ**^{45v}A [95%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και **κ**B, C, D, W [5%] NU

^e πεσοονται **f**³⁵ **κ**A, C [95%] CP, HF, RP, TR, OC | εμπεσοονται B(D, W) [5%] NU

^f αυτου **f**³⁵ A, C [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **φ**⁷⁵**κ**B, D, W [5%] NU

^g το *rell* | τω [23%]

^h η πως **f**³⁵ A, C, D, W [99.2%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 **φ**⁷⁵B, NU | 2 δε **κ** [0.2%] | και 2 [0.4%]

δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου.ⁱ

A tree is known by its fruit

43 »Οὐ γάρ ἐστιν δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ^j δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν 44 —ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσιν σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσιν σταφυλήν.^k 45 Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ^l προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος^m ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦⁿ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ^o περισσεύματος τῆς^p καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

Two foundations

46 »Τί δέ με καλεῖτε, «Κύριε, Κύριε,» καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; 47 Πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς—ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐστὶν ὅμοιος· 48 ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς^q ἔσκαψεν καὶ ἐβάθυνεν καὶ ἔθηκεν θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν. Πλημμύρας^r δὲ γενομένης, προσέρρηξεν^s ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσεν σαλεῦσαι αὐτήν, τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.^t 49 Ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι τὴν^u οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου, ἧ προσέρρηξεν^v ὁ ποταμὸς, καὶ εὐθέως^w ἔπεσεν·^x καὶ ἐγένετο τὸ^y ῥῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.»

The faith of a centurion

7 1 Ἐπει δὲ^z ἐπλήρωσεν πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσηλθεν^a εἰς Καπερναοῦμ.^b 2 Ἐκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων ἔμελλεν^c τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος. 3 Ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. 4 Οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες^d ὅτι ἄξιός

ⁱ ἐκβαλεῖν το κάρφος το εν τω οφθαλμου του αδελφου σου f³⁵ NA,C(D) [98%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2-10,1 f⁷⁵B,W [2%] NU

^j ουδε f³⁵ A,C,D [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 παλιν f⁷⁵KB,W [2.5%] NU

^k τρυγωσιν σταφυλην f³⁵ A [96%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 f⁷⁵KB,C,D,W [2.5%] NU | ~ σταφυλας 1 [1%] | 2 [0.5%]

^l αουτου f³⁵ A,C,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- f⁷⁵KB,D [1%] NU

^m ανθρωπος f³⁵ A,C,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- f⁷⁵KB,D [1%] NU

ⁿ θησαυρου της καρδιας αουτου f³⁵ A,C [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- f⁷⁵KB,D,W [1%] NU

^o του f³⁵ C [65%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NA,B,D,W [35%] NU

^p της f³⁵ C [86%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NA,B,D,W [14%] NU

^q ος *rell* | 1 και [0.5%] OC

^r πλημμυρας f³⁵ A,C [98%] CP,HF,RP,TR,OC | πλημυρας D [1.5%] | πλημυρης f⁷⁵W | πλημυρης KB [0.5%] NU

^s προσερρηξεν f³⁵ f⁷⁵A,C [99%] CP,HF,RP,TR,OC | προσερρηξεν KB,D,W [1%] NU

^t τεθεμελιωτο γαρ επι την πετραν f³⁵ A,C,D [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | δια το καλως οικοδομησθαι αυτην KB,W [1.5%] NU

^u την f³⁵ f⁷⁵ [30%] | --- NA,B,C,D,W [70%] CP,HF,RP,TR,OC,NU

^v προσερρηξεν f³⁵ f⁷⁵NA,C(W) [99%] CP,HF,RP,TR,OC | προσερρηξεν B [1%] NU | συνερηξεν D

^w ευθεως f³⁵ A,W [91%] CP,HF,RP,TR | ευθυς f^{45,75}KB,C [9%] OC,NU | --- D

^x επεσεν f³⁵ A,C,W [96%] CP,HF,RP,TR,OC | συνεπεσεν f^{45,75}KB,D [4%] NU

^y το *rell* | --- [16%]

^z επει δε f³⁵ K [94%] CP,HF,RP,TR,OC | επειδη A,B,C,W [3%] NU | επειδη 2 [2.5%] | οτε 2 [0.5%] | D is wild

^a εισηλθεν *rell* | 1 ο ιησους [12%]

^b καπερναουμ f³⁵ A [99%] CP,HF,RP,TR,OC | καφαρναουμ f⁷⁵KB,C,D,W [1%] NU

^c εμελλεν f³⁵ [60%] CP,HF,RP | ημελλεν f⁷⁵NA,B,C,D,W [39.5%] TR,OC,NU | two other variants [0.5%]

^d λεγοντες *rell* | 1 αυτω [16%]

ἐστιν ᾧ παρέξει^ε τοῦτο, 5 «Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν.» 6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς.

Ἦδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐπεμψεν πρὸς αὐτὸν^f ὁ ἑκατόνταρχος φίλους^ε λέγων αὐτῷ· «Κύριε, μὴ σκύλλου, οὐ γὰρ εἰμι ἰκανός^h ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγηνⁱ εἰσέλθῃς. 7 Διὸ οὐδὲ ἔμαυτὸν ἤξιωσα πρὸς σε ἐλθεῖν. Ἀλλ’^j εἶπε λόγῳ καὶ ἰαθήσεται^k ὁ παῖς μου· 8 καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ’ ἔμαυτὸν στρατιώτας. Καὶ λέγω τούτῳ, <Πορεύθητι,> καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, <Ἐρχου,> καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, <Ποίησον τοῦτο,> καὶ ποιεῖ.»

9 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν αὐτόν, καὶ στραφεὶς τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπεν, «Λέγω ὑμῖν, οὐδὲ^l ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὔρον.» 10 Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον^m εὔρον τὸν ἀσθενοῦνταⁿ δοῦλον ὑγιαίνοντα.

A widow's son raised

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ^ο ἐξῆς, ἐπορεύετο^{p,q} εἰς πόλιν καλουμένην Ναῖν,^r καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ^s οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἰκανοί,^t καὶ ὄχλος πολὺς. 12 Ὡς δὲ ἤγγισεν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοῦ, ἐξεκομίζετο τεθνηκώς, υἱὸς μονογενῆς^u τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτῇ^v χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἰκανός^w σὺν αὐτῇ. 13 Καὶ ἰδὼν αὐτήν ὁ Κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ’ αὐτῆς^x καὶ εἶπεν αὐτῇ, «Μὴ κλαῖε.» 14 Καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοροῦ, οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν. Καὶ εἶπεν, «Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.» 15 Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς καὶ ἤρξατο λαλεῖν. Καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

16 Ἐλαβεν δὲ φόβος πάντας^y καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, λέγοντες ὅτι «Προφήτης μέγας ἐγήγερται^z ἐν ἡμῖν,» καὶ ὅτι «Ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.»^a 17 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν^b πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

^ε παρέξει f³⁵ [90%] CP, HF, RP, TR, OC | παρεξῆ KA, B, C, D, W [5%] NU | παρεξίεις [5%]

^f πρὸς (ἐπ A) αὐτον f³⁵ (A) C, D (W) [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ KB [1%] NU

^ε ο ἑκατονταρχος φιλους f³⁵ Ϝ^{45v} A, D [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 312 NC [2%] | ~ 31 εκατονταρχης Ϝ^{75v} B, W [0.5%] NU | three other variants [1%]

^h εἰμι ἰκανος f³⁵ A, C, D [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 (μῆ Ϝ) Ϝ^{75v} (κ) B, W [0.3%] NU

ⁱ μου ὑπο τὴν στέγην f³⁵ NC, D, W [55%] CP, HF | ~ 2341 Ϝ^{75v} A, B [45%] RP, TR, OC, NU

^j ἀλλ f³⁵ KD [90%] CP, HF, RP, OC | ἀλλὰ Ϝ⁷⁵ A, B (C) W [10%] TR, NU

^k ἰαθήσεται f³⁵ KA, C, D, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ἰαθητῶ Ϝ^{75v} B [0.3%] NU

^l οὐδε f³⁵ Ϝ⁷⁵ KA, B, C, W [55%] TR, OC, NU | οὐτε [45%] CP, HF, RP | οὐδεποτε D

^m οἱ πεμφθεντες εἰς τὸν οἶκον f³⁵ A, C [87%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 34512 Ϝ⁷⁵ KB, W [10%] NU | ~ 3512 D | two other variants [3%]

ⁿ ἀσθενοντα f³⁵ A, C (D) [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ KB, W [1.5%] NU

^ο τῇ f³⁵ NC, D, W [50%] CP, TR | τῶ Ϝ⁷⁵ A, B [50%] HF, RP, OC, NU

^p ἐπορεύετο f³⁵ A, C, D [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐπορευθη Ϝ⁷⁵ KB, W [1.5%] NU | two other variants

^q ἐπορευετο *rell* | I ο ἰησους [10%]

^r ναῖν *rell* | ναειν [20%] | five further spellings [2%]

^s αὐτῷ f³⁵ Ϝ⁷⁵ KB, C, D, W [85%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | --- A [15%]

^t αὐτου ἰκανοι f³⁵ A, C [98.4%] CP, HF, RP, TR, OC | I Ϝ⁷⁵ KB, D, W (1%) NU | 2 (0.5%)

^u υἱος μονογενῆς f³⁵ A, C, D [99.3%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 Ϝ^{75v} KB, W [0.7%] NU

^v αὐτῇ f³⁵ A, W [89%] CP, HF, RP, TR | I ἠν Ϝ⁷⁵ KB, C [11%] OC, NU | ουσῃ D

^w ἰκανος f³⁵ A, C [94%] CP, HF, RP, TR | I ἠν Ϝ⁷⁵ KB, W [6%] some TRs, OC, NU | D is wild

^x αὐτῇ *rell* | αὐτην K [20%]

^y παντας f³⁵ Ϝ⁷⁵ B, D [86%] CP, HF, RP, OC, NU | απαντας KA, C, W [14%] TR

^z ἐγήγερται f³⁵ W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ηγερθη Ϝ⁷⁵ KA, B, C [2%] NU | ἐξηγερθη D

^a αὐτου *rell* | I εἰς αγαθον [17%]

^b ἐν f³⁵ A, D [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ KB, W [2%] NU

Messengers from John

18 Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννη οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων. 19 Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ Ἰωάννης ἔπεμψεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν^ο λέγων, «Σὺ εἶ ὁ Ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον^δ προσδοκῶμεν;» 20 Παραγνεόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες εἶπον·^ε «Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς ἀπέσταλκεν^φ ἡμᾶς πρὸς σε λέγων, «Σὺ εἶ ὁ Ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον^ε προσδοκῶμεν;»» 21 Ἐν αὐτῇ δὲ^η τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσεν πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸ^ι βλέπειν. 22 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς^ζ εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ εἶδετε^κ καὶ ἠκούσατε· ὅτι^ι τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν,^μ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται,^ν κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. 23 Καί, μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί.»

Jesus praises John

24 Ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων^ο Ἰωάννου, ἤρξατο λέγειν τοῖς ὄχλοις^ρ περὶ Ἰωάννου· «Τὶ ἐξεληλύθατε^θ εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι, κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; 25 Ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε^θ ἰδεῖν, ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; Ἴδού, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσίν. 26 Ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε^θ ἰδεῖν, προφήτην; Ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. 27 Οὗτός^ι ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται· «Ἴδού, ἐγὼ^υ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.» 28 Λέγω γὰρ^ν ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης^ω Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ^χ οὐδεὶς ἐστιν· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστιν.»

29 (Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας, καὶ οἱ τελῶναι, ἐδικαίωσαν τὸν Θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. 30 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτούς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.)

^ο ἰησοῦν **f**³⁵ **NA**,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | κυριον B [1%] NU | D is wild

^δ ἄλλον *rell* | ετερον **NB**,W [8.5%] OC

^ε ειπον *rell* | ειπαν **NB**,D [0.5%] NU

^φ απεσταλκεν **f**³⁵ A,D [92%] CP,HF,RP,TR,OC | απεστειλεν **φ**⁷⁵**NA**,W [8%] NU

^ε ἄλλον *rell* | ετερον **ND**,W [3%] OC

^η αυτη δε **f**³⁵ A,D [94%] CP,HF,RP,TR,OC | 2 [2%] | εκεινη **φ**⁷⁵**NA**,W [4%] NU

^ι το **f**³⁵ W [55%] CP,HF,RP,TR,OC | του [3%] | --- **φ**⁷⁵**NA**,B [42%] NU | D is wild

^ζ ο ιησους **f**³⁵ A [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **NB**,D,W [1%] NU

^κ ειdete *rell* | ιδετε [28%]

^ι οτι **f**³⁵ A(D) [95%] CP,HF,RP,TR | --- **φ**⁷⁵**NA**,W [5%] OC,NU

^μ αναβλεπουσιν *rell* | 1 και **φ**⁷⁵W [8%] OC

^ν καθαριζονται **f**³⁵ A [84%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 και **φ**⁷⁵**NA**,D,W [16%] NU

^ο αγγελων *rell* | μαθητων [10%] OC

^ρ τοις οχλοις **f**³⁵ **N**(D) [78%] CP,HF,RP | προς τους οχλους A,B,W [22%] TR,OC,NU | προς του οχλου **φ**⁷⁵

^θ εξεληλυθατε **f**³⁵ [88%] CP,HF,RP,TR,OC | εξηλθατε **φ**⁷⁵A,B,D,W [2.5%] NU | εξηλθετε [9.5%] | εξηλθαται **N**

^ζ εξεληλυθατε **f**³⁵ [85%] CP,HF,RP,TR,OC | εξηλθατε **φ**⁷⁵A,B,D,W [4%] NU | εξηλθετε [11%] | εξηλθαται **N**

^ε εξεληλυθατε **f**³⁵ A,W [92%] CP,HF,RP,TR,OC | εξηλθατε **φ**⁷⁵B,D [3%] NU | εξηλθετε [5%] | εξηλθαται **N**

^ι ουτος *rell* | 1 γαρ [20%]

^υ εγω **f**³⁵ A [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **NB**,D,W [1.5%] NU

^ν λεγω γαρ **f**³⁵ A [96%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 **φ**⁷⁵B [2%] NU | αμην 1 **N** [1%] | 1 δε D,W [1%]

^ω προφητης **f**³⁵ A(D) [86%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **φ**⁷⁵**NA**,W [14%] NU

^χ του βαπτιστου **f**³⁵ A(D) [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **φ**⁷⁵**NA**,W [1.5%] NU

Inconsistency of the Pharisees

31 «Τίνι^γ οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι; 32 Ὅμοιοί εἰσιν παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις καὶ λέγουσιν,^z «Ἡδύσησάμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν,^a καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.» 33 Ἐλήλυθεν γὰρ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς μήτε^b ἄρτον ἐσθίων^c μήτε οἶνον πίνων,^d καὶ λέγετε, «Δαιμόνιον ἔχει.» 34 Ἐλήλυθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγετε, «Ἴδού, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν^e καὶ ἀμαρτωλῶν.» 35 Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς πάντων.»^f

A lesson in forgiveness

36 Ἡρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν^g τοῦ Φαρισαίου ἀνεκλίθη.^h 37 Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει ἦτις ἦνⁱ ἀμαρτωλός, καὶ ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται^k ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου, 38 καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω^l κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσιν^m καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασεν· καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἤλειφεν τῷ μύρῳ.

39 Ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτόν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων, «Οὗτος, εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἢ γυνὴ ἣτις ἄπτεται αὐτοῦ—ὅτι ἀμαρτωλός ἐστιν.» 40 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, «Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν.» Ὁ δὲ φησὶν, «Διδάσκαλε, εἰπέ.»ⁿ 41 «Δύο χρεωφειλέται^o ἦσαν δανειστῆ^p τινι. Ὁ εἷς ὥφειλεν δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πενήκοντα. 42 Μὴ ἐχόντων δὲ^q αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. Τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ,^r πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει;»^s 43 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν, «Υπολαμβάνω ὅτι ὃ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο.» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, «Ὁρθῶς ἔκρινας.»

^γ τινι *rell* | εἶπεν δε ο κυριος 1 [0.5%] TR

^z καὶ λεγουσιν **F**⁵ A [98%] CP, HF, RP, TR, OC | α λεγει **B** [0.5%] NU | λεγοντες D [1%] | λεγοντα W

^a ὑμιν **F**⁵ A [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **B**, D, W [2%] NU

^b μητε **F**⁵ A, D [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μη **B**, W [0.5%] NU | μηποτε [1%]

^c αρτον εσθιων **F**⁵ A [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **N**W [1%] NU | ~ εσθων 1 B | 2 [2%] | εσθων D

^d οινον πινων **F**⁵ (A) [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **B**(W) [1%] NU | 2 (D) [2%]

^e φιλος τελωνων **F**⁵ **A**, B, D, W [93%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ~ 21 [7%] TR

^f των τεκνων αυτης παντων **F**⁵ A [87%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 B, W [1.5%] NU | ~ 41 εργων 3 **B** | 123 D [11%]

^g την οικιαν **F**⁵ A [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | τον οικον **B**, D, W [3.5%] NU

^h ανεκλιθη **F**⁵ A, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | κατεκλιθη B, D [2%] NU | κατεκειτο **B**

ⁱ εν τη πολει ητις ην **F**⁵ A [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 45123 **B**(B) [1%] NU | 123 D | ~ τις 5123 W [1%]

^j και **F**⁵ **A**, B, W [55%] OC, NU | --- (D) [45%] CP, HF, RP, TR

^k ανακειται **F**⁵ [95%] CP, HF, RP, TR, OC | κατακειται **A**, B(D)W [5%] NU

^l παρα τους ποδας αυτου οπισω **F**⁵ [81%] CP, HF, RP, TR | ~ 51234 **B**^{82v} **B**, D, W [5%] OC, NU | 123 του ιησου 5 A [14%] | two other variants

^m ηρξατο βρεχειν τους ποδας αυτου τοις δακρυσιν **F**⁵ A [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 6712345 **B**, W [1%] NU | three other variants D

ⁿ φησιν διδασκαλε ειπε **F**⁵ [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 **B** [1%] NU | εφη 23 A(D) | ~ 213 W

^o χρεωφειλεται **F**⁵ [90%] CP, HF, RP, TR, OC | χρεοφειλεται [6%] NU | χρεοφειλεται **A**, B, W [4%] | χρεοφειλετε D

^p δανειστη **F**⁵ [90%] CP, HF, RP, TR, OC | δανιστη **A**, B, D, W [10%] NU

^q δε **F**⁵ **A**, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | --- B, D [3%] NU

^r ειπε **F**⁵ [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **B**, D, W [2.5%] NU | επι A

^s πλειον αυτον αγαπησει **F**⁵ A [92%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 132 **B**^{75v} **B**(W) [1.5%] NU | ~ 213 (D) | 13 [6.5%]

^t δε ο **F**⁵ A [95.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 (W) [1%] | 1 **B** [3%] | 2 D | --- B [0.5%] NU

44 Καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα τῷ Σίμωνι ἔφη· «Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; Εἰσηλθὸν σου εἰς τὴν οἰκίαν· ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου^u οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέν μου τοὺς πόδας καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς^v αὐτῆς ἐξέμαξεν. 45 Φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσηλθὸν^w οὐ διέλειπεν^x καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. 46 Ἐλαίω τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας, αὕτη δὲ μύρω ἤλειψέν μου τοὺς πόδας.^y 47 Οὗ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησεν πολὺ· ὅ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.»

48 Εἶπεν δὲ αὐτῇ, «Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.» 49 Καὶ ἠρξάντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, «Τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφήσιν;» 50 Εἶπεν δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, «Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.»

Jesus takes the offensive

Women provide for Jesus

8 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς καὶ αὐτὸς διώδευεν κατὰ πόλιν καὶ κώμην κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ· 2 καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμένα ἀπὸ^z πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν· Μαρία (ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ)^a ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτὰ ἐξεληλύθει· 3 καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ, ἐπιτρόπου Ἡρώδου· καὶ Σωσάννα,^b καὶ ἕτεραι πολλαί—αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ^c ἀπὸ^d τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

Parable of the soils

4 Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ, καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτόν, εἶπεν διὰ παραβολῆς· 5 «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ·^e καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν ὁ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό. 6 Καὶ ἕτερον ἔπεσεν^f ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. 7 Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαὶ ἀπέπνιξαν αὐτό. 8 Καὶ ἕτερον ἔπεσεν εἰς^g τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησεν καρπὸν ἑκατονταπλασίονα.» Ταῦτα λέγων ἐφώνει, «Ὁ ἔχων ὄτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»

The purpose of parables

9 Ἐπληρώτων δὲ αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες,^h «Τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη;»ⁱ 10 Ὁ δὲ εἶπεν· «Υμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.»

^u ἐπὶ τοὺς πόδας μου **f**⁵ A [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 **κ** [0.3%] | ~ μοι 123 [0.5%] | ~ μοι 13 B, NU | 13 μοι D | ὑπο 3 μοι W

^v τῆς κεφαλῆς **f**⁵ [78%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ**, A, B, D, W [22%] NU

^w εἰσηλθὸν **rell** | εἰσηλθεν [7%] OC

^x διέλειπεν **f**⁵ B, D [66%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | διέλειπεν **κ**, A, W [34%]

^y μοι τοὺς πόδας **f**⁵ **κ** [60%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 A, B [40%] NU | --- D, W

^z ἀπο **rell** | 1 νοσῶν καὶ μαστιγῶν καὶ [3%] OC

^a μαγδαληνὴ **rell** | μαγδαλινὴ [18%] | four further spellings

^b σωσάννα **f**⁵ [35%] CP, HF | σουσαννα **κ**, A, B, D, W [65%] RP, TR, OC, NU | three other spellings

^c αὐτῷ **f**⁵ **κ**, A [50%] CP, TR, OC | αυτοῖς B, D, W [50%] HF, RP, NU

^d ἀπο **f**⁵ [90%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐκ **κ**, A, B, D, W [10%] NU

^e αὐτοῦ **f**⁵ **κ**, B, D, W [76%] HF, RP, TR, OC, NU | εαυτοῦ A [24%] CP

^f ἔπεσεν **f**⁵ **κ**, A, D, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | κατεπεσεν **ϕ**⁷⁵ B [0.5%] NU

^g εἰς **f**⁵ **ϕ**⁷⁵ **κ**, A, B [90%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐπὶ D, W [10%] TR

^h λεγοντες **f**⁵ A [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**, B, W [1.5%] NU | τὸ D

ⁱ εἰη ἡ παραβολὴ αὕτη **f**⁵ A [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 **ϕ**⁷⁵ **κ**, W [0.5%] NU | ~ 413 B | εἰ 234 [0.5%] | ~ 1423 [1%]

The parable of the soils explained

11 »Ἔστιν δὲ αὕτη ἡ παραβολή· Ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. 12 Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσὶν οἱ ἀκούοντες·^j εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεῦσαντες σωθῶσιν. 13 Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας οἱ, ὅταν ἀκούσωσιν, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον· καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσιν καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται. 14 Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν·^k οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες,^l καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν. 15 Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῆ· οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον, κατέχουσιν καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.»

All will be exposed

16 Ταῦτα λέγων ἐφώνει· «Ὁ ἔχων ὅτα ἀκούειν, ἀκουέτω.^m Οὐδεὶς δὲ λύχων ἄψας, καλύπτει αὐτὸν σκευή ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίαςⁿ ἐπιτίθησιν,^o ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσιν τὸ φῶς. 17 Οὐ γάρ ἐστιν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερόν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ γνωσθήσεται^p καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ. 18 Βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε· Ὅς γὰρ ἐάν^q ἔχη,^r δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὅς ἐάν^s μὴ ἔχη,^t καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.»

Relationships redefined

19 Παρεγένοντο^u δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐδύναντο^v συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον. 20 Καὶ ἀπηγγέλη^w αὐτῷ λεγόντων,^x «Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.»^y 21 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, «Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιῶντες αὐτόν.»^z

Jesus stills a storm

22 Καὶ ἐγένετο^a ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἐνέβη^b εἰς^c πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, «Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης.» Καὶ ἀνήχθησαν. 23 Πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσεν. Καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο καὶ ἐκινδύνευον. 24 Καὶ προσελθόντες^d διήγειραν αὐτὸν λέγοντες,

^j ἀκουοντες f³⁵ A, W [97.5%] CP, HF, RP, TR | ακουσαντες ρ⁷⁵ NB [2.5%] OC, NU | ακολουθουντες D

^k πεσον *rell* | πεσων [22%] | εμπεσον [4.5%] | εμπεσων [1.5%]

^l ακουσαντες *rell* | ακουοντες [20%]

^m ταυτα λεγων εφωνει ο εχων οτα ακουειν ακουετω f³⁵ [55%] CP | --- ρ⁷⁵ NA, B, D, W [45%] HF, RP, TR, OC, NU

ⁿ λυχνιας *rell* | την λυχνιαν κD [14%] | λυχνιαν [5%]

^o επιτιθησιν f³⁵ A, W [86%] CP, HF, RP, TR, OC | τιθησιν ρ⁷⁵ NB [14%] NU | τιθη D

^p γνωσθησεται f³⁵ A, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μη γνωσθη ρ⁷⁵ NB(D) [1.5%] NU

^q ος γαρ εαν f³⁵ A [66%] CP, HF, RP, OC | 12 αν D [34%] TR | ~ 1 αν 2 NB [0.5%] NU | 12 W | οσον 2 ρ⁷⁵

^r εχη *rell* | εχει [24%]

^s εαν f³⁵ W [80%] CP, HF, RP, OC | αν ρ⁷⁵ NA, B, D [20%] TR, NU

^t εχη *rell* | εχει [21%]

^u παρεγενοντο f³⁵ NA, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | παρεγενετο ρ⁷⁵ B, D [1%] NU

^v εδυναντο f³⁵ [48%] CP | ηδυναντο ρ⁷⁵ NA, B, D, W [51%] HF, RP, TR, OC, NU | four other variants [1%]

^w και απηγγελη f³⁵ A [74%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 απηγγελλη [9%] | 1 απηγγελλει [4%] | 1 απηγγελει [9%] | 1 απηγγελθη W | ~ 2 δε NB, D [2.5%] NU | απηγγελλη δε ρ⁷⁵ [0.5%] | five other variants [1%]

^x λεγοντων f³⁵ A [96%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ⁷⁵ B, W [0.5%] NU | οτι κD [2.5%] | 1 οτι [1%]

^y σε θελοντες f³⁵ NA, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 ρ⁷⁵ B, NU | ζητουντες 1 D

^z αυτον f³⁵ [78%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ⁷⁵ NA, B, D, W [22%] NU

^a και εγενετο f³⁵ [80%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 δε ρ⁷⁵ NA, B, D, W [20%] NU

^b ενεβη *rell* | ανεβη ρ⁷⁵ [21%] | αναβηναι D

^c εις *rell* | 1 το W [11%]

^d και προσελθοντες f³⁵ [32%] CP | ~ 2 δε ρ⁷⁵ NA, B, D, W [68%] HF, RP, TR, OC, NU

«Ἐπιστάτα, Ἐπιστάτα,^ε ἀπολλύμεθα.» Ὁ δὲ ἐγερθεὶς^φ ἐπέτιμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος—καὶ ἐπαύσαντο,^ε καὶ ἐγένετο γαλήνη.^η 25 Εἶπεν δὲ αὐτοῖς, «Ποῦ ἐστίν^ι ἡ πίστις ὑμῶν;» Φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· «Τίς ἄρα οὕτως ἐστίν; ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.»

Jesus handles demon infestation

26 Καὶ κατέπλευσαν^ι εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν,^κ ἣτις ἐστὶν ἀντιπέραν^ι τῆς Γαλιλαίας. 27 Ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ^μ ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχεν^ν δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν—καὶ^ο ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο,^ρ καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν. 28 Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ^ρ ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν· «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου; Δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς.» 29 Παρήγγειλεν^ρ γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου (πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν, καὶ ἐδεσμεῖτο^ς ἀλύσειν καὶ πέδαις φυλασσόμενος· καὶ διαρρήσσω^ν τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος^μ εἰς τὰς ἐρήμους). 30 Ἐπρωτότησεν δὲ αὐτόν ὁ Ἰησοῦς λέγων,^ν «Τί σοὶ ἐστὶν ὄνομα;»^ω Ὁ δὲ εἶπεν, «Λεγεών»^ξ (ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσηλθεν^ν εἰς αὐτόν). 31 Καὶ παρεκάλει^ζ αὐτόν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν Ἄβυσσον ἀπελεθεῖν.

32 Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένων^α ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν^β αὐτόν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελεθεῖν, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. 33 Ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσηλθόν^ε εἰς τοὺς χοίρους—καὶ ὄρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη.

34 Ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον^δ ἔφυγον καὶ^ε ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. 35 Ἐξήλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ εὔρον

^ε επιστατα *rell* | --- W [10%] | κυριε D

^φ εγερθεις **F**⁵ A,D,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | διεγερθεις **Φ**⁷⁵KB [3%] NU

^ε επαυσαντο *rell* | επαυσατο **κ**W [25%]

^η γαληνη *rell* | 1 μεγαλη [23%]

^ι εστιν **F**⁵ D [93%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KA,B,W [7%] NU

^κ κατεπλευσαν *rell* | κατεπλευσεν W [1%] OC | καταπλευσαντες [1%] | κατεπαυσαν **κ** | two other variants

^κ γαδαρηνων **F**⁵ A,W [90%] CP,HF,RP,TR,OC | γερασηνων **Φ**⁷⁵B,D [0.3%] NU | γεργεσηνων **κ** [2%] | γαδαρινων [7%]

^ι αντιπεραν **F**⁵ [33%] CP,HF,RP,TR | αντιπερα **Φ**⁷⁵KA,B,D,W [60%] OC,NU | περαν [7%]

^μ αυτο **F**⁵ A,D [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KB,W [3%] NU

^ν ος ειχεν **F**⁵ A,D,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | εχων **Φ**⁷⁵KB [1%] NU

^ο εκ χρονων ικανων και **F**⁵ A,W [98.6%] CP,HF,RP,TR,OC | 12 πολλων 4 (0.4%) | ~ 4 χρονω ικανω **Φ**⁷⁵KB (0.7%) NU | ~ 4 χρονω πολλω (0.2%) | απο 23 ος D

^ρ ιματιον ουκ ενεδιδυσκετο **F**⁵ A(D)W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2 ενεδυσατο 1 **Φ**⁷⁵KB [1%] NU

^ρ και **F**⁵ A [98%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KB(D)W [2%] NU

^ρ παρηγγειλεν **F**⁵ **Φ**⁷⁵B [77%] HF,RP,TR,OC,NU | παρηγγελλε **κ**A,C,W [20%] CP | παρηγγειλεν [2.5%] | ελεγεν D | two other variants

^ρ εδεσμειτο **F**⁵ A,C(D)W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | εδεσμευετο **Φ**^{75ν}KB [1%] NU

^ρ διαρρησσω *rell* | διαρησσω **Φ**⁷⁵B,C [12%]

^ρ δαιμονος **F**⁵ A,W [96%] CP,HF,RP,TR,OC | δαιμονιου **Φ**⁷⁵KB,C,D [1%] NU | δαιμωνων [3%]

^ν λεγων **F**⁵ A,C,D,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KB [1.5%] NU

^ω σοι εστιν ονομα **F**⁵ A,W [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 132 **Φ**⁷⁵KB,D [2%] NU | ~ 31 C | two other variants

^ξ λεγων **F**⁵ **Φ**⁷⁵A,C,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | λεγιων **κ**D [0.3%] NU | λεγειων B

^ν δαιμονια πολλα εισηλθεν **F**⁵ A,W [91.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 312 **Φ**⁷⁵KB [1%] NU | ~ 213 [5%] | 12 εισηλθον C [2.5%] | 2 γαρ ησαν 1 D

^ζ παρεκαλει **F**⁵ A [86%] CP,HF,RP,TR,OC | παρεκαλουν **Φ**⁷⁵KB,C(D) [14%] NU | --- W

^α βοσκομενων **F**⁵ A,C,W [82%] CP,HF,RP,TR,OC | βοσκομενη **Φ**⁷⁵KB,D [18%] NU

^β παρεκαλουν **F**⁵ **κ**A(D)W [91.5%] CP,HF,RP,TR,OC | παρεκαλεσαν **Φ**⁷⁵B,C [1.5%] NU | παρεκαλει [7%]

^ε εισηλθον **F**⁵ **Φ**⁷⁵KA,B,C [82%] CP,HF,RP,OC,NU | εισηλθεν W [18%] TR | ωρμησαν D

^δ γεγενημενον **F**⁵ [82%] HF,RP,TR,OC | γενομενον [3%] CP | γεγονεν **Φ**⁷⁵KA,B,C,D [12%] NU | γεγονος W [3%]

^ε και **F**⁵ **Φ**⁷⁵KA,B,C,W [99%] HF,RP,OC,NU | 1 απελθοντες [1%] CP,TR

καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει,^f ἰματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν. 36 Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ^g οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθεὶς. 37 Καὶ ἠρώτησαν^h αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶνⁱ ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβω μεγάλῳ συνείχοντο. Αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ὑπέστρεψεν.

38 Ἐδέετο^k δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια εἶναι σὺν αὐτῷ. Ἀπέλυσεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς^l λέγων, 39 «Υπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέν σοι ὁ Θεός.»^m Καὶ ἀπῆλθεν καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

A desperate father

40 Ἐγένετο δὲ ἐνⁿ τῷ ὑποστρέψαι^o τὸν Ἰησοῦν, ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος, ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν. 41 Καὶ ἰδοῦ, ἦλθεν ἀνὴρ ὃ^p ὄνομα Ἰάειρος,^p καὶ αὐτὸς^q ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν· καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, 42 ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐτῷ, ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη^s ἀπέθνησκεν.

A desperate woman

Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν. 43 Καὶ γυνή—οὔσα ἐν ρύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον,^u οὐκ ἴσχυσεν ὑπ'^u οὐδενὸς θεραπευθῆναι— 44 προσελθοῦσα ὀπισθεν ἦψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ρύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. 45 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, «Τίς ὁ ἀψάμενός μου;» Ἄρνούμενων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ·^v «Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ ἀποθλίβουσιν, καὶ λέγεις, <Τίς ὁ ἀψάμενός μου;>»^w 46 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, «Ἦψατό μου τις, ἐγὼ γὰρ ἔγνω δύνάμιν ἐξελθοῦσαν^x ἀπ' ἐμοῦ.» 47 Ἴδουσα δὲ ἡ γυνή ὅτι οὐκ ἔλαθεν, τρέμουσα ἦλθεν καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἦψατο αὐτοῦ ἀπήγγειλεν αὐτῷ^y ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα. 48 Ὁ δὲ^z εἶπεν αὕτη· «Θάρσει^a θύγατερ, ^b ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. Πορεύου εἰς εἰρήνην.»

^f ἐξεληλύθει ^f5 A,C,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐξηλθεν ^f75 NB [0.5%] NU | D is wild

^g καὶ ^f5 A,W [94%] CP, HF, RP, TR | --- ^f75 NB,C,D [6%] OC, NU

^h ἠρώτησαν ^f5 (D)W [76%] CP, HF, RP, TR, OC | ἠρωτησεν NA,B,C [23%] NU | three other variants [1%]

ⁱ γαδαρηνῶν ^f5 A,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | γερασηνῶν ^f75 B,C,D, NU | γεργεσηνῶν K [3.5%]

^j το ^f5 A,W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB,C(D) [8%] NU

^k ἐδέετο ^f5 NC [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐδειτο B [1%] NU | ἐδειτο A [1%] | ἐδετο ^f75 v | --- (W) | ἠρωτα D

^l ο ἰησους ^f5 A,C,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB,D [1.5%] NU

^m ἐποίησεν σοι ο θεος ^f5 A [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2134 ^f75 NB,W [3%] NU | ~ 2341 D | 23 κυριος πεποιτηκεν C

ⁿ ἐγενετο δε εν ^f5 NA,C,D,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 32 ^f75 B [1.5%] NU

^o υποστρεψαι ^f5 A,C,D,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | υποστρεφειν ^f75 NB [1%] NU | three other variants

^p ἰαειρος ^f5 ^f75 v NA,B,W [93%] CP, HF, RP, TR, OC | ἰαιρος [2%] NU | ἰαιρος [4%] | seven further spellings [1%] | --- C(D)

^q αυτος ^f5 NA,W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ουτος ^f75 B,D [5%] NU

^r του ^f5 A,C,D,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB [1.5%]

^s αυτη ^f5 CP, HF, RP, TR, OC | αυτη NU | --- (D)

^t ἰατροις (εις εατρους TR) προσαναλωσασα ολον τον βιον ^f5 (N)A(C)W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^f75 B(D)

^u ὑπ ^f5 N(C)W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | απ ^f75 A,B [0.3%] NU | --- (D)

^v και οι μετ αυτου ^f5 [86%] CP, HF, RP, TR | 12 συν αυτω NA,C,D,W [9%] OC | --- ^f75 B [5%] NU

^w καὶ λεγεις τις (τι C) ο αψαμενος μου ^f5 A,(C)W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^f75 NB [1.5%] NU | 1236 ηψατο D [0.5%]

^x ἐξελθοῦσαν ^f5 A,C,D,W [99.3%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐξεληλυθειαν ^f75 NB [0.7%] NU

^y αυτω ^f5 C [93%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^f75 NA,B,D,W [7%] NU

^z δε *rell* | 1 ἰησους C [20%]

^a θαρσει ^f5 A,C,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ^f75 N(B)D [1.5%] NU

^b θυγατερ ^f5 NA,C,D [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | θυγατηρ B,W [1.5%] NU

Jesus raises a dead girl

49 Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεται τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ^ε ὅτι «Τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ^δ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.» 50 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων,^ε «Μὴ φοβοῦ· μόνον πιστεue^ε καὶ σωθήσεται.» 51 Ἐλθὼν^ε δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα^β εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον,^ι καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα. 52 Ἐκκλιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν· ὁ δὲ εἶπεν, «Μὴ κλαίετε· οὐκ^ι ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.» 53 Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν. 54 Αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ^κ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησεν λέγων, «Ἡ παῖς, ἐγείρου.»^ι 55 Καὶ ἐπέστρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρήμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. 56 Καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

Jesus sends out the Twelve

9 **1** Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα^μ ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν· 2 καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρῦσαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.^ν 3 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν—μῆτε ῥάβδους^ο μῆτε πήραν μῆτε ἄρτον μῆτε ἀργύριον, μῆτε ἀνά^π δύο χιτῶνας ἔχειν. 4 Καὶ εἰς ἡν^ο οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε. 5 Καὶ ὅσοι ἐάν^ρ μὴ δέξωνται^ς ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε^ι εἰς μαρτύριον ἐπ’ αὐτούς.» 6 Ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας, εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

Herod is troubled

7 Ἦκουσεν δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης^ν τὰ γινόμενα^ω ὑπ’ αὐτοῦ^χ πάντα· καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ τινων ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται^ν ἐκ^ζ νεκρῶν, 8 ὑπὸ τινων δὲ ὅτι Ἡλίας

^ε αὐτῷ **f**⁵ A,C,D,W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**^{75ν} KB [3%] NU

^δ μὴ **f**⁵ A,C,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μηκετι **ϕ**⁷⁵ KB, D [0.5%] NU

^ε λεγων **f**⁵ A,C,D,W [91%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ KB [9%] NU

^ι πιστεue **f**⁵ A,C,D,W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | πιστεουσεν B [0.3%] NU

^ε ελθων **f**⁵ A,B,C,W [98%] HF, RP, OC, NU | εισελθων D [2%] CP, TR

^β ουκ αφηκεν εισελθειν ουδενα **f**⁵ A,W [94.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1234 συν αὐτῷ [2%] | 123 τινα συν αὐτῷ B,C [1%] NU | 123 συν αὐτῷ τινα D [0.5%] | ~ 42 συνεισελθειν αὐτῷ **κ** | six other variants [2%]

^ι ιωαννην καὶ ιακωβον **f**⁵ (**ϕ**⁷⁵)(B)C(D,W) [82%] CP, HF, RP, OC, NU | ~ 321 **κα** [18%] TR

^ι ουκ **f**⁵ A [88.6%] CP, HF, RP, TR, OC | ου γαρ **κ**B,C,D,W [11.3%] NU | ουδε γαρ (0.1%)

^κ εκβαλων εξω παντας καὶ **f**⁵ [78%] CP, HF, RP, TR, OC | 134 C [1%] | ~ 1324 A,W [19%] | --- **ϕ**⁷⁵ KB, D [1.5%] NU | one other reading

^ι εγειρου **f**⁵ A,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εγειρε **κ**B,C,D [1.5%] NU | εγειραι [1%]

^μ δωδεκα **f**⁵ **ϕ**⁷⁵ A,B,D,W [74%] HF, RP, NU | 1 μαθητας αὐτου [15%] CP, TR, OC | 1 αποστολους **κ**C [11%]

^ν τους ασθενουντας **f**⁵ C,W [97.6%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ασθενεις **κ**A,D [1.3%] [NU] | παντας 12 (0.7%) | four other readings (0.2%) | --- B (0.1%)

^ο ραβδους **f**⁵ A [85%] CP, HF, RP, TR, OC | ραβδον **κ**B,C,D,W [15%] NU

^π ανα **f**⁵ A,D,W [98.9%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- **κ**B,C (1%) | long omission (0.1%)

^ο ην **f**⁵ [15%] | 1 αν **κ**A,B,C,D,W [85%] CP, HF, RP, TR, OC, NU

^ρ εαν **f**⁵ **ϕ**⁷⁵ C [70%] CP, HF, RP, OC | αν **κ**A,B,D,W [30%] TR, NU

^ς δεξωνται **f**⁵ D [66%] CP, HF, RP, TR, OC | δεξονται [20%] | δεχονται **κ**A,B,C,W [15%] NU | δεχονται [1%]

^ι καὶ **f**⁵ A [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ KB, C,D,W [2.5%] NU

^ι αποτιναξατε **f**⁵ A,C,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αποτινασσετε B [1%] NU | αποτινασσειται **κ** [0.5%] | εκτειναξατε (D)

^ν ο τετραρχης **f**⁵ **ϕ**⁷⁵ A,B,D,W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 τετραρχης C, NU | --- **κ**

^ω γινομενα *rell* | γενομενα A [14%]

^χ ὑπ αὐτου **f**⁵ A,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ KB, C(D) [1.5%] NU

^ν εγηγερται **f**⁵ A,N,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | ηγηρθη **ϕ**⁷⁵ KB, C [4%] NU | ανεστη (D)

^ζ εκ **f**⁵ **ϕ**⁷⁵ A,B,C(D)N,W [95.5%] HF, RP, TR, NU | 1 των [2.5%] OC | απο των [2%] CP

εφάνη, ἄλλων δὲ ὅτι προφήτης εἶς^a τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. **9** Καὶ εἶπεν^b Ἡρώδης,^c «Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δὲ ἐστὶν οὗτος περὶ οὗ ἐγὼ^d ἀκούω τοιαῦτα;» Καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν.

Jesus feeds about 5,000 men

10 Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν. Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ὑπεχώρησεν κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης^e Βηθσαϊδά.^f **11** Οἱ δὲ ὄχλοι, γνόντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ. Καὶ δεξάμενος^g αὐτοὺς ἐλάλει αὐτοῖς^h περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας θεραπείας ἰάτο.ⁱ

12 Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν, προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπον^j αὐτῷ, «Ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα ἀπελθόντες^k εἰς τὰς κύκλω κόμας καὶ τοὺς^l ἀγρούς, καταλύσωσιν καὶ εὔρωσιν ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.» **13** Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, «Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.» Οἱ δὲ εἶπον,^m «Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοιⁿ καὶ ἰχθύες δύο^o—εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσομεν^p εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα» **14** (ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι). Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, «Κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας^q ἀνὰ πενήκοντα.» **15** Καὶ ἐποίησαν οὕτως, καὶ ἀνέκλιναν^r ἅπαντας. **16** Λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παρατιθέναι^s τῷ ὄχλῳ. **17** Καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες, καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφιοι δώδεκα.

Jesus ministers on the basis of His impending death

“You are the Christ”

18 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰ μόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί,^t καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων, «Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;» **19** Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον,^u «Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.» **20** Εἶπεν δὲ αὐτοῖς, «Ὑμεῖς δέ, τίνα με λέγετε εἶναι;» Ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος^v

^a εἰς **f**⁵⁵ A,N,W [92%] CP, HF, RP, TR | τις **8B,C** [7%] OC, NU | --- D [1%]

^b και ειπεν **f**⁵⁵ A,N,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 δε **8B,C,D** [4%] NU

^c ηρωδης **f**⁵⁵ **8A,C,D,W** [95%] CP, HF, RP, NU | ο 1 B,N [5%] TR, OC

^d εγω **f**⁵⁵ A,D,N,W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **8B,C** [5%] NU

^e τοπον ερημον πολεως καλουμενης **f**⁵⁵ C,N,W [94%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2134 A [4%] | 134 [0.5%] | 12 **8** [0.5%] |

πολιν καλουμενην **8B** [0.5%] NU | κωμην λεγομενην D | three other variants

^f βηθσαιδα **f**⁵⁵ B,C [46%] CP, TR, OC, NU | βηθσαιδαν A,W [52%] HF, RP | βηδσαιδα **8D,N** [0.5%] | five further spellings [1%] | --- **8**

^g δεξαμενος **f**⁵⁵ A,C,N(W) [93%] CP, HF, RP, TR, OC | αποδεξαμενος **8B,D** [7%] NU

^h αυτοις *rell* | 1 τα N [19%]

ⁱ ιατο *rell* | ιασατο C [6%] OC

^j ειπον *rell* | ειπαν NU

^k απελθοντες **f**⁵⁵ N,W [95%] CP, HF, RP, TR | πορευθεντες **8A,B,C,D** [5%] OC, NU

^l τους **f**⁵⁵ A,C,D,N,W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **8B** [5%] NU

^m ειπον *rell* | ειπαν **8B,C,D** [1%] NU

ⁿ πεντε αρτοι **f**⁵⁵ A,D,N [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **8B** [0.3%] NU | επιτα 2 C | 1 αρτων W

^o ιχθυες δυο **f**⁵⁵ **8A,B,C,W** [94%] CP, HF, RP, OC, NU | ~ 21 D,N [6%] TR

^p αγορασομεν **f**⁵⁵ [30%] CP, OC | αγορασωμεν **8A,B,C,D,N,W** [70%] HF, RP, TR, NU

^q κλισιας **f**⁵⁵ A,N,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ωσει **8B,C,D** [1.5%] [NU]

^r ανεκλιναν **f**⁵⁵ (A)C,N(W) [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | κατεκλιναν **8(B)** [2.5%] NU | --- D

^s παρατιθεναι **f**⁵⁵ A,D,W [94%] CP, HF, RP, TR | παραθειναι **8B,C,N** [3%] OC, NU | παραθηναι [3%]

^t μαθηται *rell* | 1 αυτου N,W [13%]

^u ειπον *rell* | ειπαν **8B,D** [0.3%] NU

^v αποκριθεις δε πετρος **f**⁵⁵ W [71%] CP | 12 ο 3 A,D [27%] HF, RP, TR, OC | ~ 321 **8B,C** [1%] NU | 12 σιμων 3 N | six further variants [1%]

εἶπεν, «Τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ.» 21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς παρήγγειλεν μηδενὶ εἰπεῖν^w τοῦτο, 22 εἰπὼν ὅτι «Δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἄνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.»^x

To gain is to lose, to lose is to gain

23 Ἐλεγεν δὲ πρὸς πάντας· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν,^y ἀπαρνησάσθω^z ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,^a καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. 24 Ὅς γὰρ ἐάν^b θέλῃ^c τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ^d τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν. 25 Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς; 26 Ὅς γὰρ ἂν^e ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμούς λόγους, τοῦτον ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. 27 Λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς·^f εἰσὶν τινες τῶν ὧδε^g ἐστῶτων^h οἳ οὐ μὴ γεύσονταιⁱ θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.»

Peter, John and James see the "Kingdom"

28 Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσει ἡμέραι ὀκτώ, καὶ^k παραλαβὼν^l Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. 29 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχασθαι αὐτόν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων. 30 Καὶ ἰδοῦ, ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς^m καὶ Ἡλίας· 31 οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλενⁿ πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ.

32 Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνω· διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ. 33 Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· «Ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι» καὶ «Ποιήσωμεν σκηναὶς τρεῖς· μίαν σοί, καὶ μίαν Μωσεῖ,^p καὶ μίαν Ἡλίᾳ»—μὴ εἰδὼς ὃ λέγει. 34 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεσκίασεν^q αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν^r εἰς τὴν νεφέλην. 35 Καὶ φωνὴ ἐγένετο

^w εἰπειν f²⁵ [77%] CP, HF, RP, TR | λεγειν (P⁷⁵) KA, B, C, D, W [23%] OC, NU

^x εγερθηναι f²⁵ P⁷⁵ KB, W [85%] CP, HF, TR, OC, NU | αναστηναι A, C, D [15%] RP

^y ελθειν f²⁵ [89%] CP, HF, RP, TR | ερχεσθαι P⁷⁵ KA, B, C, W [11%] OC, NU | ερχεσθε D

^z απαρνησασθω f²⁵ P⁷⁵ B, C, W [95.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αρνησασθω KA, D [4.5%] NU

^a αυτου f²⁵ C(D) [87%] CP, HF, RP | 1 καθ ημεραν P⁷⁵ KA, B, W [13%] TR, OC, NU

^b εαν f²⁵ KC [75%] CP, HF, RP | αν A, B, D, W [25%] TR, OC, NU

^c θελη rell | θελει [19%]

^d απολεση rell | απολεσει W [18%]

^e αν rell | εαν C [12%] OC

^f αληθως rell | 1 οτι P⁴⁵ [19%]

^g ὦδε f²⁵ A, C, D, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αυτου P⁷⁵ KB [0.5%] NU

^h εστωτων f²⁵ A, C, D, W [80%] CP, HF, RP | εσητηκοτων KB [20%] TR, OC, NU

ⁱ οι rell | οιτινες A [13%]

^j γευσονται f²⁵ P⁴⁵ KA, B, C, D, W [60%] HF, RP, OC, NU | γευσονται [40%] CP, TR

^k και f²⁵ A, C, D, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- P^{45, 75} KB [3%]

^l παραλαβων f²⁵ P^{45, 75} KA, B, C, D, N, W [95%] CP, HF, RP, NU | 1 τον [5%] TR, OC

^m μωσης f²⁵ P⁴⁵ A [75%] CP, HF, RP, TR | μουσης KB, C, D, N, W [25%] OC, NU

ⁿ εμελλεν f²⁵ B [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ημελλεν P⁷⁵ KA, C, N, W [2%] NU | εμελλον P⁴⁵ | μελλει D | two other variants

^o ο f²⁵ P^{45, 75} KB, C, D, N [40%] CP, TR, OC, NU | --- A, W [60%] HF, RP

^p μιαν μωσει f²⁵ A, C [66%] CP, HF | 1 μωση P⁴⁵ [21%] RP | 1 μωσει B, D, N, W [6%] OC, NU | 1 μωση [4%] | ~ 21 K [2%] TR | ~ μωση 1 [1%] | one other variant

^q επεσκιασεν f²⁵ P⁴⁵ A, C, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | επεσκιαζεν P⁷⁵ KB [1%] NU

^r εκεινους εισελθειν f²⁵ P⁴⁵ A, D, N, W [95%] CP, HF, RP, TR | ~ 21 [4%] OC | αυτους 2 C [0.3%] | ~ 2 αυτους KB [0.3%] NU | 2 P⁷⁵ | two other variants

ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός.^s Αὐτοῦ ἀκούετε.» 36 Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνήν, εὐρέθη ὁ^t Ἰησοῦς μόνος. (Καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἔωράκασιν.)^u

A violent demon

37 Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ,^v κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. 38 Καὶ ἰδοῦ, ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησεν^w λέγων· «Διδάσκαλε, δέομαί σου, ἐπιβλεψον^x ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενὴς ἐστίν μοι.^y 39 Καὶ ἰδοῦ, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν καὶ ἐξαίφνης κρᾶζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντριβὸν αὐτόν. 40 Καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν^z αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.» 41 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὡ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ^a ἀνέξομαι ὑμῶν; Προσάγαγε τὸν υἱόν σου ὧδε.»^b 42 Ἦτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν. Ἐπετίμησεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ καὶ ἴασατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. 43 Ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ Θεοῦ.

Jesus foretells His death, again

Πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν^c ὁ Ἰησοῦς,^d εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, 44 «Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους, ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.» 45 Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο· καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

He who is least will be great

46 Εἰσηλθεν δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν. 47 Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἰδὼν^e τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίου^f ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ, 48 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ὅς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἐμὲ δέχεται· καὶ ὅς ἐὰν^g ἐμὲ δέξηται δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. Ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῶν^h ὑπάρχων, οὗτός ἐσταιⁱ μέγας.»

^s ἀγαπητός f³⁵ A,C,N,W [89%] CP, HF, RP, TR, OC | εκλελεγμενος ϳ^{45,75} κB [0.5%] NU | εκλεκτος [1%] | 1 εν ω ευδοκησα (D) [9.5%]

^t ο f³⁵ W [50%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ϳ^{45,75} κA,B,C,D [50%] NU

^u εωρακασιν f³⁵ κA [92%] CP, HF, RP, TR, OC | εωρακαν B [3%] NU | εωρακεν ϳ⁴⁵ | εωρακασιν C,W [4%] | εθεασαν D | two other variants

^v εν τη εξης ημερα f³⁵ A,C [97%] CP, HF, RP, TR, OC | 234 κB,W [2.5%] NU | της ημερας ϳ⁴⁵ | δια της ημερας D

^w ανεβησεν f³⁵ A,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εβησεν ϳ^{45,75} κB,C,D [2.5%] NU

^x επιβλεψον f³⁵ κD,W [55%] TR, OC | επιβλεψαι ϳ⁴⁵ A,B,C [45%] CP, HF, RP, NU

^y εστιν μοι f³⁵ W [85%] CP, HF, RP, TR | ~ 21 ϳ⁴⁵ κA,B,C,D [15%] OC, NU

^z εκβαλωσιν f³⁵ κA,B,C,W [96%] CP, HF, RP, OC, NU | εκβαλλωσιν [4%] TR | απαλλαξωσιν D

^a και rell | εως ποτε [18%]

^b τον υιον σου ωδε f³⁵ A,C,W [97%] CP, HF, RP, OC | ~ 4123 ϳ⁷⁵ κB [3%] TR, NU | 123 D

^c εποιησεν f³⁵ W [89%] CP, HF, RP, TR, OC | εποιει ϳ⁷⁵ (κ)A,B,C,D [11%] NU

^d ο ιησους f³⁵ A,C,W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ϳ⁷⁵ (κ)B,D [3%] NU

^e ιδων f³⁵ A,C,D,W [84%] CP, HF, RP, TR, OC | ειδως ϳ⁷⁵ κB [15%] NU | γνους [1%]

^f παιδιου f³⁵ κA,W [97.5%] HF, RP, TR, OC | παιδιον ϳ⁷⁵ B,C,D [2.5%] CP, NU

^g εαν f³⁵ A,C,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | αν ϳ⁴⁵ B [3.5%] NU | --- κ(D) | δ αν ϳ⁷⁵

^h υμων f³⁵ [20%] | υμιν ϳ⁷⁵ κA,B,C [79%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ημιν [1%]

ⁱ εσται f³⁵ A,W [95%] CP, HF, RP, TR | εστιν ϳ⁷⁵ κB,C [4.5%] OC, NU | εστε D | εστιν ο ϳ⁴⁵

49 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπεν, «Ἐπιστάτα, εἶδομέν^κ τινα ἐπὶ τῶ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα^μ δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν^ν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν.» 50 Καὶ εἶπεν^ο πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, «Μὴ κωλύετε,^ρ ὅς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ἡμῶν^α ὑπὲρ ἡμῶν^ρ ἔστιν.»

A Samaritan village

51 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως^ς αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ^ι ἐστήριξεν^{μ,ν} τοῦ πορευεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ, 52 καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου ἑαυτοῦ.^ω Καὶ πορευθέντες εἰσηλθόν εἰς κώμην Σαμαρειτῶν, ὥστε^χ ἐτοιμάσαι αὐτῶ. 53 Καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ. 54 Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^γ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, εἶπον, «Κύριε, θέλεις εἰπωμεν^ζ πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ^α οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησεν;»^β 55 Στραφεὶς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν· «Οὐκ οἴδατε οἶου πνεύματος ἔστε ὑμεῖς,^ς 56 Ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου οὐκ ἦλθεν ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.»^δ Καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην.

The cost of discipleship

57 Ἐγένετο δὲ^ς πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ, εἶπέν τις πρὸς αὐτόν, «Ἀκολουθήσῃ σοι ὅπου ἂν^φ ἀπέρχῃ, Κύριε.»^ς 58 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.»^h

59 Εἶπεν δὲ πρὸς ἕτερον, «Ἀκολουθεῖ μοι.» Ὁ δὲ εἶπεν, «Κύριε,^ι ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.» 60 Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,^ι «Ἄφες τοὺς

^ι ο **ƒ**⁵ **KA** [94.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**^{45,75} B(C)D, W [5.5%] NU

^κ εἶδομεν *rell* | ἰδομεν [12%] | εἰδομεν [4%] | ἰδομεν [3%] | two other variants

^λ ἐπὶ **ƒ**⁵ A, C, D, W [92.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐν **ϕ**^{45,75} **KB** [7.5%] NU

^μ ἐκβάλλοντα *rell* | 1 τα [2%] TR

^ν ἐκωλύσαμεν **ƒ**⁵ A, C, D, W [99.3%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐκωλοῦμεν **ϕ**⁷⁵ **KB** [0.7%] NU

^ο καὶ εἶπεν **ƒ**⁵ A, W [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 δε **ϕ**^{45,75} **KB, C, D** [3.5%] NU

^ρ κωλύετε *rell* | 1 οὐ γὰρ ἐστὶν καθ' ὑμῶν [2.5%] OC

^σ ἡμῶν **ƒ**⁵ [80%] CP, HF, RP, TR | ὑμῶν **ϕ**⁽⁴⁵⁾⁷⁵ **KA, B, C, D, W** [20%] OC, NU

^τ ἡμῶν **ƒ**⁵ **KA** [81%] CP, HF, RP, TR | ὑμῶν **ϕ**^{45,75} **B, C, D, W** [19%] OC, NU

^υ ἀναλήψεως **ƒ**⁵ [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ἀναλήψεως **ϕ**⁴⁵ **κ(A)B, C, D, W** [1%] NU

^φ αὐτοῦ **ƒ**⁵ **KA, C, D(W)** [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**^{45,75} **B** [2%] NU

^χ ἐστήριξεν **ƒ**⁵ **KA, D, W** [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐστήρισεν **ϕ**^{45,75} **B, C** [1.5%] NU

^ψ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξεν *rell* | ~ 4123 [3%] OC

^ω ἑαυτοῦ **ƒ**⁵ **A** [40%] | αὐτοῦ **ϕ**⁷⁵ **KB, C, D, W** [60%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | --- **ϕ**⁴⁵

^ξ ὥστε **ƒ**⁵ A, C, D, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ὡς **ϕ**^{45,75} **KB, NU**

^γ αὐτοῦ **ƒ**⁵ A, C, D, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**^{45,75} **KB** [2%] NU

^ζ εἰπωμεν *rell* | εἰπομεν [17%]

^α τοῦ *rell* | --- [1.5%] OC

^β ὡς καὶ ἡλιας ἐποιήσεν **ƒ**⁵ A, C, D, W (97.3%) CP, HF, RP, TR, OC | 134 (1.8%) | --- **ϕ**^{45,75} **KB** (1%) NU

^ς καὶ εἶπεν (λεγων 3.7%) οὐκ οἴδατε οἶου (ποιου D 14.2% OC) πνεύματος ἔστε ὑμεῖς (–υ. D 13.3%) **ƒ**⁵ (D) (73.2%) CP, HF, RP, TR(OC) | --- **ϕ**^{45,75} **KA, B, C, W** (26.8%) NU

^δ ὁ γὰρ (–γ. 18.6% OC) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι (ἀποκτείνειν 9%) ἀλλὰ σῶσαι **ƒ**⁵ (72.8%) CP, HF, RP, TR(OC) | --- **ϕ**^{45,75} **KA, B, C, D, W** (27.2%) NU

^ς ἐγένετο δε **ƒ**⁵ A, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ καὶ 1 D [1%] | καὶ **ϕ**^{45,75} **KB, C** [2%] NU

^ι ἀν **ƒ**⁵ **ϕ**⁷⁵ **κD, W** [57%] CP, HF, RP, TR | ἐαν **ϕ**⁴⁵ **A, B, C** [43%] OC, NU

^κ κυριε **ƒ**⁵ A, C, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁽⁴⁵⁾⁷⁵ **KB(D)** [1.5%] NU

^η κλίνει *rell* | κλίνει [32%]

^ι κυριε **ƒ**⁵ **ϕ**^{45,75} **KA, C, N, W, 0181** [99%] CP, HF, RP, TR, OC[NU] | --- B, D [1%]

^ι ο ἰησοῦς **ƒ**⁵ A, C, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**^{45,75} **KB, D, 0181** [1%] NU

νεκρούς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς, σὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε^k τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.»

61 Εἶπεν δὲ καὶ ἕτερος, «Ἀκολουθήσω σοι, Κύριε· πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.» 62 Εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν,^l «Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον,^m καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω,ⁿ εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν^o τοῦ Θεοῦ.»

Jesus sends out the Seventy

10 1 Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ^p ἑτέρους ἑβδομήκοντα,^q καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνά δύο^r πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἔμελλεν^s αὐτὸς ἔρχεσθαι. 2 Ἐλεγεν οὖν^t πρὸς αὐτούς· «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας^u εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

3 »Υπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ^v ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων. 4 Μὴ βαστάζετε βαλάντιον,^w μὴ πήραν, μὴ^x ὑποδήματα· καὶ μηδὲνα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε. 5 Εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε,^y πρῶτον λέγετε, «Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.» 6 Καὶ ἐὰν μὲν^z ἦ ἐκεῖ^a υἱὸς^b εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται^c ἐπ' αὐτόν ἢ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μὴ γε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.^d 7 Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθιόντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν, ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστιν.^e Μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

8 »Καὶ εἰς ἣν δ' ἂν^f πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται^g ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν. 9 Καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς καὶ λέγετε αὐτοῖς, «Ἠγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.» 10 Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε,^h καὶ μὴ δέχωνταιⁱ ὑμᾶς, ἐξελθόντες

^k διαγγελλε f³⁵ φ⁴⁵ NA, B, C, D, N, W [85%] HF, RP, TR, OC, NU | διαγγελε φ⁷⁵ [15%] CP

^l ο ἰησοῦς πρὸς αὐτον f³⁵ A, C, N, W [95%] CP, HF, RP, OC | ~ 3412 κ [3.5%] TR | NU | 34 [1%] | 12 αὐτο (D) | 12 φ^{45,75} B, 0181 [0.3%]

^m αροτρον *rell* | αρωτρον CP

ⁿ επιβαλων (επιβαλλον A, W) την χειρα αυτου επ αροτρον και βλεπων εις τα οπισω f³⁵ κ(A)C, N(W) [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 (επιβαλλον φ⁷⁵ 0181) 23,5-11 φ⁷⁵ B, 0181 [1%] NU | ~ 9-11,87 επιβαλλον 2-6 φ⁴⁵ D

^o εις την βασιλειαν f³⁵ A, C, D, N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | τη βασιλεια κB, 0181 [1%] NU | εν τη βασιλεια φ⁷⁵ [0.3%]

^p και f³⁵ κA, C, D, W [99.4%] CP, HF, RP, TR, OC | --- φ⁷⁵ B, 0181 [0.6%] NU

^q εβδομηκοντα f³⁵ κA, C, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 δυο φ⁷⁵ B, D, 0181 [1%] [NU]

^r δυο f³⁵ κA, C, D, N, W, 0181 [88%] CP, HF, RP, TR, OC | 11 B [12%] [NU]

^s εμελλεν f³⁵ D [55%] CP, HF, RP, TR | ημελλεν κA, B, C, N, W, 0181 [45%] OC, NU

^t ουν f³⁵ A, N, W, 0181 [95%] CP, HF, RP, TR, OC | δε κB, C, D [5%] NU

^u εκβαλη εργατας f³⁵ κA, C, N, W [84%] CP, HF, RP, OC | εκβαλη 2 [14.6%] TR | εκβαλει 2 [1%] | ~ 21 (φ⁷⁵) B, D, 0181 [0.4%] [NU]

^v εγω f³⁵ C, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- φ⁷⁵ κA, B, 0181 [1%] NU

^w βαλαντιον f³⁵ [70%] HF, RP, TR | βαλλαντιον φ⁷⁵ κA, B, C, D, N, W, 0181 [30%] CP, OC, NU

^x μη f³⁵ φ⁷⁵ κB, D, 0181 [26%] NU | μηδε A, C, W [74%] CP, HF, RP, TR, OC

^y οικιαν εισερχησθε f³⁵ A, W [94.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 εισερχεσθε [2.5%] | ~ εισελθητε 1 φ⁷⁵ (κ) B(D) 0181 [0.5%] NU | 1 εισελθητε C [1.5%] | two other variants [1%]

^z εν f³⁵ 0181 [25%] TR | --- φ⁷⁵ κA, B, C, D, W [75%] CP, HF, RP, OC, NU

^a η εκει f³⁵ κA, C, D, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 φ⁷⁵ B [0.3%] NU

^b υιος f³⁵ φ⁷⁵ A, B, C, D, W [97%] CP, HF, RP, OC, NU | ο 1 κ [3%] TR

^c επαναπαυσεται f³⁵ A, C(W) [98%] CP, HF, RP, TR, OC | επαναπαυσετε D [1%] | επαναπαησεται φ⁷⁵ κB, 0181, NU | three other variants

^d ανακαμπει *rell* | επανακαμπει OC

^e εστιν f³⁵ A, C, D, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- φ⁷⁵ κB [2.5%] NU

^f αν f³⁵ A [50%] CP, TR | αν φ⁷⁵ κB, D, W [50%] HF, RP, OC, NU

^g δεχονται f³⁵ κA, B, C, D [55%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | δεχονται W [45%]

^h εισερχησθε f³⁵ A, W, 0181 [92.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εισερχεσθε [5%] | εισελθητε φ^{45,75} κB, C, D [2.5%] NU

ⁱ δεχονται f³⁵ φ⁷⁵ κA, B, C, D, W [60%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | δεχονται [40%]

εις τὰς πλατείας αὐτῆς εἶπατε· **11** «Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν^ι κολληθέντα ἡμῖν ἐκ^κ τῆς πόλεως ὑμῶν^ι ἀπομασσόμεθα ὑμῖν. Πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς^μ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.» **12** Λέγω^ν ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Jesus gives the example

13 »Οὐαὶ σοι, Χωραζίν,^ο οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδά·^ρ ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο^ι αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι^τ μετενόησαν. **14** Πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν. **15** Καὶ σύ, Καπερναοὺμ,^ς ἢ^ι ἕως τοῦ^υ οὐρανοῦ ὑψωθείσα,^ν ἕως^ω Ἄδου^χ καταβιβασθήσῃ.^ν

16 »Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.»

The Seventy return and report

17 Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς^z λέγοντες, «Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.» **18** Εἶπεν δὲ αὐτοῖς· «Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἄστραπην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. **19** Ἰδοὺ, δίδωμι^α ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.^β **20** Πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ^ς ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη^δ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.»

Jesus worships His Father

21 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς^ς καὶ εἶπεν· «Ἐξομολογοῦμαι σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. Ναί, ὁ Πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία^τ ἔμπροσθέν σου.»

^ι τον *rell* | --- CP

^κ εκ *rell* | απο [1%] OC

^ι υμων **F**⁵ [79%] CP, HF, RP, TR | 1 εις τους ποδας **Φ**⁽⁴⁵⁾⁷⁵ NB, D [1%] NU | 1 εις τους ποδας ημων A, C(W) [20%] OC

^μ εφ υμας **F**⁵ A, C, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**^{45,75} NB, D, 0181 [2%] NU

^ν λεγω **F**⁵ **Φ**^{45,75} A, B, C, W [80%] CP, HF, RP, NU | 1 δε **ND** [20%] TR, OC

^ο χωραζιν **F**⁵ N [35%] CP | χωραζειν [15%] | χοραζιν [29%] HF, RP, TR, OC, NU | χοραζειν **Φ**^{45,75} NA, B, C [20%] | χοραζαν D | χορεζειν W | four other variants

^ρ βηθσαιδα **F**⁵ C(N) [81%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | βηθσαιδαν **Φ**⁴⁵ NW [15%] | βηθσαιδα [1.5%] | βηδσαιδα **Φ**⁷⁵ A, B [0.3%] | βεδσαιδα D | nine other variants [2%]

^σ εγενοντο **F**⁵ A, C, N, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εγενηθησαν **Φ**⁴⁵ NB, D [2%] NU | εγεννηθησαν **Φ**⁷⁵

^τ καθημεναι **F**⁵ **Φ**⁴⁵ D [94%] CP, HF, RP, TR | καθημενοι **Φ**⁷⁵ NA, B, C, N, W [6%] OC, NU

^ς καπερναουμ **F**⁵ A, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | καφαρναουμ **Φ**^{45,75} NB, C, D [1%] NU

^ι η **F**⁵ A, C, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | μη **Φ**^{45,75} NB, D [1%] NU

^υ του **F**⁵ A, N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**^{45,75} NB, C, D [1.5%] NU

^ν υψωθείσα **F**⁵ A, C, N, W [93.5%] CP, HF, RP, TR, OC | υψωθησα [5%] | υψωθηση **Φ**^{45,75} NB, D [1.5%] NU

^ω εως **F**⁵ **Φ**⁴⁵ A, C, D, N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 του **Φ**⁷⁵ B [1.5%] NU | 1 ο κ

^χ αδου *rell* | αιδου HF

^ν καταβιβασθηση **F**⁵ **Φ**⁴⁵ NA, C, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | καταβηση **Φ**⁷⁵ B, D [0.5%] NU

^ζ οι εβδομηκοντα μετα χαρας **F**⁵ NC, N, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 3412 A [2%] | 12 δυο 34 **Φ**^{45,75} B, D [1%] [NU]

^α διδωμι **F**⁵ **Φ**⁴⁵ A, D, N [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | δεδωκα **Φ**⁷⁵ NB, C, W [2.5%] NU

^β αδικηση *rell* | αδικησει NA, D, W [20%]

^ς δε *rell* | 1 μαλλον [3%] TR

^δ εγραφη **F**⁵ **Φ**^{45v} A, C, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | εγγεγραπται **Φ**⁷⁵ NB [1%] NU | three other variants

^ς τω πνευματι ο ιησους **F**⁵ A, W (92.7%) CP, HF, RP, TR, OC | εν 1234 (0.2%) | ~ 34 εν 12 (N) (2.4%) | 12 (0.6%) | 34 (0.5%) | εν 12 **Φ**^{45v} (0.1%) | 121 αγιω 34 C (2.8%) | 121 αγιω **Φ**⁷⁵ B | εν 121 αγιω **ND** (0.2%) [NU] | three other readings (0.3%)

^τ εγενετο ευδοκια **F**⁵ NA, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **Φ**^{45v,75} B, C [1%] NU

22 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν·^ε «Πάντα μοι παρεδόθη^η ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει^ι τίς ἐστὶν ὁ Υἱὸς εἰ μὴ ὁ Πατήρ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ Πατήρ εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι.» 23 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς κατ' ἰδίαν εἶπεν· «Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε. 24 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον,^ι καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.»

How to inherit eternal life

25 Καὶ ἰδοὺ, νομικός τις ἀνέστη, ἐκπειράζων αὐτὸν καὶ^κ λέγων, «Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;» 26 Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· «Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; Πῶς ἀναγινώσκεις;» 27 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς^λ καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς^μ σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος^ν σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας^ο σου, καί, τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»^ρ 28 Εἶπεν δὲ αὐτῷ, «Ὁρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποιεῖ καὶ ζήση.» 29 Ὁ δέ, θέλων δικαιοῦν^q ἑαυτόν, εἶπεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, «Καὶ τίς ἐστὶν μου πλησίον;»

The good Samaritan

30 Ὑπολαβὼν δὲ^ρ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἀνθρωπὸς τις κατέβαινε ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ λησταῖς περιέπεσαν, οἱ καὶ ἐκδύσαντες^ς αὐτόν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.^ι 31 Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινε ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν. 32 Ὁμοίως δὲ καὶ Λευῖτης, γενόμενος^u κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν^v ἀντιπαρῆλθεν. 33 Σαμαρείτης^w δὲ τις, ὁδεύων, ἦλθεν κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν^x ἐσπλαγχνίσθη· 34 καὶ προσελθὼν κατέδησεν τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτόν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν αὐτόν^y εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. 35 Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν,^z ἐκβαλὼν δύο δηνάρια, ἔδωκεν^a τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ^b «Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ· καὶ ὅ τι ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι.» 36 Τίς οὖν^c τούτων τῶν τριῶν πλησίον, δοκεῖ σοι,^d

^ε καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν ^{ε55} A,C,N,W [77.7%] CP,HF,RP,TR,OC | 12345 αὐτοῦ 6 [11.7%] | --- ^{ε55,75} NB,D [9.4%] NU | longer omissions (1.2%) (The TR underlying the AV and NKJV omits the clause.)

^η μοι παρεδόθη ^{ε55} ^{ε75} NA,B,C,D,N,W [95%] CP,HF,RP,OC,NU | ~ 21 [1%] TR | 1 παρεδόθη [3%] | 1 παραδεδοτα [1%] | γινώσκει *rell* | ἐπιγινώσκει C [8%] OC

^ι εἶδον *rell* | εἶδαν B [0.2%] NU | ἰδαν ^{ε75} NC,N [0.5%] | ἰδον [6%]

^κ καὶ ^{ε55} A,C,D,N,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- ^{ε75} NB [0.5%] NU

^λ τῆς ^{ε55} NA,C,N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- ^{ε75} B [1.5%] | τη (D)

^μ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ^{ε55} A,C,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐν ὅλη τη ψυχῃ ^{ε45,75} NB,D [1%] NU

^ν ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος ^{ε55} A,C,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐν ὅλη τη ἰσχυι ^{ε75} NB,D [1%] NU

^ο ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ^{ε55} A,C,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐν ὅλη τη διανοίᾳ ^{ε75} NB [1%] NU | --- D

^ρ σεαυτον *rell* | εαυτον A,N [20%] OC

^q δικαιοῦν ^{ε55} A,N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | δικαιώσει ^{ε45,75} NB,C(D) [1.5%] NU

^ρ δε ^{ε55} A,D,N,W [99.7%] CP,HF,RP,TR,OC | --- ^{ε75} NB,C,NU

^ς ἐκδύσαντες *rell* | ἐξεδυσαν [30%]

^ι τυγχάνοντα ^{ε55} A(C)N,W [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- ^{ε45,75} NB,D [2.5%] NU

^u γενομενος ^{ε55} ^{ε45} NA,C,D,N,W [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- ^{ε75} B [2.5%] (Aleph omits the whole verse.)

^v ἰδων *rell* | 1 αυτον A,D [15%]

^w σαμαρειτης *rell* | σαμαριτης NC,D,W [3.5%] | σαμαριτις [13%] | two other variants N [0.5%]

^x αυτον ^{ε55} A,C,D,N,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | --- ^{ε45,75} NB [2%] NU

^y αυτον *rell* | --- [6%] CP

^z ἐξελθων ^{ε55} A(C)W [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- ^{ε45,75} NB,D [3.5%] NU

^a δυο δηνάρια εδωκεν ^{ε55} NA,C [99.7%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 312 ^{ε45,75} B,NU | ~ 213 D

^b αυτω ^{ε55} NA,C,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- ^{ε45,75} B,D [3%] NU

^c ουν ^{ε55} A,C(D)W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- ^{ε45,75} NB [1.5%] NU

^d πλησιον δοκει σοι ^{ε55} ^{ε75} NA,B,C,W [94%] CP,HF,RP,OC,NU | ~ 231 ^{ε45} D [6%] TR

γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς;» 37 Ὁ δὲ εἶπεν, «Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ.» Εἶπεν οὖν^ε αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Πορεύου καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.»

Martha and Mary

38 Ἐγένετο δὲ ἐν^φ τῷ πορεύεσθαι αὐτούς, καί^ε αὐτὸς εἰσηλθεν εἰς κώμην τινά. Γυνή δέ τις ὀνόματι Μάρθα ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.^h 39 Καὶ τῆδε ἦν ἀδελφή καλουμένη Μαρία,ⁱ ἣ^j καὶ παρακαθίσασα^k παρὰ^l τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ^m ἤκουεν τῶν λόγωνⁿ αὐτοῦ. 40 Ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπεν· «Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφή μου μόνην με κατέλιπεν^ο διακονεῖν; Εἰπέ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι συναντιλάβηται.» 41 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ·^p «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ^q περὶ πολλά, 42 ἐνὸς δὲ ἐστὶν χρεία. Μαρία^r δὲ^s τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἣτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ'^t αὐτῆς.»

A model prayer

11 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο εἶπέν τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, «Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.» 2 Εἶπεν δὲ αὐτοῖς· «Ὅταν προσεύχησθε^u λέγετε· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,^v ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ^w καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.^x 3 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν· 4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφιέμεν^y παντὶ^z ὀφείλοντι ἡμῖν. Καί, μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.»^a

^ε ουν **f**⁵ A,W [91%] CP, HF, RP, TR, OC | δε **ϕ**^{45,75} **κ**B,C,D [9%] NU

^φ εγενετο δε εν **f**⁵ A,C,D,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 32 **ϕ**^{45,75} **κ**B [1.5%] NU

^ε και **f**⁵ A,C,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁽⁴⁵⁾⁷⁵ **κ**B(D) [1%] NU

^h εις τον οικον αυτης **f**⁵ A,D,W (99.2%) CP, HF, RP, TR, OC | 1 την οικιαν **κ**C (0.4%) | --- **ϕ**^{45,75} **B**, NU | three other variants (0.2%)

ⁱ μαρια **f**⁵ **ϕ**⁴⁵ A,B,D [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μαριαμ **ϕ**⁷⁵ **κ**C,W [1.5%] NU

^j η **f**⁵ A,B,C,D,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- **ϕ**^{45,75} **κ** [0.5%]

^k παρακαθισασα **f**⁵ **ϕ**⁴⁵ D(W) [73%] CP, HF, RP, TR, OC | παρακαθησασα [26.5%] | παρακαθεσθεισα **ϕ**⁷⁵ (**κ**)A,B,C [0.5%] NU

^l παρα **f**⁵ **ϕ**⁴⁵ A,D,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | προς **ϕ**⁷⁵ **κ**B,C [0.5%] NU

^m ησου **f**⁵ **ϕ**^{45,75} A,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | κυριου **κ**B,C,D [1%] NU

ⁿ των λογων **f**⁵ [37%] CP | τον λογον **ϕ**^{45,75} **κ**A,B,C(D)W [63%] HF, RP, TR, OC, NU

^ο κατελιπεν **f**⁵ **ϕ**^{45,75} **κ**(D) [70%] CP, TR, OC, NU | κατελειπεν A,B,C [30%] HF, RP | ενκατελιπεν W

^p ο ησους ειπεν αυτη **f**⁵ D [40%] CP | ~ 3412 AC,W [59%] HF, RP, TR, OC | ~ 341 κυριος **ϕ**⁷⁵ **κ**B [1%] NU | 1 κυριος 34 **ϕ**⁴⁵

^q τυρβαζη **f**⁵ A [89%] CP, HF, RP, TR, OC | τυρβαζει [10%] | θορυβαζη **ϕ**^{45,75} **κ**B,C(D)W [1%] NU

^r μαρια **f**⁵ **κ**A,C,D,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μαριαμ **ϕ**⁷⁵ **B** [0.5%] NU

^s δε **f**⁵ A,C,W [94%] CP, HF, RP, TR, OC | γαρ **ϕ**⁷⁵ **κ**B [6%] NU | --- D

^t απ **f**⁵ **ϕ**⁷⁵ A,C,W [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ**B,D [0.4%] NU

^u προσευχησθε *rell* | προσευχεσθε **ϕ**⁷⁵ A [10%] | προσευχεσθαι C,W [5%]

^v ημων ο εν τοις ουρανοις **f**⁵ A,C,D,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B [1%] NU

^w γενηθητω το θελημα σου ως εν ουρανῳ **f**⁵ **κ**A,C,D,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **B** [1%] NU

^x και επι της γης **f**⁵ [92%] CP, HF, RP, TR, OC | 124 (**κ**)A,C,D,W [7%] | --- **ϕ**⁷⁵ **B** [1%] NU

^y αφιμεν **f**⁵ **κ** [74%] CP, HF, RP, TR, OC | αφιομεν **ϕ**⁷⁵ A,C [21%] NU | αφιοιμεν B,D,W [0.5%] | αφιομεν [4%] | four other variants

^z παντι *rell* | 1 τῷ [8%] OC

^a αλλα ρυσαι ημας απο του πονηρου **f**⁵ A,C,D,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B [1%] NU

A request at midnight

5 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ εἶπη^b αὐτῷ, «Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, 6 ἐπειδὴ φίλος^c παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με, καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ»· 7 κάκεινος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη, «Μὴ μοι κόπους ἀρέχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδιά μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι; 8 Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον,^d διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσον^e χρήζει.

9 »Κἀγὼ ὑμῖν λέγω· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρησετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται^f ὑμῖν. 10 Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.^g 11 Τίνα δὲ^h ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσειⁱ αὐτῷ;^j ἢ καὶ^k ἰχθύν, μὴ^l ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;^m 12 ἢ καὶ ἐὰνⁿ αἰτήσῃ^o ὄψον, μὴ^p ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον; 13 Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὑπάρχοντες,^{q,r} οἴδατε δόματα ἀγαθὰ^s διδοῦναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ^t δώσει Πνεῦμα Ἅγιον^u τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.»

A divided house

14 Καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν^v κωφόν. Ἐγένετο δέ, τοῦ δαιμονίου ἐξεληθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν^w οἱ ὄχλοι. 15 Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, «Ἐν Βεελζεβούλ,^x ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.»^y 16 Ἄτεροι δὲ πεπράζοντες, σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ.^z

17 Αὐτὸς δέ, εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα,^a εἶπεν αὐτοῖς· «Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα^b ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ^c οἶκον πίπτει. 18 Εἰ δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν

^b εἶπη *rell* | ερει A,D,W [22%] OC

^c φίλος *f*³⁵ C [70%] CP, HF, RP | 1 μου *φ*⁷⁵ KA, B, W [30%] TR, OC, NU | μοι D

^d αὐτου φίλον *f*³⁵ [92.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 *φ*^{45,75} KB, C [2.5%] NU | 1 φιλος W [1%] | αυτον 2 A, D [4%]

^e ὁσον *f*³⁵ (D) [87%] CP, HF, RP | ὁσων *φ*^{45,75} KA, B, C, W [13%] TR, OC, NU

^f ἀνοιγησεται *f*³⁵ *φ*⁷⁵ KA, B, C [60%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ἀνοιχθησεται D, W [40%]

^g ἀνοιγησεται *f*³⁵ C [50%] CP, HF, RP, TR [NU] [ἀνοιγησεται (K) *φ*⁴⁵] | ἀνοιχθησεται A(W) [50%] OC | ἀνοιγεται *φ*⁷⁵ B, D

^h δε *f*³⁵ [78%] CP, HF, RP, TR | 1 εξ *φ*⁽⁴⁵⁾⁷⁵ KA, B, C, D, W [22%] OC, NU

ⁱ ἐπιδώσει *rell* | δώσει CP

^j ἄρτον μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ *f*³⁵ KA, C(D)W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | --- *φ*^{45,75} B [0.2%] NU

^k καὶ *f*³⁵ A(C)D, W [88%] CP, HF, RP, OC | εἰ 2 [10%] TR | 1 καὶ [2%] | --- *φ*^{45,75} B [0.2%] NU

^l μὴ *f*³⁵ KA, C, D, W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | καὶ *φ*^{45,75} B, NU

^m ἐπιδώσει αὐτῷ *f*³⁵ *φ*⁴⁵ KA, C, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 *φ*⁷⁵ B, D [0.5%] NU

ⁿ ἐὰν *f*³⁵ *φ*⁴⁵(C)(D) [92.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ἀν A, W [6%] | --- *φ*⁷⁵ KB [1.5%] NU

^o αἰτησῃ *f*³⁵ (*φ*⁴⁵)W [90%] CP, HF, RP, TR, OC | αἰτησῃ *φ*⁷⁵ KA, B(C)(D) [10%] NU

^p μὴ *f*³⁵ KA(C)(D)W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- *φ*^{45,75} B [1%] NU

^q ὑπάρχοντες *rell* | ὄντες KD [15%]

^r πονηροὶ ὑπάρχοντες *rell* | ~ 21 OC

^s δόματα ἀγαθὰ *f*³⁵ *φ*⁷⁵ KA, B, C, D, W [97%] HF, RP, OC, NU | ~ 21 *φ*⁴⁵ [3%] CP, TR

^t ὁ ἐξ οὐρανοῦ *f*³⁵ A, B(C)D, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | 23 *φ*⁷⁵ K [2%] | 1 οὐρανιος *φ*⁴⁵

^u ἅγιον *rell* | ἀγαθον *φ*⁴⁵ [1.5%] OC

^v καὶ οὗτο ἦν *f*³⁵ C, W (93.9%) CP, HF, RP, TR, OC [NU] | 1 αὐτω 3 (3.9%) | 1 αυτον 3 (0.2%) | --- *φ*^{45,75} KA, B (1.6%) | six other variants D (0.4%)

^w ἐθαύμασαν *rell* | ἐθαυμάζον [1%] OC

^x βεελζεβουλ *f*³⁵ D, N [82%] CP, HF, RP, TR | 1 τω *φ*^{45,75} KB, C, W [18%] OC, NU | 1 των A

^y δαιμονια *rell* | 1 ο δε (καὶ 9%) ἀποκριθεὶς εἶπεν (−1234 3%) πῶς δυναται σατανας σαταναν εκβαλλειν (εκβαλειν D 1%) A(D) [22%]

^z παρ αυτου ἐζήτουν (επεζήτουν 4%) ἐξ οὐρανοῦ *f*³⁵ N, W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 45132 *φ*^{45,75} KA, B, C, D [2.5%] NU | at least eight further variants [1.5%]

^a αὐτων τα διανοηματα *f*³⁵ *φ*⁷⁵ KB, C, D, N, W [92%] HF, RP, TR, OC, NU | ~ 231 *φ*⁴⁵ A [8%] CP

^b διαμερισθεῖσα *f*³⁵ *φ*⁷⁵(KA)B(D) [80%] HF, RP, TR, OC, NU | μερισθεῖσα (*φ*⁴⁵)C, N, W [20%] CP

^c ἐπι *rell* | ἐπ C, D [17%]

διεμερίσθη,^d πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;—ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με^e τὰ δαιμόνια. **19** Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;^f Διὰ τοῦτο κριταὶ αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται.^g **20** Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ^h ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

21 »Ὅταν ὁ ἰσχυρός, καθωπλισμένος, φυλάσσηⁱ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. **22** Ἐπὶ δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν, νικήσῃ^k αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει ἐφ' ἧ ἔπεποιθει, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

23 »Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.

An empty house

24 »Ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὐρίσκον^l λέγει, «Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον.» **25** Καὶ ἐλθὼν^m εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. **26** Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ,ⁿ καὶ ἐλθόντα^o κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων.»

True blessedness

27 Ἐγένετο δέ,^p ἐν τῷ λέγειν αὐτόν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνήν^q ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ, «Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.» **28** Αὐτὸς δὲ εἶπεν, «Μενοῦν γε,^r μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες αὐτόν.»^s

Jonah is a sign

29 Τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροισζομένων, ἤρξατο λέγειν· «Ἡ γενεὰ αὕτη^t πονηρά ἐστίν. Σημεῖον ἐπιζητεῖ,^u καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὕτη εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.^v **30** Καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευίταις,^w οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.^x **31** Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς

^d διεμερίσθη **f**³⁵ **φ**⁷⁵ A,B,D,N [81%] HF,RP,TR,OC,NU | εμερισθη **φ**⁴⁵ κC,W [19%] CP

^e εκβάλλειν με *rell* | ~ 21 OC

^f εκβάλλουσιν *rell* | εκβαλουσιν N,W [17%] OC | εκβαλλωσιν [3.5%]

^g κριται αυτοι υμων εσονται **f**³⁵ [18%] | ~ 2134 A,C,W [30%] OC | ~ 1324 [52%] CP,HF,RP,TR | ~ 2314 **φ**⁷⁵ B,D,NU | ~ 2143 κ | ~ 2341 N | ~ 2431 **φ**⁴⁵

^h θεου **f**³⁵ **φ**⁴⁵ κA,W [94%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 εγω **φ**⁷⁵ B,C(D,N) [6%] [NU]

ⁱ φυλασση *rell* | φυλασσει D [20%]

^j ο **f**³⁵ A,C,N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **φ**^{45,75} κB,D [1.5%] NU

^k νικησηση *rell* | νικησει W [18%]

^l ευρισκον **f**³⁵ κA,C,D(W) [70%] HF,RP,TR,OC | ευρισκων **φ**⁴⁵ [27%] CP | 1 τοτε **φ**⁷⁵ B [3%] [NU]

^m ελθον **f**³⁵ **φ**⁷⁵ κA,B,W [62%] HF,RP,TR,OC,NU | ελθων **φ**⁴⁵ C,D [38%] CP

ⁿ επτα ετερα πνευματα πονηροτερα εαυτου **f**³⁵ A,C(D)W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 23451 **φ**⁷⁵ κB [1.5%] NU

^o ελθοντα **f**³⁵ [70%] HF,RP | εισελθοντα **φ**⁷⁵ κA,B,C,D,W [30%] CP,TR,OC,NU

^p εγενετο δε *rell* | ~ και 1 CP

^q γυνη φωνην **f**³⁵ A,C(D)W [99.7%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 **φ**⁷⁵ κB [0.3%] NU

^r γε **f**³⁵ C,D [95%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **φ**⁷⁵ κA,B,W [5%] NU

^s αυτον **f**³⁵ [82%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **φ**⁷⁵ A,B,C,D,W [18%] NU | τον λογον του θεου κ

^t αυτη **f**³⁵ C,W [93.5%] CP,HF,RP,TR | 1 γενεα **φ**⁷⁵ κA,B,D [6.5%] OC,NU

^u επιζητει **f**³⁵ C,D,W [95%] CP,HF,RP,TR | ζητει **φ**^{45v,75} κA,B [5%] OC,NU

^v του προφητου **f**³⁵ A,C,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **φ**^{45,75} κB,D [1%] NU

^w σημειον τοις νινευιταις **f**³⁵ (**φ**^{45v}) A(D)(W) [86%] CP,HF,RP,TR,OC | 12 νηνευιταις [12%] | ~ 231 C [1.5%] NU | ~ 2 νινευιταις 1 **φ**⁷⁵ κB

^x ταυτη *rell* | 1 σημειον [1.5%] OC

ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος,^γ καὶ ἰδοῦ, πλεῖον Σολομῶνος^ζ ὧδε. 32 Ἄνδρες Νινευῖ^α ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινούσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωῶ, καὶ ἰδοῦ, πλεῖον Ἰωῶ ὧδε.

Light inside the body

33 »Οὐδεὶς δὲ^β λύχνον ἄψας, εἰς κρυπτήν^ο τίθησιν οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον,^δ ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος^ε βλέπωσιν. 34 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός.^ε Ὅταν οὖν^ε ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾖ,^η ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν^ι ἐστίν.^ι Ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.^κ 35 Σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν. 36 Εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος^λ σκοτεινόν, ἔσται φωτεινὸν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῆ ἀστραπῆ φωτίζη σε.»

Jesus derides scribes and Pharisees

37 Ἐν δὲ τῷ λαλήσαι,^μ ἠρώτα^ν αὐτὸν Φαρισαῖός τις^ο ὅπως ἀριστήση παρ' αὐτῶ. Εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν. 38 Ὁ δὲ Φαρισαῖος, ἰδὼν, ἐθαύμασεν ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου. 39 Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· «Νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἐξῶθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας. 40 Ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἐξῶθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν; 41 Πλήν, τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδοῦ, πάντα^ρ καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν.^ι

42 »Ἀλλ'^τ οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πήγανον καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα^ς ἔδει ποιῆσαι, κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι.^ι 43 Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπάτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς. 44 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,^υ ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἀδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι^ν περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν.»

^γ σολομωνος f³⁵ P^{45,75} NA,B,D [72%] CP, HF, RP, NU | σολομονος [8%] | σολομωντος C, W [19%] TR, OC | five other spellings [1%]

^ζ σολομωνος f³⁵ P^{45,75} NA,B,D, W [70%] CP, HF, RP, NU | σολομονος [10%] | σολομωντος C [20%] TR, OC | three other spellings [0.5%]

^α νινευι f³⁵ [32%] CP, RP, TR, OC | νινευη [16%] HF | νηνευι [2%] | νινευιται A, C [35%] NU | νηνευιται [6%] | νινευηται [3.5%] | νινευηται P^{45,75} NB, W | seven other spellings [5%] (D omits verse)

^β δε f³⁵ A, W [88%] CP, HF, RP, TR, OC | --- P^{45,75} NB, C, D [12%] NU

^ο κρυπτην f³⁵ P⁷⁵ NA, B, C, D, W [85%] CP, HF, RP, OC, NU | κρυπτον P⁴⁵ [15%] TR

^δ ουδε υπο τον μοδιον f³⁵ NA, B, C, D, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- P^{45,75} [2.5%]

^ε φεγγος f³⁵ P⁴⁵ A, W [90%] CP, HF, RP, TR, OC | φως P⁷⁵ NB, C, D [10%] NU

^ι οφθαλμος f³⁵ [98%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 σου P^{45,75} NA, B, C, D, W [2%] NU

^ε ουν f³⁵ A, C [94%] CP, HF, RP, TR, OC | --- P^{45,75} NB, D, W [6%] NU

^η η f³⁵ C, D [35%] CP | 1 και P^{45,75} NA, B, W [65%] HF, RP, TR, OC, NU

^ι φωτεινον rell | φωτινον P⁷⁵ NA, C, D, W [18%]

^ι ἐστιν rell | ἐσται P⁴⁵ [15%]

^κ σκοτεινον rell | 1 ἐστιν D [4.5%] | 1 ἐσται P⁴⁵ [24%]

^λ τι μέρος f³⁵ N [81%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 P⁷⁵ A, B, W [17%] NU | 2 C [1.5%] | ~ μελος 1 P⁴⁵ (D omits verse)

^μ λαλησαι rell | 1 αυτον ταυτα [6.5%] OC | 1 αυτον A [1%]

^ν ηρωτα f³⁵ P⁴⁵ C [93%] CP, HF, RP, TR, OC | ερωτα P⁷⁵ NA, B, W [7%] NU | --- D

^ο τις f³⁵ A, C (D) W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- P^{45,75} NB [2%] NU

^ρ παντα rell | απαντα P⁷⁵ [3%] OC

^ι ἐστιν rell | ἐσται P⁴⁵ [7.5%] OC

^τ αλλ f³⁵ A, C [65%] CP, HF, RP, TR, OC | αλλα P^{45,75} NB, D, W [35%] NU

^ς ταυτα f³⁵ NA (D) W [85%] CP, HF, RP, TR | 1 δε P^{45,75} B, C [15%] OC, NU

^ι αφιεναι f³⁵ C, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | αφειναι P⁴⁵ N [1.5%] | παρειναι P⁷⁵ B [1%] NU | παραφειναι A | --- (D)

^υ γραμματεις και φαρισαιοι υποκριται f³⁵ A, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- P^{45,75} NB, C [1%] NU | 123 D

^ν ανθρωποι f³⁵ P⁷⁵ A (D) W [95%] CP, HF, RP, OC | 1 οι NB, C [5%] TR [NU]

Jesus derides lawyers

45 Ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν λέγει αὐτῷ, «Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις.» 46 Ὁ δὲ εἶπεν· «Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσπαύετε τοῖς φορτίοις. 47 Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς. 48 Ἄρα μαρτυρεῖτε^w καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν· ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.^x 49 Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν· Ἐποστελῶ εἰς αὐτούς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσιν καὶ ἐκδιώξουσιν,^y 50 ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκχυνόμενον^z ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, 51 ἀπὸ τοῦ^a αἵματος Ἄβελ^b ἕως τοῦ^c αἵματος Ζαχαρίου, τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου. Ναί, λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. 52 Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε,^d καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.»

53 Λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα πρὸς αὐτούς,^e ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς συνέχειν^f καὶ ἀποστοματίζειν^g αὐτὸν περὶ πλειόνων, 54 ἐνεδρεύοντες αὐτόν, ζητοῦντες^h θηρεῦσαι τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.ⁱ

Beware of hypocrisy

12 Ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε^j καταπατεῖν ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἧτις ἐστὶν ὑπόκρισις.^k 2 Οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται. 3 Ἄνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται, καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις^l κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.

Don't fear assassins

4 »Λέγω δὲ ὑμῖν, τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων^m τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσώτερόνⁿ τι ποιῆσαι. 5 Ὑποδείξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε—

^w μαρτυρεῖτε f³⁵ ρ⁷⁵A,C,D,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μαρτυρες εστε κB [0.5%] NU

^x αὐτων τα μνημεια f³⁵ A,C,W [96.4%] CP, HF, RP, TR, OC | 12 μνηματα (0.3%) | ~ 231 (1%) | ~ 213 (0.3%) | ~ τους ταφους 1 (1.1%) | --- ρ⁷⁵κB,D (0.6%) NU | two other variants (0.2%)

^y εκδιωξουσιν f³⁵ A,D,W [87%] CP, HF, RP, TR, OC | διωξουσιν ρ⁷⁵κB,C [13%] NU

^z εκχυννομενον f³⁵ ρ⁷⁵ [94%] CP, HF, RP, TR, OC | εκχυννομενον κA,C,D,W [5%] | εκκεχυμενον ρ⁴⁵B [1%] NU

^a του f³⁵ A,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ^{45,75}κB,C,D [1%] NU

^b αβελ rel^l | 1 του δικαιου [22%]

^c του f³⁵ A,C,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ⁷⁵κB,D [2.5%] NU

^d εισηλθετε f³⁵ [92%] CP, HF, RP, TR, OC | εισηλθατε ρ^{45,75}κA,B,C,D,W [8%] NU

^e λεγοντος δε αυτου ταυτα προς αυτους f³⁵ A(D)W [98%] CP, HF, RP, TR | ~ 123564 [1%] OC | κακειθεν εξελθοντος (εξελθοντες ρ⁷⁵) αυτου ρ⁴⁵(75)κB,C [1%] NU

^f συνεχειν f³⁵ [26%] CP | ενεχειν ρ⁷⁵κA,B,W [70%] HF, RP, TR, OC, NU | εχειν ρ⁴⁵D [2.5%] | επεχειν C | --- [1%]

^g αποστοματιζειν rel^l | αποστομιζειν [15%]

^h αυτον ζητουντες f³⁵ A,C,W [90%] CP, HF, RP, OC | αυτω 2 [3%] | 1 και 2 [6%] TR | 1 ρ^{45,75}B [1%] NU | 2 (D) | --- κ

ⁱ ινα κατηγορησωσιν αυτου f³⁵ C [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 κατηγορησωσιν 3 A,W [2%] | 1 ευρωσιν κατηγορησαι 3 D | --- ρ^{45,75}κB [1.5%] NU

^j ωστε rel^l | ως [1%] OC

^k των φαρισαιων ητις εστιν υποκρισις f³⁵ ρ⁴⁵κA,C,D,W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 34512 ρ⁷⁵B [0.3%] NU

^l ταμειοις rel^l | ταμειοις [14%] CP | ταμιοις κA,W [5%]

^m αποκτενοντων f³⁵ D,W [68%] CP, HF, RP | αποκτενοντων κA [23%] OC | αποκτεινοντων ρ^{45,75}B [9%] TR, NU

ⁿ περισσοτερον rel^l | περισσον A,D [10%]

φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἐξουσίαν ἔχοντα^ο ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Γέενναν· ναί, λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε. 6 Οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται^π ἀσσαρίων δύο; Καὶ ἔν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. 7 Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. Μὴ οὖν^ι φοβεῖσθε· πολλῶν^ρ στρουθίων διαφέρετε.^ς

You confess Christ, He'll confess you!

8 »Λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ ἐν αὐτῷ^ι ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. 9 Ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. 10 Καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται. 11 Ὅταν δὲ προσφέρωσιν^ι ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε^ν πῶς ἢ τί ἀπολογήσεσθε,^ω ἢ τί εἴπητε. 12 Τὸ γὰρ Ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.»

Beware of materialism

13 Εἶπεν δὲ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου,^κ «Διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.»^ν 14 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, «Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησεν δικαστὴν ἢ μεριστὴν^ζ ἐφ' ὑμᾶς;» 15 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτοῦς, «Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς^α πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἢ ζωῇ αὐτοῦ^β ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ.»^ς

Parable of a rich fool

16 Εἶπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτοῦς λέγων· «Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα. 17 Καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, «Τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;» 18 Καὶ εἶπεν· «Τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γενήματά^δ μου^ε καὶ τὰ ἀγαθά μου. 19 Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχῆ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.» 20 Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Θεός· «Ἄφρον,^ι ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν

^ο ἐξουσίαν εχοντα f³⁵ ρ⁴⁵ [83%] CP, HF, RP, TR | ~ 21 ρ⁷⁵ κA, B, D, W [17%] OC, NU

^π πωλεῖται f³⁵ ρ⁴⁵ D, W [94.5%] CP, HF, RP, TR, OC | πωλεῖτε A [4%] | πωλούνται ρ⁷⁵ κB [1.5%] NU

^ι ουν f³⁵ κA, D, Q, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ^{45, 75} B [1%] NU

^ρ πολλῶν f³⁵ [15%] CP | πολλῶν ρ^{45, 75} κA, B(D)Q, W [85%] HF, RP, TR, OC, NU

^ς διαφερετε f³⁵ ρ^{45, 75} κA, B, Q, W [84%] HF, RP, TR, OC, NU | 1 υμεις D [16%] CP

^ι αὐτῷ *rell* | εαυτῷ CP

^ν προσφερωσιν f³⁵ A, Q, W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | εισφερωσιν ρ⁴⁵⁽⁷⁵⁾ κB [3.5%] NU | προσφερουσιν [4.5%] | φερωσιν D

^ζ μεριμνατε f³⁵ A, W [94%] CP, HF, RP, TR, OC | μεριμνησητε κB, Q [6%] NU | προσμεριμνατε D | μεριμνη μη μεριμνησητε ρ⁷⁵

^ω απολογησεσθε f³⁵ [35%] CP | απολογησησθε ρ^{45ν, 75} κA, B, D, N, Q [63%] HF, RP, TR, OC, NU | απολογησασθε [1.5%] | απολογησεσθαι W

^κ αὐτῷ εκ του οχλου f³⁵ A, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2341 ρ⁷⁵ κB, Q [1%] NU

^ν μετ εμου την κληρονομιαν *rell* | ~ 3412 [2%] OC

^ζ δικαστην η μεριστην f³⁵ A, N, Q, W (93.7%) CP, HF, RP, TR, OC | ~ 321 (1.5%) | κριτην 23 ρ⁷⁵ κB (2.1%) NU | αρχοντα και 3 (1%) | αρχοντα και 1 (0.2%) | αρχοντα και 123 (0.7%) | 1 (0.7%) | κριτην D | four other variants (0.2%)

^α της f³⁵ [78%] CP, HF, RP, TR | πασης ρ⁷⁵ κA, B, D, N, Q, W [22%] OC, NU

^β αὐτου f³⁵ ρ⁷⁵ κA, B, Q [60%] CP, TR, OC, NU | αὐτῷ [40%] HF, RP | αὐτῶν W | --- D, N

^ε αὐτου f³⁵ κA, N [88%] CP, HF, RP, TR, OC | αὐτῷ ρ⁷⁵ B, D, Q [12%] NU | αὐτῶν W

^δ τα γεννηματα f³⁵ κA, D, N, Q, W [91%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 γεννηματα [7%] some TRs | τον σιτον ρ⁷⁵ (B) [2%] NU

^ε μου f³⁵ ρ⁷⁵ κA, D, N, Q, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- B [1%] NU

^ι αφρον f³⁵ [70%] CP, HF, RP, OC | αφρων ρ⁷⁵ κA, B, D, N, Q, W [30%] TR, NU

ἀπό σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίνοι ἔσται;» 21 Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν.»^g

The mentality of the Kingdom

22 Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ·^h «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν,ⁱ μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν,^j τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώματι,^k τί ἐνδύσεσθε.^l 23 Ἡ^m ψυχὴ πλείωνⁿ ἔστιν τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος. 24 Κατανοήσατε τοὺς κόρακας· ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστιν ταμεῖον^o οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ Θεὸς τρέφει αὐτούς. Πόσω μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν; 25 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ^p πῆχυν ἑνα;^q 26 Εἰ οὖν οὕτε^r ἐλάχιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

27 »Κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· λέγω^s ὑμῖν,^t οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. 28 Εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἄγρῳ σήμερον ὄντα^u καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιένυσιν,^v πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; 29 Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ^w τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε. 30 Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ,^x ὑμῶν δὲ ὁ Πατὴρ οἶδεν ὅτι χρήζετε τούτων. 31 Πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,^y καὶ ταῦτα πάντα^z προστεθήσεται ὑμῖν.

32 »Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποιμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. 33 Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια^a μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει. 34 Ὅπου γὰρ ἔστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται.

^g πλουτῶν *rell* | 1 ταυτα λεγων εφονει ο εχων ωτα ακουειν ακουετω [35%]

^h αουτου **f**⁵⁵ **NA**,D,Q,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- **ϕ**⁷⁵B [0.2%]

ⁱ λεγω υμιν **f**⁵⁵ **ϕ**⁷⁵**NB**,D [28%] OC,NU | ~ 21 A,Q,W [72%] CP,HF,RP,TR

^j υμων **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁵(B) [94.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **ϕ**⁷⁵**NA**,Q,W [3.5%] NU | ημων [2%]

^k σωματι *rell* | 1 υμων [8.5%] OC

^l ενδυσεσθε **f**⁵⁵ [25%] | ενδυσησθε **ϕ**^{45,75}**NA**,B,D,Q [74%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | ενδυσησθαι W [1%]

^m η **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁵A,W [76%] CP,HF,RP,TR | 1 γαρ **ϕ**⁷⁵**NB**,D,Q [17%] NU | ουχι 1 [7%] OC

ⁿ πλειων **f**⁵⁵ [23%] | πλειον **ϕ**^{45,75}**NA**,B,Q,W [77%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | πλεων D

^o ταμειον *rell* | ταμειον [25%]

^p προσθεναι (προσθηναι 38%) επι την ηλικιαν αουτου **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁵**NA**,D,Q,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 23451 **ϕ**⁷⁵B [0.2%] NU

^q ενα **f**⁵⁵ A,Q,W [99.7%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **ϕ**^{45,75}**NB**,D,NU

^r ουτε **f**⁵⁵ A,W [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ουδε **ϕ**^{45,75}**NB**,Q [3.5%] NU | --- (D)

^s λεγω **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁵ [20%] | 1 δε **ϕ**⁷⁵**NA**,B,Q,W [80%] CP,HF,RP,TR,OC,NU

^t υμιν *rell* | 1 οτι **NA**,D [19%]

^u τον χορτον εν τω αγρω σημερον οντα **f**⁵⁵ [68%] CP,HF,RP,TR | ~ 126347 [11%] | ~ 126357 A,W [8%] | ~ 123576 [2%] | ~ 351276 **ϕ**⁷⁵**NB** [0.5%] NU | ~ 356127 **ϕ**⁴⁵ | 12 του αγρου 67 D [10%] OC | several other variants

^v αμφιενυσιν **f**⁵⁵ **NA**,Q,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | αμφιεζει **ϕ**^{45,75}D [0.5%] NU | αμφιαζει B

^w η **f**⁵⁵ **ϕ**⁷⁵A,D,W [95%] CP,HF,RP,TR | και **ϕ**⁴⁵**NB**,Q [5%] OC,NU

^x επιζητει **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁵A,N,Q [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | επιζητουσιν **ϕ**⁷⁵**NB**(W) [1.5%] NU | ζητει D

^y του θεου **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁵A,N,Q,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | αουτου **NB**,D [0.5%] NU | --- **ϕ**⁷⁵

^z παντα **f**⁵⁵ A,D,N [72%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **ϕ**^{45,75}**NB**,Q(W) [28%] NU

^a βαλαντια **f**⁵⁵ [72%] CP,HF,RP,TR | βαλλαντια **ϕ**^{45,75}**NA**,B,D,N,Q,W [28%] OC,NU

Watchfulness enjoined

35 »Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες^b περιεζωσμέναι καὶ οἱ λύχνοι καϊόμενοι, 36 καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν,^c πότε ἀναλύσει^d ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἔλθόντος καὶ κρούσαντος εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτᾶ. 37 Μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἔλθων ὁ κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντας. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ αὐτούς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς. 38 Καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ^e ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὖρη οὕτως, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι.^f 39 Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἴδει^g ὁ οικοδοεσπότης ποία ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ^h οὐκ ἂνⁱ ἀφῆκεν διορυγῆναι^j τὸν οἶκον αὐτοῦ. 40 Καὶ ὑμεῖς οὖν^k γίνεσθε ἑτοιμοὶ, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔρχεται.»

41 Εἶπεν δὲ αὐτῶ^l ὁ Πέτρος, «Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας;» 42 Εἶπεν δὲ^m ὁ Κύριος· «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶⁿ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῶ τὸ^o σιτομέτριον; 43 Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἔλθων ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιῶντα οὕτως.^p 44 Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. 45 Ἐὰν δὲ εἶπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, «Χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι,»^q καὶ ἄρξῃται τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι, 46 ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

47 »Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ,^r καὶ μὴ ἐτοιμάσας μηδὲ^s ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς. 48 Ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας. Παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ· καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

Christ causes division

49 »Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς^t τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; 50 Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως οὗ^u τελεσθῆ. 51 Δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; Οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἡ διαμερισμὸν. 52 Ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε

^b ὑμων αι οσφυες *rell* | ~ 231 A,N,Q [16%] | 1 η 3 D

^c εαυτων *rell* | αυτων D,W [10%]

^d αναλυσει *f*³⁵ [87%] CP,HF,TR,OC | αναλυση *ϕ*⁷⁵ *κ*A,B,D,N,Q,W [13%] RP,NU

^e και εαν ελθῃ ἐν τῇ δευτερα φυλακῃ και *f*³⁵ A,N,Q [97%] CP,HF,RP,TR,OC | 1235 εσπερινη 78 D | καν 456 καν *ϕ*⁷⁵ *κ*B [1%] NU | 12 W | at least seven other variants

^f οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι *f*³⁵ A,N,Q,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 3 *ϕ*⁷⁵ *β*,D [0.3%] NU | --- *κ*

^g ἴδει *rell* | ἠδη N [16%] | two other variants

^h ἐγρηγορησεν ἂν και *f*³⁵ A,B,N,Q,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC | --- [0.2%] *ϕ*⁷⁵ *κ*(D)NU

ⁱ ἂν *rell* | --- B,W [19%] CP

^j διορυγῆναι *f*³⁵ A,N,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | διορυχθῆναι *ϕ*⁷⁵ *κ*B [1%] NU | --- (D)

^k οὐ *f*³⁵ A,N,W [97.9%] CP,HF,RP,TR,OC | --- *ϕ*⁷⁵ *κ*B,Q (1.6%) NU | omit vs 40 (0.4%) | δε D

^l αὐτῶ *f*³⁵ *κ*A,N,Q,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | --- *ϕ*⁷⁵ *β*(D) [2%] NU

^m εἶπεν δε *f*³⁵ A,N,Q,W [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ και 1 *ϕ*⁷⁵ *κ*B,D [2.5%] NU

ⁿ και *f*³⁵ *κ*A [74%] CP,HF,RP,TR,OC | ο *ϕ*⁷⁵ *β*,D,N,Q,W [22%] NU | --- [4%]

^o το *f*³⁵ *κ*A,N,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- *ϕ*⁷⁵ *β*,D [1%]

^p ποιουντα ουτως *rell* | ~ 21 *ϕ*^{45,75} *κ* [2.5%] OC

^q ἐρχεσθαι *rell* | ελθειν [16%]

^r αὐτου *f*³⁵ *ϕ*^{45,75} *κ*B,D,W [47%] CP,NU | εαυτου A,N [53%] HF,RP,TR,OC

^s μηδε *f*³⁵ A,N [95%] CP,HF,RP,TR,OC | η *ϕ*⁷⁵ *κ*B [2.5%] NU | --- (*ϕ*⁴⁵D)(W) [2.5%]

^t εἰς *f*³⁵ *ϕ*⁴⁵ D [75%] CP,HF,RP,TR | ἐπι *ϕ*⁷⁵ *κ*A,B,N,W [25%] OC,NU

^u οὐ *f*³⁵ [79%] CP,HF,RP,TR,OC | οτου *ϕ*^{45,75} *κ*A,B,D,N [21%] NU | --- W

ἐν οἴκῳ ἐνὶ^ν διαμερισμένοι· τρεῖς ἐπὶ δυσὶν καὶ δύο ἐπὶ τρισίν. 53 Διαμερισθήσεται^ω πατὴρ ἐπὶ^χ υἱῶ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ^υ καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρὶ,^z πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς.»^a

Discern the time

54 Ἐλεγεν δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· «Ὅταν ἴδητε τὴν^b νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ^c δυσμῶν, εὐθέως λέγετε,^d Ἰὼμβρος ἔρχεται,» καὶ γίνεται οὕτως. 55 Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι «Καύσων ἔσται,» καὶ γίνεται. 56 Ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς^e οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν^f τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε;^g 57 Τί δέ, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν, οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;

Pay your debts on time!

58 »Ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπληλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρη σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ^h τῷ πράκτορι, καὶ ὁ πράκτωρ βάλῃⁱ σε^j εἰς φυλακὴν. 59 Λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως οὗ^k καὶ τὸ^l ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶς.»

Repent or perish

13 1 Παρήσαν δὲ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν. 2 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς^m εἶπεν αὐτοῖς· «Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἀμαρτωλοὶ παρὰ πάντα τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦταⁿ πεπόνθασιν; 3 Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε^o πάντες ὡσαύτως^p ἀπολεισθε. 4 Ἡ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ^q ὀκτὼ ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς· δοκεῖτε ὅτι οὗτοι^r ὀφειλέται ἐγένοντο

^v οἴκο ἐνὶ **f**⁵⁵ **g**⁴⁵ A,N,W [98.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **g**⁷⁵ B,D [1.3%] NU | --- (X)

^w διαμερισθήσεται **f**⁵⁵ A,N,W [97%] CP, HF, RP, TR | διαμερισθῶσονται **g**^{45,75} **h** B,D [3%] OC, NU

^x ἐπὶ *rell* | ἐφ A,D [20%] TR

^y θυγατρὶ **f**⁵⁵ A,N,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | τὴν θυγατέρα **g**^{45,75} [1.5%] NU | θυγατέρα **h** B,D [0.5%]

^z μητρὶ **f**⁵⁵ A,N [98%] CP, HF, RP, TR, OC | τὴν μητέρα **g**^{45,75} B,D [1.5%] NU | μητέρα **h** [0.5%] | --- (W)

^a αὐτῆς **f**⁵⁵ A,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **g**^{45,75} **h** B,D [1%] NU

^b τὴν **f**⁵⁵ **g**⁴⁵ D, W [95.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- **g**⁷⁵ **h** A,B,N [4.5%]

^c ἀπὸ **f**⁵⁵ **g**⁴⁵ A,D,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐπὶ **g**⁷⁵ **h** B [0.5%] NU

^d λέγετε **f**⁵⁵ D [82%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 σὶ **g**^{45,75} B [12%] NU | λέγεται W [5%] | λέγεται οὐ **h** A,N [1%]

^e τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς **f**⁵⁵ **g**^{45,75} D,N [40%] CP, OC | ~ 45312 **h** A,B,W [60%] HF, RP, TR, NU

^f τὸν δε καιρον **f**⁵⁵ **h** A,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 132 **g**⁷⁵ B [0.2%] NU | πλην 13 **g**⁴⁵ D [0.2%] | one other variant

^g οὐ δοκιμάζετε **f**⁵⁵ **g**⁴⁵ A(D) (94.7%) CP, HF, RP, TR, OC | 1 δοκιμάζεται N,W (3.9%) | 2 (0.4%) | οὐκ οἴδατε δοκιμάζειν **g**⁷⁵ **h** B (0.8%) NU | three other readings (0.2%)

^h παραδῶ **f**⁵⁵ N,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | παραδοῦσιν (**g**⁴⁵) **h** A,B(D) [1.5%] NU | παραδοῦσιν **g**⁷⁵

ⁱ βάλλῃ **f**⁵⁵ A,N,W [80%] CP, HF, RP | βάλλῃ [5%] TR | βαλεῖ **g**⁷⁵ **h** B,D [10%] OC, NU | βαλλεῖ [5%]

^j βάλλῃ σε **f**⁵⁵ D [24%] CP | ~ 21 **g**⁷⁵ **h** A,B,N,W [76%] HF, RP, TR, OC, NU

^k οὐ **f**⁵⁵ D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | τοῦ A | --- **g**⁷⁵ **h** B [1%] NU

^l το **f**⁵⁵ **g**⁷⁵ **h** B,N,W [60%] TR, OC, NU | τὸν A(D) [40%] CP, HF, RP

^m ο ἰησοῦς **f**⁵⁵ A,D,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **g**⁷⁵ **h** B [0.5%] NU

ⁿ τοιαῦτα **f**⁵⁵ **g**⁷⁵ A,N,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ταῦτα **h** B,D [2.5%] NU

^o μετανοήτε **f**⁵⁵ **g**⁷⁵ **h** B,N,W [63%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | μετανοήσητε A,D [13%] | μετανοεῖτε [22%] | μετανοήσητε [2%]

^p ὡσαύτως **f**⁵⁵ A,N,W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ὁμοίως **g**⁷⁵ **h** B,D [5%] NU

^q καὶ **f**⁵⁵ A,N,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **g**⁷⁵ **h** B,D [1.5%] NU

^r οὗτοι **f**⁵⁵ N [81.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αὐτοὶ **g**⁷⁵ **h** A,B,W [18%] NU | --- D [0.2%] | one other variant

παρὰ πάντας^s ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ· 5 Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε^u πάντες ὁμοίως^v ἀπολεῖσθε.»

Parable of a barren fig tree

6 Ἐλεγεν δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν· «Συκὴν εἶχέν τις^w ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην,^x καὶ ἦλθεν ζητῶν καρπὸν^y ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὔρεν. 7 Εἶπεν δὲ πρὸς τὸν ἀμπελοργόν· Ἰδοῦ, τρία ἔτη^z ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὕρισκω. Ἔκκοπον^a αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;^b 8 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει^c αὐτῷ, «Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάσω περὶ αὐτήν καὶ βάλω κόπρια,^d 9 κἂν μὲν ποιήσῃ^e καρπὸν—εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον^f ἐκκόψεις^g αὐτήν.»

Jesus heals a woman bound by Satan

10 Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι. 11 Καὶ ἰδοῦ, γυνὴ ἦν^h πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείαςⁱ ἕτη δέκα καὶ ὀκτώ—καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακῦναι εἰς τὸ παντελές. 12 Ἰδὼν δὲ αὐτήν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν καὶ εἶπεν αὐτῇ, «Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.» 13 Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη,^k καὶ ἐδόξαζεν τὸν Θεόν.

14 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ^l σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν τῷ ὄχλῳ,^m «Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταιςⁿ οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.» 15 Ἀπεκρίθη οὖν^o αὐτῷ ὁ Κύριος καὶ εἶπεν· «Υποκριταί,^p ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει; 16 Ταύτην δέ, θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν, ἦν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς, ἰδοῦ δέκα καὶ ὀκτώ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;» 17 Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

^s παντας f³⁵ (N)W [90%] CP, HF, RP, TR | 1 τους f⁷⁵ NA, B, D [10%] OC, NU

^t εν f³⁵ NA, N, W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | --- f⁷⁵ B, D [8%] NU

^u μετανοητε f⁵ f⁷⁵ B, N, W [62%] CP, HF, RP, TR, NU | μετανοείτε W [16%] | μετανοησθε NA, D [21%] OC | μετανοησετε [1%] | μετανοηται [0.5%]

^v ομοιως f³⁵ f⁷⁵ A, D, N, W [94%] CP, HF, RP, TR, OC | ωσαυτως NB [6%] NU

^w ειχεν τις rell | ~ 21 D [13%]

^x εν τω αμπελωνι αυτου πεφυτευμενην f³⁵ A, N [94%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 51234 f⁷⁵ B, D, W [6%] NU | ~ 5134 K

^y ζητων καρπον rell | ~ 21 [0.5%] TR

^z ετη f³⁵ A, N, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 αφ ου f⁷⁵ NB, D [2%] NU

^a εκκοπον f³⁵ NB, D, N, W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ουν f⁷⁵ A [8%] [NU]

^b καταργει rell | καταργη [25%]

^c λεγει rell | ειπεν [3%] OC

^d κοπρια f³⁵ f⁷⁵ NA, B, N, W [87%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | κοπριαν [12%] TR | κοπρον [1%] | κοφινον κοπριων D

^e ποιηση f³⁵ f^{45,75} NA, B, D, N, W [80%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ποιησει [20%]

^f ει δε μηγε εις το μελλον f³⁵ f⁴⁵ A, D, N, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 456123 f⁷⁵ NB [2.5%] NU

^g εκκοψεις rell | εκκοψης [14%]

^h ην f³⁵ A(D)(W) [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- f^{45,75} NB, N [2%] NU

ⁱ ασθενειας rell | ασθειας CP | ασθενεια (D)

^j και f³⁵ A, N [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D, W [2%] NU | τη f^{45,75}

^k ανωρθωθη f³⁵ KN, W [59%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | ανορθωθη f⁷⁵ A, B, D [40%] | ιαθη [1%]

^l τω rell | το [15%]

^m οχλω f³⁵ f⁴⁵ A, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 οτι f⁷⁵ NB [1%] NU

ⁿ ταυταις f³⁵ D [93%] CP, HF, RP, TR, OC | αυταις f^{45,75} NA, B, N, W [7%] NU

^o ουν f³⁵ A, N, W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | δε f^{45,75} NB, D [2.5%] NU | --- [1.5%]

^p υποκριται f³⁵ f⁷⁵ NA, B, N [75%] CP, HF, RP, NU | υποκριτα f⁴⁵ D, W [25%] TR, OC

Two parables

18 Ἐλεγεν δέ·^q «Τίτι ὁμοία ἐστίν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ τίτι ὁμοιώσω αὐτήν; 19 Ὅμοία ἐστίν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ,^r καὶ ἠΰξησεν καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα,^s καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.»

20 Πάλιν^t εἶπεν· «Τίτι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; 21 Ὅμοία ἐστίν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυσεν^u εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὔ ἐζυμώθη ὅλον.»

The narrow gate

22 Καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ.^v 23 Εἶπεν δέ τις αὐτῷ, «Κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι;» Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτοῦς· 24 «Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης,^w ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν. 25 Ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἕξω ἐστάναι καὶ κρούειν τὴν θύραν λέγοντες, «Κύριε, Κύριε,^x ἄνοιξον ἡμῖν»· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς· πόθεν ἐστέ;» 26 τότε ἄρξεσθε^y λέγειν, «Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας.» 27 Καὶ ἐρεῖ· «Λέγω^z ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς^a πόθεν ἐστέ. Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ^b ἐργάται τῆς^c ἀδικίας.»

28 »Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν ὄψεσθε^d Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἕξω. 29 Καὶ ἦξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ^e βορρᾶ καὶ νότου, καὶ ἀνακληθήσονται^f ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. 30 Καὶ ἰδοῦ, εἰσὶν ἔσχατοι οἱ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶν πρῶτοι οἱ ἔσονται ἔσχατοι.»

A word for Herod

31 Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ^g προσῆλθόν^h τινες Φαρισαῖοι λέγοντες αὐτῷ, «Ἐξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν, ὅτι Ἡρώδης θέλειⁱ σε ἀποκτεῖναι.» 32 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· «Ἰδοῦ, ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ^j σήμερον καὶ

^q δε f³⁵ A,D(N)W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ουν Ϝ^{45,75} NB [1.5%] NU

^r εαυτου *rell* | αυτου Ϝ⁴⁵ ND [15%]

^s μεγα f³⁵ Ϝ⁴⁵ A,N,W [97.1%] CP, HF, RP, TR, OC | μεγαν (2.1%) | --- Ϝ⁷⁵ NB(D) (0.8%) NU

^t παλιν f³⁵ A,N,W [95%] CP, HF, RP, OC | και 1 Ϝ^{45,75} NB [5%] TR, NU | D is wild

^u εκρυσεν f³⁵ Ϝ⁴⁵ B,N [60%] CP, OC | ενεκρυσεν Ϝ⁷⁵ NA,D,W [40%] HF, RP, TR[NU]

^v ιεροσολαημ f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ιεροσολυμα Ϝ⁷⁵ N [0.5%] NU | εροσολυμα B

^w πυλης f³⁵ A,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | θυρας Ϝ⁽⁴⁵⁾⁷⁵ NB,D [1%] NU

^x κυριε f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ NB [0.5%] NU

^y αρξεσθε f³⁵ Ϝ⁷⁵ B [70%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αρξησθε NA,D,N,W [30%]

^z λεγω f³⁵ Ϝ⁷⁵ A,D,N,W (94.7%) CP, HF, RP, TR, OC | λεγων B (1.3%) NU | --- N (1.3%) | omit 26-27a (2.7%)

^a υμας f³⁵ NA(D)N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC[NU] | --- Ϝ⁷⁵ B [1%]

^b οι f³⁵ A [75%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ NB,D,N,W [25%] NU

^c της f³⁵ A,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ NB(D) [0.5%] NU

^d οψεσθε f³⁵ B,D [27%] CP, UBS | οψησθε Ϝ⁷⁵ A,N,W [73%] HF, RP, TR, OC, N-A | ιδητε N

^e και f³⁵ NA,D,N,W [98%] CP, HF, RP | 1 απο B [2%] TR, OC, NU | απο Ϝ⁷⁵

^f ανακληθησονται *rell* | ανακληθησονται N [30%]

^g ημερα f³⁵ N,W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ωρα Ϝ⁷⁵ NA,B,D [3%] NU

^h προσηλθον *rell* | προσηλθαν Ϝ⁷⁵ B,D, NU

ⁱ θελει *rell* | θελη [15%]

^j επιτελω f³⁵ A,N,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αποτελω Ϝ⁷⁵ NB [2%] NU | αποτελουμαι D | ποιουμαι και Ϝ⁴⁵ | two other variants

αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.› 33 Πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ.

Jesus laments over Jerusalem

34 »Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτένουσα^κ τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναῖξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις^λ τὴν ἐαυτῆς νοσοῖαν^μ ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε. 35 Ἴδου, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.^ν Λέγω δὲ^ο ὑμῖν ὅτι^π οὐ μὴ με ἴδητε^ρ ἕως ἂν ἴξῃ ὅτε^ρ εἴπητε, «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» »

Jesus heals a man with dropsy

14 ¹ Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων τῶν^ς Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν. ² Καὶ ἰδού, ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικός ἐμπροσθεν αὐτοῦ. ³ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους λέγων, «Εἰ^λ ἔξεστιν τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν;»^μ ⁴ Οἱ δὲ ἠσύχασαν. Καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσεν. ⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς^ν πρὸς αὐτοὺς εἶπεν,^ω «Τίνος ὑμῶν, υἱὸς^ς ἡ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται,^ν καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ^ς ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;» ⁶ Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ^α πρὸς ταῦτα.

A lesson about humility

⁷ Ἐλεγεν δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς· ⁸ «Ὅταν κληθῆς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακληθῆς^β εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ, ⁹ καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας ἐρεῖ, «Σὺ,^ς δὸς τούτῳ τόπον»· καὶ τότε ἄρξῃ, μετ'^δ αἰσχύνῃς, τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν. ¹⁰ Ἄλλ' ὅταν κληθῆς, πορευθεὶς ἀνάπεσε^ς εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε, εἴπῃ^ς σοι, «Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον.» Τότε ἔσται σοι

^κ αποκτενουσα f³⁵ (A) [48%] HF,RP | αποκτενουσα CP,OC | αποκτεινουσα $\mathfrak{P}^{45,75}$ NB,D [49%] TR,NU | αποκτεινασα [3%] | αποκτινουσα N,W

^λ ὄρνις *rell* | 1 επισυναγει CP

^μ τὴν εαυτῆς νοσοῖαν *rell* | τα 2 νοσοῖα A(D) [12%]

^ν ἐρημος f³⁵ D,N [55%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{45,75}$ KA,B,W [45%] NU

^ο λέγω δε f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ A,B,D,N,W [96.5%] CP,HF,RP,OC[NU] | ~ 21 [2%] | ~ αμην 21 [1%] TR | 1 $\mathfrak{P}^{45}$ K [0.4%]

^π οτι f³⁵ A,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{45,75}$ NB,D [3%] NU

^ρ με ἴδητε f³⁵ $\mathfrak{P}^{45,75}$ D,N [85%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 KA,B,W [15%] NU

^ρ ἄν ἴξῃ οτε f³⁵ A,N,W [45%] RP | 1 ηξῃ 3 [47%] CP,HF,TR,OC | 23 D [0.2%] [NU] | 1 $\mathfrak{P}^{45}$ K [6%] | 3 [1.5%] | --- $\mathfrak{P}^{75}$ B [0.3%]

^ς τῶν f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- $\mathfrak{P}^{45,75}$ NB [1%]

^τ εἰ f³⁵ $\mathfrak{P}^{45}$ A,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{75}$ NB,D [3%] NU

^υ θεραπευειν f³⁵ A,N,W [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | θεραπευσαι $\mathfrak{P}^{45}$ | 1 η ου [1%] | θεραπευσαι η ου $\mathfrak{P}^{75}$ NB,D [1.5%] NU

^ν αποκριθεις f³⁵ (K)A,N(W) [80%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{45,75}$ B,D [20%] NU

^ω πρὸς αὐτοὺς εἶπεν *rell* | ~ 312 A,D,W [13%]

^ς υἱος f³⁵ $\mathfrak{P}^{45,75}$ B,N,W [72.5%] HF,RP,OC,NU | ο 1 A [1.5%] | ονος K [26%] CP,TR | προβατον D

^ν ἐμπεσεῖται f³⁵ (D,N) [90%] CP,HF,RP,TR,OC | πεσεῖται $\mathfrak{P}^{45,75}$ KA,B,W [10%] NU

^ς τῇ f³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{45,75}$ NB [1%] NU

^α αὐτῷ f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{45,75}$ NB,D [1%] NU | two other variants

^β κατακληθης *rell* | κατακληθης [15%] | κατακληθεις [3%] | κατακληθεις [5.5%] | κατακλινου $\mathfrak{P}^{45}$ | one other variant

^ς συ f³⁵ [20%] | σοι $\mathfrak{P}^{45,75}$ KA,B,D,N,W [80%] CP,HF,RP,TR,OC,NU

^δ μετ' f³⁵ $\mathfrak{P}^{45}$ [70%] CP,HF,RP,TR,OC | μετὰ $\mathfrak{P}^{75}$ KA,B,D,N,W [30%] NU

^ς ἀναπεσε f³⁵ $\mathfrak{P}^{45,75}$ KA,B,N,W [80%] CP,HF,RP,OC,NU | ανεπεσε [1%] | αναπεσον [4%] TR | αναπεσαι [15%] | αναπειπτε D

^ς εἶπῃ f³⁵ A,D,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ερει $\mathfrak{P}^{75}$ NB,N [1%] NU

δόξα ἐνώπιον^ε τῶν συνανακειμένων σοι. 11 Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.»

12 Ἐλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν· «Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσιν,^h καὶ γένηταιⁱ σοι ἀνταπόδομα.^j 13 Ἄλλ’ ὅταν ποιῆς δοχὴν,^k κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους,^l χωλοὺς, τυφλοὺς· 14 καὶ μακάριος ἔστι, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναι σοι—ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.»

An unusual banquet

15 Ἀκούσας δὲ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, «Μακάριος ὄς^m φάγεται ἄριστονⁿ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.» 16 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· «Ἄνθρωπός τις ἐποίησεν^o δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσεν πολλοὺς· 17 καὶ ἀπέστειλεν τὸν δούλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, ᾠ Ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστιν πάντα.»^p 18 Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες.^q Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· «Ἄγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελεθεῖν καὶ^r ἰδεῖν αὐτόν. Ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.» 19 Καὶ ἕτερος εἶπεν· «Ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά. Ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.» 20 Καὶ ἕτερος εἶπεν, «Γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.» 21 Καὶ παραγενόμενος ὁ δούλος ἐκεῖνος^s ἀπήγγειλεν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. Τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν τῷ δούλῳ αὐτοῦ, ᾠ Ἐξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους^t καὶ τυφλοὺς καὶ χωλοὺς^u εἰσάγαγε ὧδε.» 22 Καὶ εἶπεν ὁ δούλος, «Κύριε, γέγονεν ὡς^v ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν.» 23 Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον· ᾠ Ἐξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου.^w 24 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δεῖπνου.»^x

Jesus ministers (mainly) in Perea

Jesus defines discipleship

25 Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ στραφεῖς εἶπεν πρὸς αὐτούς· 26 «Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ^y καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ

^ε ἐνώπιον **F**⁵ D,W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 παντων **Φ**⁷⁵ **KA, B, N** [5%] NU

^h σε αντικαλέσωσιν **F**⁵ A, N, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **Φ**⁷⁵ **KB, D** [2%] NU | αντικαλέσουσεν N

ⁱ γενηται *rell* | γενησεται [16%] OC | one other variant

^j σοι ανταποδομα **F**⁵ A, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **Φ**⁷⁵ **KB, D** [1%] NU

^k ποιης δοχην **F**⁵ A, D, N, W [84%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 B, NU | ~ 2 ποιησης **Φ**⁷⁵ **N** | ποιεις 2 [16%]

^l αναπηρους **F**⁵ [90%] CP, HF, RP, TR, OC | αναπειρους **Φ**⁷⁵ A, B, D, W [10%] NU | αναπιρους **KN**

^m ος **F**⁵ A, D, N, W [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | οστις **Φ**⁷⁵ B [3.5%] NU | omit whole line **N**

ⁿ αριστον **F**⁵ A, W [80%] CP, HF, RP, OC | αρτον **Φ**⁷⁵ B, D, N [20%] TR, NU

^o εποιησεν **F**⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εποιει **Φ**⁷⁵ **KB** [0.5%] NU

^p παντα **F**⁵ A(D)N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**⁴⁵⁽⁷⁵⁾ (K)B [0.5%] NU

^q παραιτεσθαι παντες **F**⁵ A, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **Φ**⁷⁵ **KB, D** [1%] NU

^r εξελθειν και **F**⁵ A, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | εξελθων **Φ**⁷⁵ **KB, D** [0.5%] NU | three other variants

^s εκεινος **F**⁵ N [89%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**^{45,75} **KA, B, D, W** [11%] NU

^t αναπηρους **F**⁵ N [97%] CP, HF, RP, TR, OC | αναπειρους **Φ**⁷⁵ **KA, B, D, W** [3%] NU

^u τυφλους και χωλους **F**⁵ **Φ**^{45,75} **KB, D, W** [42%] CP, NU | ~ 321 N [57%] HF, RP, TR, OC | 1 A [1%]

^v ως **F**⁵ A, N, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ο **Φ**^{45v,75} **KB, D** [1%] NU | two other variants [1%]

^w ο οικος μου **F**⁵ **Φ**⁴⁵ W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 312 **Φ**⁷⁵ **KA, B, D, N** [5%] NU

^x δειπνου **F**⁵ **Φ**^{45,75} **KA, B, D, N, W** [55%] CP, HF, TR, OC, NU | 1 πολλοι γαρ εισιν κλητοι ολιγοι δε εκλεκτοι [45%] RP

^y αυτου **F**⁵ **Φ**⁴⁵ **KA, D, N, W** [96%] CP, HF, RP | εαυτου **Φ**⁷⁵ B [4%] TR, OC, NU

τέκνα, και τοὺς ἀδελφοὺς και τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ^z και τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν,^a οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής.^b 27 Και ὅστις^c οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,^d και ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναι μου^e μαθητής.

28 »Τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, ὁ θέλων^f πύργον οἰκοδομήσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰς^g πρὸς^h ἀπαρτισμόν; 29 Ἴνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον και μὴ ἰσχύοντοςⁱ ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξονται^j ἐμπαίξιν αὐτῶ,^k 30 λέγοντες ὅτι «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν και οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.»

31 »Ἡ τίς βασιλεὺς, πορευόμενος συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ^l εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον^m βουλευεταιⁿ εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι^o τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; 32 Εἰ δὲ μή γε, ἔτι πόρρω αὐτοῦ^p ὄντος, πρεσβειάν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

33 »Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι^q μαθητής. 34 Καλὸν^r τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ^s τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; 35 Οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό. Ὁ ἔχων ὄτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»

Parable of a lost sheep

15 1 Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῶ^t πάντες οἱ τελῶναι και οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ. 2 Και διεγόγγυζον οἱ^u Φαρισαῖοι και οἱ γραμματεῖς λέγοντες ὅτι «Οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται και συνεσθίει αὐτοῖς.» 3 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγων· 4 «Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν, ἔχων ἑκατὸν πρόβατα και ἀπολέσας ἐν ἐξ αὐτῶν,^v οὐ καταλείπει τὰ ἐνεήκοντα ἐννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ και πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως^w εὕρῃ αὐτό; 5 Και εὕρων ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὄμους αὐτοῦ^x χαίρων. 6 Και ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ^y τοὺς φίλους και τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς, «Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.» 7 Λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτως χαρὰ ἔσται ἐν τῷ

^z δε f³⁵ φ⁴⁵κA,D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | τε B [1%] NU | --- φ⁷⁵

^a εαυτου ψυχην f³⁵ φ⁴⁵A,D,N,W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 φ⁷⁵κB, NU

^b μου ειναι μαθητης f³⁵ φ^{45,75}N [36%] CP | ~ 132 A,D,W [60%] HF, RP, TR, OC | ~ 213 κB [4%] NU | one other variant

^c και οστις f³⁵ A(D),N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 φ^{45,75}κ [0.5%] NU | 2 ουν B | two other variants

^d αουτου f³⁵ φ^{45,75}κD [92%] CP, HF, RP, TR | εαυτου A,B,N,W [8%] OC, NU

^e ειναι μου f³⁵ φ⁷⁵κB,N,W [75%] CP, HF, RP, OC, NU | ~ 21 φ⁴⁵A(D) [25%] TR

^f ο θελων f³⁵ φ⁴⁵W [70%] CP, HF, RP | 2 κA,B,D,N [30%] TR, OC, NU | θελει φ⁷⁵

^g τα f³⁵ κA,N [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- φ^{45,75}B,D,W [1.5%] NU

^h προς f³⁵ [45%] CP, TR, OC | εις φ^{45,75}κA,B,D,N,W [55%] HF, RP, NU

ⁱ ισχυοντος *rell* | ισχυσαντος [8%] OC | three other spellings

^j αρχωνται *rell* | αρχονται N [18%]

^k εμπαιξιν αουτω f³⁵ φ⁴⁵v [86%] CP, HF, RP, TR | ~ 21 φ⁷⁵κA,B,N,W [13%] OC, NU | --- (D) | two other variants [1%]

^l συμβαλαιν ετερω βασιλει f³⁵ W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 φ⁷⁵(κ)A,B,D,N [2%] NU | two other variants

^m καθισας πρωτον *rell* | ~ 21 [1%] OC

ⁿ βουλευεται f³⁵ A,D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | βουλευσεται φ⁷⁵κB [1%] NU

^o απαντησαι f³⁵ N,W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | υπαντησαι φ^{45,75}κA,B(D) [3%] NU

^p πορρω αουτου f³⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC | ~ 21 φ⁷⁵κB,D,N,W [5%] TR, NU

^q μου ειναι f³⁵ A(D),N,W [99%] CP, HF, RP, TR | ~ 21 φ⁷⁵κB [1%] OC, NU

^r καλον f³⁵ A,D,N,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ουν φ⁷⁵κB [2%] NU

^s δε f³⁵ φ⁷⁵A,W [98.5%] CP, HF, RP, TR | 1 και κB,D,N [1.5%] OC, NU

^t εγγιζοντες αουτω f³⁵ D,N [82%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 φ⁷⁵κA,B,W [18%] NU

^u οι f³⁵ A,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 τε φ⁷⁵κB,D [0.5%] NU

^v εν εξ αυτων f³⁵ A,N [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 φ⁷⁵κB(D)W [1.5%] NU

^w εως f³⁵ φ⁷⁵B,D,W [70%] CP, HF, RP, TR, NU | 1 ου κA,N [30%] OC

^x αουτου f³⁵ φ⁷⁵κB,D,N [45%] OC, NU | εαουτου A,W [55%] CP, HF, RP, TR

^y συγκαλει *rell* | συγκαλειται D [16%] | συγκαλειτε N | one other variant

οὐρανῷ^z ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίους οἵτινες οὐ χρεΐαν ἔχουσιν μετανοίας.

Parable of a lost coin

8 »Ἡ τίς γυνή δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἄπτει λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως ὅτου^a εὕρῃ; 9 Καὶ εὐροῦσα, συγκαλεῖται^b τὰς φίλας καὶ τὰς^c γείτονας λέγουσα, «Συγχάριτέ μοι, ὅτι εὔρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπόλεσα.» 10 Οὕτως, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται^d ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.»

Parable of a lost son

11 Εἶπεν δέ· «Ἀνθρωπὸς τις εἶχεν δύο υἱούς. 12 Καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρὶ, «Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.» Καὶ^e διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον. 13 Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας, συναγαγὼν ἅπαντα,^f ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν· καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἄσώτως. 14 Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς^g κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἥρξατο^h ὑστερεῖσθαι. 15 Καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους. 16 καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸⁱ τῶν κερατιῶν ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ. 17 Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν εἶπεν^j· «Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν^k ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῶ^l ἀπόλλυμαι. 18 ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ· Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, 19 καὶ^m οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου. Ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.»

20 »Καὶ ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.ⁿ Ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη· καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν^o ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. 21 Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ υἱός,^p «Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ^q οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου.»^r 22 Εἶπεν δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ·^s «Ἐξενέγκατε τὴν^t στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε

^z εἶπαι ἐν τῷ οὐρανῷ **f**⁵ A,D,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 **ϕ**⁷⁵KB [1%] NU

^a οἶτον **f**⁵ A,N,W [95.5%] CP,HF,RP,TR,OC | οὐ **ϕ**⁷⁵KB [3%] NU | --- D [1%] | three other variants

^b συγκαλεῖται **f**⁵ (A)(D)W [86%] CP,HF,RP,TR | συγκαλεῖ **ϕ**⁷⁵(**κ**)B,N [14%] OC,NU

^c τὰς **f**⁵ A(D)N,W [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | τοὺς [3%] | --- **ϕ**⁷⁵KB [0.5%] NU

^d χαρὰ γίνεται **f**⁵ (A)N(W) [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ γίνεται 1 **ϕ**⁷⁵KB [1%] NU | 1 εἶπαι D

^e καὶ **f**⁵ **κ**D,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | οὐ δὲ A,B [1%] NU | --- **ϕ**⁷⁵

^f ἅπαντα **f**⁵ **κ**A,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | πάντα **ϕ**⁷⁵B,D [3%] NU

^g ἰσχυρὸς **f**⁵ N,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ἰσχυρὰ **ϕ**⁷⁵**κ**A,B,D [1%] NU

^h ἥρξατο *rell* | 1 του A [20%]

ⁱ γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπο **f**⁵ A,N,Q (96.4%) CP,HF,RP,TR,OC | 1234 ἐκ (0.9%) | χορτασθῆναι ἐκ **ϕ**⁷⁵KB,D (2.2%) NU | χορτασθῆναι 5 (0.5%) | 123 καὶ χορτασθῆναι 5 W

^j εἶπεν **f**⁵ A,D,N,Q,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | εἶπῃ **ϕ**⁷⁵KB [1.5%] NU

^k περισσεύουσιν **f**⁵ **κ**D,N,Q,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | περισσεύονται **ϕ**⁷⁵A,B [2%] NU

^l λιμῶ **f**⁵ (A)Q,W [91.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 ὠδε (**ϕ**⁷⁵KB) [2.5%] NU | ὠδε 1 (D)N [6%]

^m καὶ **f**⁵ N [58%] CP,HF,RP,TR | --- **ϕ**⁷⁵**κ**A,B,D,Q,W [42%] OC,NU

ⁿ ἑαυτοῦ **f**⁵ **ϕ**⁷⁵A,B,W [42%] TR,NU | αὐτοῦ **κ**D,N,Q [58%] CP,HF,RP,OC

^o ἐπέπεσεν *rell* | ἐπεσεν W [20%] | ἐνεπεσεν D

^p αὐτοῦ ο υἱός **f**⁵ **κ**A,N,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 231 **ϕ**⁷⁵B(D) [1%] NU

^q καὶ **f**⁵ N,Q,W [94%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **ϕ**⁷⁵**κ**A,B,D [6%] NU

^r σου **f**⁵ **ϕ**⁷⁵A,N,Q,W (87.3%) CP,HF,RP,TR,OC,NU | 1 ποιησον με ὡς ἓνα των μισθίων 1 **κ**B,D (12.5%) | long omissions (0.2%)

^s αὐτου **f**⁵ A,N,Q,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 ταχυ (**ϕ**⁷⁵**κ**)B [1%] NU | 1 ταχεως D [2%] | one other variant

^t τὴν **f**⁵ **ϕ**⁷⁵ [95%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **κ**A,B,D,N,Q,W [5%] NU

δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας.^u 23 Καὶ ἐνέγκαντες^v τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν· 24 ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, καὶ^w ἀπολωλὼς ἦν^x καὶ εὐρέθη.^y Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

25 »^z Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀργῶ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισεν τῇ οἰκίᾳ ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν· 26 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παιδῶν,^z ἐπυνθάνετο τί^a εἶη ταῦτα. 27 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι «Ὁ ἀδελφός σου ἤκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.» 28 Ὁργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν. Ὁ οὖν^b πατήρ αὐτοῦ ἐξεληθὼν παρεκάλει αὐτόν. 29 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ πατρί·^c «Ἰδού, τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ. 30 Ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.»^d 31 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· «Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν. 32 Εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν,^e καὶ^f ἀπολωλὼς^g ἦν^h καὶ εὐρέθη.»ⁱ

Parable of a stupid steward

16¹ Ἐλεγεν δὲ καὶ^j πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ·^k «Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. 2 Καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· «Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; Ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου, οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι^l οἰκονομεῖν.» 3 Εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· «Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; Σκάπτειν οὐκ ἰσχύω· ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι— 4 ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ^m τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.»ⁿ 5 Καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν^o τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ,^p ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, «Πόσον ὀφείλεις^q τῷ κυρίῳ μου;» 6 Ὁ δὲ εἶπεν,

^u ποδᾶς *rell* | 1 αὐτου D [12%]

^v ενεγκαντες **F**³⁵ A,Q,W [85%] CP, HF, RP, TR, OC | ενεγκοντες N [13%] | εξενεγκαντες [1%] | ενεγκατε D [0.5%] | φερετε **Φ**⁷⁵ **KB** [0.5%] NU

^w καὶ **F**³⁵ N [84%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**⁷⁵ **KA**, B, D, Q(W) [16%] NU

^x απολωλως ην **F**³⁵ N [45.5%] CP, HF, RP, TR, OC | απολωλος 2 [50%] | ~ 21 A, B, NU | ~ 2 απολωλος **K** | ~ 2 απολωλος **Φ**⁷⁵ | 1 D, Q [1%] | απολωλος [3%] [Though evidently a neuter participle in form, I suppose that απολωλος would be functioning as an adjective, parallel to νεκρος, should one choose that reading.]

^y ευρεθη *rell* | ηυρεθη A, N [25%]

^z παιδων *rell* | 1 αὐτου [2%] TR

^a τι **F**³⁵ **KA**(D)W [84%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 αν **Φ**⁷⁵ **B**, N, Q [8%] NU | τινα [8%]

^b ουν **F**³⁵ N, Q, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | δε **Φ**⁷⁵ **KA**, B, D [2%] NU

^c πατρι **F**³⁵ **KW** [91%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 αὐτου **Φ**⁷⁵ **A**, B, D, N, Q [9%] NU

^d μοσχον τον σιτευτον **F**³⁵ A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 31 **Φ**⁷⁵ **N**(B)(D)Q [0.5%] NU

^e ανεζησεν **F**³⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εζησεν **Φ**⁷⁵ **KB** [0.5%] NU

^f καὶ *rell* | --- **KD** [13%]

^g απολωλως **F**³⁵ **Φ**⁷⁵ **KA**, B, D, N, W [60%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | απολωλος [40%]

^h ην **F**³⁵ **KN** [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**⁷⁵ **A**, B, D(W) [5%] NU

ⁱ ευρεθη *rell* | ηυρεθη A, N [15%]

^j καὶ *rell* | --- [14%]

^k αὐτου **F**³⁵ A, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**⁷⁵ **KB**, D [1%] NU

^l δυνησι ετι **F**³⁵ A, N [92%] CP, HF, RP, TR | δυνη 2 **Φ**⁷⁵ **B**, D, W [8%] OC, NU | ~ 2 δυνη **K**

^m μετασταθω **F**³⁵ A, W [88.5%] HF, RP, TR | μεταστω [3.5%] CP | 1 εκ **Φ**⁷⁵ **KB**, D, N [6%] OC, NU | 1 απο [1%] | five other variants [1%]

ⁿ αὐτων *rell* | εαυτων **KB**, N [2%] OC

^o χρεωφειλετων **F**³⁵ [75%] CP, HF, RP, TR, OC | χρεοφειλετων **Φ**⁷⁵ **B** [5%] NU | χρεοφειλετων **KA**, D, N [20%] | χρεωστων W

^p εαυτου **F**³⁵ **Φ**⁷⁵ **A**, B, N, W [70%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αὐτου **KD** [30%]

^q οφειλεις *rell* | 1 συ [2%] OC

Ἐκατὸν βάτους ἐλαίου.» Καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Δέξαι σου τὸ γράμμα^s καὶ καθίσας ταχέως γράψον πενήκοντα.»⁷ Ἐπειτα ἐτέρω εἶπεν, «Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις;» Ὁ δὲ εἶπεν, «Ἐκατὸν κόρους σίτου.» Καὶ λέγει^t αὐτῷ, «Δέξαι σου τὸ γράμμα^u καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.»⁸ Καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν. Ὅτι οἱ^v υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.

A bit of irony

9 »Κἀγὼ^w ὑμῖν λέγω, ποιήσατε ἑαυτοῖς^x φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείπητε,^y δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. 10 Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστίν, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. 11 Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει; 12 Καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει; 13 Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυοὶ κυρίως δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἐτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.»

The Law will not fail

14 Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ^z οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν. 15 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν. Ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.^a 16 Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως^b Ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. 17 Εὐκοπώτερον δὲ ἐστὶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.

18 »Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἐτέραν μοιχεύει,^c καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.

A rich man and beggar Lazarus

19 »Ἄνθρωπος δὲ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραϊνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. 20 Πτωχὸς δὲ τις ἦν^e ὀνόματι Λάζαρος, ὃς^f ἐβέβλητο πρὸς τὸν πλῶνα αὐτοῦ, ἠλκωμένος,^g 21 καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν πιπτόντων^h ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου—ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι

^r καὶ **f**³⁵ N, W [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ο δε **ϕ**⁷⁵ **κ**A, B [3.5%] NU | δε (D)

^s το γράμμα **f**³⁵ A, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | τα γραμματα **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, N [1%] NU

^t καὶ λέγει **f**³⁵ A, N, W [93%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 **ϕ**⁷⁵ **B** [6%] NU | ~ 2 δε **κ** [1%] | ο δε 2 D

^u το γράμμα **f**³⁵ A, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | τα γραμματα **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, N [1%] NU

^v οἱ *rell* | --- [13%]

^w καγὼ **f**³⁵ A, D, N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | καὶ ἐγὼ **ϕ**⁷⁵ **κ**B [1.5%] NU

^x ποιήσατε ἑαυτοῖς **f**³⁵ A, D, N, W [88%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ἑαυτοὺς [11.5%] | ~ 21 **ϕ**⁷⁵ **κ**B [0.5%] NU

^y ἐκλείπητε **f**³⁵ [65%] CP, HF | ἐκλείπητε [30%] RP, TR, OC | ἐκλειπη **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, N [2.5%] NU | ἐκλειπη A [2%] | ἐκλειπηται W | one other variant

^z ταῦτα πάντα καὶ **f**³⁵ A, N, W (82.8%) CP, HF, RP, TR, OC | ~ 213 (3%) | 12 **ϕ**⁷⁵ (**κ**)B (3.2%) NU | 13 (6.2%) | 23 (1.7%)

| ~ 21 (0.4%) | 1 D (0.5%) | 2 (0.2%) | 1 παντες 3 (0.4%) | παντες 3 (0.5%) | παντες (1.3%)

^a του θεου **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ **κ**A, D, N, W [62%] HF, RP, OC, NU | 12 ἐστιν [38%] TR | 12 ἦν CP | κυριου B

^b ἕως **f**³⁵ A, D, N, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | μεχρι **ϕ**⁷⁵ **κ**B [2.5%] NU

^c μοιχευει *rell* | μοιχαται [16%]

^d πας ο **f**³⁵ **κ**A, N, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ο B, D [3%] NU | --- **ϕ**⁷⁵

^e ἦν **f**³⁵ A, N, W (95.3%) CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D (4.7%) NU

^f ος **f**³⁵ A, N, W (98.6%) CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D (1.4%) NU [Note that in the space of four words in the Text the same four early uncials are 'followed' by a rather different array of other attestation; we have independent lines of transmission.]

^g ἠλκωμενος **f**³⁵ [84%] CP, HF, RP, TR, OC | ειλκωμενος **ϕ**⁷⁵ **κ**A, B, D, N, W [16%] NU

^h των ψιγιων των πιπτοντων **f**³⁵ A(D)N, W (98.7%) CP, HF, RP, TR, OC | ~ 342 (0.4%) | 34 **ϕ**⁷⁵ **κ**B (0.3%) NU | 12 (0.1%) | --- (0.4%) | three other variants (0.2%)

ἀπέλειχον¹ τὰ ἔλκη αὐτοῦ. **22** Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἰβραάμ.

»Ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. **23** Καὶ ἐν τῷ Ἄδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὄρᾳ τὸν^k Ἰβραάμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. **24** Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπεν, «Πάτερ Ἰβραάμ, ἐλέησόν με καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.» **25** Εἶπεν δὲ Ἰβραάμ· «Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου^l ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὁδε^m παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. **26** Καὶ ἐπιⁿ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν^o πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ^p ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.» **27** Εἶπεν δέ, «Ἐρωτῶ οὖν σε,^q πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, **28** ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.» **29** Λέγει^s αὐτῷ Ἰβραάμ, «Ἐχουσι Μωσῆα^t καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.» **30** Ὁ δὲ εἶπεν, «Οὐχί, πάτερ Ἰβραάμ—ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ^u νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν.»^v **31** Εἶπεν δὲ αὐτῷ, «Εἰ Μωσεῶς^w καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ^x ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πεισθήσονται.»»

Don't offend, forgive

17 ¹ Εἶπεν δὲ^y πρὸς τοὺς μαθητάς·^z «Ἀνένδεκτόν ἐστιν τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα,^a οὐαὶ δὲ^b δι' οὗ ἔρχεται. ² Λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ μύλος ὀνικός^c περὶκεῖται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων.^d ³ Προσέχετε ἑαυτοῖς· ἐάν δε^e ἀμάρτη εἰς σέ^f ὁ ἀδελφός σου,

¹ ἀπελειχον f⁵⁵ N(W) [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐπελειχον KA, B [1%] NU | ελειχον D [0.5%]

² του f⁵⁵ W [26%] CP, TR | --- Ϝ⁷⁵ KA, B(D)N [74%] HF, RP, OC, NU

^k τον f⁵⁵ A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ KB, D [0.5%] NU

^l συ τα αγαθα σου f⁵⁵ W [87%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2341 A | 234 Ϝ⁷⁵ KB, D, N [13%] NU

^m ὁδε f⁵⁵ [30%] CP, TR | ὠδε Ϝ⁷⁵ KA, B, D, N, W [70%] HF, RP, OC, NU [the emphatic pronoun is better—'he' VS 'here'—

Abraham is contrasting the situation of the two men]

ⁿ επι f⁵⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | εν Ϝ⁷⁵ KB [0.5%] NU

^o ενθεν f⁵⁵ Ϝ⁷⁵ KA, B, N [89%] CP, HF, RP, OC, NU | εντευθεν [11%] TR | --- D, W

^p οἱ f⁵⁵ A, N, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ KB, D, NU

^q ουν σε f⁵⁵ Ϝ⁷⁵ KN [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 A, B, D [2%] NU | 2 W

^r λεγει f⁵⁵ [67%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 δε Ϝ⁷⁵ KA, B, N, W [33%] NU | ειπεν δε D

^s ατω f⁵⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵ KB [0.5%] NU

^t μωσα f⁵⁵ KA, W [91%] CP, HF, RP, TR | μωυσα Ϝ⁷⁵ B, D, N [9%] OC, NU | one other variant

^u απο rell | 1 των [14%] | εκ D [3%]

^v μετανοησουσιν rell | μετανοησωσιν [23%]

^w μωσεως f⁵⁵ KA, B [91%] CP, HF, RP, TR | μωυσεως Ϝ⁷⁵ D, N, W [8%] OC, NU | three other variants [1%]

^x ουδε rell | ουδ NU

^y ειπεν δε rell | ελεγεν 2 και OC

^z μαθητας f⁵⁵ N, W [84%] CP, HF, RP, TR | 1 αυτου Ϝ⁷⁵ KA, B, D [16%] OC, NU

^a μη ελθειν τα σκανδαλα f⁵⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 3412 Ϝ⁷⁵ KB [0.5%] NU

^b ουαι δε f⁵⁵ A, N(W) [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ πλην 1 Ϝ⁷⁵ KB, D [2.5%] NU

^c μυλος ονικος f⁵⁵ A, N [94%] CP, HF, RP, TR | λιθος μυλικος Ϝ⁷⁵ KB, D [6%] OC, NU | λιθος 2 W

^d ενα των μικρων τουτων f⁵⁵ A(D)N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2341 K(B) [0.5%] NU

^e δε f⁵⁵ A, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | --- KB, D, N [3%] NU

^f εις σε f⁵⁵ D, N [95.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- KA, B, W [4.5%] NU

ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐὰν μετανοήσῃ,^g ἄφες αὐτῷ. **4** Καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη^h εἰς σέ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέραςⁱ ἐπιστρέψῃ,^j λέγων, «Μετανοῶ,» ἀφήσεις αὐτῷ.»

Faith like a mustard seed has

5 Καὶ εἶπον^k οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ, «Πρόσθεες ἡμῖν πίστιν.» **6** Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος· «Εἰ εἴχετε^l πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ,^m «Ἐκρίζωθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ,» καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

The thanks that a slave gets

7 »Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν, δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ, ἐρεῖⁿ εὐθέως, «Παρελθὼν ἀνάπεσε;»^o **8** Ἄλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ, «Ἐτοιμάσων τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι ἕως^p φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ;» **9** Μὴ χάριν ἔχει^q τῷ δούλῳ ἐκεῖνῳ^r ὅτι ἐποίησεν τὰ διαταχθέντα; Οὐ δοκῶ.^s **10** Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι «Δοῦλοι ἀχρεῖοὶ ἐσμεν, ὅτι ὁ ὀφειλομεν^u ποιῆσαι πεποιήκαμεν.» »

Jesus cleanses ten lepers

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν^v εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου^w Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας. **12** Καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην, ἀπήνησαν αὐτῷ^x δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν. **13** Καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνὴν λέγοντες, «Ἰησοῦ, Ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.» **14** Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, «Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσιν.» Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς ἐκαθαρίσθησαν. **15** Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψεν μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν Θεόν· **16** καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ—καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης.^y **17** Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; Οἱ δὲ ἐννέα^z ποῦ; **18** Οὐχ εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ εἰ μὴ ὁ ἀλλογενῆς οὗτος.» **19** Καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ἀναστάς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.»

^g μετανοήσῃ *rell* | μετανοήσῃ [11%]

^h ἀμάρτη *f*³⁵ *κ* [96%] CP, HF, RP, TR, OC | ἀμαρτησῃ A, B, D, N, W [4%] NU

ⁱ τῆς ἡμερας *f*³⁵ A, N, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | --- *κ*, D [2%] NU

^j ἐπιστρεψη *f*³⁵ N, W [92%] CP, HF, RP | 1 ἐπι σε [3%] TR | 1 προς σε *κ*, A, B, D [4%] OC, NU | 1 εἰς σε [1%] | one other variant (15% have ἐπιστρεφει scattered among the variants)

^k εἶπον *rell* | εἶπαν *κ*, B, D [1%] NU

^l εἴχετε *f*³⁵ D [50%] CP, TR | εἴχετε *φ*⁷⁵ *κ*, A, B [50%] HF, RP, OC, NU | εἴχεται N, W

^m ταυτη *f*³⁵ A, B, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- *φ*⁷⁵ *κ*(D) [0.5%]

ⁿ ἐρεῖ *f*³⁵ A, W [93.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 αὐτῷ *φ*⁷⁵ *κ*, B, D, N [6.5%] NU

^o ἀναπεσε *f*³⁵ *φ*⁷⁵ *κ*, B, D, W [80%] CP, HF, RP, OC, NU | ἀναπεσαι A, N [18%] TR | ἀναπεσον [2%] | three other variants

^p εως *rell* | 1 αν A, N [19%]

^q χάριν εχει *f*³⁵ A, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 *φ*⁷⁵ *κ*, B, D [1%] NU

^r τῷ δουλῳ ἐκεῖνῳ *f*³⁵ N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 12 *φ*⁷⁵ A, B, D [1%] NU | --- *κ*

^s ου δοκῶ *f*³⁵ A, N, W [93.8%] CP, HF, RP, OC | αὐτῷ 12 D [2.8%] TR | αὐτῷ (0.2%) | παντα ... αὐτῷ 12 (0.6%) | παντα ... 12 (0.3%) | two other readings (0.1%) | --- *φ*⁷⁵ B (1.5%) NU | long omissions *κ* (0.6%)

^t οτι *f*³⁵ N, W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- *φ*⁷⁵ *κ*, A, B, D [5%] NU

^u ὀφειλομεν *f*³⁵ *φ*⁷⁵ A, B, D [55%] HF, TR, OC, NU | ὀφειλαμεν *κ* [0.5%] | ὀφειλομεν W [45%] CP, RP | οφίλομεν N

^v αυτον *f*³⁵ A, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- *φ*⁷⁵ *κ*, B [1%] NU

^w μεσου *f*³⁵ A, N, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | μεσον *φ*⁷⁵ *κ*, B(D) [0.5%] NU | ανα μεσον [1.5%]

^x αὐτῷ *f*³⁵ *κ*, A, N, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- *φ*⁷⁵ B(D) [0.3%]

^y σαμαρειτης *rell* | σαμαριτης *κ*, D, N, W [3.5%] NU | σαμαρειτις [4%] | one other variant

^z εννεα *rell* | εννε CP

The coming of the Kingdom

20 Ἐπερωτηθεῖς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς καὶ εἶπεν· «Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως· 21 οὐδὲ ἐροῦσιν, ᾿Ιδοὺ ὧδε,» ἢ,^a ᾿Ιδοὺ^b ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.»

22 Εἶπεν δὲ^c πρὸς τοὺς μαθητάς· «Ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε^d μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὄψεσθε. 23 Καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, ᾿Ιδοὺ ὧδε,» ἢ, ᾿Ιδοὺ ἐκεῖ.»^e Μὴ ἀπέλθῃτε μηδὲ διώξητε. 24 Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἢ^f ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ^g οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ^g οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται^h ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.ⁱ 25 Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. 26 Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις^j Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. 27 Ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο,^k ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσηλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἀπόλεσεν ἅπαντας.^l 28 Ὅμοίως καὶ ὡς^m ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λῶτ· ἦσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπόλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν— 29 ἢ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθεν Λῶτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξεν πῦρ καὶ θεῖον ἀπ’ οὐρανοῦ καὶ ἀπόλεσεν ἅπαντας.ⁿ 30 Κατὰ ταῦτα^o ἔσται ἢ ἡμέρα ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

31 »Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, καὶ τὰ σκευὴ αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά· καὶ ὁ ἐν τῷ^p ἀργῷ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω. 32 Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λῶτ. 33 Ὁς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι^q ἀπολέσει^r αὐτήν, καὶ ὃς ἐὰν^s ἀπολέσῃ^t αὐτήν^u ζωογονήσῃ αὐτήν. 34 Λέγω ὑμῖν· ταύτη τῇ νυκτὶ δύο

^a ἢ *rell* | --- [13%] CP | καὶ W

^b ἰδοὺ **F**³⁵ A,D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**⁷⁵ **κ**B [1%] NU

^c δε *rell* | 1 καὶ CP | 1 οὐν D

^d ἐπιθυμήσετε *rell* | ἐπιθυμήσητε N [10%] | ἐπιθυμησεται **κ**A, W [10%] | ἐπιθυμησεται B

^e ὡδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ **F**³⁵ A [52%] HF, RP, TR | 134 D, W [15%] CP, OC | 1 καὶ 34 [5%] | 1234 ο χριστος N [15%] | 134 ο Χριστος [9%] | 124 [4%] | ~ 4231 **Φ**⁷⁵ **B**[NU] | ~ 4 καὶ 31 **κ**

^f ἢ **F**³⁵ A, D [88%] CP, HF, RP, TR | --- **Φ**⁷⁵ **κ**B, N, W [12%] OC, NU

^g ὑπ **F**³⁵ N [92%] CP, HF, RP, TR, OC | ὑπο τον **Φ**⁷⁵ **κ**A, B, D, W [7%] NU (at least 1% have των ουρανων)

^h ἔσται **F**³⁵ **Φ**⁷⁵ **κ**A, B, W [92.5%] CP, HF, RP, NU | 1 καὶ D, N [7.5%] TR, OC

ⁱ ἐν τῇ ἡμερᾳ αὐτου **F**³⁵ **κ**A, N, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- **Φ**⁷⁵ **B**, D

^j ἡμεραις *rell* | 1 του [3%] TR

^k ἐξεγαμίζοντο **F**³⁵ A, N, W [82%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐγαμίζοντο **Φ**⁷⁵ **κ**B, D [18%] NU

^l ἅπαντας **F**³⁵ **κ**A, N, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | παντας **Φ**⁷⁵ **B**, D [2%] NU

^m καὶ ὡς **F**³⁵ A, D, N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | καθως **Φ**⁷⁵ **κ**B [1.5%] NU

ⁿ ἅπαντας **F**³⁵ **κ**A, N, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | παντας B, D [2.5%] NU

^o ταυτα **F**³⁵ **κ**A, W [94%] CP, HF, RP, TR | τα αυτα B, D, N [6%] OC, NU

^p τω **F**³⁵ A, D, N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**⁷⁵ **κ**B [1.5%] NU

^q σωσαι **F**³⁵ **κ**A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | περιποιησασθαι **Φ**⁷⁵ **B** [0.3%] NU | ζωογονησαι (D)

^r ἀπολεσει *rell* | ἀπολεση W [14%] | one other variant

^s καὶ ος εαν **F**³⁵ A, N, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 δαν **Φ**⁷⁵ **κ**B [1%] NU | 12 αν D [1%] | three other variants

^t ἀπολεση *rell* | ἀπολεσει A, N [16%]

^u αυτην **F**³⁵ A, N, W [92.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **Φ**⁷⁵ **κ**B, D [1.5%] NU | 1 ενεκεν εμου [5%] | την ψυχην αυτου [1%]

ἔσονται^ν ἐπὶ κλίνης μιᾶς·^ω εἷς παραληφθήσεται^χ καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. 35 Δύο ἔσονται^ν ἀλήθουςαι ἐπὶ τὸ αὐτό·^z μία παραληφθήσεται^α καὶ ἡ^β ἕτερα ἀφεθήσεται.»^ς

37 Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, «Ποῦ, Κύριε;» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ὅπου τὸ σῶμα,^d ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἄετοί.»^ς

Parable of a persistent widow

18 ¹ Ἐλεγεν δὲ καὶ^f παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι^ς καὶ μὴ ἐκκακεῖν,^h ² λέγων· «Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. 3 Χήρα δὲⁱ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτόν, λέγουσα, Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.» 4 Καὶ οὐκ ἠθέλειⁱ ἐπὶ χρόνον· μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, «Εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι καὶ ἄνθρωπον οὐκ^k ἐντρέπομαι, 5 διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπον^l τὴν χήραν^m ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑποπιάζῃⁿ με.» »

6 Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος· «Ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει. 7 Ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ^ο τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτόν^η ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν^q ἐπ’ αὐτοῖς; 8 Λέγω^r ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. Πλὴν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐλθὼν, ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;»

Parable of a Pharisee and a publican

9 Εἶπεν δὲ^s πρὸς τινὰς τοὺς πεποηθότας ἐφ’ ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶν δίκαιοι καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς λοιποὺς τὴν παραβολὴν ταύτην· 10 «Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. 11 Ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσήχετο· Ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμι ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων—ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί—ἦ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. 12 Νηστεύω δις τοῦ

^ν δύο εσονται f⁵ A,N,W [48%] OC | ~ 21 ϑ⁷⁵KB(D) [52%] CP,HF,RP,TR,NU

^ω μιᾶς f⁵ A,D,N,W [97%] CP,HF,RP,OC | 1 ο ϑ⁷⁵KB [3%] TR,NU

^χ παραληφθησεται rell | παραλημφθησεται ϑ⁷⁵KA,B,N,W [1.5%] NU | παραλειφθησεται [4%] | παραλαμβάνεται [7%] | παραλαμβάνετε D

^ς δύο εσονται f⁵ A,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 ϑ⁷⁵B,D,Q [1%] NU | two other variants (K omits verse)

^z αυτο f⁵ A,N,W [89%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 η ϑ⁷⁵B,D,Q [11%] NU

^α παραληφθησεται rell | παραλημφθησεται ϑ⁷⁵KA,B,N,Q,W [1%] NU | παραλειφθησεται [3.5%] | παραλαμβάνεται [1.5%]

^β και η f⁵ A,D,N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 1 δε ϑ⁷⁵B,Q [1.5%] NU

^ς αφεθησεται f⁵ ϑ⁷⁵KA,B,N,Q,W [80%] HF,RP,TR,NU | αφεθησεται 36 δύο εσονται (—ε. OC) εν τω αγρω ο (—ο OC) εις παραληφθησεται και ο ετερος αφεθησεται (with variations) (D) [20%] CP, some TRs(OC)

^d σωμα rell | πτωμα [16%]

^ς συναχθησονται και οι αετοι f⁵ [29%] | 134 A,D,N,W [68%] CP,HF,RP,TR | ~ 234 επισυναχθησονται KB [0.5%] NU | ~ 341 [1%] | επισυναχθησονται 34 Q [1%] | επισυναχθησονται 234 OC

^f και f⁵ A,D,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- KB,Q [3%] NU

^ς προσευχεσθαι f⁵ D [57%] CP,HF,RP,TR | 1 αυτους KA,B,N,Q,W [43%] OC,NU

^h εκκακειν f⁵ W [88%] CP,HF,RP,TR,OC | εγκακειν (KA,B,D,Q)N [12%] NU

ⁱ δε rell | 1 τις N [16%]

^j ηθελεν f⁵ KA,B,D,N,Q,W [47%] NU | ηθελησεν [53%] CP,HF,RP,TR,OC

^k και ανθρωπον ουκ f⁵ A,D,N,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ ουδε 2 KB [1%] NU

^l κοπον rell | κοπους KN [13%]

^m χηραν rell | χηρα [17%]

ⁿ υποπιαζη f⁵ KA,B,D,Q [45%] TR,NU | υποπιαζη (N) [42%] CP,HF,RP,OC | υποπιεζη [6.5%] | υποπιαζει [6%] | υποπιαζει W | one other variant

^ο ποιηση f⁵ ϑ⁷⁵KB,D,N,Q [63%] CP,HF,RP,OC,NU | ποιησει A,W [37%] TR

^ο προς αυτον f⁵ A,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | αυτο ϑ⁷⁵KB,Q [1%] NU | αυτων D

^ο μακροθυμων f⁵ N,W [94.5%] CP,HF,RP,TR,OC | μακροθυμει KA,B(D)Q [5.5%] NU

^r λεγω rell | vai 1 N [12%] CP

^ς δε f⁵ A,W [86%] CP,HF,RP | 1 και ϑ⁷⁵KB,D,N,Q [14%] TR,OC,NU

σαββάτου· ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.» 13 Καὶ ὁ¹ τελώνης, μακρόθεν ἐστῶς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπάραι,^u ἀλλ' ἔτυπεν εἰς^v τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων, «Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.» 14 Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδίκαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνος·^w ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἐαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἐαυτὸν ὑψωθήσεται.»

You enter the Kingdom like a child does

15 Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἄπτηται· ἰδόντες δὲ^x οἱ μαθηταί,^y ἐπετίμησαν^z αὐτοῖς. 16 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ εἶπεν·^a «Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 17 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν^b μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.»

An upright, rich ruler

18 Καὶ ἐπηρώτησέν τις αὐτὸν ἄρχων λέγων, «Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζῶν ἀιώνιον κληρονομήσω;» 19 Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. 20 Τὰς ἐντολὰς οἶδας· «Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευδομαρτυρήσης, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.»^c 21 Ὁ δὲ εἶπεν, «Ταῦτα πάντα^d ἐφυλαξάμην^e ἐκ νεότητός μου.»^f 22 Ἀκούσας δὲ ταῦτα^g ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, «Ἐτι ἔν σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος^h πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ·ⁱ καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.» 23 Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος ἐγένετο,^j ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

Riches tend to keep people out of the Kingdom

24 Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον^k εἶπεν· «Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.^l 25 Εὐκοπώτερον γὰρ ἐστὶν κάμηλον διὰ τρυμαλιαῖς ραφίδος^m εἰσελεθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ

¹ και ο f³⁵ A,D,N,Q,W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 δε ϑ^{75v} KB, T [5%] NU

^u εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπαραί f³⁵ A,D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 KB, Q, T [1%] NU

^v εἰς f³⁵ A,N,W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- KB, D, Q, T [5%] NU

^w ἢ γὰρ ἐκεῖνος f³⁵ A,N,Q [98%] CP, HF, RP, OC | 13 W [1%] TR | παρ ἐκεῖνον KB, T [1%] NU | D is wild

^x ἰδόντες δε *rell* | ~ και I [1.5%] OC

^y μαθηταί *rell* | 1 αυτου [13%]

^z ἐπετίμησαν f³⁵ (A)N,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐπετιμων κ(B)(D)T [4%] NU

^a προσκαλεσάμενος αὐτὰ εἶπεν f³⁵ A,N,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | προσκαλεσατο 2 λεγων κ [0.5%] NU | προσκαλειτο 2 λεγων D [2%] | προσκαλεσατο λεγων B

^b ἐάν f³⁵ A,N [97%] CP, HF, RP, TR, OC | αν KB, D, W [3%] NU

^c σου f³⁵ κN [80%] CP, HF, RP, TR, OC | --- A, B, D, W [20%] NU

^d ταῦτα παντα *rell* | ~ 21 A,N [11%]

^e ἐφυλαξάμην f³⁵ D,N,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐφυλαξα κA,B [2%] NU

^f μου f³⁵ κA,N,W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | --- B, D, NU

^g ταῦτα f³⁵ A,N,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- KB, D [1.5%] NU

^h διάδος *rell* | δος κA,D,N [11%]

ⁱ οὐρανῷ f³⁵ N,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ουρανοῖς κA [1%] | τοῖς οὐρανοῖς B,D[NU] | two other variants

^j ἐγένετο f³⁵ A,D,N,W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐγενηθη κB [0.3%] NU

^k περίλυπον γενομενον f³⁵ A(D)N,W (98.9%) CP, HF, RP, TR, OC[NU] | 1 (0.2%) | --- κ(B) (0.9%)

^l εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ f³⁵ A,N,W [88%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 234561 κD [1%] | ~ 23456 εισπορευονται B [0.2%] NU | 1234 τῶν οὐρανῶν [11%]

^m τρυμαλιαῖς ραφίδος f³⁵ A,N,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 βελονης [1%] | τρηματος βελονης κB,D,NU | τρυπηματος βελονης [1%]

εισελεθῆιν.» 26 Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες, «Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;» 27 Ὁ δὲ εἶπεν, «Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἄνθρωποις δυνατὰ ἐστὶν παρὰ τῷ Θεῷ.»ⁿ

28 Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, «Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι.» 29 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφήκεν οἰκίαν ἢ γονεῖς ἢ ἀδελφούς ἢ γυναῖκα^q ἢ τέκνα, ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, 30 ὃς οὐ^r μὴ ἀπολάβῃ^s πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰώνιον.»

Jesus declares His coming death and resurrection—third time

31 Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα,^t καὶ τελεσθήσεται^u πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ Υἱῷ τοῦ Ἀνθρώπου· 32 Παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσιν, καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὕβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται, 33 καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ^v ἀναστήσεται.» 34 Καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ’ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

A blind man near Jericho

35 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτόν εἰς Ἱεριχώ, τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.^w 36 Ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί^x εἴη τοῦτο.^y 37 Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται. 38 Καὶ ἐβόησεν λέγων, «Ἰησοῦ, Υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέησόν με.» 39 Καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ.^z αὐτὸς δὲ πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν, «Υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέησόν με.» 40 Σταθείς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτόν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν λέγων,^a 41 «Τί σοι θέλεις ποιήσω;» Ὁ δὲ εἶπεν, «Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.» 42 Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· «Ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.» 43 Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ.

Zacchaeus

19 1 Καὶ εἰσελθὼν^b διήρχετο τὴν Ἱεριχώ. 2 Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος—καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν^c πλούσιος. 3 Καὶ ἐζήτησε ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστίν, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. 4 Καὶ

ⁿ ἐστὶν παρα τῷ θεῷ f⁵⁵ A,N [92%] CP,HF,RP,TR | ~ 2341 κB [6%] OC,NU | 124 [2%] | ~ 241 D,W

^o δε f⁵⁵ A,W [85%] CP,HF,RP | 1 ο κB,D,N [15%] TR,OC,NU

^p ἀφηκαμεν παντα και f⁵⁵ κA,N,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | αφεντες τα ιδια B [0.2%] NU | τα ιδια αφεντες D | αφεντες 2 τα ιδια [1%] | 2 τα ιδια αφεντες [0.5%]

^q γονεις η αδελφους η γυναικα f⁵⁵ A,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 52341 κB [0.5%] NU | 123 η αδελφας 45 D [2%] | several other variants

^r ος ου f⁵⁵ A,N,W [95.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 ουχι κB [1%] NU | και 2 Q [1.5%] | 1 [2%] | εαν D

^s απολαβη f⁵⁵ κA,N,W [92%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | λαβη B,D [8%]

^t ιεροσολυμα f⁵⁵ A,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ιερουσαλημ κB,D [1%] NU

^u τελεσθησεται *rell* | τελειωθησεται [3%] OC

^v ημερα τη τριτη *rell* | ~ 32 [20%]

^w προσαιτων f⁵⁵ A,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | επαιτων κB(D)Q,T [0.5%] NU

^x τι f⁵⁵ κA,B,T,W [70%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | 1 αν D,Q [30%]

^y τουτο *rell* | ταυτα [1%] OC

^z σιωπησει f⁵⁵ κA,Q [95.5%] CP,HF,RP,TR,OC | σιωπησει [2%] | σιγησει (B,D,W)T [2.5%] NU

^a λεγων f⁵⁵ A,Q,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- κB,D,T [1.5%] NU

^b εισελθων *rell* | 1 ο ιησους [13%] | two other variants

^c ουτος ην f⁵⁵ A(W)Q [92%] CP,HF,RP,TR,OC | αυτος 2 [1%] | αυτος B,T [6%] NU | 2 κ [1%] | --- D

προδραμῶν^d ἔμπροσθεν^e ἀνέβη ἐπὶ συκομοραίαν, ^f ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι^g ἐκείνης ἡμελλεν^h διέρχεσθαι. **5** Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν, καὶⁱ εἶπεν πρὸς αὐτόν, «Ζακχαῖε, σπεύσας κατὰβηθι, σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.» **6** Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτόν χαίρων. **7** Καὶ ἰδόντες, πάντες^j διεγόγγυζον, λέγοντες ὅτι «Παρὰ ἀμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσηλθεν καταλῦσαι.»

8 Σταθείς δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν Κύριον,^k «Ἴδού, τὰ ἡμίση^l τῶν ὑπαρχόντων μου,^m Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς,ⁿ καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.» **9** Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν· **10** ἦλθεν γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ζητῆσαι^o καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.»

Parable of the despised king

11 Ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθείς εἶπεν παραβολήν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἰερουσαλὴμ^p καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχρήμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεσθαι. **12** Εἶπεν οὖν· «Ἀνθρωπός τις εὐγενῆς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι. **13** Καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, «Πραγματεύσασθε^q ἕως^r ἔρχομαι.» **14** Οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες, «Οὐ θέλομεν^s τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.» **15** Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν, λαβόντα τὴν βασιλείαν,^t εἶπεν φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς ἔδωκεν^u τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῶ^v τίς τί διεπραγματεύσατο.^w **16** Παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων, «Κύριε, ἡ μνᾶ^x σου προσειργάσατο δέκα^y μνᾶς.» **17** Καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Εὖ,^z ἀγαθὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.» **18** Καὶ ἦλθεν ὁ δευτερος λέγων,

^d προδραμων f²⁵ NA,B,Q [67%] HF,RP,TR,OC,NU | προσδραμων T,W [20%] CP | δραμων [13%] | προλαβων D

^e εμπροσθεν f²⁵ A,D,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | εις το 1 NB,T [1%] NU

^f συκομοραϊαν f²⁵ [58%] | συκομοραϊαν T,W [33%] HF,RP,TR | συκομορεαν D,Q [7%] CP | συκομορεαν NB [2%] OC,NU | συκομοραϊαν A

^g οτι f²⁵ NA,B(D)Q,T,W [75%] CP,HF,RP,OC,NU | 1 δι [25%] TR

^h ημελλεν f²⁵ NA,B,D,Q,T,W [60%] TR,OC,NU | εμελλεν [40%] CP,HF,RP

ⁱ ειδεν αυτον και f²⁵ A(D)Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- NB,T [1%] NU

^j παντες f²⁵ NA,B,D,Q,T,W [90%] CP,HF,RP,OC,NU | απαντες [10%] TR

^k κυριον *rell* | ιησουν [21%]

^l ημιση f²⁵ Q [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ημισια NB [2%] NU | ημισια [0.5%] | ημισυ A(W) [1%] | ημισοι D

^m των υπαρχοντων μου f²⁵ A,Q,W [89%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 312 NB [1%] NU | 12 μοι D [10%]

ⁿ διδωμι τοις πτωχοις f²⁵ A,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 231 ND,Q [1%] NU | 13 [2%] | ~ 31 B

^o ζητησαι *rell* | ζητησαι CP

^p αυτον εινα ιερουσαλημ f²⁵ A(D)W [96%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 213 Q [3%] | ~ 231 NB [0.5%] NU | three other variants

^q πραγματευσασθε *rell* | πραγματευσασθαι NA [1%] | πραγματευσεθε [11%] | πραγματευσθαι D,W [1.5%]

^r εως f²⁵ [91%] CP,HF,RP,TR | εν ω NA,B,D,W [9%] OC,NU

^s θελομεν *rell* | θελωμεν [18%]

^t βασιλειαν f²⁵ [37%] CP | 1 και NA,B,D,W [63%] HF,RP,TR,OC,NU

^u εδωκεν f²⁵ A,W [93%] CP,HF,RP,TR,OC | δεδωκει NB,D [3%] NU | εδοθη [1%] | δεδωκε [1.5%] | εδεδωκει [1.5%]

^v γνω f²⁵ A,W [98%] CP,HF,RP,TR | γνωι NB,D [0.5%] NU | επιγνω [1.5%] OC

^w τις τι διεπραγματευσατο f²⁵ A (93.3%) CP,HF,RP,TR,OC | 12 επραγματευσατο W (5.3%) | 2 διεπραγματευσαντο NB,D (0.7%) NU | 12 διεπραξατο (0.7%) (There are a number of small variations, but all told only 0.8% omit τις and 0.7% omit τι, while there are at least eight further variations of the verb.)

^x μνα f²⁵ NA,B,D,W [55%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | μνας [45%]

^y προσειργασατο δεκα f²⁵ W [94%] CP,HF,RP,TR,OC | προσηργασατο 2 A [2%] | ειργασατο 2 [1.5%] | εποησε 2 [1.5%] | ~ 2 προσηργασατο (NB(D) [1%] NU

^z ευ f²⁵ NA,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC | ευγε B,D [0.2%] NU

«Κύριε, ἡ μνᾶ^a σου^b ἐποίησεν πέντε μνᾶς.» 19 Εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ, «Καὶ σὺ γίνου ἐπάνω^c πέντε πόλεων.» 20 Καὶ ἕτερος^d ἦλθεν λέγων· «Κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ^e σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ— 21 ἐφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ· αἶρεις ὁ οὐκ ἔθηκας καὶ θερίζεις ὁ οὐκ ἔσπειρας.»^f 22 Λέγει δὲ^g αὐτῷ· «Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε. ἤδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, αἶρων^h ὁ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὁ οὐκ ἔσπειρα.ⁱ 23 Καὶ διὰ τί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου^j ἐπὶ τὴν τράπεζαν,^k καὶ ἐγὼ^l ἐλθὼν^m σὺν τόκῳ ἂν ἐπραξα αὐτό;»ⁿ 24 Καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν, «Ἄρατε ἀπ’ αὐτοῦ τὴν μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι.» 25 (Καὶ εἶπον^o αὐτῷ, «Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.») 26 «Λέγω γὰρ^p ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ.^q 27 Πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους,^r τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ’ αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάζατε^s ἔμπροσθέν μου.» »

The last week

The ‘Triumphal Entry’

28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα. 29 Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθσαφαγ^t καὶ Βηθανίαν,^u πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλεν δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ^v 30 εἰπὼν^w· «Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ἧ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ’ ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισεν.^x Λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. 31 Καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, «Διὰ τί λύετε;» οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ^y ὅτι «Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.» »

A steed for the King

32 Ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εἶρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς,^z 33 Λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον^a οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, «Τί λύετε τὸν πῶλον;» 34 Οἱ δὲ εἶπον,^b

^a μνα f³⁵ NA,B,D,W [55%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | μνας N [45%]

^b κυριε η μνα σου f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2341 NB [0.3%] NU | ~ 2 μνας 41 [0.2%]

^c γινου επανω f³⁵ (A)(D)N(W) [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 (NB) [1%] NU

^d ετερος f³⁵ A,N,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ο 1 B,D [2%] NU | στερος N

^e μνα f³⁵ NA,B,D,W [55%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | μνας N [45%]

^f εσπειρας rell | 1 και συναγεις οθεν ου διεσκορπισας N [13%] OC

^g δε f³⁵ A,W [73%] CP, HF, RP, TR | --- NB,N [27%] OC, NU | ο 1 ειπεν D

^h εγω ανθρωπος αυστηρος εμι rell | ~ 2341 OC

ⁱ εσπειρα rell | 1 και συναγων οθεν ου διεσκορπισα N [5%] OC (with variations [3%])

^j το αργυριον μου f³⁵ D,N [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 312 NA,B,W [1.5%] NU

^k την τραπεζαν f³⁵ B [23%] TR, OC | 2 NA,B,D,N,W [77%] HF, RP, NU | της τραπεζαιτας CP

^l και εγω f³⁵ A,N,W [99%] (CP)HF, RP, TR, OC | καγω NB,D [1%] NU

^m εγω ελθων rell | ~ 21 [3%] CP

ⁿ επραξα αυτο f³⁵ D,N,W [89.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 NB [0.5%] NU | ~ 2 ανεπραξα A | 1 αυτω [10%]

^o ειπον rell | ειπαν NB [0.5%] NU | --- (D,W)

^p γαρ f³⁵ A D,N,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | --- (NB) [4%] NU

^q απ αυτου f³⁵ A,D,N,W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB [0.2%] NU

^r εκαιουσεν f³⁵ A(D)N,W [91%] CP, HF, RP, TR, OC | τουτους NB [8%] NU | --- [1%]

^s κατασφαζατε f³⁵ A,D,W [96%] CP, HF, RP, TR | 1 αυτους (NB), N [4%] OC, NU

^t βηθσαφαγη f³⁵ B [53%] CP, HF, RP, OC | βηθφαγη NA,D,N,W [43%] TR, NU | βηθσαφαγη [3%] | βηθφαγη [1%] [Three consonants in a row are decidedly more difficult to pronounce than two—it is hard to imagine why anyone would add the *sigma*.]

^u βηθανιαν f³⁵ A,N,W [94%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | βιθανιαν [5.5%] | βηθανια NB,D [0.5%]

^v αυτου f³⁵ A,D,N,W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB [0.3%] NU

^w ειπων f³⁵ A,N,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | λεγων NB,D [1.5%] NU

^x εκαθισεν f³⁵ NA,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και B [1%] NU | long omission D

^y αυτω f³⁵ A,N,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αυτον [1%] | --- NB,D [1.5%] NU

^z αυτοις rell | 1 εστωτα τον πωλον [4%] OC

^a ειπον rell | ειπαν NB [0.5%] NU | one other variant (also in verse 34)

^b ειπον f³⁵ [72%] CP, HF, RP, TR | 1 οτι NA,B,D,N,W [28%] OC, NU

«Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.» 35 Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἐπιρριψαντες^ς ἑαυτῶν^d τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. 36 Πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώννουν τὰ ἱμάτια αὐτῶν^ς ἐν τῇ ὁδῷ.

Rejoicing and praising

37 Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἤρξαντο^f ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλην περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων, 38 λέγοντες· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος^ς Βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ^h καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.»

A sour note

39 Καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπονⁱ πρὸς αὐτόν, «Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.» 40 Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,^j «Λέγω ὑμῖν ὅτι^k ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν,^l οἱ λίθοι κεκραῶνται.»^m

Jesus weeps over Jerusalem

41 Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ,ⁿ 42 λέγων ὅτι «Εἰ ἔγνως καὶ σύ, καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ,^ο τὰ πρὸς εἰρήνην σου·^p νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. 43 Ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ καὶ περιβαλοῦσιν^q οἱ ἐχθροὶ σου χάρακά σοι· καὶ περικυκλώσουσιν σε καὶ συνέξουσίν σε πάντοθεν. 44 Καὶ ἑδαφιοῦσιν σε, καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί—καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ^r—ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.»

Jesus cleanses the temple

45 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας,^s 46 λέγων αὐτοῖς, «Γέγραπται·^t Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν,^u ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.»

47 Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ, 48 καὶ οὐχ εὔρισκον τὸ τί ποιήσουσιν,^v ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

^ς ἐπιρριψαντες f³⁵ [90%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐπιρριψαντες KA, B, N, W [10%] NU | ἐπερριψαν D

^d ἑαυτῶν f³⁵ A, N, W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | αὐτῶν KB(D) [8%] NU

^ς αὐτῶν *rell* | ἑαυτῶν A, B, N, W [12%]

^f ἤρξαντο f³⁵ KA, B, N [70%] CP, HF, RP, TR, NU | ἤρξατο D, W [30%] OC

^ς ἐρχόμενος f³⁵ A, N(W) [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ἰ ο (KB(D)) [0.5%] NU

^h εἰρήνη ἐν οὐρανῷ f³⁵ D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 B [0.5%] NU | 12 οὐρανοὶς A | 232 ἱερὴν K

ⁱ εἶπον *rell* | εἶπαν KA, B, D [0.5%] NU

^j αὐτοῖς f³⁵ A(D)(N)W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- KB [0.5%] NU

^k ὅτι f³⁵ KA, D, N [95.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- B, W [4.5%] NU

^l σιωπήσωσιν f³⁵ [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | σιωπήσουσιν KA, B, N, W [2.5%] NU | σειρήσουσιν D

^m κεκραῶνται f³⁵ A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | κραξουσιν KB [0.2%] NU | κραζονται D | one other variant

ⁿ αὐτῇ f³⁵ N [78%] CP, HF, RP, TR, OC | αὐτῆν KA, B, D, W [22%] NU

^ο καὶ γε (σοὶ 1.1%) καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ f³⁵ N, W (88.1%) CP, HF, RP, TR, OC | 1234567-9 A (9.3%) | ~ 567912 KB (1%) NU | 125679 D (0.2%) | 12345 ταῖς ἡμέραις ταύταις (1.1%) | three other readings (0.2%)

^p σου f³⁵ (A)N, W [93%] CP, HF, RP, TR, OC | σοὶ D [7%] | --- KB [0.3%] NU

^q περιβαλοῦσιν f³⁵ A, B, W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | περιβαλλοῦσιν [4%] | παρεμβαλοῦσιν NC [1%] NU | παραβαλοῦσιν N | βάλοῦσιν (D) | one other variant

^r ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ f³⁵ A, C, N, W [90%] CP, HF, RP, TR, OC | 12343 [8%] | ~ 34312 KB [0.5%] NU | ~ 3431 ὀλη 2 D [0.5%] | eight other variants [1%]

^ς ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας f³⁵ A, D, W [97%] CP, HF, RP, TR, OC | 34 N [2%] | 3 τοὺς 4 C | --- KB [1%] NU

^t γεγραπται f³⁵ K [82%] CP, HF, RP, TR | ἰ ὅτι A, C, D, N, W [15%] OC | ἰ καὶ εἶπαι B [2%] NU | --- [1%]

^u ἐστίν f³⁵ A, C, D, N, W [93%] CP, HF, RP, TR, OC | κληθησεται [5%] | --- KB [2%] NU

^v ποιήσουσιν f³⁵ W [44%] CP, OC | ποιήσουσιν KA, B, C, D, N, Q [56%] HF, RP, TR, NU

Jesus' authority questioned

20 1 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων,^w διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἱερεῖς^x καὶ οἱ^y γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις 2 καὶ εἶπον^z πρὸς αὐτὸν λέγοντες,^a «Εἰπὲ ἡμῖν^b ἐν ποίᾳ ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς· ἢ τίς ἐστὶν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;» 3 Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἓνα λόγον,^c καὶ εἰπατέ μοι 4 Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου—ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων;» 5 Οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες ὅτι «Ἐὰν εἰπώμεν, «Ἐξ οὐρανοῦ,» ἐρεῖ, «Διὰ τί^d οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;» 6 Ἐὰν δὲ εἰπώμεν, «Ἐξ ἀνθρώπων,» πᾶς ὁ λαὸς^e καταλιθάσει ἡμᾶς, πεπεισμένοι γάρ ἐστιν Ἰωάννην προφήτην εἶναι.» 7 Καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν. 8 Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.»

Parable of some perverse tenants

9 Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· «Ἄνθρωπος^f ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο^g αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν χρόνους ἰκανούς. 10 Καὶ ἐν^h καιρῷ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς δούλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσινⁱ αὐτῷ. Οἱ δὲ γεωργοὶ δῆραντες^j αὐτὸν ἐξαπέστειλαν^k κενόν. 11 Καὶ προσέθετο^l πέμψαι ἕτερον^m δούλον· οἱ δὲ κἀκεῖνον δῆραντεςⁿ καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν. 12 Καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον·^o οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον. 13 Εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· «Τί ποιήσω; Πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες^p ἐντραπήσονται.» 14 Ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοί, διελογίζοντο πρὸς ἑαυτούς^q λέγοντες· «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Δεῦτε,^r ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.» 15 Καὶ ἐκβαλόντες^s ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. Τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς

^w εκεινων **f**³⁵ A,C,N,W [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **KB**, D, Q [3.5%] NU

^x ιερεις **f**³⁵ A,W [84%] HF, RP, OC | αρχιιερεις **KB**, C, D, N, Q [16%] CP, TR, NU

^y οι *rell* | --- A [15%]

^z ειπον *rell* | ειπαν **KB** [1%] NU

^a προς αυτον λεγοντες **f**³⁵ A,N,Q,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 12 C, D [1.5%] | ~ 312 **KB** [1%] NU

^b ειπε ημιν **f**³⁵ A,D,N,Q,W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ειπον 2 B [1%] NU | --- **NC** [1.5%]

^c ενα λογον **f**³⁵ C,D,N,Q [82%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 A [16%] | 2 **KB**, W [2%] NU

^d τι **f**³⁵ **KB**, W [83%] CP, HF, RP, NU | 1 ουν A,C,D,N,Q [17%] TR, OC

^e πας ο λαος **f**³⁵ A,C,N,Q,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 23 απας **KB**(D) [1.5%] NU

^f ανθρωπος **f**³⁵ **KB**(C,D), N, Q [87%] CP, HF, RP | 1 τις A, W [13%] TR, OC [NU]

^g εξεδото **f**³⁵ D,N,Q,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC, UBS | εξεδετο **KA**, B, C [0.5%] N-A (One of the rare places where UBS and N-A are not the same.)

^h εν **f**³⁵ A, W [93%] CP, HF, RP, TR | 1 τω C, N, Q [6%] OC | τω [0.5%] | --- **KB**(D) [0.5%] NU

ⁱ δωσιν **f**³⁵ C,D,N,W [93%] CP, HF, RP, TR | δωσουσιν **KA**, B, Q [4%] OC, NU | --- [3%] | one other variant

^j δηραντες **f**³⁵ [20%] | δειραντες **KA**, B, C(D), N, Q, W [80%] CP, HF, RP, TR, OC, NU (Is the verb *δαιρω* or *δερω*? By far the more common, the literal meaning of *δερω* is to skin or flay a dead animal, to beat or whip being a derived meaning. Some have doubted the independent existence of *δαιρω*, but it occurs in *Hermas*, *sim*.6.2.6 [2nd cent.]. The meaning is presumably 'to beat severely'. That many copyists might change an unfamiliar form to a closely related familiar one is not hard to imagine, but who would change a familiar one to an unfamiliar one?)

^k δειραντες αυτον εξαπεστειλαν **f**³⁵ A,C(D), N, Q [96.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 321 **KB** [0.3%] NU | 12 απεστειλαν [2.5%] | 1232 W [0.5%]

^l προσεθετο *rell* | 1 αυτοις Q [2%] OC

^m πεμψαι ετερον **f**³⁵ N,Q,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **KA**, B [4%] NU | επεμψεν 2 D | 1 αυτοις 2 C

ⁿ δηραντες **f**³⁵ [20%] | δειραντες **KA**, B, C, D, N, Q, W [80%] CP, HF, RP, TR, OC, NU

^o πεμψαι τριτον **f**³⁵ A,C,N,Q,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **KB** [1%] NU | ~ 2 επεμψεν D

^p ιδοντες **f**³⁵ A,N,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **KB**, C, D, Q [1.5%] NU

^q εαυτους **f**³⁵ A,C,N,Q,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | αλληλους **KB**, D [1.5%] NU | two other variants [0.5%]

^r δευτε **f**³⁵ **NC**, D [90%] CP, HF, RP, TR, OC | --- A, B, N, Q, W [10%] NU

^s εκβαλοντες **f**³⁵ [24%] | 1 αυτον **KA**, B, D, N, Q, W [76%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | λαβοντες αυτον εξεβαλον C (some 7% have εκβαλλοντες)

ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; 16 Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.» Ἀκούσαντες δὲ εἶπον,¹ «Μὴ γένοιτο.»

17 Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπεν· «Τί οὖν ἐστὶν τὸ γεγραμμένον τούτο· <Λίθον ὄν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας>; 18 Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ—λικμησεί αὐτόν.»

19 Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς^u ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ· καὶ ἐφοβήθησαν^v—ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν.^w

To Caesar, Caesar's; to God, God's

20 Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται^x αὐτοῦ λόγου,^y εἰς τὸ^z παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. 21 Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες· «Διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις. 22 Ἐξεστὶν ἡμῖν^a Καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὐ;>

23 Κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί με πειράζετε;^b 24 Ἐπιδείξατέ^c μοι δηνάριον^d—τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν;> Ἀποκριθέντες^e δὲ εἶπον,^f «Καίσαρος.» 25 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς,^g «Ἀποδοτε τοίνυν^h τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» 26 Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ· καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

Sadducees deny resurrection

27 Προσελθόντες δὲ τινες τῶν Σαδδουκαίων, οἱ ἀντιλέγοντεςⁱ ἀνάστασιν μὴ εἶναι,^j ἐπηρώτησαν αὐτὸν 28 λέγοντες· «Διδάσκαλε, Μωσῆς^k ἔγραψεν ἡμῖν, ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ,^l ἵνα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ λάβῃ^m τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃⁿ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. 29 Ἐπτά οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος· 30 καὶ ἔλαβεν^o ὁ δεῦτερος τὴν γυναῖκα, καὶ

¹ εἶπον *rell* | εἶπαν *KB,D,Q* [1.5%] *NU*

^u ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς *f³⁵ KD,N* [88%] *CP,HF,RP,TR,OC* | ~ 4231 *A,B,W* [12%] *NU* | ~ 423 *φarisαιοι C* | three other variants

^v ἐφοβήθησαν *f³⁵* [65%] *CP,HF,RP* | 1 *τον λαον KA,B,C(D)* [35%] *TR,OC,NU* | 1 *τον οχλον N,W*

^w τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν *f³⁵ A,C,N,W* [93%] *CP,HF,RP,TR* | ~ 4123 *KB* [3%] *NU* | ~ *ειρηκεν 123 D* | 124 [3%] | τὰς παραβολὰς ἐλεγεν [1%] *OC* | two other variants

^x ἐπιλάβωνται *rell* | ἐπιλάβονται [21%]

^y λόγου *rell* | λόγον *C,N* [18%] | λόγων *D*

^z εἰς το *f³⁵ A,N,W* [99%] (*CP*)*HF,RP,TR,OC* | ὡστε *KB,C,D* [1%] *NU*

^a ἡμῖν *f³⁵ C(D)W* [97.5%] *CP,HF,RP,TR,OC* | ἡμας *KA,B* [2.5%] *NU* | --- *N* | one other variant

^b τί με πειράζετε *f³⁵ A(C)D,N,W* [98.5%] *CP,HF,RP,TR,OC* | --- *KB* [1.5%] *NU*

^c ἐπιδείξατε *f³⁵ C,N* [85%] *CP,HF,RP,TR* | δείξατε *KA,B,D,W* [15%] *OC,NU*

^d δηνάριον *rell* | 1 *οι δε εδειξαν και ειπε (K)C,N* [20%] (plus several minor variations)

^e ἀποκριθέντες *f³⁵ A,C(D,W)* [97%] *CP,HF,RP,TR,OC* | *οι KB,N* [3%] *NU*

^f εἶπον *rell* | εἶπαν *KB,C* [0.5%] *NU*

^g αὐτοῖς *f³⁵ A,C,D,N,W* [97%] *CP,HF,RP,TR,OC* | πρὸς αὐτοὺς *KB* [3%] *NU*

^h ἀποδοτε τοίνυν *f³⁵ A,C,N,W* [92%] *CP,HF,RP,TR,OC* | ~ 21 *KB* [2%] *NU* | 1 *D* | 1 *ουν* [6%]

ⁱ ἀντιλέγοντες *f³⁵ A,W* [94.3%] *CP,HF,RP,TR[NU]* | λέγοντες *KB,C,D,N* (5.4%) *OC* | three other variants (0.3%)

^j ἀνάστασιν μὴ εἶναι *rell* | ~ 231 *N* [2.5%] *OC*

^k μωσῆς *f³⁵ KA* [60%] *HF,RP,TR* | μωυσης *B,D,N,W* [40%] *CP,OC,NU*

^l ἀποθάνῃ *f³⁵ A,N,W* [96%] *CP,HF,RP,TR,OC* | ἢ *B* [4%] *NU* | *D* is wild | three other variants | *K* omits whole line

^m ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ λαβῇ *f³⁵* [20%] | ~ 4123 *A,B,D,N,W* [80%] *CP,HF,RP,TR,OC,NU*

ⁿ ἐξαναστήσῃ *f³⁵ KB,D,N* [67%] *CP,HF,RP,TR,OC,NU* | ἐξαναστήσει *A,W* [33%]

^o ἐλαβεν *f³⁵ A,W* [99.5%] *CP,HF,RP,TR,OC* | --- *KB,D* [0.5%] *NU*

οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος·^p 31 καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν·^q ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ^r—οὐ κατέλιπον^s τέκνα, καὶ ἀπέθανον. 32 Ὑστερον δὲ πάντων,^t ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή.^u 33 Ἐν τῇ οὖν^v ἀναστάσει,^w τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; Οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.»

34 Καὶ ἀποκριθεὶς^x εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσιν καὶ ἐγαμίσκονται·^y 35 οἱ δὲ καταξιοθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν, καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐγαμίζονται.^z 36 Οὔτε^a γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰσαγγελοὶ γὰρ εἰσιν—καὶ υἱοὶ εἰσιν τοῦ^b Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. 37 Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μαυρῆς^c ἐμήνησεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει· «Κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν^d Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν^e Θεὸν Ἰακώβ.» 38 Θεὸς δὲ οὐκ ἔστιν νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων—πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.» 39 Ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων εἶπον,^f «Διδάσκαλε, καλῶς εἶπας.» 40 Οὐκέτι δὲ^g ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

Is the Christ David's Son?

41 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· «Πῶς λέγουσιν^h τὸν Χριστὸν Υἱὸν Δαυὶδ εἶναι;ⁱ 42 Καὶ αὐτὸς^j Δαυὶδ λέγει ἐν Βίβλῳ^k Ψαλμῶν, «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου 43 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» 44 Δαυὶδ οὖν Κύριον αὐτὸν^m καλεῖ, καὶ πῶς Υἱὸς αὐτοῦⁿ ἔστιν;»

Jesus denounces the scribes

45 Ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·^o 46 «Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελότων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλοῦντων ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δεῖπνοις· 47 οἱ καταεσθίουσιν τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται. Οὗτοι λήφονται^p περισσότερον κριμα.»

^p την γυναικα και ουτος απεθανεν ατεκνος f³⁵ A,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D [1%] NU

^q αυτην f³⁵ NB(D)W [55%] CP, HF, TR, OC, NU | 1 ωσαυτως A [45%] RP

^r επτα f³⁵ NA, B, D [73%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | 1 και W [27%] some TRs

^s κατελιπον *rell* | κατελειπον A [18%] | αφηκαν D | two other variants

^t δε παντων f³⁵ A, W [60%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 [35%] | 1 [2%] | --- NB, D [0.3%] NU

^u απεθανεν και η γυνη f³⁵ A, W [98%] CP, HF, RP, TR | ~ 2341 NB, D [2%] OC, NU

^v εν τη ουν f³⁵ A, D, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 12 N | ~ η γυνη 312 B [0.5%] NU

^w ουν αναστασει *rell* | ~ 21 [0.5%] OC

^x αποκριθεις f³⁵ A, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D [1%] NU

^y εκγαμισκονται f³⁵ Q [74%] CP, HF, RP, TR | εκγαμιζονται A, W [23%] OC | γαμισκονται NB [2%] NU | γαμιζονται [1%] | γαμουνται D | two other variants

^z εκγαμιζονται f³⁵ A, W [84%] CP, HF, RP | εκγαμισκονται [9%] TR | γαμιζονται ND, Q [4%] OC, NU | γαμισκονται B [3%]

^a ουτε f³⁵ NQ, W [94.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ουδε A, B, D [5.5%] NU

^b του f³⁵ Q, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | τω D | --- NA, B [0.3%] NU

^c μωυσης f³⁵ B, D, Q, W [55%] CP, OC, NU | μωυσης NA [45%] HF, RP, TR

^d τον f³⁵ A, Q, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D [1%] NU

^e τον f³⁵ A, Q [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D [1%] NU | W omits phrase

^f ειπον *rell* | ειπαν NB, D [0.5%] NU

^g δε f³⁵ A, D, Q, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | γαρ NB [1%] NU

^h λεγουσιν *rell* | 1 τινες A [17%]

ⁱ υιον δαυιδ ειναι f³⁵ A, Q, W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 321 NB [0.3%] NU | ~ 312 [1%] | 12 D | υιος 2 εστιν [1%]

^j και αυτος f³⁵ A, D, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2 γαρ NB [2%] NU | 12 γαρ Q

^k βιβλω *rell* | 1 των D, W [8.5%] OC

^l ο f³⁵ NA, Q, W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | --- B(D) NU

^m κυριον αυτον *rell* | ~ 21 A, B, Q [17%] OC

ⁿ υιος αυτου f³⁵ ND, Q, W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 A, B [8%] NU

^o αυτου f³⁵ NA, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | αυτους (Q) | εαυτου [1.5%] | --- B, D [0.3%]

^p ληφονται *rell* | λημνονται NA, B, D, W [1%] NU

A lesson in giving

21 ¹ Αναβλέψας δὲ εἶδεν τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον^α πλουσίου. ² Εἶδεν δὲ τινα καὶ^β χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτά.^γ ³ Καὶ εἶπεν· «Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὐτὴ^δ πλεῖον πάντων ἔβαλεν· ⁴ ἅπαντες^ε γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ,^ς αὐτὴ δέ, ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς, ἅπαντα^Ϟ τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλεν.»^ξ

Jerusalem will be destroyed

⁵ Καὶ τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασιν κεκόσμηται, εἶπεν, ⁶ «Ταῦτα ἃ θεωρεῖτε—ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθον^ν ὃς οὐ καταλυθήσεται.»

The Olivet Discourse

⁷ Ἐπρώτησαν δὲ αὐτὸν λέγοντες· «Διδάσκαλε, πότε οὖν ταῦτα ἔσται;» καὶ «Τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ^ζ ταῦτα γίνεσθαι;» ⁸ Ὁ δὲ εἶπεν· «Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε, πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες ὅτι^α ᾿Εγὼ εἰμι καὶ ᾿Ο καιρὸς ἤγγικεν.» Μὴ οὖν^β πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. ⁹ Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος.»

Things are going to get bad, really bad

¹⁰ Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ^ς ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. ¹¹ Σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους καὶ^δ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται, φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μέγала ἔσται.^ε ¹² Πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων,^ς ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς^ς συναγωγὰς καὶ φυλακάς, ἀγομένους^ι ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου. ¹³ Ἀποβήσεται δὲ^ι ὑμῖν εἰς μαρτύριον. ¹⁴ Θέσθε^ι οὖν εἰς τὰς καρδίας^κ ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι· ¹⁵ ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν

^α τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον **f**⁵⁵ A,Q,W [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 456123 **κ**B,D [3%] NU | four other variants

^β τινα καὶ **f**⁵⁵ (A)Q,W [84%] CP,HF,RP | ~ 21 D [11%] TR | 1 **κ**B [5%] OC,NU

^γ δύο λεπτά **f**⁵⁵ A(D)W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 **κ**B,Q [1%] NU

^δ ἡ πτωχὴ αὐτὴ **f**⁵⁵ A,Q,W [95%] HF,RP,TR,OC | ~ 312 **κ**B(D) [5%] CP,NU

^ε ἅπαντες **f**⁵⁵ A,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | παντες **κ**B(D) [1%] NU

^ς τοῦ θεοῦ **f**⁵⁵ A,D,Q,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **κ**B [1.5%] NU

^Ϟ ἅπαντα **f**⁵⁵ A,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | πάντα **κ**B,D,Q [1.5%] NU

^ξ ἔβαλεν *rell* | 1 ταῦτα λεγὼν εφώνει ο εχων ὠτα ακουειν ακουετω [20%] (there are a few minor variations)

^ν λίθος ἐπὶ λίθον **f**⁵⁵ W (32.2%) CP | 12 λιθῶ A,Q (65.1%) HF,RP,TR,OC,NU | 12 λιθῶν (0.3%) | 12 λιθῶ ὠδε **κ**B(D) (0.5%) | 123 ὠδε (0.4%) | ὠδε 12 λιθῶ (0.5%) | ὠδε 32 λιθῶ (0.5%) | ὠδε 123 (0.2%) | two other variants (0.2%)

^ζ μέλλῃ *rell* | μελλει W [12%]

^α ὅτι **f**⁵⁵ A,D,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **κ**B [1%] NU

^β οὖν **f**⁵⁵ A,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- (**κ**)B,D [1%] NU

^γ ἐπὶ **f**⁵⁵ B,W [91%] CP,HF,RP,TR,OC | επ **κ**A,D [9%] NU

^δ κατὰ τοποὺς καὶ **f**⁵⁵ A,D,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 312 **κ**B [0.5%] NU

^ε καὶ (−κ. 0.6%) σημεῖα (−σ. 0.4%) ἀπ ουρανον (−α. ο. 0.3%) μέγала (−μ. A 0.3%) ἔσται (−ε. 0.2%) **f**⁵⁵ (A)W (85.9%) CP,HF,RP,TR,OC | ~ 125346 **κ** (5.8%) | ~ 512346 (1.6%) | ~ 123465 (0.4%) | ~ 125634 (0.2%) | ~ 341256 D (0.2%) | ~ 134256 B,NU | 12345 εσονται (4.3%) | ~ 12534 εσονται (1%) | five further variants (0.5%)

^ς ἀπάντων **f**⁵⁵ [34%] CP,TR | παντων **κ**A,B,D,W [66%] HF,RP,OC,NU

^ι εἰς **f**⁵⁵ A,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 τας **κ**B,D [0.5%] NU

^ι ἀγομένους **f**⁵⁵ A,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | απαγομενους **κ**B,D [1.5%] NU

^κ δε **f**⁵⁵ A,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **κ**B,D [0.5%] NU

^λ θέσθε **f**⁵⁵ [97%] CP,HF,RP,TR,OC | θετε **κ**A,B,D,W [3%] NU

^μ εἰς τὰς καρδίας **f**⁵⁵ W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | εν ταις καρδιας **κ**A,B,D [3%] NU

στόμα και σοφίαν ἣ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν ἢ ἀντιστήναι¹ πάντες^m οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. 16 Παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ ἀδελφῶν,ⁿ καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν. 17 Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.^o 18 (Καὶ θριξὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται— 19 ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.)

Jerusalem will be destroyed

20 »Ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν^p Ἱερουσαλήμ, τότε γνῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. 21 Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρεῖτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν. 22 Ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταὶ εἰσιν, τοῦ πληρωθῆναι^q πάντα τὰ γεγραμμένα. 23 Οὐαὶ δὲ^r ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἔσται γὰρ^s ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὄργη ἐν^t τῷ λαῷ τούτῳ. 24 Καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας,^u καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη.^v Καὶ Ἱερουσαλήμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι^w πληρωθῶσιν καιροὶ ἐθνῶν.

Christ will return to the earth

25 »Καὶ ἔσται^x σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν, ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης^y θαλάσσης καὶ σάλου· 26 ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῆ^z οἰκουμένη—αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. 27 Καὶ τότε ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. 28 Ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίξει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν.»

Parable of the fig tree

29 Καὶ εἶπεν παραβολὴν αὐτοῖς· «Ἴδετε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα. 30 Ὅταν προβάλλωσιν^a ἤδη, βλέποντες ἀφ' ἐαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη^b ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. 31 Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 32 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα γένηται. 33 Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται,^c οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.^d

¹ αντειπειν η αντιστηναι f³⁵ A [30%] | ~ 321 κB [1.5%] NU | 1 ουδε 3 W [68%] CP, HF, RP, TR, OC | 3 D | two other variants

^m παντες f³⁵ κA, D, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | απαντες B [0.5%] NU

ⁿ συγγενων και φιλων και αδελφων f³⁵ [75%] CP, HF, RP, OC | ~ 54123 κB(D) [23%] TR, NU | 54 συγγενεων 23 A, W | at least eight further variants [2%]

^o υπο παντων δια το ονομα μου rell | ~ 345612 [20%]

^p την f³⁵ A [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- κB(D) W [0.5%] NU

^q πληρωθηναι f³⁵ C [56%] CP, TR, OC | πλησθηναι κA, B, D, N, W [44%] HF, RP, NU

^r δε f³⁵ κA, C, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- B, D [1%] NU

^s γαρ rell | 1 τοτε [2.5%] OC

^t εν f³⁵ W [87%] CP, HF, RP, TR | --- κA, B, C, D, N [13%] OC, NU

^u μαχαιρας f³⁵ κA, C, N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | μαχαιρης B [0.5%] NU | μαχαιραις W | ρομφαιας D [0.5%]

^v παντα τα εθνη f³⁵ A, C, D, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 κB [1%] NU

^w αχρι f³⁵ A, W [93%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ου κB, N [1.5%] NU | αχρις ου C, D [4%] | 1 ουν [1%] | two other variants

^x εσται f³⁵ A, C, N, W [99.8%] CP, HF, RP, TR, OC | εσονται κB, D, NU

^y ηχουσης f³⁵ D, W [93%] CP, HF, RP, TR, OC | ηχους κA, B, C, N [7%] NU

^z τη rell | εν 1 CP

^a προβαλλωσιν f³⁵ [28%] | προβαλωσιν κA, B, C, W [66%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | προσβαλωσιν [5%] | προβαλουσιν N | προβασωσιν D | three other variants

^b ηδη rell | --- N [15%]

^c παρελευσεται f³⁵ C, W [32%] | παρελευσονται κA, B, D, N [68%] CP, HF, RP, TR, OC, NU

^d παρελθωσιν f³⁵ A, C, N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | παρελευσονται κB, D, T, W [1%] NU

Watch and pray

34 »Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρηθῶσιν^ε ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ αἰφνίδιος^φ ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῆ^ς ἡ ἡμέρα ἐκείνη. 35 Ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται^η ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. 36 Ἀγρυπνεῖτε οὗν^ι ἐν παντὶ καιρῷ, δεόμενοι ἵνα καταξιωθῆτε^ε ἐκφυγεῖν πάντα^κ τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἄνθρώπου.»

His daily routine

37 Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ἠυλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν. 38 Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὄρθριζεν πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

Judas joins the plot against Jesus

22 1 Ἦγγιζεν δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα. 2 Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν. 3 Εἰσηλθεν δὲ ὁ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν (τὸν ἐπικαλούμενον^μ Ἰσκαριώτην), ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα. 4 Καὶ ἀπελθὼν συνελάλησεν τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ^ν στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς.^ο 5 Καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύρια^ρ δοῦναι. 6 Καὶ ἐξωμολόγησεν, καὶ ἐζήτηε εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου.^q

The last night

Preparation for the last Passover

7 Ἦλθεν δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν^ν ἧ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. 8 Καὶ ἀπέστειλεν Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπὼν, «Πορευθέντες ετοιμάσατε ἡμῖν τὸ Πάσχα, ἵνα φάγωμεν.» 9 Οἱ δὲ εἶπον^ς αὐτῷ, «Ποῦ θέλεις ετοιμάσομεν;»^ι 10 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἴδού, εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ^υ εἰσπορεύεται. 11 Καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότη τῆς οἰκίας, «Λέγει σοι ὁ Διδάσκαλος· Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;»

^ε βαρηθωσιν **f**³⁵ **κ**A,B,C,T,W [75%] CP,HF,RP,OC,NU | βαρυθωσιν D [20%] TR | βαρυθωσιν N [5%]

^φ αιφνιδιος **rell** | αιφνιδιος [18%] | εφνιδιος **κ** | εφνειδιον N | ενφνιος D | one other variant

^η αιφνιδιος εφ υμας επιστη **f**³⁵ C,W [95%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 4231 (**κ**)B(D)T [1%] NU | ~ 1423 A,N [3%] | four other variants [1%]

^η γαρ επελευσεται **f**³⁵ A,C,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 ελευσεται [3%] | ~ επεισελευσεται 1 (**κ**B,D)NU

^ι ουν **f**³⁵ A,C,N,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC | δε **κ**B,D,NU

^κ καταξιωθητε **f**³⁵ A,C,D,N [98%] CP,HF,RP,TR,OC | κατισχυσητε **κ**T(W) [1.5%] NU | κατισχυσηται B [0.2%]

^κ παντα **f**³⁵ **κ** [85%] CP,HF,RP,OC | ταυτα 1 B,D [11%] TR,NU | 1 ταυτα A,C,N,W [4%] | two other variants

^ο **f**³⁵ [47%] TR,OC | --- **κ**A,B,C,D,N,W [53%] CP,HF,RP,NU

^μ επικαλουμενον **f**³⁵ A,C,N [92%] CP,HF,RP,TR,OC | καλουμενον **κ**B,D,W [3.5%] NU | λεγομενον [4%] | two other variants

^ν και **f**³⁵ **κ**A,B(D) [75%] HF,RP,NU | 1 τοις C,W [21%] CP,TR | 1 γραμματευσιν 1 N [4%] OC

^ο αυτον παραδω αυτοις **f**³⁵ A,N,W [93%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 321 **κ**⁷⁵**κ**B,C [7%] NU | ~ 21 (D) | one other variant

^ρ αργυρια **f**³⁵ A,C [49%] OC | αργυριον **κ**⁷⁵**κ**B,D,N,W [51%] CP,HF,RP,TR,NU

^q αυτοις ατερ οχλου **f**³⁵ N,W [96%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 231 **κ**⁷⁵**κ**A,B,C [1%] NU | 23 D | 1 [3%]

^υ εν **f**³⁵ **κ**A,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- B,C,D [1%]

^ς ειπον **rell** | ειπαν **κ**⁷⁵**κ**B,C,D [1.5%] NU | ειπων [1%]

^ς ετοιμασομεν **f**³⁵ [60%] CP,HF,RP | ετοιμασομεν **κ**⁷⁵**κ**A(B)C(D)N,W [40%] TR,OC,NU

^υ ου **f**³⁵ D,W [86%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 εαν A,N [12%] | εις ην **κ**B,C [1.5%] NU | three other variants [0.5%]

12 Κάκεϊνος ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον^ν μέγα, ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.» 13 Ἀπελθόντες δὲ εὔρον καθὼς εἶρηκεν^ν αὐτοῖς, καὶ ἠτοίμασαν τὸ Πάσχα.

They eat the Passover

14 Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσαν, καὶ οἱ δώδεκα^α ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ. 15 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν. 16 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐκέτι^ν οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ^ζ ἕως ὅτου πληρωθῆ ἔν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.» 17 Καὶ δεξάμενος^α ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπεν· «Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς.^β 18 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι^ν οὐ μὴ πῖω^δ ἀπὸ τοῦ γενήματος^ε τῆς ἀμπέλου ἕως ὅτου^φ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ.»

Jesus institutes the Lord's Supper

19 Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας, ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, «Τοῦτο ἐστὶν τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» 20 Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον,^ε μετὰ τὸ δειπνήσαι, λέγων· «Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον.^η

The betrayer is present

21 »Πλὴν ἰδοῦ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. 22 Καὶ^ι ὁ μὲν Υἱὸς^ι τοῦ Ἄνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὀρισμένον,^κ πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδοται.» 23 (Καὶ αὐτοὶ ἠρξάντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἶη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.)

Wanting to be 'the greatest' is not a valid option

24 Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων. 25 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν^λ αὐτῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται. 26 Ὑμεῖς δὲ οὐχ^μ οὕτως—ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γενέσθω^ν ὡς ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν. 27 Τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακειμένος ἢ ὁ διακονῶν; Οὐχ^ο ὁ ἀνακειμένος; Ἐγὼ δὲ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν^π ὡς ὁ διακονῶν. 28 Ὑμεῖς δὲ

^ν αναγαιον f³⁵ A,B(D)N [45%] NU | ανωγαιον [27%] CP,OC | ανωγειον [17%] HF,RP,TR | ανωγειων [5%] | ανογαιον [4%] | αναγειον C,W [1%] | ανωγαιαν K | three other variants [1%]

^ν ειρηκεν f³⁵ A,N,W [94%] CP,HF,RP,TR,OC | ειρηκει B⁷⁵KB,C,D [1%] NU | ειπεν [5%]

^α δωδεκα f³⁵ A,C,N,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- B⁷⁵KB,D [0.5%] NU

^ν ουκει f³⁵ (D)N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- B⁷⁵KA,C,B [3%] NU | one other variant

^ζ εξ αυτου f³⁵ A,N,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | απ 2 D [1%] | αυτο KB,C [1%] NU | one other variant

^α δεξαμενος *rell* | 1 το A,D,W [12%] OC | 1 και [3%]

^β εαυτοις f³⁵ A,D,N,W [93%] CP,HF,RP,TR,OC | εις εαυτους B,C [6%] NU | εις αυτους [1%] | αλληλοις K | two other variants

^ν οτι f³⁵ KA,N,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC[NU] | --- B,C,D [2%]

^δ ου μη πιω f³⁵ A,C,N [92.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 123 απο του νυν B⁷⁵KB [6%] NU | ~ απο του νυν 123 D [1.5%] | 123 νυν W

^ε γεννηματος f³⁵ B⁷⁵KA,B,C,D,N,W [85%] CP,HF,RP,OC,NU | γεννηματος [15%] TR

^ι οτου f³⁵ A,D,N [98%] CP,HF,RP,TR,OC | ου KB,C [2%] NU | του W

^ε ωσαυτως και το ποτηριον f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 B⁷⁵KB [0.5%] NU | D has long omission

^η εκχυνομενον f³⁵ N(W) [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | εκχυννομενον KA,B,T [3.5%] NU

^ι και f³⁵ A,N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | οτι B⁷⁵KB,D,T [1%] NU

^ι μεν υιος f³⁵ A(D)N,W [99.6%] CP,HF,RP,TR,OC | 2 K | ~ 21 B⁷⁵B,T [0.3%] NU

^κ πορευεται κατα το ωρισμενον f³⁵ A,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 B⁷⁵KB,D,T [3%] NU

^λ κυριευουσιν *rell* | κυριευσουσιν [3.5%] | κατακυρευουσιν N [13%]

^μ ουχ *rell* | ουκ CP

^ν γενεσθω f³⁵ A,N,W [96.5%] CP,HF,RP,TR | γινεσθω (KB,D)T [3.5%] OC,NU

^ο ουχ f³⁵ (D) [33%] | ουχι B⁷⁵KA,T [67%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | ουχει B,N,W

^π εμι εν μεσω υμων f³⁵ (A)N,Q^ν,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 KB,T [0.5%] NU | D is wild

ἔστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου. **29** Κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ Πατήρ μου, βασιλείαν, **30** ἵνα ἐσθίητε^q καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου·^r καὶ καθίσεσθε^s ἐπὶ θρόνων κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς^t τοῦ Ἰσραήλ.»

Peter will deny Him

31 Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος·^u «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξηγήσατο ὑμᾶς τοῦ σινασία^v ὡς τὸν σῆτον. **32** Ἐγὼ δὲ ἐδέηθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ^w ἡ πίστις σου· καὶ σύ, ποτὲ ἐπιστρέψας, στηρίξον^x τοὺς ἀδελφούς σου.» **33** Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, «Κύριε, μετὰ σοῦ ἔτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.» **34** Ὁ δὲ εἶπεν, «Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ μὴ^y φωνήσῃ^z σήμερον ἀλέκτωρ πρὶν ἢ^a τρίς ἀπαρνήσῃ μὴ εἶδέναι με.»^b

“Buy a sword”

35 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου^c καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε;»^d Οἱ δὲ εἶπον,^e «Οὐδενός.»^f **36** Εἶπεν οὖν^g αὐτοῖς· «Ἀλλὰ νῦν, ὁ ἔχων βαλάντιον^h ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλήσειⁱ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσει^j μάχαιραν. **37** Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐτι^k τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί· τὸ «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη»· καὶ γὰρ τὰ^l περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.» **38** Οἱ δὲ εἶπον,^m «Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο.» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ἰκανόν ἐστιν.»

Gethsemane

39 Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.ⁿ **40** Γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐτοῖς, «Προσεύχεσθε, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.» **41** Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὥσει λίθου βολήν, καὶ

^q ἐσθίητε **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ἐσθίητε **ϕ**⁷⁵ B, D, T, NU | ἐσθίηται **κ** Q | ἐσθίηται W | ἐσθίεται N

^r ἐν τῇ βασιλείᾳ μου **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ **κ** A, B, N, Q, T, W [60%] CP, HF, TR, OC, NU | 123 D | --- [40%] RP [homoioteleuton]

^s καθίσεσθε **f**³⁵ [64%] CP, HF, RP, OC | καθίσεσθε **κ** N [23%] NU | καθίσησθε [12%] TR | καθίσησθε B, T [0.5%] | καθίσησθα A, Q, W | καθέζησθε D | two other variants

^t κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς **f**³⁵ **κ** A, N, Q, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 2341 **ϕ**⁷⁵ (B) T [0.3%] NU | 134 D

^u εἶπεν δε ὁ κυριος **f**³⁵ **κ** A, D, N, Q, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ B, T [0.5%] NU

^v σινασια **rell** | σινιασαι OC | σεινιασαι **ϕ**^{75v} A, B, D, N, Q, T, W | ζινιασαι **κ**

^w ἐκλιπῃ **f**³⁵ **κ** B, D, N, T [52%] HF, RP, OC, NU | ἐκλειπῃ A, Q, W [48%] CP, TR

^x στηρίξον **f**³⁵ D, N, W [95.5%] CP, HF, RP, TR, OC | στηρίσον **κ** A, B, Q, T [4.5%] NU | three other variants

^y μὴ **f**³⁵ A, D, N, W [95.5%] CP, HF, RP, TR | --- **ϕ**^{75v} **κ** B, T [4.5%] OC, NU

^z φωνήσῃ **f**³⁵ N, W [64%] CP, HF, RP | φωνήσει **κ** A, B, D, T [36%] TR, OC, NU

^a πρὶν ἢ **f**³⁵ A, N, W [90.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 Q [2%] | εὗς **κ** B, T [1.5%] NU | εὗς οὐ [6%] | εὗς οὗτο D

^b ἀπαρνήσῃ μὴ εἶδέναι με **f**³⁵ A(D)N, W [92%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 [1%] | 123 [1%] | 134 [1.5%] | ~ 413 **κ** B, T [0.5%] NU | ~ 143 Q [1%] | ἀπαρνήσει 234 [3%]

^c βαλαντιου **f**³⁵ [63%] HF, RP, TR | βαλλαντιου **ϕ**^{75v} **κ** A, B, D, N, Q, T, W [37%] CP, OC, NU

^d ὑστερησατε **rell** | ὑστερήθητε [2%] OC | ὑστερησαται **κ** N | three other variants

^e εἶπον **rell** | εἶπαν B, D, T [0.5%] NU | εἶπευ A

^f οὐδενός **f**³⁵ **κ** D [52%] CP, TR | οὐθενός **ϕ**⁷⁵ A, B, N, Q, T, W [48%] HF, RP, OC, NU

^g εἶπεν οὖν **f**³⁵ A, N, Q, W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 δε **ϕ**⁷⁵ B, T [1.5%] NU | ο δε 1 **κ** D [0.2%] | --- [0.5%]

^h βαλάντιον **f**³⁵ [60%] HF, RP, TR | βαλλαντιον **κ** A, B, D, N, Q, T, W [40%] CP, OC, NU

ⁱ πωλήσει **f**³⁵ N [64%] CP, HF, RP, OC | πωλησατω **ϕ**^{75v} **κ** A, B, Q, T, W [28%] TR, NU | πολήσει [4%] | πωλήση [4.5%] | πωλήσαι D

^j αγορασει **f**³⁵ D [77%] CP, HF, RP, OC | αγορασατω **ϕ**^{75v} **κ** A, B, Q, T, W [21%] TR, NU | αγοραση N [2%]

^k ἐτι **f**³⁵ N [94%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **κ** A, B, D, Q, T, W [6%] NU

^l τα **f**³⁵ A, N [99%] CP, HF, RP, TR, OC | το **κ** B, D, Q(T)W [1%] NU

^m εἶπον **rell** | εἶπαν **ϕ**⁷⁵ **κ** B, D, Q, T [1%] NU | εἶπων [1%]

ⁿ αὐτου **f**³⁵ N [97%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ** A, B, D, Q, T, W [3%] NU

θείς τὰ γόνατα προσηύχεται 42 λέγων, «Πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν^ο τὸ ποτήριον τοῦτο^ρ ἀπ' ἐμοῦ—πλὴν, μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σόν, γενέσθω.»^ρ 43 Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. 44 Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνία ἐκτενέστερον προσηύχεται· ἐγένετο δὲ^ρ ὁ ἰδρῶς^ς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος, καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.^ι 45 Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς^α εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους^ν ἀπὸ τῆς λύπης. 46 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τί καθεύδετε; Ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.»

Betrayal and arrest

47 Ἐτι δὲ^ω αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος· καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, προήρχετο^χ αὐτούς,^ν καὶ ἠγγισεν τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι αὐτόν (τοῦτο γὰρ σημεῖον δεδώκει αὐτοῖς, «Ὅν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν».)^ζ 48 Ὁ δὲ Ἰησοῦς^ς εἶπεν αὐτῷ, «Ἰούδα, φιλήματι τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδως;»

49 Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτόν τὸ ἐσόμενον εἶπον^β αὐτῷ,^ς «Κύριε, εἰ πατάξομεν^δ ἐν μαχαίρα;»^ε 50 Καὶ ἐπάταξεν εἰς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως^ρ καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ οὖς^ς τὸ δεξιόν. 51 Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Ἐὰτε ἕως τούτου·» καὶ ἀπάμεινος τοῦ ὀπίου αὐτοῦ^η ἴασατο αὐτόν.

52 Εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς^ι πρὸς τοὺς παραγενομένους πρὸς^ι αὐτόν ἀρχιερεῖς καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους· «Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξεληλύθατε^κ μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων; 53 Καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ. Ἀλλὰ^λ αὕτη ὑμῶν ἐστίν^μ ἡ ὥρα· καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.»

^ο παρενεγκειν f⁵⁵ A,N,W [80%] CP, HF, RP, TR, OC | παρενεγκε ρ⁷⁵ B(D)Q, T [13%] NU | παρενεγκαι κ [7%]

^ρ το ποτηριον τουτο f⁵⁵ A,N,W [99%] CP, HF, RP, TR | ~ 312 ρ⁷⁵ B(D)Q, T [1%] OC, NU | ~ 3123 κ

^ρ γενεσθω f⁵⁵ ρ⁶⁹ (D)N [77%] CP, HF, RP, TR | γινεσθω (ρ⁷⁵ κA,B)Q, T, W [23%] OC, NU

^ρ εγενετο δε f⁵⁵ D,Q [95%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ και ι κ [3.5%] NU | omit verses 43-44 ρ^{69,75} A,B,N,T,W (1.3%) (NU puts them in [[ ]])

^ς ιδρωσ rell | υδρωσ CP

^ι have verses 43-44 f⁵⁵ (κ)D,Q (98.7%) CP, HF, RP, TR, OC [[NU]] | omit verses 43-44 ρ^{69,75} A,B,N,T,W (0.9%) | place them after Mt. 26:39 (C) (0.4%)

^ν μαθητας rell | ι αυτου [3%] TR

^ν αυτους κοιμωμενους f⁵⁵ A,N,Q,W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 ρ⁷⁵ κB,D,T, 0171 [1.5%] NU

^ν δε f⁵⁵ D, 0171 [83%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ⁷⁵ κA,B,N,T,W [17%] NU

^ν προηρχετο rell | προηγεν D [8%] OC | προσηρχετο ρ⁷⁵ [2%]

^ν αυτους f⁵⁵ ρ^{69,75} κA,B,D,N,T [85%] CP, HF, RP, OC, NU | αυτων [15%] TR | αυτου W

^ζ τουτο γαρ σημειον δεδωκει αυτοις ον αν φιλησω αυτος εστιν f⁵⁵ D [45%] (with minor variations) CP, OC | --- ρ⁷⁵ κA,B,N,T,W [55%] HF, RP, TR, NU

^ς ο δε ιησους f⁵⁵ A,D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 32 ρ⁷⁵ κB,T [1%] NU

^β ειπον rell | ειπαν ρ⁷⁵ κB,D,T [1%] NU

^ς αυτω f⁵⁵ A,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ⁷⁵ κB,T [1%] NU | τω κυριω D

^δ παταξομεν rell | παταξωμεν [22%]

^ς μαχαιρα f⁵⁵ A,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | μαχαιρη ρ⁷⁵ κB,D,T [1%] NU

^ρ τον δουλον του αρχιερεως f⁵⁵ ρ⁷⁵ A,D,W, 0171^ι [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 3412 κB,T [1.5%] NU

^ς αυτου το ους f⁵⁵ A,W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 ρ⁷⁵ κB,T, 0171 [2%] NU | 12 οπιον D [2%]

^η αυτου f⁵⁵ A [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- ρ⁷⁵ κB,T,W [2.5%] NU | D is wild

^ι ο ιησους f⁵⁵ W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 2 ρ⁷⁵ κA,B,T [0.5%] NU | --- D [1%]

^ι προς f⁵⁵ κ [33%] CP | επ ρ⁷⁵ A,B,D,T,W, 0171 [67%] HF, RP, TR, OC, NU

^κ εξεληλυθατε f⁵⁵ A,W [80%] CP, HF, RP, TR, OC | εξηλθατε ρ⁷⁵ κB,D,T [4%] NU | εξηλθετε 0171 [16%]

^λ αλλα f⁵⁵ D,T [46%] | αλλ ρ⁷⁵ κA,B [54%] CP, HF, RP, TR, OC, NU | αλλ η W

^μ υμων εστιν f⁵⁵ A [80%] CP, HF, RP, TR | ~ 21 ρ⁷⁵ B,D,T,W [20%] OC, NU | 2 κ

Peter denies Jesus

54 Συλλαβόντες δὲ αὐτόν, ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον^η εἰς τὸν οἶκον^ο τοῦ ἀρχιερέως· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν. 55 Ἀψάντων^π δὲ πῦρ^ρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν,^τ ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ^ς αὐτῶν. 56 Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπεν, «Καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν.» 57 Ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν^ι λέγων, «Γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν.»^μ

58 Καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν ἔφη, «Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ.» Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν,^ν «Ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί.» 59 Καὶ διαστάσης ὥσει ὥρας μιᾶς, ἄλλος τις διῦσχυρίζετο λέγων, «Ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν, καὶ γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν.» 60 Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, «Ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις.» Καὶ παραχρήμα, ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ,^ω ἐφώνησεν^ξ ἀλέκτωρ.

61 Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψεν τῷ Πέτρῳ, καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου^υ τοῦ Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὅτι «Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι,^z ἀπαρνήσῃ με τρίς.» 62 Καὶ ἐξεληθὼν ἐξῶ^a ἔκλαυσεν πικρῶς.

Guards mistreat Jesus

63 Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν^β ἐνέπαιζον αὐτῷ, δαίροντες.^ο 64 Καὶ περικαλύψαντες αὐτόν, ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ ἐπηρώτων αὐτόν^δ λέγοντες· «Προφήτευσον. Τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;» 65 Καὶ ἕτερα πολλά βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

*Crucifixion day**Jesus judged by the Council*

66 Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε^ο καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον^ι αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν,^ς λέγοντες, 67 «Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπέ^η ἡμῖν.» Εἶπεν δὲ αὐτοῖς· «Ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε. 68 Ἐὰν δὲ καί^ι

^η εἰσηγαγον **f⁵⁵ ϑ⁷⁵κA,B,T** [37%] CP,NU | 1 αυτον [55%] HF,RP,TR,OC | συναγαγον αυτον W | --- (D) [8%]

^ο τον οικον **f⁵⁵ A,D,W** [93%] CP,HF,RP,TR,OC | την οικιαν **ϑ⁷⁵κB,T** [7%] NU

^π απαντων **f⁵⁵ A,D,W** [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | περιαπαντων **ϑ⁷⁵κB,T** [0.5%] NU

^ρ πυρ *rell* | πυραν [2.5%] OC

^τ αυτων **f⁵⁵ A,W** [95%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **ϑ⁷⁵κB(D)T** [5%] NU

^ς εν μεσω **f⁵⁵ κ(A)W** [99%] CP,HF,RP,TR,OC | μεσος **ϑ⁷⁵B,T,0171^ν** [1%] NU | μετ D

^δ αυτον **f⁵⁵ A,D,N,W** [68%] CP,HF,RP,TR | --- **ϑ⁷⁵κB,T** [32%] OC,NU

^ε γυναι ουκ οίδα αυτον **f⁵⁵ A,N,W** [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 **ϑ⁷⁵κB,T** [1%] NU | 234 D [0.5%]

^ε ειπεν **f⁵⁵ ϑ⁶⁹A,D,N,W** [90%] CP,HF,RP,TR,OC | εφη **ϑ⁷⁵κB,T** [10%] NU

^ω αυτου *rell* | του πετρου [15%]

^ξ εφωνησεν *rell* | 1 ο [3%] TR

^υ λογου **f⁵⁵ A,D,N,W** [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ρηματος **ϑ^{69,75}κB,T** [3.5%] NU

^z φωνησαι **f⁵⁵ A,D,N,W** [87%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 σημερον **ϑ⁷⁵κB,T** [12%] NU | σημερον 1 [1%]

^a εξω **f⁵⁵ ϑ⁷⁵κB,D,T** [47%] NU | 1 ο πετρος A,N,W [53%] CP,HF,RP,TR,OC

^β τον ιησουν **f⁵⁵ A,N,W** [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | αυτον **ϑ⁷⁵κB,D,T,0171^ν** [3.5%] NU

^γ δαιροντες **f⁵⁵ [35%]** | δεροντες **ϑ⁷⁵κA,B,N,T,W** [65%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | --- D,0171

^δ αυτον ετυπτον αυτον το προσωπον και επηρωτων αυτον **f⁵⁵ A,N,W** [94%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2134578 [4%]

| ~ 345216 D | ~ 87 **ϑ⁷⁵B,T** [2%] NU | 78 κ

^ο τε **f⁵⁵ ϑ⁷⁵κA,B,N,T,W** [50%] CP,TR,NU | --- (D) [50%] HF,RP,OC

^ι απηγαγον **f⁵⁵ ϑ⁷⁵κB,D,T** [24%] CP,NU | ανηγαγον A,W [75%] HF,RP,TR,OC | ηγαγον N [1%]

^ε αυτων **f⁵⁵ ϑ⁷⁵κB,D,T** [74%] CP,HF,RP,NU | εαυτων A,N,W [23%] TR,OC | αυτον [2%] | three other variants [1%]

^η ειπε **f⁵⁵ A,N,W** [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ειπον **ϑ⁷⁵κB,T** [0.5%] NU | --- D

^ι και **f⁵⁵ A,N,W** [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **ϑ⁷⁵κB(D)T** [1.5%] NU

ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι ἢ ἀπολύσητε.^j 69 Ἀπὸ τοῦ νῦν^k ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.» 70 Εἶπον^l δὲ πάντες, «Σὺ οὖν εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;» Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, «Ἵμεῖς λέγετε ὅτι ΕΓΩ ΕΙΜΙ.» 71 Οἱ δὲ εἶπον.^m «Τί ἐτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτυρίας;ⁿ Αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.»

Jesus taken to Pontius Pilate

23 1 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἤγαγον^o αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον. 2 Ἦρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, «Τοῦτον εὐρομεν^p διαστρέφοντα τὸ ἔθνος,^q καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους^r διδόναι,^s λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι.» 3 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν^t αὐτὸν λέγων, «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη, «Σὺ λέγεις.» 4 Ὁ δὲ Πιλάτος εἶπεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους,^u «Οὐδὲν εὐρίσκω αἷτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.» 5 Οἱ δὲ ἐπίσχυον, λέγοντες ὅτι «Ἀνασείει τὸν λαόν, διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας,^v ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε.»

Jesus taken to Herod

6 Πιλάτος δὲ ἀκούσας «Γαλιλαῖαν,^w» ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστιν. 7 Καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστίν, ἀπέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδη, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. 8 Ὁ δὲ Ἡρόδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν, ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ^x ἰδεῖν αὐτόν, διὰ τὸ ἀκοῦειν^y πολλὰ^z περὶ αὐτοῦ· καὶ ἠλπίζεν^{ti} α^{ti} σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον. 9 Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. 10 Εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς,^b εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ. 11 Ἐξουθενήσας δὲ αὐτόν^c ὁ Ἡρόδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαιζας, περιβαλὼν αὐτόν^d ἐσθῆτα λαμπράν, ἀπέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. 12 (Ἐγένοντο δὲ φίλοι ὅ τε Πιλάτος καὶ ὁ Ἡρόδης^e ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων—προϋπήρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς.)^f

^j μοι η απολυσητε **f**⁵⁵ A,D,N,W [94.3%] CP, HF, RP, TR, OC | 12 (three variations of the verb) (0.5%) | ~ 23 με (0.3%) | 23 (2.4%) | 1 (1.6%) | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T (0.4%) NU | four other variants (0.4%)

^k νυν **f**⁵⁵ N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 δε **ϕ**⁷⁵ **κ**A, B, D, T [1.5%] NU

^l ειπον *rell* | ειπαν **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T [1%] NU | one other reading

^m ειπον *rell* | ειπαν **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, T [1%] NU

ⁿ χρεϊαν εχομεν μαρτυριας **f**⁵⁵ **κ**A, D, N, W [85%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 **ϕ**⁷⁵ B, T [0.5%] NU | 1 εχομεν 3 [12%] | 12 μαρτυρων D [2.5%]

^o ηγαγον *rell* | ηγαγεν [1%] CP, TR

^p ευρομεν *rell* | ευραμεν B, T [1%] NU | ευρον D | ευρωμεν [1%] | two other variants

^q εθνος **f**⁵⁵ A, W [70%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ημων **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, N, T [30%] NU

^r καισαρι φορους **f**⁵⁵ (N) W [91%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 **ϕ**⁷⁵ **κ**B(D) T [1%] NU | 1 φορον A [8%]

^s διδοναι **f**⁵⁵ A(D) N, W [96%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T [4%] NU

^t επηρωτησεν **f**⁵⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ηρωτησεν **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T [0.5%] NU

^u οχλους *rell* | 1 οτι [1%] OC

^v ιουδαιας **f**⁵⁵ **ϕ**⁷⁵ A(D) N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και **κ**B, T [0.5%] NU

^w γαλιλαιαν **f**⁵⁵ A, D, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T [0.5%] NU | γαλιλαιας N | four other spellings

^x θελων εξ ικανου **f**⁵⁵ A [72%] CP, HF, RP, TR | ~ 231 [4%] OC | 123 χρονου N, W [20%] | 12 ικανων χρονων D | ~ 23 χρονου 1 [3.5%] | ~ 2 ικανων χρονων 1 **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T [0.5%] NU | several other variants

^y ακουειν *rell* | 1 αυτου [3%] OC

^z πολλα **f**⁵⁵ A, N, W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, T [5%] NU

^{ti} τι *rell* | ετι CP

^b αρχιερεις και οι γραμματεις *rell* | ~ 4231 OC

^c αυτον **f**⁵⁵ A, B, D(W) [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και **ϕ**⁷⁵ N, T [2.5%] [NU] | και **κ**

^d αυτον **f**⁵⁵ A(D) N, T, W [89%] CP, HF, RP, TR, OC | αυτω [6%] | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B [5%] NU | one other variant

^e πιλατος και ο ηρωδης **f**⁵⁵ A(D) N [74%] CP, HF, RP, TR | ~ 4231 **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T [1.5%] OC, NU | 124 W [24.5%]

^f εαυτους **f**⁵⁵ A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | αυτους **ϕ**⁷⁵ **κ**B, T [0.5%] NU | D has long omission

Pilate sentences Jesus

13 Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαόν, 14 εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς ἀποστρέφοντα^ε τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας οὐδὲν^η εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ. 15 Ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης (ἀνεπέμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν)^ι· καὶ ἰδοὺ, οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶν πεπραγμένον αὐτῷ. 16 Παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.» 17 (Ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν ἓνα.)^ι

18 Ἀνεκράξαν^κ δὲ παμπληθεῖ^ι λέγοντες· «Αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν^μ Βαραββᾶν»— 19 ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει, καὶ φόνον, βεβλημένος εἰς φυλακὴν.^ν 20 Πάλιν οὖν^ο ὁ Πιλάτος προσεφώνησεν,^ρ θέλων ἀπολύσαι τὸν Ἰησοῦν. 21 Οἱ δὲ ἐπεφώνουν λέγοντες· «Σταύρωσον, σταύρωσον^q αὐτόν.» 22 Ὁ δὲ τρίτον εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; Οὐδὲν αἴτιον^ρ θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.» 23 Οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι· καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχιερέων.^ς 24 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπέκρινεν γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν. 25 Ἀπέλυσεν δὲ^υ τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς τὴν^ν φυλακὴν, ὃν ἠτοῦντο· τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκεν τῷ θελήματι αὐτῶν.

Jesus is crucified

26 Καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνός τινος Κυρηναίου (ἐρχομένου^ω ἀπ' ἀγροῦ), ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὀπισθεν^χ τοῦ Ἰησοῦ. 27 Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ γυναικῶν αἱ καὶ^ν ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν αὐτόν. 28 Στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτάς ὁ Ἰησοῦς^ζ εἶπεν· «Θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ· πλην ἐφ' ἑαυτάς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν. 29 Ὅτι ἰδοὺ, ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσιν, «Μακάριαι αἱ στεῖραι, καὶ^α κοιλίαι αἱ οὐκ ἐγέννησαν καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ ἐθήλασαν.»^β

^ε αποστρέφοντα *rell* | διαστρέφοντα [14%]

^η οὐδεν *ƒ*⁵⁵ A,D,N,W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ουθεν *ϕ*⁷⁵ NB, T [1%] NU

^ι ανεπέμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν *ƒ*⁵⁵ A,D,N,W [82%] CP, HF, RP, TR, OC | ανεπεμμεν 2345 [2%] | ~ 12543 [2%] | ~ ανεπεμμεν 2543 [2%] | ~ ανεπεμμεν 254 ἡμας *ϕ*⁷⁵ NB, T [12%] NU

^ι have verse 17 (with a variety of minor variations) *ƒ*⁵⁵ (N)(D)(N)W (97.9%) CP, HF, RP, TR, OC | omit verse 17 *ϕ*⁷⁵ A, B, T (1.9%) NU | longer omissions (0.2%)

^κ ανεκράξαν *ƒ*⁵⁵ A,D,N(W) [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ανεκραγον *ϕ*⁷⁵ NB, T [1.5%] NU

^ι παμπληθεῖ *rell* | παμπληθη CP

^μ ἡμῖν *ƒ*⁵⁵ A,D,W [88%] HF, RP, OC | 1 τον *ϕ*⁷⁵ NB, N, T [12%] CP, TR, NU

^ν βεβλημένος εἰς φυλακην *ƒ*⁵⁵ A,D,N [93.5%] CP, HF, RP, TR | 12 την 3 W [6%] OC | βληθεις εν τη φυλακη *ϕ*⁷⁵ B, T [0.5%] NU | εν τη φυλακη *κ*

^ο ουν *ƒ*⁵⁵ N, W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | δε *ϕ*⁷⁵ KA, B, D, T [1.5%] NU | one other variant

^ρ προσεφώνησεν *ƒ*⁵⁵ A,N,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 αυτοις *ϕ*⁷⁵ NB, T [2%] NU | 1 αυτους D

^q σταύρωσον σταυρώσον *ƒ*⁵⁵ A,N [95%] CP, HF, RP, TR, OC | σταυρου σταυρου *ϕ*⁷⁵ NB, D [0.3%] NU | 1 W [5%]

^ρ αιτιον *rell* | αξιον [2%] OC

^ς και των αρχιερων *ƒ*⁵⁵ A(D)N,W (99%) CP, HF, RP, TR, OC | --- *ϕ*⁷⁵ NB (0.5%) NU | six other readings (0.4%)

^ο δε *ƒ*⁵⁵ A(D)N,W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | και *ϕ*⁷⁵ NB [0.5%] NU

^υ δε *ƒ*⁵⁵ *ϕ*⁷⁵ NA, B, D, N, W [70%] CP, HF, RP, NU | 1 αυτοις [20%] TR | 1 αυτοις τον βαραββαν [10%] OC

^ν την *ƒ*⁵⁵ *ϕ*⁷⁵ A, C, N [90%] CP, HF, RP, TR, OC | --- NB, D [10%] NU | τη W

^ω σιμωνος τινος κυρηναιου ερχομενου *ƒ*⁵⁵ (A)N,W [96%] CP, HF, RP, OC | 123 του 4 [2%] TR | σιμωνα τινα κυρηναιου ερχομενον *ϕ*⁷⁵ NB [2%] NU | τινα σιμωνα κυρηναιου ερχομενον C, D

^χ οπισθεν *rell* | οπισω [3%] OC

^ν και *ƒ*⁵⁵ W [95%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 *ϕ*⁷⁵ A, B, C(D)N [5%] NU | --- *κ*

^ζ προς αυτας ο ιησους *ƒ*⁵⁵ A,N,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | ~ 3412 C(D) [1%] | 124 *ϕ*⁷⁵ NB [0.3%] | three other variants

^α και *ƒ*⁵⁵ *ϕ*⁷⁵ A, D, W [90%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 αι NB, C, N [10%] NU

^β εθηλασαν *ƒ*⁵⁵ A,N,W [98%] CP, HF, RP, TR, OC | εθρεψαν *ϕ*⁷⁵ NB, C [1%] NU | εξεθρεψαν D [1%]

30 Τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσιν, «Πέσετε ἐφ’ ἡμᾶς,» καὶ τοῖς βουνοῖς, «Καλύψατε ἡμᾶς.» 31 Ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;»^ε

32 Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο, κακοῦργοι,^δ σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. 33 Καὶ ὅτε ἀπῆλθον^ε ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν· καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

34 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγεν, «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν»·^φ διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐβαλον^ε κληρὸν.^η 35 Καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν. Ἐξεμυκτῆριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς^ι λέγοντες, «Ἄλλους ἔσωσεν· σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτός.»^ι 36 Ἐνεπαίζον^κ δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται, προσερχόμενοι καὶ^λ ὄξος προσφέροντες αὐτῷ, 37 καὶ λέγοντες, «Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.»

38 Ἦν δὲ καί^μ ἐπιγραφή γεγραμμένη ἐπ’ αὐτῷ,^ν γράμμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἑβραϊκοῖς.^ο

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ^ρ

39 Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν λέγων, «Εἰ^ρ σὺ εἶ ὁ Χριστός, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς.» 40 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα^ρ αὐτῷ λέγων·^ς «Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν Θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; 41 Καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως, ἄξια γὰρ ὦν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξεν.» 42 Καὶ ἔλεγεν τῷ^τ Ἰησοῦ, «Μνήσθητί μου, Κύριε,^υ ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ^υ σου.» 43 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,^ω «Ἀμὴν λέγω σοι,^ξ σήμερον μετ’ ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ.»

^ε γενηται *rell* | γινεται [9%] | γενησεται [10%]

^δ δυο κακουργοι **F**³⁵ A,C,D,N,Q,W [99.8%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 **Φ**⁷⁵KB,NU

^ε απηλθον **F**³⁵ A,N,W [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ηλθον **Φ**⁷⁵KB,C(D)Q [2.5%] NU | three other variants

^ι ο δε ιησους ελεγεν πατερ αφες αυτοις ου γαρ οιδασιν τι ποιουσιν **F**³⁵ κ(A)C,N(Q) (99.2%—with a variety of minor variations) CP,HF,RP,TR,OC[[NU]] | --- **Φ**⁷⁵B,D,W (0.8%)

^ε εβαλον *rell* | εβαλλον N [9%] OC

^η κληρον **F**³⁵ **Φ**⁷⁵KB,C,D,Q,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | κληρους A,N [3%] NU

^ι συν αυτοις **F**³⁵ A,N,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KB,C,Q [3%] NU | D is wild

^λ ο του θεου εκλεκτος **F**³⁵ A,N,Q [95%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 1423 C [0.5%] | ~ 2314 B,W [1%] NU | ~ 12314 κ | 1 υιος 2314 **Φ**⁷⁵ [3%] | D is wild

^κ ενεπαιζον **F**³⁵ A,N,Q [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ενεπαιξαν **Φ**⁷⁵KB [0.5%] NU | ενεπαιζον C,D,W

^ρ και **F**³⁵ N,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KA,B,C [1%] NU | τε D

^μ και **F**³⁵ **Φ**⁷⁵KA,B,N,Q,W [75%] HF,RP,TR,OC,NU | 1 η C,D [22.5%] CP | η [1.5%] | --- [1%]

^ν γεγραμμενη επ αυτω **F**³⁵ N,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 231 C [1.5%] | 23 **Φ**⁷⁵KB [0.5%] NU | επιγεγραμμενη 23 A,D,Q

^ο γραμμασιν ελληνικοις και ρωμαικοις και εβραικοις **F**³⁵ A,N,Q,W [98%] CP,HF,RP,TR,OC | 1246 κD [1%] | --- **Φ**⁷⁵B,C [0.5%] NU | several minor variations

^ρ ουτος εστιν ο βασιλευς των ιουδαιων **F**³⁵ A,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | 12 ιησους 3456 N,Q [2%] | ~ 345612 D | ~ 34561 **Φ**⁷⁵KB [0.5%] NU | 3456 C

^ρ ει **F**³⁵ A,N,Q,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ουχι **Φ**⁷⁵KB,C [0.5%] NU | D has long omission

^ς επετιμα **F**³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | επετιμων **Φ**⁷⁵KB,C [1%] NU | one other variant

^τ λεγων **F**³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | εφη **Φ**⁷⁵KB,C [1%] NU

^υ τω **F**³⁵ A,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KB,C [0.3%] NU | αυτω (D)

^υ κυριε **F**³⁵ A,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KB,C [3%] NU | D is wild

^ω εν τη βασιλεια **F**³⁵ KA,C,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | εις την βασιλειαν **Φ**⁷⁵B [0.3%] NU | D is wild

^ξ ο ιησους **F**³⁵ A,C(D)W [99.7%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **Φ**⁷⁵KB [0.3%] NU

^ξ λεγω σοι **F**³⁵ KA,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 21 **Φ**⁷⁵B,C [0.5%] NU | D is wild

Jesus dismisses His spirit

44 Ἦν δὲ ὥσει ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὄλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.^z
 45 Καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος.^a καὶ ἐσχίσθη^b τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον. 46 Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ, ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι^c τὸ πνεῦμά μου.» Καὶ ταῦτα^d εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

Various reactions

47 Ἴδὼν δὲ ὁ ἑκατόνταρχος^e τὸ γενόμενον, ἐδόξασεν^f τὸν Θεὸν λέγων, «Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν.» 48 Καὶ πάντες οἱ συμπαραγερόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα,^g τύπτοντες ἑαυτῶν^h τὰ στήθη ὑπέστρεφον. 49 Εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦⁱ μακρόθεν,^j καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι^k αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὀρῶσαι ταῦτα.

Jesus' body is buried

50 Καὶ ἰδοῦ, ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, βουλευτῆς ὑπάρχων,^l ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος 51 (οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν), ἀπὸ Ἀριμαθαίας,^m πόλεως τῶν Ἰουδαίων, ὃς προσεδέχετο καὶ αὐτὸςⁿ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 52 οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. 53 Καὶ καθελὼν αὐτὸ^o ἐνετύλιξεν αὐτὸ^p σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ^q ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέπω οὐδεὶς^r κείμενος. 54 Καὶ ἡμέρα ἦν Παρασκευῆ.^s σάββατον^t ἐπέφωσεν. 55 Κατακολουθήσασαι δὲ^u γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελθλυθῆναι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας,^v εθεάσαντο τὸ μνημεῖον καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. 56 Ὑποστρέψασαι δὲ ἠτοίμασαν ἀρώματα καὶ μύρα. Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

^y ἦν δε **f**⁵⁵ A,D,Q,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ και 1 **κ** | ~ και 1 ἠδη **ϕ**⁷⁵B,C [0.5%] NU

^z ἐνατης **f**⁵⁵ **ϕ**⁷⁵κA,B,C,D,Q,W [70%] CP,HF,RP,OC,NU | ἐννατης [30%] TR

^a και ἐσκοτίσθη ο ἥλιος **f**⁵⁵ A,Q,W [96.8%] CP,HF,RP,TR | ~ 2 δε 34 D | του ηλιου εκλειποντος B (0.4%) OC | του ηλιου εκλιποντος **ϕ**⁷⁵κC (0.4%) NU | του ηλιου ἐσκοτισθεντος (0.7%) | conflation (1.2%) | two other variants (0.2%) | --- (0.4%)

^b και ἐσχίσθη **f**⁵⁵ A(D)W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2 δε **ϕ**⁷⁵κB,C [1%] NU

^c παραθήσομαι **f**⁵⁵ [77%] CP,HF,RP,TR | παρατιθεμαι **ϕ**⁷⁵κA,B,C,Q,W [11%] OC,NU | παρατιθημι (D) [12%]

^d και ταυτα **f**⁵⁵ A [83%] CP,HF,RP,TR,OC | τουτο δε **ϕ**⁷⁵κB,C(D)W [1.5%] NU | 1 τουτο Q [15.5%]

^e εκατονταρχος **f**⁵⁵ A,C,D,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | εκατονταρχης **ϕ**⁷⁵κB [1%] NU

^f ἐδόξασεν **f**⁵⁵ A,C,Q,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐδοξάζεν **ϕ**⁷⁵κB,D [1%] NU

^g θεωροῦντες τα γενομενα **f**⁵⁵ Q,W [93%] CP,HF,RP,TR,OC | 12 γινομενα [5%] | θεωρησαντες 23 **ϕ**⁷⁵κB,C,D [1.5%] NU | --- A [0.5%]

^h ἐαυτων **f**⁵⁵ Q [90%] CP,HF,RP,TR,OC | αυτων W [8.5%] | --- **ϕ**⁷⁵κA,B,C,D [1.5%] NU

ⁱ αὐτου **f**⁵⁵ κC,D,W [97%] CP,HF,RP,TR,OC | αὐτω **ϕ**⁷⁵A,B [3%] NU

^j μακρόθεν **f**⁵⁵ A,C,W [95.5%] CP,HF,RP,TR | απο 1 **ϕ**⁷⁵κB,D [4.5%] OC,NU

^k συνακολουθήσασαι **f**⁵⁵ A,D,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | συνακολουθουσαι **ϕ**⁷⁵κB,C [1%] NU | one other variant

^l ὑπαρχων **f**⁵⁵ A,B(D)W [98%] CP,HF,RP,TR | 1 και **ϕ**⁷⁵κC [2%] OC[NU]

^m ἀριμαθιας **f**⁵⁵ CP,HF,RP,TR,OC | ἀριμαθιας NU

ⁿ ὃς προσδέχεται και αυτος **f**⁵⁵ [32%] CP,OC | 1 και 234 A,W [52%] HF,RP,TR | ~ 1 και 42 [13%] | 12 **ϕ**⁷⁵κB,C,D [1%] NU | 1 και 2 [2%]

^o αὐτο **f**⁵⁵ A,W [95.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- **ϕ**⁷⁵κB,C,D [3%] NU | αυτων [1.5%]

^p αὐτο *rell* | --- W [3.5%] OC

^q αὐτο **f**⁵⁵ **ϕ**⁷⁵A,W [94%] CP,HF,RP,TR,OC | αυτων κB,C,D [1%] NU | αὐτω [2%] | --- [3%]

^r οὐδεπω οὐδεὶς **f**⁵⁵ [74%] CP,HF,RP,TR | ~ 21 κC,W [20%] OC | ~ 2 ουπω **ϕ**⁷⁵A,B [1%] NU | ουπω 2 D | ουδεποτε 2 [5%]

^s παρασκευη **f**⁵⁵ A,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | παρασκευης **ϕ**⁷⁵κB,C [1%] NU | προσσαββατου D

^t σαββατον **f**⁵⁵ A,W [90%] CP,HF,RP,OC | και 1 **ϕ**⁷⁵κB,C [10%] TR,NU | --- D

^u δε **f**⁵⁵ κA,C,W [90%] CP,HF,RP | 1 και [2%] TR | 1 αι **ϕ**⁷⁵B [7%] OC,NU | 1 δυο D | --- [1%]

^v αὐτω εκ της γαλιλαιας **f**⁵⁵ A,W [94%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 **ϕ**⁷⁵κ(B) [0.5%] NU | 234 C | απο 34 (D) [5%]

Resurrection Day

“He is not here, but is risen!”

24 ¹ Τῆ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὀρθρου βαθεός,^w ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμα^x φέρουσαι ἃ ἠτόιμασαν ἀρώματα, καὶ τινες σὺν αὐταῖς.^y ² Εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου· ³ καὶ εἰσελθοῦσαι^z οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. ⁴ Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ διαπορεῖσθαι^a αὐτὰς περὶ τούτου, καὶ ἰδοῦ, ἄνδρες δύο^b ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτουσiais.^c ⁵ Ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον^d εἰς τὴν γῆν, εἶπον^e πρὸς αὐτάς· «Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; ⁶ Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ’^f ἠγέρθη· μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ⁷ λέγων ὅτι «Δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου^g παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.» ⁸ Καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ.

The women report

⁹ Καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου, ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα^h τοῖς ἑνδεκα, καὶ πᾶσιν τοῖς λοιποῖς. ¹⁰ Ἦσαν δὲⁱ ἡ Μαγδαληνῆ^j Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία ἡ^k Ἰακώβου, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ^l ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα. ¹¹ Καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν,^m καὶ ἠπίστουν αὐταῖς. ¹² (Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθῶνια κείμενα μόνα.ⁿ καὶ ἀπῆλθεν πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός.)

The ‘Emmaus’ incident

¹³ Καὶ ἰδοῦ, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ^o εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίου ἐξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, ἣ ὄνομα Ἐμμαούς. ¹⁴ Καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. ¹⁵ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὀμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ^p Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορευέτο αὐτοῖς. ¹⁶ Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. ¹⁷ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, «Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι οὐς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἐστε^q σκυθρωποί;»

^w βαθεος f³⁵ W [50%] RP,TR,OC | βαθεως $\mathfrak{P}^{75}$ NA,B,C,D [50%] CP,HF,NU

^x ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμα f³⁵ A,W [97.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2341 (B) [0.3%] NU | 123 μνημειον C [2%] | ~ 23 μνημειον

¹ $\mathfrak{P}^{75}$ (N) | ἠρχοντο 234 D

^y καὶ τινες σὺν αὐταῖς f³⁵ A(D)W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{75}$ NB,C [0.5%] NU

^z καὶ εἰσελθοῦσαι f³⁵ A,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 2 δε $\mathfrak{P}^{75}$ NB,C,D [1.5%] NU

^a διαπορεῖσθαι f³⁵ A,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ἀπορεῖσθαι $\mathfrak{P}^{75}$ NB,C,D [0.5%] NU | διαπορεῖν [0.5%]

^b ἄνδρες δύο f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ NA,B,C,W [98%] CP,HF,RP,OC,NU | ~ 21 D [2%] TR

^c ἐσθήσεσιν ἀστραπτουσiais f³⁵ A,C,W [99.7%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐσθητι ἀστραπτουσι $\mathfrak{P}^{75}$ NB,D,NU

^d τὸ πρόσωπον f³⁵ A,W [92%] CP,HF,RP,TR,OC | τα πρόσωπα $\mathfrak{P}^{75}$ NB,C,D [8%] NU

^e εἶπον *rell* | εἶπαν $\mathfrak{P}^{75}$ NB,C,D [0.5%] NU | εἶπεν [6%] | one other reading

^f ἀλλ’ f³⁵ A [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ἀλλα $\mathfrak{P}^{75}$ NB(W) [0.6%] NU | --- C(D)

^g οἱ δὲ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 345612 $\mathfrak{P}^{75}$ NB,C^v [0.5%] NU

^h ταῦτα πάντα f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ A,B,W [55%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | ~ 21 ND [45%]

ⁱ ἦσαν δε *rell* | --- A,D,W [22%]

^j μαγδαληνῆ *rell* | μαγδαλινη [13%] | five further spellings

^k ἡ f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ NA,B,D,W [50%] NU | --- [50%] CP,HF,RP,TR,OC

^l αἱ f³⁵ [65%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{75}$ NA,B,D,W [35%] NU

^m αὐτῶν f³⁵ A,W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | ταῦτα $\mathfrak{P}^{75}$ NB,D [1%] NU

ⁿ κείμενα μόνα f³⁵ [95%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 A [4.5%] | 2 $\mathfrak{P}^{75}$ B,W [0.3%] NU | --- N(D) | one other variant

^o ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ (ἠρα A) f³⁵ (A)(D)W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ~ 345612 $\mathfrak{P}^{75}$ B,NU | ~ 35461 δε

2 κ

^p ο f³⁵ D,N,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | --- $\mathfrak{P}^{75}$ NA,B [0.5%] NU

^q ἐστε f³⁵ N [97%] CP,HF,RP,TR,OC | ἐσταθησαν $\mathfrak{P}^{75}$ NA,B [0.5%] NU | ἐσται W [2%] | --- D | two other variants

18 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς ὃ ὄνομα^s Κλεόπας,¹ εἶπεν πρὸς αὐτόν, «Σὺ μόνος παροικεῖς^u Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;» 19 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Ποῖα;» Οἱ δὲ εἶπον^v αὐτῶ· «Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου,^w ὡς^x ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, 20 ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρῖμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 21 Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν^y ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ. Ἀλλὰ γε^z σὺν πᾶσιν, τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον^a ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο. 22 Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς—γενόμεναι ὀρθρια^b ἐπὶ τὸ μνημεῖον, 23 καὶ μὴ εὑροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἦλθον λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέσαι, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν. 24 Καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον καὶ εὔρον οὕτως καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον· αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.»

25 Καὶ αὐτὸς εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ὡ ἀνόητοι, καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται· 26 οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;» 27 Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως,^c καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευεν^d αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς τὰ περὶ ἐαυτοῦ.^e

28 Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο^f πορρωτέρω^g πορεύεσθαι. 29 Καὶ παρεβίασαντο αὐτὸν λέγοντες, «Μείνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστὶν καὶ κέκλικεν^h ἡ ἡμέρα.» Καὶ εἰσηλθεν τοῦ μείναι σὺν αὐτοῖς. 30 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησεν, καὶ κλάσας ἐπέδιδου αὐτοῖς. 31 Αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. 32 Καὶ εἶπονⁱ πρὸς ἀλλήλους, «Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν^j ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ^k ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς Γραφάς;»

The two report

33 Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ εὔρον συνηθροισμένους^l τοὺς ἑνδεκα· καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, 34 λέγοντας ὅτι «Ἠγέρθη ὁ Κύριος

^r ο **f**⁵ A, W [88%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **g**⁷⁵ **h**B, D, N [12%] NU

^s ω ονομα **f**⁵ A, D, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | ονοματι **g**⁷⁵ **h**B, N [1%] NU

^t κλεοπας *rell* | κλεωπας [14%]

^u παροικεις **f**⁵⁵ **g**⁷⁵ **h**A, B, D, N, W [80%] CP, HF, RP, NU | 1 εν [18.5%] TR, OC | 1 εις [1.5%]

^v ειπον *rell* | ειπαν **g**⁷⁵ **h**B [0.4%] NU | ειπεν [1%] | --- D

^w ναζωραϊου **f**⁵⁵ A, D, N, W [99.1%] CP, HF, RP, TR, OC | ναζαρηνου **g**⁷⁵ **h**B (0.5%) NU | ναζαραιου (0.4%)

^x ως **f**⁵⁵ [32%] | ος **g**⁷⁵ **h**A, B, D, N, W [68%] CP, HF, RP, TR, OC, NU

^y ηλπιζομεν *rell* | ελπιζομεν [14%] | ελπιζωμεν [1%] | ηλπισαμεν B | ηλπικαμεν **g**⁷⁵

^z γε **f**⁵⁵ A, N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 και **g**⁷⁵ **h**B, D [1%] NU

^a σημερον **f**⁵⁵ A(D)W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **g**⁷⁵ **h**B [0.5%] NU

^b ορθρια **f**⁵⁵ [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ορθρινα **g**⁷⁵ **h**A, B, D, W [3%] NU

^c μωσεως **f**⁵⁵ **h**A, D [92%] CP, HF, RP, TR | μωυσεως **g**⁷⁵ B, T, W [8%] OC, NU

^d διηρμηνευεν **f**⁵⁵ [82%] CP, HF, RP, TR, OC | διερμηνευεν A, T [17%] | διερμηνευειν **g**⁷⁵ B [0.2%] NU | ερμηνευειν D | two other variants

^e εαυτου *rell* | αυτου D, W [11%]

^f προσεποιετο **f**⁵⁵ W [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | προσεποιησατο **g**⁷⁵ **h**A, B, D [1.5%] NU

^g πορρωτερω **f**⁵⁵ D, W [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC [πορρωτερωτερω **h**] | πορρωτερον **g**⁷⁵ A, B [0.3%] NU

^h κελικεν **f**⁵⁵ A(D)W [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 ηδη **g**⁷⁵ **h**B, T^v [2.5%] NU

ⁱ ειπον *rell* | ειπαν **g**⁷⁵ **h**B [0.4%] NU

^j εν ημιν **f**⁵⁵ **h**A, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- **g**⁷⁵ B, D [1%]

^k και **f**⁵⁵ A, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- **g**⁷⁵ **h**B, D [0.5%] NU

^l συνηθροισμενους **f**⁵⁵ A, W [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC | ηθροισμενους **g**⁷⁵ **h**B, D [0.4%] NU

ὄντως,^m καὶ ὤφθη Σίμωνι.» 35 Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.

Jesus appears to the disciples

36 Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, καὶⁿ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς^o ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Εἰρήνη ὑμῖν.» 37 Πτοηθέντες δέ, καὶ ἔμβροβοι γενόμενοι, ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν. 38 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τί τεταραγμένοι ἐστέ;» καὶ «Διὰ τί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις^p ὑμῶν; 39 Ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι.^q ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.» 40 Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν^r αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. 41 Ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς, «Ἐχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε;» 42 Οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσιείου^s κηρίου.^t 43 Καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

44 Εἶπεν δὲ αὐτοῖς,^u «Οὗτοι οἱ λόγοι^v οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὧν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ Νόμῳ Μωσέως^w καὶ^x Προφήταις καὶ Ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ.» 45 Τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς. 46 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι «Οὕτως γέγραπται, καὶ οὕτως ἔδει^y παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, 47 καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ^z ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον^a ἀπὸ Ἱερουσαλήμ. 48 Ὑμεῖς δέ^b ἐστε μάρτυρες^c τούτων. 49 Καὶ ἰδοῦ,^d ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ^e ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.»^f

Jesus ascends to Heaven

50 Ἐξήγαγεν δὲ αὐτοὺς ἕως^g εἰς^h Βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς. 51 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτούς, διέστη ἅπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. 52 Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ μετὰ

^m ἠγερθη ο κυριος οντως f⁵⁵ A [97%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 4123 Ϝ⁷⁵κΒ, D [2%] NU | ~ 1423 [1%] | 123 W

ⁿ και f⁵⁵ [32%] CP | --- Ϝ⁷⁵κΑ, B, D, W [68%] HF, RP, TR, OC, NU [The και is emphatic.]

^o ο ιησους f⁵⁵ A, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵κΒ, D [0.5%] NU

^p ταις καρδιαις f⁵⁵ κW [99.7%] CP, HF, RP, TR, OC | τη καρδια Ϝ⁷⁵ A, B, D, NU

^q αυτος εγω ειμι f⁵⁵ A, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 Ϝ⁷⁵κΒ [0.4%] NU | ~ 213 D

^r επεδειξεν f⁵⁵ A, W [85%] CP, HF, RP, TR, OC | εδειξεν Ϝ⁷⁵κΒ [15%] NU | εδιξεν N | one other variant | D omits verse

^s μελισσιου f⁵⁵ [30%] CP | μελισσιου *rell* [see next note]

^t και απο μελισσιου κηριου f⁵⁵ N (94%) CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵κΑ, B, D, W (0.7%) NU | 123 κηριον (4.8%) | 123 κυριου (0.4%)

^u αυτοις f⁵⁵ A(D)N, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC | προς αυτους Ϝ⁷⁵κΒ [1%] NU

^v λογοι f⁵⁵ κW [97%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 μου Ϝ⁷⁵ A, B, D, N [3%] NU

^w μωσσεως f⁵⁵ κΑ [88%] CP, HF, RP, TR | μωσσεως Ϝ⁷⁵ B, D, N, W [12%] OC, NU

^x και f⁵⁵ A, D, N, W [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC | 1 τοις Ϝ⁷⁵ B [0.3%] NU | εν τοις κ

^y και οντως εδει f⁵⁵ A, N [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | 23 W | --- Ϝ⁷⁵κΒ, C, D [0.5%] NU

^z και f⁵⁵ A, C, D, N, W (99.4%) CP, HF, RP, TR, OC | εις Ϝ⁷⁵κΒ (0.5%) NU | two other variants (0.1%)

^a αρξαμενον f⁵⁵ Ϝ⁷⁵ A, W (94.8%) CP, HF, RP, TR, OC | αρξαμενοι κΒ, C, N (1.1%) NU | αρξαμενος (3.5%) | αρξαμενον D (0.4%) | two other variants (0.2%)

^b δε f⁵⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵κΒ, C [0.5%] NU

^c εστε μαρτυρες f⁵⁵ κ [98%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 21 C | εσται 2 A, N, W [2%] | 2 Ϝ⁷⁵ B, D, NU

^d ιδου f⁵⁵ A, B, C, N(W) [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- Ϝ⁷⁵ (κ) D [0.5%]

^e ιερουσαλημ f⁵⁵ A, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- Ϝ⁷⁵κΒ, C, D [0.5%] NU

^f δυναμιν εξ υψους f⁵⁵ A, D, W [99.5%] CP, HF, RP, TR, OC | ~ 231 Ϝ⁷⁵κΒ, C [0.5%] NU

^g εξω f⁵⁵ A, D, W [99%] CP, HF, RP, TR, OC [NU] | --- Ϝ⁷⁵κΒ, C [1%]

^h εις f⁵⁵ A [97.5%] CP, HF, RP, TR, OC | προς Ϝ⁷⁵κΒ, C, D [1%] NU | --- W [1.5%]

χαρᾶς μεγάλης· 53 καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν.
 Ἀμήν.^{j,k,l}

ⁱ αἰνοῦντες καὶ f^{35} A(D)W [99.6%] CP, HF, RP, TR, OC | --- $\text{P}^{75}\text{B}, \text{C}$ [0.4%] NU

^j ἀμήν f^{35} A, B [98.5%] CP, HF, RP, TR, OC | --- $\text{P}^{75}\text{B}, \text{C}, \text{D}, \text{W}$ [1.5%] NU

^k In the colophons, f^{35} [50%] have, “published fifteen years after the ascension of Christ”. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that f^{35} goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then Luke was ‘published’ in 45/46 AD. The same sources have Matthew published seven years earlier (38/39) and Mark five years earlier (40/41), while John was ‘published’ thirty-two years after the ascension, or 61/62 AD. Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently.

^l The citation of f^{35} is based on the following fifty-one MSS—18, 35, 128, 201, 204, 246, 402, 479, 510, 547, 553, 586, 691, 757, 769, 781, 789, 824, 867, 897, 928, 1072, 1111, 1117, 1147, 1328, 1339, 1384, 1435, 1461, 1493, 1496, 1503, 1548, 1551, 1621, 1637, 1652, 1667, 1694, 1713, 2122, 2253, 2352, 2367, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765 and I.2110, all of which I collated myself. I also took account of 83, 480, 1247, 2322 and 2399 that were collated for the IGNTP Luke, without checking the collation (they also collated 66, a marginal family member, and 2096, out on the fringe). None of them is a ‘perfect’ representative of f^{35} in Luke, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size, besides being a Gospel]. But several come very close; the exemplar of 789 probably was. [This refers to the MSS I have collated—there may be even better ones out there. In fact, since I have only collated perhaps 20% of the family representatives for this book, there probably are better ones out there.] The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Lesbos, Bucharest, Aegean, Andros, Athens, Tirana, Meteora, Mt. Athos [eight different monasteries], Corinth⁷, Grottaferrata, Moscow, Modena, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I mainly depended on the IGNTP Luke (*The Gospel according to St. Luke*, ed. the American and British Committees of the International Greek New Testament Project. 2 vols. Oxford: Clarendon Press, 1984 and 1987). I occasionally supplemented from Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 2\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 4\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 15\%$ —since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of f^{35} . Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ

Prologue

1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. **2** Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. **3** Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. **4** Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. **5** Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

John—a witness to the Light

6 Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης. **7** Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ. **8** Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. **9** Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. **10** Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. **11** Εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. **12** Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. **13** οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Jesus—the Only-begotten

14 Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς, παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. **15** Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγεν λέγων, «Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, «Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.»» **16** Καὶ^m ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. **17** Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέωςⁿ ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. **18** Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε. Ὁ μονογενὴς Υἱός,^o ὃς ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

John the baptizer performs his office

19 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν^p οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευῖτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, «Σὺ τίς εἶ;» **20** Καὶ ὡμολόγησεν καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν ὅτι «Οὐκ εἰμὶ ἐγώ^q ὁ Χριστός.» **21** Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, «Τί οὖν, Ἥλίας εἶ σύ;»^r Καὶ λέγει, «Οὐκ εἰμὶ.» «Ὁ Προφήτης εἶ σύ;» Καὶ ἀπεκρίθη, «Οὐ.» **22** Εἶπον^s οὖν αὐτῷ, «Τίς εἶ;—ἵνα ἀποκρισὶν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς. Τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;» **23** Ἔφη, «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος· «Ἐν τῇ ἐρήμῳ εὐθύνατε τὴν ὁδὸν Κυρίου,» καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας^t ὁ προφήτης.»

^m καὶ ^f5 A,W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ^oτι ^ϕ66,75 NB, C, D [1%] NU

ⁿ μωσσεως ^f5 A [95%] CP, HF, RP, TR | μωυσσεως ^ϕ66,75 NB, C, W [5%] OC, NU

^o ο μονογενης υιος ^f5 A (W) (99%) HF, RP, OC, TR | 1 μονογεννης 3 (0.6%) CP | 12 θεος ^ϕ75 (0.1%) | 2 θεος ^ϕ66 NB, C (0.3%) NU

^p απεστειλαν ^f5 ^ϕ66,75 NW [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 προς αυτον (A) B, C [2%] [NU] (A [1.5%] place it after λευιτας.)

^q ουκ ειμι εγω ^f5 [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 ^ϕ66,75 KA, B, C, W [1%] NU

^r τι ουν ηλιας ει συ ^f5 A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 12534 (^ϕ75) C [0.3%] NU | ~ 52134 B | 1234 K [0.2%] | ~ τις 2534 ^ϕ66 | ~ παλιν 12543 W | three further variants

^s ειπον ^f5 KA, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν ^ϕ66,75 B, C, W [0.5%] NU (A similar statement obtains in 1.25, 38; 2.18, 20; 3.26; 9.20; 11.46; 12.19.)

^t ησαιας ^f5 CP, OC, TR? | ησαιας *rell* (A similar statement will obtain wherever the name occurs.)

24 Καὶ οἱ^υ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων. 25 Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ εἶπον^ν αὐτῷ, «Τί οὖν βαπτίζεις εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς οὔτε^ω Ἠλίας οὔτε ὁ Προφῆτης;» 26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων, «Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι, μέσος δὲ^ς ὑμῶν ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. 27 Αὐτός ἐστιν ὁ^υ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν,^ζ οὗ ἔγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος^α ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.»^β 28 Ταῦτα ἐν Βιθαβαρᾷ ἐγένετο,^ς πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν^δ Ἰωάννης βαπτίζων.

Behold the Lamb of God!

29 Τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης^ς τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· «Ἴδε, ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. 30 Οὗτός ἐστιν περὶ^ι οὗ ἔγὼ εἶπον, Ἐπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.» 31 Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ’ ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ^ς ὕδατι βαπτίζων.»

32 Καὶ ἐμαρτύρησεν^η Ἰωάννης λέγων ὅτι «Τεθεάμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡς^ι περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ’ αὐτόν. 33 Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν, ἀλλ’ ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἐφ’ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ’ αὐτόν—οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.» 34 Κἀγὼ εἶδον καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.»

Jesus begins His public ministry

35 Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. 36 Καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει, «Ἴδε, ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ.» 37 Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ^ι λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. 38 Στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς, «Τί ζητεῖτε;» Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, «Ῥαββί» (ὃ λέγεται ἐρμηνευόμενον^κ Διδάσκαλε), «ποῦ μένεις;» 39 Λέγει αὐτοῖς, «Ἐρχεσθε καὶ ἴδετε.»^ι ἦλθον^μ καὶ εἶδον^ν ποῦ μένει, καὶ παρ’ αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην—ὥρα^ο ἦν ὡς δεκάτη. 40 Ἦν Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ. 41 Εὐρίσκει οὗτος

^υ οἱ **ε**⁵ N, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**^{66,75} **κ**A, B, C [1%] NU

^ν εἶπον *rell* | εἶπαν **φ**^{66,75} B, C, NU

^ω οὔτε **ε**⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | οὐδε **φ**^{(5)66,75} **κ**A, B, C, N, W [2%] NU (Both times.)

^ς δε **ε**⁵ **φ**¹¹⁹ A, N, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**^{66,75,120} **κ**B, C [1%] NU

^ζ αὐτός ἐστιν ὁ **ε**⁵ A (96.2%) CP, HF, RP, OC, TR | οὗτος 23 (1.2%) | 12 (0.1%) | 3 **φ**^{66,75,119v,120} C, N, W (2.1%) NU | --- **κ**B (0.4%)

^η ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν **ε**⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**^{5,66,75,119v,120} **κ**B, C, N, W [2%] NU

^ι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος **ε**⁵ A (86.4%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2314 **φ**¹¹⁹ B, T, W (3%) [NU] | ~ 2341 (0.2%) | 234 **φ**^{120v} **κ**C, N (6.9%) | 23 ἱκανός **φ**^{66,75} (2.5%) | 123 ἱκανός (0.8%) | ~ 231 ἱκανός (0.1%)

^β ὑποδήματος *rell* | 1 ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ (N) (8.9%)

^γ ἐν βιθαβαρᾷ ἐγένετο **ε**⁵ [25%] | 1 βηθαβαρᾶ 3 (**κ**^ςC) T^v [10%] TR | 1 βηθανία 3 **φ**⁷⁵ A, B, C, W [65%] CP, HF, RP, OC, NU | ~ 31 βηθανία **φ**⁶⁶ **κ** | 1 βηθανία ἐγενοντο N

^δ ἦν **ε**⁵ A, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ο **φ**^{66,75} **κ**B, C, W [0.5%] NU

^ς ο ἰωάννης **ε**⁵ [50%] CP, OC, TR | --- **φ**^{5,66,75} **κ**A, B, C, N, W [50%] HF, RP, NU (OC has small print.)

^ι περὶ **ε**⁵ A, N (98.9%) CP, HF, RP, OC, TR | ὑπερ **φ**^{5,66,75,106} **κ**B, C, T, W (0.6%) NU | --- (0.1%) | long omission (0.4%)

^ς τῷ **ε**⁵ A, N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**^{66,75} **κ**B, C, W [5%] NU

^η ἐμαρτύρησεν *rell* | 1 ο [20%]

^ι ὡς **ε**⁵ **φ**^{75,106} (**κ**) A, B, C, N, W [60%] OC, NU | ὡσεὶ **φ**⁶⁶ [40%] CP, HF, RP, TR

^ι αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ **ε**⁵ A, N (93.6%) CP, HF, RP, OC, TR | αὐτῷ 234 (0.7%) | αὐτὸν 234 (0.2%) | ~ 2341 **κ**B (1.6%) NU | ~ 2314 **φ**^{66,75} C, W (1.1%) | 12341 (1.1%) | 124 (0.5%) | 134 (0.2%) | 234 (0.4%) | five other variants (0.4%)

^κ λέγεται ἐρμηνευόμενον **ε**⁵ **κ** (94.5%) CP, HF, RP, OC, TR | 1 μεθερμηνευόμενον **φ**^{66,75} A, B, C, N(W) (3.1%) NU | ἐρμηνευεται (0.5%) | ἐστιν (1.3%) | ἐστιν μεθερμηνευόμενον (0.2%) | --- (0.4%) | two other variants (0.1%)

^ι ἴδετε **ε**⁵ **κ**A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ἴδεται N | ὡσεσθε **φ**^{5,66,75} B, C [2%] NU | ὡσεσθαί W

^μ ἦλθον **ε**⁵ [98%] CP, HF, RP, TR | 1 οὖν **κ**A, N [1.5%] OC | ἦλθαν οὖν **φ**^{5v,66,75} B, C, W [0.5%] NU

^ν εἶδον **ε**⁵ **κ**A [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | εἶδαν **φ**^{66,75} B, C, W [0.5%] NU | ἴδον N

^ο ὥρα **ε**⁵ **φ**^{66,75} **κ**A, B, C, W [95%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 δε [5%] TR

πρῶτος^p τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα καὶ λέγει αὐτῷ, «Εὐρήκαμεν τὸν Μεσίαν»^q (ὃ ἐστὶν μεθερμηγευόμενον^r Χριστός). 42 Καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἐμβλέψας^t αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Σὺ εἶ Σίμων, ὁ υἱὸς Ἰωῆ·^u σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς» (ὃ ἐρμηνεύεται, Πέτρος).

Nathanael

43 Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν^v ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὐρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ,^w «Ἀκολουθεῖ μοι.» 44 (Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.) 45 Εὐρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ, «Ὁν ἔγραψεν Μωσῆς^x ἐν τῷ Νόμῳ—καὶ οἱ Προφῆται—εὐρήκαμεν· Ἰησοῦν τὸν^y υἱὸν^z Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.»^a 46 Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ, «Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;» Λέγει αὐτῷ^b Φίλιππος, «Ἔρχου καὶ ἴδε.»

47 Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ, «Ἴδε, ἀληθῶς Ἰσραηλίτης ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν.» 48 Λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ, «Πόθεν με γινώσκεις;» Ἀπεκρίθη^c Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν, εἶδόν σε.» 49 Ἀπεκρίθη Ναθαναήλ καὶ λέγει αὐτῷ,^d «Ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς^e τοῦ Ἰσραήλ.» 50 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ὅτι εἶπόν σοι,^f Ἐἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; Μείζω τούτων ὄψει.»^g 51 Καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε^h τὸν οὐρανὸν ἀνεωγῆκαί τε καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου.»

Water into wine

2 1 Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ. 2 Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. 3 Καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν, «Οἶνον οὐκ ἔχουσιν.» 4 Λέγειⁱ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.» 5 Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, «Ὅ τι ἂν λέγη^j ὑμῖν, ποιήσατε.»

^p πρῶτος **f**³⁵ **NW** [95%] **CP, HF, RP, OC, TR** | πρῶτον **ϕ**^{66,75} **A, B** [5%] **NU**

^q μεσίαν **f**³⁵ [95%] **CP, HF, RP** | μεσίαν **ϕ**^{66,75} **KA, B, W** [5%] **OC, TR, NU**

^r μεθερμηγευόμενον *rell* | 1 ο [5%] **TR**

^s καὶ **f**³⁵ **A, W** [99%] **CP, HF, RP, OC, TR** | --- **ϕ**^{66,75,119v} **KB** [0.5%] **NU** | ουτος [0.5%]

^t εμβλέψας **f**³⁵ **ϕ**^{66,106} **KA, B** [80%] **HF, RP, OC, NU** | 1 δε **ϕ**⁷⁵ [20%] **CP, TR** | καὶ 1 **W**

^u ἰωῆ **f**³⁵ **A** (99.2%) **CP, HF, RP, OC, TR** | ἰωαννου **ϕ**^{66,75,106} **KB** (0.5%) **NU** | ἰωῆ (0.4%)

^v ἠθέλησεν **f**³⁵ **ϕ**^{66,75,120} **KA, B, W** [80%] **CP, HF, RP, NU** | 1 ο ἰησοῦς [20%] **OC, TR**

^w αὐτω **f**³⁵ [50%] **OC, TR** | 1 ο ἰησοῦς **ϕ**^{66,75} (**K**) **A, B, W** [50%] **CP, HF, RP, NU**

^x μωσῆς **f**³⁵ **KA** [95%] **CP, HF, RP, TR** | μωσῆς **ϕ**^{66,75} **B, W** [5%] **OC, NU**

^y τον **f**³⁵ **A, W** [99.5%] **CP, HF, RP, OC, TR** | --- **ϕ**^{66,75,106} **KB** [0.5%] **NU**

^z υιον **f**³⁵ **A** [40%] **CP** | 1 του **ϕ**^{66,75} **KB** [60%] **HF, RP, OC, TR, NU** | τω **W**

^a ναζαρέτ **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **KA, B** [80%] **CP, HF, RP, OC, TR, NU** | ναζαρεθ **ϕ**^{75,106} **W** [20%] (Both times.)

^b αὐτω **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **KA, W** [99.5%] **CP, HF, RP, OC, TR** | 1 ο **ϕ**⁷⁵ **B** [0.5%] [**NU**]

^c απεκριθη *rell* | 1 ο **K** [10%] **TR**

^d ναθαναηλ καὶ λεγει αὐτω **f**³⁵ **A** (93.6%) **CP, HF, RP, OC, TR** | ~ 41 **ϕ**^{66,75} **B, W** (1%) **NU** | 12 ειπεν 4 (**K**) (5%) | ~ 412 ειπεν (0.2%) | two other variants (0.1%)

^e ο βασιλευς **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **N** [98%] **CP, HF, RP, OC, TR** | ~ 31 **ϕ**⁷⁵ **A(B)W** [2%] **NU**

^f σοι **f**³⁵ [98%] **CP, HF, RP, OC, TR** | 1 οτι **ϕ**^{66,75} **KA, B** [2%] **NU** | οτι **W**

^g οψει **f**³⁵ [70%] **CP, HF, RP, OC, TR** | οψη **ϕ**^{66,75} **KA, B, W** [30%] **NU**

^h απ αρτι οψεσθε **f**³⁵ **A** (96%) **CP, HF, RP, OC, TR** | 12 οψεσθαι (3%) | 3 **ϕ**^{66,75} **B** (0.7%) **NU** | οψεσθαι **NW** (0.3%)

ⁱ λεγει **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ **N** [98%] **CP, HF, RP, OC, TR** | καὶ 1 **ϕ**⁶⁶ **A, B(W)** [2%] [**NU**]

^j λεγη **f**³⁵ **ϕ**^{66,75} **KA, B, W** [70%] **HF, RP, OC, TR, NU** | λεγει [30%] **CP**

6 (Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαί λίθιναι ἕξ κείμεναι, κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων,^k χωροῦσαι ἀνά μετρητάς δύο ἢ τρεῖς.) 7 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος.» Καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω. 8 Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἄντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ.» Καὶ^l ἤνεγκαν. 9 Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλινὸς τὸ ὕδωρ—οἶνον γεγεννημένον, καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστίν (οἱ δὲ διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ)—φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλινὸς 10 καὶ λέγει αὐτῷ· «Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησιν, καὶ ὅταν μεθυσθῶσιν, τότε^m τὸν ἐλάσσω. Σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.»

11 Ταύτην ἐποίησεν τὴν ἀρχὴνⁿ τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐφάνερωσεν τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

12 Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καπερναοῦμ^o—αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^p—καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

The first cleansing of the Temple—Passover, 27 AD

13 Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. 14 Καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους. 15 Καὶ ποιήσας φραγγέλιον^q ἐκ σχοινίων,^r πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας· καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεεν τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψεν.^s 16 Καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· «Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.» 17 Ἐμνήσθησαν δὲ^t οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν, «Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται^u με.»

18 Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ, «Τί σημεῖον δεῖκνυεῖς ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;» 19 Ἀπεκρίθη^v Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.» 20 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, «Τεσσαράκοντα^w καὶ ἕξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη^x ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;» 21 Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. 22 Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ^y νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ

^k ὑδρίαί λιθιναι ἕξ κειμεναι κατα τον καθαρισμον των ιουδαιων **ƒ**³⁵ A,N (95.4%) CP, HF, RP, OC, TR | 1 λιθινοι 3456789 (0.5%) | 13456789 (0.2%) | 12456789 (0.2%) | 12356789 (0.4%) | ~ 213567894 (–4 **κ**) **ϕ**^{66,75}(**κ**)B (0.9%) NU | ~ 123567894 W (0.2%) | ~ 213456789 (1%) | ~ 132456789 (0.2%) | ~ 124356789 (0.6%) | five other variants (0.3%)

^l καὶ **ƒ**³⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC, TR | οἱ δε **ϕ**^{66,75}**κ**B,N,W [5%] NU

^m τότε **ƒ**³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75}**κ**B,W [1%] NU

ⁿ ἐποίησεν την αρχην **ƒ**³⁵ **κ**W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | 13 **ϕ**⁷⁵A,B,N [5%] NU | ~ πρωτην 31 **ϕ**⁶⁶

^o καπερναουμ **ƒ**³⁵ A,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | καφαρναουμ **ϕ**^{66,75}**κ**B [0.5%] NU | --- W (omits phrase) (A similar statement obtains wherever the name occurs.)

^p καὶ ἡ μητηρ αυτου και οἱ ἀδελφοι αυτου και οἱ μαθηται αυτου **ƒ**³⁵ A,N (91%) CP, HF, RP, OC, TR [NU] | 1-7,9-12 **ϕ**^{66,75}B,0162 (0.5%) | 1-7,9-11 (0.2%) | ~ 1-4,9-12,5-7 (3.2%) | ~ 9-12,1-3,5-8 W (0.4%) | 1-8 **κ** (2%) | 1-4,9-12 (1.8%) | ~ 9-12,5-8 (0.2%) | 1-4 (0.4%) | four further variants (0.3%)

^q φραγγελιον **ƒ**³⁵ **κ**A,B,N (82.6%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | φραγγελιον (14.4%) | ως 1 **ϕ**^{66,75}W,0162 (3%)

^r σχοινιον *rell* | σχοιניου [1%] CP | σχυνιον N

^s ἀνεστρεψεν **ƒ**³⁵ **ϕ**⁷⁵A,N,0162 (85.8%) CP, HF, RP, OC, TR | ανετρεψεν **ϕ**⁶⁶B,W (9.2%) NU | κατεστρεψεν **κ** (5%) | two other variants (0.1%)

^t δε **ƒ**³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75}**κ**B [1%] NU | ~ και W

^u καταφαγεται *rell* | κατεφαγε [5%] TR | καταφαγετε **ϕ**⁶⁶W [1%]

^v απεκριθη *rell* | 1 ο **κ**N [10%] TR

^w τεσσαρακοντα **ƒ**³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | τεσσερακοντα **ϕ**⁶⁶**κ**A,B [5%] NU | μ **ϕ**⁷⁵W | τεσσερεκοντα N

^x οικοδομηθη **ƒ**³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | οικοδομηθη **ϕ**^{66,75}**κ**B(W) [1%] NU

^y εκ *rell* | 1 των [5%] CP

μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγεν·^z καὶ ἐπίστευσαν τῇ Γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ᾧ^a εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

23 Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς^b Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα, ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. 24 Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἐαυτὸν^d αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, 25 καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκεν τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Jesus and Nicodemus

3 1 Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. 2 Οὗτος ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς^e καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ραββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος, οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται^f ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς ἐὰν μὴ ἦ ὁ Θεὸς μετ’ αὐτοῦ.» 3 Ἀπεκρίθη^g Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ Ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» 4 Λέγει πρὸς αὐτὸν^h Νικόδημος· «Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι, γέρων ὢν; Μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δευτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι;» 5 Ἀπεκρίθηⁱ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 6 Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστίν, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνευμά ἐστίν. 7 Μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι, «Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι Ἄνωθεν.» 8 Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ’ οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει. Οὕτως ἐστὶν πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος.»

9 Ἀπεκρίθη Νικόδημος καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;» 10 Ἀπεκρίθη^j Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; 11 Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὁ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. 12 Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε;^k 13 Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς—ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.^l 14 Καί, καθὼς Μωσῆς^m ὕψωσεν τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, 15 ἵνα πᾶς

^z ἔλεγεν **f**³⁵ **g**^{66,75} **KA,B,N,W** [90%] **HF,RP,OC,NU** | 1 αὐτοῖς [10%] **CP,TR**

^a ὡ **f**³⁵ **A,N,W** (98.2%) **CP,HF,RP,OC,TR** | ὄν **g**^{66,75} **KB** (1%) **NU** | αὐτοῦ (—εἶπεν ὁ ἰησοῦς) (0.7%) | two other variants (0.1%)

^b τοῖς *rell* | --- [5%] **TR**

^c ὁ **f**³⁵ **KA,N,W** (99.2%) **CP,HF,RP,OC,TR** | --- **g**^{66,75} **B** (0.5%) **NU** | omit phrase (0.2%)

^d ἐαυτον **f**³⁵ **g**^{66N} **(W)** [99%] **CP,HF,RP,OC,TR** | αυτον **KA,B** [1%] **NU** | --- **g**⁷⁵

^e προς τον ιησουν νυκτος **f**³⁵ **N** [60%] **CP,TR** | 1 αυτον 4 **g**^{66,75} **A,B,W** [40%] **HF,RP,OC,NU** | ~ 41 αυτον **K**

^f ταυτα τα σημεια δυναται **f**³⁵ [98%] **CP,HF,RP,OC,TR** | ~ 4123 **g**^{66,75} **KA,B,N** [2%] **NU** | ~ 4231 **W** | two other variants

^g απεκριθη **f**³⁵ **g**^{66,75} **B,W** [50%] **OC,NU** | 1 ο **KA,N** [50%] **CP,HF,RP,TR**

^h αυτον **f**³⁵ **g**^{66,75} **B,N,W** [40%] | 1 ο **KA** [60%] **CP,HF,RP,OC,TR** **[NU]**

ⁱ απεκριθη **f**³⁵ **g**^{66,75} **KA,W** (86.9%) **CP,HF,RP,OC,NU** | 1 ο **B,N** (13.1%) **TR**

^j απεκριθη *rell* | 1 ο **KN** [20%] **TR**

^k πιστευσετε **f**³⁵ **g**⁶⁶ **KA,B** [70%] **CP,HF,RP,OC,TR,NU** | πιστευσητε **W** [29%] | πιστευετε **g**⁷⁵ [1%] | πιστευεται **N**

^l ο ων εν τω ουρανω **f**³⁵ **(A)** **N** (98.4%) **CP,HF,RP,OC,TR** | --- **g**^{63,66,75} **KB,W** (1%) **NU** | 12 εκ του ουρανου (0.4%) | two other variants (0.1%)

^m μωσης **f**³⁵ **A** [80%] **CP,HF,RP,TR** | μωυσης **g**^{63,66,75} **KB,N,W** [20%] **OC,NU**

ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸνⁿ μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ὁ ἔχη^p ζωὴν αἰώνιον. 16 Οὕτως^q γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ^r τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη^s ζωὴν αἰώνιον. 17 Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ^t εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. 18 Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

19 »Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς, ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν^u τὰ ἔργα. 20 Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ.^v 21 Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς ἵνα φανερωθῆ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα.»

John the baptizer testifies again

22 Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν. 23 Ἦν δὲ καὶ^w Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ,^x ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ. Καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο. 24 οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης.

25 Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου^y περὶ καθαρισμοῦ. 26 Καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶπον αὐτῷ, «Ραββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὃ σὺ μεμαρτύρηκας—ἴδε, οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.» 27 Ἀπεκρίθη Ἰωάννης καὶ εἶπεν· «Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν^z ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. 28 Αὐτοὶ ὑμεῖς μοι^a μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον,^b «Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός,» ἀλλ' ὅτι «Ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου.» 29 Ὁ ἔχων τὴν νόμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. Αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται. 30 Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.

31 »Ὁ Ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστίν, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.^c 32 Καὶ^d ὁ ἐώρακεν

ⁿ εἰς αὐτον **f**³⁵ **NT** (96.8%) **CP, HF, RP, OC, TR** | ἐν αὐτῷ **ϕ**⁷⁵ **B, W** (0.4%) **NU** | ἐπ αὐτῷ **ϕ**⁶⁶ (0.4%) | ἐπ 2 **A** (0.1%) | two other variants (0.1%) | long omissions (2.2%) [homoioteleuton]

^o μὴ ἀποληται ἀλλ' **f**³⁵ **ϕ**⁶³ **A** [99%] **CP, HF, RP, OC, TR** | --- **ϕ**^{36,66,75} **KB, W** [1%] **NU**

^p εχη **rell** | εχει [40%]

^q οὕτως **f**^{35pt} **ϕ**^{63,66,75} **KA, B, W** [60%] (I include this for the record, to show that the dropping of -ς before a consonant was not automatic.)

^r αὐτου **f**³⁵ **ϕ**⁶³ **A, T** (97.5%) **CP, HF, RP, OC, TR** | --- **ϕ**^{66,75} **KB, W** (0.4%) **NU** | long omissions (2.1%) [homoioteleuton]

^s εχη **rell** | εχει [30%]

^t αὐτου **f**³⁵ **ϕ**⁶³ **A** [99%] **CP, HF, RP, OC, TR** | --- **ϕ**^{66,75} **KB, W** [1%] **NU**

^u πονηρα αὐτων **f**³⁵ [80%] **CP, HF, RP, OC, TR** | ~ 21 **ϕ**^{66,75} **KA, B, W** [20%] **NU**

^v τα εργα αὐτου **f**³⁵ **KB** (82.3%) **CP, HF, RP, OC, TR, NU** | ~ 312 **ϕ**⁷⁵ **A, W** (9.6%) | 123 **οτι πονηρα εστιν ϕ**⁶⁶ (7.1%) | ~ 312 **οτι πονηρα εστιν** (0.3%) | long omissions (0.8%) [homoioteleuton]

^w καὶ **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ **κ** [70%] **CP, HF, RP, OC, TR** | 1 **ο** **ϕ**⁶⁶ **A, B, N, W** [30%] **NU**

^x σαλημ **f**³⁵ [60%] **CP, HF, RP** | σαλειμ **ϕ**^{66,75} **KB, N** [39%] **OC, TR, NU** | σαλλειμ **A** | σαλιμ **W** [1%]

^y ιουδαιου **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ **A, B, N(W)** (85.5%) **HF, RP, OC, NU** | ιουδαιων **ϕ**⁶⁶ **κ** (13.5%) **CP, TR** | lengthy omissions (1%)

^z λαμβανειν ουδεν **f**³⁵ **A, N, W** (89.3%) **CP, HF, RP, OC, TR** | 1 ουδε εν **ϕ**^{66,75} **B** (0.2%) **NU** | λαβειν 2 **κ** (0.6%) | 1 αφ εαυτου 2 (4.5%) | αφ εαυτου 12 (3.3%) | 12 αφ εαυτου (1%) | αφ εαυτου λαβειν 2 (1%) | three other variants (0.2%)

^a μοι **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **A, B, D, N, W** [70%] **CP, OC, TR, NU** | --- **ϕ**⁷⁵ **κ** [30%] **HF, RP**

^b ειπον **f**³⁵ **KA, D, N, W** [98.5%] **CP, HF, RP, OC, TR** | 1 **οτι ϕ**^{66,75} [0.2%] **[NU]** | 1 **εγω B** | 1 **υμιν** [1%]

^c εφανω παντων εστιν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **A, B, W** (97.1%) **CP, HF, RP, OC, TR** **[NU]** | --- **ϕ**⁷⁵ **κD** (0.8%) | long omissions (2.2%) [homoioteleuton]

^d καὶ **f**³⁵ **A** [98%] **CP, HF, RP, OC, TR** | --- **ϕ**^{66,75} **KB, D, W** [2%] **NU**

καὶ ἤκουσεν, τοῦτο μαρτυρεῖ· καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. **33** Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν. **34** Ὅν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ, οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς^c τὸ Πνεῦμα. **35** Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. **36** Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄσεται τὴν^f ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ^ε ἐπ' αὐτόν.»

Jesus and the Samaritans

4 Ἦς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς^h ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης **2** (καίτοιγε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ), **3** ἀφῆκεν τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἀπῆλθενⁱ εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

The setting

4 Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας. **5** Ἐρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς^j Σαμαρείας λεγομένην Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ^k ἔδωκεν Ἰακώβ^l Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. **6** Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ. Ὁ οὖν Ἰησοῦς, κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. Ὡρα ἦν ὥσει^m ἔκτη.

The woman

7 Ἐρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλησαι ὕδωρ. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Δός μοι πιεῖν.»ⁿ **8** (Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν.) **9** Λέγει οὖν^o αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρεῖτις, «Πῶς σὺ, Ἰουδαῖος ὢν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς,^p οὕσης γυναικὸς Σαμαρείτιδος;»^q (οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις).^r **10** Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· «Εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, «Δός μοι πιεῖν,»^s σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν.» **11** Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ·^t «Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶν βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; **12** Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιεν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;» **13** Ἀπεκρίθη^u Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, **14** ὃς δ' ἂν πῖν ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσῃ^v εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ γενήσεται

^c ο θεος f³⁵ A,D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- Ϝ^{66,75}κ(B)C,W [2%] NU

^f την f³⁵ [50%] CP, HF | --- Ϝ^{66,75}(κ)A,B,C,D,W [50%] RP, OC, TR, NU

^ε μενεῖ f³⁵ [50%] (CP) | μένει [50%] HF, RP, OC, TR, NU

^h ο ιησους f³⁵ Ϝ⁶⁶κD (21.7%) CP, NU | ο κυριος Ϝ⁷⁵A,B,C,W (76.9%) HF, RP, OC, TR | --- (1.4%)

ⁱ απηλθεν f³⁵ A,B (91.1%) CP, HF, RP, OC | 1 παλιν Ϝ^{66,75}κC,D,W (8.6%) TR, NU | long omissions (0.3%)

[homoioteleuton]

^j της rell | --- CP

^k ου f³⁵ Ϝ⁶⁶C,D,N,W [40%] CP | ο Ϝ⁷⁵κA,B [60%] HF, RP, OC, TR, NU

^l ιακωβ f³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 τω Ϝ^{66,75}κB [0.5%] [NU]

^m ωσει f³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ως Ϝ^{66,75}κA,B,C,D,N,W [2%] NU

ⁿ πιειν f³⁵ A,N,W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | πειν Ϝ^{66,75}B,C,D [1%] NU | πιν κ | ποιειν [1%]

^o ουν f³⁵ Ϝ^{66,75}A,B,C,D,N,W (86.7%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | --- κ (13.3%)

^p πιειν αιτεις f³⁵ N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | πειν 2 Ϝ⁷⁵B,C,D [0.5%] NU | πιν αιτις κ | πιν 2 A [0.5%] | ~ ετεις πειν Ϝ⁶⁶ | πιν ειτις W

^q οουσης γυναικος σαμαρειτιδος f³⁵ [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 A,B,C [0.3%] | ~ 213 Ϝ⁷⁵ | ~ 2 σαμαριτιδος 1 Ϝ⁶⁶N,W [0.3%] NU | 2 σαμαριτιδος D | ~ σαμαριτιδος 1 Ϝ⁶⁶κ [The early uncials do manage to spread themselves around!]

^r σαμαρειταις f³⁵ Ϝ⁷⁵A,B,C,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | σαμαριταις Ϝ⁶⁶W [0.5%] NU | --- κD omit clause

^s πιειν f³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | πειν Ϝ^{66,75}B,C [0.5%] NU | πιν κW | two other readings

^t η γυνη f³⁵ (Ϝ⁶⁶)A,C,D,N,W (99.8%) CP, HF, RP, OC, TR [NU] | εκεινη κ | --- Ϝ⁷⁵B

^u απεκριθη rell | 1 ο N [5%] TR

^v διψησει f³⁵ Ϝ⁶⁶W [90%] HF, RP, OC, TR | διψησει Ϝ⁷⁵κA,B(D)N [10%] CP, NU | --- C has long omission

ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.» **15** Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή, «Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ ἔρχωμαι^w ἐνθάδε ἀντλεῖν.»

16 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς,^x «Ὑπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.» **17** Ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν,^y «Οὐκ ἔχω ἄνδρα.» Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· «Καλῶς εἶπας ὅτι Ἄνδρα οὐκ ἔχω· **18** πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστιν σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας.» **19** Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· «Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. **20** Οἱ πατέρες ἡμῶν^z ἐν τῷ ὄρει τούτῳ^a προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἔστιν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν.»^b **21** Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· «Γύναι, πιστευσόν μοι^c ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί. **22** Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. **23** Ἀλλ^d ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσιν τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. **24** Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.»

25 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· «Οἶδα ὅτι Μεσσίας^e ἔρχεται) (ὁ λεγόμενος Χριστός). «Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.»^f **26** Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Εγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.»

The disciples

27 Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἤλθον^g οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν^h ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μὲντοι εἶπεν, «Τί ζητεῖς;» ἢ «Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;» **28** Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· **29** «Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέν μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;» **30** Ἐξῆλθονⁱ ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.

31 Ἐν δὲ^j τῷ μεταξὺ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^k λέγοντες, «Ραββί,^l φάγε.» **32** Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Εγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν ἢν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε.» **33** Ἐλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ^m πρὸς ἀλλήλους, «Μὴ τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;» **34** Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιῶⁿ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. **35** Οὐχ^o ὑμεῖς λέγετε ὅτι^p Ἐτετράμηνός^q ἐστίν καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἴδού, λέγω ὑμῖν,

^w ἐρχομαι **f**³⁵ A,C,D,W [55%] OC,TR | ἐρχομαι N [45%] CP,HF,RP | διερχομαι **g**^{66,75} NU | διερχομαι **g**⁷⁵B

^x ο ἰησοῦς **f**³⁵ D,N,W [98.5%] CP,HF,RP,OC,TR | 2 (8)A [1%] | --- **g**^{66,75}B,C [0.5%] NU

^y εἶπεν **f**³⁵ (8)A,D,W [90%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 αὐτῷ **g**⁶⁶B,C,N [10%] NU | λέγει αὐτῷ **g**⁷⁵

^z ἡμῶν *rell* | ὡμῶν OC

^a τῷ ὄρει τούτῳ *rell* | ~ 312 [10%] TR

^b δεῖ προσκυνεῖν **f**³⁵ [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 **g**^{66,75}8A,B,C,D,N,W [1%] NU

^c γύναι πιστευσόν μοι **f**³⁵ N [96%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 πιστευσόν 3 A [1.5%] | 1 πιστεῦε 3 D [2%] | ~ πιστεῦε 31 **g**^{66,75}8B,C,W [0.5%] NU

^d ἀλλ **f**³⁵ C,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ἀλλα **g**^{66,75}8A,B,D,W [0.5%] NU

^e μεσσίας **f**³⁵ [95%] CP,HF,RP | μεσσίας **g**⁶⁶8A,B,C,N,W [5%] OC,TR,NU | μεσσειας **g**⁷⁵D

^f πάντα **f**³⁵ A,D,N [98.5%] CP,HF,RP,OC,TR | απαντα **g**^{66,75}8B,C,W [1.5%] NU

^g ἤλθον *rell* | ἤλθαν B [alone] NU | ἐπῆλθαν 8

^h ἐθαύμασαν **f**³⁵ [80%] CP,HF,RP,OC,TR | εθαυμαζον **g**^{66,75}8A,B,C,D,N,W [20%] NU

ⁱ ἐξῆλθον **f**³⁵ **g**⁷⁵A,B [60%] HF,RP,NU | 1 ουν **g**⁶⁶8N,W [40%] CP,OC,TR | και 1 C,D | two other readings

^j δε **f**³⁵ **g**⁷⁵A,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **g**⁶⁶8B,C,D [0.5%] NU | ~ και W

^k αὐτου **f**³⁵ N,W [50%] CP | --- **g**^{66,75}8A,B,C,D [50%] HF,RP,OC,TR,NU

^l ραββι **f**³⁵ A,N [70%] CP,HF,RP,OC,TR,NU | ραββει **g**^{66,75}8B,C,D,W [30%]

^m μαθηται *rell* | 1 αὐτου [2%] CP

ⁿ ποιῶ **f**³⁵ 8A [95%] CP,HF,RP,OC,TR | ποιησω **g**^{66,75}B,C,D,N,W [5%] NU

^o ουχ *rell* | ουκ CP

^p οτι **f**³⁵ **g**⁷⁵ [35%] CP | 1 ετι **g**⁶⁶8A,B,C,N,W [65%] HF,RP,OC,TR,NU

^q τετραμηνος *rell* | τετραμηνον W [5%] TR

ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς θερισμὸν ἤδη. 36 Καί^ρ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα καί^ς ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρη¹ καὶ ὁ θερίζων. 37 Ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός² ὅτι «Ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων». 38 ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασιν, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.»

The Samaritans

39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν^γ διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός, μαρτυρούσης ὅτι «Εἶπέν μοι πάντα ὅσα^ω ἐποίησα.» 40 Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται,^κ ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. 41 Καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν^ν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, 42 τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον ὅτι «Οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν, αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός.»^ζ

Jesus in Galilee

43 Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν^α εἰς τὴν Γαλιλαίαν. 44 (Αὐτὸς γὰρ ὁ^β Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.) 45 Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἐωρακότες ἃ^ς ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.

Jesus heals at a distance

46 Ἦλθεν οὖν πάλιν ὁ Ἰησοῦς^δ εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησεν τὸ ὕδωρ οἶνον. Καὶ ἦν τις βασιλικὸς οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καπερναοῦμ. 47 Οὗτος ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἦκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθεν πρὸς αὐτὸν καὶ ἠρώτα αὐτὸν^ε ἵνα καταβῆ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ^ς τὸν υἱόν, ἥμελλεν^ε γὰρ ἀποθνήσκειν. 48 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν, «Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε.» 49 Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός, «Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.» 50 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Πορεύου· ὁ υἱός σου ζῆ.» Καί^η ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ᾧ^ι εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,^ι καὶ ἐπορεύετο. 51 Ἦδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν^κ

^ρ καὶ **f**³⁵ A,N [99%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B,C,D,W [1%] NU

^σ καὶ **f**³⁵ **κ**A,D [98%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75} B,C,N,W [2%] NU

^τ χαίρη **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,C(D)N,W [70%] CP,HF,RP,OC,TR,NU | χαίρει [30%] | χαίρων **ϕ**⁷⁵

^υ ὁ ἀληθινός **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,D (78.9%) CP,HF,RP,OC,TR | 2 B,C,N,W (16.5%) NU | ἀληθης (1.3%) | two other variants (0.2%) | long omissions **ϕ**⁷⁵ (3.2%) [homoioteleuton]

^ν σαμαρειτων *rell* | σαμαριτων **ϕ**⁶⁶ **κ**D,W [1%] NU

^ω ὅσα **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A,D,N,W (99.6%) CP,HF,RP,OC,TR | α **ϕ**⁷⁵ **κ**B,C (0.4%) NU

^ξ σαμαρειται *rell* | σαμαριται **ϕ**⁶⁶ **κ**A,D,W [0.5%] NU

^η ἐπίστευσαν *rell* | 1 εἰς αὐτον N [2%] CP

^θ ὁ χριστός **f**³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B,C,W [0.5%] NU

^ι ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν **f**³⁵ A,N (92.6%) CP,HF,RP,OC,TR | 12 ἦλθεν (2.4%) | 23 (2.3%) | 1 **ϕ**^{66,75} **κ**B,C,D,W (2.2%) NU | seven other variants (0.5%)

^κ ὁ **f**³⁵ N [80%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**A,B,C,D,W [20%] NU

^λ καὶ **f**³⁵ **κ**D [95%] CP,HF,RP,OC,TR | ὅσα **ϕ**^{66,75} A,B,C(N)W [5%] NU

^μ πάλιν ὁ ἰησοῦς **f**³⁵ A(N) [84%] CP,HF,RP,OC | 1 **ϕ**^{66,75} **κ**B,C,D,W [1%] NU | ~ 231 [15%] TR

^ν αὐτον **f**³⁵ A,N [98%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B,C,D,W [2%] NU

^ξ αὐτου *rell* | αὐτον [1%] CP

^ο ἠμελλεν **f**³⁵ **ϕ**^{66,75} **κ**A,B,C,D,N,W [50%] CP,OC,TR,NU | ἐμελλεν [50%] HF,RP

^π καὶ **f**³⁵ A,C,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B,D,W [0.5%] NU

^ρ ὦ **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ D,N,W [97.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ὄν **ϕ**⁷⁵ A,B [0.5%] NU | --- **κ**C [0.5%] | ο [1%] | ὄν [0.5%]

^σ ὁ ἰησοῦς *rell* | 2 [5%] TR | ~ του ἰησοῦ **κ**

^τ ἀπήντησαν **f**³⁵ (A) [90%] CP,HF,RP,OC,TR | ὑπήντησαν **ϕ**^{66,75} (**κ**)B,C(D)N(W) [10%] NU

αὐτῶ καὶ ἀπήγγειλαν¹ λέγοντες, ὅτι «Ὁ παῖς σου^m ζῆ.» 52 Ἐπύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥρανⁿ ἐν ἣ κομψότερον ἔσχεν. Καὶ εἶπον^o αὐτῶ ὅτι «Χθές^p ὥραν ἐβδόμην ἀφήκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.» 53 Ἔγνω οὖν ὁ πατήρ^q ὅτι ἐν' ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐν ἣ εἶπεν αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Ὁ υἱός σου ζῆ.» Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. 54 Τοῦτο^t πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Jesus returns to Jerusalem—Passover, 28 AD

5 1 Μετὰ ταῦτα ἦν ἡ^u ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ^v Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα.

The pool of Bethesda

2 Ἔστιν^w δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἐπὶ τῇ Προβατικῇ, κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγομένη Ἑβραϊστὶ Βηθεσδά,^x πέντε στοᾶς ἔχουσα. 3 Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ^y τῶν ἀσθενούντων—τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν—ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.^z 4 ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρα καὶ ἐτάρασεν^a τὸ ὕδωρ—ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιῆς ἐγένετο ὃ^z δῆποτε κατείχετο νοσήματι.^b

The man selected for healing

5 Ἦν δὲ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη^c ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.^d 6 Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῶ, «Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;» 7 Ἀπεκρίθη αὐτῶ ὁ ἀσθενῶν, «Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ^e με εἰς τὴν κολυμβήθραν, ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.» 8 Λέγει αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς, «Ἐγείραι,^f ἄρον τὸν κράββατόν^g σου καὶ περιπάτει.» 9 Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιῆς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἦρεν τὸν κράββατον αὐτοῦ καὶ περιπάτει. 10 Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῶ

¹ καὶ ἀπήγγειλαν **f**³⁵ **39**(66)A,C(W) (88.9%) CP, HF, RP, OC, TR | 1 ἀνηγγειλαν (9%) | 1 ηγγειλαν (κ)(D) (0.3%) | --- **37**⁵B,N (1.9%) NU

^m ὁ παῖς σου **f**³⁵ (77.8%) CP, HF, RP, OC, TR | 1 υἱός 3 D,N (20.1%) | 12 αὐτου **36**^{6,75}κA,B,W (0.9%) NU | 2 αὐτου C (alone) | 1 υἱός αὐτου (1%) | conflation (0.2%)

ⁿ παρ αὐτων την ωραν **f**³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 3412 **36**⁶κA,C,D,N,W [5%] NU | ~ 34 ἐκεινην **37**⁵B

^o καὶ εἶπον (εἶπαν D) **f**³⁵ κA(D) [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 2 **36**⁶ | ~ 2 ουν **37**⁵B,C,N,W [2%] | εἶπαν ουν [none!] NU

^p χθες **f**³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | εχθες **36**^{6,75}κA,B,C,D,N,W [2%] NU

^q πατήρ **f**³⁵ **37**⁵κA,B,D,W (90.4%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | 1 αὐτου **36**⁶C,N,T (8.8%) | 1 του παιδος (0.5%) | long omissions (0.2%)

^r ἐν **f**³⁵ **36**⁶A,D,N,W [99%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **37**⁵κB,C [1%]

^s ὅτι **f**³⁵ D,N,W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **36**^{6,75}κA,B,C [2%] NU

^t τοῦτο **f**³⁵ κA,D,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 δε **36**^{6,75}B,C,W [1%] NU

^u ἡ **f**³⁵ κC [50%] CP, HF, RP, OC | --- **36**^{6,75}A,B,D,N,T,W [50%] TR, NU

^v ὁ **f**³⁵ κC(N)W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **36**^{6,75}A,B,D [2%] NU

^w ἐστιν *rell* | ἐσθι CP [Note the present tense; John was writing before A.D. 70—see the next to the last footnote in John.]

^x βηθεσδα **f**³⁵ A,C(N) (98%) CP, HF, RP, OC, TR | βηθεσθα (1.2%) | βηθσαιδα **37**⁵B,T,W (0.4%) | βηθσαιδαν **36**⁶ | βηθςαθα κ (0.3%) NU | βελςεθα D (Is the choice of NU not curious?)

^y πολυ **f**³⁵ A,D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **36**^{6,75}κB,C,D,W [1%] NU

^z ἐκδεχομενων (ἀπεκδεχομενων 1.6%) την του υδατος κινησιν **f**³⁵ (D)W (99.3%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **36**^{6,75}κA,B,C,T (0.7%) NU

^a εταρασεν *rell* | εταρασσετο [30%] CP, OC

^b The whole verse **f**³⁵ (A) (99.2%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **36**^{6,75}κB,C,D,T,W (0.8%) NU

^c τριακοντα οκτω ετη **f**³⁵ B [50%] CP, RP, TR | 1 καὶ 23 κA,C,D [50%] HF, OC [NU] | ετη λη **36**⁶ | λη **37**⁵ | μ καὶ η 3 W

^d ἀσθeneia **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, TR | 1 αὐτου **36**^{6,75}κB,C,D,W [3%] OC, NU

^e βάλη *rell* | βαλλη [5%] TR | βαλλει [2%] | βαλει [2%] | εμβαλη C

^f εγείραι **f**³⁵ **36**⁶ [70%] CP, HF, RP, TR | εγειρε **37**⁵κB,C,W [29%] OC, NU | εγειρε καὶ A,D [1%]

^g κρᾶββατον **f**³⁵ **37**⁵ **36**⁶ [70%] CP, HF, RP, TR | κρᾶββατον **36**⁶A,B,C,D,W [29%] OC, NU | κρᾶβακτον κ | four other spellings (A similar statement obtains wherever the word occurs.)

τεθεραπευμένῳ· «Σάββατόν ἐστιν.^h οὐκ ἔξεστίν σοι ἄραι τὸν κράββατον.»ⁱ 11 Ἀπεκρίθη^j αὐτοῖς, «Ὁ ποιήσας με ὑγιῆ—ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει.» 12 Ἠρώτησαν οὖν^k αὐτόν, «Τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπὼν σοι, ἄρον τὸν κράββατόν σου^l καὶ περιπάτει;» 13 Ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ἤδει τίς ἐστιν, ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.

14 Μετὰ ταῦτα εὐρίσκει αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας. Μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι^m γένηται.» 15 Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀνήγγειλεν τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτόν ὑγιῆ.

The Jews want to kill Jesus

16 Καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοιⁿ καὶ ἐζήτουν αὐτόν ἀποκτεῖναι,^o ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ. 17 Ὁ δὲ Ἰησοῦς^p ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.» 18 Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτόν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυνεν τὸ σάββατον ἀλλὰ καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγεν τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.

Jesus addresses the Jews

He affirms His equality with the Father

19 Ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς^q· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ^r τὸν Πατέρα ποιῶντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ,^s ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. 20 Ὁ γὰρ Πατήρ φιλεῖ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μείζονα τούτων δεῖξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. 21 Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ. 22 Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατήρ κρίνει οὐδένα ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν τῷ Υἱῷ, 23 ἵνα πάντες τιμῶσιν τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσιν τὸν Πατέρα. Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν.

The Son is the Just Judge

24 «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

25 «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται^t τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.^u 26 Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει

^h ἐστιν **f**³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 καὶ **φ**^{66,75} NA, B, C, D, N, W [5%] NU

ⁱ κραββατον **f**³⁵ A, B [95%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 σου **φ**^{66,75} NC, D, N, W [5%] NU

^j απεκριθη **f**³⁵ D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ο δε 1 **φ**⁶⁶ NC, N, W [4.5%] NU | ος δε 1 **φ**⁷⁵ A, B [0.5%]

^k ουν **f**³⁵ **φ**⁷⁵ C, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**⁶⁶ NB, D [0.4%] NU | omit verse A, W [homoioteleuton]

^l τον κραββατον σου **f**³⁵ [70%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 κραβαττον 3 D [29.5%] | 1 κραβατον 3 N | --- **φ**^{66,75} NB, C [0.4%] NU | omit verse A, W

^m τι σοι **f**³⁵ ND, W [60%] CP, HF, RP, TR | ~ 21 **φ**^{66,75} A, B, C, N [40%] OC, NU

ⁿ τον ιησουν οι ιουδαιοι **f**³⁵ A, N (95.2%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 3412 **φ**^{66,75} NB, C, D, W (2%) NU | 124 (1.1%) | αυτον 34 (1.4%) | three other variants (0.4%)

^o και εξητουν αυτον αποκτειναι **f**³⁵ A(N) (97.2%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**^{66,75} NB, C, D, W (2.8%) NU

^p ιησους **f**³⁵ **φ**⁶⁶ A, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **φ**⁷⁵ NB, W [0.5%]

^q απεκρινατο ουν ο ιησους και ειπεν αυτοις **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 12345 ελεγεν 7 **φ**⁶⁶ [0.3%] NU | 12345 λεγει 7 [1%] | απεκριθη 234567 D, N, W [0.5%] | 125 ελεγεν 7 **φ**⁷⁵ B | ~ ελεγεν 2734 N

^r βλεπη *rell* | βλεπει [30%]

^s ποιη *rell* | ποιει A [30%]

^t ακουσονται **f**³⁵ A, D [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ακουσουσιν **φ**⁷⁵ B [0.5%] NU | ακουσωσιν **φ**⁶⁶ NW [1%]

^u ζησονται **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ζησουσιν **φ**^{66,75} NB, D, W [2%] NU | one other reading

ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκεν καὶ τῷ Υἱῷ^ν ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· 27 καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ^ω κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. 28 Μὴ θαυμάζετε τοῦτο, ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ἣ ἅ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται^κ τῆς φωνῆς αὐτοῦ 29 καὶ ἐκπορεύονται—οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. 30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δίκαια ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός.^ν

Four witnesses to Jesus

31 »Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής. 32 Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής ἐστὶν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. 33 Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην καὶ μεμαρτύρηκεν τῇ ἀληθείᾳ. 34 Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε. 35 Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος, ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν^ζ ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. 36 Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου, τὰ γὰρ ἔργα ἃ ἔδωκέ^α μοι ὁ Πατὴρ ἵνα τελειώσω αὐτά—αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ^β ποιῶ—μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ Πατὴρ με ἀπέσταλκεν.

37 »Καὶ ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτὸς^ε μεμαρτύρηκεν περὶ ἐμοῦ. Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε^δ οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε.^ε 38 Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν,^φ ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. 39 Ἐρευνᾶτε^ε τὰς Γραφὰς ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. 40 Καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με ἵνα ζωὴν ἔχητε.

The Jews are accused by Moses

41 »Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω. 42 Ἀλλ' ἡ^η ἔγνωνκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. 43 Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε.^ι 44 Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων^ι λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε;

45 »Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν, Μωσῆς,^κ εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. 46 Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσεί,^ι ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί,

^ν ἔδωκεν καὶ τὸ υἱὸς **f**⁵ A,D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2341 **φ**^{66,75}B [0.4%] NU | --- **κ** | ~ 234 ζωὴν 1 W

^ω καὶ **f**⁵ D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**^{66,75}(**κ**)A,B,N,W [1%] NU

^κ ἀκούσονται **f**⁵ A,D [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀκουσουσιν **φ**⁷⁵B [0.5%] NU | ἀκουσῶσιν **φ**⁶⁶κA,N,W [1%]

^ν πατρός **f**⁵ [80%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**^{66,75}κA,B,D,N,W [20%] NU

^ζ ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν **f**⁵ **φ**⁶⁶κB,D,N [89.5%] HF, RP, OC, NU | ~ 231 A,W [0.5%] CP | ἀγαλλιασθῆναι 23 [10%] TR

^α ἔδωκεν **f**⁵ A,D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | δέδωκεν **φ**⁶⁶κB,N,W [5%] NU

^β ἐγὼ **f**⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**⁶⁶κA,B,D,N,W [4%] NU

^ε αὐτός **f**⁵ **φ**⁶⁶A,N [98.1%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐκεῖνος **φ**^{75,95}κB,W [0.8%] NU | ἐκεῖνος 1 D (0.1%) | --- (0.1%) | long omissions (0.8%)

^δ ἀκηκόατε πώποτε **f**⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **φ**^{(66)75ν}κA,B,D,N,W [5%] NU

^ε ἐωράκατε *rell* | ἐοράκατε **φ**⁷⁵N [10%] | ἐωρακαται **φ**⁶⁶

^φ μένοντα ἐν ὑμῖν **f**⁵ A,D [96%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 **φ**^{66,75}κB,N,W [3%] NU | ~ 23 οντα [1%]

^ε ἐρευνᾶτε **f**⁵ A,D,W [99.6%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐραυνάτε **φ**⁶⁶κB [0.4%] NU | ἐραυνάται N

^η ἀλλ' **f**⁵ **φ**⁶⁶κA,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀλλα **φ**⁷⁵B,D,W [0.5%] NU

^ι λήψεσθε **f**⁵ [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ληψεσθαι [2.2%] | λημψεσθαι κA,D,W [0.5%] | λημψεσθε **φ**^{66,75}B,N [0.3%] NU

^ι ἀνθρώπων **f**⁵ (22.6%) | ἀλληλων **φ**^{66,75}κA,B,D,N,W (77.2%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | long omissions (0.2%)

^κ μωσῆς **f**⁵ A [96%] CP, HF, RP, TR | μωυσης **φ**^{66,75}κB,D,N,W [3%] OC, NU | μωσεις [1%]

^ι μωσει **f**⁵ κA [50%] CP, HF, TR | μωση [47%] RP | μωυση [2%] | μωυσει **φ**^{66,75}B,D,N,W [1%] OC, NU

περὶ ἐμοῦ γὰρ^m ἐκεῖνος ἔγραψεν. 47 Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν πιστεύσετε;»

Jesus is back in Galilee

6 1 Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, τῆς Τιβεριάδος. 2 Καὶ ἠκολούθειⁿ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώρων^o αὐτοῦ^p τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. 3 Ἀνῆλθεν δὲ εἰς τὸ ὄρος ὃ^q Ἰησοῦς καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. 4 (Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.)

Food for 15,000

5 Ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμούς,^f καὶ θεασάμενος ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν^s Φίλιππον, «Πόθεν ἀγοράσομεν^t ἄρτους ἵνα φάγωσιν οὗτοι;» 6 Τοῦτο δὲ ἔλεγεν πειράζων αὐτόν, αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἡμελλεν^u ποιεῖν. 7 Ἀπεκρίθη αὐτῷ^v Φίλιππος, «Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν^w βραχὺ τι^x λάβῃ.» 8 Λέγει αὐτῷ εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας, ὁ^y ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, 9 «Ἔστιν παιδάριον ἐν^z ᾧ^{δε} ὃ^b ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια, ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσοῦτους;»

10 Εἶπεν δὲ^c ὁ Ἰησοῦς, «Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν.» Ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ· ἀνέπεσον^d οὖν^e οἱ ἄνδρες,^f τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ^g πεντακισχίλιοι. 11 Ἐλαβεν δὲ^h τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας διέδωκενⁱ τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ^j τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων, ὅσον ᾗθελον. 12 Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα τῶν κλασμάτων,^k ἵνα μὴ τι

^m ἐμου γὰρ **f**³⁵ D [25%] | ~ 21 **ϕ**^{66,75} **κ**A,B,N,W [75%] CP, HF, RP, OC, TR, NU

ⁿ καὶ ἠκολούθει **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2 **δε** **ϕ**^{66,75} **κ**B,D,N,W [3%] NU

^o ἐώρων **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ** (94%) CP, HF, RP, OC, TR | ἐωρων (1.5%) | ἐθεωρων B,D,N (2.6%) NU | ἐθεωρων **ϕ**⁷⁵ A (0.5%) | ἐωρακεν (1.1%) | θεωρουντες W (0.1%) | three other variants (0.2%)

^p αὐτοῦ **f**³⁵ N [80%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,D,W [20%] NU

^q ὃ **f**³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B,D,W [1%] NU

^r ὁ ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμούς **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 3412 **ϕ**⁶⁶ A,B,D,N,W [9%] NU | ~ 342 **κ** | 34 [1%]

^s τὸν **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B,D,N,W [1%] NU

^t ἀγοράσομεν **f**³⁵ [60%] CP, HF, RP, TR | ἀγορασωμεν **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,D,N,W [40%] OC, NU

^u ἡμελλεν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ D [50%] CP | ἐμελλεν **ϕ**⁷⁵ **κ**A,B,N,W [50%] HF, RP, OC, TR, NU

^v αὐτῷ **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ A,B,D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ο **ϕ**⁶⁶ **κ**N,W [0.5%] [NU]

^w αὐτῶν **f**³⁵ D [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**A,B,N,W [3%] NU

^x τι **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,N,W [99.7%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **ϕ**⁷⁵ B,D [0.3%]

^y ο *rell* | --- [1%] CP

^z ἐν **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B,D,N,W [3%] NU

^a ᾧ^{δε} *rell* | ᾧ^{δε} **f**³⁵ (I include this information for the record and so as not to lose sight of it, but since there is apparently no difference in meaning, I stay with the conventional pointing. However, in most manuscripts the difference between ᾧ^{δε} and ᾧ^δ **δε** is not clear, and the expedient adopted by **f**³⁵ removes the ambiguity. A similar statement obtains wherever the word occurs.)

^b ο **f**³⁵ **κ**N [97%] CP, HF, RP, TR | ος **ϕ**⁶⁶ A,B,D,W [3%] OC, NU | two other readings

^c δε **f**³⁵ A,N,W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ουν **ϕ**⁶⁶ D [0.5%] | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B [0.5%] NU

^d ἀνεπεσον **f**³⁵ [70%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀνεπεσαν **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,D,N,W [30%] NU

^e ουν *rell* | --- [30%]

^f οἱ ἄνδρες **f**³⁵ **κ**B (83.5%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | 2 **ϕ**^{66,75} D,W (8.1%) | 1 ἀνθρωποι 2 A (8.1%) | 1 ἀνθρωποι (0.3%) | ~ τὸν ἀριθμὸν 2 N

^g ὡσει **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ος **ϕ**⁷⁵ **κ**B,D,N,W [1%] NU

^h δε **f**³⁵ **κ**N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ουν **ϕ**^{28,66} A,B,D,W [1%] NU | ~ καὶ [2%]

ⁱ διέδωκεν **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ A,B,W (83.4%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | δεδωκεν (7.2%) | ἐδωκεν **ϕ**^{28,66} (κD)N (8.9%) | διαδεδωκε (0.3%) | three other variants (0.2%)

^j τοῖς μαθηταῖς οἱ δε μαθηται **f**³⁵ D [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**A,B,N,W [3%] NU [an easy case of homoioteleuton]

^k τῶν κλασμάτων **f**³⁵ N [25%] | κλασματα **ϕ**⁷⁵ **κ**A,B [75%] CP, HF, RP, OC, TR, NU

ἀπόληται.» 13 Συνήγαγον οὖν καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων ἃ ἐπερίσσευσεν¹ τοῖς βεβρωκόσιν.

14 Οἱ οὖν ἄνθρωποι, ἰδόντες ὁ ἐποίησεν σημεῖον ὁ Ἰησοῦς,^m ἔλεγον ὅτι «Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον.» 15 Ἰησοῦς οὖν, γνούς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸνⁿ βασιλέα, ἀνεχώρησεν πάλιν^o εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

Jesus walks on water

16 Ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν, 17 καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ^p πλοῖον ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναοῦμ.^q Καὶ σκοτία ἦδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ^r ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. 18 Ἡ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διηγείρετο.^s 19 Ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσιν τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν. 20 Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, «Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.» 21 Ἦθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο^t ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπήγον.

22 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἐστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν^u ὅτι πλοῖάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἓν, ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^v καὶ ὅτι οὐ συνεισηλθεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖάριον^w ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπήλθον— 23 ἄλλα δὲ^x ἦλθεν^y πλοῖα^z ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ Κυρίου— 24 ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν^a αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖα^b καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοῦμ, ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν. 25 Καὶ εὐρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον αὐτῷ, «Ραββί, πότε ὦδε γέγονας;»

The Bread of Life

26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἶδετε^c σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. 27 Ἐργάζεσθε μὴ τὴν

¹ ἐπερίσσευσεν f^{35} NA [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐπερίσσευσαν P^{75} B, D, W [0.5%] NU | ἐπερίσσευσεν N

^m ὁ ἐποίησεν σημεῖον ὁ ἰησοῦς f^{35} A(N) (89.4%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 13245 (1.6%) | ~ 12453 (1%) | ~ 31245 (0.8%) | ~ το 31245 (5.7%) | 1245 (0.3%) | α 2 σημεῖα 45 (0.3%) | 123 ND, W (0.5%) NU | α 2 σημεῖα P^{75} B (0.3%) | two other variants (0.1%)

ⁿ αὐτον f^{35} D(N) [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- P^{75} $\text{NA}, \text{B}, \text{W}$ [3%] NU

^o πάλιν f^{35} P^{75} $\text{NA}, \text{B}, \text{D}, \text{N}$ [50%] OC, TR, NU | --- W [50%] HF, RP | ~ πάλιν ἀνεχώρησεν CP

^p το f^{35} A, D, N, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- P^{75} NB [1%] NU

^q καπερναοῦμ f^{35} A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | καφαρναοῦμ P^{75} $\text{NB}, \text{D}, \text{N}, \text{W}$ [1%] NU

^r οὐκ f^{35} A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | οὐπω P^{75} $\text{NB}, \text{D}, \text{N}, \text{W}$ [3%] NU

^s διηγείρετο f^{35} $\text{NA}, \text{D}, \text{N}, \text{W}$ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | διεγειρετο P^{28} B [2%] NU

^t το πλοῖον ἐγενετο f^{35} N(D) [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 P^{75} A, B, N, W [5%] NU

^u ἰδων f^{35} [98%] CP, HF, RP, OC, TR | εἶδον P^{75} A, B [1%] NU | εἶδεν P^{28} ND [0.5%] | ἰδον N, W [0.5%]

^v ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ f^{35} (77.2%) CP, HF, RP, OC, TR | 234567 D (1.9%) | 134567 (0.7%) | 12 ov 4567 (2%) | 123 ἀνεβησαν 567 (12.9%) | 123456 του ἰησοῦ K (0.9%) | --- P^{75} A, B, N, W (4.2%) NU | long omissions (0.2%) [homoioteleuton]

^w πλοῖαριον f^{35} [95%] CP, HF, RP, OC, TR | πλοῖον P^{75} A, B, D, N, W [5%] NU | πλοῖαν K

^x δε f^{35} A(N)W (98.9%) CP, HF, RP, OC, TR | --- P^{75} B(D) (0.7%) NU | οὐν K (alone) | two other readings (0.4%)

^y ἦλθεν f^{35} P^{75} A, B, W (84.7%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | ἦλθον N (13.8%) | ἦν (0.4%) | --- (0.5%) | ἐλθοντων D (alone) | ἀπελθοντων K (alone) | four other variants (0.5%)

^z πλοῖα^α f^{35} A, N (98.5%) CP, HF, RP, OC, TR [NU] | πλοῖα P^{75} B, W (1.4%) | πλοῖων K (alone) | πλοῖα^β P^{75} D (alone)

^a ἐνέβησαν f^{35} A, B, N, W (79.5%) CP, HF, RP, OC, NU | 1 και (4.9%) TR | ἀνεβησαν P^{75} K (13.1%) | ἀνεβησαν και (1.8%) | ἐλαβον D (0.6%) (K 4.3% omit αὐτοῦ)

^b τα πλοῖα f^{35} A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 πλοῖα^α P^{75} B(D)N, W [2%] NU | το πλοῖον K

^c εἶδετε *rell* | ἰδετε A, N [25%] | εἶδατε D

βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός.» **28** Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, «Τί ποιῶμεν^d ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;» **29** Ἀπεκρίθη^e Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Τοῦτό ἐστιν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε^f εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκείνος.» **30** Εἶπον οὖν αὐτῷ· «Τί οὖν ποιεῖς σὺ^g σημεῖον ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; Τί ἐργάζῃ;» **31** Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστιν γεγραμμένον· Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.»

32 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωσῆς^h δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. **33** Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.» **34** Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, «Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.» **35** Εἶπεν δὲⁱ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Ὁ ἐρχόμενος πρὸς με^j οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ^k πώποτε. **36** Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἐωράκατέ με,^l καὶ οὐ πιστεύετε. **37** Πᾶν ὃ δίδωσίν μοι ὁ Πατὴρ πρὸς ἐμὲ ἤξει, καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με^m οὐ μὴ ἐκβάλωⁿ ἔξω. **38** Ὅτι καταβέβηκα ἐκ^o τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. **39** Τοῦτο δὲ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός,^p ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέν μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ^q ἀναστήσω αὐτὸ^r ἐν^s τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. **40** Τοῦτο δὲ^t ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με,^u ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχη ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀναστήσῃ αὐτὸν ἐγὼ^v τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.»

41 Ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶπεν, «Εγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.» **42** Καὶ ἔλεγον· «Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν^w λέγει οὗτος^x ὅτι Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;»

43 Ἀπεκρίθη οὖν^y ὁ^z Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. **44** Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν, καὶ ἐγὼ^a

^d ποιῶμεν *rell* | ποιούμεν [3%] some TRs | ποιήσωμεν W [1%] | two other readings

^e απεκριθη *f*³⁵ *g*⁷⁵ *kw* [70%] CP, HF, RP, OC | 1 ο A, B, D, N [30%] TR [NU]

^f πιστευσητε *f*³⁵ [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | πιστευητε *g*⁷⁵ A, B, N [1%] NU | πιστευσηται D, W | πιστευηται *h*

^g συ *rell* | --- W [10%] | σοι D

^h μωσης *f*³⁵ A [50%] CP, RP, TR | μωυσης *g*⁷⁵ *nb*, W [50%] HF, OC, NU

ⁱ δε *f*³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- B, W [0.5%] NU | ουν *kd* [0.5%]

^j με *f*³⁵ A, D, W [99.8%] CP, HF, RP, OC, TR | εμε *g*⁷⁵ *nb* [0.2%] NU

^k διψηση *f*³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | διψησει *g*⁷⁵ *nb*, A, B, W [5%] NU | διψασει D

^l με *f*³⁵ *g*⁷⁵ B, D, W [99.9%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- *ka* [alone]

^m με *f*³⁵ A, B, D, W [97%] CP, HF, RP, OC, TR | εμε *g*⁷⁵ *nb* [3%] NU

ⁿ εκβαλω *rell* | εκβαλλω [2%] CP

^o εκ *f*³⁵ *kd* [98%] CP, HF, RP, OC, TR | απο *g*⁷⁵ A, B, W [2%] NU

^p πατρος *f*³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- *g*⁷⁵ (x) A, B, C, D, W [2%] NU

^q αλλα *rell* | αλλ D [10%] CP

^r αυτο *f*³⁵ *g*⁷⁵ *nb*, A, B, C, D [50%] CP, RP, OC, TR, NU | αυτον N, W [50%] HF

^s εν *f*³⁵ *ka*, D, N [60%] CP, OC, TR [NU] | --- *g*⁷⁵ B, C, W [40%] HF, RP

^t δε *f*³⁵ [85%] CP, HF, RP, OC, TR | γαρ *ka*, B, C, D, N, W [13%] NU | --- *g*⁷⁵ [2%]

^u πεμψαντος με *f*³⁵ A [90%] CP, HF, RP, OC, TR | πατρος μου *g*⁷⁵ *nb*, C, D, N, W [6%] NU | --- [2%] | 12 πατρος [2%]

^v εγω *f*³⁵ *g*⁷⁵ B, C, W [80%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 εν *kn* [18%] [NU] | εν *g*⁷⁵ A, D [1%] | --- [1%]

^w ουν *f*³⁵ *g*⁷⁵ *nb*, A, D, N [98.9%] CP, HF, RP, OC, TR | νυν *g*⁷⁵ B, C, T, W [0.6%] NU | --- (0.3%) | three other variants (0.2%)

^x λεγει ουτος *f*³⁵ A(W) (93.1%) CP, HF, RP, OC, TR | 1 ουτως (0.9%) | 1 αυτος (0.8%) | ~ 21 *kn* (0.4%) | 1 *g*⁷⁵ B, C, T (4.8%) NU | 1 εαυτον D (alone)

^y ουν *f*³⁵ *ka*, D, N, W [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- *g*⁷⁵ B, C [3%] NU

^z ο *f*³⁵ *g*⁷⁵ A, C, D, N, W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- *g*⁷⁵ *nb* [2%] NU

^a και εγω *f*³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | καγω *g*⁷⁵ *nb*, C, D, N(W) [3%] NU

ἀναστήσω αὐτὸν ἐν^b τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 45 Ἔστιν γεγραμμένον ἐν τοῖς Προφήταις, «Καὶ ἔσονται πάντες διδασκοί^c Θεοῦ.» Πᾶς οὖν^d ὁ ἀκούων^e παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς με.^f 46 (Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν,^g εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ—οὗτος ἐώρακεν τὸν Πατέρα.) 47 Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ^h ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

48 »Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. 49 Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ,ⁱ καὶ ἀπέθανον. 50 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ. 51 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται^j εἰς τὸν αἰῶνα. Καί, ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἢ σὰρξ μου ἐστίν, ἢν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.»^k

Chew flesh, drink blood

52 Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι^l λέγοντες, «Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα^m φαγεῖν;» 53 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. 54 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼⁿ ἀναστήσω αὐτὸν^o τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 55 Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς^p ἐστίν βρωσίς, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς^q ἐστίν πόσις. 56 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ. 57 Καθὼς ἀπέστειλέν με ὁ ζῶν Πατὴρ κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται^r δι' ἐμέ. 58 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ^s οὐρανοῦ καταβάς—οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν^t τὸ μάννα^u καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων μου^v τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται^w εἰς τὸν αἰῶνα.» 59 Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδασκῶν ἐν Καπερναοῦ.^x

^b ἐν **f**³⁵ **g**⁶⁶A,B,C,D,N,W [90%] HF,RP,NU | --- **g**⁷⁵κ [10%] CP,OC,TR

^c διδασκοί *rell* | 1 του [10%] TR

^d οὖν **f**³⁵ A [98%] CP,HF,RP,TR | --- **g**^{66,75}κB,C,D,N,W [2%] OC,NU

^e ακουων **f**³⁵ D [85%] CP,HF,RP,OC | ακουσας **g**^{66,75}κA,B,C,N,W [15%] TR,NU

^f με **f**³⁵ **g**⁶⁶A,C,D,N,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | εμε **g**⁷⁵κB [0.5%] NU

^g τις εωρακεν **f**³⁵ A [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 **g**⁶⁶κ(B,C,D(N)(W) [1%] NU

^h εις εμε **f**³⁵ A,C,D,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **g**⁶⁶κB,T,W [0.5%] NU

ⁱ το μαννα εν τη ερημω **f**³⁵ **g**⁶⁶κA [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 34512 B,C,D,W [0.5%] NU

^j ζησεται **f**³⁵ **g**⁶⁶κ(B,C) [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ζησει κD,W [1%] NU

^k η σαρξ μου εστιν ην εγω δωσω υπερ της του κοσμου ζωης **f**³⁵ [99%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 4,8 12 **g**^{66,75}νB,C,D,W [1%] NU | ~ 8-12,1-4 κ

^l προς αλληλους οι ιουδαιοι *rell* | ~ 3412 C,D [3%] CP

^m σαρκα **f**³⁵ κC,D,W [99.7%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 αυτου **g**⁶⁶B [0.3%] [NU]

ⁿ και εγω **f**³⁵ [95%] CP,HF,RP,OC,TR | καγω **g**^{66,75}κA,B,C,D,W [5%] NU

^o αυτον **f**³⁵ **g**^{66,75}κA,B,D,W [75%] CP,HF,RP,TR,NU | 1 εν C [25%] OC

^p αληθως **f**³⁵ **g**⁶⁶(κ)(D) (74.3%) CP,HF,RP,OC,TR | αληθης **g**⁷⁵B,C,T,W (24.5%) NU | long omissions (1.2%) [homoioteleuton]

^q αληθως **f**³⁵ **g**⁶⁶ (74.7%) CP,HF,RP,OC,TR | αληθης **g**⁷⁵B,C,T,W (22.9%) NU | --- (κ)(D) (1.2%) | long omissions (1.2%) [homoioteleuton]

^r ζησεται **f**³⁵ **g**⁶⁶ W [90%] CP,HF,RP,OC,TR | ζησει **g**⁷⁵κB,N [10%] NU | ζη C,D

^s εκ του **f**³⁵ **g**⁶⁶κD,N,W (99.6%) CP,HF,RP,OC,TR | εξ **g**⁷⁵B,C,T (0.4%) NU

^t υμων **f**³⁵ κD,N (94%) CP,HF,RP,OC,TR | ημων (5.4%) | --- **g**^{66,75}B,C,T,W (0.6%) NU

^u το μαννα **f**³⁵ N (92.3%) CP,HF,RP,OC,TR | 12 εν τη ερημω (6.7%) | --- **g**^{66,75}κB,C,D,T,W (1%) NU

^v μου **f**³⁵ [30%] CP | --- **g**^{66,75}κA,B,C,D,N,W [70%] HF,RP,OC,TR,NU

^w ζησεται **f**³⁵ **g**⁶⁶ D [85%] CP,HF,RP,OC,TR | ζησει **g**⁷⁵κB,C,N [15%] NU | ζηση (W)

^x καπερναουμ **f**³⁵ N [99%] CP,HF,RP,OC,TR | καφαρναουμ **g**^{66,75}κA,B,C(D)W [1%] NU

Jesus loses many followers

60 Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον·^γ «Σκληρὸς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος·^z τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;» 61 Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύζουσιν περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· «Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; 62 Ἐὰν οὖν θεωρῆτε^a τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον; 63 Τὸ Πνεῦμά ἐστιν τὸ ζωοποιῶν· ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. Τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ^b ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν, καὶ ζωὴ ἐστίν. 64 Ἀλλ’ εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἳ οὐ πιστεύουσιν.» (Ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν.) 65 Καὶ ἔλεγεν, «Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με εἰ μὴ ἢ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ Πατρὸς μου.»^c

66 Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ^d εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ’ αὐτοῦ περιεπάτουν. 67 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα, «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;» 68 Ἀπεκρίθη οὖν^e αὐτῷ Σίμων Πέτρος· «Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. 69 Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς^f τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.»^g 70 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς·^h «Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην; Καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν.» 71 Ἔλεγεν δὲ τὸν Ἰουδαῖον Σίμωνος Ἰσκαριώτην,ⁱ οὗτος γὰρ ἔμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι,^j εἷς ὢν^k ἐκ τῶν δώδεκα.

Passover, 29 AD

7 1 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα^l ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.

Jesus and His brothers

2 Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ Σκηνοπηγία. 3 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· «Μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὑπάγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταὶ σου θεωρήσωσιν^m τὰ ἔργαⁿ ἃ ποιεῖς; 4 οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι^o ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. Εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.» 5 Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.

^γ εἶπον *rell* | εἶπαν (D) NU

^z οὗτος ὁ λόγος **f**²⁵ **g**⁷⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 **g**⁶⁶ **h** B, C, D, N, W [5%] NU

^a θεωρητε *rell* | θεωρεῖτε [30%] | θεωρησῆται **g**⁶⁶ | εἰδηται W | θεωρηται N

^b λαλῶ **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | λελαλήκα **h** B, C, D, N, W [10%] NU

^c μου **f**³⁵ N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **g**⁶⁶ **h** B, C, D, W [1%] NU

^d ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, TR | 1 εκ 234 OC [4%] | ~ 2341 C, D, N, W [5%] | ~ 231 **h** | ~ εκ 2341 **g**⁶⁶ B, T [1%] [NU] (According to *TuT* 4.6% have εκ, 95.4% do not, but the order of the surrounding words is not given.)

^e οὖν **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **g**⁶⁶ **h** B, C, N, W [10%] NU | δε D

^f ὁ χριστος ὁ υἱος **f**³⁵ N (99.5%) CP, HF, RP, OC, TR | 123 αγιος **g**⁶⁶ | 3 αγιος **g**⁷⁵ **h** B, C, D, W (0.5%) NU

^g του θεου του ζωντος **f**³⁵ N (97.7%) CP, HF, RP, OC, TR | 12 **g**^{66,75} **h** B, C, D, W (1.8%) NU | 34 (0.5%)

^h αυτοις **f**³⁵ [70%] CP, HF | 1 ο ιησους **g**⁷⁵ B, C, N [30%] RP, OC, TR, NU | 1 ιησους **g**⁶⁶ | ιησους και ειπεν 1 **h** | ο ιησους λεγων D

ⁱ ισκαριωτην **f**³⁵ N (96.3%) CP, HF, RP, OC, TR | ισκαριωτου **g**^{66,75} B, C, W (2.8%) NU | απο καρνωτου **h** (0.6%) | ισκαριωτ (0.2%) | σκαριωθ D

^j ἐμελλεν αὐτον παραδιδοναι **f**³⁵ (**h**) (80.2%) CP, HF, RP, OC | ημελλεν 23 **g**⁶⁶ (14.8%) TR | ~ 132 **g**⁷⁵ B, C, N, W (3%) NU | ~ 213 (0.7%) | ~ ημελλεν 32 D (0.7%) | ~ 2 ημελλεν 3 (0.4%) | two other variants (0.2%)

^k ὦν **f**³⁵ **g**⁶⁶ **h** N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- B, C, D [0.5%] NU

^l περιεπατει ο ιησους μετα ταυτα **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 45123 **g**^{66,75} **h** A, C, D, W [10%] NU | ~ 4513 B | ~ 1 μετ αυτων 23 N

^m θεωρησωσιν **f**³⁵ **g**⁶⁶ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | θεωρησουσιν **g**⁷⁵ B, D, N, W [4%] NU | θεωρουσιν **h**

ⁿ τα εργα **f**³⁵ **h** D [30%] | 12 σου N, W [63.5%] CP, HF, RP, OC, TR | σου 12 **g**^{66,75} B [0.5%] NU | 12 συ [1%]

^o εν κρυπτω τι **f**³⁵ **g**⁶⁶ D, W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **g**⁷⁵ **h** B, N [5%] NU

6 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πάρεστιν, ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἐστίν ἕτοιμος. 7 Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ μισεῖ ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἐστίν. 8 Ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην.^p Ἐγὼ οὕτω^q ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς^r οὕτω πεπλήρωται.» 9 Ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς^s ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

Jesus leaves Galilee—the last six months of His public ministry

10 Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν,^t οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὥς^u ἐν κρυπτῷ. 11 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ ἔλεγον, «Ποῦ ἐστίν ἐκεῖνος;» 12 Καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν^v ἐν τοῖς ὄχλοις· οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι «Ἀγαθὸς ἐστίν,» ἄλλοι^w ἔλεγον, «Οὐ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.» 13 Οὐδεὶς μὲντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.

Jesus teaches in the Temple

14 Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης, ἀνέβη ὁ^x Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκεν. 15 Καὶ ἐθαύμαζον^y οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες, «Πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν, μὴ μεμαθηκώς;» 16 Ἀπεκρίθη οὖν^z αὐτοῖς ὁ^a Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· «Ἡ ἐμὴ διδασχὴ οὐκ ἔστιν ἐμῆ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με. 17 Ἐάν τις θέλη τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδασχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ. 18 Ὁ ἀπ' ἐαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ, ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, οὗτος ἀληθὴς ἐστίν, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

Moses vs the Jews

19 «Οὐ Μωσῆς^b δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; Καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;» 20 Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος καὶ εἶπεν,^c «Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;»

21 Ἀπεκρίθη^d Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε. 22 Διὰ τοῦτο· Μωσῆς^e δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν (οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως^f ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων), καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. 23 Εἰ περιτομὴν λαμβάνει

^p ταυτην **f**³⁵ **κ** [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} B, D, N, W [5%] NU

^q ουπω **f**³⁵ **ϕ**^{66,75} B, N, T, W [96.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ουκ **κ**D [3%] NU | --- [0.5%]

^r ο καιρος ο εμος **f**³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 342 **ϕ**^{66,75} B, D, N, W [4.5%] NU | ~ 42 **κ** [0.5%]

^s αυτοις **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ B, T [87.5%] CP, HF, RP, OC, TR | αυτος **ϕ**⁶⁶ **κ**D, N, W [8.3%] NU | αυτου (0.5%) | --- (3.4%) | two other variants (0.2%)

^t τοτε και αυτος ανεβη εις την εορτην **f**³⁵ D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 5671234 **ϕ**^{66,75} **κ**B, N, W [5%] NU

^u αλλ ως **f**³⁵ N, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | αλλα 2 **ϕ**^{66,75} B [0.5%] [NU] | 1 **κ**D [0.5%]

^v πολυς περι αυτου ην **f**³⁵ (89.3%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 1423 **κ**N (6.5%) | ~ 2341 **ϕ**⁷⁵ B, T, W (1.5%) NU | ~ 4123 (0.5%) | ~ 2314 (0.4%) | ~ 4231 (0.1%) | 123 (0.4%) | 124 (0.8%) | ~ 423 **ϕ**⁶⁶ D (alone) | 14 (0.3%) | two other readings (0.1%)

^w αλλοι **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**D [95%] CP, HF, RP, OC | 1 δε **ϕ**⁷⁵ B, N, W [5%] TR [NU]

^x ο **f**³⁵ D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B [0.5%] NU

^y και εθαυμαζον **f**³⁵ N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2 ουν **ϕ**^{66,75} **κ**B, D, W [2%] NU

^z ουν *rell* | --- D [20%] TR

^a ο **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ D(N)W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **κ**B [0.5%]

^b μωσης **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, TR | μωουσης **ϕ**⁶⁶ **κ**B, D, N, W [10%] OC, NU

^c και ειπεν **f**³⁵ D, N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B, W [1%] NU | 1 ειπον αυτω [4%]

^d απεκριθη *rell* | 1 ο D, N, W [20%] TR

^e μωσης **f**³⁵ [85%] CP, HF, RP, TR | μωουσης **ϕ**^{66,75} (**κ**)B(D)N, W [15%] OC, NU

^f μωσεως **f**³⁵ **κ**N [95%] CP, HF, RP, TR | μωουσεως **ϕ**⁶⁶ B, D, W [5%] OC, NU

ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῆ ὁ νόμος Μωσέως,^ε ἐμοὶ χολᾷτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγίη ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; 24 Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.»^h

Public opinion divided

25 Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; 26 Καὶ ἴδε, παρρησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν. Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς^ι ὁ Χριστός; 27 Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχεται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν.»

28 Ἐκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγων· «Κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. 29 Ἐγὼ^ι οἶδα αὐτὸν ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι, κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν.» 30 Ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

31 Πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν^κ εἰς αὐτόν, καὶ ἔλεγον ὅτι^ι «Ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι^μ πλείονα σημεῖα^ν ποιήσει ὢν οὗτος ἐποίησεν;» 32 Ἦκουσαν^ο οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς^ρ ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

33 Εἶπεν οὖν^α ὁ Ἰησοῦς· «Ἔτι μικρὸν χρόνον^ι μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. 34 Ζητήσατέ με καὶ οὐχ εὐρήσατέ·^ς καί, ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.» 35 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· «Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὐρήσομεν αὐτόν; Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας; 36 Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος^ι ὃν εἶπεν, «Ζητήσατέ με καὶ οὐχ εὐρήσατέ·^υ καί, ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;»

The last day of the feast

37 Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, εἰσθήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξεν, λέγων· «Εάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. 38 Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.» 39 (Τοῦτο δὲ εἶπεν

^ε μωσσεως f³⁵ [85%] CP, HF, RP, TR | μωσσεως ρ^{66,75} κB(D)N, W [15%] OC, NU

^h κρίνατε f³⁵ κ [99%] CP, HF, RP, OC, TR | κρίνετε ρ^{66,75} B, N [1%] NU | κρινετα D | κρινετα W

^ι ἀληθως f³⁵ [90%] HF, RP, OC, TR | --- ρ^{66,75} κB, D, N, W [10%] CP, NU

^κ εγω f³⁵ ρ⁷⁵ B, W [75%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 δε ρ⁶⁶ κD, N [25%] TR

^λ πολλοι δε εκ του οχλου επιστευσαν f³⁵ [93%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 345216 ρ⁷⁵ B [0.5%] NU | ~ 126345 ρ⁶⁶ κD [0.5%] | ~ 345 ουν 6 [5%] | ~ 34516 [1%] | ~ 34 ουν 516 W | ~ 345 ου 16 N

^μ οτι f³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ρ^{66,75} κB, D, N, W [5%] NU

^ν μητι f³⁵ N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | μη ρ^{66,75} κB, D, W [5%] NU

^ο σημεια f³⁵ ρ^{66,75} κB, D, N, W [40%] CP, NU | 1 τουτων [55%] HF, RP, OC, TR | τουτων 1 [5%]

^π ηκουσαν rel | 1 ουν N [15%] | 1 δε ρ⁶⁶ κD | ~ και 1 [1%]

^ρ υπηρετας οι φαρισαιοι και οι αρχιερεις f³⁵ [80%] CP, HF, RP, OC | ~ 234561 [10%] TR | ~ 564231 ρ⁷⁵ (B)N, W [10%] NU | ~ 126453 ρ⁶⁶ D | ~ τους 126453 κ

^ς ουν rel | 1 αυτοις [5%] TR

^τ μικρον χρονον f³⁵ (D)N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 ρ^{66,75} κ(B)W [2%] NU

^υ ευρησατε f³⁵ ρ⁶⁶ κD, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 με ρ⁷⁵ B, N [0.5%] [NU]

^φ ουτος ο λογος f³⁵ κ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 ρ^{66,75} B, D, N, W [10%] NU

^υ ευρησατε f³⁵ ρ⁶⁶ κD, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 με ρ⁷⁵ B [0.5%] [NU]

περὶ τοῦ Πνεύματος, ὃ^v ἤμελλον^w λαμβάνειν οἱ πιστευόντες^x εἰς αὐτόν, οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον^y ὅτι^z Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.)

40 Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου^a ἀκούσαντες τὸν λόγον^b ἔλεγον, «Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Προφήτης.» 41 Ἄλλοι ἔλεγον, «Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.» Ἄλλοι ἔλεγον.^c «Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; 42 Οὐχί^d ἡ Γραφή εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ, καὶ ἀπὸ Βηθλεέμ, τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαυὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;»^e 43 Σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο^f δι' αὐτόν. 44 Τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.

The operatives are empty-handed

45 Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι, «Διὰ τί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;» 46 Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, «Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος^g ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.»^h 47 Ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι· «Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; 48 Μὴ τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων; 49 Ἄλλⁱ ὁ ὄχλος οὗτος, ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί^j εἰσιν.»

50 Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς (ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς αὐτόν,^{k,l} εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν), 51 «Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον^m καὶ γινῶ τί ποιεῖ;» 52 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπονⁿ αὐτῷ· «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ;

^v ο **f**³⁵ **g**⁷⁵B [30%] NU | ου **g**⁶⁶κD,N,W [70%] CP,HF,RP,OC,TR

^w ημελλον **f**³⁵ **κ** [50%] | εμελλον **g**^{66,75}B,D,N [50%] CP,HF,RP,OC,TR,NU | --- W

^x πιστευοντες **f**³⁵ **κ**D,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | πιστευσαντες **g**⁶⁶B,W [0.5%] NU

^y αγιον **f**³⁵ **g**⁶⁶N,W (97.1%) CP,HF,RP,OC,TR | --- **g**⁷⁵κT (1.9%) NU | 1 δεδομενον B (0.7%) | 1 επ αυτοις D (alone) | four other variants (0.3%)

^z οτι *rell* | 1 ο [15%] TR

^a πολλοι ουν εκ του οχλου **f**³⁵ N [97.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 3452 **g**⁷⁵κB,D,W [2%] NU | 1345 οι **g**⁶⁶ | four other variants

^b τον λογον **f**³⁵ (53.2%) CP,HF,RP,OC,TR | των λογων (18.5%) | 12 αυτου (8.7%) | 12 τουτου (7.8%) | των λογων αυτου W (5.7%) | των λογων τουτων **g**⁷⁵B,N,T (5.1%) NU | αυτου των λογων τουτων **g**⁶⁶κD | --- (0.5%) | five further variants (0.4%)

^c αλλοι ελεγον **f**³⁵ **g**⁶⁶κ(D) [85%] CP,HF,RP,OC | 1 δε 2 [10%] TR | οι δε 2 **g**⁷⁵B,N,W [2%] NU | --- [3%]

^d ουχι **f**³⁵ **κ**(D,W) [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ουχ **g**^{66,75} [0.5%] NU | ουκ B,N

^e ο χριστος ερχεται **f**³⁵ **g**⁶⁶κ(D) (97.1%) CP,HF,RP,OC,TR | ~ 312 **g**⁷⁵B,T,W (0.8%) NU | 12 ερχετε N | 3 (0.5%) | long omissions (1.6%)

^f εν τω οχλω εγενετο **f**³⁵ [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 4123 **g**^{66,75}κB,N,W [1%] NU | ~ 4 εις τον οχλον D

^g ουτως ελαλησεν ανθρωπος **f**³⁵ [98%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 132 **g**⁶⁶κD | ~ 213 **g**⁷⁵B,N,W [1%] NU | two other readings

^h ως ουτος ο ανθρωπος **f**³⁵ (97.9%) CP,HF,RP,OC,TR | ~ 1342 (0.4%) | 1234 λαλει (0.4%) | 12 λαλει 34 **g**⁶⁶κ (0.2%) | 12 λαλει D (0.2%) | --- **g**⁷⁵B,T,W (1%) NU

ⁱ αλλ **f**³⁵ **κ**N,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | αλλα **g**⁶⁶B,D [0.5%] NU

^j επικαταρατοι **f**³⁵ D,N [99%] CP,HF,RP,OC,TR | επαρατοι **g**⁶⁶κB,W [1%] NU | απαρατοι **g**⁷⁵

^k νυκτος προς αυτον **f**³⁵ (89.1%) CP,HF,RP,OC,TR | ~ 231 D,N (8.2%) | 23 **g**^{66,75}B,T,W (0.7%) NU | 12 τον ιησου (1.2%) | long omissions **κ** (0.8%)

^l αυτον **f**³⁵ N (95.8%) CP,HF,RP,OC,TR | 1 το προτερον **g**⁶⁶(W) (2.7%) [NU] | 1 προτερον **g**⁷⁵B,T (0.7%) | 1 το πρωτον D (0.3%) | omit clause **κ** (0.5%)

^m παρ αυτου προτερον **f**³⁵ [85%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ πρωτον 12 **g**^{66,75}B,D,N,W [10%] NU | πρωτον **κ** | 12 πρωτον [5%]

ⁿ ειπον **f**³⁵ **κ** [97%] CP,HF,RP,OC,TR | ειπαν **g**^{66,75}B,D,N,W [3%] NU

Ἐρεύνησον^ο καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας^ρ οὐκ ἐγήγερται.»^{φτ} 53 Καὶ ἀπῆλθεν^ς ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

The Light of the world at work

8 1 Ἰησοῦς δὲ^ι ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. 2 Ὁρθρου δὲ πάλιν^μ παρεγένετο^ν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν.^ω καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.

A dirty deal

3 Ἄγουσιν δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς αὐτόν^κ γυναῖκα ἐπὶ^ν μοιχεία κατελιμμένην.^ζ καὶ στήσαντες αὐτήν ἐν^α μέσῳ 4 λέγουσιν^β αὐτῷ.^ς «Διδάσκαλε, ταύτην εὔρομεν^δ ἐπ’ αὐτοφώρῳ^ε μοιχευομένην.^ι 5 Ἐν δε^ς τῷ νόμῳ ἡμῶν Μωσῆς^η ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι.^ι Σὺ οὖν τί λέγεις;»^ι 6 Τοῦτο δὲ ἔλεγον^κ πειράζοντες^ι αὐτόν, ἵνα ἔχῳσιν^μ κατηγορίαν κατ’^ν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν^ο εἰς τὴν γῆν, μὴ προσποιούμενος.^ρ 7 Ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες^ι αὐτόν, ἀνακύψας^ι εἶπεν πρὸς αὐτούς,^ς «Ὁ ἀναμάρτητος

^ο ερευνησον **f**⁵⁵ **g**⁶⁶D,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | εραυνησον **g**⁷⁵KB, W [0.5%] NU

^ρ προφητης εκ της γαλιλαιας **f**⁵⁵ **rd**, W (97.5%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2341 **g**⁷⁵(B)N, T (2.2%) NU | ~ 234 ο 1 **g**⁶⁶ | two other readings (0.2%)

^φ εγηγερται **f**⁵⁵ [70%] CP, HF, RP, OC, TR | εγειρεται **g**^{66,75}KB, D, W [10%] NU | εγειρεται [20%] | εγειρετε N

^ι Verses 7:53-8:11 are omitted in about 15% of the extant MSS, including all the early uncials except Codex D (Codex C has a large lacuna from 7:3–8:34, while Codex A has a larger one, 6:50–8:52). For these verses I will cite the groups posited by von Soden as used in the H-F apparatus, rather than give percentages (**M**⁷ becomes **f**⁵⁵); however, Robinson’s collations have demonstrated that Soden ‘regularized’ the data rather drastically, so the H-F apparatus may in fact be rather misleading. For all that, until Robinson’s collations are fully analyzed, and the result made public, it’s the best we can do, except that I personally checked all the **f**⁵⁵ MSS (in Robinson’s collations) and guarantee that the citation of **f**⁵⁵ is correct—it represents 245 MSS in these verses. The two other large groups, **M**²&⁶, do exist, although rather ‘fuzzier’ than Soden let on; if the lesser groups, **M**^{1,2,3,4}, can actually be extracted from the morass of variation, they will presumably qualify as secondary developments, based on the three main groups. NU places the whole pericope within [[ ]], which means that it is regarded as a later addition.

^ς απηλθεν **f**⁵⁵ **M**^{4pt,6} HF, OC | απηλθον **M**^{4pt} | επορευθη **M**^{3,5} CP, RP, TR | επορευθησαν **M**^{1,2} D, NU

^ι ησους δε **f**⁵⁵ **M**^{1,2,3,5} D, CP, RP, OC, TR, NU | ~ και 1 **M**⁴ | ~ και ο 1 **M**⁶ HF

^μ παλιν **f**⁵⁵ **M**^{1,2,3,4,5} D, CP, RP, OC, TR, NU | 1 βαθεως **M**⁶ HF

^ν παρεγενετο **f**⁵⁵ **M**^{1,2,3,5} (D)CP, RP, OC, TR, NU | ηλθεν ο ιησους **M**⁶ HF | ηλθεν **M**⁴

^ω προς αυτον *rell* | --- **M**⁵ RP

^κ προς αυτον **f**⁵⁵ **M**^{1pt,3pt,5,6pt} CP, HF, RP, TR | --- **M**^{1pt,2,3pt,4,6pt} D, OC, NU

^ς επι **f**⁵⁵ **M**^{1,2,3,4,6} (D)CP, HF, OC, NU | εν **M**⁵ RP, TR

^ζ κατελιμνηνην *rell* | καταληφθησαν **M**⁵ RP

^α εν **f**⁵⁵ **M**^{1,2,5} D, CP, RP, OC, TR, NU | 1 τω **M**^{3,4,6} HF

^β λεγουσιν **f**⁵⁵ **M**^{1,2,5} D, CP, RP, OC, TR, NU | ειπον **M**^{3,4,6} HF

^δ αυτω **f**⁵⁵ **M**^{1,2,3,4,6} CP, HF, OC, TR, NU | 1 πειραζοντες **M**⁵ (D)RP

^ι ταυτην ευρομεν **f**⁵⁵ **M**⁶ CP, HF | αυτη η γυνη κατεληφθη **M**⁵ RP, TR | αυτη η γυνη ειληπται **M**^{2,3,4} | αυτη η γυνη κατεληπται **M**¹ D, OC, NU

^ε αυτοφωρω **f**⁵⁵ D [40%] HF, OC, TR, NU | αυτοφορω [60%] CP, RP (This split cuts across party lines—33% of **f**⁵⁵ reads -φορω—and so is not diagnostic.)

^ι μοιχευομενην **f**⁵⁵ **M**⁶ CP, HF | μοιχευομενη **M**^{1,2,3,4,5} D, RP, OC, TR, NU

^ς εν δε *rell* | ~ και 1 OC

^η ημων μωσης **f**⁵⁵ **M**^{2,3pt,6} CP, HF | 1 μωσης OC | ~ 2 ημιν **M**^{1pt,5} RP, TR | ημιν 2 **M**^{3pt,4} NU | 1 (D)

^ι λιθοβολεισθαι **f**⁵⁵ **M**^{1pt,5,6pt} CP, RP, TR | λιθαζειν **M**^{1pt,2,3,4,6} D, HF, OC, NU

^ι λεγεις **f**⁵⁵ **M**^{1pt,5,6pt} CP, RP, OC, TR, NU | 1 περι αυτης **M**^{1pt,2,3,4,6pt} D, HF

^κ ελεγον *rell* | ειπον OC

^ι πειραζοντες *rell* | εκπειραζοντες OC

^μ εχωσιν *rell* | σχωσιν OC

^ν κατηγοριαν κατ **f**⁵⁵ **M**^{2,3,4,6} CP, HF, OC | κατηγορειν **M**^{1,5} RP, TR, NU | --- D

^ο εγραφεν *rell* | κατεγραφεν **M**^{2pt} D, NU

^ρ μη προσποιουμενος **f**⁵⁵ **M**^{1pt,5,6pt} CP, RP | --- **M**^{1pt,2,3,4,6pt} D, HF, OC, TR, NU

^ι ερωτωντες **f**⁵⁵ **M**^{1,2pt,3,4,5} D, CP, RP, OC, TR, NU | επερωτωντες **M**^{2pt,6} HF

^ς ανακυψας **f**⁵⁵ **M**^{1pt,5} CP, RP, TR | ανεκυψεν και **M**^{2,3,4} D, OC, NU | αναβλεψας **M**⁶ HF

^ς προς αυτους **f**⁵⁵ **M**⁵ CP, RP, TR | αυτοις **M**^{1,2,3,4,6} D, HF, OC, NU

ὁμῶν πρῶτος¹ τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω.»^u **8** Καὶ πάλιν κάτω κύψας^v ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν. **9** Οἱ δὲ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι,^w ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἷς,^x ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἕως τῶν ἐσχάτων.^y Καὶ κατελείφθη μόνος ὁ Ἰησοῦς,^z καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ οὕσα.^a

10 Ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναίκος^b εἶπεν αὐτῇ.^c «Ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου;^d Οὐδεὶς σε κατέκρινεν;» **11** Ἡ δὲ εἶπεν, «Οὐδεὶς, Κύριε.» Εἶπεν δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς,^e «Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω.^f πορεύου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν^g μηκέτι ἀμάρτανε.»^h

Jesus dialogs with the Pharisees

12 Πάλιν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν¹ λέγων· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ² ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.» **13** Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι, «Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.» **14** Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Κὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστίν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι ἢ^k ποῦ ὑπάγω. **15** Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε· ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. **16** Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής^l ἐστίν· ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με Πατήρ. **17** Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστίν· **18** Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατήρ.» **19** Ἐλεγον οὖν αὐτῷ, «Ποῦ ἐστίν ὁ Πατήρ σου;» Ἀπεκρίθη^m Ἰησοῦς· «Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν Πατέρα μου. Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ᾔδειτε ἄν.»ⁿ **20** Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς^o ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

¹ πρῶτος *rell* | πρῶτον **M**^{5pt} RP

^u τον λιθον επι αυτη βαλετω **f**⁵ CP,TR | ~ 3 αυτην 125 **M**⁵ RP | ~ 253 αυτην **M**⁶ HF | ~ 3 αυτην 52 **M**^{1pt,2pt,4} D,NU | ~ 34512 **M**^{2pt,3} | ~ 34125 **M**^{1pt} | ~ 523 αυτην OC (The reading of OC is found in 90 MSS and 270 lectionaries, as collated by Robinson—it dominates the lectionaries.)

^v κατω κυψας *rell* | κατακυψας D,NU

^w και υπο της συνειδησεως ελεγχομενοι **f**⁵ **M**^{5,6pt} CP,RP,TR | --- **M**^{1,2,3,6pt} (D)HF,OC,NU | 1 (**M**⁴)

^x καθ' εις *rell* | καθεις **f**⁵ CP (I include this information for the record and so as not to lose sight of it, but since the *theta* indicates the presence of aspiration (rough breathing) there is no ambiguity. I stay with the conventional pointing.)

^y εως των εσχατων **f**⁵ **M**^{1pt,2,3,4,6} CP,HF,TR | --- **M**^{1pt,5} RP,OC,NU | D is wild

^z μονος ο ιησους **f**⁵ **M**^{2,5,6pt} CP,HF,RP,TR | ~ 231 **M**^{1pt,6pt} | 23 **M**^{3,4} OC | 1 D,NU

^a ουσα *rell* | εστωσα **M**^{1pt} TR

^b και μηδενα θεασαμενος πλιν της γυναικος **f**⁵ **M**⁵ CP,RP,TR | ειδεν αυτην και **M**^{3,4,6} HF | --- **M**^{1,2} D,OC,NU

^c αυτη **f**⁵ **M**⁵ CP,RP | γυναι **M**^{3pt,6} HF | 1 γυναι **M**^{1pt,2,3pt,4} OC,NU | 1 η γυνη TR | D is wild

^d εκεινοι οι κατηγοροι σου **f**⁵ **M**^{5,6pt} CP,RP,TR | 234 **M**^{1,2pt,3,4,6pt} HF | --- **M**^{2pt} D,OC,NU

^e ειπεν δε αυτη ο ιησους **f**⁵ **M**^{1pt,6} CP,HF,TR | 1245 **M**^{2,5} RP,OC | ~ 42513 **M**^{3,4} NU | ~ 421 D

^f κατακρινω *rell* | κρινω **M**⁵ RP

^g και απο του νυν **f**⁵ **M**^{1,2,3,6} CP,HF,OC[NU] | 1 **M**^{4pt,5} RP,TR | --- **M**^{4pt} | 234 D

^h 7:53-8:11 **f**⁵ D (85%) CP,HF,RP,OC,TR[NU] | --- **ϕ**^{66,75} NB,N,T,W (15%)

ⁱ αυτοις ο ιησους ελαλησεν **f**⁵ [87%] CP,HF,RP,OC | ~ 2314 [5%] TR | ~ 1423 **ϕ**⁶⁶ N(W) [5%] NU | ~ 143 **ϕ**⁷⁵ B | ~ 4123 D [2%] | ~ 2341 [1%] | 12341 N

^j περιπατηση *rell* | περιπατησει D [30%] TR

^k η **f**⁵ **ϕ**^{39,66,75} B,D(N)T [40%] CP,OC,NU | και **ϕ**⁷⁵ NW [50%] HF,RP,TR | omit whole clause [10%]

^l αληθης **f**⁵ **ϕ**⁶⁶ KN (97.6%) CP,HF,RP,OC,TR | αληθινη **ϕ**⁷⁵ B,D,T,W (1%) NU | αληθεια (0.2%) | δικατα (1%) | various omissions (0.3%) [homoioteleuton]

^m απεκριθη **f**⁵ **ϕ**^{66,75} B,D [85%] HF,RP,OC,NU | 1 ο KN,W [15%] CP,TR

ⁿ ηδειτε αν **f**⁵ (N) [98%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 **ϕ**^{39,66,75} B(N)W [2%] NU | 1 D

^o ο ιησους **f**⁵ (N) [97%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75} NB,D,W [3%] NU

“You will die in your sins”

21 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·^p «Ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν.» 22 Ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, «Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει, «Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν;» 23 Καὶ εἶπεν^q αὐτοῖς· «Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ· ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί. Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου^r ἐστέ· ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. 24 Εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.» 25 Ἔλεγον οὖν αὐτῷ, «Σὺ τίς εἶ;» Καὶ εἶπεν^s αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Τὴν ἀρχὴν ὃ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν. 26 Πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν, ἀλλ’ ὁ πέμψας με ἀληθὴς ἐστίν, καὶ ἐγὼ ἃ ἤκουσα παρ’ αὐτοῦ—ταῦτα λέγω^t εἰς τὸν κόσμον.» 27 Οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν. 28 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς^u ὁ Ἰησοῦς· «Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ ἀπ’ ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξεν με ὁ Πατήρ μου,^v ταῦτα λαλῶ. 29 Καὶ ὁ πέμψας με μετ’ ἐμοῦ ἐστίν. Οὐκ ἀφήκέν με μόνον ὁ Πατήρ,^w ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε.»

“The Truth will make you free”

30 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. 31 Ἔλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· «Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ· 32 καὶ γνώσεσθε τὴν Ἀλήθειαν, καὶ ἡ Ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.» 33 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον^x αὐτῷ·^y «Σπέρμα Ἀβραάμ^z ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε. Πῶς σὺ λέγεις ὅτι Ἐλεύθεροι γενήσεσθε;» 34 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλος ἐστίν τῆς ἁμαρτίας. 35 Ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. 36 Ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. 37 Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε, ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. 38 Ἐγὼ δ’ εἶδρακα παρὰ τῷ Πατρὶ μου,^b λαλῶ, καὶ ὑμεῖς οὖν ὁ^c εἰδράκατε^d παρὰ τῷ πατρὶ^e ὑμῶν^f ποιεῖτε.»

^p ο ἰησοῦς **ƒ**³⁵ N (98%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **Ɑ**^{39,66,75} **Ɑ**B, D, T, W (1.7%) NU | omit clause (0.3%)

^q καὶ εἶπεν **ƒ**³⁵ [97%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 *ελεγεν* **Ɑ**⁷⁵ B, D, N, W [3%] NU | *ελεγεν ουν* **Ɑ**⁶⁶ **Ɑ**

^r του κοσμου τουτου **ƒ**³⁵ **Ɑ**D, N (95.8%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **Ɑ**^{66,75} B, T, W (0.7%) NU | 12 (2%) | various long omissions (1.5%) [homoioteleuton]

^s καὶ εἶπεν **ƒ**³⁵ N [90%] CP, HF, RP, OC, TR | 2 **Ɑ**^{66,75} B, W [9.5%] NU | ~ 2 ουν **Ɑ**D [0.5%]

^t λεγω **ƒ**³⁵ [80%] CP, HF, RP, OC, TR | λαλω **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**B, D, N, W [20%] NU

^u αυτοις **ƒ**³⁵ **Ɑ**⁷⁵ N (97%) CP, HF, RP, OC, TR | [NU] | --- **Ɑ**⁶⁶ B, T, W (0.8%) | 1 *παλιν* (**Ɑ**)D (0.9%) | *παλιν* 1 (1%) | long omissions (0.2%)

^v μου **ƒ**³⁵ B [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**D, N, W [2%] NU

^w ο πατηρ **ƒ**³⁵ N [96%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**B, D, W [4%] NU

^x καὶ εἶπον **ƒ**³⁵ [30%] | --- **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**B, D, N, W [70%] CP, HF, RP, OC, TR, NU

^y αυτο **ƒ**³⁵ [99%] CP, HF, RP, OC, TR | προς αυτον **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**B(D)W [1%] NU | 1 οἱ ιουδαιοι N

^z ἀβρααμ **ƒ**³⁵ [50%] | ἀβρααμ *rell*

^a εγω ο **ƒ**³⁵ (92.7%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ α 1 **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**B, C, W (0.6%) NU | 1 α D, N (4.8%) | 1 (1.4%) | 1 οσα (0.1%) | various omissions (0.4%) [homoioteleuton]

^b μου **ƒ**³⁵ **Ɑ**(D)N (97.8%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **Ɑ**^{66,75} B, C(W) (1.1%) NU | three other variants (0.2%) | various long omissions (0.9%) [homoioteleuton]

^c ο **ƒ**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | α **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**B, C, D, N, W [10%] NU

^d εωρακατε **ƒ**³⁵ **Ɑ**⁶⁶ **Ɑ**D, N (86.8%) CP, HF, RP, OC, TR | ηκουσατε **Ɑ**⁷⁵ B, C, W (10%) NU | εωρακατε (2.4%) | three other variants (0.2%) | long omissions (0.7%) [homoioteleuton]

^e τω πατρι **ƒ**³⁵ D, N (89.5%) CP, HF, RP, OC, TR | του πατρος **Ɑ**^{66,75} **Ɑ**B, C, W (9.8%) NU | long omissions (0.7%) [homoioteleuton]

^f υμων **ƒ**³⁵ **Ɑ**C(D)N (98.2%) CP, HF, RP, OC, TR | ημων (0.4%) | μου (0.2%) | --- **Ɑ**^{66,75} B, W (0.6%) NU | long omissions (0.7%) [homoioteleuton]

“Your father is the devil”

39 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον^ε αὐτῷ, «Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε,^h τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε.ⁱ 40 νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὡς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν. 41 Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν.» Εἶπον οὖν^j αὐτῷ, «Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἓνα Πατέρα ἔχομεν—τὸν Θεόν.» 42 Εἶπεν οὖν^k αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ, ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξήλθον καὶ ἤκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ’ ἐμαντοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ’ ἐκεῖνός με ἀπέστειλεν. 43 Διὰ τί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε;—ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. 44 Ὑμεῖς ἐκ τοῦ^l πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ’ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ^m ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. Ὅταν λαλῇⁿ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. 45 Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι. 46 Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας; Εἰ δὲ^o ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; 47 Ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ.»

48 Ἀπεκρίθησαν οὖν^p οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ, «Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαριεῖτες^q εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις;» 49 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. 50 Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. 51 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμόν^r τηρήσῃ θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ, εἰς τὸν αἰῶνα.»

“Before Abraham was, I AM”

52 Εἶπον οὖν^s αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· «Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραάμ ἀπέθανεν καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ λέγεις, «Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου^t εἰς τὸν αἰῶνα.» 53 Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν; Καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον. Τίνα σεαυτὸν σὺ^u ποιεῖς;» 54 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· «Ἐάν ἐγὼ δοξάζω^v ἐμαντόν, ἢ δόξα μου οὐδὲν ἐστίν. Ἔστιν ὁ Πατὴρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι «Θεὸς ἡμῶν^w ἐστίν.» 55 Καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν. Καὶ ἐάν^x

^ε εἶπον f³⁵ W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | εἶπαν $\mathfrak{P}^{66,75}$ NB, C, D, N [1%] NU

^h ἦτε f³⁵ C, N, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | εστε $\mathfrak{P}^{66,75}$ NB, D [1%] NU

ⁱ ἐποιεῖτε f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ ND, W [50%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 av C, N [50%] TR | ποιεῖτε $\mathfrak{P}^{66B}$ [0.5%]

^j οὖν f³⁵ $\mathfrak{P}^{66,75}$ C, D, N [99%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- NB, W [1%]

^k οὖν f³⁵ ND [70%] CP, HF, RP, OC, TR | --- $\mathfrak{P}^{66,75}$ B, C, N, W [30%] NU

^l του *rell* | --- [20%] TR

^m οὐχ f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ C [90%] CP, HF, RP, OC, TR | οὐκ $\mathfrak{P}^{66}$ NB(D), N, W [10%] NU [In consequence, NU has the Imperfect of the verb, rather than the Perfect, and this choice is reflected in many translations.]

ⁿ λαλῇ *rell* | λαλεῖ N [20%]

^o δε f³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- $\mathfrak{P}^{66,75}$ NB, C, N, W [5%] NU | D omits verse 46

^p οὖν f³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- $\mathfrak{P}^{66,75}$ NB, C, D, N, W [5%] NU

^q σαμαριεῖτες f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ B, C, D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | σαμαριτης $\mathfrak{P}^{66}$ NB, W [1%] NU

^r τον λογον τον εμον f³⁵ $\mathfrak{P}^{66}$ N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 142 $\mathfrak{P}^{75}$ NB, C, D, W [1%] NU

^s οὖν f³⁵ $\mathfrak{P}^{75}$ D, N [99%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- $\mathfrak{P}^{66}$ NB, C, W [1%]

^t οὐ μὴ γεύσῃται (γεύσητε [5%]) θανάτου f³⁵ $\mathfrak{P}^{66,75}$ A, C, D, N, W [85%] CP, HF, RP, OC, NU | 12 γεύσεται 4 [15%] TR | 123 N | ~ θανάτων 12 θεωρησῃ B

^u συ f³⁵ [75%] CP, HF, RP, OC, TR | --- $\mathfrak{P}^{66,75}$ NA, B, C, D, N, W [25%] NU

^v δοξάζω f³⁵ $\mathfrak{P}^{66}$ A, N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | δοξασω $\mathfrak{P}^{75}$ NB, C, D, W [5%] NU

^w ἡμῶν f³⁵ $\mathfrak{P}^{66,75}$ A, C, N, W [70%] HF, RP, NU | ὑμῶν NB, D [30%] CP, OC, TR

^x και εαν f³⁵ $\mathfrak{P}^{66}$ A, C, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | καν $\mathfrak{P}^{75}$ NB, D, W [0.5%] NU

εἶπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὁμοιος ὑμῶν,^γ ψεύστης, ἀλλ' οἶδα αὐτόν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. 56 Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καί, εἶδεν καὶ ἐχάρη.»

57 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν, «Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας;» 58 Εἶπεν^ζ αὐτοῖς ὁ^α Ἰησοῦς, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι.» 59 Ἦραν οὖν λίθους ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν· Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη καὶ ἐξήλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν· καὶ παρήγεν οὕτως.^β

The man born blind

9 1 Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.^ς 2 Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, «Ραββί, τίς ἤμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ;» 3 Ἀπεκρίθη^δ Ἰησοῦς· «Οὔτε οὗτος ἤμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ. 4 Ἐμὲ^ε δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρας ἐστίν· ἔρχεται νῦν ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. 5 Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾤ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.»

The man is healed

6 Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσεν χαμαὶ καὶ ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πύσματος, καὶ ἐπέχρισεν^φ τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ.^ς 7 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ὑπάγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ» (ὁ ἐρμηνεύεται, Ἀπεσταλμένος). Ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθεν βλέπων.

8 Οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτόν τὸ πρότερον ὅτι τυφλὸς^η ἦν ἔλεγον, «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;» 9 Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι «Οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δὲ ὅτι^ι «Ὅμοιος^ι αὐτῷ ἐστιν.» Ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι «Εγὼ εἰμι.»

10 Ὑπέλεγον οὖν αὐτῷ, «Πῶς^κ ἀνεώχθησάν^ι σου^μ οἱ ὀφθαλμοί;» 11 Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· «Ἄνθρωπος^ν λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησεν καὶ ἐπέχρισέν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶπέν μοι,^ο «Ὑπάγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ^ρ Σιλωάμ καὶ νίψαι.»

^γ ὁμοιος ὑμων **f**⁵⁵ **NC**,N (93.3%) CP,HF,RP,OC,TR | ὁμοιος 2 (1.5%) | ~ 21 **Φ**⁶⁶ (0.8%) | 1 ὑμων **Φ**⁷⁵ A,B(D)W (3.5%) NU | three other variants (0.2%) | long omissions (0.6%) [homoioteleuton]

^ζ ειπεν *rell* | 1 ουν D,N [20%]

^α ο **f**⁵⁵ **Φ**⁶⁶ **KA**,D,N,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **Φ**⁷⁵ B,C [0.5%] NU

^β (+καὶ N 3%) διελθων (—δ. 1%) δια μεσου αυτων (+επορευετο C,N 2.4%) και (—κ. 1.3%) παρηγεν ουτως (—ο. 1%) **f**⁵⁵ A(C)N (99%) CP,HF,RP,OC,TR | --- **Φ**^{66,75} **KB**,D,W (1%) NU

^ς γενετης *rell* | γενετης [5%] | γεννητης [15%] | γενητης N [5%] | γεννητοις [10%]

^δ απεκριθη *rell* | 1 ο D,N [15%] TR

^ε εμε **f**⁵⁵ A,C,N (99.3%) CP,HF,RP,OC,TR | ημας **Φ**^{66,75} **KB**(D)(W) (0.5%) NU | long omission (0.2%) [homoioteleuton]

^φ επεχρισεν **f**⁵⁵ W [97%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 αυτου **Φ**⁶⁶⁽⁷⁵⁾ **KA**(D)N [2%] NU | επεθηκεν C [1%] | επεθηκεν αυτου B

^ς του τυφλου **f**⁵⁵ A,C,W [98%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **Φ**^{66,75} **KB** [2%] NU | αυτου D,N

^η τυφλος **f**⁵⁵ [90%] CP,HF,RP,OC,TR | προσαιτης **Φ**^{66,75} **KA**,B,C,D,N,W [10%] NU

^ι δε οτι **f**⁵⁵ A,D [98%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 **K** [1%] | --- **Φ**^{66,75} B,C,W [1%] NU | 2 N

^ι ομοιος **f**⁵⁵ A,D,N [98%] CP,HF,RP,OC,TR | ελεγον ουχι αλλα 1 **Φ**⁶⁶ **NC**,W [0.5%] NU | ελεγον ουχι αλλ 1 **Φ**⁷⁵ B [0.5%] | ουχι αλλ 1 [1%]

^κ πως **f**⁵⁵ **Φ**⁷⁵ A,B,W [99%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 ουν **Φ**⁶⁶ **NC**,D,N [1%] [NU]

^ι ανεωχθησαν **f**⁵⁵ A [75%] CP,HF,RP,OC,TR | ηνεωχθησαν **Φ**^{66,75} **KB**,C,D,N,W [25%] NU

^μ σου *rell* | σοι [15%] some TRs | --- **Φ**⁶⁶

^ο και ειπεν ανθρωπος **f**⁵⁵ A,N [98%] CP,HF,RP,OC,TR | ο 3 ο **Φ**⁶⁶ **KB** [1.5%] NU | 3 ο **Φ**⁷⁵ C [0.5%] | 3 D,W

^ο μοι **f**⁵⁵ **Φ**⁷⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 οτι **Φ**⁶⁶ **KB** [0.5%] NU

^ρ την κολυμβηθραν του **f**⁵⁵ A,N (97.6%) CP,HF,RP,OC,TR | τον **Φ**^{66,75} **KB**,D,W (2.1%) NU | --- (0.4%)

Ἀπελθὼν δὲ^α καὶ νισάμενος, ἀνέβλεψα.» 12 Εἶπον οὖν^β αὐτῷ, «Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;» Λέγει, «Οὐκ οἶδα.»

The man is excommunicated

13 Ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τὸν ποτε τυφλόν. 14 (Ἦν δὲ σάββατον ὅτε^γ τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀνέωξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.) 15 Πάλιν οὖν ἡρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεπεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Πηλὸν ἐπέθηκέν μου ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς,^δ καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.» 16 Ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές, «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν παρὰ τοῦ Θεοῦ,^ε ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ.» Ἄλλοι^ς ἔλεγον, «Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;» Καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς. 17 Λέγουσιν οὖν^ς τῷ τυφλῷ πάλιν, «Σὺ τί^ς λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠνοιξέν^ς σου τοὺς ὀφθαλμούς;» Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι «Προφήτης ἐστίν.»

18 Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν^ς καὶ ἀνέβλεπεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος. 19 Καὶ ἡρώτησαν αὐτοὺς λέγοντες: «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; Πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;»^α 20 Ἀπεκρίθησαν δὲ^β αὐτοῖς^ς οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπον· «Οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη. 21 Πῶς δὲ νῦν βλέπει οὐκ οἶδαμεν, ἢ τίς ἠνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν. Αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.^δ Αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ^ς λαλήσει.» 22 Ταῦτα εἶπον^ς οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, ἥδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται. 23 Διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον^ς ὅτι «Ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.»^η

24 Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον^ι ὃς ἦν τυφλὸς καὶ εἶπον^ι αὐτῷ· «Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος^κ ἀμαρτωλὸς ἐστίν.» 25 Ἀπεκρίθη οὖν^ι ἐκεῖνος καὶ εἶπεν·^μ «Εἰ ἀμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα. Ἐν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν, ἄρτι βλέπω.»

^α δε **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | οὖν **ϕ**^{66,75} **κ**B, D, N, W [3%] NU

^β ειπον οὖν **f**³⁵ N [97.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν 2 **ϕ**^{6D} | 1 A | ~ και 1 **ϕ**⁷⁵ [2%] | ~ και ειπαν **κ**B, W [alone] NU

^γ οτε **f**³⁵ A, D, N (99.1%) CP, HF, RP, OC, TR | εν η ημερα **ϕ**^{66,75} **κ**B, W (0.9%) NU

^δ επεθηκεν μου (μου N CP) επι τους οφθαλμους **f**³⁵ **ϕ**^{66,75} **κ**B(N) [95%] (CP) HF, RP, OC, NU | ~ 13452 D [5%] TR | ~ 21345 A

^ε ουτος ο ανθρωπος ουκ εστιν παρα του (-τ. A) θεου **f**³⁵ (A) [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 4516823 **ϕ**^{66,75} **κ**B, D, N, W [5%] NU

^ς αλλοι **f**³⁵ **ϕ**^{66,75} A, N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 δε **κ**B, D, W [3%] [NU]

^ς οὖν **f**³⁵ **ϕ**^{66,75} **κ**A, B(D) N, W [30%] CP, NU | --- [70%] HF, RP, OC, TR

^ς συ τι **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ A, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **κ**B [0.5%] NU | --- **ϕ**⁶⁶

^ς ηνοιξεν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A [88%] CP, HF, RP, OC, TR | ηνεωξεν **ϕ**⁷⁵ B, W [2%] NU | ανεωξεν [10%] | ηνουξεν D | ανεωξεν N

^ς τυφλος ην **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **ϕ**^{66,75} **κ**B, N, W [1%] NU | --- D

^ς αρτι βλεπει **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A(N) (98.6%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D, W (1%) NU | five other variants (0.4%)

^ς δε **f**³⁵ A, N [85%] CP, HF, RP, OC | οὖν **ϕ**^{66,75} **κ**B [5%] NU | --- D, W [10%] TR

^ς αυτοις **f**³⁵ A, D, N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B, W [5%] NU

^δ αυτος ηλικιαν εχει αυτον ερωτησατε **f**³⁵ A(N) [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 123 **ϕ**⁷⁵ **κ** | ~ 4523 **ϕ**⁶⁶ B(D) [2%] NU | 23 W

^ς εαυτου *rell* | αυτου D [20%] TR

^ς ειπον *rell* | ειπαν **κ** [alone] NU

^ς ειπον **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A, N, W [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν **ϕ**⁷⁵ **κ**B, D [0.5%] NU | --- [1%]

^ι ερωτησατε **f**³⁵ A [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | επερωτησατε **ϕ**^{66,75} **κ**B, W [0.5%] NU | ερωτατε D | ερωτησεται N

^ι εκ δευτερου τον ανθρωπον **f**³⁵ A, N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 3412 **ϕ**^{66,75} **κ**B, W [1%] NU | ~ αυτον 12 D

^ι ειπον **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν **ϕ**^{66,75} **κ**B, D, N, W [1%] NU

^κ ο ανθρωπος ουτος **f**³⁵ A, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **ϕ**^{66,75} (**κ**) B, W [0.5%] NU

^ι οὖν *rell* | --- [15%]

^μ και ειπεν **f**³⁵ N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**A, B, D, W [2%] NU

26 Εἶπον δὲ^δ αὐτῷ πάλιν^ο «Τί ἐποίησέν σοι; Πῶς ἀνέφξεν^ρ σου τοὺς ὀφθαλμούς;»
 27 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· «Εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε. Τί πάλιν θέλετε ἀκοῦειν; Μὴ
 καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταῖ^ι γενέσθαι;» 28 Ἐλοιδόρησαν^ρ αὐτὸν καὶ εἶπον· «Σὺ εἶ
 μαθητῆς ἐκείνου,^ς ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωσέως^ι ἐσμὲν μαθηταί. 29 Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωσεὶ^ι
 λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δέ—οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν.» 30 Ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ
 εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐν γὰρ τούτῳ^ν θαυμαστόν ἐστιν—ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστίν, καὶ
 ἀνέφξεν^ω μου τοὺς ὀφθαλμούς. 31 Οἶδαμεν δὲ^χ ὅτι ἀμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ’
 ἐάν τις θεοσεβῆς ἦ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῆ^ν, τούτου ἀκούει. 32 Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ
 ἠκούσθη ὅτι ἠνοιξέν^ν τις ὀφθαλμούς τυφλοῦ γεγεννημένου. 33 Εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ
 οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν.» 34 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον^α αὐτῷ, «Ἐν ἀμαρτίαις σὺ
 ἐγεννήθης ὅλως,^β καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;» Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.

35 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω^ς καὶ εὐρῶν αὐτόν, εἶπεν αὐτῷ,^δ «Σὺ
 πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;»^ε 36 Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, «Καὶ τίς ἐστίν, Κύριε,^φ
 ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;» 37 Εἶπεν δὲ^θ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Καὶ ἐώρακας^η αὐτόν καὶ ὁ λαλῶν
 μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν.» 38 Ὁ δὲ ἔφη, «Πιστεύω, Κύριε.» Καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.
 39 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, «Εἰς κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες
 βλέπωσιν, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.»

40 Καὶ^ι ἠκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ’ αὐτοῦ^ι καὶ εἶπον αὐτῷ, «Μὴ
 καὶ ἡμεῖς^κ τυφλοὶ ἐσμεν;» 41 Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἰ τυφλοὶ ἦτε οὐκ ἂν εἶχετε
 ἀμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε ὅτι «βλέπομεν,» ἢ οὐ^ν ἀμαρτία ὑμῶν μένει.

^δ δε f³⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC, TR | οὐν ϖ^{66,75} B, D, N, W [5%] NU | --- κ

^ο πάλιν f³⁵ ϖ⁶⁶ A [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ϖ⁷⁵ κB, D, W [0.5%] NU

^ρ ἀνεφξεν f³⁵ [30%] CP | ἠνεφξεν ϖ^{66,75} N, W [2%] | ἠνοιξεν A, B [63%] HF, RP, OC, TR, NU | ἠνουξεν κD [5%]

^ι αὐτου μαθηται *rell* | ~ 21 ϖ⁶⁶ κD [30%]

^ρ ελοιδορησαν f³⁵ ϖ⁶⁶ A [92%] CP, HF, RP, OC | και ι ϖ⁷⁵ κB, W [0.5%] NU | ι οὐν [5%] TR | οι δε ι D, N [2.5%]

^ς ει μαθητης εκεινου f³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 213 ϖ⁷⁵ κA, B(N)W [1.5%] NU | ~ 231 ϖ⁶⁶ D [0.5%]

^ι μωσεως f³⁵ A, B, N [98%] CP, HF, RP, TR | μουσεως ϖ⁷⁵ κD, W [2%] OC, NU

^ω μωσει f³⁵ A, N [50%] CP, HF | μωση [48%] RP, TR | μουσει ϖ^{66,75} κB, D, W [1%] OC, NU | μωση [1%]

^ν γαρ τουτω f³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 το ϖ⁽⁶⁶⁾⁷⁵ κB, N, W [1%] NU | ι τουτο [2%] | ~ 2 οὐν D

^ω ἀνεφξεν f³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ἠνοιξεν ϖ^{66,75} κB, D [0.5%] NU | ἠνεφξεν N, W [0.5%]

^ς δε f³⁵ A, N, W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ϖ^{66,75} κB, D [2%] NU

^ν ποιη *rell* | ποιει [15%]

^ν ἠνοιξεν f³⁵ ϖ⁶⁶ κA [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ἠνεφξεν B, N, W [0.5%] NU | ἀνεφξεν ϖ⁷⁵ [1.5%] | ἠνουξε D

^ε ειπον f³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν ϖ^{66,75} κB(D)W [1%] NU

^β ολως f³⁵ [25%] | ολος ϖ⁷⁵ κA, B, D, W [75%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | ο λογος ϖ⁶⁶

^ε ἠκουσεν ο ιησους οτι εξεβαλον αυτον εξω f³⁵ ϖ⁶⁶ A, D, W (88.3%) CP, HF, RP, OC, TR | 134567 ϖ⁷⁵ κB (0.4%) NU | two other variations (0.2%) | --- (11%) [The omission is an obvious case of homoioteleuton—the last three words are identical.]

^δ αυτω f³⁵ ϖ⁶⁶ A (99.4%) CP, HF, RP, OC, TR | --- ϖ⁷⁵ κB, D, W (0.6%) NU

^ε θεου f³⁵ A (99.6%) CP, HF, RP, OC, TR | ανθρωπου ϖ^{66,75} κB, D, W (0.4%) NU

^ρ απεκριθη εκεινος και ειπεν και τις εστιν κυριε f³⁵ [97.5%] CP, HF, RP, OC, NU | 1234678 [2%] TR | 567 εφη 8 ϖ⁷⁵ B, W | 12678 A | ~ 1234867 κ | 12567 εφη 8 ϖ⁶⁶

^θ δε f³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ϖ^{66,75} (κ)B(D)W [1%] NU

^η εωρακας f³⁵ κA, D [80%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | εορακας ϖ^{66,75} B, W [20%] | two other spellings

^ι και f³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ϖ^{66,75} κB, W [1%] NU | ~ δε D | ~ οὐν [1%]

^ι οντες μετ αυτου f³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 ϖ^{66,75} κB, D, W [3%] NU

^κ ημεις *rell* | υμεις CP

^ι η οὐν f³⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ι κB [3%] NU | και ι ϖ⁷⁵ | ι αι ϖ⁶⁶ | αι D, W [1%] | 121 [1%]

Jesus the Shepherd

A true shepherd

10¹ »Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εισερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶν καὶ ληστής. **2** Ὁ δὲ εισερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμὴν ἐστὶν τῶν προβάτων. **3** Τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει· καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ^m κατ' ὄνομα καὶ ἐξάγει αὐτά. **4** Καὶⁿ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλλῃ,^o ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ. **5** Ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν,^p ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτρίων τὴν φωνήν.» **6** Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν ἢ ἐλάλει αὐτοῖς.

The Door

7 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·^q «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι^r ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. **8** Πάντες ὅσοι ἤλθον πρὸ ἐμοῦ^s κλέπται εἰσὶν καὶ λησταί, ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. **9** Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα. Δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει. **10** Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ, καὶ θύσῃ, καὶ ἀπολέσῃ. Ἐγὼ ἤλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσιν, καὶ περισσὸν ἔχωσιν.

The Good Shepherd

11 »Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. **12** Ὁ μισθωτὸς δέ,^t καὶ οὐκ^u ὢν ποιμὴν, οὐ οὐκ εἰσὶν^v τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφήσιν τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.^w **13** Ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει^x ὅτι μισθωτὸς ἐστὶν καὶ οὐ μέλει^y αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.

14 »Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν.^z **15** Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὼ γινώσκω τὸν Πατέρα, καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων. **16** Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ^a ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν.^b καὶ γενήσεται^c μία ποίμνη, εἷς ποιμὴν.

^m καλεῖ **F**³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | φωνεῖ **Φ**^{66,75} **κ**A, B, D, W [2%] NU

ⁿ καὶ **F**³⁵ A, D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ δε [3%] | --- **Φ**^{66,75} **κ**B, W [2%] NU

^o πρόβατα εκβαλλῃ **F**³⁵ [50%] | 1 εκβαλη A [45%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 εκβαλει [3%] | παντα εκβαλη **Φ**⁷⁵ B, W [2%] NU | εκβαλη παντα **Φ**⁶⁶ | εκβαλη **κ** [All the verbs in verses 3 and 4 are in the present tense.]

^p ἀκολουθήσωσιν **F**³⁵ **Φ**^{66,66,75} **κ**, W [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀκολουθησουσιν A, B, D [3%] NU

^q πάλιν αυτοῖς ὁ ἰησοῦς **F**³⁵ D (84.4%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2134 **κ**A (9.2%) | ~ 2341 (1.6%) | 234 **Φ**^{45,66} W (3%) | 134 **Φ**⁷⁵ (0.5%) NU | 12 (0.5%) | 14 B (alone) | --- (0.2%) | long omissions (0.4%) [homoioteleuton]

^r οτι **F**³⁵ **Φ**⁶⁶ **κ**A, D, W (73.2%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | --- **Φ**⁷⁵ B (26.8%)

^s ἤλθον προ ἐμοῦ **F**³⁵ **Φ**⁶⁶ A, B, D, W [45%] OC [NU] | ~ 231 [5%] TR | 1 **Φ**⁷⁵ **κ** [50%] CP, HF, RP

^t μισθωτος δε **F**³⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **Φ**⁶⁶ **κ**D [3%] | 1 **Φ**^{45,75} B, W [2%] NU

^u οὐκ rell | ουχ CP

^v εἰσιν **F**³⁵ D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐστιν **Φ**^{45,66,75} **κ**A, B, W [5%] NU

^w τα προβατα **F**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **Φ**^{45,66,75} **κ**B, D, W [3%] NU

^x ο δε μισθωτος φευγει **F**³⁵ (A) [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **Φ**^{45,66,75} **κ**B, D, W [3%] NU

^y μελει rell | μελλει [30%]

^z γινωσκονται υπο των εμων **F**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | γινωσκουσιν με τα εμα **Φ**⁽⁴⁵⁾⁶⁶⁽⁷⁵⁾ (**κ**B) W [1%] NU | γεινωσιν εμε τα εμα D

^a με δεῖ **F**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **Φ**^{45,66,75} **κ**B, D, W [3%] NU

^b ακουσουσιν **F**³⁵ **Φ**^{66,75} B, D (60.9%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | ακουσωσιν **κ**A, W (38.1%) | ακουουσιν (0.5%) | ακουσονται (0.2%) | four other variants (0.3%)

^c γενησεται **F**³⁵ **Φ**⁶⁶ **κ**A (97.9%) CP, HF, RP, OC, TR | γενησονται **Φ**⁴⁵ B, D, W (1.9%) NU | two other variants (0.2%)

17 »Διὰ τοῦτο ὁ Πατήρ με^d ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. 18 Οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ’ ἐμοῦ, ἀλλ’ ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ’ ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι^e αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατρὸς μου.»

19 Σχίσμα οὖν^f πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους. 20 Ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται. Τί αὐτοῦ ἀκούετε;» 21 Ἄλλοι ἔλεγον· «Ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστιν δαιμονιζομένου. Μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν;»^g

“My sheep hear my voice”

22 Ἐγένετο δὲ^h τὰ Ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ χειμῶνⁱ ἦν. 23 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ Στοᾷ^k Σολομῶνος.^l 24 Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον αὐτῷ· «Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἶρεις; Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπέ ἡμῖν παρρησίᾳ.» 25 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε. Τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου—ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. 26 Ἄλλ’^m ὑμεῖς οὐ πιστεύετε, οὐ γάρⁿ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς εἶπον ὑμῖν.^o 27 Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει,^p κἀγὼ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσίν μοι. 28 Κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς,^q καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ οὐχ ἀρπάσει τις αὐτά ἐκ τῆς χειρὸς μου. 29 Ὁ Πατήρ μου, ὃς^r δέδωκέν μοι, μείζων πάντων^s ἐστίν· καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάξειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου.^t 30 Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν.»

31 Ἐβάστασαν οὖν^u πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. 32 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Πολλὰ κατὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν^v ἐκ τοῦ Πατρὸς μου.^w Διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετε με;»^x 33 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες,^y «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας· καὶ ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν.»

^d ὁ πατήρ με **f**³⁵ A, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **ϕ**^{66,75} **κ**B, D [1%] NU

^e θεῖναι *rell* | θηναί [10%]

^f οὖν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A(D) (98.7%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B, W (1.3%) NU

^g ἀνοίγειν **f**³⁵ A(D) [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀνοίξει **ϕ**⁶⁶ **κ**B, W [3%] NU

^h δε **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A(D) [98%] CP, HF, RP, OC, TR | τότε **ϕ**⁷⁵ B, W [1%] NU | --- [1%]

ⁱ εν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ **κ**D [90%] CP, HF, RP | 1 τοῖς **ϕ**⁶⁶ A, B, W [10%] OC, TR, NU

^j και χειμῶν **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | 2 **ϕ**^{66,75} **κ**B, D, W [3%] NU | 2 δε **ϕ**⁴⁵

^k στοα **f**³⁵ **κ**A, D [85%] CP, HF, RP | 1 του **ϕ**^{66,75} B, W [15%] OC, TR, NU

^l σολομῶνος **f**³⁵ **ϕ**^{45,66} **κ**B, D [80%] CP, HF, RP, OC, NU | σολομωντος A, W [20%] TR

^m αλλ **f**³⁵ D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | αλλα **ϕ**^{66,75} **κ**A, B, W [5%] NU

ⁿ ου γαρ **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | οτι ουκ **ϕ**^{66,75} **κ**B, D, W [3%] NU

^o καθως ειπον υμιν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A, D (95.4%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁷⁵ **κ**B, W (4.6%) NU

^p ακουει **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵ A, D [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ακουουσιν **ϕ**⁶⁶ **κ**B, W [3%] NU

^q ζων αιωνιον διδομι αυτοις **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A, D (98.4%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 3412 **ϕ**⁷⁵ **κ**B, W (1.6%) NU

^r ους **f**³⁵ **ϕ**^{66,75} A (97.6%) CP, HF, RP, OC, TR | ο **κ**B, D, W (0.7%) NU | ους (1.1%) | ως (0.3%) | long omissions (0.4%) (**ϕ**^{66,75} 4.8% have *εδωκεν*.)

^s μειζων παντων **f**³⁵ (**ϕ**⁶⁶) (98%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **κ**D, W (0.8%) | μειζον 2 A (0.5%) | ~ 2 μειζον B (0.4%) NU | long omissions (0.3%) (**ϕ**⁷⁵ joins ~ 21, but the crucial vowel is missing.)

^t μου **f**³⁵ A, D, W (99.1%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**B (0.9%) NU

^u ουν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A(D) (98.7%) CP, HF, RP, OC, TR | --- (**ϕ**⁴⁵) **κ**B, W (1.3%) NU

^v κατα εργα εδειξα υμιν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ D (87.7%) CP, HF, RP, OC, TR | 234 W (0.8%) | 134 (1.3%) | ~ 2134 **ϕ**^{45v} **κ**A (9.7%) NU | ~ 2341 B (0.2%) | ~ 1342 (0.2%) | ~ 3421 **ϕ**^{75v} (alone)

^w μου **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A, W (99.4%) CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**B, D (0.4%) NU | long omissions (0.2%) (Both **ϕ**⁴⁵ & ⁷⁵ have lacunae, but there is enough space for the pronoun.)

^x λιθαζετε με **f**³⁵ (**ϕ**⁶⁶ A, W) D (98.9%) CP, HF, RP, OC, TR | ~ εμε 1 **ϕ**⁴⁵ **κ**B (1.1%) NU

^y λεγοντες **f**³⁵ D [90%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{45,66} **κ**A, B, W [10%] NU

34 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·^z «Οὐκ ἔστιν γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν,^a Ἐγὼ εἶπα,^b θεοὶ ἐστε; 35 Εἰ ἐκείνους εἶπεν θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο—καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ Γραφή— 36 ὃν ὁ Πατὴρ ἡγίασεν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε ὅτι Ἐκείνους, ὅτι εἶπον, Ἐγὼ εἶμι; 37 Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι. 38 Εἰ δὲ ποιῶ, κὰν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε,^c τοῖς ἔργοις πιστεύσατε,^d ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε^e ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ Πατὴρ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.»^f

39 Ἐζήτουν οὖν^g πάλιν πιάσαι αὐτόν,^h καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.

The last three months

40 Καὶ ἀπῆλθεν πάλινⁱ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. 41 Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν καὶ ἔλεγον ὅτι «Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν^j οὐδέν, πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου ἀληθῆ ἦν.» 42 Καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ^k ἐκεῖ εἰς αὐτόν.^l

Lazarus of Bethany

11 1 Ἦν δὲ τις ἀσθενῶν, Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κόμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. 2 (Ἦν δὲ Μαρία^m ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρῳ καὶ ἐκμάζασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν εαυτῆς,ⁿ ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει.) 3 Ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτόν λέγουσαι, «Κύριε, ἴδε, ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ.»

Jesus lets Lazarus die on purpose

4 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστιν πρὸς θάνατον ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς.» 5 (Ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον.) 6 Ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας. 7 Ἐπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς,^o «Ἄγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.»

8 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, «Ραββί,^p νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;» 9 Ἀπεκρίθη^q Ἰησοῦς· «Οὐχὶ δώδεκά ὥραι εἰσιν^r τῆς ἡμέρας; Ἐάν τις

^z αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς **ƒ**³⁵ **ϕ**⁷⁵ **κ**^Α [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | 13 **ϕ**⁴⁵ B, W | ~ 3 καὶ εἶπεν 1 **ϕ**⁶⁶ | 123 καὶ εἶπεν D

^a ὑμῶν **ƒ**³⁵ A [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 οἱ **ϕ**^{66,75} B, W [1%] NU | οἱ **ϕ**⁴⁵ (κ)D [0.5%]

^b εἶπα **ƒ**³⁵ **ϕ**^{45,66,75} **κ**^Β, W [70%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | εἶπον A, D [30%]

^c πιστεύητε **ƒ**³⁵ **ϕ**^{45,75} B [89%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | πιστεύετε A [10%] | πιστεύεται **κ**W [0.5%] | πιστεύηται **ϕ**⁶⁶ | θελετε πιστεύειν D

^d πιστεύσατε **ƒ**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC, TR | πιστεύσαται **ϕ**⁶⁶ | πιστεύετε **ϕ**⁷⁵ B [5%] NU | πιστεύεται **κ**D, W

^e πιστεύσητε **ƒ**³⁵ A (94.7%) CP, HF, RP, OC, TR | πιστεύητε **κ** (1.3%) | γνώσκητε **ϕ**⁴⁵⁽⁶⁶⁾⁷⁵ B (1.4%) NU | γινώσκητε (W) (0.4%) | --- D (0.4%) | long omissions (1.6%) [homoioteleuton]

^f αὐτῷ **ƒ**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | τῷ πατρὶ **ϕ**⁷⁵ **κ**^Β, D, W [1%] NU | 1 πατρὶ **ϕ**⁶⁶

^g οὖν **ƒ**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**^Α, W [75%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | δε **ϕ**⁴⁵ | --- **ϕ**⁷⁵ B [25%] | ~ καὶ D

^h οὖν παλιν πιάσαι αὐτόν **ƒ**³⁵ (18.9%) OC | ~ 1243 **ϕ**⁶⁶ (32.8%) CP, HF, RP, TR | ~ 1423 A, W (12%) NU | ~ 1432 (0.2%) | ~ 2143 (0.2%) | ~ 243 B (30.3%) | ~ 423 (3.4%) | ~ 143 (**ϕ**⁴⁵) **κ** (1.2%) | ~ 43 D (0.6%) | six further variants (0.4%)

ⁱ πάλιν **ƒ**³⁵ **ϕ**⁴⁵ **κ**^Α, B, D, W (89.5%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | --- **ϕ**⁶⁶ (10.5%)

^j σημεῖον ἐποίησεν **ƒ**³⁵ **ϕ**^{45,66,75} **κ**^Α, B, D (88.4%) CP, HF, RP, OC, TR, NU | ~ 21 W (10.8%) | seven other variants (0.8%)

^k ἐπίστευσαν πολλοὶ **ƒ**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **ϕ**^{45,66,75} **κ**^Β, D (W) [3%] NU

^l ἐκεῖ εἰς αὐτόν **ƒ**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 **ϕ**^{66,75} **κ**^Α, B, D, W [10%] NU | 23 **ϕ**⁴⁵

^m μαρία **ƒ**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**^Α, D, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ B [0.5%] NU

ⁿ εαυτῆς **ƒ**³⁵ [40%] | αὐτῆς **ϕ**^{45,66,75} **κ**^Α, B, D, W [60%] CP, HF, RP, OC, TR, NU

^o μαθηταῖς *rell* | 1 αὐτοῦ A, D [20%] CP

^p ραββί **ƒ**³⁵ **ϕ**^{75v} [90%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | ραββει **ϕ**^{45,66} **κ**^Α, B, C, D, W [10%]

^q ἀπεκρίθη **ƒ**³⁵ **ϕ**^{66,75} **κ**^Α, B, C, D, W [85%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 ο **ϕ**⁴⁵ [15%] TR

^r ὥρα εἰσιν **ƒ**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**^Α, B, C, W [60%] CP, NU | ~ 21 [40%] HF, RP, OC, TR | ὥρας εχει D

περιπατῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει. 10 Ἐὰν δέ τις περιπατῆ ἐν τῇ νυκτὶ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.»

11 Ταῦτα εἶπεν, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω^s αὐτόν.» 12 Εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,^t «Κύριε, εἰ κεκοίμηται σωθήσεται.» 13 Εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει. 14 Τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρησίᾳ· «Λάζαρος ἀπέθανεν. 15 Καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ. Ἀλλὰ^u ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.» 16 Εἶπεν οὖν Θωμᾶς (ὁ λεγόμενος Δίδυμος) τοῖς συμμαθηταῖς,^v «Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.»

17 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς, εὔρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη^w ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. 18 (Ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε· 19 καὶ πολλοί^x ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ^y Μάρθαν καὶ Μαρίαν,^z ἵνα παραμυθῆσονται^a αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν.^b) 20 Ἡ οὖν Μάρθα, ὡς ἤκουσεν ὅτι^c Ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαρία^d δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.

Martha

21 Εἶπεν οὖν^e Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν· «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει.^f 22 Ἀλλὰ^g καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι ὁ Θεός.» 23 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.» 24 Λέγει αὐτῷ^h Μάρθα, «Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.» 25 Εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· «Εγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· 26 καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Πιστεύεις τοῦτο;» 27 Λέγει αὐτῷ, «Ναί, Κύριε, ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶⁱ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.»

Mary

28 Καὶ ταῦτα^j εἰποῦσα, ἀπῆλθεν καὶ ἐφώνησεν Μαρίαν^k τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, λάθρᾳ εἰποῦσα, «Ὁ διδάσκαλος πάρεστιν καὶ φωνεῖ σε.» 29 Ἐκεῖνη^l ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται^m ταχῶς

^s ἐξυπνίσω *rell* | ἐξυπνησῶ [15%] | ἐξυπνίσαι D

^t οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 αὐτοῦ **g**^{66,75} B, C [8%] NU | ~ αὐτοῦ 12 **h** D, W [2%] | αὐτοῦ A

^u ἀλλὰ *rell* | ἀλλ. B [20%] OC, TR

^v συμμαθηταῖς **f**³⁵ **g**⁷⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | συμμαθηταῖς **g**⁶⁶ **h** A, B, C, D, W [5%] | μαθηταῖς [5%]

^w τέσσαρας ἡμερας ἡδη **f**³⁵ [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 132 **g**⁷⁵ B, C [1%] NU | ~ 312 **g**⁶⁶ | 12 A, D | τέσσαρες 23 **h** | two other variants

^x καὶ πολλοὶ **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2 δε **g**^{66,75} **h** B, C, D, W [1%] NU | ~ 2 οὖν [1%]

^y τας περὶ **f**³⁵ A [99%] HF, RP, OC, TR | τὴν **g**^{66,75} **h** B, C, W [1%] CP, NU | --- D | one other variant

^z μαριαν **f**³⁵ **g**⁶⁶ **h** A, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ **g**⁷⁵ B, C, D [1%] NU

^a παραμυθησονται *rell* | παραμυθησονται [15%]

^b αὐτων **f**³⁵ A, C [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **g**^{45,66,75} **h** B, D, W [1%] NU

^c οτι **f**³⁵ **g**^{45,66,75} **h** A, B, C, D, W [90%] CP, HF, RP, NU | 1 ο [10%] OC, TR

^d μαρια *rell* | μαριαμ [1%] NU

^e οὖν **f**³⁵ A [60%] CP, HF, RP | 1 η **g**^{66,75} **h** B, C, D, W [40%] OC, TR, NU

^f ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει **f**³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 45 ἀπεθανεν 123 **g**⁷⁵ **h** B, C, W [0.5%] NU | 12345 ἀπεθανεν **g**^{45,66} [2%] | ~ 451236 A | ~ 45123 ἀπεθανεν D | ~ 45 ἀπεθανεν 312 [1%] | two other variants [1%]

^g ἀλλὰ **f**³⁵ **g**^{45,66} A, D, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **g**⁷⁵ **h** B, C [1%]

^h αὐτοῦ **f**³⁵ **g**^{45,75} **h** A, W [85%] HF, RP, OC, TR | 1 η **g**⁶⁶ B, C, D [15%] CP, NU

ⁱ εἰ *rell* | --- OC

^j ταῦτα **f**³⁵ **g**⁶⁶ A, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | τοῦτο **g**⁷⁵ **h** B, C, W [0.5%] NU

^k μαριαν **f**³⁵ **g**^{45,66} **h** W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ **g**⁷⁵ A, B, C (D) [5%] NU

^l ἐκεῖνη **f**³⁵ **g**⁶⁶ A, D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 δε **g**⁷⁵ **h** B, C, W [2%] NU

^m ἐγείρεται **f**³⁵ **g**^{45,66} A [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ηγεροθη **g**⁷⁵ **h** B, C, D, W [1.5%] NU

καὶ ἔρχεταιⁿ πρὸς αὐτόν. **30** (Οὐπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. **31** Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ἰδόντες τὴν Μαρίαν^p ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες^q ὅτι «Ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον ἵνα κλάυση ἐκεῖ.») **32** Ἡ οὖν Μαρία,^r ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ^s Ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτόν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας,^t λέγουσα αὐτῷ, «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε οὐκ ἂν ἀπέθανέν μου^u ὁ ἀδελφός.»

Jesus is troubled

33 Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτήν κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν. **34** Καὶ εἶπεν, «Ποῦ θεθείκατε αὐτόν;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε.» **35** Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς. **36** Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, «Ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν.» **37** Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον,^v «Οὐκ ἠδύνατο^w οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;» **38** Ἰησοῦς οὖν, πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον.

Jesus raises Lazarus from the dead

Ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. **39** Λέγει ὁ Ἰησοῦς, «Ἄρατε τὸν λίθον.» Λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος,^x Μάρθα, «Κύριε, ἦδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστιν.» **40** Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Οὐκ εἶπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσης ὄψει^y τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;» **41** Ἦραν οὖν τὸν λίθον οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος.^z Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπεν· «Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. **42** Ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.» **43** Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλη ἐκράυγασεν, «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω.» **44** Καὶ^a ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Λύσατε αὐτόν καὶ ἄφετε^b ὑπάγειν.»

The reaction

45 Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίαν,^c καὶ θεασάμενοι^d ἔποίησεν ὁ Ἰησοῦς,^e ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. **46** Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ὅσα^f ἐποίησεν ὁ^g Ἰησοῦς. **47** Συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ

ⁿ ἐρχεται **f**³⁵ **g**^{45,66} A, D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ηρχετο **g**⁷⁵ **h** B, C, W [1%] NU

^o ην εν **f**³⁵ A, D [96.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 επι 2 **g**⁷⁵ **h** B, C, W [2%] NU | 1 επι επι **g**⁶⁶ [1%] | 1 επι **g**⁴⁵ [0.5%]

^p μαριαν **f**³⁵ **g**⁶⁶ **h** A, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ **g**⁷⁵ B, C, D [1%] NU

^q λεγοντες **f**³⁵ **g**⁶⁶ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | δοξαντες **h** B, C, D, W [2%] NU | δοξαζοντες **g**⁷⁵

^r μαρια **f**³⁵ **g**^{45,66} **h** A, D, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ **g**⁷⁵ B, C [1%] NU

^s ο **f**³⁵ **g**⁴⁵ W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **g**⁶⁶ **h** A, B, C, D [5%] NU

^t αυτου εις τους ποδας **f**³⁵ **g**⁶⁶ A [78%] CP, HF, RP, OC | ~ 2341 [20%] TR | 1 προς 34 **h** B, C, W [2%] NU | ~ προς 341 D

^u απεθανεν μου **f**³⁵ **g**⁴⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **g**^{66,75} **h** B, C, D, W [1%] NU

^v ειπον **f**³⁵ **g**⁽⁶⁶⁾⁷⁵ B, C, D, W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν **h** [alone] NU | ελεγον A [5%]

^w ηδυνατο **f**³⁵ **h** A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | εδυνατο **g**⁶⁶ B, C, D, W [1%] NU

^x τεθνηκωτος **f**³⁵ [97%] CP, HF, RP, OC, TR | τετελευτηκωτος **h** A, B, C, D, W [1%] NU | τετελευκωτος **g**⁶⁶ | τελευτηκωτος [2%]

^y οψει **f**³⁵ [70%] CP, HF, RP, OC, TR | ομη **g**⁶⁶ **h** A, B, C, D, W [30%] NU

^z ου ην ο τεθνηκωος κειμενος **f**³⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 A [2%] | --- **g**^{66,75} **h** B, C, D, W [2%] NU

^a και **f**³⁵ **g**⁴⁵ **h** A, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **g**^{66,75} B, C [0.5%] NU | 1 ευθυς D

^b αφετε **f**³⁵ (N) A, D, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 αυτον **g**⁴⁵⁽⁶⁶⁾⁷⁵ B, C [1%] NU

^c μαριαν **f**³⁵ **g**^{45,66} **h** A, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ **g**⁶⁶ B, C, D [0.5%] NU

^d a *rell* | οσα CP | ο **g**⁶⁶ B, C, D [1%]

^e ο ιησους **f**³⁵ D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 2 **h** | --- **g**^{6,45,66} A, B, C, W [2%] NU

^f οσα **f**³⁵ A [29%] | α **g**⁶⁶ **h** B [70%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | ο C, D [1%]

^g ο **f**³⁵ **h** A, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **g**⁶⁶ B, C, D [0.5%] NU

οἱ Φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· «Τί ποιοῦμεν; Ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ.^h 48 Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως,ⁱ πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.»

49 Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν, Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς, «Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, 50 οὐδὲ διαλογίζεσθε^j ὅτι συμφέρει ἡμῖν^k ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.» 51 (Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν^l ὅτι ἐμελλεν ὁ^m Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους· 52 καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμέναⁿ συναγάγῃ^o εἰς ἓν.) 53 Ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλευσαντο^p ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

A tactical withdrawal

54 Ἰησοῦς οὖν^q οὐκέτι παρηρησία περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν. Κάκει διέτριβεν^r μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.^s

The Passover is near

55 Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ Πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς. 56 Ἐζήτησαν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ'^t ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες, «Τί ὑμῖν δοκεῖ^u—ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;» 57 Δεδώκεισαν δὲ καὶ^v οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολήν,^w ἵνα ἐάν τις γνῶ πού ἐστιν, μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

The last week

Mary anoints Jesus' feet

12 1 Ὁ οὖν Ἰησοῦς, πρὸ ἐξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος (ὁ τεθνηκώς,^x ὃν ἠγειρεν ἐκ νεκρῶν).^y 2 Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ—καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει, ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν^z τῶν ἀνακειμένων σὺν^a αὐτῷ. 3 Ἡ οὖν Μαρία,^b λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου, πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειπεν τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ

^h σημεῖα ποιεῖ **f**³⁵ D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **ϕ**^{45v,66} **κ**A, B, W [2%] NU

ⁱ οὕτως **f**³⁵ **ϕ**^{45,66} **κ**A, B, D, W [50%] CP, RP, NU (Just for the record, *sigma* before consonant.)

^j διαλογίζεσθε **f**³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | λογίζεσθε **ϕ**⁶⁶ **κ**A, B, D, W [2%] NU

^k ἡμῖν **f**³⁵ A, W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ὑμῖν **ϕ**^{45,66} B, D [2%] NU | --- **κ**

^l προεφήτευσεν **f**³⁵ A, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐπροφήτευσεν **ϕ**^{45,66} **κ**B, D [1%] NU

^m ὁ **f**³⁵ [35%] CP, OC, TR | --- **ϕ**^{45,66} **κ**A, B (D, W) [65%] HF, RP, NU

ⁿ διεσκορπισμένα *rell* | διασκορπισμένα CP | εσκορπισμένα **ϕ**^{45,66} D

^o συναγαγῇ *rell* | συναγαγεῖ [1%] CP

^p συνεβουλευσαντο **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | εβουλευσαντο **ϕ**^{45,66,75} **κ**B, D, W [2%] NU

^q ἰησοῦς οὖν **f**³⁵ A, D [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ ο 21 **ϕ**^{75v} **κ**B, W [3%] NU | ο δε 1 **ϕ**⁶⁶

^r διέτριβεν **f**³⁵ (**ϕ**⁴⁵) A, D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | εμεινεν **ϕ**^{66,75} **κ**B, W [1%] NU

^s αὐτου **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B, D, W [2%] NU

^t μετ *rell* | μετὰ [1%] CP

^u ὑμιν δοκεῖ **f**³⁵ [20%] | ~ 21 **ϕ**^{45v,66,75v} **κ**A, B, W [80%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | δοκεῖτε D | two other variants

^v καὶ **f**³⁵ D [90%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**^{66,75} **κ**A, B, W [10%] NU

^w ἐντολήν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A, D [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐντολας **κ**B, W [3%] NU

^x ὁ τεθνηκώς **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**B, W [0.5%] NU

^y ἐκ νεκρῶν **f**³⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 ἰησοῦς **ϕ**⁶⁶ B [alone] NU | 12 ο ἰησοῦς A, D, W [5%] | ἰησοῦς 12 **κ**

^z ἦν **f**³⁵ A, D, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ἐκ **κ**B [0.5%] NU | ἐκ **ϕ**⁶⁶

^a ἀνακειμένων σὺν *rell* | συνανακειμένων W [10%] TR

^b μαρια **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A, D, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ B [1%] NU

ἐξέμαξεν ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὄσμῆς τοῦ μύρου.

Judas has a problem

4 Λέγει οὖν^c εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης^d (ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι), 5 «Διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;» 6 (Εἶπεν δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν^e αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτῃς ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν, καί^f τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.) 7 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· «Ἄφες αὐτήν·^g εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν^h αὐτό. 8 Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.»

Lazarus is a problem

9 Ἐγὼ οὖνⁱ ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστίν· καὶ ἦλθον, οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. 10 Ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν, 11 ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

The 'Triumphal' Entry

12 Τῇ ἐπαύριον^j ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν εορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ^k Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, 13 ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν^l αὐτῷ. Καὶ ἔκραζον·^m «Ὡσαννά.» «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.»ⁿ «Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.» 14 Εὐρῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄναριον, ἐκάθισεν^o ἐπ' αὐτῷ·^p καθὼς ἐστίν γεγραμμένον· 15 «Μὴ φοβοῦ, θύγατερ^q Σιών· ἰδοὺ, ὁ Βασιλεὺς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.» 16 (Ταῦτα δε^r οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^s τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ^t Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.)

17 Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. 18 Διὰ τοῦτο καὶ ὑπήνησεν αὐτῷ^u ὁ ὄχλος, ὅτι

^c οὖν **f**³⁵ A,D,Q [99%] CP, HF, RP, OC, TR | δε **φ**⁶⁶ KB, W [0.5%] NU | --- [0.5%]

^d εἰς εκ των μαθητων αυτου ιουδας σιμωνος ισκαριωτης **f**³⁵ A [97.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1234567 ο 8 [1%] | ~ 6 ο 812345 **κ** [0.5%] [NU] | ~ 6 ο 81345 **φ**^{66,75} B, W [1%] | 1345678 Q | three other variants

^e εμελεν **f**³⁵ **φ**^{66,75} A, B, D, Q, W [40%] HF, RP, OC, TR, NU | εμελλεν **f**^{35pt} [60%] CP | one other variant

^f ειχεν και **f**³⁵ **φ**⁶⁶ A [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | εχων **φ**⁷⁵ KB, D, Q, W [1%] NU | εχων 2 [0.5%]

^g αυτην **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ινα **φ**^{66,75} KB, D, Q, W [2%] NU | 1 οτι [1%]

^h τετηρηκεν **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | τηρηση **φ**^{66,75} KB(D)Q, W [2%] NU

ⁱ ουν **f**³⁵ **φ**^{66,75} A, Q [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ο KB, W [0.5%] [NU] | δε (D)

^j επαυριον **f**³⁵ A, D, Q, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | επαυριον ο **φ**⁶⁶ B [0.5%] NU

^k ο **f**³⁵ **φ**^{66,75} B [40%] CP, TR, NU | --- **κ**(A)D, Q, W [60%] HF, RP, OC

^l απαντησιν **f**³⁵ A [38%] | υπαντησιν **φ**^{66,75} KB, Q, W [60%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | συναντησιν D [2%] [Moulton & Milligan (p. 53) opine that απαντησις “seems to have been a kind of *l.t.* for the official welcome of a newly arrived dignitary—a usage which accords excellently with its NT usage”.]

^m εκραζον **f**³⁵ A [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | εκραυγαζον **φ**⁷⁵ KD, W [1%] NU | εκραυγασαν **φ**⁶⁶ B, Q [0.5%]

ⁿ κυριου **f**³⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC | 1 ο **φ**⁶⁶ D [4%] TR | 1 και ο **φ**⁷⁵ KB, Q, W [1%] [NU]

^o εκαθισεν *rell* | εκαθησεν [10%] CP

^p αυτω **f**³⁵ [30%] CP | αυτω **φ**^{66,75} A, B, D, Q, W [70%] HF, RP, OC, TR, NU [The dative fits better with verse 15 than does the accusative.]

^q θυγατερ **f**³⁵ **κ** [97%] CP, HF, RP, OC, TR | θυγατηρ **φ**⁶⁶ A, B, D, Q, W [3%] NU

^r δε **f**³⁵ A, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**⁶⁶ KB, Q, W [0.5%] NU

^s οι μαθηται αυτου **f**³⁵ **φ**⁶⁶ A, D, Q, W [97.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **φ**⁷⁵ KB [0.5%] NU | 12 [2%]

^t ο **f**³⁵ D, W [80%] CP, HF, OC, TR | --- **φ**^{66,75} A, B, Q [20%] RP, NU

^u και υπηνησεν αυτω **f**³⁵ A(D)Q, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | 23 **φ**^{66,75} [1%] | ~ 231 B

ἤκουσεν^v τοῦτο αὐτὸν πεποικέναι τὸ σημεῖον. 19 Οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· «Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.»

Some Greeks

20 Ἦσαν δέ τινες Ἑλληνες^w ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. 21 Οὗτοι οὖν προσῆλθον Φίλιππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες, «Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν.» 22 Ἐρχεται^x Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, καὶ πάλιν^y Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος^z λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ. 23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο^a αὐτοῖς λέγων· «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου. 24 Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πεσὼν εἰς τὴν γῆν, ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει. 25 Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει^b αὐτήν, καὶ ὁ μισθὸν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. 26 Ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις,^c ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται. Καί,^d ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ Πατήρ.

A Voice out of Heaven

27 »Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραται, καὶ τί εἶπω—«Πάτερ, σῶσον με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης»; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην— 28 «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα.» » Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, «Καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω.» 29 Ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας ἔλεγεν βροντὴν γεγονέναι. Ἄλλοι ἔλεγον, «Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν.» 30 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν·^e «Οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνή^f γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. 31 Νῦν κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου·^g νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. 32 Κἀγώ, ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκυσώ πρὸς ἑμαυτόν.» 33 (Τοῦτο δὲ ἔλεγεν σημαίνων ποῖω θανάτῳ ἡμελλεν^h ἀποθνήσκειν.) 34 Ἀπεκρίθηⁱ αὐτῷ ὁ ὄχλος· «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις,^j «Δεῖ^k ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου»; Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου;»

35 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν^l ἐστίν. Περιπατεῖτε ἕως^m τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει. 36 Ἔωςⁿ τὸ φῶς ἔχετε, πιστεῦτε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε.» Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

^v ἠκουσεν f³⁵ [90%] CP, HF, RP, TR | ἠκουσαν ρ^{66,75} κA, B, D, Q, W [10%] OC, NU

^w τινες ελληνες f³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 ρ^{66,75} κB, Q, W [3%] NU | ~ καὶ 21 D

^x ερχεται f³⁵ κA, D, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ο ρ^{66,75} B [1%] NU

^y καὶ πάλιν f³⁵ ρ⁶⁶ W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ερχεται ρ⁷⁵ A, B [0.5%] NU | 12 ερχεται κ [0.5%] | 2 D

^z φιλιππος f³⁵ ρ⁶⁶ D, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 καὶ ρ⁷⁵ κA, B [1%] NU

^a απεκρινατο f³⁵ A, D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | αποκρινεται ρ^{66,75} κ(B)W [1%] NU | απεκριθη [1%]

^b απολεσει f³⁵ A, D [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | απολλυει ρ^{66,75} κB, W [1%] NU | two other variants [0.5%]

^c διακονη τις f³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 ρ^{66,75} κA, B(D)W [9%] NU | διακονει 2 [1%]

^d καὶ f³⁵ A [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ρ^{66,75} κB, D, W [5%] NU

^e ιησους καὶ ειπεν f³⁵ ρ⁶⁶ D, W [50%] CP, RP, NU | ο 123 A [50%] HF, OC, TR | ~ 231 ρ⁷⁵ B | 1 κ

^f αυτη η φωνη f³⁵ [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 ρ^{66,75} κA, B, D, W [3%] NU

^g τουτου ρell | --- ρ⁶⁶ D, W, CP

^h ημελλεν f³⁵ ρ^{66,75} A, B, D, W [60%] CP, OC, TR, NU | εμελλεν κ [40%] HF, RP

ⁱ απεκριθη f³⁵ A, D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ουν ρ^{66,75} κB, W [1%] NU

^j συ λεγεις f³⁵ ρ⁶⁶ κA, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 ρ⁷⁵ B, W [0.5%] NU

^k δει f³⁵ ρ⁷⁵ [70%] CP, HF, RP, OC | οτι 1 ρ⁶⁶ κA, B, D, W [30%] TR, NU

^l μεθ υμων f³⁵ A [90%] CP, HF, RP, OC, TR | εν υμιν ρ^{66,75} κB, D, W [10%] NU

^m εως f³⁵ ρ⁶⁶ κ [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ως ρ⁷⁵ A, B, W [3%] NU | ουν ως D

ⁿ εως f³⁵ ρ⁶⁶ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ως ρ⁷⁵ κA, B, D, W [2%] NU

^o ο f³⁵ ρ⁷⁵ A, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ρ⁶⁶ κB, D [0.5%] NU

An editorial comment

37 Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν· 38 ἵνα ὁ λόγος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῆ, ὃν εἶπεν· «Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; Καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίμι ἀπεκαλύφθη;» 39 Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαΐας· 40 «Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεπόρωκεν^p αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσιν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιστραφῶσιν,^q καὶ ἰάσωμαι^r αὐτούς.» 41 Ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτε^s εἶδεν τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησεν περὶ αὐτοῦ.

42 Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· 43 ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢπερ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

The last public word

44 Ἰησοῦς δὲ ἔκραξεν καὶ εἶπεν· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με. 45 Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με. 46 Ἐγὼ, φῶς, εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη. 47 Καί, ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων καὶ μὴ πιστεύσῃ,^u ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. 48 Ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν—ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· 49 ὅτι ἐγὼ ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκεν,^v τί εἶπω καὶ τί λαλήσω. 50 Καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰωνίως ἐστίν· Ἄ οὐν λαλῶ ἐγὼ,^w καθὼς εἶρηκέν μοι ὁ Πατήρ, οὕτως λαλῶ.»

The last night

13 1 Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν^x αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.

Jesus washes the disciples' feet

2 Καὶ δεῖπνου γενομένου^y (τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου ἵνα αὐτόν παραδῷ),^z 3 εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς^a ὅτι πάντα δέδωκεν^b αὐτῷ ὁ Πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθεν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, 4 ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου καὶ τίθησιν τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν. 5 Εἶτα βάλλει

^p πεπόρωκεν f³⁵ [95.5%] CP, HF, RP, OC, TR | επωρωσεν A, B [2%] NU | επηρωσεν $\Phi^{66,75}$ $\kappa\omega$ [2%] | --- D | four other variants

^q επιστραφωσιν f³⁵ A [95.5%] CP, HF, RP, OC, TR | στραφωσιν $\Phi^{66,75v}$ (N) B, D [0.5%] NU | επιστρεψωσιν W [2%] | at least four further variants [2%]

^r ἰασωμαί f³⁵ [80%] CP, HF, RP, TR | ἰασομαι $\Phi^{66,75}$ $\kappa\alpha$, B, D, W [20%] OC, NU

^s ὅτε f³⁵ D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ὅτι $\Phi^{66,75}$ $\kappa\alpha$, B [2%] NU | ἐπει W

^t ἀλλ' f³⁵ Φ^{66} A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀλλά Φ^{75} $\kappa\beta$, D, W [1%] NU

^u πιστευσῃ f³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | φυλαξῆ $\Phi^{(66)75}$ $\kappa\alpha$, B, D, W [10%] NU

^v ἔδωκεν f³⁵ D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | δεδωκαν Φ^{66} $\kappa\alpha$, B, W [5%] NU

^w λαλῶ ἐγὼ f³⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 $\Phi^{66,75v}$ $\kappa\alpha$, B, W [4%] NU | 1 D

^x ἐληλυθεν f³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ἦλθεν $\kappa\alpha$, B, W [10%] NU | ἦκει Φ^{66} | παρην D

^y γενομένου f³⁵ (Φ^{66}) A, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | γινομένου B [0.3%] NU | γετινομένου $\kappa\omega$

^z ἰουδα σιμωνος ἰσκαριωτου ἵνα αὐτον παραδῷ f³⁵ A [96.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 23456 [1%] | ~ 4 παραδοι 5 ἰουδα 2 ἰσκαριωτης $\kappa\beta$ | ~ 465 ἰουδα 23 [2%] | ~ 4 παραδοι 5 ἰουδα 23 [none!] NU | ~ 465 ἰουδα σιμωνος ἰσκαριωτης Φ^{66} | ~ 465 ἰδα 2 ἰσκαριωτη W | two further variants D [NU serves up a lovely patchwork quilt.]

^a ὁ ἰησοῦς f³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- Φ^{66} $\kappa\beta$, D, W [1%] NU | δε 12 [1%]

^b δέδωκεν f³⁵ Φ^{66} A, D [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ἔδωκεν $\kappa\beta$, W [3%] NU

ὑδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος.

Simon Peter

6 Ἐρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον· καὶ^δ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, «Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας;» 7 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα.» 8 Λέγει αὐτῷ^ε Πέτρος, «Οὐ μὴ νίψης τοὺς πόδας μου^ϛ εἰς τὸν αἰῶνα.» Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,^ς «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ^η ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.» 9 Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, «Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν.» 10 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ὁ λελουμένος οὐ χρεῖαν ἔχει^ι ἢ τοὺς πόδας^ι νίψασθαι, ἀλλ' ἔστιν καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.» 11 (Ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν,^κ «Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε.»)

Jesus explains His action

12 Ὅτε οὖν ἐνιψεν τοὺς πόδας αὐτῶν^λ καὶ^μ ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν^ν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· «Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; 13 Ὑμεῖς φωνεῖτέ με «Ὁ Διδάσκαλος,» καὶ «Ὁ Κύριος,» καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. 14 Εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. 15 Ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα^ο ὑμῖν, ἵνα καθὼς^ρ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.^ϛ

16 »Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. 17 Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοι ἐστε ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

18 »Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω—ἐγὼ^ϛ οἶδα οὐς^ς ἐξελεξάμην. Ἀλλ' ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῆ· «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ^ι τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.» 19 Ἄρ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε^υ ὅτι ἐγὼ εἰμι. 20 Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἐάν^ν τινα πέμψω ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.»

^ς καὶ **f³⁵** **KA,W** [99.5%] **CP,HF,RP,OC,TR** | --- **ϕ⁶⁶B,D** [0.5%] **NU**

^δ ἐκεῖνος **f³⁵** **A,D,W** [99.5%] **CP,HF,RP,OC,TR** | --- **ϕ⁶⁶(K)B** [0.5%] **NU**

^ε αὐτῷ *rell* | **ι ο** [15%]

^ϛ νίψης τοὺς ποδοὺς μου **f³⁵** **KA** [97%] **CP,HF,RP,OC,TR** | ~ 1423 **ϕ⁶⁶B,C,W** [1%] **NU** | ~ 4123 **D** [2%]

^ς αὐτὸ ο ἰησοῦς **f³⁵** **K** [94%] **CP,HF,RP,OC,TR** | ~ 31 **A,B,C** [0.5%] **NU** | 13 **ϕ⁶⁶W** [5%] | 3 **D** [0.5%]

^η οὐκ *rell* | οὐχ **CP**

^ι οὐ χρεῖαν ἔχει **f³⁵** **D** [99%] **CP,HF,RP,OC,TR** | ~ οὐκ 32 **ϕ⁶⁶KA,B,C,W** [1%] **NU**

^ι ἡ τοὺς ποδας **f³⁵** **A** [96%] **CP,HF,RP,OC,TR** | εἰ μὴ 23 **B,C,W** [3%] **NU** | εἰ μὴ 23 μόνον **ϕ⁶⁶(D)** | 23 [0.5%] | --- **K**

^κ εἶπεν **f³⁵** **KA** [99%] **CP,HF,RP,OC,TR** | **ι ο** **ϕ⁶⁶B,C,W** [1%] **NU** | --- **D**

^λ αὐτῶν *rell* | τῶν μαθητῶν [15%]

^μ καὶ **f³⁵** **B,C,D,W** [99%] **CP,HF,RP,OC,TR** | --- **ϕ⁶⁶KA** [1%]

^ν ἀναπεσῶν **f³⁵** **D** [99%] **CP,HF,RP,OC,TR** | καὶ ἀνεπεσεν **KB,C,W** [0.5%] **NU** | καὶ **ι ο** **ϕ⁶⁶** [0.5%] | --- **A**

^ο δέδωκα **f³⁵** **ϕ⁶⁶KA** [35%] **CP,OC** | ἐδῶκα **B,C,D,W** [65%] **HF,RP,TR,NU**

^ρ καθὼς **f³⁵** [25%] | **ι ο** **ϕ⁶⁶KA,B,C,D,W** [75%] **CP,HF,RP,OC,TR,NU**

^ϛ ποιῆτε *rell* | ποιεῖτε **D** [30%]

^ϛ ἐγὼ *rell* | **ι ο** γάρ **KA** [15%]

^ς οὐς **f³⁵** **ϕ⁶⁶A,D,W** [98%] **CP,HF,RP,OC,TR** | **ι ο** **ϕ⁶⁶B,C** [2%] **NU**

^ι μετ' ἐμοῦ **f³⁵** **ϕ⁶⁶KA,D,W** [99.5%] **CP,HF,RP,OC,TR** | μου **B,C** [0.5%] **NU**

^υ ὅταν γένηται πιστεύσητε **f³⁵** **A** [98%] **CP,HF,RP,OC,TR** | **ι ο** πιστευσηται **D,W** [1%] | **ι ο** πιστευητε **C** | ~ 312 [0.5%] **NU**

| ~ πιστευσηται **ι ο** **ϕ⁶⁶K** | ~ πιστευητε **ι ο** **B**

^ν ἐάν **f³⁵** **D** [97%] **CP,HF,RP,OC,TR** | ἀν **ϕ⁶⁶KB,C,W** [3%] **NU** | α **A**

The traitor is identified

21 Ταῦτα εἰπὼν ὁ^w Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι καὶ ἐμαρτύρησεν καὶ εἶπεν, «Ἄμην, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.» 22 Ἔβλεπον δὲ^x πρὸς^y ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. 23 Ἦν δὲ^z ἀνακειμένος εἷς^a τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. 24 Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. 25 Ἐπιπεσὼν^b δὲ^c ἐκεῖνος^d ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ, «Κύριε, τίς ἐστιν;» 26 Ἀποκρίνεται ὁ^e Ἰησοῦς, «Ἐκεῖνος ἐστὶν ὃς ἐγὼ βάρνας^f τὸ ψωμίον ἐπιδώσω.»^g Καὶ ἐμβάρνας^h τὸ ψωμίονⁱ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτη.^j 27 Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσηλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ὁ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον.» 28 (Τοῦτο δὲ^k οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. 29 Τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ^l Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ^m Ἰησοῦς, «Ἀγόρασον ὧν χρειαίαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν,» ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῶ.) 30 Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλθεν.ⁿ Ἦν δὲ νύξ.

A new commandment

31 Ὅτε^o ἐξῆλθεν, λέγει ὁ^p Ἰησοῦς· «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. 32 Εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ,^q καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ,^r καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

33 »Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. Ζητήσατέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ὅπου ὑπάγω ἐγώ,^s ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν,» καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.

34 »Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς—ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. 35 Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.»

^w ο **f**³⁵ A,C,D,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B [0.5%]

^x δε **f**³⁵ [20%] | οὖν **ϕ**⁶⁶ (N)A,D,W [79.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- B,C [0.5%] NU

^y πρὸς **f**³⁵ [25%] | εἰς **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,C,D,W [75%] CP, HF, RP, OC, TR, NU

^z δε **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,D,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- B,C [0.5%] NU

^a εἰς **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, TR | 1 εκ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,C,D,W [10%] OC, NU

^b ἐπιπεσῶν **f**³⁵ **κ**A,D,W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀναπεσῶν **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C [5%] NU

^c δε **f**³⁵ A [96%] CP, HF, RP, OC, TR | οὖν **ϕ**⁶⁶ **κ**A,D,W [4%] NU | --- B,C

^d ἐκεῖνος **f**³⁵ **κ**A,D,W [50%] CP, OC, TR | 1 οὐτως **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C [45%] HF, RP, NU | 1 οὐτος [5%]

^e ο **f**³⁵ **κ**A,C,D [97%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B,W [3%]

^f βάρνας **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ** [95%] CP, HF, RP, OC, TR | βαψω B,C [1%] NU | ἐμβάρνας A(D,W) [4%]

^g ἐπιδώσω **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | καὶ δώσω αὐτῷ B,C [0.5%] NU | δώσω (W) | two other variants

^h καὶ ἐμβάρνας **f**³⁵ A(W) [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ βάρνας οὖν **κ**B,C [0.5%] NU | 1 βάρνας D [0.5%] | 1 ψας **ϕ**⁶⁶

ⁱ ψωμίον **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,D,W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 λαμβανει καὶ B,C [2%] [NU]

^j ἰσκαριώτη **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A,W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ἰσκαριώτου **κ**B,C [2%] NU | ἀπο καρυωτου D

^k δε **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,C,D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- B,W [0.5%]

^l ο **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**C,D [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**A,B,W [5%] NU

^m ο **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A,C,D,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **κ**B [0.5%]

ⁿ εὐθέως ἐξῆλθεν **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2 εὐθὺς **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C,D,W [1%] NU | ~ 2 εὐθεως [2%]

^o ὅτε **f**³⁵ A [75%] CP, HF, RP, TR | 1 οὖν **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C,D,W [25%] OC, NU

^p ο **f**³⁵ A,C,D,W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B [5%] NU

^q εἰ ο θεος ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C,D,W [2%]

^r ἐαυτῷ **f**³⁵ A,C,D,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | αὐτῷ **ϕ**⁶⁶ **κ**B [0.5%] NU

^s ὑπαγὼ ἐγώ **f**³⁵ [80%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **κ**A,B,C,D [19.5%] NU | 1 **ϕ**⁶⁶ W [0.5%]

Jesus warns Peter

36 Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, «Κύριε, ποῦ ὑπάγεις;» Ἀπεκρίθη αὐτῷ¹ ὁ Ἰησοῦς, «Ὅπου ἐγὼ^ν ὑπάγω οὐ δύνασαι μοι^ω νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.»^χ
 37 Λέγει αὐτῷ^ν Πέτρος· «Κύριε, διὰ τί οὐ δύναμαι σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω.» 38 Ἀπεκρίθη^ν αὐτῷ^α ὁ Ἰησοῦς· «Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ^ε ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ^δ με τρίς.

The Way, the Truth, the Life

14¹ »Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. ² Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν (εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν).^ε Πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν. ³ Καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἐτοιμάσω^φ ὑμῖν τόπον,^ε πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ καὶ ὑμεῖς ἦτε. ⁴ Καὶ ὅπου ἐγὼ^h ὑπάγω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.»^ι

Thomas' question

5 Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς, «Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις, καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδένα;» 6 Λέγει αὐτῷ ὁ^κ Ἰησοῦς· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. ⁷ Εἰ ἐγνώκειτέ^λ με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν.^μ καὶ ἅπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν καὶ ἐωράκατε αὐτόν.»

Philip's question

8 Λέγει αὐτῷ Φίλιππος, «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.» 9 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Τοσοῦτον χρόνον^ν μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἐγνοκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἐωρακῶς ἐμὲ ἐώρακεν τὸν Πατέρα· καὶ^ο πῶς σὺ λέγεις, «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα»; ¹⁰ Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ^ρ ὑμῖν

¹ αὐτῷ f³⁵ ϳ⁶⁶κA,D,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR[NU] | --- B,C [0.5%]

² ο f³⁵ κ,D,W [99%] CP,HF,RP,OC,TR | --- ϳ⁶⁶A,B,C [1%] NU

^ν ἐγὼ f³⁵ κ,D [45%] CP,OC | --- ϳ⁶⁶A,B,C,W [55%] HF,RP,TR,NU

^ω μοι *rell* | με [1%] CP

^χ ὕστερον δε ἀκολουθήσεις μοι f³⁵ [97%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 1243 D | 123 A [1%] | ~ 321 ϳ⁶⁶κB,C,W [2%] NU

^γ αὐτῷ f³⁵ κA,C,D [80%] CP,HF,RP | 1 ο ϳ⁶⁶B,W [20%] OC,TR,NU

^ζ ἀπεκρίθη f³⁵ (D) [97%] CP,HF,RP,OC,TR | ἀποκρίνεται ϳ⁶⁶κA(B)C,W [3%] NU

^α αὐτῷ f³⁵ (D) [90%] CP,HF,RP,OC,TR | --- ϳ⁶⁶κA,B,C,W [10%] NU

^β ο f³⁵ W [98%] CP,HF,RP,OC,TR | --- ϳ⁶⁶κA,B,C,D [2%] NU

^ε φωνήσῃ f³⁵ ϳ⁶⁶κA,B,W [70%] CP,HF,RP,NU | φωνήσει C,D [30%] OC,TR

^δ ἀπαρνήσῃ f³⁵ κA,C(W) [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ἀρνήσῃ ϳ⁶⁶B,D [1%] NU

^ε ὑμῖν f³⁵ ϳ⁶⁶(N) [96%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 ὅτι κA,B,C,D,W [4%] NU

^φ καὶ ἐτοιμάσω f³⁵ ϳ⁶⁶κB,C,N [65%] CP,HF,OC,TR,NU | 2 A,W [15%] RP | ἐτοιμάσαι D [20%]

^ε ὑμῖν τοπον f³⁵ ϳ⁶⁶A,C,W [90%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 κB,D,N [10%] NU

^h ἐγὼ f³⁵ κA,B,C,N,Q [97%] CP,HF,RP,OC,TR[NU] | --- ϳ⁶⁶D,W [3%]

^ι καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε f³⁵ ϳ⁶⁶A,D,N [99%] CP,HF,RP,OC,TR | 23 κB,C,Q,W [1%] NU

^κ καὶ f³⁵ κA,D,N,Q [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- ϳ⁶⁶B,C,W [0.5%] NU

^ο ο f³⁵ A,B,C,D,N,Q,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR[NU] | --- ϳ⁶⁶κ [0.5%]

^λ ἐγνώκειτε f³⁵ A,B,C,N,Q [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ἐγνώκατε κD [0.5%] NU | ἐγνώκαται ϳ⁶⁶ | ἐγνώκεται W

^μ ἐγνώκειτε αν f³⁵ A,N,Q [98%] CP,HF,RP,OC,TR | αν ᾄδατε B,C [1.5%] | γνώσεσθε ϳ⁶⁶ [alone] NU | γνώσεσθαι κD,W [Poor NU!]

^ν τοσοῦτον χρόνον f³⁵ ϳ⁶⁶A,B,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | τοσοῦτω χρόνω κD,Q,W [0.5%] NU

^ο κA,D,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- ϳ⁶⁶κB,Q,W [0.5%] NU

^ρ λαλῶ f³⁵ ϳ⁶⁶κA,Q,W [99%] CP,HF,RP,OC,TR | λεγὼ ϳ⁶⁶N [0.5%] NU | --- B | λελαλῆκα D

ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ Πατὴρ ὁ^q ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα.^r 11 Πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί·^s εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.^t

Greater works than these

12 »Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει· καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα μου^u πορεύομαι. 13 Καί, ὅ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. 14 Ἐάν τι αἰτήσητε^v ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω. 15 Ἐάν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.^w 16 Καί, ἐγὼ^x ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα.^y 17 —τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει αὐτό·^z ὑμεῖς δὲ^a γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.

18 »Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. 19 Ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με. Ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.^b 20 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, κάγω^c ἐν ὑμῖν. 21 Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με. Ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ^d ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν.»

Judas' question

22 Λέγει αὐτῷ Ἰούδας (οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης), «Κύριε, καὶ τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;» 23 Ἀπεκρίθη^f Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Ἐάν τις ἀγαπᾶ με, τὸν λόγον μου τηρήσει. Καὶ ὁ Πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.^g 24 Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ, ὁ λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς.

The Teacher, the peace; the Father, the enemy

25 »Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων. 26 Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.^h

^q ο **f**³⁵ NA,D,N,Q,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75}B [0.5%] NU

^r αυτος ποιει τα εργα **f**³⁵ A,Q [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 2341 **ϕ**⁷⁵W [0.5%] | ~ 234 αυτου **ϕ**⁶⁶NB,D [0.5%] NU

^s εμοι *rell* | 1 εστιν CP,some TRs

^t μοι **f**³⁵ A,B,Q [99%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75}ND,W [1%] NU

^u μου **f**³⁵ [95%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75}NA,B,D,Q,W [5%] NU

^v αιτησητε **f**³⁵ A,D,Q [80%] CP,HF,OC,TR | 1 με **ϕ**⁶⁶NB,W [19%] RP,NU | omit whole verse [1%]

^w τηρησατε **f**³⁵ A,D,Q,W [99%] CP,HF,RP,OC,TR | τηρησατε B [0.5%] NU | τηρησητε **κ** | τηρησηται **ϕ**⁶⁶

^x και εγω **f**³⁵ A,W [98%] CP,HF,RP,OC,TR | καγω **ϕ**⁶⁶NB,D,Q [2%] NU

^y μενη μεθ υμων εις τον αιωνα **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶A,W [98%] CP,HF,RP,OC,TR | η 23456 Q [0.5%] | μενει 23456 [1%] | ~ 145623 D | ~ 23456 η **ϕ**⁷⁵B,NU | ~ 23 η 456 **κ**

^z αυτο **f**³⁵ A,Q [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75}NB,W [0.5%] NU | αυτον D

^a δε **f**³⁵ A,D [99%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**^{66,75}NB,Q,W [1%] NU

^b ζησεσθε **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶D,Q [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ζησητε **ϕ**⁷⁵B,NU | ζησησθαι NA,W [0.5%]

^c καγω **f**³⁵ **ϕ**^{66,75}NA,B,D,Q,W [80%] CP,HF,OC,TR,NU | και εγω [20%] RP

^d και εγω **f**³⁵ A,W [98%] CP,HF,RP,OC,TR | καγω **ϕ**^{66,75}NB,D,Q [2%] NU

^e και **f**³⁵ NQ,W [95%] CP,HF,RP,OC[NU] | --- **ϕ**^{66,75}A,B,D [5%] TR

^f απεκριθη *rell* | 1 ο [15%] TR

^g ποιησομεν **f**³⁵ A [91.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ποιησομεθα **ϕ**^{66,75}NB,W [3%] NU | ποιησωμεν [5%] | ποιησωμεθα [0.5%] | ποιησομαι D

^h υμιν **f**³⁵ NA,D [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 εγω B [0.5%] [NU]

27 »Ειρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω.

28 »Ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, <Ἵπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.> Εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἂν ὅτι εἶπον, ⁱ <Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα,> ὅτι ὁ Πατὴρ μου ^j μείζων μου ἐστίν.

29 Καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν, πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιστεῦσητε.

30 »Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν, ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου^k ἄρχων· καί, ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. 31 Ἄλλ' ἵνα γινῶ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν Πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ Πατὴρ, οὕτως ποιῶ.

»Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

The true vine

15 ¹ »Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ Πατὴρ μου ὁ γεωργός ἐστίν. ² Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν^l φέρῃ. ³ Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν. ⁴ Μείνατε ἐν ἐμοί, καὶ ἐν ὑμῖν. Καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρεν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνη^m ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτωςⁿ οὐδὲ ὑμεῖς ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε.^o

⁵ »Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. Ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν· ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. ⁶ Ἐὰν μὴ τις μείνη^p ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω, ὡς τὸ κλῆμα, καὶ ἐξηράνθη· καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ^q πῦρ βάλλουσιν, καὶ καίεται. ⁷ Ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνη, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσεσθε,^r καὶ γενήσεται ὑμῖν. ⁸ Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατὴρ μου· ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε· καὶ γενήσεσθε^s ἐμοὶ μαθηταί.

We love

⁹ »Καθὼς ἠγάπησέν με ὁ Πατὴρ, καὶ ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς·^t μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ. ¹⁰ Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ Πατρὸς μου τητήρηκα καὶ μένω^u αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ. ¹¹ Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνη,^v καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. ¹² Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. ¹³ Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. ¹⁴ Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε ἐὰν ποιῆτε ὅσα^w ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

ⁱ εἶπον **f**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | --- KA, B, D [9%] NU | εγω [1%]

^j μου **f**³⁵ **κ** [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- A, B, D [2%] NU

^k κόσμου *rell* | 1 τουτου [10%] TR

^l πλείονα καρπον **f**³⁵ A, D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 B [2%] NU | ~ 2 πλειω **κ**

^m μεινη **f**³⁵ **φ**⁶⁶ A, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | μενη **κ**B [0.5%] NU

ⁿ οὕτως *rell* | ουτος CP

^o μεινητε **f**³⁵ D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | μενητε **κ**A, B [0.5%] NU | μενων **φ**⁶⁶

^p μεινη **f**³⁵ [99%] CP, HF, RP, OC, TR | μενη **φ**⁶⁶ **κ**A, B, D [1%] NU

^q το *rell* | --- D [20%] TR

^r αιτησεσθε **f**³⁵ **κ** [85%] CP, HF, RP, TR | αιτησασθε B [10%] OC, NU | αιτησασθαι A, D [0.5%] | αιτησεσθαι [4.5%]

^s γενησεσθε **f**³⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | γενησθε B [3%] NU | γενησεσθαι **κ**A [0.5%] | γενησθαι **φ**⁶⁶ D [0.5%]

^t ηγαπησα υμας **f**³⁵ **φ**⁶⁶ **κ**A [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 B, D [1.5%] NU

^u μένω *rell* | μενω [25%]

^v μεινη **f**³⁵ **κ** [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | η A, B, D [1.5%] NU

^w οσα **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | α **φ**⁶⁶ **κ**D [3%] NU | ο B

15 »Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω^x δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐγνώρισα ὑμῖν. 16 Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελεξάσθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέριτε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη·^y ἵνα ὅ τι ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δώη^z ὑμῖν. 17 Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

The world hates

18 »Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσχετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν. 19 Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει. Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. 20 Μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, «Οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ.» Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν. Εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. 21 Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν^a διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὸν πέμψαντά με. 22 Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον,^b νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. 23 Ὅ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖ. 24 Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν,^c ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον^d νῦν δὲ καὶ ἐωράκασιν καὶ μεμισήκασιν καὶ ἐμὲ καὶ τὸν Πατέρα μου. 25 Ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν^e ὅτι «Ἐμίσησάν με δωρεάν.»

26 »Ὅταν δὲ^f ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. 27 Καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

16¹ »Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε 2—ἀποσυναγωγῶς ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξη λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. 3 Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν^g ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν Πατέρα οὐδὲ ἐμέ. 4 Ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα,^h μνημονεύητε αὐτῶν ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον ὅτι μεθ' ὑμῶν ἦμην.

What the Enabler will do

5 »Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, «Ποῦ ὑπάγεις;» 6 Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. 7 Ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν· Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼⁱ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

8 »Καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἀμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως· 9 περὶ ἀμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· 10 περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι

^x ὑμας λεγω **f**⁵ D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **Ɔ**⁶⁶ **NA**, B [1%] NU

^y μενη *rell* | μενη [10%] | μενει N [10%]

^z δωη **f**⁵ N [47%] HF | δω A, B, D [50%] CP, RP, OC, TR, NU | δωσει **κ** [0.5%] | δωση [0.5%] | δωει [1%] | one other variant [1%]

^a ὑμιν **f**⁵ A, N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | εις υμας **Ɔ**⁶⁶ B, D [2%] NU | --- **κ**

^b ειχον **f**⁵ A [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ειχοσαν **Ɔ**⁶⁶ **NB**, N [0.5%] NU | ειχαν D

^c πεποιηκεν **f**⁵ [95%] CP, HF, RP, OC, TR | εποιησεν **Ɔ**⁶⁶ **NA**, B, D [5%] NU

^d ειχον **f**⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ειχοσαν **Ɔ**⁶⁶ **NB** [1%] NU | ειχαν D

^e γεγραμμενος εν τω νομω αυτων **f**⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 23451 B, D [2%] NU | ~ 2341 **Ɔ**^{66v} | ~ 23 κοσμου 51 **κ**

^f δε **f**⁵ A, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **Ɔ**²² **κ**B [0.5%] NU

^g ποιησουσιν **f**⁵ A, B [85%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 ὑμιν **κ**D [15%] TR

^h ωρα **f**⁵ **κ**D [90%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 αυτων A, B [10%] NU

ⁱ εγω **f**⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC | --- **NB**, D [2%] TR, NU

πρὸς τὸν Πατέρα μου^ι ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με· 11 περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

12 »Ἐτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν,^κ ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. 13 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.^λ οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν^μ ἀκουσῇ^ν λαλήσει· καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. 14 Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται^ο καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. 15 Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστίν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει^ρ καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Sorrow to joy

16 »Μικρὸν καὶ οὐ^ρ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα.»^τ 17 Εἶπον^ς οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους· «Τί ἐστὶν τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν, «Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με,» καὶ ὅτι «Ἐγὼ^ι ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα;» 18 Ἔλεγον οὖν· «Τοῦτο τί ἐστίν^υ ὃ λέγει,^υ «τὸ μικρόν»; Οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ.»

19 Ἔγνω οὖν^ω ὁ^χ Ἰησοῦς ὅτι ἠθέλον αὐτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον, «Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με;» 20 Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ^υ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. 21 Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη^ζ λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. 22 Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν^α ἔχετε· πάλιν δὲ ὄσομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν. 23 Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν.

»Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὅσα ἂν^β αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δώσει ὑμῖν. 24 Ἔως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου. Αἰτεῖτε καὶ λήψεσθε,^ς ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη.

^ι μου **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**B, D, W [1%] NU

^κ λεγειν υμιν **f**³⁵ A, D, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **κ**B [1%] NU

^λ εις πασαν την αληθειαν **f**³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 1342 A, B | εν τη αληθεια παση (-π. κ) (κ)D, W [2%] NU

^μ αν **f**³⁵ [97%] CP, HF, RP, OC, TR | εαν A [1%] | --- **κ**B, D, W [2%] NU

^ν ακουσει **f**³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ακουσει B, D, W [2.5%] NU | ακουει **κ** [0.5%]

^ο ληψεται **f**³⁵ [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | λημψεται **κ**A, B, D, W [0.5%] NU

^ρ λαμβανει **f**³⁵ B, D, N, W [80%] CP, HF, RP, NU | ληψεται (A) [20%] OC, TR | --- **φ**⁶⁶**κ** omit whole verse

^ς ου **f**³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ουκετι **φ**⁶⁶**κ**B, D, N, W [2%] NU

^τ οτι υπαγω προς τον πατερα **f**³⁵ A, N [79.5%] CP, HF, RP | 1 εγω 2345 [20%] OC, TR | --- **φ**⁶⁶**κ**B, D, W [0.5%] NU

^υ ειπον **f**³⁵ **κ**A, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν **φ**⁶⁶**B**, W [0.5%] NU

^υ εγω **f**³⁵ D, W [90%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**A, B, N [10%] NU

^ω τουτο τι εστιν **f**³⁵ A, N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 **φ**⁶⁶**κ**B, D, W [3%] NU

^ο λεγει **f**³⁵ B, N [97.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | το 2 A | --- **φ**⁶⁶**κ**D, W [2.5%]

^ο ουν **f**³⁵ A, N [96%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**³**κ**B, D, W [1%] NU | δε [3%]

^ο **f**³⁵ **κ**A, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **φ**³**B**, W [0.5%]

^ρ δε **f**³⁵ A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **φ**³**κ**B, D [0.5%] NU

^ζ τικτη *rell* | τικτει [10%] | τικτι N

^α ουν λυπην μεν νυν **f**³⁵ A(N) [96%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 1432 **φ**^{5v,22v,66}**B**, C, D, W [3%] NU | ~ 4312 **κ** | four other variants

^β οτι οσα αν **f**³⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 εαν [1%] | 13 A, W | 1 ο 3 **κ** | 1 ο εαν [2%] | ο εαν N | 3 τι **φ**³**B**, C [0.5%] NU | εαν τι (**φ**²²)D

^ς ληψεσθε **f**³⁵ C [99%] CP, HF, RP, OC, TR | λημψεσθε **φ**³**κ**A, B, D [0.5%] NU | λημψεσθα N, W [0.5%]

Figures of speech

25 »Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν, ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρηρησία περὶ τοῦ Πατρὸς ἀναγγελῶ ὑμῖν. 26 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε, καὶ οὐ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα περὶ ὑμῶν· 27 αὐτὸς γὰρ ὁ Πατήρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστευκάτε ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον. 28 Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα.»

29 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· «Ἴδε, νῦν παρηρησία λαλεῖς καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις. 30 Νῦν οἶδαμεν ὅτι οἶδας πάντα καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ. Ἐν τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθες.»

“Take heart!”

31 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἄρτι πιστεύετε; 32 Ἰδοῦ, ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφήτε. Καὶ οὐκ εἰμι μόνος, ὅτι ὁ Πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστίν. 33 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.»

Jesus prays

17 ¹ Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐπήρηνⁿ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ^o εἶπεν·

For Himself

«Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου^q δοξάσῃ σε, 2 καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ δώσῃ^r αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. 3 Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή· ἵνα γινώσκωσιν σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας—Ἰησοῦν Χριστόν. 4 Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ ἔργον ἐτελείωσα^s ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω. 5 Καὶ νῦν δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.

^d ἀλλ' ^f5 A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ^κB, C, D, W [1%] NU

^e ἀναγγελω ^f5 N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀπαγγελω ^φ5v, 66A, B, C, D, W [2%] NU | ἀπαγγελλω ^κ

^f του ^f5 B, C, D, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- ^φ5^κA, N [0.5%]

^g αὐτω οἱ μαθηται αὐτου ^f5 A, D [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 234 B, C, N [1%] NU | ~ 231 ^κ | 123 W

^h νυν ^f5 A, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 εν ^κB, C, D, W [0.5%] NU

ⁱ ο ^f5 ^κA, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ^φ22, 66B, C, W [0.5%] NU

^j νον ^f5 N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ^φ66^κA, B, C, D, W [1%] NU

^k και εμε ^f5 A, D, W [98%] CP, HF, RP, OC, TR | καμε ^φ22, 66^κB, C, N [2%] NU

^l εχετε ^f5 ^κA, B, C [90%] CP, HF, RP, NU | εξετε D [8.5%] OC, TR | εξεται [1%] | εχεται N | omit whole clause ^φ66 [0.5%]

^m ο ^f5 A, C, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ^κB [0.5%] NU

ⁿ επηρην ^f5 A, N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | επαρας ^φ66^κB, C, D, W [3%] NU

^o και ^f5 A, N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ^κB, C, D, W [5%] NU

^p και ^f5 N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ^κA, B, C, D, W [2%] NU

^q σου ^f5 A, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- ^κB, C, W [0.5%] NU

^r δωσει ^f5 B, N [90%] CP, HF, RP, OC | δωση A, C [10%] TR, NU | δωσω ^κ | δωσ ^φ107W | εχη D

^s ετελειωσα ^f5 D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | τελειωσας ^φ66^κA, B, C, N, W [2%] NU

For the Apostles

6 »Ἐφανερώσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς δέδωκάς¹ μοι ἐκ τοῦ κόσμου. Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ² αὐτοὺς δέδωκας,³ καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασιν.⁴ 7 Νῦν ἔγνωκαν⁵ ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σοῦ ἐστίν.⁶ 8 ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάς⁷ μοι δέδωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἔλαβον καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξήλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. 9 Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ. Οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοὶ εἰσιν. 10 Καί, τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. 11 Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι⁸ ἐν τῷ κόσμῳ εἰσίν, καὶ ἐγὼ⁹ πρὸς σὲ ἔρχομαι.

»Πάτερ Ἄγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ¹⁰ δέδωκάς μοι, ἵνα ὧσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς. 12 Ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ,¹¹ ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. Οὐδ¹² δέδωκάς μοι¹³ ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπόλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ. 13 Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.¹⁴

14 »Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου· καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοὺς ὅτι οὐκ εἰσιν ἐκ τοῦ κόσμου, καθῶς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου. 15 Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. 16 Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσίν, καθῶς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί.¹⁵ 17 Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου·¹⁶ ὁ λόγος ὁ σοὺς ἀληθείᾳ ἐστίν. 18 Καθῶς ἐμε ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, κἀγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον. 19 Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιαζῶ ἐμαυτόν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὧσιν¹⁷ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

For all believers

20 »Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων¹⁸ διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· 21 ἵνα πάντες ἐν ὧσιν, καθῶς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν σοὶ· ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν¹⁹ ὧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστευσῇ¹⁹ ὅτι σύ με ἀπέστειλας. 22 Καὶ ἐγὼ²⁰ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν.²¹ 23 ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σύ

¹ δέδωκας **ƒ**³⁵ C [98%] CP, HF, RP, OC, TR | εδωκας **KA, B, D, N, W** [2%] NU

² καὶ ἐμοὶ **ƒ**³⁵ **KA, C, D, N, W** [99%] CP, HF, RP, OC, TR | καμοὶ B [1%] NU

³ δέδωκας **ƒ**³⁵ C, N [96%] CP, HF, RP, OC, TR | εδωκας **ⲑ**⁶⁶ **KA, B, D, W** [4%] NU

⁴ τετηρήκασιν **ƒ**³⁵ A, C [99%] CP, HF, RP, OC, TR | τετηρηκαν B, D, W [0.5%] NU | ετηρησαν **KN** [0.5%]

⁵ ἔγνωκαν *rell* | ἐγνωσαν [15%] | ἐγνωκα W [0.5%] | ἐγνων **K**

⁶ ἐστίν **ƒ**³⁵ A, D [99%] CP, HF, RP, OC, TR | εἰσιν **KB, C(N)W** [1%] NU

⁷ δέδωκας **ƒ**³⁵ **KN** [99%] CP, HF, RP, OC, TR | εδωκας A, C, D, W [0.5%] NU | εδωκες B | --- [0.5%]

⁸ οὗτοι **ƒ**³⁵ A, C, D, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | αὐτοὶ **KB** [0.5%] NU

⁹ καὶ ἐγὼ **ƒ**³⁵ **ⲑ**⁶⁶ A, N, W [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | καγὼ **KB, C, D** [1.5%] NU

¹⁰ ὧ *rell* | οὐς (N) [20%] TR | ο D [1%]

¹¹ ἐν τῷ κόσμῳ **ƒ**³⁵ A, N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ⲑ**⁶⁶ **KB, C, D, W** [1%] NU

¹² οὐδ **ƒ**³⁵ A, D(N) [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ὦ B, C, W [0.5%] NU | --- (**ⲑ**⁶⁶ **K**)

¹³ μοι **ƒ**³⁵ A, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ἰ καὶ B, C, W [0.5%] NU | καὶ **ⲑ**⁶⁶ **K**

¹⁴ αὐτοῖς **ƒ**³⁵ **ⲑ**⁶⁶ **KD** [99%] CP, HF, RP, OC, TR | εαυτοῖς A, B, N, W [1%] NU | ταις καρδιας εαυτων C

¹⁵ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμι **ƒ**³⁵ **ⲑ**⁶⁶ N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 45123 **KA, B, C, D, W** [1%] NU

¹⁶ σοὺ **ƒ**³⁵ N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ⲑ**⁶⁶ A, B, C, D, W [1%] NU | **K** omits six words [homoioteleuton]

¹⁷ καὶ αὐτοὶ ὧσιν **ƒ**³⁵ [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **KA, B, C, D, N, W** [10%] NU | ~ 32 **ⲑ**⁶⁶

¹⁸ πιστευόντων *rell* | πιστευσοντων [5%] TR

¹⁹ ἐν **ƒ**³⁵ **KA, N** [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ⲑ**⁶⁶ B, C, D, W [0.5%] NU

²⁰ πιστευση **ƒ**³⁵ A, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | πιστευη **ⲑ**⁶⁶ **KB, C, W** [0.5%] NU

²¹ καὶ ἐγὼ **ƒ**³⁵ A, N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | καγὼ **ⲑ**⁶⁶ **KB, C, D, W** [3%] NU

²² ἐν ἐσμεν **ƒ**³⁵ A, N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ἰ **ⲑ**⁶⁶ B, C, D, W [1%] NU | --- **K**

ἐν ἐμοί, ἵνα ᾧσιν τετελειωμένοι εἰς ἔν· καὶ ἵνα^p γινώσκη ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας.

24 »Πάτερ, οὐς^q δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ κάκεινοι ᾧσιν μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσιν τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς^r μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. 25 Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δὲ σε ἔγνω· καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. 26 Καί, ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ἦ, καὶ ἐν αὐτοῖς.»

Betrayal and arrest

18 1 Ταῦτα εἰπὼν ὁ^s Ἰησοῦς ἐξῆλθεν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων,¹ ὅπου ἦν κήπος εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 2 Ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, τὸν τόπον· ὅτι πολλάκις συνήχθη^u ὁ^v Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. 3 Ὁ οὖν Ἰούδας, λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ^w Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων.

Jesus knocks the soldiers down with His word

4 Ἰησοῦς οὖν, εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα^x ἐπ' αὐτόν, ἐξεληθὼν εἶπεν^y αὐτοῖς, «Τίνα ζητεῖτε;» 5 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, «Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Ἐγὼ εἰμι.»^z (Εἰστίθει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, μετ' αὐτῶν.) 6 Ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὅτι^a «Ἐγὼ εἰμι,» ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον^b χαμαί. 7 Πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπληρώτησεν,^c «Τίνα ζητεῖτε;» Οἱ δὲ εἶπον,^d «Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.» 8 Ἀπεκρίθη^e Ἰησοῦς· «Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι. Εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν» 9 (ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν ὅτι «Οὐς δέδωκάς μοι οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα»).

10 Σίμων οὖν Πέτρος, ἔχων μάχαιραν, εἴλκυσε αὐτὴν καὶ ἔπαισεν τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον^f τὸ δεξιόν. (Ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος.) 11 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· «Βάλε τὴν μάχαιραν^g εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέν μοι ὁ Πατήρ, οὐ μὴ πῖω αὐτό;»

To Annas first

12 Ἦ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔδησαν αὐτόν. 13 Καὶ ἀπήγαγον αὐτόν^h πρὸς Ἄννανⁱ πρῶτον, ἣν γὰρ πενθερὸς

^p καὶ ἵνα **f**⁵⁵ A,N [98.5%] CP,HF,RP,OC,TR | 2 B,C,D [1%] NU | 1 **ϕ**⁶⁶ **κ**W [0.5%]

^q οὐς **f**⁵⁵ A,C,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ο **κ**B,D,W [0.5%] NU

^r δέδωκάς **f**⁵⁵ **κ**A,C,D,W [60%] CP,OC,NU | εδωκάς **ϕ**¹⁰⁸ B,N [40%] HF,RP,TR

^s ο **f**⁵⁵ A,C,D,N,W [99.7%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **κ**B [0.3%] NU

^t τῶν κεδρῶν **f**⁵⁵ B,C,N [94%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 κενδρῶν [4%] | του 2 A [1.5%] NU | του κεδρου **κ**D,W

^u συνήχθη **f**⁵⁵ **κ**A,B,C,D,N,W [65%] CP,RP,TR,NU | 1 καὶ [35%] HF,OC

^v ο **f**⁵⁵ A,C(D)N,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **κ**B [0.5%] NU

^w καὶ **f**⁵⁵ **ϕ**¹⁰⁸ A,C,N,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 ἐκ τῶν **κ**D [0.5%] NU | 1 τῶν B

^x ἐρχόμενα *rell* | ἐπερχόμενα [11%]

^y ἐξεληθὼν εἶπεν **f**⁵⁵ **κ**A,N,W [98.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ἐξῆλθεν καὶ λεγει B,C,D [1.5%] NU

^z ο ἰησοῦς ἐγὼ εἰμι **f**⁵⁵ A,C(N)W [97.5%] CP,HF,RP,OC,TR | 234 **κ** | ~ 342 B | 34 [2.5%] D,NU

^a ὅτι **f**⁵⁵ C [95%] CP,HF,RP,OC,TR | --- **κ**A,B,D,N,W [5%] NU

^b ἐπεσον **f**⁵⁵ A,N [99%] CP,HF,RP,OC,TR | ἐπεσαν **κ**B,C,D,W [1%] NU

^c αὐτοὺς ἐπληρώτησεν **f**⁵⁵ **κ**D,N,W [75%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 A,B,C [6%] NU | αυτοῖς 2 [18%] | 2 [1%]

^d εἶπον **f**⁵⁵ **κ**A,B,C,N,W [99.8%] CP,HF,RP,OC,TR | εἶπαν **ϕ**⁶⁶ D,NU

^e ἀπεκρίθη *rell* | 1 ο (D)N [14%] TR

^f ὠτίον **f**⁵⁵ A,D,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ωταριον **κ**B,C,W [0.5%] NU

^g μάχαιραν **f**⁵⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,C,D,N,W [52%] CP,OC,NU | 1 σου [48%] HF,RP,TR

^h ἀπήγαγον αὐτόν **f**⁵⁵ A [89.5%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 C,N [9%] | ἠγαγον **ϕ**⁶⁶ **κ**B,D,W [0.5%] NU | ἠγαγον 2 [1%]

ⁱ ἄνναν **f**⁵⁵ CP,OC,TR | ἄνναν HF,RP,NU

τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκεῖνου. **14** (Ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλευσας τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.)

Peter denies Jesus

15 Ἦκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ ὁ^k ἄλλος μαθητῆς. Ὁ δὲ μαθητῆς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισηλθεν τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως. **16** Ὁ δὲ Πέτρος εἰστήκει πρὸς τῆ θύρα^l ἔξω. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητῆς ὁ ἄλλος, ὃς ἦν^m γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ,ⁿ καὶ εἶπεν τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσήγαγεν τὸν Πέτρον. **17** Λέγει οὖν ἡ παιδίσκη, ἡ θυρωρός, τῷ Πέτρῳ,^o «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου;» Λέγει ἐκεῖνος, «Οὐκ εἰμί.» **18** Εἰστήκεισαν δὲ οἱ δούλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψυχὸς ἦν, καὶ θερμαίνοντο. Ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος^p ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος.

Caiaphas interrogates Jesus

19 Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησεν τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. **20** Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,^q «Ἐγὼ παρρησία ἐλάλησα^r τῷ κόσμῳ. Ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν^s συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε^t οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν. **21** Τί με ἐπερωτᾶς;^u Ἐπερώτησον^v τοὺς ἀκηκοτάς τί ἐλάλησα αὐτοῖς. Ἴδε, οὗτοι οἶδασιν ἃ εἶπον ἐγώ.» **22** Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκῶς^w ἔδωκεν ράπισμα τῷ Ἰησοῦ, εἰπὼν, «Οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ;» **23** Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,^x «Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις;»^y **24** (Ἀπέστειλεν^z αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα.)

Peter again

25 Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος. Εἶπον οὖν αὐτῷ, «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ;» Ἠρνήσατο οὖν^a ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, «Οὐκ εἰμί.» **26** Λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενῆς ὧν οὗ^b ἀπέκοψεν Πέτρος τὸ ὠτίον, «Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ;» **27** Πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ^b Πέτρος, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

^j ἀπολέσθαι **f**⁵⁵ A,N [94%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀποθανεῖν **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C,W [6%] NU

^k ο **f**³⁵ C,N [97.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,W [2.5%] NU

^l τῆ θύρα *rell* | τὴν 2 [13%] | τὴν θύραν [12%]

^m ὃς ἦν **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,C(N)W [99.9%] CP, HF, RP, OC, TR | ο B [0.1%] NU

ⁿ τῷ ἀρχιερεῖ **f**³⁵ **κ**A,N,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | τοῦ ἀρχιερέως **ϕ**⁶⁶ **ν**B,C [0.5%] NU

^o ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ πετρῷ **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **κ**A,N(W) [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 561234 B,C [1%] NU

^p μετ' αὐτῶν ο **f**³⁵ A,N [96%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ καὶ 3412 **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C(W) [2%] NU | 12 καὶ 34 [1%] | 124 [1%]

^q αὐτὸ ο ἰησοῦς **f**³⁵ A,N,W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | δε 123 [1%] | 13 **ϕ**⁶⁶ **ν**B [2%] NU | ~ 31 **κ** | 23 C [2%]

^r ἐλάλησα **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ **ν**W [96%] CP, HF, RP, OC, TR | λελαλήκα **κ**A,B,C,N [4%] NU

^s ἐν **f**³⁵ **κ**A,B,C,N,W [88%] HF, RP, OC, NU | 1 τῆ [12%] CP, TR

^t πάντοτε **f**³⁵ [87%] CP, HF, RP, OC, TR | πανταὶς **κ**A,B,C,N,W [13%] NU

^u ἐπερωτᾶς **f**³⁵ N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐρωτᾶς **κ**A,B,C,W [3%] NU

^v ἐπερώτησον **f**³⁵ A,N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐρώτησον **ϕ**⁶⁶ **κ**B,C [5%] NU

^w τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκῶς **f**³⁵ A,N [96.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **κ**B,W [0.5%] NU | ~ 1 παρεστῶτων 2 C [0.5%] |

1 παρεστηκῶτων 2 [1.5%] | various other variants [1%]

^x ἀπεκρίθη αὐτῷ ο ἰησοῦς **f**³⁵ A,N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | 124 B,C [1%] NU | ~ 3 δε 4 εἶπεν 2 **κ**W [1%] | various others [1%]

^y δαίρεις **f**³⁵ [36%] | δερεις **ϕ**⁶⁶ **κ**A,B,C,W [64%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | δερῖς N

^z ἀπεστειλεν **f**³⁵ A [85%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 οὐν B,C(N)W [8%] NU, some TRs | 1 δε **κ** [7%]

^a οὐν **f**³⁵ [71%] CP, HF, RP, OC | --- **κ**A,B,C,N,W [29%] TR, NU

^b ο **f**³⁵ **κ**N [75%] CP, HF, RP, OC, TR | --- A,B,C,W [25%] NU

Crucifixion day

Jesus taken to Pilate

28 Ἄγουσιν οὖν^c τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον, ἦν δὲ πρωΐ.^d Καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσηλθόντες εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα^e φάγωσιν τὸ Πάσχα. 29 Ἐξήλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτούς^f καὶ εἶπεν,^g «Τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ^h τοῦ ἀνθρώπου τούτου;» 30 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπονⁱ αὐτῷ, «Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός,^j οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.» 31 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.» Εἶπον οὖν^k αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, «Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτείνειν οὐδένα» 32 (ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶπεν, σημαίνων ποῖω θανάτῳ ἔμελλεν^l ἀποθνήσκειν).

Pilate and Jesus

33 Εἰσηλθὼν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν^m ὁ Πιλάτος καὶ ἐρώνησεν τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» 34 Ἀπεκρίθη αὐτῷⁿ ὁ Ἰησοῦς, «Ἄφ' ἐαυτοῦ^p σὺ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον^q περὶ ἐμοῦ;» 35 Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· «Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; Τὸ ἔθνος τὸ σόν, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, παρέδωκάν σε ἐμοί. Τί ἐποίησας;» 36 Ἀπεκρίθη^r Ἰησοῦς· «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οὐκ ἔπηρεται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο,^s ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.» 37 Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, «Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ;» Ἀπεκρίθη^t Ἰησοῦς· «Σὺ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγώ.^u ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι. Καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ Ἀληθείᾳ. Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς Ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς.» 38 Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;»^v

^c οὖν *rell* | --- [35%]

^d πρωΐ **F**⁵⁵ **KA,B,C,W** [60%] CP, HF, RP, OC, NU | πρωία N [38%] TR | --- [2%]

^e ἀλλ' ἵνα **F**⁵⁵ [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀλλά **KA,B,C,N,W** [3%] NU

^f ὁ πιλάτος πρὸς αὐτοὺς **F**⁵⁵ (A) [85%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 ἐξω 34 (B,C) [11%] NU | ~ 3412 ἐξω **N(W)** | 1234 ἐξω N [3%] | various others [1%]

^g εἶπεν **F**⁵⁵ A, N [97%] CP, HF, RP, OC, TR | φησιν **Φ**⁶⁶ **NB,C,W** [3%] NU

^h κατὰ **F**⁵⁵ **Φ**⁶⁶ A, C, N, W [99.7%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **NB** [0.3%]

ⁱ εἶπον **F**⁵⁵ A, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | εἶπαν **NB,C,N** [0.5%] NU

^j κακοποιός **F**⁵⁵ A, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | κακοποιῶν C [0.3%] | κακὸν ποιῶν B, W [0.2%] NU | κακὸν ποιήσας **N**

^k οὖν **F**⁵⁵ **NW** [87%] CP, HF, RP, OC, TR | δε A, N [12%] | --- B, C [1%] NU

^l ἐμελλεν **F**⁵⁵ [62%] CP | ἠμελλεν **KA,B,C,N,W** [38%] HF, RP, OC, TR, NU

^m εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν **F**⁵⁵ **KA(N)** [90%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 4123 **Φ**⁶⁶ **B,C,W** [7%] NU | 123 [2%] | several others [1%]

ⁿ αὐτῷ **F**⁵⁵ **N** [90%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **Φ**⁶⁶ A, B, C, N, W [10%] NU

^o ὁ **F**⁵⁵ **KA,C,N,W** [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **Φ**⁶⁶ **B** [3%] NU

^p ἀφ' ἐαυτοῦ **F**⁵⁵ A, W [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀπο σεαυτοῦ **Φ**⁶⁶ **NB,C,N** [1%] NU

^q σοι εἶπον **F**⁵⁵ **KA(N)** [92.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 B, C, W [0.5%] NU | 1 εἶπεν [7%] | ~ εἶπεν 1 **Φ**⁶⁶

^r ἀπεκρίθη *rell* | 1 ο N [10%] TR

^s ἀν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο **F**⁵⁵ A, N [95%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 2341 **NW** [3%] [NU] | 234 B [0.5%] | 134 [1.5%]

^t ἀπεκρίθη **F**⁵⁵ W [58%] HF, RP, OC | 1 ο **KA,B,N** [42%] CP, TR, NU

^u ἐγώ **F**⁵⁵ A, N, W^v [96%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **NB** [4%] NU

^v Comparing John with Luke 23:4-12, it appears that it was at this point that Jesus was sent to Herod.

Barabbas

Και τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξῆλθεν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ.^w 39 Ἔστιν δὲ συνήθεια ἡμῖν^x ἵνα ἓνα ὑμῖν ἀπολύσω^y ἐν τῷ Πάσχα. Βούλεσθε οὖν ὑμῖν ἀπολύσω^z τὸν Βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;» 40 Ἐκραύγασαν οὖν^a πάντες,^b λέγοντες, «Μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν.» Ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

Soldiers mock Jesus

19 1 Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐμαστίγωσεν. 2 Καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ· καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν^c 3 καὶ ἔλεγον, «Χαῖρε, ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.» Καὶ ἐδίδουν^d αὐτῷ ῥαπίσματα.

“Behold the Man!”

4 Ἐξῆλθεν οὖν^e πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἴδε, ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω ἵνα γνῶτε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω.»^f 5 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον· καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἴδε,^g ὁ ἄνθρωπος.» 6 Ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν λέγοντες, «Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν.»^h Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ σταυρώσατε, ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.» 7 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, «Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶνⁱ ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἑαυτὸν Υἱὸν Θεοῦ^j ἐποίησεν.»

Pilate and Jesus again

8 Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφοβήθη, 9 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ, «Πόθεν εἶ σύ;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. 10 Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· «Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; Οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολύσαι^k σε;» 11 Ἀπεκρίθη^l Ἰησοῦς.^m «Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ’ ἐμοῦⁿ εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον^o Ἄνωθεν. Διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούζ^p μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει.»

^w αιτιαν ευρισκω εν αυτω f³⁵ NA,N,W [97.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 2341 B [1.5%] NU | ~ 2134 ρ⁶⁶ | several others

^x ημιν f²⁵ [20%] | υμιν NA,B,W [80%] CP,HF,RP,OC,TR,NU | υμων N [Really now, would Rome release a prisoner based on a Jewish demand? This was evidently a bit of ‘pub. rel.’ that Rome had decided to do.]

^y υμιν απολυσω f³⁵ A(N) [85%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 NB [2%] NU | ημιν 2 [13%] | ~ απολυω 1 W

^z υμιν απολυσω f³⁵ [79%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 ρ⁶⁶ NA,B,N,W [10%] NU | 2 [4%] | ~ ινα 21 [6%] | ~ ινα 12 [1%]

^a ουν f³⁵ N [30%] CP | 1 παλιν NA,B,W [70%] HF,RP,OC,TR,NU

^b παντες f³⁵ A,N [88%] CP,HF,RP,OC,TR | --- NB,W [12%] NU

^c αυτον f³⁵ A [80%] CP,HF,RP,OC,TR | αυτω [10%] | 1 και ηρχοντο προς 1 ρ^{66,90} NB,N,W [10%] NU

^d εδιδουν f³⁵ A [98%] CP,HF,RP,OC,TR | εδιδουσαν ρ⁶⁶ NB,N,W [2%] NU

^e εξηλθεν ουν f³⁵ N,W [96%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ και 1 A,B [2%] NU | 1 & [2%]

^f εν αυτω ουδεμιαν αιτιαν ευρισκω f³⁵ N [96.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 34512 B [1%] NU | ~ 31245 A | ~ 412 ουχ 5

ρ^{66v} W | 4 ουχ 5 & | at least five further variants [2%]

^g ιδε f³⁵ A,N [98%] CP,HF,RP,OC,TR | ιδου NB,W [2%] NU | --- (ρ⁶⁶)

^h αυτον f³⁵ NA,N [90%] CP,HF,RP,OC | --- (ρ⁶⁶) B,W [10%] TR,NU

ⁱ ημων f³⁵ A [99%] CP,HF,RP,OC,TR | --- ρ⁶⁶ NB(N)W [1%] NU

^j εαυτον υιον θεου f³⁵ A,N [72%] CP,RP | ~ 132 [20%] HF,OC | ~ 231 ρ⁶⁶ NB [3%] NU | 12 του 3 [5%] TR | ~ 2 του 31 W

^k σταυρωσαι σε και εξουσιαν εχω απολυσαι f³⁵ W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 623451 NA,B(N) [0.5%] NU

^l απεκριθη f³⁵ A,N [98%] CP,HF,RP,OC,TR | 1 αυτω NB,W [2%] [NU]

^m ιησους f³⁵ B [90%] CP,HF,RP,OC,NU | ο 1 NA,N,W [10%] TR

ⁿ ουδεμιαν κατ εμου f³⁵ A,N [96%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 231 ρ^{66v} NB,W [4%] NU

^o σοι δεδομενον f³⁵ A,N [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | ~ 21 ρ⁶⁶ NB,W [0.5%] NU

^p παραδιδους f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HF,RP,OC,TR | παραδους NB [0.5%] NU

The Jews best Pilate

12 Ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ Πιλάτος^α ἀπολύσαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον^β λέγοντες· «Ἐάν τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλεὺς ἑαυτὸν^γ ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.» 13 Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τοῦτον τὸν λόγον^δ ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ^ε βήματος, εἰς τόπον λεγόμενον Λιθόστρωτον, Ἑβραϊστί δὲ Γαβαθᾶ^ϛ 14 (ἦν δὲ Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα· ὥρα ἦν^Ϝ ὡσεὶ^ξ ἕκτη), καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, «Ἴδε, ὁ Βασιλεὺς ὑμῶν.» 15 Οἱ δὲ ἐκραύγασαν,^Ϛ «Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Τὸν Βασιλεὺς ὑμῶν σταυρώσω;» Ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, «Οὐκ ἔχομεν βασιλεὺς εἰ μὴ Καίσαρα.» 16 Τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ.

Jesus is crucified

Παρέλαβον δὲ^ζ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἤγαγον.^α 17 Καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ^β ἐξήλθεν εἰς τὸν^γ λεγόμενον Κρανίου τόπον, ὃς^δ λέγεται Ἑβραϊστί, Γολγοθᾶ, 18 ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν. 19 Ἐγραψεν δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἦν δὲ γεγραμμένον·

ΙΗΣΟΥΣ Ὁ ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

20 Τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως^ε ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἦν γεγραμμένον Ἑβραϊστί, Ἑλληνιστί, Ῥωμαϊστί.^ϛ 21 Ἐλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, «Μὴ γράφει, Ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων,» ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν, «Βασιλεὺς εἰμι τῶν Ἰουδαίων.» 22 Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, «Ὁ γέγραφα, γέγραφα.»

Psalm 22:18 is fulfilled

23 Οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστῳ στρατιώτῃ μέρος, καὶ τὸν χιτῶνα. Ἦν δὲ ὁ χιτῶν ἄρραφος,^ϛ ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. 24 Εἶπον^η οὖν πρὸς ἀλλήλους, «Μὴ σχίσωμεν

^α ἐζητει ο πιλατος **f**³⁵ (A)N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 231 **ϣ**⁶⁶κ(B, W) [2%] NU

^β ἐκραζον **f**³⁵ [89%] CP, HF, RP, OC, TR | ἐκραυγαζον A, N, W [10%] | ἐκραυγασαν **ϣ**⁶⁶ν B [1%] NU | ελεγον (κ)

^γ εαυτον *rell* | αυτον [5%] TR

^δ τουτον τον λογον **f**³⁵ N [50%] CP, HF, RP, OC, TR | τουτων των λογων [47%] | των λογων τουτων κA, B, W [2%] NU | ~ 231 [1%]

^ε του **f**³⁵ W [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϣ**⁶⁶κA, B, N [3%] NU

^ϛ γαβαθα **f**³⁵ [50%] CP | γαββαθα A, B, N, W [49%] HF, RP, OC, TR, NU | γολγοθα κ | καφαθα [1%]

^Ϝ ην **f**³⁵ κA, B, N, W [40%] NU | δε [60%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϣ**⁶⁶

^ξ ωσει **f**³⁵ N [60%] CP, HF, RP, OC, TR | ως κA, B, W [40%] NU | --- **ϣ**⁶⁶

^Ϛ οι δε εκραυγασαν **f**³⁵ [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 εκραυγασον A | 12 εκραυγαζον [1%] | 12 εκραυγαζον λεγοντες N | 12 ελεγον **ϣ**⁶⁶κW [0.5%] | 3 ουν εκεινοι B [0.5%] NU

^ζ παρελαβον δε **f**³⁵ A [96%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ουν B [0.5%] NU | ~ οι 2 λαβοντες κ | ~ οι 2 παραλαβοντες N, W [3%] | two other variants

^α και ηγαγον **f**³⁵ [91.5%] CP, HF, RP, OC | 1 απηγαγον A [5%] TR | --- B [0.5%] NU | απηγαγον (κ)N, W [2%] | 1 επεθηκαν [1%]

^β τον σταυρον αυτου **f**³⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 εαυτου A, N [1.5%] | ~ αυτω 12 B [0.5%] | ~ εαυτω 12 κW [1%] NU | one other variant [1%] | --- **ϣ**⁶⁶ has a long omission

^γ τον **f**³⁵ κA, B, N, W [50%] CP, OC, TR, NU | τοπον **ϣ**⁶⁶ [50%] HF, RP

^δ ος **f**³⁵ N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ο **ϣ**⁶⁶κA, B, W [1%] NU

^ε ο τοπος της πολεως **f**³⁵ **ϣ**⁶⁶ A, B, N [90%] CP, HF, RP, NU | ~ 3412 W [10%] OC, TR | κ omits verses 20-21

^ϛ ελληνιστι ρωμιστι **f**³⁵ A [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 B, N [0.5%] NU | ~ 2 εβραειστι W | omit whole clause [1%]

^Ϟ αρραφος **f**³⁵ B [40%] CP, OC, TR, NU | αρραφος κA, N, W [60%] HF, RP

^η ειπον **f**³⁵ A, B, N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ειπαν κW [0.5%] NU | ειπεν [0.5%]

αὐτὸν ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος ἔσται,» ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ ἡ λέγουσα·ⁱ «Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον.» Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν.

Jesus provides for His mother

25 Εἰσθήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ. 26 Ἰησοῦς οὖν, ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ,^j «Γύναι, ἴδε^k ὁ υἱός σου.» 27 Ἐἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, «Ἴδου^l ἡ μήτηρ σου.» Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ μαθητῆς αὐτῆν^m εἰς τὰ ἴδια.

The shout of victory

28 Μετὰ τοῦτο, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦςⁿ ὅτι ἦδη πάντα^o τετέλεσται, ἵνα τελειωθῇ ἡ Γραφή, λέγει, «Διψῶ.» 29 Σκευὸς οὖν^p ἔκειτο ὄξους μεστόν· οἱ δέ, πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ^q ὑσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι. 30 Ὅτε οὖν ἔλαβεν τὸ ὄξος ὁ Ἰησοῦς,^r εἶπεν, «Τετέλεσται.» Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκεν τὸ πνεῦμα.

A soldier spears His side

31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ Παρασκευὴ ἦν^s (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου^u τοῦ σαββάτου), ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν. 32 Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ. 33 Ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἦδη^v τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη. 34 Ἄλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξεν, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν^w αἷμα καὶ ὕδωρ. 35 Καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκεν, καὶ ἀληθινὴ ἔστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ,^x (κακείνος^y οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει), ἵνα^z ὑμεῖς πιστεύσητε.^a 36 Ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ, «Ὅστων οὐ συντριβήσεται ἀπ'^b αὐτοῦ.» 37 Καὶ πάλιν ἕτερα Γραφή λέγει· «Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.»

ⁱ ἡ λεγουσα **f**⁵ A,N,W [99.8%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **KB**

^j αὐτοῦ **f**⁵ A,N [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **KB**, W [1.5%] NU

^k ἴδε **f**⁵ B,N [60%] CP, HF, OC, NU | ἴδου **KA**, W [40%] RP, TR

^l ἴδου **f**⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | ἴδε **KB**, N, W [2%] NU

^m ὁ μαθητῆς αὐτῆν **f**⁵ **g**^{66v} A,B,N [90%] HF, RP, OC, NU | ~ 312 **κ**W [8%] TR | ~ 312 ἐκείνος [2%] CP

ⁿ εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς **f**⁵ **KA**, W [70%] CP, OC, TR, NU | ἴδως 23 N | ἴδων 23 [30%] HF, RP | ~ 31 B

^o ἦδη πάντα **f**⁵ **g**⁶⁶ A,B [30%] NU | ~ 21 **κ**N [60%] CP, HF, RP, OC, TR | 2 W [10%]

^p οὖν **f**⁵ N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | δε **κ** | --- A,B, W [1%] NU

^q οἱ δὲ πλησαντες σπόγγον ὄξους καὶ **f**⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 4 οὖν μεστον του (-τ. **κ**) 5 **g**^{66v} (**κ**)B, W [1%] NU

^r ὁ Ἰησοῦς **f**⁵ A,N [99.8%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | 2 B, W | --- **κ**

^s ἵνα μὴ μείνη ἐπὶ του σταυρου τα σώματα ἐν τῷ σαββατῷ ἐπει παρασκευη ἦν **f**⁵ A,N [97%] CP, HF, RP, OC, TR |

~ 12-14, 1-11 **g**⁶⁶ **KB**, W [3%] NU

^t ἡ *rell* | --- **KA**, W [20%]

^u ἐκείνου *rell* | ἐκείνη B [20%] CP, some TRs

^v αὐτον ἦδη **f**⁵ **KA**, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **g**⁶⁶ B, W [0.5%] NU

^w εὐθέως ἐξῆλθεν **f**⁵ [90%] CP, HF, RP, OC | εὐθὺς 2 A [9%] TR | ~ 2 εὐθὺς **g**⁶⁶ **KB**, N, W [1%] NU

^x ἔστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ **f**⁵ [30%] CP | ~ 1423 **g**^{66v} N [65%] HF, RP | ~ 4123 **KA**, B, W [5%] OC, TR, NU

^y κακείνος **f**⁵ **KA**(N) [99%] CP, HF, RP, OC, TR | καὶ ἐκείνος B, W [1%] NU

^z ἵνα **f**⁵ [80%] CP, HF, RP, TR | 1 καὶ **g**⁶⁶ **KA**, B, N, W [20%] OC, NU (OC has small print.)

^a πιστεύσητε **f**⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | πιστευσητε **KB** [0.5%] | πιστευσηται W [0.5%]

^b ἀπ' **f**⁵ **κ** [60%] CP, RP | --- A,B,N,W [40%] HF, OC, TR, NU [The force of the preposition would be partitive.]

Jesus' body is buried

38 Μετὰ^c ταῦτα ἠρώτησεν τὸν Πιλάτον^d Ἰωσήφ, ὁ^e ἀπὸ Ἀριμαθαίας (ὢν μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων), ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Πιλάτος. Ἦλθεν οὖν καὶ ἦρεν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.^f 39 Ἦλθεν δὲ καὶ Νικόδημος (ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν^g νυκτὸς τὸ πρῶτον), φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης, ὡς^h λίτρας ἑκατόν. 40 Ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις, μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. 41 Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κήπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη.ⁱ 42 Ἐκεῖ οὖν, διὰ τὴν Παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

Resurrection Day

The empty tomb

20 1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτῃ, σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου. 2 Τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.» 3 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς καὶ ἦρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον. 4 Ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ, καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς προέδραμεν τάχιον τοῦ Πέτρου καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον. 5 Καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν. 6 Ἐρχεται οὖν^k Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα, 7 καὶ τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.

John sees and believes

8 Τότε οὖν εἰσῆλθεν καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς, ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν. 9 (Οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν Γραφήν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.) 10 Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοῦς^l οἱ μαθηταί.

Jesus appears first to Magdalene

11 Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τῷ μνημείῳ^m κλαίουσα ἔξω.ⁿ Ὡς οὖν ἔκλαιεν, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον. 12 Καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. 13 Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, «Γύναι, τί κλαίεις;» Λέγει αὐτοῖς, «Ὅτι ἦραν τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.» 14 Καί^o ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν

^c μετα **f**⁵ [90%] CP, HF, RP | 1 δε **KA, B, N, W** [10%] OC, TR, NU

^d πιλατον **f**³⁵ **KB, N, W** [70%] CP, RP, OC, NU | 1 ο A [30%] HF, TR

^e ο **f**³⁵ **KN, W** [99%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **Φ**⁶⁶ **A, B** [1%]

^f το σωμα του ιησου **f**³⁵ **N** [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 12 αυτου **Φ**⁶⁶ **B** [0.5%] NU | αυτον **κ**W | --- A [0.5%] omit a whole line [homoioteleuton]

^g τον ιησουν **f**³⁵ **KN, W** [99%] CP, HF, RP, OC, TR | αυτον **Φ**⁶⁶ **A, B** [1%] NU

^h ως **f**³⁵ **KB** [80%] CP, HF, RP, OC, NU | ωσει **Φ**⁶⁶ **A, N, W** [20%] TR

ⁱ εν **f**³⁵ **A** [90%] CP, HF, RP, OC | --- **Φ**⁶⁶ **KB, N, W** [10%] TR, NU

^j ετεθη **f**³⁵ **A(N)** [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ην τεθειμενος **κ**B [0.5%] NU

^k ουν **f**³⁵ **A, N** [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 και **Φ**⁶⁶ **B(W)** [0.5%] NU | **κ** omits a whole verse

^l εαυτους **f**³⁵ **A, W** [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | αυτους **κ**B [0.5%] NU | **N** omits verse 10

^m τω μνημειω **f**³⁵ **Φ**⁶⁶ **KA, B, N, W** [50%] OC, NU | το μνημειον [50%] CP, HF, RP, TR [The dative is correct; she was 'at' the tomb.]

ⁿ κλαιουσα εξω **f**³⁵ [75%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **B, N, W** [25%] NU | 1 **KA**

^o και **f**³⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **KA, B, D, N, W** [4%] NU

ἐστῶτα, καὶ οὐκ ἤδει ὅτι^p Ἰησοῦς ἐστίν. 15 Λέγει αὐτῇ ὁ^q Ἰησοῦς· «Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς;» Ἐκείνη, δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστίν, λέγει αὐτῷ, «Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτόν,^r καὶ γὰρ αὐτόν ἀρῶ.» 16 Λέγει αὐτῇ ὁ^s Ἰησοῦς, «Μαρία.»^t Στραφεῖσα ἐκείνη, λέγει αὐτῷ,^u «Ραβουνί^v» (ὃ λέγεται, Διδάσκαλε). 17 Λέγει αὐτῇ ὁ^w Ἰησοῦς· «Μὴ μου ἅπτου· οὐπὼ γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου·^x πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπέ αὐτοῖς, Ἐναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.» 18 Ἔρχεται Μαρία^y ἡ Μαγδαληνὴ ἀπαγγέλλουσα^z τοῖς μαθηταῖς ὅτι εἶδεν^a τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

Disciples commissioned

19 Οὕσης οὖν ὀψίας, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν^b σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι,^c διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Εἰρήνη ὑμῖν.» 20 Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ.^d Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον. 21 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς^e πάλιν· «Εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς.» 22 Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησεν καὶ λέγει αὐτοῖς· «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον. 23 Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται^f αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.»

Thomas

24 Θωμᾶς δέ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα (ὁ λεγόμενος Δίδυμος), οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ^g Ἰησοῦς. 25 Ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί, «Ἐωράκαμεν τὸν Κύριον.» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου^h εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω.»

26 Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν, «Εἰρήνη ὑμῖν.» 27 Εἶτα λέγει τῷ Θωμᾶ· «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευρὰν μου. Καὶ μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός.»

^p ὅτι *rell* | 1 ο [5%] TR

^q ο **f**³⁵ A,D,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**⁶⁶ **κ**B, W [0.5%] NU

^r ἐθηκας αὐτον *rell* | ~ 21 N [20%] TR

^s ο **f**³⁵ **κ**A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- B, D [0.5%] NU

^t μαρια **f**³⁵ A, D [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ **κ**B, N, W [1.5%] NU

^u αὐτω **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 εβραιστι **κ**B, D, N, W [1%] NU

^v ραβουνι **f**³⁵ [50%] CP | ραββουνι **κ**A, B, D(N)W [50%] HF, RP, OC, TR, NU

^w ο **f**³⁵ **κ**A, N, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- B, D [0.5%] NU

^x μου **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**B, D, W [0.5%] NU

^y μαρια **f**³⁵ A, D, N, W [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | μαριαμ **ϕ**⁶⁶ **κ**B [1.5%] NU

^z ἀπαγγελλουσα **f**³⁵ D, N [82%] CP, HF, RP, OC, TR | ἀπαγγελλουσα [1%] | ἀναγγελλουσα W [15%] | ἀναγγελλουσα [1.5%] | ἀγγελλουσα **ϕ**⁶⁶ **κ**A, B [0.3%] N-A | ἀγγελουσα UBS [corrected in the 4th edition]

^a εωρακεν **f**³⁵ A, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | εωρακα (**ϕ**⁶⁶) **κ**B, N, W [0.5%] NU

^b τῶν **f**³⁵ D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**A, B, W [0.5%] NU

^c συνηγμενοι **f**³⁵ N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**A, B, D, W [0.5%] NU

^d αυτοις τας χειρας και την πλευραν αυτου **f**³⁵ [97.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 234561 **κ**D, W, NU | ~ 4234561 A, B | 123456 [1%] | 123 και τους ποδας 4567 [1%] | ~ 1237456 N

^e ο ιησους **f**³⁵ A, B, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- **κ**D(W) [0.5%]

^f αφιενται **f**³⁵ W [95%] CP, HF, RP, OC, TR | αφιενται (B) [0.5%] | αφιενται A, D [3%] NU | αφιησεται **κ** | two other variants

^g ο **f**³⁵ A, W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**B, D [0.5%] NU

^h την χειρα μου **f**³⁵ (A)N [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **κ**(B, W) [0.5%] NU | 12 [1%] | ~ 3 τον δακτυλον D

28 Καὶ ἀπεκρίθη Ἰωμᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου.» 29 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ὅτι ἐώρακάς με,^k πεπίστευκας. Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες.»

Why this book

30 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,^l ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· 31 ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεῦσητε^m ὅτιⁿ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Epilogue

Breakfast on the beach

21 1 Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,^p ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν,^q ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος· ἐφανέρωσεν δὲ οὕτως· 2 Ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ Ἰωμᾶς (ὁ λεγόμενος Δίδυμος), καὶ Ναθαναὴλ (ὁ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας), καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. 3 Λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος, «Υπάγω ἀλιεῦειν.» Λέγουσιν αὐτῷ, «Ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί.» Ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν^r εἰς τὸ πλοῖον εὐθύς,^s καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.

4 Πρωῖας δὲ ἤδη γενομένης,^t ἔσθη ὁ^u Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν. 5 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ^v Ἰησοῦς, «Παῖδια, μῆτι προσφάγιον ἔχετε;» Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, «Οὐ.» 6 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε.» Ἐβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκύσαι ἴσχυσαν^w ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων. 7 Λέγει οὖν ὁ μαθητῆς ἐκεῖνος ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, «Ὁ Κύριός ἐστιν.» Σίμων οὖν Πέτρος, ἀκούσας ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο (ἦν γὰρ γυμνός) καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. 8 Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον (οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ^x ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων), σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.

9 Ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακίαν κειμένην καὶ ὄψαριον ἐπικείμενον, καὶ ἄρτον. 10 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὄψαριων ὧν ἐπίασατε νῦν.» 11 Ἀνέβη^y Σίμων Πέτρος καὶ εἴλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς,^z μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πενήκοντα τριῶν· καὶ τοσοῦτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.

ⁱ καὶ f³⁵ A [97%] CP, HF, RP, OC, TR | --- NB, C, D, W [3%] NU

^j ἀπεκρίθη f³⁵ P⁶⁶ A, B, C, D, W [95%] CP, HF, RP, OC, NU | 1 ο κ [5%] TR

^k με *rell* | 1 θωμα [5%] TR

^l αὐτοῦ f³⁵ P⁶⁶ NC, D, N, W [90%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- A, B [10%]

^m πιστεῦσητε f³⁵ A, C, D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | πιστευητε NB | πιστευηται N, W | πιστευηται P^{66v}

ⁿ ὅτι *rell* | 1 ο [5%] TR

^o ἑαυτον f³⁵ [20%] | 1 παλιν A, B, C, N (W) [80%] CP, HF, RP, OC, TR, NU | παλιν 1 κ (D)

^p αὐτου f³⁵ D [40%] | --- κA, B, C, N, W [60%] CP, HF, RP, OC, TR, NU

^q ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν f³⁵ [25%] | --- κA, B, C, D, N, W [75%] CP, HF, RP, OC, TR, NU

^r ἐνεβησαν *rell* | ανεβησαν [10%] TR

^s εὐθύς f³⁵ A [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- NB, C, D, N, W [2%] NU

^t γενομένης *rell* | γινομένης C [10%] | γεινομένης A, B

^u ο f³⁵ N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- κA, B, C, D, W [2%] NU

^v ο f³⁵ C, D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR [NU] | --- NB | A omits three words, and W two

^w ἴσχυσαν f³⁵ A (W) [97%] CP, HF, RP, OC, TR | ἴσχυον NB, C, D, N [3%] NU

^x ἀλλ f³⁵ P⁶⁶ D, N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- κA, B, C, W [0.5%] NU

^y ανεβη f³⁵ A, D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ουν NB, C, N, W [2%] NU

^z ἐπι τῆς γῆς f³⁵ [96%] CP, HF, RP, OC, TR | εἰς τὴν γῆν P¹²² κA, B, C, N, W [2%] NU | 1 τὴν γῆν (D) [2%]

12 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Δεῦτε ἀριστήσατε.» Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν, «Σὺ τίς εἶ;»—εἰδότες ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν. 13 Ἔρχεται οὖν^a ὁ Ἰησοῦς καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.

14 Τοῦτο ἦδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,^d ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

Jesus reinstates Peter

15 Ὅτε οὖν ἠρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, «Σίμων Ἰωῆ,^c ἀγαπᾷς με πλεῖον^f τούτων;» Λέγει αὐτῷ, «Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.» Λέγει αὐτῷ, «Βόσκει τὰ ἄρνια μου.» 16 Λέγει αὐτῷ πάλιν, δεύτερον, «Σίμων Ἰωῆ,^e ἀγαπᾷς με;» Λέγει αὐτῷ, «Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.» Λέγει αὐτῷ, «Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.» 17 Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, «Σίμων Ἰωῆ,^h φιλεῖς με;» Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, «Φιλεῖς με;» Καὶ εἶπενⁱ αὐτῷ· «Κύριε, σὺ πάντα^j οἶδας. Σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε.» Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·^k «Βόσκει τὰ πρόβατά μου. 18 Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, ὅτε ἦς νεώτερος ἐξώνυες σεαυτὸν^l καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσης ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου καὶ ἄλλος σε ζώσει καὶ οἶσει ὅπου οὐ θέλεις.» 19 (Τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν.) Καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ, «Ἀκολουθεῖ μοι.»

About the author

20 Ἐπιστραφεὶς δὲ^m ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα (ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ καὶ εἶπεν, «Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;»). 21 Τοῦτονⁿ ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, «Κύριε, οὗτος δὲ τίς;» 22 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; Σὺ ἀκολουθεῖ μοι.»^o 23 Ἐξήλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος^p εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. Καὶ οὐκ εἶπεν^q αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ', «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;»^r

24 Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ^s γράψας ταῦτα· καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.^t 25 Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα^u ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς,

^a οὖν **f**³⁵ A,N [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**¹²² **κ**B,C,D,W [2%] NU

^b ο **f**³⁵ **κ**A,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **ϕ**¹²² B,C,D,W [0.5%] NU

^c ο **f**³⁵ **κ**A,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- B,C,D(W) [0.5%] NU

^d αὐτου **f**³⁵ D [98%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ**A,B,C,N,W [2%] NU

^e ιωνα **f**³⁵ A,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ιωαννου C,W,NU | ιωανου B,D | --- **κ**

^f πλειον **f**³⁵ A(W) [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | πλεον **κ**B,C,D [1%] NU | πλιον N | one other variant

^g ιωνα **f**³⁵ A,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ιωαννου **κ**C,W,NU | ιωανου B,D

^h ιωνα **f**³⁵ A,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ιωαννου **κ**C(W)NU | ιωανου B,D

ⁱ ειπεν **f**³⁵ B,C [98%] CP, HF, RP, OC, TR | λεγει **κ**A,D,N,W [2%] NU

^j τι παντα **f**³⁵ A [99%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **κ**B,C,D(N)W [1%] NU

^k ο ιησους **f**³⁵ A,N [99%] CP, HF, RP, OC, TR | 2 B,C | --- **κ**D,W [1%]

^l σεαυτον *rell* | εαυτον [20%]

^m δε **f**³⁵ **κ**D,N [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- A,B,C,W [0.5%] NU

ⁿ τουτον **f**³⁵ A,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ουν **κ**B,C,D [0.5%] NU

^o ακολουθει μοι **f**³⁵ [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 21 **ϕ**¹²² **κ**A,B,C,D,W [1.5%] NU

^p ο λογος ουτος **f**³⁵ A [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 312 **κ**B,C,D,W [1.5%] NU

^q και ουκ ειπεν **f**³⁵ A,D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 23 δε **ϕ**¹²² **κ**B,C,W [0.5%] NU

^r τι προς σε **f**³⁵ **ϕ**¹⁰⁹ A,B,C,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- **κ** [0.5%] | 23 D

^s και **f**³⁵ **κ**A,C,D [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | 1 ο B,W,NU | ο 1 [0.5%]

^t εστιν η μαρτυρια αυτου **f**³⁵ **κ**A [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ~ 4231 B,C,W,NU | ~ 1423 D

^u οσα **f**³⁵ A,D,W [99.5%] CP, HF, RP, OC, TR | α B,C [0.5%] NU | **κ** omits whole verse

ἄτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἑν,^y οὐδὲ^w αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. Ἀμήν.^{x,y,z}

---

^y καθ' ἑν *rell* | καθ' ἑν **f**³⁵ [30%] [for the record]

^w οὐδε **f**³⁵ A,C,W [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | ουδ B,D [1.5%] NU

^x ἀμήν **f**³⁵ [98.5%] CP, HF, RP, OC, TR | --- A,B,C,D,W [1.5%] NU

^y In the colophons, **f**³⁵ [50%] have “published thirty-two years after the ascension of Christ”, or 61/62 AD. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that **f**³⁵ goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then John was ‘published’ in 61/62 AD. The same sources have Matthew published eight years after the ascension, or 38/39 AD, Mark published two years later (40/41) and Luke another five years later (45/46). Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently.

^z The citation of **f**³⁵ is based on the following fifty-seven MSS—18, 35, 83, 128, 141, 201, 204, 363, 402, 479, 480, 510, 547, 553, 586, 685, 696, 757, 789, 824, 867, 897, 928, 1072, 1075, 1111, 1117, 1145, 1147, 1334, 1339, 1384, 1435, 1461, 1496, 1503, 1559, 1560, 1572, 1617, 1637, 1652, 1667, 1686, 1694, 1700, 1713, 2122, 2253, 2322, 2352, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765 and Iviron 2110. I collated all of them myself, except for 201 and 480 that I took from Scrivener. None of them is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in John, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size, besides being a Gospel], but several come very close (cursive 2382 has only one variant, corrected, so its exemplar was presumably perfect). [This refers to the MSS I have collated—there may be even better ones out there. In fact, since I have only collated around 20% of the family representatives for this book, there probably are better ones out there.] The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Aegean, Andros, Lesbos, Prinkipos, Bucharest, Athens, Modena, Meteora, Tirana, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Corinth³, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *Text und Textwert*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I referred to Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 2\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 4\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 15\%$ —since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of **f**³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Opening considerations

A link to Luke

1 Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ᾧ Θεόφιλε, ᾧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν **2** ἄχρι ἧς ἡμέρας, ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος Ἁγίου οὖς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη·^a **3** οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα, μετὰ τὸ παθεῖν αὐτόν, ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα^b ὄπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. **4** Καὶ συναλιζόμενος^c παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱερουσαλῶν μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, «ἦν ἠκούσατέ μου· **5** ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι^d Ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.»

Jesus returns to Heaven

6 Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπρώτων^e αὐτὸν λέγοντες, «Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;» **7** Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὗς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. **8** Ἀλλὰ λήψεσθε^f δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθέ μοι^g μάρτυρες—ἐν τε Ἱερουσαλὴμ, καὶ^h πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρεία, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.»

9 Καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλέπόντων αὐτῶν, ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. **10** Καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανόν, πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ,ⁱ **11** οἱ καὶ εἶπον·^j «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε ἐμβλέποντες^k εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος^l Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς^m ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται ὄν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.»

12 Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ (σαββάτου ἔχονⁿ ὁδόν).

^a ἀνελήφθη *rell* | ἀνελημφθη **NA,B,C** [1%] **NU** | **D** is wild

^b τεσσαράκοντα **f³⁵** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | τεσερακοντα **NA,B,C(D)** [2%] **NU**

^c συναλιζομενος *rell* | συναλιζομενος [15%] | συναλισκομενος **D**

^d βαπτισθησεσθε (βαπτισθησεσθαι **A,C** 5.6%) ἐν πνευματι **f³⁵** (**A,C**) (98.8%) **HF,RP,OC,TR,CP** | ~ 231 **B** (0.5%) **NU** | ~ 23 **βαπτισθησεσθαι** **NA(D)** (0.7%)

^e ἐπρωτων **f³⁵** **D** [99%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ηρωτων **NA,B** [1%] **NU** | ηρωτων **C**

^f ληψεσθε **f³⁵** [93%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ληψεσθαι [5%] | λημψεσθαι **NA,D** | λημψεσθε **A,B,NU**

^g μοι **f³⁵** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | μου **NA,B,C,D** [2%] **NU**

^h και **f³⁵** **A,C,D** [25%] | 1 ἐν **NA** [75%] **HF,RP,OC,TR,CP**[**NU**]

ⁱ ἐσθητι λευκη **f³⁵** **D** [97%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ἐσθησσι λευκαις **NA(A)(B)(C)** [3%] **NU**

^j ειπον **f³⁵** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ειπαν **NA,B,C,D** [2%] **NU**

^k ἐμβλεποντες **f³⁵** **A,C,D** [75%] **HF,RP,OC,TR,CP**[**NU**] | βλεποντες **NA** [25%]

^l ουτος **f³⁵** [30%] | 1 ο **NA,B,C,D** [70%] **HF,RP,OC,TR,CP,NU** (A demonstrative pronoun defines, even more than a definite article, so the article is redundant here.)

^m αναληφθεις **f³⁵** [94%] **HF,RP,OC,TR,CP** | αναληφθης [4%] | αναλημφθεις **NA,B,C,D** [2%] **NU**

ⁿ εχον *rell* | εχων **B** [15%]

A replacement for Judas Iscariot

13 Καὶ ὅτε εἰσηλθον ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶν^ο οὗ ἦσαν καταμένοντες· ὁ τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος, Ἰωάννης^ρ καὶ Ἀνδρέας, Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Ματθαῖος,⁴ Ἰάκωβος Ἀλφαίου καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτής, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου. 14 Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει,^τ σὺν γυναιξίν, καὶ Μαρίᾳ^ς τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν^ι τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

15 Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστάς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν^μ εἶπεν (ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς^ν ἑκατὸν εἴκοσιν)^ω. 16 «Ἄνδρες ἀδελφοί· ἔδει πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ταύτην,^χ ἣν προεῖπεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ στόματος Δαυὶδ περὶ Ἰούδα, τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσιν τὸν^ν Ἰησοῦν, 17 ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν^ν ἡμῖν καὶ ἔλαχεν τὸν κληρὸν τῆς διακονίας ταύτης.» 18 (Οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ^α μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνῆς^β γενόμενος ἐλάκισεν^ς μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. 19 Καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν «Κελλδαμᾶ,^δ τοῦτ' ἔστιν, «Χωρίον Αἵματος.») 20 «Γέγραπται γὰρ ἐν Βίβλῳ Ψαλμῶν· «Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ» καί, «Τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι^ι ἕτερος.» 21 Δεῖ οὖν, τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ ἐν^ν ᾧ εἰσηλθεν καὶ ἐξήλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, 22 ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀνελήφθη^ς ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γενέσθαι σὺν ἡμῖν^ι ἕνα τούτων.»

23 Καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν,^ι ὃς ἐπεκλήθη Ἰούστος, καὶ Ματθίαν.^ι 24 Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· «Σὺ Κύριε, καρδιογνώστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα^κ 25 λαβεῖν τὸν κληρὸν^ι τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ^μ ἧς παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον.» 26 Καὶ ἔδωκαν

^ο ανεβησαν εἰς το υπερων **F**⁵⁵ (D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 234 **K** | ~ 2341 A,B,C [1.5%] NU

^ρ ιακωβος ιωαννης **F**⁵⁵ [25%] | 1 και 2 [73%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 και 1 **K**,C [2%] NU | ~ ιωαννης και 1 B | ~ ιωαννης
ειακωβος D

⁴ ματθαιος **F**⁵⁵ A,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | μαθθαιος **K**B,D [1%] NU

^τ και τη δεησει **F**⁵⁵ (96.1%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **K**A,B,C,D (3.9%) NU

^ς μαρια **F**⁵⁵ **K**A,C,D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | μαριαμ B [4%] NU

^ι συν **F**⁵⁵ B [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **K**A,C,D [6%] NU

^μ μαθητων **F**⁵⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | αδελφων **K**A,B,C [3%] NU

^ν ως **F**⁵⁵ B,D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ωσει **K**A,C [5%] NU

^ω εικοσιν **F**⁵⁵ [50%] HF,OC,TR | εικοσι **K**A,B,C [50%] RP,CP,NU

^χ ταυτην **F**⁵⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **K**A,B,C [5%] NU

^ν τον **F**⁵⁵ D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **K**A,B,C [1%] NU

^ι συν **F**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | εν **K**A,B,C,D [3%] NU

^ε εκ *rell* | 1 του [5%] TR

^β πρηνης *rell* | πρηνης A,C [20%]

^ς ελακισεν **F**⁵⁵ [40%] | ελακησεν **K**A,B,C,D [60%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^δ ακελλδαμα **F**⁵⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ακελλδαμαχ B(D) [1%] NU | αχελλδαμαχ **K**A [1%]

^ι λαβοι **F**⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | λαβετω **K**A,B,C,D [2%] NU | λαβη [5%]

^ν εν **F**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **K**A,B,C(D) [3%] NU

^ς ανεληφθη *rell* | ανελημφθη **K**A,B,D [1.5%] NU

^ι γενεσθαι συν ημιν **F**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 **K**A,B,C(D) [5%] NU

^ι βαρσαβαν **F**⁵⁵ C,D [70%] HF,RP,TR,CP | βαρσαββαν **K**A,B [30%] OC,NU

^ι μαθθιαν **F**⁵⁵ **K**(A)C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | μαθθιαν B,D [1%] NU

^κ εν εξελεξω εκ τουτων των δυο ενα **F**⁵⁵ **K**A,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | ~ 3456712 [5%] TR

^ι κληρον **F**⁵⁵ **K** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τοπον A,B,C(D) [2%] NU

^μ εξ **F**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | αφ **K**A,B,C,D [3%] NU

κλήρους αὐτῶν,^η καὶ ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν,^ο καὶ συγκατεψηφίσθη^ρ μετὰ τῶν ἔνδεκα ἀποστόλων.

Pentecost

2 ¹Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαντες^{α†} ὁμοθυμαδόν^ς ἐπὶ τὸ αὐτό. ²Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, ὡσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι. ³Καὶ ὠφθῆσαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, ἐκάθισεν τε^ι ἐφ’ ἓνα ἕκαστον αὐτῶν. ⁴Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες^υ Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἐτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθεγγεσθαι.^ν

People from all over

⁵ Ἦσαν δὲ ἐν^ω Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν.^κ ⁶Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθεν τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἰς ἕκαστος τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν. ⁷Ἐξίσταντο δὲ^ν καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους^ζ «Οὐκ,^α ἰδοῦ, πάντες^β οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; ⁸Καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν ἐν ἧ ἐγεννήθημεν;^ς ⁹Πάρθοι καὶ Μηδοὶ καὶ Ἑλαμίται· καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, ¹⁰Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης^δ τῆς κατὰ Κυρήνην· καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι—Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι— ¹¹Κρήτες καὶ Ἄραβες· ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ.» ¹²Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες, «Τί ἂν^ε θέλοι^φ τοῦτο εἶναι;» ¹³Ἄλλοι δὲ διαγλευάζοντες,^ς ἔλεγον ὅτι «Γλεύκουσ μεμεστωμένοι^η εἰσίν.»

^η αὐτῶν **f**³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | αὐτοῖς **KA,B,C** [3%] NU

^ο ματθίαν **f**³⁵ **KA,C** [99%] HF,RP,OC,TR,CP | μαθθίαν B,D [1%] NU

^ρ συγκατεψηφίσθη *rell* | συγκατεψηφισθη CP

^{α†} ἅπαντες **f**³⁵ [80%] HF,RP,OC,TR,CP | παντες A,B,C [20%] NU | --- **κ** | παντων D

^β ἅπαντες/παντες *rell* | 1 οἱ ἀποστολοὶ [20%]

^ς ὁμοθυμαδον **f**³⁵ (94.3%) HF,RP,OC,TR,CP | ὁμοθυμαδων (2.9%) | ὁμου **KA,B,C** (2.3%) NU | two other readings D (0.5%)

^ι ἐκάθισεν τε **f**³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 δε C | ~ και 1 B [1%] NU | και ἐκαθισαν **κ** | και ἐκαθισαν 2 D

^υ ἅπαντες **f**³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | παντες **KA,B,D** [2%] NU

^ν αὐτοῖς ἀποφθεγγεσθαι **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B,C,D** [3%] NU

^ω ἐν **f**³⁵ B,C,D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰς **KA** [1%] NU

^κ τον ουρανον *rell* | των ουρανων [13%]

^δ δε **f**³⁵ B,D [65%] HF,CP,NU | 1 παντες (**κ**)A,C [35%] RP,OC,TR (*TuT* is completely off here.)

^ζ προς ἀλλήλους **f**³⁵ D (97.3%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** (2.7%) NU

^α ουκ **f**³⁵ A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ουχ **κD** [2%] NU | ουχι B

^β παντες **f**³⁵ B [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ἅπαντες **KA,C,D** [2%] NU

^ς ἐγεννηθημεν **f**³⁵ **KB,C,D** [75%] HF,RP,OC,TR,NU | ἐγεννηθημεν A [25%] CP

^δ λιβυης *rell* | λυβιης [15%] | λιβυας CP | λιβουης D

^ε αν **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** [3%] NU

^φ θελοι **f**³⁵ **κ** [93%] HF,RP,OC,TR,CP | θελει (A)B,C,D [7%] NU

^ς διαγλευαζοντες **f**³⁵ **KA,B,C** [25%] NU | χλευαζοντες [75%] HF,RP,OC,TR,CP | διεχλευαζον D

^η μεμεστωμενοι *rell* | μεμεστομενοι [7%] | μεμεσταμενοι [5%]

Peter's proclamation

14 Σταθείς δε¹ Πέτρος, σὺν τοῖς ἑνδεκα, ἐπῆρεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ ἐπεφθέγγετο² αὐτοῖς· «Ἄνδρες—Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ ἅπαντες³—τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω· καί, ἐνωτίσασθε τὰ ρήματά μου. 15 Οὐ γάρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθούσιν (ἔστιν γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας), 16 ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ·

17 «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός· Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ προφητεῦσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες⁴ ὑμῶν· καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὀράσεις ὄψονται· καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια⁵ ἐνυπνιασθήσονται. 18 Καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου, καὶ προφητεῦσουσιν. 19 Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω· αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδια καπνοῦ. 20 Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα πρὶν ἢ⁶ ἔλθειν τὴν^ο ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. 21 Καὶ ἔσται· πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσεται⁷ τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται.»

22 »Ἄνδρες Ἰσραηλίται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον⁸ εἰς ὑμᾶς δυνάμεσιν καὶ τέρασιν καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησεν δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καί⁹ αὐτοὶ οἴδατε, 23 τοῦτον—τῇ ὀρισμένη βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἐκδοτον—λαβόντες⁵ διὰ χειρῶν¹⁰ ἀνόμων, προσπήξαντες, ἀνείλετε·¹¹ 24 ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησεν, λύσας τὰς ὠδίννας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ. 25 Δαυὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν·

«Προωρώμην¹² τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν ἵνα μὴ σαλευθῶ. 26 Διὰ τοῦτο εὐφράνθη¹³ ἡ καρδία μου καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου. Ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι, 27 ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψει τὴν ψυχὴν μου εἰς Ἄδου,¹⁴ οὐδὲ δώσεις τὸν Ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. 28 Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου.»

29 »Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεῦτησεν καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνημα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. 30 Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὄρκω ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐκ καρποῦ

¹ δε f³⁵ C [88%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο KA,B,D [12%] NU

² ἐπεφθέγγετο f³⁵ [25%] | ἀπεφθέγγετο KA,B,C [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ειπεν D [Is the verb ἐπιφθεγομαι or ἀποφθεγομαι? They are similar in meaning.]

³ ἅπαντες f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | παντες KA,B,C [5%] NU | --- D

⁴ θυγατέρες *rell* | θυγατεραις C [20%]

⁵ ἐνύπνια f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR | ἐνυπνιοις KA,B,C [15%] CP,NU | --- D

⁶ ἢ f³⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,C,D [5%] NU

^ο τὴν f³⁵ A,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KB,D [1%] NU

⁷ ἐπικαλέσεται *rell* | ἐπικαλεσεται [15%] | ἐπικαλεσειται [3%] | ἐπικαλεσητε A

⁸ ἀπο τοῦ θεοῦ ἀποδεδειγμενον f³⁵ A [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 4123 (K)B(C) [6%] NU | 123 δεδοκιμασμενον D

⁹ καὶ f³⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [5%] NU

⁵ λαβόντες f³⁵ D (97.3%) HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D (2.7%) NU

¹⁰ χειρῶν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | χειρος KA,B,C,D [5%] NU

¹¹ ἀνείλετε f³⁵ [70%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀνειλατε KA,B,C,D [25%] NU | four other spellings [5%]

¹² προωρώμην f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | προορωμην KA,B,C,D [4%] NU

¹³ εὐφρανθη f³⁵ [70%] HF,RP,OC,TR,CP | ηυφρανθη KA,B,C,D [30%] NU

¹⁴ ἄδου f³⁵ [85%] RP,OC,TR,CP | ἀδην KA,B,C,D [15%] NU | αιδου HF

τῆς ὀσφύος αὐτοῦ, τὸ κατὰ σάρκα, ἀναστήσειν τὸν Χριστὸν^γ καθίσει ἐπὶ τοῦ Θρόνου^ζ αὐτοῦ, 31 προῖδὼν ἐλάλησεν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «Οὐ^α κατελείφθη ἡ ψυχή αὐτοῦ^β εἰς Ἄδου,^ε οὐδὲ^δ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδεν διαφθοράν.»

32 »Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. 33 Τῆ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς, τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος^ε λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρός, ἐξέχεεν τοῦτο ὃ νῦν^φ ὑμεῖς^ε βλέπετε καὶ ἀκούετε. 34 Οὐ γὰρ Δαυὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοῦς, λέγει δὲ αὐτός· «Εἶπεν ὁ^η Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου 35 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.»» 36 Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ὅτι καὶ^ι Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν^ι ὁ Θεὸς ἐποίησεν,^κ τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.»

The reaction

37 Ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῆ καρδίᾳ,^λ εἰπόν τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, «Τί ποιήσομεν,^μ ἄνδρες ἀδελφοί;» 38 Εἶπεν δὲ Πέτρος πρὸς αὐτούς· «Μετανοήσατε^ν καὶ βαπτισθῆτω, ἕκαστος ὑμῶν, ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν,^ο καὶ λήψεσθε^π τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. 39 Ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία, καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, καὶ πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν—ὄσους ἂν προσκαλέσηται Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.» 40 Ἐτέροις τε λόγοις πλείοσιν διεμαρτύρατο^ι καὶ παρεκάλει^ρ λέγων, «Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης.»

The beginning of the Church

41 Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως^ς ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν, καὶ προσετέθησαν^ι τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχιλίαι. 42 Ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν

^γ το κατα σαρκα αναστησειν τον χριστον ^{φ5} (D) (96.1%) HF,RP,OC,TR,CP | 456 (1.6%) | --- ^αΑ,Β,С (2.3%) NU (There are a number of variations scattered about: αναστησει 2.3%, αναστησαι 5%, +τε 6.1%, +και 5.6%.)

^ζ του θρονου ^{φ5} [70%] HF,RP,OC,TR,CP | τον θρονον ^αΑ,Β,С, D [10%] NU | 2 [20%]

^α ου ^{φ5} [71%] HF,RP,OC,TR | ουκ [27%] CP | ουτε ^αΑ,Β,С, D [2%] NU (The choice ου/ουκ is governed by the following letter.)

^β κατελειφθη η ψυχη αυτου ^{φ5} (68.7%) HF,RP,OC,TR | κατεληφθη 234 (1.8%) | εγκατελειφθη 234 (23.1%) CP | εγκατεληφθη 234 (4.1%) | εγκατελειφθη (^αΑ)(Β,С, D) (1.8%) NU | two other variants (0.5%)

^ε αδου ^{φ5} ^αΑ,С, D [90%] RP,OC,TR,CP | αδην ^αΑΒ [10%] NU | αιδου HF

^δ ουδε ^{φ5} Β [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ουτε ^αΑ,С, D [8%] NU

^ε αγιου πνευματος ^{φ5} D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 του 1 ^αΑ,Β,С [5%] NU

^φ νυν ^{φ5} [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- ^αΑ,Β,С [4%] NU

^ε υμεις ^{φ5} ^αΑ(С) [99.5%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και Β(D)[NU]

^η ο ^{φ5} ^αΑ,С [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- ^αΒ(D) [5%]

^ι και *rell* | --- [2%] some TRs

^κ και χριστον αυτον ^{φ5} [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 ^αΑ,Β,С [4%] NU | 12 D [2%]

^λ ο θεος εποηισεν ^{φ5} ^αΑ,С, D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 ^αΑΒ [1%] NU

^μ τη καρδια ^{φ5} D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | την καρδιαν ^αΑ,Β,С [2%] NU

^ν ποιησομεν ^{φ5} D [60%] RP,OC,TR | ποιησωμεν ^αΑ,Β,С [40%] HF,CP,NU

^ο ειπεν δε πετρος προς αυτους μετανοησατε ^{φ5} [20%] | ~ 32 εφη 456 [72%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 32456 φησιν ^αΑ,С [2%] [NU] | ~ 32456 Β | ~ 3245 φησιν 6 D | five further variants [5%]

^π αμαρτιων ^{φ5} D (95.3%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 υμων (1.4%) | των 1 υμων ^αΑ,Β(С) (1.8%) NU | των 1 (1.6%)

^ρ ληψεσθε ^{φ5} [95%] HF,RP,OC,TR,CP | λημψεσθε ^αΑ,Β,NU | λημψεσθαι ^αΑ,С, D [1%] | ληψεσθαι [3%]

^ι διεμαρτυρατο ^{φ5} ^αΑ,Β(С) D [45%] NU | διεμαρτυρετο [55%] HF,RP,OC,TR,CP (Aorist or Imperfect? The immediately following verb presumably exerted pressure.)

^ρ παρεκαλει ^{φ5} [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αυτους ^αΑ,Β,С, D [4%] NU | 1 αυτοις [1%]

^ς ασμενωσ ^{φ5} [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- ^αΑ,Β,С, D [3%] NU

^ι προσετεθησαν ^{φ5} [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εν ^αΑ,Β,С, D [5%] NU

ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ^u τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς. 43 Ἐγένετο^v δὲ πάση ψυχῇ φόβος—πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο.^w

All things in common

44 Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες^x ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά· 45 καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσιν καθότι ἄν τις χρεῖαν εἶχεν. 46 Καθ’ ἡμέραν^y τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλώντες τε κατ’ οἶκον ἄρτον· μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας, 47 αἰνοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. Ὁ δὲ Κύριος προσετίθει^z τοὺς σωζομένους καθ’ ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ.^a

A man lame from birth

3 1 Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος^b καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς (τὴν ἐνάτην).^c 2 Καὶ τις ἀνὴρ, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων, ἐβαστάζετο (ὄν ἐτίθουν καθ’ ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην Ὑραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν), 3 ὅς, ἰδὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην.^d

Peter heals him

4 Ἀτενίσας δὲ Πέτρος εἰς αὐτόν, σὺν τῷ Ἰωάννῃ, εἶπεν, «Βλέψον εἰς ἡμᾶς.» 5 Ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ’ αὐτῶν λαβεῖν. 6 Εἶπεν δὲ Πέτρος· «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι, ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ἐγείραι καὶ^e περιπάτει.» 7 Καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρεν.^f παραχρῆμα δὲ ἐστερεώθησαν αὐτοῦ αἱ βάσεις^g καὶ τὰ σφυρά.^h 8 Καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη καὶ περιπάτει, καὶ εἰσήλθεν σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερόν, περιπατῶν καὶ ἀλλόμενος καὶ αἰνῶν τὸν Θεόν. 9 Καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸςⁱ περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν Θεόν· 10 ἐπεγίνωσκόν τε^j αὐτόν—ὅτι οὗτος^k ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ Ὑραίᾳ Πύλῃ τοῦ ἱεροῦ—καὶ ἐπλήσθησαν θάμβους καὶ ἐκστάσεως ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ.

^u καὶ **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** [2%] NU

^v εγενετο **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | εγινετο **KA(B,C,D)** [2%] NU

^w εγινετο **f**³⁵ B,D [88.1%] HF,RP,OC,TR,CP,NU (εγενετο [15%], εγεινετο B,C,D) | 1 εν (εις 1.8%) ιερουσαλημ φοβος τε ην μεγας επι παντας (+αυτους 3.2%) **KA,C** (7.2%) | 1234567 (1.8%) | 123 (2.3%) | two other readings (0.7%)

^x πιστευοντες **f**³⁵ A,C,D [88%] HF,RP,OC,TR,NU | πιστευσαντες **KB** [12%] CP

^y **f**³⁵ [40%] accent καθημεραν as one word, but since the meaning evidently remains the same I stay with the conventional spelling. This statement obtains throughout. Since the *theta* signals aspiration, there is no ambiguity; the scribes were just saving ink.

^z προσετιθει *rell* | προσετιθη [20%]

^a τη εκκλησια **f**³⁵ (D) (97.1%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** (2.9%) NU

^b δε πετρος **f**³⁵ (D) (89.2%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B,C** (7.6%) NU | 2 (3.1%)

^c ενατην **f**³⁵ **KA,B,C(D)** [70%] HF,RP,OC,NU | εννατην [30%] TR,CP

^d ἐλεημοσυνην **f**³⁵ (D) [94%] HF,RP,OC,CP | 1 λαβειν **KA,B,C** [6%] TR,NU

^e εγειραι και **f**³⁵ C [70%] RP,TR,CP | εγειρε 2 A [30%] HF,OC[NU] | --- **KB,D**

^f ηγειρεν **f**³⁵ (D) [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αυτον **KA,B,C** [3%] NU

^g αυτου αι βασεις **f**³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 (**K**)A,B,C [3%] NU

^h σφυρα **f**³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | σφυδρα **KA,B,C** [1%] NU | σφυρια [4%]

ⁱ αυτον πας ο λαος **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2341 **KA,B,C,D** [3%] NU

^j τε **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | δε **KA,B,C** [2%] NU | ται D

^k ουτος **f**³⁵ B,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτος **KA,C** [2%] NU

Peter preaches

11 Κρατοῦντος δὲ τοῦ ἰαθέντος χωλοῦ¹ τὸν Πέτρον καὶ^m Ἰωάννην, συνέδραμεν πρὸς αὐτοὺς πᾶς ὁ λαὸςⁿ ἐπὶ τῇ στοᾷ, τῇ καλουμένῃ Σολομῶντος,^o ἔκθαμβοι. 12 Ἰδὼν δὲ^p Πέτρος ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν· «Ἄνδρες Ἰσραηλίται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ,^q ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσιν τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; 13 Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ^r καὶ^s Ἰσαὰκ καὶ^t Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐδόξασεν τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς μὲν^u παρεδώκατε· καὶ ἠρνήσασθε αὐτόν^v κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν. 14 Ὑμεῖς δὲ τὸν Ἅγιον καὶ Δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ἤτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν, 15 τὸν δὲ Ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνετε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. 16 Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε ἐστερέωσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὀλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν.

17 »Καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοίαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. 18 Ὁ δὲ Θεὸς ἃ προκατήγγειλεν διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ, παθεῖν τὸν Χριστόν,^w ἐπλήρωσεν οὕτως. 19 Μετανοήσατε οὖν, καὶ ἐπιστρέψατε, εἰς τὸ ἐξᾶλειφθῆναι^x ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσιν καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ^y Κυρίου 20 καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεχειρισμένον^z ὑμῖν Χριστόν, Ἰησοῦν,^a 21 ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν^b ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος.^c

22 »Μωϋσῆς^d μὲν γὰρ πρὸς τοὺς πατέρας εἶπεν^e ὅτι «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν^f ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. Αὐτοῦ ἀκούσεσθε,^g κατὰ πάντα ὅσα

¹ του ιαθεντος χωλου f⁵⁵ (88.8%) HF,RP,OC,TR,CP | αυτου s(A)B,C,057 (10.8%) NU | two other readings D (0.4%)

^m και f⁵⁵ C(D) (91.3%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 τον sA,B,057 (8.7%) NU

ⁿ προς αυτους (αυτον 2%) πας ο λαος f⁵⁵ (91.9%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 34512 sA,B,C (7.4%) NU | three other readings D (0.7%)

^o σολομωντος (A) *rell* | σολομωνος D [5%] CP

^p δε f⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο sA,B,C,D,057^v [4%] NU

^q τουτω *rell* | τουτο [25%]

^r αβρααμ f⁵⁵ [50%] | αβρααμ [50%] RP,HF,OC,CP,TR,NU (This name is aspirated throughout the book, and the statement of evidence also obtains throughout the book.) [When Jehovah changed Abram's name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.]

^s και f⁵⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο θεος sC [5%] [NU] | 1 θεος A,D

^t και f⁵⁵ B [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο θεος sC [3%] [NU] | 1 θεος A,D

^u μεν f⁵⁵ sA,B,C [85%] HF,RP,OC,NU | --- D [15%] CP,TR

^v αυτον f⁵⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- sA,B,C [3%] NU

^w αυτου παθειν τον χριστον f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2341 (s)B(C)D [4%] NU | 234 [1%] | 1 A

^x εξᾶλειφθῆναι *rell* | εξᾶληφθῆναι [12%] | εξᾶλιφθῆναι sB,C [2%]

^y του *rell* | --- [10%]

^z προκεχειρισμενον *rell* | προκεκηρυγμενον TR | five further spellings A,C [5%]

^a χριστον ιησουν f⁵⁵ sB,D [75%] HF,RP,OC,NU | ~ 21 A,C [25%] CP,TR

^b παντων των f⁵⁵ [85%] HF,RP,CP | 2 sA,B,C,D [10%] NU | 1 [5%] OC,TR

^c αυτου προφητων απ αιωνος f⁵⁵ (80.8%) HF,RP,OC,TR,CP | 12 των 34 (3.8%) | ~ 2134 (3.2%) | ~ 3412 sA,B,C (5.4%) NU | ~ τον 3412 (2.5%) | ~ 1 τον 342 (2.7%) | four other variants D (1.6%)

^d μωυσης f⁵⁵ A,B,C,D [70%] OC,NU | μωυσης s [30%] HF,RP,TR,CP

^e γαρ προς τους πατερας ειπεν f⁵⁵ (80.8%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 5234 (5.9%) | 1234 ημων 5 (4.3%) | 1234 υμων 5 (2%) | ~ 5234 ημων D (2.7%) | 1234 (0.2%) | 5 sA,B,C (4.1%) NU

^f ημων f⁵⁵ sC [60%] HF,RP | υμων A,D [40%] OC,TR,CP,NU | --- B

^g ακουσεσθε *rell* | ακουσεσθαι C,D [10%]

ἀν λαλήση^h πρὸς ὑμᾶς. 23 Ἔσται δέ, πᾶσα ψυχὴ ἣτις ἀνⁱ μὴ ἀκούσῃ τοῦ Προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται^j ἐκ τοῦ λαοῦ.»

24 »Καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται, ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ προκατήγγειλαν^k τὰς ἡμέρας ταύτας. 25 Ὑμεῖς ἐστε^l υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης ἧς διέθετο ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,^m λέγων πρὸς Ἀβραάμ, «Καὶ ἐνⁿ τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται^o πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.» 26 Ὑμῖν πρῶτον ὁ Θεός, ἀναστήσας^p τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν,^q ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς, ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.»

Peter and John arrested

4 1 Λαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν, ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι, 2 διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαὸν καὶ καταγγέλλειν^r ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν^s νεκρῶν. 3 Καὶ ἐπέβαλον^t αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ ἔθεντο^u εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον, ἦν γὰρ ἐσπέρα ἤδη. 4 (Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη ὁ^v ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ^w χιλιάδες πέντε.) 5 Ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας, καὶ^x πρεσβυτέρους καὶ^y γραμματεῖς, ἐν^z Ἱερουσαλήμ, 6 καὶ Ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊάφαν καὶ Ἰωάννην καὶ Ἀλέξανδρον,^a καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ. 7 Καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν^b μέσῳ ἐπυθάνοντο· «Ἐν ποίᾳ δυνάμει, ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς;»

Peter's defense

8 Τότε Πέτρος, πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου, εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ·^c 9 Εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται,^d 10 γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. 11 Οὗτός ἐστιν

^h λαλήση *rell* | λαλήσει C [10%]

ⁱ αν **f**⁵ B,D [35%] TR | εαν **KA**,C [65%] HF,RP,OC,CP,NU

^j ἐξολοθρευθήσεται **f**⁵ **N** [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐξολοθρευθήσεται A,B,C,D [1%] NU

^k προκατήγγειλαν **f**⁵ [25%] TR | κατήγγειλαν (**N**)A,B,C(D) [75%] HF,RP,OC,CP,NU

^l ἐστε **f**⁵ D [75%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 οἱ **KA**,B,C,0165 [25%] NU

^m ἡμῶν **f**⁵ **NC**,D,0165 [88%] HF,RP,OC,TR,CP | ὑμῶν A,B [12%] NU

ⁿ ἐν *rell* | --- 0165 [5%] TR

^o ἐνευλογηθήσονται **f**⁵ **ND**,0165 [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | εευλογηθήσονται C | ευλογηθήσονται A,B [2%]

^p ο θεος ἀναστήσας **f**⁵ A,D [87%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **NB**,C,0165 [3%] NU | 3 [10%]

^q ἰησοῦν **f**⁵ A [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **NB**,C,D,0165 [4%] NU

^r καταγγέλλειν *rell* | καταγγελεῖν CP

^s τῶν **f**⁵ D,0165 [90%] HF,RP,OC,CP | τὴν εκ **KA**,B,C [10%] TR,NU

^t ἐπέβαλον *rell* | ἐπεβαλλον [12%] | ἐπειβαλοντες D

^u ἐθεντο *rell* | 1 αὐτοὺς A,C [10%]

^v ο **f**⁵ A [99%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **NB**(D)0165 [1%]

^w ὡσεὶ **f**⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ὡς B,D,0165 [2%] [NU] | --- **KA** [2%]

^x καὶ **f**⁵ [85%] HF,RP,TR,CP | 1 τοὺς **KA**,B,0165 [15%] OC,NU | 1 οἱ D

^y καὶ **f**⁵ D,0165 [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τοὺς **KA**,B [4%] NU

^z ἐν **f**⁵ A,B,D [30%] NU | εἰς **N0165** [70%] HF,RP,OC,TR,CP

^a ἀνναν τον αρχιερεα και καιαφαν και ιωαννην και αλεξανδρον **f**⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀννας ο αρχιερευς και καιαφας και ιωαννης και αλεξανδρος **KA**,B(D)(0165) [3%] NU

^b ἐν **f**⁵ D,0165 [90%] HF,RP,CP | 1 τῷ **KA**,B [10%] OC,TR,NU

^c του ισραηλ **f**⁵ D (97.3%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 λαου (0.5%) | 1 λαου 2 (0.5%) | --- **KA**,B,0165 (1.8%) NU

^d σεσωσται **f**⁵ B,D,0165 [98%] HF,RP,OC,TR,CP | σεσωσται **KA** [1%] NU | σεσωστε [1%]

ὁ λίθος ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν, τῶν οἰκοδομούντων,^c ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας.» **12** Καὶ, οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλω^f οὐδενὶ ἢ σωτηρία, οὐδὲ^g γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστιν^h ὑπὸ τὸν οὐρανόν,ⁱ τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.»

Rulers impressed

13 Θεωροῦντες δὲ τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσιν καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον· ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν. **14** Τὸν δὲ^j ἄνθρωπον βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἐστῶτα^k τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. **15** Κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν συνέβαλλον^l πρὸς ἀλλήλους **16** λέγοντες· «Τί ποιήσομεν^m τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; Ὅτι μὲν γὰρ γνωστὸν σημεῖον γέγονεν δι' αὐτῶν, πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ φανερόν, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι.ⁿ **17** Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλη^o ἀπειλησώμεθα^p αὐτοῖς^q μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπῳ.»^r

They are forbidden to use the name 'Jesus'

18 Καὶ καλέσαντες αὐτούς, παρήγγειλαν αὐτοῖς^s τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. **19** Ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες πρὸς αὐτοὺς εἶπον·^t «Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκοῦειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε. **20** Οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς, ἃ εἶδομεν^u καὶ ἃ^v ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν.» **21** Οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, μηδὲν εὐρίσκοντες τὸ πῶς κολάσσονται^w αὐτούς, διὰ τὸν λαόν, ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι. **22** ἐτῶν γὰρ ἦν πλείονων τεσσαράκοντα^x ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ὃν ἐγεγόνει^y τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως.

The reaction of the believers

23 Ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους καὶ ἀνήγγειλαν^z ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον.^a **24** Οἱ δὲ ἀκούσαντες ὁμοθυμαδὸν ἤραν φωνὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἶπον·^b «Δέσποτα, σὺ ὁ Θεός,^c ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν

^c οἰκοδομούντων **F**⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | οἰκοδομῶν **KA,B,D,0165** [5%] NU

^f ἄλλω *rell* | 1 ἐν [10%] CP

^g οὐδε **F**⁵ **KA,B,0165** [30%] OC,NU | οὐτε [70%] HF,RP,TR | οὐδεν CP | ου D

^h ὄνομα ἕτερον ἐστιν **F**⁵ **A,0165** [20%] CP | ~ 132 B [80%] HF,RP,OC,TR,NU | ~ 213 **K** | ~ 321 D

ⁱ ὑπο τὸν οὐρανόν **F**⁵ **KA,B,D,0165** [40%] HF,OC,TR,CP,NU | --- [60%] RP

^j δε **F**⁵ [75%] HF,RP,OC,TR,CP | τε **KA,B** [25%] NU | --- D

^k ἐστῶτα **F**⁵ [20%] | 1 τὸν **KA,B,D** [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU [Verse 14 begins with the article, so it is superfluous here.]

^l συνέβαλλον **F**⁵ **KA,B** [95%] HF,RP,OC,NU | συνέβαλον D [5%] CP,TR

^m ποιήσομεν **F**⁵ D [70%] RP,OC,TR,CP | ποιήσωμεν **KA,B** [30%] HF,NU

ⁿ ἀρνησασθαι **F**⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀρνεῖσθαι (**KA**)B(D) [3%] NU

^o ἀπειλη **F**⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,D** [3%] NU

^p ἀπειλησώμεθα **F**⁵ **KA,B** [60%] HF,OC,TR,CP,NU | ἀπειλησόμεθα (D) [40%] RP

^q αὐτοῖς *rell* | αὐτοὺς [12%] | οὐτοῖς D

^r ἀνθρώπῳ **F**⁵ [35%] CP | ἀνθρώπων **KA,B** [65%] HF,RP,OC,TR,NU

^s αὐτοῖς **F**⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,D,0165**^v [5%] NU

^t πρὸς αὐτοὺς εἶπον **F**⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **KA,D** [4%] NU | ~ εἶπαν 12 B [1%] | ~ εἶπεν 12 0165

^u εἶδομεν *rell* | εἶδαμεν **KA,B(D)** [2%] NU | εἰδόμεν [10%]

^v α **F**⁵ [20%] | --- **KA,B,D** [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU [What they saw and what they heard were not the same things.]

^w κολάσσονται **F**⁵ [98%] HF,RP,OC,CP | κολάσσονται **KA,D** [2%] TR,NU | κολασώσιν B

^x τεσσαράκοντα **F**⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσαράκοντα **KA,B** [2%] NU

^y ἐγεγονει **F**⁵ **KA** [99%] HF,RP,OC,TR,CP | γεγονει B,D [1%] NU

^z ἀνήγγειλαν **F**⁵ (**K**) [25%] | ἀπηγγείλαν A,B [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^a εἶπον *rell* | εἶπαν **KB,D** [2%] NU

^b εἶπον *rell* | εἶπαν **KA,B,D** [10%] NU

^c ὁ θεός **F**⁵ D [98%] HF,RP,TR,CP | --- **KA,B** [2%] OC,NU

θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· 25 ὁ^d διὰ^c στόματος Δαυιδ^f παιδός σου εἰπών· <Ἴνα τί ἐφρούραζαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; 26 Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.> 27 Συνήχθησαν γὰρ ἐπ’ ἀληθείας^e ἐπὶ τὸν ἅγιον Παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, σὺν ἔθνεσιν καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ, 28 ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή σου^h προώρισεν γενέσθαι. 29 Καὶ τὰ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου, 30 ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου ἐκτείνειν σεⁱ εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Παιδός σου Ἰησοῦ.> 31 Καὶ δεηθέντων αὐτῶν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου^j καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας.

The young Church consolidates

32 Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ^k καρδιά καὶ ἡ^l ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ^m ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ’ ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. 33 (Καὶ δυνάμει μεγάληςⁿ ἀπεδίδουν οἱ ἀπόστολοι τὸ μαρτύριον^o τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.)^p Χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς, 34 οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ἦν^q ἐν αὐτοῖς—ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων 35 καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδοτο^r δὲ ἐκάστῳ καθότι ἄν^s τις χρεῖαν εἶχεν.

36 Ἰωσή^t δέ, ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ἀπὸ^u τῶν ἀποστόλων (ὃ ἐστίν, μεθερμηνευόμενον, <Υἱὸς παρακλήσεως>), Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει, 37 ὑπάρχοντος αὐτῷ^v ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκεν τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκεν παρὰ^w τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

^d ο **f**³⁵ (D) [91.9%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 του πατρος ημων **KA,B** [8.1%] NU

^c δια **f**³⁵ [91.3%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 πνευματος αγιου **KA,B(D)** [8.3%] NU | two other readings [0.4%]

^f δαυιδ **f**³⁵ **KA,B,D** [74.7%] HF,RP,OC,NU | 1 του [25.1%] CP(TR) | one other reading [0.2%]

^e αληθειας **f**³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εν τη πολει (+σου Α) ταυτη (**K**)(A)B,D [10%] NU

^h σου **f**³⁵ **ND** [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- A,B [2%]

ⁱ την χειρα σου εκτεινειν σε **f**³⁵ (**K**) [85%] HF,RP,OC,TR[NU] | 1234 D [13%] CP | 1245 B | ~ 1254 A [1%] | ~ 4123 σου **φ**⁴⁵

^j πνευματος αγιου **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ του 21 **φ**⁸**KA,B,D** [3%] NU | του 1 του 2 **φ**⁴⁵

^k η **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **φ**⁸**KA,B,D** [2%] NU

^l η **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **φ**⁸**KA,B,D** [2%] NU

^m αυτο **f**³⁵ **KA,B** [64%] HF,OC,TR,CP,NU | αυτων [35%] RP | αυτου **φ**⁸D [1%]

ⁿ δυναμει μεγαλη **f**³⁵ **φ**⁸(**K**)A,B,D [20%] NU | ~ 21 **φ**^{45v} [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^o οι αποστολοι το μαρτυριον **f**³⁵ A [30%] | ~ 3412 **φ**^{8,45v}**KB,D** [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^p του κυριου ιησου **f**³⁵ **φ**⁸(B) [79.9%] HF,RP,OC,TR,NU | 123 χριστου D [16.1%] CP | ~ 3 χριστου 12 **KA** [0.9%] | ~ 3 χριστου 12 ηνων [1.8%] | 1 χριστου [0.7%] | three other variants [0.7%]

^q ην **f**³⁵ **KA(B)** [24.5%] NU | υπηρχεν **φ**⁸D [74.8%] HF,RP,OC,TR,CP | two other readings [0.7%]

^r διεδιδото **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | διεδιδετο **φ**⁸**KA,B,D** [3%] NU

^s καθοτι αν **f**³⁵ **φ**⁸**KA,B,D** [45%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | καθο [40%] | καθο αν [10%] | two other variants [5%]

^t ιωση **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ιωσηφ **φ**⁸**KA,B,D** [5%] NU

^u απο **f**³⁵ **φ**⁸**KA,B** [75%] HF,RP,OC,NU | υπο D [25%] CP,TR

^v αυτο *rell* | αυτου [20%] CP

^w παρα **f**³⁵ **φ**^{8,57}A,B,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | προς **K** [2%] NU

Ananias and Sapphira

5 Ἄνῆρ δέ τις Ἀνανίας ὀνόματι, σὺν Σαπφείρα^x τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐπώλησεν κτήμα **2** καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς,^y συνειδυίας^z καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ^a καὶ ἐνέγκας μέρος τι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν. **3** Εἶπεν δὲ^b Πέτρος· «Ἀνανία, διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νοσφίσασθαι σε^c ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; **4** Οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενον, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῆ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; Τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις ἀλλὰ τῷ Θεῷ.» **5** Ἀκούων δὲ ὁ^d Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξεν. (Καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.)^e **6** Ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν.

7 Ἐγένετο δὲ ὡς ὥρων τριῶν διάστημα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονός, εἰσηλθεν. **8** Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ^f ὁ^g Πέτρος, «Εἶπέ μοι εἰ τοσοῦτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε.» Ἡ δὲ εἶπεν, «Ναί, τοσοῦτου.» **9** Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν^h πρὸς αὐτήν· «Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ Πνεῦμα Κυρίου; Ἰδοὺ, οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσίν σε.» **10** Ἐπεσεν δὲ παραχρῆμα παρὰⁱ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἐξέψυξεν· εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὔρον αὐτὴν νεκράν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς. **11** Καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

The Apostles distinguish themselves

12 Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο^j σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά.^k καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ Στοᾷ Σολομῶνος.^l **13** Τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός. **14** Μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ, πλήθη^m ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, **15** ὥστε κατὰⁿ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν^o καὶ κραββάτων,^p ἵνα ἐρχομένου τοῦ^q Πέτρου κἂν ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ^r τινὶ αὐτῶν. **16** Συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν περὶ

^x σαπφειρα f³⁵ B [40%] | σαπφειρη A [56%] HF,RP,OC,TR,CP | σαπφρη NU | σαμφρη K | σαφφουρα D | five further spellings [3%] (One minuscule saves NU from being a patchwork quilt.)

^y τιμης *rell* | 1 του κτηματος [12%]

^z συνειδυιας f³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | συνειδυις NU | συνιδυις A,B [1%] | συνιδυις K | four further spellings [3%]

^a αυτου f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B(D) [3%] NU

^b δε f³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο Ϝ⁸KA,B [4%] NU

^c σε f³⁵ D [85%] HF,RP | --- Ϝ⁸KA,B [15%] OC,TR,CP,NU

^d ο *rell* | --- D [25%] TR

^e ταυτα f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁸KA,B,D [3%] NU

^f αυτη f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | προς αυτην Ϝ⁸KA,B,D [4%] NU | two other variants [1%]

^g ο f³⁵ Ϝ^{8v}D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [3%] NU

^h ειπεν f³⁵ A [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁸KB,D [3%] NU

ⁱ παρα f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | προς KA,B,D [2%] NU

^j εγενετο f³⁵ [44%] TR | εγινετο K [55%] HF,RP,OC,CP,NU | εγεινετο A,B,D [1%]

^k εν τω λαω πολλα f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 4123 Ϝ⁴⁵KA,B,D [5%] NU | ~ μεγαλα 123 [10%]

^l σολομωνος f³⁵ B,D [75%] CP | σολομωντος Ϝ⁴⁵A [25%] HF,RP,OC,TR,NU | σαλομωντος K

^m πληθη *rell* | πληθος [12%]

ⁿ κατα f³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | και εις KA,B [4%] NU

^o κλινων f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | κλιναριων KA,B,D [3%] NU

^p κραββατων f³⁵ [80%] HF,RP,TR,CP | κραβαττων KA,B,D [5%] OC,NU | κραβατων [15%]

^q του f³⁵ [30%] | --- Ϝ⁴⁵KA,B,D [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^r επισκιαση *rell* | επισκιασει B [15%]

πόλεων εἰς^s Ἱερουσαλήμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀγκλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ^l ἐθεραπεύοντο ἅπαντες.

Sadducees vs Apostles

17 Ἀναστάς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ (ἢ οὕσα αἴρεσις τῶν Σαδδουκαίων)^u ἐπλήσθησαν ζήλου 18 καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν^v ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ. 19 Ἄγγελος δὲ Κυρίου διὰ τῆς^w νυκτὸς ἠνοιξεν^x τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, ἐξαγαγὼν τε αὐτοὺς εἶπεν, 20 «Πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης.» 21 Ἀκούσαντες δὲ εἰσηλθὼν ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἐδίδασκον.

Παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον, καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἀχθῆναι αὐτούς. 22 Οἱ δὲ παραγενόμενοι ὑπηρεταί^y οὐχ εὔρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ, ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν, 23 λέγοντες ὅτι «Τὸ μὲν^z δεσμοτήριον εὔρομεν κεκλεισμένον ἐν^a πάσῃ ἀσφαλείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας^b ἐστῶτας πρὸ^c τῶν θυρῶν, ἀνοιξάντες δὲ ἔσω οὐδένα εὔρομεν.»^d 24 Ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους ὃ τε ἱερεὺς καὶ ὁ^e στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς,^f διηπόρουν περὶ αὐτῶν τί ἂν γένοιτο τοῦτο.

25 Παραγενόμενος δὲ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς^g ὅτι «Ἴδού, οἱ ἄνδρες οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἐστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.» 26 Τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρεταῖς ἤγαγεν^h αὐτούς, οὐ μετὰ βίας, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν, ἵναⁱ μὴ λιθασθῶσιν. 27 Ἀγαγόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς ὁ ἀρχιερεὺς 28 λέγων· «Οὐ^j παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτου; Καὶ ἰδού, πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου.»

Apostles infuriate Sadducees

29 Ἀποκριθεὶς δὲ^k Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπον^l· «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. 30 Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἠγείρειν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε^m κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. 31 Τοῦτον ὁ Θεὸς Ἀρχηγὸν καὶ Σωτῆρα ὕψωσεν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ,ⁿ

^s εἰς f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [2%] NU | εν [3%]

^l καὶ f³⁵ D [20%] | οἰτινες KA,B [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^u σαδδουκαίων *rell* | σαδδουκαίων CP

^v αὐτῶν f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- ϑ⁴⁵ KA,B,D [3%] NU

^w τῆς f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B(D) [3%] NU

^x ἠνοιξεν f³⁵ B [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ανοιξας KA [1%] NU | ανεωξαν D

^y παραγενομενοι υπηρεται f³⁵ KA,B [20%] NU | ~ 21 D [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^z μεν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,D [5%] NU

^a εν *rell* | επι CP

^b φυλακας *rell* | 1 εξω TR

^c προ f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | επι KA,B,D [3%] NU

^d ευρομεν *rell* | ευρωμεν [12%] | two other variants

^e ιερευς και ο f³⁵ (85.7%) HF,RP,OC,TR | αρχιερευς 23 (4.2%) CP | --- KA,B,D (9.3%) NU | two other variants (0.9%)

^f αρχιερεις *rell* | αρχιερευς CP

^g αυτοις *rell* | 1 λεγων [5%] TR,CP

^h ηγαγεν f³⁵ A,D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ηγεν KB [1%] NU

ⁱ ινα f³⁵ A [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KB,D [3%] NU

^j ου f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- KA,B [2%]

^k δε *rell* | 1 ο (D) [10%] TR

^l ειπον *rell* | ειπαν KA,B [2%] NU | ειπεν D

^m διεχειρισασθε *rell* | διεχειρησασθε [13%] CP | six other variants KA,D [3%]

ⁿ αυτου f³⁵ A [99.5%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 του KB[NU]

δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. **32** Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ^ο μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων, καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ^ρ τὸ Ἅγιον ὃ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ.»

Gamaliel counsels Sadducees

33 Οἱ δὲ ἀκούοντες^α διεπρίοντο καὶ ἐβουλεύοντο^τ ἀνελεῖν αὐτούς. **34** Ἀναστάς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ (Φαρισαῖος ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος τίμιος παντὶ τῷ λαῷ), ἐκέλευσεν ἔξω βραχῦ τι^ς τοὺς ἀποστόλους^ι ποιῆσαι. **35** Εἶπέν τε πρὸς αὐτούς· «Ἄνδρες Ἰσραηλίται, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, τί μέλλετε πράσσειν. **36** Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θεουδᾶς, λέγων εἶναι τινα ἑαυτόν·^ν ᾧ προσεκλίθη^ω ἀριθμὸς ἀνδρῶν^χ ὡς^ν τετρακοσίων· ὃς ἀνηρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπέιθοντο αὐτῷ διελύθησαν καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. **37** Μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστησεν λαὸν ἱκανόν^ζ ὀπίσω αὐτοῦ. Κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπέιθοντο αὐτῷ διεσκορπίσθησαν. **38** Καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόσπυτε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἐάσατε^α αὐτούς· ὅτι ἐὰν ἦ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλή^β ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· **39** εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστίν, οὐ δυνήσεσθε^ε καταλῦσαι αὐτό^δ—μήποτε καὶ θεομάχοι εὐρεθῆτε.»

Sadducees beat and threaten Apostles

40 Ἐπεισθησαν δὲ αὐτῷ, καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, δῆραντες^ε παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς.^τ **41** Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ^ε ἄτιμασθῆναι. **42** Πᾶσαν τε ἡμέραν, ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον, οὐκ ἐπαύοντο^ι διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.^ι

Enter deacons

6 **1** Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις, πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. **2** Προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν

^ο ἐσμεν αὐτοῦ **F**⁵⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐν αὐτῷ B | 1 **κ**(A)D [7%] NU | four other variants [2%]

^ρ δὲ **F**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁵ **κ**A,B,D [4%] NU

^α ἀκούοντες **F**⁵⁵ **Φ**⁴⁵ [32%] RP | ἀκουσαντες **κ**A,B,D [68%] HF,OC,TR,CP,NU

^τ ἐβουλεύοντο **F**⁵⁵ **κ**D [80%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐβουλοντο A,B [16%] NU | two other variants [4%]

^ι τι **F**⁵⁵ [60%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B,D [40%] NU

^ε ἀποστόλους **F**⁵⁵ (D) (98.7%) HF,RP,OC,TR,CP | ἀνθρωπους (**Φ**⁴⁵)**κ**A,B (1.1%) NU | conflation (0.2%)

^ν βραχῦ τι τοὺς ἀποστόλους *rell* | ~ 3412 [35%]

^ε εαυτον *rell* | 1 **μ**εγαν (D) [3%] CP

^ω προσεκλίθη **F**⁵⁵ **κ**A,B [30%] OC,NU | προσεκληθη D [54%] HF,RP,CP | προσεκληθησαν C [1%] | προσεκολληθη [15%] TR

^χ ἀριθμος ἀνδρῶν **F**⁵⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **κ**A,B,C [5%] NU

^ν ὡς **F**⁵⁵ A,B,C,D [20%] NU | ὡσει **κ** [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^ζ λαον ἱκανον **F**⁵⁵ [86%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 **κ**A,B [9%] NU | 1 πολων (C)D | ~ 21 [3%] | two other variants [1%]

^ε ἐάσατε **F**⁵⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀφετε **κ**A,B,C [3%] NU

^β βουλή **F**⁵⁵ [85%] HF,RP | 1 αὐτη **κ**A,B,C,D [15%] OC,TR,CP,NU

^ε δυνήσεσθε **F**⁵⁵ B [30%] NU | δυνήσεσθαι **κ**C,D [2%] | δυνασθε A [58%] HF,RP,OC,TR,CP | δυνασθαι [10%]

^δ αὐτο **F**⁵⁵ C [92%] HF,RP,OC,TR,CP | αὐτους **κ**A,B(D) [5%] NU | αὐτω [3%]

^ε δηραντες **F**⁵⁵ [40%] CP | δειραντες **κ**A,B,C,D [60%] HF,RP,OC,TR,NU

^τ αὐτους **F**⁵⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B,C [2%] NU

^ε κατηξιωθησαν υπερ του ονοματος του χριστου **F**⁵⁵ [20%] | ~ 234561 [15%] | 12345 ιησου [3%] CP | ~ 2345 ιησου 1 [8%] HF,RP | ~ 234 αὐτου 1 [15%] OC,TR | 1234 αὐτου [5%] | 1234 **κ**A,B,C [3%] NU | ~ 2345 κυριου ιησου 1 [10%] | ~ 2341 D [18%] | ~ 234 ιησου 1 [3%]

^ι επαυοντο *rell* | επαυσαντο CP

^ι τον χριστον ιησουν **F**⁵⁵ **κ**A,B [25%] NU | ~ 312 [67%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 κυριον 3 C [2%] | 1 κυριον 32 D | ~ 32 [6%]

εἶπον^j «Οὐκ ἀρεστόν ἐστὶν ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. 3 Ἐπισκέψασθε οὖν,^k ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἐπτά, πλήρεις^l Πνεύματος Ἁγίου^m καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομενⁿ ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. 4 Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν.»^o

5 Καὶ ἤρresεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα πλήρη^p πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Φίλιππον καὶ Πρόχορον^q καὶ Νικάνορα καὶ Τίμωνα^r καὶ Παρμενᾶν καὶ Νικόλαον, προσήλυτον Ἀντιοχέα, 6 οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.

7 Καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἠϋξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλῆμ σφόδρα, πολὺς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον^s τῇ πίστει. 8 Στέφανος δέ, πλήρης πίστεως^t καὶ δυνάμεως, ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.

Stephen in a kangaroo court

9 Ἀνέστησαν δὲ τινες τῶν ἐκ τῆς Συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων (καὶ Κυρηναίων^u καὶ Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας), συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ. 10 Καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ Πνεύματι ᾧ ἐλάλει.

11 Τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας ὅτι «Ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωσῆν^v καὶ τὸν Θεόν.» 12 Συνεκίνησάν τε τὸν λαόν, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς· καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον· 13 ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας· «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται ῥήματα βλάσφημα λαλῶν^w κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου^x καὶ τοῦ νόμου· 14 ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωσῆς.»^y 15 Καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες^z οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

Stephen's discourse

7 1 Εἶπεν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, «Εἰ ἄρα^a ταῦτα οὕτως ἔχει;» 2 Ὁ δὲ ἔφη· «Ἄνδρες ἀδελφοί καὶ πατέρες, ἀκούσατε· Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ^b ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν,^c 3 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν, ᾿Εξελεθε

^j ειπον *rell* | ειπαν A,B,C [2%] NU

^k ουν *f*³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | δε *NB* [1%] NU | δη A | --- D

^l πληρεις *rell* | πληρης [15%]

^m αγιου *f*²⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *ϕ*⁸(*κ*)B,D [3%] NU

ⁿ καταστησομεν *f*³⁵ *ϕ*⁸*κ*A,B,C,D [60%] OC,TR,CP,NU | καταστησομεν [40%] HF,RP

^o προσκαρτερησομεν *rell* | προσκαρτερησωμεν [50%] | προσκαρτερουντες D

^p πληρη *f*³⁵ B [40%] OC,TR,CP | πληρης *κ*A,C,D [45%] HF,RP,NU | πληρις [12%] | πληρεις [3%] (The accusative is correct.)

^q προχορον *rell* | προχορον [12%]

^r τιμονα *rell* | τιμονα [35%] | τειμονα B,D

^s υπηκουον *rell* | υπηκουεν A [14%] | two other variants

^t πιστεως *f*³⁵ (78.8%) HF,RP,OC,TR,CP | χαριτος *ϕ*^{8,45v}*κ*A,B,D,0175 (19.7%) NU | πνευματος (0.4%) | four conflations (1.1%)

^u κυρηναιων *rell* | κυρηναιων [13%] | κυρυναιον A | κυρηνεων D | one other variant

^v μωσην *f*³⁵ [55%] HF,RP,TR | μωσσην *ϕ*⁸*κ*A,B,C,D [45%] OC,CP,NU

^w ρηματα βλασφημα λαλων *f*³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 31 *ϕ*^{8v,45v}*κ*B,C,0175 [3%] NU | 13 A,D | ~ 312 [3%]

^x αγιου *f*³⁵ *κ*A,D,0175 [90%] HF,RP,OC,CP | 1 τουτου (*ϕ*⁸)B,C [10%] TR[NU]

^y μωσης *f*³⁵ A [60%] HF,RP,TR,CP | μωσσης *κ*B,C,D,0175 [40%] OC,NU

^z απαντες *f*³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | παντες *κ*A,B,C,D,0175 [5%] NU

^a αρα *f*³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *κ*A,B,C [3%] NU

^b αβρααμ *f*³⁵ [50%] | αβρααμ *κ*A,B,C [50%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^c χαρραν *rell* | χαρραν D [20%] | two other variants [1%]

ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ^d τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς^e γῆν ἣν ἂν σοι δεῖξω. 4 Τότε ἐξεληθὼν ἐκ γῆς Χαλδαίων κατώκησεν ἐν^f Χαρράν.^g Κάκειῖθεν,^h μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μετώκισενⁱ αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε· 5 καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα ποδός. Καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι αὐτὴν εἰς κατάσχεσιν αὐτῷ,^j καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ’ αὐτόν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου. 6 Ἐλάλησεν δὲ οὕτως^k ὁ Θεός· ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῇ ἀλλοτρία—καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν—ἔτη τετρακόσια. 7 «Καὶ τὸ ἔθνος ᾧ^l ἐὰν δουλεύσωσιν^m κρινῶ ἐγώ,» εἶπεν ὁ Θεός,ⁿ «καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται καὶ λατρεύουσίν μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ.» 8 Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς· καὶ οὕτως^o ἐγέννησεν τὸν Ἰσαὰκ καὶ περιέτεμεν αὐτόν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, καὶ ὁ^p Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ^q Ἰακώβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας.

Down to Egypt

9 «Καὶ οἱ πατριάρχαι, ζηλώσαντες, τὸν Ἰωσήφ ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἦν ὁ Θεός μετ’ αὐτοῦ 10 καὶ ἐξείλετο^r αὐτόν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον Φαραῶ, βασιλέως Αἰγύπτου· καὶ κατέστησεν αὐτόν ἡγούμενον ἐπ’ Αἴγυπτον καὶ ὄλον τὸν οἶκον αὐτοῦ. 11 Ἦλθεν δὲ λιμὸς ἐφ’ ὅλην τὴν γῆν Αἰγύπτου^s καὶ Χαναάν, καὶ θλίψις μεγάλη, καὶ οὐχ^t εὔρισκον^v χορτάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν. 12 Ἀκούσας δὲ Ἰακώβ ὄντα σῖτα^w ἐν Αἰγύπτῳ,^x ἐξάπεστειλεν τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον. 13 Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ φανερόν ἐγένετο τῷ^y Φαραῶ τὸ γένος τοῦ^z Ἰωσήφ. 14 Ἀποστειλάς δὲ Ἰωσήφ μετεκαλέσατο Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτοῦ^a καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ,^b ἐν ἐβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς.^c 15 Κατέβη δὲ^d Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἐτελεύτησεν, αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν· 16 καὶ μετετέθησαν εἰς Συχέμ

^d ἐκ **f**⁵⁵ **NA,C** [99.5%] **HF,RP,OC,TR,CP**[**NU**] | --- **B,D**

^e εἰς **f**⁵⁵ [97%] **HF,RP,OC,TR,CP** | 1 **την NA,B,C,D** [3%] **NU**

^f ἐν *rell* | εἰς [35%] | ἐπι [1%]

^g χαρραν *rell* | χαραν [18%] | two other variants [1%]

^h κακειθεν **f**⁵⁵ **NA,B,C** [60%] **HF,RP,OC,TR,CP,NU** | καὶ εκαιθεν [40%] **CP** | κακει ην **D**

ⁱ μετωκισεν *rell* | μετωκησεν **D** [45%] **CP** | five other variants [5%]

^j δουναι αυτην εἰς κατασχεσιν αυτω **f**⁵⁵ **NA** [25%] | ~ 15342 **B,C,D** [65%] **HF,RP,OC,CP,NU** | ~ 512345 [5%] | ~ 51342 [5%] **TR**

^k ουτως *rell* | αυτω **N** [10%] | ουτος [1%]

^l ω *rell* | ο [10%]

^m δουλευσωσιν **f**⁵⁵ **NB** [95%] **HF,OC,TR,CP** | δουλευσουσιν **A,C,D** [5%] **RP,NU**

ⁿ ειπεν ο θεος **f**⁵⁵ **D** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ~ 231 **NA,B,C** [2%] **NU**

^o ουτως *rell* | ουτος [18%]

^p ο **f**⁵⁵ **D** [96%] **HF,RP,OC,TR,CP** | --- **NA,B,C** [4%] **NU**

^q ο **f**⁵⁵ [96%] **HF,RP,OC,TR,CP** | --- **NA,B,C,D** [4%] **NU**

^r εξειλετο **f**⁵⁵ [60%] **HF,RP,OC,TR,CP** | εξειλατο (**N**)**A,B(C,D)** [40%] **NU**

^s και **f**⁵⁵ **B,D** [96%] **HF,RP,OC,TR,CP** | 1 **εφ NA,C** [4%] **NU**

^t την γην αιγυπτου **f**⁵⁵ (91%) **HF,RP,OC,TR,CP** | 23 (4.6%) | 1 **αιγυπτον** **g**^{45v}**NA,B,C** (3.9%) **NU** | two other readings **D** (0.4%)

^u ουχ *rell* | ουκ **CP**

^v ευρισκον **f**⁵⁵ **NA,C,D** [87%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ηυρισκον **B** [13%] **NU**

^w σιτα **f**⁵⁵ [90%] **HF,RP,OC,TR,CP** | σιτια **NA(B)C(D)** [4%] **NU** | σιτον [6%]

^x εν αιγυπτω **f**⁵⁵ **D** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | εἰς αιγυπτον **NA,B,C** [2%] **NU**

^y τω *rell* | --- **N** [2%] **CP** | το [1%]

^z του **f**⁵⁵ **g**^{45D} [98%] **HF,RP,OC,TR,CP**[**NU**] | --- (**NA**),**B,C** [2%]

^a ιακωβ τον πατερα αυτου **f**⁵⁵ **NA,B,C,D** [20%] **NU** | ~ 2341 [80%] **HF,RP,OC,TR,CP**

^b αυτου **f**⁵⁵ **D** [30%] **OC,TR,CP** | --- **NA,B,C** [70%] **HF,RP,NU**

^c εβδομηκοντα πεντε ψυχαις **f**⁵⁵ [30%] **CP** | ~ 312 **NA,B,C** [63%] **HF,RP,OC,TR,NU** | ~ 31 **και 2** [5%] | 1 **και 23 D** [2%]

^d κατεβη δε **f**⁵⁵ **B** [94%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ~ **και 1 NA,C** [5%] **NU** | 1 **D** [1%]

καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι ὃ^ο ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμωρ^φ τοῦ^ε Συχέμ.

Enter Moses

17 »Καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας ἧς ὤμοσεν^h ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, ἠύξησεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ, 18 ἄχρις^ι οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος^ι ὃς οὐκ ᾔδει^k τὸν Ἰωσήφ. 19 Οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν ἐκάκωσεν τοὺς πατέρας ἡμῶν,^ι τοῦ ποιεῖν ἔκθετα τὰ βρέφη^m αὐτῶν εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι. 20 Ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς,ⁿ καὶ ἦν ἀστείος τῷ Θεῷ· ὃς ἀνετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς.^ο 21 Ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν^p ἀνείλετο^ι ἡ θυγάτηρ Φαραῶ καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. 22 Καὶ ἐπαιδεύθη Μωϋσῆς^ρ πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων· ἦν δὲ δυνατὸς ἐν λόγοις^ι καὶ^υ ἔργοις.^v 23 Ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσαρακονταετῆς^w χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ^x τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. 24 Καὶ ἰδὼν τινα ἀδικούμενον, ἠμύνατο καὶ ἐποίησεν^y ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ, πατάξας τὸν Αἰγύπτιον. 25 Ἐνόμιζεν δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ^z ὅτι ὁ Θεὸς διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν,^a οἱ δὲ οὐ συνήκαν. 26 Τῇ τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη αὐτοῖς μαχομένοις καὶ συνήλασεν^b αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰπὼν, «Ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε ὑμεῖς·^c ἵνα τί ἀδικεῖτε^d ἀλλήλους;» 27 Ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον ἀπάσαστο τοῦτον^e εἰπὼν· «Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ’ ἡμᾶς;^f 28 Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις ὄν τρόπον ἀνείλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον;»^g 29 Ἐφυγεν δὲ Μωϋσῆς^h ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῆ Μαδιάμ, οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο.

^ο ο f³⁵ [87%] HF,RP,TR | ω NA,B,C,D [13%] OC,CP,NU

^φ ἐμμωρ f³⁵ NA,B,C,D [33%] NU | ἐμμωρ [60%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐμορ [7%]

^ε του f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | εν NB,C [4%] NU | 1 εν A [1%]

^h ὤμοσεν f³⁵ (96.5%) HF,RP,OC,TR,CP | ὠμολογησεν (N)A,B,C (2.6%) NU | ἐπηγγειλατο P⁴⁵D (0.9%) (A small number of MSS misspell the main variant as ὠμωσεν or ομωσεν.)

^ι ἀχρις f³⁵ NA [98%] HF,OC,TR,CP | αχρι B,C,D [2%] RP,NU

^ι ἕτερος f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 επ αιγυπτιον (N)A,B,C [5%] [NU]

^k ᾔδει *rell* | ἠδῆ [1%] CP | εἶδη [12%]

^ι ἡμων f³⁵ A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- NB,D [2%]

^m ἐκθετα τα βρεφη f³⁵ P⁴⁵D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 NA,B,C [3%] NU

ⁿ μωυσης f³⁵ NB,C,D [75%] OC,NU | μωσης A [25%] HF,RP,TR,CP

^ο πατρος f³⁵ A,B,C [92%] HF,RP,NU | 1 αυτου D [8%] OC,TR,CP | 1 μου N

^p ἐκτεθεντα δε αυτον f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | εκτεθεντος 2 αυτου NA,B,C(D) [4%] NU

^ι ἀνείλετο f³⁵ [25%] HF,RP | 1 αυτον [60%] OC,TR,CP | ἀνείλατο αυτον NA,B,C,D [15%] NU

^ρ μωυσης f³⁵ NB,C,D [90%] OC,CP,NU | μωσης A [10%] HF,RP,TR

^σ παση f³⁵ B,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | εν 1 NA,C [2%] [NU]

^ι λογοις *rell* | λογω [10%]

^υ και f³⁵ NA,B,C,D [65%] HF,RP,CP,NU | 1 εν [35%] OC,TR (OC is in small print)

^v εργοις f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR | 1 αυτου NA,B,C^v [5%] CP,NU

^w τεσσαρακονταετης f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσαρακονταετης NA,B,C [3%] NU

^x επι *rell* | εις [2%] OC

^y εποιησεν *rell* | εποιησατο OC

^z αυτου f³⁵ A,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- NB,C [2%]

^a αυτοις σωτηριαν f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 NA,B,C,D [3%] NU

^b συνηλασεν f³⁵ A [92%] HF,RP,OC,TR,CP | συνηλασεν NB,C,D [3%] NU | συνηλλασεν [5%]

^c υμεις f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,C,D [8%] NU

^d ἀδικεῖτε (N) *rell* | ἀδικητε [20%] | ἀδικεῖται C(D) [2%]

^e τουτον f³⁵ [20%] | αυτον NA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU (The demonstrative is more emphatic, this being the crucial point of comparison Stephen will make later. It is repeated four times in verses 35-37.)

^φ ἡμας f³⁵ D [60%] HF,RP,TR,CP | ἡμων NA,B,C [40%] OC,NU

^g χθες τον αιγυπτιον f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 A [2%] | εχθες 23 NB,C [2%] NU | αιχθες 23 D

^h μωυσης f³⁵ A [45%] HF,RP,TR,CP | μωυσης NB,C(D) [55%] OC,NU

Moses commissioned

30 »Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα,ⁱ ὤφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ὁρους Σινᾶ ἄγγελος Κυρίου,^j ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου. 31 Ὁ δὲ Μωσῆς^k ἰδὼν ἐθαύμασεν^l τὸ ὄραμα, προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν·^m 32 «Ἐγὼ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου—ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸςⁿ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς^o Ἰακώβ.» Ἐντρομος δὲ γενόμενος Μωϋσῆς,^p οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι. 33 Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος· «Λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ τόπος ἐν^q ᾧ ἔστηκας γῆ ἁγία ἐστίν. 34 Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα· καὶ κατέβην ἐξελέσθαι αὐτούς. Καὶ νῦν δεῦρο, ἀποστειλῶ^r σε εἰς Αἴγυπτον.»

35 »Τοῦτον τὸν Μωϋσῆν^s ὃν ἠρνήσαντο εἰπόντες, «Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν;»^t—τοῦτον ὁ Θεὸς^u ἀρχηγόν^v καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν^w ἐν^x χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ. 36 Οὗτος ἐξήγαγεν αὐτούς, ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ^y καὶ ἐν Ἐρυθρᾷ Θαλάσσει, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα.^z

Israel's rebellion

37 »Οὗτός ἐστιν^a Μωϋσῆς^b ὁ εἰπὼν^c τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος^d ὁ Θεὸς ἡμῶν^e ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ.»^f 38 Οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ Ὁρει Σινᾶ καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια^g ζῶντα δοῦναι ἡμῖν· 39 ᾧ οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν·^h ἀλλ'ⁱ ἀπόσαντο καὶ ἐστράφησαν τῇ καρδίᾳ^j αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον, 40 εἰπόντες τῷ Ἀαρών, «Ποίησον ἡμῖν θεοὺς οἱ προπορεύονται ἡμῶν· ὁ γὰρ Μωϋσῆς^k οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου—οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν^l αὐτῷ.» 41 Καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ

ⁱ τεσσαρακοντα f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσαρακοντα NA,B,C [2%] NU

^j κυριου f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,C [2%] NU

^k μωσης f³⁵ A [38%] HF,RP,TR | μωσης NB,C,D [62%] OC,CP,NU

^l εθαυμασεν f³⁵ A,B,C [25%] TR | εθαμαζεν ND [75%] HF,RP,OC,CP,NU

^m προς αυτον f³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,D [4%] NU

ⁿ ο θεος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,C [5%] NU | 2 D

^o ο θεος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,C [5%] NU | 2 D

^p μωσης f³⁵ NB,C,D [80%] OC,CP,NU | μωσης A [20%] HF,RP,TR

^q εν f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | εφ ϕ⁴⁵NA,B,C [3%] NU | ου D [for εν ω]

^r αποστειλω f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | αποστειλω A,B,C,D [9%] NU | αποστילו N [1%]

^s μωυσην f³⁵ NB,C,D [85%] OC,TR,CP,NU | μωσην A [15%] HF,RP

^t δικαστην f³⁵ ϕ⁴⁵A,B [87%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 1 εφ ημας [10%] | 1 εφ ημων NC,D [3%]

^u θεος f³⁵ ϕ⁴⁵NA,C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και B,D [4%] [NU]

^v αρχηγον f³⁵ A [23%] | αρχοντα ϕ⁴⁵NB,C,D [77%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^w απεστειλεν f³⁵ (C) [90%] HF,RP,OC,TR,CP | απεσταλκεν NA,B,D [10%] NU

^x εν f³⁵ N [96%] HF,RP,OC,TR,CP | συν A,B,C,D [4%] NU

^y αιγυπτω *rell* | αιγυπτου D [10%] TR

^z τεσσαρακοντα f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσαρακοντα NA,B,C [3%] NU | μ ϕ⁴⁵D [1%]

^a εστιν f³⁵ D [65%] | 1 ο NA,B,C [35%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^b μωσης f³⁵ NB,C,D [80%] OC,TR,CP,NU | μωσης A [20%] HF,RP

^c ειπων f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ειπας NA,B,C,D [2%] NU

^d κυριος f³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,D [2%] NU

^e ημων f³⁵ [40%] HF,RP,CP | υμων [55%] OC,TR | --- NA,B,C,D [5%] NU

^f εμε f³⁵ NA,B [85%] HF,RP,CP,NU | 1 αυτου ακουσεσθε C(D) [15%] OC,TR (OC is in small print)

^g λογια f³⁵ ϕ⁴⁵NA,B,C [80%] HF,OC,TR,CP,NU | λογον [20%] RP

^h ημων *rell* | υμων [12%]

ⁱ αλλ f³⁵ [70%] HF,RP,OC,TR,CP | αλλα NA,B,C,D [30%] NU

^j τη καρδια f³⁵ [95%] HF,RP,OC | ταις καρδιας D [3%] CP,TR | εν ταις καρδιας ϕ⁴⁵(N)A,B,C [2%] NU

^k μωσης f³⁵ NB,C,D [80%] OC,CP,NU | μωσης A [20%] HF,RP,TR

^l γεγονεν f³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | εγενετο NA,B,C [3%] NU

εὐφραίνοντο^m ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν. **42** Ἔστρεψεν δὲ ὁ Θεὸς καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν Βίβλῳ τῶν Προφητῶν· «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέⁿ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα,^o οἶκος Ἰσραὴλ; **43** Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν,^p Ῥεφφάν,^q τοὺς τύπους οὓς ἐποίησατε προσκυνεῖν αὐτοῖς· καὶ μετοικιᾷ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος.»

A dwelling for God

44 »Ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν^r τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ Μωϋσῆ^s ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν ἐώρακει.¹ **45** ἦν καὶ εἰσήγαγον, διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν, μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὃν ἔξωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν Δαυίδ.^u **46** ὃς εὗρεν χάριν ἐνώπιον^v τοῦ Θεοῦ καὶ ἠτήσατο εὐρεῖν σκηνῶμα τῷ Θεῷ^w Ἰακώβ. **47** Σολομῶν δὲ ὠκοδόμησεν^x αὐτῷ^y οἶκον. **48** Ἄλλ' οὐχ ὁ Ὑψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς^z κατοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· **49** «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσατέ μοι,» λέγει Κύριος, «ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; **50** Οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησεν ταῦτα πάντα;»^a

Stephen attacks

51 »Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ^b καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ ἀντιπίπτετε· ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς. **52** Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; Καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγεῖλαντας περὶ τῆς ἐλευσεως τοῦ Δικαίου, οὓς νῦν ὑμεῖς προδότες καὶ φονεῖς γεγέννησθε.^c **53** οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων καὶ οὐκ ἐφυλάξατε.»

Stephen is martyred

54 Ἀκούοντες δὲ ταῦτα διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν. **55** Ὑπάρχων δὲ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανόν, εἶδεν δόξαν Θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, **56** καὶ εἶπεν, «Ἰδοὺ, θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεφγμένους^d καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ Θεοῦ.»^e **57** Κράζαντες

^m εὐφραίνοντο *rell* | ηυφραίνοντο D [20%]

ⁿ προσηνεγκατε *rell* | προσενεγκατε [2%] CP

^o ἐν τῇ ἐρημῳ ἐτη τεσσαρακοντα *f*³⁵ (A) [20%] | ~ 45 (τεσσαρακοντα *NC,NU*) 123 (*NC*)D [80%] HF,RP,OC,TR,CP (NU) | 4 τεσσαρακοντα B

^p ὡμων *f*³⁵ *KA,C* [90%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- B,D | ἡμων [9%]

^q ρεφφαν *f*³⁵ [50%] | ρεφαν C [8%] CP | ρεμφαν (D) [25%] HF,RP,OC,TR | ραιφαν A [7%] NU | ρομφα B [3%] | ρομφαν *K* | ρεφφαν [5%] | several further spellings

^r ἦν *f*³⁵ *KA,B,C* [95%] HF,RP,OC,NU | 1 ἐν D [5%] CP,TR

^s μωυση *f*³⁵ *KB,C(D)* [85%] OC,CP,NU | μωση A [15%] HF,RP,TR

¹ εωρακει *f*³⁵ *KA,B,C* [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | εωρακεν D [20%]

^u Since most minuscules use a shortened form for 'David' (δαδ), the choice *δαυιδ rell* | *δαβιδ* TR must be made on a different basis.

^v ἐνωπιον *rell* | ἐνωπιων CP

^w θεω *f*³⁵ *A,C* [95%] HF,RP,OC,TR,CP | οικω *KB,D* [5%] NU

^x ὠκοδομησεν *f*³⁵ *KA,C* [99%] HF,RP,OC,TR,CP | οκοδομησεν B,D [1%] NU

^y αὐτω *rell* | εαυτω C [15%]

^z ναοις *f*³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *KA,B,C(D)* [5%] NU

^a ταυτα παντα *f*³⁵ *KB* [87%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ~ 21 *A,C,D* [13%]

^b τῇ καρδια *f*³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | καρδιας *A,C,D* [1%] NU | καρδιας B | ταις καρδιας *K* [3%]

^c γεγενησθε *f*³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | εγενεσθε *ϕ*⁴⁵ *A,B* [5%] NU | εγενεσθαι *NC,D* [2%] | γεγενεσθαι [5%]

^d ἀνεωγμενους *f*³⁵ (D) [97%] HF,RP,OC,TR,CP | δηνοιγιμενους *KA(B)C* [3%] NU

^e ἐστῶτα του θεου *rell* | ~ 231 OC

δὲ φωνῆ μεγάλης, συνέσχον τὰ ὄρα αὐτῶν καὶ ὄρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν, **58** καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν. (Καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια^f παρὰ τοὺς πόδας νεανίου^g καλουμένου Σαύλου.) **59** Καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα, «Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου.» **60** Θεὶς δὲ τὰ γόνατα, ἔκραξεν φωνῆ μεγάλης, «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.»^h Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη. (Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.)

8 Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις· πάντες δὲⁱ διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων. **2** (Συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ ἐποίησαντο^j κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῶ.)^k **3** Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο τὴν ἐκκλησίαν· κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, παρεδίδου εἰς φυλακὴν. **4** Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διήλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον.

Philip's ministry

5 Φίλιππος δέ, κατελθὼν εἰς^l πόλιν τῆς Σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν Χριστόν· **6** προσεῖχον δὲ^m οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὁμοθυμαδόν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. **7** Πολλῶνⁿ γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα βοῶντα φωνῆ μεγάλης^o ἐξήρχετο,^p πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν. **8** Καὶ ἐγένετο^q χαρὰ μεγάλη^r ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Simon the sorcerer

9 Ἄνθρωπος δὲ τις ὀνόματι Σίμων προὔπηρχεν ἐν τῇ πόλει, μαγεύων καὶ ἐξιστῶν^s τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναι τινα ἑαυτὸν μέγαν, **10** ᾧ προσεῖχον,^t ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, λέγοντες, «Οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἡ^u μεγάλη.» **11** Προσεῖχον δὲ αὐτῷ διὰ τὸ ἱκανῶ χρόνῳ ταῖς μαγείαις^v ἐξεστακεναί^w αὐτούς. **12** Ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ, εὐαγγελιζομένῳ τὰ^x περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος,^y Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. **13** Ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσεν, καὶ βαπτισθεὶς ἦν προσκαρτερῶν τῷ Φιλίππῳ· θεωρῶν τε δυνάμεις καὶ σημεῖα^z γινόμενα,^a ἐξίστατο.

^f ἱματία **f**³⁵ [75%] HF,RP | 1 αὐτῶν **NA,C,D** [24%] OC,TR,CP,NU | 1 αὐτῶν **B**

^g νεανίου *rell* | 1 του [10%] CP | τινος **D**

^h τὴν ἁμαρτίαν ταυτήν **f**³⁵ **κ** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **A,B,C,D** [2%] **NU**

ⁱ δε **f**³⁵ **B,C** [88%] HF,RP,OC,CP,NU | τε **A** [5%] TR | γὰρ [5%] | καὶ [2%] | --- **κ**

^j ἐποίησαντο **f**³⁵ [85%] HF,RP,TR,CP | ἐποίησαν **NA,B,C,D** [15%] OC,NU

^k αὐτῷ *rell* | αὐτον [30%]

^l εἰς **f**³⁵ **C,D** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τὴν **NA,B** [2%] [**NU**]

^m δε **f**³⁵ **NA,B,C** [30%] OC,NU | τε [70%] HF,RP,TR,CP

ⁿ πολλῶν **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | πολλοὶ **NA,B,C** [3%] **NU** | πολλοὶς **D**

^o φωνῆ μεγάλη **f**³⁵ **NA,B,C,D** [95%] HF,RP,OC,CP,NU | ~ 21 [5%] **TR**

^p ἐξήρχετο **f**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐξήρχοντο **NA,B,C,D** [15%] **NU**

^q καὶ ἐγενετο **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 δε **NA,B,C** [4%] **NU** | τε 2 (**D**)

^r χαρὰ μεγάλη **f**³⁵ (**D**) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πολλὴ χαρὰ **NA,B,C** [2%] **NU**

^s ἐξιστῶν **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐξιστανων **NA,B(C)** [5%] **NU**

^t προσεῖχον **f**³⁵ [93%] HF,RP | 1 παντες **NA,B,C,D** [7%] OC,TR,CP,NU

^u ἡ **f**³⁵ (90.4%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 καλουμένη **NA,B,C,D** (6.6%) **NU** | 1 λεγομένη (1.9%) | three other readings (1.1%)

^v μαγείαις *rell* | μαγίαις **NA,C,D** [20%]

^w ἐξεστακεναί *rell* | ἐξιστακεναί (**A**) [20%] | ἐξεστηκεναί [3%] | ἐξειστακεναί **C**

^x τα **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **NA,B,C,D** [4%] **NU**

^y ὀνοματος **f**³⁵ **NA,B,C,D** [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 του [5%] **TR**

^z δυναμεις καὶ σημεια **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC | 123 μεγάλα [2%] CP | ~ 321 μεγάλας (**NA,B,C,D**) [5%] **TR,NU**

^a γινομενα **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,CP | γινομενας (**NA,B,D**) [5%] **TR,NU** | --- **C**

14 Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν^b Πέτρον καὶ Ἰωάννην, 15 οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσιν Πνεῦμα Ἅγιον, 16 οὐπω^c γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπετωκός· μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,^d Ἰησοῦ. 17 Τότε ἐπετίθουν^e τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον.

18 Θεασάμενος^f δὲ ὁ Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,^g προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα, 19 λέγων, «Δότε κάμοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἂν^h ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνῃⁱ Πνεῦμα Ἅγιον.» 20 Πέτρος δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας^j διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. 21 Οὐκ ἔστιν σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐναντίον^k τοῦ Θεοῦ. 22 Μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ,^l εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοὶ ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· 23 εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὀρῶ σε ὄντα.» 24 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν, «Δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύριον,^m ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμέ ὧν εἰρήκατε.»

25 Οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοιⁿ καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὑπέστρεψαν^o εἰς Ἱερουσαλήμ·^p πολλὰς τε κώμας τῶν Σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο.^q

The Ethiopian treasurer

26 Ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐλάλησεν πρὸς Φίλιππον, λέγων, «Ἀνάστηθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος.» 27 Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη· καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ Αἰθίοψ, εὐνοῦχος, δυνάστης Κανδάκης τῆς^r βασιλείσης Αἰθίοπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει^s προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ 28—ἦν τε ὑποστρέφων καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ, καὶ ἀνεγίνωσκεν^t τὸν προφήτην Ἡσαΐαν. 29 Εἶπεν δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ, «Πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἄρματι τούτῳ.» 30 Προσδραμῶν^u δὲ ὁ Φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὸν προφήτην Ἡσαΐαν,^v καὶ εἶπεν, «Ἄρα γε γινώσκεις ἃ

^b τον f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [7%] NU

^c ουπω f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ουδεπω KA,B,C,D [6%] NU

^d χριστου f³⁵ [70%] HF,RP | κυριου KA,B,C [30%] OC,TR,CP,NU | κυριου ιησου χριστου D

^e επετιθουν f³⁵ P⁴⁵D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | επετιθεσαν KA [3%] NU | επετιθεισαν C | επετιθοσαν B

^f θεασαμενος f³⁵ [85%] HF,RP,TR,CP | ιδων KA,B,C,D [15%] OC,NU

^g το αγιον f³⁵ P⁴⁵A,C,D (99.6%) HF,RP,OC,TR,CP | --- KB (alone) NU

^h αν f³⁵ D [59%] TR | εαν KA,B,C [40%] HF,RP,OC,CP,NU | --- [1%]

ⁱ λαμβανη *rell* | λαμβανει [20%]

^j νομισας *rell* | νομησας [15%] | two other variants

^k εναντιον f³⁵ C [20%] | ενωπιον [78%] HF,RP,OC,TR,CP | εναντι KA,B,D [2%] NU

^l θεου f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κυριου KA,B,C,D [5%] NU

^m κυριον *rell* | θεον D [12%] OC

ⁿ διαμαρτυραμενοι f³⁵ A,B,C,D [75%] HF,RP,OC,TR,NU | διαμαρτυρομενοι K [25%] CP

^o υπεστρεψαν f³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | υπεστρεφον KA,B,D [4%] NU

^p ιερουσαλημ f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ιεροσολυμα KA,B,C(D) [8%] NU

^q ευηγγελισαντο f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ευηγγελιζοντο K(A)B,C,D [5%] NU

^r της f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [3%] NU

^s εληλυθει (C) *rell* | εληλυθη [50%]

^t και ανεγινωσκεν f³⁵ (B,C) [40%] HF,RP,OC,TR,NU | 2 K [60%] CP | ~ 2 τε A | αναγεινωσκων D

^u προσδραμων *rell* | προδραμων CP

^v τον προφητην ησαιαν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 KA,B,C [4%] NU

ἀναγινώσκεις;» 31 Ὁ δὲ εἶπεν, «Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μὴ τις^w ὀδηγήσῃ^x με;» Παρεκάλεσέν τε τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσει σὺν αὐτῷ.

32 Ἡ δὲ περιοχή τῆς Γραφῆς ἦν ἀνεγίνωσκεν ἦν αὕτη· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη· καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος^y αὐτὸν ἄφρονος, οὕτως^z οὐκ ἀνοίγει^a τὸ στόμα αὐτοῦ. 33 Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ^b ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη, τὴν δὲ^c γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.» 34 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ Φιλίππῳ εἶπεν, «Δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο, περὶ ἑαυτοῦ ἢ περὶ ἑτέρου τίνος;» 35 Ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γραφῆς ταύτης, εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν.

36 Ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδὸν ἦλθον ἐπὶ τι ὕδωρ, καὶ φησιν ὁ εὐνοῦχος· «Ἰδού, ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι;»^d 38 Καὶ ἐκέλευσεν στήναι τὸ ἄρμα, καὶ κατέβησαν ἀμφοτέρω εἰς τὸ ὕδωρ, ὃ τε Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. 39 Ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, Πνεῦμα Κυρίου ἤρπασεν τὸν Φίλιππον, καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων.

40 Φίλιππος δὲ εὐρέθη εἰς Ἄζωτον, καὶ διερχόμενος εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Καισάρειαν.

Saul of Tarsus

9 1 Ὁ δὲ Σαῦλος, ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ, 2 ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἐάν τις εὕρη τῆς Ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ.

Jesus chooses Saul

3 Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι, ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ, καὶ ἐξαίφνης^e περιήστραψεν αὐτὸν φῶς^f ἀπὸ^g τοῦ οὐρανοῦ· 4 καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσεν φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ, «Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις;» 5 Εἶπεν δέ, «Τίς εἶ, Κύριε;» Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν,^h «Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις·ⁱ 6 ἀλλὰ^j ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ

^w τις *rell* | τῆς CP

^x ὀδηγήσῃ **f**³⁵ A [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ὀδηγήσει **κ**(C) [15%] NU | οδαγήσει B

^y κείροντος **f**³⁵ B [66%] RP,OC,TR,CP | κειραντος A,C [25%] HF,NU | κηραντος [8%] | κιραντος **κ** [1%]

^z οὕτως **f**³⁵ **κ**A,B,C [65%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ουτος [35%]

^a ἀνοίγει *rell* | ἀνοίγη [2%] CP | ἀνυγει **κ** [1%]

^b αὐτου **f**³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **κ**A,B [2%]

^c δε **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B,C [2%] NU

^d βαπτισθῆναι **f**³⁵ **φ**⁴⁵**κ**A,B,C (88%) HF,RP,CP,NU | βαπτισθῆναι 37 *ειπεν δε αυτου ει πιστευεις εξ ολης της καρδιας σου εξεστιν αποκριθεις δε ειπεν πιστευω τον υιον του θεου ειναι ιησουν χριστον (8.4%) | βαπτισθῆναι 37 *ειπεν δε ο φιλιππος ει πιστευεις εξ ολης της καρδιας εξεστιν αποκριθεις δε ειπεν πιστευω τον υιον του θεου ειναι τον ιησουν χριστον (0.6%)* OC,TR [actually, only cursive 1883 of the 16th century is identical to OC,TR—OC is in small print] | four variations include ευνουχος and a 2nd αυτω before πιστευω (1.1%) | four further variations (1.9%) (The addition appears in eighteen slightly different forms [the name 'Philip' appears in eleven MSS, or 2.3%]. Since Philip's house in Caesarea seems to have been something of a way-station for travelling Christians, he probably repeated the story hundreds of times; the information given in verse 37 is likely historically correct, but the Holy Spirit didn't have Luke include it in the inspired account.)*

^e καὶ ἐξαίφνης **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 τε (**κ**)A(B,C) [4%] NU

^f περιήστραψεν αὐτον φως **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 213 **κ**B,C [4%] NU | ~ 231 A

^g ἀπο **f**³⁵ **φ**⁴⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | εκ **κ**A,B,C [8%] NU

^h κυριος ειπεν **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 2 **κ** [2%] | --- **φ**⁴⁵A,B,C [3%] NU | 2 προς αυτον [2%]

ⁱ διωκεις **f**³⁵ **φ**⁴⁵**κ**A,B,C [99.9%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 σκληρον σοι προς κεντρα λακτιζειν τρεμων τε και θαμβων ειπε κυριε τι με θελεις ποιησαι και ο κυριος προς αυτον TR

^j ἀλλὰ *rell* | ἀλλ [8%] | --- TR

λαληθήσεται σοι^k τί σε δεῖ ποιεῖν.» 7 Οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ εἰστήκεισαν ἐνεοί,^l ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες. 8 Ἠγέρθη δὲ ὁ^m Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνεωγμένων τεⁿ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα^o ἔβλεπεν· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. 9 Καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν.

Ananias sent to Saul

10 Ἦν δὲ τις μαθητῆς ἐν Δαμασκῷ ὀνόματι Ἀνανίας,^p καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν ὁράματι,^q «Ἀνανία.» Ὁ δὲ εἶπεν, «Ἴδου ἐγώ, Κύριε.» 11 Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὸν· «Ἀναστάς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην Εὐθεΐαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαῦλον ὀνόματι, Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται, 12 καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα^f Ἀνανίαν ὀνόματι^s εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα,^t ὅπως ἀναβλέψη.» 13 Ἀπεκρίθη δὲ^u Ἀνανίας· «Κύριε, ἀκήκοα^v ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησεν τοῖς ἀγίοις σου^w ἐν Ἱερουσαλήμ. 14 Καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δεῖσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου.» 15 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· «Πορεύου, ὅτι σκευὸς ἐκλογῆς μοί ἐστιν^x οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν^y καὶ βασιλέων, υἱὸν τε Ἰσραὴλ· 16 ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.» 17 Ἀπῆλθεν δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπιθείς ἐπ’ αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπεν, «Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ Κύριος ἀπέσταλκέν με,^z ὁ ὀφθεις σοι ἐν τῇ ὁδῷ ἣ ἦρχου, ὅπως ἀναβλέψης καὶ πλησθῆς^a Πνεύματος Ἁγίου.» 18 Καὶ εὐθέως ἀπέπεσον^b ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ^c ὡσεὶ^d λεπίδες, ἀνέβλεψεν τε παραχρῆμα^e· καὶ ἀναστάς ἐβαπτίσθη, 19 καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν. Ἐγένετο δὲ ὁ Σαῦλος^f μετὰ τῶν^g ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς.

Saul starts preaching

20 Καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσεν τὸν Ἰησοῦν,^h ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. 21 Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες καὶ ἔλεγον· «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας,

^k σοι **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο **NA,B,C** [4%] NU

^l ἐνεοί **f**³⁵ **NA,B,C** [60%] HF,RP,OC,NU | ἐννεοί [40%] TR,CP

^m ο **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **NA,B,C** [3%] NU

ⁿ τε **f**³⁵ [88%] HF,RP,OC | δε **NA,B,C** [12%] TR,CP,NU

^o οὐδένα **f**³⁵ **C** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | οὐδεν **NA,B** [2%] NU

^p ἀνανίας **f**³⁵ [95%] RP,OC,TR,CP | ἀνανιας [5%] HF,NU (This statement obtains for all occurrences of the name.)

^q ο κυριος εν οραματι **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 3412 **NA,B,C** [4%] NU

^r εν οραματι ανδρα **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **B,C** [1%] [NU] | 3 **NA** [2%] | 12 [1%]

^s ανανιαν ονοματι **f**³⁵ **NA,B,C** [20%] NU | ~ 21 [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^t χειρα **f**³⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | χειρας (**NA,C**) [3%] | τας χειρας **B** [1%] [NU] | χειραν [5%]

^u δε **f**³⁵ **NA,B,C** [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 ο [5%] TR

^v ακηκοα **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ηκουσα **NA,B,C** [3%] NU

^w εποησεν τοις αγιοις σου **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2341 **N(A)B,C** [4%] NU

^x μοι εστιν **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **NA,B,C** [5%] NU

^y εθνων **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τε **NA,B,C** [5%] NU

^z με **f**³⁵ [90%] HF,RP | 1 ησους **AB**⁴⁵ **NA,B,C** [10%] OC,TR,CP,NU

^a πλησθης *rell* | πλησθεις [20%]

^b απεπεσον **f**³⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | απεπεσαν **NA,B,C** [6%] NU | απεπεσων [3%]

^c απο των οφθαλμων αυτου **f**³⁵ **NC** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 4123 **AB**⁴⁵ **A,B** [2%] NU

^d ωσει **f**³⁵ **C** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ως **AB**⁴⁵ **NA,B** [3%] NU

^e παραχημα **f**³⁵ [30%] TR,CP | --- **AB**⁴⁵ **NA,B,C** [70%] HF,RP,OC,NU

^f ο σαυλος **f**³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **NA,B,C** [6%] NU | 2 [7%]

^g των **f**³⁵ **NA,B,C** [35%] HF,RP,TR,CP,NU | 1 οντων [65%] OC

^h ηησων **f**³⁵ **AB**⁴⁵ **NA,B,C** [20%] OC,NU | χριστων [80%] HF,RP,TR,CP [To teach that the Messiah was the Son of God would be ‘old hat’, no problem—but Saul was showing that **Jesus** was God’s Son. Notice the end of verse 22, “**this** is the Christ”—what is the antecedent of “this”? To say that the Christ is the Christ would be stupid, which neither of the authors is.]

ἐνⁱ Ἱερουσαλήμ, τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο; Καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐλήλυθεν,^j ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγη^k ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς.» 22 Σαῦλος^l δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο καὶ συνέχυνεν^m τοὺςⁿ Ἰουδαίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῶ, συμβιβάζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Saul escapes death

23 Ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναί, συνεβουλευσαντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν· 24 ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαῦλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν. Παρετήρουν^o τε^p τὰς πύλας ἡμέρας τε^q καὶ νυκτὸς ὅπως αὐτόν ἀνέλωσιν· 25 λαβόντες δὲ αὐτόν οἱ μαθηταί^r νυκτὸς, καθῆκαν διὰ τοῦ τείχους,^s χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.

Barnabas vouches for Saul

26 Παραγενόμενος δὲ ὁ Σαῦλος^t ἐν^u Ἱερουσαλήμ, ἐπειράτο^v κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶν μαθητῆς. 27 Βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτόν ἤγαγεν πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδεν^w τὸν Κύριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν Δαμασκῶ ἐπαρρησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου^x Ἰησοῦ. 28 Καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος^y ἐν^z Ἱερουσαλήμ, καὶ^a παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ.^b 29 Ἐλάλει^c τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς· οἱ δὲ ἐπεχείρουν ἀνελεῖν αὐτόν.^d 30 Ἐπιγνόντες^e δὲ οἱ ἀδελφοί, κατήγαγον αὐτόν εἰς Καισάρειαν καὶ ἐξάπεστειλαν^f εἰς Ταρσόν.

ⁱ ἐν f³⁵ B,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰς KA [1%] NU

^j ἐληλυθεν f³⁵ [96%] HF,RP,OC | ἐληλυθει KA,B,C [4%] TR,CP,NU

^k ἀγαγη *rell* | ἀναγαγη Φ^{45} [12%] | ἀπαγαγη [1%] | ἀγαγει [7%]

^l σαυλος *rell* | παυλος [6%] CP

^m συνεχυνεν f³⁵ Φ^{45} A [97%] HF,RP,OC,TR | συνεχυνεν KB,C [1%] NU | συνεχεε [2%] CP

ⁿ τους f³⁵ A,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- KB [1%]

^o παρετηρουν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | παρετηρουντο KA,B,C [5%] NU

^p τε f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | δε και KA,B,C [4%] NU | δε [2%]

^q τε *rell* | --- (A) [24%]

^r αυτον οι μαθηται f³⁵ (87.1%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 (3%) | 123 δια της (1.9%) | ~ 23 αυτου KA,B,C (1.9%) NU | 23 (4.7%) | 123 αυτου (0.8%) | one other reading (0.6%)

^s καθηκαν δια του τειχους f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2341 αυτον (K)A,B,C [5%] NU

^t ο σαυλος f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 παυλος [5%] | --- KA,B,C [3%] NU

^u εν f³⁵ [86%] HF,RP,CP | εις Φ^{45} KA,B,C [14%] OC,TR,NU

^v επιχειρατο f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | επιχειραζεν KA,B,C [2%] NU

^w ειδεν *rell* | ιδεν A [12%]

^x κυριου f³⁵ (A) [45%] | --- KB,C [55%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^y και εκπορευομενος f³⁵ KA,B,C [20%] OC,TR,NU | --- [80%] HF,RP,CP (An easy case of homoioteleuton.)

^z εν f³⁵ [30%] OC,TR | εις KA,B,C [70%] HF,RP,CP,NU

^a και f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [4%] NU

^b ιησου f³⁵ (C) [24%] | κυριου 1 [67%] HF,RP,OC,TR,CP | κυριου KA,B [8%] NU | --- [1%]

^c ελαλει *rell* | ελαλη [25%]

^d ανελειν αυτον f³⁵ N(A)B(C) [20%] NU | ~ 21 [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^e επιγνοντες *rell* | επιγνοντες [35%]

^f εξαπεστειλαν f³⁵ A [20%] | 1 αυτον KB,C [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

A brief respite

31 Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι^ε καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Γαλιλαίας, καὶ Σαμαρείας, εἶχον^η εἰρήνην οἰκοδομοῦμεναι· καὶ πορευόμεναι^ι τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπληθύνοντο.^ι

Peter's ministry

32 Ἐγένετο δέ, Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων, κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοικοῦντας Λύδδαν.^κ

Peter heals Aeneas

33 Εὗρεν δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπὸν τινα Αἰνέαν ὀνόματι^λ ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κρᾶββάτῳ,^μ ὃς ἦν παραλελυμένος. 34 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος· «Αἰνέα, ἰαταί σε Ἰησοῦς ὁ^ν Χριστός. Ἀνάστηθι καὶ στρώσον σεαυτῷ.» Καὶ εὐθέως ἀνέστη. 35 Καὶ εἶδον^ο αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες Λύδδαν^π καὶ τὸν^ρ Ἀσσάρωνα,^ρ οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν Κύριον.

Peter raises Dorcas

36 Ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβηθά,^ς ἣ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων^τ καὶ ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει. 37 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν^υ ἐν τῷ^υ ὑπερώῳ. 38 Ἐγγὺς δὲ οὔσης Λύδδης^ω τῇ Ἰόππῃ, οἱ μαθηταί, ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν^χ πρὸς αὐτὸν παρακαλοῦντες μὴ ὀκνησαί^υ διελθεῖν ἕως αὐτῶν.^ζ 39 Ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῶον, καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι κλαίουσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὔσα ἡ Δορκάς. 40 Ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντα, ὁ Πέτρος^α θείς τὰ γόνατα προσηύξατο, καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα εἶπεν, «Ταβηθά,^β ἀνάστηθι.» Ἡ δὲ ἤνοιξεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισεν.^ς 41 Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα ἀνέστησεν αὐτήν,

^ε αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι f³⁵ (91.7%) HF,RP,OC,TR,CP | η 23 ἐκκλησία κA,B,C (8.3%) NU (This set and the next three go together, singular vs plural.)

^η εἶχον f³⁵ (91.9%) HF,RP,OC,TR,CP | εἶχεν κA,B,C (8.1%) NU

^ι οἰκοδομοῦμεναι καὶ πορευόμεναι f³⁵ (91.1%) HF,RP,OC,TR,CP | οἰκοδομοῦμενοι 2 πορευόμενοι (0.8%) | οἰκοδομοῦμενη 2 πορευόμενη κA,B,C (8.1%) NU

^λ ἐπληθύνοντο f³⁵ (90.7%) HF,RP,OC,TR,CP | ἐπληθύνοντο κA,B,C (9.3%) NU

^μ λυδδαν f³⁵ C [75%] HF,RP,OC,TR | λυδδα (κ)A,B [2%] NU | λυδαν [23%] CP

^ο αἰνεαν ὀνοματι f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 κA,B(C) [4%] NU | 1 [1%]

^π κρᾶββατῳ f³⁵ [43%] HF,RP,TR,CP | κρᾶβατῳ [16%] | κρᾶβαττω [22%] OC | κρᾶβαττου κA,B,C [2%] NU | κρᾶββατου [5%] | three further spellings [2%]

^ρ ο f³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- κB,C [2%] NU

^ο εἶδον *rell* | εἶδαν A,B,C [1%] NU | ἰδον [9%]

^π λυδδαν f³⁵ ϕ⁵³C [80%] HF,RP,OC,TR | λυδδα κA,B [5%] NU | λυδαν [15%] CP

^ρ τον *rell* | την CP | --- ϕ⁵³κ

^ρ ασσαρωνα f³⁵ [65%] HF,RP | σαρωνα ϕ⁵³B,C [17%] OC,NU | σαρρωνα κA | σαρωναν ϕ⁴⁵ [5%] TR,CP | ασαρωνα [12%]

^ς ταβηθα f³⁵ [54%] RP | ταβιθα κA [45%] HF,OC,TR,CP,NU | ταβειθα ϕ^{45,53}B,C [1%]

^τ αγαθων εργαων f³⁵ ϕ⁵³κA [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 ϕ⁴⁵B,C [2%] NU | 1 [5%]

^υ αυτην εθηκαν f³⁵ ϕ^{45,53}C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 κA [3%] [NU] | 2 B

^υ τω f³⁵ ϕ⁵³A,C [20%] | --- ϕ⁴⁵κB [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU ('the' upper room, of her house.)

^ω λυδδης f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR | λυδδας ϕ⁵³κB,C [2%] NU | λυδδα A | λυνδα ϕ^{45ν} | λυδης [5%] CP | λυδδη [5%]

^χ απεστειλαν f³⁵ [92%] HF,RP | 1 δυο ανδρας ϕ⁴⁵κA,B,C [8%] OC,TR,CP,NU (OC is in small print.)

^υ οκνησαι f³⁵ ϕ⁴⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | οκνησης κA,B,C [3%] NU

^ζ αυτων f³⁵ ϕ^{45ν} [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ημων κA,B,C [3%] NU

^α πετρος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και ϕ⁴⁵κA,B,C [5%] NU

^β ταβηθα f³⁵ [50%] RP | ταβιθα κA,C [50%] HF,OC,TR,CP,NU | ταβειθα B

^ς ανεκαθισεν *rell* | ανεκαθισεν [15%] | ανεκαθισεν A | ανεκαθισαι [5%]

φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν. **42** Γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς Ἰόππης, καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν^d ἐπὶ τὸν Κύριον. **43** Ἐγένετο δὲ αὐτὸν ἡμέρας ἱκανὰς μείναι^e ἐν Ἰόππῃ παρά τινι Σίμωνι, βυρσεῖ.

The case of Cornelius

10 ¹ Ἀνὴρ δὲ τις ἦν^f ἐν Καισαρείᾳ ὀνόματι Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης ἐκ σπειράς^g τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς, ² εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε^h ἔλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ διὰ παντός. ³ Εἶδεν ἐν ὄραματι φανερώς, ὡσεὶⁱ ὄραν ἐνάτην^j τῆς ἡμέρας, ἄγγελον τοῦ Θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντα αὐτῷ, «Κορνήλιε.» ⁴ Ὁ δέ, ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἔμβορος γενόμενος, εἶπεν, «Τί ἐστίν, Κύριε;» Εἶπεν δὲ αὐτῷ· «Αἰ προσευχαί σου καὶ αἰ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον^k τοῦ Θεοῦ. ⁵ Καὶ νῦν πέμψον εἰς Ἰόππην ἄνδρα^l καὶ μετάπεμψαι Σίμονα,^m ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος.»ⁿ ⁶ οὗτος ξενίζεται παρά τινι Σίμωνι, βυρσεῖ, ὃ ἐστίν οἰκία παρά θάλασσαν.»^o ⁷ Ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ^p λαλῶν τῷ Κορνηλίῳ,^q φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ^r καὶ στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ, ⁸ καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα^s ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν^t Ἰόππην.

God prepares Peter

⁹ Τῇ δὲ ἐπαύριον, ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσευξασθαι περὶ ὄραν ἕκτην. **10** Ἐγένετο δὲ πρόσπεινος καὶ ἤθελεν γεύσασθαι· παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων,^u ἐπέπεσεν^v ἐπ' αὐτὸν ἕκστασις, **11** καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν^w σκευὸς τι ὡς ὀθόνην μεγάλην—τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον, καὶ καθιέμενον^x ἐπὶ τῆς γῆς— **12** ἐν ᾧ ὑπῆρχεν πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς (καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά) καὶ τὰ πετεινά^y τοῦ οὐρανοῦ. **13** Καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν, «Ἀναστάς, Πέτρε, θύσον καὶ φάγε.» **14** Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν·

^d πολλοὶ ἐπίστευσαν **F**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **Φ**⁵³ **KA,B,C** [4%] NU

^e αὐτον ἡμερας ἱκανας μειναι **F**⁵⁵ A [20%] | ~ 2341 [79%] HF,RP,OC,TR,CP | 234 **Φ**⁵³ **KB** [1%] NU | ~ 2 τινας 41 C

^f ἦν **F**⁵⁵ [65%] HF,RP,TR,CP | --- **KA,B,C** [35%] OC,NU

^g σπειρας **F**⁵⁵ B [45%] | σπειρης **KA,C** [55%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^h τε **F**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [4%] NU

ⁱ ὡσει **F**⁵⁵ [85%] HF,RP,OC,TR | 1 περι A,B,C [5%] NU | ὡς [6%] CP | ὡς περι **K** [3%] | περι [1%]

^j ἐνατην **F**⁵⁵ **KA,B,C** [65%] HF,RP,OC,NU | ἐνατην [35%] CP,TR

^k ἐνώπιον **F**⁵⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐμπροσθεν **KA,B** [3%] NU

^l εἰς ἰοππην ἀνδρας **F**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **KA,B,C** [5%] NU

^m σιμονα **F**⁵⁵ **K** [97%] HF,RP,OC,TR | 1 τινα A,B,C [3%] CP,NU

ⁿ εἰς ἐπικαλεῖται πετρος **F**⁵⁵ **K(A)B,C** [20%] CP,TR,NU | τον ἐπικαλουμενον πετρον [80%] HF,RP,OC

^o θαλασσαν **F**⁵⁵ **KA,B,C** [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 ουτος λαλησει σοι τι σε δει ποιειν [5%] TR

^p ο *rell* | --- [30%]

^q τω κορνηλιω **F**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτω **KA,B,C** [5%] NU

^r αυτου **F**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [3%] NU

^s αυτοις απαντα **F**⁵⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B** [4%] NU

^t την *rell* | --- [8%] CP

^u ἐκεινων **F**⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτων **Φ**⁴⁵ **KA,B,C** [7%] NU

^v ἐπεπεσεν **F**⁵⁵ (78.4%) HF,RP,OC,TR,CP | επεσεν (10.4%) | εγενετο **KA,B,C** (11%) NU | ηλθεν **Φ**⁴⁵

^w καταβαινον επ αυτον **F**⁵⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 **KA,B,C** [7%] NU | --- **Φ**⁴⁵ [1%]

^x δεδεμενον και καθιεμενον **F**⁵⁵ (**Φ**⁴⁵)(C) (92.5%) HF,RP,OC,TR,CP | 3 **KA(B)** (4.1%) NU | 1 (1.1%) | δεδεμενην 2 καθιεμενην (1.3%) | confluations (0.9%) | one other variant (0.2%)

^y τετραποδα της γης και τα θηρια και τα ερπετα και τα πετεινα **F**⁵⁵ (80.9%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 1,4-9,2-3, 10-12 C (7.5%) | ~ 1,7-9,2-3,10-12 (4.3%) | ~ 1,7,9,2-3,10,12 **Φ**⁴⁵ **KA,B** (1.5%) NU | 1,2-5,9-12 (0.6%) | six variations place the five nouns—quadrupeds, earth, beasts, reptiles, birds—in different sequences (3%) | two confluations (0.9%) | two other variants (1.3%)

«Μηδαμῶς, Κύριε· ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον.» 15 Καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτόν, «Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισεν, σὺ μὴ κοίνου.» 16 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς,^a καὶ πάλιν^b ἀνελήφθη^c τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν.

The messengers arrive

17 Ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος τί ἂν εἴη τὸ ὄραμα ὃ εἶδεν, καὶ^d ἰδοῦ, οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ^e τοῦ Κορνηλίου, διερωτήσαντες^f τὴν οἰκίαν^g Σίμωνος, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα, 18 καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο εἰ Σίμων, ὃ^h ἐπικαλούμενοςⁱ Πέτρος, ἐνθάδε ξενίζεται. 19 Τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμουμένου^j περὶ τοῦ ὀράματος εἶπεν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα·^k «Ἰδοῦ, ἄνδρες^l ζητοῦσιν^m σε· 20 ἀλλὰⁿ ἀναστὰς κατὰβηθι, καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν διακρινόμενος, διότι^o ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς.» 21 Καταβὰς δὲ^p Πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας,^q εἶπεν·^r «Ἰδοῦ, ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε. Τίς ἢ αἰτία δι' ἣν πάρεστε;» 22 Οἱ δὲ εἶπον·^s «Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὄλου^t τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου^u μεταπέμψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σοῦ.» 23 Εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτούς ἐξένισεν.

On to Caesarea

Τῇ δὲ ἐπαύριον^v ὁ Πέτρος^w ἐξῆλθεν σὺν αὐτοῖς, καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ^x Ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ· 24 καὶ τῇ^y ἐπαύριον εἰσηλθόν^z εἰς τὴν Καισάρειαν. Ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτούς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. 25 Ὡς δὲ ἐγένετο τοῦ^a εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον,^b συναντήσας αὐτῷ ὁ Κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν. 26 Ὁ δὲ Πέτρος ἤγειρεν αὐτόν,^c λέγων·

^z η **ƒ**⁵ C [95%] HF,RP,OC,TR,CP | καὶ **ϕ**⁴⁵ KA,B [5%] NU

^a τρις *rell* | τρεις KA [25%]

^b πάλιν **ƒ**⁵ (D) [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ευθυς KA,B,C [4%] NU | --- **ϕ**⁴⁵ [1%]

^c ἀνελήφθη **ƒ**⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀνελημφθη **ϕ**⁴⁵ KA,B(D) [3%] NU

^d καὶ **ƒ**⁵ C,D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁵ KA,B [4%] NU

^e ὑπο **ƒ**⁵ KB [30%] NU | ἀπο A,C,D [70%] HF,RP,OC,TR,CP

^f διερωτήσαντες **ƒ**⁵ **ϕ**⁴⁵ KA,B,C,D [95%] HF,RP,OC,TR,NU | 1 καὶ μαθόντες [5%] CP

^g οικίαν **ƒ**⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τοῦ **ϕ**⁴⁵ KA,B,C,D [8%] NU

^h ο *rell* | --- CP

ⁱ ἐπικαλούμενος *rell* | καλούμενος [12%]

^j διενθυμουμένου *rell* | ἐνθυμουμένου [5%] TR | διενθυμένου N

^k αὐτο τὸ πνεῦμα **ƒ**⁵ **ϕ**⁴⁵ D,0244 (95.8%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | ~ 231 KA(C) (4%) | 23 B

^l ἀνδρες **ƒ**⁵ D [95%] HF,RP | 1 τρεις (N)A(C) [5%] OC,TR,CP,NU | 1 δυο B (OC is in small print)

^m ζητοῦσιν **ƒ**⁵ **ϕ**⁴⁵ A,C,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ζητούντες KB [2%] NU

ⁿ ἀλλὰ *rell* | ἀλλ [13%]

^o διότι **ƒ**⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ὅτι KA,B,C,D [10%] NU

^p δε *rell* | 1 ο (D) [10%]

^q τοὺς ἀνδρας **ƒ**⁵ **ϕ**⁴⁵ KA,B [65%] HF,RP,OC,NU | αὐτούς C | 12 τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπο (+τοῦ [5%] TR) κορνηλιου πρὸς αὐτον (αὐτούς [15%]) (-π.α. CP) [35%] (CP)(TR)

^r εἶπεν *rell* | 1 πρὸς αὐτούς CP

^s εἶπον *rell* | εἶπαν KA,B,C [2%] NU

^t ὄλου *rell* | ὄχλου CP

^u ἀγγέλου **ƒ**⁵ [20%] | 1 ἀγιου KA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^v ἐπαυριον **ƒ**⁵ [80%] HF,RP,TR,CP | 1 ἀναστὰς **ϕ**⁴⁵ KA,B,C,D [20%] OC,NU

^w ο πετρος **ƒ**⁵ C [92%] HF,RP,TR,CP | --- KA,B,D [8%] OC,NU

^x ἀπο **ƒ**⁵ KA,B,C,D [95%] HF,RP,CP,NU | 1 τῆς [5%] OC,TR (OC is in small print)

^y καὶ τῇ **ƒ**⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 δε KA,B,C,D [4%] NU

^z εἰσηλθον **ƒ**⁵ A [89%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰσηλθεν B,D [10%] NU | εἰσηλθαν KC [1%]

^a του **ƒ**⁵ KA,B,C (87.6%) HF,RP,OC,NU | --- (12.2%) TR,CP | a long addition D

^b εἰσελθειν τον πετρον **ƒ**⁵ (N)A,B,C (81.9%) HF,RP,OC,TR,NU | 13 (1.7%) | ελθειν 23 (15%) CP | ελθειν 3 (1.3%) | a long addition D

^c ἠγειρεν αυτον **ƒ**⁵ KA,B,C,D [25%] HF,CP,NU | ~ 21 [75%] RP,OC,TR

«Ἀνάστηθι· καὶ γὰρ αὐτὸς^d ἄνθρωπός εἰμι.» 27 Καὶ συνομιλῶν αὐτῷ εἰσηλθὼν, καὶ εὐρίσκει συνελθούτους πολλούς. 28 Ἐφη τε πρὸς αὐτούς· «Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν^e ἔστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἄλλοφύλῳ· καὶ ἐμοί^f ὁ Θεὸς ἔδειξεν μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον. 29 Διὸ καὶ ἀναντιρρήτως ἦλθον μεταπεμφθεῖς. Πυνθάνομαι οὖν, τίني λόγῳ μετεπέμψασθέ^g με;»

30 Καὶ ὁ Κορνήλιος ἔφη· «Ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην νηστεύων· καὶ τὴν^h ἐνάτηνⁱ ὥραν^j προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ἔστι ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ 31 καὶ φησιν· «Κορνήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. 32 Πέμψον οὖν εἰς Ἰόππην καὶ μετακάλεσαι Σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος. Οὗτος ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος, βυρσέως, παρὰ θάλασσαν· ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι.»^k 33 Ἐξαυτῆς οὖν ἔπεμψα πρὸς σε, σύ τε καλῶς ἐποίησας παραγενόμενος. Νῦν οὖν, πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πάρεσμεν ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.»^l

Peter preaches

34 Ἀνοίξας δὲ Πέτρος τὸ στόμα^m εἶπεν· «Ἐπ’ ἀληθείας καταλαμβάνομαι ὅτι οὐκ ἔστιν προσωπολήπτηςⁿ ὁ Θεός, 35 ἀλλ’ ἐν παντὶ ἔθνει^o ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἔστιν. 36 Τὸν λόγον ὃν^p ἀπέστειλεν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ—οὗτός ἐστιν πάντων Κύριος— 37 ὑμεῖς οἴδατε, τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ’ ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενον^q ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, μετὰ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης· 38 Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ,^r ὃς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διήλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ’ αὐτοῦ 39 —καὶ ἡμεῖς ἐσμεν^s μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν, ἔν τε τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν^t Ἱερουσαλὴμ—ὄν και^u ἀνεῖλον,^v κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. 40 Τοῦτον ὁ Θεὸς ἠγειρεν^w τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, 41 οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσιν τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡμῖν, οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. 42 Καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρῦξαι τῷ λαῷ, καὶ διαμαρτύρασθαι ὅτι αὐτός^x ἔστιν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν. 43 Τοῦτω πάντες οἱ

^d καὶ γὰρ αὐτός F²⁵ A [93%] HF,RP,OC,TR,CP | καὶ ἐγὼ 2 8B [1%] NU | καὶ 2 ἐγὼ C | 1 D | καὶ γὰρ ἐγὼ 2 [4%] | καὶ γὰρ ἐγὼ [1%]

^e ἀθέμιτον *rell* | ἀθεμιτον [12%] | ἀθεμιστον D

^f καὶ ἐμοί F²⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | καμοί 8A,B,C,D [4%] NU

^g μετεπέμψασθε *rell* | μετεπεμψασθαι 8A,D [15%]

^h νηστεύων καὶ τὴν F²⁵ 8⁵⁰ (95.2%) HF,RP,OC,TR,CP | 13 D (0.4%) | 1 (1.1%) | 3 8A,B,C (3.4%) NU

ⁱ ἐνάτην *rell* | ἐνατην [35%] CP,TR

^j ὥραν F²⁵ (94.7%) HF,RP,OC,TR,CP | --- 8⁵⁰ 8A,B,C (4%) NU | καὶ (1.1%) | τε D

^k ὃς παραγενομένος λαλήσει σοι F²⁵ C,D (94.1%) HF,RP,OC,TR,CP | --- 8⁴⁵ 8A,B (4.6%) NU | three other variants (1.3%)

^l θεοῦ F²⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κυρίου 8⁴⁵ 8A,B,C [5%] NU

^m στόμα *rell* | 1 αὐτοῦ A,C [5%] OC (in small print)

ⁿ προσωπολήπτης *rell* | προσωπολημπτης 8⁴⁵ 8A,B,C,D [3%] NU | three further spellings

^o ἐθνεῖ *rell* | ἐθνη [25%] | ἐθνη 8D

^p ὄν F²⁵ 8C,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- A,B [2%]

^q ἀρξάμενον F²⁵ 8⁴⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀρξάμενος 8(A)B,C(D) [7%] NU

^r ναζαρετ F²⁵ A [80%] HF,RP,OC,TR,CP | ναζαρεθ 8⁴⁵ 8B,C,D [20%] NU

^s ἐσμεν F²⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- 8A,B,C,D [4%] NU

^t ἐν F²⁵ 8A,C [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- B,D [5%]

^u καὶ F²⁵ 8A,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | --- [5%] TR

^v ἀνεῖλον *rell* | ἀνεῖλαν (8)A,B,C,D [4%] NU

^w ἠγειρεν F²⁵ A,B [99%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἐν 8C [1%] [NU] | 1 μετὰ (D)

^x αὐτός F²⁵ 8A [90%] HF,RP,OC,TR,CP | οὗτος B,C,D [10%] NU

προφήται μαρτυροῦσιν, ἄφεςιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν.»

The Holy Spirit falls

44 Ἐτι^γ λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. 45 Καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνηλθον^z τῷ Πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκκέχυται· 46 ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις καὶ μεγαλυνόντων τὸν Θεόν. Τότε ἀπεκρίθη ὁ^a Πέτρος· 47 «Μήτι τὸ ὕδωρ κωλυῖσαι δύναται τις^b τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους οἵτινες τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔλαβον ὡς^c καὶ ἡμεῖς;» 48 Προσέταξεν τε^d αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.^e Τότε ἠρώτησαν αὐτὸν ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

Peter has to explain

11 Ἦκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ὄντες κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. 2 Καὶ ὅτε^f ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱεροσόλυμα,^g διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, 3 λέγοντες ὅτι «Εἰσηλθες πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστιαν ἔχοντας καὶ συνέφαγες^h αὐτοῖς.»

4 Ἀρξάμενος δὲ ὁⁱ Πέτρος ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς λέγων· 5 «Ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει Ἰόππῃ προσευχόμενος, καὶ εἶδον ἐν ἐκστάσει ὄραμα· καταβαῖνον σκευὸς τι ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιεμένην, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρις^j ἐμοῦ· 6 εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόουν καὶ εἶδον τὰ τετράποδα τῆς γῆς^k—καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά—καὶ τὰ πετεινά^l τοῦ οὐρανοῦ. 7 Ἦκουσα δὲ^m φωνῆς λεγούσης μοι, Ἄναστάς, Πέτρε, θύσον καὶ φάγε.ⁿ 8 Εἶπον δέ· Μηδαμῶς, Κύριε· ὅτι πᾶν^o κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσηλθεν εἰς τὸ στόμα μου.» 9 Ἀπεκρίθη δέ μοι^o ἐκ δευτέρου φωνή^p ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, «Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισεν σὺ μὴ κοίνου.» 10 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς, καὶ πάλιν ἀνεσπᾶσθη^q ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν. 11 Καὶ ἰδοῦ, ἐξαυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐν ἣ ἤμην,^r ἀπεσταλμένοι ἀπὸ Καισαρείας πρὸς με. 12 Εἶπεν δέ μοι τὸ Πνεῦμα^s συναλθεῖν αὐτοῖς,

^γ ετι *rell* | 1 δε [15%]

^z συνηλθον *rell* | συνηλθον *NB,NU*

^a ο *f*³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *KA,B* [3%] NU

^b κωλυσαι δυναται τις *f*³⁵ (88.1%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 (7.4%) | ~ 213 *KA,B* (3.2%) NU | ~ 132 (D) (0.6%) | two other readings (0.6%)

^c ως *f*³⁵ *KA,B* [25%] NU | καθως [75%] HF,RP,OC,TR,CP | ωσπερ D

^d τε *f*³⁵ A [95%] HF,RP,OC,TR,CP | δε *KB* [5%] NU | τοτε (D)

^e βαπτισθηναι εν τω ονοματι του κυριου ιησου *f*³⁵ [35%] CP | 123456 [57%] HF,RP,OC,TR | 12347 χριστου [5%] | ~ 2347 χριστου 1 *KA,B* [2%] NU | 1234567 χριστου D [1%]

^f και οτε *f*³⁵ (90.7%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 οτι (1.1%) | ~ 2 δε *KA,B* (7.6%) NU | conflation (0.4%) | a long addition D

^g ιεροσολυμα *f*³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ιερουσαλημ *φ*⁴⁵*KA,B* [2%] NU

^h εισηλθες προς ανδρας ακροβυστιαν εχοντες και συνεφαγες *f*³⁵ *KA,D* [20%] NU | ~ 2345167 [71%] HF,RP,OC, TR,CP | ~ 234516 συνεφαγεν [8%] | εισηλθεν 23456 συνεφαγεν *φ*⁴⁵*B* [1%]

ⁱ ο *f*³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *φ*⁴⁵*KA,B,D* [5%] NU

^j αχρις *f*³⁵ *φ*⁴⁵*D* [97%] HF,OC,TR,CP | αχρη *KA,B* [3%] RP,NU

^k της γης *rell* | --- [20%]

^l πετεινα *rell* | πετηνα [20%] | πετινα *K* [1%]

^m δε *f*³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και *KA,B* [5%] NU

ⁿ παν *f*³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *φ*⁴⁵*KA,B,D* [5%] NU | τι [1%]

^o μοι *f*³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *φ*⁴⁵*KA,B,D* [3%] NU

^p εκ δευτερου φωνη *f*³⁵ B [20%] | ~ 312 *φ*⁴⁵*KA* [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 3 D

^q παλιν ανεσπασθη *f*³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 *KA,B,D* [3%] NU

^r ημην *f*³⁵ *φ*⁴⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ημεν *KA,B,D* [5%] NU | ημιν [5%]

^s μοι το πνευμα *f*³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 *φ*⁴⁵*KA,B,D* [3%] NU

μηδὲν διακρινόμενον.¹ ἤλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἕξ ἀδελφοὶ οὗτοι, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός. **13** Ἀπήγγειλὲν δὲ^u ἡμῖν πῶς εἶδεν τὸν^v ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα αὐτῷ,^w «Ἀπόστειλον εἰς Ἰόππην^x καὶ μετάπεμψαι Σίμωνα, τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, **14** ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σε ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.» **15** Ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαι με λαλεῖν, ἐπέπεσεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπ’ αὐτούς, ὥσπερ καὶ ἐφ’ ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ. **16** Ἐμνήσθη^y δὲ τοῦ ῥήματος τοῦ^z Κυρίου, ὡς ἔλεγεν ὅτι^a «Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε^b ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.» **17** Εἰ οὖν τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ὡς καὶ ἡμῖν πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν,^c ἐγὼ^d τίς ἤμην δυνατὸς κωλύσαι τὸν Θεόν;» **18** Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα ἡσύχασαν καὶ ἐδόξαζον^e τὸν Θεόν, λέγοντες, «Ἄραγε^f καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωὴν.»^g

Enter Barnabas

19 Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἐπὶ Στεφάνῳ διήλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίους. **20** Ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν, ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες εἰσελθόντες^h εἰς Ἀντιόχειαν ἐλάλουνⁱ πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν. **21** Καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου μετ’ αὐτῶν,^j πολὺς τε ἀριθμὸς^k πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον. **22** Ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὅσα τῆς ἐκκλησίας τῆς^l ἐν Ἱεροσολύμοις^m περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν Βαρνάβαν διελεθῆνⁿ ἕως Ἀντιοχείας.^o **23** ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν^p τοῦ Θεοῦ ἐχάρη, καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ Κυρίῳ **24** (ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου καὶ πίστεως). Καὶ προσετέθη ὄχλος ἰκανὸς τῷ Κυρίῳ.

¹ διακρινομενον f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | διακριναντα A(B) [3%] NU | διακρινοντα K [2%] | διακρινομενος [5%] | --- D

^u δε f³⁵ KA,B,D [30%] NU | τε [70%] HF,RP,OC,TR,CP

^v τον f³⁵ KA,B [99%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- P⁴⁵D [1%]

^w αυτω f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [2%] NU

^x ιοππην f³⁵ KA,B,D [20%] NU | 1 ανδρας [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^y εμνησθην *rell* | εμνησθη [13%] | εμνησθημεν A

^z του f³⁵ KA,B,D [40%] NU | --- [60%] HF,RP,OC,TR,CP

^a οτι f³⁵ [25%] | --- KA,B,D [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^b βαπτισθησεσθε *rell* | βαπτισθησεσθαι KA,D [10%]

^c ιησουν f³⁵ [25%] | 1 χριστον KA,B,D [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^d εγω f³⁵ KA,B [20%] NU | 1 δε [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^e εδοξαζον f³⁵ A [70%] HF,RP,OC,TR,CP | εδοξασαν KB [30%] NU | εδοξαν D

^f αραγε f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | αρα KA,B,D [4%] NU

^g εδωκεν εις ζωην f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 KA,B,D [4%] NU

^h εισελθοντες f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ελθοντες KA,B,D [10%] NU

ⁱ ελαλουν f³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και KA,B [3%] NU

^j αυτων *rell* | 1 του ιασθαι αυτους [5%] CP

^k αριθμος f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο KA,B [2%] NU

^l της f³⁵ A,D [85%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ουσης KB [15%] NU

^m ιεροσολυμοις f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ιερουσαλημ P⁴⁵KA,B,D [5%] NU

ⁿ διελεθην f³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- KA,B [3%]

^o εως αντιοχειας *rell* | εις αντιοχειαν CP

^p χαριν f³⁵ D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 την KA,B [1%] [NU]

25 Ἐξήλθεν δὲ εἰς Ταρσὸν ὁ Βαρνάβας^α ἀναζητήσαι Σαῦλον, 26 καὶ εὐρὼν^β ἤγαγεν^γ εἰς Ἀντιόχειαν. Ἐγένετο δὲ αὐτοῦ^δ ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι^ε τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδάξαι ὄχλον ἰκανόν. Χρηματίσαι τε πρῶτον^ς ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς.

Enter Agabus

27 Ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις, κατήλθον ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφήται εἰς Ἀντιόχειαν. 28 Ἀναστὰς δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν ὀνόματι Ἄγαβος, ἐσήμανεν διὰ τοῦ Πνεύματος λιμὸν μέγαν^ω μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην (ὅστις^χ καὶ^γ ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος).^z 29 Τῶν δὲ μαθητῶν, καθὼς εὐπορεῖτό^α τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς. 30 ὁ καὶ ἐποίησαν ἀποστείλαντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς Βαρνάβα καὶ Σαύλου.

Enter Herod

12 1 Κατ' ἐκείνον δὲ τὸν καιρὸν, ἐπέβαλεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαι^α τινὰς τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. 2 Ἀνεῖλεν δὲ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου, μαχαίρα.^β 3 Καὶ ἰδὼν^γ ὅτι ἀρεστόν ἐστιν τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον (ἦσαν δὲ αἱ^δ ἡμέραι τῶν ἀζύμων) 4—ὄν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακὴν, παραδοὺς τέσσαρσιν τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτόν, βουλόμενος μετὰ τὸ Πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ.

Enter angel

5 Ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ, προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενής^ε γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ^β αὐτοῦ. 6 Ὅτε δὲ ἔμελλεν^ς προάγειν αὐτόν^δ ὁ Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἀλύσειν δυσίν, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακὴν. 7 Καὶ ἰδοῦ, ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτόν λέγων, «Ἀνάστα ἐν τάχει,» καὶ ἐξέπεσον^ι αὐτοῦ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. 8 Εἶπέν τε^ι ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν, «Περίζωσαι^κ καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου.» Ἐποίησεν δὲ οὕτως. Καὶ λέγει αὐτῷ, «Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου καὶ ἀκολούθει μοι.» 9 Καὶ ἐξεληθὼν

^α ο βαρναβας f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁵KA,B(D) [4%] NU

^β ευρων f³⁵ KA,B,D [25%] HF,RP,NU | 1 αυτον [75%] OC,TR,CP

^γ ηγαγεν f³⁵ Ϝ⁴⁵KA,B,D [40%] NU | 1 αυτον [60%] HF,RP,OC,TR,CP (OC is in small print)

^δ αυτους f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτοις Ϝ⁴⁵ [4%] | αυτοις και KA,B [4%] NU | οτινες D

^ε συναχθηναι f³⁵ (D) [80%] HF,RP | 1 εν f³⁵ Ϝ⁴⁵KA,B [20%] OC,TR,CP,NU (OC is in small print)

^ς πρωτον f³⁵ A(D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πρωτος Ϝ⁴⁵KB [2%] NU

^ω μεγαν f³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | μεγαλην Ϝ⁴⁵KA,B [4%] NU

^χ οστις f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ητις KA,B,D [5%] NU

^γ και f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,D [5%] NU

^z καισαρος f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁵KA,B,D [3%] NU

^α ευπορειτο f³⁵ A,B [71%] HF,RP,CP,NU | ηυπορειτο [25%] OC,TR | ευπορουντο D | ευποριτο K | four other variants [3%]

^β μαχαيرا f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | μαχαιρη KA,B [2%] NU

^γ και ιδων f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 δε Ϝ⁴⁵KA,B [5%] NU

^δ αι f³⁵ A,D [50%] HF,RP,OC[NU] | --- Ϝ⁴⁵KB [50%] TR,CP

^ε εκτενης f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | εκτενωσ KA,B [2%] NU | εν εκτενεια D

^ς υπερ f³⁵ A [95%] HF,RP,OC,TR | περι KB,D [5%] CP,NU

^ε εμελλεν f³⁵ A,D [65%] HF,RP,OC,TR,CP | ημελλεν KB [35%] NU

^δ προαγειν αυτον f³⁵ D [25%] | ~ 21 [58%] HF,RP,OC,TR | προαγαγειν 2 A [2%] CP,NU | προαγειν 2 K [8%] | προαγαγειν 2 B [1%] | ~ 2 προαγαγειν [5%] | two other variants [1%]

^ι εξεπεσον *rell* | εξεπεσαν KA,B,D [5%] NU | εξεπεσων [3%]

^ι τε f³⁵ KA [85%] HF,RP,OC,TR,CP | δε B,D [15%] NU

^κ περιζωσαι f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ζωσαι KA,B,D [5%] NU

ἠκολούθει¹ αὐτῶ,^m καὶ οὐκ ᾔδειⁿ ὅτι ἀληθές ἐστιν τὸ γινόμενον^o διὰ^p τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὄραμα βλέπειν. **10** Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἤλθον^q ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις αὐτομάτη^r ἠνοιχθή^s αὐτοῖς· καὶ ἐξελθόντες προήλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἀγγελος ἀπ' αὐτοῦ.

Enter Rhoda

11 Καὶ ὁ Πέτρος, γενόμενος ἐν ἑαυτῶ,^t εἶπεν, «Νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι ἐξαπέστειλεν^u Κύριος τὸν ἀγγελὸν αὐτοῦ καὶ ἐξείλετό^v με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς^w προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.» **12** Συνιδὼν τε^x ἤλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν^y Μαρίας, τῆς μητρὸς Ἰωάννου (τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου), οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι^z καὶ προσεχόμενοι. **13** Κρούσαντος δὲ τοῦ Πέτρου^a τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προσήλθεν παιδίσκη ὑπακούσαι, ὀνόματι Ῥόδη. **14** Καὶ ἐπινοῦσα τὴν φωνὴν τοῦ Πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἠνοιξεν τὸν πυλῶνα, εἰσδραμοῦσα δὲ ἀπήγγειλεν ἐστάναι τὸν Πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος. **15** Οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον,^b «Μαίη.» Ἡ δὲ δυσχυρίζετο οὕτως ἔχειν. Οἱ δὲ^c ἔλεγον, «Ὁ ἀγγελὸς αὐτοῦ ἐστίν.»^d **16** Ὁ δὲ Πέτρος ἐπέμενε κρούων· ἀνοίξαντες δὲ εἶδον^e αὐτὸν καὶ ἐξέστησαν. **17** Κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγᾶν, διηγήσατο αὐτοῖς^f πῶς ὁ Κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν^g ἐκ τῆς φυλακῆς. Εἶπεν δέ,^h «Ἀπαγγείλατε Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα.» Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.

Poor guards

18 Γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. **19** Ἡρώδης δέ,ⁱ ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὐρών, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι. Καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν^j Καισάρειαν διέτριβεν.

Herod gets his 'comeuppance'

20 Ἦν δὲ ὁ Ἡρώδης^k θυμομαχῶν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις· ὁμοθυμαδόν τε^l παρήσαν πρὸς αὐτόν, καὶ πείσαντες Βλάστον, τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ἠτοῦντο

¹ ἠκολούθει *rell* | ἠκολούθη [15%] | ἠκολούθη *κ* [1%]

^m αὐτῶ *f*³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *κ*A,B,D [3%] NU

ⁿ ᾔδει *rell* | ἠδῆ [12%] | ἠδὶ *κ* | two other variants

^o γινόμενον *rell* | γενομενον [5%] CP | γεινομενον B,D

^p διὰ *rell* | ὑπο A [20%]

^q ἤλθον *rell* | ἠλθαν *κ*A,B [1%] NU

^r αὐτομάτη *rell* | αὐτοματι [15%]

^s ἠνοιχθῆ *f*³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ἠνοιγη A [5%] NU | ἠνουγη *κ*B,D | ἠνουχθῆ [4%]

^t γενόμενος ἐν ἑαυτῶ *f*³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 *κ*A,D [5%] NU | ~ 2 αὐτῶ 1 B

^u ἐξαπέστειλεν *f*³⁵ *κ*A [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο B [4%] [NU]

^v ἐξείλετο *rell* | ἐξείλατο *κ*A,B,D [13%] NU | ἐξηλατο [7%] | ἐξίλατο [1%] | ἐρυσσατο [5%]

^w τῆς *rell* | --- CP

^x τε *rell* | δε A [15%] | καὶ D | 1 ο πετρος [13%]

^y οἰκίαν *f*³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τῆς *κ*A,B,D [2%] NU

^z συνηθροισμένοι *rell* | 1 ἀδελφοὶ [5%] CP

^a τοῦ πετροῦ *f*³⁵ [90%] HF,RP,TR,CP | αὐτοῦ *κ*A,B,D [10%] OC,NU

^b εἶπον *rell* | εἶπαν *κ*A,B [2%] NU | ἐλεγον D^v | two other variants [1%]

^c δε *rell* | δ TR

^d αὐτοῦ ἐστίν *f*³⁵ D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 *κ*A,B [1%] NU

^e εἶδον *rell* | εἶδαν A,B [1%] NU | ἶδον [8%] | καὶ ἰδοντες D

^f αὐτοῖς *f*³⁵ B,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP|[NU] | --- *κ*A [3%]

^g αὐτὸν ἐξήγαγεν (A) *rell* | ~ 21 [13%] OC

^h δε *f*³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τε *φ*⁴⁵*κ*A,B [3%] NU

ⁱ δε *rell* | τε A [5%] CP

^j τὴν *f*³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- *φ*⁴⁵*κ*A,B,D [10%] NU

^k ο ἠρωδῆς *f*³⁵ [85%] HF,RP,TR,CP | 2 [11%] OC | --- *κ*A,B(D) [4%] NU

^l τε *f*³⁵ [20%] OC,CP | δε *κ*A,B(D) [70%] HF,RP,TR,NU | --- [10%]

εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς. **21** Τακτῆ δὲ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρώδης, ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν καὶ^m καθίσαςⁿ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς. **22** Ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει,^o «Θεοῦ φωνῆ^p καὶ οὐκ ἀνθρώπου.» **23** Παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος Κυρίου, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκεν^q δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος,^r ἐξέψυξεν.

24 Ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ ἠύξανεν καὶ ἐπληθύνετο.

The Gentile Church

25 Βαρνάβας δὲ καὶ Σαῦλος ὑπέστρεψαν εἰς Ἀντιόχειαν,^s πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες καὶ^t Ἰωάννην, τὸν ἐπικληθέντα Μάρκον.

Missionary journey I—Barnabas and Saul→Paul

13 **1** Ἦσαν δὲ τινες^u ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν προφῆται καὶ διδάσκαλοι· ὁ τε Βαρνάβας καὶ Συμεὼν (ὁ καλούμενος^v Νίγερ) καὶ Λούκιος ὁ Κυρηναῖος,^w Μαναὴν τε (Ἡρώδου τοῦ τετράρχου^x σύντροφος) καὶ Σαῦλος. **2** Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, «Ἀφορίσατε^y δὴ μοι τὸν^z Βαρνάβαν καὶ τὸν^a Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς.» **3** Τότε, νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς,^b ἀπέλυσαν.

^m καὶ f³⁵ A,D [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- κB [5%]

ⁿ καθίσας *rell* | καθῆσας [20%]

^o ἐπεφώνει *rell* | ἐπεφωνῆ [18%]

^p θεοῦ φωνῆ f³⁵ κA,B(D) [20%] OC,TR,NU | ~ 21 [78%] HF,RP,CP | ~ 2 κυρίου [2%]

^q ἔδωκεν f³⁵ D [96%] HF,RP,CP | 1 τὴν κA,B [4%] OC,TR,NU

^r σκωληκόβρωτος *rell* | σκωληκόβρωτος CP | σκολικοβρωτος [9%] | σκολικοβρωτος [5%] | four further spellings D [4%]

^s 1) εἰς αντιοχειαν (f³⁵=27.8%) (5.1%)

2) ἀπο ιερουσαλημ (f³⁵=8.9%) D (10.9%)

3) ἀπο ιερουσαλημ εἰς αντιοχειαν (f³⁵=12.7%) (7.3%)

4) εἰς ιερουσαλημ (f³⁵=1.3%) κA (3.6%) OC,TR

5) εἰς ιερουσαλημ εἰς αντιοχειαν (f³⁵=11.4%) (12.2%) CP

6) εἰς ιερουσαλημ (f³⁵=36.7%) B (60%) RP,HF,NU [15 out of 29 f³⁵ MSS are at M. Lavras!]

7) εἰς ιερουσαλημ εἰς αντιοχειαν (f³⁵=1.3%) (0.6%)
(one other reading) (0.2%)

For a discussion of this set of variants, please see 'Appendix II' on page 791.

^t καὶ f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- κA,B [2%] NU | τον D

^u τινες f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- κA,B,D [4%] NU

^v καλούμενος *rell* | επικαλούμενος D [1%] OC

^w κυρηναῖος *rell* | κυριναιος [20%]

^x τετράρχου f³⁵ A,C,D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | τετραρχου κ,NU | τραρχου B

^y αφορίσατε *rell* | αφορησατε [13%] | two other spellings C [1%]

^z τον *rell* | 1 τε [5%] TR

^a τον f³⁵ κ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- A,B,C,D [7%] NU

^b τας χεῖρας αὐτοῖς (κC) *rell* | ~ 312 [20%] OC

1st stop—Cyprus

4 Οὗτοι^c μὲν,^d ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου,^e κατήλθον εἰς τὴν^f Σελεύκειαν^g ἐκεῖθεν^h τεⁱ ἀπέπλευσαν εἰς τὴν^j Κύπρον. 5 Καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι,^k κατήγγελλον^l τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων (εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην ὑπηρέτην). 6 Διελθόντες δὲ^m τὴν νῆσον ἄχρι Πάφου, εὗρόνⁿ τινα μάγον, ψευδοπροφήτην, Ἰουδαῖον ᾧ ὄνομα Βαρῖησοῦν,^o 7 ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ, Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. Οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, ἐπεζήτησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. 8 Ἀντίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐλύμας ὁ μάγος (οὕτως γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ), ζητῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως.

9 Σαῦλος δέ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου καὶ^p ἀτενίσας εἰς^q αὐτὸν 10 εἶπεν· «ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύση^r διαστρέφων τὰς ὁδοὺς^s Κυρίου τὰς εὐθείας; 11 Καὶ νῦν ἰδοῦ, χειρ^t Κυρίου ἐπὶ σὲ καὶ ἔση τυφλός, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ.» Παρακρήμα δὲ^u ἐπέπεσεν^v ἐπ’ αὐτὸν ἀγλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς. 12 Τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονός ἐπίστευσεν, ἐκπληττόμενος^w ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου.

On to Pisidian Antioch

13 Ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ τὸν^x Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας (Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ’ αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα).^y 14 Αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς Πέργης, παρεγένοντο εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας.^z καὶ εἰσελθόντες^a εἰς τὴν συναγωγὴν τῆ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἐκάθισαν. 15 Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχισυνάγωγοι,^b λέγοντες, «Ἄνδρες ἀδελφοί, εἰ^c ἔστιν λόγος ἐν ὑμῖν^d παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε.»

^c οἱ τοὶ f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | αὐτοὶ KA,C,B [4%] NU | οἱ D

^d μὲν f³⁵ [20%] | 1 οὐν KA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^e πνεύματος τοῦ ἁγίου f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 31 KA,B,C [5%] NU | 13 D

^f τὴν f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [13%] NU

^g σελευκειαν *rell* | σελευκίαν KA,C,D [25%]

^h ἐκεῖθεν *rell* | κακεῖθεν [30%]

ⁱ τε f³⁵ KA,B,C [27%] OC,TR,CP,NU | δε [72%] HF,RP | --- D [1%]

^j τὴν f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [7%] NU

^k σαλαμῖνι *rell* | σαλαμῖνι KA [15%] | σαλαμῖνι B,D | four further spellings [3%]

^l κατήγγελλον *rell* | κατήγγελον [7%] | κατηγγεῖλαν D [9%]

^m δὲ f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ὀλην KA,B,C,D [10%] NU

ⁿ εὔρον f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἀνδρα KA,B,C,D [7%] NU

^o βαρησοῦν f³⁵ A [79%] HF | βαρησοῦς B,C [20%] RP,OC,TR,CP | βαρησοῦ K [1%] NU | βαρησοῦσα D

^p καὶ f³⁵ Φ ⁴⁵D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [10%] NU

^q εἰς *rell* | πρὸς OC

^r πανση *rell* | παση [10%] | πασει [2%] | παυει [2%]

^s ὁδοὺς f³⁵ A,C,D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τοῦ KB[NU]

^t χειρ f³⁵ Φ ⁴⁵KA,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 τοῦ [5%] TR

^u δε f³⁵ A,B [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τε Φ ⁴⁵KC [2%] NU | --- D [1%]

^v ἐπέπεσεν f³⁵ C [96%] HF,RP,TR,CP | ἐπεσεν Φ ⁴⁵K(A)B [4%] OC,NU

^w ἐκπληττομενος f³⁵ B [35%] | ἐκπλησσομενος Φ ⁴⁵K(A)C,D [65%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^x τον f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- (Φ ⁴⁵)KA,B,C,D [5%] NU

^y ἱεροσόλυμα *rell* | ἱερουσαλήμ CP

^z τῆς πισιδίας f³⁵ (D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τὴν πισιδίαν (Φ ⁴⁵)KA,B,C [2%] NU

^a εἰσελθόντες f³⁵ A,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | ελθόντες KB,C [2%]

^b πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχισυναγωγοὶ f³⁵ [20%] | ~ 3412 KA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^c εἰ f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τις KA,B,C,D [5%] NU

^d λόγος ἐν ὑμῖν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 KA,B,C [10%] NU | λογοῦ σοφίας ἐν ὑμῖν D

Paul expounds the Gospel

16 Ἀναστάς δὲ Παῦλος καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ, εἶπεν· «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἀκούσατε. 17 Ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου^ε ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὑψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ^φ ἐν γῆ Αἰγύπτῳ,^ς καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς. 18 Καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ^h χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ. 19 Καὶ καθελῶν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῆ Χαναάν, κατεκληρονόμησεν^ι αὐτοῖς^ι τὴν γῆν αὐτῶν. 20 Καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πενήκοντα^κ ἔδωκεν κριτάς, ἕως Σαμουὴλ τοῦ^ι προφήτου. 21 Κάκειθεν ἠτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν Σαούλ, υἱὸν Κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμίν,^m ἔτη τεσσαράκοντα.ⁿ 22 Καὶ μεταστήσας αὐτὸν ἤγειρεν αὐτοῖς τὸν Δαυίδ^ο εἰς βασιλέα, ὃ καὶ εἶπεν μαρτυρήσας, «Εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου.» 23 Τούτου ὁ Θεός, ἀπὸ τοῦ σπέρματος, κατ' ἐπαγγελίαν, ἤγαγεν^p τῷ Ἰσραὴλ σωτηρίαν,^q 24 προκηρύξαντος Ἰωάννου, πρὸ προσώπου τῆς εισόδου αὐτοῦ, βάπτισμα μετανοίας τῷ^ρ Ἰσραὴλ. 25 Ὡς δὲ ἐπλήρου ὁ^ς Ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγεν· «Τίνα με^ι ὑπονοεῖτε εἶναι,^u Οὐκ εἰμι ἐγώ—ἀλλ' ἰδοῦ, ἔρχεται μετ' ἐμέ, οὗ οὐκ εἰμι ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι.»

26 »Ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβραάμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Θεόν· ὑμῖν^v ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἐξαπεστάλη.^w 27 Οἱ γὰρ κατοικοῦντες^x Ἱερουσαλήμ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας, κρίναντες ἐπλήρωσαν. 28 Καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὐρόντες, ἠτήσαντο Πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν. 29 Ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα^y τὰ περι αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἔθηκαν εἰς μνημεῖον. 30 Ὁ δὲ Θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· 31 ὃς ὄφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβῆσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλήμ, οἵτινές^z εἰσιν μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν.

32 »Καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα· τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, 33 ὅτι ταύτην ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκεν τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ἡμῖν,^a ἀναστήσας Ἰησοῦν· ὡς

^ε τουτου **ƒ**³⁵ [95%] HF,RP | 1 ἰσραηλ **NA,C,D** [4%] OC,TR,CP,NU | του ἰσραηλ **B** [1%]

^φ ἐν τῇ παροικίᾳ *rell* | --- **CP**

^ς αἰγυπτῳ **ƒ**³⁵ C,D [85%] HF,RP,OC,TR,CP | αἰγυπτου **NA,B** [15%] **NU**

^h τεσσαρακονταετη **ƒ**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσερακονταετη **NA,B** [2%] **NU** | τεσσερακονταετην **C** | ετη **μ D**

^ι κατεκληρονομησεν **ƒ**³⁵ **NA,B,C** [95%] HF,RP,OC,NU | κατεκληροδοτησεν [5%] **TR,CP**

^ι αυτοις **ƒ**³⁵ **A,C** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **NB,D** [3%] **NU**

^κ καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πενήκοντα **ƒ**³⁵ (91.6%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 5 τριακοσίοις 7-8 (1.1%) | ~ 45678123 **NA,B,C** (5.5%) **NU** | ~ 4-8,1 (0.6%) | ~ 5-8,1 (0.6%) | 1 εως 5 υ' 7 υ' **D** | two other variants (0.6%)

^ι του **ƒ**³⁵ **C,D** [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **NA,B** [2%]

^m βενιαμιν *rell* | βενιαμειν **NA,B,C** [3%] | βενιαμιν [13%]

ⁿ τεσσαρακοντα **ƒ**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσερακοντα **NA,B,C** [2%] **NU** | **μ D** [1%]

^ο αυτοις τον δαυιδ **ƒ**³⁵ **C** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 **NA,B** [2%] **NU** | ~ 31 **D** (**TR**, not **CP**, has Δαβιδ throughout.)

^p ηγαγεν **ƒ**³⁵ **NA,B** [75%] HF,RP,OC,NU | ηγειρεν **C,D** [25%] **TR,CP**

^q σωτηριαν **ƒ**³⁵ [80%] HF,RP,OC | σωτηρα ιησουν **NA,B,C(D)** [15%] **TR,CP,NU** | σωτηρα [5%]

^ρ τῷ **ƒ**³⁵ [80%] HF,RP | παντι 1 **A** [1%] | παντι 1 λαῶ **NB,C,D** [19%] **OC,TR,NU** | παντι 1 λαῶ του **CP**

^ο **ƒ**³⁵ [65%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **NA,B,C,D** [35%] **NU**

^ι τινα με **ƒ**³⁵ **ƒ**⁴⁵**C,D** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τι εμε **NA,B** [2%] **NU**

^υ ειναι *rell* | --- [14%]

^v υμιν **ƒ**³⁵ **ƒ**⁴⁵**C** [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ημιν **NA,B(D)** [4%] **NU**

^w εξαπεσταλη **ƒ**³⁵ **NA,B,C** [30%] **NU** | απεσταλη **ƒ**⁴⁵**D** [70%] HF,RP,OC,TR,CP

^x κατοικοουντες **ƒ**³⁵ **C** [30%] HF,CP | 1 εν **NA,B,D** [70%] **RP,OC,TR,NU**

^y παντα **ƒ**³⁵ **NA,B,C** [95%] HF,RP,OC,CP,NU | απαντα [5%] **TR**

^z οτινες **ƒ**³⁵ **B** [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 νυν **ƒ**⁴⁵ (**NA,C** [5%] [**NU**] | 1 αχρὶ νυν **D** [1%]

^a αυτων ημιν **ƒ**³⁵ (96%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | 1 υμιν (1.1%) | 1 (1.3%) | ημων **NA,B,C,D** (1.5%) | one other variant

καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ γέγραπται·^b «Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά^c σε.»
34 Ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν^d εἰς διαφθοράν,
οὕτως εἶρηκεν ὅτι «Δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαυὶδ τὰ πιστά.» **35** Διὸ^e καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει, «Οὐ
δώσεις τὸν Ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.» **36** Δαυὶδ μὲν γάρ, ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ
Θεοῦ βουλῇ, ἐκοιμήθη, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδεν διαφθοράν·
37 ὃν δὲ^f ὁ Θεὸς ἤγειρεν οὐκ εἶδεν διαφθοράν. **38** Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί,
ὅτι διὰ τούτου ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται. **39** καὶ^g ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ
ἠδυνήθητε ἐν^h νόμῳ Μωϋσέωςⁱ δικαιοθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιούται.
40 Βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ^j ἐφ' ὑμᾶς^k τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις. **41** «Ἴδετε, οἱ
καταφρονηταί, καὶ θαυμάσατε^l καὶ ἀφανίσθητε· ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι^m ἐν ταῖς ἡμέραις
ὑμῶνⁿ ᾧ^o οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν.» »

The reaction

42 Ἐξιόντων δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων,^p παρεκάλουν τὰ ἔθνη^q εἰς τὸ μεταξὺ
σάββατον λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ ῥήματα ταῦτα.^r **43** Λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς,
ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ τῷ

^b τῷ δευτέρῳ γέγραπται **F**³⁵ [86%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **g**⁴⁵ **KA,B,C** [4%] NU | 23 (D) [10%]

^c γεγέννηκα *rell* | γεγεννηκα [18%]

^d υποστρέφειν *rell* | 1 αὐτον CP

^e διὸ **F**³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | διοτι **KA,B** [2%] NU | --- D

^f ὃν δε *rell* | ο 2 D | --- [20%]

^g καὶ **F**³⁵ B,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **KA,C** [2%]

^h ἐν **F**³⁵ **KA,B,C,D** [20%] NU | 1 τῷ [80%] HF,RP,OC,TR,CP

ⁱ μωυσεως **F**³⁵ [25%] | μωυσεως **KB,C** [35%] HF,RP,OC,CP,NU | μωσεως A,D [40%] TR

^j ἐπέλθῃ *rell* | ἐπελθοι [2%] CP | ἀπελθῃ **K**

^k ἐφ ὑμας **F**³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KB,D** [3%] NU

^l θαυμάσατε **F**³⁵ A,B,D [91%] HF,RP,OC,TR,NU | θαυμασατε **K** [1%] | θαυμασαται C [1%] | 1 καὶ ἐπιβλεψατε [3%] CP | ἐπιβλεψατε καὶ 1 [4%]

^m ἐγὼ ἐργάζομαι **F**³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 A,B,D [3%] NU | ο 121 **K**

ⁿ ὑμῶν **F**³⁵ D [95%] HF,RP,CP | 1 ἐργον **KA,B,C** [5%] OC,TR,NU

^o ᾧ **F**³⁵ [25%] OC,TR | ο **KA,B,C,D** [70%] HF,RP,CP,NU | ος [5%]

^p 1) δε ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν ἰουδαιῶν **F**³⁵ (60.2%) HF,RP,TR

2) δε αὐτῶν **KA,B,C,D** (16.2%) NU

3) δε αὐτῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν ἰουδαιῶν (20.8%) OC,CP

4) δε αὐτῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς (2.3%)

(two other readings) (0.4%)

I believe this variant set must be considered along with the presence of τὰ ἔθνη after παρεκάλουν, but *TuT* does not include the second set. However, from UBS³ it appears that virtually the same roster of witnesses, including the three ancient versions (!), read variant 2) and omit “the Gentiles”. Where then is the Subject of the main verb παρεκάλουν? Presumably for those witnesses it would be the Jews and proselytes who had just heard Paul and wanted to hear it all over again the next Sabbath. So why are they (Jews and proselytes) mentioned overtly again in verse 43? And on what basis would the whole city show up the next week (v. 44)? But to go back to verse 42, why would the first hearers want to hear the same thing (τὰ ῥήματα ταῦτα) again anyway? The really interested ones stuck with Paul and Barnabas to learn more (v. 43), just as we would expect. The witnesses to variants 1) and 3) join in support of “the Gentiles”, giving us a strong majority (over 80%). So the Subject of παρεκάλουν is τὰ ἔθνη—**they** want a chance to hear the Gospel too, and the whole city turns out. It fits the context perfectly. So, variant 3) appears to be a conflation and the basic reading is variant 1).

The witnesses to variant 3), because they have “the Gentiles”, are really on the side of variant 1), not 2), so presumably 1) may be viewed as having 80% attestation. For the witnesses to variant 1) the antecedent or referent of ἐξιόντων must be Paul’s group, since the Gentiles would presumably address their request to the teacher.

In variant 2) αὐτῶν presumably serves as Subject of both the participle and the main verb, but in that event the main verb should take precedence and the pronoun should be nominative, not genitive. However one might explain the motivation for such a change—from 1) to 2) and deleting “the Gentiles”—variant 2) is evidently wrong, even though attested by the three ancient versions. Perhaps someone faced with variant 1) took “of the Jews” to be the referent of the participle instead of modifying “synagogue” (like NKJV), and thought it should be Subject of the main verb as well—then, of course, “the Gentiles” were in the way and were deleted. Then 1) might have been shortened to 2) for “clarity”.

^q τὰ ἔθνη **F**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** [15%] NU

^r τὰ ῥήματα ταῦτα **F**³⁵ **KA,B,C** [50%] HF,OC,TR,NU | 12 [50%] RP | ~ 1 αὐτα 2 CP | 23 D

Βαρνάβα, οἵτινες προσλαλοῦντες^ς ἔπειθον ἐπιμένειν αὐτοῦς^ι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. 44 Τῷ τε^υ ἐρχομένῳ σαββάτῳ σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.^υ 45 Ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν ζήλου καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις,^ς ἀντιλέγοντες καὶ^υ βλασφημοῦντες.

46 Παρρησιασάμενοι δὲ^ζ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας εἶπον·^α «Υμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ^β ἀπωθεῖσθε^ς αὐτόν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. 47 Οὕτως γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος· «Τέθεικά^δ σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.» 48 Ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη ἔχαιρον,^ς καὶ ἐδόξαζον^τ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου·^ς καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

49 Διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας. 50 Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας καὶ^η τὰς εὐσχήμονας καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ τὸν^ι Βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν. 51 Οἱ δὲ ἐκτιναζάμενοι^ι τὸν κονιορτὸν^κ τῶν ποδῶν αὐτῶν^ι ἐπ' αὐτούς, ἤλθον εἰς Ἰκόνιον. 52 Οἱ δὲ^μ μαθηταὶ ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ Πνεύματος Ἁγίου.

Iconium

14 1 Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι οὕτως ὥστε πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος. 2 Οἱ δὲ ἀπειθοῦντες^α Ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν. 3 Ἰκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν, παρρησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, τῷ μαρτυροῦντι^ο τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ,^π διδόντι σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. 4 Ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις. 5 Ὡς δὲ ἐγένετο ὀρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων, σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι^ι αὐτούς, 6 συνιδόντες κατέφυγον εἰς

^ς προσλαλοῦντες **f**³⁵ [95%] HF,RP | 1 αυτοὶς **KA,B,C,D** [5%] OC,TR,CP,NU

^ι ἐπιμένειν αὐτοὺς **f**³⁵ [20%] | ~ 21 [64%] HF,RP,TR,CP | ~ 2 προσμένειν (**κ**)(**A**),**B,C,D** [15%] OC,NU | προσμένειν 2 [1%]

^υ τε **f**³⁵ **B** [90%] HF,RP,OC,CP | δε **KA,D** [10%] TR,NU

^υ θεου **f**³⁵ **B,C** [96%] HF,RP,OC,TR,CP | κυρίου **KA,D** [4%] NU

^υ του **f**³⁵ **C,D** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [3%] NU

^ς λεγομένοις **f**³⁵ **C,D** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | λαλοῦμενοις **KA,B** [3%] NU

^υ ἀντιλέγοντες καὶ **f**³⁵ **D** (80%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** (19.6%) NU | one other variant (0.4%)

^ς δε **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | τε **KA,B,C,D** [4%] NU

^α εἶπον *rell* | εἶπαν **KA,B(D)** [3%] NU

^β δε **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ **A,C** [99%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KB,D** [1%] NU

^ς ἀπωθεῖσθε *rell* | ἀποθεῖσθε [20%] | ἀπωθεῖσθαι (**κ**)(**A**),**C,D** [5%]

^δ τεθεικα *rell* | τεθηκα [20%] | τεθικα **κ**

^ς εχαιρον **f**³⁵ **KA,B,C,D** [49%] OC,TR,NU | εχαιρεν [50%] HF,RP,CP | two other variants [1%]

^τ εδοξαζον *rell* | εδοξαζεν [30%] | εδεξαντο **D,OC**

^ς κυριου *rell* | θεου **B,D** [15%] | θεον [6%]

^η καὶ **f**³⁵ **κ** [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **A,B,C,D** [5%] NU

^ι τον **f**³⁵ [78%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁵**KA,B,C,D** [22%] NU

^ι εκτιναζάμενοι *rell* | εκτιναζαμενοι [15%]

^κ κονιορτον *rell* | 1 απο [22%]

^ι αυτων **f**³⁵ **D** [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [10%] NU

^μ δε **f**³⁵ **κC,D** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τε **A,B** [3%] NU | γε **ϕ**⁴⁵

^α απειθοουντες **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | απειθησαντες (**κ**)(**A**),**B(C)** [5%] NU | **D** is wild

^ο μαρτυρουντι *rell* | 1 επι **KA**[NU]

^π αυτου **f**³⁵ **KA,B,D** [90%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 καὶ **C** [10%] TR

^ι λιθοβολησαι *rell* | λιθοβολισαι [14%]

τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας—Λύστραν καὶ Δέρβην, καὶ τὴν περίχωρον— 7 κάκει ἦσαν εὐαγγελιζόμενοι.[†]

Lystra

8 Καὶ τις ἀνὴρ ἐν Λύστροις ἀδύνατος^ς τοῖς ποσὶν ἐκάθητο (χολὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων,[†] ὃς οὐδέποτε περιπεπατήκει).[‡] 9 Οὗτος ἤκουεν^ν τοῦ Παύλου λαλοῦντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἰδὼν ὅτι πίστιν ἔχει^ν τοῦ σωθῆναι, 10 εἶπεν μεγάλη τῆ^κ φωνῆ,^ν «Ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός.»^ζ Καὶ ἤλλατο^α καὶ περιεπάτει. 11 Οἱ δὲ^β ὄχλοι, ἰδόντες ὃ ἐποίησεν ὁ^ς Παῦλος, ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν^δ Λυκαονιστὶ λέγοντες, «Οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς.» 12 Ἐκάλουν τε^ς τὸν μὲν^ς Βαρνάβαν, Δία,^ς τὸν δὲ Παῦλον, Ἐρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. 13 Ὁ δὲ^η ἱερεὺς τοῦ Διός, τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πόλεως αὐτῶν,[†] ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ τοὺς πύλωνα ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελεν[†] θύειν.

14 Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι, Βαρνάβας καὶ Παῦλος, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰσεπήδησαν^κ εἰς τὸν ὄχλον, κράζοντες 15 καὶ λέγοντες· «Ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; Καὶ[†] ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν^μ ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν^ν Θεὸν τὸν^ν ζῶντα, ὃς ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· 16 ὃς ἐν ταῖς παρωχημέναις γενεαῖς εἶασεν πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. 17 Καίτοιγε^π οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν^ν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν,[†] οὐρανόθεν ὑμῖν^ς ὑετοῦς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους,

[†] ἦσαν εὐαγγελιζόμενοι **f**³⁵ C [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B,D** [5%] NU

^ς ἐν λυστροις ἀδύνατος **f**³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **NB** [1%] NU | εκαθητο 3 D | three other variants [2%]

[†] υπαρχων **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** [5%] NU

[‡] περιπεπατηκει **f**³⁵ [76%] HF,RP,OC,TR,CP | περιεπατησεν **KA,B,C** [5%] NU | περιπατηκει [12%] | περιεπεπατηκει [6%] some TRs | περιεπεπατικει D | two further variants

^ν ηκουεν **f**³⁵ B,C [75%] TR,CP | ηκουσεν **KA,D** [25%] HF,RP,OC,NU

^ν πιστιν εχει **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B,C,D** [5%] NU

^κ τη **f**³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KB,C,D** [2%] NU

^ν φωνη **f**³⁵ **KA,B** [95%] HF,RP,OC,TR,NU | 1 σοι λεγω εν τω ονοματι του κυριου ιησου χριστου C,D [5%] CP

^ζ ορθος **f**³⁵ **NB,C,D** [45%] HF,OC,TR,CP,NU | ορθως [50%] RP | ορθρος A [5%]

^α ηλλατο **f**³⁵ [30%] | ηλλετο [35%] HF,RP,TR,CP | ηλετο [19%] | ηλατο **KA,B,C** [15%] OC,NU | ανηλατο D | three other variants [1%] (Presumably an unusual form of the 1st aorist that some 'corrected' by making it imperfect, while others deleted the 'extra' λ.)

^β δε **f**³⁵ C,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τε **KA,B** [2%] NU

^ς ο **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** [5%] NU

^δ την φωνην αυτων *rell* | ~ 312 [30%]

^ς τε *rell* | δε D [11%]

^ν μεν **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** [4%] NU

^ς δια *rell* | διαν [20%]

^ο δε **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ο τε **KA,B** [4%] NU | τοτε C [1%] | οι 2 D

[†] αυτων **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [5%] NU | αυτοις (D)

[†] ηθελεν *rell* | ηθελον D [35%]

^κ εισεπηδησαν **f**³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | εξεπηδησαν **KA,B,C,D** [6%] NU

[†] και *rell* | --- **ϕ**⁴⁵D [15%]

^ν υμιν εσμεν **f**³⁵ C [20%] | ~ 21 **ϕ**^{45ν}**KA,B(D)** [60%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 2 [20%]

^ν τον **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵D [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [6%] NU

^ο τον **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵**κ** [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- A,B,C,D [6%] NU

^π καιτοιγε **f**³⁵ **κ** [95%] HF,RP,OC,TR,CP | καιτοι A,B,C [3%] NU | και γε **ϕ**⁴⁵D [1%] | two other variants

^ν εαυτον **f**³⁵ C(D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτον **ϕ**⁴⁵**KA,B** [2%] NU

[†] αγαθοποιων **f**³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | αγαθουργων **KA,B,C** [4%] NU

^ς υμιν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵**NB,C(D)** [83%] HF,RP,OC,NU | ημιν [15%] TR,CP | --- A [2%]

ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν.»¹ **18** Καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς.²

Paul stoned

19 Ἐπῆλθον^ν δὲ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου Ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον, ἔσυραν^ω ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες^χ αὐτὸν τεθνάναι.^γ **20** Κυκλωσάντων δὲ τῶν μαθητῶν αὐτόν,^ζ ἀναστὰς εἰσηλθεν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ τῆ ἐπαύριον ἐξῆλθεν σὺν τῷ Βαρνάβᾳ εἰς Δέρβην.

The return to Antioch

21 Εὐαγγελισάμενοι^α τε τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ μαθητεύσαντες ἱκανούς, ὑπέστρεψαν εἰς^β Λύστραν καὶ Ἰκόνιον καὶ^δ Ἀντιόχειαν, **22** ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» **23** Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν,^ε προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν.^φ **24** Καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν, ἦλθον εἰς^ε Παμφυλίαν. **25** Καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς Ἀτάλειαν.^η **26** Κάκειθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσαν. **27** Παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν^ι ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἤνοιξεν τοῖς ἔθνεσιν θύραν πίστεως. **28** Διέτριβον δὲ ἐκεῖ χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

The Jerusalem Council

The conflict

15 **1** Καὶ τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφοὺς ὅτι «Ἐὰν μὴ περιτέμνησθε^κ τῷ ἔθει^ι Μωϋσέος,^μ οὐ δύνασθε σωθῆναι.» **2** Γενομένης οὖν^ν στάσεως καὶ ζητήσεως^ο οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτούς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καὶ τινὰς ἄλλους ἐξ αὐτῶν, πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. **3** Οἱ μὲν οὖν, προπεμφθέντες

¹ ἡμῶν **f**³⁵ A [75%] HF,RP,TR,CP | ὑμῶν **κ**B,C,D [20%] OC,NU | --- [5%]

² αὐτοὺς **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ **κ**A,B [90%] HF,RP,OC,TR,NU | 1 διατριβόντων δε αὐτῶν καὶ διδασκόντων C,D [10%] CP

^γ ἐπῆλθον *rell* | ἐπῆλθαν **κ**A,B [1%] NU | ἀνηλθον **ϕ**⁴⁵ [12%]

^δ ἐσυραν **f**³⁵ D [43%] OC,CP | ἐσυρον **κ**A,B,C [57%] HF,RP,TR,NU

^ε νομίσαντες **f**³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | νομιζόντες **ϕ**⁴⁵ **κ**A,B,D [4%] NU

^φ τεθνάναι **f**³⁵ (D) [94%] HF,RP,OC,TR,CP | τεθηνηκεναι **κ**A,B,C [6%] NU

^ζ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ **f**³⁵ **κ**A,B,C [22%] NU | ~ 312 [55%] HF,RP,OC,TR | ~ αὐτῶν 12 [20%] CP | 12 αὐτοῦ D | 12 αὐτοῦ **3** **ϕ**⁴⁵ | three other variants [2%]

^α εὐαγγελισάμενοι *rell* | εὐαγγελιζόμενοι A,D [20%]

^β εἰς **f**³⁵ D [20%] | 1 τὴν **κ**A,B,C [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^γ καὶ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εἰς **κ**A,B,C [5%] NU | 1 τοῦ [5%]

^δ καὶ **f**³⁵ B,D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εἰς **κ**A,C [5%] NU

^ε πρεσβυτέρους κατ ἐκκλησίαν **f**³⁵ [94%] HF,RP,TR,CP | ~ 231 **κ**A,B,C(D) [6%] NU | 123 καὶ OC (in small print)

^φ πεπιστευκεισαν *rell* | ἐπεπιστευκεισαν [14%] | πεπιστευκισαν **κ**C | πεπιστευκασιν D [2%] OC | πεπιστευκησαν [1%] | πεπιστευκεισαν A

^ε εἰς **f**³⁵ A,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τὴν **κ**B,C [3%] NU

^η ἀταλειαν *rell* | ἀταλειαν [15%] | αταλιαν [10%] | αταλιαν **κ**A,B,C,D [8%] | two other spellings

^ι ἀνήγγειλαν **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀνηγγελλον **κ**A,B,C [3%] NU | ἀνηγγειλον D | ἀπηγγειλαν [5%]

^κ ἐκει **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B,C,D [4%] NU

^κ περιτέμνησθε **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | περιτμηθητε **κ**A,C(D) [4%] NU | περιτμητε B

^ι ἔθει **f**³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τῷ **κ**A,B,C [2%] NU | 1 τοῦ [3%]

^μ μωυσεος **f**³⁵ [28%] CP | μωυσεως **κ**B,C [55%] HF,RP,OC,TR,NU | μωυσεως A,D [17%]

^ν οὖν **f**³⁵ A [93%] HF,RP,OC,TR,CP | δε **ϕ**⁴⁵ **κ**B,C,D [7%] NU

^ο ζητήσεως **f**³⁵ **κ**A,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | συζητήσεως [5%] TR

ὕπο τῆς ἐκκλησίας, διήρχοντο τὴν^p Φοινίκην καὶ^q Σαμάρειαν, ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφήν τῶν ἐθνῶν· καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσιν τοῖς ἀδελφοῖς. 4 Παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀπεδέχθησαν^r ὑπό^s τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀνήγγειλάν τε ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησεν μετ’ αὐτῶν.^t 5 Ἐξάνεστησαν δὲ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες,^u λέγοντες ὅτι «Δεῖ περιτέμνειν αὐτούς, παραγγέλλειν^v τε τηρεῖν τὸν νόμον Μωσέως.»^w

The Council

6 Συνήχθησαν δὲ^x οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. 7 Πολλῆς δὲ συζητήσεως^y γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἄνδρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀφ’ ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐξελέξατο,^z διὰ τοῦ στόματός μου ἀκούσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου καὶ πιστεῦσαι. 8 Καὶ ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς δοῦς αὐτοῖς^a τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθὼς καὶ ἡμῖν· 9 καὶ οὐδὲν^b διέκρινεν μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, τῇ πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν. 10 Νῦν οὖν, τί πειράζετε τὸν Θεόν, ἐπιθειναι^c ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι; 11 Ἀλλὰ, διὰ τῆς χάριτος τοῦ^d Κυρίου Ἰησοῦ^e πιστευόμεν σωθῆναι, καθ’ ὃν τρόπον κάκεῖνοι.»

12 Ἐσίγησεν δὲ πᾶν τὸ πλῆθος^f καὶ ἤκουον Βαρνάβα καὶ Παύλου ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσιν δι’ αὐτῶν. 13 Μετὰ δὲ τὸ σιγήσαι αὐτούς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος λέγων· 14 «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου. Συμεῶν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐπὶ^g τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. 15 Καὶ τούτω^h συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, καθὼς γέγραπται· 16 «Μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ, τὴν πεπτωκυῖαν· καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω καὶ ἀνορθώσω αὐτήν· 17 ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη—ἐφ’ οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ’ αὐτούς—λέγει Κύριος ὁⁱ ποιῶν ταῦτα πάντα.»^j 18 Γνωστὰ ἀπ’ αἰῶνός ἐστιν τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.^k 19 Διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν

^p τὴν **f**⁵⁵ A [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τε **ϕ**⁴⁵ **κ**B,C [3%] NU

^q καὶ *rell* | 1 τὴν D [20%]

^r ἀπεδέχθησαν **f**⁵⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | παρεδέχθησαν **ϕ**⁴⁵ **κ**A,B [3%] NU | παρεδοθησαν D | two other variants [1%]

^s ὑπο **f**⁵⁵ **κ**A [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπο B,C [1%] NU

^t αὐτῶν *rell* | 1 καὶ οἱ τὴν οὖν τοῖς ἐθνεσιν θύραν πίστεως [35%] OC

^u πεπιστευκότες *rell* | πεπιστευκοτῶν [15%]

^v παραγγέλλειν *rell* | παραγγελεῖν [15%] | four further spellings **κ** [5%]

^w μωσέως **f**⁵⁵ A,D [35%] CP | μωσσεως **ϕ**⁴⁵ **κ**B,C [60%] HF,RP,OC,TR,NU | μωσσεος [5%]

^x δε **f**⁵⁵ **κ**A,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τε B,C [3%] NU

^y συζητήσεως **f**⁵⁵ (C,D) [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ζητήσεως **ϕ**⁴⁵ **κ**A,B [5%] NU

^z ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν ἐξελέξατο **f**⁵⁵ [30%] | 123 ἡμῖν 5 [55%] HF,RP,OC,TR,CP | 12 ἡμῖν 5 [5%] | 125 (1.5%) | ~ 34512 **κ**A,B,C [5%] NU | ~ 3 ἡμῖν 512 [1%] | ~ 3 ἡμῖν 125 [1%] | ~ ἡμῖν 125 (D) [1%]

^a αὐτοῖς **f**⁵⁵ C(D) [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B [3%] NU

^b οὐδὲν **f**⁵⁵ **κ**A,C,D [40%] HF,RP,OC,TR,CP | οὐθεν B [60%] NU

^c ἐπιθειναι *rell* | ἐπιθηναι [22%]

^d τοῦ *rell* | --- [5%] TR

^e ἰησοῦ **f**⁵⁵ **κ**A,B [95%] HF,RP,OC,NU | 1 χριστοῦ C,D [5%] TR,CP

^f παν τὸ πλῆθος *rell* | ~ 23 ἀπαν CP | ἀπαν 23 [2%] | 23 [1%]

^g ἐπὶ **f**⁵⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B,C,D [13%] NU

^h τούτω *rell* | τουτο [25%] | ουτως D

ⁱ ο **f**⁵⁵ A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**B,D [2%] NU

^j ταῦτα πάντα **f**⁵⁵ [48%] HF,RP,OC,TR | ~ 21 [45%] CP | 1 **κ**A,B,C,D [7%] NU

^k ἐστιν (εἰσιν 6%; —ε. A 1%) τῷ θεῷ (κυρίῳ A,D 2.5%) πάντα (—π. A,D 2.5%) τα ἐργα (τὸ ἐργον A,D 1%) αὐτοῦ **f**⁵⁵ (A,D) [90%] HF,RP,OC,TR | --- **κ**B,C [5%] NU | CP gives the whole verse as: α ἐστὶ γνωστὰ ἀπ αἰῶνος αὐτοῦ (5%)

ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν, **20** ἀλλ.¹ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ^m τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλωνⁿ καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ πνικτοῦ καὶ τοῦ αἵματος. **21** Μωσῆς^o γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος.»

The edict

22 Τότε ἔδοξεν τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν^p Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ· Ἰούδαν (τὸν ἐπικαλούμενον^q Βαρσαβᾶν)^r καὶ Σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς· **23** γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τάδε·^s «Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ^u Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν· Χαίρειν. **24** Ἐπειδὴ^v ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν^w ἐξελθόντες^x ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγους, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον^y—οἷς οὐ διεστείλαμεθα— **25** ἔδοξεν ἡμῖν, γενομένοις ὁμοθυμαδόν, ἐκλεξαμένοις^z ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ,^a **26** ἀνθρώποις παραδεδωκόσιν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. **27** Ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σίλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά. **28** Ἐδοξεν γὰρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι,^b καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βᾶρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων·^c **29** ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ^d καὶ πορνείας·^e ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε.^f Ἐρρωσθε.»

Good results

30 Οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες ἦλθον^g εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος ἐπέδωκαν^h τὴν ἐπιστολὴν. **31** Ἀναγνόντεςⁱ δὲ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει. **32** Ἰούδας τε^j καὶ Σίλας, καὶ αὐτοὶ προφητῆται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφούς καὶ ἐπεστήριξαν. **33** Ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς

¹ ἀλλ. **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵B,C [55%] | ἀλλα **κ**A [45%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^m ἀπο **f**³⁵ A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁵κB,D [2%] NU

ⁿ εἰδώλων *rell* | εἰδολων [20%]

^o μωσῆς **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵A [35%] TR | μωυσῆς **κ**B,C,D [65%] HF,RP,OC,CP,NU

^p σὺν **f**³⁵ D [93%] HF,RP,CP | 1 τῷ **κ**A,B,C [7%] OC,TR,NU

^q ἐπικαλούμενον **f**³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | καλούμενον **ϕ**⁴⁵κA,B,C,D [13%] NU

^r βαρσαβαν **f**³⁵ [50%] TR | βαρσαββαν **κ**A,B,C(D) [50%] HF,RP,OC,CP,NU

^s τάδε **f**³⁵ (C,D) (97.7%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁵κA,B (1.3%) NU | ταυτα (0.8%) | one other variant

^t καὶ οἱ **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B,C,D [3%] NU

^u κατὰ **f**³⁵ [20%] | 1 τὴν **κ**A,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^v ἐπειδὴ *rell* | ἐπιδὴ D [14%] | ἐπι δε **κ** [1%]

^w ἐξ ἡμῶν **f**³⁵ A,B,C [95%] HF,RP,OC,TR,NU | --- [4%] CP | 1 ὑμῶν **κ** [1%]

^x ἐξελθόντες **f**³⁵ A(C,D) (95%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | ἐλθόντες (3.3%) | --- **κ**B (1.7%)

^y λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον **f**³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁵κA,B [4%] NU

^z ἐκλεξαμένοις **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵A,B [35%] CP,NU | ἐκλεξαμένους **κ**C,D [65%] HF,RP,OC,TR

^a παυλῷ *rell* | παυλου [5%] CP

^b ἀγίῳ πνεύματι **f**³⁵ C,D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 τῷ 1 **κ**A,B [5%] NU

^c τῶν ἐπάναγκες τούτων **f**³⁵ [63%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 B,C [30%] NU | 12 (A) [5%] | ~ 32 (κ)D [2%]

^d πνικτοῦ **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | πνικτῶν **κ**A,B,C [3%] NU | --- D

^e πορνείας *rell* | 1 καὶ οσα μὴ θέλετε εαυτοῖς γίνεσθαι ἐτεροῖς μὴ ποιεῖτε (ποιεῖτε CP) D [5%] (CP)

^f πράξετε *rell* | πράξατε (D) [8%] CP | four other variants C [2%]

^g ἦλθον **f**³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | κατηλθον **κ**A,B,C(D) [6%] NU | ἀπηλθον [4%]

^h ἐπέδωκαν *rell* | ἐδωκαν [25%] | one other variant

ⁱ ἀναγνόντες *rell* | ἀναγνώντες [15%]

^j τε *rell* | δε D [5%] [some TRs]

τοὺς ἀποστόλους.^{k,1} 35 Παῦλος δὲ καὶ Βαρνάβας διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι, μετὰ καὶ ἐτέρων πολλῶν, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου.

Missionary journey II—Paul and Silas

Paul and Barnabas separate

36 Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας εἶπεν Παῦλος πρὸς Βαρνάβαν,^m «Ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶνⁿ κατὰ πᾶσαν πόλιν^o ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πῶς ἔχουσιν.» 37 Βαρνάβας δὲ ἐβουλεύσατο^p συμπαραλαβεῖν καὶ^q Ἰωάννην (τὸν καλούμενον^r Μᾶρκον). 38 Παῦλος δὲ ἠξίου, τὸν ἀποστάντα ἀπ’ αὐτῶν ἀπὸ Παμφυλίας καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον μὴ συμπαραλαβεῖν^s τοῦτον. 39 Ἐγένετο οὖν^t παροξυσμὸς ὥστε χωρισθῆναι^u αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων. Τὸν τε^v Βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν Μᾶρκον ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον· 40 Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σίλαν ἐξήλθεν, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ^w ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. 41 Διήρχετο δὲ τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν,^x ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλήσιας.

Paul finds Timothy

16 1 Κατήνησεν δὲ^y εἰς Δέρβην καὶ^z Λύστραν. Καὶ ἰδού, μαθητὴς τις ἦν ἐκεῖ^a ὀνόματι Τιμόθεος, υἱὸς γυναικὸς τινος^b Ἰουδαίας πιστῆς, πατὴρ δὲ Ἕλληνας· 2 ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν. 3 Τοῦτον ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελεθεῖν, καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκεῖνοις, ἥδεσαν^c γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ ὅτι Ἕλληνας^d ὑπῆρχεν. 4 Ὡς δὲ διεπορευόντο^e τὰς πόλεις παρεδίδουν^f αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα—τὰ κεκριμένα ὑπὸ

^k ἀποστόλους **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀποστειλαντας αὐτους A,B,C,D [5%] NU | ἀποστειλαντας εαυτους **K**

¹ 1) (omit verse 34)

f⁵ **KA,B** (70.8%) HF,RP,NU

2) εδοξεν δε τω σιλα επιμειναι αυτου (20.3%) OC,TR (OC is in small print)

3) εδοξεν δε τω σιλα επιμειναι αυτοθι (7.5%) CP

4) εδοξεν δε τω σιλα επιμειναι αυτους C(D) (1%)

(two other readings) (0.4%)

(RP,HF,NU agree that variant 1) is correct, and indeed verse 33 seems to require that Silas returned to Jerusalem; “they were sent back ... to the apostles”, and “they” refers to Judas and Silas. The “problem” is that in verse 40 Paul chooses Silas to accompany him, so he had to be in Antioch, not Jerusalem. Accordingly the longer reading was created to solve the ‘problem’. The “some days” of verse 36 could well have been a month or two. From Antioch to Jerusalem would be a trip of some 400 miles. Silas had time to go to Jerusalem and get back to Antioch.)

^m παυλος προς βαρναβαν **f**⁵⁵ (D) [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 **KA,B,C** [2%] NU | ~ 23 o 1 [2%]

ⁿ ημων **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [10%] NU

^o πασαν πολιν **f**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B,C** [3%] NU

^p εβουλευσατο **f**⁵⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | εβουλετο **KA,B,C** [5%] NU | εβουλευετο D | two other variants [2%]

^q και **f**⁵⁵ A,C [39%] | 1 τον **KB** [3%] NU | τον [50%] HF,RP,OC,TR,CP | --- D [8%]

^r καλουμενον *rell* | επικαλουμενον C,D [20%] OC

^s συμπαραλαβειν **f**⁵⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | συμπαραλαμβανειν **Φ**^{45v}(**KA,B,C**) [8%] NU | D is wild

^t ουν **f**⁵⁵ C [90%] HF,RP,OC,TR,CP | δε **Φ**⁴⁵**KA,B,D** [10%] NU

^u χωρισθηναι **f**⁵⁵ [20%] | αποχωρισθηναι **KA,B,C,D** [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | four other variants [5%]

^v τε *rell* | δε [20%] | τοτε D

^w θεου **f**⁵⁵ **Φ**^{45C} [97%] HF,RP,OC,TR,CP | κυριου **KA,B(D)** [3%] NU

^x κιλικιαν **f**⁵⁵ **KA,C** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | την 1 B,D [2%] [NU] | της κιλικιας **Φ**⁴⁵

^y δε **f**⁵⁵ **KC** [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και **Φ**⁴⁵A,B [5%] [NU] | --- D

^z και **f**⁵⁵ C,D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εις **KA,B** [4%] NU

^a εκει *rell* | --- CP

^b τινος **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** [10%] NU (OC is in small print)

^c ηδεσαν **f**⁵⁵ [22%] | ηδεσαν **KA,B,C,D** [65%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ηδησαν [10%] | two other variants [3%] (Imperfect or Pluperfect? The Imperfect fits the context better.)

^d τον πατερα αυτου οτι ελληνας **f**⁵⁵ **Φ**^{45v}D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 45 ο πατηρ 3 **KA,B,C** [5%] NU

^e διεπορευοντο *rell* | επορευοντο [10%] CP | διερχομενοι D

^f παρεδιδουν **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | παρεδιδοσαν **Φ**^{45v}**KA,B,D** [4%] NU | παρεδιδουσαν C | παρεδιδωσαν [1%]

τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν^ε πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ.^h 5 Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησῖαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει, καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ καθ' ἡμέραν.

The 'Macedonian call'

6 Διελθόντεςⁱ δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν^j Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, 7 ἐλθόντες^k κατὰ τὴν Μυσίαν ἐπείραζον κατὰ τὴν Βιθυνίαν πορευέσθαι,^m καὶ οὐκ εἶασεν αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα.ⁿ 8 Παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν κατέβησαν εἰς Τρωάδα.

9 Καὶ ὄραμα διὰ τῆς^o νυκτὸς ὤφθη τῷ Παύλῳ^p ἄνθρωπος τις ἦν Μακεδὼν^q ἐστῶς,^r παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων, «Διαβὰς εἰς τὴν^s Μακεδονίαν,^t βοήθησον ἡμῖν.» 10 Ὡς δὲ τὸ ὄραμα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν^u Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ Κύριος^v εὐαγγελίσασθαι αὐτούς.

Philippi

11 Αναχθέντες οὖν^w ἀπὸ τῆς^x Τρωάδος, εὐθυδρομήσαμεν εἰς τὴν^y Σαμοθράκην, τῇ τε^z ἐπιούσῃ εἰς Νεάπολιν.^a 12 ἐκεῖθεν τε^b εἰς Φιλίππους, ἧτις ἐστὶν πρώτη τῆς^c μερίδος τῆς^d Μακεδονίας πόλις, κολωνεῖα.^e Ἦμεν δὲ ἐν αὐτῇ^f τῇ πόλει διατριβόντες ἡμέρας τινάς. 13 Τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως^ε παρὰ ποταμόν, οὗ ἐνομιζετο^h προσευχῆⁱ εἶναι, καὶ καθίσαντες^j ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναῖξιν. 14 Καὶ τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις^k πόλεως Θυατείρων,^l σεβομένη τὸν Θεόν, ἤκουεν,^m ἧς ὁ

^ε τῶν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [10%] NU

^h ἱερουσαλήμ f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ἱεροσολυμοῖς KA,B,C [4%] NU

ⁱ διελθόντες f³⁵ [80%] HF,RP,OC,TR,CP | διηλθον KA,B,C,D [20%] NU

^j τὴν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [5%] NU

^k ἐλθόντες f³⁵ [80%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 δε KA,B,C,D [20%] NU

^l κατὰ f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰς KA,B,C,D [10%] NU

^m πορευέσθαι f³⁵ C,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | πορευθηναί KA,B [3%] NU

ⁿ πνευμα f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἰησοῦ KA,B,D [6%] NU | 1 κυρίου C

^o τῆς f³⁵ KC [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- A,B,D [2%]

^p ὠφθη τῷ παύλῳ f³⁵ A,C,D [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 KB [4%] NU | εφραη 23 [2%]

^q τις ἦν μακεδὼν f³⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 (KA)B(C) [4%] NU | 13 [5%] | ~ 31 D [1%] | two other variants [1%]

^r ἐστῶς f³⁵ (D) [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 καὶ KA,B,C [10%] NU

^s τὴν f³⁵ [20%] | --- KA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^t μακεδονίαν *rell* | μακεδωνίαν [6%] CP | μακαιδονίαν A [1%] (CP has the same vowel shift in verses 10 and 12.)

^u τὴν f³⁵ [75%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [25%] NU | D is wild

^v κυρίου f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | θεοῦ KA,B,C [5%] NU

^w οὖν f³⁵ B,C [95%] HF,RP,OC,TR,CP | δε KA [4%] NU | --- D [1%]

^x τῆς f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [7%] NU

^y τὴν f³⁵ [20%] | --- KA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^z τε f³⁵ [90%] HF,RP,TR,CP | δε KA,C [10%] OC,NU | δ B | καὶ D

^a νεάπολιν f³⁵ C,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | νεαν πόλιν KA,B [3%] NU

^b ἐκεῖθεν τε f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | κακειθεν KA,B(C)D [5%] NU | 1 δε [5%]

^c πρώτῃ τῆς f³⁵ KA,C [84%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 B [16%] | κεφαλή D | πρώτης [none!] [NU] (NU has a conjecture)

^d μερίδος τῆς *rell* | 1 KA,C [10%] | --- D [10%] (homoioteleuton)

^e κολωνεῖα f³⁵ [82%] HF,RP,CP | κολωνία KB,C,D [12%] OC,TR,NU | κωλωνεῖα [5%] | κωλωνία A | three other variants [1%]

^f αὐτῇ f³⁵ [93%] HF,RP,OC,CP | ταυτῇ KA,B,C,D [6%] TR,NU | one other variant

^g πόλεως f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | πωλης KA,B,C,D [5%] NU

^h ἐνομιζετο f³⁵ A [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐνομιζομεν B [2%] NU | ἐνομιζαμεν C | ἐνομιζεν K [1%] | ἐδοκει D

ⁱ προσευχῇ f³⁵ A,B,D [84%] HF,RP,OC,TR,CP | προσευχην KC [2%] NU | ευχη [14%]

^j καθίσαντες *rell* | καθησαντες [10%] | καθεισαντες A

^k πορφυροπωλις *rell* | πορφυροπολις [30%] | πορφυροπωλεῖς A | πορφυροπολεῖς [3%] | one other variant

^l θυατείρων *rell* | θυατηρων [25%] | three other variants [1%]

^m ἤκουεν *rell* | ἤκουσεν D [30%]

Κύριος διήνοιξεν τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. 15 Ὡς δὲ ἐβαπτίσθη αὐτῇ,ⁿ καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσεν λέγουσα, «Εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ Κυρίῳ εἶναι,^o εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου, μείνατε.»^p Καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς.

Prison

16 Ἐγένετο δέ, πορευομένων ἡμῶν εἰς^q προσευχὴν, παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα Πύθωνος^r ἀπαντῆσαι^s ἡμῖν, ἣτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχεν τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. 17 Αὕτη κατακολουθήσασα^t τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ^u ἔκραζεν^v λέγουσα, «Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν^w ἡμῖν^x ὁδὸν σωτηρίας.» 18 Τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Διαπονηθεὶς δὲ ὁ Παῦλος, καὶ ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπεν, «Παραγγέλω^z σοι ἐν τῷ^a ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς.» Καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

19 Ἴδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν^b Σίλαν εἴλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, 20 καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς εἶπον,^c «Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν, Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, 21 καὶ καταγγέλλουσιν^d ἔθνη ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι οὐδὲ ποιεῖν, Ῥωμαῖοις οὖσιν.» 22 Καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν, καὶ οἱ στρατηγοὶ περιρρήξαντες^e αὐτῶν τὰ ἱμάτια^f ἐκέλευον ῥαβδίζειν. 23 Πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς. 24 ὅς, παραγγελίαν τοιαύτην εἰληφώς,^g ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν^h φυλακὴν καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατοⁱ εἰς τὸ ξύλον.

The Jailor Converts

25 Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σίλας προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν Θεόν· ἐπηκροῶντο^j δὲ αὐτῶν οἱ δέσμοι. 26 Ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμοτηρίου·^k ἀνεώχθησάν^l δὲ^m παρακρήμα αἱ θύραι πᾶσαι καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. 27 Ἐξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἰδὼν ἀνεωγμένας τὰς θύρας

ⁿ αὐτῇ **f**³⁵ [20%] | --- **KA,B,C,D** [80%] **HF,RP,OC,TR,CP,NU**

^o τῷ κυρίῳ εἶναι *rell* | ~ 312 [5%] **CP** | 3 [5%]

^p μείνατε **f**³⁵ [96%] **HF,RP,OC,TR,CP** | μενετε **ϕ**⁴⁵**KA,B,D** [3%] **NU** | μινατε **C** | μενεταί [1%]

^q εἰς **f**³⁵ **D** [95%] **HF,RP,OC,TR,CP** | 1 τὴν **ϕ**⁴⁵**KA,B,C** [5%] **NU**

^r πυθωνος **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ [97%] **HF,RP,OC,TR,CP** | πυθωνα **KA,B,C,D** [3%] **NU**

^s ἀπαντησαι **f**³⁵ **A,D** [96%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ὑπαντησαι **ϕ**⁴⁵**KB,C** [4%] **NU**

^t κατακολουθήσασα **f**³⁵ **A,C** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | κατακολουθουσα **KB,D** [2%] **NU** | κατακολουθουσαν **ϕ**⁴⁵

^u τῷ σίλῳ **f**³⁵ [40%] **OC** | ἡμῖν **ϕ**⁴⁵**KA,B,C(D)** [60%] **HF,RP,TR,CP,NU** (Who was put in prison?)

^v ἔκραζεν *rell* | ἐκραξε [17%] **CP** | ἐκραζον **D**

^w καταγγέλλουσιν *rell* | καταγγελοῦσιν [30%] | εὐαγγελίζοντες **D**

^x ἡμῖν **f**³⁵ **A,C** [80%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ὑμῖν **KB(D)** [20%] **NU**

^y οἱ **f**³⁵ **C,D** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | --- **ϕ**⁴⁵**KA,B** [2%] **NU**

^z παραγγέλω *rell* | παραγγελω **C** [18%]

^a τῷ **f**³⁵ **D** [93%] **HF,RP,OC,TR,CP** | --- **KA,B,C** [7%] **NU**

^b τον *rell* | --- **C,D** [5%] **CP**

^c εἶπον *rell* | εἶπαν **KA,B** [2%] **NU**

^d καταγγέλλουσιν *rell* | καταγγελοῦσιν [25%] | one other variant

^e περιρρήξαντες **f**³⁵ [82%] **HF,RP,OC,TR,CP** | περιρηξαντες **KA,B,C,D** [18%] **NU**

^f αὐτῶν τὰ ἱματῖα *rell* | ~ 231 [1%] **CP**

^g εἰληφώς **f**³⁵ [95%] **HF,RP,OC,TR,CP** | λαβων **KA,B,C,D** [5%] **NU**

^h ἐσωτέραν *rell* | ἐσοτεραν [12%] **CP**

ⁱ αὐτῶν ἠσφαλίσατο **f**³⁵ (**D**) [97%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ~ 21 **KA,B,C** [3%] **NU**

^j ἐπηκροῶντο *rell* | ἐπικροῶντο [40%]

^k δεσμοτηρίου *rell* | δεσμοτηριου [14%]

^l ἀνεώχθησαν **f**³⁵ [95%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ἠνεωχθησαν **B,C,D** [3%] **NU** | ἠνοιχθησαν **KA** [2%]

^m δε **f**³⁵ **KA,B,D** [30%] **NU** | τε **C** [70%] **HF,RP,OC,TR,CP**

τῆς φυλακῆς, σπασάμενοςⁿ μάχαιραν, ἔμελλεν^o ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμίους.

28 Ἐφώνησεν δὲ φωνῆ μεγάλη ὁ Παῦλος^p λέγων, «Μηδὲν πράξης^q σεαυτῷ κακόν, ἅπαντες γὰρ ἔσμεν ἐνθάδε.» 29 Αἰτήσας δὲ φῶτα εἰσεπήδησεν^r καὶ ἔντρομος γενόμενος προσέπεσεν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ^s Σίλα. 30 Καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω ἔφη, «Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;» 31 Οἱ δὲ εἶπον,^t «Πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν^u καὶ σωθήσῃ, σὺ καὶ ὁ οἶκός σου.» 32 Καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ πᾶσιν^v τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. 33 Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες^w παραχρῆμα. 34 Ἀναγαγὼν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ^x παρέθηκεν τράπεζαν, καὶ ἠγαλλιᾶτο,^y πανοικί^z πεπιστευκῶς τῷ Θεῷ.

Magistrates Rebuked

35 Ἡμέρας δὲ γενομένης ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς ῥαβδούχους λέγοντες, «Ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους.» 36 Ἀπήγγειλεν δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους τούτους^a πρὸς τὸν Παῦλον, ὅτι «Ἀπεστάλκασιν^b οἱ στρατηγοὶ ἵνα ἀπολυθῆτε· νῦν οὖν ἐξεληθόντες πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ.» 37 Ὁ δὲ Παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς· «Δήρᾶντες^c ἡμᾶς δημοσίᾳ, ἀκατακρίτους, ἀνθρώπους Ῥωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλον^d εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; Οὐ γάρ· ἀλλὰ^e ἐλθόντες αὐτοῖ^f ἐξαγαγέτωσαν.» 38 Ἀνήγγειλαν^g δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδούχοι τὰ ῥήματα ταῦτα· ἐφοβήθησαν δὲ^h ἀκούσαντες ὅτι Ῥωμαῖοί εἰσιν· 39 καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτούς, καὶ ἐξαγαγόντες ἠρώτων ἐξελεθῆνⁱ τῆς^j πόλεως. 40 Ἐξεληθόντες δὲ ἀπὸ^k τῆς φυλακῆς εἰσῆλθον πρὸς^l τὴν Λυδίαν, καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς παρεκάλεσαν αὐτοὺς^m καὶ ἐξῆλθον.

ⁿ σπασαμενος f³⁵ NA [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 την B,C,D [2%] [NU]

^o ἐμελλεν f³⁵ D [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ημελλεν NA,B,C [15%] NU

^p φωνη μεγαλη ο παυλος f³⁵ D (91.3%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2134 A (0.8%) [NU] | ~ 3412 (3.5%) | ~ 214 [1%] | 124 NC (3.1%) | ~ 421 B | three other variants (1%)

^q πραξης *rell* | πραξεις [13%] | one other variant

^r εισεπηδησεν *rell* | εισεπιδησεν [5%] CP

^s τω f³⁵ NA [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- B,C,D [2%]

^t ειπον *rell* | ειπαν NA,B,D [3%] NU

^u χριστον f³⁵ C,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B [3%] NU

^v και πασιν f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | συν 2 A,C,D [6%] NU | συμπασιν $\mathfrak{P}^{45}$ N [2%] | συ πασιν B

^w αυτου παντες f³⁵ (A)C,D (89.6%) HF,RP,OC,TR,NU | 1 απαντες NB (4.1%) | 1 ολος $\mathfrak{P}^{45}$ | 1 (3.9%) CP | αυτω 2 (1.9%) | one other variant

^x αυτου f³⁵ NA(D) [80%] HF,RP,OC,TR,CP | --- $\mathfrak{P}^{45}$ B,C [20%] NU

^y ηγαλλιατο f³⁵ C,D [70%] HF,RP,OC | ηγαλλιασατο NA,B [30%] TR,CP,NU

^z πανοικι f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | πανοικει $\mathfrak{P}^{45}$ NA,B,C [4%] NU | D is wild

^a τουτους f³⁵ NA [99%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- B,C,D [1%]

^b απεσταλκασιν f³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | απεσταλκαν $\mathfrak{P}^{45}$ NA,B [2%] NU | απεστειλαν C [1%]

^c δηρᾶντες f³⁵ [32%] CP | δειραντες A,B,D [67%] HF,RP,OC,TR,NU | δειραντες N [1%]

^d εβαλον *rell* | εβαλαν B,D,NU

^e αλλα *rell* | αλλ [23%]

^f αυτοι f³⁵ [75%] HF,RP | 1 ημας $\mathfrak{P}^{45}$ NA,B,D [25%] OC,TR,CP,NU

^g ανηγγειλαν f³⁵ [65%] HF,RP,OC,TR,CP | απηγγειλαν $\mathfrak{P}^{45}$ (N)A,B,D [35%] NU

^h εφοβηθησαν δε f³⁵ $\mathfrak{P}^{45}$ NA,B [20%] NU | ~ και 1 [80%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 (D)

ⁱ εξελθειν f³⁵ $\mathfrak{P}^{45v}$ (D) [96%] HF,RP,OC,TR,CP | απελθειν (N)A,B [4%] NU

^j της f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | απο 1 NA,B [5%] NU | εκ 1 D [2%]

^k απο f³⁵ NB [20%] NU | εκ A,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^l προς *rell* | εις [5%] TR

^m τους αδελφους παρεκαλεσαν αυτους f³⁵ (D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 NA,B [2%] NU

Thessalonica

17¹ Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶⁿ Ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ^o συναγωγή τῶν Ἰουδαίων. **2** Κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ, εἰσῆλθεν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο^p αὐτοῖς ἀπὸ τῶν Γραφῶν, **3** διανοίγων καὶ παρατιθέμενος ὅτι τὸν Χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι «οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς^q ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.» **4** Καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πλῆθος πολὺ,^r γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγα.

5 Προσλαβόμενοι δὲ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ἀπειθοῦντες^s τῶν ἀγοραίων ἄνδρας τινὰς^t πονηροῦς, καὶ ὄχλοποιήσαντες ἐθορύβουν τὴν πόλιν· ἐπιστάντες τε^u τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος,^v ἐζήτουν αὐτοὺς ἀγαγεῖν^w εἰς τὸν δῆμον. **6** Μὴ εὐρόντες δὲ αὐτούς, ἔσυρον^x τὸν^y Ἰάσονα^z καὶ τινὰς ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες ὅτι «Οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες, οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρειςιν, **7** οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουσιν,^a βασιλέα ἕτερον λέγοντες^b εἶναι^c— Ἰησοῦν.» **8** Ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα. **9** Καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος^d καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς.

Berea

10 Οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως, διὰ τῆς νυκτός,^e ἐξέπεμψαν τὸν τε^f Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέρροϊαν·^g οἵτινες παραγενόμενοι εἰς τὴν συναγωγὴν ἀπήεσαν τῶν Ἰουδαίων.^h **11** Οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶνⁱ ἐν Θεσσαλονίκη,^j οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας,^k καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς Γραφὰς εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως. **12** Πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν Ἑλληνίδων, γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν, οὐκ ὀλίγοι. **13** Ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης Ἰουδαῖοι ὅτι καὶ ἐν τῇ^l

ⁿ καὶ f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τὴν KA,B [4%] NU

^o ἡ f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,D [4%] NU

^p διελέγετο f³⁵ [92%] OC,TR,CP | διελέξατο KA,B [5%] HF,RP,NU | διελεχθη D [3%]

^q ἰησοῦς ο χριστος f³⁵ [20%] | ~ 231 [75%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2321 B[NU] | 13 K [3%] | ~ 31 A,D [2%]

^r πλῆθος πολὺ f³⁵ KA,B,D [20%] NU | ~ 21 [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^s προσλαβόμενοι δε οι ιουδαιοι οι απειθοουντες f³⁵ [75%] HF,RP,CP | ~ ζηλωσαντες 23456 καὶ 1 [12%] | ~ ζηλωσαντες 234 καὶ 1 KA,B [5%] NU | ~ ζηλωσαντες 2564 καὶ 1 [3%] TR | ~ ζηλωσαντες 234 καὶ 156 [3%] | ~ 12364 [2%] | ~ 3264 συστρεψαντες D | ~ 12364 OC

^t ἀνδρας τινας f³⁵ A,B [20%] NU | ~ 21 K(D) [75%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 [5%]

^u επισταντες τε f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ καὶ 1 KA,B(D) [5%] NU | 1 [5%]

^v ιασονος rell | ιασονος A,D [30%]

^w αγαγειν f³⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | προαγαγειν KA,B [6%] NU | αναγαγειν [3%] | προσαγαγειν [2%] | εξαγαγειν D

^x εσυρον rell | εσυραν D [13%] | ευρον K | one other variant

^y τον f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,D [5%] NU

^z ιασονα rell | ιασωνα [30%] | ισωναν D

^a πρασσουν f³⁵ KA,B,D [91%] HF,RP,OC,NU | πραττουσιν [7%] TR,CP | ταρασσουν [2%]

^b ετερον λεγοντες f³⁵ KA,B [30%] OC,NU | ~ 21 D [70%] HF,RP,TR,CP

^c ειναι rell | --- CP

^d ιασονος rell | ιασονος D [30%]

^e δια της νυκτος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 13 P⁴⁵KB,D [4%] NU | --- A [1%]

^f τε rell | --- D [2%] CP | two other variants [2%]

^g βερροϊαν f³⁵ [30%] | βερροϊαν P⁴⁵KA,B,D [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^h απηεσαν των ιουδαιων f³⁵ [95%] HF,RP,OC,CP | ~ 231 KA,B,D [5%] TR,NU | 23 P⁴⁵

ⁱ των rell | 1 αλλων CP

^j θεσσαλονικη rell | θεσαλονικη [22%] | θεσσαλονεικη P⁴⁵B | two other spellings

^k προθυμιας f³⁵ P⁴⁵KA(D) [25%] NU | 1 το B [75%] HF,RP,OC,TR,CP

^l τη rell | --- [5%] CP

Βερροία^m κατηγγέληⁿ ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἦλθον κάκει, σαλεύοντες^o τοὺς ὄχλους. 14 Εὐθέως δέ, τότε τὸν Παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοί, πορεύεσθαι ὡς^p ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ὑπέμενον^q δὲ ὅ τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεῖ. 15 Οἱ δὲ καθιστῶντες^s τὸν Παῦλον ἤγαγον αὐτὸν^t ἕως Ἀθηνῶν· καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν Σίλαν καὶ^u Τιμόθεον ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσιν πρὸς αὐτόν, ἐξήεσαν.

Athens

16 Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοῦ τοῦ Παύλου, παρωξύνετο^v τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ θεωροῦντι^w κατείδωλον οὔσαν τὴν πόλιν. 17 Διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας. 18 Τινὲς δὲ καὶ^x τῶν Ἐπικουρείων^y καὶ τῶν^z Στωϊκῶν^a φιλοσόφων συνέβαλον^b αὐτῷ. Καί τινες ἔλεγον, «Τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν;» Οἱ δέ, «Ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι»—ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίζετο.^c 19 Ἐπιλαβόμενοι τε αὐτοῦ^d ἐπὶ τὸν Ἄρειον Πάγον ἤγαγον λέγοντες· «Δυνάμεθα γνῶναι τίς ἢ καινὴ αὕτη ἢ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχὴ; 20 Ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γνῶναι τί ἂν θέλοι^e ταῦτα εἶναι.» 21 (Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν^f ἢ λέγειν τι καὶ^g ἀκούειν^h καινότερον.)

The Areopagus

22 Σταθεῖς δὲ ὁⁱ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔφη· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. 23 διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὔρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· Ἀγνώστῳ Θεῷ.» Ὅν^j οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον^k ἐγὼ καταγγέλλω^l ὑμῖν. 24 Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων,^m οὐκ ἐν χειροποιήτοις

^m βερροια f³⁵ [30%] | βεροια KA,B(D) [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

ⁿ κατηγγελη *rell* | κατηγγελλη [15%] | κατηγγελει [12%] | three other variants [2%]

^o σαλευοντες f³⁵ P⁴⁵ (67.6%) HF,RP,OC,TR,CP | σαλευσοντες [10%] | 1 και ταρασσοντες KA,B(D) (22.2%) NU | one other variant

^p ὡς f³⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | εως KA,B [4%] NU | --- D [7%]

^q ὑπεμενον f³⁵ [76%] HF,RP,OC,TR,CP | ὑπεμεμεν [10%] | ὑπεμειναν P⁴⁵(K)B [8%] NU | ὑπεμεινεν A,D [3%] | επεμειναν [2%] | two other variants [1%]

^r δε f³⁵ D [93%] HF,RP,OC,TR,CP | τε P⁴⁵KA,B [7%] NU

^s καθιστωντες f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | καθιστανοντες A,B [1%] NU | καθισπαντες K | καταστανοντες P⁴⁵D

^t αυτον f³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | --- P⁴⁵KA,B,D [12%] NU

^u και f³⁵ A,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τον P⁴⁵KB [3%] NU

^v παρωξυνετο *rell* | παροξυνετο [14%]

^w θεωρουντι f³⁵ D [87%] HF,RP,OC,TR,CP | θεωρουντος KA,B [5%] NU | θεωρουντος [7%] | θεωρουντες [1%]

^x και f³⁵ KA,B,D [85%] HF,RP,CP,NU | --- [15%] OC,TR

^y επικουρειων *rell* | επικουριων KA,B,D [22%]

^z των f³⁵ D [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [7%] NU

^a στωικων f³⁵ B [60%] TR,CP | στωικων KA,B [40%] HF,RP,OC,NU

^b συνεβαλον f³⁵ [50%] | συνεβαλλον KA,B [50%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | συνελαβον D

^c ευηγγελιζετο f³⁵ KB [75%] HF,RP,CP,NU | 1 αυτοις A [20%] OC | αυτοις 1 [5%] TR | --- D

^d αυτου *rell* | αυτον (D) [8%] | του παυλου [5%] | αυτους [3%]

^e τι αν θελοι f³⁵ D [89%] HF,RP,OC,TR,CP | τινα θελει KA,B [4%] NU | τινα 2 [2%] | 12 θελει [5%]

^f ευκαιρουν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ηκαιρουν (K)A,B,D [10%] NU

^g και f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | η KA,B,D [2%] NU

^h ακουειν f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τι KA,B [2%] NU

ⁱ ο f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- KA,B [5%]

^j ον f³⁵ (97.5%) HF,RP,OC,TR,CP | ο KA,B,D (2.3%) NU

^k τουτον f³⁵ (98.3%) HF,RP,OC,TR,CP | τουτο KA,B,D (1.7%) NU

^l καταγγελλω *rell* | καταγγελλω [25%] | κατεγγελλω A

^m κυριος υπαρχων f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 KA,B [5%] NU

ναοῖς κατοικεῖ, 25 οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων^η θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοῦς^ο πᾶσιν ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ^ρ πάντα. 26 Ἐποίησέν τε ἐξ ἐνὸς αἵματος^α πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον^ρ τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους^ς καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, 27 ζητεῖν τὸν Κύριον,^ι εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὔροιεν, καὶ γε^υ οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα· 28 ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ἡμᾶς^ν ποιητῶν εἰρήκασιν, «Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.» 29 Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἢ λίθου—χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου—τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. 30 Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεός, τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσιν^ω πανταχοῦ μετανοεῖν, 31 διότι^χ ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἧ ἡμέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισεν· πίστιν παρασχῶν^ν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.»

32 Ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον,^z «Ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου.» 33 Καὶ^α οὕτως ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν. 34 Τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

Consolidation of the Gentile Church

Corinth

18 1 Μετὰ δὲ^β ταῦτα χωρισθεὶς ὁ Παῦλος^ς ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἦλθεν εἰς Κόρινθον. 2 Καὶ εὐρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐλληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρίσκιλλαν γυναικα αὐτοῦ (διὰ τὸ διατεταχῆναι^δ Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἐκ^ς τῆς Ῥώμης), προσῆλθεν αὐτοῖς· 3 καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι, ἔμενε^ν παρ' αὐτοῖς καὶ εἰργάζετο^ς (ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην).^η

4 Διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθὲν τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας. 5 Ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὁ τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχετο τῷ Πνεύματι^ι ὁ Παῦλος, διαμαρτυρόμενος τοῖς Ἰουδαίοις^ι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.

^η ἀνθρώπων **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀνθρωπινων (N)A,B,D [5%] NU

^ο αὐτοὺς διδοὺς *rell* | δους [18%]

^ρ κατὰ **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR | καὶ τα A,B,D [8%] CP,NU | καὶ N [1%] | --- [1%]

^α αἵματος **f**⁵⁵ D (95.2%) HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B (4.4%) NU | two other variants (0.4%)

^β παν το προσωπον **f**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | παντος προσωπον NA,B,D [3%] NU

^ς προστεταγμενους *rell* | προτεταγμενους D [5%] TR | τεταγμενους [2%]

^ι κυριον **f**⁵⁵ [55%] HF,RP,OC,TR,CP | θεον NA,B [45%] NU | θειον D

^υ καὶ γε **f**⁵⁵ B [94%] HF,RP,OC,NU | καιτοιγε N [5%] TR,CP | καιτοι A [1%] | καὶ τε D

^ν υμας *rell* | ημας B [5%] CP

^ω πασιν **f**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | παντας NA,B [3%] NU | παντες D

^χ διοτι **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | καθοτι NA,B,D [10%] NU

^ν παρασχων *rell* | παρασχειν CP | παρεσχειν D | one other variant

^z ειπον *rell* | ειπαν NB [2%] NU

^α πάλιν περὶ τούτου καὶ **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2341 NA,B [4%] NU | ~ 231 D [1%]

^β δε **f**⁵⁵ (D) [92%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B [8%] NU

^ς ο παυλος **f**⁵⁵ A (98.3%) HF,RP,OC,TR,CP | --- NB(D) (1.7%) NU

^δ διατεταχεναι **f**⁵⁵ A,B [67%] OC,TR,CP,NU | τεταχεναι D [20%] HF,RP | διατεταχθεναι [3%] | προστεταχεναι [10%] | τεχεναι N

^ς εκ **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,TR,CP | απο NA,B,D [10%] OC,NU

^ν εμενε *rell* | εμινεν [55%] OC | εμινεν [1%]

^ς ειργαζετο **f**⁵⁵ (91.6%) HF,RP,OC,TR,CP | ηργαζετο A,D (7.8%) NU | ηργαζοντο NB (alone) | one other variant

^η την τεχνην **f**⁵⁵ [83%] HF,RP,TR,CP | τη τεχνη NA,B [17%] OC,NU | --- D

^ι πνευματι **f**⁵⁵ (93.9%) HF,RP,OC,TR,CP | λογω NA,B,D (6.1%) NU

^ι ιουδαιοις **f**⁵⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ι ειναι N(A)B,D [6%] NU

6 Ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναζάμενος^k τὰ ἱμάτια εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς^l ὑμῶν· καθαρὸς ἐγώ. Ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι.»

The house of Justus becomes the base

7 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν^m εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνόματιⁿ Ἰούστου, σεβομένου τὸν Θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. 8 Κρίσπος δέ, ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἐπίστευσεν τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων, ἀκούοντες,^o ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο. 9 Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος δι' ὄραματος ἐν νυκτὶ^p τῷ Παύλῳ· «Μὴ φοβοῦ· ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης, 10 διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοὶ τοῦ κακῶσαι σε, διότι λαὸς ἐστίν μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.» 11 Ἐκάθισεν τε^q ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Gallio

12 Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος^r τῆς Ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι^s τῷ Παύλῳ καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα, 13 λέγοντες ὅτι «Παρὰ τὸν νόμον ἀναπέιθει οὗτος^t τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν Θεόν.» 14 Μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ Γαλλίων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Εἰ μὲν οὖν^u ἦν ἀδίκημά τι^v ἢ ῥαδιούργημα πονηρόν, ὃ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχομῆν^w ὑμῶν· 15 εἰ δὲ ζήτημά^x ἐστὶν περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ^y ἐγώ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι.» 16 Καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος. 17 Ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες^z Σωσθένην, τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος. Καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίῳ ἐμελλεν.^a

To Ephesus and Antioch

18 Ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἰκανάς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος, ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας (κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς,^b εἶχεν γὰρ εὐχὴν). 19 Κατήνησεν^c δὲ εἰς Ἔφεσον κάκεινους^d κατέλιπεν^e

^k ἐκτιναζάμενος *rell* | ἐκτειναζάμενος [17%] | one other variant

^l τὰς κεφαλὰς *f*⁵⁵ [20%] | τὴν κεφαλὴν *NA, B* [80%] *HF, RP, OC, TR, CP, NU*

^m ἦλθεν *f*⁵⁵ *B* [95%] *HF, RP, OC, TR, CP* | εἰσηλθεν *NA, D* [5%] *NU*

ⁿ ὀνόματι *f*⁵⁵ *A* [95%] *HF, RP, OC, TR, CP* | 1 τιτιου *B* [1%] *NU* | 1 τιτου *NA* [4%]

^o ἀκούοντες *f*⁵⁵ *NA, B* [50%] *HF, RP, OC, TR, CP, NU* | ἀκουσαντες [50%]

^p δι' ὄραματος ἐν νυκτὶ *f*⁵⁵ (*D*) [92%] *HF, RP, OC, TR, CP* | ~ 3412 *NA, B* [3%] *NU* | ἐν ὀραματι 34 [5%] | ἐν ὀραματι *A*

^q τε *f*⁵⁵ [94%] *HF, RP, OC, TR, CP* | δε *NA, B* [5%] *NU* | ται [1%] | και (*D*)

^r ἀνθυπατεύοντος *f*⁵⁵ [95%] *HF, RP, OC, TR, CP* | ἀνθυπατου ὄντος *NA, B, D* [3%] *NU* | two other variants [2%]

^s ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι *rell* | ~ 231 *B* [14%]

^t ἀναπέιθει οὗτος *f*⁵⁵ *NA(B)* [25%] *NU* | ~ 21 *D* [65%] *HF, RP, OC, TR, CP* | ~ 1 πειθει [10%]

^u οὖν *f*⁵⁵ [85%] *HF, RP, OC, TR, CP* | --- *NA, B, D* [15%] *NU*

^v ἡν ἀδίκημα τι *rell* | ~ 231 [3%] *CP* | 23 [3%]

^w ἠνεσχομῆν *f*⁵⁵ [97%] *HF, RP, OC, TR, CP* | ἀνεσχομῆν *NA, B* [3%] *NU*

^x ζήτημα *f*⁵⁵ *D* [94%] *HF, RP, OC, TR, CP* | ζητηματα *NA, B* [6%] *NU*

^y γὰρ *f*⁵⁵ [97%] *HF, RP, OC, TR, CP* | --- *NA, B, D* [3%] *NU*

^z οἱ Ἕλληνες *f*⁵⁵ *D* (96.4%) *HF, RP, OC, TR, CP* | 1 Ἰουδαῖοι (1.9%) | --- *NA, B* (1.7%) *NU*

^a ἐμελλεν *f*⁵⁵ *NA* [85%] *HF, RP, CP* | ἐμελεν *A, B* [14%] *OC, TR, NU* | ἠμελλεν [1%] | --- *D* (Is the verb μελλω or μελω? If the former, the meaning is not common and could easily give rise to the latter. Render: 'None of this was a delay to Gallio'; Gallio is in the dative. Gallio presumably considered himself to be a busy man and did not appreciate the interruption; he was not about to allow himself to be further delayed. In 22:16 the same verb has the sense of 'delay'.)

^b τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς (Κεγχρεαῖς 20%) *f*⁵⁵ *D* [96%] *HF, RP, OC, TR, CP* | ~ 3412 (*NA, B*) [4%] *NU*

^c κατήνησεν *f*⁵⁵ [98%] *HF, RP, OC, TR, CP* | κατήνησαν *NA, B* [2%] *NU* | καταντήσας *D*

^d κάκεινους *f*⁵⁵ *NA, B* [29%] *OC, TR, CP, NU* | και ἐκεινους [70%] *HF, RP* | κακει [1%] | ἐκεινους *D*

^e κατέλιπεν *rell* | κατέλειπεν *A* [25%]

αὐτοῦ (αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν διελέχθη[†] τοῖς Ἰουδαίοις). 20 Ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν[§] ἐπὶ πλείονα χρόνον μείναι παρ' αὐτοῖς,^h οὐκ ἐπένευσεν· 21 ἀλλ'ⁱ ἀπετάξατο αὐτοῖς^j εἰπών, «Δεῖ με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα·^k πάλιν δὲ^l ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ Θεοῦ θέλοντος.» Καὶ ἀνήχθη^m ἀπὸ τῆς Ἐφέσου.

22 Καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβάς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν. 23 Καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ ἐξῆλθεν, διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, ἐπιστηρίζων πάντας τοὺς μαθητάς.ⁿ

Apollos

24 Ἰουδαῖος δὲ τις Ἀπολλῶς ὀνόματι,^o Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήνησεν εἰς Ἐφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς Γραφαῖς. 25 Οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ζέων τῷ Πνεύματι ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ,^p ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. 26 Οὗτός τε ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. Ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα,^q προσελάβοντο αὐτὸν καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο^r τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδόν.^s

27 Βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσιν διὰ τῆς χάριτος· 28 εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν Γραφῶν εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.

Back to Ephesus

19 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλῶ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, Παῦλον, διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν^t εἰς Ἐφεσον.

Disciples of John

Καὶ εὐρών^u τινὰς μαθητάς^v 2 εἶπεν^w πρὸς αὐτούς, «Εἰ Πνεῦμα Ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες;» Οἱ δὲ εἶπον^x πρὸς αὐτόν, «Ἄλλ' οὐδέ^y εἰ Πνεῦμα Ἅγιόν ἐστιν

[†] διελέχθη f⁵⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | διελεξατο NA,B [3%] NU | διελεγθη [2%] | διελεγτο D [1%]

[§] αυτων rell | αυτον [15%]

^h παρ αυτοις f⁵⁵ D (91.5%) HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B (8.5%) NU

ⁱ αλλ rell | αλλα NA,B,D [40%] OC,CP

^j απεταξατο αυτοις f⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | αποταξαμενος και NA,B,D [2%] NU | αποταξαμενος 2 και [2%]

^k δει με παντως την εορτην την ερχομενην ποιησαι εις ιεροσολυμα f⁵⁵ (D) [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B [3%] NU

^l δε f⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B(D) [4%] NU

^m και ανηχθη f⁵⁵ [96%] HF,OC,TR,CP | 2 A,B,D [3%] RP,NU | ~ 2 δε K (0.4%) (TuT is way off here)

ⁿ παντας τους μαθητας rell | ~ 231 CP | 23 [2%]

^o ονοματι rell | ονομα CP

^p ιησου f⁵⁵ NA,B(D) [35%] NU | κυριου [65%] HF,RP,OC,TR,CP

^q ακυλας και πρισκιλλα f⁵⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 321 (K)A,B [2%] NU

^r εξεθεντο rell | εξεθετο [12%] | εξεθοντο D

^s του θεου οδον f⁵⁵ [86%] HF,RP,TR | ~ 312 NA,B [5%] OC,CP[NU] | 1 κυριου 3 [5%] | ~ 31 κυριου [2%] | ~ λογον 1 κυριου [2%] | 3 D

^t ελθειν f⁵⁵ B [92%] HF,RP,OC,TR,CP | κατελθειν (K)A [4%] [NU] | ερχεται D | two other variants [4%]

^u ευρων f⁵⁵ D [85.5%] HF,RP,OC,TR,CP | ευρον [9%] | ευρειν A,B (5.5%) NU | ευριν K

^v τινας μαθητας rell | ~ 21 OC

^w ειπεν f⁵⁵ D (94.7%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 τε NA,B (3.6%) NU | 1 δε (1.7%)

^x ειπον f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,D [5%] NU

^y ουδε f⁵⁵ (D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ουδ NA,B [2%] NU

ἠκούσαμεν.» 3 Εἶπέν τε,^z «Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε;» Οἱ δὲ εἶπον,^a «Εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα.» 4 Εἶπεν δέ^b Παῦλος, «Ἰωάννης μὲν^c ἐβάπτισεν βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσιν, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὸν Χριστόν,^d Ἰησοῦν.»^e 5 Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. 6 Καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς^f χεῖρας ἦλθεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ προεφήτεον.^g 7 Ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο.^h

The school of Tyrannus becomes the base

8 Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν ἐπαρρησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς, διαλεγόμενος καὶ πειθὼν τὰⁱ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 9 Ὡς δέ τινες ἐσκληρύνοντο καὶ ἠπεῖθον, κακολογοῦντες τὴν Ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστάς ἀπ' αὐτῶν ἀφώρισεν τοὺς μαθητάς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ Τυράννου τινός.^j 10 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ,^k Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλλήνας.

11 Δυνάμεις δὲ^l οὐ τὰς τυχοῦσας ἐποίει ὁ Θεὸς^m διὰ τῶν χειρῶν Παύλου, 12 ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαιⁿ ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι^o ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους τὰ τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν.^p

Some fake exorcists

13 Ἐπεχείρησαν^q δέ τινες ἀπὸ^r τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, λέγοντες, «Ὀρκίζομεν^s ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν ὃν ὁ^t Παῦλος κηρύσσει.» 14 Ἦσαν δέ τινες^u υἱοὶ Σκευᾶ

^z 1) ειπεν τε f⁵⁵ B (18.3%) NU | ειπεν δε D (4.5%) | ειπεν ουν (1.7%)

2) ειπεν τε προς αυτους (61.6%) HF,RP,OC,TR,CP | ειπεν δε προς αυτους (5.1%) | ειπεν προς αυτους (1.1%)

3) ο δε ειπεν KA (3.6%) | ο δε ειπεν αυτοις (4%) | ο δε παυλος προς αυτους ϑ³⁸

At issue is a minor question of taste or style. The second set of three gives the complete formula, the first gives a shortened form. We observe that in verse 2 there is a complete exchange between Paul and the group of disciples, and the full introductory formula is used for both. In verse 3 there is a second complete exchange, wherein the second introductory formula is short—should not the first introductory formula also be short, to match it? That would seem to make for better style. But the attestation for the long form is fairly strong, 67.8% vs 24.5%. Presumably the contenders are the first variants in 1) and 2), so τε wins over δε. I consider that the first variant in 1) really is the better reading, as well as being attested by f⁵⁵.

^a ειπον *rell* | ειπαν KA,B [2%] NU

^b δε *rell* | τε [45%]

^c μεν f⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,D [4%] NU

^d χριστον f⁵⁵ (D) [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [4%] NU

^e χριστον ιησουν *rell* | ~ 21 OC

^f τας f⁵⁵ [55%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- KA,B(D) [45%]

^g προεφητεον f⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | επροφητεον KA,B,D [7%] NU

^h δεκαδυο f⁵⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | δωδεκα KA,B,D [6%] NU

ⁱ τα f⁵⁵ KA [96%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- B,D [4%]

^j τινος f⁵⁵ (D) [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [3%] NU

^k ιησου f⁵⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B(D) [13%] NU

^l δε f⁵⁵ D [22%] | τε KA,B [78%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^m εποικει ο θεος f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 KA,B,D [5%] NU

ⁿ επιφερεσθαι f⁵⁵ D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | αποφερεσθαι KA,B [5%] NU | two other variants [5%]

^o απαλασσεσθαι *rell* | απαλασεσθαι B [15%] | at least six further spellings

^p εξερχεσθαι απ αυτων f⁵⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | εκπορευεσθαι KA,B,D [7%] NU | 1 [5%]

^q επεχειρησαν *rell* | επεχειρισαν [3%] CP | επεχειρησαν K

^r απο f⁵⁵ [55%] HF,RP,OC,TR,CP | και KA,B [5%] NU | και 1 [40%] | εκ D

^s ορκιζομεν f⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ορκιζω KA,B,D [3%] NU | ορκιζομεν [1%] | εξορκιζομεν [5%] | --- [1%]

^t ο f⁵⁵ [35%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,D [65%] NU

^u τινες f⁵⁵ KA (95.8%) HF,RP,OC,TR,CP | τινος [ϑ³⁸]B[D] (4%) NU | --- ϑ³⁸ and D have a long addition | one other variant

Ἰουδαίου ἀρχιερέως ἑπτὰ^v οἱ^w τοῦτο ποιοῦντες. **15** Ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν εἶπεν,^x «Τὸν^y Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι, ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;» **16** Καὶ ἐφαλλόμενος^z ἐπ’ αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος^a ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν καὶ^b κατακυριεύσαν^c αὐτῶν^d ἴσχυσεν κατ’ αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου. **17** Τοῦτο δὲ ἐγένετο πᾶσιν γνωστόν,^e Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν, τοῖς κατοικοῦσιν τὴν Ἔφεσον· καὶ ἐπέπεσεν φόβος ἐπὶ πάντας αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. **18** Πολλοὶ τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο, ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες^f τὰς πράξεις αὐτῶν. **19** Ἰκανοὶ δὲ τῶν τὰ περιέργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων (καὶ συνεψηφίσαντο^g τὰς τιμὰς αὐτῶν καὶ εὔρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε). **20** Οὕτως κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου^h ἠύξανεν καὶ ἴσχυεν.

21 Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι, διελθὼνⁱ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορευέσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ,^j εἰπὼν ὅτι «Μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ, δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν.» **22** Ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἔραστον, αὐτὸς ἐπέσχευεν χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν.

Demetrius

23 Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς Ὁδοῦ. **24** Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην.^k **25** οὗς συναθροίσας, καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· «Ἄνδρες, ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν^l ἐστίν. **26** Καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε ὅτι οὐ μόνον Ἐφέσου ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ἰκανὸν ὄχλον, λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶν θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι.^m **27** Οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἔλθειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος ἱερὸνⁿ εἰς οὐδέν^o λογισθῆναι, μέλλειν δὲ^p καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα^q αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται.»

^v υἱοὶ σκευὰ ἰουδαίου ἀρχιερέως ἑπτὰ ^f35 (91%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 23451 ^κ(A)B (8.5%) NU | --- ^φ38 and D are wild

^w οἱ ^f35 (95%) HF,RP,OC,TR,CP | --- ^κA,B (4.7%) NU | --- ^φ38 and D are wild

^x εἶπεν ^f35 [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αὐτοῖς ^κA,B,D [7%] NU

^y τὸν ^f35 ^κA,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 μὲν B [3%] [NU]

^z ἐφαλλόμενος ^f35 [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐφαλομένος ^κA,B [5%] NU | ἐναλλόμενος D | two other variants [1%]

^a ἐπ’ αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος ^f35 (D) [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 3412 ^κA,B [5%] NU | 34 [2%]

^b καὶ ^f35 ^κ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- A,B(D) [5%] NU

^c κατακυριεύσαν ^f35 A [80%] HF,RP,CP | κατακυριεύσας ^κB [18%] OC,TR,NU | κυριεύσας D [1%] | κατεκυριεύσεν [1%]

^d αὐτῶν ^f35 [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀμφοτέρων ^κA,B,D [5%] NU | two other variants [5%]

^e ἐγένετο πᾶσιν γνωστόν ^f35 [20%] | ~ 132 ^κA,B,D [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ~ 312 [5%]

^f ἀναγγέλλοντες *rell* | ἀναγγελοντες [18%] | one other variant

^g συνεψηφίσαντο ^f35 [20%] | συνεψηφίσαν ^κA,B(D) [67%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | συνεψηφίσαν [12%] | two other variants [1%]

^h ὁ λόγος τοῦ κυρίου ^f35 [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 3412 ^κA,B [1%] NU | 123 θεοῦ [2%] | 3 θεοῦ D

ⁱ διελθὼν *rell* | διελθεῖν A,D [20%] | one other variant

^j ἱερουσαλήμ ^f35 [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ἱεροσολύμα ^κA,B(D) [8%] NU

^k ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην ^f35 [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 (^κ)A,B,D [4%] NU

^l ἡμῶν ^f35 [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ἡμῖν ^κA,B(D) [7%] NU

^m γινόμενοι *rell* | γενομένοι D [15%] | γεινομένοι B | three other variants

ⁿ ἀρτεμίδος ἱερὸν ^f35 ^κA,B [25%] OC,TR,NU | ~ 21 D [75%] HF,RP,CP

^o οὐδέν ^f35 D [40%] TR | οὐθεν ^κA,B [60%] HF,RP,OC,CP,NU

^p δε ^f35 [88%] HF,RP,TR,CP | τε ^κA,B [10%] OC,NU | --- D [2%]

^q τῆς μεγαλειότητα ^f35 [95%] HF,RP,OC,TR,CP | τῆς μεγαλειότητος (^κ)A,B [5%] NU | --- D

28 Ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις[†] θυμοῦ ἔκραζον λέγοντες, «Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων.» 29 Καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη[†] τῆς[†] συγχύσεως, ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον (συναρπάσαντες Γάιον καὶ Ἀρίσταρχον, Μακεδόνας, συνεκδήμους[‡] Παύλου). 30 Τοῦ δὲ Παύλου[‡] βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶον αὐτὸν οἱ μαθηταί. 31 Τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. 32 Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον, ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἕνεκεν[‡] συνεληλύθεισαν. 33 Ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν[‡] Ἀλέξανδρον, προβαλλόντων[‡] αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, κατασεισας τὴν χεῖρα, ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ. 34 Ἐπιγόντες[‡] δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστιν, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κρίζοντων, «Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων.»

35 Καταστεύλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον φησίν· «Ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπος[‡] ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον[‡] οὕσαν τῆς μεγάλης θεᾶς[‡] Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς; 36 Ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν καὶ μηδὲν προπετὲς πράσσειν.[‡] 37 Ἥγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους, οὔτε ἱεροσύλους οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὸν[‡] ὑμῶν.[‡] 38 Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσιν πρὸς τινα λόγον,[‡] ἀγοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν· ἐγκαλείτωσαν[‡] ἀλλήλοις. 39 Εἰ δέ τι περὶ ἐτέρων[‡] ἐπιζητεῖτε,[‡] ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται. 40 Καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως, περὶ τῆς σήμερον, μηδεὶν αἰτίου ὑπάρχοντος περὶ οὗ οὐ[‡] κ[‡] δυνησόμεθα ἀποδοῦναι[‡] λόγον[‡] τῆς συστροφῆς ταύτης.» 41 Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

[†] πλήρεις *rell* | πλήρης A [20%] | πληρις K [1%]

[‡] ὅλη *f*³⁵ (D) [92%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [8%] NU

[†] τῆς *f*³⁵ KA,B [95%] HF,RP,OC,NU | --- (D) [5%] TR,CP

[‡] συνεκδήμους *rell* | 1 του [5%] TR

[‡] του δε παυλου *f*³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 32 KA,B [3%] NU | ~ 132 [1%] | ~ 213 (D)

[‡] ενεκεν *f*³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ενεκα KA,B [3%] NU

[‡] προεβιβασαν *f*³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | συνεβιβασαν KA,B [4%] NU | κατεβιβασαν D

[‡] προβαλλοντων *f*³⁵ D [65%] OC,CP | προβαλοντων KA,B [35%] HF,RP,TR,NU

[‡] επιγοντες *f*³⁵ KA,B [70%] HF,RP,OC,CP,NU | επιγοντων [5%] TR | επιγωντες [25%]

[‡] ανθρωπος *f*³⁵ D [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ανθρωπων KA,B [8%] NU

[‡] νεωκορον *rell* | νεοκορον [25%] | ναοκορον D

[‡] θεας *f*³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,D [6%] NU

[‡] παρσσειν *rell* | πραττειν [10%] TR | παρσσειν K | two other variants

[‡] θεον *rell* | θεαν D [15%] OC,TR

[‡] υμων *f*³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ημων KA,B,D [10%] NU

[‡] εχουσιν προς τινα λογον *f*³⁵ KA,B [95%] HF,RP,OC,CP,NU | ~ 2341 [5%] TR

[‡] εγκαλειτωσαν *rell* | εγκαλητωσαν [20%] | εγκαλιτωσαν D [1%]

[‡] περι ετερων *f*³⁵ KA,B,D [92.7%] HF,RP,OC,TR,CP | περαιτερω B (4.7%) NU | περετερω (1.1%) | περετερον (0.6%) | three other variants (0.9%)

[‡] επιζητετε *rell* | επιζητεται K [13%] | ζητετε [2%] | one other variant

[‡] ου *f*³⁵ KA,B [90%] HF,RP,CP[NU] | --- D [10%] OC,TR

[‡] αποδουναι *f*³⁵ KA,B,D [20%] OC,TR,NU | δουναι [80%] HF,RP,CP | two other variants

[‡] λογον *f*³⁵ D [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 περι KA,B [7%] NU

Paul makes his own plans

Greece

20 1 Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον, προσκαλεσάμενος^π ὁ Παῦλος τοὺς μαθητὰς καὶ^ο ἀσπασάμενος, ἐξῆλθεν πορευθῆναι^ρ εἰς τὴν^ν Μακεδονίαν. 2 Διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῶ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. 3 Ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης ἐπιβουλῆς αὐτῶ^ρ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν, ἐγένετο γνώμη^ς τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας. 4 Συνείπετο δὲ αὐτῶ ἄχρι τῆς Ἀσίας^ι Σώπατρος^υ Βερροιαῖος,^ν Θεσσαλονικέων^ω δὲ Ἀρίσταρχος καὶ Σεκοῦνδος, καὶ Γάιος Δερβαῖος, καὶ Τιμόθεος, Ἀσιανοὶ δὲ Τυχικὸς καὶ Τρόφιμος· 5 οὗτοι^χ προελθόντες^ν ἔμενον ἡμᾶς ἐν Τρωάδι. 6 Ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων ἀπὸ Φιλίππων, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄχρις^ζ ἡμερῶν πέντε, οὗ^α διετρίψαμεν ἡμέρας ἐπτά.

Troas

7 Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων τῶν μαθητῶν^β κλάσαι^ε ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς, μέλλων^δ ἐξίεναι τῇ ἐπαύριον παρέτεινέν τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου. 8 Ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερφῶ οὗ ἤμεν^ε συνηγμένοι. 9 Καθήμενος^φ δὲ τις νεανίας ὀνόματι Εὐτυχος ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνω βαθεῖ, διαλεγόμενου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλείον· κατενεχθεὶς ἀπὸ^ς τοῦ ὕπνου ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω καὶ ἦρθη νεκρός. 10 Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῶ, καὶ συμπεριλαβὼν^η εἶπεν, «Μὴ θορυβεῖσθε,^ι ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῶ ἐστίν.» 11 Ἀναβὰς δὲ καὶ κλάσας^ι ἄρτον καὶ γευσάμενος, ἐφ'^ο ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις^κ ἀνῆλθης—οὕτως ἐξῆλθεν. 12 (Ἦγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως.)

^π προσκαλεσάμενος **f**⁵⁵ A,D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | μεταπεμψάμενος **κ**B [3%] NU | μεταστεύλαμενος [2%]

^ο καὶ **f**⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 παρακαλέσας A,B(D) [6%] NU | 1 παρακαλεσας 1 **κ** [1%] | one other variant

^ρ πορευθῆναι **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | πορευεσθαι **κ**A,B [3%] NU | --- D [2%]

^ν τὴν **f**⁵⁵ A [80%] HF,RP,TR,CP | --- **κ**B,D [20%] OC,NU

^ρ ἐπιβουλῆς αὐτοῦ **f**⁵⁵ **κ**A,B [20%] NU | ~ 21 D [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^ς γνώμη **f**⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | γνώμης **κ**A,B [7%] NU | D is wild

^ι ἄχρι τῆς ασίας **f**⁵⁵ A (97%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**B (1.1%) NU | μεχρι 23 D (0.6%) | 12 μακεδονίας (1.3%)

^υ σῶπατρος **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR | 1 πυρρου **κ**A,B,D [5%] CP,NU

^ν βερροιαῖος **f**⁵⁵ [25%] | βερροιαῖος A,B [35%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | βηροιαῖος [30%] | βερυαῖος (D) [9%] | βεροῖος **κ** | two other spellings

^ω θεσσαλονικέων *rell* | θεσσαλονικαιων **κ** [10%] | θεσαλονικαιων [10%] | three other variants

^χ οὗτοι **f**⁵⁵ D [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 δε **κ**A,B [6%] NU

^ν προελθόντες **f**⁵⁵ D [45%] OC,TR,NU | προσελθόντες **κ**A'B [55%] HF,RP,CP

^ζ ἄχρις **f**⁵⁵ [58%] HF,OC,TR | ἄχρι A,B [40%] RP,CP,NU | απο **κ** [1%] | two other variants | D is wild

^α οὗ **f**⁵⁵ B [98%] HF,RP,OC,TR,CP | οπου **κ**A [2%] NU | εν η D

^β τῶν μαθητῶν **f**⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ημων **κ**A,B,D [7%] NU

^ε κλάσαι **f**⁵⁵ **κ**A,B [95%] HF,RP,OC,CP,NU | του 1 D [5%] TR

^δ μέλλων *rell* | μελλον [12%]

^ε ἤμεν **f**⁵⁵ **κ**A,B,D [85%] HF,RP,OC,CP,NU | ησαν [15%] TR

^φ καθήμενος **f**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | καθεζόμενος **κ**A,B,D [4%] NU

^ο απο *rell* | υπο D [30%]

^η συμπεριλαβὼν *rell* | συνπεριλαβων **κ**A,B,D [15%] | συμπαράλαβων [5%]

^ι θορυβεῖσθε *rell* | θορυβησθε [5%] CP | θορυβεισθαι B,C [4%] | θορυβισθαι D [1%]

^ι κλάσας **f**⁵⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τον **κ**A,B,C,D [3%] NU

^κ ἄχρις **f**⁵⁵ (C)D [97%] HF,OC,TR,CP | ἄχρι **κ**A,B [3%] RP,NU | one other variant

13 Ἡμεῖς δὲ προσελθόντες¹ ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀνήχθημεν εἰς^m τὴν Ἄσσον,ⁿ ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦλον—οὕτως γὰρ ἦν διατεταγμένος,^o μέλλων αὐτὸς πεζεύειν. 14 Ὡς δὲ συνέβαλεν^p ἡμῖν εἰς τὴν Ἄσσον ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς Μιτυλήνην.^q 15 Κάκειθεν ἀποπλεύσαντες, τῇ ἐπιούσῃ κατηντήσαμεν ἀντικρὺ^r Χίου, τῇ δὲ ἑτέρα παρεβάλομεν εἰς Σάμον, καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλίῳ.^{s,t} τῇ ἐχομένῃ^u ἤλθομεν εἰς Μίλητον. 16 (Ἐκρινεν^v γὰρ ὁ Παῦλος παραπλεύσαι τὴν Ἐφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἔσπευδεν γὰρ, εἰ δυνατὸν ἦν^w αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα.)

Miletus

17 Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἐφεσον μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. 18 Ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· «Ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέρας^x ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην, 19 δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης, καὶ πολλῶν^y δακρῶν καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων^z μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων. 20 ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἶκους, 21 διαμαρτυρούμενος^a Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν τὴν εἰς^b Θεὸν μετόνοιαν καὶ πίστιν τὴν^c εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν.^d 22 Καὶ νῦν ἰδοῦ, ἐγὼ δεδεμένος^e τῷ πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά^f μοι μὴ εἰδώς, 23 πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται,^g λέγον^h ὅτι δεσμά με καὶ θλίψειςⁱ μένουσιν. 24 Ἄλλ' οὐδενὸς λόγον^j ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω^k τὴν ψυχὴν μου^l τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς^m

¹ προσελθόντες **F**³⁵ A,B [85%] HF,RP | προελθόντες **K**C [15%] OC,TR,CP,NU | κατελθόντες D

^m εἰς **F**³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐπὶ **KA,B,C** [5%] NU

ⁿ ἄσσον *rell* | ἄσον [10%] | θασον [15%] | θασσον [5%] | two other spellings

^o ἦν διατεταγμένος **F**³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA(B)** [4%] NU | ~ εντεταλμενος I C

^p συνέβαλεν **F**³⁵ C,D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | συνεβαλλεν A,B [10%] NU | συνεβαλλον **K**

^q μιτυληνην *rell* | μιτυληνην A [11%] CP | at least six further spellings

^r ἀντικρῦ **F**³⁵ [82%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀντικρυς **KA,B,C,D** [18%] NU

^s τρωγυλιῳ **F**³⁵ [20%] OC | τρωγυλλιω [30%] HF,RP,TR | τρογυλιω [13%] | τρογυλλιω [18%] | τρογγυλιω [13%] CP | --- **KA,B,C** (6.1%) NU | seven other spellings D [2%]

^t καὶ μείναντες ἐν τρωγυλιῳ **F**³⁵ D (93.8%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** (6.2%) NU

^u τῇ ἐχομένῃ **F**³⁵ (85.4%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 δε 2 **KA,B,C** (4%) NU | 1 ἐρχομενη D (9.1%) | 1 δε ἐρχομενη (1.3%) | two other variants

^v ἐκρινεν **F**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κεκρικει **KA,C** [4%] NU | κεκρει B | καικριρι D

^w ἦν **F**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | εἶη **KA,B,C** [4%] NU | εἰς D | --- [1%]

^x ἡμερας **F**³⁵ [20%] | 1 ἀφ **KA,B,C(D)** [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^y πολλῶν **F**³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,D** [3%] NU

^z συμβαντων (D) *rell* | συμβαιντων C [15%] | συμβεβηκατων [1%]

^a διαμαρτυρομενος *rell* | διαμαρτυραμενος [30%] | διαμαρτυρουμενος D [1%]

^b εἰς **F**³⁵ **KB,C** [45%] NU | 1 τον A,D [55%] HF,RP,OC,TR,CP (OC is in small print)

^c τῇ **F**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR | --- **KA,B,C(D)** [4%] CP,NU

^d ἰησον **F**³⁵ B [75%] HF,RP,NU | 1 χριστον **KA,C(D)** [25%] OC,TR,CP (OC is in small print)

^e ἐγὼ δεδεμενος **F**³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B,C** [5%] NU

^f συναντησοντα *rell* | συναντησαντα A,D [30%] | συμβησομενα C [2%]

^g διαμαρτυρεται **F**³⁵ [79%] HF,RP,OC,TR | 1 μοι **KA,B,C,D** [15%] CP,NU | διαμαμαρτυρηται [2%] | διεμαρτυρατο μοι A [2%] | three other variants [2%]

^h λεγον *rell* | λεγων D [30%]

ⁱ με καὶ θλίψεις **F**³⁵ [83%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 (**K**)A(B)C(D) [17%] NU

^j λογον **F**³⁵ A,D (89.9%) HF,RP,OC,TR,CP | λογου **KB,C** (2.9%) NU | τουτων I (6.9%) | one other variant

^k ποιουμαι ουδε εχω **F**³⁵ (95.6%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 321 A(D) (2.3%) | 1 **KB,C** (1.5%) NU

^l μου **F**³⁵ D (87%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** (13%) NU

^m ὡς *rell* | ὡστε [20%] | ὡς το C | του D

τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς,ⁿ καὶ τὴν διακονίαν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ διαμαρτύρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

25 »Καὶ νῦν ἰδοῦ, ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες ἐν οἷς διήλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.^o 26 Διὸ^p μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ὅτι καθαρὸς ἐγὼ^q ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· 27 οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ.^r 28 Προσέχετε^s οὖν^l ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ^u ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.^v 29 Ἐγὼ γὰρ^w οἶδα τοῦτο,^x ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. 30 Καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. 31 Διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην, μετὰ δακρύων, νουθετῶν ἕνα ἕκαστον.

32 »Καὶ τὰ νῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί,^y τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι^z καὶ δοῦναι ὑμῖν^a κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν. 33 Ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα. 34 Αὐτοῖ^b γινώσκετε ὅτι ταῖς χρεῖαις μου, καὶ τοῖς οὖσιν μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. 35 Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν ὅτι οὕτως κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τοῦ λόγου^c τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς εἶπεν, «Μακάριόν ἐστιν μᾶλλον διδόναι^d ἢ λαμβάνειν.»

36 Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεῖς τὰ γόνατα αὐτοῦ, σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο. 37 Ἰκανὸς δὲ κλαυθμὸς ἐγένετο^e πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου κατεφίλουσαν αὐτόν, 38 ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. Προέεμπον δὲ αὐτόν εἰς τὸ πλοῖον.^f

Paul is warned—again

21 Ἦς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶ,^g τῇ δὲ ἐξῆς εἰς τὴν Ῥόδον, κάκειθεν εἰς Πάταρα. 2 Καὶ εὐρόντες πλοῖον διαπερῶν^h εἰς Φοινίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν.

ⁿ μετὰ χαρᾶς **f**³⁵ C (97.1%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,D** (2.9%) NU [Observe how the attestation in ( ) fluctuates among these four variant sets, all in one verse.]

^o τοῦ θεοῦ **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [3%] NU | 1 ἰησοῦ D

^p διο **f**³⁵ C [80%] HF,OC,TR | διοτι **KA,B** [20%] RP,NU | 1 και CP | αχρι ουν D

^q εγω **f**³⁵ A [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ειμι **KB,C,D** [5%] NU | 1 ειμι [1%]

^r υμιν πασαν την βουλην του θεου **f**³⁵ A [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 234561 **KB,C(D)** [3%] NU

^s προσεχετε *rell* | προσεχετα D [15%]

^t ουν **f**³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,D** [3%] NU

^u κυριου και θεου **f**³⁵ [89%] HF,RP,OC,CP | 3 **KB** [7%] TR,NU | 1 A,C,D [4%]

^v ιδιου αιματος **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 του 1 **KA,B,C,D** [5%] NU

^w εγω γαρ **f**³⁵ (95.8%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 **KA,C,D** (4%) NU | ~ οτι 1 B

^x τουτο **f**³⁵ (92.3%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C,D** (7.7%) NU

^y αδελφοι **f**³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,D** [4%] NU

^z εποικοδομησαι **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | οικοδομησαι **KA,B,C(D)** [4%] NU

^a υμιν **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | την **KA,B** [2%] NU | 1 την C [1%] | --- D [1%]

^b αυτοι **f**³⁵ **KA,B,C** [85%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 δε [5%] TR | 1 γαρ [10%]

^c του λογου **f**³⁵ [22%] | των λογων **KA,B,C,D** [23%] HF,RP,TR,NU | τον λογον [55%] OC,CP

^d μαλλον διδοναι *rell* | ~ 21 [8%] TR

^e κλαυθμος εγενετο **f**³⁵ **KA,B,C,D** [20%] NU | ~ 21 [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^f CP omits the last sentence.

^g κω **f**³⁵ **KA,B,C,D** [50%] OC,CP,NU | κων [50%] HF,RP,TR

^h διαπερων *rell* | διαπερον [10%] CP | two other variants

3 Αναφανέντεςⁱ δὲ τὴν Κύπρον καὶ καταλιπόντες^j αὐτὴν εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς Συρίαν καὶ κατήχημεν^k εἰς Τύρον, ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον^l ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον. 4 Καὶ ἀνευρόντες^m μαθητάς, ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτὰ· οἵτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ Πνεύματος μὴ ἀναβαίνεινⁿ εἰς Ἱερουσαλήμ.^o 5 Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων, σὺν γυναιξίν καὶ τέκνοις, ἕως ἕξω τῆς πόλεως, καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν προσηζάμεθα.^p 6 Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους,^q ἐπέβημεν^r εἰς τὸ πλοῖον, ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

7 Ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες ἀπὸ Τύρου, κατηγήσαμεν εἰς Πτολεμαῖδα· καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφοὺς ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ' αὐτοῖς. 8 Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες, ἤλθομεν^s εἰς Καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ^t (ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ), ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ. 9 (Τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες^u προφητεύουσαι.)

Agabus

10 Ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν^v ἡμέρας πλείους, κατήλθεν τις ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης ὀνόματι Ἄγαβος. 11 Καὶ ἔλθων πρὸς ἡμᾶς καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δῆσας τε αὐτοῦ^w τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας^x εἶπεν, «Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· «Τὸν ἄνδρα οὗ ἔστιν ἡ ζώνη αὕτη οὕτως δῆσουσιν ἐν^y Ἱερουσαλήμ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν.» » 12 Ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν, ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι, τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ. 13 Ἀπεκρίθη τε^z ὁ Παῦλος· «Τί ποιεῖτε, κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐτοίμως ἔχω^a ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.» 14 Μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν εἰπόντες, «Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου^b γενέσθω.»^c

ⁱ αναφανέντες **f**⁵⁵ A,C [92%] HF,RP,OC,CP | αναφανάντες **KB** [8%] TR,NU

^j καταλιπόντες *rell* | καταλειπόντες A [15%]

^k κατήχημεν **f**⁵⁵ C [87%] HF,RP,OC,TR,CP | κατήλομεν **KA,B** [3%] NU | --- [10%]

^l ἡν το πλοῖον **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 **KA,B,C** [5%] NU

^m καὶ ἀνευρόντες **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,CP | 12 τοὺς [1%] OC,TR | ~ 2 δε τοὺς **KA,B,C** [4%] NU | 1 εὐρόντες [5%] (OC is in small print)

ⁿ ἀναβαίνειν **f**⁵⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐπιβαίνειν (**κ**)A,B,C [2%] NU

^o ἱερουσαλήμ **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,TR,CP | ιεροσολυμα **KA,B,C** [5%] OC,NU

^p προσηζάμεθα **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | προσεζάμενοι **KA,B,C** [5%] NU

^q καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους **f**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ ἀπῆσπασάμεθα 31 **κ(A)B(C)** [4%] NU

^r ἐπέβημεν **f**⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀνεβήμεν **KA,C** [4%] NU | ἐνεβήμεν B [3%] | one other variant

^s ἤλθομεν **f**⁵⁵ **KA(B)C** (38.8%) OC,CP,NU | οἱ περὶ τὸν παῦλον ἤλθον (46.4%) HF,RP,TR | οἱ περὶ τὸν παῦλον ἤλθομεν (13.3%) | οἱ ἀποστολοὶ (ἀπο τυροῦ) ἤλθον (1.1%) | one other reading (0.4%)

The third variant would appear to be a not very felicitous conflation. The first variant best fits the context—since the beginning of the chapter, and before, the main participants have been presented in the first person plural. The closest finite verb on each side of the variant in question is *εμείναμεν*, 1st plural. The information in the second variant is unnecessary but not objectionable; if it were original there would be no need to change it. Of course, if the first variant were original there would be no need to change it either, unless some felt it was time to remind the reader who “we” was referring to. More likely it was the influence of the Lectionaries, since they have precisely the second variant (while all three ancient versions have the first one).

^t εὐαγγελιστοῦ *rell* | 1 τοῦ [5%] TR

^u θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες **f**⁵⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 132 **KA,B** [5%] NU | ~ 213 C | one other variant

^v ἡμῶν **f**⁵⁵ (84.6%) HF,RP,OC,TR,CP | --- A,B,C (14.4%) NU | αὐτῶν **κ** (0.4%) | two other variants (0.6%)

^w τε αὐτοῦ **f**⁵⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | εαυτοῦ **KA,B,C,D** [10%] NU | 2 [1%]

^x τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας **f**⁵⁵ **KB,C,D** [85%] HF,RP,OC,CP,NU | ~ 45312 A [15%] TR

^y ἐν *rell* | εἰς D [1%] OC

^z ἀπεκρίθη τε **f**⁵⁵ [92%] HF,RP,OC,CP | 1 δε [5%] TR | ~ τότε 1 **KA,B** [2%] NU | ~ τότε 1 δε C [1%] | D is wild

^a εἰς ἱερουσαλήμ ἐτοιμῶς ἔχω *rell* | ~ 3412 A [5%] CP

^b τὸ θέλημα τοῦ κυρίου **f**⁵⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 3412 **KA,B,C** [4%] NU

^c γενεσθῶ **f**⁵⁵ [73%] HF,RP,TR,CP | γινεσθῶ C [25%] OC,NU | γεινεσθῶ **KA,B,D** [2%]

Jerusalem

15 Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι^d ἀνεβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλήμ.^e
 16 Συνήλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες^f παρ' ᾧ ξενισθῶμεν,
 Μνάσωνί τινι Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ. 17 Γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀσμένως
 ἐδέξαντο^g ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί. 18 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆει ὁ Παῦλος, σὺν ἡμῖν, πρὸς Ἰάκωβον,
 πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. 19 Καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἕν
 ἕκαστον ὃν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ.

Paul submits to a false agenda

20 Οἱ δὲ ἀκούσαντες^h ἐδόξαζον τὸν Κύριον,ⁱ εἰπόντες^j αὐτῷ· «Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι
 μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων^k τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου
 ὑπάρχουσιν· 21 κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέος^l τοὺς
 κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτούς τὰ τέκνα μηδὲ τοῖς ἔθεσιν^m
 περιπατεῖν. 22 Τί οὖν ἐστίν; Πάντως δεῖ πλῆθος συνελθεῖν·ⁿ ἀκούσονται γὰρ^o ὅτι
 ἐλήλυθας. 23 Τοῦτο οὖν ποίησον ὃ σοι λέγομεν· Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες εὐχρῆν
 ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν. 24 Τούτους παραλαβὼν ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον^p ἐπ'
 αὐτοῖς ἵνα ξυρήσωνται^q τὴν κεφαλὴν, καὶ γνῶσιν^r πάντες ὅτι ὢν κατήχηνται περὶ σοῦ
 οὐδὲν ἐστίν· ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς τὸν νόμον φυλάσσω.^s 25 Περὶ δὲ τῶν
 πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρίναντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς, εἰ
 μὴ φυλάσσεσθαι αὐτούς τό τε εἰδωλόθυτον καὶ τὸ^u αἷμα καὶ πνικτὸν καὶ πορνείαν.»

Paul arrested

26 Τότε ὁ Παῦλος παραλαβὼν^v τοὺς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἀγνισθεῖς
 εἰσῆει εἰς τὸ ἱερόν, διαγγέλλων^w τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγνισμοῦ, ἕως οὗ
 προσηνέχθη ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἢ προσφορά. 27 Ὡς δὲ ἡμελλον^x αἱ ἐπτὰ ἡμέραι
 συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα

^d ἐπισκευασαμενοι f⁵⁵ A,B [90%] HF,RP,OC,CP,NU | ἐπισκευασαμενον K | ἀποσκευασαμενοι [5%] TR |
 παρασκευασαμενοι C [2%] | ἀποταξαμενοι D | two other variants

^e ἱερουσαλημ f⁵⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ἱεροσολυμα KA,B,C [7%] NU

^f ἄγοντες *rell* | ἀγαγοντες CP

^g ἐδέξαντο f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπεδέξαντο KA,B,C [5%] NU

^h ἀκούσαντες *rell* | ακουοντες [23%]

ⁱ κυριον f⁵⁵ D [70%] HF,RP,OC,TR | θεον KA,B,C [30%] CP,NU

^j ειποντες f⁵⁵ C,D [60%] HF,RP | ειπον τε A,B [37%] OC,TR,CP,NU | ειπαν τε K [2%] | two other variants

^k ιουδαιων f⁵⁵ (88.1%) HF,RP,OC,TR,CP | εν τοις ιουδαιοις A,B,C (6.9%) NU | --- K (2.1%) | των Ι (1.9%) | ιουδαιοι
 (0.8%) | εν τη ιουδαια D

^l μουσσεως f⁵⁵ [25%] | μουσσεως KB,C [45%] HF,RP,OC,NU | μωσσεως A,D [30%] TR,CP

^m εθεσιν *rell* | εθνεσιν D [15%]

ⁿ δει πληθος συνελθειν f⁵⁵ D [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 132 KA [4%] | --- B,C [2%] NU

^o γαρ f⁵⁵ A,D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- (K)B,C [4%] NU

^p δαπανησον *rell* | δαπανισον [14%]

^q ξυρησωνται f⁵⁵ A,C [62%] HF,RP,OC,TR,CP | ξυρησονται KB [18%] NU | ξυρισωνται [18%] | ξυρισονται [2%] |
 ξυρονται D

^r γνωσιν f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | γνωσονται KA,B,C,D [5%] NU

^s τον νομον φυλασσων f⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 KA,B,C,D [10%] NU

^t μηδεν τοιουτον (τοιουτο C 5.5% RP,HF) τηρειν αυτους ει μη (αλλα 4.6%) f⁵⁵ (C)D (97.9%) (HF,RP)OC,TR,CP | ---
 KA,B (2.1%) NU

^u το f⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C,D [4%] NU

^v ο παυλος παραλαβων *rell* | ~ 312 [32%] | 23 D [5%]

^w διαγγελλων *rell* | διαγγελων [25%] CP

^x ημελλον f⁵⁵ [33%] | εμελλον KA,B,C [60%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | εμελλων [7%] | D is wild

τὸν ὄχλον καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας,^γ 28 κράζοντες· «Ἄνδρες Ἰσραηλίται, βοηθεῖτε. Οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ^δ διδάσκων. Ἔτι τε καὶ Ἑλληνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ κεκοίνωκεν^ε τὸν ἅγιον τόπον τούτον.» 29 (Ἦσαν γὰρ ἐωρακότες^β Τρόφιμον^ς τὸν Ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος.)

30 Ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου εἶλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. 31 Ζητούντων δὲ^δ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπειρας^ς ὅτι ὅλη συγκέχυται^ς Ἱερουσαλήμ· 32 ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχους,^ς κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς· οἱ δέ, ἰδόντες τὸν χιλιάρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν Παῦλον. 33 Ἐγγίσας δὲ^δ ὁ χιλιάρχος ἐπέλαβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσεν δεθῆναι ἀλύσειν δυσίν, καὶ ἐπυνθάνετο τίς ἂν^ι εἴη καὶ τί ἐστιν πεποιηκός. 34 Ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐβόων^ι ἐν τῷ ὄχλῳ· μὴ δυνάμενος δὲ^κ γνῶναι τὸ ἀσφαλές, διὰ τὸν θόρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν. 35 Ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη βαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου. 36 Ἠκολούθει^ι γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ κράζον,^μ «Αἶρε αὐτόν.»

37 Μέλλων δὲ^ν εἰς τὴν παρεμβολήν εισάγεσθαι,^ο ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ, «Εἰ ἔξεστίν μοι εἰπεῖν^ρ πρὸς σε;» Ὁ δὲ ἔφη· «Ἑλληνιστὶ γινώσκεις; 38 Οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν Σικαρίων;» 39 Εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος, «Ἐγὼ ἄνθρωπος μὲν εἰμι Ἰουδαῖος, Ταρσεὺς τῆς Κιλικίας, οὐκ ἀσήμου^ι πόλεως πολίτης· δέομαι δέ^ς σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν.» 40 Ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος ἐστῶς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν κατέσεισεν τῇ χειρὶ τῷ λαῷ· πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσεφώνει^ς τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ λέγων·

Paul addresses the mob

22 1 «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νυνὶ^ι ἀπολογίας.» 2 Ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ προσεφώνει^ι αὐτοῖς,

^γ ἐπ αὐτον τας χειρας f³⁵ NA,B,C,D [75%] NU | ~ 3412 [25%] HF,RP,OC,TR,CP

^δ πανταχου f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | πανταχη NA,B,C,D [10%] NU | one other variant

^ε κεκοινωκεν *rell* | κεκοινονηκεν (κ) [20%] | εκοινονησεν D

^β εωρακότες f³⁵ [85%] HF,RP,OC,CP | προεωρακότες NA,B,C,D [10%] TR,NU | εωρακατες [5%]

^ς τροφιμον *rell* | τροφιμον [18%]

^δ δε f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τε NA,B [3%] NU | και D

^ς σπειρας f³⁵ [30%] | σπειρης (κ)A,B,D [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^ς συγκεχυται f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | συγγυνηται (κA)B(D) [2%] NU | two other variants

^ς εκατονταρχους f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | εκατονταρχας NA,B,D [3%] NU | εκατονταρχην [1%]

^δ εγγισας δε f³⁵ [92%] HF,RP,OC,CP | ~ τοτε 1 NA,B,D [8%] TR,NU

^ι αν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,D [4%] NU

^ι εβωον f³⁵ [77%] HF,RP,OC,TR,CP | εβουον [15%] | επεφωουον NA,B,D [6%] NU | επιβωον [2%]

^κ δυναμενος δε f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | δυναμενου 2 αυτου NA,B(D) [4%] NU

^ι ηκολουθει *rell* | ηκολουθη [30%] | ηκολουθη κD [1%]

^μ κραζον f³⁵ D [78%] HF,RP,OC,TR,CP | κραζοντες NA,B [5%] NU | κραζων [17%]

^δ δε f³⁵ [40%] | τε NA,B,D [58%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | --- [2%]

^ο εις την παρεμβολην εισαγεσθαι f³⁵ [20%] | ~ 4123 NA,B,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^ρ ειπειν f³⁵ [80%] HF,RP,CP | 1 τι NA,B [20%] OC,TR,NU | λαλησαι D

^ι ασημου *rell* | ασιμου [35%] | --- D

^ς δε *rell* | --- [20%]

^ς προσεφωνει f³⁵ [40%] RP | προσεφωνησεν NA,B,D [60%] HF,OC,TR,CP,NU

^ι νυνι f³⁵ NA,B(D) [95%] HF,RP,OC,CP,NU | νυν [5%] TR

^ι προσεφωνει *rell* | προσφωνει D [40%] | προσεφωνησεν [3%] | προσφωνησεν [3%]

μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν. Καί φησιν· 3 «Ἐγὼ μὲν^v εἰμι ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος^w ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, πεπαιδευμένος κατὰ^x ἀκρίβειαν τοῦ πατρῷου νόμου, ζηλωτῆς ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον· 4 ὃς ταύτην τὴν Ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδιδούς εἰς φυλακὰς ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας, 5 ὡς καὶ^y ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι^z καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον·^a παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν. 6 Ἐγένετο δὲ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι^b τῇ Δαμασκῷ, περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιεστράψαι φῶς ἰκανὸν περὶ ἐμέ. 7 Ἔπεσον^c τε εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι, «Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις;» 8 Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην, «Τίς εἶ, Κύριε;» Εἶπέν τε πρὸς με, «Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.» 9 Οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθέασαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο·^d τὴν δὲ φωνὴν^e οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. 10 Εἶπον δέ, «Τί ποιήσω, Κύριε;» Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν πρὸς με, «Ἀναστὰς πορεύου εἰς Δαμασκόν, κάκει σοι λαληθήσεται περὶ πάντων ὧν τέτακται^f σοι ποιῆσαι.» 11 Ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενοι ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἤλθον εἰς Δαμασκόν. 12 Ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ εὐσεβῆς^g κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων ἐν Δαμασκῷ^h Ἰουδαίων, 13 ἐλθὼν πρὸς με καὶ ἐπιστὰς εἶπέν μοι, «Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον.» Κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν. 14 Ὁ δὲ εἶπεν· «Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατοⁱ σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν Δίκαιον, καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. 15 Ὅτι ἔση μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὧν ἐώρακας καὶ ἤκουσας. 16 Καὶ νῦν τί μέλλεις; Ἀναστὰς, βάπτισαι καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.»^j

17 »Ἐγένετο δὲ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει 18 καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι, «Σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέξονται σοὶ τὴν^k μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ.» 19 Κἀγὼ εἶπον· «Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δαίρων^l κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστευόντας εἰς^m σέ· 20 καὶ ὅτε ἐξεχεῖτοⁿ τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός^o σου, καὶ

^v μὲν **f**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,D** [4%] NU

^w γεγεννημενος (D) *rell* | γεγεννημενος [25%]

^x κατὰ *rell* | δε 1 [40%]

^y καὶ *rell* | --- CP

^z μαρτυρεῖ μοι *rell* | ~ 21 CP

^a πρεσβυτεριον *rell* | πρεσβυτερειον B [25%]

^b ἐγγιζοντι *rell* | ἐγγυζοντι CP

^c ἐπεσον **f**⁵⁵ (D) [45%] OC,TR,CP | ἐπεσα **KA,B** [50%] HF,RP,NU | three other variants [5%]

^d καὶ ἐμφοβοὶ ἐγενοντο **f**⁵⁵ D (88.2%) HF,RP,OC,TR,CP | 12 γενομενοι (1.5%) | --- (**K**)A,B (10.3%) NU

^e δε φωνην *rell* | ~ 21 CP

^f περὶ παντων ὧν τετακται (B) *rell* | τι σε δεῖ [16%] | τι σε εδει [5%] | τις σε δεῖ [5%] | σοι δεῖ [5%]

^g εὐσεβης **f**⁵⁵ [44%] RP,OC,TR | εὐσεβεις [5%] | εὐλαβης **KB** [50%] HF,CP,NU | --- A [1%]

^h ἐν δαμασκῷ **f**⁵⁵ [75%] HF,OC,CP | --- **KA,B** [25%] RP,TR,NU (OC is in small print)

ⁱ προεχειρισατο *rell* | προεχειρησατο A [12%] | two other variants

^j του κυριου **f**⁵⁵ [79%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτου **KA,B** [6%] NU | 2 [15%]

^k την **f**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [4%] NU

^l δαιρων **f**⁵⁵ [25%] CP | δερων **KA,B** [75%] HF,RP,OC,TR,NU

^m εἰς **f**⁵⁵ [20%] | ἐπι **KA,B** [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

ⁿ ἐξεχετο **f**⁵⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐξεχυνετο **KA,B** [1%] NU | ἐξεχυνετο [2%] | at least five further spellings [5%]

^o μαρτυρος *rell* | πρωτομαρτυρος [10%] CP

αὐτὸς ἤμην ἐφεστῶς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ,^p καὶ^q φυλάσσω τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν.» 21 Καὶ εἶπεν πρὸς με, «Πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε.» »

A Roman citizen

22 Ἦκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν λέγοντες, «Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, οὐ γὰρ καθῆκεν^r αὐτὸν ζῆν.» 23 Κραυγαζόντων^s δὲ αὐτῶν καὶ ριπτούντων^u τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, 24 ἐκέλευσεν ὁ χιλιάρχος ἀγεσθαι αὐτόν^v εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπὼν^w μάλιστα ἀνετάζεσθαι αὐτόν, ἵνα ἐπιγῶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐπεφώνουν αὐτῷ. 25 Ὡς δὲ προέτειναν^x αὐτόν τοῖς ἱμαῖν, εἶπεν πρὸς τὸν ἐστῶτα ἑκατόνταρχον ὁ Παῦλος, «Εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;» 26 Ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος,^y προσελθὼν τῷ χιλιάρχῳ ἀπήγγειλεν^z λέγων, «Ὅρα^a τί μέλλεις ποιεῖν, ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος Ῥωμαῖός ἐστιν.» 27 Προσελθὼν δὲ ὁ χιλιάρχος εἶπεν αὐτῷ, «Λέγε μοι, εἰ^b σὺ Ῥωμαῖός εἶ;» Ὁ δὲ ἔφη, «Ναί.» 28 Ἀπεκρίθη τε^c ὁ χιλιάρχος, «Ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην.» Ὁ δὲ Παῦλος ἔφη, «Ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι.»^d 29 Εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες αὐτόν ἀνετάζειν· καὶ ὁ χιλιάρχος δὲ^e ἐφοβήθη, ἐπιγνοὺς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν καὶ ὅτι ἦν αὐτόν^f δεδεκώς.

The Sanhedrin

30 Τῇ δὲ ἐπαύριον, βουλόμενος γινῶναι τὸ ἀσφαλές τὸ τί κατηγορεῖται ὑπὸ^g τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν^h καὶ ἐκέλευσεν ἐλθεῖνⁱ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πᾶν^j τὸ συνέδριον αὐτῶν,^k καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον ἔστησεν εἰς αὐτούς.

23 1 Ἀτενίσας δὲ ὁ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ^l εἶπεν, «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ πάση συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ Θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.» 2 Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας ἐπέταξεν τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. 3 Τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπεν· «Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοῖχε κεκονιαμένε· καὶ σὺ κᾄθη

^p τὴ ἀναιρέσει αὐτοῦ f³⁵ (97.7%) HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B (2.3%) NU

^q καὶ f³⁵ KA,B,D [25%] OC,TR,NU | --- [75%] HF,RP,CP

^r καθῆκεν *rell* | καθῆκον [20%] TR | καθῆκει [2%]

^s κραυγαζόντων f³⁵ KA,B,D [82%] OC,TR,NU | κραζόντων C [16%] HF,RP,CP | three other variants [2%]

^t δε f³⁵ KD [99%] HF,RP,OC,TR,CP | τε A,B,C [1%] NU

^u ριπτούντων (B) *rell* | ριπτοντων (D) [30%] OC | two other variants

^v ὁ χιλιάρχος ἀγεσθαι αὐτόν f³⁵ [20%] | ~ 4123 [74%] HF,RP,OC,TR,CP | 12 εἰσαγεσθαι 4 KA(B)C(D) [6%] NU

^w εἰπὼν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | εἶπας KA,B,C,D [4%] NU | εἶπε δε [1%]

^x προετειναν f³⁵ (K)B [30%] OC,CP,NU | προετεινεν [30%] HF,RP,TR | προετεινεν [27%] | προσετειναν C(D) [3%] | προσεινεν A [5%] | three other variants [5%]

^y ἑκατονταρχος f³⁵ B [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ἑκατονταρχης KA,C,D [2%] NU

^z τῷ χιλιάρχῳ ἀπήγγειλεν f³⁵ (K)A(B)C(D) [20%] NU | ~ 312 [73%] HF,RP,OC,TR,CP | 12 ἀνηγγειλεν [2%] | ~ ἀνηγγειλεν 12 [5%]

^a ὄρα f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [5%] NU

^b εἰ f³⁵ [65%] HF,RP,OC,TR | --- KA,B,C,D [35%] CP,NU

^c τε f³⁵ [80%] HF,RP,OC,TR,CP | δε KB,C [13%] NU | --- A [7%] | καὶ (D)

^d γεγέννημαι *rell* | γεγεννημαι A [18%] | γεγεννημε C [2%]

^e δε *rell* | --- K [2%] CP

^f ἦν αὐτόν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 KA,B,C [4%] NU

^g ὑπο f³⁵ KA,B,C [30%] NU | παρὰ [70%] HF,RP,OC,TR,CP

^h ἀπο τῶν δεσμῶν f³⁵ (90.1%) HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C (9.9%) NU

ⁱ ἐλθεῖν f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | συνελθεῖν KA,B,C [5%] NU | συνεισελθεῖν [2%]

^j παν f³⁵ KA,B,C [20%] NU | ὅλον [80%] HF,RP,OC,TR,CP

^k αὐτόν f³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [12%] NU

^l ὁ παῦλος τῷ συνεδρίῳ f³⁵ (85.9%) HF,RP,OC,TR,NU | 234 B (9%) CP | ~ 3412 KA,C (5%)

κρίνων^m με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι.» 4 Οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον,ⁿ «Τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ λοιδορεῖς;» 5 Ἐφη τε ὁ Παῦλος· «Οὐκ ἦδριν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεὺς· γέγραπται γάρ,^o ᾠδροντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἔρεις κακῶς.»

6 Γνοὺς δὲ ὁ Παῦλος ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶν Φαρισαίων, τὸ δὲ ἕτερον Σαδδουκαίων,^p ἔκραζεν^q ἐν τῷ συνεδρίῳ, «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου·^r περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ^s κρίνομαι.» 7 Τοῦτο δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος,^t ἐγένετο στάσις τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων,^u καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. 8 (Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσιν μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε^v ἄγγελον μήτε πνεῦμα, Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσιν τὰ ἀμφότερα.) 9 Ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη, καὶ ἀναστάντες^w οἱ γραμματεῖς^x τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων διεμάχοντο λέγοντες, «Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ^y πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν.»^z 10 Πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως,^a εὐλαβηθεῖς^b ὁ χιλιάρχος μὴ διασπασθῆ ὁ Παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσεν τὸ στράτευμα καταβῆναι καὶ^c ἀρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν.

A plot exposed

11 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ Κύριος εἶπεν, «Θάρσει Παῦλε,^d ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτως σε δεῖ^e καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι.» 12 Γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντές τινες τῶν Ἰουδαίων συστροφῆν,^f ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς^g μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀνέλωσιν^h τὸν Παῦλον. 13 Ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκονταⁱ οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν^j πεποικότες.^k 14 οἵτινες προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς^l πρεσβυτέροις εἶπον·^m «Ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς μηδεὶνὸς γεύσασθαι ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον. 15 Νῦν οὖν, ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ

^m κρίνων *rell* | κρίνον [20%]

ⁿ εἶπον *rell* | εἶπαν **KB** [5%] **NU**

^o γάρ **f**³⁵ **C** [95%] **HF,RP,OC,TR,CP** | 1 **οτι** **KA,B** [5%] **NU**

^p φαρισαίων το δε ετερον σαδδουκαίων **f**³⁵ [20%] | ~ 52341 **KA,B,C** [80%] **HF,RP,OC,TR,CP,NU**

^q ἐκραζεν **f**³⁵ **A** [98%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ἐκραζεν **KB,C** [2%] **NU**

^r φαρισαίου **f**³⁵ [97%] **HF,RP,OC,TR,CP** | φαρισαίων **KA(B)C** [3%] **NU**

^s ἐγὼ **f**³⁵ **KA** [99%] **HF,RP,OC,TR,CP[NU]** | --- **B,C** [1%]

^t λαλήσαντος **f**³⁵ **C** [86%] **HF,RP,OC,TR,CP** | λαλουντος **B** [10%] | εἰποντος (**K**)**A** [4%] **NU**

^u φαρισαίων και των σαδδουκαίων **f**³⁵ [48%] **HF,OC,TR** | 1 [25%] **RP** | ~ 4231 [7%] | 124 **A(B)C** [15%] **NU** | ~ 421 **K** [5%] **CP**

^v μήτε **f**³⁵ **KA,B,C** [25%] **OC,NU** | μηδε [75%] **HF,RP,TR,CP**

^w ἀναστάντες **f**³⁵ [93%] **HF,RP,OC,TR,CP** | 1 **τινες** **KA,B(C)** [7%] **NU**

^x οἱ γραμματεῖς **f**³⁵ [49%] **HF,RP,OC,TR,CP** | 2 [45%] | τῶν γραμματεῶν **KB(C)** [4%] **NU** | --- **A** [2%]

^y δε *rell* | 1 και **CP**

^z μη θεομαχῶμεν **f**³⁵ (95.6%) **HF,RP,OC,TR,CP** | --- **KA,B,C** (4.4%) **NU**

^a γενομένης στάσεως **f**³⁵ [95%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ~ 21 **A,C** | γινομένης 2 (**K**)(**B**) [5%] **NU**

^b εὐλαβηθεῖς **f**³⁵ [93%] **HF,RP,OC,TR,CP** | φοβηθεῖς (**K**)**A,B,C** [7%] **NU**

^c καταβῆναι και **f**³⁵ [95%] **HF,RP,OC,CP** | καταβαν **KA,B,C** [5%] **TR,NU**

^d παυλε **f**³⁵ [95%] **HF,RP,OC,TR,CP** | --- **KA,B,C** [5%] **NU**

^e σε δεῖ *rell* | ~ 21 **CP**

^f τινες των ιουδαίων συστροφην **f**³⁵ [86%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ~ 4123 (**Φ**⁴⁸) [4%] | ~ 4 **οι ιουδαιοι** **KA,B,C** [10%] **NU**

^g εαυτους **f**³⁵ **C** [25%] | 1 **λεγοντες** **Φ**⁴⁸**KA,B** [75%] **HF,RP,OC,TR,CP,NU**

^h ανελωσιν **f**³⁵ (**A**) [20%] | αποκτεινωσιν (**K**)**B,C** [80%] **HF,RP,OC,TR,CP,NU** | **απεκτεινας** **Φ**⁴⁸

ⁱ τεσσαρακοντα **f**³⁵ [97%] **HF,RP,OC,TR,CP** | τεσσαρακοντα **KA,B,C** [3%] **NU**

^j συνωμοσιαν *rell* | συνομοσιαν [35%] | two other variants | --- **Φ**⁴⁸ is wild

^k πεποικότες **f**³⁵ [85%] **HF,RP,OC,TR,CP** | ποιησαμενοι **KA,B,C** [5%] **NU** | ποιησαντες [9%] | three other variants **Φ**⁴⁸ [1%]

^l τοις *rell* | --- **CP**

^m εἶπον *rell* | εἶπαν **Φ**⁴⁸**KA,B,C** [15%] **NU**

χιλιάρχω, σὺν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὐριονⁿ καταγάγη αὐτόν^o πρὸς^p ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δέ, πρὸ τοῦ ἐγγίσει αὐτόν, ἔτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν.»

16 Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ἔνεδρον,^q παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολήν, ἀπήγγειλεν τῷ Παύλῳ. 17 Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἓνα τῶν ἑκατοντάρχων ἔφη, «Τὸν νεανίαν^r τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον, ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι^s αὐτῷ.» 18 Ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτόν ἤγαγεν πρὸς τὸν χιλιάρχον καὶ φησιν, «Ὁ δέσμιος Παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠρώτησεν τοῦτον τὸν νεανίαν^r ἀγαγεῖν πρὸς σε, ἔχοντά τι λαλήσαι σοι.» 19 Ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρός αὐτοῦ, ὁ χιλιάρχος καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν ἐπυνθάνετο, «Τί ἐστὶν ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαι μοι;» 20 Εἶπεν δὲ ὅτι «Οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαι σε ὅπως αὐριον εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃς τὸν Παῦλον,^u ὡς μέλλοντές^v τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ. 21 Σὺ οὖν μὴ πεισθῆς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσιν γὰρ αὐτόν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους^w τεσσαράκοντα,^x οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μῆτε φαγεῖν μῆτε πιεῖν ἕως οἷ ἀνέλωσιν αὐτόν· καὶ νῦν ἔτοιμοί εἰσιν^y προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.» 22 Ὁ μὲν οὖν χιλιάρχος ἀπέλυσεν^z τὸν νεανίαν^a παραγγείλας, «Μηδενὶ ἐκλαλήσαι ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρὸς με.»

ⁿ αυριον **f**⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [5%] NU

^o καταγαγη αυτον **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁸**KA,B,C** [35%] CP,NU | ~ 21 [65%] HF,RP,OC,TR

^p προς **f**⁵⁵ **C** [93%] HF,RP,OC,TR,CP | εις **ϕ**⁴⁸**KA,B** [7%] NU

^q το ενεδρον **f**⁵⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | πην ενεδραν **KA,B,C** [8%] NU

^r νεανιαν *rell* | νεανισκον [2%] CP | νεανια [19%] | one other variant

^s τι απαγγεilai **f**⁵⁵ (**κ**)**C** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **A,B** [3%] NU

^t νεανιαν **f**⁵⁵ **B** [85%] HF,RP,OC,TR,CP | νεανισκον **KA** [15%] NU

^u εις το συνεδριον καταγαγῃς τον παυλον **f**⁵⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 564123 **KA,B** [7%] NU | ~ 456123 [5%]

^v 1) μελλοντες **f**⁵⁵ (33.1%) TR,CP

2) μελλοντα (27.2%) HF,RP

3) μελλοντων (17.4%) OC

4) μελλων **A,B** (9.2%)

5) μελλον **κ** (7.5%) NU

6) μελλοντας (5.4%)

(one other) (0.2%)

Rather a dismaying picture—what to do? To begin, the variants are all participial forms of the same verb. The key seems to be the perceived referent or antecedent of the participle. Is it “the Jews”, “the Sanhedrin” or “the commander”? The best answer from the point of view of the grammar is evidently “the Jews”, which would require a masc., nom., plural form—the only candidate is variant 1). However, there were those who took the referent to be “the Sanhedrin”—the Alexandrian MSS have συνεδριον next to the participle, separated only by *ως*. The grammar requires a neuter, acc., sg. form—variant 5). But, the Sanhedrin was made up of men, so perhaps some decided it would be more appropriate to make it plural—variant 2); and maybe even masc. besides—variant 6) [might this be assimilation to verse 15?]. Variant 3), being genitive, is really strange, unless somehow someone thought that the commander intended to inquire of the Sanhedrin, viewed as plural. Variant 4) presumably takes “the commander” as the referent, but puts the form in the nom., sort of *ad sensum* since *σε* is acc. But variant 2) could also be referring to the commander, precisely masc., acc., singular.

What are the requirements of the context? “The commander” as referent does not fit. Not only was it not his idea, he sent Paul away that very night to forestall the possibility. (That the Jews should attempt to tell the commander what was in **his** mind is scarcely credible.) “The Sanhedrin” as referent really doesn’t fit either. το συνεδριον appears in the text as the object of a preposition, not as an initiating agent. It is “the Jews” that is the Subject of the main verb, and therefore of the two infinitives, and our participle is working with the second infinitive, “as ones intending to inquire”.

Conclusion: variant 1) is the only one that really fits the context; it is also the best attested. Although it only musters 33.1% of the vote (including **f**⁵⁵), it is also attested by the three ancient versions—always weighty testimony. I conclude that the Autograph read μελλοντες.

^w πλειους *rell* | --- [15%]

^x τεσσαρακοντα **f**⁵⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσερακοντα **KA,B** [2%] NU

^y ετοιμοι εισιν **f**⁵⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B** [8%] NU

^z απελυσεν *rell* | απελυσεν CP | απελυσαι [3%]

^a νεανιαν **f**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | νεανισκον **KA,B** [4%] NU

Paul sent to Felix

23 Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς^b τῶν ἑκατοντάρχων εἶπεν· «Ἐτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους ὅπως πορευθῶσιν ἕως Καισαρείας, καὶ ἵππεις ἑβδομήκοντα καὶ δεξιολάβους διακοσίους, ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός· 24 κτήνη τε παραστήσαι, ἵνα ἐπιβιβάσαντες^c τὸν Παῦλον διασώσωσιν πρὸς Φήλικα^d τὸν ἡγεμόνα.» 25 Γράψας ἐπιστολὴν περιέχουσαν^e τὸν τύπον τοῦτον·

26 «Κλαύδιος Λυσίας, τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι·^f Χαίρειν. 27 Τὸν ἄνδρα τοῦτον συλληφθέντα^g ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ μέλλοντα ἀναρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν· ἐπιστάς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην^h αὐτόν, ⁱμαθὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν. 28 Βουλόμενος δὲⁱ γνῶναι^k τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν.^l 29 ὃν εὔρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν^m ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα.ⁿ 30 Μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν ἄνδρα μέλλειν^o ἔσσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,^p ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρὸς σε, παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις λέγειν τὰ^q πρὸς αὐτόν ἐπὶ σοῦ. Ἔρρωσο.»^r

31 Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται, κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς, ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς^s νυκτός εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα. 32 Τῇ δὲ ἐπαύριον ἔασαντες τοὺς ἵππεις πορεύεσθαι^t σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν. 33 Οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισαρείαν καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ. 34 Ἀναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμὼν^u καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρχίας^v ἐστίν καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας, 35 «Διακούσομαί σου,» ἔφη, «ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται.»^w Ἐκέλευσέν τε^x αὐτόν^y ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦ^z Ἡρώδου φυλάσσεσθαι.^a

^b δύο τινὰς **f**³⁵ A [97%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | ~ 21 **KB** [2%] | 2 [1%]

^c ἐπιβιβάσαντες *rell* | ἐπιβηβάσαντες [20%]

^d φηλικα **f**³⁵ **KB** [35%] HF,RP,OC,TR,NU | φηλικα [25%] CP | φηλικα A [40%]

^e περιέχουσαν **f**³⁵ A [94%] HF,RP,OC,TR,CP | έχουσαν **KB** [6%] NU | --- **ϕ**⁴⁸ is wild

^f φηλικι **f**³⁵ **ϕ**⁴⁸**KB** [40%] HF,RP,OC,TR,NU | φηλικι [30%] CP | φηλικα A [17%] | φηλικη [4%] | --- [9%]

^g συλληφθέντα *rell* | συλλημφθέντα **ϕ**⁴⁸**KA,B** [2%] NU

^h ἐξειλόμην *rell* | ἐξεύλαμην **KA,B** [4%] NU | ερυσάμην **ϕ**⁴⁸

ⁱ αὐτον **f**³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | αὐτων [3%] | --- **KA,B** [10%] NU | κραζον **ϕ**⁴⁸

^j δε **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τε **ϕ**⁴⁸**KA,B** [3%] NU

^k γνῶναι **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐπιγνῶναι **KA,B** [5%] NU

^l κατήγαγον αὐτον εἰς τὸ συνέδριον αὐτων **f**³⁵ **ϕ**^{48v} [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 13456 **KA** [4%] NU | --- B [1%]

^m μηδεν **f**³⁵ [75%] HF,RP | 1 δε **KA,B** [25%] OC,TR,CP,NU

ⁿ ἐγκλημα ἔχοντα **f**³⁵ [50%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B** [50%] NU

^o μέλλειν **f**³⁵ (89.4%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** (10.6%) NU

^p ὑπο τῶν ἰουδαίων **f**³⁵ (89.4%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** (10.6%) NU

^q τα **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **KA,B** [2%]

^r ἔρρωσο **f**³⁵ **κ** [68%] HF,RP,OC,TR,CP | ἔρρωσθε [25%] | four further spellings [5%] | --- A,B [2%] NU

^s τῆς **f**³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [10%] NU

^t πορεύεσθαι **f**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπερχεσθαι (**κ**)A,B [15%] NU

^u ὁ ἡγεμων **f**³⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [9%] NU

^v ἐπαρχίας *rell* | ἐπαρχείας **KA,B** [2%] NU

^w παραγενῶνται *rell* | παραγενονται [20%] | παραγενοντε [3%]

^x ἐκέλευσεν τε **f**³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | κελευσας A,B [10%] NU | κελευσαντος **κ** | ἐκέλευσαι δε [3%]

^y αὐτον **f**³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [10%] NU

^z του **f**³⁵ **KA** [20%] OC,TR,NU | τῷ B [1%] | --- [79%] HF,RP,CP

^a φυλάσσεσθαι **f**³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αὐτον **KA,B** [10%] NU

Caesarea

Felix

24 ¹ Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων^b καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός, οἵτινες ἐνεφάνισαν^c τῷ ἡγεμόνι^d κατὰ τοῦ Παύλου. **2** Κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος λέγων· «Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων^e γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, **3** πάντη^f τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ,^g μετὰ πάσης εὐχαριστίας.^h **4** Ἴνα δὲ μὴ ἐπὶ πλέονⁱ σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ. **5** Εὐρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν καὶ κινοῦντα στάσιν^j πᾶσιν τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἰρέσεως, **6** ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπέιρασεν βεβηλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν.^k **8** παρ' οὗ δυνήσῃ, αὐτὸς ἀνακρίνας, περὶ πάντων τούτων ἐπιγῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.» **9** Συνεπέθεντο^l δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν.

^b τῶν πρεσβυτέρων **f**⁵⁵ (83.4%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 2 τινων **NA,B** (14.9%) NU | 2 (1.7%)

^c ενεφανισαν *rell* | ενεφανησαν [20%] | επεφανησαν [5%]

^d ηγεμονι *rell* | ηγεμονι [10%] | ηγεμονη [3%]

^e κατορθωμάτων **f**⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | διορθωμάτων **NA,B** [10%] NU

^f παντη *rell* | παντι [35%] | one other variant

^g φηλιξ **f**⁵⁵ **NA,B** [40%] HF,RP,OC,TR,NU | φιληξ [35%] CP | φιλιξ [25%]

^h ευχαριστίας *rell* | ευχαριστείας A [14%]

ⁱ πλεον **f**⁵⁵ [20%] | πλειον **NA,B** [79%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | πλιον A [1%]

^j στασιν **f**⁵⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | στασεις (**N**)A,B [4%] NU

^k 1) (without the long addition) **f**⁵⁵ **NA,B** (58.9%) HF,RP,NU

2) - 36): ⁷ και κατα τον ημετερον νομον ηθελησαμεν κριναι παρελθον δε λυσιας ο χιλιαρχος μετα πολλης βιας εκ των χειρων ημων απηγαγεν κελυσας τους κατηγορους αυτου ερχεσθαι επι σε. The five principle variations hinge on the three underlined words; they are:

2) κριναι ... επι σε	(9.7%)	[6 variants]
8) κριναι ... επι σου	(10.5%)	[14 variants]
22) κριναι ... προς σε	(5.3%)	[8 variants]
30) κρινειν ... επι σου	(4.4%)	[4 variants]
34) κρινειν ... επι σε	(1.7%)	OC,TR [3 variants] (OC is in small print)
37) replaces απηγαγεν with five words, plus two other changes:		
κριναι ... επι σου	(3.2%)	[2 variants]
39) completely rewrites the material:		
κριναι ... προς σε	(3.4%)	CP [6 variants]
(eight further variants)	(2.9%)	[8 variants].

Variant 2) presumably has the best claim to be the standard form of the addition: κριναι clearly bests κρινειν, επι clearly bests προς, σε barely bests σου. [Although variant 8) appears to be slightly stronger than 2) numerically, the 14 internal variants, compared to 6, effectively diminish its credibility. The main variant in 2) is far stronger than that of 8).] It is also attested by syr and lat^{pf}. However, although some form of the addition commands 41.1% of the MSS, there are no less than 51 variants!

What about the context? The addition makes good sense, and it fits nicely. But, it is not really necessary; that information Felix already knew. The text reads quite well without the addition also. I conclude that the short form was judged to be abrupt or incomplete, giving rise to the addition; presumably the Autograph did not contain it. Since Tertullus was an orator he may well have actually said what is in the addition, plus a good deal more besides, but did Luke write it? (The incidents recorded in Acts were well known by many contemporaries, and there were many written accounts in circulation [Luke 1:1], so it was entirely predictable that a variety of historically correct material would be added, here and there, to Luke's account.)

The external evidence, though divided, is adequate to resolve this case: 58.9% against a severely fragmented 41.1%. The ancient versions, being divided, do not help us much this time. Although 59% is not a strong majority, by any means, still, the severe fragmentation of the 41% sort of leaves variant 1) without a worthy opponent. Variant 1) wins in "Antiquity", "Number", "Variety" and "Continuity", so I have no doubt that it is original. [The reading of the TR, variant 34), really has little to commend it.]

^l συνεπεθεντο *rell* | συνεθεντο [5%] TR

10 Ἀπεκρίθη δὲ^m ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος, λέγειν· «Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν δίκαιονⁿ τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον^o τὰ περι ἔμαντοῦ ἀπολογοῦμαι, 11 δυναμένου σου γνῶναι^p ὅτι οὐ πλείους εἰσὶν μοι ἡμέραι^a δεκαδύο,^r ἀφ' ἧς ἀνέβην προσκυνήσων ἐν^s Ἱερουσαλήμ. 12 Καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὐρόν με πρὸς τινα διαλεγόμενον ἢ ἐπισύστασιν^t ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε κατὰ τὴν πόλιν. 13 Οὔτε^u παραστῆσαι^v δύνανται^w περὶ ὧν νῦν^x κατηγοροῦσίν μου. 14 Ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν ἦν λέγουσιν αἴρεσιν, οὕτως λατρεύω τῷ πατρῷ Θεῷ, πιστεῶν πᾶσιν τοῖς κατὰ τὸν Νόμον καὶ τοῖς^y Προφήταις γεγραμμένοις, 15 ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν Θεόν, ἦν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσσεσθαι νεκρῶν,^z δικαίων τε καὶ ἀδίκων. 16 Ἐν τούτῳ δὲ^a αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνειδησιν ἔχων^b πρὸς τε^c τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντός.^d 17 Δι' ἐτῶν δὲ πλείονων παρεγενομένη ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου^e καὶ προσφοράς, 18 ἐν οἷς^f εὐρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου οὐδὲ μετὰ θορύβου, τινεῖς^g ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι. 19 οὐς ἔδει^h ἐπὶ σοῦ παρεῖναι καὶ κατηγορεῖν εἴ τι ἔχοιεν πρὸς με.ⁱ 20 Ἡ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν^j τί εὐρον ἐν ἐμοὶ^k ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου, 21 ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς ἧς ἔκραξα,^l ἐστὼς ἐν αὐτοῖς,^m ὅτι «Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι σήμερον ὑφ' ὑμῶν.» »

22 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φῆλιξ ἀνεβάλετο αὐτούς,^o ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς Ὀδοῦ, εἰπὼν,^p «Ὅταν Λυσίας ὁ χιλίαρχος καταβῆ διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς»·

^m δε f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR | τε KA,B [5%] CP,NU

ⁿ δίκαιον f³⁵ [25%] | --- KA,B [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^o εὐθυμότερον f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ευθυμως KA,B [7%] NU

^p γνῶναι f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | επιγνῶναι KA,B [7%] NU

^a ἡμεραι f³⁵ KA,B [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 η [5%] TR | one other variant

^r δεκαδύο f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | δωδεκα KA,B [7%] NU

^s εν f³⁵ [75%] HF,RP,TR,CP | εις KA,B [25%] OC,NU

^t επισυστασιν f³⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | επιστασιν KA,B [10%] NU | two other variants [1%]

^u ουτε f³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ουδε KB [2%] NU

^v παραστησαι f³⁵ KA,B [40%] OC,NU | 1 με HF,RP,TR,CP | 1 με νυν [60%]

^w δυνανται f³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 σοι (σου A) KA(B) [7%] NU | 1 μοι [5%]

^x νυν f³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | νυνι KA(B) [7%] NU | --- [5%]

^y τοις f³⁵ A (79.1%) HF,RP,TR,CP | 1 εν 1 KB (20.4%) OC,NU | τους [5%] (OC is in small print)

^z νεκρων f³⁵ (93.4%) HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C (6.6%) NU

^a δε f³⁵ [76%] HF,RP,TR,CP | και KA,B,C [10%] NU | 1 και [12%] OC | τε και [2%]

^b εχων f³⁵ [95%] HF,RP,CP | εχειν KA,B,C [5%] OC,TR,NU

^c τε f³⁵ [60%] | --- KA,B,C [40%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^d δια παντος *rell* | --- CP

^e παρεγενομην ἐλεημοσυνας ποιησων εις το εθνος μου f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 234567 A | ~ 2345671 KB,C [7%] NU

^f οις f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | αις KA,B,C [10%] NU | one other variant

^g τινεες f³⁵ [92%] HF,RP,OC | 1 δε KA,B [2%] TR,CP,NU | 1 των [2%] | 1 δε των C [4%] | one other variant

^h εδει f³⁵ KA,B,C [30%] OC,NU | δει [70%] HF,RP,TR,CP

ⁱ με f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | εμε KA,B,C [3%] NU

^j ειπατωσαν f³⁵ KA,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 ει [5%] TR

^k εν εμοι f³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [3%] NU

^l εκραξα f³⁵ [80%] HF,RP,OC,TR,CP | εκεκραξα KA,B,C [20%] NU

^m εστως εν αυτοις f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 KA,B,C [8%] NU

ⁿ υφ f³⁵ K [97%] HF,RP,OC,TR,CP | εφ A,B,C [3%] NU

^o ακουσας δε ταυτα ο φηλιξ ανεβαλετο (ανεβαλλετο 7.4% CP) αυτους f³⁵ (92.4%) HF,RP,OC,TR(CP) | ~ 62745 KA,B,C (4.9%) NU | ~ 62457 (2.7%) (For the statement of evidence on φηλιξ see the note five down.)

^p ειπων f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ειπας KA,B,C [3%] NU | --- [2%]

23 διαταξάμενός τε^d τῷ ἑκατοντάρχη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον,^f ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηρετεῖν ἢ προσέρχεσθαι^s αὐτῷ.

24 Μετὰ δὲ ἡμέρας τινάς, παραγενόμενος ὁ Φῆλιξ^t σὺν Δρουσίλλῃ τῇ γυναικί,^u οὔσῃ Ἰουδαία, μετεπέμψατο τὸν Παῦλον καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν^v πίστεως. 25 Διαλεγόμενου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι,^w ἔμφοβος γενόμενος ὁ Φῆλιξ ἀπεκρίθη, «Τὸ νῦν ἔχον^x πορεύου· καιρὸν δὲ μεταλαβῶν^y μετακαλέσομαι σε.» 26 Ἄμα^z καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὅπως λύσῃ αὐτόν·^a διὸ καὶ πυκνότερον^b μεταπεμπόμενος ὠμίλει^c αὐτῷ.

27 Διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβεν διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον· θέλων δὲ^d χάριτας^e καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ Φῆλιξ κατέλειπεν^f τὸν Παῦλον δεδεμένον.

Festus

25 1 Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχία,^g μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας. 2 Ἐνεφάνισαν^h δὲⁱ αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς^j καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου, καὶ παρεκάλουν αὐτόν, 3 αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ ὅπως μεταπέμψῃται αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ—ἐνέδραν ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτόν κατὰ τὴν ὁδόν. 4 Ὁ μὲν οὖν Φῆστος ἀπεκρίθη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον ἐν Καισαρεία,^k ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι. 5 «Οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν,» φησίν,^l «συγκαταβάντες, εἴ τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ,^m κατηγορεῖτωσαν αὐτοῦ.» 6 Διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέραςⁿ πλείους ἢ δέκα,^o καταβάς εἰς Καισάρειαν· τῇ ἐπαύριον καθίσας^p ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν τὸν Παῦλον ἀχθῆναι. 7 Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν^q οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων

^a τε f³⁵ [75%] HF,RP,OC,TR,CP | δε [3%] | --- KA,B,C [22%] NU

^f τον παυλον f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτον KA,B,C [7%] NU

^s η προσερχεσθαι f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [5%] NU

^t φηλιξ f³⁵ KA [46%] HF,RP,OC,TR,NU | φηλιξ [37%] CP | φηλιξ B [17%] (The percentages remain the same in verses 25, 27a and 27b. In the note five up, the three variants have [46%], [32%] and [22%] respectively.)

^u γυναικι f³⁵ C [88%] HF,RP | 1 αυτου K [8%] OC,TR | ιδια 1 B [3%] CP,NU | ιδια 1 αυτου A [1%]

^v ιησουν f³⁵ K(B) [55%] CP,NU | --- A [45%] HF,RP,OC,TR

^w εσεσθαι f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [8%] NU

^x εχον *rell* | εχων [14%] | one other variant

^y μεταλαβων *rell* | λαβων [10%] CP | παραλαβων A | two other variants

^z αμα f³⁵ KA,B,C [95%] HF,RP,CP,NU | 1 δε [10%] OC,TR

^a οπως λυση αυτον f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [5%] NU | two other variants [2%]

^b πυκνότερον f³⁵ [20%] | 1 αυτον KA,B [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 1 αυτων [5%]

^c ωμιλει (B) *rell* | ομιλει [14%] | διελεγετο C | one other variant

^d δε f³⁵ [55%] OC,CP | τε KA,B,C [45%] HF,RP,TR,NU

^e χαριτας f³⁵ [81%] HF,RP,TR,CP | χαριτα KA,B,C [3%] NU | χαριν [16%] OC

^f κατελειπεν *rell* | κατελειπεν A [16%]

^g επαρχια *rell* | επαρχια B [1%] NU | επαρχιω K [1%] | επαρχιω A | two other variants

^h ενεφανισαν *rell* | ανεφανισαν CP | ενεφανησαν [6%] | two other variants

ⁱ δε f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | τε KA,B,C [4%] NU

^j οι αρχιερεις f³⁵ KA,B,C [40%] NU | ο αρχιερευς [55%] HF,RP,OC,TR | ο τε αρχιερευς [5%] CP

^k εν καισαρεια f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | εις καισαρειαν (KA)B,C [4%] NU

^l δυνατοι εν υμιν φησιν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 23 (ημιν K) 41 (K)A,B,C [5%] NU

^m τουτω f³⁵ (74.2%) HF,RP,OC,TR,CP | αποπον KA,B,C (9.4%) NU | 1 αποπον (13.3%) | ~ αποπον 1 (3.1%)

ⁿ ημερας f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ου (K)A,B,C [5%] NU

^o η δεκα f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR | 1 οκτω CP | οκτω 12 KA,B,C [8%] NU

^p καθισας *rell* | καθησας (A) [15%]

^q περιεστησαν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αυτον KA,B,C [9%] NU | 1 αυτω [1%]

καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιάματα[†] φέροντες κατὰ τοῦ Παύλου^δ ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδείξει, **8** ἀπολογουμένου αὐτοῦ[†] ὅτι «Οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν οὔτε εἰς Καίσαρά τι^ι ἤμαρτον.» **9** Ὁ Φῆστος δέ, τοῖς Ἰουδαίοις θέλων^ν χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ εἶπεν, «Θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα^ω ἀναβάς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι^χ ὑπ'^ν ἐμοῦ;» **10** Εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος· «Ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἐστῶς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις. **11** Εἰ μὲν γάρ^ν ἀδικῶ καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ^δ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδὲν ἐστὶν ὧν οὗτοι κατηγοροῦσίν μου, οὐδεὶς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι.» **12** Τότε ὁ Φῆστος, συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου ἀπεκρίθη· «Καίσαρα ἐπικέκλησαι. Ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ.»

Agrippa

13 Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν ἀσπασόμενοι^β τὸν Φῆστον. **14** Ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον^ε ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον λέγων· «Ἄνῆρ τις ἐστὶν καταλειμμένος ὑπὸ Φήλικος^δ δέσμιος, **15** περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην·^ε **16** πρὸς οὓς ἀπεκρίθη ὅτι οὐκ ἐστὶν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαι τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπόλειαν^φ πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγοροῦς, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος. **17** Συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε,^ε ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα· **18** περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον^η ὧν ὑπενόουν ἐγώ,^ι **19** ζητήματα δὲ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας^ι εἶχον πρὸς αὐτόν, καὶ περὶ τίνος Ἰησοῦ τεθνηκότος ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν. **20** Ἀπορούμενος δὲ ἐγώ^κ περὶ τὴν^λ τούτων^μ ζήτησιν, ἔλεγον εἰ βούλοιο πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ^ν κάκεῖ κρίνεσθαι περὶ τούτων. **21** Τοῦ δὲ Παύλου

[†] αἰτιαματα f⁵⁵ [70%] TR | αιτωματα NA,B,C [30%] HF,RP,OC,CP,NU | two other variants

^δ φεροντες κατα του παυλου f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | καταφεροντες NA,B,C [3%] NU | καταφεροντες 34 [1%] | two other variants [1%]

^β απολογουμενου αυτου f⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ του παυλου 1 NA,B,C [10%] NU

^ι τι rell | --- [2%] CP

^ν τοις ιουδαιοις θελων f⁵⁵ [90%] HF,RP,TR,CP | ~ 312 NA,B,C [10%] OC,NU

^ω ιεροσολυμα rell | ιερουσαλημ OC

^χ κρινεσθαι f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κριθηναι NA,B,C [5%] NU

^ν υπ f⁵⁵ [35%] | επ NA,B,C [63%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | επι [2%]

^ν γαρ f⁵⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ουν NA,B,C [10%] NU

^α το f⁵⁵ NA,B,C [65%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | του [35%]

^β ασπασομενοι f⁵⁵ [40%] OC,TR | ασπασαμενοι NA,B [60%] HF,RP,CP,NU

^ε διετριβον f⁵⁵ NA(B)C [55%] OC,TR,NU | διετριβεν [45%] HF,RP,CP

^δ φηλικος f⁵⁵ NA,B,C [52%] HF,RP,OC,TR,NU | φηλικος [37%] CP | φιλικος [11%]

^ε δικην f⁵⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | καταδικην NA,B,C [5%] NU

^φ εις απολειαν f⁵⁵ (92.5%) HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,C (7.5%) NU

^ε αυτων ενθαδε f⁵⁵ NA (88.8%) HF,RP,OC,TR[NU] | 2 B (7.5%) CP | ~ 21 C (3.7%)

^η επεφερον f⁵⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | εφερον NA,B,C [10%] NU | υπεφερον [5%]

^ι υπενουον εγω f⁵⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | 12 πονηραν [5%] | ~ 21 πονηραν B [1%] NU | ~ 21 πονηραν (N)A,C [3%]

^ι δεισιδαιμονιας rell | δυσειδαιμονιας CP | δισειδαιμονιας NA,B [2%] | three other variants

^κ εγω f⁵⁵ NA,B [90%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 εις C [10%] TR

^λ περι την f⁵⁵ [22%] | 2 [2%] | ~ 21 NA,B,C [76%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^μ τούτων f⁵⁵ NA,B,C [35%] NU | τουτου [65%] HF,RP,OC,TR,CP

^ν ιερουσαλημ f⁵⁵ [80%] HF,RP,TR,CP | ιεροσολυμα NA,B,C [20%] OC,NU

ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτὸν ἕως οὗ πέμψω^ο αὐτὸν πρὸς Καίσαρα.»

22 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον ἔφη,^ρ «Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι.» Ὁ δέ,^q «Αὔριον,» φησίν, «ἀκούσῃ αὐτοῦ.» 23 Τῆ οὖν ἐπαύριον, ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον,^τ σὺν τε τοῖς^ς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσιν τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσιν^ι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ Φῆστου, ἦχθη ὁ Παῦλος. 24 Καί φησιν ὁ Φῆστος· «Ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες· θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ πᾶν^υ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι, ἐν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες^ν μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν^ω μηκέτι. 25 Ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος^χ μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν^ν πεπραχέναι, καί^ζ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν.^α 26 Περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. Διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης^β σχῶ τι γράψαι.^ο 27 Ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημάνα.»

Paul's defense

26¹ Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη, «Ἐπιτρέπεται σοι ὑπὲρ^δ σεαυτοῦ λέγειν.» Τότε ὁ Παῦλος ἀπελογεῖτο, ἐκτείνας τὴν χεῖρα.^ο 2 «Περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἦγημαι ἐμαυτὸν μακάριον ἐπὶ σοῦ μέλλων ἀπολογεῖσθαι σήμερον,^τ 3 μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθῶν^ε τε καὶ ζητημάτων· διὸ δέομαί σου^η μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. 4 Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν^ι ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει^κ μου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἴσασιν πάντες οἱ^λ Ἰουδαῖοι, 5 προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσιν μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἴρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος. 6 Καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς^μ τοὺς πατέρας^ν ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἔσθηκα κρινόμενος, 7 εἰς ἣν τὸ

^ο πέμψω **f**³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | αναπεμψω **KA,B,C** [8%] NU | πεμψας [5%]

^ρ εφη **f**³⁵ **C** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [2%] NU

^q ο δε **f**³⁵ **C** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [2%] NU

^τ ακροατηριον *rell* | ακροτηριον (**κ**) [17%] | πραιτωριον [5%]

^ς τοις **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [7%] NU

^ι ουσιν **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [4%] NU

^υ παν **f**³⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | απαν **KA,B,C** [10%] NU | --- [1%]

^ν επιβοωντες **f**³⁵ **C** [98%] HF,RP,OC,TR,CP | βοωντες **KA,B** [2%] NU

^ω ζην αυτον **f**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,C** [15%] NU | 2 **B**

^χ καταλαβομενος **f**³⁵ **κ** [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κατελαβομην **A,B,C** [5%] NU

^ζ θανατου αυτον **f**³⁵ **κ** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **A,B,C** [3%] NU

^α και **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [5%] NU

^β αυτον **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** [4%] NU

^γ γενομενης *rell* | γινομενης [24%] | one other variant

^ο γραψαι **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | γραψω **KA,B,C** [7%] NU

^δ υπερ **f**³⁵ **B** [84%] HF,RP,OC,TR,CP | περι **KA,C** [16%] NU

^ε απελογειτο εκτεινας την χειρα **f**³⁵ [95%] HF,RP,TR,CP | ~ 2341 (**κ**)**A,B,C** [5%] **OC,NU**

^τ επι σου μελλων απολογεισθαι σημερον **f**³⁵ [85%] HF,RP,OC,CP | ~ 12354 (**κ**)**(A)B,C** [15%] NU | ~ 34125 **TR** | one other variant

^ε εθων **f**³⁵ **KB** [62%] **OC,TR,NU** | ηθων [37%] HF,RP,CP | εθων **A,C** [1%]

^η σου **f**³⁵ **C** [88%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ(A)B** [12%] NU

^ι την **f**³⁵ **KA** [82%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **B,C** [18%]

^κ εθνει *rell* | εθνη [14%] | εθνη **κ** [1%]

^λ εν **f**³⁵ **C** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τε **KA,B** [3%] NU

^μ οι **f**³⁵ **KA** [75%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **B,C** [25%]

^ν προς **f**³⁵ **C** [90%] HF,RP,OC,TR,CP | εις **KA,B** [10%] NU

^ο πατερας **f**³⁵ [78%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ημων **KA,B,C** [22%] NU

δωδεκάφυλον ἡμῶν, ἐν ἐκτενίᾳ^ο νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον,^ρ ἐλπίζει καταντῆσαι. Περί ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὑπὸ Ἰουδαίων.^q **8** Τί ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;

How he persecuted Christians

9 »Ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι· **10** ὁ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς^τ τῶν ἁγίων ἐγὼ^ς φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών· ἀναιρουμένων τε^ι αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον. **11** Καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλὰκις τιμωρῶν αὐτοῦς, ἠνάγκαζον βλασφημεῖν· περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἕξω πόλεις.

How Jesus chose him

12 »Ἐν οἷς καὶ^υ πορευόμενος εἰς^ν Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς παρὰ^ω τῶν ἀρχιερέων, **13** ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον,^χ βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμπαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. **14** Πάντων δὲ^ν καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρὸς με καὶ λέγουσαν^ζ τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ· «Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις; Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.» **15** Ἐγὼ δὲ εἶπον, ^α «Τίς εἶ, Κύριε;» Ὁ δὲ^β εἶπεν· «Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. **16** Ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ στήθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαι σε ὑπνρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες^ο ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, **17** ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ^δ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ^ε σε ἀποστέλλω·^φ **18** ἀνοιξάτω ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι^ς ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ^η τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοῦς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρὸν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις, πίστει τῇ εἰς ἐμέ.» **19** Ὅθεν, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθῆς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ **20** —ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρώτον^ι καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς^κ πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῖς

^ο εκτενια f⁵⁵ A,C [69%] | εκτενεια NB [31%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^ρ λατρευον rell | λατρευων [16%]

^q βασιλευ αγριππα υπο ιουδαιων f⁵⁵ [87%] HF,RP(CP) | ~ 3412 [9%] | 123 των 4 OC,TR | ~ 341 NB,C [3%] NU | 34 A [1%] | one other variant (OC is in small print)

^τ πολλους f⁵⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | πολους τε NA,C [5%] NU

^ς εγω f⁵⁵ [85%] HF,RP,TR,CP | 1 εν NA,B,C [15%] OC,NU

^ι τε rell | δε [25%] | one other variant

^υ και f⁵⁵ [83%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B,C [17%] NU (OC is in small print)

^ν εις f⁵⁵ A [32%] | 1 την NB,C [68%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^ω παρα f⁵⁵ C [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B [5%] NU

^χ ειδον rell | ιδον A [16%] | ιδου C | one other variant

^ζ δε f⁵⁵ C [90%] HF,RP,OC,TR,CP | τε NA,B [10%] NU

^η λαλουσαν προς με και λεγουσαν f⁵⁵ (74.6%) HF,RP,OC,TR,CP | λαλουσης 234 λεγουσης (1.4%) | 123 (7.4%) | ~ 523 NA,B,C (8.6%) NU | ~ λεγουσης 23 (4.7%) | 5 μοι (2.5%) | three other variants (0.8%)

^θ ειπον f⁵⁵ N [65%] HF,RP,OC,TR,CP | ειπα A,B,C [35%] NU

^ο δε f⁵⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 κυριος NA,B,C [15%] NU

^ο ειδες f⁵⁵ N [87%] HF,RP,OC,TR | 1 με B(C) [4%] [NU] | οιδες CP | ιδες A,C [9%]

^δ και f⁵⁵ C [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εκ NA,B [6%] NU

^ε εγω rell | νυν [5%] TR

^φ σε αποστελλω f⁵⁵ [50%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αποστελω [35%] | ~ αποστελω 1 [9%] | ~ 21 NA,B [2%] NU

| ~ εξαποστελλω 1 C [2%] | ~ εξαποστελω 1 [2%]

^ς επιστρεψαι f⁵⁵ NB,C [30%] OC,TR,CP,NU | υποστρεψαι [35%] HF,RP | αποστρεψαι A [35%]

^ι και rell | 1 απο C [20%]

^κ βασιλευ rell | βασιλευς [2%] CP

^ι πρωτον f⁵⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τε NA,B [2%] NU

^κ εις f⁵⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NA,B [2%] NU

ἔθνεσιν, ἀπαγγέλω·¹ «μετανοεῖν^m καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.» 21 Ἔνεκα τούτων με οἱ Ἰουδαῖοι συλλαβόμενοιⁿ ἐν^o τῷ ἱερῷ ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι. 22 Ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς παρὰ^p τοῦ Θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔστηκα μαρτυρόμενος^q μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι^r καὶ Μωϋσῆς^s 23 —εἰ παθητὸς ὁ Χριστός· εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει^t καταγγέλλειν τῷ τε^u λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν.»

Festus interrupts

24 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου, ὁ Φῆστος μεγάλην τῇ φωνῇ ἔφη·^v «Μαίνη, Παῦλε· τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει.» 25 Ὁ δέ·^w «Οὐ μαίνομαι,» φησίν, «κράτιστε Φῆστε· ἀλλὰ^x ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. 26 Ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεύς, πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζόμενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ αὐτόν τι^y τούτων οὐ^z πείθομαι οὐδέν,^a οὐ^b γὰρ^c ἐν γωνία πεπραγμένον τοῦτο.^d 27 Πιστεύεις, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; Οἶδα ὅτι πιστεύεις.» 28 Ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη,^e «Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι.»^f 29 Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν,^g «Εὐξάμην^h ἂν τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ,ⁱ οὐ μόνον σέ ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους ὅποιος κἀγώ^j εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων.»

30 Καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη^k ὁ βασιλεύς, καὶ ὁ ἡγεμὼν ἦ τε Βερνίκη, καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς· 31 καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες ὅτι

¹ ἀπαγγέλλω f³⁵ [61%] OC | ἀπαγγέλλον [20%] HF,RP,TR | ἀπηγγέλλον xA,B [9%] CP,NU | ἀπηγγέλλον [8%] | three other variants [2%]

^m μετανοεῖν *rell* | μετανοῖαν CP

ⁿ με οἱ ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι f³⁵ [84%] HF,OC,TR,CP | ~ 2314 [5%] RP | 134 B [5%] NU | ~ 314 [4%] | ~ 2341 A [1%] | 13 συλλαβουμένοι x | two other variants [1%]

^o ἐν f³⁵ A,B [94%] HF,RP,OC,TR,CP | οντα 1 x [6%] [NU]

^p παρὰ f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπο xA,B [5%] NU | ὑπο [2%]

^q μαρτυρομενος f³⁵ xA,B [75%] HF,RP,OC,CP,NU | μαρτυρομενος [12%] TR | μαρτυρωμενος [13%]

^r γίνεσθαι *rell* | γενεσθαι [1%] OC

^s μωυσης *rell* | μωσης A,B [13%] TR

^t μέλλει *rell* | μέλλειν [18%] | μέλλιν x | one other variant

^u τε f³⁵ xA,B [60%] NU | --- [40%] HF,RP,OC,TR,CP

^v εφη f³⁵ [83%] HF,RP,OC,TR,CP | φησιν xA,B [15%] NU | ειπεν [2%]

^w δε f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 παυλος xA,B [5%] NU

^x ἀλλα *rell* | ἀλλ B [12%] TR

^y τι f³⁵ xA [96%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- B [4%]

^z ου *rell* | --- [12%] | ουδεν [2%]

^a ουδεν f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- A [4%] | ουθεν xB [2%] NU

^b ου *rell* | --- CP | ουδε [15%]

^c γαρ f³⁵ [75%] HF,RP,CP | 1 εστιν xA,B [25%] OC,TR,NU

^d τουτο *rell* | 1 εστι CP

^e εφη f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- xA,B [6%] NU

^f γενεσθαι f³⁵ (96.5%) HF,RP,OC,TR,CP | ποιησαι xA,B (3.5%) NU

^g ειπεν f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- xA,B [6%] NU

^h ευξαμην f³⁵ A,B [60%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ευξαμην f^{35pt} x [40%]

ⁱ πολλω f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | μεγαλω xA,B [6%] NU

^j καγω f³⁵ xA [96%] HF,RP,OC,TR,CP | και εγω B [4%] NU

^k και ταυτα ειποντος αυτου ανεστη f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 5 τε xA,B [3%] NU | 5 δε [2%] | three other variants [2%]

«Οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν¹ πράσσει^m ὁ ἄνθρωπος οὗτος.» 32 Ἀγρίππας δὲ τῷ Φῆστῳ ἔφη, «Ἀπολελύσθαι ἐδύνατοⁿ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπεκέκλητο^o Καίσαρα.»

Paul sent to Rome

27 ¹ Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρεδίδουν τὸν τε Παῦλον καὶ τινὰς ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχη ὀνόματι Ἰουλίῳ, σπειρας^p Σεβαστῆς. ² Ἐπιβάντες δὲ πλοῖω Ἀτραμυτινῶ,^q μέλλοντες^r πλεῖν^s τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου, Μακεδόνοιο Θεσσαλονικέως. ³ Τῇ τε^t ἑτέρῳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα· φιλανθρωπῶς^u τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος ἐπέτρεψεν πρὸς τοὺς^v φίλους πορευθέντα^w ἐπιμελείας τυχεῖν. ⁴ Κάκειθεν ἀναχθέντες, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον, διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους. ⁵ Τὸ τε πέλαγος τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες, κατήχθημεν^x εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. ⁶ Κάκει εὐρὼν ὁ ἑκατόνταρχος^y πλοῖον Ἀλεξανδρινόν^z πλέον εἰς^a Ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν^b ἡμᾶς εἰς αὐτό. ⁷ Ἐν ἰκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην· ⁸ μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Καλοῦς Λιμένας, ὃ ἔγγυς ἦν πόλις^c Λασαία.

A difference of opinion

⁹ Ἰκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου καὶ ὄντος ἤδη ἐπισημοῦς τοῦ πλοός, διὰ τὸ καὶ τὴν Νηστείαν ἤδη παρεληλυθῆναι· παρήνει ὁ Παῦλος ¹⁰ λέγων αὐτοῖς, «Ἄνδρες, θεωρῶ^d ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ φόρτου^e καὶ τοῦ πλοίου ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν.» ¹¹ Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος^f τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐπέιθετο μᾶλλον^g ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ^h Παύλου λεγομένοις. ¹² Ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείουςⁱ ἔθεντο βουλήν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν,^j

¹ θανάτου ἀξιον ἢ δεσμῶν ^f35 [89%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 1342 KB [5%] NU | ~ 2134 A [6%]

^m πράσσει ^f35 B [93%] HF,RP,OC,TR,CP | τι 1 KA [7%] [NU]

ⁿ ἐδύνατο *rell* | ἠδύνατο [20%] CP | two other variants

^o ἐπεκέκλητο *rell* | ἐπικεκλητο [20%] CP | three other variants

^p σπειρας ^f35 [35%] | σπειρης KA,B [65%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^q ἀτραμυτινῶ ^f35 [21%] | ἀδραμυτινῶ [13%] | ἀτραμυτινῶ [6%] | ἀδραμυτινῶ [4%] | ἀδραμυτινῶ [5%] | ἀτραμυτινῶ [12%] | ἀδραμυτινῶ [9%] CP | ἀδραμυτινῶ K [25%] HF,RP,OC,TR,NU | ἀραμυτινῶ [4%] | ἀδραμυτινῶ A,B

^r μέλλοντες ^f35 [75%] HF,RP,OC,TR,CP | μέλλοντι KA,B [16%] NU | μέλλοντα [4%] | μέλλοντων [5%]

^s πλεῖν ^f35 [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εἰς KA,B [8%] NU | ἐπι [2%]

^t τε *rell* | --- [3%] CP | δε [5%]

^u φιλανθρωπῶς *rell* | φιλανθρωπῶς [1%] CP | φιλανθρωπος [5%]

^v τοὺς *rell* | --- [5%] TR (OC is in small print)

^w πορευθέντα ^f35 [87%] HF,RP,OC,TR,CP | πορευθεντι KA,B [4%] NU | πορευθεντας [5%] | ἀπελθοντα [4%]

^x κατήχθημεν ^f35 [23%] CP | κατηλθομεν B [71%] HF,RP,OC,TR,NU | κατηλθαμεν KA [1%] | ἤλθομεν [5%] | one other variant

^y ἑκατόνταρχος ^f35 [97%] HF,RP,TR,CP | ἑκατονταρχης KA,B [3%] OC,NU

^z ἀλεξανδρινῶν *rell* | ἀλεξανδρηνον [22%]

^a εἰς ^f35 [30%] | 1 τὴν KA,B [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^b ἐνεβίβασεν *rell* | ἀνεβίβασεν [25%] | ἐνεβηβασεν [15%] | ἐπεβίβασεν [1%] | one other variant

^c ἡν πόλις ^f35 B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 KA [5%] NU

^d θεωρῶ *rell* | θεωρῶ K [13%]

^e φόρτου ^f35 [30%] OC,TR | φορτιου KA,B [70%] HF,RP,CP,NU

^f ἑκατόνταρχος ^f35 [50%] TR | ἑκατονταρχης KA,B [50%] HF,RP,OC,CP,NU

^g ἐπιθέτο μᾶλλον ^f35 [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 (KA)B [15%] NU

^h τοῦ ^f35 [92%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [8%] NU

ⁱ πλείους ^f35 [91%] HF,RP,OC,TR,CP | πλειονες KA,B [4%] NU | πλειων [5%]

^j ἐκεῖθεν ^f35 KA,B [80%] NU | κακειθεν [20%] HF,RP,OC,TR,CP

εἰ πως δύναιτο κατανήσαντες εἰς Φοῖνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς Κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ ἄρρον.

The storm

13 Ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἄραντες ἄσπον παρέλέγοντο τὴν Κρήτην. 14 Μετ' οὐ πολὺ δέ, ἔβαλεν κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικός (ὁ καλούμενος Εὐροκλύδων).^k 15 Συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες^l ἐφερόμεθα. 16 Νησίον δέ τι ὑποδραμόντες καλούμενον Κλαύδην,^m μόλις ἰσχύσαμενⁿ περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης· 17 ἦν ἄραντες, βοηθείαις^o ἐχρῶντο, ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβούμενοι τε μὴ εἰς τὴν Σύρτιν^p ἐκπέσωσιν, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο. 18 Σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἐξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο, 19 καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν.^q 20 Μῆτε δὲ ἡλίου μῆτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιηρεῖτο πᾶσα ἐλπίς^r τοῦ σῶζεσθαι ἡμᾶς.

21 Πολλῆς δὲ^s ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεῖς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· «Ἔδει μὲν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς Κρήτης, κερδησαί τε τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν. 22 Καὶ τὰ νῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν, ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. 23 Παρέστη γὰρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ οὗ εἰμι, ᾧ καὶ λατρεύω,^u 24 λέγων· «Μὴ φοβοῦ, Παῦλε· Καίσαρί σε δεῖ παραστήναι. Καὶ ἰδοῦ, κεχάρισται σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ.» 25 Διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ Θεῷ ὅτι οὕτως ἔσται καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι. 26 Εἰς νῆσον δὲ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν.»

27 Ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νυξ ἐγένετο, διαφορομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρία, κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν. 28 Καὶ βολίσαντες εὗρον ὀργυιὰς^v εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ πάλιν βολίσαντες, εὗρον ὀργυιὰς δεκαπέντε· 29 φοβούμενοί τε μὴ πῶς^w εἰς^x τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν,^y ἐκ πρῶμης ῥίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ἤρχοντο^z ἡμέραν γενέσθαι. 30 Τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, προφάσει ὡς ἐκ πῶρας^a μελλόντων ἀγκύρας^b ἐκτείνειν· 31 εἶπεν ὁ Παῦλος τῷ ἑκατοντάρχη καὶ τοῖς

^k ευροκλυδων f³⁵ (95.3%) HF,RP,OC,TR,CP | ευροκλυδων (1.4%) | ευρωκλυδων (0.8%) | ευρακυλων KA,B (0.8%) NU | seven other variants (1.7%)

^l επιδοντες *rell* | επιδιδοντες [2%] CP | one other variant

^m κλαυδην f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κλαυδα KA^v [4%] | καιυδα B [1%] NU

ⁿ μόλις ισχυσαμεν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 KA,B [5%] NU

^o βοηθειαις *rell* | βοηθειας C [15%] | βοηθιαν K | one other variant

^p συρτιν f³⁵ KA,B,C [45%] OC,TR,NU | συρτην [55%] HF,RP,CP

^q ερριψαμεν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ερριψαν (X)A(B)C [10%] NU

^r πασα ελπις f³⁵ KC [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 A,B [5%] NU

^s δε f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | τε KA,B,C [10%] NU

^t ταυτη τη νυκτι f³⁵ A,B,C [95%] HF,RP,CP,NU | ~ 231 [5%] OC,TR | τηδε 23 K

^u αγγελος του θεου ου ειμι ω και λατρευω f³⁵ [84%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 23456781 B,C [4%] | ~ 2345 εγω 6781 KA [1%] [NU] | 12345 εγω 678 [10%] | three other variants [1%]

^v οργυιας *rell* | οργυιας [5%] CP (twice in this verse) | several further spellings

^w μη πως f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | μηπω A | μη που B,C [5%] NU | μη K

^x εις f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κατα KA,B,C [5%] NU

^y εκπεσωμεν f³⁵ A,B,C [76%] HF,RP,OC,CP,NU | εμπεσωμεν K [1%] | εκπεσωσιν [18%] TR | εκπεσομεν [5%]

^z ηρχοντο *rell* | ευχοντο B,C [20%]

^a πωρας f³⁵ B,C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | πωρης A [1%] NU | πλωρης K [1%] | three other variants [2%]

^b μελλοντων αγκυρας f³⁵ K [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 A,B,C [5%] NU

στρατιώταις, «Ἐὰν μὴ οὗτοι ἐν τῷ πλοίῳ μείνωσιν,^c ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε.» 32 Τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν^d τὰ σχοινία τῆς σκάφης καὶ εἶασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν.

33 Ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα^e γίνεσθαι,^f παρεκάλει ὁ Παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων· «Τεσσαρεσκαίδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες—ἄσιτοι διατελεῖτε,^g μηδὲν^h προσλαβόμενοι. 34 Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς μεταλαβεῖνⁱ τροφῆς, τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ἡμετέρας^j σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θριξ̄ ἐκ^k τῆς κεφαλῆς πεσεῖται.»^l 35 Εἰπὼν^m δὲ ταῦτα καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησενⁿ τῷ Θεῷ ἐνώπιον πάντων· καὶ κλάσας ἤρξατο ἐσθίειν. 36 Εὐθύμοι δὲ γενόμενοι πάντες^o καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς. 37 (Ἦμεν^p δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαί,^q διακόσισι ἐβδομήκοντα ἕξ.) 38 Κορεσθέντες δὲ^r τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν.

39 Ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον, κόλπον δὲ τινα κατενόουν^s ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβουλεύσαντο,^t εἰ δυνατόν,^u ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. 40 Καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἶον εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα^v τῇ πνεύσει κατειχόν εἰς τὸν αἰγιαλόν. 41 Περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον ἐπώκειλαν^w τὴν ναῦν·^x καὶ ἡ μὲν πρῶρα ἐρείσασα ἔμενεν^y ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο^z ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων.^a

42 Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλή ἐγένετο ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσιν, μὴ τις ἐκκολυμβήσας διαφύγη.^b 43 Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος,^c βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκόλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος^d ἐκέλευσέν τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν ἀπορρίψαντας^e πρώτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι, 44 καὶ τοὺς λοιπούς, οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπὶ τινῶν τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. Καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

^c ἐν τῷ πλοίῳ μείνωσιν **f**⁵ **κ** [20%] | ~ 4123 A,B,C [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 123 [5%]

^d οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν **f**⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 321 **κ**A,B,C [10%] NU

^e ἐμελλεν ἡμέρα **f**⁵ [76%] OC,TR,CP | ἡμελλεν 2 [21%] HF,RP | ~ 2 ἡμελλεν B,C [2%] NU | ~ 21 **κ**A

^f γίνεσθαι *rell* | γενεσθαι [10%] | γεινεσθαι **κ**A,B

^g διατελεῖτε *rell* | διατελεῖται **κ** [13%] | one other variant

^h μηδὲν **f**⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | μηθεν **κ**A,B [2%] NU

ⁱ μεταλαβεῖν **f**⁵ **κ**A,B,C [30%] OC,NU | προσλαβεῖν [70%] HF,RP,TR,CP

^j ἡμετέρας **f**⁵ A [50%] | υμετερας **κ**B,C [50%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^k ἐκ **f**⁵ **κ** [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπο A,B,C [6%] NU | --- [2%]

^l πεσεῖται **f**⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπολεῖται **κ**A,B,C [5%] NU

^m εἰπὼν **f**⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | εἶπας **κ**A,B,C [2%] NU

ⁿ εὐχαρίστησεν *rell* | ηχαριστήσεν [20%] | ευχαριστήσας **κ**

^o παντες *rell* | --- CP | απαντες **κ**

^p ἡμεν **f**⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ημεθα **κ**A,B [2%] NU

^q ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαί **f**⁵ [86%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 456123 **κ**B,C [4%] NU | ~ 56123 A [5%] | 12356 [5%]

^r δε **f**⁵ **κ**A,B,C [30%] OC,TR,CP,NU | 1 της [70%] HF,RP

^s κατενοουν *rell* | υπενοουν [10%]

^t ἐβουλεύσαντο **f**⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | εβουλεοντο **κ**B,C [4%] NU | εβουλοντο A [5%]

^u δυνατόν **f**⁵ C [90%] HF,RP,CP | δυναῖντο **κ**A,B [10%] OC,TR,NU

^v ἀρτεμονα **f**⁵ [60%] HF,RP,TR | αρτεμωνα **κ**A,B,C [40%] OC,CP,NU

^w ἐπώκειλαν **f**⁵ [64%] HF,RP,OC,TR,CP | επεκειλαν **κ**B,C [3%] NU | επωκιλαν [15%] | εποκιλαν [10%] | επεκιλαν [7%] | three other variants A [1%]

^x ναυν *rell* | ναυ [23%]

^y ἔμενεν **f**⁵ A [25%] | εμεινεν **κ**B,C [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^z ἐλυετο *rell* | διελυετο [12%] | ελυτο **κ**

^a τῶν κυμάτων **f**⁵ C (98.8%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **κ**A,B (1.2%)

^b διαφυγη **f**⁵ **κ**A,B,C [92%] HF,RP,CP,NU | διαφυγοι [5%] OC,TR | διαφυγει [3%]

^c ἐκατόνταρχος **f**⁵ [95%] HF,RP,TR,CP | εκατονταρχης **κ**A,B,C [5%] OC,NU

^d βουλήματος *rell* | βουλεματος [1%] CP

^e ἀπορρίψαντας **f**⁵ A [95%] HF,RP,OC,TR,CP | απορριψαντας **κ**(B)C [2%] NU | απορρησαντος [3%]

Malta

28 ¹ Καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν^f ὅτι Μελίτη ἢ νήσος καλεῖται. ² Οἱ δὲ^g βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν, ἀνάπαντες^h γὰρ πυράν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεστώτα καὶ διὰⁱ τὸ ψῦχος. ³ Συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων^j πλήθος καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυράν, ἔχιδνα ἐκ^k τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα^l καθήψατο^m τῆς χειρὸς αὐτοῦ. ⁴ Ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενονⁿ τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους,^o «Πάντως φονεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ Δίκη ζῆν οὐκ εἶασεν.» ⁵ Ὁ μὲν οὖν, ἀποτιναζόμενος^p τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν. ⁶ Οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν· ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκόντων καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι^q ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι.^r

⁷ Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχεν χωρία τῶ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίω, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξένισεν. ⁸ Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ^s συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος,^t ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας αὐτῶ, ἰάσατο αὐτόν. ⁹ Τούτου οὖν^u γενομένου, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ^v προσήρχοντο καὶ ἐθεραπεύοντο. ¹⁰ οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομῆνοι ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν.^w

Rome

¹¹ Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν^x ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, Ἀλεξανδρινῶ,^y παρασήμῳ Διοσκούροις. ¹² Καὶ καταχθέντες εἰς Συρακούσας ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς. ¹³ ὅθεν περιελθόντες^z κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον. Καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους, ¹⁴ οὓς εὐρόντες ἀδελφούς, παρεκλήθημεν ἐπ'^a αὐτοῖς ἐπιμεῖναι^b ἡμέρας ἑπτὰ—καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην

^f ἐπέγνωσαν **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐπεγνωμεν **KA,B,C** [4%] NU | two other variants

^g δε **f**³⁵ **8** [92%] HF,RP,OC,TR,CP | τε **A,B,C** [8%] NU

^h ἀναπαντες **f**³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | απαντες **KA,B,C** [6%] NU

ⁱ δια *rell* | --- **8** [15%]

^j φρυγανων **f**³⁵ **8** [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τι **A,B,C** [5%] NU

^k εκ **f**³⁵ [70%] HF,RP,TR,CP | απο **KA,B,C** [30%] OC,NU

^l ἐξελθοῦσα **f**³⁵ **KA,B,C** [35%] TR,NU | διεξελθοῦσα [65%] HF,RP,OC,CP

^m καθήψατο **f**³⁵ **C** [25%] | καθηψεν **KA,B** [72%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | καθεικε [3%]

ⁿ κρεμαμενον *rell* | κρεμμαμενον [15%]

^o ελεγον προς αλληλους **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 **KA,B,C** [8%] NU

^p αποτιναζαμενος **f**³⁵ **A** [55%] | αποτιναζας **8B** [45%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^q μεταβαλλομενοι **f**³⁵ **8** [87%] HF,RP,OC,TR,CP | μεταβαλομενοι **A,B** [13%] NU

^r θεον αυτον ειναι **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 213 [2%] | ~ 231 **8B** [2%] NU | ~ 321 **A**

^s δυσεντερια **f**³⁵ [50%] HF,RP,TR,CP | δυσεντεριω **KA,B** [50%] OC,NU

^t προσευξαμενος *rell* | 1 και [2%] OC

^u ουν **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | δε **KA,B** [8%] NU

^v εχοντες ασθενειας εν τη νησω **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 34512 **KA,B** [5%] NU

^w την χρεϊαν **f**³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | τας χρεϊας **KA,B** [10%] NU

^x ανηχθημεν **f**³⁵ **KA,B** [70%] HF,OC,TR,NU | ηχθημεν [30%] RP,CP

^y αλεξανδρινω *rell* | αλεξανδρηνω [12%] CP

^z περιελθοντες **f**³⁵ **A** [95%] HF,RP,OC,TR,CP | περιελοντες **8B** [5%] NU

^a επ **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | παρ **KA,B** [5%] NU

^b επιμειναι *rell* | επιμειναντες [15%]

ἤλθομεν.^c 15 Κάκειθεν οἱ ἀδελφοί, ἀκούσαντες τὰ περι ἡμῶν, ἐξῆλθον^d εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν^e ἄχρις^f Ἀππίου Φόρου καὶ Τριῶν Ταβερνῶν, οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος, εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, ἔλαβεν θάρσος.

16 Ὅτε δὲ ἤλθομεν^g εἰς Ῥώμην, ὁ ἑκατόνταρχος παρέδωκεν τοὺς δεσμίους^h τῷ στρατοπεδάρχηⁱ τῷ δὲ Παύλῳ ἐπετράπη^j μένειν καθ' ἑαυτόν, σὺν τῷ φυλάσسونτι αὐτὸν^k στρατιώτη.

Paul and the Jews

17 Ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγκαλέσασθαι τὸν Παῦλον^l τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώτους· συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγεν πρὸς αὐτούς· «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγώ^m οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ τοῖς ἔθεσιν τοῖς πατρώοις, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, 18 οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντοⁿ ἀπολύσαι διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί. 19 Ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων, ἠναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα· οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορησαι.^o 20 Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν^p καὶ προσλαλήσαι· ἔνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι.» 21 Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον.^q «Ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἢ ἐλάλησέν τι πονηρὸν περὶ σοῦ.^r 22 Ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι^s ἃ φρονεῖς· περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύτης, γνωστόν ἐστιν ἡμῖν^t ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται.»

23 Ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἤκον^u πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες, οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, πείθων^v τε αὐτούς τὰ^w περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπὸ τε τοῦ Νόμου Μωϋσέος^x καὶ τῶν Προφητῶν, ἀπὸ πρῶτῃ ἕως ἑσπέρας. 24 Καὶ οἱ μὲν ἐπέιθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίστουν.

25 Ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἓν, ὅτι «Καλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐλάλησεν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας

^c ἤλθομεν *rell* | ἤλθομεν [9%] | ἤλθαμεν *Ν(Α)Β* [1%] *ΝU* | εἰσηλθομεν [3%]

^d ἐξῆλθον *f*³⁵ [96%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ἤλθαν *ΝΒ,ΝU* | ἤλθον *A* [3%]

^e ἡμιν *rell* | ἡμῶν [30%] | ὑμιν *κ*

^f ἄχρις *f*³⁵ [97%] *HF,OC,TR,CP* | ἄχρι *ΚΑ,Β* [3%] *RP,ΝU* | ἄχριμι *κ*

^g ἤλθομεν *f*³⁵ [90%] *HF,RP,OC,TR,CP* | εἰσηλθομεν *Ν(Α)Β* [5%] *ΝU* | ἤλθον [5%]

^h ὁ ἑκατόνταρχος (εκατονταρχῆς *OC*) παρέδωκεν τοὺς δεσμίους *f*³⁵ (95.3%) *HF,RP(OC)TR,CP* | --- *ΚΑ,Β* (4.7%) *ΝU*

ⁱ τῷ στρατοπεδάρχη *f*³⁵ (72.2%) *RP,OC,TR,CP* | 1 στρατοπεδάρχῳ (22.9%) *HF* | --- *ΚΑ,Β* (4.9%) *ΝU*

^j τῷ δε παυλω ἐπετράπη *f*³⁵ (95.3%) *HF,RP,OC,TR,CP* | ~ 413 *ΚΑ,Β* (4.7%) *ΝU*

^k αὐτον *rell* | αὐτῷ [15%]

^l τον παυλον *f*³⁵ [93%] *HF,RP,OC,TR,CP* | αὐτον *ΚΑ,Β* [7%] *ΝU*

^m ἀνδρες ἀδελφοι ἐγώ *f*³⁵ [95%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ~ 312 *A,Β* [5%] *ΝU* | λεγων 12 *κ*

ⁿ ἐβουλοντο *rell* | ἠβουλοντο [15%]

^o κατηγορησαι *f*³⁵ [95%] *HF,RP,OC,TR,CP* | κατηγορειν *ΚΑ,Β* [5%] *ΝU*

^p υμας ἰδειν *rell* | ~ 21 *CP*

^q εἶπον *rell* | εἶπαν *ΚΑ,Β* [15%] *ΝU*

^r πονηρον περὶ σου *f*³⁵ [20%] | ~ 231 *ΚΑ,Β* [80%] *HF,RP,OC,TR,CP,ΝU*

^s παρα σου ακουσαι *rell* | ~ 312 *κ* [13%]

^t ἐστιν ἡμιν *f*³⁵ [95%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ~ 21 *ΚΑ,Β* [5%] *ΝU*

^u ἦκον *f*³⁵ [95%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ἤλθον *Ν(Α)Β* [5%] *ΝU*

^v πείθων *rell* | πείθον [15%] | πιθων *κ*

^w τὰ *f*³⁵ [90%] *HF,RP,OC,TR,CP* | --- *ΚΑ,Β* [10%] *ΝU*

^x μουσεος *f*³⁵ [25%] | μωσσεως *A* [35%] *HF,RP,OC,TR,CP* | μουσσεως *ΝΒ* [40%] *ΝU*

ἡμῶν,^y 26 λέγον·^z «Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον καὶ εἶπον,^a «Ἄκοῃ ἀκούσετε,^b καὶ οὐ μὴ συνῆτε·^c καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε»· 27 ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν·^d μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν, καὶ ἰάσωμαι^e αὐτούς.» 28 Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη^f τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται.» 29 Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς συζήτησιν.^{g,h}

Two tranquil years

30 Ἐμεινενⁱ δὲ ὁ Παῦλος^j διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν, 31 κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,^k μετὰ πάσης παρρησίας, ἀκολούτως.^l

^y ἡμῶν **f**³⁵ [78%] HF,RP,OC,TR,CP | ὑμῶν **8**(A)B [22%] NU

^z λέγον **f**³⁵ A [55%] HF,RP,OC,TR,CP | λεγῶν **8**B [45%] NU

^a εἶπον *rell* | εἶπε [5%] TR

^b ἀκούσετε *rell* | ἀκουσῆτε A [20%] | ἀκουσεται [6%]

^c συνῆτε *rell* | συνειτε [20%]

^d ἐκάμμυσαν *rell* | ἐκάμυσαν [5%] CP

^e ἰάσωμαι **f**³⁵ [40%] TR,CP | ἰασομαι **8**A,B [60%] HF,RP,OC,NU

^f ἀπεστάλη **f**³⁵ [95%] HF,RP,TR,CP | τούτου **8**A,B [5%] OC,NU (OC is in small print)

^g whole verse **f**³⁵ (95.3%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **8**A,B (4.7%) NU

^h συζητησιν *rell* | ζήτησιν [1%] CP

ⁱ ἐμεινεν **f**³⁵ A [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐνεμεινεν B [4%] NU | ἐνεμειναν **8**

^j ο παυλος **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **8**A,B [5%] NU

^k χριστου *rell* | --- **8** [12%]

^l The citation of **f**³⁵ is based on thirty-five MSS—18, 35, 141, 201, 204, 386, 394, 444, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1249, 1482, 1503, 1548, 1617, 1652, 1732, 1761, 1855, 1856, 1864, 1865, 1876, 1897, 2080, 2261, 2352, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. None of them is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Acts, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size]. For all that, several come quite close! Of the MSS I have collated [there may be better ones yet to be done], 1864 deviates from the presumed family profile five times, 18 seven times and 2723 eight times. Turning to their exemplars, that of 35 was off by two, that of 18 and 1864 by three, that of 2723 by four, that of 1865 by five, and that of 824, 1503 and 1897 by six. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, Kalavryta, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: Acts* [Ed. Reuben Swanson, Pasadena, CA: William Carey International University Press, 1998]). For Acts Swanson collated 60 MSS, thirteen being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 45 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 2\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 4\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 15\%$ —since Swanson collated considerably fewer MSS for Acts than he did for Paul’s epistles, and since I find *TuT* to be less trustworthy here than in other books, my guesses as to percentages are more tentative than usual, except that I guarantee the witness of **f**³⁵. For further information please see the final footnote for Matthew.

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Salutation

1 Παῦλος, δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ,^m κλητὸς ἀπόστολος, ἀφορισμένοςⁿ εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ, **2** ὃ προεπηγγείλατο^o διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς Ἁγίαις· **3** περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, **4** τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει (κατὰ Πνεῦμα ἀγιωσύνης) ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν—Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν— **5** δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ **6** (ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ)· **7** πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς Θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

To Gentiles

Paul has been hindered from visiting Rome

8 Πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ^p πάντων ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. **9** Μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ Θεός, ὃ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνεῖαν ὑμῶν ποιοῦμαι, πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου **10** δεόμενος εἶ πως ἤδη, ποτέ, εὐδοθήσομαι^q ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. **11** Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς— **12** τοῦτο δέ ἐστιν, συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως, ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ.

13 Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν,^r ἀδελφοί, ὅτι πολλάκις προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς (καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο), ἵνα τινὰ καρπὸν^s σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. **14** Ἐλλήσιν τε καὶ βαρβάρους, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί. **15** Οὕτως, τὸ κατ' ἐμέ, πρόθυμον καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελίσασθαι.

Faith

16 Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ,^u δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι (Ἰουδαίῳ τε πρῶτον, καὶ Ἑλληνι)· **17** δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται, ἐκ πίστεως εἰς πίστιν· καθὼς γέγραπται· «Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.»

Unrighteousness

18 Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων, **19** διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ

^m ἰησοῦ χριστοῦ **F**⁵⁵ **NA** [99.5%] **OC,RP,HF,TR,CP** | ~ 21 **Ɑ**¹⁰**B** [0.5%] **NU**

ⁿ ἀφορισμένος *rell* | ἀφορισμένος [10%]

^o προεπηγγείλατο *rell* | προεπαγγείλατο **CP** | προεπηγγίλατο **N**

^p ὑπερ **F**⁵⁵ [84%] **OC,RP,HF,TR,CP** | περὶ **NA,B,C** [16%] **NU**

^q εὐδοθήσομαι *rell* | εὐδοθησομαι [18%]

^r ἀγνοεῖν *rell* | ἀγνοεῖν [15%]

^s τινὰ καρπὸν **F**⁵⁵ **NA,B,C** [92%] **OC,RP,HF,CP,NU** | ~ 21 [8%] **TR**

^t καὶ *rell* | --- [10%] **CP**

^u τοῦ χριστοῦ **F**⁵⁵ [97%] **OC,RP,HF,TR,CP** | --- **NA,B,C** [3%] **NU**

φανερὸν ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ὁ γὰρ Θεὸς^v αὐτοῖς ἐφανέρωσεν. **20** Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασιν νοούμενα, καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· **21** διότι γνόντες^w τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν·^x ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά. **22** Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, **23** καὶ ἠλλάξαντο^y τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου— καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν.

24 Διὸ καὶ^z παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεός, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς^a **25** —οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεῦδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Depravity

26 Διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἱ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν· **27** ὁμοίως^b καὶ οἱ ἄρρενες,^c ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν^d τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσενι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες.

28 Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα· **29** πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ,^e πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας· **30** ψιθυριστάς, καταλάλους, θεοστυγεῖς, ὕβριστάς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, **31** ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀσπόνδους,^f ἀνελεήμονας· **32** οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσιν τοῖς πράσσουσιν.

Judgment

2 Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὦ ἄνθρωπε, πᾶς ὁ κρίνων, ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις, τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις, ὁ κρίνων. **2** Οἶδαμεν δὲ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ ἐστὶν κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. **3** Λογίζη δὲ τοῦτο, ὦ ἄνθρωπε, ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας καὶ ποιῶν αὐτά, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ^g τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ; **4** Ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; **5** Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὄργης καὶ ἀποκαλύψεως καὶ^h δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, **6** ὅς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα

^v γὰρ θεος **f**³⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 **KA,B,C** [5%] NU

^w γνόντες *rell* | γνόντες [25%]

^x εὐχαρίστησαν **f**³⁵ B [80%] OC,RP,HF,TR,CP | ηὐχαρίστησαν **KA,C** [20%] NU

^y ἠλλάξαντο **f**³⁵ [26%] CP | ἠλλάξαν **KA,B,C** [74%] OC,RP,HF,TR,NU

^z καὶ **f**³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B,C** [2%] NU

^a ἐαυτοῖς **f**³⁵ [92%] RP,HF,TR,CP | αυτοῖς **B**^{40b} **KA,B,C** [5%] OC,NU | εαυτων [3%]

^b ὁμοίως **f**³⁵ C [23%] CP | 1 τε **KB** [70%] RP,HF,TR,NU | 1 δε A [7%] OC

^c ἀρρενες **f**³⁵ **KA,C** [95.5%] RP,HF,TR,CP | ἀρενες [3%] | ἀρσενες B [1.5%] OC,NU

^d ἐξεκαυθησαν **f**³⁵ [20%] CP | 1 εν **KA,B,C** [80%] OC,RP,HF,TR,NU

^e πορνεια **f**³⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | --- (**KA**)**B(C)** [5%] NU (An easy case of homoioteleuton, or -arcton.)

^f ἀσπονδους **f**³⁵ C [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B** [2%] NU (An easy case of homoioteleuton, or -arcton.)

^g ἐκφεύξῃ *rell* | ἐκφεύξει [15%]

^h καὶ **f**³⁵ [93.5%] OC,RP,HF,CP | --- **KA,B** [1.5%] TR,NU | της [5%] [OC is in small print]

αὐτοῦ· 7 τοῖς μὲν, καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσιν^ι—ζωὴν αἰώνιον· 8 τοῖς δέ, ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσιν μὲν^ι τῇ ἀληθείᾳ (πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ)—θυμὸς καὶ ὀργή,^κ 9 θλίψις καὶ στενοχωρία, ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε (πρώτον) καὶ Ἑλληνοῦ· 10 δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε (πρώτον) καὶ Ἑλληνι.

11 Οὐ γὰρ ἐστὶν προσωποληψία^λ παρὰ τῷ Θεῷ. 12 Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. 13 Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ^μ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ^ν Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ^ο νόμου δικαιωθήσονται 14 (ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ,^ρ οὗτοι, νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσὶν νόμος· 15 οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυροῦσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων) 16 ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτά τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.^α

To Jews

Law

17 Ἴδε,^ε σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ^ς νόμῳ, καὶ καυχᾶσαι^ι ἐν Θεῷ, 18 καὶ γινώσκεις τὸ Θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα, κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου· 19 ἐπειθᾶς τε σεαυτὸν ὀδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, 20 παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, ἔχοντα τὴν μὲν φωνὴν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ. 21 Ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκει; Ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις; 22 Ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; Ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἰδωλα, ἱεροσυλεῖς; 23 Ὅς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις; 24 «Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν,» καθὼς γέγραπται.

Circumcision

25 Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ ἐὰν νόμον πράσσης,^υ ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἢ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονεν. 26 Ἐὰν οὖν ἢ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάσσει,^ν οὐχί^ω ἢ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται; 27 Καὶ κρινεῖ ἢ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου; 28 Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερωῦ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἢ ἐν τῷ φανερωῦ ἐν σαρκὶ περιτομῇ· 29 ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομῇ καρδίας—ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι—οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων ἀλλ' ἐκ τοῦ^χ Θεοῦ.

^ι ζητοῦσιν *rell* | ἐπιζητοῦσι [2%] CP

^ι μὲν **f**⁵ A [99%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KB** [1%] NU

^κ θυμὸς καὶ ὀργή **f**⁵ [97.5%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 321 **K(A)B** [2.5%] NU

^λ προσωποληψία *rell* | προσωποληψια **KA,B** [1%] NU | three other spellings

^μ τοῦ **f**⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B** [3%] NU

^ν τῷ **f**⁵ **KA** [98%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- B [2%]

^ο τοῦ **f**⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B** [5%] NU

^ρ ποιῇ **f**⁵ [68.5%] OC,RP,HF,TR,CP | ποιεῖ [25%] | ποιῶσιν **KA,B** [1.5%] NU | ποιουσιν [5%]

^α Ἰησοῦ χριστοῦ **f**⁵ A [99%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 **KB** [1%] NU

^ε ἴδε **f**⁵ [85%] OC,RP,HF,TR | εἰ δε **KA,B** [12%] CP,NU | ἠ δε [3%]

^ε τῷ **f**⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B** [2%] NU

^ι καυχᾶσαι *rell* | καυχᾶση CP | καυχᾶσε [7%]

^υ πράσσης *rell* | πράσσεις [10%] | four other spellings

^ν φυλάσσει *rell* | φυλάσσει [10%] | two other spellings

^ω οὐχί **f**⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | ουχ **KB** [2%] NU | --- A | two other spellings and two long omissions [1%]

^χ τοῦ *rell* | --- [2%] CP

Advantage

3 1 Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου, ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς; 2 Πολὺ κατὰ πάντα τρόπον· πρῶτον μὲν γὰρ^γ ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. 3 Τί γὰρ εἰ ἠπίστησάν τινες; Μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργήσῃ;^δ 4 Μὴ γένοιτο· γινέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθής, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης· καθὼς γέγραπται· «Ὅπως ἂν δικαιωθῆς^ε ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς^ς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.»

A conundrum

5 Εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν, τί ἐροῦμεν; Μὴ ἄδικος ὁ Θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; (Κατὰ ἄνθρωπον λέγω.) 6 Μὴ γένοιτο· ἐπεὶ πῶς κρινεῖ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον; 7 Εἰ γὰρ^δ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσευσεν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι καγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρίνομαι; 8 Καὶ μὴ (καθὼς βλασφημούμεθα καὶ καθὼς φασίν τινες) ἡμᾶς λέγειν ὅτι «Ποιήσωμεν τὰ κακὰ ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ»—ὢν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστιν.

All are under sin

9 Τί οὖν; Προεχόμεθα; Οὐ πάντως· προητιασάμεθα γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι. 10 Καθὼς γέγραπται·^ε «Οὐκ ἔστιν δίκαιος, οὐδὲ εἷς· 11 οὐκ ἔστιν ὁ συνίων, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. 12 Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν·^ς οὐκ ἔστιν^ς ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν^ς ἕως ἐνός.» 13 «Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ^ς αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδόλιουσιν.» «ὼς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν»· 14 «ὢν τὸ στόμα ἄρῃς καὶ πικρίας γέμει.» 15 «Ὁξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα· 16 σύντριμμα καὶ ταιλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, 17 καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν.» 18 «Οὐκ ἔστιν φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.»

19 Οἶδαμεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῆ καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ. 20 Διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ,^ς διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

Righteousness by faith

21 Νυνὶ δέ, χωρὶς νόμου, δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, 22 δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας^κ τοὺς πιστεύοντας. Οὐ γὰρ ἔστιν διαστολή· 23 πάντες γὰρ ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, 24 δικαιοῦμενοι δωρεὰν τῆ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· 25 ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἰλαστήριον διὰ τῆς πίστεως^ς ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ διὰ τὴν πάρεσιν τῶν

^γ γὰρ **F**³⁵ **KA** [95%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- B [5%]

^δ καταργήσῃ *rell* | καταργήσῃ [20%] | one other spelling

^ε δικαιωθῆς *rell* | δικαιωθείς [22%] | δικαιώθῃς [2%]

^ς νικήσῃς **F**³⁵ B [88%] RP,HF,TR,CP | νικήσεις **KA** [12%] OC,NU

^ο *rell* | --- [12%]

^δ γὰρ **F**³⁵ B [98%] OC,RP,HF,TR,CP | δε **KA** [2%] NU

^ς γέγραπται **F**³⁵ [45%] CP | 1 στί **KA,B** [55%] OC,RP,HF,TR,NU

^ς ἠχρειώθησαν **F**³⁵ [94%] OC,RP,HF,TR,CP | ηχρεώθησαν **KA,B** [1%] NU | ηχρωθησαν [5%]

^ς ἐστιν **F**³⁵ A,B [99%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 ο **K** [1%] NU

^ς οὐκ ἐστιν **F**³⁵ **KA** (99.1%) OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- B (0.9%)

^ς λάρυγξ *rell* | λαρυξ A [20%]

^ς αὐτου *rell* | του θεου [10%]

^κ καὶ ἐπὶ πάντας **F**³⁵ (93.4%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **Ϝ**⁴⁰ **KA,B,C** (6.6%) NU [easy homoioteleuton]

^ς διὰ τῆς πίστεως **F**³⁵ B [96%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | 13 **NC** [4%] | --- A

προγεγονότων ἀμαρτημάτων, ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ· **26** πρὸς^m ἐνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιῶντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ.ⁿ

27 Ποῦ οὖν ἡ καύχησις; Ἐξεκλείσθη. Διὰ ποίου νόμου, τῶν ἔργων; Οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως. **28** Λογιζόμεθα οὖν^o πιστεῖ δικαιοῦσθαι^p ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. **29** Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον;^q Οὐχί δὲ^r καὶ ἐθνῶν; Ναί, καὶ ἐθνῶν, **30** ἐπεὶ^s εἰς ὁ Θεός, ὃς δικαιοῦσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. **31** Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἰστώμεν.^t

Abraham

4 **1** Τί οὖν ἐροῦμεν Ἀβραάμ^u τὸν πατέρα ἡμῶν εὐρηκέναι,^v κατὰ σάρκα; **2** Εἰ γὰρ Ἀβραάμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα—ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν^w Θεόν. **3** Τί γὰρ ἡ Γραφή λέγει; «Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.» **4** Τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν ἀλλὰ κατὰ^x ὀφειλῆμα. **5** Τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιῶντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην.

6 Καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ Θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων· **7** «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν^y αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν^z αἱ ἀμαρτίαι. **8** Μακάριος ἀνὴρ ᾧ^a οὐ^b μὴ λογίσῃται Κύριος ἀμαρτίαν.»

Before Circumcision

9 Ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; Λέγομεν γὰρ ὅτι^c ἐλογίσθη τῷ Ἀβραάμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην, **10** πῶς οὖν ἐλογίσθη; Ἐν περιτομῇ ὄντι ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; Οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ. **11** καὶ σημεῖον ἔλαβεν περιτομῆς, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ^d ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ^e αὐτοῖς τὴν^f δικαιοσύνην, **12** καὶ πατέρα περιτομῆς—τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσιν τοῖς ἴχνεσιν τῆς πίστεως τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ^g τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ.

^m πρὸς f³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 τὴν κA,B,C [2%] NU

ⁿ ἰησοῦ *rell* | ἰησοῦν [35%] CP | --- [1%]

^o οὖν f³⁵ B,C [93%] OC,RP,HF,TR,CP | γὰρ κA [7%] NU

^p πιστεῖ δικαιοῦσθαι f³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 κA,B,C [2%] NU

^q μόνον *rell* | μόνων B [15%]

^r δε f³⁵ [94%] OC,RP,HF,TR,CP | --- κA,B,C [6%] NU

^s ἐπεὶ^r f³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | εἰπερ κ(A)B,C [2%] NU

^t ἰστώμεν f³⁵ [96%] OC,RP,HF,TR,CP | ἰστανόμεν κA,B,C [1.5%] NU | six other variants [2.5%]

^u ἄβρααμ f³⁵ [50%] | ἄβρααμ [50%] OC,RP,HF,TR,CP,NU (This statement will obtain wherever the name occurs.)

^v ἀβρααμ τὸν πατέρα ἡμῶν εὐρηκεναί f³⁵ [96%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 512 προπατορα 4 κA,C [3.5%] NU | 12 προπατορα 4 B [0.5%]

^w τὸν f³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- κA,B,C [2%] NU

^x κατὰ f³⁵ κA,B,C [97%] OC,RP,HF,CP,NU | 1 το [3%] TR

^y ἀφεθησαν *rell* | ἀφειθησαν [5%] CP | ἀφηθησαν [3%]

^z ἐπεκαλύφθησαν *rell* | ἀπεκαλύφθησαν [10%]

^a ω f³⁵ A,C [97%] OC,RP,HF,TR,CP | ου κB [3%] NU

^b ου *rell* | --- [1%] CP

^c οτι f³⁵ A,C [98.5%] OC,RP,HF,TR,CP | --- κB [1.5%] NU

^d τη *rell* | --- [15%]

^e καὶ f³⁵ C [95%] OC,RP,HF,TR,CP | --- κA,B [5%]

^f τὴν f³⁵ B,C [96%] OC,RP,HF,TR,CP | --- κ [2%] | εἰς A [2%]

^g πίστεως τῆς ἐν ἀκροβυστία f³⁵ [54%] | 123 τη 4 [40%] RP,HF,CP | ~ 23 τη 41 [3%] OC,TR | ~ 2341 A,B(C) [3%] NU | 234 κ

The promise

13 Οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραάμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι τοῦ^h κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως. 14 Εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις καὶ κατήρηται ἡ ἐπαγγελία· 15 ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται, οὗ γὰρⁱ οὐκ ἔστιν νόμος, οὐδὲ παράβασις. 16 Διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι—οὗ τῷ ἐκ^j νόμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως Ἀβραάμ, ὅς ἐστιν πατὴρ πάντων ἡμῶν· 17 καθὼς γέγραπται ὅτι «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά^k σε»—κατέναντι οὗ ἐπίστευσεν· Θεοῦ, τοῦ ζωοποιούντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. 18 Ὃς παρ' ἐλπίδα, ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου.» 19 Καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ^l κατενόησεν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ἥδη^m νεκρωμένον (ἐκατονταέτης που ὑπάρχων), καὶ τὴν νέκρωσιν τῆςⁿ μήτρας Σάρρας. 20 Εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ· ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δὸς δόξαν τῷ Θεῷ, 21 καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπήγγελται δυνατὸς ἐστὶν καὶ ποιῆσαι 22 —διὸ καὶ^o ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

23 Οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ, 24 ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογιζέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγεύραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν, 25 ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαιοσύνην^p ἡμῶν.

To believers

Peace with God

5 1 Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχωμεν^q πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 2 δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν, τῇ πίστει,^r εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ἣ ἑστήκαμεν, καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. 3 Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις^s ὑπομονὴν κατεργάζεται· 4 ἡ δὲ ὑπομονή, δοκιμὴ· ἡ δὲ δοκιμή, ἐλπίδα· 5 ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει,^t ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν.

Reconciliation

6 Ἐτι γὰρ Χριστὸς, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν,^u κατὰ καιρὸν, ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν. 7 Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται (ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν), 8 συνίστησιν δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὅτι ἔτι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν. 9 Πολλῶ οὖν μᾶλλον, δικαιοθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς. 10 Εἰ γὰρ, ἐχθροὶ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ

^h του f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- KA,B,C [3%] NU

ⁱ γαρ f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | δε KA,B,C [3%] NU

^j εκ f³⁵ [20%] | 1 του KA,B,C [80%] OC,RP,HF,TR,CP,NU [OC is in small print]

^k τεθεικα rell | τεθηκα [20%] | τεθηκα K

^l ου f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- KA,B,C [3%] NU

^m ηδη f³⁵ A,C [99%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- B [1%]

ⁿ της rell | --- OC

^o και f³⁵ KA,C [99%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- B [1%]

^p δικαιοσιν rell | δικαιοσυνην [12%] | δικεωσιν K

^q εχωμεν f³⁵ KA,B,C (43%) | εχομεν 0220 (57%) OC,RP,HF,TR,CP,NU

^r τη πιστει f³⁵ (K)C (95.9%) OC,RP,HF,TR,CP[NU] | εν 12 A (2.7%) | --- B,0220 (0.8%) | one other variant (0.5%)

^s η rell | --- CP

^t κατασχυνει rell | κατασχυνη [15%]

^u ασθενων f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 ετι KA,B,C [3%] NU

Θεῶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον, καταλλαγέντες, σωθησόμεθα^ν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

11 Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα^ω ἐν τῷ Θεῶ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν.

Death vs Life

12 Διὰ τοῦτο, ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον 13 — ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν^κ κόσμῳ, ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου. 14 Ἀλλ' ^ν ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως,^ζ καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ (ὅς ἐστιν τύπος τοῦ μέλλοντος).

15 Ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα. Εἰ γὰρ τῷ^α τοῦ ἐνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῶ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν. 16 Καὶ οὐχ ὡς δι' ἐνὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δῶρημα· τὸ μὲν γὰρ κρῖμα ἐξ ἐνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα. 17 Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν διὰ τοῦ ἐνός, πολλῶ μᾶλλον οἱ τὴν περισσεῖαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσιν^β διὰ τοῦ ἐνός, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

18 Ἄρα οὖν, ὡς δι' ἐνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτως καὶ δι' ἐνὸς δικαίωματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς. 19 Ὡσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτως καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνός δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί. 20 Νόμος δὲ παρεῖσθη ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις, 21 ἵνα ὡσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτως καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ^γ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Newness of life

6 1 Τί οὖν ἐροῦμεν; Ἐπιμενοῦμεν^δ τῇ ἁμαρτίᾳ ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ; 2 Μὴ γένοιτο. Οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν^ε ἐν αὐτῇ; 3 Ἡ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; 4 Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.

^ν σωθησόμεθα *rell* | σωθησόμεθα [14%]

^ω καυχώμεθα *f*⁵ [38%] CP | καυχόμεθα [1%] | καυχόμενοι *KB,C* [52%] OC,RP,HF,TR,NU | καυχόμενοι [9%]

^{εν} *rell* | 1 τω [10%] CP

^ν ἀλλ *rell* | ἀλλὰ B [0.5%] NU

^ζ μωυσεως *f*⁵ [30%] CP | μωυσεως *K* [50%] OC,RP,NU | μωυσεως A,B,C [20%] HF,TR

^α τω *rell* | τω [15%] | --- [5%]

^β βασιλεύσουσιν *rell* | βασιλευουσιν [17%]

^γ βασιλεύσει *f*⁵ *KA,B,C* [68%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | βασιλευσει [32%]

^δ επιμενομεν *f*⁵ [60%] OC,TR,CP | επιμενομεν *K* [19%] RP,HF | επιμενωμεν A,B,C [10%] NU | επιμεινωμεν [10%] | επιμεινομεν [1%]

^ε ζησομεν *rell* | ζησωμεν [15%]

5 Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα· 6 τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν^f ἄνθρωπος συνεσταυρώθη ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ— 7 ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

8 Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν^g αὐτῷ, 9 εἰδότες ὅτι Χριστὸς, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει 10—ὁ γὰρ ἀπέθανεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ. 11 Οὕτως καὶ ὑμεῖς, λογιζέσθε^h ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν εἶναιⁱ τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.^j

Down with sin!

12 Μὴ οὖν βασιλευτέω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ^k 13—μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ ὡς^l ἐκ νεκρῶν ζῶντας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα δικαιοσύνης τῷ Θεῷ. 14 Ἄμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει, οὐ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ'^m ὑπὸ χάριν.

Grace, not licence

15 Τί οὖν; Ἀμαρτήσομενⁿ ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον ἀλλ'^o ὑπὸ χάριν; Μὴ γένοιτο. 16 Οὐκ οἶδατε ὅτι ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δούλοι ἐστε ᾧ ὑπακούετε—ἦτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην; 17 Χάρις δὲ τῷ Θεῷ ὅτι ἦτε δούλοι τῆς ἁμαρτίας, ὑπηκούσατε^p δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδασχῆς. 18 Ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ.

19 Ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. Ὡσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δούλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτως νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δούλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἀγιασμόν. 20 Ὅτε γὰρ δούλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. 21 Τίνα οὖν καρπὸν εἶχετε τότε ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; Τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος. 22 Νυνὶ δέ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἀγιασμόν—τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον. 23 Τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος, τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

More about law

7 1 Ἡ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί (γινώσκουσιν γὰρ νόμον λαλῶ), ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ; 2 Ἡ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός. 3 Ἄρα οὖν, ζῶντος

^f ἡμῶν *rell* | ὑμῶν CP

^g συζήσομεν *rell* | συζήσομεν C [18%] | συνησομεν *KA,B* [10%]

^h λογιζέσθε *rell* | λογιζεσθαι *A,B* [13%]

ⁱ νεκρῶν μὲν εἶναι *F*⁵ [96%] *OC,RP,HF,TR,CP* | ~ 312 *KB,C* [2%] *NU* | 12 A [2%]

^j τῷ κυρίῳ ἡμῶν *F*⁵ *NC* (96.5%) *OC,RP,HF,TR,CP* | --- *Φ*⁴⁶ *A,B* (3.5%) *NU*

^k αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ *F*⁵ (81.7%) *OC,RP,HF,TR,CP* | 52345 (2.2%) | 1234 αὐτῆς (6.2%) | 1234 αὐτῶν (0.5%) | 1234 (0.5%) | 345 *KA,B,C* (7.9%) *NU* | 1 *Φ*⁴⁶ (1%)

^l ὡς *F*⁵ [97%] *OC,RP,HF,TR,CP* | ὡσει *KA,B,C* [3%] *NU*

^m ἀλλ' *rell* | ἀλλὰ *KB,C* [1%] *NU*

ⁿ ἀμαρτήσομεν *F*⁵ [61%] *OC,RP,HF,TR,CP* | ἀμαρτησομεν *KA,B,C* [30%] *NU* | ἀμαρτισομεν [4%] | long omission [5%]

^o ἀλλ' *rell* | ἀλλὰ *KB,C* [1%] *NU*

^p ὑπηκούσατε *rell* | ὑπακούσατε CP

τοῦ ἀνδρός, μοιχαλῖς χρηματίζει⁴ ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἐτέρω· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ ἐτέρω.

4 Ὡστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς⁵ ἐτέρω—τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι—ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ. 5 Ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορήσαι τῷ θανάτῳ. 6 Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα,⁶ ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι Πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος.

Law and sin

7 Τί οὖν ἐροῦμεν;⁷ Ὁ νόμος ἁμαρτία; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνωμεν εἰ μὴ διὰ νόμου· τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, «Οὐκ ἐπιθυμήσεις.» 8 Ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς, κατειργάσατο⁸ ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν.

Χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά. 9 Ἐγὼ δὲ ἔζων, χωρὶς νόμου, ποτέ· ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν,⁹ ἐγὼ δὲ ἀπέθανον. 10 Καί, εὐρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἢ¹⁰ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον. 11 Ἡ γὰρ ἁμαρτία, ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς, ἐξηπάτησέν με, καὶ δι¹¹ αὐτῆς ἀπέκτεινεν. 12 Ὡστε, ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

Indwelling sin

13 Τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονεν¹³ θάνατος; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ¹² ἡ ἁμαρτία, ἵνα φανῇ ἁμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς. 14 Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστίν, ἐγὼ δὲ σαρκικός¹³ εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν 15—ὁ γὰρ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὁ θέλω τοῦτο πράσσω,¹⁴ ἀλλ' ὁ μισῶ τοῦτο ποιῶ.¹⁵ 16 Εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός. 17 Νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό,¹⁶ ἀλλ'¹⁷ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. 18 Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτ' ἔστιν, ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν· τὸ γὰρ θέλειν παράκειται μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐχ εὐρίσκω.¹⁷ 19 Οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν· ἀλλ'¹⁸ ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. 20 Εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω ἐγὼ¹⁸ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ'¹⁹ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ

⁴ χρηματίζει *rell* | χρηματίζει [15%] | χρηματίζει [8%] | three further spellings

⁵ υμας *f*³⁵ *NA, B, C* [86%] *OC, RP, HF, TR, NU* | 1 ἀνδρὶ [14%] *CP*

⁶ κατειχόμεθα *rell* | κατηχομεθα [15%]

⁷ ερομεν *f*³⁵ *NA, B, C* [91%] *OC, RP, HF, TR, NU* | 1 οτι [9%] *CP*

⁸ κατειργάσατο *rell* | κατηργάσατο *B* [20%]

⁹ ανεζησεν *rell* | εζησεν *CP*

¹⁰ η *rell* | --- [25%]

¹¹ δι *rell* | δια *OC*

¹³ γεγονεν *f*³⁵ [97%] *OC, RP, HF, TR, CP* | εγενετο *NA, B, C* [3%] *NU*

¹² ἀλλα *rell* | ἀλλ *C* [30%]

¹³ σαρκικός *f*³⁵ [85%] *OC, RP, HF, TR, CP* | σαρκινος *NA, B, C* [15%] *NU* [In the context, 'fleshly' (not 'physical') is correct.]

¹⁴ πράσσω *rell* | ποιω [13%]

¹⁵ ποιω *rell* | πράσσω [13%]

¹⁶ αυτο *rell* | αυτω [15%]

¹⁷ ἀλλ *rell* | ἀλλα *B* [1%] *NU*

¹⁸ ουχ ευρισκω *f*³⁵ (93.6%) *OC, RP, HF, TR, CP* | ου γινωσκω (2.5%) | ου *NA, B, C* (2.3%) *NU* | long omissions (1.5%)

¹⁹ ἀλλ *rell* | ἀλλα *NB* [1%] *NU*

¹⁸ εγω *f*³⁵ *NA* [91%] *OC, RP, HF, TR, CP[NU]* | --- *B, C* [9%]

¹⁹ ἀλλ *rell* | ἀλλα *NB* [1%] *NU*

ἀμαρτία. **21** Εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον, τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται. **22** Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, **23** βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με¹ τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου.

24 Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; **25** Εὐχαριστῶ^k τῷ Θεῷ—διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἄρα οὖν, αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῖ δουλεύω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκί, νόμῳ ἀμαρτίας.

Deliverance

8 Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα,¹ **2** ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσέν με^m ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. **3** Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας, καὶ περὶ ἀμαρτίας· κατέκρινεν τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, **4** ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα.

Spirit vs flesh

5 Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ Πνεῦμα τὰ τοῦ Πνεύματος. **6** Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ Πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη· **7** διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς Θεόν, τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται. **8** Οἱ δὲ ἐν σαρκί ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. **9** Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί ἀλλ'ⁿ ἐν Πνεύματι, εἶπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Εἰ δὲ τις Πνεῦμα Χριστοῦ^o οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. **10** Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι'^p ἀμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. **11** Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγγείραντος^q Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγγείρας τὸν Χριστὸν^r ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα^s ἐν ὑμῖν.

Sonship

12 Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, ὀφειλέται ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκί, τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν· **13** εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ Πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. **14** Ὅσοι γὰρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ^t **15** —οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ'^u ἐλάβετε Πνεῦμα υἰοθεσίας ἐν ᾧ κρᾶζομεν, «Ἄββᾶ, ὁ Πατήρ.» **16** Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι

¹ με **f**²⁵ (A)C [72%] RP,TR | 1 εν **KB** [28%] OC,HF,CP,NU [OC is in small print]

^k ευχαριστω **f**²⁵ **KA** [97%] OC,RP,HF,TR,CP | χαρις δε [2%] NU | χαρις B | η χαρις [1%]

¹ μη κατα σαρκα περιπατουσιν αλλα κατα πνευμα **f**²⁵ (94%) OC,RP,HF,TR,CP | variations on the long form (0.8%) | 1234 A (2.5%) | --- **KB** (2.3%) NU | two other readings (0.3%)

^m με **f**²⁵ A,C [98%] OC,RP,HF,TR,CP | σε **KB** [1%] NU | three other variants [1%]

ⁿ αλλ *rell* | αλλα **KB** [1%] NU

^o χριστου *rell* | θεου [18%]

^p δι **f**²⁵ **K** [81%] OC,TR | δια A,B,C [17%] RP,HF,CP,NU | δια την [2%]

^q εγειραντος **f**²⁵ C [95%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 τον **KA**,B [5%] NU

^r τον χριστον **f**²⁵ (86.2%) OC,RP,HF,TR,CP | 1 κυριον (3.4%) | 2 B (2.2%) NU | 2 ιησουν (**KA**) (2.5%) | ιησουν 2 (C) (1.7%) | αυτον (0.8%) | four other variants (0.7%) | long omissions (2.5%)

^s το ενοικουν ... πνευμα **f**²⁵ B (81.7%) OC,RP,HF,TR(CP) | του ενοικουντος ... πνευματος **KA**,C (17.6%) NU | two other variants (0.7%)

^t ειν υιοι θεου **f**²⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 231 **KA**,C [1.5%] NU | ~ 213 B [0.5%]

^u αλλ *rell* | αλλα **KA**,B,C [1%] NU

ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ 17—εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ (εἴπερ συμπάσχομεν ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν).

Redemption of the body

18 Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. 19 Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται· 20 τῇ γὰρ ματαιότητι ἢ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἔκουσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἔλπίδι 21 ὅτι καὶ αὐτὴ ἢ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. 22 Οἶδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἢ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. 23 Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ^w τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοῖ^x ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν,^y υἰοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν. 24 Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν, ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς—ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ^z ἐλπίζει; 25 Εἰ δὲ ὁ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα.

26 Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις^a ἡμῶν, τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα^b καθὸ δεῖ οὐκ οἶδαμεν. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν^d στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, 27 ὁ δὲ ἐρευνῶν^e τὰς καρδίας οἶδεν τί τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων.

Glory

28 Οἶδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς^f ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. 29 Ὅτι οὖς προέγνω καὶ προώρισεν συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· 30 οὖς δὲ προώρισεν, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· καὶ οὖς ἐκάλεσεν, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὖς δὲ ἐδικαίωσεν, τούτους καὶ ἐδόξασεν.

Summary to this point

31 Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; 32 Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται; 33 Τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ; Θεὸς ὁ δικαίων. 34 Τίς ὁ κατακρίνων; Χριστὸς^h ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ καὶⁱ ἐγερθεὶς, ὃς καὶⁱ ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν.

^y ἐπ' **f**⁵ **g**²⁷A,C [99%] OC,RP,HF,TR,CP | ἐφ' **g**⁴⁶KB [1%] NU

^w αὐτοὶ *rell* | 1 οἱ [10%]

^x καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ **f**⁵ (90%) OC,RP,HF,TR,CP | ~ 213 **g**⁴⁶KA,C (3%) NU | ~ 132 (1.3%) | 13 B (2.3%) | 12 (2.5%) | 23 (0.3%) | 3 (0.5%)

^y στενάζομεν *rell* | συστενάζομεν [1%] CP

^z τί καὶ **f**⁵ A,C [97%] OC,RP,HF,TR,CP | 2 (8) [0.5%] | --- **g**⁴⁶B,NU | 1 [2%]

^a αἰς ἀσθενείαις **f**⁵ (93.5%) OC,RP,HF,TR,CP | τῆ ἀσθενεία KA,B,C (5.2%) NU | τῆς 2 (0.8%) | two other variants (0.5%)

^b προσευξόμεθα **f**⁵ [97%] OC,RP,HF,CP | προσευξόμεθα KA,B,C [3%] TR,NU

^c ἀλλ' *rell* | ἀλλὰ **g** [25%] NU

^d ὑπὲρ ἡμῶν **f**⁵ C [98%] OC,RP,HF,TR | --- KA,B [2%] NU | 1 ὑμῶν CP

^e ἐρευνῶν **f**⁵ A(C) [99%] OC,RP,HF,TR,CP | ἐραυνῶν **g**⁴⁶KB [1%] NU

^f εἰς **f**⁵ KA,B,C [73%] OC,RP,HF,TR,NU | 1 το [27%] CP

^g ἀλλ' *rell* | ἀλλὰ **g**⁴⁶KB [1%] NU

^h χριστὸς **f**⁵ B [96%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 ἡσους KA,C [4%] [NU]

ⁱ καὶ **f**⁵ **g**⁴⁶ (87.8%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **g**²⁷(KA)B(C) (12.2%) NU

^j καὶ *rell* | --- KA,C [25%]

35 Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; 36 (Καθὼς γέγραπται ὅτι «Ἐνεκά^k σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.») 37 Ἄλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. 38 Πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωή, οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα,^l 39 οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Israel

9 1 Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ—οὐ ψεύδομαι· συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ— 2 ὅτι λύπη μοί ἐστιν μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος^m ὀδύνη τῆ καρδία μου. 3 Εὐχόμηⁿ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι^o ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, 4 οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλίται· ὧν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ διαθήκαι καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· 5 ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστός (τὸ κατὰ σάρκα), ὁ ὧν ἐπὶ πάντων, Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Children of promise

6 Οὐχ οἷον δὲ ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ· 7 οὐδ' ὅτι εἰσιν σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα· ἀλλ', «Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα.» 8 Τοῦτ' ἔστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα. 9 Ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος· «Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῆ Σάρρα υἱός.»

10 Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα ἐξ ἐνὸς κοίτην ἔχουσα, Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν 11 (μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν,^p ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ Θεοῦ^q μένη, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος), 12 ἐρρήθη^r αὐτῇ ὅτι «Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι.» 13 Καθὼς γέγραπται· «Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ^s ἐμίσησα.»

It is pointless to fight God's Sovereignty!

14 Τί οὖν ἐροῦμεν, μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; Μὴ γένοιτο. 15 Τῷ γὰρ Μωϋσῆ^{t,u} λέγει· «Ἐλέησω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω^v ὃν ἂν οἰκτείρω.»^w 16 Ἄρα οὖν, οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος^x Θεοῦ. 17 Λέγει γὰρ ἡ Γραφή τῷ Φαραῶ ὅτι «Εἰς

^k ενεκα f²⁵ C [70%] OC,TR | ενεκεν KA,B [30%] RP,HF,CP,NU

^l δυναμεις ουτε ενεστωτα ουτε μελλοντα f²⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 34521 (δυναμεις Ϝ⁴⁶) (Ϝ⁴⁶)KA,B,C [3%] NU | 123 [2%]

^m αδιαλειπτος *rell* | αδιαληπτος [15%] | three further spellings Ϝ⁴⁶

ⁿ ευχομην f²⁵ [78%] RP,HF,CP | ηυχομην Ϝ⁴⁶KA,B,C [22%] OC,TR,NU (Alternate spellings of the Imperfect = same meaning.)

^o αυτος εγω αναθεμα ειναι f²⁵ C [98%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 3412 Ϝ⁴⁶A,B [2%] NU | ~ 4312 K

^p κακον f²⁵ Ϝ⁴⁶ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | φαυλον KA,B [3%] NU

^q προθεσις του θεου f²⁵ Ϝ⁴⁶KA,B [98%] RP,HF,CP,NU | ~ 231 [2%] OC,TR

^r ερρηθη f²⁵ Ϝ⁴⁶KA,B [55%] OC,HF,CP,NU | ερρηθη [45%] RP,TR (Alternate spellings = same meaning.)

^s ησαυ f²⁵ [25%] | ησαυ [75%] OC,RP,HF,TR,CP,NU (KA,B,C are presumably ambiguous.)

^t γαρ μωση f²⁵ A [98%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 Ϝ⁴⁶KB [2%] NU

^u μωση f²⁵ [81%] OC,RP,HF | μωση Ϝ⁴⁶KB [16%] CP,NU | μωση A,B [1%] TR | μωση [2%]

^v οικτειρησω *rell* | οικτηρησω K [1%] NU | three further spellings [2%]

^w οικτειρω *rell* | οικτιρω K,NU | two further spellings [1%]

^x ελεουντος f²⁵ [96%] OC,RP,HF,TR,CP | ελεωντος Ϝ⁴⁶KA,B [2%] NU | three other variants [2%]

αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι^γ ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῆ^ζ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ.» 18 Ἄρα οὖν, ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει.

19 Ἐρεῖς οὖν μοι,^α «Τί^β ἔτι μέμφεται; Τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν;» 20 Μενούνγε, ὦ ἄνθρωπε,^ς σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ερεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, «Τί με ἐποίησας οὕτως;» 21 Ἡ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκευῶς, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;

22 Εἰ δὲ θέλων ὁ Θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατόν αὐτοῦ, ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκευὴ ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, 23 καὶ ἵνα γνωρίσῃ^δ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκευῇ ἐλέους, ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν, 24 οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν; 25 Ὡς καὶ ἐν τῷ Ὠσηε^ε λέγει· «Καλέσω τὸν οὐ (λαόν μου) λαόν μου, καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην (ἠγαπημένην.)» 26 «Καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη^ς αὐτοῖς, «Οὐ λαός μου ὑμεῖς,» ἐκεῖ κληθήσονται υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος.» 27 Ἡσαΐας^ς δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ· «Ἐὰν ἦ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα^η σωθήσεται. 28 λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ· ὅτι λόγον συντετημημένον^ι ποιήσει Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς.» 29 Καὶ καθὼς προείρηκεν Ἡσαΐας· «Εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλειπεν^κ ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὁμοιωθῆμεν.»^λ

Their present condition

30 Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην, κατέλαβεν δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως· 31 Ἰσραὴλ δέ, διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης^μ οὐκ ἔφθασεν. 32 Διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου.^ν Προσέκοψαν γὰρ^ο τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος· 33 καθὼς γέγραπται· «Ἴδου^ρ τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ πᾶς^ι ὁ πιστεῶν ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυθήσεται.»

^γ ἐνδείξωμαι *rell* | ἐνδείξομαι [10%]

^ζ διαγγελη *rell* | διαγγελοι [15%] | three further spellings

^α οὖν μοι **f**³⁵ [91%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **KA,B** [9%] NU

^β τι **f**³⁵ **KA** [99%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 οὖν **ϕ**⁴⁶B [1%] [NU]

^ς μενονυγε ω ανθρωπε **f**³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 231 **KA** [1%] NU | 23 **ϕ**⁴⁶ [1%] | ~ 23 μενουν B

^δ γνωριση *rell* | γνωρισει [14%] | four further spellings

^ε ωσηε **f**³⁵ [89%] TR | ωσηε [5%] OC,RP,HF,CP,NU | ωσιε [6%]

^ς ερρηθη **f**³⁵ [47%] OC,HF,CP,NU | ερρηθη **KA,B,C** [50%] RP,TR | ερηθη [3%]

^ς ησαιας **f**³⁵ [95%] OC,TR,CP | ησαιας [5%] RP,HF,NU (This statement obtains for all subsequent occurrences of the name.)

^η καταλειμμα **f**³⁵ (**ϕ**⁴⁶) (98%) OC,RP,HF,TR,CP | υπολειμμα (**κ**)A(B) (1%) NU | εγκαταλειμμα (1%)

^ι εν δικαιοσυνη οτι λογον συντετημημενον **f**³⁵ (95.6%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶ **KA,B** (2.7%) NU | three other variants (1.7%)

^ι και *rell* | --- [1%] CP

^κ εγκατελειπεν *rell* | εγκατελειπεν (**ϕ**⁴⁶)A [14%] | one other variant

^λ ομοιωθημεν *rell* | ομοιωθημεν **ϕ**⁴⁶A [14%]

^μ δικαιοσυνης **f**³⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B** [5%] NU

^ν νομου **f**³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B** [2%] NU

^ο γαρ **f**³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶ **KA,B** [2%] NU

^ρ ιδου *rell* | 1 εγω CP

^ι πας **f**³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B** [2%] NU

Israel needs salvation

10 1 Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ ἐστίν^ς εἰς σωτηρίαν. 2 Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. 3 Ἄγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην[†] ζητοῦντες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.

How to be saved

4 Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι 5 —Μωσῆς^υ γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ^ν νόμου, ὅτι «Ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.» 6 Ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτως λέγει· «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, «Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν;» » (τοῦτ' ἔστιν, Χριστὸν καταγαγεῖν) 7 «ἢ, «Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον;» » (τοῦτ' ἔστιν, Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν). 8 Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστίν, ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου» (τοῦτ' ἔστιν, τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν)· 9 ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου, «Κύριον Ἰησοῦν,» καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν^ω ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. 10 Καρδιά γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. 11 Λέγει γὰρ ἡ Γραφή·^κ «Πᾶς ὁ πιστεῦων ἐπ' αὐτῷ οὐ κατασχυνθήσεται.» 12 οὐ γὰρ ἐστίν διαστολή Ἰουδαίου τε καὶ Ἑλλήνου, ὁ γὰρ αὐτὸς Κύριος πάντων πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν· 13 «Πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται.»

The message is necessary

14 Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται^γ εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; Πῶς δὲ πιστεύσουσιν^ζ οὐ οὐκ ἤκουσαν; Πῶς δὲ ἀκούσουσιν^α χωρὶς κηρύσσοντος; 15 Πῶς δὲ κηρύξουσιν^β ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσιν; Καθὼς γέγραπται· «Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην,^ς τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ^δ ἀγαθὰ.» 16 (Ἄλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ· Ἡσαΐας γὰρ λέγει· «Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;») 17 Ἄρα^ε ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἢ δὲ ἀκοή διὰ ῥήματος Θεοῦ.^φ

A rebellious people

18 Ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; Μενοῦνγε· «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.» 19 Ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἔγνω

[†] ἡ **ƒ**⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **Ɀ**⁴⁶KA,B [3%] NU

^ς του ισραηλ εστιν **ƒ**⁵ A [95%] OC,RP,HF,TR(CP) | αυτων **Ɀ**⁴⁶KA,B [3%] NU | αυτων 3 [2%]

[†] δικαιοσυνην **ƒ**⁵ **Ɀ**⁴⁶N (95.3%) OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- A,B (3.7%) | long omissions (1%)

^υ μωσης **ƒ**⁵ A [30%] TR | μωσης **Ɀ**⁴⁶NB [70%] OC,RP,HF,CP,NU

^ν του **ƒ**⁵ **Ɀ**⁴⁶ [99%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- KA,B [1%]

^ω αυτον ηγειρεν *rell* | ~ 21 [14%]

^κ γραφη **ƒ**⁵ KA,B [99%] OC,RP,HF,TR,NU | 1 οτι [1%] CP

^γ επικαλεσονται **ƒ**⁵ **Ɀ**⁴⁶ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | επικαλεσονται KA,B [2%] NU

^ζ πιστεουσιν **ƒ**⁵ A [88%] OC,RP,HF,TR,CP | πιστεουσιν **Ɀ**⁴⁶NB [7%] NU | πιστεουσιν [5%]

^α ακουσουσιν **ƒ**⁵ [75%] OC,RP,HF,TR,CP | ακουσωσιν A,B [20%] NU | ακουσονται K [5%] | ακουσονται **Ɀ**⁴⁶

^β κηρυξουσιν **ƒ**⁵ [83%] OC,RP,HF,TR,CP | κηρυξωσιν **Ɀ**⁴⁶KA,B [17%] NU

^ς των ευαγγελιζομενων ειρηνην **ƒ**⁵ (89.5%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **Ɀ**⁴⁶KA,B,C (10.5%) NU [easy homoioteleuton]

^δ τα **ƒ**⁵ **Ɀ**⁴⁶N [96%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- A,B,C [4%]

^ε ara *rell* | 1 ουν [10%]

^φ θεου **ƒ**⁵ A [98%] OC,RP,HF,TR,CP | χριστου **Ɀ**⁴⁶NB,C [2%] NU

Ἰσραήλ;^g Πρῶτος Μωσῆς^h λέγει· «Ἐγὼ παραζηλώσωⁱ ὑμᾶς ἐπ’ οὐκ ἔθνει,^j ἐπι^k ἔθνει ἀσυνέτω παροργιῶ ὑμᾶς.» 20 Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει· «Εὐρέθη^l τοῖς ἐμὲ μὴ^m ζητοῦσιν· ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν.» 21 Πρὸς δὲ τὸν Ἰσραήλ λέγει· «Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.»

The remnant

11 ¹ Λέγω οὖν, μὴ ἀπόσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; Μὴ γένοιτο. Καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν.ⁿ 2 Οὐκ ἀπόσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ ὃν προέγνω. Ἡ οὐκ οἴδατε ἐν Ἡλίᾳ^o τί λέγει ἡ Γραφή, ὡς ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ λέγων·^p 3 «Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν καὶ^q τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν· καγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσιν τὴν ψυχὴν μου.» 4 Ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; «Κατέλιπον^r ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ.» 5 Οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, λείμμα κατ’ ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν. 6 Εἰ δὲ χάριτι, οὐκέτι ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκέτι γίνεται χάρις. Εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκέτι ἐστὶν χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶν ἔργον.^s

7 Τί οὖν; Ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραήλ, τούτου^t οὐκ ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν. 8 Καθὼς γέγραπται· «Ἐδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν καὶ ὄτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.» 9 Καὶ Δαυὶδ λέγει· «Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον καὶ εἰς ἀναπαόδομα αὐτοῖς. 10 Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον.»^u

The restoration

11 Λέγω οὖν, μὴ ἔπταισαν ἵνα πέσωσιν; Μὴ γένοιτο· ἀλλά, τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία^v τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσει αὐτούς. 12 Εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμος, καὶ τὸ ἥττημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσω μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν;

13 Ὑμῖν γὰρ^w λέγω τοῖς ἔθνεσιν (ἐφ’ ὅσον^x μέν^y εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω), 14 εἴ πως^z παραζηλώσω μου τὴν σάρκα καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν.

^g οὐκ εγνω ἰσραηλ f³⁵ [96%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 312 P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^h μωσης f³⁵ A [20%] TR | μωσσης P⁴⁶KB,C [80%] OC,RP,HF,CP,NU

ⁱ παραζηλωσω *rell* | παραζηλω [3%] CP

^j εθνει *rell* | εθνη [18%] | εθνη K

^k επι f³⁵ [92%] OC,RP,HF,TR,CP | επ KA,B,C [8%] NU

^l ευρεθην f³⁵ KA,C [99%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 εν P⁴⁶B [1%] [NU]

^m μη *rell* | --- [10%]

ⁿ βενιαμιν *rell* | βενιαμιν [15%] βενιαμειν P⁴⁶KA,C [2%]

^o ἡλια f³⁵ [80%] OC,RP,HF,CP,NU | ἡλια [20%] TR

^p λεγων f³⁵ K [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- A,B,C [3%] NU

^q και f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- KA,B,C [3%] NU

^r κατελιπον f³⁵ KB [86%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | κατελειπον P⁴⁶A,C [14%]

^s εἰ δε ἐξ ἔργων ουκετι ἐστιν χάρις ἐπει το ἔργον ουκετι ἐστιν ἔργον f³⁵ (91.4%) OC,RP,HF,TR,CP | 1-5,7-12, 7 B (0.7%) | 1-7 (1%) | 8-13 (2.5%) | 1-6,13 (0.5%) | --- P⁴⁶KA,C (3.5%) NU | one other variant (0.3%)

^t τουτου f³⁵ [32%] TR | τουτο (P⁴⁶)KA,B,C [68%] OC,RP,HF,CP,NU (The verb normally takes the genitive.)

^u συγκαμψον *rell* | συγκαμψον [20%] CP | συνκαμψον P⁴⁶KB [2%]

^v σωτηρια *rell* | σοτηρια CP

^w γαρ f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | δε KA,B [3%] NU | ουν C

^x Εφ’ ὅσον [70%] OC,RP,HF,TR,NU | εφόσον f³⁵ [30%] CP (for the record; the scribes were just saving ink.)

^y μεν f³⁵ [93%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 ουν P⁴⁶KA,B,C [2%] NU | --- [5%]

^z ει πως *rell* | ειπω [3%] CP

15 Εἰ^a γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις^b εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; 16 Εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ^c ἡ ρίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι.

Grafted olive branches

17 Εἰ δὲ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δέ, ἀγριέλαιος ὢν, ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς τῆς ρίζης καὶ^d τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου, 18 μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων (εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι—οὐ σὺ τὴν ρίζαν βαστάζεις, ἀλλ’^e ἡ ρίζα σέ). 19 Ἐρεῖς οὖν, «Ἐξεκλάσθησαν^f κλάδοι ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ.»^g 20 Καλῶς. Τῇ ἀπιστίᾳ^h ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἔστηκας. Μὴ ὑψηλοφρόνει,ⁱ ἀλλὰ φοβοῦ. 21 Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μὴ πως^j οὐδὲ σοῦ φείσεται.^k 22 Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας, ἀποτομίαν.^l ἐπὶ δὲ σέ, χρηστότητα,^m ἐὰν ἐπιμείνῃςⁿ τῇ χρηστότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ. 23 Καὶ ἐκεῖνοι^o δέ, ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσιν^p τῇ ἀπιστίᾳ,^q ἐγκεντρισθήσονται, δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἐστίν^r πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς. 24 Εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσω μᾶλλον οὗτοι, οἱ κατὰ φύσιν, ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;

Hardening

25 Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο (ἵνα μὴ ἦτε παρ’^s ἑαυτοῖς φρόνιμοι).^t ὅτι πῶρως ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ. 26 Καὶ οὕτως πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται· «Ἦξει ἐκ Σιών ὁ Ῥυόμενος, καὶ^u ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ· 27 καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ’ ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.»

28 Κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον, ἐχθροὶ δι’ ὑμᾶς· κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν, ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας. 29 Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλησὶς τοῦ Θεοῦ. 30 Ὡσπερ γὰρ καὶ^v ὑμεῖς ποτε^w ἠπειθήσατε τῷ Θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ,^x 31 οὕτως καὶ οὗτοι

^a εἰ *rell* | η [12%]

^b πρόσληψις *rell* | πρόσληψις Φ^{46} $\kappa\alpha, B$ [1%] NU | προληψις C | four further spellings

^c εἰ *rell* | --- Φ^{46} [10%]

^d τῆς ρίζης καὶ $\mathbf{f}^{35}$ A [95%] OC, RP, HF, TR, CP | 12 $\kappa B, C$ [4%] NU | --- Φ^{46} [1%]

^e ἀλλ *rell* | ἀλλα κB [1%] NU

^f ἐξεκλασθησαν $\mathbf{f}^{35}$ Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ [87%] RP, HF, CP, NU | 1 οἱ [13%] OC, TR [OC is in small print]

^g ἐγκεντρισθῶ *rell* | ἐνκεντρισθῶ Φ^{46} $\kappa\alpha, B$ [12%]

^h ἀπιστία *rell* | ἀπιστεία A [14%]

ⁱ ὑψηλοφρόνει $\mathbf{f}^{35}$ C [99%] OC, RP, HF, TR, CP | ὑψηλα φρονει Φ^{46} $\kappa\alpha, B$ [1%] NU

^j μὴ πως $\mathbf{f}^{35}$ Φ^{46} [98%] OC, RP, HF, TR, CP [NU] | --- $\kappa\alpha, B, C$ [2%]

^k φείσεται $\mathbf{f}^{35}$ Φ^{46} (κ) $\kappa\alpha, B, C$ [95%] OC, RP, HF, CP, NU | φεισεται [5%] TR

^l ἀποτομίαν $\mathbf{f}^{35}$ [98%] OC, RP, HF, TR, CP | ἀποτομία Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ [2%] NU

^m χρηστοτητα $\mathbf{f}^{35}$ [98%] OC, RP, HF, TR, CP | χρηστοτης θεου Φ^{46} (κ) $\kappa\alpha, B, C$ [2%] NU

ⁿ ἐπιμεινῃς $\mathbf{f}^{35}$ A, C [96%] OC, RP, HF, TR, CP | ἐπιμενης κB [3%] NU | ἐπιμνης C | two other spellings [1%]

^o καὶ ἐκεῖνοι $\mathbf{f}^{35}$ [87%] OC, RP, HF, TR, CP | κακεῖνοι $\kappa\alpha, B, C$ [13%] NU

^p ἐπιμεινωσιν $\mathbf{f}^{35}$ C [97%] OC, RP, HF, TR, CP | ἐπιμενωσιν κB [2%] NU | ἐπιμνωσιν A | two other spellings [1%]

^q ἀπιστία *rell* | ἀπιστεία A [10%]

^r ο θεος ἐστιν $\mathbf{f}^{35}$ [65%] OC, RP, CP | ~ 312 $\kappa\alpha, B, C$ [35%] HF, TR, NU

^s παρ $\mathbf{f}^{35}$ κC [98%] OC, RP, HF, TR, CP [NU] | ἐν A, B [0.5%] | --- Φ^{46} [1.5%]

^t φρονιμοὶ *rell* | φρονημοὶ [18%]

^u καὶ $\mathbf{f}^{35}$ [97%] OC, RP, HF, TR, CP | --- Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ [3%] NU

^v καὶ $\mathbf{f}^{35}$ [94%] OC, RP, HF, TR, CP | --- Φ^{46} A, B, C [6%] NU | omit whole verse κ

^w ὑμεῖς ποτε $\mathbf{f}^{35}$ Φ^{46} $\kappa B, C$ [95%] OC, RP, HF, TR, NU | ~ 21 A | ~ 2 καὶ 1 [5%] CP

^x ἀπειθεῖα *rell* | ἀπειθία B [8%] CP

νῶν ἠπειθήσαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει ἵνα καὶ αὐτοὶ ἔλεθῶσιν. **32** Συνέκλεισεν γὰρ ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσει.

Doxology

33 Ὡς βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ. Ὡς ἀνεξερεύνητα^z τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. **34** «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;» **35** Ἡ «Τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;» **36** Ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

The will of God

12 ¹ Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ—τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. ² Καὶ μὴ συσχηματίζεσθε^a τῷ αἰῶνι τούτῳ· ἀλλά, μεταμορφοῦσθε^b τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν^c εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.

Be sensible

³ Λέγω γάρ, διὰ τῆς χάριτος^d τῆς δοθείσης^e μοι, παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως. ⁴ Καθάπερ γὰρ ἐν ἐνὶ σώματι μέλη πολλὰ^f ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν, ⁵ οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ^g δὲ καθ' εἷς^h ἀλλήλων μέλη. ⁶ Ἐχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθείσανⁱ ἡμῖν διάφορα· εἴτε προφητεῖαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως· ⁷ εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ· ⁸ εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλήσει· ὁ μεταδιδούς, ἐν ἀπλότῃ· ὁ προϊστάμενος, ἐν σπουδῇ· ὁ ἐλεῶν, ἐν ἰλαρότῃ.

Behave!

⁹ Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος· ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν· κολῳόμενοι τῷ ἀγαθῷ· ¹⁰ τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι· τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι· ¹¹ τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί· τῷ πνεύματι ζέοντες τῷ Κυρίῳ^j δουλεύοντες· ¹² τῇ ἐλπίδι χαίροντες· τῇ θλίψει ὑπομένοντες· τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες· ¹³ ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες· τὴν φιλοξενίαν διώκοντες.

¹⁴ Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς·^k εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε. ¹⁵ Χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ^l κλαίειν μετὰ κλαιόντων. ¹⁶ Τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες—μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι· μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ'

^y αυτοὶ f³⁵ P⁴⁶A [98%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 νυν NB [1%] [NU] | 1 ὑστερον [1%]

^z ἀνεξερεύνητα f³⁵ [99%] OC,RP,HF,TR,CP | ἀνεξεραυνητα KA,B [1%] NU

^a συσχηματίζεσθε f³⁵ (P⁴⁶NB) [65%] HF,TR,NU | συσχηματίζεσθαι A [35%] OC,RP,CP

^b μεταμορφοῦσθε f³⁵ P⁴⁶B [65%] HF,TR,NU | μεταμορφουσθαι KA [35%] OC,RP,CP

^c ὑμῶν f³⁵ N [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- P⁴⁶A,B [2%] NU

^d χάριτος f³⁵ P⁴⁶KA,B,C [75%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | 1 τοῦ θεοῦ [25%]

^e δοθείσης *rell* | δοθησης [13%] | six further spellings N [5%]

^f μέλη πολλὰ f³⁵ A [97%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 P⁴⁶NB [3%] NU

^g ο f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | το P⁴⁶KA,B [3%] NU

^h καθ' εἷς [30%] OC,RP,HF,TR,NU | καθεις f³⁵ [70%] CP (Since there is no ambiguity, they were just saving ink.)

ⁱ δοθείσαν *rell* | δοθησαν [13%] | two further spellings N [1%]

^j κυρίῳ *rell* | καιρω [1%] TR

^k ὑμᾶς f³⁵ KA [97%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- P⁴⁶B [3%]

^l καὶ f³⁵ A [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- P⁴⁶NB [3%] NU

ἐαυτοῖς. 17 Μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες. Προνοοῦμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων. 18 Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες.

19 Μὴ ἐαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί· ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγραπται γάρ· «Ἐμοὶ ἐκδίκησις· ἐγὼ ἀνταποδώσω,» λέγει Κύριος. 20 «Ἐὰν οὖν^m πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.» 21 Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

Submit

13 1 Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸⁿ Θεοῦ, αἱ δὲ οὐσαι ἐξουσίαι^o ὑπὸ τοῦ^p Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν. 2 Ὡστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθεστήκεν, οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἐαυτοῖς κρῖμα λήψονται.^q 3 Οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶν φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀλλὰ τῶν κακῶν.^r Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν, τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ καὶ ἔξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς· 4 Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστίν σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῆς,^s φοβοῦ, οὐ γὰρ εἰκὴ τὴν μάχαιραν φορεῖ· Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν^t τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. 5 Διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι,^u οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. 6 Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε, λειτουργοὶ γὰρ Θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες. 7 Ἀπόδοτε οὖν^v πᾶσιν τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν.

Love

8 Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους,^w ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκεν. 9 Τὸ γάρ—«Οὐ μοιχεύσεις,» «Οὐ φονεύσεις,» «Οὐ κλέψεις,» «Οὐ ψευδομαρτυρήσεις,»^x «Οὐκ ἐπιθυμήσεις,» καὶ εἴ τις ἕτερα ἐντολή—ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ^y ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ^z «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»^a 10 Ἡ ἀγάπη τῷ^b πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται·^c πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη.

Put on Christ

11 Καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρόν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἦδη^d ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι, νῦν γὰρ^e ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. 12 Ἡ νῦξ προέκοπεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν·

^m εαν ουν f³⁵ (87.4%) OC,RP,HF,TR,CP | 1 P⁴⁶ (6.2%) | ~ αλλα 1 A,B (1%) NU | ~ αλλ 1 K (5.1%) | αλλ 12 (0.3%)

ⁿ υπο f³⁵ K^{A,B} [87%] OC,RP,HF,CP,NU | απο [13%] TR

^o εξουσαι f³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- K^{A,B} [3%] NU

^p του f³⁵ [80%] OC,RP,HF,TR,CP | --- K^{A,B} [20%] NU [OC is in small print]

^q ληψονται *rell* | λημνονται P⁴⁶K^{A,B} [2%] NU

^r των αγαθων εργαων αλλα των κακων f³⁵ (95.6%) OC,RP,HF,TR,CP | τω αγαθω εργαω 4 τω κακω P⁴⁶K^{A,B} (3.5%) NU | 123 (0.8%)

^s ποιης *rell* | ποιεις [30%]

^t εκδικος εις οργην f³⁵ (P⁴⁶)A,B [63%] RP,HF,TR,CP,NU | ~ 231 K [37%] OC

^u υποτασσεσθαι *rell* | υποτασσεσθε [6%] | υποτασσεσθε P⁴⁶,CP | υποτασσεσθαι [3%]

^v ουν f³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- P⁴⁶K^{A,B} [2%] NU

^w αγαπαν αλληλους f³⁵ [96%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 P⁴⁶K^{A,B} [4%] NU

^x ου ψευδομαρτυρησεις f³⁵ (K) [67%] TR | --- P⁴⁶A,B [33%] OC,RP,HF,CP,NU

^y τουτω τω λογω f³⁵ A [96%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 231 P⁴⁶K^B [4%] NU

^z εν τω f³⁵ K^A [99%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- P⁴⁶B [1%]

^a σεαυτον f³⁵ P⁴⁶K^{A,B} [45%] OC,RP,HF,CP,NU | εαυτον [55%] TR

^b τω *rell* | του [1%] CP | το [7%]

^c ουκ εργαζεται f³⁵ P⁴⁶K^{A,B,C} [81%] OC,RP,HF,TR,NU | ου κατεργαζεται [14%] CP | 1 κατεργαζεται [5%]

^d ημας ηδη f³⁵ [96%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 2 υμας K(A)B,C [2%] NU | ~ 21 P⁴⁶ [2%]

^e γαρ *rell* | --- [5%] CP

ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα[†] τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. 13 Ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσημιόμως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ. 14 Ἀλλ’[§] ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιείσθε,^h εἰς ἐπιθυμίας.

The law of liberty

14¹ Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν.¹ 2 Ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. 3 Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω, ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν^k προσελάβετο. 4 Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; Τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει. Σταθῆσεται δέ, δυνατὸς γὰρ ἐστίν^l ὁ Θεὸς^m στήσαι αὐτόν.

5 Ὅς μὲνⁿ κρίνει ἡμέραν παρ’ ἡμέραν· ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν. Ἐκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῖ πληροφορεῖσθω. 6 Ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, Κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν, Κυρίῳ οὐ φρονεῖ.^o Καὶ^p ὁ ἐσθίων, Κυρίῳ ἐσθίει, εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ Θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, Κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ. 7 Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ, καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει. 8 Ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν,^q τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκωμεν.^r Ἐάν τε οὖν ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν,^s τοῦ Κυρίου ἐσμέν. 9 Εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς καὶ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη,^u καὶ ἔζησεν,^v ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.

The judgment Seat of Christ

10 Σὺ δέ, τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; Ἡ καὶ σύ, τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; Πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ Βήματι τοῦ Χριστοῦ.^w 11 Γέγραπται γάρ· « Ζῶ ἐγώ, » λέγει Κύριος, « ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ,^x καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ. » 12 Ἄρα οὖν,^y ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ.^z 13 Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον· τὸ μὴ τιθέναί πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ^a σκάνδαλον.

[†] καὶ ἐνδυσώμεθα **f**⁵⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 2 δε A,B,C [2%] [NU] | 2 **κ** [0.5%] | ~ 2 οὐν **ϕ**⁴⁶

[§] ἀλλ *rell* | ἀλλα **ϕ**⁴⁶ AB [1%] NU

^h ποιείσθε *rell* | ποιήσθε [1%] CP | ποιείσθαι **κ**A [11%] | ποιήσθαι [1%]

¹ διαλογισμῶν *rell* | λογισμῶν [15%]

^j καὶ ὁ μὴ **f**⁵⁵ (95.6%) OC,RP,HF,TR,CP | ~ 2 δε 3 **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C,048 (2%) NU | 12 (1.2%) | four other variants (1.2%)

^k αὐτον *rell* | αὐτων CP

^l δυνατὸς γὰρ ἐστίν **f**⁵⁵ (92.7%) OC,RP,HF,TR,CP | δυνατεῖ 2 **κ**A,B,C (1.2%) NU | 12 **ϕ**⁴⁶ (5.7%) | two other variants (0.3%)

^m θεος **f**⁵⁵ 048 [98%] OC,RP,HF,TR,CP | κυριος **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C [2%] NU

ⁿ μὲν **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁶ B [98%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 γὰρ **κ**A [2%] [NU]

^o καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ οὐ φρονεῖ **f**⁵⁵ (95.4%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C,048 (4.6%) NU [an easy case of homoioteleuton]

^p καὶ **f**⁵⁵ **κ**A,B,C [99%] OC,RP,HF,CP,NU | --- **ϕ**⁴⁶ [1%] TR

^q ἀποθνήσκωμεν **f**⁵⁵ **κ**B [67%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | ἀποθανῶμεν C [30%] | ἀποθνήσκωμεν A [3%]

^r ἀποθνήσκωμεν **f**⁵⁵ A,B [77%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | ἀποθνήσκωμεν **κ**C [23%]

^s ἀποθνήσκωμεν **f**⁵⁵ **κ**B,C [88%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | ἀποθνήσκωμεν A [12%]

^t καὶ **f**⁵⁵ [92%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **κ**B,C [8%] NU

^u καὶ ἀνεστή **f**⁵⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **κ**A,B,C [2%] NU

^v ἐζησεν **f**⁵⁵ **κ**A,B,C [98%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | ἀνεζήσεν [2%] TR

^w χριστοῦ **f**⁵⁵ 048 (96.5%) OC,RP,HF,TR,CP | θεοῦ **κ**A,B,C (2.4%) NU | three other variants (1.2%)

^x γόνυ *rell* | 1 ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων CP

^y οὖν **f**⁵⁵ **κ**A,C [98%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- B [2%]

^z τῷ θεῷ **f**⁵⁵ **κ**A,C [99%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- B [1%]

^a ἢ *rell* | εἰς [24%] | εἰ [2%]

14 Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ^b Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτοῦ^c (εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκεῖνῳ κοινόν), 15 εἰ δὲ^d διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. Μὴ τῷ βρώματί σου ἐκείνον ἀπόλλυε^e ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν. 16 Μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν· 17 οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. 18 Ὁ γὰρ ἐν τούτοις^f δουλεύων τῷ Χριστῷ εὐάρεστος τῷ Θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.

19 Ἄρα οὖν, τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους. 20 Μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Πάντα μὲν καθαρὰ· ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι. 21 Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πιεῖν οἶνον μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ.^g

22 Σὺ πίστιν^h ἔχεις; Κατὰ σεαυτὸνⁱ ἔχε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει. 23 Ὁ δὲ διακρινόμενος, ἐὰν φάγη, κατακέκρται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὁ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν.

Doxology

24 Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίζαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσηγημένου, 25 φανερωθέντος δὲ νῦν, διὰ τε Γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος 26 —μόνῳ σοφῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ— ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.^j

Summary

15 Ὁφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. 2 Ἐκαστος^k ἡμῶν^l τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν. 3 Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν· ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται· «Οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν ὄνειδιζόντων σε ἐπέπεσον^m ἐπ' ἐμέ.» 4 Ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη,ⁿ ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ^o τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν.^p 5 Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δῶψι ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, 6 ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζητε τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

^b κυρίῳ **f**⁵⁵ **NA**,**B**,**C** [79%] **OC**,**RP**,**HF**,**TR**,**NU** | χριστῷ [21%] **CP**

^c αὐτοῦ **f**⁵⁵ **A**,**C** [93%] **OC**,**RP**,**HF**,**CP** | αὐτοῦ **KB** [7%] **TR**,**NU**

^d δε **f**⁵⁵ [96%] **OC**,**RP**,**HF**,**TR**,**CP** | γὰρ **NA**,**B**,**C** [4%] **NU**

^e ἀπόλλυε *rell* | ἀπολυε [10%]

^f τούτοις **f**⁵⁵ [97%] **OC**,**RP**,**HF**,**TR**,**CP** | τούτω **NA**,**B**,**C** [3%] **NU**

^g προσκοπτει ἢ σκανδαλιζεται ἢ ασθενει **f**⁵⁵ **3**⁴⁶**B** (88.4%) **OC**,**RP**,**HF**,**TR**,**CP** | 1 **A**,**C**,**048** (1.8%) **NU** | ~ 32145 (8.7%) | five other variants **K** (1%)

^h πιστιν **f**⁵⁵ [99%] **OC**,**RP**,**HF**,**TR**,**CP** | 1 ἡν **NA**,**B**,**C** [1%] [**NU**]

ⁱ σεαυτον *rell* | σαυτον [5%] **TR**

^j verses 24-26 **f**⁵⁵ **A** (94.8%) **OC**,**RP**,**HF** | --- **3**⁴⁶**KB**,**C**,**048** (5.2%) **TR**,**CP**,**NU** (The MSS that omit here supply the verses later: **3**⁴⁶ after 15:33; **NA**,**B**,**C** [**NU**] after 16:23 [A repeats]; **CP**,**TR** after 16:24.)

^k εκαστος *rell* | 1 γαρ **TR**

^l ἡμων **f**⁵⁵ **NA**,**B**,**C** [78%] **OC**,**RP**,**HF**,**TR**,**NU** | υμων [22%] **CP**

^m επεπεσον *rell* | επεπεσαν **NA**,**B**,**C** [12%] **NU**

ⁿ προεγραφη **f**⁵⁵ **A** [98%] **OC**,**RP**,**HF**,**TR**,**CP** | εγραφη **KB**,**C** [2%] **NU**

^o και **f**⁵⁵ [56%] **OC**,**TR** | 1 δια **NA**,**B**,**C** [44%] **RP**,**HF**,**CP**,**NU**

^p εχωμεν *rell* | εχομεν [13%]

Glorify

7 Διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελάβετο ἡμᾶς,^α εἰς δόξαν^β Θεοῦ. 8 Λέγω δὲ^γ Χριστὸν Ἰησοῦν^δ διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων· 9 τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν, καθὼς γέγραπται· «Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαι σοι ἐν ἔθνεσιν, Κύριε,^ε καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ.» 10 Καὶ πάλιν λέγει· «Εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.» 11 Καὶ πάλιν· «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη,^ς καὶ ἐπαινεσατέ^ω αὐτόν, πάντες οἱ λαοί.» 12 Καὶ πάλιν, Ἡσαΐας^χ λέγει· «Ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν· ἐπ’ αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν.» 13 Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρῶσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεῦειν, εἰς τὸ περισσεῦειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου.

Paul's mission

14 Πέπεισμαι δέ, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης,^ς πεπληρωμένοι πάσης^ζ γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους^α νουθετεῖν. 15 Τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, ἀδελφοί,^β ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς, διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, 16 εἰς τὸ εἶναι με λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ^ς εἰς τὰ ἔθνη, ἱεουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. 17 Ἔχω οὖν^δ καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν^ς Θεόν· 18 οὐ γὰρ τολμήσω λαλεῖν^ε τὶ ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι’ ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν^ς—λόγω καὶ ἔργω, 19 ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος Θεοῦ,^h ὥστε με ἀπὸ Ἱερουσαλήμ^ι καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. 20 Οὕτως δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθη^ι Χριστός, ἵνα μὴ ἐπ’ ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ· 21 ἀλλά, καθὼς γέγραπται· «Οἷς οὐκ ἀνηγγέλ^κη περι αὐτοῦ ὄψονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασιν συνήσουσιν.»

^α ἡμας **f**⁵ B [62%] TR | υμας **KA,C** [38%] OC,RP,HF,CP,NU

^β δοξαν **f**⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 του **KA,B,C** [3%] NU

^γ δε **f**⁵ [85%] OC,RP,HF,TR,CP | γαρ **ϕ**⁴⁶**KA,B,C** [15%] NU

^δ χριστον ιησουν **f**⁵ [88%] OC,RP,HF,CP | 1 **KA,B,C** [4%] NU | ~ 21 [6%] TR | 2 [2%]

^ε κυριε **f**⁵ [27%] OC,CP | --- **KA,B,C** [73%] RP,HF,TR,NU

^ς τον κυριον παντα τα εθνη **f**⁵ C [95%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 34512 **ϕ**⁴⁶**KA,B** [3%] NU | 12 [2%]

^ω επαινεσατε **f**⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | επαινεσατωσαν **ϕ**⁴⁶**KA(B),C** [3%] NU

^χ ησαιας **f**⁵ [90%] OC,TR | ησαιας [10%] RP,HF,CP,NU

^ς αγαθωσυνης *rell* | αγαθοσυνης [18%]

^ζ πασης **f**⁵ **ϕ**⁴⁶**A,C** [94%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 της **KB** [6%] [NU]

^α αλλους **f**⁵ [93%] RP,HF,CP | αλληλους **ϕ**⁴⁶**KA,B,C** [7%] OC,TR,NU

^β αδελφοι **f**⁵ (**ϕ**⁴⁶) (96.3%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **KA,B,C** (3.7%) NU

^γ ιησου χριστου **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 **KA,B,C** [3%] NU

^δ ουν **f**⁵ **ϕ**⁴⁶**KA** [97%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 την B,C [3%] [NU]

^ε τον **f**⁵ **ϕ**⁴⁶**KA,B(C)** [95%] OC,RP,HF,CP,NU | --- [5%] TR

^ς τολμησω λαλειν τι **f**⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 132 (**KA**) [3%] NU | ~ 312 **ϕ**⁴⁶ | ~ τολμω 32 B | two other variants [1%]

^η εθνων *rell* | 1 και CP

^θ θεου **f**⁵ **ϕ**⁴⁶**KA** [97%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | αγιου A [3%] | --- B

^ι ιερουσαλημ **f**⁵ [90%] OC,RP,TR | ιερουσαλημ [10%] HF,CP,NU

^ι ωνομασθη *rell* | ονομασθη [20%]

^κ ανηγγελη *rell* | ανηγγελλη **KA** [12%] | ανηγγελει [10%]

A visit to Rome

22 Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. 23 Νυνὶ δέ, μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασιν¹ τούτοις, ἐπιποθίαν^m δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, 24 ὡς ἐὰνⁿ πορευόμην^o εἰς τὴν Σπανίαν^p ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς.^q Ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐὰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ.

25 Νυνὶ δέ, πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ, διακονῶν τοῖς ἀγίοις. 26 Εὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία^r καὶ Ἀχαΐα κοινωσίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. 27 Εὐδόκησαν γὰρ, καὶ ὀφείλεται αὐτῶν εἶσιν.^s Εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσιν καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς. 28 Τοῦτο οὖν ἐπιτελέσας καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον, ἀπελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς τὴν^t Σπανίαν.^u 29 Οἶδα δὲ ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ^v Χριστοῦ ἐλεύσομαι.

30 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,^w διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, συναγωνίσασθαι^x μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, 31 ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα^y ἡ διακονία μου ἢ εἰς Ἱερουσαλήμ εὐπρόσδεκτος γένηται τοῖς ἀγίοις.^z 32 ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω^a πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος Θεοῦ καὶ συναναπαύσωμαι^b ὑμῖν.^c 33 Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

Closing remarks

Phoebe

16 1 Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὗσαν^d διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς,^e 2 ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν Κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων, καὶ παραστήτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρῆσι^f πράγματι· καὶ γὰρ αὐτῇ^f προστάτις^g πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ.^h

¹ κλίμασιν *rell* | κλημασι [14%]

^m επιποθιαν *rell* | επιποθειαν **46**A,B,C [4%] CP

ⁿ εαν **f**³⁵ [92%] OC,RP,HF,TR,CP | αν **46**KA,B [8%] NU

^o πορευομαι *rell* | πορευομαι [15%] | πορευσομαι [8%]

^p σπανιαν **f**³⁵ **46**KA,B,C [72.9%] OC,RP,HF,TR,NU | ισπανιαν **f**^{35/4} (26.4%) CP | long omissions (0.7%)

^q ελευσομαι πρὸς ὑμας **f**³⁵ (93.6%) OC,RP,HF,TR,CP | ελευσομαι 23 (1.7%) | --- **46**KA,B,C (4.1%) NU | long omissions (0.7%)

^r μακεδονια *rell* | μακεδονια CP | μακαιδονια KA [1%] | μακεδονιαν [2%]

^s αυτων εισιν **f**³⁵ [98%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 **46**KA,B,C [2%] NU

^t την **f**³⁵ [96%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **46**KA,B,C [4%] NU

^u σπανιαν **f**³⁵ **46**KA,B,C [80%] OC,RP,HF,TR,NU | ισπανιαν **f**^{35/4} [20%] CP

^v του ευαγγελιου του **f**³⁵ (93.1%) OC,RP,HF,TR,CP | 12 (1%) | 3 (1.3%) | --- **46**KA,B,C (3.7%) NU | three other variants (0.8%)

^w αδελφοι **f**³⁵ KA,C [99%] OC,RP,HF,TR,CP[NU] | --- **46**B

^x συναγωνισασθαι *rell* | συναγωνισασθε [10%]

^y ινα **f**³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | --- **46**KA,B,C [3%] NU

^z γενηται τοις αγιοις **f**³⁵ [90%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 231 KA,B,C [5%] NU | δια των αγιων 1 **46** | 23 [5%]

^a εν χαρα ελθω **f**³⁵ **46**B [97%] OC,RP,HF,TR,CP | 12 ελθων A,C [3%] NU | ~ ελθων 12 K

^b συναναπαυσομαι *rell* | συναναπαυσομαι [15%]

^c και συναναπαυσομαι ὑμιν **f**³⁵ [97%] OC,RP,HF,TR,CP | 23 KA,C [3%] NU | --- **46**B

^d ουσαν **f**³⁵ KA [99%] OC,RP,HF,TR,CP | 1 και **46** B,C [1%] [NU]

^e κεγχραις *rell* | κεχραις [15%] | five further spellings **46**KA,B,C

^f αυτη **f**³⁵ [80%] OC,TR | αυτη [20%] RP,HF,CP,NU | uncials ambiguous

^g προστατις **f**³⁵ KA,B,C [75%] OC,RP,HF,TR,CP,NU | προστατης [25%]

^h αυτου εμου **f**³⁵ [85%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 21 B [15%] NU | 1 και 2 K | ~ 2 τε 1 A

Greetings

3 Ἀσπάσασθε¹ Πρίσκαν² καὶ Ἀκύλαν, τοὺς συνεργοὺς μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 4 οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν. 5 Καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν.

Ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον, τὸν ἀγαπητὸν μου,³ ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας⁴ εἰς Χριστόν. 6 Ἀσπάσασθε Μαριάμ,⁵ ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ὑμᾶς.⁶ 7 Ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν, τοὺς συγγενεῖς μου καὶ συναιχμαλώτους μου, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγόνασιν⁷ ἐν Χριστῷ. 8 Ἀσπάσασθε Ἀμπλιαν,⁸ τὸν ἀγαπητὸν μου ἐν Κυρίῳ. 9 Ἀσπάσασθε Οὐρβανόν, τὸν συνεργὸν ἡμῶν ἐν Χριστῷ, καὶ Στάχυν,⁹ τὸν ἀγαπητὸν μου. 10 Ἀσπάσασθε Ἀπελλῆν, τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ. Ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου. 11 Ἀσπάσασθε Ἡρωδίωνα,¹⁰ τὸν συγγενῆ μου. Ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν Κυρίῳ. 12 Ἀσπάσασθε Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν, τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ. Ἀσπάσασθε Περσίδα, τὴν ἀγαπητήν, ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ. 13 Ἀσπάσασθε Ροῦφον, τὸν ἐκλεκτὸν ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ. 14 Ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, Ἐρμᾶν, Πατρόβαν, Ἐρμῆν,¹¹ καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφοὺς. 15 Ἀσπάσασθε Φιλόλογον καὶ Ἰουλίαν, Νηρέα¹² καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ Ὀλυμπᾶν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας ἁγίους. 16 Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι¹³ τοῦ Χριστοῦ.¹⁴

Warning

17 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε ποιοῦντας, καὶ ἐκκλίνατε¹⁵ ἀπ' αὐτῶν. 18 Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ¹⁶ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν,¹⁷ ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ, καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσιν τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων. 19 Ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο· χαίρω οὖν τὸ ἐφ' ὑμῖν,¹⁸ θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν¹⁹ εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. 20 Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει.

¹ ασπασασθε *rell* | ασπασασθαι **κ** [12%]

² πρισκαν **f**³⁵ (**ϕ**⁴⁶)**κ**Α(Β)C [70%] RP, HF, NU | πρισκύλλαν [30%] OC, TR, CP

³ μου *rell* | μοι CP

⁴ αχαιας **f**³⁵ (95.6%) OC, RP, HF, TR, CP | ασιας **ϕ**⁴⁶**κ**Α, B, C (4%) NU | long omissions (0.3%)

⁵ μαριαμ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶**κ** [97%] OC, RP, HF, TR, CP | μαριαν A, B, C [3%] NU

⁶ υμας **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶**κ**Α, B, C (22.8%) CP, NU | ημας **f**^{35/4} (76.4%) OC, RP, HF, TR | υμιν (0.5%) | two other variants (0.3%)

⁷ γεγονασιν **f**³⁵ C [98%] OC, RP, HF, TR, CP | γεγοναν **κ**Α, B [1%] NU | γεγονεν **ϕ**⁴⁶ | --- [1%]

⁸ αμπλιαν **f**³⁵ [97%] OC, RP, HF, TR, CP | αμπλιατον **ϕ**⁴⁶**κ**Α, B [3%] NU

⁹ σταχυν *rell* | σταχην CP

¹⁰ ηρωδιωνα *rell* | ηροδιωνα TR | four further spellings

¹¹ ερμαν πατροβαν ερμην **f**³⁵ [97%] OC, RP, HF, TR, CP | ~ 321 **κ**Α, B, C [3%] NU | ~ 312 **ϕ**⁴⁶

¹² νηρεα *rell* | νηρεαν A [2%] CP | three further spellings **ϕ**⁴⁶ [4%]

¹³ εκκλησiai **f**³⁵ (84.8%) OC, RP, HF, TR, CP | 1 πασαι **ϕ**⁴⁶**κ**Α, B, C (14.3%) NU | long omissions (0.8%)

¹⁴ χριστου **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶**κ**Α, B, C (88.9%) OC, RP, HF, TR, CP, NU | θεου (10.3%) | long omissions (0.8%)

¹⁵ εκκλινατε **f**³⁵ (**ϕ**⁴⁶A) [98%] OC, RP, HF, TR, CP | εκκλινετε **κ**(B)C [2%] NU

¹⁶ ιησου **f**³⁵ [87%] OC, RP, HF, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶**κ**Α, B, C [13%] NU [OC is in small print]

¹⁷ δουλευουσιν *rell* | δουλευουσιν [15%] | two other variants

¹⁸ χαρω ουν το εφ υμιν **f**³⁵ [94%] OC, RP, HF, TR, CP | ~ 4521 **κ**Α, B, C [5%] NU | 1245 **ϕ**⁴⁶ [1%]

¹⁹ μεν **f**³⁵ **κ**Α, C [95%] OC, RP, HF, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶B [5%] NU

Sign-off

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ^b μεθ’ ὑμῶν. 21 Ἀσπάζονται^c ὑμᾶς Τιμόθεος, ὁ συνεργός μου, καὶ Λούκιος καὶ Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος, οἱ συγγενεῖς μου.

22 Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγώ, Τέρτιος, ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν ἐν Κυρίῳ. 23 Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Γάϊος, ὁ ξένος μου καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης.^d Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Ἔραστος, ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, καὶ Κούαρτος, ὁ ἀδελφός.

24 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν.^e Ἀμήν.^{f,g,h}

^b χριστοῦ **f**³⁵ A,C (98.3%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κΒ (1%) NU | long omissions (0.7%)

^c ασπάζονται **f**³⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | ασπάζεταιται **ϕ**⁴⁶κΒ,C [4%] NU | ασπάζετε A [1%]

^d τῆς ἐκκλησίας ὅλης **f**³⁵ [95%] OC,RP,HF,TR,CP | ~ 312 κΑ,B,C [5%] NU

^e ἡμῶν **f**³⁵ [18%] | ὑμῶν [82%] OC,RP,HF,TR,CP,NU (If verse 24 was not dictated by Paul, the first person is especially appropriate, coming from Tertius.)

^f The whole verse 24 **f**³⁵ (96.8%) OC,RP,HF,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κΑ,B,C (3.2%) NU

^g κΑ,B,C (7.2%) CP,TR[NU] place 14:24–26 here as verses 25–27 (recall that **ϕ**⁴⁶κΑ,B,C (3.2%) NU omit verse 24)

^h The citation of **f**³⁵ is based on the following thirty-seven MSS—18, 35, 141, 201, 204, 386, 394, 757, 824, 928, 986, 1040, 1072, 1075, 1100, 1249, 1482, 1503, 1548, 1637, 1652, 1704, 1725, 1732, 1761, 1855, 1856, 1858, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. Only 2723 is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Romans, as it stands, while 1482 and 2554 have only alternate spellings, that are not proper variants. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [ten different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: Romans* [Ed. Reuben Swanson, Wheaton: Tyndale House Publishers, 2001]). For Romans Swanson collated 81 MSS, three being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 75 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±10%—by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of **f**³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α΄

Opening considerations

Greeting

1 Παῦλος, κλητὸς ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦⁱ διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Σωσθένης ὁ ἀδελφός, **2** τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσιν τοῖς ἐπικαλούμενοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν παντὶ τόπῳ—αὐτῶν τε^j καὶ ὑμῶν.^k **3** Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

A word of thanksgiving

4 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· **5** ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, **6** καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν, **7** ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, **8** ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους, ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ.^l **9** Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ^m ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.^m

A word of exhortation

10 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. **11** Ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν Χλόης, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσιν. **12** Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει· «Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου,» «Ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ,» «Ἐγὼ δὲ Κηφᾶ,» «Ἐγὼ δὲ Χριστοῦ.» **13** Μεμέρισται ὁ Χριστός; Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν,ⁿ ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;

A disclaimer about baptism

14 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ^o ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα εἰ μὴ Κρίσπον καὶ Γάϊον, **15** ἵνα μὴ τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα.^p **16** Ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον· λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα. **17** Οὐ γὰρ ἀπέστειλὲν με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' ^q εὐαγγελίζεσθαι—οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ.

ⁱ ἰησου χριστου f³⁵ NA [98.5%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 Ϝ⁴⁶B [1.5%] NU

^j τε f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁶NA,B [3%] NU

^k ὑμων f³⁵ [25%] | ημων Ϝ⁴⁶NA,B,C [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^l χριστου f³⁵ NA,C [99.5%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- Ϝ⁴⁶B [alone]

^m ἰησου χριστου του κυριου ημων rell | ~ 34512 CP

ⁿ ὑμων rell | ημων [15%]

^o τω θεω f³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | 12 μου A [2%] | --- NB [1%]

^p βαπτισα f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | βαπτισθητε Ϝ⁴⁶NA,B,C [3%] NU | five further readings [2%]

^q αλλ rell | αλλα Ϝ⁴⁶NB [1%] NU

The nature of the Gospel

Foolishness to the lost

18 Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σφζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν. 19 Γέγραπται γάρ· «Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.» 20 Ποῦ σοφός; Ποῦ γραμματεὺς; Ποῦ συζητητῆς τοῦ αἰῶνος τούτου; Οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;^s 21 Ἐπειδὴ γάρ, ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας 22—ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον^u αἰτοῦσιν καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, 23 ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον· Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησιν^v δὲ μωρίαν. 24 Αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησιν, Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν, 25 ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν.^w

God uses ‘nothings’

26 Βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί· ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοί, κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς· 27 ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνη,^x καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά· 28 καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός—καὶ^y τὰ μὴ ὄντα—ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ· 29 ὅπως μὴ καυχῆσθαι πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.^z 30 Ἐξ αὐτοῦ δὲ ἡμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία^a ἀπὸ Θεοῦ—δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις— 31 ἵνα καθὼς γέγραπται· «Ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.»

Not with human wisdom but with God's power

2 1 Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ καθ’ ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας καταγγέλλων^b ὑμῖν τὸ μαρτύριον^c τοῦ Θεοῦ. 2 Οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ^d εἰδέναι τι^e ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. 3 Καί, ἐγὼ^f ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῶ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. 4 Καί, ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου

^r ο *rell* | --- CP

^s τουτου **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^t και *rell* | 1 οἱ [45%] [According to Swanson, but no one else mentions it.]

^u σημειον **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | σημεια **ϕ**⁴⁶(K)A,B,C [8%] NU

^v ἕλλησιν **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | εθνεσιν KA,B,C [4%] NU

^w ἐστιν **f**³⁵ C [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B [4%] NU | --- **ϕ**⁴⁶ [3%] omit the whole clause (A likely case of homoioteleuton—three words in a row.)

^x τους σοφους καταισχυνη **f**³⁵ [73%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **ϕ**⁴⁶KB,C [12%] NU | --- A [15%] omit a whole line [homoioteleuton]

^y και **f**³⁵ B [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶KA,C [2%] NU

^z του θεου **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶KA,B [92%] HF,RP,OC,CP,NU | αυτου C [8%] TR

^a ἡμιν σοφια **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 (**ϕ**⁴⁶)KA,C [4%] NU | ~ 2 ἡμων B

^b καταγγελλων *rell* | καταγγελων [4%] CP

^c μαρτυριον **f**³⁵ B (94.1%) HF,RP,OC,TR,CP | μυστηριον **ϕ**^{46v}KA,C (4.4%) NU | four other readings (1.5%)

^d του **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [7%] NU

^e ειδεναι τι **f**³⁵ KA [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 B,C [3%] NU

^f και εγω **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | καγω KA,B,C [8%] NU

οὐκ ἐν πειθοῖς^ε ἀνθρωπίνης^η σοφίας λόγοις,^ι ἀλλ’ ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως, 5 ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν^ν μὴ ᾗ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ’ ἐν δυνάμει Θεοῦ.

Wisdom for the mature

6 Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων· 7 ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ^κ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, 8 ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν (εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν). 9 Ἀλλὰ καθὼς γέγραπται· «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν^λ καὶ οὐκ ἔκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.» 10 Ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν^μ διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ·^ν τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ,^ο καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ.

11 Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτως καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν^π εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. 12 Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα^ρ τοῦ κόσμου ἐλάβομεν ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν^ρ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· 13 ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ’ ἐν διδακτοῖς Πνεύματος Ἁγίου,^ς πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες.

14 Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν· καί, οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται. 15 Ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν^τ πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ’ οὐδενὸς ἀνακρίνεται. 16 «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβᾷσει αὐτόν;» Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν.

The nature of the ministry

It is not to be sectarian

3 **1** Καὶ ἐγώ,^υ ἀδελφοί, οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι^υ ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ’ ὡς σαρκικοῖς,^ω ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ. 2 Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα καὶ^ξ οὐ βρῶμα, οὐπω γὰρ ἠδύνασθε.^υ Ἀλλ’ οὔτε^ζ ἔτι νῦν δύνασθε, 3 ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζήλος

^ε πειθοῖς **f**³⁵ **g**⁴⁶B,C (83.7%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | πειθοί (11.9%) | πηθοίς **KA** (3.2%) | six other readings (1.2%)

^η ἀνθρωπίνης **f**³⁵ A,C (85.2%) HF,RP,OC,TR,CP | ἀνθρωπίνους (9.8%) | --- **g**⁴⁶**KB** (5%) NU

^ι λόγοις **f**³⁵ A,B,C (97.5%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | λογος **K** (0.5%) | λογου (0.5%) | λογων (0.2%) | --- **g**⁴⁶ (1.3%)

^ν ὑμων **f**³⁵ **g**⁴⁶**KA,B,C** [95%] HF,RP,OC,TR,NU | ἡμων [5%] CP

^κ σοφίαν θεου **f**³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **g**⁴⁶**KA,B,C** [12%] NU

^λ εἶδεν *rell* | οἶδε [12%]

^μ ο θεος ἀπεκάλυψεν **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **g**⁴⁶**KA,B,C** [5%] NU

^ρ αυτου **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶**KA,B,C** [2%] NU

^ο ερευνα **f**³⁵ [99%] HF,RP,OC,TR,CP | εραυνα **g**⁴⁶**KA,B,C** [1%] NU

^π οιδεν **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | εγνωκεν **g**⁴⁶**KA,B,C** [4%] NU | three other readings [1%]

^ρ πνευμα *rell* | 1 το [20%]

^ς ειδωμεν **f**³⁵ **KA,B,C** [74%] HF,RP,OC,TR,NU | ιδωμεν **g**⁴⁶ [25%] | οιδωμεν CP | ιδομεν [1%]

^ς αγιου **f**³⁵ 0185 [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶**KA,B** [4%] NU

^τ μεν **f**³⁵ B [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τα **g**⁴⁶A,C [1%] [NU] | 1 τα [2%] | one other variant | **K** omits the whole verse [homoioteleuton]

^υ και εγω **f**³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | καγω **g**⁴⁶**KA,B,C** [12%] NU

^υ υμιν λαλησαι **f**³⁵ [80%] HF,RP,OC,CP | ~ 21 **g**⁴⁶**KA,B,C** [20%] TR,NU

^ω σαρκικοις **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | σαρκινους **g**⁴⁶**KA,B,C** [2%] NU

^ξ και **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶**KA,B,C** [7%] NU

^υ ηδυνασθε **f**³⁵ [56%] OC,TR | εδυνασθε **g**⁴⁶**KA,B,C** [38%] HF,RP,CP,NU | ηδυνασθαι [3%] | εδυνασθαι [3%] (Both of the main readings are imperfect = same meaning; the majority variant being Attic is more likely correct, since why would medieval monks revert to it if the Koine were original.)

^ζ ουτε **f**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ουδε **g**⁴⁶**KA,B,C**,0185^υ [15%] NU

καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι,^a οὐχὶ σαρκικοί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε; ⁴ Ὅταν γὰρ λέγῃ^b τις, «Ἐγὼ μὲν εἰμι Παῦλος,» ἕτερος δέ, «Ἐγὼ^c Ἀπολλῶς,» οὐχὶ^d σαρκικοί^e ἐστε;

God's coworkers

⁵ Τίς^f οὖν ἐστὶν Παῦλος,^g τίς^h δὲⁱ Ἀπολλῶς,^j ἀλλ' ἢ^k διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἐκάστῳ ὡς ὁ Κύριος ἔδωκεν; ⁶ Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ'^l ὁ Θεὸς ἠῤῥξανεν. ⁷ Ὡστε οὔτε ὁ φυτεύων ἐστὶν τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός. ⁸ Ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἔν εἰσιν, ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται^m κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. ⁹ Θεοῦ γὰρ ἐσμεν συνεργοί· Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε.

There will be an accounting

¹⁰ Κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα,ⁿ ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ. Ἐκαστος δὲ βλέπετω πῶς ἐποικοδομεῖ· ¹¹ θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι^o παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός.^p ¹² Εἰ δὲ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον^q χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην, ¹³ ἐκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἢ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται. Καί, ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστιν τὸ πῦρ^r δοκιμάσει. ¹⁴ Εἴ τις τὸ ἔργον μενεῖ ὁ ἐπικοδόμησεν,^s μισθὸν λήψεται.^t ¹⁵ Εἴ τις τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός.

We are a temple of God

¹⁶ Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; ¹⁷ Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς.

¹⁸ Μηδεὶς ἐαυτὸν ἐξαπατάτω. Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω ἵνα γένηται σοφός. ¹⁹ Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν. Γέγραπται γάρ· «Ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν»· ²⁰ καὶ πάλιν, «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶν μάταιοι.» ²¹ Ὡστε, μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις, πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστίν· ²² εἴτε Παῦλος εἴτε Ἀπολλῶς εἴτε

^a καὶ διχοστασίαι **f**³⁵ **g**⁴⁶ (91.4%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **h**A,B,C,048 (4.8%) NU | ¹ διχοστασία (3%) | three other readings (0.8%)

^b λεγῇ *rell* | λεγῇ [30%] CP

^c ἕτερος δε εγὼ **f**³⁵ **g**⁴⁶ **h**B,C [96%] HF,RP,OC,TR,NU | 1232 [3%] CP | ~ 32 A [1%]

^d οὐχὶ **f**³⁵ (96.5%) HF,RP,OC,TR,CP | οὐκ **g**⁴⁶ **h**A,B,C,048 (2.7%) NU | οὐ (0.8%)

^e σαρκικοί **f**³⁵ (96%) HF,RP,OC,TR,CP | ἀνθρώποι **g**⁴⁶ **h**A,B,C,048 (3.3%) NU | three other readings (0.7%)

^f τις **f**³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τι **h**A,B [2%] NU

^g παυλος **f**³⁵ (93.8%) HF,RP,OC,TR,CP | απολλως **g**⁴⁶ **h**A,B,C,048 (6.2%) NU

^h τις **f**³⁵ **g**⁴⁶ C (96.7%) HF,RP,OC,TR,CP | τι **h**A,B,048 (3.3%) NU

ⁱ δε **f**³⁵ (92.3%) HF,RP,OC,TR,CP | ¹ ἐστιν **h**A,B,C,048 (7.2%) NU | three other readings (0.5%)

^j απολλως **f**³⁵ (92%) HF,RP,OC,TR,CP | απολλω (1.8%) | παυλος **g**⁴⁶ **h**A,B,C,048 (6.2%) NU

^k ἀλλ' ἢ **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **h**A,B,C [2%] NU | three other variants [1%]

^l ἀλλ' *rell* | ἀλλα **g**⁴⁶ **h**A,B [1.5%] NU | ~ ο δε [2%]

^m ληψεται *rell* | λημψεται **g**⁴⁶ **h**A,B [1%] NU

ⁿ τεθεικα **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | εθηκα **g**⁴⁶ **h**A,B,C [2%] NU

^o θειναι *rell* | θηναι [15%]

^p ιησους χριστος **f**³⁵ **g**⁴⁶ **h**A,B [90%] HF,RP,OC,CP,NU | ¹ ο 2 [3%] TR | 2 C [7%]

^q τουτον **f**³⁵ [99%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶ **h**A,B,C [1%] NU

^r πυρ **f**³⁵ **g**⁴⁶ **h**A [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ¹ αυτο A,B,C [3%] [NU]

^s επικοδομησεν **f**³⁵ C [88%] OC,TR | επικοδομησεν **g**⁴⁶ **h**A,B [10%] HF,RP,CP,NU | two other variants [2%]

^t λημψεται *rell* | λημψεται **g**⁴⁶ **h**A,B,C [1.5%] NU

Κηφᾶς, εἴτε κόσμος εἴτε ζωὴ εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα εἴτε μέλλοντα—πάντα ὑμῶν ἐστίν,^u **23** ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ.

As stewards we must be faithful

4 **1** Οὕτως ἡμᾶς^v λογιζέσθω ἄνθρωπος· ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ. **2** Ὁ δὲ^w λοιπὸν ζητεῖται^x ἐν τοῖς οἰκονόμοις ἵνα πιστὸς τις εὐρεθῆ. **3** Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστον ἐστίν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐδὲ ἑμαυτὸν ἀνακρίνω. **4** Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι· ὁ δὲ ἀνακρίνων με Κύριός ἐστιν. **5** Ὡστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἐκάστω ἀπὸ τοῦ^y Θεοῦ.

No room for boasting

6 Ταῦτα δέ, ἀδελφοί, μετεσχημάτισα εἰς ἑμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶ^z δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ^a γέγραπται φρονεῖν,^b ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς μῆ^c φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου. **7** Τίς γάρ σε διακρίνει; Τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβὼν; **8** Ἦδη κεκορεσμένοι ἐστέ, ἤδη ἐπλουτήσατε, χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.

The cost of being an apostle

9 Δοκῶ γὰρ ὅτι^d ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους· ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. **10** Ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι. **11** Ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνιτεύομεν^e καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν, **12** καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν. Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, **13** βλασφημούμενοι^f παρακαλοῦμεν. Ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίφημα, ἕως ἄρτι.

Children imitate fathers

14 Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα, ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ.^g **15** Ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. **16** Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταὶ μου γίνεσθε. **17** Διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὃς ἐστίν τέκνον μου^h ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδοὺς μου τὰς ἐν Χριστῷ,ⁱ καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ διδάσκει.

^u ἐστίν **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^v ημας **rell** | υμας [12%]

^w ο δε **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ωδε **ϕ**⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^x ζητεται **f**³⁵ B [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ζητετε **ϕ**⁴⁶KA,C [29%] | four other readings [1%]

^y του **rell** | --- [15%]

^z απολλω **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶C [99.5%] HF,RP,OC,TR,CP | απολλων KA,B [0.5%] NU

^a ο **f**³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | α **ϕ**⁴⁶KA,B,C [6%] NU

^b φρονειν **f**³⁵ C^v [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶KA,B [3%] NU

^c μη **f**³⁵ [50%] HF | --- **ϕ**⁴⁶KA,B,C [50%] RP,OC,TR,CP,NU

^d οτι **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^e γυμνιτευομεν **f**³⁵ N(B)C [40%] CP,NU | γυμνητευομεν **ϕ**⁴⁶ [60%] HF,RP,OC,TR | --- A

^f βλασφημουμενοι **f**³⁵ B [98%] HF,RP,OC,TR,CP | δυσφημουμενοι **ϕ**⁴⁶KA,C [2%] NU

^g νουθετω **f**³⁵ B [85%] HF,RP,OC,TR,CP | νουθετων KA,C [15%] [NU] | νουθετη **ϕ**⁴⁶

^h τεκνον μου **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 KA,B,C [5%] NU

ⁱ χριστω **f**³⁵ A,B (87.8%) HF,RP,OC,TR,CP | ι ησου **ϕ**⁴⁶KC (11.3%) [NU] | κυριου ησου (0.5%) | two other readings

Not in word but in power

18 Ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, ἐφυσιώθησάν τινες. 19 Ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ,^j καὶ γνώσομαι, οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων,^k ἀλλὰ τὴν δύναμιν. 20 Οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀλλ’ ἐν δυνάμει. 21 Τί θέλετε; Ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματι τε πραότητος;^l

The nature of the Christian life

Immorality must be punished

5 **1** Ὅπως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται^m—ὥστε γυναῖκά τινα τοῦ πατρὸς ἔχειν. **2** Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῆⁿ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας.^o **3** Ἐγὼ μὲν γάρ, ὡς^p ἀπὸν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα, ὡς παρῶν, τὸν οὕτως τοῦτο κατεργασάμενον· **4** ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν^q Ἰησοῦ Χριστοῦ,^r συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,^s **5** παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾶ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.^t

Down with moral ‘yeast’

6 Οὐ καλὸν τὸ καύχημα ὑμῶν. Οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ; **7** Ἐκκαθάρατε οὖν^u τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστε, ἄζυμοι. Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν^v ἐτύθη, Χριστός. **8** Ὡστε ἐορτάζωμεν,^w μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ’ ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας^x καὶ ἀληθείας.

Avoid contaminators

9 Ἐγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μὴ συναναμίγνυσθαι^y πόρνοις **10**—καὶ^z οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου, ἢ τοῖς πλεονέκταις, ἢ ἄρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφείλετε^b ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν. **11** Νυνὶ^c δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι ἐὰν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἦ^d πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοιδορός,^e ἢ μέθυσος, ἢ ἄρπαξ—τῷ τοιοῦτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

^j θελήσῃ *rell* | θελήσει [13%]

^k πεφυσιωμένων *rell* | πεφυσιωμένων [13%]

^l πραότητος **F**⁵ **N** [99%] HF,RP,OC,TR,CP | πραότητος **Φ**⁴⁶A,B [1%] NU

^m ὀνομάζεται **F**⁵ (96.8%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶κA,B,C (3.2%) NU

ⁿ ἐξαρθῆ **F**⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | αρθη **Φ**⁴⁶κA,B,C [5%] NU

^o ποιήσας **F**⁵ **Φ**⁴⁶B [97%] HF,RP,OC,TR,CP | πράσας κA,C [3%] NU

^p ὡς **F**⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶κA,B,C [4%] NU

^q ἡμῶν **F**⁵ **Φ**⁴⁶B [97%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- κA [3%]

^r Ἰησοῦ **F**⁵ **Φ**⁴⁶κ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- A,B [4%] NU

^s χριστοῦ **F**⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶κA,B [5%] NU | longer omissions [1%]

^t Ἰησοῦ **F**⁵ **N** [88%] HF,RP,OC,TR | ἡμῶν I χριστοῦ A [10%] lat,syr,cor | I χριστοῦ [1%] CP | --- **Φ**⁴⁶B [1%] NU

^u οὖν **F**⁵ C,048 [65%] OC,TR | --- **Φ**⁴⁶κA,B [35%] HF,RP,CP,NU (OC is in small print.)

^v ὑπὲρ ἡμῶν **F**⁵ (91.8%) HF,RP,OC,TR,CP | I ὑμῶν (4.3%) | --- κA,B,C,048 (3.3%) NU | two other readings (0.5%)

^w ἐορτάζωμεν *rell* | ἐορτάζομεν A [20%]

^x εἰλικρινείας **F**⁵ [20%] | εἰλικρινείας **Φ**⁴⁶B [55%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | εἰλικρινείας κC [23%] | ιλικρινείας [1%] | ἠλικρινείας A (Since collators have generally not recorded breathing, one can only guess at percentages.)

^y συναναμίγνυσθαι *rell* | συναναμίγνυσθε [10%]

^z καὶ **F**⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶κA,B,C [3%] NU

^a ἦ **F**⁵ **Φ**⁴⁶ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | καὶ κA,B,C,048 [4%] NU

^b ὀφείλετε **F**⁵ [82%] HF,RP,OC,TR,CP | ὀφείλετε **Φ**⁴⁶(κ)B,C [13%] NU | ὀφείλεται (A) [3%] | ὀφείλεται [2%]

^c νυνὶ **F**⁵ κC [55%] HF,TR | νυν **Φ**⁴⁶A,B [45%] RP,OC,CP,NU

^d ἦ *rell* | ἦ [50%]

^e ἢ πλεονέκτης ἢ εἰδωλολάτρης ἢ λοιδορός *rell* | ~ 561234 CP | ~ 341256 [1%]

12 Τί γάρ μοι και^f τοὺς ἔξω κρίνεις; Οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε; 13 Τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρινεῖ,^g και^h ἔξαρεῖτεⁱ τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.

Down with lawsuits!

6 1 Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, και οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων; 2 Οὐκ^j οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινουσιν; Και εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοι ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων; 3 Οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; Μήτι γε βιωτικά; 4 Βιωτικά μὲν οὖν κριτήρια ἐὰν ἔχητε, τοὺς ἐξουθενημένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τούτους καθίζετε. 5 Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν^k λέγω. Οὕτως οὐκ ἐν^l ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἰς^m ὅς δυνήσεται διακρίναⁿ ἀνά μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ; 6 Ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, και τοῦτο ἐπὶ ἀπίστων; 7 Ἦδη μὲν οὖν^o ὅπως ἤτημα^p ὑμῖν ἐστὶν ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; 8 Ἀλλ' ^q ὑμεῖς ἀδικεῖτε και ἀποστερεῖτε, και ταῦτα^r ἀδελφούς.

How to avoid inheriting the Kingdom

9 Ἦ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ^s οὐ κληρονομήσουσιν; Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενικοῖται, 10 οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται,^t οὔτε^u μέθυσοι, οὐ λοῖδοροί, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ^v κληρονομήσουσιν. 11 Και ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλ' ^w ἠγιάσθητε, ἀλλ' ^x ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ^y και ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Fornication is bad!

12 Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινος. 13 Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ και ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν, ὁ δὲ Θεὸς και ταύτην και ταῦτα καταργήσει. Τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ, και ὁ Κύριος τῷ σώματι. 14 Ὁ δὲ Θεὸς και τὸν Κύριον ἠγειρεν και ἡμᾶς ἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. 15 Οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστίν; Ἄρα^z οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη; Μὴ γένοιτο. 16 Ἦ^a οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος

^f και **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C [5%] NU

^g κρινεῖ **f**³⁵ [80%] HF,RP,CP,NU | κρινεῖ [20%] OC,TR

^h και **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C [5%] NU

ⁱ ἐξαρετε **f**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR | ἐξαρετε κA,B,C [4%] NU | ἐξαριτε **ϕ**⁴⁶ [1%] | ἐξαριτε [3%] CP | ἐξαριται [6%] | three further spellings [1%]

^j οὐκ **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | η 1 **ϕ**⁴⁶κA,B,C [8%] NU

^k ὑμῖν *rell* | ὑμῶν [15%]

^l ἐν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶κB,C [96%] HF,RP,OC,CP,NU | ἐστὶν [4%] TR | A omits verses 3-6

^m σοφὸς οὐδε εἰς **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ οὐδεῖς 1 **ϕ**⁴⁶κB,C [4%] NU | ~ 231 [2%] | 1 οὐδεῖς [2%] | A omits verses 3-6

ⁿ διακρίνα *rell* | ανακρίνα κ [20%] | A omits verses 3-6

^o οὖν **f**³⁵ A,B,C [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶κ [5%]

^p ἠτημα *rell* | 1 ἐν TR

^q ἀλλ' **f**³⁵ [35%] | ἀλλα **ϕ**⁴⁶κA,B,C [65%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^r ταῦτα **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | τοῦτο **ϕ**⁴⁶κA,B,C [5%] NU | τότε [2%]

^s βασιλείαν θεοῦ **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶κA(B)C [3%] NU

^t πλεονεκται οὐτε κλεπται **f**³⁵ [80%] HF,RP,OC,CP | ~ 32 (οὐδε **ϕ**⁴⁶) 1 **ϕ**⁴⁶κA,B,C [15%] TR,NU | ~ 31 [5%]

^u οὐτε **f**³⁵ B [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ου κA,C [6%] NU | οὐδε **ϕ**⁴⁶

^v ου **f**³⁵ (85.9%) HF,RP,OC,TR | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C (13.6%) CP,NU | one other reading (0.5%)

^w ἀλλ' **f**³⁵ [35%] | ἀλλα *rell*

^x ἀλλ' **f**³⁵ C [77%] HF,RP,TR,CP | ἀλλα **ϕ**⁴⁶κA,B [23%] OC,NU

^y ιησου **f**³⁵ A [87%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 χριστου **ϕ**⁴⁶κ [3%] NU | ημων 1 χριστου B [10%]

^z ἀρα **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶κA,B,C [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ἀρα [30%]

^a η **f**³⁵ κA,B,C [60%] OC,TR[NU] | --- **ϕ**⁴⁶ [40%] HF,RP,CP

τῆ πόρνη ἐν σῶμά ἐστιν; «Ἔσονται» γάρ, φησί, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» 17 Ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεῦμά ἐστιν.

18 Φεύγετε τὴν πορνείαν. Πᾶν ἀμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ^b ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὃ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει. 19 Ἦ οὐκ οἴδατε ὅτι τὸ σῶμα^c ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἐαυτῶν; 20 Ἦγοράσθητε γὰρ τιμῆς· δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστιν τοῦ Θεοῦ.^d

About marriage

7 1 Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι·^e καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. 2 Διὰ δὲ τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω. 3 Τῆ γυναῖκι ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν^f ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ. 4 Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ’^g ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως^h δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ’ⁱ ἡ γυνή. 5 Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους εἰ μήτι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε^j τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ^k προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε^l ἵνα μὴ πειράζη^m ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.

6 Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ’ ἐπιταγὴν 7 (θέλω γὰρⁿ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν· ἀλλ’^o ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει^p ἐκ Θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς^q δὲ οὕτως). 8 Λέγω δὲ τοῖς^r ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις· καλὸν αὐτοῖς ἐστιν^s ἐὰν μείνωσιν ὡς καὶ ἐγώ· 9 εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεῦνται, γαμησάτωσαν· κρεῖσσον^t γὰρ ἐστὶν γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι.

Mixed marriages

10 Τοῖς δὲ γεγαμηκόσιν παραγγέλλω^u (οὐκ ἐγὼ ἀλλ’^v ὁ Κύριος)· γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι 11 (ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῆ, μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγῆτω), καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι. 12 Τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω^w (οὐχ ὁ Κύριος)· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον καὶ αὐτῆ^x συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ’ αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. 13 Καὶ

^b ποιησῆ *rell* | ποιήσει [13%]

^c τὸ σῶμα **F**⁵ **Φ**⁴⁶ **κ**B,C [65%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | τὰ σώματα [35%]

^d καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν αὐτὰ ἐστὶν τοῦ θεοῦ **F**⁵ (96.3%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶ **κ**A,B,C (3.7%) NU

^e μοι **F**⁵ A [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶ **κ**B,C [3%] NU

^f ὀφειλομένην εὐνοίαν **F**⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ὀφειλῆν **Φ**⁴⁶ **κ**A,B,C [4%] NU

^g ἀλλ’ *rell* | ἀλλα **κ**A,B,C [1%] NU

^h ὁμοίως *rell* | ὁμοίως CP

ⁱ ἀλλ’ *rell* | ἀλλα **Φ**⁴⁶ **κ**A,B,C [2%] NU

^j σχολάζητε **F**⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | σχολασθε **Φ**⁴⁶ **κ**A,B,C [4%] NU | σχολασθαι [1%] | σχολάζηται [1%]

^k νηστεία καὶ τῇ **F**⁵ (92.4%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶ **κ**A,B,C (6.7%) NU [homoioteleuton] | ~ (0.8%) ('prayer' before 'fasting')

^l συνέρχεσθε **F**⁵ **Φ**⁴⁶ [56%] | συνέρχησθε [40%] HF,RP,OC,TR,CP | ἦτε **κ**A,B,C [4%] NU

^m πειράζη *rell* | πειράζει [15%]

ⁿ γὰρ **F**⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | δε **Φ**⁴⁶ **κ**A,C [5%] NU

^o ἀλλ’ *rell* | ἀλλα **Φ**⁴⁶ B,C [2%] NU

^p χάρισμα ἔχει **F**⁵ **Φ**⁴⁶ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **κ**A,B [4%] NU | 1 C

^q ὃς μὲν οὕτως ὃς **F**⁵ **Φ**⁴⁶ (95.5%) HF,RP,OC,TR,CP | ὁ 23 ο **κ**A,B,C (3.9%) NU | four other readings (0.7%)

^r τοῖς *rell* | ταῖς [15%]

^s ἐστὶν **F**⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **Φ**⁴⁶ **κ**A,B,C [6%] NU

^t κρεῖσσον **F**⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | κρεῖττον (**Φ**⁴⁶ **κ**)B [2%] NU | κρεῖττον [1%]

^u παραγγέλλω *rell* | παραγγέλω [5%] CP

^v ἀλλ’ *rell* | ἀλλα **κ**A,B [1%] NU

^w ἐγὼ λέγω **F**⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **κ**A,B,C [6%] NU

^x αὐτῆ *rell* | αὐτῆ NU

γυνή ἦτις^γ ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς^ζ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν.^α **14** Ἥγιασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡγιασται ἡ γυνή ἢ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί.^β ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστιν, νῦν δὲ ἅγια ἐστιν. **15** Εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω—οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς^δ ὁ Θεός. **16** Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; Ἡ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;

About other situations

17 Εἰ μὴ, ἐκάστω ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός,^δ ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ Κύριος,^ε οὕτως περιπατεῖτω (καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις^φ διατάσσομαι). **18** Περιτετημημένος τις ἐκλήθη; Μὴ ἐπισπάσθω. Ἐν ἀκροβυστία τις ἐκλήθη;^ς Μὴ περιτεμενέσθω. **19** Ἡ περιτομὴ οὐδὲν ἐστὶν καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδὲν ἐστὶν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ. **20** Ἐκαστος ἐν τῇ κλήσει ἢ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. **21** Δοῦλος ἐκλήθη; Μὴ σοι μελέτω, ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι. **22** Ὁ γὰρ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος Κυρίου ἐστίν. Ὁμοίως καὶ^η ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δοῦλός ἐστιν Χριστοῦ. **23** Τιμῆς ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. **24** Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ^ι Θεοῦ.

About virgins

25 Περί δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἤλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι. **26** Νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστώσαν ἀνάγκην—ὄτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. **27** Δέδεσαι γυναικί; Μὴ ζητεῖ λύσιν. Λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; Μὴ ζητεῖ γυναῖκα. **28** Ἐὰν δὲ καὶ γήμη,^ι οὐχ ἡμαρτες· καὶ ἐὰν γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτεν. Θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι, ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι.

A sense of urgency

29 Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί,^κ ὁ καιρὸς συνεσταλμένος· τὸ λοιπὸν ἐστὶν^λ ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, **30** καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες, **31** καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ^μ τούτῳ^ν ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.

^γ ἦτις **f**³⁵ A,B [90%] HF,RP,TR,CP | εἰ τις **ϕ**⁴⁶ **κ** [10%] OC,NU

^ζ αὐτος **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | οὗτος **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C [3%] NU

^α αὐτον **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τον ἀνδρα **ϕ**⁴⁶ A,B,C [3%] NU | 1 ἀνδρα **κ**

^β ἀνδρί **f**³⁵ (94.9%) HF,RP,OC,TR,CP | ἀδελφῳ **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C (3.5%) NU | 1 πιστῳ (0.8%) | two other readings (0.7%)

^δ ἡμας **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ B [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ὑμας **κ**A,C [4%] NU

^ε ἐμερισεν ὁ θεος **f**³⁵ (87.6%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 A (4.9%) | 12 κυριος **ϕ**⁴⁶ C (5.1%) NU | 1 κυριος (1.2%) | μεμερικεν 2 κυριος **κ**B (0.7%) | three other readings (0.5%)

^ε θεος ἐκαστον ὡς κεκληκεν ὁ κυριος **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 623451 **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C [7%] NU

^φ ταις ἐκκλησαις πασαις **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ A,B,C [95%] HF,RP,OC,TR,NU | ~ 312 **κ** [5%] CP

^ς τις ἐκλήθη **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ κεκληται 1 **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B [4%] NU | 1 κεκληται **ϕ**¹⁵ [1%]

^η καὶ **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**¹⁵⁽⁴⁶⁾ **κ**A,B [3%] NU | δε [1%] | δε 1 [3%]

^ι παρα **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**B [93%] HF,RP,CP,NU | 1 τῳ A [7%] OC,TR

^ι γημης **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | γαμησης **ϕ**⁴⁶ **κ**B [3%] NU | γαμηση A | λαβης γυναικα [1%]

^κ ἀδελφοι *rell* | 1 οτι [12%]

^λ το λοιπον ἐστιν **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B [5%] NU | ~ 32 **ϕ**¹⁵ [1%] | three other readings [1%]

^μ τῳ κοσμῳ **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τον κοσμον **ϕ**^{15,46} **κ**A,B [2%] NU

^ν τούτῳ *rell* | --- **ϕ**^{15,46} **κ**A,B [1%] NU | τούτων [1%]

Marriage again

32 Θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου· πῶς ἀρέσει^ο τῷ Κυρίῳ. 33 Ὁ δὲ^ρ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου· πῶς ἀρέσει^ι τῇ γυναικί. 34 Μεμέρισται καὶ^ι ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος. Ἡ ἄγαμος^ς μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡ ἅγια καὶ^ι σώματι καὶ^ι πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου· πῶς ἀρέσει^ν τῷ ἀνδρί. 35 Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον^ω λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχημον, καὶ εὐπρόσεδρον^χ τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως.

36 Εἰ δὲ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ἦ ὑπέρακμος καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιεῖτω· οὐχ ἁμαρτάνει· γαμείτωσαν. 37 Ὅς δὲ ἔστηκεν ἐδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ,^ν μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ^ζ τοῦ^α τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιεῖ.^β 38 Ὡστε, καὶ ὁ ἐγκαμίζων^ο καλῶς^δ ποιεῖ,^ε ὁ δὲ^φ μὴ ἐγκαμίζων^ς κρεῖσσον ποιεῖ.^η

39 Γυνὴ δέδεται νόμω^ι ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐὰν δὲ καὶ^ι κοιμηθῆ ὁ ἀνὴρ,^κ ἐλευθέρᾳ ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι—μόνον ἐν Κυρίῳ. 40 Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτως μείνη, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην—δοκῶ δὲ κἀγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν.

About things offered to idols

8 1 Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων· οἶδαμεν ὅτι πάντες γνῶσιν ἔχομεν. Ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ. 2 Εἰ δέ^ι τις δοκεῖ εἰδέναί^μ τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκεν^ν καθὼς δεῖ γνῶναι. 3 Εἰ δὲ τις ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ.

^ο ἀρεσει f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀρεση ρ⁴⁶κA,B [4%] NU

^ρ δε rell | --- [2%] CP

^α ἀρεσει f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀρεση ρ⁴⁶κA,B [4%] NU

^ι μεμερισται και f³⁵ [88%] HF,RP,OC,CP | 212 ρ^{15,46}κA,B [7%] NU | 1 [5%] TR (OC is in small print.)

^κ και η παρθενος η αγαμος f³⁵ (93.4%) HF,RP,OC,TR,CP | 4512345 ρ⁴⁶κA (2.4%) | ~ 45123 ρ¹⁵B (3.7%) NU | three other readings (0.5%)

^ι και f³⁵ ρ⁴⁶A [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τω κB [4%] NU | 1 το [1%]

^α και f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τω ρ⁴⁶κA,B [6%] NU

^ν ἀρεσει f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀρεση ρ⁴⁶κA,B [2%] NU

^ω συμφερον f³⁵ [98.5%] HF,RP,OC,TR,CP | συμφορον ρ^{15,46}κA,B [1.5%] NU

^χ ευπροσεδρον f³⁵ [85%] HF,RP,TR | ευπαρεδρον ρ⁴⁶κA,B [15%] OC,CP,NU

^ζ εδραιος εν τη καρδια f³⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 234 αυτου I κA,B [4%] NU | ~ 234 αυτου ρ^{46ν} [1%] | 1234 αυτου [3%]

^η καρδια αυτου f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ιδια I κA,B [3%] NU | 1 [2%]

^θ του f³⁵ [75%] HF,RP,OC,TR,CP | --- (κ)A,B [20%] NU | το [5%]

^ι ποιει f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ποιησει ρ⁴⁶κA,B [2%] NU

^κ εγκαμίζων f³⁵ (72.2%) HF,RP,OC,TR,CP | γαμιζων ρ⁽¹⁵⁾⁴⁶κ(A)B (12.8%) NU | εγγαμιζων (5.6%) | long omissions (9.4%)

^δ καλως f³⁵ (83.1%) HF,RP,OC,TR,CP | την εαυτου παρθενον I ρ¹⁵κA (6.8%) NU | την παρθενον εαυτου I B (0.3%) | την παρθενον αυτου I ρ⁴⁶ (0.3%) | long omissions (9.4%)

^ε ποιει rell | ποιη CP | ποιησει ρ^{15,46}B [1.5%]

^φ ο δε f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | και ο ρ⁴⁶κA,B [5%] NU

^ς εγκαμίζων f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | γαμιζων ρ⁴⁶κA,B [5%] NU

^η ποιει f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ποιησει ρ⁴⁶κA,B [3%] NU

^ι νομω f³⁵ (96.8%) HF,RP,OC,TR,CP | --- ρ^{15,46}κA,B (2.6%) NU | γαμω (0.7%)

^κ και f³⁵ [80%] HF,RP,CP | --- ρ⁴⁶κA,B [20%] OC,TR,NU

^κ ανηρ f³⁵ ρ⁴⁶κA,B [88%] HF,RP,CP,NU | 1 αυτης [12%] OC,TR

^ι δε f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- ρ⁴⁶κA,B [5%] NU

^μ ειδεναι f³⁵ [86%] HF,RP,OC,TR,CP | εγνωκεναι ρ⁴⁶κA,B [4%] NU | ειναι [10%]

^ν ουδεπω ουδεν εγνωκεν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ουπω εγνω ρ⁴⁶κA,B [3%] NU | 1 εγνω [1%] | three other readings [1%]

Idols are really nothing

4 Περὶ τῆς βρώσεως οὗ τῶν εἰδωλοθύτων, οἶδαμεν ὅτι οὐδὲν εἰδωλον ἐν κόσμῳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος^ο εἰ μὴ εἶς. 5 Καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶν λεγόμενοι «θεοὶ,» εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ τῆς^ρ γῆς (ὥσπερ εἰσὶν «θεοὶ» πολλοὶ καὶ «κύριοι» πολλοί), 6 ἀλλ' ἡμῖν εἶς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἶς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.

Respect the other's conscience

7 Ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις· τινὲς δέ, τῇ συνειδήσει^ι τοῦ εἰδώλου, ἕως ἄρτι^τ ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσιν, καὶ ἡ συνειδήσις αὐτῶν, ἀσθενῆς οὖσα, μολύνεται. 8 Βρῶμα δὲ ἡμᾶς^ς οὐ παρίστησιν^ι τῷ Θεῷ· οὔτε γὰρ^ρ ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν,^ν οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν ὑστερούμεθα.^ω

9 Βλέπετε δὲ μὴ πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενούσιν.^χ 10 Ἐὰν γὰρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνῶσιν ἐν εἰδωλείῳ^ν κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνειδήσις αὐτοῦ, ἀσθενοῦς ὄντος, οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν; 11 Καὶ ἀπολείται^ζ ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῆ γνώσει,^α δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν. 12 Οὕτως δὲ ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνειδήσιν ἀσθενούσαν, εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνετε. 13 Διόπερ, εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω.

The 'rights' of an apostle

9 1 Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; Οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος;^β Οὐχὶ Ἰησοῦν Χριστὸν^ς τὸν Κύριον ἡμῶν ἐώρακα;^δ Οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ; 2 Εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμι, ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς^ς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ. 3 Ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν αὕτη ἐστίν·^ι 4 Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν;^ς 5 Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ Κηφᾶς; 6 Ἡ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ^η μὴ ἐργάζεσθαι; 7 Τίς στρατεύεται ἰδίῳς ὀψωνίοις ποτέ; Τίς φυτεύει

^ο ἕτερος **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B [5%] NU

^ρ τῆς **f**³⁵ [60%] OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B [40%] HF,RP,NU

^ι συνειδήσει **f**³⁵ (95.5%) HF,RP,OC,TR,CP | συνηθεια (κ)A,B (4.5%) NU

^τ του εἰδωλου εως αρτι **f**³⁵ A [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 3412 κB [3%] NU | 1 εἰδωλοθουτου 34 [3%]

^ν ημας *rell* | υμας κ [15%]

^ω παριστησιν **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | παρασθησει **ϕ**⁴⁶κA,B [3%] NU

^ς γαρ **f**³⁵ (95.4%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B (3.9%) NU | long omission (0.7%)

^χ περισσεουομεν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶κA (90.4%) HF,RP,OC,TR,NU | περισσεουομεν (4.3%) CP | περισσεουομεθα B (3.6%) | --- (1%) | long omission (0.7%)

^ψ φαγωμεν περισσεουομεν ουτε εαν μη φαγωμεν υστερουομεθα **f**³⁵ κ (94.9%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 5673412 **ϕ**⁴⁶B (2.6%) NU | ~ 5123467 A (0.3%) | omit various words (1.5%) | long omission (0.7%)

^φ ασθενουσιν **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ασθενεσιν **ϕ**⁴⁶κA,B [4%] NU

^ζ εἰδωλειω *rell* | εἰδωλιω (κA)B [15%]

^η και απολειται **f**³⁵ (93%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 απολλυται (4.5%) | απολλυται γαρ **ϕ**⁴⁶κB (0.9%) NU | απολλυται ουν A (0.3%) | four conflations (1.4%)

^θ αδελφος επι τη ση γνωσει **f**³⁵ (94.5%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 εν 345 (3.9%) | ~ εν 34 (—η B) 5 ο 1 **ϕ**⁴⁶κA(B) (1.5%) NU

^ι αποστολος ουκ εμι ελευθερος **f**³⁵ (93.2%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 4231 **ϕ**⁴⁶κA,B (5.8%) NU | 234 (0.5%) | ~ 231 (0.5%)

^κ χριστον **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B [5%] NU

^λ εωρακα **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [98%] HF,RP,OC,TR,CP,UBS | εορακα κB [2%] N-A

^μ της εμης **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [98.5%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ μου 1 κB [1.5%] NU | A omits the whole verse [homoioteleuton]

^ν αυτη εστιν **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 κA,B [3%] NU

^ξ πειν **f**³⁵ A [97.5%] HF,RP,OC,TR,CP | πειν **ϕ**⁴⁶B,NU | ποιειν [1%] | πιν κ [1%]

^ο του **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B [5%] NU

ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦⁱ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; Ἡ^j τίς ποιμαίνει ποιμνὴν καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποιμνῆς οὐκ ἐσθίει; **8** Μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ;^k Ἡ οὐχί^l καὶ ὁ νόμος ταῦτα^m λέγει; **9** Ἐν γὰρ τῷ Μωσέωςⁿ νόμῳ^o γέγραπται· «Οὐ φιμώσεις^p βοῦν ἀλοῶντα.»^q Μὴ τῶν βοῶν μέλει^r τῷ Θεῷ, **10** ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει^s ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν, καὶ ὁ ἀλοῶν^t τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν ἐπ' ἐλπίδι.^v

To live from the Gospel

11 Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν;^w **12** Εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν^x μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; Ἀλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινα^y δώμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. **13** Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι^z ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες^a τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται; **14** Οὕτως καὶ ὁ Κύριος διέταξεν τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν.

To forego a right

15 Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ ἐχρησάμην^b τούτων, οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα ἵνα οὕτως γένηται ἐν ἐμοί· καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ^c **16** —ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι,^d οὐκ ἔστιν μοι καύχημα, ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται· οὐαὶ δὲ^e μοί ἐστιν ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι.^f **17** (Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.) **18** Τίς οὖν μοί ἐστιν^g ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ,^h εἰς τὸ μὴ καταχρησασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

ⁱ εκ του καρπου f³⁵ P⁴⁶ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τον καρπον KA,B,C [3%] NU

^j η rell | --- B [15%]

^k λαλω f³⁵ KA,B,C [95%] HF,RP,OC,TR,NU | λεγω P⁴⁶ [5%] CP

^l ουχι f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^m ταυτα f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ου P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

ⁿ μωσεως f³⁵ [73%] OC | μωυσεως KB,C [20%] HF,RP,TR,CP,NU | μωυσεος [5%] | μωσεος [2%]

^o μωσεως νομο f³⁵ KA,B,C [90%] HF,RP,OC,TR,NU | ~ 21 [10%] (CP) | 2 P⁴⁶

^p φιμωσεις f³⁵ P⁴⁶KA,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | κημωσεις B [1%] NU

^q ἀλοωντα f³⁵ [30%] | ἀλοωντα rell (The noun equivalent is everywhere spelled with rough breathing; since collators have generally not registered aspiration, it is hard to know what the witness of the mass of minuscules may be.)

^r μελει rell | μελλει [22%] | μελη [3%]

^s επ ελπιδι οφειλει f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 KA,B,C [5%] NU | οφειλει εφ ελπιζει P⁴⁶

^t ο rell | --- CP

^u ἀλωων f³⁵ [30%] | ἀλωων rell

^v της ελπιδος αυτου μετεχειν επ ελπιδι f³⁵ (93.5%) HF,RP,OC,TR,CP | 1234 (1.7%) | ~ 5 (εφ Α) 6 του 4 K(A)B,C (3.7%) NU | four other readings P⁴⁶ (1%)

^w θερισομεν rell | θερισωμεν [9%] CP

^x εξουσιας υμων f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^y εγκοπην τινα f³⁵ [67%] HF,RP,OC,TR,CP | εκκοπην 2 [30%] | ~ 21 A(B)C [2%] NU | ~ 2 εκκοπην K [1%] | one other reading

^z εργαζομενοι f³⁵ P⁴⁶A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τα KB [2%] [NU]

^a προσεδρευοντες f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | παρεδρευοντες P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^b ουδενι εχρησαμην f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ου κερημαι ουδενι P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^c ινα τις κενωσι f³⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | 12 κενωσει C [8%] | ουδις κενωσει P⁴⁶(K)B [1.5%] NU | ουθεις μη καινωσει A | 12 ου μη 3 [1%]

^d ευαγγελιζομαι rell | ευαγγελιζομαι [20%] | two other readings [1%]

^e δε f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | γαρ P⁴⁶KA,B,C [5%] NU

^f ευαγγελιζομαι f³⁵ P⁴⁶KA [79%] HF,RP,OC,TR,CP | ευαγγελισωμαι B,C [1%] [NU] | ευαγγελιζομαι [20%]

^g μοι εστιν f³⁵ P⁴⁶B (80.7%) HF,RP,OC,TR,CP | μου 2 KA,C (13.1%) NU | ~ εσται 1 (0.5%) | 2 (2.6%) | 1 (0.3%) | --- (2.7%)

^h του χριστου f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

All things to all men

19 Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω· 20 Καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον,ⁱ ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω· 21 τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ ὢν ἄνομος Θεῷ^j ἀλλ’ ἔννομος Χριστῷ),^k ἵνα κερδήσω ἀνόμους·^l 22 ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς^m ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω. Τοῖς πᾶσιν γέγονα τὰⁿ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω. 23 Τοῦτο^o δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνῶς^p αὐτοῦ γένομαι.

Even an apostle can be rejected

24 Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; Οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε. 25 Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται—ἐκείνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον. 26 Ἐγὼ τοίνυν οὕτως τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτως πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων.^q 27 Ἄλλ’^r ὑποπιᾶζω^s μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένομαι.

Learn from Israel

10 ¹ Οὐ θέλω δὲ^t ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον ² —καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν^u ἐβαπτίσαντο^v ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ— ³ καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον^w ⁴ καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον·^x ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα^y ἦν ὁ Χριστός. ⁵ Ἄλλ’ οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός—κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Examples

⁶ Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν καθὼς κάκεινοι ἐπεθύμησαν. ⁷ Μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν· ὡσπερ^z γέγραπται· «Ἐκάθισεν ὁ λαός^a φαγεῖν καὶ πιεῖν,^b καὶ ἀνέστησαν παίζειν.» ⁸ Μηδὲ

ⁱ νομον f³⁵ (92.2%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 μη ὢν αὐτος ὑπο 1 KA,B,C (6.8%) NU | long omissions (1%)

^j θεῷ f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | θεου P⁴⁶KA,B,C [5%] NU

^k χριστῷ f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | χριστου P⁴⁶KA,B,C [10%] NU

^l κερδήσω ἀνόμους f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 [2%] | 1 τους 2 P⁴⁶ | κερδανω τους 2 KA,B,C [3%] NU | κερδανω 2 [1%]

^m ὡς f³⁵ C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | --- P⁴⁶KA,B [1%] NU

ⁿ τα f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- P⁴⁶KA,B,C [3%] NU

^o τουτο f³⁵ (92.9%) HF,RP,OC,TR,CP | παντα P⁴⁶KA,B,C (7.1%) NU

^p συγκοινωνος *rell* | συγκοινωνος CP

^q δαιρων f³⁵ [35%] CP | δερων P⁴⁶KA,B,C [65%] HF,RP,OC,TR,NU

^r ἀλλ *rell* | ἀλλα P⁴⁶B [2%] NU

^s υποπιᾶζω f³⁵ KA,B,C [62%] HF,RP,TR,NU | υποπιᾶζω P⁴⁶ [34%] OC,CP | υποπιεζω [4%]

^t δε f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | γαρ P⁴⁶KA,B,C [4%] NU

^u μωυσην *rell* | μωσην KA [5%] TR | μωσησα P⁴⁶

^v εβαπτισαντο f³⁵ B [90%] HF,RP,OC,TR,CP | εβαπτιζοντο P⁴⁶ | εβαπτισθησαν KA,C [10%] NU

^w βρωμα πνευματικον εφαγον f³⁵ KC [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 213 P⁴⁶B [3%] NU | ~ 231 A [1%] | four other readings [2%]

^x πομα πνευματικον επιον f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 P⁴⁶KA,B,C [3%] NU | three other readings [1%]

^y δε πετρα f³⁵ P⁴⁶A,C [98.5%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 KB [1.5%] NU

^z ωσπερ f³⁵ P⁴⁶KA,B [90%] HF,RP,CP,NU | ως C [10%] OC,TR

^a λαος *rell* | 1 του [1%] CP

^b πειν f³⁵ A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πειν P⁴⁶B [1%] NU | πιν K | ποιειν [1%]

πορνεύωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν—καὶ ἔπεσον^c ἐν^d μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες. **9** Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν,^e καθὼς καί^f τινες αὐτῶν ἐπείρασαν—καὶ ὑπὸ τῶν ὄφρων ἀπώλοντο.^g **10** Μηδὲ γογγύζετε, καθὼς καί^h τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν—καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ.

11 Ταῦτα δὲ πάνταⁱ τύποι συνέβαινον^j ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήνησεν.^k **12** Ὡστε, ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέση. **13** Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος, δυνατὸς^l δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς^m ὑπενεγκεῖν.

Eschew idolatry

14 Διόπερ,ⁿ ἀγαπητοὶ μου,^o φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας.^p **15** Ὡς φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς ὃ φημι. **16** Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν;^q Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; **17** Ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν. **18** Βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ^r οἱ ἐσθιοντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσίν;

Idol = demon

19 Τί οὖν φημι; Ὅτι εἰδωλὸν τί ἐστίν, ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν^s τί ἐστίν; **20** Ἄλλ' ὅτι ἂ θύει^t τὰ ἔθνη^u δαιμονίσις θύει καὶ οὐ Θεῶν.^v Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι. **21** Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. **22** Ἡ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον; Μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν;

^c ἐπεσον **f**³⁵ **g**⁴⁶ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐπεσαν **KA,B,C** [10%] NU

^d ἐν **f**³⁵ A,C [98.5%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶**KB** [1.5%] NU

^e χριστον *rell* | κυριον **KB,C** (7.3%) | θεον A (2.7%) | --- (0.9%)

^f καὶ **f**³⁵ C [88%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶**KA,B** [12%] NU

^g ἀπωλοντο **f**³⁵ C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπωλυντο **g**⁴⁶ | ἀπαλλυντο **KB** [1%] NU

^h καθως καὶ **f**³⁵ (79.1%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 A,C (17.6%) | καθαπερ **g**⁴⁶**KB** (1%) NU | long omissions (2.2%)

ⁱ ταυτα δε παντα **f**³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 321 **K** [2%] | 12 A,B [2%] NU

^j τυποι συνεβαινον **f**³⁵ (86.8%) HF,RP,OC,TR,CP | τυπικως συνεβαιναν **g**⁴⁶**KB,C** (8.4%) NU | τυπικως 2 A (2.4%) | 1 συνεβαινεν (0.9%) | 2 (0.9%) | three other readings (0.7%)

^k κατηνησεν **f**³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | κατηνηκεν **g**⁴⁶**KB** [2%] NU | two other readings [1%]

^l δυνατος **f**³⁵ [30%] CP | πιστος **g**⁴⁶**KA,B,C** [70%] HF,RP,OC,TR,NU

^m ομας **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ημας [3%] | --- **g**⁴⁶**KA,B,C** [5%] NU (OC is in small print.)

ⁿ διοπερ *rell* | διο [5%] CP

^o αγαπητοι μου *rell* | ~ αδελφοι 21 CP

^p ειδωλολατριας **f**³⁵ **g**⁴⁶(**K**)B,C [64%] OC,CP | ειδωλολατρειας A [35%] HF,RP,TR,NU | ειδωλολατρεας [1%]

^q του αιματος του χριστου εστιν **f**³⁵ **K**C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 51234 **g**⁴⁶A,B [1%] NU

^r ουχι **f**³⁵ **g**⁴⁶B [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ουχ **KA,C** [3%] NU

^s ειδωλον τι εστιν η οτι ειδωλοθυτον **f**³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 12346 [1%] | ~ 623451 B [3%] NU | ~ 612 **g**⁴⁶**KA,C** [2%]

^t θυει **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | θυουσιν **g**⁴⁶**KA,B,C** [7%] NU

^u τα εθνη **f**³⁵ **g**⁴⁶**KA,C** [99%] HF,RP,OC,TR,CP | --- B [1%] NU

^v θυει και ου θεω **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | θυουσιν 234 [2%] | ~ 234 θυουσιν **KA,B,C** [3%] [NU]

About conscience

23 Πάντα μοι^w ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Πάντα μοι^x ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. 24 Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ^y τὸ τοῦ ἐτέρου ἕκαστος.^z 25 Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ παλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν· 26 «τοῦ γὰρ Κυρίου^a ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.» 27 Εἰ δέ^b τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων καὶ θέλετε^c πορευέσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. 28 Ἐὰν δέ τις ὑμῖν εἴπη, «Τοῦτο εἰδωλόθυτόν^d ἐστιν,» μὴ ἐσθίετε δι' ἐκεῖνον τὸν μηνύσαντα καὶ τὴν συνείδησιν· «τοῦ γὰρ Κυρίου ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.»^e 29 Συνείδησιν, δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐτέρου.

Do all to the glory of God

ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; 30 Εἰ^f ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; 31 Εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. 32 Ἀπόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίους^g καὶ Ἑλλήσιν καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ 33 —καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἔμμαντοῦ συμφέρον^h ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν.

11 ¹ Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.

The nature of church life

About women

2 Ἐπαιῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,ⁱ ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις^j κατέχετε. 3 Θέλω δὲ ὑμᾶς εἶδέναι ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἢ κεφαλῆ ὁ Χριστὸς ἐστίν, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δέ^k Χριστοῦ ὁ Θεός. 4 Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.^l 5 Πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτω τῇ κεφαλῇ καταισχύνει^m τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆςⁿ—ἐν γάρ ἐστιν καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρμημένῃ.^o 6 Εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω. Εἰ δὲ αἰσχροὺς γυναικὶ τὸ κείρεσθαι^p ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω.

^w μοι **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B,C** [3%] NU

^x μοι **f**³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B,C** [3%] NU | long omission [10%] [homoioteleuton]

^y ἀλλὰ *rell* | 1 καὶ [12%]

^z ἐτέρου ἕκαστος **f**³⁵ (89.5%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 **g**⁴⁶ **N(A),B,C** (4.6%) NU | πλησιον 2 (5.9%)

^a γὰρ κυρίου **f**³⁵ **g**⁴⁶ **A** [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **NB,C** [3%] NU | long omission [7%]

^b δε **f**³⁵ **C** [88%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B** [4%] NU | long omission [8%]

^c θέλετε *rell* | θέλεται **N** [10%]

^d εἰδωλόθυτον **f**³⁵ **C** [99%] HF,RP,OC,TR,CP | ιεροθυτον **g**⁴⁶ **KA,B** [1%] NU

^e του γαρ κυριου η γη και το πληρωμα αυτης **f**³⁵ (91.2%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B,C** (8.4%) NU | --- **g**⁴⁶ has a longer omission | one other reading (0.3%)

^f ει **f**³⁵ **KA,B,C** [98%] HF,RP,OC,CP,NU | ει δε **g**⁴⁶ [2%] TR

^g γινεσθε και ιουδαιους **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 **g**⁴⁶ **KA,B,C** [3%] NU

^h συμφερον **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | συμφορον **g**⁴⁶ **KA,B,C** [1%] NU | συμφερων [4%]

ⁱ αδελφου **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B,C** [3%] NU

^j παραδοσεις *rell* | παραδωσεις [9%] CP

^k δε **f**³⁵ **g**⁴⁶ **C** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 του **KA,B** [3%] NU

^l κεφαλην αυτου *rell* | ~ εαυτου 1 CP

^m καταισχυνει *rell* | καταισχυνη [13%] | κατεσχυνη [2%]

ⁿ εαυτης **f**³⁵ **B** [75%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτης **g**⁴⁶ **KA,C** [25%] NU

^o εξυρμημενη *rell* | ξυρμημενη CP

^p κειρεσθαι **f**³⁵ [32%] CP | κειρασθαι **KA,B,C** [64%] HF,RP,OC,TR,NU | κηρασθαι [3%] | three other readings [1%]

7 Ἄνηρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων.^q γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν. 8 Οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός. 9 καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη^r ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα 10 —διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διὰ τοὺς ἀγγέλους— 11 πλὴν, οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός,^s ἐν Κυρίῳ. 12 Ὡσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, οὕτως καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός· τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ.

13 Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρέπον ἐστὶν γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι; 14 Ἥ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις^u διδάσκει ὑμᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστίν; 15 Γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾶ, δόξα αὐτῇ ἐστίν, ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται.^v

16 Εἰ δὲ τις δοκεῖ φιλονεικός^w εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ.

About the Lord's Supper

Some local abuses

17 Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον^x ἀλλ'^y εἰς τὸ ἥττον^z συνέρχεσθε. 18 Πρῶτον μὲν γάρ, συνερχομένων ὑμῶν ἐν^a ἐκκλησίᾳ, ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν, καὶ μέρος τι πιστεύω. 19 Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν^b εἶναι ἵνα^c οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται^d ἐν ὑμῖν.

20 Συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἔστιν κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. 21 Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει^e ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὅς μὲν πεινᾷ, ὅς δὲ μεθύει. 22 Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; Ἥ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; Τί ὑμῖν εἶπω;^f Ἐπαινέσω ὑμᾶς ἐν τούτῳ; Οὐκ ἐπαινῶ.

How the Lord inaugurated it

23 Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὁ καὶ παρέδωκα ὑμῖν· ὅτι ὁ^g Κύριος Ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ ἧ παρεδίδοτο,^h ἔλαβεν ἄρτον. 24 καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ εἶπεν· «Λάβετε, φάγετε·ⁱ τοῦτό μου ἐστὶν τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον·^j τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» 25 Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνήσαι, λέγων· «Τοῦτο

^q ὑπαρχων **F**³⁵ **g**⁴⁶ **NC** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 η A,B [3%] NU

^r εκτισθη *rell* | εκκτισθη CP

^s ανηρ χωρις γυναικος ουτε γυνη χωρις ανδρος **F**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 5674123 **g**⁴⁶ **KA,B,C** [5%] NU

^u η **F**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B,C** [4%] NU

^v αυτη η φυσις **F**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 **KA,B,C** [4%] NU | η φυσις αυτης **g**⁴⁶

^w δεδοται **F**³⁵ **g**⁴⁶ [73%] HF,RP,CP | 1 αυτη **KA,B** [17%] OC,TR[NU] | αυτη 1 C [5%] | δεδωται [3%] | two other readings [2%]

^x φιλονεικος *rell* | φιλονικος (C) [16%]

^y κρειττον **F**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | κρεισσον (K) A,B,C [3%] NU | κρειττον [12%]

^z αλλ *rell* | αλλα A,B,C [11%] NU

^a ηττον **F**³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | ησσον **KA,B,C** [2%] NU | ηττον [10%]

^b εν **F**³⁵ **KA,B,C** [78%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 τη [22%] TR

^c αιρεσεις εν υμιν *rell* | ~ 231 [2%] CP

^d ινα **F**³⁵ **KA,C** [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και **g**⁴⁶ **B** [3%] [NU]

^e γενωνται *rell* | γενονται [13%]

^f προλαμβανει *rell* | προσλαμβανει A [15%]

^g υμιν ειπω **F**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **g**⁴⁶ **KA,B,C** [5%] NU

^h ο *rell* | --- [10%]

ⁱ παρεδιδοτο **F**³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | παρεδιδετο **g**⁴⁶ **KA,B,C** [5%] NU | seven other readings [5%]

^j λαβετε φαγετε **F**³⁵ (91.4%) HF,RP,OC,TR,CP | --- (**g**⁴⁶) **KA,B,C** (8.3%) NU | two long omissions (0.3%)

^k κλωμενον **F**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B,C** [2%] NU

τὸ ποτήριον ἢ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἔμῳ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὡσάκις ἂν^k πίνετε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» 26 Ὅσακις γὰρ ἂν^l ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο^m πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε ἄχρις οὗ ἂνⁿ ἔλθῃ.

Be careful to partake worthily

27 Ὡστε ὡς ἂν ἐσθίῃ^o τὸν ἄρτον τοῦτον^p ἢ πίνη^q τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως^r ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ^s αἵματος τοῦ Κυρίου. 28 Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. 29 Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως^t κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.^u 30 Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοὶ, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.

31 Εἰ γὰρ^v ἑαυτοὺς διεκρίνομεν,^w οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. 32 Κρινόμενοι δέ, ὑπὸ^x Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

33 Ὡστε, ἀδελφοί μου, συνεργόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. 34 Εἰ δέ^y τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρῖμα συνέρχησθε. Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθῳ διατάξομαι.

About spiritual gifts

12 1 Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν. 2 Οἶδατε ὅτι ὅτε^z ἔθνη ἦτε πρὸς τὰ εἰδωλα τὰ ἄφωνα ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι. 3 Διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν,^a καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν^b εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

4 Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶν, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα. 5 Καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν,^c καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος. 6 Καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶν^d Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν ᾗσιν. 7 Ἐκάστῳ δὲ δίδεται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.

A list of gifts

8 Ὡ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας· ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· 9 ἐτέρῳ δέ^e πίστις, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλω δὲ χαρίσματα ἰαμάτων,

^k αν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | εαν Ϝ^{46v} NB,C [3%] NU | long omission A [2%]

^l αν f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | εαν KA,B,C [4%] NU | --- [2%]

^m τουτο f³⁵ Ϝ⁴⁶ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KA,B,C [7%] NU

ⁿ αν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | εαν [1%] | --- Ϝ⁴⁶ KA,B,C [4%] NU

^o εσθιη *rell* | εσθιει [25%] | three other readings Ϝ⁴⁶ [1%]

^p τουτον f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁶ KA,B,C [7%] NU

^q πινη *rell* | πινει [13%] | two other readings [1%]

^r αναξίως f³⁵ Ϝ⁴⁶ A,B,C [70%] OC,TR,CP,NU | I του κυριου K [30%] RP,HF

^s του f³⁵ Ϝ⁴⁶ KA,B,C [85%] HF,RP,CP,NU | --- [10%] OC,TR | long omission [5%]

^t αναξίως f³⁵ (98%) HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁶ KA,B,C (1.5%) NU | long omission (0.5%)

^u του κυριου f³⁵ (98%) HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁶ KA,B,C (2%) NU

^v γαρ f³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | δε Ϝ⁴⁶ KA,B [3%] NU

^w διεκρινομεν (Ϝ⁴⁶B) *rell* | εκρινομεν [25%]

^x υπο f³⁵ Ϝ⁴⁶ A [92%] HF,RP,TR | I του NB,C [8%] OC,CP[NU] (Some TRs have του; OC is in small print.)

^y δε f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁶ KA,B,C [3%] NU

^z οτε f³⁵ KA,B,C [82%] HF,RP,OC,CP,NU | --- [18%] TR

^a ιησουν f³⁵ Ϝ⁴⁶ (95.6%) HF,RP,OC,TR,CP | ιησους KA,B,C (3.4%) NU | four other readings (1%)

^b κυριον ιησουν f³⁵ (93.2%) HF,RP,OC,TR,CP | κυριος ιησους Ϝ⁴⁶ KA,B,C (5.2%) NU | 12 χριστον (0.8%) | long omission (0.7%)

^c και διαιρεσεις διακονιων εισιν *rell* | --- [14%] [homoiouarcton]

^d εστιν f³⁵ (B) (79.5%) HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁶ KA,C (20.5%) NU

^e δε f³⁵ Ϝ⁴⁶ A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- NB [2%] NU

ἐν τῷ αὐτῷ^f Πνεύματι· 10 ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλω δὲ^g προφητεία, ἄλλω δὲ^h διακρίσεις πνευμάτων· ἑτέρω δὲⁱ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἑρμηνεῖα γλωσσῶν. 11 Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαίρουν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.

An analogy from the body

12 Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἔστιν καὶ μέλη ἔχει πολλά,^j πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνός,^k πολλά ὄντα, ἐν ἔστιν σῶμα, οὕτως καὶ ὁ Χριστός. 13 Καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν—εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἑλληνας, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι—καὶ πάντες εἰς^l ἐν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν.^m 14 Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν μέλος ἀλλὰ πολλά. 15 Ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, «Ὅτι οὐκ εἰμὶ χεῖρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος,» οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος. 16 Καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς, «Ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμός, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος,» οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος. 17 Εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἡ ἀκοή; Εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἡ ὄσφρησις; 18 Νυνὶ δὲ ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη, ἐν ἑκάστον αὐτῶν, ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησεν. 19 (Εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; 20 Νῦν δὲ πολλά μὲν μέλη ἐν δὲ σῶμα.)

21 Οὐ δύναται δὲ ὁⁿ ὀφθαλμός εἰπεῖν τῇ χειρὶ, «Χρεῖαν σου οὐκ ἔχω»· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσίν, «Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω.» 22 Ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον, τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν ἀναγκαῖά ἐστιν. 23 Καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν· καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει, 24 τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρεῖαν ἔχει. Ἀλλ' ὁ Θεὸς συνεκέρασεν τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι^p περισσοτέραν δούς τιμὴν, 25 ἵνα μὴ ἦ σχίσμα^q ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσιν τὰ μέλη· 26 καὶ εἴτε ἀσχεῖ ἐν μέλος, συμπάσχη^r πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν^s μέλος, συγκαίρη^t πάντα τὰ μέλη.

Functions in the Church

27 Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. 28 Καὶ οὖς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· πρῶτον ἀποστόλους, δεῦτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους· ἔπειτα δυνάμεις, εἴτα^u χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις,^v κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν. 29 Μὴ πάντες ἀπόστολοι; Μὴ πάντες προφῆται; Μὴ πάντες διδάσκαλοι; Μὴ πάντες δυνάμεις; 30 Μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; Μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσιν; Μὴ πάντες διερμηνεύουσιν; 31 Ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα.^w

^f αὐτῷ **f**⁵ **κ**,0201 [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐνὶ A,B [2%] NU | --- **ϕ**⁴⁶ (C) [1%] | long omission [3%]

^g δε **f**⁵ **κ**A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶B,0201 [2%]

^h δε **f**⁵ **κ**A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶B,0201 [2%]

ⁱ δε **f**⁵ A,C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κB,0201 [4%] NU

^j μέλη εχει πολλά **f**⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 132 **κ**A,B,C [4%] NU | ~ 312 **ϕ**⁴⁶

^k του ενος **f**⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **κ**A,B,C [7%] NU

^l εις **f**⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C [9%] NU

^m πνευμα ἐποτισθημεν **f**⁵ **ϕ**⁴⁶κB,C [72%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | πομα 2 [24%] | 1 ἐφοτισθημεν [4%] | σομα ἐσμεν A

ⁿ δε ο **f**⁵ **ϕ**⁴⁶κB [64%] HF,RP,CP,NU | 2 A,C [18%] | 1 [8%] OC,TR | --- [10%]

^o ἀλλ *rell* | ἀλλα **κ**A,B,C [25%] NU

^p ὑστερουντι **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ὑστερουμενω **κ**A,B,C,048 [3%] NU

^q σχισμα **f**⁵ **ϕ**⁴⁶A,B,C [58%] OC,TR,NU | σχισματα **κ** [40%] HF,RP,CP | two other readings [2%]

^r συμπασχη **f**⁵ [40%] CP | συμπασχει (**ϕ**⁴⁶κA,B,C) [60%] HF,RP,OC,TR,NU

^s εν **f**⁵ C [99%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶κA,B [1%]

^t συγκαίρη **f**⁵ [40%] CP | συγκαίρει (**ϕ**⁴⁶κ(A,B,C)) [60%] HF,RP,OC,TR,NU

^u ειτα **f**⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | επειτα **ϕ**⁴⁶κA,B,C [3%] NU | --- [1%]

^v ἀντιληψεις *rell* | ἀντιληψεις (**ϕ**⁴⁶κA,B) [2%] NU

^w κρειττονα **f**⁵ (94.2%) HF,RP,OC,TR,CP | μειζονα **ϕ**⁴⁶κA,B,C (5.8%) NU

About agape love

Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

13 ¹ Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. ² Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν,^x ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐθέν^y εἰμι. ³ Καὶ ἐὰν^z ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι,^a ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

Love described

⁴ Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ· ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται,^b οὐ φυσιοῦται, ⁵ οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογιζεται τὸ κακόν· ⁶ οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· ⁷ πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ⁸ ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει.^c

Love contrasted

Εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλώσσαις, παύσονται· εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται· ⁹ ἐκ μέρους δὲ^d γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν. ¹⁰ Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε^e τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. ¹¹ (Ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν,^f ὡς νήπιος ἐφρόνουν,^g ὡς νήπιος ἐλογιζόμην·^h ὅτε δὲⁱ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.) ¹² Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

¹³ Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

Prophecy is better than Tongues

14 ¹ Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. ² Ὁ γὰρ λαλῶν γλώσση οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ ἀλλὰ τῷ^j Θεῷ, οὐδεὶς γὰρ ἀκούει· πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια. ³ Ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. ⁴ Ὁ λαλῶν γλώσση ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὃ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. ⁵ Θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ

^x μεθιστανειν f³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | μεθισταναι φ⁴⁶B,048 [3%] NU | κ omits a whole verse [homoioteleuton]

^y ουθεν rell | ουδεν [5%] OC

^z και εαν f³⁵ κ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | καν φ⁴⁶A,B,C [3%] NU

^a καυθησομαι f³⁵ (50.6%) OC | καυθησομαι C (44.7%) HF,RP,TR,CP | καυθησεται (1%) | καυθη (0.8%) | καυχησομαι φ⁴⁶κA,B (1.5%) NU | καυχησομαι 048 (0.5%) | four further variants (0.8%) (As one of the speakers at the Perry Hall Theological Forum, January, 2005, Maurice Robinson explained that he and Pierpont chose the main minority reading here because to them it was the most difficult [!]). But people expect the Subjunctive with ἵνα, so many scribes probably made the change virtually without thinking.)

^b η αγαπη ου περπερευεται f³⁵ κC,048 (83.5%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | 123 περπορευεται A (2.4%) | 123 υπερπερευεται (0.5%) | 34 B (12.9%) | ~ 3412 φ⁴⁶ | long omission (0.7%)

^c εκπιπτει f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πιπτει φ⁴⁶κA,B,C,048 [2%] NU

^d δε f³⁵ [92%] HF,RP,OC,CP | γαρ φ⁴⁶κA,B [8%] TR,NU

^e τοτε f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- φ⁴⁶κA,B [6%] NU

^f ως νηπιος ελαλουν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 φ⁴⁶κA,B [5%] NU

^g ως νηπιος εφρονουν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 κA,B [5%] NU

^h ως νηπιος ελογιζομην f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 κA,B [5%] NU

ⁱ δε f³⁵ [98.5%] HF,RP,OC,TR,CP | --- κA,B,048 [1.5%] NU

^j τω f³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- φ⁴⁶κB [2%] NU

ἵνα προφητεύητε· μείζων γὰρ^k ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις (ἐκτὸς εἰ μὴ διερμηνεύει),^l ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομῆν λάβῃ.

Messages need to be intelligible

6 Νυνὶ^m δέ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐνⁿ διδασχῇ; 7 Ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς εἴτε κιθάρα· ἐὰν διαστολῆν τοῖς φθόγγοις μὴ διδῶ,^o πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον ἢ τὸ κιθαριζόμενον; 8 Καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ^p δῶ, τίς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον; 9 Οὕτως καὶ ὑμεῖς· διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὖσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; Ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες. 10 Τοσαῦτα εἰ τύχοι γένη φωνῶν ἐστὶν^q ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν αὐτῶν^r ἄφωνον. 11 Ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος.

12 Οὕτως καὶ ὑμεῖς· ἐπεὶ ζηλωταὶ ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομῆν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα περισσεύητε. 13 Διόπερ^s ὁ λαλῶν γλώσση προσευχέσθω ἵνα διερμηνεύῃ. 14 Ἐὰν γὰρ^t προσεύχωμαι^u γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν. 15 Τί οὖν ἐστὶν; Προσεύζομαι τῷ πνεύματι, προσεύζομαι δὲ καὶ τῷ νοί· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοί. 16 Ἐπεὶ, ἐὰν εὐλογῆσης^v τῷ^w πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ιδιώτου, πῶς ἐρεῖ τὸ «Ἀμήν» ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ, ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδεν; 17 Σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ’ ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται.

Paul's example

18 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου^x πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν,^y 19 ἀλλ’^z ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός^a μου λαλήσαι, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μυρίου λόγους^b ἐν γλώσση.

20 Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν—ἀλλά, τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσίν τέλειοι γίνεσθε.^c 21 Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι· «Ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἐτέροις^d λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ’ οὕτως εἰσακούσονται μου,» λέγει Κύριος. 22 Ὡστε αἱ γλώσσαις εἰς σημεῖόν εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἢ δὲ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. 23 Ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη

^k γὰρ f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | δε Ϝ⁴⁶KA,B [3%] NU

^l διερμηνεύει f³⁵ [85%] HF,RP,OC,CP | διερμηνευη Ϝ⁴⁶KA,B,048 [14%] TR,NU | διερμηνευων [1%]

^m νυνὶ f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | νον KA,B [10%] NU

ⁿ ἐν f³⁵ A,B,048 [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- Ϝ⁴⁶κ [2%]

^o διδῶ f³⁵ Ϝ⁴⁶ [85%] HF,RP,OC,CP | δῶ KA,B [15%] TR,NU

^p φωνὴν σαλπγιξ f³⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 (Ϝ⁴⁶)κ(A)048 [5%] NU

^q ἐστὶν f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰσιν Ϝ⁴⁶KA,B [6%] NU

^r αὐτων f³⁵ (92.6%) HF,RP,OC,TR,CP | --- Ϝ⁴⁶KA,B,048 (7.4%) NU

^s διοπερ f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | διο Ϝ⁴⁶KA,B,048 [3%] NU

^t γὰρ f³⁵ KA,048 [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- Ϝ⁴⁶B [2%]

^u προσευχωμαι *rell* | προσευχομαι [15%]

^v ευλογησης f³⁵ Ϝ⁴⁶048 [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ευλογης KA,B [10%] NU

^w τῷ f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐν B [2%] [NU] | --- Ϝ⁴⁶KA [2%]

^x μου f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | --- (Ϝ⁴⁶)KA,B [6%] NU

^y λαλῶν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | λαλω KB,048 [3%] NU | λαλειν Ϝ⁴⁶ [1%] | --- A

^z ἀλλ *rell* | ἀλλα Ϝ⁴⁶A,B [1%] NU | --- κ

^a δια του νοος f³⁵ 048 (89.6%) HF,RP,OC,TR,CP | 12 νοος (1.9%) | τῷ νοί KA,B (7.7%) NU | ἐν τῷ νοί Ϝ⁴⁶ (0.3%) | two other readings (0.5%)

^b λογους *rell* | --- Ϝ⁴⁶ [14%]

^c γινεσθε *rell* | γινεσθαι (A) [30%] some TRs

^d ετεροις f³⁵ Ϝ⁴⁶ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ετερων KA,B,0201 [3%] NU

ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν,^ε εἰσέλθωσιν δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; 24 Ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δὲ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων. 25 Καὶ οὕτως^φ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, καὶ οὕτως, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι, «Ὅντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστίν.»^ε

There are limits

26 Τί οὖν ἐστίν, ἀδελφοί; Ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν^h ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψινⁱ ἔχει, ἐρμηνείαν ἔχει. Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω.^j 27 Εἴτε γλῶσση τις λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ ἀνά μέρος, καὶ εἷς διερμηνευέτω. 28 Ἐὰν δὲ μὴ ἦ διερμηνευτής, σιγάτω ἐν ἐκκλησίᾳ· εαυτῷ δὲ λαλεῖτω καὶ τῷ Θεῷ. 29 Προφητῆται δὲ^k δύο ἢ τρεῖς λαλεῖτωσαν,^l καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν. 30 Ἐὰν δὲ ἄλλω ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω. 31 Δύνασθε γὰρ καθ' ἓνα^m πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσιν καὶ πάντες παρακαλῶνται. 32 Καί, πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται. 33 Οὐ γὰρ ἐστίν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς ἀλλ' ⁿεἰρήνης.

Wives are not to speak

Ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων, 34 αἱ γυναῖκες ὑμῶν^o ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν, οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται^p αὐταῖς^q λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσασθαι,^r καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει. 35 Εἰ δὲ τι μαθεῖν θέλουσιν,^s ἐν οἴκῳ τοῦς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν, αἰσχρὸν γὰρ ἐστίν γυναίξιν^v ἐν ἐκκλησίᾳ^u λαλεῖν.^y 36 Ἡ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν; Ἡ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήνησεν;

Paul gets 'authoritative'

37 Εἰ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικός, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν ὅτι^w Κυρίου εἰσὶν ἐντολαί.^x 38 Εἰ δὲ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖτω.^y

^ε γλώσσαις λαλῶσιν **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 **KA,B** [4%] NU | ~ λαλησῶσιν 1 **ϕ**⁴⁶

^φ καὶ οὕτως **f**³⁵ (75.8%) RP | 1 οὕτω (17.3%) HF,OC,TR,CP | 1 (0.8%) | --- **ϕ**⁴⁶**KA,B,048,0201** (5.5%) NU | long omission (0.5%)

^ε ὄντως ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστίν **f**³⁵ A,B [23%] CP,NU | ~ 231456 [75%] HF,RP,OC,TR | 23456 [1%] | 13456 **K** [1%] | ~ 145623 **ϕ**⁴⁶

^h ὑμῶν **f**³⁵ (96.8%) HF,RP,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶**KA,B,0201** (3.2%) NU

ⁱ γλῶσσαν εχει ἀποκάλυψιν **f**³⁵ [71%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 321 **ϕ**⁴⁶**KA,B** [14%] NU | 3 [5%] | --- [10%]

^j γινεσθῶ **f**³⁵ **K** [95%] HF,RP,OC,CP,NU | γενεσθῶ [3%] TR | γεινεσθῶ **ϕ**⁴⁶A,B [2%]

^k δε *rell* | --- **ϕ**⁴⁶ [1%] CP

^l λαλειτωσαν *rell* | λαλητωσαν [12%]

^m ενα *rell* | 1 εκαστοι [1%] CP

ⁿ ἀλλ' **f**³⁵ (**ϕ**⁴⁶) [70%] TR | ἀλλα **KA,B,C** [30%] HF,RP,OC,CP,NU

^o ὑμῶν **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- **KA,B** [3%] NU

^p επιτετραπται **f**³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | επιτρεπεται **KB** [3%] NU | επιτρεπετε A [1%] | επιτετρεπται [2%]

^q αυταις *rell* | αυτοις [2%] CP

^r υποτασσεσθαι **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | υποτασσεσθωσαν **K(A)B** [2%] NU

^s θελουσιν *rell* | εθελουσιν [2%] CP

^v γυναιξιν **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | γυναικι **ϕ**⁴⁶**KA,B** [7%] NU

^u γυναιξιν ἐν ἐκκλησία *rell* | ~ 231 CP

^y ἐν ἐκκλησία λαλεῖν **f**³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 312 **ϕ**⁴⁶**KA,B** [3%] NU | 1 ἐκκλησαις 3 [10%]

^w οτι **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶**KA,B** [92%] HF,RP,CP,NU | 1 του [8%] OC,TR

^x εἰσιν ἐντολαί **f**³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐστιν ἐντολή **ϕ**⁴⁶A,B,048 [2%] NU | ~ 21 [1%] | ἐστιν [1%] | 1 αι 2 [2%] | ἐντολή ἐστίν **K**

^y ἀγνοεῖτω **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶B [89.5%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀγνοεῖτω [6%] | ἀγνοεῖται **KA,048** [1.5%] NU | five more spellings [3%]

39 Ὡστε, ἀδελφοί,^z ζηλοῦτε τὸ προφητεῦειν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσσαις μὴ κωλύετε.^a
40 Πάντα^b εὐσημώνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

About resurrection

A review

15 Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἐστήκατε· 2 δι' οὗ καὶ σφύζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε—ἐκτός εἰ μὴ εἰκῆ ἐπιστεύσατε. 3 Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον· ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς, 4 καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ^c κατὰ τὰς Γραφάς, 5 καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾶ, εἶτα^d τοῖς δώδεκα. 6 Ἐπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους^e μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καί^f ἐκοιμήθησαν. 7 Ἐπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ, εἶτα^e τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν. 8 Ἐσχάτον δὲ πάντων, ὡσπερὶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη κάμοι. 9 Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. 10 Χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι ὃ εἰμι, καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη· ἀλλὰ περισσώτερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα—οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ'^h ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡⁱ σὺν ἐμοί. 11 Εἴτε οὖν ἐγὼ εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε.

Resurrection is a fact

12 Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσίν τινες ἐν ὑμῖν^j ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; 13 Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. 14 Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα^k τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ^l καὶ ἡ πίστις ὑμῶν.^m 15 Εὐρισκόμεθα δὲ καίⁿ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ ὅτι ἠγειρεν τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἠγειρεν, εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. 16 Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. 17 Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν· ἐτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. 18 Ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπώλοντο. 19 Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμεν ἐν Χριστῷ^o μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.

The sequence of events

20 Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν· ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο.^p
21 Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ^q θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. 22 Ὡσπερ

^z ἀδελφοί f³⁵ B⁴⁶ [80%] HF,RP,OC,TR | 1 μου NA,B,048 [20%] CP[NU]

^a γλώσσαις μὴ κωλύετε f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 231 N(A)048 [2%] NU | ~ 23 εν 1 B⁴⁶(B) | εν 123 [1%]

^b παντα f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 δε B⁴⁶NA,B [7%] NU

^c τη τριτη ημερα f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 1312 B⁴⁶NA,B [3%] NU

^d ειτα *rell* | επειτα [10%]

^e πλείους f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | πλειονες (N)A,B [5%] NU

^f και f³⁵ 048 [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- B⁴⁶NA,B [2%] NU

^g ειτα f³⁵ B [65%] HF,RP,OC,TR,NU | επειτα B⁴⁶NA,048 [35%] CP

^h αλλ *rell* | αλλα NA,B [1%] NU

ⁱ η f³⁵ (B⁴⁶)A [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | --- NB,0270 [2%]

^j τινες εν υμιν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 321 (B⁴⁶)NA,B,C [4%] NU

^k αρα f³⁵ B⁴⁶B [70%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και NA [30%] [NU]

^l δε f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- B⁴⁶NA,B [3%] NU

^m υμων *rell* | ημων B [25%]

ⁿ και *rell* | 1 ημεις CP

^o ηλπικότες εσμεν εν χριστω f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 3412 B⁴⁶NA,B [5%] NU

^p εγενετο f³⁵ (93.7%) HF,RP,OC,TR,CP | --- B⁴⁶NA,B (6.3%) NU

^q ο f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- B⁴⁶NA,B [3%] NU

γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. **23** Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. **24** εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ^s τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. **25** Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεῦειν ἄχρι^t οὗ ἂν^u θῆ πάντας τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. **26** Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. **27** «Πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.» Ὅταν δὲ εἶπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. **28** Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα,^v τότε καὶ^w αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ἧ ὁ Θεὸς τὰ^x πάντα ἐν πᾶσιν.

Consequences of denial

29 Ἐπεὶ, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; Εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;^y **30** Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν^z πᾶσαν ὥραν; **31** Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω—νὴ τὴν ὑμετέραν^a καύχησιν^b ἦν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. **32** Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, «Φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.» **33** Μὴ πλανᾶσθε· φθειροῦσιν ἦθη χρηστὰ^c ὁμιλία κακαί. **34** Ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε, ἀγνωσίαν γὰρ Θεοῦ τινες ἔχουσιν. Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν^d λέγω.^e

A philosophical objection

35 Ἄλλ^f ἐρεῖ τις, «Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; Ποῖω δὲ σώματι ἔρχονται;» **36** Ἄφρον,^g σὺ ὁ σπεῖρεις οὐ ζωοποιεῖται ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. **37** Καὶ ὁ σπεῖρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπεῖρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον (εἰ τύχοι σίτου ἢ τίνος τῶν λοιπῶν). **38** Ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσιν^h σῶμα καθὼς ἠθέλησεν, καὶ ἐκάστω τῶν σπερμάτων τὸⁱ ἴδιον σῶμα. **39** Οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτὴ σὰρξ· ἀλλὰ ἄλλη μὲν^j ἀνθρώπων,^k ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν.^l **40** Καὶ σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια· ἄλλ^m ἑτέρα μὲν ἢ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δὲ ἢ τῶν ἐπιγείων. **41** Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

^f του **f**³⁵ **g**⁴⁶ **ka**, **B** [95%] **HF**, **RP**, **CP**, **NU** | --- [5%] **OC**, **TR**

^g παραδῶ **f**³⁵ [96%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | παραδίδω **g**⁴⁶ **ka**, 0270 [3%] **NU** | παραδίδοι **B** [1%]

^h ἀχρις **f**³⁵ [98%] **HF**, **OC**, **TR**, **CP** | ἀχρι **g**⁴⁶ **ka**, **B** [2%] **RP**, **NU**

^u ἂν **f**³⁵ [97%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | --- **g**⁴⁶ **ka**, **B** [3%] **NU**

^v ὅταν δε υποταγη αυτω τα παντα *rell* | --- **g** [15%] [homoioteleuton]

^w και **f**³⁵ **ka** [98%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | --- **B** [2%]

^x τα **f**³⁵ **g** [98%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | --- **A**, **B** [2%]

^y των νεκρων **f**³⁵ [77%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | αυτων **g**⁴⁶ **ka**, **B** [9%] **NU** | αυτων 12 [5%] | omit 3 or 4 words [9%]

^z κινδυνευομεν *rell* | 1 κατα [3%] **CP**

^a υμετεραν *rell* | ημετεραν **A** [15%]

^b καυχησιν **f**³⁵ **g**⁴⁶ (92.1%) **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | 1 αδελφοι **ka**, **B** (7.9%) **NU**

^c χρηστα **f**³⁵ **g**⁴⁶ **ka**, **B** [95%] **HF**, **RP**, **OC**, **NU** | χρησθ [2%] **TR** | χριστα [3%] **CP**

^d υμιν *rell* | υμων [11%] **CP**

^e λεγω **f**³⁵ **A** [85%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | λαλω **g**⁴⁶ **kb** [15%] **NU**

^f αλλ *rell* | αλλα **B** [1%] **NU**

^g αφρον **f**³⁵ [85%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | αφρων **g**⁴⁶ **ka**, **B** [15%] **NU**

^h αυτω διδωσιν **f**³⁵ [81%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | ~ 21 **g**⁴⁶ **ka**, **B** [9%] **NU** | αυτο 2 [10%]

ⁱ το **f**³⁵ [95%] **HF**, **RP**, **OC**, **TR**, **CP** | --- **ka**, **B**, **I** [5%] **NU**

^j μεν *rell* | 1 σαρξ **TR**

^k [Human meat is not the same as animal meat!]

^l ιχθυων αλλη δε πτηνων (πετεινων **OC**) **f**³⁵ [96%] **HF**, **RP** (**OC**) **TR**, **CP** | ~ 4231 **A** [1%] | ~ σαρξ 4 (πετηνων **g**⁴⁶) 231

(**g**⁴⁶) **kb** [3%] **NU**

^m αλλ *rell* | αλλα **g**⁴⁶ **ka**, **B** [1%] **NU**

42 Οὕτως καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν· σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ·
 43 σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει·
 44 σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν.¹ Ἔστιν σῶμα ψυχικόν καὶ
 ἔστιν σῶμα^ο πνευματικόν.

45 Οὕτως καὶ γέγραπται· «Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, Ἀδάμ, εἰς ψυχὴν ζῶσαν»· ὁ
 ἔσχατος Ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν. 46 Ἄλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν, ἀλλὰ τὸ
 ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν. 47 Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός· ὁ δεύτερος
 ἄνθρωπος ὁ Κύριος^ρ ἐξ οὐρανοῦ. 48 Οἶος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἶος ὁ
 ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. 49 Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ,
 φορέσωμεν^δ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ.

Our turn is coming

50 Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ
 δύνανται·^τ οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ. 51 Ἰδοῦ, μυστήριον ὑμῖν λέγω·
 Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα,^ς πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα 52—ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ
 ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι—σαλπίζει γὰρ καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι,
 καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα. 53 Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ
 θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. 54 Ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀφθαρσίαν
 καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος·
 «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος.» 55 «Ποῦ σου, Θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἄδη, τὸ
 νίκος;»^ι 56 Τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος.

57 Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι^ι ἡμῖν τὸ νίκος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 58 Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἐδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ
 ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστιν κενὸς ἐν Κυρίῳ.

Concluding topics

About a special collection

16¹ Περὶ δὲ τῆς λογίας^ν τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, ὥσπερ διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς
 Γαλατίας, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. 2 Κατὰ μίαν σαββάτων,^ω ἕκαστος ὑμῶν παρ'
 ἑαυτῷ τιθέτω, θησαυρίζων ὃ τι ἀν^χ εὐοδοῦται,^ν ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω τότε λογία^ζ γίνωνται.^α
 3 Ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὐς ἐὰν δοκιμάσητε δι' ἐπιστολῶν, τούτους πέμψω ἀπενεργεῖν

¹ πνευματικὸν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εἰ ρ⁴⁶NA,B,C [4%] NU

^ο καὶ ἐστὶν σῶμα f³⁵ [82%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 ρ⁴⁶NA,B,C [4%] NU | omit seven words [14%] [homoioteleuton]

^ρ ο κύριος f³⁵ A (97.5%) HF,RP,OC,TR,CP | --- NB,C (2.4%) NU | πνευματικὸς ρ⁴⁶

^δ φορέσωμεν f³⁵ (ρ⁴⁶)NA,C [82%] HF,RP,CP | φορέσομεν B,I [18%] OC,TR,NU

^τ δύνανται f³⁵ A,C [92%] HF,RP,OC,TR,CP | δυνάται NB [6%] NU | δυνάτε [2%]

^ς μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα f³⁵ (96.4%) HF,RP,OC,TR,CP | 23 B (0.3%) NU | 232 ρ⁴⁶ | 13 (0.3%) | ~ 132 NA (0.7%) | ~ 32 C (0.5%) | 1 οὐν 3 (0.5%) | ~ 1 οὐν 32 (0.3%) | three other readings (0.5%)

^ι κέντρον ποῦ σου ἀδὴ το νίκος f³⁵ (95.1%) HF,RP,OC,TR,CP | ~ 623451 (2.9%) | 123 θανάτε 56 (0.5%) | ~ 623 θανάτε 51 (ρ⁴⁶)N(B)C,088 (1.2%) NU | two other readings A (0.3%)

^ν διδόντι *rell* | δοντι ρ⁴⁶ [35%] | two other readings [2%]

^ω λογίας *rell* | λογιαις NU | ευλογίας [7%]

^α σαββατων f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | σαββατω N | σαββατου A,B,C,I [2%] NU | σαββατον [6%]

^χ αν f³⁵ NA,C [99.5%] HF,RP,OC,TR | εαν B [0.5%] CP,NU

^ν ευοδοῦται f³⁵ [30%] | ευοδοῦται NB [61%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | ευοδοθη A,C,088 [3%] | ευωδωτε [6%]

^ζ λογία *rell* | λογιαι ρ⁴⁶ NU

^α γίνωνται *rell* | γινονται (ρ⁴⁶) [15%] CP

τὴν χάριν ὑμῶν εἰς Ἱερουσαλήμ.^b 4 Ἐὰν δὲ ἡ ἄξιον^c τοῦ κάμει πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύονται.

Personal plans

5 Ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς ὅταν Μακεδονίαν^d διέλθω (Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι). 6 Πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ, ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε,^e οὗ ἔαν πορεύωμαι.^f 7 Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν, ἐλπίζω δὲ^g χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἔαν ὁ Κύριος ἐπιτρέπῃ.^h 8 Ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς Πεντηκοστῆς, 9 θύρα γὰρ μοι ἀνέφωγεν μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί.

This and that

10 Ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος, βλέπετε ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς, τὸ γὰρ ἔργον Κυρίου ἐργάζεται ὡς καὶ ἐγώ.ⁱ 11 Μὴ τις σὺν αὐτὸν ἐξουθενήσῃ^j προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρὸς με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.

12 Περὶ δὲ Ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ· πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ ὅταν εὐκαιρήσῃ.

13 Γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε. 14 Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω.

15 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί (οἶδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς), 16 ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιούτοις,^k καὶ παντὶ τῷ συνεργῶντι καὶ κοπιῶντι. 17 Χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανᾶ καὶ Φουρτουνάτου^l καὶ Ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ὑμῶν^m ὑστέρημα οὗτοι ἀνεπλήρωσαν· 18 ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν· ἐπιγινώσκετε σὺν τοῖς τοιούτοις.

Final greetings

19 Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας. Ἀσπάζονταιⁿ ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα,^o σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ. 20 Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ.

21 Ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῇ χειρὶ, Παύλου. 22 Εἶ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν^p Ἰησοῦν Χριστόν,^q ἦτω ἀνάθεμα. Μαριαναθά.

^b ἱερουσαλήμ *rell* | ἱερουσαλήμ HF,NU

^c ἡ ἀξιον *f*³⁵ *κ* [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ~ 21 *ϕ*⁴⁶ A,B,C,088 [4%] NU

^d μακεδονίαν *rell* | μακεδονίαν CP (Also the next occurrence.)

^e προπεμψητε *rell* | προπεμψηται A [10%]

^f πορεύωμαι *rell* | πορευομαι [11%] | πορευσομαι [4%]

^g δε *f*³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | γαρ *ϕ*⁴⁶ A,B,C,088 [4%] NU

^h επιτρεπη *f*³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | επιτρεπη *ϕ*⁴⁶ A,B,C [3%] NU

ⁱ και εγω *f*³⁵ [79%] HF,RP,TR,CP | 2 *ϕ*⁴⁶ B [1%] | καγω A,C [20%] OC,NU

^j εξουθενηση *rell* | εξουθενησει [12%] CP

^k τοιουτοις *rell* | τιουτοις CP

^l φορτουνατου *f*³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | φορτουνατου *ϕ*⁴⁶ A,B,C [15%] NU

^m υμων *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | υμετερον B,C [2%] NU

ⁿ ασπάζονται *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶ B [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ασπάζεται *κ* [2%] NU, some TRs | four other readings [2%] | A omits the whole verse [homoioteleuton]

^o πρισκιλλα *f*³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πρισκα B [1.5%] NU | πρισκας *ϕ*⁴⁶ | --- A see above

^p ημων *f*³⁵ [58%] | --- A,B,C [42%] HF,RP,OC,TR,CP,NU

^q ιησουν χριστον *f*³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- A,B,C [2%] NU

23 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου^r Ἰησοῦ Χριστοῦ^s μεθ' ὑμῶν. 24 Ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἀμήν.^{t,u}

^r κυρίου f^{35} KB,C [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 1 ημων A [30%]

^s χριστου f^{35} A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | --- KB [3%] NU

^t αμην f^{35} KA,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | --- B [2%] NU

^u The citation of f^{35} is based on thirty-four MSS—18, 35, 141, 201, 204, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1249, 1503, 1548, 1637, 1761, 1855, 1864, 1865, 1892, 1897, 2080, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2723 and 2817—all of which I collated myself. 2554 is a ‘perfect’ representative of f^{35} in 1 Corinthians, as it stands. 2723 has three variations from the presumed archetype, 35 also has three (but 35’s exemplar only had one), 18 has five (but its exemplar only had two); the exemplar of 141 had one, that of 2466 had three, and so on. For a book this size the uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Aegean, Bucharest, Constantinople, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: 1 Corinthians* [Ed. Reuben Swanson, Carol Stream, IL: Tyndale House Publishers, 2005]). For 1 Corinthians Swanson collated 83 MSS, six being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 75 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 1\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 2\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 10\%$ —by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β΄

Opening considerations

Greeting

1 Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ^v διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, σὺν τοῖς ἁγίοις πᾶσιν τοῖς οὔσιν ἐν ὄλῃ τῇ Ἀχαΐᾳ.^w 2 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Praise for deliverance

3 Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως, 4 ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ^x πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει, διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. 5 Ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτως διὰ τοῦ^y Χριστοῦ περισσεύει^z καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν. 6 Εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν^a παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν 7 (καί, ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν)· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας,^b εἰδότες ὅτι ὡσπερ^c κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων, οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως.

8 Οὐ γὰρ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς γενομένης ἡμῖν^d ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν, ὑπὲρ δύναμιν,^e ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς^f καὶ τοῦ ζῆν. 9 Ἀλλὰ^g αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχίκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγειρόντι^h τοὺς νεκρούς. 10 Ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς, καὶ ρύεται·ⁱ εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτιⁱ καὶ ἔτι ρύσεται, 11 συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει· ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ, ὑπὲρ ὑμῶν.^k

^v ἰησου χριστου **f**³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **κ**B [3%] NU

^w ["In all Achaia"—Paul obviously intended that his letter have a wide distribution.]

^x ἐπι *rell* | ἐν C [20%] OC

^y του **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B, C [95%] RP, HF, CP, NU | --- [5%] OC, TR

^z περισσευει *rell* | περισσευη [1%] CP

^a αυτων *rell* | αυτου [30%] | αυτω [1%] | --- [1%]

^b και σωτηριας της ενεργουμενης εν υπομονη των αυτων παθηματων ον και ημεεις πασχομεν και η ελπις ημων βεβαια υπερ υμων ειτε παρακαλουμεθα υπερ της υμων παρακλησεως και σωτηριας **f**³⁵ (90.6%) RP, HF, OC, CP | ~ 1-13, 21-28, 14-20 (1%) TR | 3-28 B (1.2%) | ~ 1 2, 21 26, 3-20 **κ**A, C (4.7%) NU | 1-20 (0.5%) | 3-20 (0.8%) | ~ 1-2, 21-26, 3-9 **ϕ**⁴⁶ (0.3%) | four further variations (0.8%)

^c οσπερ **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ως **κ**A, B, C [3.5%] NU | οι [0.5%]

^d ημιν **f**³⁵ (90.6%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ**A, B, C (8.8%) NU | υμιν (0.7%)

^e εβαρηθημεν υπερ δυναμιν **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 231 **κ**A, B, C [5%] NU

^f ημας *rell* | υμας [1%] CP

^g αλλα *rell* | αλλ **κ**A, C [10%] CP

^h εγειροντι **f**³⁵ (**κ**)A, B, C [88%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εγειραντι **ϕ**⁴⁶ [11.5%] | εγειροντα [0.5%]

ⁱ και ρυεται **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ρυσεται **ϕ**⁴⁶ **κ**B, C [3%] NU | --- A [1%]

^j οτι **f**³⁵ **κ**A, C [93%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **ϕ**⁴⁶ B [7%]

^k υμων **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ B [75%] RP, HF, CP | ημων **κ**A, C [25%] OC, TR, NU

A change of plans

12 Ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστίν· τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἀπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ¹ Θεοῦ,^m οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ ἀλλ’ ἐν χάριτι Θεοῦ, ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς. 13 Οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν ἀλλ’ ἢ ἃ ἀναγινώσκετε ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε· ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶⁿ ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε 14 (καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους) ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου^o Ἰησοῦ.^p

15 Καὶ ταῦτη τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν τὸ πρότερον^q (ἵνα δευτέραν χάριν ἔχητε),^r 16 καὶ δι’ ὑμῶν διελθεῖν^s εἰς Μακεδονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ Μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑφ’ ὑμῶν προπεμφθῆναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν. 17 Τοῦτο οὖν βουλευόμενος,^u μήτι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; Ἡ ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύομαι, ἵνα ἢ παρ’ ἐμοὶ τὸ <ναί, ναί> καὶ τὸ <οὐ, οὐ>; 18 Πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο^v <ναί> καὶ <οὐ,> 19 ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ^w Υἱός, Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἐν ὑμῖν δι’ ἡμῶν κηρυχθεὶς—δι’ ἐμοῦ καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου—οὐκ ἐγένετο <ναί> καὶ <οὐ.> Ἀλλά, <ναί> ἐν αὐτῷ γέγονεν, 20 ὅσα γὰρ ἐπαγγελίαι^x Θεοῦ, ἐν αὐτῷ τῷ <ναί> καὶ ἐν αὐτῷ τῷ <ἀμήν>, τῷ Θεῷ πρὸς δόξαν δι’ ὑμῶν. 21 Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν^c εἰς Χριστόν, καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός, 22 ὁ^d καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δούς τὸν ἀρραβῶνα^e τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

The change explained

23 Ἐγὼ δέ, μάρτυρα τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι, ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς Κόρινθον. 24 (Οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοὶ ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν, τῇ γὰρ πίστει ἐστήκατε.)

2 1 Ἐκρίνα δὲ^f ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν.^g 2 Εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστίν^h ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; 3 Καὶ ἔγραψα

¹ εἰλικρινεῖα **f**³⁵ [25%] | εἰλικρινεῖα [60%] RP, HF, OC, TR, CP | εἰλικρινεῖα [5%] | 1 του **ϕ**⁴⁶B [7%] NU | εἰλικρινεῖα του **κ**A, C [3%]

^m θεοῦ **f**³⁵ **κ**A, C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 και **ϕ**⁴⁶ B [3%] [NU]

ⁿ και **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶**κ**A, B, C [4%] NU

^o κυριου **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶A, C [92%] RP, HF, OC, TR | 1 ημων **κ**B [8%] CP [NU]

^p ιησου *rell* | 1 χριστου [15%] CP

^q πρὸς υμας ελθειν το προτερον **f**³⁵ (21.6%) | 1235 (2.3%) OC, TR | 123 **κ** (0.3%) | ~ 31245 (61.1%) RP, HF, CP | ~ 3125 (4%) | ~ 45123 (1.5%) | ~ 5123 A, B, C (7%) NU | ~ 5312 (1.7%) | two further variations (0.3%) (The only real question here is the position of ελθειν, before or after πρὸς υμας—note that all the early MSS agree with **f**³⁵ about that.)

^r εχητε **f**³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | σχητε **κ**B, C [3%] NU

^s διελθειν **f**³⁵ (**κ**)B, C [85%] RP, HF, OC, TR, NU | ελθειν [13%] CP | απελθειν A [2%]

^t υφ *rell* | αφ **ϕ**⁴⁶ [12%]

^u βουλευομενος **f**³⁵ [80%] RP, HF, TR, CP | βουλομενος **ϕ**⁴⁶**κ**A, B, C [20%] OC, NU

^v εγενετο **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | εστιν **ϕ**⁴⁶**κ**A, B, C [3%] NU

^w γαρ του θεου **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 231 **κ**A, B, C [4%] NU | ~ 213 **ϕ**⁴⁶ | 13 [0.5%] | long omission [5%]

^x επαγγελια **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶**κ**B, C [80%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 του A [20%] CP

^y το *rell* | τω **f**³⁵^{pt} [10%] | --- **ϕ**⁴⁶ [0.5%]

^z και εν αυτω **f**³⁵ (90.8%) RP, HF, OC, TR, CP | και δι αυτου **ϕ**⁴⁶ (1.3%) | διο και δι αυτου **κ**A, B, C (6.7%) NU | three confluations (0.8%) | three other variants (0.5%)

^a το *rell* | τω **f**³⁵^{pt} [10%] | --- **κ** [0.5%]

^b δι *rell* | --- C [10%]

^c ημας συν υμιν *rell* | υμας 2 ημιν C [5%] CP | 12 ημιν [4%]

^d ο *rell* | --- **κ**A, C [10%]

^e αρραβωνα *rell* | αρραβωνα **κ**A [10%] | αρραβωνα [3%]

^f δε **f**³⁵ **κ**A, C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | γαρ **ϕ**⁴⁶B [2%] NU

^g εν λυπη προς υμας ελθειν **f**³⁵ **κ**A, B, C [95%] RP, HF, CP, NU | ~ 51234 [3.5%] TR | ~ 12534 **ϕ**⁴⁶ [1.5%] OC

^h εστιν **f**³⁵ [99%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ**A, B, C [1%] NU

ὕμῖνⁱ τοῦτο αὐτὸ ἵνα μὴ, ἐλθῶν, λύπη^jν ἔχω^k ἀφ’ ὧν ἔδει με χαίρειν, πεποιθῶς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ πάντων ὑμῶν ἐστιν.

About the first letter

4 Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν, διὰ πολλῶν δακρῶν, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἵνα γνῶτε ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς. 5 Εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλὰ^l ἀπὸ μέρους (ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ) πάντας ὑμᾶς. 6 Ἴκανόν τῷ τοιοῦτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων, 7 ὥστε, τὸναντίον, μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ παρακαλέσαι, μὴ πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος. 8 Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην.

9 Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα· ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε. 10 Ὡς δέ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ.^m καὶ γὰρ ἐγώ, εἴ τι κεχάρισμα ἔχω,ⁿ κεχάρισμα δι’ ὑμᾶς ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, 11 ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν.

An afterthought

12 Ἐλθῶν δὲ εἰς τὴν Τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεφωγμένης ἐν Κυρίῳ, 13 οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ^o μὴ εὐρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου· ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν.

We have a glorious ministry

A fragrance of life

14 Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι’ ἡμῶν ἐν παντί τόπῳ. 15 Ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ, ἐν τοῖς σφζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις— 16 οἷς μὲν ὁσμὴ^p θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν—καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἰκανός; 17 Οὐ γὰρ ἐσμὲν ὡς οἱ λοιποί,^q καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἀλλ’ ὡς ἐξ εἰλικρινείας,^r ἀλλ’ ὡς ἐκ Θεοῦ κατενώπιον τοῦ^s Θεοῦ, ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν.

An aside

3 1 (Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; Εἰ^t μὴ χρῆζομεν,^u ὡς τινες, συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν;^v 2 Ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γνωσκομένη καὶ ἀναγνωσκομένη ὑπὸ πάντων

ⁱ ὑμῖν **f**⁵⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA, B, C** [3%] NU

^j λύπηⁿ **f**⁵⁵ **Φ**⁴⁶ **KA, B, C** (90.2%) RP, HF, OC, TR, NU | 1 ἐπι 1 (5.5%) | 1 ἐπι λυπη (3.8%) CP? | λυπη (0.5%)

^k εχω **f**⁵⁵ **C** [95%] RP, HF, OC, TR | σχω **Φ**⁴⁶ **KA, B** [5%] CP, NU

^l ἀλλὰ *rell* | ἀλλ [15%] TR

^m καὶ ἐγώ **f**⁵⁵ **C** [95%] RP, HF, OC, TR, CP | καγώ **Φ**⁴⁶ **KA, B** [5%] NU

ⁿ εἰ τι κεχαρισμα **f**⁵⁵ (83.7%) RP, HF, OC, TR, CP | 123 (9.8%) [this variant also omits the following κεχαρισμα] | ~ 4312 (1.5%) | ~ ο 312 **Φ**⁴⁶ **KB** (1.5%) NU | ~ ο καὶ χορισμα 12 A, C (1.2%) | 12 καὶ χαρισμα 4 (0.8%) | three other variants (1.5%)

^o τῷ *rell* | το [11%] | του **κ** [1%]

^p ὁσμ **f**⁵⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ἐκ **Φ**⁴⁶ **KA, B, C** [3%] NU (Twice.)

^q λοιποὶ **f**⁵⁵ **Φ**⁴⁶ (53.5%) RP, HF, OC, CP | πολλοὶ **KA, B, C** (46.2%) TR, NU | conflation (0.3%)

^r εἰλικρινείας **f**⁵⁵ [25%] | εἰλικρινείας (B) [58%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εἰλικρινείας C [15.5%] | εἰλικρινείας (**Φ**⁴⁶) **KA** [1.5%]

^s κατενώπιον τοῦ **f**⁵⁵ (89.6%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 (4.7%) | κατεναντι **Φ**⁴⁶ **KA, B, C** (3.4%) NU | κατεναντι 2 (2%) | conflation (0.3%)

^t εἰ **f**⁵⁵ A [80%] RP, HF, OC, TR, CP | ἡ **Φ**⁴⁶ **KB, C** [20%] NU

^u χρῆζομεν *rell* | χρῆζομεν [8%] | χρειζομεν [3%] | χρῆζομεν [2%] | two other variants [1%]

^v συστατικῶν **f**⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA, B, C** [5%] NU

ἀνθρώπων· 3 φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ, διακονηθεῖσα ὑφ’ ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξίν λιθίναις ἀλλ’ ἐν πλαξίν καρδίαις^χ σαρκίαις.^{γ)}

Competent ministers

4 Πεποίθησιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν· 5 οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ’ ἐαυτῶν λογισασθαί τι^ζ ὡς ἐξ ἐαυτῶν, ἀλλ’ ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ— 6 ὃς καὶ ἰκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης· οὐ γράμματος, ἀλλὰ Πνεύματος, τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτενεῖ,^α τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ.

A greater glory

7 Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου, ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν^β λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ— ὥστε μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋσέως^ε διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ (τὴν καταργουμένην)— 8 πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; 9 Εἰ γὰρ ἡ^δ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον περισσεύει^ε ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν^ε δόξῃ. 10 Καὶ γὰρ οὐ^ε δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, εἴνεκεν^η τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης— 11 εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῶ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ.

12 Ἐχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα— 13 καὶ οὐ καθάπερ Μωϋσῆς,^ι ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἐαυτοῦ,^ι πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου. 14 Ἀλλ’^κ ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν, ἄκρι γὰρ τῆς σήμερον^λ τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. 15 Ἀλλ’ ἕως σήμερον, ἡνίκα^μ ἀναγινώσκειται^ν Μωϋσῆς,^ο κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται. 16 Ἦνίκα δ’ ἀν^π ἐπιστρέψῃ^α πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. 17 Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ^τ ἐλευθερία. 18 Ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ

^ω ἀλλ *rell* | ἀλλα OC, some TRs

^χ καρδίαις **ƒ**⁵ **KA, B, C** [80%] RP, HF, OC, CP, NU | καρδίας [20%] TR

^γ σαρκίαις *rell* | σαρκικαίς CP

^ζ ἵκανοι ἐσμεν ἀφ’ ἐαυτῶν λογισασθαί τι **ƒ**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 125634 A [1.5%] | ~ 341256 (**ƒ**⁴⁶)**κ**(B)(C) [3%] NU | two other variants

^α ἀποκτενεῖ **ƒ**⁵ **ƒ**⁴⁶**KA, C** [60%] RP, HF, CP | ἀποκτενεῖ [35%] OC, NU | ἀποκτείνει B [5%] TR

^β ἐν **ƒ**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ƒ**⁴⁶**KA, B, C** [3%] NU

^ε μωυσεως **ƒ**⁵ [35%] CP | μωυσεως **ƒ**⁴⁶**KB, C** [55%] RP, HF, OC, NU | μωσσεως A [10%] TR

^δ ἡ **ƒ**⁵ B [95.5%] RP, HF, OC, TR, CP | τῇ **ƒ**⁴⁶**KA, C** [3%] NU | --- [1.5%]

^ε περισσεύει **ƒ**⁵ **ƒ**⁴⁶**KA, B, C** [96%] RP, HF, OC, TR, NU | περισσεύσει [3%] CP | two other variants [1%]

^ε ἐν **ƒ**⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ƒ**⁴⁶**KA, B, C** [2%] NU

^ε οὐ **ƒ**⁵ **ƒ**⁴⁶**KA, B, C** [95%] RP, HF, CP, NU | οὐδε [5%] OC, TR

^η εἴνεκεν **ƒ**⁵ **ƒ**⁴⁶**KA, B** [43%] CP, NU | ἐνεκεν C [57%] RP, HF, OC, TR

^ι μωυσης **ƒ**⁵ **KB, C** [88%] RP, HF, OC, CP, NU | μωσης A [12%] TR

^ι ἐαυτου **ƒ**⁵ **κ** [90%] RP, HF, OC, TR, CP | αυτου A, B, C [10%] NU

^κ ἀλλ *rell* | ἀλλα B, NU | --- **ƒ**⁴⁶ has a long lacuna

^λ σήμερον **ƒ**⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | ἡμερας **ƒ**⁴⁶**KA, B, C** [10%] NU

^μ ἡνίκα **ƒ**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἡ αν **KA, B, C** [5%] NU | ἡ εαν **ƒ**⁴⁶

^ν ἀναγινώσκειται **ƒ**⁵ [88%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀναγινώσκηται A, C [10%] NU | ἀναγινώσκηται **ƒ**⁴⁶**KB** | ἀναγινώσκητε [1%]

^ο μωσης **ƒ**⁵ A [40%] TR | μωυσης **ƒ**⁴⁶**KB, C** [60%] RP, HF, OC, CP, NU

^π δ’ αν **ƒ**⁵ B [96%] RP, HF, OC, TR, CP | δε εαν **ƒ**⁴⁶**KA** [1%] NU | δε C [2%] | δε 2 [1%]

^α επιστρέψῃ *rell* | επιστρέψει [18%]

^τ ἐκεῖ **ƒ**⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ƒ**⁴⁶**KA, B, C** [2%] NU

τὴν δόξαν Κυρίου κατοπιζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος.

But it isn't easy

4 ¹ Διὰ τοῦτο, ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, καθὼς ἠλεήθημεν, οὐκ ἐκκακοῦμεν.^s
² Ἀλλά,^t ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτά τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστῶντες^u ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ³ Εἰ δὲ καὶ ἔστιν κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶν κεκαλυμμένον, ⁴ ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς^v τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ.^w

⁵ Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν^x Κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν· ⁶ ὅτι ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι^y ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ^z Χριστοῦ. ⁷ Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὄστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἧ τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν— ⁸ ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι· ⁹ διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι· ¹⁰ πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου^a Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ. ¹¹ Αἰ γὰρ ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν. ¹² Ὡστε, ὁ μὲν^b θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν.

Momentary affliction, eternal glory

¹³ Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «Ἐπίστευσα· διὸ ἐλάλησα,» καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν, ¹⁴ εἰδότες ὅτι ὁ ἐγεῖρας τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καὶ ἡμᾶς διὰ^c Ἰησοῦ ἐγερεῖ^d καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν.^e ¹⁵ Τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχαριστίαν^f περισσεύσῃ^g εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

¹⁶ Διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν^h—ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται,ⁱ ἀλλ' ὁ ἔσωθεν^j ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα— ¹⁷ τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, ¹⁸ μὴ

^s ἐκκακοῦμεν **f**⁵ C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐγκακοῦμεν **KA, B** [2%] NU | ἐγκακοῦμεν **ϕ**⁴⁶ [1%]

^t ἀλλὰ *rell* | ἀλλ. [20%] OC, TR

^u συνιστῶντες **f**⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | συνιστανόντες **ϕ**⁴⁶ B [2.5%] NU | συνισταντες **NC** [3%] | συνιστοντες [0.5%]

^v αυτοῖς **f**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **KA, B, C** [3%] NU

^w θεοῦ **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ **KA, B, C** [78%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 του αορατου [22%] CP

^x χριστον ιησουν **f**⁵ B [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **KA, C** [3%] NU

^y λαμψαι **f**⁵ C [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | λαμψει **ϕ**⁴⁶ **KA, B** [1.5%] NU

^z ιησου **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ **NC** [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- A, B [0.5%] | ~ χριστου 1 [1%]

^a κυριου **f**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **KA, B, C** [5%] NU

^b μεν **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ (**κ**) **A, B, C** [4%] NU

^c δια **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | συν **ϕ**⁴⁶ **KB, C** [4%] NU

^d εγερει **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ **KB, C** [87%] RP, HF, OC, TR, NU | εξεγερει [13%] CP

^e υμιν *rell* | ημιν [15%]

^f ευχαριστιαν *rell* | ευχαριστειαν [13%]

^g περισσευση *rell* | περισσευση [9%] | περισσεουσει [10%] | περισσειει [2%]

^h εκκακοῦμεν **f**⁵ C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | εγκακοῦμεν (**ϕ**⁴⁶) **KB** [2%] NU

ⁱ διαφθιρεται **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ **KB(C)** [78%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | φθιρειται [22%]

^j εσωθεν **f**⁵ [85%] RP, HF, OC, TR | εσω [10%] CP | εσω ημων **ϕ**⁴⁶ **KB, C** [4%] NU | 1 ημων [1%]

σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια.

We live by faith

5 ¹ Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν (οἰκίαν ἀχειροποιήτων), αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ² Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες· ³ εἶ γε καὶ ἐνδυσάμενοι^k οὐ γυμνοὶ εὐρεθήσομεθα. ⁴ Καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκηνί στενάζομεν βαρούμενοι—ἐφ’ ᾧ^l οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ’ ἐπενδύσασθαι· ἵνα καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς.

⁵ Ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο Θεός, ὁ καί^m δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος. ⁶ Θαρροῦντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ⁷—διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους— ⁸ θαρροῦμεν δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημηῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημηῆσαι πρὸς τὸν Κύριον. ⁹ Διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα (εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες) εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. ¹⁰ Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηταιⁿ ἕκαστος τὰ διὰ^o τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἐπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν.^p ¹¹ Εἰδότες οὖν τὸν φόβον τοῦ Κυρίου, ἀνθρώπους πείθομεν.

Why Christ died

Θεῷ δὲ πεφανερῶμεθα· ἐλπίζω δὲ καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι. ¹² Οὐ γὰρ^q πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν, ἀλλὰ^r ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν καυχήματος^s ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς ἐν προσώπῳ καυχωμένους^t καὶ οὐ^u καρδιά.

¹³ Εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, Θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν. ¹⁴ Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο· ὅτι εἰ^v εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· ¹⁵ καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ πάντων^w ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.

We are Christ’s ambassadors

¹⁶ Ὡστε, ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἶδαμεν κατὰ σάρκα—εἰ δὲ^x καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ^y νῦν οὐκέτι γινώσκομεν— ¹⁷ ὥστε, εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρηλθεν· ἰδοὺ, γέγονεν καινὰ τὰ πάντα.^z ¹⁸ Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ

^k ἐνδυσάμενοι **f**³⁵ **g**⁴⁶**h****k****B**,**C** [99%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ἐκδύσασθαι **D**,**NU** | ἐκλυσάμενοι [0.5%]

^l ἐφ’ ᾧ **f**³⁵ **h****B**,**C** [95%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**NU** | ἐπειδὴ [5%] **TR** (Just for the record, **f**³⁵ has ᾧ [no aspiration])—since the ἐφ indicates that the following vowel is aspirated, they were just saving ink, avoiding the redundancy.)

^m καὶ **f**³⁵ [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | --- **g**⁴⁶**h****k****B**,**C** [3%] **NU**

ⁿ κομίσηται *rell* | κομισθε [7%] **CP** | ἐκομίσηται **h** | κομησηται [15%]

^o διὰ *rell* | ἰδία **g**⁴⁶ **CP**

^p κακόν **f**³⁵ **g**⁴⁶ **B** (94.2%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | φαυλον **h****C**,048 (4.7%) **NU** | four other variants (1.2%)

^q γὰρ **f**³⁵ [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | --- **g**⁴⁶**h****k****B**,**C** [3%] **NU**

^r ἀλλὰ *rell* | ἀλλ [15%] **CP**

^s καυχήματος *rell* | καυχισεως **CP**

^t καυχωμενους *rell* | καυχομενους [17%]

^u οὐ **f**³⁵ **C** [95%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | οὐκ [1%] | μὴ ἐν **g**⁴⁶**h****k****B** [4%] **NU**

^v εἰ **f**³⁵ **C** [50%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | --- **g**⁴⁶**h****k****B** [50%] **NU** (**OC** has small print.)

^w παντων **f**³⁵ [35%] | αυτων **g**⁴⁶**h****k****B**,**C** [55%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP**,**NU** | αυτων **l** [10%]

^x δε **f**³⁵ [98%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | --- **g**⁴⁶**h****k****B** [2%] **NU**

^y ἀλλὰ *rell* | **l** καὶ **CP**

^z καινα τα παντα **f**³⁵ (56.3%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR** | ~ 231 (40.6%) **CP** | **l** **g**⁴⁶**h****k****B**,**C**,048 (2.3%) **NU** | five other readings (0.8%)

καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ Ἰησοῦ^a Χριστοῦ καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς, **19** ὡς ὅτι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσω^b ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος^c ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς.

20 Ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι’ ἡμῶν. Δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ· Καταλλάγητε τῷ Θεῷ. **21** Τὸν γὰρ^d μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα^e δικαιοσύνη Θεοῦ^f ἐν αὐτῷ.

6 **1** Συνεργοῦντες δὲ καὶ^g παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δέξασθαι ὑμᾶς, **2** λέγει γάρ· «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι.» Ἴδού, νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος· ἰδού, νῦν ἡμέρα σωτηρίας.

What it costs to be Christ’s ambassadors

3 (Μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία· **4** ἀλλ’ ἐν παντὶ συνιστῶντες^h ἑαυτοὺς ὡς Θεοῦ διάκονοι ἐν ὑπομονῇ πολλῇ—ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, **5** ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις· **6** ἐν ἀγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, **7** ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει Θεοῦ, διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν· **8** διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς, **9** ὡς ἀγνοούμενοι καὶ ἐπιγινωσκόμενοι, ὡς ἀποθνήσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν, ὡς παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι· **10** ὡς λυπούμενοι ἀεὶ δὲ χαίροντες, ὡς πτωχοὶ πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες.)

An aside

11 Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέφεγεν πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδιά ἡμῶν πεπλάτνται. **12** Οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν. **13** Τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν (ὡς τέκνοις λέγω), πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς.

Separation is a ‘must’

14 Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνη καὶ ἀνομία; Τίς δὲⁱ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; **15** Τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ^j πρὸς Βελίᾳ^k; ἢ τίς μερίς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; **16** Τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; Ὑμεῖς^l γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐστε^m ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ Θεὸς ὅτι· «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεὸς καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοιⁿ λαός.» **17** Διὸ «Ἐξέλθετε^o ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε,» λέγει Κύριος, «καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε· καγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς.»

^a ἰησοῦ f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- ℱ⁴⁶ NB, C [3%] NU

^b καταλλάσσων *rell* | καταλασσῶν *ℵ* [20%] | καταλασῶν [1%] | καταλλασσῶν [1%] | καταλασῶν [1%]

^c θεμενος f³⁵ [45%] CP | 1 ἐν ℱ⁴⁶ NB, C [55%] RP, HF, OC, TR, NU

^d γὰρ f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- ℱ⁴⁶ NB, C [3%] NU

^e γενώμεθα f³⁵ ℱ⁴⁶ NB, C [85%] RP, HF, OC, CP, NU | γινώμεθα [5%] TR | γενομεθα [10%]

^f δικαιοσυνη θεου *rell* | ~ 21 [11%]

^g και *rell* | --- [16%]

^h συνιστῶντες f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | συνισταντες ℱ⁴⁶ NC [2%] NU | συνιστανοντες B [2%] | συνιστοντες [1%]

ⁱ τις δε f³⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ η 1 ℱ⁴⁶ NB, C [7%] NU

^j χριστῷ f³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | χριστου ℱ⁴⁶ NB, C [2%] NU

^k βελιαρ *rell* | βελιαν [15%] | βελιαλ OC, CP

^l υμεις f³⁵ ℱ⁴⁶ C [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ημεις *NB* [4%] NU

^m εστε f³⁵ ℱ⁴⁶ C [93%] RP, HF, OC, TR, CP | εσμεν *NB* [4%] NU | εσται [3%]

ⁿ μοι f³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | μου ℱ⁴⁶ NB, C [2%] NU

^o εξελθετε f³⁵ [95%] RP, HF, TR, CP | εξελθατε ℱ⁴⁶ B, C [5%] OC, NU | εξελθαται *ℵ*

18 Καί, «Ἔσομαι ὑμῖν εἰς Πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ^p μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ.»

7 1 Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοί, καθαρῖσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιοσύνην^q ἐν φόβῳ Θεοῦ.

Titus, and the first letter

Introduction

2 Χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν. 3 Οὐ πρὸς κατάκρισιν^f λέγω, προείρηκα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε, εἰς τὸ συναποθανεῖν καὶ συζῆν. 4 Πολλή μοι παρρησία πρὸς ὑμᾶς· πολλή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν. Πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει, ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.

Enter Titus

5 Καὶ γάρ, ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἢ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι—ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι. 6 Ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς, ὁ Θεός,^s ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου. 7 οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει ἧ παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων^t ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθησιν, τὸν ὑμῶν ὄδυρμόν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ, ὥστε με^u μᾶλλον χαρῆσαι.

The effect of the first letter

8 Ὅτι εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, οὐ μεταμέλομαι (εἰ καὶ μετεμελόμην), βλέπω γάρ^v ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὦραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς. 9 Νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. Ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ Θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν. 10 Ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται,^w ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται.^x

11 Ἴδου γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς,^y πόσῃν κατειργάσατο^z ὑμῖν σπουδῆν—ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλ'^a ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλ'^b ἐκδίκησιν. Ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἀγνοῦς εἶναι ἐν^c τῷ πράγματι. 12 Ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ εἵνεκεν^d τοῦ ἀδικήσαντος, οὐδὲ εἵνεκεν^e τοῦ ἀδικηθέντος, ἀλλ' εἵνεκεν^f τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδῆν ὑμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν^e πρὸς ὑμᾶς, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. 13 Διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα.

^p εσεσθε *rell* | εσεσθαί [11%]

^q αγιοσυνην *rell* | αγιοσυνην [11%] | αγιοσυνης **Φ**⁴⁶

^r ου προς κατακρισιν **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 231 **Φ**⁴⁶ **κ**B, C [3%] NU

^s ο θεος *rell* | --- CP

^t αναγγελλων *rell* | αναγγελων [6%] CP

^u με *rell* | --- [12%]

^v γαρ **f**³⁵ **κ**C [99.5%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- (**Φ**⁴⁶)B [0.5%]

^w κατεργάζεται **f**³⁵ [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | εργαζεται **Φ**⁴⁶ **κ**B, C [1.5%] NU

^x η δε του κοσμου λυπη θανατον κατεργάζεται *rell* | --- [14%] CP (A clear case of homoioteleuton.)

^y υμας **f**³⁵ [86%] RP, HF, OC, TR, CP | ημας [12%] | --- **Φ**⁴⁶ **κ**B, C [2%] NU

^z κατειργασατο *rell* | 1 εν C [18%] CP

^a αλλ **f**³⁵ [27%] | αλλα **Φ**⁴⁶ **κ**A, B, C [73%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^b αλλ **f**³⁵ [50%] TR | αλλα **Φ**⁴⁶ **κ**A, B, C [50%] RP, HF, OC, CP, NU

^c εν **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ**B, C [4%] NU

^d εινεκεν **f**³⁵ [65%] RP, HF, OC, TR, CP | ενεκεν **κ**B, C [35%] NU

^e εινεκεν **f**³⁵ [65%] RP, HF, OC, TR, CP | ενεκεν **κ**B, C [35%] NU

^f εινεκεν **f**³⁵ [65%] RP, HF, OC, TR | ενεκεν **Φ**⁴⁶ **κ**B, C [35%] CP, NU

^g ημων *rell* | υμων **κ** [14%]

Titus again

Ἐπὶ τῇ παρακλήσει ὑμῶν, περισσοτέρως δὲ^h μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ Τίτου, ὅτι ἀναπέπαιται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν. **14** Ὅτι εἶ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύχημαι, οὐ κατησχύνθην, ἀλλ’ ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτως καὶ ἡ καύχησις ἡμῶν ἢ ἐπὶ Τίτου ἀλήθεια ἐγενήθη. **15** Καί, τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστίν, ἀναμνησκομένου τὴν πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε αὐτόν. **16** Χαίρω ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν ὑμῖν.

The collection for the church in Jerusalem

The Macedonian example

8 Γνωρίζομενⁱ δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δεδομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας, **2** ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἢ περισσειᾶ τῆς χαρᾶς αὐτῶν καὶ ἡ κατὰ βάθους πτωχεία αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον^j τῆς ἀπλότητος αὐτῶν. **3** Ὅτι κατὰ δύναμιν, μαρτυρῶ, καὶ ὑπὲρ^k δύναμιν, αὐθαίρετοι, **4** μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι ἡμῶν τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους δέξασθαι ἡμᾶς^l **5**—καὶ οὐ καθὼς ἠλπίσαμεν, ἀλλ’ ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ Κυρίῳ (καὶ ἡμῖν, διὰ θελήματος Θεοῦ), **6** εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς Τίτον, ἵνα καθὼς προενήρξατο, οὕτως καὶ ἐπιτελέσῃ^m εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην. **7** Ἄλλ’ ὥσπερ ἐν παντὶ περισσεύετε—πίστει καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖνⁿ ἀγάπῃ—ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε.

Christ's example

8 Οὐ κατ’ ἐπιταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐτέρων σπουδῆς καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων. **9** Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι’ ἡμᾶς^o ἐπτώχευσεν, πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχεΐᾳ πλουτήσητε. **10** Καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι (τούτο γὰρ ὑμῖν συμφέρει, οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε ἀπὸ πέρυσι)· **11** νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε—ὅπως καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, οὕτως καὶ τὸ ἐπιτελέσαι—ἐκ τοῦ ἔχειν **12** (εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται, καθὸ ἐὰν^p ἔχη^q τις, εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ^s οὐκ ἔχει). **13** Οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ^t θλίψις, **14** ἀλλ’ ἐξ ἰσότητος—ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα—ὅπως γένηται ἰσότης· **15** καθὼς γέγραπται· «Ὁ^u τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασεν, καὶ ὁ^v τὸ ὀλίγον οὐκ ἠλαττόνησεν.»

^h τῇ παρακλήσει ὑμῶν περισσοτερος δε **f**⁵⁵ [75%] TR | 1234 [2%] | ~ 12534 [2%] | ~ 51234 [17%] RP, HF, OC, CP | ~ 512 ἡμῶν 4 **NB**(C) [3%] NU | 12 ἡμῶν 4 **9**⁴⁶

ⁱ γνωρίζομεν *rell* | γνωρίζω [23%] OC | γνωρίζομεν [2%]

^j τον πλοῦτον **f**⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | το πλουτος **9**⁴⁶ **NB**, C [2%] NU

^k υπερ **f**⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | παρα **NB**, C [2%] NU

^l δεξασθαι ἡμας **f**⁵⁵ [30%] CP, TR | --- **9**⁴⁶ **NB**, C [70%] RP, HF, OC, NU

^m επιτελεση *rell* | επιτελεσει [24%]

ⁿ ὑμῶν ἐν ἡμῖν **f**⁵⁵ **NC** [90%] RP, HF, OC, TR, CP | ἡμῶν ἐν ὑμῖν (**9**⁴⁶) **B** [7%] NU | 12 ὑμῖν [1.5%] | two other variants

^o ἡμας **f**⁵⁵ C [40%] | ὑμας **9**⁴⁶ **NB** [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^p καθὸ εἰν **f**⁵⁵ B, C [30%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | καθὸ ἀν **NC** [3%] | καθ ὁ εἰν [58%] | καθ ὁ ἀν [9%]

^q εχει *rell* | εχει [13%]

^r τις **f**⁵⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **NB**, C [10%] NU

^s καθὸ *rell* | καθ ὁ [58%] [The meaning would appear to be virtually the same.]

^t δε **f**⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **NB**, C [2%] NU

^u ο *rell* | ω [1%] CP

^v ο *rell* | ω [1%] CP | --- [39%]

When handling money, avoid criticism

16 Χάρις δὲ τῷ Θεῷ τῷ διδόντι^w τὴν αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ Τίτου· 17 ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο, σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθεν πρὸς ὑμᾶς. 18 Συνεπέμψαμεν δὲ μετ’ αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν οὗ ὁ^x ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν· 19 οὐ μόνον δέ—ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ, τῇ διακονουμένῃ ὑφ’ ἡμῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ^y τοῦ Κυρίου δόξαν, καὶ προθυμίαν ἡμῶν,^z 20 στελλόμενοι τοῦτο, μὴ τις ἡμᾶς^a μωμήσῃται ἐν τῇ ἀδρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ’ ἡμῶν· 21 προνοοῦμενοι^b καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων. 22 Συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ὄν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολλοῖς πολλακίς σπουδαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον, πεποιθήσει πολλῇ τῇ εἰς ὑμᾶς.^c 23 Εἴτε ὑπὲρ Τίτου, κοινῶν ἐμὸς καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός· εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα Χριστοῦ. 24 Τὴν οὖν ἐνδείξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν (καὶ ἡμῶν καυχίσεως ὑπὲρ ὑμῶν) εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθε^d εἰς^e πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.

A little precaution

9 1 Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, περισσὸν μοί ἐστιν τὸ γράφειν ὑμῖν· 2 οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν, ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι Μακεδόσιν, ὅτι Ἀχαΐα παρεσκευάσται ἀπὸ πέρυσι, καὶ ὁ^f ἐξ^g ὑμῶν ζήλος ἠρέθισεν τοὺς πλειονας. 3 Ἐπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφοὺς ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τοῦτω, ἵνα καθὼς ἔλεγον, παρεσκευασμένοι^h ἦτε 4—μὴ πως, ἐὰν ἔλθωσιν σὺν ἐμοὶ Μακεδόνες καὶ εὐρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκευάστους, καταισχυρθῶμεν ἡμεῖς (ἵνα μὴ λέγομενⁱ ὑμεῖς) ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ τῆς καυχίσεως.^j 5 Ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην παρακαλέσαι τοὺς ἀδελφοὺς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς καὶ προκαταρτίσωσιν τὴν προκατηγγελημένην^k εὐλογίαν ὑμῶν, ταύτην ἐτοιμὴν εἶναι, οὕτως ὡς εὐλογίαν καὶ μὴ ὡς^l πλεονεξίαν.

Kingdom economics

6 Τοῦτο δέ, ὁ σπείρων φειδομένως φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ’ εὐλογίαις ἐπ’ εὐλογίαις καὶ θερίσει. 7 Ἐκαστος καθὼς προαιρεῖται^m τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός. 8 Δυνατὸςⁿ δὲ ὁ Θεὸς πᾶσαν χάριν

^w διδόντι **F**³⁵ **KB**(C)I [65%] RP, HF, OC, TR, CP | δοντι **Φ**⁴⁶ [34%] NU | διδουonti [1%]

^x ο *rell* | --- [1%] CP

^y αὐτου **F**³⁵ **κ** [92%] RP, HF, OC, TR, CP | NU | --- B, C [5%] | αὐτην [3%] | --- **Φ**⁴⁶ has a long omission

^z ἡμων **F**³⁵ **KB**, C [94%] RP, HF, OC, NU | ὑμων [6%] CP, TR | --- **Φ**⁴⁶ has a long omission

^a ἡμας *rell* | ὑμας [15%]

^b προνοουμενοι **F**³⁵ (85.1%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 γαρ C (5.5%) | προνοουμεν γαρ **Φ**⁴⁶ **KB** (8.7%) NU | προνοουμεν (0.7%)

^c ὑμας *rell* | ἡμας [14%]

^d ἐνδείξασθε **F**³⁵ C [97.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐνδεικνυμενοι B [1%] NU | ἐνδείξασθαι (**κ**) [1.5%]

^e εἰς **F**³⁵ **KB**, C [95%] RP, HF, OC, CP, NU | και 1 [5%] TR

^f ο **F**³⁵ C [99%] RP, HF, OC, TR, CP | το **Φ**⁴⁶ **KB** [1%] NU

^g ἐξ **F**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KB**, C [3%] NU

^h παρεσκευασμενοι *rell* | παρασκευασμενοι [20%] | παρασκευασαμενοι [3%]

ⁱ λεγωμεν **F**³⁵ **KB** [93%] RP, HF, OC, TR, CP | λεγω **Φ**⁴⁶ C [1%] NU | λεγομεν [2%] | omit whole clause [4%] [homoioteleuton]

^j τῆς καυχίσεως **F**³⁵ (96.3%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KB**, C (3.7%) NU

^k προκατηγγελημένην **F**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | προεπηγγελημένην **Φ**⁴⁶ **KB**, C [3%] NU | κατηγγελημένην [1%]

^l ὡς **F**³⁵ **Φ**⁴⁶ **KB**, C [95%] RP, HF, OC, CP, NU | ὡσπερ [4%] TR | --- [1%]

^m προαιρεται **F**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | προρηται **KB**, C [1%] NU | προειρηται [2%] | four other variants [2%]

ⁿ δυνατος **F**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | δυνατει **Φ**⁴⁶ **KB**, C [2%] NU

περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν— 9 καθὼς γέγραπται· «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα»— 10 ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα^ο τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσαι,^π καὶ πληθῦναι^α τὸν σπόρον ὑμῶν καὶ αὐξήσαι^τ τὰ γενήματα^ς τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν· 11 ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἀπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ. 12 Ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας^ι ταύτης οὐ μόνον ἐστὶν προσαναπληροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν τῷ Θεῷ 13 —διὰ τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης, δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντα— 14 καὶ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν, ἐπιποθούντων ὑμᾶς διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμῖν.

15 Χάρις δὲ^ι τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγίτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ.

Paul's defense of his apostolic authority

Weapons of spiritual warfare

10 1 Αὐτὸς δὲ ἐγώ, Παῦλος, παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πραότητος^ν καὶ ἐπιεικείας τοῦ Χριστοῦ (ὃς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαρρῶ εἰς ὑμᾶς). 2 Δέομαι δέ, τὸ μὴ παρὼν θαρρῆσαι τῇ πεποιεῖται ἢ λογίζομαι τολμησαί ἐπὶ τινὰς τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας. 3 Ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα, 4 τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας^ω ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων· 5 λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· 6 καὶ ἐν ἐτοιμίῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν, ὅταν πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή.

Paul is criticized

7 Τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε; Εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῷ Χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω πάλιν ἀφ' ^χ ἑαυτοῦ, ὅτι καθὼς αὐτὸς Χριστοῦ, οὕτως καὶ ἡμεῖς Χριστοῦ.^ν 8 Ἐάν τε^ζ γὰρ καὶ^α περισσώτερόν τι καυχῆσωμαι^β περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν (ἧς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν^ς εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν), οὐκ αἰσχυρθήσομαι, 9 ἵνα^δ μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν. 10 Ὅτι, «Αἱ μὲν ἐπιστολαί,^ς» φησὶν, «βαρεῖαι καὶ

^ο σπέρμα **f**⁵⁵ **NC** [99%] RP, HF, OC, TR, CP | σπορον **ϕ**^{46B} [1%] NU

^π χορηγήσαι **f**⁵⁵ (95%) RP, HF, OC, TR, CP | χορηγήσει **ϕ**⁴⁶ **KB, C**, 048 (5%) NU (This form, and the next two, have usually been taken as Optative, but I understand them to be Aorist Infinitive.)

^α πληθῦναι **f**⁵⁵ (95.5%) RP, HF, OC, TR, CP | πληθυνει **ϕ**⁴⁶ **KB**, 048 (4.5%) NU | πληθυνη C

^τ αὐξήσαι **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁶ (95.8%) RP, HF, OC, TR, CP | αυξησει **KB, C**, 048 (4.2%) NU

^ς γενήματα **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁶ **KB, C** [94%] RP, HF, OC, CP, NU | γεννηματα [6%] TR

^ι λειτουργίας *rell* | λειτουργειας C [2%] CP

^ο δε **f**⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **KB, C** [2%] NU

^ν πραοτητος **f**⁵⁵ C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | πραυτητος **KB** [2%] NU

^ω στρατειας **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁶ [77%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | στρατιας **KB, C** [23%]

^χ αφ **f**⁵⁵ C [93%] RP, HF, OC, TR, CP | εφ **ϕ**⁴⁶ **KB** [7%] NU

^ν χριστου **f**⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ (**κ**) **B, C** [5%] NU

^ζ τε **f**⁵⁵ **κ** [96%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **ϕ**⁴⁶ **B, C** [4%]

^α και **f**⁵⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **KB, C** [4%] NU

^β καυχισωμαι *rell* | καυηισομαι [15%]

^ς ημιν **f**⁵⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ημων [2%] | --- **ϕ**⁴⁶ **KB, C** [2%] NU

^δ ινα *rell* | 1 δε [7%] CP

^ς μεν επιστολαι **f**⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **KB** [2%] NU

ισχυραί, ἡ δὲ παρουσία^f τοῦ σώματος ἀσθενής, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος.» 11 Τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος, ὅτι οἷοί ἐσμεν τῷ λόγῳ δι’ ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ.

Proper limits for boasting

12 Οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκριῖναι ἢ συγκριῖναι ἑαυτοὺς τισιν τῶν ἑαυτοὺς συνιστανόντων· ἀλλὰ^g αὐτοί, ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς, οὐ συνιοῦσιν.^h 13 Ἡμεῖς δὲ οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μέτρου, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν. 14 Οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνόμενοι εἰς ὑμᾶς ὑπερεκτείνομεν ἑαυτοὺς, ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ· 15 οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλοτριῖς κόποις, ἐλπίδα δὲⁱ ἔχοντες, ἀξιονομένης τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσεῖαν, 16 εἰς τὰ ὑπερέκεινα^k ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι (οὐκ ἐν ἀλλοτριῷ κανόνι εἰς τὰ ἔτοιμα καυχῆσασθαι).

17 «Ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.» 18 Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν,^l ἐκεῖνός ἐστιν δόκιμος, ἀλλ’^m ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν.

A godly jealousy

11 1 Ὁφελονⁿ ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῆ ἀφροσύνη·^o ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου. 2 Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω,^p ἡρμოსάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ. 3 Φοβοῦμαι δὲ μὴ πως, ὡς ὁ ὄφις Εὐὰν ἐξηπάτησεν^q ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτως φθαρῆ^r τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος^s τῆς εἰς τὸν Χριστόν. 4 Εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἠνείχεσθε.^t

Paul ministered without charge

5 Λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκεῖναι τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων. 6 Εἰ δὲ καὶ ιδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ’ οὐ τῆ γνώσει—ἀλλ’ ἐν παντὶ φανερωθέντες^u ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς. 7 Ἡ ἀμαρτίαν ἐποίησα ἑαυτὸν^v ταπεινῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε, ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ Θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν; 8 Ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον πρὸς τὴν ὑμῶν

^f παρουσία *rell* | παρησια CP

^g ἀλλα *rell* | ἀλλ [17%]

^h συνιοῦσιν **F**³⁵ (92.3%) RP, HF, OC, TR, CP | συνιωσιν (1.8%) | συνιασιν **Φ**⁴⁶ (4.7%) NU | συνισασιν **K** (0.5%) | συνειασιν B | --- (0.5%)

ⁱ οὐχι **F**³⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP | οὐκ **Φ**⁴⁶ **KB** [15%] NU

^j δε *rell* | --- [25%]

^k ὑπερεκεινα *rell* | ὑπερεπεκεινα [5%] CP

^l συνιστῶν **F**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | συνιστανων **Φ**⁴⁶ **KB** [5%] NU

^m ἀλλ *rell* | ἀλλα **Φ**⁴⁶ B, NU

ⁿ οφελον *rell* | ωφελον [25%]

^o τη ἀφροσυνη **F**³⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | τι ἀφροσυνης **Φ**⁴⁶ **KB** [2%] NU | τι 2 [3%] | three other variants [1%]

^p θεου ζηλω **F**³⁵ **KB** [95%] RP, HF, OC, TR, NU | ~ 21 [5%] CP

^q ευαν εξηπατησεν **F**³⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 (**B**) **NB** [6%] NU

^r ουτως φθαρη **F**³⁵ **pt** (62.8%) RP, CP | ουτω 2 **F**³⁵ **pt** (24.2%) HF, OC, TR | 1 φθαρει (8.9%) | ουτω φθαρει (2.2%) | 2 **Φ**⁴⁶ **KB** (2%) NU (Note that the final *sigma* was by no means always dropped before a consonant.)

^s απλοτητος **F**³⁵ (95%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 και της αγνοτητος **Φ**⁴⁶ **KB** (5%) [NU]

^t ηνειχεσθε **F**³⁵ [53%] RP, TR | ανειχεσθε **K** [41%] HF, OC, CP | ανεχεσθε **Φ**⁴⁶ B [1%] NU | ανειχεσθαι [4%] | five other variants [1%]

^u φανερωθεντες **F**³⁵ (95.5%) RP, HF, OC, TR, CP | φανερωσαντες **KB** (3.9%) NU | two other variants (0.5%) | part of a longer omission **Φ**⁴⁶

^v εαυτον **F**³⁵ [22%] CP | εμαυτον **Φ**⁴⁶ **KB, C** [78%] RP, HF, OC, TR, NU

διακονίαν, **9** καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεῖς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός.^w τὸ γὰρ ὑστέρημά μου προσανεπλήρωσαν^x οἱ ἀδελφοί, ἐλθόντες ἀπὸ Μακεδονίας. Καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμαυτὸν^y ἐτήρησα, καὶ τηρήσω.

Exposing deceivers

10 Ἔστιν ἀλήθεια Χριστοῦ ἐν ἐμοί· ὅτι ἡ καύχησις αὕτη οὐ φραγήσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασιν τῆς Ἀχαΐας. **11** Διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; Ὁ Θεὸς οἶδεν. **12** Ὁ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν θελότων ἀφορμὴν, ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται εὐρεθῶσιν καθὼς καὶ ἡμεῖς. **13** Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ. **14** Καὶ οὐ θαυμαστόν,^z αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. **15** Οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

A little ‘necessary’ boasting

16 Πάλιν λέγω, μὴ τίς με δόξη ἀφρονα εἶναι. Εἰ δὲ μή γε, κἂν ὡς ἀφρονα δέξασθέ με, ἵνα κἀγὼ μικρόν τι^a καυχῆσωμαι. **17** Ὁ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ Κύριον,^b ἀλλ’ ὡς ἐν ἀφροσύνη, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως. **18** Ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν^c σάρκα, κἀγὼ καυχῆσομαι **19** (ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες.). **20** Ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον^d δαίρει.^e **21** Κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἡσθησάμεν.^f

Ἐν ᾧ δ’ ἂν τις τολμᾷ (ἐν ἀφροσύνη λέγω), τολμῶ κἀγὼ. **22** Ἐβραῖοί εἰσιν; Κἀγὼ. Ἰσραηλιταὶ εἰσιν; Κἀγὼ. Σπέρμα Ἀβραάμ^g εἰσιν; Κἀγὼ. **23** Διάκονοι Χριστοῦ εἰσιν; (παραφρονῶν λαλῶ) Ὑπὲρ ἐγὼ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως,^h ἐν θανάτοις πολλάκις **24**—ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκονταⁱ παρὰ μίαν ἔλαβον· **25** τρις ἐρραβδίσθην.^j ἅπαξ ἐλιθάσθη· τρις ἐναυάγησα (νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα)— **26** ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσει, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις; **27** ἐν^k κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι— **28** χωρὶς τῶν παρεκτός, ἢ ἐπισύστασις^l μου^m ἢ καθ’ ἡμέραν,ⁿ ἢ μέριμνα

^w ουδενος f⁵⁵ P⁴⁶ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ουθενος NB [3%] NU

^x προσανεπληρωσαν *rell* | πρωσανεπληρωσαν CP

^y υμιν εμαυτον f⁵⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 (P⁴⁶)NB [3%] NU | 2 [1%]

^z θαυμαστον f⁵⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | θαυμα P⁴⁶NB [4%] NU

^a καγω μικρον τι f⁵⁵ P⁴⁶NB [90%] RP, HF, OC, CP, NU | ~ 231 [7%] TR | ~ 132 [3%]

^b λαλω κατα κυριον f⁵⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 231 P⁴⁶NB [6%] NU

^c την f⁵⁵ B [82%] RP, HF, OC, TR, CP | --- P⁴⁶N [18%] NU

^d υμας εις προσωπον f⁵⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 231 P⁴⁶NB, I [6%] NU

^e δαιρει f⁵⁵ [40%] CP | δερει P⁴⁶(N)B [60%] RP, HF, OC, TR, NU

^f ησθησαμεν f⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ησθηνηκαμεν P⁴⁶NB [2%] NU

^g αβρααμ f⁵⁵ [40%] | αβρααμ [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^h εν πληγαις υπερβαλλοντως εν φυλακαις περισσοτερωσ f⁵⁵ (95.7%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 456123 P⁴⁶B (2.2%) NU | ~ 126453 N (0.5%) | long omissions (1.5%) | one other variant

ⁱ τεσσαρακοντα f⁵⁵ [99%] RP, HF, OC, TR, CP | τεσσαρακοντα P⁴⁶NB [1%] NU

^j ερραβδισθην f⁵⁵ [45%] OC | εραβδισθην [55%] RP, HF, TR, CP, NU

^k εν f⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- P⁴⁶NB [2%] NU

^l επισυστασις f⁵⁵ [87%] RP, HF, OC, TR, CP | επιστασις P⁴⁶NB [3%] NU | υποστασις [10%]

^m μου f⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | μοι P⁴⁶NB [2%] NU

ⁿ καθ’ ημεραν *rell* | καθημεραν f⁵⁵ [20%] (I include this for the record, and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning, I stay with the conventional pointing.)

πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. 29 Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;

When I am weak, then I am strong

30 Εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχῆσομαι. 31 Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου^ο Ἰησοῦ Χριστοῦ^ρ οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψευδομαι. 32 Ἐν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα^α τοῦ βασιλέως ἐφρούρει τὴν Δαμασκηῶν πόλιν,^ι πιάσαι με θέλων.^ς 33 καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

A visit to the third heaven

12 1 Καυχᾶσθαι δὴ^ι οὐ συμφέρι μοι.^υ Ἐλεύσομαι γάρ^ν εἰς ὄπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις Κυρίου. 2 Οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων—εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν—ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. 3 Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον—εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς^ω τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν— 4 ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν Παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλήσαι. 5 Ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχῆσομαι, ὑπὲρ δὲ ἑμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου.^κ 6 Ἐὰν γὰρ θελήσω καυχῆσασθαι, οὐκ ἔσομαι ἄφρων, ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ· φείδομαι δέ, μὴ τις εἰς ἐμέ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει τι^ν ἐξ ἐμοῦ.

The ‘thorn in the flesh’

7 Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων,^ζ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι,^α ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατανᾶ^β ἵνα με κολαφίζῃ—ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. 8 Ὑπὲρ τούτου τρις τὸν Κύριον παρεκάλεσα ἵνα ἀποστῇ ἀπ’ ἐμοῦ. 9 Καὶ εἶρηκέν μοι, «Ἄρκει σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμίς μου^ς ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.»^δ Ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ^ς ἐπ’ ἐμέ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. 10 Διό, εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν^ι στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ. Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

^ο κυρίου **f**³⁵ **ϕ**^{46v} **κ****B** [60%] RP, HF, CP, NU | 1 ημων [40%] OC, TR

^ρ χριστου **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ****B** [4%] NU

^α ἀρετα *rell* | ἀρετα NU

^ι δαμασκηων πολιν **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **κ****B** [3%] NU

^ς θελων **f**³⁵ **κ** [99.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- B [0.5%] NU

^ι δη **f**³⁵ [62%] RP, HF, OC, TR, CP | δει **ϕ**^{46B} [37%] NU | δε **κ** [1%]

^υ συμφερι μοι **f**³⁵ (96.5%) RP, HF, OC, TR, CP | συμφερον μεν **ϕ**⁴⁶ **κ****B** (2.3%) NU | συμφερον 2 (0.5%) | three other variants (0.7%)

^ν γαρ **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | δε **ϕ**⁴⁶ **κ** [2%] NU | δε και B

^ω εκτος **f**³⁵ **κ** [99.5%] RP, HF, OC, TR, CP | χωρις **ϕ**^{46B} [0.5%] NU

^ς μου **f**³⁵ **κ** [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**^{46B} [1.5%] NU

^ι τι **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ****B**, I [2%]

^ζ αποκαλυψεων **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 διο **κ****A**, B [2%] NU

^α υπεραιρωμαι **f**³⁵ **κ** [50%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | υπεραιρομεν **ϕ**⁴⁶ [44%] | υπεραιρομαι [4%] | υπερερωμαι A, B [2%] | two other variants

^β σαταν **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | σατανα **ϕ**⁴⁶ **κ****A**, B [2%] NU

^ς μου **f**³⁵ [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**^{46v} **κ****A**, B [1.5%] NU

^δ τελειοται **f**³⁵ [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | τελειται **κ****B** [1%] NU | τελειτε A [0.5%]

^ς επισκηνωση *rell* | επισκηνωσει [18%] | two other variants

^ι εν **f**³⁵ A [98%] RP, HF, OC, TR, CP | και **ϕ**⁴⁶ **κ****B** [1.5%] NU | και 1 [0.5%]

Apostolic signs were produced

11 Γέγονα ἄφρων καυχόμενος·^ε ὑμεῖς με ἠναγκάσατε· ἐγὼ γὰρ ὄφειλον ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι, οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδὲν εἶμι. 12 Τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατειργάσθη^h ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοιςⁱ καὶ τέρασιν καὶ δυνάμεσιν. 13 Τί γάρ ἐστιν ὃ ἠτήθητε,^j ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν; Χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

Still not burdening

14 Ἴδού, τρίτον^k ἐτοίμως ἔχω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐ καταναρκήσω^l ὑμῶν.^m Οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλ'ⁿ ὑμᾶς—οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν θησαυρίζειν, ἀλλ'^o οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. 15 Ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, εἰ καὶ^p περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν,^q ἤττον^r ἀγαπῶμαι. 16 Ἐστω δέ, ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς, ἀλλ'^s ὑπάρχων πανοῦργος, δόλω ὑμᾶς ἔλαβον. 17 Μὴ τινα ὄν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς; 18 Παρεκάλεσα Τίτον καὶ συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν—μήτι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; Οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν, οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσιν;

A little veiled threatening

19 Πάλιν^t δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα; Κατενώπιον τοῦ^u Θεοῦ, ἐν Χριστῷ, λαλοῦμεν· τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς. 20 Φοβοῦμαι γὰρ μὴ πως ἐλθὼν οὐχ οἴους θέλω εὔρω ὑμᾶς, καγὼ εὐρεθῶ ὑμῖν οἶον οὐ θέλετε—μὴ πως ἔρις,^v ζῆλοι,^w θυμοί, ἐριθειᾶι, καταλαλαί, ψιθυρισμοί, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι— 21 μὴ πάλιν ἐλθόντα με^x ταπεινώσῃ^y ὁ Θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκῶν καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ ἣ ἔπραξαν.

I will not spare

13 1 Τρίτον^z τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. «Ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.» 2 Προείρηκα καὶ προλέγω, ὡς παρὼν τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὼν νῦν γράφω^a τοῖς προημαρτηκόσιν καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν· ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν,

^ε καυχόμενος **f**³⁵ (83.9%) RP, HF, OC, TR, CP | καυχόμενος (5.7%) | --- **Φ**⁴⁶ **κ**A, B (10.4%) NU

^h κατειργάσθη *rell* | κατειργάσται CP

ⁱ ἐν σημείοις **f**³⁵ (92%) RP, HF, OC, TR, CP | 2 τε **Φ**⁴⁶ **κ**(B) (4.5%) NU | 2 A (2.3%) | και 12 (0.5%) | και 2 (0.5%) | one other variant

^j ἠτηθητε **f**³⁵ A [85%] RP, HF, OC, TR, CP | ἠτηθητε [13%] | ἠσσωθητε **Φ**⁴⁶ **κ**B [1%] NU | four other variants [1%]

^k τρίτον **f**³⁵ [75%] RP, HF, OC, TR | 1 τουτου **Φ**⁴⁶ **κ**A, B [25%] CP, NU

^l καταναρκήσω *rell* | καταναρκήσα CP

^m ὑμων **f**³⁵ [87%] RP, HF, OC, TR, CP | ὑμιν [7%] | ὑμας [3.5%] | --- **Φ**⁴⁶ **κ**A, B [2.5%] NU

ⁿ ἀλλ' **f**³⁵ [45%] TR | ἀλλα **Φ**⁴⁶ **κ**A, B, C [55%] RP, HF, OC, CP, NU

^o ἀλλ' *rell* | ἀλλα **Φ**⁴⁶ **κ**A [3%] NU

^p και **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **κ**A, B [1.5%] NU | two other variants

^q ἀγαπῶν **f**³⁵ **Φ**⁴⁶ B [95%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | ἀγαπῶ **κ**A [5%]

^r ἤττον **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἠσσον **Φ**⁴⁶ **κ**A, B [3%] NU

^s ἀλλ' *rell* | ἀλλα **Φ**⁴⁶ **κ**A, B [10%] NU

^t πάλιν **f**³⁵ (96%) RP, HF, OC, TR, CP | παλαι **κ**(A)B (3.8%) NU | ου παλαι **Φ**⁴⁶ (alone)

^u ἀκατενωπιον του **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | κατεναντι **Φ**⁴⁶ **κ**A, B [3%] NU

^v ερις **f**³⁵ **Φ**⁴⁶ **κ**A [45%] CP, NU | ερεις B [55%] RP, HF, OC, TR

^w ζηλοι **f**³⁵ **κ** [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ζηλος **Φ**⁴⁶ A, B [2%] NU

^x ἐλθόντα με **f**³⁵ (97.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ἐλθοντος μου **Φ**⁴⁶ **κ**A, B (2.2%) NU

^y ταπεινώσῃ **f**³⁵ (46.5%) OC, TR | ταπεινώσει (49.2%) RP, HF, CP | 1 με **κ**A (0.5%) | ταπεινώσει με **Φ**⁴⁶ B (3.8%) NU

^z τρίτον **f**³⁵ **Φ**⁴⁶ **κ**B [85%] RP, HF, OC, TR, NU | ἰδου 1 A [15%] CP

^a γράφω **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **κ**A, B, I [3%] NU

οὐ φείσομαι, 3 ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ—ὄς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἄσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ^b ἐν ὑμῖν 4 (καὶ γὰρ εἰ^c ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ). Καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησόμεθα^d σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ εἰς ὑμᾶς.

Examine yourselves

5 Ἐαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει· εαυτοὺς δοκιμάζετε. Ἦ οὐκ ἐπιγινώσχετε εαυτοὺς ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν;^e—εἰ μήτι^f ἀδόκιμοί ἐστε. 6 Ἐλπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμέν ἀδόκιμοι.

7 Εὐχόμεαι^g δὲ πρὸς τὸν Θεὸν μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδέν·^h οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ’ ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτεⁱ (ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὄμεν). 8 Οὐ γὰρ δυνάμεθά τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ’^j ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. 9 Χαίρομεν γὰρ^k ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ᾔτε. Τοῦτο δὲ^l καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν.^m 10 Διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὸν γράφω, ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι,ⁿ κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ἔδωκέν μοι ὁ Κύριος,^o εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν.

Conclusion

11 Λοιπὸν, ἀδελφοί, χαίρετε· καταρτίζεσθε· παρακαλεῖσθε· τὸ αὐτὸ φρονεῖτε· εἰρηνεύετε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς^p εἰρήνης ἔσται μεθ’ ὑμῶν. 12 Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν ἀγίῳ φιλήματι.^q 13 Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες. 14 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{s,t}

^b δυνατεῖ *rell* | δυναται [1%] CP | αδυνατεῖ [5%] | δυνατοι [2%] | two other variants

^c εἰ **f**³⁵ A [92%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KB** [8%] NU

^d ζησόμεθα **f**³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | ζησομεν **KA, B** [4%] NU | ζησωμεν [2%] | ζησωμεθα [2%] | ζων **Φ**⁴⁶

^e ἐστιν **f**³⁵ **KA** [99%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **B** [1%] NU

^f μήτι **f**³⁵ **Φ**⁴⁶ **KA, B** [95%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 *αρα* [5%] CP

^g ευχομαι **f**³⁵ [91%] RP, HF, OC, TR, CP | ευχωμεθα **Φ**⁴⁶ **KA, B** [9%] NU

^h κακον μηδεν *rell* | ~ 21 [18%]

ⁱ ποιητε *rell* | ποιειτε **K** [11%] | ποιειται [2%] | ποιηται [1%]

^j *αλλ* *rell* | *αλλα* **Φ**⁴⁶ **K** [1%] NU | omit clause [8%]

^k γαρ *rell* | --- [15%]

^l δε **f**³⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA, B** [6%] NU

^m καταρτισιν *rell* | καταρτησιν [30%] CP

ⁿ χρησημαι *rell* | χρησημαι [15%]

^o εδωκεν μοι ο κυριος **f**³⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 3412 **Φ**⁴⁶ **KA, B** [6%] NU

^p της **f**³⁵ [30%] CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA, B** [70%] RP, HF, OC, TR, NU

^q αγιω φιληματι **f**³⁵ **KB** [80%] RP, HF, OC, TR, NU | ~ 21 **Φ**⁴⁶ **A** [20%] CP

^r ημων **f**³⁵ [40%] | --- **Φ**⁴⁶ **KA, B** [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^s αμην **f**³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA, B** [8%] NU

^t The citation of **f**³⁵ is based on the following thirty-six MSS—18, 35, 141, 201, 204, 328, 386, 432, 444, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1249, 1482, 1503, 1548, 1617, 1637, 1652, 1725, 1740, 1855, 1864, 1865, 1892, 1897, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 2554 is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in 2 Corinthians, as it stands, as were the exemplars of 1865 and 2723. For a book this size the uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Aegean, Patmos, Constantinople, Bucharest, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: 2 Corinthians* [Ed. Reuben Swanson, Carol Stream, IL: Tyndale House Publishers, 2005]). For 2 Corinthians Swanson collated 83 MSS, five being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 75 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 1\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 2\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 10\%$ —by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ

Introduction

Salutation

1 Παῦλος, ἀπόστολος—οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν— **2** καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας· **3** Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, **4** τοῦ δόντος ἑαυτὸν περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέλθῃται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος^w πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, **5** ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Paul is disappointed

6 Θαυμάζω ὅτι οὕτως^x ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ,^y εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον **7**—ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. **8** Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς, ἡ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, εὐαγγελίζηται ὑμῖν^z παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. **9** Ὡς προειρηκάμεν,^a καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· Εἴ τις ὑμᾶς^b εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

10 Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν; Ἦ ζῆτῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν; Εἰ γὰρ^c ἔτι ἀνθρώποις ἤρρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην.

Paul's credentials

11 Γνωρίζω δὲ^d ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν κατὰ ἄνθρωπον· **12** οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ^e ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὔτε ἐδιδάχθην· ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως^f Χριστοῦ.

How he was before

13 Ἦκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπόρθουν αὐτήν· **14** καὶ προέκοπτον ἐν τῷ

^u καὶ κυριου ημων f³⁵ Ϝ^{46,51}B [75%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 312 KA [9%] NU | 12 [16%]

^v περι f³⁵ Ϝ⁴⁶KA [55%] RP, HF, CP | υπερ Ϝ³¹B [45%] OC, TR, NU

^w ενεστωτος αιωνος f³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2 του 1 Ϝ^{46,51}KA, B [2%] NU

^x ουτως f^{35,1/2} Ϝ³¹KA, B [65%] RP, HF, CP, NU | ουτω f^{35,2/2} Ϝ⁴⁶ [34%] OC, TR | --- [1%] (I include this for the record, to show that the dropping of final *sigma* before a consonant was by no means automatic, and thus to 'justify' my use of the full form at all points. The percentage at 4:3 and 4:29 is even higher.)

^y χριστου f³⁵ Ϝ³¹KA, B [97%] RP, HF, OC, TR, CP[NU] | --- Ϝ⁴⁶ [0.5%] | three other variants [2.5%]

^z ευαγγελιζεται υμιν f³⁵ (A) (53.7%) RP, OC, TR, CP[NU] | ~ 21 Ϝ³¹B (1.5%) | ευαγγελιζεται 2 (43.7%) HF | 1 K (1.2%) (Scattered among the variants, 1.5% of the MSS have ημιν, 4.4% have υμας, 1.3% and A have ευαγγελισηται, 0.3% have ευαγγελισεται, 1% have ευαγγελιζητε, 0.5% have ευαγγελιζετε.)

^a προειρηκαμεν rell | προειρηκα K [8%] | --- [4%]

^b υμας rell | υμιν [6%] CP

^c γαρ f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁴⁶KA, B [4%] NU

^d δε f³⁵ Ϝ⁴⁶KA [97%] RP, HF, OC, TR, CP | γαρ B [1%] NU | --- [2%] | one other variant

^e παρα rell | παρ Ϝ⁴⁶ CP

^f αποκαλυψεως f³⁵ [30%] | 1 ησου Ϝ⁴⁶0261, KA, B [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

Ἰουδαῖσμι^ε ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας^ε ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

Then he was re-cycled

15 Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεός^h—ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ— 16 ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ ἵνα εὐαγγελίζωμαιⁱ αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανέθεμιν σαρκὶ καὶ αἵματι, 17 οὐδὲ ἀνήλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους· ἀλλὰ^j ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν.

A new life and ministry

18 Ἐπειτα, μετὰ ἔτη τρία,^k ἀνήλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορήσαι Πέτρον,^l καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε. 19 (Ἔτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου. 20 Ἄ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅτι οὐ ψεύδομαι.) 21 Ἐπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα^m τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας. 22 Ἦμην δὲ ἀγνοοῦμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας (ταῖς ἐν Χριστῷ) 23 —μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν ὅτι «Ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἣν ποτε ἐπόρθει.» 24 Καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν.

How he was recognized by the apostolate

2 1 Ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα, μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον. 2 Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσιν, μή πως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον. 3 Ἄλλ' οὐδὲ Τίτος, ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλληνας ὄν, ἠναγκάσθη περιτεμηθῆναι· 4 διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους (οἵτινες παρεισήλθον κατασκοπεῖσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομενⁿ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωσιν^o), 5 οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἵξαμεν^p τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς.— 6 Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναι τι (ὁποῖοι ποτε^q ἦσαν οὐδὲν μοι διαφέρει πρόσωπον^r Θεοῦ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει^s)—ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο, 7 ἀλλὰ τοῦναντίον, ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς 8 (ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησεν καὶ ἐμοὶ^t εἰς τὰ ἔθνη), 9 καὶ γνόντες^u τὴν χάριν τὴν δοθεισάν^v μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης,

^ε συνηλικιώτας *rell* | 1 μου CP

^h ο θεος **F**³⁵ **NA** [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP[NU] | --- **Φ**⁴⁶B [1.5%]

ⁱ εὐαγγελίζωμαι **F**³⁵ **NA, B** [73%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εὐαγγελίζομαι [25%] | εὐαγγελισομαι **Φ**⁴⁶ [1%] | two other variants [1%]

^j ἀλλα *rell* | ἀλλ [8%] TR

^k ετη τρια *rell* | ~ 21 **NA** [10%]

^l πετρον **F**³⁵ (97.8%) RP, HF, OC, TR, CP | κηφαν **Φ**^{46, 51} **NA, B** (2.2%) NU

^m κλιματα *rell* | κληματα A [14%]

ⁿ εχομεν *rell* | εχωμεν [12%]

^o καταδουλωσωσιναι **F**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | καταδουλωσωσιν **NA, B, C** [1.5%] NU | καταδουλωσωσιν **Φ**⁴⁶ [1%] | three other variants

^p ειξαμεν *rell* | ηξαμεν [12%]

^q ποτε *rell* | τε [1%] CP

^r προσωπον **F**³⁵ B, C [92%] RP, HF, OC, TR | 1 ο **Φ**⁴⁶ **NA** [8%] CP[NU]

^s λαμβανει *rell* | συλλαμβανει CP

^t και εμοι **F**³⁵ **NA, B** [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | καμοι **Φ**⁴⁶ A, C [8%] | 1 εν 2 [2%]

^u γνοντες *rell* | γνωτες [15%]

^v δοθεισαν *rell* | δοθησαν [11%]

οὐ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς μὲν^w εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν· **10** μόνον^x τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν,^y ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.

Paul has to rebuke Peter

11 Ὅτε δὲ ἦλθεν Πέτρος^z εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῶ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. **12** Πρὸ τοῦ γὰρ ἔλθειν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθην·^a ὅτε δὲ ἦλθον ὑπέστελλεν καὶ ἀφώριζεν^b ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς. **13** Καὶ συνυπεκρίθησαν^c αὐτῶ καὶ^d οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ^e Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.^f **14** Ἀλλ' ὅτε εἶδον^g ὅτι οὐκ ὀρθοδοδοῦσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ^h ἔμπροσθεν πάντων· «Εἰ σύ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῆς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς,ⁱ τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν; **15** Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι (καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἀμαρτωλοῖς), **16** εἰδότες^k ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεῦσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι^l οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου^m πᾶσα σάρξ. **17** Εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῶ εὐρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἀμαρτωλοὶ, ἄρα Χριστὸς ἀμαρτίας διάκονος; Μὴ γένοιτο.

18 »Εἰ γὰρ ἂ κατέλυσα ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἑμαυτὸν συνίστημι.ⁿ **19** Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον ἵνα Θεῶ ζήσω. **20** Χριστῶ συνεσταύρωμαι, ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. **21** Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.»

Law or faith

3 ¹ Ὡ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηεν^o τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι,^p οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν^q ἐσταυρωμένος; **2** Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν· ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; **3** Οὐτως

^w μὲν f³⁵ A,C [45%] RP | --- κB [55%] HF,OC,TR,CP,NU

^x μόνον rell | 1 δε [3%] CP

^y μνημονευομεν rell | μνημονευομεν [15%]

^z πετρος f³⁵ (92.8%) RP, HF, OC, TR, CP | κηφας κA, B, C (6.2%) NU | a long omission (1%)

^a συνησθην rell | συνισθην [4.5%] CP | συνησθειον Ϝ⁴⁶ [0.5%] | two other variants

^b αφωριζεν rell | αφωριζεν [17%]

^c συνυπεκριθησαν rell | συνυποκριθησαν CP | two other spellings [3%]

^d και f³⁵ κA, C [99%] RP, HF, OC, TR, CP | NU | --- Ϝ⁴⁶ B [1%]

^e και rell | --- CP

^f αυτων τη υποκρισει rell | ~ 312 [10%]

^g ειδον rell | ιδον A [13%]

^h πετρο f³⁵ (94.5%) RP, HF, OC, TR, CP | κηφα Ϝ⁴⁶ κA, B, C (4.6%) NU | a long omission (0.8%)

ⁱ ζης και ουκ (ουχ 4.3%, ουχι 4.3%) ιουδαικως f³⁵ (86.9%) RP, HF, OC, TR, CP | 124 (5%) | ~ 2 ουχι 41 B (1.7%) NU | ~ 2 ουχ (ουκ 1.7%) 41 κA, C (3.7%) | 1 Ϝ⁴⁶ (0.7%) | ~ 341 (0.7%) | ~ 241 (0.3%) | 134 (0.3%) | a long omission (0.8%)

^j τι f³⁵ [93.5%] RP, HF, OC, TR, CP | πως Ϝ⁴⁶ κA, B, C [6.5%] NU

^k ειδοτες f³⁵ Ϝ⁴⁶ A [80%] RP, HF, TR, CP | 1 δε κB, C [10%] OC | NU | 1 ουν [10%] (OC has small print.)

^l διοτι f³⁵ C [88%] RP, HF, OC, TR, CP | οτι Ϝ⁴⁶ κA, B, I [4%] NU | --- [8%]

^m ου δικαιωθησεται εξ εργαων νομου f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 34512 Ϝ⁴⁶ κA, C, I [4%] NU | ~ 3452 B | three other variants

ⁿ συνιστημι f³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | συνιστανω Ϝ⁴⁶ κA, B, C [3%] NU | seven other variants, based on the two main ones [7%]

^o εβασκηεν f³⁵ [50%] CP | εβασκανεν κA, B, C [50%] RP, HF, OC, TR, NU (Why would medieval monks revive a classical spelling?)

^p τη (-τη CP) αληθεια μη πειθεσθαι (πειθεσθε 3.6%) f³⁵ C (97%) RP, HF, OC, TR, CP | --- κA, B (3%) NU

^q εν υμιν (ημιν 1%) f³⁵ (90.5%) RP, HF, OC, TR, CP | --- κA, B, C (9.5%) NU

ἀνόητοί ἐστε; Ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε; 4 Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ— εἶ γε καί^τ εἰκῆ; 5 Ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;— 6 καθὼς Ἀβραάμ^ς «ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.»

7 Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. 8 Προϊδοῦσα δὲ ἡ Γραφή ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προευηγγελίσαστο τῷ Ἀβραάμ ὅτι «Ἐνευλογηθήσονται^ι ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.» 9 Ὡστε, οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ.

The curse of the law

10 Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσιν, ὑπὸ κατάραν εἰσίν· γέγραπται γάρ,^ν «Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν^ω πᾶσιν τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά.» 11 Ὅτι δὲ ἐν^χ νόμῳ οὐδεὶς δικαιούται παρὰ τῷ Θεῷ δῆλον, ὅτι «Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.» 12 Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλ' «Ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος^ς ζήσεται ἐν αὐτοῖς.»

13 Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος^ς ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα—γέγραπται γάρ,^α «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου»— 14 ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ γένηται^β ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως.

The covenant with Abraham

15 Ἀδελφοί^ς κατὰ ἄνθρωπον λέγω· ὅμως ἀνθρώπου, κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. 16 Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν^δ αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. Οὐ λέγει «καί^ς τοῖς σπέρμασιν,» ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, «καὶ τῷ σπέρματί σου,»^ε ὅς ἐστιν Χριστός. 17 Τοῦτο δὲ λέγω· διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χριστὸν^ς ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα^η γεγονώς νόμος οὐκ ἄκυροί, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν. 18 Εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας, τῷ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ Θεός.

^τ καὶ *rell* | --- $\mathfrak{P}^{46}$ CP

^ς ἄβρααμ $\mathfrak{f}^{35}$ [40%] | ἄβρααμ [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (Since collators down through the years have generally not bothered to record breathing marks, the percentages are guesses, but the testimony of $\mathfrak{f}^{35}$ is guaranteed. Unless an uncial consistently marks breathing, the absence of a mark cannot be trusted.) [When Jehovah changed Abram's name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word, as $\mathfrak{f}^{35}$ does.]

^ι εἰσιν υἱοὶ $\mathfrak{f}^{35}$ A, C [90%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 $\mathfrak{P}^{46}$ $\mathfrak{KB}$ [1.5%] NU | 1 οἱ 2 [8.5%]

^ι ενευλογηθησονται $\mathfrak{f}^{35}$ $\mathfrak{P}^{46}$ $\mathfrak{KA}, B, C$ [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ευλογηθησονται [10%] some TRs

^ν γὰρ $\mathfrak{f}^{35}$ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 οἱ $\mathfrak{KA}, B, C$ [4%] NU | 1 τι $\mathfrak{P}^{46}$

^ω ἐν $\mathfrak{f}^{35}$ A, C [93%] RP, HF, OC, TR, CP | --- $\mathfrak{P}^{46}$ $\mathfrak{KB}$ [4%] NU | ἐπι [3%]

^ς ἐν *rell* | 1 τῷ [1%] CP

^ς ἀνθρώπος $\mathfrak{f}^{35}$ (93.1%) RP, HF, OC, TR, CP | --- $\mathfrak{P}^{46}$ $\mathfrak{KA}, B, C$ (6.6%) NU | long omissions (0.3%)

^ς γενομενος *rell* | γινομενος CP

^α γεγραπται γὰρ $\mathfrak{f}^{35}$ $\mathfrak{K}$ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ οἱ 1 $\mathfrak{P}^{46}$ A, B, C [2%] NU

^β γενηται *rell* | γενησεται C [10%] | γενητε [2%]

^ς ἀδελφοι *rell* | --- [1%] CP

^δ ἐρρηθησαν $\mathfrak{f}^{35}$ $\mathfrak{KA}, B, C, I$ [40%] OC, CP, NU | ἐρεθησαν [4%] | ἐρρηθησαν [55%] RP, HF, TR | ἐρηθησαν [1%]

^ε καὶ *rell* | --- [6%] CP

^ς σου *rell* | --- CP

^ς εἰς χριστον $\mathfrak{f}^{35}$ I, 0176 [97.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- $\mathfrak{P}^{46}$ $\mathfrak{KA}, B, C$ [2.5%] NU

^η ἐτη τετρακόσια καὶ τριακοντα $\mathfrak{f}^{35}$ 0176 [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2341 $\mathfrak{P}^{46}$ $\mathfrak{KA}, B, C$ [7%] NU

The law was a guardian

19 Τί οὖν ὁ νόμος; Τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα Φ^i ἐπήγγελται· διαταγεί^j δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. 20 (Ὁ δὲ μεσίτης ἐνός οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἐστιν.) 21 Ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ;^k Μὴ γένοιτο. Εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως ἂν ἐκ νόμου ἦν^l ἡ δικαιοσύνη. 22 Ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ Γραφή τὰ^m πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσιν.

23 Πρὸ τοῦ δὲⁿ ἔλθειν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι^o εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. 24 Ὡστε, ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιοθῶμεν. 25 Ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἔσμεν.

26 Πάντες γὰρ^p υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 27 Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε Χριστόν ἐνεδύσασθε 28 —οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδὲ^q ἐλεύθερος, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλῳ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ— 29 εἰ δὲ ὑμεῖς^r Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραάμ σπέρμα ἐστὲ καὶ^s κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

Sons or slaves

4 1 Λέγω δέ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὧν, 2 ἀλλ' ^t ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶν καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός. 3 Οὕτως καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν^u δεδουλωμένοι. 4 Ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον^v ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον,^w 5 ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υιοθεσίαν ἀπολάβωμεν. 6 Ὅτι^x δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν^y κρᾶζον,^z «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ.» 7 Ὡστε οὐκέτι εἰ^z δούλος ἀλλ' ^a υἱός, εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ.^b

ⁱ ω Φ^{35} Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ [75%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ο [25%]

^j διαταγεί^j *rell* | διαταγείσα CP | διαταγής [8%] | διαταγίς [0.5%]

^k του θεου Φ^{35} $\kappa\alpha, C$ [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- Φ^{46} B [alone] | 2 [0.5%]

^l αν εκ νομου ην Φ^{35} 0176^v (86.4%) RP, HF, OC, TR | 12 του 34 (1.5%) | ~ 2314 A, C (1.5%) NU | ~ 2341 κ (4%) | 234 (3.1%) CP | 123 (0.7%) | ~ 231 (1.5%) | ~ εν 314 B (alone) | ~ εν 341 Φ^{46} (alone) | four other readings (1%)

^m τα *rell* | --- [3%] CP

ⁿ δε *rell* | --- [9%] CP | γαρ [3%] | ~ δε του OC

^o συγκεκλεισμενοι Φ^{35} C, 0176 [97%] RP, HF, OC, TR, CP | συγκεκλεισμενοι Φ^{46} A, B [1%] | συγκεκλεισμενοι κ [1%] | συγκεκλεισμενοι [1%] NU

^p γαρ *rell* | --- [1%] CP

^q ουδε *rell* | ουδ CP | ουτε [7%]

^r υμεις *rell* | του CP

^s και Φ^{35} [94%] RP, HF, OC, TR | --- $\kappa\alpha, B, C$ [6%] CP, NU

^t αλλ Φ^{35} [40%] | αλλα $\kappa\alpha, B, C$ [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^u ημεν Φ^{35} A, B, C [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ημεθα Φ^{46} κ [1.5%] NU

^v γενομενον Φ^{35} Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ [71%] RP, HF, OC, TR, NU | γενωμενον [12%] CP | γενομενον [16%] | γενωμενον [1%]

^w νομον *rell* | νομου [1%] CP

^x οτι *rell* | οτε [4%] CP

^y υμων Φ^{35} [94%] RP, HF, OC, TR, CP | ημων Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ [6%] NU | one other variant

^z κραζον *rell* | κραζων [15%]

^a αλλ Φ^{35} [60%] RP, HF, OC, TR | αλλα Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ [40%] CP, NU

^b θεου δια χριστου Φ^{35} (74%) RP, HF, OC, TR, CP | 23 (1.3%) | 12 ιησου 3 (14.4%) | 2 ιησου 3 (0.7%) | ~ 21 Φ^{46} $\kappa\alpha, B, C$ (1.5%) NU | --- (0.7%) | μεν 1 συγκεκληρονομος δε 3 (6.4%) | four other readings (1%)

Paul's concern

8 Ἀλλὰ τότε μὲν, οὐκ εἰδότες Θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει^ε οὖσιν θεοῖς. 9 Νῦν δὲ γνόντες^δ Θεόν—μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ—πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ, καὶ πτωχὰ, στοιχειᾶ, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεῦειν θέλετε; 10 Ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτοὺς. 11 Φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.

12 Γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι καὶ γὰρ ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν. Οὐδέν με ἠδικήσατε. 13 Οἶδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον. 14 Καὶ τὸν πειρασμόν μου^ε τὸν^ε ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ'^ε ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν. 15 Τίς^η οὖν ἦν^ι ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; Μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν ὅτι εἰ δυνατόν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν^ι ἐδώκατέ μοι. 16 Ὡστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν;

17 Ζηλοῦσιν ὑμᾶς—οὐ καλῶς ἀλλὰ^κ ἐκκλειῖσαι^λ ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε.^μ 18 Καλὸν δὲ τὸ^ν ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναι με πρὸς ὑμᾶς.

19 Τεκνία^ο μου, οὓς πάλιν ὠδίνω ἄχρις^ρ οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν 20 —ἦθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου· ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν.

'Hagar' vs 'Sarah'

21 Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; 22 Γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραάμ δύο υἱοὺς ἔσχεν· ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρου. 23 Ἀλλ'^α ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρου διὰ τῆς^ε ἐπαγγελίας, 24 ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα. Αὗται γὰρ εἰσιν^ς δύο διαθηκαί· μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ^λ 25 (τὸ γὰρ Ἄγαρ^μ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ^ν δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ,^ω δουλεῦει δὲ^ξ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς)· 26 ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρου ἐστίν, ἥτις ἐστὶν μήτηρ πάντων^υ ἡμῶν. 27 Γέγραπται γάρ· «Εὐφράνθητι, στεῖρα, ἡ οὐ τίκτουςα· ῥῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ

^ε μη φύσει **f**³⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶κ(A,B)C [5%] NU | 2 [2%]

^δ γνόντες *rell* | γνωσθέντες [10%]

^ε μου **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶C (86.9%) RP, HF, OC, TR, CP | --- (11.4%) | υμων **κ**A, B (1.7%) NU

^ε τον **f**³⁵ C (97.8%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κA, B (2.2%) NU

^ε ἀλλ *rell* | ἀλλὰ **ϕ**⁴⁶B [1%] NU

^η τις **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | που **ϕ**⁴⁶κA, B, C [4%] NU

^ι ἦν **f**³⁵ [86%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κA, B, C [14%] NU

^ι ἀν **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κA, B, C [2%] NU | two other variants [1%]

^κ ἀλλὰ *rell* | ἀλλ. C [18%]

^λ ἐκκλειῖσαι *rell* | ἐκκληῖσαι [13%] | four other spellings **κ**A [3%]

^μ ζηλοῦτε **f**³⁵ **κ**A, B, C (85.5%) RP, HF, OC, TR, NU | ζηλοῦται (8.3%) | ζηλωτε (4.5%) | ζηλωται (0.7%) | five other readings (1.2%) | ζηλουσθε CP

^ν το **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ**A, B, C [3%] NU

^ο τεκνία **f**³⁵ (A)C [99%] RP, HF, OC, TR, CP | τεκνα **κ**B [1%] NU

^ρ ἀχρις **f**³⁵ A, C [97.5%] HF, OC, TR, CP | μεχρις **κ**B [1.5%] NU | ἀχρη [1%] RP

^ρ ἀλλ *rell* | και CP | ἀλλὰ B

^ρ δια τῆς **f**³⁵ B [88%] RP, HF, OC, TR, CP | δι **ϕ**⁴⁶κA, C [6%] NU | κατ [6%]

^ρ εἰσιν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶A, B, C [92%] RP, HF, OC, CP, NU | 1 αι **κ** [8%] TR

^ρ ἄγαρ **f**³⁵ OC, TR, CP | ἄγαρ RP, HF, NU

^ρ γὰρ ἀγαρ **f**³⁵ (90.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 **κ**C (2.5%) | 2 (0.3%) | δε 2 A, B (5%) NU | δε **ϕ**⁴⁶ (alone) | three long omissions [homoioteleuton] (1.7%)

^ρ συστοιχεῖ *rell* | συστοχει [20%] | συνστοιχεῖ **ϕ**⁴⁶B [0.5%] | six further spellings [3%]

^ρ ἱερουσαλημ **f**³⁵ [80%] RP, OC, TR, CP | ἱερουσαλημ [20%] HF, NU (Unless an uncial consistently marks breathing, the absence of a mark cannot be trusted.)

^ρ δε **f**³⁵ [61%] RP, HF, OC, TR, CP | γαρ **ϕ**⁴⁶κA, B, C [4%] NU | νυν [35%]

^ρ παντων **f**³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κB, C [3%] NU

τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.» 28 Ἡμεῖς^z δέ, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαάκ, ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν.^a 29 Ἄλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκεν τὸν κατὰ Πνεῦμα, οὕτως καὶ νῦν. 30 Ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; «Ἐκβαλε^b τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, οὐ γὰρ μὴ^c κληρονομήσῃ^d ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας.» 31 Ἄρα,^e ἀδελφοί, οὐκ ἐσμέν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας.

Freedom in Christ

5 1 Τῆ ἐλευθερία οὖν ἦ^f Χριστὸς ἡμᾶς^g ἠλευθέρωσεν στήκετε,^h καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε.ⁱ 2 Ἴδε, ἐγώ, Παῦλος, λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.^j 3 Μαρτύρομαι^k δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὄλον τὸν νόμον ποιῆσαι.^l 4 Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ^m Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε· τῆς χάριτος ἐξεπέσετε.ⁿ 5 Ἡμεῖς γὰρ Πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα. 6 Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη.

7 Ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν^o τῆ^p ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; 8 Ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς. 9 Μικρὰ ζύμη^q ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. 10 Ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε· ὁ δὲ ταρασσὼν ὑμᾶς βαστάσει τὸ κριμα, ὅστις ἀν^r ἦ.

11 Ἐγὼ δέ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; Ἄρα κατήρηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. 12 Ὅφελον^s καὶ ἀποκόψονται^t οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.

13 Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις. 14 Ὁ γὰρ πᾶς νόμος^u ἐν ἐνὶ λόγῳ πληροῦται,^v ἐν τῷ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»^w 15 Εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ^x ὑπὸ^y ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.

^z ἡμεῖς **f**³⁵ **NA,C** [92%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ὑμεῖς **ϕ**^{46B} [8%] **NU**

^a ἐσμέν **f**³⁵ **NA,C** [94%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ἐστε **ϕ**^{46B} [6%] **NU**

^b ἐκβαλε *rell* | ἐκβαλλε [1%] **CP** | ἐκβαλαι [1%]

^c γὰρ μὴ *rell* | ~ 21 [2%] **OC** | 1 **ϕ**⁴⁶ [2%]

^d κληρονομήσῃ **f**³⁵ **A,C** [80%] **RP,HF,TR** | κληρονομήσει **ϕ**^{46NB} [20%] **OC,CP,NU**

^e ἀρα **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [95%] **RP,HF,OC,TR,CP** | διο **NB** [2%] **NU** | ἡμεῖς δε **A,C** [1%] | --- [1%] | one other variant

^f οὐν ἡ **f**³⁵ (80%) **RP,HF,OC,TR** | 1 (5.4%) | 2 (3.5%) | --- **NA,B,C** (6.3%) **NU** | 12 ὁ (2.3%) **CP** | 1 ὁ (2.1%) | 2 ὁ (0.3%)

^g χριστος ἡμας **f**³⁵ **C** (89.6%) **RP,HF,OC,TR,CP** | ~ 21 **NA,B** (2.3%) **NU** | 1 ὑμας (7.6%) | 1 (0.5%)

^h στήκετε **f**³⁵ (91.9%) **RP,HF,OC,TR,CP** | 1 οὐν **NA,B,C** (6.9%) **NU** | στήτε (0.2%) | στήτε οὐν (0.3%) | στήκεται οὐν (0.7%)

ⁱ ἐνεχεσθε *rell* | ἀνεχεσθε [10%] | ἐνεχεσθαί **A** [4.5%] | ἀνεχεσθαί [0.3%]

^j ὠφελήσει *rell* | ὀφελήσει [4%] **CP** | ὠφελῆση [4%]

^k μαρτυρομαι *rell* | μαρτυρωμαι [11%]

^l ποιῆσαι *rell* | ποιήσας **CP** | πληρωσαι [5%]

^m του **f**³⁵ **A** [97.5%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- **ϕ**^{46NB,C} [2.5%] **NU**

ⁿ ἐξεπέσετε **f**³⁵ [45%] **HF** | ἐξεπεσατε **ϕ**^{46NA,B,C} [54%] **RP,OC,TR,CP,NU** | two other variants [1%]

^o ἐνεκοψεν *rell* | ἀνεκοψεν **TR**

^p τη **f**³⁵ **ϕ**^{46C} [99.5%] **RP,HF,OC,TR,CP[NU]** | --- **NA,B** [alone]

^q ζύμη *rell* | ζήμοι **CP**

^r αν **f**³⁵ **C** [94%] **RP,HF,OC,TR,CP** | εαν **ϕ**^{46NA,B} [6%] **NU**

^s ὀφελον *rell* | ὠφελον [20%] | ἀρα **ϕ**⁴⁶

^t ἀποκοψονται *rell* | ἀποκοψονται **ϕ**⁴⁶ [1%] **CP**

^u νομος **f**³⁵ **ϕ**^{46NA,B,C} [82%] **RP,HF,OC,TR,CP,NU** | λογος [18%]

^v πληροῦται **f**³⁵ [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | πεπληρωται **ϕ**^{46NA,B,C} [2.5%] **NU** | three other readings [0.5%]

^w σεαυτον **f**³⁵ **NA,B,C** [55%] **HF,OC,NU** | εαυτον **ϕ**⁴⁶ [45%] **RP,TR,CP** (It would be easy to drop a C—ΩCCEAYTON.)

^x μὴ *rell* | μηπω **CP**

^y ὑπο **f**³⁵ **A,C** [84%] **RP,HF,TR** | ὑπ **ϕ**^{46NB} [16%] **OC,CP,NU**

Spirit vs flesh

16 Λέγω δέ· Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. 17 Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ Πνεύματος, τὸ δὲ Πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς· ταῦτα δὲ^z ἀντίκειται^a ἀλλήλοις,^b ἵνα μὴ ἂ ἀν^c θέλητε, ταῦτα ποιητε. 18 Εἰ δὲ Πνεύματι ἄγεσθε οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον.^d

19 Φανερά δὲ ἐστὶν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστιν· μοιχεία, πορνεία,^e ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, 20 εἰδωλολατρία,^f φαρμακεία,^g ἐχθραί,^h ἔρις,ⁱ ζῆλοι,^j θυμοί, ἐριθειά, διχοστασίαι, αἰρέσεις, 21 φθόνοι, φόνοι,^k μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις· ἂ προλέγω^l ὑμῖν, καθὼς καὶ^m προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.

22 Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη,ⁿ πίστις, 23 πραότης,^o ἐγκράτεια—κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἐστὶν νόμος. 24 Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ^p τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασιν καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

25 Εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καὶ στοιχῶμεν.^q 26 Μὴ γινώμεθα^r κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι,^s ἀλλήλοις^t φθονοῦντες.

Practical instructions

6 1 Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προληφθῆ^u ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς, οἱ πνευματικοί, καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πραότητος,^v σκοπῶν σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς.^w 2 Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε^x τὸν νόμον τοῦ^y Χριστοῦ. 3 Εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναι τι, μηδὲν ὄν, ἐαυτὸν φρεναπατᾶ.^z 4 Τὸ δὲ ἔργον ἐαυτοῦ^a

^z δε **F**³⁵ A,C [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | γαρ **Φ**⁴⁶κΒ [1.5%] NU

^a αντικείται *rell* | αντικείται [28%] CP

^b αντικείται ἀλλήλοις **F**³⁵ **Φ**⁴⁶κ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 (A)B,C [3%] NU

^c αν **F**³⁵ B [96%] RP, HF, OC, TR, CP | εαν **κ**A [3.5%] NU | --- C [0.5%]

^d ὑπο νομον *rell* | απο νομου CP

^e μοιχεια πορνεια **F**³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR (CP) | ~ 21 [3%] | 2 (κ)A,B,C [2%] NU | --- [3%]

^f εἰδωλολατρία **F**³⁵ C [70%] OC, CP, NU | εἰδωλολατρία **κ**A,B [27%] RP, HF, TR | εἰδωλολατρία [2%] | three other spellings [1%]

^g φαρμακεια *rell* | φαρμακία **κ**A [15%] CP

^h εχθραι *rell* | εχθρα [10%]

ⁱ ερις **F**³⁵ **κ**A,B [60%] NU | ερεις C [40%] RP, HF, OC, TR, CP

^j ζηλοι **F**³⁵ **κ**C [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ζηλος B [1%] NU | two other readings [0.5%]

^k φονοι **F**³⁵ A,C [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶κΒ [5%] NU (An easy case of homoioteleuton.)

^l α προλεγω *rell* | απερ λεγω CP

^m και **F**³⁵ A,C [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶κΒ [1.5%] NU

ⁿ αγαθωσυνη *rell* | αγαθωσυνη [25%]

^o πραοτης **F**³⁵ [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | πραυτης **Φ**⁴⁶κA,B,C [1.5%] NU

^p χριστου **F**³⁵ **Φ**⁴⁶ [97.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ι ησου **κ**A,B,C [2.5%] [NU]

^q στοιχωμεν *rell* | στιχομυεν [13%] CP

^r γινωμεθα **F**³⁵ **κ**A,C [61%] RP, HF, OC, TR, NU | γινομεθα [9%] | γενωμεθα [20%] CP | γενομεθα [9%] | γεινωμεθα **Φ**⁴⁶ B [1%]

^s προκαλουμενοι **F**³⁵ **Φ**⁴⁶κA,B,C [75%] RP, HF, OC, TR, NU | προσκαλουμενοι [25%] CP

^t αλληλοις **F**³⁵ **κ**A,C [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | αλληλους **Φ**⁴⁶ B [40%]

^u προληφθη **F**³⁵ C [91.5%] RP, HF, OC, TR | προσληφθη [5%] CP | προλημφθη **Φ**⁴⁶κA,B [1.5%] NU | three other spellings [2%]

^v πραυτης **F**³⁵ A,C [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | πραυτης **Φ**⁴⁶κΒ [1.5%] NU

^w πειρασθης *rell* | πειρασθεις [18%]

^x αναπληρωσατε **F**³⁵ **κ**A,C [97.5%] RP, HF, OC, TR, CP | αναπληρωσατε B [2%] NU | αποπληρωσατε **Φ**⁴⁶ | one other variant

^y του *rell* | --- CP

^z εαυτον φρεναπατα **F**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **Φ**⁴⁶κA,B,C [3%] NU

^a εαυτου *rell* | αυτου [10%]

δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. 5 Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει.

6 Κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. 7 Μὴ πλανᾶσθε, Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὁ γὰρ ἐὰν σπεῖρη ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει 8—ὅτι ὁ σπεῖρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπεῖρων εἰς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.

9 Τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν,^b καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν,^c μὴ ἐκλυόμενοι. 10 Ἄρα οὖν, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα^d τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως.

Boast in the cross

11 Ἴδετε πηλίκους ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ. 12 Ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκί, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμενεσθαι, μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ^e διώκωνται.^f 13 Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτετημμένοι^g αὐτοὶ νόμον φυλάσσουν, ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμενεσθαι ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρῃ^h σαρκὶ καυχῆσονται.ⁱ 14 Ἐμοὶ δέ, μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ^j κόσμῳ. 15 Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε^k περιτομή τι ἰσχύει^l οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις. 16 Καὶ ὅσοι τῷ κανόνι^m τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ.

17 Τοῦ λοιποῦ, κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω, ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦⁿ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω.

Sign-off

18 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. Ἀμήν.^o

^b ἐκκακῶμεν **f**³⁵ C [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐγκακῶμεν **KA(B)** [1.5%] NU

^c θερίσομεν **f**³⁵ A, B [71%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | θερίσωμεν **NC** [29%]

^d ἐργαζώμεθα **f**³⁵ **KB, C** [65%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἐργαζόμεθα A [28%] | ἐργασώμεθα **Φ**⁴⁶ [6%] | ἐργασομεθα [1%]

^e μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 23451 **KA, C** [1.5%] NU | ~ 2345 ἰησοῦ 1 **Φ**⁴⁶ B [0.5%] | three other variants [1%]

^f διώκονται **f**³⁵ **KB** [65%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | διώκονται **Φ**⁴⁶ A, C [32%] | διώκοντε [3%]

^g περιτετημμένοι **f**³⁵ **Φ**⁴⁶ B [66%] RP, HF, OC, CP | περιτεμενομενοι **KA, C** [32%] TR, NU | four other spellings [2%]

^h ὑμετέρα *rell* | ημετερα [13%]

ⁱ καυχῆσονται *rell* | καυχησονται [18%]

^j τῷ **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA, B, C** [2%] NU

^k ἐν γὰρ χριστοῦ ἰησοῦ οὔτε **f**³⁵ **KA, C** (96.5%) RP, HF, OC, TR, CP | οὔτε γὰρ **Φ**⁴⁶ B (3%) NU | two other readings (0.5%)

^l ἰσχύει **f**³⁵ [97.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐστιν **Φ**⁴⁶ **KA, B, C** [2.5%] NU

^m κανονὶ *rell* | κανωνί [10%]

ⁿ κυριοῦ ἰησοῦ **f**³⁵ [95.5%] RP, HF, OC, TR, CP | 2 **Φ**⁴⁶ A, B, C [1%] NU | 12 χριστοῦ **K** [1%] | χριστοῦ [1.5%] | 1 ἡμῶν 2 χριστοῦ [0.5%] | three other variants [0.5%]

^o The citation of **f**³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1617, 1637, 1725, 1761, 1855, 1864, 1865, 1892, 2080, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2723 and 2817—all of which I collated myself. 204, 1100, 1637, 1865, 2554 and 2587 are 'perfect' representatives of **f**³⁵ in Galatians, as they stand, as were the exemplars of another five. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson's excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: Galatians* [Ed. Reuben Swanson, Wheaton: Tyndale House Publishers, 1999]). For Galatians Swanson collated 78 MSS, six being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 70 MSS listed), and I occasionally

---

supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 1\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 2\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 10\%$ —by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ

Salutation

1 Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ^p διὰ θελήματος Θεοῦ, τοῖς ἀγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσω,^q καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· **2** Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Some concentrated theology

A paean of doctrinal praise

3 Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ· **4** καθὼς^r ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἀγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ, **5** προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, **6** εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ^s ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ· **7** ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸν πλοῦτον^t τῆς χάριτος αὐτοῦ, **8** ᾗς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει, **9** γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ, **10** εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ—τὰ ἐπὶ^u τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς—ἐν αὐτῷ, **11** ἐν ᾧ καὶ ἐκκληρώθημεν, προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, **12** εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον τῆς^v δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ· **13** ἐν ᾧ καί, ἡμεῖς^w ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας—τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν· ἐν ᾧ, καὶ πιστεύσαντες, ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ Ἁγίῳ, **14** ὅς^x ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.

Some doctrinal praying

15 Διὰ τοῦτο καγώ, ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἀγίους,^y **16** οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνεῖαν ὑμῶν^z ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου· **17** ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δῶῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, **18** πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας^a ὑμῶν,^b εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ

^p Ἰησοῦ χριστοῦ **f**⁵⁵ **KA** [98%] **RP, HF, OC, TR, CP** | ~ 21 **ϕ**⁴⁶**B** [2%] **NU**

^q ἐν εφεσῶ **f**⁵⁵ (**A**) [99.2%] **RP, HF, OC, TR, CP**[**NU**] | --- (**ϕ**⁴⁶)**KB** (0.8%)

^r καθὼς *rell* | 1 καὶ **OC**

^s ἐν ἡ **f**⁵⁵ [97%] **RP, HF, OC, TR, CP** | ἡς **ϕ**⁴⁶**KA, B** [3%] **NU**

^t τὸν πλοῦτον **f**⁵⁵ [97%] **RP, HF, OC, TR, CP** | τὸ πλοῦτος **ϕ**⁴⁶**KA, B** [3%] **NU** | one other reading

^u ἐπὶ **f**⁵⁵ **ϕ**⁴⁶**KB** [70%] **RP, HF, OC, NU** | ἐν **A** [28%] **CP** | τε ἐν [2%] **TR**

^v τῆς **f**⁵⁵ **A** [30%] **TR** | --- **KB** [70%] **RP, HF, OC, CP, NU**

^w ἡμεῖς **f**⁵⁵ **A** [60%] | ὑμεῖς **ϕ**⁴⁶**KB** [40%] **RP, HF, OC, TR, CP, NU**

^x ὅς **f**⁵⁵ **K** [90%] **RP, HF, OC, TR, CP** | ὁ **ϕ**⁴⁶**A, B** [10%] **NU**

^y ἀγαπῆν τὴν εἰς πάντας τοὺς ἀγίους **f**⁵⁵ (94.4%) **RP, HF, OC, TR, CP, NU** | 3456 **ϕ**⁴⁶**KA, B** (1.3%) | ~ 34561 (3.8%) | three other variants (0.5%) (The 'Alexandrian' variant is an easy case of homoioteleuton.)

^z ὑμῶν **f**⁵⁵ (94%) **RP, HF, OC, TR, CP** | --- **ϕ**⁴⁶**KA, B** (5%) **NU** | two other readings (1%)

^a καρδίας *rell* | διανοίας [5%] **TR**

^b ὑμῶν **f**⁵⁵ **KA** [98%] **RP, HF, OC, TR, CP**[**NU**] | --- **ϕ**⁴⁶**B** [2%]

ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καί^c τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις, **19** καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ **20** ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ ἐγγείρας αὐτὸν ἐκ τῶν^d νεκρῶν καὶ ἐκάθισεν^e ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, **21** ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος—καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. **22** Καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκεν κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, **23** ἣτις ἐστὶν τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ^f πάντα ἐν πᾶσιν πληρουμένου.

Our position in Christ

2 **1** Καὶ ὑμᾶς,^g ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν καὶ ταῖς ἁμαρτίαις,^h **2** ἐν αἷς ποτε περιπατήσατε, κατὰ τὸν Αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· **3** ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημεν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἤμενⁱ τέκνα φύσει^j ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί. **4** Ὁ δὲ Θεός—πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἦν ἠγάπησεν ἡμᾶς, **5** καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν—συνεζωοποίησεν τῷ Χριστῷ (χάρτι ἐστε σεσωσμένοι) **6** καὶ συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **7** ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσιν τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον^k τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν χρηστότητι ἐφ’ ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **8** Τῇ γὰρ χάριτι ἐστε σεσωσμένοι, διὰ τῆς^l πίστεως—καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον— **9** οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι. **10** Αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπι^m ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεὸς ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

Once far, now near in Christ

11 Διό, μνημονεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτεⁿ τὰ ἔθνη ἐν σαρκί—οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς (ἐν σαρκὶ χειροποιήτου)— **12** ὅτι ἦτε ἐν^o τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. **13** Νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ ποτε ὄντες μακρὰν ἐγγὺς ἐγενήθητε^p ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.

^c καὶ **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ** **Α**, **Β** [3%] NU

^d τῶν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [80%] RP, HF, CP | --- **κ** **Α**, **Β** [20%] OC, TR, NU

^e ἐκάθισεν **f**³⁵ (86%) RP, HF, OC, TR, CP | ἐκαθίσεν (4.3%) | καθίσας **ϕ**⁹² **Β** (5.1%) NU | καθίσας (1.3%) | καθίσας αὐτον **κ** **Α** (2.5%) | two other variants (0.6%)

^f τα *rell* | --- [5%] TR

^g ὑμᾶς *rell* | ἡμᾶς [10%]

^h ἁμαρτίας **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἡμῶν **ϕ**⁴⁶ **κ** **Β** [5%] NU | ἡ ἐαυτῶν **Α**

ⁱ ἤμεν **f**³⁵ **Α** [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ἡμεῖς **ϕ**⁴⁶ **κ** **Β** [2%] NU | one other reading

^j τέκνα φύσει *rell* | ~ 21 **Α** [9%] | 1 [1%]

^k τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον **f**³⁵ (95.8%) RP, HF, OC, TR, CP | τὸ ὑπερβάλλον πλοῦτος **ϕ**⁴⁶ **Α**, **Β** (2.7%) NU | omit whole verse or more **κ** (1.5%)

^l τῆς **f**³⁵ **Α** [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ** **Β** [4%] NU

^m ἐπι *rell* | ἐπ [30%]

ⁿ ὑμεῖς ποτε **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **κ** **Α**, **Β** [4%] NU | two other readings

^o ἐν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ** **Α**, **Β** [2%] NU

^p ἐγγὺς ἐγενήθητε **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 (**ϕ**⁴⁶) **κ** **Α**, **Β** [4%] NU

Two into one

14 Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα ἐν καὶ τὸ μεσότοιχον^q τοῦ φραγμοῦ λύσας, 15 τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασιν καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίση ἐν ἑαυτῷ^r εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον (ποιῶν εἰρήνην), 16 καὶ ἀποκαταλλάξῃ^s τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ (ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ). 17 Καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ἡμῖν,^t τοῖς μακρὰν καὶ^u τοῖς ἐγγύς, 18 ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα.

19 Ἄρα οὖν, οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ^v συμπολιταὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, 20 ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος^w ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.^x 21 ἐν ᾧ^y πᾶσα^z οἰκοδομὴ, συναρμολογουμένη, αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ. 22 ἐν ᾧ^a καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι.

The 'secret' revealed to Paul

3 1 Τούτου χάριν ἐγώ, Παῦλος, ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ^z ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν^a— 2 εἰ γε^b ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, 3 ὅτι^c κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνώρισέν^d μοι τὸ μυστήριον (καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, 4 πρὸς ὃ δύνασθε, ἀναγινώσκοντες, νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ), 5 ὃ^e ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνώρισθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν^f Πνεύματι.^g 6 εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ^h ἐν τῷ Χριστῷⁱ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, 7 οὗ ἐγενόμην^j διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὴν δοθεῖσάν^k μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

8 Ἐμοί, τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων^l ἁγίων, ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν^m τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτονⁿ τοῦ Χριστοῦ, 9 καὶ φωτίσαι πάντας^o τίς ἡ

^q μεσοτοιχον *rell* | μεσοτιχον [10%]

^r εαυτω **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | αὐτω **g**⁴⁶ **KA, B** [4%] NU

^s αποκαταλλαξη *rell* | αποκαταλλαξει [10%]

^t ἡμιν **f**⁵ [40%] | ὑμιν **g**⁴⁶ **KA, B** [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^u καὶ **f**⁵ (93.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 εἰρηνην **g**⁴⁶ **KA, B** (6.3%) NU | --- (0.3%)

^v ἀλλα **f**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 εσσε **KB** [1%] NU | ἀλλ εσσε A, C [3%] | 1 καὶ [1%]

^w οντος *rell* | οντως [10%]

^x αυτου ιησου χριστου **f**⁵ C [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 132 A, B [3%] NU | του 3 **K** [1%]

^y πασα **f**⁵ **KB** [95%] RP, HF, OC, CP, NU | 1 η A, C [5%] TR

^z ιησου **f**⁵ **g**⁴⁶ A, B (C) [97%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **K** [3%]

^a των εθνων *rell* | --- CP

^b ειγε *rell* | 1 καὶ CP

^c οτι **f**⁵ **KA, C** [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **g**⁴⁶ B [1%]

^d εγνωρισεν **f**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | εγνωρισθη **g**⁴⁶ **KA, B, C** [5%] NU

^e ο **f**⁵ **g**⁴⁶ **KA, B, C** [95%] RP, HF, OC, NU | 1 εν [5%] TR, CP

^f εν *rell* | --- CP

^g πνευματι **f**⁵ **g**⁴⁶ **KA, B, C** [85%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 αγιω [15%] CP

^h αυτου **f**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **g**⁴⁶ **KA, B, C** [3%] NU

ⁱ τω χριστω **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | 2 ιησου **g**⁴⁶ **KA, B, C** [4%] NU

^j εγενομην **f**⁵ C [96%] RP, HF, OC, TR, CP | εγενηθην **g**⁴⁶ **KA, B** [4%] NU

^k την δοθεισαν **f**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | της δοθεισης **g**⁴⁶ **KA, B, C, I** [5%] NU

^l παντων **f**⁵ **g**⁴⁶ **KA, B, C** [95%] RP, HF (CP) NU | 1 των [5%] OC, TR (CP omits αγιων.)

^m εν **f**⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **g**⁴⁶ **KA, B, C** [2%] NU

ⁿ τον ανεξιχνιαστον πλουτον **f**⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | το ανεξιχνιαστον πλουτος **g**⁴⁶ **KA, B, C** [2%] NU

^o παντα **f**⁵ **g**⁴⁶ B, C [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **KA** [1%]

οικονομία^p τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.^q **10** ἵνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, **11** κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων ἦν ἐποίησεν ἐν^r Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, **12** ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρρησίαν καὶ τὴν^s προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ. **13** Διὸ αἰτούμαι μὴ ἐκκακεῖν^t ἐν ταῖς θλίψεσίν μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶν δόξα ὑμῶν.

Prayer

14 Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,^u **15** ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, **16** ἵνα δόξη^v ὑμῖν, κατὰ τὸν πλοῦτον^w τῆς δόξης αὐτοῦ· δυναμίει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον· **17** κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι **18** ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι (σὺν πᾶσιν τοῖς ἀγίοις) τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ βάθος καὶ ὕψος·^x **19** γυνῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ—ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ Πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.

20 Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, **21** αὐτῷ ἢ δόξα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ^y ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Putting the theology into practice

Unity

4 **1** Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγώ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατήσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, **2** μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος,^z μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, **3** σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. **4** Ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεύμα (καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν),^a **5** εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, **6** εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.^b

Building up the body

7 Ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. **8** Διὸ λέγει, «Ἀναβὰς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ^c ἔδωκεν δόματα τοῖς ἀνθρώποις.» **9** (Τὸ δὲ ἀνέβη^d τί ἐστὶν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον^d εἰς τὰ κατώτερα μέρη^e τῆς γῆς; **10** Ὁ καταβάς αὐτὸς ἐστὶν καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.) **11** Καὶ αὐτὸς ἔδωκεν τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς

^p οικονομία **f**⁵ **ϕ**⁴⁶κA,B,C [90%] RP, HF, OC, TR, CP | κοινωνία [10%] TR

^q δια ἰησου χριστου **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C [4%] NU

^r ἐν **f**⁵ **κ** [98%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 τῷ **ϕ**⁴⁶A,B,C [2%] NU

^s τὴν **f**⁵ C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B [2%] NU

^t ἐκκακεῖν **f**⁵ C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐγκακεῖν (**ϕ**⁴⁶)κ(A,B) [2%] NU

^u τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ **f**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C [3%] NU

^v δόξη **f**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | δῶ **ϕ**⁴⁶κA,B,C [3%] NU

^w τὸν πλοῦτον **f**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | τὸ πλοῦτος **ϕ**⁴⁶κA,B,C [3%] NU

^x βάθος καὶ ὕψος **f**⁵ κA (93.9%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 321 **ϕ**⁴⁶B,C,I (5.8%) NU | two other variants (0.3%)

^y ἐκκλησία **f**⁵ B [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 καὶ **ϕ**⁴⁶κA,B,C [5%] NU

^z πραότητος **f**⁵ A [98%] RP, HF, OC, TR, CP | πραυτητος κB,C [2%] NU

^a ὑμῶν *rell* | ἡμῶν CP

^b ἡμῖν **f**⁵ [90%] RP, HF, OC, CP | ὑμῖν [5%] TR | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C [5%] NU

^c καὶ **f**⁵ B,C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶κA [3%] NU

^d πρῶτον **f**⁵ B (96.3%) RP, HF, OC, TR, CP | πρῶτερον (0.7%) | --- (**ϕ**⁴⁶)κA,C,I (3%) NU

^e μέρη **f**⁵ κA,B,C [99%] RP, HF, OC, TR, CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶ [1%]

δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, **12** πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, **13** μέχρι κατανήσομεν^f οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ· **14** ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδεῖαν^g τῆς πλάνης· **15** ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός·^h **16** ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα, συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους, τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖταιⁱ εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.

Put away the old, put on the new

17 Τοῦτο οὖν, λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ· μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, **18** ἐσκοτισμένοι^k τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, **19** οἵτινες, ἀπηληγότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. **20** Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν— **21** εἶγε αὐτὸν ἠκούσατε καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε (καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ)· **22** ἀποθέσθαι ὑμᾶς, κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον (τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης), **23** ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν, **24** καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.

Practical instruction

25 Διό, ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε^l ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμέν ἀλλήλων μέλη. **26** Ὁργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ^m παροργισμῷ ὑμῶν, **27** μηδὲⁿ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. **28** Ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν,^o ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι. **29** Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' ^p εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν, τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσιν. **30** Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. **31** Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. **32** Γίνεσθε δὲ^q εἰς ἀλλήλους χρηστοί, εὐσπλαγχοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ^r ἔχαρίσατο ὑμῖν.^s

^f κατανήσομεν **f**⁵ [50%] CP | κατανήσομεν **ϕ**⁴⁶κA,B,C [50%] RP,HF,OC,TR,NU

^g μεθοδεῖαν **f**⁵ C [80%] RP,HF,OC,TR,NU | μεθοδιαν κB [20%] CP | μεθοδίας A | one other reading

^h ὁ χριστός **f**⁵ [97%] RP,HF,OC,TR,CP | 2 κA,B,C [3%] NU | του χριστου **ϕ**⁴⁶

ⁱ ποιεῖται *rell* | ποιηται CP

^j λοιπα **f**⁵ (91.8%) RP,HF,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,I (5.3%) NU | part of a long omission (2.8%)

^k ἐσκοτισμενοι **f**⁵ [98%] RP,HF,OC,TR,CP | ἐσκοτωμενοι **ϕ**^{46,49}κA,B,I [2%] NU

^l λαλεῖτε *rell* | 1 την [10%]

^m το **f**⁵ [99%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁹κA,B [1%]

ⁿ μηδε **f**⁵ **ϕ**⁴⁶κA,B [85%] RP,HF,OC,CP,NU | μητε [15%] TR

^o το αγαθον ταῖς χερσιν **f**⁵ (71.7%) RP,HF,OC,TR | 123 ἰδιαις 4 (16%) CP | 12 εν 34 (2%) | ~ 3412 **ϕ**^{46,49}B,I (1.5%) | ~ 3 ἰδιαις 412 κA (7%) [NU] | 12 (0.8%) | four other variants (1%)

^p ἀλλ *rell* | ἀλλα B [1%] NU

^q δε **f**⁵ **ϕ**⁴⁹κA [96%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶B [3%] | ουν [1%]

^r θεος εν χριστω *rell* | χριστος [2%] CP

^s ὑμιν **f**⁵ **ϕ**⁴⁶κA [35%] TR,NU | ἡμιν **ϕ**⁴⁹B [65%] RP,HF,OC,CP

Walk in love

5 1 Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητά, **2** καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσίμην εὐωδίας. **3** Πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία¹ ἢ^u πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν (καθὼς πρέπει ἁγίους).^v **4** καὶ αἰσχροῦτης καὶ μωρολογίας ἢ εὐτραπείας (τὰ οὐκ ἀνήκοντα),^v ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. **5** Τοῦτο γάρ ἴστε^w γινώσκοντες ὅτι· πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης (ὅς^x ἐστὶν εἰδωλολάτρης), οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. **6** Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις, διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. **7** Μὴ οὖν γίνεσθε συμμετοχοὶ αὐτῶν **8**—ἴτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ.

Walk in light

Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε **9** (ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος^y ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ), **10** δοκιμάζοντες τί ἐστὶν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. **11** Καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγγετε. **12** (Τὰ γὰρ κρυφῆ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρὸν ἐστὶν καὶ λέγειν.) **13** Τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα, ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦνται, πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστὶν. **14** Διὸ λέγει· «Ἐγείραι,^z ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστὸς.»

Walk in wisdom

15 Βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς^a περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι ἀλλ' ὡς σοφοί, **16** ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν. **17** Διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες^b τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. **18** Καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστὶν ἄσωτία· ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, **19** λαλοῦντες ἑαυτοῖς^c ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ^d ὑμῶν τῷ Κυρίῳ· **20** εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, **21** ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Θεοῦ.^e

Relationships within the home

About wives

22 Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίῳι ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε,^f ὡς τῷ Κυρίῳ, **23** ὅτι^g ἀνὴρ ἐστὶν κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὡς καὶ ὁ Χριστὸς Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας—καὶ αὐτὸς ἐστὶν^h Σωτὴρ

¹ πᾶσα ἀκαθαρσία **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [3%] NU | 1 [1%]

^u ἢ *rell* | καὶ [10%]

^v τα οὐκ ἀνήκοντα **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | α 2 ἀνήκεν **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [3%] NU

^w ἴστε **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [30%] NU | εστε [70%] RP, HF, OC, TR, CP

^x ὅς **f**³⁵ A [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ο **ϕ**⁴⁶ **κ**B [4%] NU

^y πνεύματος **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ (94.2%) RP, HF, OC, TR, CP | φωτός **ϕ**⁴⁹ **κ**A, B, I (5.3%) NU | three other variants (0.5%)

^z ἐγείραι **f**³⁵ [80%] TR, CP | ἐγείρε **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [20%] RP, HF, OC, NU

^a πῶς ἀκριβῶς **f**³⁵ (A) [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **κ**B [3%] NU

^b συνιέντες **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | συνιετε **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [3%] NU | συνιόντες [1%]

^c εαυτοῖς **f**³⁵ **κ**A [98%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 εν **ϕ**⁴⁶ **B** [2%] [NU]

^d ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ **f**³⁵ (86.5%) RP, HF, OC, TR, CP | 234 (7.8%) | 134 **ϕ**⁴⁶ **κ**B (0.8%) NU | 12 ταις καρδίαις A (4.5%) | two other variants (0.3%)

^e θεου **f**³⁵ [70%] TR | χριστου **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [30%] RP, HF, OC, CP, NU | ἰησου χριστου [0.5%] | one other reading

^f ὑποτάσσεσθε **f**³⁵ (86.2%) RP, HF, OC, TR, CP | ὑποτάσσεσθαι (3.5%) | ὑποτάσσεσθωσαν **κ**A, I (9.1%) | ὑποτάσσεσθω (0.7%) | --- **ϕ**⁴⁶ **B** (alone) NU | one other variant (0.2%)

^g ὅτι **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [85%] RP, HF, CP, NU | 1 ο [15%] OC, TR (OC is in small print.)

^h καὶ αὐτός ἐστιν **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | 2 **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B, I, 048 [3%] NU

τοῦ σώματος. **24** Ἄλλ' ὅσπερ¹ ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτως καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις^k ἀνδράσιν ἐν παντί.

About husbands

25 Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν¹ καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, **26** ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, καθάρισας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος· ἐν ῥήματι, **27** ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν^m ἑαυτῷ—ἐνδοξον τὴν ἐκκλησίαν—μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾗ ἁγία καὶ ἄμωμος. **28** Οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρεςⁿ ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ. **29** Οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν· ἀλλὰ^o ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος^p τὴν Ἐκκλησίαν **30**—ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ.^q **31** «Ἄντι τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν^r πατέρα αὐτοῦ^s καὶ τὴν^t μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» **32** Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς^u τὴν Ἐκκλησίαν.

33 Πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἕνα^v ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτὸν, ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.

About children

6 **1** Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ,^w τοῦτο γάρ ἐστίν δίκαιον. **2** «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα»—ἥτις ἐστίν ἐντολὴ πρώτη^x ἐν ἐπαγγελίᾳ— **3** «ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς.» **4** Καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ'^y ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου.

About slaves and masters

5 Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα^z μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἀπλότητι τῆς^a καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ· **6** μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλίαν,^b ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ὡς δοῦλοι τοῦ^c Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς, **7** μετ' εὐνοίας

ⁱ ἀλλ *rell* | ἀλλα B [1%] NU

^j ὅσπερ *f*³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ὡς *KA* [3%] NU | ὅτι *Φ*⁴⁶ [1%] | --- B [1%]

^k ἰδίοις *f*³⁵ A [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- *Φ*⁴⁶ *KB* [2%] NU

^l ἑαυτῶν *f*³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- *KA, B, 048* [2%] NU | one other reading

^m αὐτὴν *f*³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | αὐτος *Φ*⁴⁶ *KA, B* [3%] NU

ⁿ ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες *f*³⁵ *κ* [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 καὶ 23 *Φ*⁴⁶ B [3%] [NU] | ~ καὶ 231 A, 048^v [2%]

^o ἀλλὰ *f*³⁵ A, B [60%] CP, NU | ἀλλ *κ* [40%] RP, HF, OC, TR

^p κυριος *f*³⁵ [80%] RP, HF, OC, TR, CP | χριστος *Φ*⁴⁶ *KA, B, 048* [20%] NU

^q ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ *f*³⁵ (93.3%) RP, HF, OC, TR, CP | 12345789 (2.5%) | 56789 (0.5%) | --- *Φ*⁴⁶ *KA, B, 048* (2.3%) NU | six other variants (1.3%) (The omission is a not very difficult case of homoioteleuton.)

^r τὸν *f*³⁵ *Φ*⁴⁶ *KA, 048* [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- B [1%]

^s αὐτοῦ *f*³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- *Φ*⁴⁶ *KB* [3%] NU

^t τὴν *f*³⁵ *Φ*⁴⁶ *KA, 048* [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- B [1%]

^u εἰς *f*³⁵ *Φ*⁴⁶ *KA* [85%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | --- B [15%]

^v καθ' ἕνα *rell* | καθένας *f*³⁵ (I include this for the record and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning I stay with the conventional spelling. Since the shift from τ to θ is caused by aspiration, there is no ambiguity).

^w ἐν κυρίῳ *f*³⁵ *Φ*⁴⁶ *KA, I'* [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- B [1%]

^x ἐντολὴ πρώτη *rell* | ~ 21 CP

^y ἀλλ *rell* | ἀλλα *KA, B* [2%] NU

^z κυρίοις κατὰ σάρκα *f*³⁵ *Φ*⁴⁶ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 231 *KA, B* [5%] NU

^a τῆς *f*³⁵ *Φ*⁴⁶ A, B [80%] RP, HF, OC, TR, NU | --- *κ* [20%] CP

^b ὀφθαλμοδουλίαν *f*³⁵ [40%] OC, NU | ὀφθαλμοδουλίαν *KA, B* [60%] RP, HF, TR, CP

^c τοῦ *f*³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- *KA, B* [5%] NU

δουλεύοντες,^d τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις, **8** εἰδότες ὅτι ὁ ἐάν τι ἕκαστος^e ποιῆσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομιεῖται^f παρὰ τοῦ^g Κυρίου, εἴτε δούλος εἴτε ἐλεύθερος.

9 Καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν^h ὁ Κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληγίαⁱ οὐκ ἔστιν παρ^j αὐτῶ.

Spiritual warfare

10 Τὸ λοιπόν,^k ἀδελφοί μου,^l ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. **11** Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. **12** Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος^m τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. **13** Διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστήναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι, στήναι.

14 Στῆτε οὖν, περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, **15** καὶ ὑποδησάμενοιⁿ τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης· **16** ἐπι^o πᾶσιν, ἀναλαμβάνοντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνησθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ^p πεπυρωμένα σβέσαι· **17** καί, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθαι^q καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶν ῥῆμα Θεοῦ· **18** διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν Πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο^r ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων— **19** καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ^s λόγος, ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου, **20** ὑπὲρ οὗ πρεσβεῦω ἐν ἀλύσει· ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.

Closing greetings

21 Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς^t τὰ κατ' ἐμέ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει^u Τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Κυρίῳ· **22** ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο· ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν καὶ παρακαλέση τὰς καρδίας ὑμῶν.

23 Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως, ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

^d δουλευοντες **f**³⁵ [70%] TR | 1 ως **KA,B** [30%] RP, HF, OC, CP, NU

^e ο εαν τι εκαστος **f**³⁵ [91%] RP, OC, TR, CP | 234 [4%] HF | ~ 412 A [4%] | ~ 423 B, NU | two other readings **K**

^f κομιεται **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | κομισεται **Φ**⁴⁶ **KA,B** [3%] NU

^g του **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA,B** [10%] NU

^h υμων αυτων **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR | ~ 2 και 1 **Φ**⁴⁶ **A,B** [4%] NU | ~ εαυτων και 1 **K** [1%] | 1 και 2 CP

ⁱ προσωποληγια *rell* | προσωποληγμια **KA,B** [2%] NU

^j παρ *rell* | εν [10%]

^k το λοιπον **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | του λοιπου **Φ**⁴⁶ **KA,B,I** [3%] NU

^l αδελφοι μου **f**³⁵ [88.8%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 (A) (7.9%) | --- **Φ**⁴⁶ **KB,I** (3.3%) NU

^m του αιωνος **f**³⁵ [97.2%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ **KA,B** (2.8%) NU

ⁿ υποδησαμενοι *rell* | υποδυσουμενοι [25%]

^o επι **f**³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | εν **Φ**⁴⁶ **KB** [3%] NU

^p τα **f**³⁵ **KA** [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **Φ**⁴⁶ **B** [1%]

^q δεξασθαι **f**³⁵ A [94%] RP, HF | δεξασθε **Φ**⁴⁶ **KB** [5%] OC, TR, CP, NU | --- [1%]

^r τουτο **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA,B** [3%] NU

^s μοι δοθη **f**³⁵ A, B [95%] RP, HF, OC, CP, NU | ~ 21 **K** | 1 δοθειη [5%] TR

^t ειδητε και υμεις **f**³⁵ B (83.4%) RP, HF, OC, TR, CP, NU | ιδητε 23 (4%) | ~ 231 I (9.3%) | ~ 23 ιδητε **KA** (1.7%) | 1 **Φ**⁴⁶ (0.8%) | five variants with ημεις (0.8%)

^u υμιν γνωρισει **f**³⁵ A [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **Φ**⁴⁶ **KB** [5%] NU

24 Ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν ἀφθαρσίᾳ. Ἀμήν.^{v,w}

^v αμην f³⁵ [97%] RP,HF,OC,TR,CP | --- Ɔ⁴⁶KA,B [3%] NU

^w The citation of f³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1617, 1637, 1725, 1732, 1761, 1855, 1864, 1865, 1892, 1897, 2080, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 928, 1864, 2554 and 2723 are ‘perfect’ representatives of f³⁵ in Ephesians, as they stand, as were the exemplars of another ten. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

Salutation

1 Παῦλος καὶ Τιμόθεος, δοῦλοι Ἰησοῦ Χριστοῦ,^x πᾶσιν τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις· **2** Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

How Paul prays for them

3 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ τῇ μνεΐα ὑμῶν· **4** πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος, **5** ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ^y πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ νῦν, **6** πεποιθῶς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελέσει ἄχρι^z ἡμέρας Ἰησοῦ Χριστοῦ·^a **7** καθὼς ἐστὶν δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἐν τε τοῖς δεσμοῖς μου καὶ ἐν^b τῇ ἀπολογία καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου συγκοινωνοῦς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας. **8** Μάρτυς γάρ μου ἐστίν^c ὁ Θεὸς ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις Ἰησοῦ Χριστοῦ.^d

9 Καὶ τοῦτο προσεύχομαι· ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει, **10** εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς^e καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, **11** πεπληρωμένοι καρπῶν^f δικαιοσύνης τῶν^g διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ.

News and instructions

By whatever means, Christ is preached

12 Γινώσκεις δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου, ἐλήλυθεν· **13** ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὄλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν· **14** καί, τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν, ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.^h **15** Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύσσουσιν· **16** οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν, οὐχ ἀγνώως, οἰόμενοι θλιῖν ἐπιφέρεινⁱ τοῖς

^x ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **KB** [3%] NU

^y ἀπο **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 τῆς **ϕ**⁴⁶ **KA, B** [3%] NU

^z ἀχρι **f**³⁵ [97%] HF, OC, TR, CP | ἀχρι **κ**(A)B [3%] RP, NU

^a ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ **KA** [65%] OC, TR | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **B** [35%] RP, HF, CP, NU

^b ἐν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **KB** [95%] RP, HF, OC, CP, NU | --- A [5%] TR

^c ἐστιν **f**³⁵ A [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **KB** [2%] NU

^d ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **KA, B** [4%] NU

^e εἰλικρινεῖς **f**³⁵ [30%] | εἰλικρινεῖς *rell* (If the first half of the word is presumed to derive from 'sunlight' or 'sun', the aspiration follows naturally.)

^f καρπῶν **f**³⁵ (66%) RP, HF, OC, TR, CP | καρπῶν **ϕ**⁴⁶ **KA, B, I, 048** (33.2%) NU | part of a large omission (0.8%) [homoioteleuton]

^g τῶν **f**³⁵ (70%) RP, HF, OC, TR, CP | τῶν **ϕ**⁴⁶ **KA, I, 048** (28%) NU | --- B (0.8%) | two other readings (0.3%) | part of a large omission (0.8%) [homoioteleuton]

^h τὸν λόγον λαλεῖν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ (73.7%) RP, HF, OC, TR, NU | ~ 312 (5%) | 12 τοῦ θεοῦ 3 **KA, B** (15.8%) | 1 τοῦ θεοῦ 23 (4%) (CP) | 123 τοῦ θεοῦ (0.3%) | 12 κυρίου 3 (0.3%) | four other readings (0.8%)

ⁱ ἐπιφέρειν **f**³⁵ (92.7%) RP, HF, OC, TR, CP | ἐγειρεῖν **KA, B** (4.8%) NU | ἐπεγειρεῖν (1.5%) | three other readings (0.5%) | part of a large omission (0.5%) [homoioteleuton]

δεσμοῖς μου, 17 οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι.¹ 18 Τί γάρ; Πλήν^k παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται, καὶ ἐν τούτῳ χαίρω—ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι.

To live is Christ, to die is gain

19 Οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν (διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ) 20 κατὰ τὴν караδοκίαν¹ καὶ ἐλπίδα μου ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυρθήσομαι ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ, ὡς πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου 21 —ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. 22 Εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἰρήσομαι οὐ γνωρίζω. 23 Συνέχομαι δὲ^m ἐκ τῶν δύο· τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι (πολλῶνⁿ μᾶλλον κρεῖσσον) 24 τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν^o τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον, δι' ὑμᾶς. 25 Καὶ τοῦτο πεπειθῶς, οἶδα ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ^p πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως, 26 ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοί, διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

27 Μόνον ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς εἴτε ἀπὸν ἀκούσω^q τὰ περὶ ὑμῶν ὅτι στήκετε ἐν ἐνὶ πνεύματι, μὲν ψυχῇ συναθροῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου, 28 καὶ μὴ πυρρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων· ἦτις αὐτοῖς μὲν ἐστίν^r ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν^s δὲ σωτηρίας, καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ. 29 Ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεῦν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, 30 τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἷον εἶδετε^t ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.

About having the mind of Christ

2 ¹ Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἴ τι^u σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοὶ, ² πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε,^v τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες. ³ Μηδὲν κατὰ^w

¹ ἐξ ἐριθείας τον χριστον καταγγελλουσιν ουχ αγνωσ οιομενοι θλιψιν επιφερειν τοις δεσμοις μου οι δε εξ αγαπης ειδοτες οτι εις απολογιαν του ευαγγελιου κειμαι f³⁵ (88.9%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 16-24, 14-15, 1-13 P⁴⁶ KA, B, 048 (9.6%) NU | two other readings (0.3%) | part of a large omission (1.2%) [homoioteleuton]

^k πλην f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 οτι P⁴⁶ KA, 048 [4%] NU | οτι B

¹ караδοκιαν f³⁵ [25%] | αποκαраδοκιαν KA, B [74%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | παραδοσιν [1%] (The longer form is so far found only in Romans 8:19, not in pre-NT literature, whereas the shorter form occurs in earlier Greek. If the longer form were original, would medieval monks [Soden's hypothesis] be likely to introduce an earlier form?)

^m δε f³⁵ P⁴⁶ KA, B [95%] RP, HF, OC, CP, NU | γαρ [5%] TR

ⁿ πολλῶ f³⁵ K [95%] RP, HF, TR, CP | 1 γαρ (P⁴⁶) A, B, C [4%] OC [NU] | ποσῶ [1%] (OC is in small print.)

^o εν f³⁵ P⁴⁶ B [90%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- KA, C [10%]

^p συμπαραμενω f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | παραμενω P⁴⁶ KA, B, C [3%] NU

^q ακουσω f³⁵ A, C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ακουω P⁴⁶ (K) B [3%] NU

^r αυτοις μεν εστιν f³⁵ (82.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 312 (9.6%) | ~ 31 KA, B, C (6.8%) NU | ~ 213 (0.3%) | two other readings (0.5%)

^s υμιν f³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | υμων KA, B [5%] NU | ημιν C [5%]

^t ειδετε f³⁵ P⁴⁶ KA, B, C [90%] RP, HF, OC, CP, NU | ιδετε [10%] TR

^u τι f³⁵ [35%] | τις P⁴⁶ KA, B, C [60%] RP, HF, OC, CP, NU | τινα [5%] TR

^v φρονητε *rell* | φρονειτε [10%]

^w κατὰ f³⁵ P⁴⁶ A [90%] RP, HF, OC, TR, CP | κατ KB, C [10%] NU

ἐριθειάν ἢ^x κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. **4** Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε,^y ἀλλὰ καί^z τὸ^a ἐτέρων ἕκαστος.^b

5 Τοῦτο γάρ^c φρονεῖσθω^d ἐν ὑμῖν ὁ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **6** ὅς, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, **7** ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. **8** Καὶ σχήματι εὔρεθεις ὡς ἄνθρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου—θανάτου δὲ σταυροῦ. **9** Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ^e ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, **10** ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη—ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων— **11** καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται^f ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς.

Act like children of God

12 Ὡστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε^g (μὴ ὡς^h ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον ἀλλὰⁱ νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου), μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε, **13** ὁ^j Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν, καὶ τὸ θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

14 Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν^k καὶ διαλογισμῶν, **15** ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα^l ἐν μέσῳ^m γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, **16** λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἔμοι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα. **17** Ἄλλ'ⁿ εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. **18** Τὸ δ'^o αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι.

About Timothy

19 Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα κάγῳ εὐψυχῶ γνοῦς τὰ περὶ ὑμῶν. **20** Οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει **21** (οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ^p Χριστοῦ Ἰησοῦ).^q **22** Τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἔμοι ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. **23** Τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι, ὡς ἂν ἀπιδῷ^r τὰ περὶ ἐμὲ ἐξαυτῆς. **24** Πέποιθα δὲ ἐν Κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.

^x ἢ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | μηδε κατα **KA, B, C** [3%] NU | μηδε **Φ**⁴⁶ [1%] | 1 κατα [1%] | one other reading

^y σκοπεῖτε **f**³⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | σκοπουντες **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [5%] NU | σκοπετω [2%]

^z καὶ **f**³⁵ **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- D [1%]

^a το **f**³⁵ [40%] CP | τα **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [45%] RP, HF, OC, TR, NU | των [15%]

^b ἕκαστος **f**³⁵ C [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἕκαστοι **Φ**⁴⁶**KA, B** [4%] NU | --- [1%]

^c γάρ **f**³⁵ **Φ**⁴⁶ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, C** [2%] NU | οὐν [1%]

^d φρονεῖσθω **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | φρονεῖτε **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [3%] NU

^e αὐτῷ **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 το **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [2%] NU

^f ἐξομολογήσεται **f**³⁵ **Φ**⁴⁶**KB** [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἐξομολογησεται A, C [20%]

^g ὑπηκούσατε *rell* | 1 μου CP

^h ὡς **f**³⁵ **Φ**⁴⁶**KA, C** [90%] RP, HF, OC, TR, NU | --- B [10%] CP

ⁱ ἀλλὰ *rell* | 1 καὶ CP

^j ο **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, C** [5%] NU

^k γογγυσμων **f**³⁵ **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [90%] RP, HF, OC, TR, NU | ορηγς [10%] CP

^l ἀμώμητα **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀμωμα **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [3%] NU

^m ἐν μέσῳ **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | μεσον **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [4%] NU

ⁿ ἀλλ. *rell* | ἀλλα A^x, B [1%] NU

^o δ **f**³⁵ A, C [97%] RP, HF, OC, TR | δε **Φ**⁴⁶**KB** [3%] CP, NU

^p τα **f**³⁵ **Φ**⁴⁶**KA, B, C** [60%] RP, HF, OC, CP, NU | 1 του [40%] TR

^q χριστου ιησου **f**³⁵ B [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **Φ**⁴⁶**KA, C** [3%] NU

^r απιδω **f**³⁵ C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | αφιδω **Φ**⁴⁶**KA, B** [3%] NU

About Eraphroditus

25 Ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην Ἐπαφρόδιτον, τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς· 26 ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς,^s καὶ ἀδημονῶν διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησεν. 27 Καὶ γὰρ ἠσθένησεν, παραπλήσιον θανάτῳ,^l ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν,^v οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπην^w σχῶ. 28 Σπουδαιοτέρως οὖν ἔπεμψα αὐτόν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν πάλιν χαρῆτε, καὶ γὰρ ἀλυπότερος^x ὤ. 29 Προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιοῦτους ἐντίμους ἔχετε, 30 ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ^y μέχρι θανάτου ἠγγισεν, παραβουλεύσάμενος^z τῇ ψυχῇ, ἵνα πληρώσῃ^a τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρὸς με^b λειτουργίας.

Paul's example

3 1 Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν Κυρίῳ. Τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ τὸ^c ἀσφαλές. 2 Βλέπετε τοὺς κύναις, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομὴν· 3 ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ Πνεύματι Θεοῦ^d λατρεύοντες καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες 4 (καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποιθήσιν καὶ^e ἐν σαρκί).

About Paul

Εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθένας ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον· 5 περιτομὴ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαμίν,^f Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων· κατὰ νόμον, Φαρισαῖος· 6 κατὰ ζῆλον,^g διώκων τὴν ἐκκλησίαν· κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος, ἄμεμπτος.

7 Ἄλλ' ἅτινα ἦν μοι^h κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. 8 Ἀλλὰ μὲν οὖνⁱ καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ^k τοῦ Κυρίου μου—δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθη (καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι),^l ἵνα Χριστὸν κερδήσω 9 καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει· 10 τοῦ γινῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν^m κοινωνίαν τῶνⁿ παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος^o

^s ὑμας **f**³⁵ (**Ⓢ**⁴⁶)(B) [75%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | 1 ἰδὲν **Ⓢ**A, C, I^v [25%]

^l θανάτῳ *rell* | θανατου B [10%] OC

^u ἀλλ' **f**³⁵ [80%] HF, OC, TR | ἀλλα **Ⓢ**A, B, C [20%] RP, CP, NU

^v αὐτον ἠλεησεν **f**³⁵ B [40%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **Ⓢ**A, B, C [5%] NU

^w λύπην **f**³⁵ **Ⓢ**A, B, C [90%] RP, HF, OC, CP, NU | λυπη [10%] TR

^x ἀλυπότερος *rell* | ἀλυπώτερος [15%]

^y του χριστου **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | 2 **Ⓢ**⁴⁶B [5%] NU | κυριου **Ⓢ**A [4%] | --- C [1%] | one other reading

^z παραβουλεύσαμενος **f**³⁵ C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | παραβουλεύσαμενος **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**A, B [3%] NU

^a πληρώσῃ **f**³⁵ B [40%] CP | αναπληρώσῃ **Ⓢ**⁴⁶A, C [55%] RP, HF, OC, TR, NU | αναπληρωσει **Ⓢ** [5%]

^b με *rell* | ἐμε **Ⓢ** [10%]

^c το **f**³⁵ A^v [40%] HF | --- **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**B, C [60%] RP, OC, TR, CP, NU

^d θεου **f**³⁵ **Ⓢ**A, B, C [95%] RP, HF, OC, CP, NU | θεω [5%] TR | --- **Ⓢ**⁴⁶

^e και *rell* | --- [10%]

^f βενιαμιν *rell* | βενιαμιν C [10%] | βενιαμειν **Ⓢ**A, B [5%]

^g ζηλον **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ζηλος **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**A, B, I [3%] NU

^h ἀλλ' **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀλλα B [2%] [NU] | --- **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**A [3%]

ⁱ ἦν μοι *rell* | ~ 21 B [10%]

^j ουν **f**³⁵ B [90%] RP, HF, CP | ουνγε **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**A [10%] OC, TR, NU

^k χριστου ιησου **f**³⁵ **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**(B) [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ 21 A [20%]

^l ειναι **f**³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Ⓢ**B [3%] NU

^m την **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**A, B [2%]

ⁿ των **f**³⁵ A [99%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **Ⓢ**⁴⁶**Ⓢ**B [1%]

^o συμμορφούμενος **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | συμμορφίζομενος (**Ⓢ**)A [2%] NU | συμμορφίζομενος B | συνμορφτειζομενος [1%] | --- **Ⓢ**⁴⁶ omits whole phrase

τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, **11** εἶ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν^p νεκρῶν **12** —οὐχ ὅτι ἦδη ἔλαβον ἢ ἦδη τετελειώμαι· διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω ἐφ’ ᾧ^q καὶ κατελήφθην^a ὑπὸ τοῦ^r Χριστοῦ Ἰησοῦ.^s

13 Ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐπῶ^t λογίζομαι κατελιφέναι, ἐν δέ· τὰ μὲν ὀπίσω^u ἐπιλανθανόμενος τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, **14** κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ^v τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Our citizenship is in Heaven

15 Ὅσοι οὖν τέλειοι τοῦτο φρονῶμεν, καὶ εἴ τι ἐτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει. **16** Πλήν, εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν.^w

17 Συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτως περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. **18** Πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν—οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίω λέγω—τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, **19** ὧν τὸ τέλος ἀπάλεια, ὧν ὁ^x θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν· οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. **20** Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ^y καὶ σωτήρα ἀπεκδεχόμεθα, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν· **21** ὃς μετασηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ^y σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ^z τὰ πάντα.

4 **1** Ὡστε, ἀδελφοί μου, ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτως στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοί.

Concluding considerations

To individuals

2 Εὐδοιαν^a παρακαλῶ καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ. **3** Ναί,^b ἐρωτῶ καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε,^c συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν Βίβλῳ Ζωῆς.

Filling the mind with good things

4 Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. **5** Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις· ὁ Κύριος ἐγγύς, **6** Μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ’ ἐν παντί, τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας,^d τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν Θεόν· **7** καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ

^p των f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | την εκ Ϝ⁴⁶NA, B [3%] NU | 1 εκ [1%]

^a κατεληφθην *rell* | κατεληφθην NA, B [2%] NU

^r του f³⁵ [80%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁴⁶NA, B, C [20%] NU

^s χριστου ιησου f³⁵ Ϝ⁴⁶NA [97%] RP, HF, OC, TR, [NU] | ~ 21 [1%] | 1 B [2%] | ~ κυριου 21 CP

^t ουπω f³⁵ Ϝ¹⁶NA [40%] OC, CP | ου Ϝ⁴⁶B [60%] RP, HF, TR, NU

^u οπισω *rell* | οπισθεν [10%]

^v επι f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | εις Ϝ^{16,46}NA, B, I [4%] NU

^w κανονι το αυτο φρονειν f³⁵ (91%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2314 (6.3%) | 234 (1%) | --- Ϝ^{16,46}NA, B, I^r (1.7%) NU (Some 7% invert the order of στοιχειν and φρονειν.)

^x ο *rell* | --- CP

^y εις το γενεσθαι αυτο f³⁵ (90.2%) RP, HF, OC, TR, CP | 123 αυτω (3.2%) | 123 αυτον (3.2%) | 123 (0.8%) | --- NA, B (2.5%) NU | one other reading (0.2%)

^z εαντω f³⁵ [80%] RP, HF, TR, CP | αυτω NA, B [20%] OC, NU

^a ευοδιαν f³⁵ NA, B [90%] RP, HF, OC, CP, NU | ευωδιαν [10%] TR

^b ναι f³⁵ Ϝ⁴⁶NA, B [95%] RP, HF, OC, CP, NU | και [5%] TR

^c συζυγε γνησιε f³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 (Ϝ⁴⁶)NA, B [10%] NU

^d ευχαριστιας *rell* | ευχαριστειας [20%]

Θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

8 Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλή, ὅσα εὐφρημα—εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος—ταῦτα λογίζεσθε. 9 Ἄ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε^ε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

Thanks for material support

10 Ἐχάρην δὲ ἐν Κυρίῳ μεγάλως ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε,^ε ἠκαιρεῖσθε δέ. 11 Οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω, ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι αὐτάρκης εἶναι. 12 Οἶδα καὶ^ε ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν μεμύημα καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι. 13 Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ.^ε 14 Πλήν^ε καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῆ θλίψει.

15 Οἶδατε δὲ^ε καὶ ὑμεῖς, Φιλιππησίου, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως^ε εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι. 16 Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη, καὶ ἅπαξ καὶ δίς, εἰς τὴν χρεῖαν μοι ἐπέμψατε. 17 Οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ'^ε ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν. 18 Ἀπέχω δὲ πάντα καὶ περισσεύω· πεπλήρωμαι, δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὁσμήν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. 19 Ὁ δὲ Θεὸς μου πληρώσει^ε πᾶσαν χρεῖαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλοῦτον^ε αὐτοῦ ἐν δόξῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

20 Τῷ δὲ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Sign-off

21 Ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοί ἀδελφοί. 22 Ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας.

23 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου,^ε Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ πάντων^ε ὑμῶν. Ἀμήν.^ε

^ε εἶδετε f³⁵ NA,B [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἴδετε [30%]

^ε εφρονεῖτε *rell* | φρονεῖτε CP

^ε καὶ f³⁵ P⁴⁶ NA,B [85%] RP, HF, OC, CP, NU | δε [15%] TR

^ε χριστῷ f³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- NA, B, I [2%] NU

^ε πλην f³⁵ NA, B [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | 1 καὶ ὑμεῖς [10%]

^ε δε *rell* | --- P⁴⁶ [2%] CP

^ε ληψεως *rell* | λημψεως NA, B [2%] NU

^ε ἀλλ *rell* | ἀλλα A, B [1%] NU

^ε πληρώσει *rell* | πληρωσαι [15%]

^ε τον πλουτον f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | το πλουτος P⁴⁶ NA, B [2%] NU | του πλουτος [1%]

^ε κυριου f³⁵ NA, B [85%] RP, HF, OC, CP, NU | 1 ἡμων P⁴⁶ [15%] TR

^ε παντων f³⁵ (90.9%) RP, HF, OC, TR, CP | του πνευματος P⁴⁶ NA, B (9.1%) NU

^ε αμην f³⁵ P⁴⁶ NA [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- B [2%] NU

^ε The citation of f³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2352, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 35, 1072, 1864, 1865 and 2554 are 'perfect' representatives of f³⁵ in Philippians, as they stand, as were the exemplars of another ten. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where

---

possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 1\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 3\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 15\%$. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ

Salutation

1 Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ^s διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, **2** τοῖς ἐν Κολοσσαῖς^t ἀγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.^u

Building rapport

3 Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ καὶ Ἰ Πατρὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντοτε περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι **4** (ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τὴν^w εἰς πάντας τοὺς ἀγίους), **5** διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας **6** (τοῦ εὐαγγελίου τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, καὶ^x ἔστιν καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον^y καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ), **7** καθὼς καὶ^z ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφρᾶ, τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστιν πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν^a διάκονος τοῦ Χριστοῦ, **8** ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι.

Christ preeminent

Walk worthily of the Lord

9 Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ, **10** περιπατῆσαι ὑμᾶς^b ἀξίως τοῦ Κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν,^c ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν^d τοῦ Θεοῦ· **11** ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν· **12** μετὰ χαρᾶς εὐχαριστοῦντες τῷ^e Πατρὶ τῷ ἰκανώσαντι ἡμᾶς^f εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτί· **13** ὅς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτίου καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, **14** ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ,^g τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν.

^s ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [5%] NU

^t κολοσσαῖς **f**³⁵ **κ**B [60%] CP, NU | κολασσαῖς (**ϕ**⁴⁶ A) I [40%] RP, HF, OC, TR

^u καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ **κ**A, C, I [80%] RP, HF, OC, TR, CP | --- B [20%] NU

^v καὶ **f**³⁵ **κ**A, I [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- B, C [2%] NU

^w τὴν **f**³⁵ (86.7%) RP, HF, OC, TR, CP | ἢν εχετε **κ**A, C (11.4%) NU | ἢν εχεται (1.2%) | --- B (0.7%)

^x καὶ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B, C [5%] NU

^y καὶ αὐξανόμενον **f**³⁵ **κ**A, B, C (48%) RP, HF, OC, CP, NU | --- (52%) TR (The omission could be an easy case of homoioteleuton.)

^z καὶ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR | --- **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B, C [5%] CP, NU

^a ὑμῶν **f**³⁵ C [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἡμῶν **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B [10%]

^b ὑμᾶς **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B, C [5%] NU

^c ἀρεσκίαν *rell* | ἀρεσκίαν **κ**A, C [15%]

^d εἰς τὴν ἐπίγνωσιν **f**³⁵ (90.5%) RP, HF, OC, TR, CP | τὴ ἐπίγνωσει **ϕ**⁴⁶ **κ**A, B, C, I (4.6%) NU | ἐν τὴ ἐπίγνωσει (4.1%) | three other readings (0.7%)

^e τῷ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ A, B, C [65%] RP, HF, TR, NU | 1 θεῷ καὶ [30%] OC, CP | 1 θεῷ **κ** [5%] (OC has small print.)

^f ἡμᾶς **f**³⁵ A, C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ὑμᾶς **κ**B [3%] NU (The context is inclusive—first person.)

^g διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ **f**³⁵ [60%] TR | --- **κ**A, B, C [40%] RP, HF, OC, CP, NU (The omission was presumably deliberate—one wonders why.)

The supremacy of Christ described

15 Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης^h κτίσεως, 16 ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα—τὰⁱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ^j ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι—τὰ πάντα δι’ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· 17 καὶ αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν. 18 Καί, αὐτός ἐστιν ἡ^k κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας· ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων, 19 ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησεν^l πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι 20 καὶ δι’ αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ^m πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ—δι’ αὐτοῦ,ⁿ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐπὶ^o τοῖς οὐρανοῖς.

The truth applied

21 Καὶ ὑμᾶς (ποτὲ ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς) 22 νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ,^p παραστήσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ— 23 εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἐδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου, οὗ ἠκούσατε τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ^q κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, οὗ ἐγενόμην ἐγώ, Παῦλος, διάκονος.

What Paul does and why he does it

Present everyone perfect in Christ

24 Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασίν μου^r ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου, ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ^s ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, 25 ἧς ἐγενόμην ἐγώ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεισάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, 26 τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ^t δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· 27 οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ^u πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ^v μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς^w ἐστὶν Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης· 28 ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον^x ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον^y

^h πάσης *rell* | 1 τῆς [10%]

ⁱ τα *f*³⁵ A,C [97%] RP,HF,OC,TR,CP | --- *g*⁴⁶KB [3%] NU

^j τα *f*³⁵ A,C [97%] RP,HF,OC,TR,CP | --- *g*⁴⁶KB [3%] NU

^k ἡ *rell* | --- [2%] CP

^l εὐδοκησεν *rell* | ηὐδοκησεν A [15%]

^m τα *rell* | --- CP

ⁿ δι αὐτοῦ *f*³⁵ *g*⁴⁶KA,C,048 [80%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- B,I [20%] (The omission of the emphatic repetition is surely inferior.)

^o ἐπι *f*³⁵ [50%] RP,HF,CP | ἐν KA,B,C [50%] OC,TR,NU (The change to ‘in’ may have been unthinking, but is clearly inferior—beings and things that are an inherent part of Heaven don’t need ‘reconciling’.)

^p αὐτοῦ *f*³⁵ KA [40%] | --- *g*⁴⁶B,C,I [60%] RP,HF,OC,TR,CP,NU

^q τῇ *f*³⁵ [95%] RP,HF,OC,TR,CP | --- *g*⁴⁶KA,B,C [5%] NU

^r μου *f*³⁵ [55%] OC,TR | --- KA,B,C [45%] RP,HF,CP,NU (OC has small print.)

^s ο *rell* | ος C [10%]

^t νυνὶ *f*³⁵ A [90%] RP,HF,OC,TR,CP | νῦν KB,C [10%] NU

^u τις ο *f*³⁵ KC [40%] OC,TR | τι το *g*⁴⁶A,B [60%] RP,HF,CP,NU (In the context the masculine gender is correct—*g*⁴⁶A,B [4%] NU are consistent in that they go on to read ὁ ἐστὶν Χριστός, but not the [56%] RP,HF,CP.)

^v του *rell* | --- CP

^w ος *f*³⁵ KC,I [96%] RP,HF,OC,TR,CP | ο *g*⁴⁶A,B [4%] NU

^x παντα ἀνθρωπον *rell* | --- [10%] CP

^y παντα ἀνθρωπον *f*³⁵ KA,B,C [90%] RP,HF,OC,TR,CP,NU | --- [10%]

τέλειον^z ἐν Χριστῷ·^a 29 εἰς ὃ καὶ κοπιῶ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

A wealth of confident understanding

2 1 Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ^b ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ,^c καὶ ὅσοι οὐχ ἐωράκασιν^d τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί, 2 ἵνα παρακληθῶσιν αἰ καρδία αὐτῶν, συμβιβασθέντων^e ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰς πάντα πλουτῶν^f τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τοῦ^g Χριστοῦ, 3 ἐν ᾧ εἰσιν πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς^h γνώσεως ἀπόκρυφοι.

4 Τοῦτο δὲⁱ λέγω ἵνα μὴ τις^j ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ.^k 5 Εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν.

Christian responsibility

6 Ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστόν, Ἰησοῦν τὸν Κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, 7 ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ^l πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ^m ἐν εὐχαριστίᾳ.

Christ vs 'the world'

8 Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. 9 Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ Πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, 10 καὶ ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας· 11 ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε, περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶνⁿ τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, 12 συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι·^o ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν^p νεκρῶν.

13 Καὶ ὑμᾶς, νεκροὺς ὄντας^q τοῖς παραπτώμασιν καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ὑμῶν—συνεζωοποίησεν ὑμᾶς^r σὺν αὐτῷ· χαρισάμενος ἡμῖν^s πάντα τὰ παραπτώματα· 14 ἐξάλειψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον (τοῖς δόγμασιν) ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ

^z τελειον *rell* | --- CP

^a χριστω **f**³⁵ **g**⁴⁶ **KA,B,C** [40%] NU | 1 ἰησου [60%] RP, HF, OC, TR, CP

^b περὶ **f**³⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | υπερ **g**⁴⁶ **KA,B,C** [7%] NU

^c λαοδικεια *rell* | λαοδικια **KA,B,C** [10%]

^d εωρακασιν **f**³⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP | εορακασιν [10%] | εωρακαν A, B [2%] | εορακαν **g**⁴⁶ **NC** [3%] NU

^e συμβιβασθεντων **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | συμβιβασθεντες (**g**⁴⁶) **KA,B(C)** [4%] NU | συμβιβασθωσιν [1%]

^f παντα πλουτων **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | παν πλουτος **g**⁴⁶ **KB** [3%] NU | παν το πλουτος A, C [2%]

^g και πατρος και του **f**³⁵ (79.6%) RP, HF, OC, TR, CP | 124 (12.9%) | 234 (1.8%) | 123 (0.7%) | 24 A, C (0.7%) | 23 (0.2%) | 2 **K**, 048 (0.3%) | --- **g**⁴⁶ **B** (3%) NU | five other readings (0.8%)

^h της **f**³⁵ A [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **g**⁴⁶ **NB,C** [5%] NU

ⁱ δε **f**³⁵ C, 048 [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B** [5%] NU

^j μη τις **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | μηδεις **KA,B,C**, 048 [5%] NU

^k πιθανολογια *rell* | πειθανολογια [2%] CP

^l εν τη **f**³⁵ **K** [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 A, C, I [2%] | 2 B [3%] NU

^m εν αυτη **f**³⁵ B, 048^v [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA,C,I** [4%] NU | 1 αυτω D [1%]

ⁿ των αμαρτιων **f**³⁵ (92.5%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **g**⁴⁶ **KA,B,C** (7%) NU | omit longer stretches (0.5%) (Would not 'the body of the flesh', the reading of NU, be something of a tautology?)

^o βαπτισματι **f**³⁵ **KA,C** [95%] RP, HF, OC, TR, CP | βαπτισμο **g**⁴⁶ **B** [2%] NU

^p των **f**³⁵ B [70%] RP, HF, OC, TR | --- **g**⁴⁶ **KA,C** [30%] CP, NU

^q οντας **f**³⁵ **KB** [45%] | 1 εν **g**⁴⁶ A, C, 048 [55%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] (OC is in small print.)

^r υμας **f**³⁵ **KA,C** [65%] RP, HF, OC, CP, NU | ημας **g**⁴⁶ **B** [20%] | --- [15%] TR

^s ημιν **f**³⁵ **KA,B,C** [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | υμιν [30%] (some TRs)

ἦρκεν¹ ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· **15** ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

Don't be disqualified!

16 Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νοουμηνίας^ν ἢ σαββάτων, **17** ἃ ἔστιν σκιά τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα^ω Χριστοῦ. **18** Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω, θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκευίᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἐώρακεν^χ ἐμβατεύων, εἰκὴ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοῦς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, **19** καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα, διὰ τῶν ἁφῶν^ν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὐξῆσει τὴν αὐξήσιν τοῦ Θεοῦ.

20 Εἰ οὖν ἀπεθάνετε^z σὺν^α Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί, ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ, δογματίζεσθε **21** —«Μὴ ἄψη, μηδε^β γεύση, μηδὲ θίγης» **22** (ἃ ἔστιν πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει) κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων; **23** Ἄτινά ἐστιν λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκευίᾳ^ς καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ^δ ἀφειδίᾳ^ς σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινὶ πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

Things above vs things below

3 **1** Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθημένος· **2** τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, **3** ἀπεθάνετε γὰρ καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ^φ Θεῷ. **4** Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν,^ς τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.

5 Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν^h τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία·¹ **6** δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας,² **7** ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιπατήσατέ ποτε ὅτε ἐζήτε ἐν αὐτοῖς.^k **8** Νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα—ὀργὴν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν—ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. **9** Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ **10** καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, **11** ὅπου οὐκ ἐνὶ Ἑλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν Χριστός.

¹ ἦρκεν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C [60%] RP,HF,TR,NU | ἦρεν [40%] OC,CP

² ἡ **f**³⁵ **κ**A,C,I [98%] RP,HF,OC,TR,CP | καὶ **ϕ**⁴⁶ **B** [2%] NU

^ν νοουμηνίας *rell* | νεομηνίας **B** [2%] NU

^ω σῶμα **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [95%] RP,HF,OC,CP | **1** του **κ**A,B,C [5%] TR,NU

^χ μὴ ἐώρακεν **f**³⁵ (83.5%) RP,HF,OC,TR,CP | **1** ἐώρακεν **C** (12.3%) | **1** ἐώρακαμεν (1.7%) | **1** ἐώρακος (0.5%) |

1 ἐώρακατε (0.2%) | οὐκ **2** (0.3%) | **2** **ϕ**⁴⁶ **A** (0.5%) | ἐώρακεν **κ**B,I (1%) NU

^ν ἁφῶν *rell* | ἁφῶν [25%]

^z οὐν ἀπεθάνετε **f**³⁵ [80%] OC,TR | ~ **21** (**8**) [5%] | **2** **A,B,C** [15%] RP,HF,CP,NU

^α σὺν **f**³⁵ **κ**A,B,C [95%] RP,HF,CP,NU | **1** τῷ [5%] OC,TR

^β μηδε **f**³⁵ **κ**A,B,C [90%] RP,HF,OC,TR,NU | μὴ [10%] CP (Twice.)

^ς ἐθελοθρησκεία *rell* | ἐθελοθρησκεία **κ**C [10%] OC,NU

^δ καὶ **f**³⁵ **κ**A,C [98%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶ **B** [2%]

^ε ἀφειδία *rell* | ἀφειδία [10%]

^φ τῷ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C [80%] RP,HF,OC,TR,CP,NU | --- [20%]

^ς ἡμῶν **f**³⁵ **B** [90%] RP,HF,OC,TR,CP | ὑμῶν **ϕ**⁴⁶ **κ**C [10%] NU

^h ὑμῶν **f**³⁵ **A** [95%] RP,HF,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ**B,C [5%] NU

¹ εἰδωλολατρία **f**³⁵ (**C**) [55%] OC,NU | εἰδωλολατρία **κ**A,B [45%] RP,HF,TR,CP

² ἐπι τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας **f**³⁵ **κ**A(C)I [99%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶ **B** [1%]

^κ αὐτοῖς **f**³⁵ 048 [97%] RP,HF,OC,TR,CP | τουτοῖς **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C,I [3%] NU

¹ τα **f**³⁵ **B** [98%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- **κ**A,C [2%]

Relationships among believers

12 Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἡγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ,^m χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα,ⁿ μακροθυμίαν· 13 ἀνεχόμενοι ἀλλήλων καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἔαν τις πρὸς τινὰ ἔχη^o μομφήν—καθὼς καὶ ὁ Χριστός^p ἔχαρίσατο ὑμῖν,^q οὕτως καὶ ὑμεῖς· 14 ἐπὶ πᾶσιν δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἣτις^r ἐστὶν σύνδεσμος τῆς τελειότητος.

15 Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ^s βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἐνὶ σώματι· καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε.

16 Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ^t ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτούς, ψαλμοῖς καὶ^u ὕμνοις καὶ^v ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν^w χάριτι ἄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ^x ὑμῶν τῷ Κυρίῳ.^y

17 Καὶ πᾶν ὃ τι^z ἂν^a ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν^b ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι^c Κυρίου Ἰησοῦ, ἐυχαιριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ^d Πατρὶ δι' αὐτοῦ.

Household relationships

18 Αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἰδίοις^e ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν Κυρίῳ.

19 Οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς.

20 Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν κατὰ πάντα, τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον^f ἐν^g Κυρίῳ.

21 Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε^h τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἄθυμῶσιν.

22 Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλίαιςⁱ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ, φοβούμενοι τὸν Θεόν.^j

23 Καὶ πᾶν ὃ τι^k ἐὰν^l ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις,

^m οἰκτιρμου **f**⁵⁵ **NA,B,C** [80%] **RP,HF,OC,CP,NU** | οἰκτιρμων [20%] **TR**

ⁿ πραωτητα **f**⁵⁵ [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | πρρωτητα **NA,B,C** [3%] **NU**

^o εχη *rell* | εχει [10%] **CP** | εχητε [2%]

^p χριστος **f**⁵⁵ **C** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | κυριος **g**⁴⁶ **A,B,I** [2%] **NU** | θεος **κ** [1%]

^q υμιν **f**⁵⁵ **NA,B** [90%] **RP,HF,OC,TR,NU** | ημιν [10%] **CP** | ημας **C**

^r ητις **f**⁵⁵ [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ο **A,B,C,048** [2%] **NU** | ος **κ** [1%]

^s θεου **f**⁵⁵ (95.2%) **RP,HF,OC,TR,CP** | χριστου **NA,B,C,I** (4.8%) **NU**

^t χριστου *rell* | θεου **A,C** [9%] | κυριου **κ,I** [1%]

^u και **f**⁵⁵ **A,I** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- **NB,C** [3%] **NU**

^v και **f**⁵⁵ **A,I** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- **NB,C** [3%] **NU**

^w εν **f**⁵⁵ **NA,C** [95%] **RP,HF,OC,TR,CP** | 1 τη **g**⁴⁶ **B** [3%] [**NU**] | --- [2%]

^x τη καρδια **f**⁵⁵ [95%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ταις καρδιας **g**⁴⁶ **NA,B,C** [5%] **NU**

^y κυριου **f**⁵⁵ [96%] **RP,HF,OC,TR,CP** | θεου **g**⁴⁶ **NA,B,C** [4%] **NU**

^z ο τι **f**⁵⁵ **NA,B,C** [80%] **RP,HF,OC,TR,NU** | οτι [20%] **CP**

^a αν **f**⁵⁵ **NA,C** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | εαν **g**⁴⁶ **B** [3%] **NU**

^b εν *rell* | --- [10%]

^c ονοματι *rell* | 1 του [10%]

^d και **f**⁵⁵ [98%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- **g**⁴⁶ **NA,B,C** [2%] **NU**

^e ιδιοις **f**⁵⁵ [80%] **RP,HF,TR** | --- **NA,B,C** [19%] **OC,CP,NU** | υμων after ανδρασιν [1%]

^f εστιν ευαρεστον **f**⁵⁵ [95%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ~ 21 **NA,B,C** [5%] **NU**

^g εν **f**⁵⁵ **NA,B,C** [79%] **RP,HF,CP,NU** | τω [20%] **OC,TR** | --- [1%]

^h ερεθιζετε **f**⁵⁵ **g**⁴⁶ **B** (79.5%) **RP,HF,OC,TR,CP,NU** | παροργιζετε (**κ**)**A(C)** (19.8%) | four other readings (0.7%)

ⁱ οφθαλμοδουλαις **f**⁵⁵ **κC** [40%] **OC** | οφθαλμοδουλειαις [43%] **RP,HF,TR,CP** | οφθαλμοδουλια [10%] **NU** | οφθαλμοδουλεια **g**⁴⁶ **A,B** [5%] | οφθαλμοδουλειαι [2%]

^j θεον **f**⁵⁵ **g**⁴⁶ [90%] **RP,HF,OC,TR,CP** | κυριον **NA,B,C,048** [10%] **NU**

^k και παν ο τι **f**⁵⁵ (79.3%) **RP,HF,OC,TR,CP** | 123 (10.4%) | 234 (1.3%) | 134 (0.5%) | 23 (2.2%) | 12 οτε (0.8%) | 3 **g**⁴⁶ **NA,B,C** (4.7%) **NU** | four other readings (0.8%) (Perhaps some 20.C evidently have οτι instead of ο τι.)

^l εαν **f**⁵⁵ **NA,B,C** (79.9%) **RP,HF,OC,TR,CP,NU** | αν **g**⁴⁶ (19.1%) | --- (1%)

24 εἰδότες ὅτι^m ἀπὸ Κυρίου λήψεσθεⁿ τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ^o Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε. 25 (Ὁ δὲ^p ἀδικῶν κομίζεται^q ὁ ἠδίκησεν, καὶ οὐκ ἔστιν προσωποληψία.)^r

4 1 Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε,^s εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς.^t

Redeem the time

2 Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ, 3 προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ^u ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου, λαλήσῃαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ (δι^v ὃ^v καὶ δέδεμαι), 4 ἵνα φανερώσω αὐτό, ὡς δεῖ με λαλήσαι. 5 Ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. 6 Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

Concluding remarks

7 Τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν Κυρίῳ, 8 ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶ^w τὰ περὶ ὑμῶν^x καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν, 9 σὺν Ὀνησίμῳ, τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν γνωριοῦσιν^y τὰ ὧδε.^z

10 Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος, ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ Μάρκος ὁ ἀνεπιὸς Βαρνάβας (περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς· ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς δέξασθε αὐτόν), 11 καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰουστός, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς οὗτοι μόνονι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία.

12 Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς, ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος Χριστοῦ,^a πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στητῇ^b τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι^c ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ. 13 Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν^d ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει.

14 Ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς, ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός, καὶ Δημᾶς. 15 Ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ^e ἀδελφούς, καὶ Νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ^f ἐκκλησίαν.

^m ὅτι *rell* | --- CP

ⁿ λήψεσθε **F**⁵ **Φ**^{46(A)} [80%] RP, HF | ἀπολήψεσθε (NB, C^v) [20%] OC, TR (NU) | ἀπολήψεσθαι CP | one other variant

^o γὰρ **F**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶ KA, B, C [5%] NU

^p δε **F**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | γὰρ KA, B, C [5%] NU

^q κομίζεται **F**⁵ KA, C [95%] RP, HF, OC, TR, CP | κομίζεται B [5%] NU

^r προσωποληψία *rell* | προσωποληψία KA, B, C [5%] NU

^s παρέχεσθε **F**⁵ KA, B [80%] RP, HF, OC, TR, NU | παρέχετε C [18%] CP | παρεσχεσθε [2%]

^t ουρανοῖς **F**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ουρανοῦ KA, B, C, I [3%] NU

^u ανοίξῃ *rell* | 1 καὶ CP

^v δι ὃ *rell* | διο [20%]

^w γνῶ **F**⁵ **Φ**^{46C} (87.6%) RP, HF, OC, TR, CP | γνωτε KA, B, 048 (10.9%) NU | γνωται (1%) | --- (0.5%)

^x ὑμῶν **F**⁵ **Φ**^{46NC} (88.1%) RP, HF, OC, TR, CP | ημων A, B, 048 (11.4%) NU | --- (0.5%)

^y γνωρισουσιν **F**⁵ KA, C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | γνωρισουσιν **Φ**^{46B} [3%] NU

^z ὧδε *rell* | ὄδε **F**⁵ [40%] (I include this information for the record, and so as not to lose sight of it; since there is no contrast in meaning here, and I am not aware that the Autographs contained ‘breathing’ marks, I stay with the conventional spelling. However, it may be noted that the difference between ὧδε and ὄδε would be indistinct in most MSS; the simple expedient reflected in **F**⁵ resolves the ambiguity.)

^a χριστου **F**⁵ **Φ**⁴⁶ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ησου KA, B, I [4%] [NU] | ησου 1 C [1%]

^b στητε **F**⁵ A, C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | σταθητε NB [1%] NU | ητε I [2%]

^c πεπληρωμενοι **F**⁵ **Φ**⁴⁶ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | πεπληροφορημενοι KA, B, C [3%] NU

^d ζηλον πολυν **F**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2 πονον KA, B, C [4%] NU | four other readings [1%]

^e λαοδικεια *rell* | λαοδικια KA, C [10%]

^f αυτου **F**⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | αυτων KA, C [6%] | αυτης B [1%] NU | --- [1%]

16 Καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῶν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων^ε ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε.

17 Καὶ εἶπατε Ἀρχίππῳ, «Βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.»

Sign-off

18 Ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ· Παύλου. Μνημονεύετε μου τῶν δεσμῶν. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.^{h,i}

^ε λαοδικεων f³⁵ B [85%] HF,OC,TR,NU | λαοδικαιων NA,C [15%] RP,CP

^h αμην f³⁵ [95%] RP,HF,OC,TR,CP | --- NA,B,C,048 [5%] NU

ⁱ The citation of f³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2352, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 18, 444, 1732, 1864, 2554 and 2723 are 'perfect' representatives of f³⁵ in Colossians, as they stand, as were the exemplars of another eight. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α΄

Opening considerations

Greeting

1 Παῦλος και Σιλουανὸς και Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ Πατρὶ και Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· Χάρις ὑμῖν και εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν και Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.^j

The Thessalonians are praised

2 Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, μνειάν ὑμῶν^k ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, **3** ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως και τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης και τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ και Πατρὸς ἡμῶν, **4** εἰδότες, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ὑπὸ^l Θεοῦ, τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν.

They became examples

5 Ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ και ἐν δυνάμει και ἐν^m Πνεύματι Ἁγίῳ και ἐνⁿ πληροφορίᾳ πολλῇ (καθὼς οἶδατε οἷοι ἐγενήθημεν ἐν^o ὑμῖν δι' ὑμᾶς). **6** Και ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε και τοῦ Κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ μετὰ χαρᾶς Πνεύματος Ἁγίου, **7** ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους^p πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ και^q Ἀχαΐᾳ. **8** Ἄφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ και ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ ἀλλὰ και^s ἐν παντὶ τόπῳ—ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελέλυθεν, ὥστε μὴ χρειαν ἡμᾶς ἔχειν^t λαλεῖν τι.

Their hope

9 Αὐτοὶ γὰρ περὶ ὑμῶν^u ἀπαγγέλλουσιν^v ὅποιαν εἴσοδον ἔσχομεν^w πρὸς ὑμᾶς, και πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων δουλεύειν Θεῷ ζῶντι και ἀληθινῷ, **10** και ἀναμένειν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν (ὃν ἠγειρεν ἐκ τῶν^x νεκρῶν)—Ἰησοῦν, τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ^y τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης.

^j ἀπο θεου πατρος ημων και κυριου ιησου χριστου f³⁵ NA,I (85.6%) RP,HF,OC,TR,CP | 1235678 (3.9%) | 123 υμων 5678 (1.3%) | ~ 12356478 (1.2%) | --- B (7.5%) NU | two other readings (0.5%)

^k υμων f³⁵ C [95%] RP,HF,OC,TR,CP | --- NA,B,I [5%] NU

^l υπο f³⁵ B [80%] RP,HF,OC,TR,CP | 1 του NA,C [20%] [NU]

^m εν rell | --- [20%] CP

ⁿ εν f³⁵ A,C [98%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- NB [2%]

^o εν f³⁵ B [95%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- NA,C,048 [5%]

^p τυπους f³⁵ NA,C [95%] RP,HF,OC,TR,CP | τυπον B [5%] NU

^q και f³⁵ [40%] CP | 1 τη [30%] RP,HF,TR | 1 εν τη NA,B,C [30%] OC,NU (OC has εν in small print.)

^r εν τη f³⁵ NC [80%] RP,HF,OC,CP[NU] | 2 [5%] | --- B [15%] TR | A omits whole clause

^s αλλα και f³⁵ [90%] RP,HF,OC,TR,CP | αλλ (N)A,B,C [10%] NU

^t ημας εχειν f³⁵ [85%] RP,HF,OC,TR | ~ 21 NA,C [15%] CP,NU | ~ 2 υμας B

^u υμων f³⁵ B [40%] | ημων NA,C [60%] RP,HF,OC,TR,CP,NU

^v απαγγελλουσιν rell | απαγγελοουσιν [15%]

^w εσχομεν f³⁵ NA,B,C [95%] RP,HF,OC,CP,NU | εχομεν [5%] TR

^x των f³⁵ NB,I [95%] RP,HF,OC[NU] | --- P^{46v}A,C [5%] TR,CP

^y απο f³⁵ C [96%] RP,HF,OC,TR,CP | εκ NA,B [4%] NU

Paul's ministry in Thessalonica

2 ¹ Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν. ² Ἄλλά,^z προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἶδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν λαλήσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἐν πολλῶ ἀγῶνι. ³ Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε^a ἐν δόλῳ, ⁴ ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσαμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον οὕτως λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἄνθρωποις ἀρέσκοντες ἀλλὰ τῷ^b Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. ⁵ Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν καθὼς οἶδατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας (Θεὸς μάρτυς), ⁶ οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν (οὔτε ἀφ' ὑμῶν οὔτε ἀπὸ^c ἄλλων)—δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι, ⁷ ἀλλ' ^d ἐγενήθημεν ἡπιοί^e ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν^f τροφὸς θάλπη^g τὰ ἑαυτῆς τέκνα.

Paul's devotion to them

⁸ Οὕτως ἰμειρόμενοι^h ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖνⁱ γεγένησθε.^j ⁹ Μνημονεύετε γὰρ, ἀδελφοί, τὸν κόπον^k ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον,^l νυκτὸς γὰρ^m καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τίνα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ.

¹⁰ Ὑμεῖς μάρτυρες, καὶ ὁ Θεός, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν. ¹¹ καθάπερ οἶδατε ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι, ¹² καὶ μαρτυρόμενοιⁿ εἰς τὸ περιπατήσαι^o ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν.

Their conversion

¹³ Διὰ^p τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων ἀλλὰ, καθὼς ἐστὶν ἀληθῶς, λόγον Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. ¹⁴ Ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ^q ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων

^z ἀλλὰ f³⁵ NA,B,C [95%] RP,HF,OC,CP,NU | 1 και [5%] TR

^a οὔτε f³⁵ [95%] RP,HF,OC,TR,CP | ουδε NA,B,C [5%] NU

^b τῷ f³⁵ A [96%] RP,HF,OC,TR,CP | --- NB,C [4%] NU

^c ἀπο f³⁵ [95%] RP,HF,OC,CP | απ NA,B,C [5%] TR,NU

^d ἀλλ rell | ἀλλα NB [1%] NU | --- [4%]

^e ἡπιοί f³⁵ A (87.5%) RP,HF,OC,TR,CP | ὡς 1 (1%) | νηπιοί ϑ³⁵ NB,C,I (10.8%) NU | four other readings (0.7%)

^f ἂν f³⁵ NA [90%] RP,HF,OC,TR,CP | εαν B,C [10%] NU

^g θάλπη rell | θαλπει [15%]

^h ἰμειρομενοι f³⁵ [60%] TR,CP | ομειρομενοι NA,B,C [30%] RP,HF,OC,NU | ομηρομενοι [5%] | ομηρωμενοι [5%] (ἰμειρω was apparently much more widely used in classical times than ὁμειρωμα; why would medieval monks revert to a classical form?)

ⁱ ἡμιν rell | ἡμων [10%] CP

^j γεγενησθε f³⁵ [70%] RP,HF,OC,TR,CP | εγενηθητε NA,B,C,I' [25%] NU | εγενεσθε [5%]

^k τον κοπον rell | των κοπων [10%]

^l τον μοχθον rell | των μοχθων [10%]

^m γαρ f³⁵ [90%] RP,HF,OC,TR,CP | --- NA,B [10%] NU

ⁿ και μαρτυρομενοι f³⁵ NB [70%] RP,HF,OC,CP,NU | 1 μαρτυρουμενοι [30%] TR | --- A

^o περιπατησαι f³⁵ [95%] RP,HF,OC,TR,CP | περιπατειν NA,B [5%] NU

^p δια f³⁵ [96%] RP,HF,OC,TR,CP | και 1 NA,B [4%] NU

^q τα αυτα f³⁵ NB [97%] RP,HF,OC,CP,NU | ταυτα A [3%] TR

15 (τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς ἰδίους[†] προφήτας, καὶ ἡμᾶς[§] ἐκδιωξάντων, καὶ Θεῶ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, 16 κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσιν λαλήσαι ἵνα σωθῶσιν—εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε. Ἐφθασεν δὲ ἐπ’ αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος).

Paul’s concern for the Thessalonians

A sense of bereavement

17 Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ’ ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας (προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ) περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν, ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. 18 (Διὸ[†] ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς—ἐγὼ μὲν, Παῦλος, καὶ ἄπαξ καὶ δῖς—καὶ ἐνεκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς.) 19 Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως; Ἡ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς, ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ[‡] ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; 20 Ὑμεῖς γὰρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ^γ χαρὰ.

Concern leads to action

3 1 Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι 2 καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεργὸν ἡμῶν^w ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ στηριξάαι ὑμᾶς καὶ παρακαλέσαι ὑμᾶς^x περὶ^γ τῆς πίστεως ὑμῶν, 3 το^z μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσιν ταύταις· αὐτοὶ γὰρ οἶδατε ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα. 4 Καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν προελέγομεν ὑμῖν ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι· καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἶδατε. 5 Διὰ τοῦτο κἀγώ, μηκέτι στέγων, ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μὴ πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.

6 Ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς ἡμᾶς ἀφ’ ὑμῶν καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνησίαν ἡμῶν ἀγαθὴν πάντοτε, ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς 7 —διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ’ ὑμῖν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ^a ἡμῶν διὰ τῆς ὑμῶν^b πίστεως· 8 ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε^c ἐν Κυρίῳ.

Paul’s desire to go to them

9 Τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν, ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ ἢ χαίρομεν δι’ ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· 10 νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι, εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;

[†] ἰδίους **f**³⁵ (94.3%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, I** (5.2%) NU | three other variants (0.5%)

[§] ἡμᾶς **f**³⁵ **KA, B** [95%] RP, HF, OC, CP, NU | ὑμᾶς [5%] TR (Not all TRs have the 2nd person.)

[†] διο **f**³⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | διοτι **KA, B** [7%] NU

[‡] ἰησοῦ **f**³⁵ **KA, B** [50%] RP, HF, NU | ἰ χριστοῦ [50%] OC, TR, CP (OC has small print.)

^γ ἢ *rell* | --- **K** [10%] OC, CP

^w διακονον του θεου και συνεργον ημων **f**³⁵ (94.6%) RP, HF, OC, TR, CP | 12345 υμων (0.7%) | 123 **KA** (3.1%) | ~ 523 (0.3%) NU | 5 **B** (0.3%) | five other readings (1%)

^x ὑμᾶς **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, I** [10%] NU

^γ περὶ **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | ὑπερ **KA, B** [10%] NU

^z το **f**³⁵ **KA, B** [85%] RP, HF, OC, CP, NU | τῷ [10%] TR | τοῦ [5%]

^a θλιψει και αναγκη **f**³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 321 **KA, B** [8%] NU

^b ὑμων *rell* | ημων CP

^c στηκητε **f**³⁵ **K** [40%] OC, TR, CP | στηκετε **A, B** [60%] RP, HF, NU

11 Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς^d κατευθύνει τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς. 12 Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς, 13 εἰς τὸ στηρίζαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους^e ἐν ἀγιωσύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ^f μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ.^g

Holiness pleases God

4 1 Τοῦ^h λοιπὸν οὖν,ⁱ ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ^j καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν Θεῷ,^k ἵνα περισσεύητε μᾶλλον 2 —οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Sanctified sex

3 Τοῦτο γὰρ ἐστὶν θέλημα τοῦ^l Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν· ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας· 4 εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκευθὸς κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ, 5 μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας (καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν)· 6 τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διότι ἔκδικος ὁ^m Κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προείπομενⁿ ὑμῖν^o καὶ διεμαρτυράμεθα.^p 7 Οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς^q ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσία, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ. 8 Τοιγαροῦν, ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ ἀλλὰ τὸν Θεόν, τὸν καὶ^r δόντα^s τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ Ἅγιον εἰς ὑμᾶς.^t

An impressive life style

9 Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρεῖαν ἔχετε^u γράφειν ὑμῖν, αὐτοὶ γὰρ^v θεοδίδακτοὶ ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, 10 καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφούς τοὺς^w ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ. Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον, 11 καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις^x χερσὶν ὑμῶν (καθὼς ὑμῖν παρηγγείλαμεν), 12 ἵνα περιπατῆτε^y εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἕξω, καὶ μηδεὶς χρεῖαν ἔχητε.

^d χριστος f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, B [4%] NU

^e ἀμέμπτους *rell* | ἀμεμπτους B [10%]

^f χριστου f³⁵ [80%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, B [20%] NU (Soden lists **K'** for the omission, but is in error.)

^g αὐτου f³⁵ B [96%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ἀμην KA [4%] [NU]

^h το f³⁵ [50%] OC, TR, CP | --- KA, B [50%] RP, HF, NU

ⁱ ουν *rell* | --- B [20%]

^j ἰησου f³⁵ KA [94%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ινα B [6%] NU

^k θεω f³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 καθως και περιπατετε KA, B [10%] NU

^l του *rell* | --- [10%]

^m ο f³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, B [2%] NU

ⁿ προειπομεν f³⁵ [75%] RP, OC, CP | προειπαμεν KA, B [25%] HF, TR, NU

^o υμιν *rell* | ημιν CP

^p διεμαρτυραμεθα *rell* | διεμαρτυρομεθα [40%]

^q ημας f³⁵ KA, B [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | υμας [10%]

^r και f³⁵ K [85%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- A, B, I [15%]

^s δοντα f³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | διδοντα KB, I [3%] NU

^t υμας f³⁵ KB [96%] RP, HF, OC, NU | ημας A [4%] TR, CP

^u εχετε f³⁵ KA [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εχομεν [10%] | εχομεν B, I

^v γαρ f³⁵ [30%] | 1 υμεις KA, B [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^w τους f³⁵ B [97%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- KA [3%]

^x ιδιαις f³⁵ KA [93%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- B [7%]

^y περιπατετε *rell* | περιπατετε [10%] CP

Christ's second coming

The Rapture

13 Οὐ θέλομεν^z δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων,^a ἵνα μὴ λυπησθε καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. 14 Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. 15 Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· 16 ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος—ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ—καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· 17 ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα. Καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα. 18 Ὡστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.

The Day of the Lord

5 1 Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρειαν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι· 2 αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε ὅτι ἡ^b ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ οὕτως ἔρχεται. 3 Ὅταν γὰρ^c λέγωσιν, «Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια,» τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὄδιον τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούση, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃσιν.

Live as sons of light

4 Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτῃς καταλάβῃ. 5 Πάντες^d ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμὲν νυκτός, οὐδὲ σκότους. 6 Ἄρα οὖν, μὴ καθεύδωμεν,^e ὡς καὶ^f οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν· 7 οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτός καθεύδουσιν, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι νυκτός μεθύουσιν· 8 ἡμεῖς^g δὲ ἡμέρας ὄντες^h νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίας. 9 Ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ὀργὴν ἀλλ'ⁱ εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 10 τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν ἵνα εἴτε γρηγοροῦμεν^j εἴτε καθεύδομεν^k ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν. 11 Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους καὶ οικοδομεῖτε εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε.

Concluding instructions

Esteem spiritual leaders

12 Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναί τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς, 13 καὶ ἠγεῖσθαι^l αὐτοὺς ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς.^m

^z θέλομεν **f**³⁵ **NA**,B [95%] RP, HF, OC, CP, NU | θελω [5%] TR

^a κεκοιμημένων **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | κοιμωμένων **NA**,B [3%] NU

^b ἡ **f**³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **NB** [3%] NU

^c γὰρ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **NA** [2%] NU | δε B [3%]

^d πάντες **f**³⁵ [70%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 γὰρ **NA**,B [30%] NU

^e καθεύδομεν *rell* | καθευδομεν [10%]

^f καὶ **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **NA**,B [3%] NU

^g ἡμεῖς *rell* | υμεις [1%] OC

^h ὄντες **f**³⁵ **NA**,B [88%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 υιοι [12%] CP

ⁱ ἀλλ *rell* | ἀλλα **NB** [3%] NU

^j γρηγοροῦμεν **f**³⁵ [55%] | γρηγορῶμεν **NA**,B [45%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^k καθευδομεν **f**³⁵ [70%] | καθευδομεν **NA**,B [30%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^l ἠγεῖσθαι **f**³⁵ **NA** [65%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἠγεισθε B [35%]

^m ἑαυτοῖς **f**³⁵ A,B [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | αυτοῖς **Φ**³⁰ **N** [30%]

A variety of instructions

14 Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας. 15 Ὅρατε μὴ τις κακὸν ἀντι κακοῦ τινι ἀποδῶ, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶⁿ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας. 16 Πάντοτε χαίρετε· 17 ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε· 18 ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε, τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς. 19 Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε· 20 προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε, 21 πάντα δὲ^o δοκιμάζετε·^p τὸ καλὸν κατέχετε. 22 Ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.

Complete sanctification

23 Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖν. 24 Πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει.^q

Farewell

25 Ἀδελφοί, προσεύχεσθε^r περὶ ἡμῶν. 26 Ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφούς πάντας ἐν φιλήματι ἀγίῳ. 27 Ὅρκιζω^s ὑμᾶς τὸν Κύριον ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσιν τοῖς ἀγίοις ἀδελφοῖς.^t 28 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.^{u,v}

ⁿ καὶ **f**³⁵ **g**³⁰B [95%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **ka** [5%]

^o δε **f**³⁵ B [70%] RP, HF, OC, NU | --- **ka** [30%] TR, CP

^p δοκιμάζετε **f**³⁵ **ka**, B [60%] RP, HF, OC, TR, NU | δοκιμάζοντες [40%] CP

^q ποιήσει **f**³⁵ **ka**, B [85%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 τὴν ἐλπίδα ὑμῶν βεβαίαν [15%] CP

^r προσεύχεσθε **f**³⁵ **ka**, I^v [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 καὶ **g**³⁰B [5%] [NU]

^s ὀρκίζω **f**³⁵ **k** [85%] RP, HF, OC, TR, CP | ὀρκίζω [10%] | ἐνορκίζω **g**³⁶A, B [5%] NU

^t ἀγίοις ἀδελφοῖς **f**³⁵ **g**⁴⁶A (89.6%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 (4.9%) | 2 **ka** (5.5%) NU (One variant could be an easy case of homoioteleuton, and the other a not very difficult case of homoioarcton.)

^u ἀμήν **f**³⁵ **ka** [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- B [3%] NU

^v The citation of **f**³⁵ is based on thirty-nine MSS—18, 35, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1250, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 18, 824, 928, 1855, 1864 and 2723 are 'perfect' representatives of **f**³⁵ in 1 Thessalonians, as they stand, as were the exemplars of another eleven. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β΄

Opening Considerations

Greeting

1 Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ Πατρὶ ἡμῶν καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· **2** Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν^w καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Commendation and encouragement

3 Εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἐνὸς ἐκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους· **4** ὥστε ἡμᾶς αὐτοὺς^x ἐν ὑμῖν καυχᾶσθαι^y ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν, καὶ ταῖς θλίψεσιν αἷς ἀνέχεσθε **5**—ἐνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε· **6** εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, **7** καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις, ἄνεσιν (μεθ' ἡμῶν) ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ^z ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγελῶν δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός, **8** διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσιν^a Θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσιν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,^b **9** οἵτινες δίκην τίσουσιν· ὄλεθρον αἰώνιον, ἀπὸ προσώπου τοῦ^c Κυρίου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, **10** ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσιν τοῖς πιστεύσασιν^d (ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς)· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

A model prayer

11 Εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης^e καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει, **12** ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ^f ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Κυρίου, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

The Day of Christ

2 **1** Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτόν, **2** εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοδὸς

^w ἡμῶν **f**³⁵ **NA**,**I** [98%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP**[**NU**] | --- **B** [2%]

^x ἡμας αὐτοὺς **f**³⁵ **A** [96%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ~ **21 NB** [3%] **NU** | **1** [1%]

^y καυχασθαι **f**³⁵ [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | *εγκαυχασθαι* **N**(**A**,**B**) [3%] **NU**

^z ἰησοῦ *rell* | **1** *χριστοῦ* [10%] **CP**

^a εἰδοσιν **f**³⁵ **NA**,**B** [70%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP**,**NU** | **1** *τον* [30%]

^b *χριστοῦ* **f**³⁵ **NA** [60%] **HF**,**OC**,**TR**,**CP** | --- **B** [40%] **RP**,**NU** (**OC** uses small print.)

^c *του* *rell* | --- [10%] **CP**

^d πιστεύσασιν **f**³⁵ **NA**,**B** [93%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**NU** | πιστεuousιν [7%] **TR**

^e ἀγαθωσύνης *rell* | ἀγαθωσύνης [30%]

^f *χριστοῦ* **f**³⁵ **A** [45%] **OC**,**TR**,**CP** | --- **NB** [55%] **RP**,**HF**,**NU** (**OC** uses small print.)

μητε^g θροεῖσθαι,^h μήτε διὰⁱ πνεύματος μήτε διὰ λόγου μήτε δι' ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ.^j

The man of sin

3 Μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον· ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας,^k ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, 4 ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν καθίσει,^l ἀποδεικνύοντα^m ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶν Θεός. 5 (Οὐ μνημονεύετε ὅτι ἔτι ὄν πρὸς ὑμᾶς ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν;)

The Restrainer

6 Καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦⁿ καιρῷ. 7 Τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας· μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται. 8 Καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ Κύριος^o ἀναλώσει^p τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ καταργήσῃ τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. 9 οὗ ἔστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασιν ψεύδους, 10 καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς^q ἀδικίας ἐν^r τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς.

Believing 'the lie'

11 Καί, διὰ τοῦτο πέμψει^s αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει, 12 ἵνα κριθῶσιν πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ ἀλλ' εὐδοκῆσαντες ἐν^t τῇ ἀδικίᾳ.

To be Saved is Different

13 Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί ἡγαπημένοι ὑπὸ Κυρίου, ὅτι εἴλετο^u ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς,^v εἰς σωτηρίαν, ἐν ἀγιασμῷ πνεύματος καὶ πίστει ἀληθείας, 14 εἰς ὃ^w ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῶν, εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

15 Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

^g μητε f³⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | μηδε KA, B [5%] NU | μηποτε [1%]

^h θροεῖσθαι *rell* | θροεῖσθε [10%]

ⁱ δια *rell* | I του [10%] OC (The addition of the article presumably makes the reference be to the Holy Spirit, which is clearly wrong here.)

^j χριστου f³⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP | κυριου KA, B [15%] NU (Might this be a doctrinally motivated variant?)

^k αμαρτίας f³⁵ A (93.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ανομίας KB (5.4%) NU | long omissions (0.8%)

^l ὡς θεον καθισαι f³⁵ (82.3%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 312 (8.2%) | 3 KA, B (9.2%) NU | two other variants (0.3%) (Scattered around the variants, 4.9% have καθισαι.)

^m αποδεικνυοντα f³⁵ KB [88%] RP, HF, OC, TR, NU | αποδεικνοντα (A) [12%] CP

ⁿ εαυτου f³⁵ B [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | αυτου KA, I [20%]

^o κυριος f³⁵ B (86.6%) RP, HF, OC, TR, CP | I ησους KA (13.4%) [NU]

^p αναλωσει f³⁵ (92.9%) RP, HF, OC, TR, CP | ανελει B (6.1%) NU | ανελοι (0.7%) | αναλοι K | αναλει A

^q της f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, B [5%] NU

^r εν f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, B [4%] NU

^s πεμψει f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | πεμπει KA, B [3%] NU

^t εν f³⁵ A [90%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KB [10%] NU

^u ειλετο f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ειλατο KA, B [5%] NU

^v απ αρχης f³⁵ K [94%] RP, HF, OC, TR, CP | απαρχην B [6%] NU ('Firstfruits' when and where? Is not the reading of NU inferior?)

^w ο f³⁵ A, B [94%] RP, HF, OC, TR, CP | I και K [6%] [NU]

Another model prayer

16 Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ὁ^x Θεὸς καὶ^y Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς^z καὶ δοὺς^a παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν, ἐν χάριτι, 17 παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας καὶ στηριξαι ὑμᾶς^b ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ^c ἀγαθῶ.

A request for prayer

3 1 Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχη καὶ δοξάζεται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς, 2 καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις.

3 Πιστὸς δὲ ἐστὶν ὁ Κύριος, ὃς στηρίζει ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. 4 Πεποίθαμεν δὲ ἐν Κυρίῳ ἐφ’ ὑμᾶς, ὅτι ἂ παραγγέλλομεν^d ὑμῖν^e καὶ^f ποιεῖτε καὶ ποιήσετε. 5 Ὁ δὲ Κύριος κατευθύνει ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν^g ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ.

Instructions

Don't be irresponsible or lazy

6 Παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν^h Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβονⁱ παρ’ ἡμῶν. 7 Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν· 8 οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν^j παρά τινος· ἀλλ’ ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν,^k ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τίνα ὑμῶν· 9 οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ’ ἵνα ἐαυτοὺς τύπον δώμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς. 10 Καὶ γὰρ, ὅτε ἤμεν πρὸς ὑμᾶς τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν· ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω. 11 Ακούομεν γὰρ τινὰς περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως· μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους. 12 Τοῖς δὲ τοιοῦτοις παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ^l ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἐαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν.

Isolate the disobedient

13 Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκακήσητε^m καλοποιοῦντες. 14 Εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε καὶⁿ μὴ συναναμίγνυσθε^o αὐτῶ, ἵνα ἐντραπή· 15 καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἠγεῖσθε, ἀλλὰ νοουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.

^x ο **f**³⁵ **KA**,I [94%] RP, HF, OC, TR, CP[NU] | --- B [6%]

^y καὶ **f**³⁵ A,I [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ο **B** [2%] NU | καὶ ο [1%]

^z ἡμας *rell* | υμας [5%] CP

^a δοὺς **f**³⁵ **KA**,B [90%] RP, HF, OC, TR, NU | διδους [10%] CP

^b υμας **f**³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA**,B [8%] NU

^c λογῳ καὶ ἐργῳ **f**³⁵ [89%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 321 **KA**,B [10%] NU | two other readings [1%]

^d παραγγέλλομεν *rell* | παραγγελομεν CP

^e υμιν **f**³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **B** [3%] NU

^f καὶ **f**³⁵ B (96.2%) RP, HF, OC, TR, CP[NU] | --- **KA** (3.8%) (There are four variations on ποιεῖτε that together garner (8.2%); codex B conflates.)

^g τὴν *rell* | --- [5%] TR

^h ἡμῶν **f**³⁵ **KA** [99%] RP, HF, OC, TR, CP[NU] | --- B [1%]

ⁱ παρελαβον **f**³⁵ [92%] RP, HF, OC, CP | παρελαβοσαν **KA** [2%] NU | παρελαβετε B [3%] | παρελαβεν [3%] TR

^j εφαγομεν **f**³⁵ **KA**,B [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ελαβομεν [20%]

^k νυκτα καὶ ημεραν **f**³⁵ A,I [96%] RP, HF, OC, TR, CP | νυκτος 2 ημερας **B** [4%] NU

^l δια του κυριου ημων ιησου χριστου **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | εν κυριω 56 **KA**,B [4%] NU

^m εκκακησητε **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | εγκακησητε **KA**(B) [2%] NU | two other variants [1%]

ⁿ καὶ **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA**,B [3%] NU

^o συναναμιγνυσθε **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | συναναμιγνυσθαι **KA**,B [4%] NU

Conclusion

Benediction

16 Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος^p τῆς εἰρήνης δώη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. Ὁ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

Sign-off

17 Ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ, Παύλου, ὃ ἐστὶν σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ, οὕτως γράφω. 18 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{q,r}

^p κυριος f³⁵ κA,B [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | θεος [10%]

^q αμην f³⁵ A [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- κB [2%] NU

^r The citation of f³⁵ is based on thirty-eight MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1250, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 18, 35, 204, 394, 928, 1072, 1075, 1249, 1503, 1637, 1768, 1864, 1865, 2554 and 2723 are ‘perfect’ representatives of f³⁵ in 2 Thessalonians, as they stand, as were the exemplars of another fifteen. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α΄

Greeting

1 Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ^s κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ^t Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ^v τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, **2** Τιμοθέω, γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει· Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν^w καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Opening considerations

Paul refers to their last conversation

3 Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ, πορευόμενος εἰς Μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλῃς τισὶν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν **4** μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις^x παρέχουσιν μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν^y Θεοῦ τὴν ἐν πίστει. **5** Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη, ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου· **6** ὧν τινες ἀστοχήσαντες ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν, **7** θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἂ λέγουσιν μήτε περὶ τίνων διαβεβαίονται.

What law is for

8 Οἶδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται, **9** εἰδὼς^z τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμῳ οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι^a καὶ ἁμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, πατραλοῖαις^b καὶ μητραλοῖαις,^c ἀνδροφόνοις, **10** πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται **11** κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθη ἐγώ.

The grace of God

12 Καὶ^d χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί^e με Χριστῷ Ἰησοῦ,^f τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν· **13** τὸν^g πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὕβριστήν· ἀλλὰ^h ἠλεήθη, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ· **14** ὑπερεπλέονασεν δὲ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **15** Πιστὸς ὁ λόγος καὶ

^s ἰησοῦ χριστοῦ f³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 κ [2%] NU | --- [1%]

^t θεοῦ f³⁵ κA [90%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 πατρὸς καὶ [10%] CP

^v καὶ f³⁵ κA [90%] RP, HF, OC, TR, NU | --- [10%] CP

^w κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ f³⁵ κ [90%] RP, HF, OC, TR | 23 [2%] CP | ~ 32 A [8%] NU

^x ἡμῶν f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- κA, I [4%] NU

^y ζητήσεις f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐκζητήσεις κA [3%] NU

^z οἰκονομίαν *rell* | οἰκοδομίαν [1%] TBS

^a εἰδὼς *rell* | οἰδὼς CP

^b ἀσεβεσι f³⁵ κA [80%] HF, OC, CP, NU | ἀσεβεσιν [20%] RP, TR (Some TRs have the shorter form.)

^c πατραλοῖαις f³⁵ [45%] | πατραλωαῖς [10%] TR | πατραλοῖαις [5%] | πατρολωαῖς κA [34%] RP, HF, OC, CP, NU | πατρολωαῖς [5%] | πατριλοῖαις [1%] (Liddell & Scott give πατραλοῖαις and μητραλοῖαις as the basic forms. But there may be a significant difference in meaning—the basic form would properly be a 'striker', not a 'killer', which makes better sense, since the very next crime listed is 'murder'.)

^d μητραλοῖαις f³⁵ [45%] | μητραλωαῖς [5%] TR | μητρολωαῖς κA [40%] RP, HF, OC, CP, NU | μητρολοῖαις [5%] | μητρολωαῖς [5%]

^e καὶ f³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | --- κA, I [8%] NU

^f ἐνδυναμώσαντι f³⁵ A, I [90%] RP, HF, OC, TR, NU | ἐνδυναμοῦντι κ [10%] CP

^g ἰησοῦ *rell* | --- CP

^h τὸν f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | τὸ κA, I [5%] NU

ⁱ ἀλλὰ *rell* | ἀλλ [5%] OC, TR

πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος· ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλοὺς σῶσαι—
ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ· **16** ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοί, πρῶτω,ⁱ ἐνδείξηται Ἰησοῦς
Χριστὸς^j τὴν πᾶσαν^k μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεῦειν ἐπ’ αὐτῷ
εἰς ζωὴν αἰώνιον. **17** Τῷ δὲ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ^l Θεῷ,
τιμῇ καὶ^m δόξᾳ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A charge to Timothy

Wage the good warfare

18 Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγοῦσας ἐπὶ
σὲ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν, **19** ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν
συνείδησιν (ἦν τινες ἀπωσάμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν· **20** ὧν ἔστιν Ὑμέναιοςⁿ καὶ
Ἀλέξανδρος—οὗς παρέδωκα τῷ Σατανᾶ ἵνα παιδευθῶσιν μὴ βλασφημεῖν).

About prayer

2 **1** Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις,
εὐχαριστίας,^o ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων **2**—ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν
ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἡρεμον^p καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.
3 Τοῦτο γὰρ^q καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, **4** ὃς πάντας
ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. **5** Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ
μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων—ἄνθρωπος—Χριστὸς Ἰησοῦς,^r **6** ὁ δὸς ἐαυτὸν ἀντίλυτρον
ὑπὲρ πάντων (τὸ μαρτύριον καιροῦς ἰδίους), **7** εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος—
ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ,^s οὐ ψευδομαι—διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ.

8 Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὀσίους χεῖρας
χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ.^t **9** Ὡσαύτως καὶ τὰς^u γυναῖκας, ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ
αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἐαυτάς· μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ^v χρυσῷ^w ἢ μαργαρίταις ἢ
ἱματισμῷ πολυτελεῖ, **10** ἀλλ’ ὁ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσεβείαν, δι’ ἔργων
ἀγαθῶν.

About women

11 Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω, ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. **12** Γυναικὶ δὲ διδάσκειν^x οὐκ
ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἄνδρός, ἀλλ’ εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. **13** Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη,
εἶτα Εὐᾶ. **14** Καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη· ἡ δὲ γυνή, ἀπατηθεῖσα,^y ἐν παραβάσει γέγονεν.

ⁱ πρῶτω *rell* | πρῶτον [15%] CP

^j ἰησοῦς χριστὸς **F**⁵⁵ **κ** [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 A [5%] NU | 1 [1%] | 2 [0.5%] | 1 ο 2 [0.5%]

^k πᾶσαν **F**⁵⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | *απασαν* **κ**A [5%] NU | --- [1%]

^l σοφῷ **F**⁵⁵ (98%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ**A (1.7%) NU | part of a larger omission (0.3%) (The omission is unfortunate.)

^m καὶ **F**⁵⁵ **κ**A [50%] RP, HF, OC, TR, NU | --- [50%] CP

ⁿ υμεναιος *rell* | υμενεος A [10%]

^o ευχαριστίας *rell* | ευχαριστείας [15%]

^p ἡρεμον *rell* | ἡρεμον [20%]

^q γὰρ **F**⁵⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **κ**A [3%] NU

^r χριστὸς ἰησοῦς *rell* | ~ 21 [10%] CP

^s ἐν χριστῷ **F**⁵⁵ **κ** [85%] RP, HF, OC, TR, CP | --- A [15%] NU (OC has small print.)

^t διαλογισμῶν *rell* | διαλογισμῶν [10%]

^u καὶ τὰς **F**⁵⁵ (94.7%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 (3.4%) [NU] | --- **κ**A (1.5%) | two other variants (0.3%) (τὰς γυναῖκας is parallel to τοὺς ἀνδρας, so the majority variant is correct.)

^v ἢ **F**⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | καὶ **κ**A [4%] NU | --- [1%]

^w χρυσῷ **F**⁵⁵ **κ** [85%] RP, HF, OC, TR | χρυσιῷ A, I [5%] NU | ἀργυριῷ [10%] (CP)

^x γυναικὶ δε διδάσκειν **F**⁵⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 321 **κ**A [10%] NU

^y ἀπατηθεῖσα **F**⁵⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | *εξαπατηθεῖσα* **κ**A [6%] NU

15 Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς Τεκνογονίας—ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῶ, μετὰ σωφροσύνης.

Qualifications

Of overseers

3 Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. **2** Δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον^z εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον,^a σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, **3** μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,^b ἀλλ’^c ἐπεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον· **4** τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος **5** (εἰ δὲ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδεν, πῶς ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται);· **6** μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθείς εἰς κριμα ἐμπέση τοῦ διαβόλου. **7** Δεῖ δὲ αὐτὸν^d καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἑξῶθεν, ἵνα μὴ εἰς ὄνειδισμόν ἐμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.

Of deacons

8 Διακόνους ὡσαύτως σεμνοῦς, μὴ διλόγους, μὴ οἴνω πολλῶ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς· **9** ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρθῶ συνειδήσει. **10** Καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον· εἴτα, διακονεῖτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες.

Of ‘deaconesses’

11 Γυναῖκας ὡσαύτως σεμνάς, μὴ διαβόλους, νηφαλίους,^e πιστάς ἐν πᾶσιν.

Of deacons, again

12 Διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων. **13** Οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται καὶ πολλὴν παρρησίαν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

God in flesh

14 Ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων ἔλθειν πρὸς σε τάχιον,^f **15** ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἑδραῖωμα^g τῆς ἀληθείας. **16** Καί, ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς^h ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλους, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθηⁱ ἐν δόξῃ.

^z ἀνεπίληπτον **F**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀνεπίληπτον **KA** [3%] NU

^a νηφαλίον **F**⁵ **KA** [40%] OC, CP, NU | νηφαλεον [50%] RP, HF, TR | νηφαλιον [8%] | νηφαλειον [2%]

^b μὴ αἰσχροκερδῆ **F**⁵ (69.9%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA** (30.1%) NU (Who wants to offend those with the means to make substantial contributions to the church coffers? So why talk about shady dealings? The omission is surely inferior.)

^c ἀλλ’ **F**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀλλὰ **KA** [3%] NU

^d αὐτον **F**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, I** [3%] NU

^e νηφαλίους **F**⁵ **KA, C** [40%] OC, CP, NU | νηφαλεους [50%] RP, HF, TR | νηφαλιους [8%] | νηφαλεας [2%]

^f ταχίον **F**⁵ **X** (92.5%) RP, HF, OC, TR, CP | ταχειον (5.4%) | ἐν ταχει A, C (2%) NU

^g ἑδραῖωμα *rell* | εδραιωμα [15%]

^h θεος **F**⁵ A, C^v [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ος **X** [1%] NU | ο D | ω 061 | ος θεος 256 (For an explanation of this statement of evidence, and a discussion of the implications, please see my book, *The Identity of the New Testament Text IV*, footnote 3, on pages 115-117.) [The variant chosen by NU is a grammatical impossibility (no antecedent for the pronoun), besides being a stupidity. What is a ‘mystery’ about any human male being manifested in flesh? All human beings have bodies. In the absence of concrete evidence, the claim that this is a quote lifted from a known hymn or poem becomes no more than a desperate attempt to ‘save’ a choice that besides being stupid is also perverse (because of the theological consequences).]

ⁱ ἀνελήφθη **F**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀνελημφθη **KA, C** [3%] NU

About doctrine

Things taught by demons

4 1 Τὸ δὲ Πνεῦμα ῥητῶς λέγει ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασιν πλάνοις¹ καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων 2 —ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων^k τὴν ἰδίαν συνείδησιν, 3 κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν^l μετὰ εὐχαριστίας^m τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσιⁿ τὴν ἀλήθειαν. 4 *Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον, 5 ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως.

A good servant of Jesus Christ

6 Ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς καλὸς ἔση διάκονος Ἰησοῦ Χριστοῦ,^o ἐντρεφόμενος^p τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας ἧ παρηκολούθησας. 7 Τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραῶδεις μύθους παραιτοῦ· γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. 8 Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἐστὶν, ἐπαγγελίας^q ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης.

A trustworthy word

9 Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος 10 (εἰς τοῦτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα)^s ὅτι ἠλίκαμεν ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστιν Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα^t πιστῶν.

Watch your life and doctrine

11 Παράγγελλε^u ταῦτα καὶ δίδασκε. 12 Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος γίνου^v τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι,^w ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ. 13 *Ἔως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. 14 Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοὶ διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. 15 Ταῦτα μελέτα· ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερά ᾖ ἐν^x πᾶσιν. 16 *Ἐπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ· ἐπίμενε αὐτοῖς, τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

Relationships

5 1 Πρεσβυτέρω μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεωτέρους ὡς ἀδελφούς, 2 πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφάς, ἐν πάσῃ ἀγνείᾳ.

¹ πλάνοις ^f55 ^{NA,C} [70%] ^{RP,HF,OC,TR,NU} | πλανῆς [30%] ^{CP}

^k κεκαυτηριασμένων ^f55 ^{C,I} [85%] ^{RP,HF,TR,CP} | κεκαυστηριασμένων ^{NA} [10%] ^{OC,NU} | καὶ καυ(σ)τηριασμένων [5%]

^l μετάληψιν ^f55 ^C [97%] ^{RP,HF,OC,TR,CP} | μεταληψιν ^{NA} [3%] ^{NU}

^m εὐχαριστίας ^f55 ^{NC} [90%] ^{RP,HF,OC,TR,CP,NU} | εὐχαριστίας ^A [10%] (Also in verse 4.)

ⁿ ἐπεγνωκόσι ^f55 ^{NC} [80%] ^{HF,OC,CP,NU} | ἐπεγνωκόσιν ^A [20%] ^{RP,TR} (Some TRs have the shorter form.)

^o ἰησοῦ χριστοῦ ^f55 [80%] ^{RP,HF,OC,TR} | ~ 21 ^{NA,C} [20%] ^{CP,NU}

^p ἐντρεφόμενος ^{rell} | ἐκτρεφόμενος [2%] ^{CP}

^q ἐπαγγελίας ^f55 [60%] ^{OC} | ἐπαγγελίαν ^{NA} [40%] ^{RP,HF,TR,CP,NU} (The form being ambiguous between genitive singular or accusative plural, copyists who took the form to be genitive would naturally change it to accusative, leaving it singular. In the context the accusative plural makes excellent sense, there being many promises.)

^r καὶ ^f55 [95%] ^{RP,HF,OC,TR,CP} | --- ^{NA,C} [5%] ^{NU}

^s ὀνειδιζόμεθα ^f55 [93%] ^{RP,HF,OC,TR,CP} | ἀγωνιζόμεθα ^{NA,C} [7%] ^{NU} (Is not the variant chosen by NU inferior?)

^t μάλιστα ^{rell} | ἰ δε [10%]

^u παραγγελλε ^{rell} | παραγγελε [10%] ^{CP} (Also in 5:7 and 6:17.)

^v γίνου ^f55 ^{NA,C} [90%] ^{RP,HF,OC,TR,NU} | γενου [10%] ^{CP}

^w ἐν πνεύματι ^f55 (90.9%) ^{RP,HF,OC,TR,CP} | --- ^{NA,C,I} (9.1%) ^{NU} (The omission could be a not very difficult case of homoioarcton.)

^x ἐν ^f55 (97.4%) ^{RP,HF,OC,TR,CP} | --- ^{NA,C} (2.4%) ^{NU} | one other variant (0.2%)

Honor true widows

3 Χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας. 4 Εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα^γ ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, τοῦτο γάρ ἐστιν^ζ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. 5 Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν^α Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσιν καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. 6 Ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν.

7 Καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπιληπτοὶ^β ᾧσιν. 8 Εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν^ε οἰκειῶν, οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται καὶ ἔστιν ἀπίστου χεῖρων.

9 Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγυῖα, ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή, 10 ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη—εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ^δ ἐξενδοδόχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν.

About younger widows

11 Νεωτέρας δὲ^ε χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσιν τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, 12 ἔχουσαι κρῖμα ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. 13 Ἄμα δὲ καί, ἀργαί μανθάνουσιν, περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. 14 Βούλομαι οὖν νεωτέρας^ε γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν δίδοναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν. 15 (Ἦδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ.)

16 Εἴ τις πιστὸς ἢ^ε πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς καὶ μὴ βαρεῖσθω ἢ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ.

Honor elders

17 Οἱ καλῶς προσετώτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. 18 Λέγει γὰρ ἡ Γραφή· «Βοῦν ἀλοῶντα^β οὐ φιμώσεις,» καὶ «Ἄξιός ἐστι ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.»

19 Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. 20 Τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν.

Watch your step

21 Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ^ι καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν.^ι

^γ ἐκγονα *rell* | ἐγγονα [10%]

^ζ ἐστιν *f*³⁵ *KA,C* [85%] *RP,HF,NU* | 1 *καλον* καὶ [5%] *OC,TR,CP* | *καλον* καὶ 1 [10%]

^α τον *f*³⁵ *A* [97%] *RP,HF,OC,TR,CP* | --- *NC* [3%] *NU*

^β ἀνεπιληπτοὶ *f*³⁵ [97%] *RP,HF,OC,TR,CP* | ἀνεπιλημπτοὶ *KA,C* [3%] *NU*

^ε των *f*³⁵ *C* [97%] *RP,HF,OC,TR,CP* | --- *KA,I,048* [3%] *NU*

^δ εἰ *rell* | *η* [2%] *CP*

^ε δε *rell* | --- [10%]

^ε νεωτερας *f*³⁵ *KA,C* [85%] *RP,HF,OC,TR,NU* | 1 *χηρας* [15%] *CP*

^ε πιστος ἢ *f*³⁵ (97.6%) *RP,HF,OC,TR,CP* | --- *KA,C,048* (2.2%) *NU* | one other variant (0.2%) (Might the 'Alexandrian' variant be the result of homoioarcton?)

^β ἀλοωντα *f*³⁵ [30%] | ἀλοωντα *rell* | αλοουντα [5%] (The noun equivalent is everywhere spelled with rough breathing; since collators have generally not registered aspiration, it is hard to know what the witness of the mass of minuscules may be.)

^ι κυριου ιησου χριστου *f*³⁵ [95%] *RP,HF,OC,TR,CP* | 23 [2%] | ~ 32 *KA* [3%] *NU* (Is not the full form more appropriate for a solemn charge?)

^ι προσκλισιν *f*³⁵ *N* [25%] *TR,CP,NU* | προσκλησιν *f*^{5pt} *A* [75%] *RP,HF,OC*

22 Χειρας ταχέως μηδενί επιτίθει, μηδέ κοινώνει άμαρτίαις άλλοτρίαις. Σεαυτὸν άγνὸν τήρει.

23 Μηκέτι ύδροπότει, άλλ^k οἴνω ὀλίγω χρῶ δια τὸν στόμαχόν σου^l καὶ τὰς πυκνάς σου άσθενείας.

24 Τινῶν ανθρώπων αὶ άμαρτία πρόδηλοί εισιν, προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶν δὲ καὶ έπακολουθοῦσιν. 25 Ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ έργα^m πρόδηλά έστιν.ⁿ καὶ τὰ άλλως έχοντα κρυβήναι οὐ δύνανται.^o

Slaves honor owners

6 Ὅσοι εισὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι τοὺς ἰδίους δεσπότης πάσης τιμῆς άξίους ἠγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημηται. 2 Οἱ δὲ πιστοὺς έχοντες δεσπότης μὴ καταφρονείτωσαν ὅτι άδελφοί εισιν· άλλὰ μάλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εισιν καὶ άγαπητοί οἱ τῆς ευεργεσίας άντιλαμβανόμενοι.

Conclusion to 'Relationships'

Ταῦτα διδάσκει καὶ παρακάλει. 3 Εἴ τις έτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσιν λόγοις, τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' ευσέβειαν διδασκαλία, 4 τετύφωται, μηδὲν επιστάμενος· άλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, έρις,^p βλασφημιαί, ὑπόνοιαι πονηραί, 5 διαπαρατριβαί^q διεφθαρμένων ανθρώπων τὸν νοῦν καὶ άπεστερημένων τῆς άληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν ευσέβειαν. Αφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.^r

Concluding considerations

Godliness with contentment

6 Ἔστιν δὲ πορισμὸς μέγας ἡ ευσέβεια μετὰ αὐταρκειάς. 7 Οὐδὲν γάρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον^s ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. 8 Ἐχοντες δὲ διατροφάς^t καὶ σκεπάσματα τούτοις άρκεσθισόμεθα.^u 9 Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς άνοήτους^v καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσιν τοὺς ανθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ άπώλειαν. 10 ρίζα γάρ πάντων τῶν κακῶν έστιν ἡ φιλαργυρία· ἧς τινες ὀρεγόμενοι άπεπλανήθησαν^w ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ έαυτοὺς περιέπειραν ὀδύνας πολλαῖς.

^k άλλ f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | άλλα KA [3%] NU

^l σου f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA [4%] NU

^m καλά εργα f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2 τα 1 KA [5%] NU

ⁿ έστιν f³⁵ [80%] RP, HF, OC, TR, CP | εισιν [10%] | --- KA [10%] NU

^o δυνανται f³⁵ A [70%] RP, HF, OC, NU | δυναται X [30%] TR, CP

^p ερις f³⁵ KA, 048 [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ερεις [10%]

^q διαπαρατριβαί f³⁵ KA [90%] RP, HF, CP, NU | παραδιατριβαί [5%] OC, TR | διατριβαί [3%] | παρατριβαί [2%]

^r αφίστασο (-σω 3.6%) απο των τοιουτων f³⁵ (96.9%) RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, 048 (2.8%) NU | two other variants (0.3%) (How could a gloss dominate the stream of transmission to the tune of 97%?)

^s δηλον f³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, 048 [2%] NU

^t διατροφας f³⁵ KA [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | διατροφην 048^v [10%]

^u αρκεσθησομεθα *rell* | αρκεσθησωμεθα [5%] CP

^v ανοητους *rell* | ανοητους [3%] CP

^w απεπλανηθησαν *rell* | αποπλανηθησαν CP

Lay hold on eternal life

11 Σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ^x Θεοῦ, ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα.^y 12 Ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως· ἐπιλαβοῦ τῆς αἰώνιου ζωῆς εἰς ἣν καί^z ἐκλήθης—καὶ ὠμολόγησας^a τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. 13 Παραγγέλλω σοι^b ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωοποιούντος^c τὰ πάντα, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν, 14 τηρῆσαι σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον, ἀνεπίληπτον^d μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 15 ἣν καιροῖς ἰδίους δεῖξει^e—ὁ μακάριος καὶ μόνος Δυνάστης, ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων· 16 ὁ μόνος ἔχων ἀθανάσιαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται· ὃ τιμῆ καί^f κράτος αἰώνιον. Ἀμήν.

To the rich

17 Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικένοι^g ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητοι ἀλλ’ ἐν^h τῷⁱ Θεῷ τῷ ζῶντι,^j τῷ παρέχοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως^k εἰς ἀπόλαυσιν· 18 ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι κοινωνικούς 19—ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰώνιου^l ζωῆς.

A closing exhortation

20 Ὁ Τιμόθεε, τὴν παραθήκην^m φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως 21—ἦν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἡστόχησαν.

Ἡ χάρις μετὰ σοῦ.ⁿ Ἀμήν.^{o,p}

^x του f³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, I [2%] NU

^y πραότητα f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | πραυτητα [2%] | πραυπαθιαν KA [3%] NU

^z και f³⁵ [40%] OC, TR | --- KA [60%] RP, HF, CP, NU (OC has small type.)

^a ὠμολογησας *rell* | ὠμολογησας [10%]

^b σοι f³⁵ A [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- K [2%]

^c ζωοποιουντος f³⁵ K [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ζωογονουντος A [5%] NU

^d ανεπιληπτον f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ανεπιλημπτον K [3%] NU

^e δειξει *rell* | δειξη [2%] CP | δειξει [1%]

^f και f³⁵ KA [85%] RP, HF, OC, TR, NU | --- [15%] CP

^g ηλπικεναι *rell* | ελπικεναι [10%] | ελπιζειν [2%]

^h εν f³⁵ (78.6%) RP, HF, OC, TR, CP | επι KA, I (19.8%) NU | --- (0.3%) | three other variants (1.2%) (This and the following two sets are all handled together in *TuT* as a single set, but with thirteen variants; I separated them so as to highlight the basic choices.)

ⁱ τω f³⁵ A, I (91.7%) RP, HF, OC, TR, CP | --- K (7.1%) NU | three other variants (1.2%)

^j τω ζωντι f³⁵ (88.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 2 (3.6%) | --- KA, I (6.8%) NU | three other variants (1.2%) (If the original form were επι θεω, as in NU, who would change it to the longer, more complex form? The choice of NU is surely inferior.)

^k παντα πλουσιως f³⁵ K [92%] RP, HF, OC, CP, NU | 2 [1%] | ~ 21 [5%] TR | τα 12 A [2%]

^l αιωνιου f³⁵ [92%] RP, OC, TR, CP | αιωνιου HF | οντως KA [6%] NU | οντως 1 [2%]

^m παραθηκην f³⁵ KA [80%] RP, HF, NU | παρακαταθηκην [20%] OC, TR, CP

ⁿ μετα σου f³⁵ 048 [97%] RP, HF, OC, TR, CP | μεθ υμων KA [3%] NU (The letter is addressed to a single individual, and in case anyone should forget, the previous verse begins with “O Timothy”. The Alexandrian variant is clearly in error. To trot out the ‘harder reading’ canon in a case like this I consider to be irresponsible.)

^o αμην f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- KA [3%] NU

^p The citation of f³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897 [1:1-3:16], 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 1761 and 2554 are ‘perfect’ representatives of f³⁵ in 1 Timothy, as they stand, and the exemplars of 444 and 2466 probably were. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos

---

[eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed $\pm 1\%$; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 3\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 15\%$. But I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Β΄

Greeting

1 Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ^α διὰ θελήματος Θεοῦ, κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **2** Τιμοθέε, ἀγαπητῷ τέκνω· Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Paul addresses Timothy's spiritual crisis

Paul encourages Timothy

3 Χάριν ἔχω τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνησίαν ἐν ταῖς δεήσεσίν μου, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, **4** ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν (μεμνημένος σου τῶν δακρῦων), ἵνα χαρὰς πληρωθῶ·^β **5** ὑπόμνησιν λαμβάνων^γ τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως—ἣτις ἐνέφησεν πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωῖδι^δ καὶ τῇ μητρὶ σου Εὐνεϊκῇ,^ε πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοὶ. **6** Δι' ἣν αἰτίαν ἀναμνησκῶ σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου. **7** Οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ.

Don't be ashamed to suffer for Christ

8 Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν Θεοῦ **9**—τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέσαντος κλήσει ἀγία, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν ἀλλὰ κατ' ἴδιαν πρόθεσιν καὶ χάριν, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰώνιων, **10** φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ,^ς καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωῆν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου· **11** εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν.^κ **12** Δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω, ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι, οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα καὶ πέπεισμαι ὅτι δυνατὸς ἐστὶν τὴν παραθήκην^λ μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Be loyal—the example of Onesiphorus

13 Ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγαιόντων λόγων ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **14** Τὴν καλὴν παραθήκην^ζ φύλαξον διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.

15 Οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὧν ἐστὶν Φύγελλος^α καὶ Ἐρμογένης. **16** Δῶῃ ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξεν καὶ

^α ἰησου χριστου f³⁵ A [60%] RP,TR | ~ 21 κ [40%] HF,OC,NU | --- CP[?]

^β πληρωθω f³⁵ NA,C [90%] RP,HF,OC,TR,NU | πλησθω [10%] CP

^γ λαμβανων f³⁵ [96%] RP,HF,OC,TR,CP | λαβων NA,C [4%] NU

^δ λωιδι *rell* | λωιδι [3%] | λωιδη [2%] CP

^ε ευνεικη f³⁵ [50%] TR | ευνικη NA,C [45%] RP,HF,OC,CP,NU | ευνηκη [5%]

^ς κατ f³⁵ [95%] RP,HF,OC,TR,CP | κατα NA,C [5%] NU

^κ ἰησου χριστου f³⁵ C [97%] RP,HF,OC,TR,CP | ~ 21 NA [3%] NU

^λ εθνων f³⁵ C (99%) RP,HF,OC,TR,CP | --- NA,I (1%) NU (It is improbable that NU could be correct here; even the Coptic abandons them.)

^ζ παραθηκην f³⁵ NA,C [85%] RP,HF,OC,TR,NU | παρακαταθηκην [15%] CP

^α παραθηκην f³⁵ NA,C [90%] RP,HF,OC,CP,NU | παρακαταθηκην [10%] TR

^α φυγελλος f³⁵ A [60%] OC,TR | φυγελος NC [35%] RP,HF,CP,NU | φρυγελλος [5%]

τὴν ἄλυσίν μου οὐκ ἐπήσχυνθη.^b 17 ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ σπουδαιότερον^c ἐζήτησέν με καὶ εὔρεν 18 (δῶν αὐτῶ ὁ Κύριος εὐρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ)· καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησεν βέλτιον σὺ γινώσκεις.

Be strengthened

2 1 Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 2 Καί, ἂ ἤκουσας παρ’ ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἐτέρους διδάξαι.

3 Σὺ οὖν κακοπάθησον^d ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ.^e 4 Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις,^f ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. 5 Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλήῃ τις, οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ 6 —τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν. 7 Νόει ἂ^g λέγω· δῶν^h γάρ σοι ὁ Κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσιν.

Encouragement by example

8 Μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστόν, ἐγηγεργμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαβὶδ· κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, 9 ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος, ἀλλ’ⁱ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται. 10 Διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω· διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσιν τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μετὰ δόξης αἰωνίου. 11 Πιστὸς ὁ λόγος· Εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν· 12 εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρνούμεθα,^j κάκεινος ἀρνήσεται ἡμᾶς· 13 εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει—ἀρνήσασθαι^k αὐτὸν οὐ δύναται.

14 Ταῦτα ὑπομίμησκε, διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου^l μὴ λογομαχεῖν εἰς^m οὐδὲν χρήσιμον—ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούοντων.

Approved and disapproved

15 Σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστήσαι τῷ Θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. 16 Τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας περιῖστασο, ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, 17 καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομῆν ἔξει—ὧν ἔστιν Ὑμέναιος καὶ Φιλητός, 18 οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν, λέγοντες τὴνⁿ ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι· καὶ ἀνατρέπουσιν τὴν τινων πίστιν.

^b ἐπήσχυνθη **f**⁵⁵ **κ** [50%] TR | ἐπαισχυνθη A,C [49%] RP, HF, OC, CP, NU | καταισχυνθη [1%] (Apparently we have alternate forms of the aorist passive indicative, so the meaning is the same.)

^c σπουδαιότερον **f**⁵⁵ (94.3%) RP, HF, OC, TR, CP | σπουδαιότερος A (1.7%) | σπουδαιως **κ**(C) (3.8%) NU | one other variant (0.2%)

^d σου οὖν κακοπάθησον **f**⁵⁵ (94.1%) RP, HF, OC, TR, CP | συγκακοπαθησον **κ**(A,C)I (3.8%) NU | conflation (1.6%) | three other variants (0.5%) (The Alexandrians missed the point, creating an inferior reading. The joint suffering was handled in 1:8.)

^e ἰησοῦ χριστοῦ **f**⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **κ**A,C [5%] NU

^f πραγματείας **f**⁵⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | πραγματῆαις **κ**A,C [10%]

^g α **f**⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ο **κ**A,C [2%] NU

^h δῶν **f**⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | δώσει **κ**A,C [5%] NU (The immediately following γὰρ presumably motivated the Alexandrian alteration.)

ⁱ ἀλλ *rell* | ἀλλα **κ**A,C [2%] NU

^j ἀρνούμεθα **f**⁵⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀρνησομεθα **κ**A,C, 048 [5%] NU (A little assimilation by attraction to the following future?)

^k ἀρνήσασθαι **f**⁵⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 γὰρ **κ**A^v, C, 048^v [15%] NU

^l κυρίου **f**⁵⁵ A, 048 [87%] RP, HF, OC, TR, CP | θεοῦ **κ**C, I [10%] NU | χριστοῦ [3%]

^m εἰς **f**⁵⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐπ **κ**A,C, I, 048 [3%] NU

ⁿ τὴν **f**⁵⁵ A,C [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **κ**048 [2%]

19 Ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ Θεοῦ ἔστηκεν, ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην· «Ἔγνων Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ,» καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου.^ο 20 Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστιν μόνον σκευὴ χρυσαῖ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα· καὶ ἃ μὲν εἰς τιμὴν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. 21 Ἐὰν οὖν τις ἐκκαθήρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκευὸς εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον καὶ^ρ εὐχρηστον τῷ Δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον.

The true source of opposition

22 Τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην, μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. 23 Τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσιν μάχας. 24 Δουλοῦν δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι ἀλλ’^α ἥπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, 25 ἐν πραότητι^τ παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῶ^ς αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας 26 καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος (ἐζωγρημένοι ὑπ’ αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα).

Paul addresses Timothy’s future ministry

What relativistic humanism produces

3 1 Τοῦτο δὲ γίνωσκε· ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί· 2 ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι,^υ ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, 3 ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, 4 προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ Φιλόθεοι· 5 ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρνημένοι.

Καὶ τούτους ἀποτρέπου· 6 ἐκ τούτων γὰρ εἰσιν οἱ ἐνδύοντες^ν εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες^ω γυναικάρια^α σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίας ποικίλαις, 7 πάντοτε μανθάνοντα καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα. 8 Ὁν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωϋσῆ,^ν οὕτως καὶ οὗτοι ἀντίστανται τῇ ἀληθείᾳ—ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν— 9 ἀλλ’ οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον,^ζ ἢ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο.

^ο κυριου f³⁵ NA,C [90%] RP, HF, OC, CP, NU | χριστου [10%] TR

^ρ και f³⁵ C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- NA, 048 [3%] NU

^α αλλ' rell | αλλα NA [2%] NU

^τ πραοτητι f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | πραυτητι NA, C [5%] NU

^ς δω f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | δωη NA, C [3%] NU

^υ οι rell | --- κ [5%] CP

^υ φιλαργυροι rell | φυλαργυροι CP

^ν ενδυνοντες f³⁵ [20%] | ενδυνοντες NA, C [77%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εισδυνοντες [3%] (ενδυνω or ενδυω? The basic meaning of ενδυω is 'to enter', which over time was obscured by the statistically predominant use with reference to entering clothes (in English we speak of 'putting on' clothes), except that for this use the verb is normally in the middle voice, not the active, as here. But in the context the description of such persons, given in verses 2-5, does not agree with 'sneaking' or 'worming'—they enter openly, exuding confidence and competence. ενδυω is probably correct.)

^ω αιχμαλωτιζοντες f³⁵ NA, C [50%] OC, CP, NU | αιχμαλωτευοντες [45%] RP, HF, TR | αιχμαλωτευον [5%]

^α γυναικαρια f³⁵ NA, C [85%] RP, HF, OC, CP, NU | τα 1 [15%] TR

^ν μωυση f³⁵ [60%] RP | μωυσει NC [30%] HF, OC, TR, CP, NU | μωσει A [10%]

^ζ πλειον f³⁵ NA, C [90%] RP, HF, OC, TR, NU | πλειστον [10%] CP

“Continue in the things you have learned”

10 Σὺ δὲ παρηκολούθηκάς^a μου τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ· 11 τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν οἷά μοι ἐγένετο^b ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις—οἷους διωγμούς ὑπήνεγκα· καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος. 12 Καί, πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται· 13 πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χειρὸν, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.

14 Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ οἷς^c ἐπιστώθης,^d εἰδὼς παρὰ τίνος^e ἔμαθες, 15 καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ^f Ἱερά Γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσει εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 16 Πᾶσα Γραφή Θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον,^g πρὸς ἐπανάρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, 17 ἵνα ἄρτιος ᾦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος.^h

Proclaim the Word!

4 1 Διαμαρτύρομαι οὖν ἐγώ,ⁱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου^j Ἰησοῦ Χριστοῦ,^k τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς, κατὰ^l τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· 2 Κήρυξον τὸν Λόγον· ἐπίστηθι εὐκαίρως ἀκαίρως· ἔλεγχον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ. 3 Ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται· ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας^m ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσιν διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν 4 —καί, ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. 5 Σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσιν, κακοπάθησον, ἔργον ποιήσον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον.

Timothy will no longer have Paul to help him

6 Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεωςⁿ ἐφέστηκεν. 7 Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν^o ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. 8 Λοιπὸν ἀπέκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος Κριτῆς· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς ἡγαπηκόσιν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

^a παρηκολούθηκας **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | παρηκολούθησας **NA, C** [3%] NU

^b ἐγενετο *rell* | ἐγενοντο **A** [5%] OC, CP

^c οἷς **f**³⁵ [20%] | --- **NA, C** [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^d ἐπιστώθης **f**³⁵ **NA, C** [87%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἐπιστευθης [10%] | ἐπιστοθης [3%]

^e τίνος **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | τινῶν **NA, C** [4%] NU

^f τα **f**³⁵ **A, C** [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **κ** [2%]

^g ἐλεγχον **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐλεγμον **NA, C, I** [4%] NU

^h ἐξηρτισμένος *rell* | ἐξηρτημένος [10%] | ἐξηρτιμένος [5%] | ἐξηρτημένος CP [?]

ⁱ οὖν ἐγὼ **f**³⁵ (85.9%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 (4%) | 2 (1%) | --- **NA, C, I** (9.1%) NU

^j τοῦ κυρίου **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR | 2 [3%] | --- **NA, C** [5%] NU | 12 ἡμῶν [2%] CP

^k Ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **NA, C** [5%] NU

^l κατὰ **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | καὶ **NA, C** [3%] NU

^m ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας **f**³⁵ (69.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 31 **NA, C** (30.1%) NU | one other reading (0.2%)

ⁿ ἐμῆς ἀναλύσεως **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2 μοῦ **NA, C** [5%] NU

^o ἀγῶνα τὸν καλὸν **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 31 **NA, C** [4%] NU

Concluding remarks

“Please come quickly”

9 Σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με ταχέως· 10 Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν,^p ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην—Κρίσκη^q εἰς Γαλατίαν, Τίτος εἰς Δαλματίαν.^r 11 Λουκᾶς ἐστὶν μόνος μετ’ ἐμοῦ. Μᾶρκον ἀναλαβὼν ἄγε^s μετὰ σεαυτοῦ, ἔστιν γάρ μοι εὐχρηστος εἰς διακονίαν. 12 Τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς Ἔφεσον. 13 Τὸν φελόνην^t ὃν ἀπέλιπον^u ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ ἐρχόμενος φέρε—καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. 14 Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλὰ μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ἀποδώη^v αὐτῷ ὁ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· 15 ὃν καὶ σὺ φυλάσσου, λίαν γὰρ ἀνθέστηκεν^w τοῖς ἡμετέροις λόγοις.

People will disappoint you

16 Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογία οὐδεὶς μοι συμπαρεγένετο,^x ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον.^y Μὴ αὐτοῖς λογισθεῖη. 17 Ὁ δὲ Κύριός μοι παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέν με, ἵνα δι’ ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ καὶ ἀκούσῃ^z πάντα τὰ ἔθνη. Καὶ ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος· 18 καὶ^a ῥύσεται με ὁ Κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Farewell

19 Ἄσπασαι Πρίσκαν^b καὶ Ἀκύλαν, καὶ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον. 20 Ἐραστός ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ, Τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον^c ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα. 21 Σπούδασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. Ἀσπάζεται σε Εὐβουλος, καὶ Πούδης καὶ Λίνος καὶ Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντες. 22 Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς^d μετὰ τοῦ πνεύματός σου. Ἡ χάρις μεθ’ ὑμῶν. Ἀμήν.^{e,f}

^p ἐγκατελιπεν *rell* | ἐγκατελειπεν A,C [15%]

^q κρίσκη *f*³⁵ [60%] CP | κρησκη *NA,C* [40%] RP,HF,OC,TR,NU

^r δαλματιαν *rell* | δελματιαν C [8%] | δερματιαν A [2%]

^s ἀγε *f*³⁵ *NC* [85%] RP,HF,OC,TR,NU | ἀγαγε A [15%] CP

^t φελονην *f*³⁵ *NA,C* [65%] RP,CP | φαλονην [29%] HF,OC,TR,NU | φελωνην [5%] | φαλωνην [1%]

^u ἀπελιπον *rell* | ἀπελειπον A,C [15%] | απεστειλα [2%]

^v ἀποδώη *f*³⁵ [90%] RP,HF,OC,TR,CP | ἀποδώσει *NA,C* [10%] NU

^w ἀνθεστηκεν *f*³⁵ [97%] RP,HF,OC,TR,CP | ἀντεστη *NA,C* [3%] NU

^x συμπαρεγένετο *f*³⁵ [96%] RP,HF,OC,TR,CP | παρεγένετο *NA,C* [4%] NU

^y ἐγκατελιπον *rell* | ἐγκατελειπον A,C [15%]

^z ἀκούσῃ *f*³⁵ [90%] RP,HF,OC,TR,CP | ἀκουσῶσιν *NA,C* [10%] NU

^a καὶ *f*³⁵ [96%] RP,HF,OC,TR,CP | --- *NA,C* [4%] NU

^b πρισκαν *f*³⁵ *NA,C* [85%] RP,HF,OC,TR,NU | πρισκιλλαν [15%] CP

^c ἀπελιπον *rell* | ἀπελειπον C [15%]

^d κυριος ιησους χριστος *f*³⁵ C [94%] RP,HF,OC,TR,CP | 12 A [3%] | 1 *NC* [3%] NU

^e αμην *f*³⁵ [97%] RP,HF,OC,TR,CP | --- *NA,C* [3%] NU

^f The citation of *f*³⁵ is based on thirty-six MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 824, 1072 and 1864 are ‘perfect’ representative of *f*³⁵ in 2 Timothy, as they stand, as were the exemplars of 1503, 1075, 1865 and 2723. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10

---

to 6% support the margin of error should hardly exceed $\pm 3\%$; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed $\pm 15\%$. But I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ

Greeting

1 Παῦλος, δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν, **2** ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου—ἦν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰώνων, **3** ἐφάνέρωσεν δὲ καιροῖς ἰδίους τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ· **4** Τίτω, γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν· χάρις, ἔλεος,^ε εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,^η τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Qualifications for elders

5 Τούτου χάριν κατέλιπόν^ι σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους ὡς ἐγὼ σοι διαταξάμην **6**—εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστά, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας^ζ ἢ ἀνυπότακτα. **7** Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι ὡς Θεοῦ οἰκονόμον· μὴ αὐθάδῃ, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ· **8** ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὄσιον, ἐγκρατῆ· **9** ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾦ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

They must face opposition

10 Εἰσὶν γὰρ πολλοὶ καὶ^κ ἀνυπότακτοι,^λ ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιστα οἱ ἐκ^μ περιτομῆς, **11** οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν—οἵτινες ὅλους οἴκους^ν ἀνατρέπουσιν, διδάσκοντες ἅ μὴ δεῖ, αἰσχροῦ κέρδους χάριν. **12** Εἶπέν τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐτῶν προφήτης, «Κρήτες ἀεὶ ψεῦσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.» **13** Ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. Δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει, **14** μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν. **15** Πάντα μὲν^ο καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις^π καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμΐανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις. **16** Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

Qualities to be taught

2 Σὺ δὲ λάλει ἅ πρέπει τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ· **2** πρεσβύτας νηφαλίους^α εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ· **3** πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστάματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἶνω πολλῷ δεδουλωμένας,

^ε χάρις ἐλεος **f**⁵ A (91.3%) RP, HF, OC, TR, CP | 12 και (2.1%) | ~ 21 και (1.7%) | 1 και **NC**, 088 (4.2%) NU | 1 (0.5%) | 1 ὑμιν και (0.2%) (Three nouns in a row without a conjunction was too much for the Alexandrians.)

^η κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ **f**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 32 **NA**, C, 088 [5%] NU

^ι κατέλιπον **f**⁵ [70%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀπελιπον **κ** [9%] NU | ἀπελειπον A, C, 088, 0240 [20%] | καταλειποντα [1%]

^ζ ἀσωτίας *rell* | ἀσώτειας [10%] CP

^κ και **f**⁵ I [80%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **NA**, C, 088 [20%] (OC has small print.)

^λ ἀνυπότακτοι *rell* | 1 και [10%]

^μ εκ **f**⁵ A [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 της **NC**, I, 088 [5%] NU

^ν ολους οικους *rell* | ~ 21 CP

^ο μεν **f**⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **NA**, C [4%] NU (OC has small print.)

^π μεμιασμενοις **f**⁵ [90%] RP, HF, TR | μεμιαμμενοις **NA**, C [8%] OC, NU | μεμιαμενοις [2%] CP (Did the Alexandrians get their spelling from the LXX?)

^α νηφαλιους **f**⁵ **NA**, C [40%] OC, TR, CP, NU | νηφαλεους [40%] RP, HF | νηφαλαιους [20%]

καλοδιδασκάλους 4—ἵνα σωφρονίζωσιν τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, 5 σώφρονας, ἀγνάς, οἰκουροῦς^f ἀγαθάς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημηται.^s

6 Τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν, 7 περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων· ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφορίαν,^t σεμνότητα, ἀφθαρσίαν^u 8—λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον—ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπή, μηδὲν ἔχων περὶ ἡμῶν^v λέγειν^w φαῦλον. 9 Δούλους ἰδίοις δεσπότης ὑποτάσσεσθαι ἐν πᾶσιν, εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, 10 μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πιστὶν πᾶσαν^x ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν^y τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν^z Θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.

Saving grace

11 Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ^a σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, 12 παιδεύουσα ἡμᾶς ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, 13 προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, 14 ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας καὶ καθάρσῃ ἑαυτῶ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. 15 Ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει καὶ ἔλεγε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. Μηδεὶς σου περιφρονεῖτω.

The difference the Gospel makes

3 1 Ὑπομίμησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ^b ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐτοιμοὺς εἶναι, 2 μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους πραότητα^c πρὸς πάντας ἀνθρώπους. 3 Ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους.

What a marvelous salvation!

4 Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλάνθρωπία ἐπεφάνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ 5—οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν^d ἐποιήσαμεν ἡμεῖς ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον^e—ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος Ἁγίου, 6 οὗ ἐξέχεεν ἐφ’

^f οἰκουροὺς **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | οἰκουργοὺς **KA, C, I** [3%] NU (Who knows where the Alexandrians got their spelling, but the mystery doesn't make it correct.)

^s βλασφημηται *rell* | βλασφημείται [5%] CP

^t ἀδιαφορίαν **f**³⁵ (83.2%) RP, HF, OC, TR, CP | ἀδιαφορίαν (8%) | ἀφθορίαν **KA(C)** (6.9%) NU | ἀφθονίαν **ϐ**³² (1.4%) | two other readings (0.5%) (Both the longer stem and the double consonant have over 90% attestation, but with different alignments. φθ→φ would presumably be an easier alteration than the reverse. Might the Alexandrian reading be a case of homoioarcton?)

^u ἀφθαρσίαν **f**³⁵ (82.8%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϐ**³² **KA, C** (17.2%) NU (The idea of 'immortality' didn't seem to fit, so the Alexandrians omitted it.)

^v ἡμῶν **f**³⁵ **KC** [80%] RP, HF, OC, CP, NU | ὑμῶν **A** [20%] TR

^w περὶ ἡμῶν λέγειν **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 312 **KA, C** [5%] NU

^x πιστὶν πᾶσαν **f**³⁵ (89.6%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **A, C** (9.7%) NU | 2 **K** (0.5%) | --- (0.2%)

^y διδασκαλίαν **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 τὴν **KA, C** [5%] NU (Why add the article?)

^z ἡμῶν *rell* | ὑμῶν some TRs

^a ἡ **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- (**K**) **A, C** [4%] NU

^b καὶ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, C** [5%] NU (OC has small print.)

^c πραοτήτα **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | πραυτήτα **A, C** [3%] NU | σπουδὴν τὰ **K** (Aleph really got lost.)

^d ὧν **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | α **KA, C** [3%] NU (The Alexandrians confused the referent.)

^e τὸν αὐτοῦ ἔλεον **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | τὸ αὐτοῦ ἐλεος **KA** [4%] NU | τὸ ἐλεος αὐτοῦ [1%] (Liddell & Scott give the masculine as the original form, with the neuter appearing later.)

ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι κληρονόμοι γενώμεθα^f κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.

So let's do good

8 Πιστὸς ὁ λόγος, καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιουῖσθαι, ἵνα φροντίζωσιν καλῶν ἔργων προΐστασθαι οἱ πεπιστευκότες τῷ^g Θεῷ. Ταῦτά ἐστιν τὰ^h καλὰ καὶ ὠφέλιμαⁱ τοῖς ἀνθρώποις. 9 Μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρις^j καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο, εἰσὶν γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι.

10 Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουθεσίαν παραιτοῦ, 11 εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει, ὧν αὐτοκατάκριτος.

Farewell

12 Ὄταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρὸς σε ἢ Τυχικόν, σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν, ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι. 13 Ζηνᾶν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλῶ^k σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπη. 14 Μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι, εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

15 Ἀσπάζονται σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. Ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{l,m}

^f γενώμεθα **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | γενηθωμεν **KA, C** [4%] NU (The middle voice is presumably correct.)

^g τῷ **f**³⁵ [50%] OC, TR | --- **KA, C** [50%] RP, HF, CP, NU

^h τὰ **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, C, I** [10%] NU

ⁱ ὠφέλιμα *rell* | ὠφέλημα [30%]

^j ἐρις **f**³⁵ [20%] | ἐριν **K** [1%] | ἐρεις **A, C** [75%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἐρειν [2%] | ἐριδας [2%]

^k ἀπολλῶ **f**³⁵ **C** [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀπολλων **K** [4%] NU | ἀπολλωνα [1%]

^l ἀμην **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, C, 048** [5%] NU

^m The citation of **f**³⁵ is based on thirty-six MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 35, 1072, 1503, 1855, 1864, 1892, 2080, 2587 and 2723 are 'perfect' representatives of **f**³⁵ in Titus, as they stand, and the exemplars of another four probably were too. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. But I guarantee the witness of Family 35.

ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ

Greeting

1 Παῦλος, δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ,^a καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν, 2 καὶ Ἀπφία τῇ ἀγαπητῇ^o καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ· 3 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Paul commends Philemon

4 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε μνεΐαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, 5 ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἀγίους, 6 ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς^p ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑμῖν^q εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν.^r 7 χάριν^s γὰρ^t ἔχομεν^u πολλὴν^v καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

Paul intercedes for Onesimus

8 Διό, πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, 9 διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ—τοιούτος ὢν ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ.^w 10 Παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου,^x Ὀνήσιμον 11 —τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ^y σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον—ὃν ἀνέπεμψα.

12 Σὺ δὲ^z αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ^a 13 —ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι,^b ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου, 14 χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾗ, ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον. 15 Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὦραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχης 16 —οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσῳ δὲ μᾶλλον σοί, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν Κυρίῳ.

^a ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ [40%] | ~ 21 **KA** [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (Though Paul uses the sequence 'Christ Jesus' in verses 6 and 23, I take it that here and in verse 9 it is properly 'Jesus Christ'—he alternates them.)

^o ἀγαπητῇ **f**³⁵ (94.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ἀδελφῇ **KA**, I, 048 (4.9%) NU | conflation (0.3%)

^p παντός **f**³⁵ **KA**, C [80%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 ἐργῶ [20%] CP

^q ὑμῖν **f**³⁵ **κ** [45%] TR | ἡμῖν A, C, 048^v [55%] RP, HF, OC, CP, NU (The 3rd person is correct. It is as Philemon understands the resources available in his local congregation that the sharing of his faith will become more powerful.)

^r ἰησοῦν **f**³⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA**, C [2%] NU

^s χάριν **f**³⁵ (88.1%) RP, HF, OC, TR | χαρὰν **KA**, C, 048 (11.9%) CP, NU (The first four words of verse seven offer four variant sets—observe how the attestation fluctuates, word by word.)

^t γὰρ **f**³⁵ **KA**, C, 048 (86.3%) RP, HF, OC, TR, CP, NU | δε (0.5%) | --- (13.2%)

^u ἔχομεν **f**³⁵ (84.7%) RP, HF, OC, TR, CP | ἐχομεν (4.2%) | ἐσχον **KA**, C, 048 (7.4%) NU | ἐχω (2.5%) | five other variants (1.3%)

^v ἔχομεν πολλὴν **f**³⁵ (88.4%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **KA**, C, 048 (10.5%) NU | five other variants (1.1%)

^w ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **KA**, C [5%] NU

^x μου **f**³⁵ C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA** [3%] NU

^y δε **f**³⁵ A, C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 καὶ **κ** [2%] [NU]

^z σοὶ δε **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | σοὶ **KA**, C [2%] NU | σοὶ 12 [1%]

^a προσλαβοῦ **f**³⁵ C (048) (98.7%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA** (1.3%) NU

^b διακονῇ μοι **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **KA**, C [5%] NU

Paul asks for obedience

17 Εἰ οὖν με^c ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτόν ὡς ἐμέ. 18 Εἰ δέ τι ἠδίκησέν σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει.^d 19 Ἐγώ, Παῦλος, ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, «Ἐγὼ ἀποτίσω» (ἵνα μὴ λέγω σοι ὅτι καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις). 20 Ναὶ ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν Κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Κυρίῳ.^e

21 Πεποιθὸς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὧν λέγω ποιήσεις. 22 Ἄμα δὲ καὶ ἐτοίμαξέ μοι ξενίαν, ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

Farewell

23 Ἀσπάζονται^g σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,^h 24 Μάρκος, Ἀρίσταρχος, Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

25 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦⁱ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.^{k,l}

^c με **f**³⁵ **NA,C** [90%] **RP,HF,OC,CP,NU** | εμε [10%] **TR**

^d ἐλλογει **f**³⁵ [95%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ἐλλογα **NA,C**,048 [5%] **NU**

^e κυριῳ **f**³⁵ (74.3%) **RP,HF,OC,TR,CP** | χριστω **NA,C** (20.3%) **NU** | --- (3.3%) | part of a larger omission (2.2%)
[homoioteleuton] (The repetition of ἐν κυριῳ so soon bothered the Alexandrians' sense of style.)

^f ο **f**³⁵ [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | α **NA,C** [3%] **NU**

^g ἀσπάζονται **f**³⁵ [85%] **RP,HF,TR,CP** | ἀσπάζεται **NA,C** [15%] **OC,NU**

^h ιησου *rell* | --- **CP**

ⁱ ημων **f**³⁵ **A,C** [98%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- **⋈** [2%] **NU**

^j ιησου **f**³⁵ [20%] | ι χριστου **NA,C** [80%] **RP,HF,OC,TR,CP,NU** (Being a very personal letter, Paul is less formal.)

^k αμην **f**³⁵ **⋈C** [98%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- (**⊗**⁸⁷)**A**,048^v [2%] **NU**

^l The citation of **f**³⁵ is based on thirty-six MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. All except 328, 394, 959, 986, 1892 and 2080 are 'perfect' representatives of **f**³⁵ in Philemon, as they stand, the others having a single variant each. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

The supremacy of the Son

1 Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφηταῖς, **2** ἐπ' ἐσχάτου^m τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν.ⁿ **3** ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ^o καθαρισμόν ποιησάμενος τῶν ἀμαρτιῶν^p ἡμῶν^q ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ^r τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, **4** τοσοῦτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

He is superior to angels

5 Τίνι γὰρ εἶπέν ποτε τῶν ἀγγέλων, «Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε,» καὶ πάλιν, «Εγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς Πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς Υἱόν»; **6** Ὄταν δέ, πάλιν, εἰσαγάγῃ τὸν Πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην λέγει, «Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ.» **7** Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει, «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.» **8** πρὸς δὲ τὸν Υἱόν· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.^s ᾿Ράβδος Εὐθύτητος^t ἡ ῥάβδος^u τῆς βασιλείας σου. **9** Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέν σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.» **10** Καί· «Σὺ κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· **11** αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις—καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται· **12** καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς^v καὶ ἀλλαγῆσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν.»

13 Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἰρηκέν ποτε, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»; **14** Οὐχὶ πάντες εἰσιν λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;

Do not neglect the great salvation

2 **1** Διὰ τοῦτο, δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν^v τοῖς ἀκουσθεῖσιν, μήποτε παραρρωῶμεν.^w **2** Εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοή ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, **3** πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα

^m ἐσχάτου **f**³⁵ **g**⁴⁶**ka**,**B** [95%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**NU** | ἐσχάτων [5%] **TR**

ⁿ τους αἰωνας ἐποίησεν **f**³⁵ [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ~ 312 **g**⁴⁶**ka**,**B**,**I** [3%] **NU**

^o αὐτου δι' ἑαυτου **f**³⁵ (89.3%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | 1 **ka**,**B** (5.2%) **NU** | 23 (1%) | 121 (3.4%) | ~ 21 **g**⁴⁶ (0.3%) | part of a larger omission [homoioteleuton] (0.7%)

^p ποιησάμενος τῶν ἀμαρτιῶν **f**³⁵ [95%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ~ 231 **g**⁴⁶**ka**,**B** [5%] **NU**

^q ἡμων **f**³⁵ [97%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | --- **g**⁴⁶**ka**,**B** [3%] **NU**

^r δεξια **f**³⁵ **g**⁴⁶**ka**,**B** [90%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**NU** | 1 του θρονου [10%] **CP**

^s αἰωνος **f**³⁵ (98.6%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | 1 και η **g**⁴⁶**ka**,**B** (1.4%) **NU**

^t εὐθυτητος ἡ ραβδος **f**³⁵ (98.3%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | τῆς 13 **g**⁴⁶**A**,**B** (1.2%) **NU** | 13 (0.3%) | --- **g** (I take it that 'Scepter of Uprightness' is a proper name, like 'Excalibur'; the Alexandrians missed it.)

^u αὐτους **f**³⁵ (98.8%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | 1 ὡς ἱματιον **g**⁴⁶**ka**,**B** (1.2%) **NU**

^v ἡμας προσεχειν **f**³⁵ [95%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ~ 21 **g**⁴⁶**ka**,**B** [5%] **NU**

^w παραρρωωμεν **f**³⁵ [90%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | παραρρωωμεν **g**⁴⁶**ka**,**B** [10%] **NU**

τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας;—ἤτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβιαίωθη, 4 συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείους^x καὶ τέρασιν καὶ ποικίλαις δυνάμεσιν καὶ Πνεύματος Ἁγίου μερισμοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν.

Temporarily lower than angels

5 Οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξεν τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν· 6 διεμαρτύρατο δέ πού τις λέγων· «Τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν; 7 Ἠλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ’ ἀγγέλους· δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν,^y 8 πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ.» Ἐν γὰρ τῷ^z ὑποτάξαι αὐτῷ^a τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον. Νῦν δὲ οὐπω ὀρώμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα.

9 Τὸν δὲ «βραχύ τι παρ’ ἀγγέλους ἠλαττωμένον» βλέπομεν, Ἰησοῦν (διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου), «δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον»—ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσεται θανάτου.

“Bringing many sons into glory”

10 Ἐπρεπεν γὰρ αὐτῷ, δι’ ὃν τὰ πάντα καὶ δι’ οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν Ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. 11 Ὁ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἐνὸς πάντες· δι’ ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, 12 λέγων, «Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε»· 13 καὶ πάλιν, «Ἐγὼ ἔσομαι πεποισθὼς ἐπ’ αὐτῷ»· καὶ πάλιν, «Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός.»

14 Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινώνηκεν σαρκὸς καὶ αἵματος,^b καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχεν τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου—τοῦτ’ ἔστιν τὸν διάβολον— 15 καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. 16 (Οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ^c ἐπιλαμβάνεται.) 17 Ὅθεν ὄφειλεν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς, τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. 18 Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

The Apostle and High Priest of our confession

3 Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστόν,^d 2 πιστὸν ὄντα

^x σημείους **f**³⁵ [35%] | 1 τε **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B [65%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^y αὐτον **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **B** (74.7%) RP, HF, OC, NU | 1 και κατεστησας 1 επι τα εργα των χειρων σου **κ**A,C (25.3%) TR, CP

^z γαρ τω **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **A,C** [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **κ**B [3%] NU

^a αὐτω **f**³⁵ **κ**A,C [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **ϕ**⁴⁶ **B** [2%]

^b σαρκος και αιματος **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 321 **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C [3%] NU

^c ἄβρααμ **f**³⁵ [40%] | ἄβρααμ *rell* (This name is aspirated throughout the book, and the statement of evidence also obtains throughout the book.) [When Jehovah changed Abram’s name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by ‘h’; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.]

^d ιησουν χριστον **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, CP | 1 **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,C [3%] NU | ~ 21 TR

τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωϋσῆς^ε ἐν ὄλω^φ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. **3** Πλείονος γὰρ δόξης οὗτος^ε παρὰ Μωϋσῆν ἠξίωται, καθ' ὅσον^h πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν **4** — πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος, ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας Θεός— **5** καὶ, Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὄλω τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων, **6** Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐάνπερ^j τὴν παρρησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν^k κατάσχωμεν.

The Holy Spirit's warning

7 Διό—καθὼς λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, **8** μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, **9** οὗ ἐπείρασάν με^l οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με^m καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκονταⁿ ἔτη. **10** Διὸ προσώχθισα^o τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ^p καὶ εἶπον,^q «Αἰὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου»· **11** ὡς ὄμοσα ἐν τῇ ὄργῃ μου, «Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου»»— **12** βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος· **13** ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ «Σήμερον» καλεῖται, ἵνα μὴ σκληρυνθῇ ἐξ ὑμῶν τις^r ἀπάτη τῆς ἁμαρτίας. **14** Μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ,^s ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν, **15** ἐν τῷ λέγεσθαι, «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.» **16** Τίνες γὰρ ἀκούσαντες παρεπύκρναν; Ἄλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξεληθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωϋσέος;^t **17** Τίσιν δὲ προσώχθισεν τεσσαράκοντα^u ἔτη; Οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασι, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν^v ἐν τῇ ἐρήμῳ; **18** Τίσιν δὲ ὄμοσεν μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι; **19** Καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν διὰ^w ἀπιστίαν.

4 **1** Φοβηθῶμεν οὖν, μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ^x τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέαι.

^ε μωυσης *rell* | μωυσης **KA,B** [10%] **TR** (**TR** has the short form of the name throughout the book; the attestation varies, but does not exceed 25%.)

^φ ὄλω **f³⁵** **KA,C** [98%] **RP,HF,OC,TR,CP[NU]** | --- **ϕ^{13,46v}B** [2%]

^ε δοξης ουτος **f³⁵** **ϕ¹³** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ~ 21 **ϕ^{46v}KA,B,C** [3%] **NU**

^h καθ' ὅσον *rell* | καθόσον **f³⁵** [30%] (I include this for the record, and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning I stay with the conventional pointing. Because of the *theta* there is no ambiguity.)

ⁱ τα **f³⁵** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- **ϕ^{13,46}KA,B,C** [3%] **NU**

^j εανπερ **f³⁵** **ϕ⁴⁶A,C** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP[NU]** | εαν **ϕ¹³B** [3%] | καν **κ**

^k μεχρι τελους βεβαιαν **f³⁵** **KA,C** (98%) **RP,HF,OC,TR,CP** | 3 (1.2%) | --- **ϕ^{13,46}B** (0.8%) **NU**

^l με **f³⁵** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | --- **ϕ^{13,46}KA,B,C** [3%] **NU**

^m εδοκιμασαν με **f³⁵** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | εν δοκιμασια **ϕ^{13,46}KA,B,C** [3%] **NU**

ⁿ τεσσαρακοντα **f³⁵** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | τεσσερακοντα **(ϕ¹³)ϕ⁴⁶KA,B,C** [3%] **NU**

^o προσωχθισα *rell* | προσωχθησα [15%]

^p εκεινη **f³⁵** **C** [97%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ταυτη **ϕ^{13,46}KA,B** [3%] **NU**

^q ειπον *rell* | ειπα **CP**

^r εξ υμων τις **f³⁵** **B** [90%] **RP,HF,OC,CP** | ~ 312 **ϕ¹³KA,C** [10%] **TR,NU**

^s γεγοναμεν του χριστου **f³⁵** [95%] **RP,HF,OC,TR,CP** | ~ 231 **(ϕ¹³)ϕ⁴⁶KA,B,C** [5%] **NU**

^t μωυσεος **f³⁵** [40%] **CP** | μωυσεως **KB,C** [45%] **RP,HF,OC,NU** | μωσεως **A** [15%] **TR**

^u τεσσαρακοντα **f³⁵** [98%] **RP,HF,OC,TR,CP** | τεσσερακοντα **ϕ⁴⁶KA,B,C** [2%] **NU**

^v επεσεν *rell* | επεσον [18%] | επεσαν [2%]

^w δια **f³⁵** **C** [40%] | δι *rell*

^x δοκη *rell* | δοκει [25%]

There is still a promised rest

2 Καί, γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι καθάπερ κάκεινοι,^γ ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους, μὴ συγκεκριμένους^ζ τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν. 3 Εἰσερχόμεθα γάρ εἰς τὴν^α κατάπαυσιν οἱ πιστεῦσαντες, καθὼς εἶρηκεν, «Ὡς ὅμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, «Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου»»—καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων, 4 εἶρηκεν γάρ που περὶ τῆς ἐβδόμης οὕτως, «Καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ». 5 καὶ ἐν τούτῳ, πάλιν, «Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.» 6 Ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεται τινὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσηλθόν δι' ἀπειθειαν, 7 πάλιν τινὰ ὀρίζει ἡμέραν, «Σήμερον,» ἐν Δαυὶδ λέγων, μετὰ τοσοῦτον χρόνον (καθὼς εἶρηται),^β «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.» 8 Εἰ γὰρ αὐτοῦ^ς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. 9 Ἄρα, ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. 10 Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

We must give an account

11 Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας. 12 Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διῖκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε^δ καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν· καί, κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. 13 Καὶ οὐκ ἔστιν κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

We have a Great High Priest

14 Ἐχοντες οὖν Ἀρχιερέα Μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοῦς, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. 15 Οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθεῖσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειραμένον^ε δὲ κατὰ πάντα, καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας. 16 Προσερχόμεθα^φ οὖν μετὰ παρηρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον^ε καὶ χάριν εὐρωμεν, εἰς εὐκαιρον βοήθειαν.

Qualifications for high priesthood

5 1 Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, 2 μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσιν καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικεῖται ἀσθένειαν. 3 Καὶ διὰ ταύτην^η ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτως καὶ περὶ ἑαυτοῦ^ι προσφέρειν ὑπὲρ^λ

^γ κακεῖνοι **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ****α**,**β**,**γ** [90%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**NU** | ἐκεῖνοι [10%] **CP**

^ζ συγκεκριμένους **f**³⁵ [83%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP** [συγκεκριμένους 10%] | συγκεκριμένους **TR** | συγκεκρισασμένους (**ϕ**⁴⁶ **α**,**β**,**γ**) **C** [7%] **NU** | συγκεκρισασμένος **κ**

^α τὴν **f**³⁵ **κ****α**,**γ** [99%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP**[**NU**] | --- **ϕ**^{13v,46} **β** [1%]

^β εἶρηται **f**³⁵ [92%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | προεἶρηται **ϕ**⁴⁶ **κ****α**,**γ** [5%] **NU** | προεἶρηκεν **β** [3%]

^ς αὐτοῦς **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ****α**,**β**,**γ** [85%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**NU** | **ι** ο [5%] | αὐτος [10%] **CP**

^δ τε **f**³⁵ [90%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | --- **ϕ**⁴⁶ **κ****α**,**β**,**γ** [10%] **NU**

^ε πεπειραμένον **f**³⁵ **γ** [98%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | πεπειρασμένον **ϕ**^{46v} **κ****α**,**β** [2%] **NU**

^φ προσερχόμεθα **rell** | προσερχομεθα [25%]

^ε ἔλεον **f**³⁵ [96%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ἐλεος **ϕ**⁴⁶ **κ****α**,**β**,**γ** [4%] **NU**

^η διὰ ταύτην **f**³⁵ (90.7%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | δι' αὐτήν **ϕ**⁴⁶ **κ****α**,**β**,**γ** (6.2%) **NU** | **ι** ταύτης (1.9%) | **ι** ταῦτα (1.2%)

^ι ἑαυτοῦ **f**³⁵ **κ****α**,**γ** [98%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | αὐτοῦ **ϕ**^{46b} **β** [2%] **NU**

^λ ὑπὲρ **f**³⁵ (93.1%) **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | περὶ **ϕ**⁴⁶ **κ****α**,**β**,**γ** (6.4%) **NU** | --- (0.5%)

ἀμαρτιῶν. 4 Καί, οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ^k καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ^l καί^m Ἀαρῶν.

Christ meets the qualifications

5 Οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασεν γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν, «Υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»· 6 καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»· 7 ὅς, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἰκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρῶν, προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, 8 καίπερ ὢν Υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθεν τὴν ὑπακοήν. 9 Καὶ τελειωθεὶς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσινⁿ αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, 10 προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· 11 περὶ οὗ πολλὸς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθοὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.

“Let’s move on toward perfection”

12 Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τινὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, καί^o οὐ στερεᾶς τροφῆς. 13 Πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος γάρ ἐστιν. 14 Τελειῶν δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

6 1 Διό, ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα,^p μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν, 2 βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν, καὶ κρίματος αἰωνίου. 3 Καὶ τοῦτο ποιήσομεν^q ἄνπερ ἐπιτρέπη^r ὁ Θεός.

No one kills Jesus twice

4 Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μετόχους γεννηθέντας Πνεύματος Ἁγίου, 5 καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, 6 καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν—ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.

7 Γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον^s ὑετὸν καὶ τίκτουσα βοτάνην εὐθετον ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωργεῖται μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· 8 ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος, καὶ κατάρας ἐγγύς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν.

A word of encouragement

9 Πειπίσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείσσονα^t—καὶ ἐχόμενα σωτηρίας—εἰ καὶ οὕτως λαλοῦμεν. 10 Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου^u

^k ἀλλὰ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶κA,B,C [70%] RP,OC,CP,NU | ἀλλ ο [30%] HF,TR

^l καθάπερ **f**³⁵ [97%] RP,HF,OC,TR,CP | καθωσπερ **ϕ**⁴⁶κA,B [3%] NU | καθως C

^m καὶ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶κA,B,C [95%] RP,HF,OC,CP,NU | ι ο [5%] TR

ⁿ τοῖς ὑπακουουσιν αὐτω πασιν **f**³⁵ [95%] RP,HF,OC,TR,CP | ~ 4123 **ϕ**⁴⁶κA,B,C [5%] NU

^o καὶ **f**³⁵ A,B [98%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- **ϕ**⁴⁶κC [2%]

^p φερωμεθα **rell** | φερομεθα [15%]

^q ποιησομεν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶κB,I^v [40%] OC,TR,CP,NU | ποιησωμεν A,C [59%] RP,HF | ποιησαντες [1%]

^r επιτρηπη **rell** | επιτρηπει [15%]

^s πολλακις ερχομενον **f**³⁵ A,C [92%] RP,HF,OC,TR,CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶κB [5%] NU | 2 [1%] | one other variant [2%]

^t κρεισσονα **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶κA,B,C [85%] RP,HF,CP,NU | κρειττονα [15%] OC,TR

^u του κοπου **f**³⁵ (87.8%) RP,HF,OC,TR,CP | 12 και (1%) | 1 σκοπου (1.9%) | --- **ϕ**⁴⁶κA,B,C (9.3%) NU

τῆς ἀγάπης ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἀγίοις καὶ διακονοῦντες. **11** Ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν, πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος, ἄχρι τέλους· **12** ἵνα μὴ νωθοὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομοῦντων τὰς ἐπαγγελίας.

Our secure anchor

13 Τῷ γὰρ Ἀβραὰμ ἐπαγγεῖλαμενος ὁ Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχεν μείζονος ὁμόσαι, ὥμοσεν κατ' ἑαυτοῦ, **14** λέγων, «Ἥ μὴν^ν εὐλογῶν εὐλογήσω σε καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε.» **15** Καὶ οὕτως, μακροθυμήσας, ἐπέτυχεν τῆς ἐπαγγελίας.

16 Ἄνθρωποι μὲν^ω γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὁμνύουσιν, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὄρκος, **17** ἐν ᾧ περισσότερο βουλόμενος ὁ Θεός ἐπιδειξάτω τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὄρκῳ, **18** ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι^κ Θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν,^ν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος· **19** ἦν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, **20** ὅπου Πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσηλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ Ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.

Melchizedek, priest and king

7 **1** Οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ—βασιλεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ^ζ ὑψίστου, ὁ^α συναντήσας Ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων καὶ εὐλόγησας αὐτόν, **2** ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν Ἀβραὰμ (πρῶτον μὲν ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλήμ, ὁ ἐστὶν βασιλεὺς εἰρήνης), **3** ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος· μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ—μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές.^β

Melchizedek greater than Abraham

4 Θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ^ε δεκάτην Ἀβραὰμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης· **5** Καί, οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατεῖαν λαμβάνοντες ἐντολὴν ἔχουσιν ἀποδεκατοῦν τὸν λαόν, κατὰ τὸν νόμον—τοῦτ' ἐστίν, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν—καίπερ ἐξεληλυθότας^δ ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραὰμ· **6** ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκεν τὸν^ε Ἀβραὰμ καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκεν. **7** Χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. **8** Καί, ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν, ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος ὅτι ζῆ **9**—καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, διὰ^ε Ἀβραὰμ καὶ Λευὶ, ὁ δεκάτας λαμβάνων, δεδεκάτωται, **10** ἐτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ^ε Μελχισεδέκ.

^ν ἡ μὴν ^{f³⁵} [90%] RP, HF, OC, TR, CP | εἰ 2 ^{ϕ⁴⁶} KA, B [8%] NU | εἰ μὴ C | two other readings [2%] (If η is the older form, how could the change, εἰ→η, come about in the middle ages?)

^ω μὲν ^{f³⁵} C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- ^{ϕ⁴⁶} KA, B [3%] NU

^κ ψεύσασθαι ^{f³⁵} B [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 τὸν ^{ϕ⁴⁶} KA, C [5%] [NU]

^ν ἔχομεν ^{f³⁵} ^{ϕ⁴⁶} KA, B, C [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἔχομεν [30%]

^ζ τοῦ *rell* | --- CP

^α ο ^{f³⁵} ^{ϕ⁴⁶} C [92%] RP, HF, OC, TR, NU | ος KA, B, I [8%] | ω CP

^β διηνεκές *rell* | 1 ἐν ω ὅτι καὶ τοῦ ἀβραὰμ προετιμηθη CP

^ε καὶ ^{f³⁵} KA, C [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- ^{ϕ⁴⁶} B [2%]

^δ ἐξεληλυθότας *rell* | ἐξεληλυθότες CP

^ε τὸν ^{f³⁵} A [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- ^{ϕ⁴⁶} KB, C [4%] NU

^ε διὰ ^{f³⁵} A, C [92%] RP, HF, OC, TR, CP | δι ^{ϕ⁴⁶} KB [8%] NU

^ε ο ^{f³⁵} A [92%] RP, HF, OC, TR, CP | --- ^{ϕ⁴⁶} KB, C [8%] NU

Melchizedek greater than Aaron

11 Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ’ αὐτῆ^h νενομοθέτητο),ⁱ τίς ἔτι χρεία κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν λέγεσθαι; 12 (Μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετὰθεσις γίνεται.) 13 Ἐφ’ ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκεν, ἀφ’ ἧς οὐδεὶς προσέσχηκεν τῷ θυσιαστηρίῳ. 14 Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰουδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης^j Μωϋσῆς^{k,l} ἐλάλησεν. 15 Καὶ περισσώτερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα Μελχισεδέκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, 16 ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκινῆς^m γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. 17 Μαρτυρεῖⁿ γὰρ ὅτι «Σὺ^o ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.»

18 Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐντολῆς διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές 19 (οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος), ἐπεισαγωγή δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι’ ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ.

Our eternal High Priest represents us eternally

20 Καί, καθ’ ὅσον οὐ χωρὶς ὀρκωμοσίας 21 —οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὀρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες, ὁ δὲ μετὰ ὀρκωμοσίας διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν· «Ὡμοσεν Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»^p— 22 κατὰ τοσοῦτον^q κρείττονος^r διαθήκης γέγονεν ἔγγυος Ἰησοῦς. 23 Καί, οἱ μὲν πλείονες εἰσὶν γεγονότες ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν· 24 ὁ δέ, διὰ τὸ μένειν αὐτόν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. 25 Ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι’ αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ^s αὐτῶν.

26 Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν^t ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς—ὄσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος— 27 ὃς οὐκ ἔχει καθ’ ἡμέραν^u ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ· τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ ἑαυτὸν ἀνενέγκας. 28 Ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθενεῖαν, ὁ λόγος δὲ τῆς ὀρκωμοσίας, τῆς μετὰ τὸν νόμον, Υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον.

^h αὐτῆ **f**⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | αὐτῆς **ϕ**⁴⁶ **NA, B, C** [5%] NU | αὐτῆν [5%]

ⁱ νενομοθετήτο **f**⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | νενομοθετήται **ϕ**⁴⁶ **NA, B, C** [6%] NU

^j ἱερωσύνης **f**⁵ (90.4%) RP, HF, OC, TR, CP | ἱεροσύνης (6.4%) | ἱερεῶν **ϕ**⁴⁶ **NA, B, C** (3.1%) NU (Wherever ἱερωσύνης occurs, the alternate spelling also occurs, its attestation not exceeding 10%.)

^k μωϋσῆς **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ **NA, B, C** (75.3%) RP, HF, OC, CP, NU | μωϋσῆς (24.7%) TR

^l οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης μωϋσῆς **f**⁵ (95.1%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2314 A, B, C (1.7%) NU | ~ 2341 **ϕ**⁴⁶ **N** (1.9%) | ~ 1423 (1.2%)

^m σαρκινῆς **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ **NA, B, C** [50%] NU | σαρκικῆς [50%] RP, HF, OC, TR, CP

ⁿ μαρτυρεῖ **f**⁵ C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | μαρτυρεῖται **ϕ**⁴⁶ **NA, B** [3%] NU

^o σὺ **f**⁵ **NA, B, C** [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἰ εἰ **ϕ**⁴⁶ [29%] | --- [1%]

^p κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ **f**⁵ A (97.9%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **B, C** (1.9%) NU | **N** omits whole quote

^q τοσοῦτον **f**⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | τοσοῦτο **ϕ**⁴⁶ **NA, B, C** [5%] NU | τοσοῦτω [1%]

^r κρείττονος **f**⁵ **ϕ**⁴⁶ A [96%] RP, HF, OC, TR, CP | καὶ ἰ **B, C** [3%] [NU] | --- [1%]

^s ἐντυγχάνειν ὑπερ *rell* | ~ 21 CP

^t ἡμῖν **f**⁵ **NC** [98%] RP, HF, OC, TR, CP | ἰ καὶ **ϕ**⁴⁶ **A, B** [2%] NU

^u καθ’ ἡμέραν *rell* | καθημέραν **f**⁵ [30%] (I include this for the record, and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning I stay with the conventional pointing. Because of the *theta* there is no ambiguity.)

Priest and Mediator of a better covenant

8 1 Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις· Τοιοῦτον ἔχομεν Ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς Μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, 2 τῶν ἁγίων Λειτουργός, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ ὄνθρωπος. 3 Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας καθίσταται (ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὁ προσενέγκοι)^ν 4 —εἰ μὲν γὰρ^χ ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν ἱερέων^γ τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν^ζ νόμον τὰ δῶρα· 5 οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν ἐπουρανίων (καθὼς κεχηρμάτισται Μωϋσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν· «Ὅρα γάρ,» φησιν, «ποιήσεις^α πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει») — 6 νυν^β δὲ διαφορωτέρας τέτευχεν^ε λειτουργίας, ὅσω καὶ^δ κρείττονός ἐστιν διαθήκης Μεσίτης, ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται.

A new covenant

7 Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος· 8 μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς^ε λέγει·

«Ἴδού, ἡμέραι ἔρχονται,» λέγει Κύριος, «καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰουδα διαθήκην καινὴν— 9 οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐτῶν,» λέγει Κύριος.

10 «Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἦν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας,» λέγει Κύριος, «διδούς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν. 11 Καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πλησίον^ι αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, «Γνωθὶ τὸν Κύριον»· ὅτι πάντες εἰδήσουσίν με, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν^ε ἕως μεγάλου αὐτῶν. 12 Ὅτι ἴλεως^η ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν^ι οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι.»

13 Ἐν τῷ λέγειν «καινὴν» πεπαλαίωκεν τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγύς ἀφανισμοῦ.

^ν καὶ f³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁴⁶ NB [3%] NU

^ω προσενεγκοὶ f³⁵ [20%] | προσενεγκῆ *rell* (Optative or Subjunctive?)

^χ γὰρ f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | οὖν Ϝ⁴⁶ KA, B [4%] NU

^γ τῶν ἱερέων f³⁵ (93.8%) RP, HF, OC, TR, CP | 2 (1.7%) | --- Ϝ⁴⁶ KA, B (4.5%) NU

^ζ τὸν f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁴⁶ KA, B [5%] NU

^α ποιήσεις f³⁵ KA, B [95%] RP, HF, OC, CP, NU | ποιήσης [5%] TR | --- Ϝ⁴⁶

^β νυνὶ f³⁵ KA [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | νυν Ϝ⁴⁶ B [2%]

^ε τέτευχεν f³⁵ B [40%] OC, TR | τέτευχεν Ϝ⁴⁶ KA [50%] RP, HF, NU | τετυχηκεν [10%] CP (These are alternate forms of the perfect [apparently], so the meaning remains the same; τετυχεν appears to be a simplification of the older form.)

^δ καὶ *rell* | --- [10%] CP

^ε αὐτοῖς f³⁵ Ϝ⁴⁶ B [90%] RP, HF, OC, TR, CP | αὐτοὺς KA, I [10%] NU

^ι πλησίον f³⁵ [35%] TR | πολιτην Ϝ⁴⁶ KA, B [65%] RP, HF, OC, CP, NU

^ε αὐτῶν f³⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁴⁶ KA, B [15%] NU

^η ἴλεως *rell* | ἴλεος [15%]

^ι καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν f³⁵ A (94.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 123 (1.8%) | --- Ϝ⁴⁶ NB (3.5%) NU | 12 ἀδικίων 4 (0.4%)

The earthly sanctuary

9 1 Εἶχεν μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη^k δικαιοῦματα λατρείας τό τε ἅγιον κοσμικόν. 2 Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη· ἡ πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἣτις λέγεται Ἅγια· 3 μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ ἡ λεγομένη Ἅγια Ἁγίων, 4 χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσῷ, ἐν ἣ στάμνος χρυσοῦν ἔχουσα τὸ μάννα καὶ ἡ ράβδος Ααρὼν ἡ βλαστήσασα καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης· 5 ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβιμ^l δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον (περὶ ὧν οὐκ ἔστιν νῦν λέγειν κατὰ μέρος).

The service of that sanctuary

6 Τούτων δὲ οὕτως κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσίσαισι οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες, 7 εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἔνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· 8 τοῦτο δηλοῦντος τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου μήπω πεφανερῶσθαι^m τὴν τῶν Ἁγίων ὁδὸν ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν· 9 ἣτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸνⁿ ἐνεστηκότα, καθ' ὃν^o δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα— 10 μόνον ἐπὶ βρώμασιν καὶ πόμασιν καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς καὶ^p δικαιοῦμασιν^q σαρκός, μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα.

Christ serves in the heavenly sanctuary

11 Χριστὸς δὲ παραγεγόμενος Ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων^r ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειότερας σκηνῆς οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἔστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, 12 οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος, εἰσήλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ Ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐρόμενος.^s 13 Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων,^t καὶ σποδὸς δαμάλεως ραντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, 14 πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος Ἁγίου^u ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαρῆ τὴν συνείδησιν ὑμῶν^v ἀπὸ νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι; 15 Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς Μεσίτης ἐστίν, ὅπως—θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων—τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας.

The earthly sanctuary inaugurated with blood

16 Ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου.^w 17 διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος. 18 Ὅθεν οὐδὲ^x ἡ πρώτη χωρὶς

^j καὶ **f**⁵ **NA** [97%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **Φ**⁴⁶B [3%]

^k πρώτη **f**⁵ **Φ**⁴⁶**NA, B** [70%] RP, HF, CP, NU | 1 σκηνη [30%] OC, TR

^l χερουβιμ **f**⁵ (A) [98%] RP, HF, OC, TR, CP | χερουβιν **Φ**⁴⁶(B) (B) [2%] NU

^m πεφανερῶσθαι *rell* | πεφανῶσθαι CP

ⁿ τον *rell* | τουτον CP

^o ον **f**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ην **NA, B** [5%] NU

^p καὶ **f**⁵ B (95.4%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁴⁶**NA** (4.6%) NU

^q δικαιομασιν **f**⁵ (94.2%) RP, HF, OC, TR, CP | δικαιοματα **Φ**⁴⁶**NA, B** (5.5%) NU | two other readings (0.4%)

^r μελλοντων **f**⁵ **NA** (97.5%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 των (1.4%) | γενομενων (**Φ**⁴⁶)B (1.1%) NU

^s ευρομενος **f**⁵ [20%] | ευραμενος *rell* (2nd aorist or 1st aorist? There is apparently no difference in meaning.)

^t ταυρων και τραγων **f**⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 321 **Φ**⁴⁶**NA, B** [3%] NU

^u αγιου **f**⁵ [29%] | 1 αιωνιου [1%] | αιωνιου *rell* (The majority reading is certainly inviting.)

^v υμων **f**⁵ **NA** [85%] RP, HF, OC, TR | ημων A [15%] CP, NU (Codex B is no longer available from here to the end.)

^w διαθεμενου **f**⁵ **NA, B** [88%] RP, HF, OC, TR, NU | διατιθεμενου [12%] CP

^x ουδε **f**⁵ A, C [55%] NU | ουδ **NA** [45%] RP, HF, OC, TR, CP | ουθ **Φ**⁴⁶

αἵματος ἐγκεκαίνισται· **19** λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ^γ νόμον ὑπὸ Μωϋσέος^ζ παντὶ τῷ^α λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων,^β μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτὸ τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισεν,^ς **20** λέγων, «Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός.» **21** Καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ σκευὴ τῆς λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράντισεν. **22** Καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἵματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεςις.

The heavenly sanctuary inaugurated with Christ's blood

23 Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσιν θυσίαις παρὰ ταύτας.^δ **24** Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσηλθεν^ς ὁ^ε Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν· **25** οὐδ' ἵνα πολλακίς προσφέρῃ ἑαυτόν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ Ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ **26** —ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλακίς παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· νῦν^ς δέ, ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν^η ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται. **27** Καί, καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις, **28** οὕτως καὶ^ι ὁ Χριστός, ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας—ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν.

Animal blood is insufficient

10 **1** Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἅς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς οὐδέποτε δύναται^ι τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. **2** Ἐπεὶ οὐκ^κ ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμενοι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνειδήσιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας, ἅπαξ κεκαθαρμένους;^λ **3** Ἄλλ' ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν, **4** ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας.

"I have come to do your will, O God"

5 Διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον λέγει· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι· **6** ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας.^μ **7** Τότε εἶπον, ᾿Ιδοὺ ἦκα—ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ—τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου.» **8** Ἀνώτερον λέγων ὅτι «Θυσίαν καὶ προσφορὰν^ν καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας» (αἵτινες κατὰ τὸν^ο νόμον προσφέρονται),

^γ κατα **f**³⁵ **κ** [85%] RP, HF, TR, CP | 1 τον **ϕ**⁴⁶ A, C [15%] OC, NU

^ζ μωυσεως **f**³⁵ [35%] CP | μωυσεως **κ** [45%] RP, HF, OC, NU | μωσεως A [20%] TR

^α τω *rell* | --- CP

^β και τραγων **f**³⁵ (78%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 των **2** **κ** A, C (5.1%) [NU] | --- **ϕ**⁴⁶ (16.2%) | two other readings (0.7%)

^ς ερραντισεν **f**³⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP, N-A | εραντισεν **ϕ**⁴⁶ **κ** A, C [15%] UBS (Also in verse 21.)

^δ ταυτας *rell* | ταυταις CP

^ε αγια εισηλθεν **f**³⁵ C [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **κ** A [5%] NU

^ς ο **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ** A, C [5%] NU

^ν νυν **f**³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | νυνι **κ** A, C [8%] NU

^η αθετησιν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 της **κ** A, I [2%] [NU]

^ι και **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** A, C [95%] RP, HF, OC, CP, NU | --- [5%] TR

^ι δυναται **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ [40%] OC, TR, CP, NU | δυναται **κ** A, C [59%] RP, HF | --- [1%] (The subject of the verb is 'the law' [sg], not 'the sacrifices' [pl]; **ϕ**⁴⁶ preserves the correct reading.)

^κ ουκ *rell* | --- [5%] CP

^λ κεκαθαρμενους **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | κεκαθαρισμενους **ϕ**⁴⁶ **κ** [4%] NU | κεκαθερισμενους A, C [1%]

^μ ευδοκησας *rell* | ηυδοκησας C [15%] (This statement obtains in verse 8 below as well.)

^ν θυσιαν και προσφοραν **f**³⁵ I [96%] RP, HF, OC, TR, CP | θυσιας **2** προσφορας **κ** A, C [4%] NU

^ο τον **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ** A, C [10%] NU

9 τότε εἶρηκεν, «Ἴδου ἦκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου.»^p Ἄναιρει τὸ πρῶτον ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ. 10 Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν οἱ^q διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος^r Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ.

Christ perfects forever

11 Καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς^s ἔστηκεν καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελθεῖν ἀμαρτίας· 12 αὐτοὺς^t δέ, μίαν ὑπὲρ ἀμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν εἰς τὸ διηνεκές, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· 13 τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ, 14 μιᾶ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκές τοὺς ἁγιαζομένους.

15 Μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μετὰ γὰρ τὸ προειρηκέναι·^u 16 « Ἀὐτὴ ἡ διαθήκη ἦν διαθήσομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, » λέγει Κύριος, « διδοὺς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν^v αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς, »^w 17 καὶ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ^x ἔτι. » 18 Ὅπου δὲ ἄφεις τούτων,^y οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἀμαρτίας.

Hold fast the confession of hope

19 Ἔχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἁγίων ἐν τῷ αἵματι^z Ἰησοῦ, 20 ἦν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τοῦτ' ἔστιν, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, 21 καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, 22 προσερχώμεθα^a μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένοι^b τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς καὶ λελουμένοι^c τὸ σῶμα^d ὕδατι καθαρῷ. 23 Κατέχωμεν^e τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ, πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος. 24 Καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, 25 μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν (καθὼς ἔθος τισίν), ἀλλὰ παρακαλοῦντες, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσιν τὴν ἡμέραν.

A severe warning

26 Ἐκουσίως γὰρ ἀμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἀμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, 27 φοβερὰ δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. 28 Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέος^f χωρὶς

^p ο θεος το θελημα σου Φ^{35} (71.6%) RP, HF, OC, TR | 12 μου 345 (2.6%) | ~ 34512 (5.4%) | ~ 34512 μου (4.5%) CP | 345 $\Phi^{46}\kappa\alpha, C$ (15.1%) NU | three other variants (0.9%)

^q οἱ Φ^{35} [90%] RP, HF, TR, CP | --- $\Phi^{46}\kappa\alpha, C$ [9%] OC, NU | ημεις [1%]

^r σωματος Φ^{35} $\Phi^{46}\kappa\alpha, C$ [95%] RP, HF, CP, NU | 1 του [5%] OC, TR

^s ιερους Φ^{35} $\Phi^{46,79}\kappa$ [80%] RP, HF, OC, TR, NU | αρχιερευς A, C [20%] CP

^t αυτους Φ^{35} [92%] RP, HF, OC, TR, CP | ουτος $\Phi^{13,46,79}\kappa\alpha, C$ [8%] NU

^u προειρηκεναι Φ^{35} [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ειρηκεναι $\Phi^{13,46}\kappa\alpha, C$ [5%] NU

^v επι των διανοιων Φ^{35} (91.6%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 την διανοιαν $\Phi^{13,46}\kappa\alpha, B, C, I$ (4.2%) NU | εις την διανοιαν (3.5%) | --- [homoioteleuton] (0.7%)

^w αυτους *rell* | 1 υστερον λεγει [15%] | 1 τοτε ειρηκεν [1%]

^x μνησθω Φ^{35} Φ^{46} [97%] RP, HF, OC, TR, CP | μνησθησομαι $\Phi^{13}\kappa\alpha, C, I$ [3%] NU

^y τουτων Φ^{35} $\Phi^{46}A, C$ [95%] RP, HF, OC, TR, NU | αυτων [5%] CP | --- κ

^z αιματι *rell* | 1 του OC

^a προσερχομεθα Φ^{35} $\Phi^{13}\kappa\alpha, C$ [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | προσερχομεθα (Φ^{46}) [40%]

^b ερραντισμενοι Φ^{35} [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ρεραντισμενοι $\Phi^{46}\kappa\alpha, C$ [3%] NU

^c λελουμενοι Φ^{35} $\Phi^{46}A, C$ [95%] HF, OC, TR, CP | λελουσμενοι κ [5%] RP, NU

^d το σωμα *rell* | το σωματι [15%]

^e κατεχωμεν *rell* | κατεχομεν [20%]

^f μωυσεος Φ^{35} [30%] CP | μωυσεως κC [55%] RP, HF, OC, NU | μωσεως A [15%] TR

οικτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισίν^g μάρτυσιν ἀποθνήσκει. **29** Πόσω, δοκεῖτε, χείρονος ἀζιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος ἐν ᾧ ἠγιάσθη, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; **30** Οἶδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα, «Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος»^h καὶ πάλιν, «Κύριος κρινεῖⁱ τὸν λαὸν αὐτοῦ.» **31** Φοβερὸν τὸ ἐμπροσθεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος.

A word of encouragement

32 Ἀναμμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας ἐν αἷς, φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. **33** τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσιν θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων^j γενηθέντες. **34** Καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου^k συνεπαθήσατε· καί, τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς^l κρεῖττονα ὑπαρξίν ἐν οὐρανοῖς^m καὶ μένουσαν.

35 Μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παρρησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην.ⁿ **36** Ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν ἵνα, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν. **37** «Ἐτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον,^o ὁ ἐρχόμενος ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ.^p **38** Ὁ δὲ δίκαιος^q ἐκ πίστεως ζήσεται, καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ.» **39** Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμέν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς.^r

About faith

11 **1** Ἔστιν δὲ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. **2** Ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. **3** Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα^s γεγονέναι.

Abel, Enoch, Noah

4 Πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ^t παρὰ Κάιν προσήνεγκεν τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ δι' αὐτῆς, ἀποθανών, ἔτι λαλεῖται.^u **5** Πίστει Ἐνώχ^v μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ εὐρίσκετο^w διότι μετέθηκεν^x αὐτὸν ὁ Θεός· πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ^y μεμαρτύρηται εὐηρεστηκέναι^z τῷ Θεῷ.

^g τρισὶν *rell* | τρισὶ OC

^h λέγει κυριος **f**³⁵ A (96%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**^{13v,46} **κ** (4%) NU

ⁱ κυριος κρινει **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **κ**A [4%] NU | 2 [1%]

^j ἀναστρεφομενων *rell* | ἀναστρεφομενων CP

^k δεσμοις μου **f**³⁵ **κ** (92.1%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 **ϕ**⁴⁶ (1.6%) | δεσμοις A (6.3%) NU

^l εαυτοις **f**³⁵ [91%] CP, RP, HF | εν 1 [4%] OC, TR | εαυτους **ϕ**^{13,46} **κ**A [4%] NU | --- [1%]

^m εν ουρανοις **f**³⁵ (97%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 τοις 2 (0.9%) | --- **ϕ**^{13,46} **κ**A (1.7%) NU | two other variants (0.3%)

ⁿ μισθαποδοσιαν μεγαλην **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **ϕ**⁴⁶ **κ**A [5%] NU

^o οσον *rell* | --- [15%] | οθεν [1%]

^p χρονει **f**³⁵ A [98%] RP, HF, OC, TR, CP | χρονισει **ϕ**⁴⁶ **κ** [2%] NU

^q δικαιος **f**³⁵ **ϕ**¹³ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 μου **ϕ**⁴⁶ **κ**A [3%] NU

^r ψυχης *rell* | --- CP

^s τα βλεπομενα **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | το βλεπομενον **ϕ**¹³ **κ**A [4%] NU

^t ἀβελ **f**³⁵ [80%] RP, OC, TR, CP | ἀβελ **κ**A [20%] HF, NU

^u λαλειται **f**³⁵ [91%] RP, HF, OC, TR, CP | λαλει **ϕ**^{13,46} **κ**A [8%] NU | μαρτυρεται [1%]

^v ἐνωχ **f**³⁵ [80%] OC, TR, CP | ἐνωχ **κ**A [20%] RP, HF, NU

^w ευρισκετο **f**³⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | ηυρισκετο **ϕ**⁴⁶ **κ**A [8%] NU

^x μετεθηκεν *rell* | μετετεθηκεν **κ** [10%] | μετατεθηκεν [2%] CP

^y αυτου **f**³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**^{13,46} **κ**A [4%] NU

^z ευηρεστηκεναι **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** [75%] RP, HF, OC, TR, CP | ευαρεστηκεναι A [25%] NU (Soden here mentions **K**^r specifically for the second time and assigns it to the minority reading, but he is certainly in error.)

6 Χωρίς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι, πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ ὅτι ἔστιν καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. 7 Πίστει, χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς, κατεσκευάσεν κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δι' ἧς κατέκρινεν τὸν κόσμον καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος.

Abraham and Sarah

8 Πίστει, καλούμενος Ἀβραάμ, ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν^a εἰς τὸν^b τόπον ὃν ἡμελλεν^c λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν καὶ ἐξῆλθεν, μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται. 9 Πίστει παρώκησεν^d εἰς^e γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἄλλοτριαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας, μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς. 10 ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοῦς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.

11 Πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα^f δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβεν, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν,^g ἐπεὶ πιστὸν ἠγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον. 12 Διὸ καὶ ἄφ' ἐνὸς ἐγεννήθησαν,^h καὶ ταῦτα νεκρωμένου, καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡς ἡ ἄμμοςⁱ ἢ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἢ ἀναρίθμητος.

Seeking a heavenly homeland

13 Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες—μὴ λαβόντες^k τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες^l καὶ ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοὶ εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. 14 Οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν ὅτι πατριδα ἐπιζητοῦσιν. 15 Καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον ἄφ' ἧς ἐξῆλθον,^m εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι. 16 Νῦνⁿ δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τοῦτ' ἔστιν, ἐπουρανοῦ. Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεὸς Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἠτοίμασεν γὰρ αὐτοῖς πόλιν.

Patriarchs

17 Πίστει προσενήνοχεν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ, πειραζόμενος· καί, τὸν μονογενῆ προσέφερον ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος, 18 πρὸς ὃν ἐλαλήθη ὅτι «Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα,» 19 λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός· ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο.

20 Πίστει^o περὶ μελλόντων εὐλόγησεν Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ.^p 21 Πίστει Ἰακώβ, ἀποθνήσκων, ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσήφ εὐλόγησεν, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ

^a ἐξελθεῖν *rell* | ἐξελθων CP

^b τον **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ** **α** [3%] NU

^c ἡμελλεν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** **α** [75%] RP, HF, TR, NU | ἐμελλεν [25%] OC, CP

^d παρώκησεν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** **α** [90%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 ἄβρααμ [10%] CP

^e εἰς **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** **α** [80%] RP, HF, CP, NU | 1 τὴν [20%] OC, TR (Soden here mentions **K**^r specifically for the third time and assigns it to the minority reading, but he is certainly in error.)

^f σαρρα **f**³⁵ **ϕ**^{13v} **κ** **α** [84%] RP, HF, OC, TR | 1 στεῖρα **ϕ**⁴⁶ [2%] NU | 1 ἡ στεῖρα [4%] | 1 στεῖρα οὐσα [10%] CP

^g ἔτεκεν **f**³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**^{13v, 46} **κ** **α** [3%] NU

^h ἐγεννήθησαν **f**³⁵ **κ** [90%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἐγεννήθησαν **ϕ**⁴⁶ **A** [10%] Nestle²⁴

ⁱ ὡς ἡ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** **α** [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ὡσαῖ [5%] TR

^j ἄμμος *rell* | ἄμμος CP

^k λαβόντες **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ (90.3%) RP, HF, OC, TR, CP | κομισάμενοι **κ** **ι** (8.8%) NU | προσδεξαμένοι **A** [alone] | --- (0.7%)

^l ἰδόντες **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** **α** [98%] RP, HF, OC, CP, NU | 1 καὶ πεισθέντες [2%] TR

^m ἐξῆλθον **f**³⁵ (96.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ἐξεβήσαν **ϕ**^{46v} **κ** **α** (2.8%) NU | two other variants (0.4%)

ⁿ νυν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ** **α** [95%] RP, HF, OC, CP, NU | νυνὶ [5%] TR

^o πιστεῖ **f**³⁵ **κ** [92%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 καὶ **ϕ**⁴⁶ **A** [8%] NU

^p ἦσαυ **f**³⁵ [30%] | ἦσαυ **κ** **α** [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. 22 Πίστει Ἰωσήφ, τελευτῶν, περι τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσεν καὶ περι τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

Moses

23 Πίστει Μωϋσῆς, γεννηθείς, ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἀστεῖον τὸ παιδίον, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως. 24 Πίστει Μωϋσῆς, μέγας γενόμενος, ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραῶ, 25 μᾶλλον ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν, 26 μείζονα πλοῦτον ἠγησάμενος τῶν Αἰγύπτου⁹ θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπεν γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν. 27 Πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, τὸν γὰρ Ἄορατον ὡς ὀρῶν ἐκαρτέρησεν. 28 Πίστει πεποίηκεν τὸ Πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρευῶν τὰ πρωτότοκα θίγη αὐτῶν. 29 Πίστει διέβησαν τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς,[†] ἧς πείραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι κατεπόθησαν.

30 Πίστει τὰ τεῖχη Ἰεριχῶ[§] ἔπεσεν,[†] κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας. 31 Πίστει Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασιν, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.

Exploits achieved through faith

32 Καὶ τί ἔτι λέγω; Ἐπιλείψει γὰρ με^u διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεῶν, Βαράκ τε καὶ^v Σαμψὼν καὶ^w Ἰερθάε, Δαυὶδ τε καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν προφητῶν, 33 οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, 34 ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας,^x ἐνεδυναμώθησαν^y ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων. 35 Ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρεῖττονος ἀναστάσεως τύχωσιν. 36 Ἔτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς. 37 Ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν,^z ἐν φόνῳ μαχαίρας^a ἀπέθανον. Περιήλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι^b 38—ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος—ἐν^c ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσιν καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς.

39 Καὶ οὗτοι πάντες, μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, 40 τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν.

⁹ αἰγυπτου f⁵ κ [84%] RP, HF, OC, CP, NU | εν 1 A | εν αἰγυπτω [15%] TR | αἰγυπτίων [1%]

[†] ξηρας f⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 γης ρ^{13,46}κA, 0227 [5%] NU

[§] ἰεριχω f⁵ [80%] OC, TR, CP | ἰεριχω κA [20%] RP, HF, NU

[†] ἐπεσεν f⁵ ρ^{13,46} [94%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐπεσαν κA [3%] NU | κατεπεσεν [2%] | ἐπεσον [1%]

^u γαρ με f⁵ ρ^{13,46} I [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 κA [3%] NU | 2 [2%]

^v τε και f⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- ρ^{13,46}κA, I [4%] NU

^w και f⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- ρ^{13,46}κA, I [5%] NU

^x μαχαρας f⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | μαχαρης ρ^{13,46}κA [3%] NU

^y ἐνεδυναμωθησαν f⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | εδυναμωθησαν ρ^{13,46}κA [3%] NU

^z ἐπρισθησαν ἐπειρασθησαν f⁵ ρ¹³ A (88.4%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 (κ048) (3.4%) | 1 ρ^{13,46} (7.5%) NU | two other variants (0.7%)

^a μαχαρας f⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | μαχαρης ρ^{13,46}κA [3%] NU

^b κακουχουμενοι *rell* | κακοχουμενοι [20%]

^c εν f⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | επι ρ^{13,46}κA [3%] NU | επ [3%]

“Let us run with endurance”

12 1 Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον^d ἀμαρτίαν, δι’ ὑπομονῆς τρέχωμεν^e τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, 2 ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως Ἀρχηγὸν καὶ Τελειωτὴν, Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινεν σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κεκάθικεν.^f

All legitimate children receive discipline

3 Ἀναλογίσασθε γὰρ^g τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν^h ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε, ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι. 4 Οὐπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητεⁱ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. 5 Καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως ἣτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· «Υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ’ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· 6 ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.»

7 Εἰ^j παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός· τίς γὰρ ἐστιν^k υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατὴρ; 8 Εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας (ἧς μέτοχοι γεγόνασιν πάντες), ἄρα νόθοι ἐστέ καὶ οὐχ υἱοί.^l 9 Εἴτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἶχομεν παιδευτὰς καὶ ἐνετρεπόμεθα. Οὐ πολλῶ^m μᾶλλονⁿ ὑποταγησόμεθα τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων καὶ ζήσομεν; 10 Οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευσαν, ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. 11 Πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηλικὸν τοῖς δι’ αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν δικαιοσύνης.

Watch your step!

12 Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, 13 καὶ τροχιάς^o ὀρθὰς ποιήσατε^p τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῆ, ἰαθῆ δὲ μᾶλλον.

14 Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἀγιασμόν οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄνεται τὸν Κύριον· 15 ἐπισκοποῦντες μὴ τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, μὴ τις ρίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῆ καὶ διὰ ταύτης^q μιανθῶσιν πολλοί, 16 μὴ τις πόρνος, ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ,^r ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδoto^s τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ.^t 17 Ἴστε γὰρ ὅτι καὶ

^d εὐπερίστατον *rell* | ἀπερίστατον CP

^e τρέχωμεν *rell* | τρεχομεν [20%]

^f κεκάθικεν *f*³⁵ *KA* [95%] RP, HF, OC, CP, NU | εκαθισεν *Φ*⁴⁶ [5%] TR

^g γὰρ *f*³⁵ *Φ*⁴⁶ *KA* [90%] RP, HF, OC, TR, NU | οὐν [10%] CP

^h αὐτον *f*³⁵ (91.8%) RP, HF, OC, TR, CP | αὐτους *Φ*^{13,46} (3.6%) | εαυτον A (2.7%) NU | εαυτους *κ* (1.1%) | four other readings 048 (0.9%)

ⁱ αντικατεστητε *f*³⁵ *KA* [83%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἀντεκατεστητε [15%] | ἀντικατεστηκεν *Φ*⁴⁶ | ἀντεστητε [2%]

^j εἰ *f*³⁵ [35%] OC, TR, CP | εἰς *KA* [65%] RP, HF, NU

^k ἐστιν *f*³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- *Φ*¹³ *KA*, I [3%] NU

^l ἐστε καὶ οὐχ υἱοί *f*³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2341 *Φ*⁴⁶ *KA* [3%] NU

^m πολλῶ *f*³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | πολυ *Φ*⁴⁶ *KA* [2%] NU | --- [1%]

ⁿ μᾶλλον *f*³⁵ *KA*, I, 048 [98%] RP, HF, OC, TR, CP | δε 1 *Φ*^{13,46} [2%] NU

^o τροχίας *rell* | πρᾶχίας CP

^p ποιήσατε *f*³⁵ A [96%] RP, HF, OC, TR, CP | ποιητε *Φ*⁴⁶ *κC* [3%] NU | ποιησετε 048 [1%]

^q διὰ ταύτης *f*³⁵ *κ* (84.3%) RP, HF, OC, TR, CP | δι αὐτης *Φ*⁴⁶ A, 048 (15.7%) NU

^r ἦσαν *f*³⁵ [30%] | ἦσαν *KA* [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^s ἀπέδοτο *f*³⁵ *κ* [97%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀπεδoto *Φ*⁴⁶ A, C [3%] NU

^t αὐτου *f*³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | εαυτου *KA*, C [3%] NU | --- *Φ*⁴⁶

μετέπειτα θέλων κληρονομήσαι τὴν εὐλογίαν ἀπεδοκιμάσθη· μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὔρεν, καίπερ μετὰ δακρῶν ἐκζητήσας αὐτήν.

Sinai vs Zion

18 Οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένῳ ὄρει καὶ^u κεκαυμένῳ πυρὶ καὶ γνόφῳ καὶ σκοτῶ^v καὶ θυέλλῃ· 19 καὶ σάλπιγγος ἤχῳ καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρητήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον 20 (οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον· «Κἂν θηρίον θίγη τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται»·^w 21 καὶ οὕτως^x φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον, Μωϋσῆς εἶπεν, «Ἐκφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος») 22 ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών Ὅρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ^y ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, 23 καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων,^z καὶ Κριτῇ Θεῷ πάντων, καὶ πνεύμασιν δικαίων τετελειωμένων, 24 καὶ διαθήκης νέας Μεσίτη, Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρείττον^a λαλοῦντι παρὰ τὸ^b Ἄβελ.^c

Warning: "Our God is a consuming fire"

25 Βλέπετε μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλοῦντα. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔφυγον,^d τὸν ἐπὶ^e γῆς παραιτησάμενοι^f χρηματίζοντα, πολλῶ^g μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ' οὐρανοῦ^h ἀποστρεφόμενοι· 26 οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλειψεν τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελλται λέγων, «Ἐτι ἅπαξ ἐγὼ σεῖωⁱ οὐ μόνον τὴν γῆν ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.» 27 Τὸ δὲ «εἰτι ἅπαξ» δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν^j μετάθεσιν (ὡς πεποιημένων), ἵνα μείνη τὰ μὴ σαλευόμενα.

28 Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν^k χάριν δι' ἧς λατρευόμεν^l εὐαρέστως τῷ Θεῷ, μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας·^m 29 καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον.

Practical instructions

13 1 Ἡ φιλαδελφία μενέτω. 2 Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. 3 Μιμηθήσκεσθε τῶν δεσμίων ὡς συνδεδεμένοι,

^u ψηλαφωμενο ορει και **f**⁵⁵ (94%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 213 (2.3%) | 12 (1.6%) | 13 **g**⁴⁶ **KA, C, 048** (2.1%) NU | scattered among the variants (1%) have ψηλαφωμενο

^v και σκοτω **f**⁵⁵ (93.3%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 σκοτει **g**⁴⁶ (0.5%) | 1 ζοφω **KA, C, 048** (4.8%) NU | --- (1.4%)

^w λιθοβοληθησεται *rell* | 1 η βολιδι κατατοξευθησεται [4%] TR

^x ουτως C [70%] RP, TR, CP | ουτω **f**⁵⁵ **KA** [30%] HF, OC, NU (I include this to illustrate that many MSS do not drop the final ζ before a consonant, even in the minuscule period; which reinforces my suspicion that the practice did not obtain in the Autographs.)

^y ιερουσαλημ **f**⁵⁵ [80%] RP, OC, TR, CP | ιερουσαλημ **KA** [20%] HF, NU

^z εν ουρανοις απογεγραμμενων **f**⁵⁵ 0228 [85%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 312 **g**⁴⁶ **KA, C, 048** [15%] NU

^a κρειττον **f**⁵⁵ **KA, C** [95%] RP, HF, OC, CP, NU | κρειττονα **g**⁴⁶ [5%] TR

^b το **f**⁵⁵ **g**⁴⁶ [30%] HF | τον **KA** [70%] RP, OC, TR, CP, NU

^c αβελ **f**⁵⁵ [80%] OC, TR, CP | αβελ **KA** [20%] RP, HF, NU

^d εφυγον **f**⁵⁵ **g**⁴⁶ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | εξεφυγον **KA, C, I, 048** [3%] NU

^e επι *rell* | 1 της (1.2%) OC, TR

^f τον επι (+της OC) γης παραιτησαμενοι **f**⁵⁵ **g**⁴⁶ (91.8%) RP, HF(OC)TR, CP | ~ 4123 (4.1%) | 123 (1.2%) | ~ 2341 **KA, C, I, 048** (2.3%) NU | three other variants (0.5%)

^g πολλω **f**⁵⁵ **g**⁴⁶ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | πολυ **KA, C** [3%] NU | ποσω [1%]

^h ουρανου **f**⁵⁵ **N** [40%] CP | ουρανων **g**⁴⁶ **A, C** [60%] RP, HF, OC, TR, NU

ⁱ σειω **f**⁵⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | σεισω **g**⁴⁶ **KA, C, I, 048** [3%] NU

^j τον σαλευομενον την **f**⁵⁵ (94%) RP, HF, OC, TR, CP | 12 **g**⁴⁶ 048 (2.1%) | ~ 312 **KA, C** (3.4%) [NU] | one other variant (0.5%)

^k εχωμεν **f**⁵⁵ **A, C** [75%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εχομεν **g**⁴⁶ **N** [25%]

^l λατρευομεν **f**⁵⁵ **N** [85%] CP, RP, HF | λατρευομεν **A, C, 048** [15%] OC, TR, NU | λατρευομεν **g**⁴⁶

^m αιδους και ευλαβειας **f**⁵⁵ (90.4%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 321 (3.2%) | ~ 32 δεους (**g**⁴⁶) **KA, C(048)** (3.4%) NU | δεους 23 (1.2%) | ~ 32 φοβου (1.4%) | 12 ευσεβιας (0.4%)

τῶν κακουχομένωνⁿ ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. 4 Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσιν καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, πόρνους δὲ^o καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. 5 Ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν, αὐτὸς γὰρ εἶρηκεν, «Οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω.»^p 6 Ὡστε θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν· «Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ^q οὐ φοβηθήσομαι. Τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;»

7 Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμείσθε τὴν πίστιν. 8 Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς^r καὶ σήμερον, ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. 9 Διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε,^s καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιουῖσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες.^t

Join Jesus outside the camp

10 Ἔχομεν θυσιαστήριον ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες.

11 Ὡν γὰρ εἰσφέρεται ζῶων τὸ αἷμα, περὶ ἁμαρτίας, εἰς τὰ Ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς, 12 διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἀγίαση διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθεν. 13 Τοῖνυν ἐξερχόμεθα^u πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, τὸν ὀνειδισμόν αὐτοῦ φέροντες· 14 οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν^v ἐπιζητοῦμεν.

15 Δι' αὐτοῦ οὖν^w ἀναφέρωμεν^x θυσίαν αἰνέσεως διὰ παντὸς τῷ Θεῷ, τοῦτ' ἔστιν, καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. 16 (Τῆς δὲ εὐποΐας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός.)

Concluding requests

17 Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε, αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσιν καὶ μὴ στεναζόντες (ἄλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο).

18 Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν· πεποιθήμεν^y γὰρ ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσιν καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι· 19 περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ τοῦτο ποιῆσαι ἵνα τάχιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

Benediction

20 Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης—ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν Ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν^z— 21 καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν

ⁿ κακουχομενων *rell* | κακουχομενον (C) [30%]

^o δε *f*⁵ C [96%] RP, HF, OC, TR, CP | γαρ *ϕ*⁴⁶ *κ*A [3%] NU | --- [1%]

^p εγκαταλιπω *f*⁵ [50%] OC, TR, CP, NU | εγκαταλειπω *ϕ*⁴⁶ *κ*A, C [50%] RP, HF

^q και *f*⁵ *ϕ*⁴⁶ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- *κ*C [3%]

^r χθες *f*⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | εχθες *ϕ*⁴⁶ *κ*A, C [5%] NU

^s παραφερεσθε *f*⁵ *ϕ*⁴⁶ *κ*A, C [85%] RP, HF, OC, CP, NU | περιφερεσθε [15%] TR

^t περιπατησαντες *f*⁵ C [98%] RP, HF, OC, TR, CP | περιπατουντες *ϕ*⁴⁶ *κ*A [2%] NU

^u εξερχομεθα *rell* | εξερχομεθα [20%]

^v μελλουσαν *rell* | μενουσαν CP

^w ουν *f*⁵ A, C [98%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- *ϕ*⁴⁶ *κ* [2%]

^x αναφερωμεν *rell* | αναφερομεν [20%]

^y πεποιθαμεν *f*⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | πειθομεθα *ϕ*⁴⁶ A, C [3%] NU | πειθομαι [2%] | οτι καλην θα *κ* (Aleph really got lost.)

^z ιησουν *f*⁵ *ϕ*⁴⁶ *κ*A, C [90%] RP, HF, OC, TR, NU | | 1 χριστον [10%] CP

παντὶ ἔργῳ^a ἀγαθῷ εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ποιῶν ἐν ὑμῖν^b τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.^c Ἀμήν.

Sign-off

22 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως, καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν. 23 Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν^d Τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ’ οὗ ἔαν τάχιον ἔρχηται, ὄψομαι ὑμᾶς.

24 Ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν καὶ πάντας τοὺς ἀγίους. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας.

25 Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{e,f}

^a ἐργῳ **f**³⁵ C (96.9%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 και λογω A (1.4%) | --- **κ** (1.4%) NU | τω **ϕ**⁴⁶

^b ὑμιν **f**³⁵ A, C [70%] RP, HF, OC, TR, CP | ημιν **ϕ**⁴⁶ **κ** [30%] NU

^c των αιωνων **f**³⁵ **κ**A(C) [85%] RP, HF, OC, TR[NU] | --- **ϕ**⁴⁶ [15%] CP

^d αδελφον **f**³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ημων **ϕ**⁴⁶ **κ**A, C [5%] NU

^e αμην **f**³⁵ A, C [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁴⁶ **κ**I^v [3%] NU

^f The citation of **f**³⁵ is based on thirty-five MSS—18, 35, 141, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 2554 is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Hebrews, as it stands, and the exemplars of 35, 1637, 2080 and 2723 may have been, while several others were off by only one variant. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Aegean, Constantinople, Bucharest, Trikala, Mt. Athos [six different monasteries], Athens, Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of **f**³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΙΑΚΩΒΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

1 Ἰάκωβος, Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ Διασπορᾷ· χαίρειν.

Various exhortations

2 Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, **3** γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· **4** ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι.

About wisdom

5 Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτεῖτω παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ πᾶσιν ἀπλῶς καὶ οὐκ^g ὀνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ. **6** Αἰτεῖτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος, ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοικεν κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ῥιπιζομένῳ— **7** μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅτι λήψεται^h τι παρὰ τοῦⁱ Κυρίου, **8** ἀνὴρ δίψυχος ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

9 Καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, **10** ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται. **11** Ἀνέτειλεν γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσῳ καὶ ἐξήρανεν τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο. Οὕτως καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ μαρανθήσεται.

About testing

12 Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται^j τὸν στέφανον τῆς ζωῆς ὃν ἐπηγγέιλато ὁ Κύριος^k τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. **13** Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι «Ἀπὸ^l Θεοῦ πειράζομαι,» ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστὶν κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. **14** Ἐκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, ἐξεκλόμενος καὶ δελεαζόμενος. **15** Εἴτα ἡ ἐπιθυμία, συλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκύει θάνατον.

16 Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· **17** πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον Ἄνωθέν ἐστὶν, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φῶτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι^m παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. **18** Βουληθεῖς, ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.

^g οὐκ **F**³⁵ (70.3%) RP, HF, OC, CP | μη **NA, B, C** (29.7%) TR, NU (James is stating a fact; God doesn't reproach.)

^h λήψεται **F**³⁵ [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | λημψεται (**8**) **A, B (C)** [1.5%] NU

ⁱ του *rell* | --- [15%]

^j ληψεται **F**³⁵ **C** [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | λημψεται **8**²³ **NA, B** [1.5%] NU

^k ο κύριος **F**³⁵ (89%) RP, HF, OC, TR, CP | 2 **C** (4.8%) | 1 θεος (3.6%) | --- **8**²³ **NA, B** (2%) NU | 1 απευδης θεος (0.6%) (The Alexandrian omission of the subject of the verb produces an inferior text; to use the 'harder reading' canon to foist the inferior reading on James I consider to be unfair and illegitimate.)

^l απο **F**³⁵ **A, B, C** [93%] RP, HF, OC, CP, NU | υπο **8** [2.5%] | 1 του [4%] TR | παρα [0.5%]

^m ενι *rell* | εστιν **8** [10%]

19 Ὡστε,ⁿ ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω^o πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν· 20 ὀργή γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐ κατεργάζεται.^p

About obeying the Word

21 Διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ περισσείαν κακίας, ἐν πραΰτητι^q δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν.^r 22 Γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου^s καὶ μὴ μόνον ἀκροαταί,^t παραλογιζόμενοι ἑαυτοὺς. 23 Ὅτι εἴ τις ἀκροατῆς νόμου^u ἐστὶν καὶ οὐ ποιητής, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ· 24 κατενόησεν γὰρ ἑαυτὸν καὶ ἀπελήλυθεν καὶ εὐθέως ἐπελάθετο ὅποιος ἦν. 25 Ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέλειον τὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ παραμείνας, οὗτος^v—οὐκ ἀκροατῆς ἐπιλησμονῆς γενόμενος ἀλλὰ ποιητής ἔργου—οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται.

26 Εἴ τις δοκεῖ θρησκός εἶναι ἐν ὑμῖν,^w μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀλλ'^x ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἢ θρησκεία. 27 Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ^y Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἐστίν· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

About partiality

2 1 Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληνίαις^z ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Δόξης. 2 Ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς τὴν^a συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος, ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι, 3 καὶ ἐπιβλέψητε^b ἐπὶ τὸν φοροῦντα τὴν λαμπρὰν ἐσθῆτα^c καὶ εἶπητε αὐτῷ,^d «Σὺ κάθου ὧδε^e

ⁿ ὡστε f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἴστε NB, C [3%] NU | ἴστε δε A [1%] | --- [1%] (Another Alexandrian infelicity that should not be imputed to James.)

^o ἐστω f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 δε NB, C [2%] NU | καὶ 1 A [1%]

^p οὐ κατεργάζεται f³⁵ C (82.9%) RP, HF, OC, TR, CP | οὐκ ἐργάζεται NA, B (16.3%) NU | 2 (0.8%)

^q πραῖτητι f³⁵ NA, B, C [92%] RP, HF, OC, TR, NU | πρασιτητι [8%] CP

^r ὑμῶν *rell* | ἡμῶν [25%]

^s λόγου f³⁵ NA, B, C [89%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | νομου [6%] | λογῶν [4%] | two other variants [1%]

^t μόνον ακροαται f³⁵ NA, C (94%) RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ 21 B (4.4%) *ECM* | 2 (1.2%) | two other variants

^u νόμου f³⁵ [30%] | λόγου NA, B, C [69%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | λογῶν [1%] (Comparing verse 23 with verse 25, James is now talking about ‘law’, but copyists, having already written ‘word’ twice, could make the change, of ‘law’ to ‘word’, almost without thinking. If the original were ‘word’ there would be no pressure to change it to ‘law’.)

^v οὗτος f³⁵ (87.6%) RP, HF, OC, TR, CP | οὗτως (6.8%) | --- NA, B, C, 0173 (5.2%) NU | καὶ (0.4%) (The Alexandrians didn’t like the repetition of the emphatic pronoun.)

^w εἶναι ἐν ὑμῖν f³⁵ (80.3%) RP, HF, OC, TR [12 ἡμῖν (1.6%)] | ~ 231 (8.2%) CP [~ 2 ἡμῖν 1 (0.4%)] | 1 NA, B, C, 0173 (9.4%) NU

^x ἀλλ f³⁵ [35%] OC, TR | ἀλλα NA, B, C, 0173 [65%] RP, HF, CP, NU (The MSS supporting the shorter form come from a considerable number of rivulets within the transmission spectrum, many of them non-Byzantine.)

^y παρὰ f³⁵ & [80%] RP, HF, CP | 1 τῷ A, B, C [20%] OC, TR, NU (OC is in small print.) (The phrase ‘God and Father’ works like a proper noun; being its first occurrence the article isn’t called for.)

^z προσωποληνιαις f³⁵ [99%] RP, HF, OC, TR, CP | προσωπολημνιαις NA, B, C [1%] NU

^a τὴν f³⁵ A [96.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- NB, C [3.5%] NU

^b καὶ ἐπιβλεψητε f³⁵ NA [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 2 δε B, C [7%] NU

^c λαμπρὰν ἐσθητα f³⁵ [30%] | ~ 2 τὴν 1 NA, B, C [70%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^d αὐτῷ f³⁵ [91%] RP, HF, OC, TR, CP | --- NA, B, C [9%] NU (Would not James, a Jew, write ‘to him’?)

^e ὧδε *rell* | ὧδε f³⁵ [40%] (Since there appears to be no difference in meaning, I follow the usual spelling, but wish to record the variant for possible future reference; a similar statement will obtain wherever the word occurs.)

καλῶς,» καὶ τῷ πτωχῷ εἶπτε, «Σὺ στήθι ἐκεῖ,» ἢ «Κάθου^f ὧδε^g ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου,» 4 οὐ^h διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν;

5 Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. Οὐχ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμουⁱ πλουσίους ἐν πίστει καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγέλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; 6 Ὑμεῖς δὲ ἠτιμάσατε τὸν πτωχόν. Οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ αὐτοὶ ἔλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια; 7 Οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσιν τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς; 8 Εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν Γραφήν, «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν,»^j καλῶς ποιεῖτε. 9 εἰ δὲ προσωποληπτεῖτε,^k ἀμαρτίαν ἐργάζεσθε, ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται. 10 Ὅστις γὰρ ὄλον τὸν νόμον τηρήσει,^l πταίσει^m δὲ ἐν ἐνί, γέγονεν πάντων ἔνοχος. 11 Ὁ γὰρ εἰπὼν, «Μὴ μοιχεύσης,» εἶπεν καί, «Μὴ φονεύσης.»ⁿ Εἰ δὲ οὐ μοιχεύσεις, φονεύσεις^o δέ, γέγονας παραβάτης νόμου.

12 Οὕτως λαλεῖτε καὶ οὕτως ποιεῖτε ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι 13 (ἡ γὰρ κρίσις ἀνήλεος^p τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος). Κατακαυχᾶται^q ἔλεον^r κρίσεως.

Faith and works

14 Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγη τις^s ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει;^t Μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; 15 Ἐὰν δὲ^u ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσιν, καὶ λειπόμενοι ὦσιν^v τῆς ἐφημέρου τροφῆς, 16 εἶπη δέ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν, «Ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε,» μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος; 17 Οὕτως καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχη,^w νεκρά ἐστίν, καθ' ἑαυτήν. 18 (Ἄλλ' ἐρεῖ τις· «Σὺ

^f ἐκεῖ η καθου **f**⁵ **KA** (97%) **RP, HF, OC, TR, CP, NU** | ~ 231 **B** (2%) *ECM* | 1 και 3 **C** (0.6%) | two other variants

^g ὧδε **f**⁵ **K** (93.2%) **RP, HF, OC, TR, CP** | --- **A, B, C** (6.8%) **NU**

^h οὐ **f**⁵ **KA, C** (26.8%) **NU** | και 1 (72.2%) **RP, HF, OC, TR, CP** | και (0.6%) | --- **B** (0.4%) (The protasis occupies verses 2 and 3; the και looks to me like an infelicitous gloss introduced by copyists who lost the flow of the argument.)

ⁱ τοῦ κοσμου **f**⁵ (90.7%) **RP, HF, OC, CP** | 12 τουτου (5.6%) **TR** | τῷ κοσμῷ **KA, B, C** (2.4%) **NU** | εν τῷ κοσμῷ (0.4%) | και τῷ κοσμῷ (0.2%) | εν κοσμῷ (0.8%)

^j σεαυτον **f**⁵ **KA(B)C** [50%] **RP, HF, OC, TR, NU** | εαυτον [50%] **CP** (It would be easy to drop one of the two sigmas—**ΩCCEAYTON**)

^k προσωποληπτετε **f**⁵ [98.5%] **RP, HF, OC, TR, CP** | προσωπολημπτετε **KA, B, C** [1.5%] **NU**

^l τηρησει **f**⁵ [89.5%] **RP, HF, TR, CP** | τηρηση **KB, C** [1.5%] **OC, NU** | τελεσει [3%] | πληρωσει **A** [5%] | three other variants (Since the apodosis is indicative, the protasis is too; James isn't being hypothetical.)

^m πταισει **f**⁵ [96.5%] **RP, HF, TR, CP** | πταιση **KA, B, C** [3%] **OC, NU** | two other variants

ⁿ μη μοιχευσης ... μη φονευσης **f**⁵ **A, B** [74%] **OC, TR, CP, NU** | μη μοιχευσεις ... μη φονευσεις [7%] **RP, HF** [*ECM* says that **K** [3%] are ambiguous as to these first two variants—in uncial script they are very similar] | μη μοιχευσης ... ου φονευσεις [1%] | μη μοιχευσεις ... ου φονευσεις [5%] | μη φονευσης ... μη μοιχευσης **C** [4%] | μη φονευσης ... ου μοιχευσεις [3%] | μη φονευσεις ... μη μοιχευσεις [0.5%] | μη φονευσης ... ου μοιχευσης [1.5%] (There are two other variants plus another ambiguity that account for [1%.])

^o μοιχευσεις φονευσεις **f**⁵ [74%] **RP, HF, OC, TR, CP** | μοιχευεις φονευεις **KA, B, C** [5%] **NU** | μοιχευσης φονευσης [8%] | μοιχευσης φονευσεις [4%] | μοιχευσεις φονευσης [1%] | μοιχευεις φονευσεις [1%] | μοιχευεις φονευεις [1.5%] | φονευσεις μοιχευσεις [4%] | φονευεις μοιχευεις [1%] | two other variants

^p ανηλεος **f**⁵ [20%] | ανελεος **KA, B, C** [30%] **RP, HF, OC, NU** | ανιλεως [50%] **CP, TR** (That someone would have introduced an Attic form in the middle ages is scarcely credible, so **f**⁵ is early.)

^q κατακαυχεται **f**⁵ **KB, C** [85%] **RP, HF, OC, CP, NU** | 1 δε [10%] | και 1 [3%] **TR** | κατακαυχασθω [1%] | κατακαυχασθω δε **A** [1%] | two other variants

^r ελεον **f**⁵ **C** [80%] **RP, HF, CP** | ελεος **KA, B** [20%] **OC, TR, NU** (I take 'the law of liberty' to be the subject of the verb, κατακαυχεται, and 'mercy' its direct object—"That law exalts mercy over judgment". But that subject is in a prior sentence, and one has to stop and think.)

^s λεγη τις **f**⁵ **KB** [70%] **RP, HF, OC, TR, CP, NU** | ~ 21 **A, C** [1%] | λεγει 2 [28%] | three other variants

^t εχει **f**⁵ [46%] | εχη **KA, B, C** [47%] **RP, HF, OC, TR, CP, NU** | εχειν [4.5%] | σχη [2.5%] (James is stating a fact; the person doesn't have works.)

^u δε **f**⁵ **A, C** [84%] **RP, HF, OC, TR, CP** | --- **KB** [15%] **NU** | two other variants

^v ὦσιν **f**⁵ **A** [95%] **RP, HF, OC, TR, CP** | --- **KB, C** [5%] **NU**

^w εργα εχη **f**⁵ [75%] **RP, HF, OC, TR, CP** | ~ 21 **KA, B, C** [24%] **NU** | three other variants

πίστιν ἔχεις κἀγὼ ἔργα ἔχω. Δειξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ^x τῶν ἔργων σου,^y κἀγὼ δεῖξω σοι^z ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν μου.»^a **19** Σὺ πιστεύεις ὅτι ὁ Θεὸς εἶς ἐστίν.^b Καλῶς ποιεῖς. Καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσιν—καὶ φρίσσουσιν.) **20** Θέλεις δὲ γνῶναι, ὧ ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά^c ἐστίν;

Examples

21 Ἀβραὰμ^d ὁ πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη ἀνεύγκας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον; **22** Βλέπεις ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη. **23** Καὶ ἐπληρώθη ἡ Γραφή ἡ λέγουσα, «Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.» Καὶ «φίλος Θεοῦ» ἐκλήθη. **24** Ὅρατε τοίνυν ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον. **25** Ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους^f καὶ ἐτέρα ὁδῶ ἐκβαλοῦσα; **26** Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστίν, οὕτως καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν^g ἔργων νεκρά ἐστίν.

Careful with your tongue!

3 **1** Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μεῖζον κρῖμα ληψόμεθα.^h **2** Πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες. Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνάμενοςⁱ χαλιναγωγεῖσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα. **3** Ἴδε,^j τῶν ἵππων τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν πρὸς τὸ^k πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν μετάγομεν. **4** Ἴδου καὶ τὰ πλοῖα· τηλικαῦτα ὄντα καὶ ὑπὸ ἀνέμων σκληρῶν^l ἐλαυνόμενα, μετάγεται

^x ἐκ **F**⁵⁵ (88.2%) RP, HF, OC, TR, CP | χωρὶς **KA, B, C** (10.8%) NU | two other variants (This delightful verse is generally misunderstood to this day. [At least three of the four Alexandrian variants in this verse derive from misunderstanding.]

The translations that close the quote after the first ‘works’ don’t make sense. The hypothetical objector has disclaimed faith, so for James to say, “Show me your faith,” doesn’t follow. James clearly teaches salvation by faith, a faith that is alive [if you’re alive you do things]. But an orthodox Jew believes in salvation by works, so here James [who had once been one] anticipates an objection from that quarter. The salvation-by-works person has a different faith.)

^y σου **F**⁵⁵ C [92%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B** [8%] NU

^z δεῖξω σοι **F**⁵⁵ A, C [92%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **KB** [8%] NU

^a μου **F**⁵⁵ A [93%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KB, C** [7%] NU | one other variant

^b ο θεος εἰς ἐστίν **F**⁵⁵ (80.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 234 (9.9%) | ~ 324 B (4.2%) | ~ 3124 C (1.6%) | ~ 3412 **KA** (1.8%) NU | ~ 342 (0.8%) | 124 (0.6%) | 24 (0.6%) | ~ 42 (0.2%) (In his retort James cites a central tenet in Judaism. Since the demons believe the same thing, and it doesn’t do them any good, something more or different is needed.)

^c νεκρά **F**⁵⁵ **KA** (98.2%) RP, HF, OC, TR, CP | ἀργη **B, C** (1.6%) NU | κενη (0.2%)

^d ἄβρααμ **F**⁵⁵ [50%] | ἄβρααμ **KA, B, C** [50%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (This statement of evidence obtains in verse 23 as well.) [When Jehovah changed Abram’s name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by ‘h’; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.]

^e τοίνυν οτι **F**⁵⁵ (87.5%) RP, HF, OC, TR, CP | 2 **KA, B, C** (11.3%) NU | ~ 2 οὕτως (1.2%)

^f ἀγγέλους *rell* | κατασκοπους C [10%]

^g τῶν **F**⁵⁵ A, C [92%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **F**²⁰ **KB** [8%] NU

^h ληψόμεθα **F**⁵⁵ [97.5%] RP, HF, OC, TR, CP | λημψόμεθα **KA, B, C** [1%] NU | ληψεσθε [1.5%]

ⁱ δυνάμενος **F**⁵⁵ **K** [23%] | δυνατος A, B [76.5%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (two other variants, and *ECM* lists codex C as ambiguous.) (Is it not more likely that the present participle [unexpected] would be changed to the adjective than vice versa?—but it makes great sense, ‘being able to bridle’.)

^j ἴδε **F**⁵⁵ [60%] RP, HF, OC, CP | εἰ δε [38.5%] NU | ἰδου [0.5%] TR (*ECM* lists six uncials as ambiguous, including **KA, B, C**.) The variant chosen by NU scarcely makes sense. The καὶ at the beginning of verse 4 presupposes an imperative at the beginning of verse 3.)

^k προς το **F**⁵⁵ A (97%) RP, HF, OC, TR, CP | εἰς 2 **KB, C** (2.4%) NU | τῶ (0.6%)

^l ἀνεμῶν σκληρῶν **F**⁵⁵ **KB, C** [44%] NU | ~ 21 A [56%] RP, HF, OC, TR, CP

ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου ὅπου ἂν^m ἡ ὄρμη τοῦ ἰθύνοντοςⁿ βούληται.^o 5 Οὕτως καὶ ἡ γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστὶν καὶ μεγαλαυχεῖ.^p

Ἰδοῦ, ὀλίγον^q πῦρ ἠλίκην ὕλην ἀνάπτει. 6 Καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας, οὕτως^r ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ σπλιοῦσα ὅλον τὸ σῶμα καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως, καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς Γεέννης. 7 Πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίων, δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ. 8 Τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι^s— ἀκατάσχετον^t κακόν, μεστή ἰοῦ θανατηφόρου. 9 Ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν Θεὸν^u καὶ Πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ γεγονότας. 10 Ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. Οὐ χρεὶ, ἀδελφοί μου,^v ταῦτα οὕτως γίνεσθαι. 11 Μῆτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν;^w 12 Μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, σκῆ ἐλαίας ποιῆσαι, ἡ ἄμπελος σῦκα; Οὕτως^x οὐδεμία πηγὴ ἀλυκὸν καὶ^y γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ.

True wisdom

True contrasted with demonic

13 Τίς^z σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; Δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πραύτητι σοφίας. 14 Εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθειαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε^a καὶ ψευδέσθε κατὰ τῆς ἀληθείας— 15 οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία^b Ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ'^c ἐπίγειος, ψυχικὴ, δαιμονιώδης. 16 Ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πράγμα. 17 Ἡ δὲ Ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνή ἐστίν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπιεικὴς, εὐπειθής, μεστή ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καὶ^d ἀνυπόκριτος. 18 Καρπὸς δὲ^e δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

^m ἂν f³⁵ A,C [99.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- κΒ [0.5%] NU

ⁿ ἰθύνοντος f³⁵ [21%] | ευθυνοντος κΑ, Β, C [79%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (At issue is a mere question of spelling, the first variant being classical Greek. It seems to me more probable that the unfamiliar classical form would be changed to the familiar *koine* than vice versa [most lexicons don't even list the classical form].)

^o βούληται f³⁵ A, C [89%] RP, HF, OC, TR, CP | βουλεται κΒ [10%] NU | βουλοίτο [1%]

^p μεγαλαυχεῖ f³⁵ ϣ²⁰ κ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | μεγαλα αυχει Α, Β, C [5%] NU

^q ὀλίγον f³⁵ Α', C [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ἠλικον κΒ [3%] NU | ὀλιγων [2%] (The Alexandrian variant goes against James' argument.)

^r οὕτως f³⁵ [83%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 και [8%] | --- ϣ²⁰ κΑ, Β, C [9%] NU

^s δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι f³⁵ (84.1%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 132 κΑ (11.9%) | ~ 312 Β, C (1%) NU | 13 (1.4%) | 1 (0.8%) | three other variants plus an ambiguity

^t ἀκατάσχετον f³⁵ C (97.4%) RP, HF, OC, TR, CP | ακαταστατον κΑ, Β (2.6%) NU

^u θεον f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP | κυριον ϣ²⁰ κΑ, Β, C [4%] NU (The title used in 1:27 is repeated, and being a repetition it comes with the article.)

^v μου f³⁵ κΑ, Β, C [84%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 αγαπητοι [16%] CP

^w γλυκυ και το πικρον f³⁵ κΑ, Β, C [85%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | 124 [4%] | 1234 υδωρ [3%] | ~ 4231 [8%]

^x οὕτως f³⁵ κ [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Α, Β, C [3%] NU

^y οὐδεμία πηγὴ ἀλυκον και f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR(CP) | ουδε αλυκον κ [1.6%] | ουτε αλυκον Α, Β, C [1.8%] NU | three other variants (Who knows what got into the Alexandrians here.)

^z τις f³⁵ κΑ, Β, C [90%] RP, HF, OC, TR, NU | ει 1 [4%] CP | --- [6%]

^a κατακαυχασθε *rell* | καυχασθε Α [15%]

^b αυτη η σοφια f³⁵ κΑ, Β [84%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ 231 C [10%] | 23 [6%]

^c αλλ f³⁵ ϣ¹⁰⁰ Α, C [99.4%] RP, HF, OC, TR, CP | αλλα κΒ [0.6%] NU

^d και f³⁵ ϣ¹⁰⁰ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | --- κΑ, Β, C [10%] NU

^e δε f³⁵ Α, Β, C [56.6%] NU | δε της [42%] RP, HF, OC, TR, CP | δε ο κ [0.4%] | --- [1%] (The article is inappropriate here. Who knows what motivated whoever added it, but it is a mistake.)

Is not worldliness

4 1 Πόθεν πόλεμοι καί^f μάχαι ἐν ὑμῖν; Οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν; 2 Ἐπιθυμεῖτε καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε καὶ ζηλοῦτε καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν· μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε. Οὐκ ἔχετε^g διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς. 3 Αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε. 4 Μοιχοὶ καὶ^h μοιχαλίδες, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἐχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστίν; Ὅς ἂνⁱ οὐ^j βουληθῆ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται. 5 Ἡ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ Γραφή λέγει, πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ Πνεῦμα ὃ κατώκησεν^k ἐν ἡμῖν; 6 Μείζονα δὲ δίδωσιν χάριν· διὸ λέγει, «Ὁ Θεὸς^l ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται, ταπεινοὺς δὲ δίδωσιν χάριν.»

Is submitting to God

7 Ὑποτάγητε οὖν τῷ Θεῷ· ἀντίστητε^m τῷ διαβόλῳ καὶ φεύζεται ἀφ' ὑμῶν. 8 Ἐγγίσατε τῷ Θεῷ καὶ ἐγγεῖ ὑμῖν. Καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοὶ, καὶ ἀγγίσατε καρδίας, δίψυχοι. 9 Ταλαιπωρήσατε καὶ πενήθησατε καὶ κλαύσατε· ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος μεταστραφήτωⁿ καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν. 10 Ταπεινώθητε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου^o καὶ ὑψώσει ὑμᾶς.

Does not judge the different brother

11 Μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. Ὁ γὰρ^p καταλαλῶν ἀδελφοῦ καὶ^q κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καταλαλεῖ νόμου καὶ κρίνει νόμον. Εἰ δὲ νόμον κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς νόμου ἀλλὰ κριτὴς. 12 Εἷς ἐστὶν ὁ^r Νομοθέτης καὶ Κριτὴς,^s ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι. Σὺ δὲ^t τίς εἶ ὃς κρίνεις^u τὸν ἕτερον;^v

^f καὶ **f**³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | καὶ ποθεν **κ**(A)B(C) [10%] NU (The unnecessary repetition of the adverb is not characteristic of the Alexandrians, but that doesn't make it right.)

^g οὐκ ἔχετε **f**³⁵ **ϕ**¹⁰⁰ A, B [64%] RP, HF, NU | καὶ 12 **κ** [35%] OC, CP | 12 δε [1%] TR | one other variant (OC is in small print.) (I suppose the conjunction was added in an effort to make a parallel to “you murder and covet and are not able to obtain.”)

^h μοιχοὶ καὶ **f**³⁵ (97.6%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**¹⁰⁰ **κ**A, B (2%) NU | 1 (0.4%) (The Alexandrian variant is an easy case of homoioteleuton: MOIX ... MOIX.)

ⁱ ἂν **f**³⁵ A [93%] RP, HF, OC, TR, CP | εἰς **κ**B [7%] NU

^j οὐν **f**³⁵ **κ**A, B [58%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | --- [42%] (The omission would be an easy case of homoioteleuton.)

^k κατώκησεν **f**³⁵ [88%] RP, HF, OC, TR, CP | κατώκισεν **κ**B [10%] NU | κατώκεισεν A [2%]

^l ὁ θεὸς **f**³⁵ **κ**A, B [94%] RP, HF, OC, TR, NU | κυριος [6%] CP

^m ἀντιστητε **f**³⁵ [47.5%] OC, TR, CP | 1 δε **κ**A, B [50%] RP, HF, NU | 1 οὐν [2.5%] (The conjunction looks to me like an infelicitous gloss. The conjunction at the beginning of the verse links it to the prior context, but the string of imperatives—‘submit’, ‘resist’, ‘draw near’, ‘cleanse and purify’, ‘lament and mourn and weep’—are not linked by conjunctions.)

ⁿ μεταστραφήτω **f**³⁵ **κ**A [93.5%] RP, HF, OC, TR, CP | μετατραπήτω **ϕ**¹⁰⁰ B [6%] NU | two other variants

^o τοῦ κυρίου **f**³⁵ **ϕ**¹⁰⁰ [82%] RP, HF, OC, TR, CP | 2 **κ**A, B [16%] NU | 1 θεοῦ [2%] (The article is correct.)

^p γὰρ **f**³⁵ [26%] | --- **κ**A, B [74%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (The conjunction makes the reason for the exhortation overt; without it that semantic connection is not clear.)

^q καὶ **f**³⁵ (84.3%) RP, HF, OC, TR, CP | ἢ **ϕ**¹⁰⁰ **κ**A, B (15.3%) NU | --- (0.4%)

^r ὁ **f**³⁵ **κ**A [96.5%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] | --- **ϕ**¹⁰⁰ B [3.5%]

^s καὶ κριτὴς **f**³⁵ **κ**A, B [62%] OC, NU | --- [38%] RP, HF, TR, CP (The omission could be the result of homoioteleuton: -THC ... -THC.)

^t δε **f**³⁵ **ϕ**¹⁰⁰ **κ**A, B [94%] RP, HF, OC, CP, NU | --- [6%] TR

^u ὃς κρίνεις **f**³⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP | ὁ κρίνων **ϕ**¹⁰⁰ **κ**A, B [15%] NU

^v ἕτερον **f**³⁵ [88%] RP, HF, OC, TR, CP | πλησιον **κ**A, B [12%] NU [The Alexandrian variant destroys the point of the paragraph. Each person is different (background, experiences, personality, training) and we must recognize that God can and will deal differently with different people. He uses one ‘law’ with me, another ‘law’ with you, and so on. A law is a set of rules or demands, so when I judge a brother I am questioning the way (‘law’) that God is working on him. As He is both Lawgiver and Judge, I will have to answer to Him for how I judged my ‘brothers’.]

Does not boast about tomorrow

13 Ἄγε νῦν, οἱ λέγοντες, «Σήμερον καὶ^w αὔριον πορευσώμεθα^x εἰς τήνδε τὴν πόλιν καὶ ποιήσωμεν^y ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα^z καὶ ἐμπορευσώμεθα^a καὶ κερδήσωμεν»^b 14 οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τὸ τῆς αὔριον. Ποία γὰρ^c ἡ ζωὴ ἡμῶν;^d Ἄτιμίς γάρ ἐστίν^e ἡ πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα^f ἀφανίζομένη. 15 Ἄντι τοῦ λέγειν ὑμᾶς, «Ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ,^g καὶ ζήσωμεν^h καὶ ποιήσωμενⁱ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο.» 16 Νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν. Πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρά ἐστίν. 17 Εἰδότεί οὖν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιῶντι, ἁμαρτία αὐτῶ ἐστίν.

The coming of the Lord

Rich oppressors will be judged

5 Ἄγε νῦν, οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. 2 Ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπεν καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν. 3 Ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ—ἐθισαυρίσατε ἐν ἐσχάταις ἡμέραις. 4 Ἴδού, ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν, ὁ ἀπεστερημένος ἀφ' ἡμῶν, κρᾶζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὄτα Κυρίου Σαβαὼθ εἰσεληλύθασιν. 5 Ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε, ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς^k ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. 6 Κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δίκαιον—οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν.

Patience and perseverance

7 Μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου. Ἴδού, ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ' αὐτὸν^l ἕως ἂν^m λάβῃ ὑετὸνⁿ πρῶτον^o καὶ ὄψιμον. 8 Μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς. Στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἤγγικεν. 9 Μὴ στενάζετε κατ' ἀλλήλων, ἀδελφοί,^p ἵνα μὴ κριθῆτε.^q Ἴδού, ὁ Κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἔστηκεν. 10 Ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί,^r τῆς κακοπαθείας

^w καὶ **f**³⁵ A [95%] RP, HF, OC, TR, CP | **η** **KB** [5%] NU

^x πορευσώμεθα **f**³⁵ A [76%] RP, HF, TR, CP | πορευσομεθα **g**^{100v} **KB** [24%] OC, NU | one other variant

^y ποιήσωμεν **f**³⁵ **KA** [89%] RP, HF, TR, CP | ποιησομεν **g**^{100B} **B** [11%] OC, NU

^z ἕνα **f**³⁵ A [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KB** [4%] NU

^a ἐμπορευσομεθα **f**³⁵ [84%] RP, HF, TR, CP | ἐμπορευσομεθα **g**^{100v} **KA, B** [16%] OC, NU

^b κερδήσωμεν **f**³⁵ [88%] RP, HF, TR, CP | κερδησομεν **KA, B** [12%] OC, NU | one other variant

^c γὰρ **f**³⁵ **g**¹⁰⁰ A [97.4%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KB** [2.6%] NU

^d ἡμῶν **f**³⁵ [26%] | ὑμῶν (**g**¹⁰⁰) **KA(B)** [74%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (The question is properly inclusive, 1st person.)

^e ἐστίν **f**³⁵ [52%] TR | ἐσται (A) [41%] RP, HF, OC, CP | ἐστε B [7%] NU | --- **K** (James answers the question with a statement of fact, not a prophecy.)

^f ἔπειτα **f**³⁵ [29.5%] | **1 δε** καὶ [46%] RP, HF, OC, CP | **1 δε** [15%] TR | **1 καὶ** **KA, B** [9.5%] NU (OC has δε in small print.)

^g θελήσῃ **f**³⁵ **g**^{100v} **KA** [81%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | θελήσει [12%] | θελή B [7%]

^h ζήσωμεν **f**³⁵ [90%] RP, HF, TR, CP | ζησομεν **KA, B** [10%] OC, NU

ⁱ ποιήσωμεν **f**³⁵ [89%] RP, HF, TR, CP | ποιησομεν **g**^{100v} **KA, B** [11%] OC, NU | one other variant

^j ἀφ' **f**³⁵ **KA, B** [95%] RP, HF, OC, TR, NU | **ὀφ** [5%] CP

^k ὡς **f**³⁵ 048^v [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **K(A)B** [1.5%] NU

^l αὐτον **f**³⁵ [80%] RP, HF, CP | αὐτω **KA, B, 048** [20%] OC, TR, NU

^m ἂν **f**³⁵ **K** [53%] TR, CP | --- A, B, 048 [45.5%] RP, HF, OC, NU | **ου** [1.5%] (The farmer doesn't really know if it's going to rain, or not.)

ⁿ λαβῆ υετον **f**³⁵ A (96.8%) RP, HF, OC, TR, CP | **1 B, 048** (1.8%) NU | **1 καρπον** (1%) | **1 καρπον τον** **K** | one other variant

^o πρῶτον **f**³⁵ (92.7%) RP, HF, OC, TR, CP | προτιμον **KA, B** (7.3%) NU

^p κατ' ἀλλήλων ἀδελφοί **f**³⁵ (**K**) (79.6%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ **312 B** (7.6%) NU | ~ **3 μου** **12 A** (4.6%) | **12** (7.4%) | **μετ** **23** (0.8%)

^q κριθῆτε **f**³⁵ **KA, B** [98%] RP, HF, OC, CP, NU | κατακριθητε [1%] TR | two other variants

^r ἀδελφοί **f**³⁵ (A) **B** [35%] NU | **1 μου** (**K**) [62%] RP, HF, OC, TR, CP | --- [3%] (The possessive pronoun would be a natural addition.)

καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας οἱ ἐλάλησαν ἐν τῷ^s ὀνόματι Κυρίου. 11 Ἰδοὺ, μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας^t—τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος Κυρίου εἶδετε,^u ὅτι πολὺσπλαγχνός^v ἐστίν^w καὶ οἰκτίρμων.

12 Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανὸν μήτε τὴν γῆν μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον. Ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ Ναὶ ναὶ καὶ τὸ Οὐ οὐ, ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν^x πέσητε.

Righteous prayer is powerful

13 Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσευχέσθω. Εὐθυμεῖ τις; Ψαλλέτω. 14 Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ’ αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν^y ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. 15 Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· κὰν ἀμαρτίας ἢ πεποηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. 16 Ἐξομολογεῖσθε^z ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα^a καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου, ἐνεργουμένη. 17 Ἥλιος ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξαι· καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ. 18 Καὶ πάλιν προσηύξατο καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκεν καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησεν τὸν καρπὸν αὐτῆς.

Help the wanderer

19 Ἀδελφοί,^b ἐάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ^c τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν, 20 γινώσκτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου^d καὶ καλύψει πληθὸς ἀμαρτιῶν.^e

^s ἐν τῷ **F**⁵ B [40%] NU | 2 A [58%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 **κ** [0.6%] | ἐπι 2 [1.4%] (The preposition makes the semantic connection overt, which we would expect of a Jewish author.)

^t ὑπομένοντας **F**⁵ [86%] RP, HF, OC, TR, CP | ὑπομειναντας **KA, B** [14%] NU

^u εἶδετε **F**⁵ **NB** [53%] HF, OC, TR, CP, NU | ἴδετε A [45%] RP (One other variant, and *ECM* lists four MSS as ambiguous.) (The indicative is correct. The imperative does not fit the context, probably arising from haplography.)

^v πολὺσπλαγχνός **F**⁵ **KA, B** [65%] RP, HF, OC, TR, NU | πολὺεσπλαγχνός [35%] CP

^w ἐστίν **F**⁵ (88.2%) RP, HF, CP | 1 ο κυριος **KA(B)** (11.8%) OC, TR, NU

^x εἰς ὑπόκρισιν **F**⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | ὑπο κρισιν **KA, B** [5%] NU (The more one talks, the more he pretends; the Alexandrian variant is inferior.)

^y αὐτον **F**⁵ **KA** [95.5%] RP, HF, OC, TR, CP[NU] | --- B [4.5%]

^z ἐξομολογεῖσθε **F**⁵ [89%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ουν **KA, B, 048^v** [11%] NU

^a τα παραπτώματα **F**⁵ (90.4%) RP, HF, OC, TR, CP | τας αμαρτίας **KA, B, 048^v** (9.6%) NU

^b ἀδελφοί **F**⁵ [72%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 μου **KA, B, 048** [28%] NU (Again, a natural addition.)

^c ἀπο *rell* | 1 της οδοῦ **κ** [18%]

^d ἐκ θανατου **F**⁵ (92.2%) RP, HF, OC, TR, CP | αὐτου 12 **κ(A)048^v** (6.4%) NU | 12 αὐτου B (1.4%) (The Alexandrian addition is unwarranted.)

^e The citation of **F**⁵ is based on forty-four MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2303, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 18, 1864, 2554 and 2723 are ‘perfect’ representatives of **F**⁵ in James as they stand, as were the exemplars of 35, 1503, 1865, 2221 and 2303. For 18, 1864, 2554 and 2723 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

ECM collated 162 continuous text manuscripts (MSS) for James, including some fragments, which number represents a full 25% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±5%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΕΤΡΟΥ Α΄

To elect pilgrims

1 Πέτρος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασποράς Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας καὶ Βιθυνίας,^f **2** κατὰ πρόγνωσιν Θεοῦ Πατρός, ἐν ἁγιασμῷ Πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖη.

Don't take your inheritance for granted

Begotten into an incorruptible inheritance

3 Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ^g ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, **4** εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς,^h **5** τοὺς ἐν δυνάμει Θεοῦ φρουρουμένους διὰ πίστεως εἰς σωτηρίαν ἐτοιμῆν ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ.

Genuineness of faith proved by testing

6 Ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε, ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον ἐστίν,ⁱ λυπηθέντες^j ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, **7** ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως (πολὺ τιμώτερον^k χρυσοῦ τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένου) εὐρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν καὶ τιμὴν^l ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ **8**—ὄν οὐκ εἰδότες^m ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν (ἄρτι μὴ ὀρῶντες) πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκκλήτῳ καὶ δεδοξασμένῳ, **9** κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν,ⁿ σωτηρίαν ψυχῶν.

Salvation foretold by prophets

10 Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν^o προφηταὶ οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες, **11** ἐρευνῶντες^p εἰς τίνα, ἢ ποῖον καιρὸν, ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα Χριστοῦ προμαρτυρόμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας· **12** οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ὑμῖν^q δέ, διηκόνουν αὐτά, ἃ νῦν ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ

^f [Peter evidently expected his letter to have a rather wide distribution!]

^g ἔλεος αὐτοῦ **F**⁵ **W**⁷² 048 [38%] | ~ 21 **NA**,**B**,**C** [60%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP**,**NU** | 1 [2%] (**F**⁵ [**K**¹] is independent of **K**^x and has the earliest attestation. 'His great mercy' or 'His great mercy', which?)

^h ὑμᾶς **F**⁵ **NA**,**B**,**C** [95%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**NU** | ἡμᾶς **W**^{72v} [5%] **TR** (Some **TR**s, including the one underlying the **AV**, have ὑμας.)

ⁱ ἐστίν **F**⁵ **W**⁷² **A**,**C** [98.6%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** [**NU**]**ECM** | --- **KB** [1.4%]

^j λυπηθέντες **F**⁵ **W**⁷² **A**,**B**,**C** [75%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP**,**NU** | λυπηθεντας **K** [23.5%] **ECM** | two other variants

^k πολὺ τιμώτερον **F**⁵ [80%] **RP**,**HF**,**TR**,**CP** | πολυτιμωτερον **W**⁷² **NA**,**B**,**C** [20%] **OC**,**NU**

^l δόξαν καὶ τιμὴν **F**⁵ **W**⁷² **NA**,**B**,**C** [35%] **NU** | ~ 321 [28%] **OC**,**TR**,**CP** | ~ 32 εἰς 1 [37%] **RP**,**HF** (**K**^x is divided over whether to add the preposition, but is agreed as to the word order. Again **F**⁵ [**K**¹] is independent of **K**^x and has the earliest attestation.)

^m εἰδότες **F**⁵ **A** [93%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ἰδοντες **W**⁷² **KB**,**C** [7%] **NU**

ⁿ ὑμῶν **F**⁵ **NA**,**C** [96%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP**[**NU**]**ECM** | ἡμῶν [3%] | --- **B** [1%]

^o ἐξηρεύνησαν **F**⁵ **C** [99%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ἐξηραυνησαν **W**⁷² **NA**,**B** [1%] **NU**

^p ἐρευνῶντες **F**⁵ **A**,**C** [93.2%] **RP**,**HF**,**OC**,**TR**,**CP** | ἐξερευνωντες [5%] | εραυνωντες **W**⁷² **KB** [0.8%] **NU** | --- [1%]

^q ὑμῖν **F**⁵ **W**⁷² **NA**,**B**,**C** [86%] **RP**,**HF**,**OC**,**CP**,**NU** | ἡμῖν [14%] **TR**

τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς, ἐν^f Πνεύματι Ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ’ οὐρανοῦ—εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύβαι.

Be serious, be holy, be fearful

13 Διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίζατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ 14—ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις, 15 ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε, 16 διότι γέγραπται,^s «Ἄγιοι γίνεσθε,^t ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι.»^u

17 Καί, εἰ Πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως^v κρίνοντα κατὰ τὸ ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε, 18 εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς (ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ) ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαιίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου,^w 19 ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου, Χριστοῦ· 20 προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ’ ἐσχάτων^x τῶν χρόνων δι’ ὑμᾶς, 21 τοὺς δι’ αὐτοῦ πιστεύοντας^y εἰς Θεόν, τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς Θεόν.

Born again through an eternal Word

22 Τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ Πνεύματος,^z εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρᾶς^a καρδίας ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς, 23 ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς ἀλλ’^b ἀφθάρτου, διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα.^c 24 Διότι· «Πᾶσα σὰρξ ὡς^d χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου^e ὡς ἄνθος χόρτου. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ^f ἐξέπεσεν, τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.» 25 Τοῦτο δὲ ἐστὶν τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς.

To grow you must eat

2 1 Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν—καὶ πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους, καὶ πάσας καταλαλιάς— 2 ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν,^g 3 εἶπερ^h ἐγεύσασθε ὅτι χρηστόςⁱ ὁ

^f ἐν **f**⁵⁵ **NC** [96%] **RP, HF, OC, TR, CP**[**NU**]*ECM* | --- **ϕ**⁷²**A, B** [4%]

^s γέγραπται **f**⁵⁵ **ϕ**⁷²**KA, C** [98%] **RP, HF, OC, TR, CP, ECM** | 1 **στι B** [2%] [**NU**]

^t γίνεσθε **f**⁵⁵ [52%] **RP, HF, OC** | γενεσθε [36%] **TR, CP** | εσεσθε **ϕ**⁷²**KA, B, C** [12%] **NU** | two other variants (The early uncials presumably assimilated to the LXX; I take Peter’s point to be that since God is holy all the time, we are to be also [present tense—we have to work at it].)

^u εἰμι **f**⁵⁵ **ϕ**⁷²**C** [99.2%] **RP, HF, OC, TR, CP** | --- **KA, B** [0.8%] [**NU**]*ECM*

^v ἀπροσωπολήπτως **f**⁵⁵ [98.5%] **RP, HF, OC, TR, CP** | ἀπροσωπολήπτως **ϕ**⁷²**KA, B, C** [1.5%] **NU** | two other variants (Liddell & Scott don’t mention the longer spelling.)

^w ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου *rell* | ~ 132 **C** [12%] | four further variants

^x ἐσχάτων **f**⁵⁵ (**ϕ**⁷²) [91%] **RP, HF, OC, TR, CP** | ἐσχάτου (**κ**)**A, B, C** [9%] **NU**

^y πιστεύοντας **f**⁵⁵ **ϕ**⁷²**NC** [94.2%] **RP, HF, OC, TR, CP** | πιστεύσαντας [5%] | πιστούς **A, B** [0.8%] **NU**

^z δια πνεύματος **f**⁵⁵ (92.4%) **RP, HF, OC, TR, CP** | --- **ϕ**⁷²**KA, B, C** (7.6%) **NU**

^a καθαρὰς **f**⁵⁵ **ϕ**⁷²**NC** (99.4%) **RP, HF, OC, TR, CP**[**NU**]*ECM* | --- **A, B** (0.6%)

^b ἀλλ’ **f**⁵⁵ **C** [40%] | ἀλλὰ **ϕ**⁷²**KA, B** [60%] **RP, HF, OC, TR, CP, NU**

^c εἰς τὸν αἰῶνα **f**⁵⁵ (90.2%) **RP, HF, OC, TR, CP** | 13 (2.6%) | 1 τοὺς αἰῶνας (1.2%) | --- **ϕ**⁷²**KA, B, C** (6%) **NU**

^d ὡς *rell* | ὡσεὶ **κ** | --- **A** [9%]

^e ἀνθρώπου **f**⁵⁵ [90%] **RP, HF, OC, TR, CP** | αὐτῆς **ϕ**⁷²**A, B, C** [9%] **NU** | αὐτοῦ **κ** | one other variant

^f αὐτοῦ **f**⁵⁵ **C** [90%] **RP, HF, OC, TR, CP** | αὐτῆς [1%] | --- **ϕ**⁷²**KA, B** [9%] **NU**

^g εἰς σωτηρίαν **f**⁵⁵ (**ϕ**⁷²)**KA, B, C** [65%] **OC, NU** | --- [35%] **RP, HF, TR, CP** (**OC** is in small print.)

^h εἶπερ **f**⁵⁵ **C** [99%] **RP, HF, OC, TR, CP** | εἰ (**ϕ**⁷²)**KA, B** [1%] **NU**

ⁱ χρηστός **f**⁵⁵ **KA, B, C** [48%] **RP, HF, OC, TR, CP, NU** | χριστός **ϕ**⁷² [52%] (The change from ‘gracious’ to ‘Christ’ is so obvious as to be almost involuntary; if ‘Christ’ were original it is scarcely credible that anyone would change it to ‘gracious’.)

Κύριος. 4 Πρὸς ὃν προσερχόμενοι, λίθον ζῶντα—ὕπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδοκιμασμένον παρὰ δὲ Θεῶ ἐκλεκτόν, ἔντιμον— 5 καὶ αὐτοί, ὡς λίθοι ζῶντες, οἰκοδομεῖσθε¹ οἶκος πνευματικός, ἱεράτευμα^k ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ^l Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

The Chief Cornerstone

6 Διότι^m περιέχει ἡⁿ Γραφή· «Ἴδού, τίθημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαίον, ἐκλεκτόν, ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ’ αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυθῆι.» 7 Ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν, ἀπειθοῦσιν^o δέ, «λίθον^p ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας,» 8 καὶ «λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου»· οἱ προσκόπτουσιν τῷ λόγῳ ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ, καί, ἐτέθησαν.^q

A royal priesthood

9 Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε^r τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· 10 οἷ ποτε οὐ λαὸς νῦν δὲ λαὸς Θεοῦ, οἱ οὐκ ἠλεημένοι νῦν δὲ ἐλεηθέντες.

Your practice should be consistent with your standing

11 Ἀγαπητοί, παρακαλῶ (ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους) ἀπέχεσθαι^s τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς, 12 τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν,¹ ἵνα, ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν^u ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτέυσαντες^v δοξάσωσιν τὸν Θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς.

Respect civil authority

13 Ὑποτάγητε οὖν^w πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον, εἴτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, 14 εἴτε ἡγεμόσιν ὡς δι’ αὐτοῦ πεμπομένοις, εἰς ἐκδίκησιν μὲν^x κακοποιῶν ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν. 15 Ὅτι οὕτως ἐστὶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀγαθοποιῶντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν· 16 ὡς ἐλεύθεροι (καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν), ἀλλ’ ὡς δούλοι Θεοῦ.^y 17 Πάντας τιμήσατε· τὴν ἀδελφότητα ἀγαπήσατε·^z τὸν Θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βασιλέα τιμᾶτε.

¹ οἰκοδομεῖσθε f³⁵ Ϝ⁷²A,B [75%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εἰκοδομεῖσθε κC [25%]

^k ἱεράτευμα f³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP | εἰς I Ϝ⁷²κA,B,C [10%] NU

^l τῷ f³⁵ Ϝ⁷² [96.5%] RP, HF, OC, TR, CP[NU]ECM | --- κA,B,C [3.5%]

^m διότι f³⁵ Ϝ⁷²κA,B,C [98%] RP, HF, OC, CP, NU | διο καὶ [1%] TR | διο [1%]

ⁿ ἡ f³⁵ C [35%] | ἐν τη [59%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐν Ϝ⁷²κA,B [6%] NU (η γραφή is the subject of the verb, περιέχει, active voice; the change to the familiar ‘in the’ would be almost unthinking.)

^o ἀπειθοῦσιν f³⁵ A [92%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀπιστεῦσιν Ϝ⁷²κB,C [8%] NU

^p λίθον f³⁵ κ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | λιθος Ϝ⁷²A,B,C [5%] NU

^q [What is the antecedent of ὃ, the finite verb or the participle? Being higher in rank the finite form presumably takes precedence.]

^r ἐξαγγείλητε *rell* | ἐξαγγελλητε [14%]

^s ἀπέχεσθαι f³⁵ κB [75%] RP, HF, TR, CP, NU | ἀπεχεσθε Ϝ⁷²A,C [25%] OC (Direct, or indirect, speech?)

^t ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν f³⁵ [86%] RP, HF, OC, CP | ~ 34512 (κ)A,C [9%] TR, NU | ~ 34521 Ϝ⁷² [1.4%] | ~ 21345 [1%] | ~ 3452 B | three further variants

^u καταλαλοῦσιν f³⁵ Ϝ⁷²κA,B,C [52%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | καταλαλώσιν [48%]

^v ἐποπτέυσαντες f³⁵ A [83%] RP, HF, OC, TR, CP | ὑποπτέυσαντες [5%] | ἐποπτεῦοντες Ϝ⁷²κB,C [12%] NU (The critics have already observed the good deeds—they know their criticism is false.)

^w οὖν f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁷²κA,B,C [5%] NU

^x μὲν f³⁵ C [52%] OC, TR, CP | --- Ϝ⁷²κA,B [48%] RP, HF, NU (OC is in small print.)

^y δούλοι Θεοῦ f³⁵ A [90%] RP, HF, OC, TR(CP) | ~ 21 (Ϝ⁷²)κB,C [10%] NU

^z ἀγαπήσατε f³⁵ [71%] RP, HF | αγαπατε Ϝ⁷²κA,B,C [24%] OC, TR, CP, NU | --- [5%]

A word to servants

18 Οἱ οἰκέται, ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπεικέσιν ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς. 19 Τοῦτο γὰρ χάρις,^a εἰ διὰ συνείδησιν Θεοῦ^b ὑποφέρει τις λύπας, πάσχων ἀδίκως. 20 Ποῖον γὰρ κλέος εἰ ἀμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε;^c Ἄλλ' εἰ ἀγαθοποιῶντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ τῷ^d Θεῷ.

Christ gave the example

21 Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ^e ἐκλήθητε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν,^f ὑμῖν^g ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ. 22 ὃς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. 23 ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπεῖλει παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως. 24 ὃς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἀμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ^h ἰάθητε. 25 Ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα πλανώμενα,ⁱ ἀλλ' ἵ ἐπεστράφητε^j νῦν ἐπὶ τὸν Ποιμένα καὶ Ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ἡμῶν.^l

A word to wives

3 Ὡμοίως, αἱ^m γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ εἴ τινεςⁿ ἀπειθοῦσιν τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς, ἄνευ λόγου, κερδηθήσονται. 2 (ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἀγνὴν ἀναστροφήν ὑμῶν), 3 ὣν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς^p τριχῶν καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος, 4 ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἀνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου^q πνεύματος, ὃ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ^r Θεοῦ πολυτελής. 5 Οὕτως γὰρ ποτε καὶ αἱ ἄγναι γυναῖκες αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν^s Θεὸν ἐκόσμου ἐαυτάς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, 6 ὡς Σάρρα

^a χάρις **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**A,B [81.6%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | 1 παρα τω Θεω C [9%] | 1 παρα Θεω [8%] | 1 Θεω [0.8%] | 1 θεου [0.6%]

^b Θεου **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**B [84%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | αγαθην C [14%] | αγαθη 1 **¶**⁷² [0.4%] | 1 αγαθην A [0.6%] | --- [1%]

^c υπομενετε *rell* | υπομενετε **¶**⁷² [14%]

^d τω **f**³⁵ A [47%] | --- **¶**^{72,81v} **κ**B,C [53%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^e και **f**³⁵ **¶**⁷² [23%] CP | --- **¶**⁸¹ **κ**A,B,C [77%] RP, HF, OC, TR, NU (**f**³⁵ [K'] is independent of K^s and has the earliest attestation; the και is emphatic.)

^f ημων **f**³⁵ (85.3%) RP, HF, OC, TR, CP | υμων (**¶**^{72,81v})(**κ**A)B,C^v (14.7%) NU

^g υμιν **f**³⁵ (**¶**^{72,81v} **κ**A,B,C^v) (85%) RP, HF, OC, CP, NU | ημιν (15%) TR (For the four word sequence, επαθεν υπερ ημων υμιν, there are at least sixteen variations. Taking these last two sets together, NU has both pronouns in the 2nd person, while TR has both in the 1st person.)

^h αυτου **f**³⁵ **κ** [71%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **¶**^{72,81v} A,B,C [29%] NU [Note that μωλωπι is singular ('wound'), not plural ('stripes').]

ⁱ πλανωμενα **f**³⁵ **¶**⁷² C [96.5%] RP, HF, OC, TR, CP | πλανωμενοι **κ**A,B [3.5%] NU

^j αλλ **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**A,C [99.8%] RP, HF, OC, TR, CP, *ECM* | αλλα B [alone] NU

^k επεστραφητε **f**³⁵ **¶**⁷² A,B [75%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | επιστραφητε **κ** [20%] | επεστρεψατε C [2.5%] | επιστρεψατε [2.5%] (Indicative or imperative? With this verb the aorist passive is commonly used with active sense.)

^l ημων **f**³⁵ [50%] CP | υμων **¶**⁷² **κ**A,B,C [50%] RP, HF, OC, TR, NU (Both make good sense; to be, or not to be, inclusive.)

^m αι **f**³⁵ **¶**⁷² C [94%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | *ECM* | και 1 [3%] | δε και 1 [2%] | --- **¶**⁸¹ **κ**A,B [1%] | two other variants

ⁿ και ει τινες **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**A [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ 213 C [10%] | 23 **¶**^{81v} B [3%] | 1 οιτινες [6%] | οιτινες [1%]

^o κερδηθησονται **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**A,B,C [98%] RP, HF, OC, CP, NU | κερδησονται [1%] | κερδηθησονται [1%] TR

^p εμπλοκης **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**A,B [81%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | εν πλοκης C [8%] | εκ πλοκης [10%] | two further variants

^q πραεος και ησυχίου **f**³⁵ A,C [74%] RP, HF, OC, TR, CP | 13 **κ** [0.4%] | πραεως 23 **¶**⁷² [25%] NU | ~ 32 πραεος B [0.2%] | two more variants

^r του *rell* | --- [20%]

^s επι τον **f**³⁵ **κ** [81%] OC, TR, CP | εις 2 [7%] | 1 [3%] RP, HF | εις **¶**⁷² A,B,C [9%] NU

ὑπήκουσεν τῷ Ἀβραάμ,¹ κύριον αὐτὸν καλοῦσα, ἧς ἐγενήθητε^u τέκνα ἀγαθοποιούσαι καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόσην.

A word to husbands

7 Οἱ ἄνδρες, ὁμοίως, συνοικοῦντες κατὰ γνῶσιν ὡς ἀσθενεστέρω σκεύει τῷ γυναικείῳ, ἀπονέμοντες τιμὴν ὡς καὶ συγκληρονόμοι^v χάριτος ζωῆς,^w εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι^x τὰς προσευχὰς ὑμῶν.

The golden rule

8 Τὸ δὲ τέλος, πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὐσπλαγχοι, φιλόφρονες,^y 9 μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, τὸναντίον δὲ εὐλογοῦντες, εἰδότες^z ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθητε ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε. 10 «Ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν καὶ ἡμέρας ἰδεῖν^a ἀγαθὰς παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ^b ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη αὐτοῦ^c τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον· 11 ἐκκλινάτω ἀπὸ^d κακοῦ καὶ ποιησάτω ἀγαθόν· ζητησάτω εἰρήνην, καὶ διωξάτω αὐτήν. 12 Ὅτι^e ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅσα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά.»^f

Better to suffer than to sin

13 Καὶ τίς ὁ κακῶσων ὑμᾶς ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταί^g γένησθε; 14 Ἀλλ' εἰ καὶ πάσχοιτε^h διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. «Τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ παραχθῆτε.» 15 Κύριον δὲ τὸν Θεὸνⁱ ἀγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἔτοιμοι δεῖ^j αἰεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος,^k μετὰ πραύτητος^l καὶ φόβου· 16 συνειδήσιν ἔχοντες ἀγαθὴν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν^m ὑμῶν ὡς κακοποιῶν,ⁿ

¹ ἄβρααμ f³⁵ [50%] | ἄβρααμ κA,B,C [50%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (When Jehovah changed Abram's name to Abraham [Genesis 17:5] the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.)

^u ἐγενήθητε f³⁵ Ϝ^{81v} κA,B,C [63%] RP, HF, OC, TR, NU | ἐγεννηθητε Ϝ⁷² [35%] CP | ἐγεννηθη [2%] (The extra nu is presumably a mistake.)

^v συγκληρονόμοι f³⁵ (A,C) [90%] RP, HF, OC, TR, CP | συγκληρονόμοις Ϝ⁸¹ (Ϝ⁷²B) [9%] NU | συνκληρονόμους κ | two other readings

^w χάριτος ζωῆς f³⁵ Ϝ^{81v} B,C [58%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ζωῆς [35%] | ποικιλῆς 12 κA [7%] | 12 αἰωνίου Ϝ⁷²

^x ἐγκοπτεσθαι f³⁵ Ϝ⁸¹ (κ)A,B [70%] RP, HF, OC, CP, NU | ἐκκοπτεσθαι Ϝ⁷²C [30%] TR

^y φιλόφρονες f³⁵ (73.3%) RP, HF, OC, TR, CP | ταπεινοφρονες Ϝ^{72,81v} κA,B,C (22.3%) NU | several confections that garner (4.4%)

^z εἰδοτες f³⁵ (90.3%) RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ^{72,81} κA,B,C (9.7%) NU

^a ημερας ἰδειν f³⁵ C [26%] | ~ 21 Ϝ^{72,81v} κA,B [74%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (f³⁵ [K] is independent of K^x.)

^b αουτο f³⁵ κ [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ^{72,81} A,B,C [5%] NU

^c αουτο f³⁵ [89%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ^{72,81v} κA,B,C [11%] NU

^d απο f³⁵ κ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | δε 1 Ϝ⁷² A,B,C [7%] NU

^e οτι f³⁵ Ϝ^{72,81} κA,B,C [98%] RP, HF, OC, CP, NU | 1 οι [2%] TR

^f κακα f³⁵ Ϝ⁷² κA,B,C [93%] RP, HF, OC, TR, NU | 1 του εξολοθρευσαι αυτους εκ γης [7%] CP

^g μιμηται f³⁵ [75%] RP, HF, OC, TR, CP | ζηλωται (Ϝ⁷²κ)A(B)C [25%] NU

^h ει και πασχοιτε f³⁵ Ϝ⁷² (κ)B,C [82%] RP, HF, OC, TR, NU | ~ 213 [8%] | 12 πασχετε [5.5%] CP | 1 δε 23 A [4.5%]

ⁱ θεον f³⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | χριστον Ϝ⁷² κA,B,C [6%] NU

^j δε f³⁵ [83%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁷² κA,B,C [17%] NU

^k ελπιδος f³⁵ [81%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 αλλα Ϝ⁷² κA,B,C [19%] NU

^l πραυτητος *rell* | πραοτητος [15%]

^m καταλαλοουσιν f³⁵ κA,C (44.4%) RP, OC, CP | καταλαλωσιν (50%) HF, TR | καταλαλεισθε Ϝ⁷²B (5%) NU | two other readings

ⁿ υμων ως κακοποιων f³⁵ κA,C (92.4%) RP, HF, OC, TR, CP | υμας 23 (2.4%) | --- Ϝ⁷²B (5.2%) NU

καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπιηράζοντες ὑμῶν τῇ ἀγαθῇ ἐν Χριστῷ ἀναστροφῇ.^ο 17 Κρεῖττον γὰρ ἀγαθοποιῶντας, εἰ θέλοι^ρ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πάσχειν ἢ κακοποιῶντας.

Follow Christ's example to victory

18 Ὅτι καὶ Χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθεν,^α δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς^β προσαγάγῃ τῷ Θεῷ· θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ ζωοποιηθεὶς δὲ^ς πνεύματι· 19 ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν πορευθεὶς ἐκήρυξεν, 20 ἀπειθήσασιν ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο¹ ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε, κατασκευαζομένης κιβωτοῦ, εἰς ἣν ὀλίγοι,^μ τοῦτ' ἔστιν ὀκτώ, ψυχαὶ διεσώθησαν δι' ὕδατος· 21 ὁ^ν ἀντίτυπον, νῦν καὶ ἡμᾶς^ω σώζει, βάπτισμα (οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ρύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν) δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, 22 ὃς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ^χ Θεοῦ, πορευθεὶς εἰς οὐρανόν, ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων.

Some concluding instructions

Pursue the will of God

4 1 Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν^ν σαρκί, καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὀπίσασθε (ὅτι ὁ παθὼν σαρκὶ^ζ πέπαυται ἁμαρτίας) 2 εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις ἀλλὰ θελήματι τοῦ^α Θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιώσαι χρόνον. 3 Ἀρκετὸς γὰρ ὑμῖν^β ὁ παρεληλυθὼς χρόνος^ς τὸ θέλημα^δ τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι^ε—πεπορευμένους ἐν ἀσελείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις, καὶ ἀθεμίτοις^φ εἰδωλολατρίαις^ς— 4 ἐν ᾧ^ξ ξενίζονται, μὴ συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν, βλασφημοῦντες· 5 οἱ ἀποδώσουσιν λόγον τῷ ἑτοίμως ἔχοντι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς 6 (εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν πνεύματι).^η

^ο τῇ ἀγαθῇ ἐν χριστῷ ἀναστροφῇ **ρ**⁵ [20%] | τὴν ἀγαθὴν 34 ἀναστροφῆν (**κ**)A,B [50%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ τὴν 34 ἀγαθὴν ἀναστροφῆν **ρ**⁷² [24%] | τὴν 34 ἀγνὴν ἀναστροφῆν C [1%] | τὴν καλὴν 34 ἀναστροφῆν [4%] | --- [1%] (The dative is correct for the object of ἐπιηραζῶ, but if copyists were not familiar with the verb they would naturally 'correct' to the accusative. ECM lists 15 variations for the 6-word phrase.)

^ρ θέλοι **ρ**⁵ **ρ**⁷² **κ**A,B,C [92%] RP, HF, OC, CP, NU | θέλει [3%] TR | --- [5%]

^α ἐπαθεν **ρ**⁵ B [78%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ὑπερ ἡμῶν 1 [6%] | ἀπεθανεν C [3%] | ὑπερ ἡμῶν ἀπεθανεν (**κ**) [10%] | ὑπερ ὑμῶν ἀπεθανεν **ρ**⁷² A [3%]

^β ἡμᾶς **ρ**⁵ A,C [64%] OC, TR, CP | ὑμᾶς **ρ**⁷² B [36%] RP, HF, NU | --- **κ**

^ς δε **ρ**⁵ **κ**A,B,C [96%] RP, HF, OC, CP, NU | 1 τῶ [4%] TR | 1 ἐν **ρ**⁷²

¹ ἀπεξεδέχετο **ρ**⁵ **ρ**⁷² **κ**A,B,C [88%] RP, HF, OC, CP, NU | ἀπαξ ἐδέχετο TR | three other readings

^μ ὀλίγοι **ρ**⁵ C [87%] RP, HF, OC, TR, CP | ὀλιγοὶ **ρ**⁷² **κ**A,B [12%] NU | ὁ λογος [1%]

^ν ο **ρ**⁵ A,B,C [84%] RP, HF, OC, TR, NU | ω [12%] CP | ου [1.5%] | --- **ρ**⁷² **κ** [2.5%]

^ω ἀντίτυπον νῦν καὶ ἡμᾶς **ρ**⁵ [74%] RP, HF, OC (CP) | 123 ὑμᾶς [2%] | ~ 3412 C [8%] TR | ~ 3 ὑμᾶς 12 **ρ**⁷² A,B [12%] NU | ~ 3 ὑμᾶς 21 **κ** (There are seven further variants that together garner 4%; ἡμᾶς has about 85%.)

^χ τοῦ **ρ**⁵ **ρ**⁷² A,C [99.4%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] ECM | --- **κ**B [0.6%]

^ν ὑπερ ἡμῶν **ρ**⁵ A (88.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 ὑμῶν (**κ**) (7.2%) | --- **ρ**⁷² B,C (4.4%) NU

^ζ σαρκί **ρ**⁵ **ρ**⁷² **κ**A,B,C [76%] NU | ἐν 1 [24%] RP, HF, OC, TR, CP (OC is in small print.)

^ω τοῦ **ρ**⁵ [22%] | --- **ρ**⁷² **κ**A,B,C [78%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^μ ὑμῖν **ρ**⁵ **κ** (41.7%) HF, OC, CP | ἡμῖν C (47.1%) RP, TR | --- **ρ**⁷² A,B (11.2%) NU

^ς χρόνος **ρ**⁵ **ρ**⁷² **κ**A,B,C [26%] NU | 1 τοῦ βίου [74%] RP, HF, OC, TR, CP

^δ θέλημα **ρ**⁵ [87%] RP, HF, OC, TR, CP | βουλημα **ρ**⁷² **κ**A,B,C [13%] NU

^ε κατεργάσασθαι **ρ**⁵ [89%] RP, HF, OC, TR, CP | κατεργασσθε C^ν [3%] | κατεργασθαι **ρ**⁷² (**κ**)A,B [6%] NU | three further variants [2%]

^φ καὶ ἀθεμίτοις *rell* | --- [1%] CP

^ς εἰδωλολατρίαις **ρ**⁵ **κ**A,C [70%] OC, CP, NU | εἰδωλολατρείαις B [30%] RP, HF, TR

^η [This delightful verse has given commentators no end of exercise. Verse 5 ends with “judge living and dead”, but anyone who is dead was once alive, obviously, and the judgment will be based on what they did while alive, which is why everyone needs to be evangelized while in this life. There is no definite article with ‘dead’, either in verse 5 or 6, so Peter is referring to the ones who were evangelized in this life—he is not saying that everyone has been or will be

Redeem the time

7 Πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικεν· σωφρονήσατε οὖν καὶ νήψατε εἰς τὰςⁱ προσευχάς. 8 Πρὸ πάντων δὲ^j τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγάπην ἐκτενή ἔχοντες, ὅτι ἡ^k ἀγάπη καλύπτει^l πλῆθος ἁμαρτιῶν. 9 φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογγυσμῶν.^m 10 ἕκαστος καθὼς ἔλαβεν χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸⁿ διακονοῦντες ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ. 11 Εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια Θεοῦ. Εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος ὡς^o χορηγεῖ ὁ Θεός, ἵνα ἐν πᾶσιν δοξάζεται Θεὸς^p διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἔστιν^q ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας.^r Ἀμήν.

Suffering in the will of God

12 Ἀγαπητοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν^s ὑμῖν γινομένη, ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος, 13 ἀλλὰ καθὼς κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασιν, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι. 14 Εἰ ὀνειδίξεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης^t καὶ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπέπαιται.^u Κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται.^v 15 Μὴ γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς ἢ κλέπτης ἢ κακοποιὸς ἢ ὡς ἀλλοτριοεπίσκοπος.^w 16 εἰ δὲ ὡς Χριστιανός, μὴ αἰσχυνέσθω, δοξάζετω δὲ τὸν Θεὸν ἐν τῷ μέρει^x τούτῳ. 17 Ὅτι ὁ^y καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρῖμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν,^z τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ Θεῷ εὐαγγελίῳ; 18 Καί, «Εἰ ὁ δίκαιος μόλις σφάζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς^a ποῦ φανεῖται;» 19 Ὡστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς^b πιστῷ Κτίστη, παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν^c ἐν ἀγαθοποιῶι.^d

evangelized. Everyone will be judged, but to ‘live according to God in spirit’ one must respond adequately to the Gospel.]

ⁱ τας f⁵⁵ [70%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁷²KA, B [30%] NU

^j δε f⁵⁵ [98%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁷²KA^v, B [2%] NU

^k η f⁵⁵ [49%] OC | --- Ϝ⁷²KA, B [51%] RP, HF, TR, CP, NU (OC is in small print.)

^l καλύπτει f⁵⁵ A, B [60%] NU | καλυπεί Ϝ⁷²K [40%] RP, HF, OC, TR, CP

^m γογγυσμῶν f⁵⁵ [83%] RP, HF, OC, TR, CP | γογγυσμου KA, B [17%] NU | γογγυζμου Ϝ⁷² | one other variant

ⁿ αὐτο rell | αὐτω [12%]

^o ως f⁵⁵ [69%] RP, HF, OC, CP | ης Ϝ⁷²KA, B [28%] TR, NU | --- [3%]

^p δοξάζεται Θεος f⁵⁵ [20%] | 1 ο 2 Ϝ⁷²KA, B [73%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ ο 21 [6%] | three other readings (The lack of the article emphasizes the inherent quality of the noun.)

^q ἐστιν rell | --- A [13%]

^r αἰῶνας f⁵⁵ Ϝ⁷² [27%] | 1 τῶν αἰῶνων KA, B [73%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (The reading of f⁵⁵ [K^r] is independent of K^s and has the earliest attestation.)

^s πειρασμὸν rell | πειρασμῶν [4%] CP

^t δόξης f⁵⁵ Ϝ⁷²B (75.7%) RP, HF, TR, CP, NU | 1 καὶ δυναμῶς (K)A (24.3%) OC

^u ἀναπέπαιται f⁵⁵ [39%] CP | επαναπέπαιται A [6%] | επαναπεπαιται Ϝ⁷² [2%] | ἀναπέπαιται KB [52%] RP, HF, OC, TR, NU | ἀναπεμπεται [1%]

^v κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται f⁵⁵ [83%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁷²KA, B [17%] NU

^w ἀλλοτριοεπίσκοπος f⁵⁵ [89%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀλλοτρίος ἐπίσκοπος A [4%] | ἀλλοτρίως ἐπίσκοπος Ϝ⁷² | ἀλλοτριοεπίσκοπος KB [7%] NU

^x μέρει f⁵⁵ [88%] RP, HF, OC, TR, CP, ECM | ὀνοματι Ϝ⁷²KA, B [11%] NU | conflation [1%]

^y ο f⁵⁵ Ϝ⁷²B [80%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] ECM | --- KA [20%]

^z ἡμῶν rell | ὑμῶν K [13%]

^a ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς f⁵⁵ B [87%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ 321 Ϝ⁷² [3%] | 12 ο 3 KA [10%]

^b ως f⁵⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | --- Ϝ⁷²KA, B [6%] NU

^c αὐτῶν f⁵⁵ Ϝ⁷²KA [95%] RP, HF, OC, CP, NU | αὐτῶν [5%] TR | --- B (Four of TRs five percent actually have αὐτῶν ψυχᾶς.)

^d ἀγαθοποιᾶ rell | ἀγαθοποιᾶς Ϝ⁷²A [13%] | one other reading

How to be a shepherd

5 1 Πρεσβυτέρους τοὺς^ε ἐν ὑμῖν παρακαλῶ, ὁ^φ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός· 2 ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες^ε μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ·^h ἔκουσίως·ⁱ μὴδὲ αἰσχροκερδῶς ἀλλὰ προθύμως· 3 μὴδὲ^j ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι^k τοῦ ποιμνίου. 4 Καὶ φανερωθέντος τοῦ Ἀρχιποίμενος κομειῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.

Humility is a must

5 Ὁμοίως,^l νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. Πάντες δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι,^m τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, ὅτι «Ὁⁿ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν.» 6 Ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ^o ἐν καιρῷ·^p 7 πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιρρίψαντες^q ἐπὶ αὐτόν, ὅτι αὐτῷ μέλει^r ὑπὲρ^s ὑμῶν.

Guard against the devil

8 Νήψατε, γρηγορήσατε· ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιέρχεται,^u ζητῶν τίνα^v καταπιεῖν·^w 9 ᾧ ἀντίστητε, στερεοὶ τῇ πίστει, εἰδότες τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν^x κόσμῳ ὑμῶν ἀδελφότητι ἐπιτελεῖσθαι.^y

^ε τοὺς f³⁵ [78%] RP, HF, OC, TR, CP | οὐν 1 κ [17%] | οὐν ϖ⁷²A, B [4%] NU | --- [1%]

^φ ο f³⁵ ϖ⁷²κA, B [89%] RP, HF, OC, TR, NU | ὡς [11%] CP | two other readings

^ε ἐπισκοποῦντες f³⁵ ϖ⁷²A [99.2%] RP, HF, OC, TR, CP[NU]ECM | --- κB [0.8%]

^h ἀλλ f³⁵ A [97%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἀλλὰ ϖ⁷²κB [3%] ECM

ⁱ ἐκουσίως f³⁵ B [86%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 κατα Θεον ϖ⁷²κA [14%] NU

^j μὴδὲ f³⁵ ϖ⁷² [49%] RP, HF, CP | μὴδ κA [50%] OC, TR, NU (B omits v. 3; two other readings.)

^k γινόμενοι *rell* | γενομενοι [20%]

^l ὁμοίως f³⁵ ϖ⁷²A, B [74%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | 1 δε κ [1%] | 1 οἱ [5%] | 1 δε καὶ [1%] | 1 δε οἱ [7%] | 1 καὶ οἱ [5%] | 1 δε καὶ οἱ [7%] | one other reading

^m ὑποτασσόμενοι f³⁵ (94%) RP, HF, OC, TR, CP | ὑποταγωμεν (1.4%) | --- (ϖ⁷²)κA, B (4.2%) NU | two other readings

ⁿ ο f³⁵ κA [99%] RP, HF, OC, TR, CP[NU]ECM | --- ϖ⁷²B [1%]

^o ὑμᾶς ὑψώσῃ f³⁵ ϖ⁷²κA, B [79%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ 21 [4%] | 1 ὑψώσει [14%] | ~ ὑψώσει 1 [3%]

^p καιρῷ f³⁵ ϖ⁷²κB [85%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | 1 ἐπισκοπῆς A [14%] | 1 ἐν τῷ μελλοντῷ αἰωνί [1%]

^q ἐπιρρίψαντες f³⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ἐπιρριψαντες κA, B [4%] NU | ἀπορριψαντες ϖ⁷² | ἐπιρριψατε [3%]

^r μέλει *rell* | μελλεῖ [20%]

^s ὑπερ f³⁵ [35%] | περὶ ϖ⁷²κA, B [65%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (God does the caring for them, in their place.)

^t οἱ f³⁵ ϖ⁷² [50%] TR | --- κA, B [50%] RP, HF, OC, CP, NU

^u περιέρχεται f³⁵ [24%] | περιπατεῖ ϖ⁷²κA, B [76%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (The lion isn't ambling aimlessly; he is circling the prey, looking for an opening.)

^v τίνα f³⁵ ϖ⁷²κA [99%] RP, HF, OC, TR, CP[NU]ECM | --- B [1%]

^w καταπιεῖ f³⁵ (κ)B [53%] CP, NU | καταπιεῖ [25%] | καταπιη ϖ⁷²A [22%] RP, HF, OC, TR

^x ἐν f³⁵ A [99.4%] RP, HF, OC, TR, CP, ECM | 1 τῷ ϖ⁷²(κ)B [0.6%] [NU]

^y ἐπιτελεῖσθαι *rell* | ἐπιτελεῖσθε κA, B [12%] | ἐπιτελεῖται ϖ⁷²

Benediction

10 Ὁ δὲ Θεὸς πάσης χάριτος, ὁ καλέσας ὑμᾶς^z εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,^a ὀλίγον παθόντας, αὐτὸς καταρτίσαι^b ὑμᾶς^c—στηριξάι,^d σθενώσαι,^e θεμελιώσαι.^f
11 Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος^g εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.^h Ἀμήν.

Sign-off

12 Διὰ Σιλουανοῦ ὑμῖν τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, ὡς λογίζομαι, δι’ ὀλίγων ἔγραψα, παρακαλῶν καὶ ἐπιμαρτυρῶν ταύτην εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς ἣν ἐστήκατε.ⁱ
13 Ἀσπάζεται καὶ ὑμᾶς ἢ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτῆ· καὶ Μάρκος, ὁ υἱός μου. 14 Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγάπης.

Εἰρήνη ὑμῖν, πᾶσιν τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.^j Ἀμήν.^{k,l}

^z ὑμας **f**³⁵ **ϕ**⁷²κA,B [92%] RP,HF,OC,CP,NU | ημας [8%] TR

^a ιησου **f**³⁵ **ϕ**⁷²A [97%] RP,HF,OC,TR,CP[NU] | --- κ(B) [3%] ECM

^b καταρτισαι **f**³⁵ [88%] RP,HF,TR,CP | καταρτισει **ϕ**⁷²κA,B [12%] OC,NU | two other readings

^c υμας **f**³⁵ [88%] RP,HF,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁷²κA,B [12%] NU

^d στηριξαι **f**³⁵ [33%] TR,CP | στηριξει **ϕ**⁷²κA,B [66%] RP,HF,OC,NU | στηριξοι [1%] (Future indicative or aorist optative?)

^e σθενωσαι **f**³⁵ [30%] TR,CP | σθενωσει κA,B [66%] RP,HF,OC,NU | σθενωσοι [1%] | --- **ϕ**⁷² [3%] | one other variant

^f θεμελιωσαι **f**³⁵ [30%] TR,CP | θεμελιωσει **ϕ**⁷²κ [66%] RP,HF,OC,NU | θεμελιωσοι [1%] | --- A,B [3%]

^g η δόξα καὶ το κράτος **f**³⁵ κ (59.6%) RP,HF,OC,TR,CP | 125 (31.3%) | ~ 45312 (7%) | το (-το **ϕ**⁷²) κράτος **ϕ**⁷²A,B (0.8%) NU (Three other readings; the evidence for η δόξα is massive.)

^h των αιωνων **f**³⁵ κA [91%] RP,HF,OC,TR,CP | --- **ϕ**⁷²B [9%] NU

ⁱ εστηκατε **f**³⁵ [92%] RP,HF,OC,TR,CP | στητε **ϕ**⁷²κA,B [8%] NU | two other readings

^j ιησου **f**³⁵ κ [95%] RP,HF,OC,TR,CP | --- A,B [5%] NU

^k αμην **f**³⁵ κ [97%] RP,HF,OC,TR,CP | --- A,B [3%] NU (**ϕ**⁷² omits the whole last sentence.)

^l The citation of **f**³⁵ is based on forty-three MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 1865, 2554 and 2723 are very pure representatives of **f**³⁵ in 1 Peter, with not a single variant, as were the exemplars of 35 and 824. For 1865, 2554 and 2723 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

ECM collated 127 continuous text manuscripts (MSS) for 1 Peter, apart from a few fragments, which number represents about 20% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΕΤΡΟΥ Β΄

To fellow believers

1 Συμεὼν^m Πέτρος, δούλος καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῖς ἰσότημον ἡμῖν λαχοῦσιν πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ· **2** Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖ ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν,ⁿ **3** ὡς^o πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν δεδωρημένης, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς,^p **4** δι' ὧν τὰ τίμια ἡμῖν καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα^q δεδώρηται, ἵνα διὰ τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς,^r

Take the Truth seriously!

Our 'entrance' depends on us

5 Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο,^s σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες, ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν, **6** ἐν δὲ τῇ γνῶσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατεῖᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν, **7** ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην. **8** Ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα, οὐκ ἀργοὺς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιγνώσιν. **9** Ὡ γὰρ μὴ πάρεστιν ταῦτα τυφλὸς ἔστιν, μωπάζων, λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι αὐτοῦ ἁμαρτιῶν.^t

10 Διὸ μᾶλλον, ἀδελφοί, σπουδάσατε^u βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλησιν καὶ ἐκλογὴν ποιῆσθαι,^v ταῦτα γὰρ ποιῶντες οὐ μὴ πταισῆτέ ποτε. **11** Οὕτως γὰρ πλουσίως ἐπιχορηγηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος^w εἰς τὴν αἰώνιον^x βασιλείαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.^y

^m συμεων **f**³⁵ **NA** [75%] **RP, HF, OC, TR, NU** | **σιμων** **ϕ**⁷²**B** [25%] **CP**

ⁿ ἰησου του κυριου ημων **f**³⁵ (**ϕ**⁷²)**B, C** [68%] **RP, HF, OC, TR, NU** | 234 [1.4%] | 1 **χριστου** 234 **NA** [15%] (**CP**) | **χριστου** 1234 [8%] | **σωτηρος** 1 **χριστου** 234 [1.2%] | ~ 2341 **χριστου** [6%] | one other reading [0.4%]

^o ὡς *rell* | 1 **τα** **NA** [8%]

^p δια δόξης και ἀρετῆς **f**³⁵ **ϕ**⁷²**B** [81%] **RP, HF, OC, TR, CP** | **ἰδια** **δοξη** **και** **αρετη** **NA, C** [19%] **NU**

^q τιμια ημιν (ὁμιν 3.4%) και μεγαιστα επαγγελαματα **f**³⁵ **NA** (81.6%) **RP, HF, OC, CP** | ~ 13425 **B** (6.6%) **NU** | ~ 13452 **ϕ**⁷² (0.4%) | 1345 (0.6%) | ~ 43125 (**A**)**C** (8.6%) | ~ 42315 (1.2%) **TR** | three further variations (1%)

^r **κοσμο** **εν** (—**εν** 5%) **επιθυμια** **φθορας** **f**³⁵ [87%] **RP, HF, OC, TR, CP** | **τω** 1234 **A, B** [**alone**] **NU** | **τω** 1 **επιθυμιαν** 4 (**φθοραν** **ϕ**⁷²) **ϕ**⁷²**NA** [**alone**] | 1 **επιθυμιας** **και** 4 **C** [5.6%] | 1 **επιθυμιας** 4 [2%] | **τω** 1 **επιθυμιας** **και** 4 [4%] | three other variants [0.6%]

^s δε τουτο **f**³⁵ **NA** [66%] | ~ 21 **ϕ**⁷²**B, C** [32%] **RP, HF, OC, TR(CP)NU** | ~ **αυτοι** 1 **A** [1%] | 2 [0.8%] | one other reading [0.2%] (Curiously, this early majority reading is apparently not to be found in any other printed edition.)

^t **αμαρτιων** *rell* | **αμαρτηματων** **NA** [21%]

^u **σπουδασατε** *rell* | 1 **ινα** **δια** **των** **καλων** **εργων** **NA**(**A**) [14%]

^v **ποιεσθαι** *rell* | **ποιησθε** **NA** [13%] | **ποιεισθε** [6.6%] | **ποιησεσθε** [0.4%]

^w **εισοδος** *rell* | 1 **η** **ϕ**⁷² [25%]

^x **αιωνιον** **f**³⁵ **ϕ**⁷²**NA, B** [98%] **RP, HF, OC, TR, NU** | **αιωνιαν** **C** [2%] **CP**

^y **ημων** **και** **σωτηρος** **ιησου** **χριστου** **f**³⁵ **ϕ**⁷²**KB, C** [85%] **RP, HF, OC, TR, NU** | ~ 23145 **A** [7%] | 145 [8%] **CP** | one other reading

Peter's death imminent

12 Διὸ οὐκ ἀμελήσω^z αἰεὶ ὑμᾶς ὑπομνήσκω περὶ τούτων,^a καίπερ εἰδόμενος καὶ ἐστηριγμένον ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀληθείᾳ. 13 Δίκαιον δὲ ἠγοῦμαι, ἐφ' ὅσον^b εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει, 14 εἰδὼς ὅτι ταχινή ἐστὶν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδήλωσέν μοι. 15 Σπουδάσω δὲ καὶ ἐκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς, μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον, τὴν τούτων μνήμην ποιῆσθαι.

The prophetic Word is trustworthy

16 Οὐ γὰρ σεσοφισμένοι μύθοις ἐξακολουθήσαντες ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν· ἀλλ' ἐπόπται γενηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος 17—λαβὼν γὰρ παρὰ Θεοῦ Πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν φωνῆς ἐνεχθείσης αὐτῷ τοιαύδε ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης, «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός,^c εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα»^d— 18 καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ ἐνεχθεῖσαν σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ.^e

19 Καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ὃ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν ἀχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατεῖλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. 20 τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία Γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται. 21 οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία,^f ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἅγιοι Θεοῦ^h ἄνθρωποι.

Watch out for false teachers!*Their teachings are destructive*

2 Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφήται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς Δεσπότην ἀρνούμενοι (ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν). 2 Καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις,ⁱ δι' ἃς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται. 3 Καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύονται· οἷς τὸ κρῖμα ἔκπαλαι οὐκ ἄργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει.^k

^z οὐκ ἀμελήσω **f**³⁵ (95.8%) RP, HF, OC, TR, CP | οὐ μελήσω (**Ϟ**⁷²) (1%) | μελλήσω **NA, B, C** (2.8%) NU | two other readings (0.4%) (Since Peter goes on to predict his imminent death, the majority reading seems to be at odds with that prediction, so the early uncials took evasive action.)

^a αἰεὶ ὑμᾶς ὑπομνήσκω περὶ τούτων **f**³⁵ **Ϟ**⁷² **B, C** [90%] RP, HF, OC, CP, NU | ~ 21345 A [3%] TR | ~ 32145 [3.2%] | ~ 14532 **κ** [alone] | ~ 13245 [1.4%] | 2345 [1.4%] | two other readings [0.8%]

^b ἐφ' ὅσον **rell** | ἐφ' ὅσον **f**³⁵ (I include this for the record, and so as not to lose sight of it. But since there is evidently no difference in meaning, I stay with the conventional pointing.)

^c οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀγαπητοῦ **f**³⁵ **NA, C**^e (98.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 3456712 **Ϟ**⁷² **B** (alone) NU | three other readings C (0.8%)

^d εὐδόκησα **rell** | ηὐδοκῆσα A [12%]

^e ὄρει τῷ ἁγίῳ **f**³⁵ **NA** (97.6%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 31 **Ϟ**⁷² **B, C** (2.4%) NU

^f ποτὲ προφητεία **f**³⁵ **NA** [84%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 B, C [15%] NU | ~ η 21 **Ϟ**⁷² [1%] | two other readings

^g ἀλλ' **f**³⁵ A, C [90%] RP, HF, OC, TR | ἀλλὰ **Ϟ**⁷² **κ** **B** [10%] CP, NU

^h ἅγιοι Θεοῦ **f**³⁵ **κ** (84.8%) RP, HF, OC, CP | οἱ 12 (4.2%) TR | 1 του 2 A (2.6%) | ἀπο 2 **Ϟ**⁷² **B** (5.6%) NU | ~ ἀπο 21 C (1.2%) | 1 (0.8%) | 12 προφηται (0.8%)

ⁱ ἀσελγείαις **rell** | ἀπωλείαις TR

^j ἀς **f**³⁵ [20%] | οὗς **Ϟ**⁷² **NA, B, C** [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (The people, or the licentious conduct? Is it not really the bad conduct that sullies the reputation of the Way?)

^k νυστάζει **f**³⁵ [79%] RP, HF, OC, CP | νυστάζει **Ϟ**⁷² **NA, B, C** [21%] TR, NU

Their doom is sure

4 Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγγέλων ἀμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρουμένους,¹ 5 καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ ἐφείσατο ἀλλ' ὄγδοον Νῶε δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξεν, κατακλυσμὸν κόσμῳ ἀσεβῶν ἐπάξας, 6 καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόρρας τεφρώσας καταστροφῇⁿ κατέκρινεν (ὑπόδειγμα μελλόντων ἀσεβεῖν^o θεικῶς), 7 καὶ δίκαιον Λώτ, καταπονούμενον ὑπὸ τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελείᾳ ἀναστροφῆς, ἐρρύσατο 8 (βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος, ἐγκατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ψυχὴν δικαίαν ἀνόμοις ἔργοις ἐβασάνιζεν) 9 —οἶδεν Κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρασμῶν^p ῥύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν, 10 μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ^q μιασμοῦ πορευομένους, καὶ κυριότητος καταφρονούντας.

Their depravity is 'unreal'

Τολμηταί, αὐθάδεις, δόξας οὐ τρέμουσιν βλασφημοῦντες, 11 ὅπου ἄγγελοι, ἰσχύϊ καὶ δυνάμει μείζονες ὄντες, οὐ φέρουσιν κατ' αὐτῶν παρὰ Κυρίῳ^r βλάβημον κρίσιν. 12 Οὗτοι δέ, ὡς ἄλογα ζῶα, γεγεννημένα φυσικᾶ^s εἰς ἄλωσιν καὶ φθοράν, ἐν οἷς ἀγνοοῦσιν βλασφημοῦντες, ἐν τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθαρήσονται,^t 13 κομιούμενοι^u μισθὸν ἀδικίας. Ἦδονῆν ἠγούμενοι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφήν, σπίλοι καὶ μῶμοι, ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν συνευωχούμενοι ὑμῖν, 14 ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος καὶ ἀκαταπαύστους^v ἀμαρτίας, δελεάζοντες ψυχὰς ἀστηρίκτους· καρδίαν γεγυμνασμένην πλεονεξίας^w ἔχοντες, κατάρας τέκνα· 15 καταλιπόντες^x εὐθεϊαν^y ὁδὸν ἐπλανήθησαν, ἐξακολουθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαάμ τοῦ Βοσόρ, ὃς μισθὸν ἀδικίας ἠγάπησεν· 16 ἔλεγεζιν δὲ ἔσχεν ἰδίας παρανομίας—ὑποζύγιον ἄφωνον ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθεγξάμενον ἐκώλυσε τὴν τοῦ προφήτου παραφρονίαν. 17 Οὗτοί εἰσιν πηγαὶ ἄνυδροι,^z νεφέλαι^a ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυνόμεναι, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα^b τετήρηται.

¹ τηρουμένους **f**³⁵ **g**⁷²B,C [89%] RP, HF, OC, CP, NU | τετηρημένους [2%] TR | κολαζομένους τηρεῖν **KA** [8%] | four other readings [1%]

^m ἀλλ' **f**³⁵ [82%] HF, TR | ἀλλὰ **g**⁷²**KA**, B, C [18%] RP, OC, CP, NU

ⁿ καταστροφή **f**³⁵ **KA** [97%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] *ECM* | --- **g**⁷²B, C [3%]

^o ἀσεβεῖν **f**³⁵ **KA**, C [92%] RP, HF, OC, TR, CP, *ECM* | ἀσεβεσιν **g**⁷²B [4%] [NU] | --- [3%] | three other readings [1%]

^p πειρασμῶν **f**³⁵ **K** [33%] CP | πειρασμοῦ (**g**⁷²)A, B, C [67%] RP, HF, OC, TR, NU | one other reading (I take the plural to be clearly superior in the context.)

^q ἐπιθυμία *rell* | ἐπιθυμίας (**g**⁷²)**NC** [12%]

^r παρὰ κυρίῳ **f**³⁵ **KB**, C [81%] RP, HF, OC, TR, CP, *ECM* | 1 κυρίου **g**⁷² [8%] NU | --- A [11%]

^s γεγεννημένα φυσικᾶ **f**³⁵ **K** [26%] CP | ~ 21 [54%] RP, HF, OC, TR | γεγεννημένα 2 A, B, C [3%] NU | ~ 2 γεγεννημένα [12%] | 1 [4.2%] | 2 **g**⁷² [0.4%] | two other readings [0.4%] (The majority variant, by putting the adjective next to the noun, seems to make a more natural construction, but I take it that φυσικᾶ is acting like a noun in apposition to ζῶα, and to help us see this Peter places it after the participle: render, “as unreasoning animals, creatures of instinct made to be caught and destroyed”.)

^t καταφθαρήσονται **f**³⁵ [95%] RP, OC, TR, CP | καὶ φθαρήσονται (**g**⁷²)**KA**, B, C [4%] NU | --- [1%] | καὶ I HF

^u κομιούμενοι **f**³⁵ A, C (97.6%) RP, HF, OC, TR, CP | ἀδίκουμένοι **g**⁷²**KB** (2%) NU | one other variant (0.4%) (Is the Alexandrian variant not inferior?)

^v ἀκαταπαύστους *rell* | ἀκαταπαύστου [15%]

^w πλεονεξίας **f**³⁵ **g**⁷²**KA**, B, C [95%] RP, HF, OC, CP, NU | πλεονεξίας [2%] TR | πλεονεξίαν [2%] | πλεονεξία [1%]

^x καταλιπόντες **f**³⁵ **g**⁷²C [90%] RP, HF, OC, TR, *ECM* | καταλειπόντες **KA**, B [9%] CP, NU | two other readings

^y εὐθεϊαν **f**³⁵ **g**⁷²**KA**, B, C [98%] RP, HF, OC, CP, NU | τὴν 1 [2%] TR

^z ἀνυδροὶ **f**³⁵ (87%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 καὶ **g**⁷²**KA**, B, C (13%) NU

^a νεφέλαι **f**³⁵ (87.4%) RP, HF, OC, TR, CP | ομίγλαι **g**⁷²**KA**, B, C (11.4%) NU | conflation (1.2%)

^b εἰς αἰῶνα **f**³⁵ (25.1%) | 1 αἰῶνα A, C (70.3%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 τον αἰῶνα (2.4%) | --- **g**⁷²**KB** (2.2%) NU

Their victims lose out

18 Ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος φθειγόμενοι δελεάζουσιν ἐν ἐπιθυμίαις σαρκός, ἀσελγείας,^ς τοὺς ὄντως^δ ἀποφυγόντας^ς τοὺς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφόμενους, 19 ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς· ᾧ γὰρ τις ἦττηται, τούτῳ καί^ς δεδούλωται. 20 Εἰ^ς γάρ, ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος^η Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτοις δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἠττῶνται, γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χεῖρονα τῶν πρώτων. 21 Κρεῖττον^ι γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπινοῦσιν ἐπιστρέψαι ἐκ^ι τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς. 22 Συμβέβηκεν δὲ^κ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα^ι καὶ ὕς λουσαμένη εἰς κύλισμα^μ βορβόρου.

So take the Truth seriously!!

3 1 Ταύτην ἤδη, ἀγαπητοί, δευτέραν ὑμῖν γράφω ἐπιστολήν (ἐν αἷς διεγείρω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει τὴν εἰλικρινῆ^ν διάνοιαν), 2 μνησθῆναι τῶν προειρημένων ῥημάτων ὑπὸ τῶν ἀγίων προφητῶν, καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ὑμῶν^ο ἐντολῆς τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος.

Scoffers will come

3 Τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες· ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτου^ρ τῶν ἡμερῶν^α ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν^ι πορευόμενοι 4 καὶ λέγοντες· «Ποῦ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ;» Ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν πάντα οὕτως διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως. 5 Λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἑκκαλαὶ καὶ γῆ (ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος) συνεστῶτα^ς τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ, 6 δι' ὧν^ι ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπόλωτο.

This world will be destroyed

7 Οἱ δὲ νῦν οὐρανοί, καὶ ἡ γῆ, τῷ αὐτοῦ^ι λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶν πυρί, τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

^ς ἀσελγείας **f**⁵⁵ [40%] | ἀσελγείαις **ϕ**⁷² **κ**A,B,C [60%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

^δ ὄντως **f**⁵⁵ **κ**C [93%] RP, HF, OC, TR | ὀλιγὼς **ϕ**⁷² A,B [3%] NU | ὀλιγον [3%] CP | ὄντως ὀλιγον [1%]

^ς ἀποφυγόντας **f**⁵⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀποφευγόντας (**ϕ**⁷²) **κ**A,B,C [7%] NU

^ι καὶ **f**⁵⁵ A,C, 048 [99.4%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁷² **κ**B [0.6%] NU

^ς εἰ **f**⁵⁵ **ϕ**⁷² **κ**A,B,C [94%] RP, HF, OC, TR, NU | οἱ [6%] CP

^η καὶ σωτήρος **f**⁵⁵ B (75%) RP, HF, OC, TR, CP | ἡμῶν 12 **ϕ**⁷² **κ**A,C, 048 (14.6%) [NU] *ECM* | 12 ἡμῶν (7.8%) | ἡμῶν (1.6%) | --- (1%)

^ι κρεῖττον *rell* | κρεῖσσον **κ**A [10%]

^ι ἐπιστρέψαι ἐκ **f**⁵⁵ (83.7%) RP, HF, OC, TR, CP | εἰς τα ὀπισω 12 (4.6%) | 1 εἰς τα ὀπισω 2 (1.4%) | ὑποστρέψαι 2 (**ϕ**⁷²) B,C (4.8%) NU | ὑποστρέψαι εἰς τα ὀπισω 2 (1%) | 2 (0.4%) | εἰς τα ὀπισω ἀνακαμψαι ἀπο **κ**A, 048 (4.2%)

^κ δε **f**⁵⁵ C [96%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **ϕ**⁷² **κ**A,B, 048^v [3%] NU | γαρ [1%]

^ι ἐξέραμα *rell* | ἐξέρασμα [13%] | ἐμετον [7%]

^μ κύλισμα **f**⁵⁵ **κ**A, 048 [95%] RP, HF, OC, TR, CP | κύλισμον **ϕ**⁷² B,C [5%] NU

^ν εἰλικρινῆ **f**⁵⁵ [20%] | εἰλικρινῆ *rell*

^ο ὑμῶν **f**⁵⁵ **ϕ**⁷² **κ**A,B,C [70%] RP, HF, OC, CP, NU | ἡμῶν [28.8%] TR | --- [1.2%]

^ρ ἐσχατου **f**⁵⁵ [87%] RP, HF, TR, CP | ἐσχατων **ϕ**⁷² **κ**A,B, 048^v [13%] OC, NU | ἐσχατω C

^α ἡμερῶν **f**⁵⁵ [88%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 ἐν ἐμπαιγμονῇ **κ**A,B, 048^v [5.6%] NU | 1 ἐμπαιγμονῆ (**ϕ**⁷²) C [5%] | 1 ἐμπαιγμονῆς [1.2%] | one other reading [0.2%]

^β ἐπιθυμίας αὐτῶν **f**⁵⁵ B,C (048) [79%] RP, HF, OC, CP, NU | ~ 21 **κ**A [20%] TR | 1 **ϕ**⁷² [1%] | one other reading

^ς συνεστῶτα **f**⁵⁵ **κ** [23%] | συνεστῶσα **ϕ**⁷² A,C (048) [76%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | συνεστῶσαι [1%] | συνεστῶσης B (The nominative plural neuter perfect active participle works with ἦσαν as a periphrastic construction whose subject includes both 'heavens' [m] and 'earth' [f]. Peter's syntax is almost as convoluted as Paul's, at times. **f**⁵⁵ [K] is early and independent of K^x.)

^ω ὄντως **f**⁵⁵ **ϕ**⁷² **κ**A,B,C, 048 [97%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ὄν [2%] *ECM* | ὄ [1%]

^ι τῷ αὐτοῦ **f**⁵⁵ **κ**C [90%] RP, HF, OC, CP | 1 αὐτῷ **ϕ**⁷² A,B [9%] NU | 2 TR | two other variants

The Lord is longsuffering

8 Ἐν δὲ τούτῳ^ν μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, ἀγαπητοί, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ Κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία.^ω 9 Οὐ βραδύνει ὁ^χ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας, ὡς τινες βραδυνήτα ἡγοῦνται, ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ἡμᾶς,^ν μὴ βουλόμενός τινας ἀπολέσθαι ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι.

Hasten the day of God

10 Ἦξει δὲ ἡ^ζ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί,^α ἐν ἧ^β οὐρανοί^ς ροιζήδον παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται^δ—καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται.^ε 11 Τούτων οὖν^φ πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς^ς ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις, 12 προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας, δι’ ἣν^η οὐρανοί, πυρούμενοι, λυθήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται;^ι

A better world is coming

13 Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν^ι κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ^κ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ.

So be serious!

14 Διό, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες, σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι^λ αὐτῶ εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ· 15 καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἡγεῖσθε—καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος, κατὰ τὴν αὐτῶ δοθεισαν^μ σοφίαν, ἔγραψεν ὑμῖν, 16 ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς^ν ἐπιστολαῖς (λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς^ο εἰσιν^ρ δυσνόητά τινα), ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν,^α ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. 17 Ὑμεῖς οὖν, ἀγαπητοί, προγινώσκοντες φυλάσσεσθε,

^ν τουτο *rell* | τουτω $\mathfrak{P}^{72}$ [22%]

^ω ἡμερα μια $\mathfrak{F}^{55}$ $\mathfrak{P}^{72}$ κA,B,C [98%] RP,HF,OC,TR,NU | ~ 21 [2%] CP

^ο ο $\mathfrak{F}^{55}$ [81%] RP,HF,OC,TR,CP | --- $\mathfrak{P}^{72}$ κA,B,C,048 [19%] NU

^ν εις ημας $\mathfrak{F}^{55}$ [80%] RP,HF,OC,TR,CP | 1 υμας $\mathfrak{P}^{72}$ B,C,048^ν [13%] NU | δι υμας κA [4%] | δι 2 [2%] | εφ υμας [1%] (Some copyists assimilated to the 2nd person in verse 8, but here in verse 9 Peter is making a general statement that is properly inclusive.)

^ζ η $\mathfrak{F}^{55}$ κA [82%] RP,HF,OC,TR,CP | --- $\mathfrak{P}^{72}$ B,C,048 [18%] NU

^ε εν νυκτι $\mathfrak{F}^{55}$ C (88%) RP,HF,OC,TR,CP | --- $\mathfrak{P}^{72}$ κA,B,048 (12%) NU

^η η $\mathfrak{F}^{55}$ κ,048 [67%] OC | 1 οι $\mathfrak{P}^{72}$ A,B,C [33%] RP,HF,TR,CP,NU (Just as in verse 5 ‘heavens’ occurs without the article, so here.)

^ο ουρανοι *rell* | 1 μεν κ [11%]

^δ λυθησονται $\mathfrak{F}^{55}$ A [94%] RP,HF,OC,TR,CP | λυθησεται $\mathfrak{P}^{72}$ κB,C,048^ν [6%] NU

^ε κατακαησεται $\mathfrak{F}^{55}$ A,048 (90.2%) RP,HF,OC,TR,CP | κατακαησονται (3.4%) | ευρεθησεται κB (3.2%) NU [ευρεθησεται λουμενα $\mathfrak{P}^{72}$ (alone)] | αφανισθησονται C (alone) | --- [part of a larger omission] (2.8%) | ουχ ευρεθησεται [0%] *ECM* (*ECM* follows essentially the Sahidic version.) (The reading of NU is inferior to the point of being almost nonsensical.)

^ς ουν $\mathfrak{F}^{55}$ κA,048 (87.6%) RP,HF,OC,TR,CP | ουτως ($\mathfrak{P}^{72}$)B (6.2%) NU | δε ουτως C (3%) | δε (2%) | 1 ουτως (1.2%)

^ς υμας $\mathfrak{F}^{55}$ A,C,048^ν [90%] RP,HF,OC,TR,CP[NU]*ECM* | ημας κ [8.6%] | --- $\mathfrak{P}^{72}$ B [1%] | εαυτους [0.4%]

^η ην *rell* | 1 οι [20%]

^ι τηκεται $\mathfrak{F}^{55}$ $\mathfrak{P}^{72}$ κA,B,048^ν [91%] RP,HF,OC,TR,NU | τακησεται C [7%] CP | τακησονται [1.4%] | two other readings [0.6%]

^ι γην καινην *rell* | ~ 21 κA,048 [17%]

^κ επαγγελμα αυτου *rell* | ~ 21 CP

^λ αμωμητοι *rell* | αμωμοι A [13%]

^μ αυτου δοθεισαν $\mathfrak{F}^{55}$ [60%] RP,HF,OC,TR,CP | ~ 21 $\mathfrak{P}^{72}$ (κ)A,B,C,048 [40%] NU

^ν ταις $\mathfrak{F}^{55}$ κ (96.8%) RP,HF,OC,TR,CP,*ECM* | --- $\mathfrak{P}^{72}$ A,B,C (3.2%) NU (A not very difficult case of homoioteleuton, 3 x -αις; *ECM* is certainly correct in abandoning NU here.)

^ο οις $\mathfrak{F}^{55}$ C [83%] RP,HF,OC,TR,CP | αις $\mathfrak{P}^{72}$ κA,B [17%] NU

^ρ εισιν $\mathfrak{F}^{55}$ A [33%] | εστιν $\mathfrak{P}^{72}$ κB,C [67%] RP,HF,OC,TR,CP,NU | one other reading

^α στρεβλοουσιν $\mathfrak{F}^{55}$ κA,B [95%] RP,HF,OC,TR,CP,NU | στρεβλωσουσιν $\mathfrak{P}^{72}$ C^ν [5%] *ECM*

ἵνα μή, τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες, ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ.
18 Αὐξάνητε[†] δὲ ἐν χάριτι καὶ γνώσει τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αὐτῶ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος. Ἀμήν.^{s,t}

[†] αὐξανητε **f**³⁵ [27%] | αυξανετε **NA,B** [60%] **RP,HF,OC,TR,CP,NU** | αυξανεσθε **ϕ**⁷²**C** [5%] | αυξανησθε [3%] | αυξανοιτε [5%] (Imperative or Subjunctive? I take it that Peter is offering a gentler alternative to falling from their steadfastness; render “rather, may you grow in grace ...”)

^s αμην **f**³⁵ **ϕ**⁷²**NA,C** (97.4%) **RP,HF,OC,TR,CP[NU]** | --- **B** (2.6%) *ECM*

^t The citation of **f**³⁵ is based on forty-three MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 35, 1725, 1864, 2554 and 2723 are very pure representatives of **f**³⁵ in 2 Peter, with not a single variant, and so for the exemplars of 18, 141, 824, 1072, 1075, 1503, 1865 and 1897. For 35, 1725, 1864, 2554 and 2723 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

ECM collated 127 continuous text manuscripts (MSS) for 2 Peter, apart from a few fragments, which number represents about 20% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΙΩΑΝΝΟΥ Α΄

Prologue

1 Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς Ζωῆς— **2** καὶ ἡ Ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν Ζωὴν τὴν αἰώνιον ἣτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν— **3** ὁ ἐωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν,^u ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν· καὶ ἡ κοινωνία δεῖ^v ἡ ἡμετέρα μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ. **4** Καί, ταῦτα γράφομεν ὑμῖν^w ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν^x ἧ πεπληρωμένη.

The conditions of fellowship

God is light

5 Καὶ ἔστιν αὕτη^y ἡ ἀγγελία^z ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀναγγέλλομεν^a ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶν καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. **6** Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν^b μετ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ σκοτεῖ περιπατοῦμεν,^c ψευδόμεθα καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν. **7** Ἐὰν δεῖ^d ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν ὡς αὐτὸς ἐστὶν ἐν τῷ φωτὶ, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ^e τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

God forgives confessed sin

8 Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἐαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ Ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.^f **9** Ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστὸς ἐστὶν καὶ δίκαιος ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας καὶ καθάριση^g ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας. **10** Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν αὐτὸν καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

Jesus Christ is our Advocate

2 **1** Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν ἵνα μὴ ἀμάρτητε· καὶ ἐὰν τις ἀμάρτη, Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον **2**—καὶ αὐτὸς

^u ὑμῖν **F**³⁵ [94%] RP, HF, OC, TR, CP | καὶ 1 (8) A, B, C [6%] NU

^v δε *rell* | --- C [10%]

^w ὑμῖν **F**³⁵ C [98.8%] RP, HF, OC, TR, CP | ἡμεῖς **KA**^B [1.2%] NU

^x ἡμῶν **F**³⁵ **KB** [59%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ὑμῶν A, C [41%] (Some TRs read 'your'. Either pronoun makes sense, and the difference is in only one letter, but 'our' has the better attestation, as well as making better sense.)

^y ἐστὶν αὕτη **F**³⁵ **KB, C** [78%] RP, HF, CP, NU | ~ 21 A [22%] OC, TR

^z ἀγγελία **F**³⁵ A, B [79%] RP, HF, CP, NU | ἐπαγγελία C [21%] OC, TR | ἀπαγγελία **8** | one other reading

^a ἀναγγέλλομεν **F**³⁵ **KA, B, C** [85%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ἀπαγγέλλομεν [15%]

^b ἔχομεν *rell* | ἔχομεν [14%]

^c περιπατοῦμεν **F**³⁵ [29%] | περιπατῶμεν **KA, B, C** [71%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (The verb 'say' is properly Subjunctive, being controlled by εἰ, but the verbs 'have' and 'walk' are part of a statement and are properly Indicative—only if we are in fact walking in darkness do we become liars for claiming to be in fellowship. So περιπατοῦμεν is correct.)

^d δε *rell* | --- [1.6%] *ECM* [! ?]

^e χριστοῦ **F**³⁵ A [95%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KB, C** [5%] NU

^f οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν *rell* | ~ 3412 A, C [19%]

^g καθάριση *rell* | καθαρῶσει A [12%]

ίλασμός ἐστιν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον^h ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

We must keep His commandments

3 Καὶ ἐν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. 4 Ὁ λέγων,ⁱ «Ἐγνώκα αὐτόν,» καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστίν, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν. 5 Ὅς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τετελείεται· ἐν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσμεν. 6 Ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένει ὀφείλει καθὼς ἐκεῖνος περιπάτησεν καὶ αὐτὸς οὕτως^j περιπατεῖν.

An old/new commandment

7 Ἀδελφοί,^k οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ἀλλ' ἐντολὴν παλαιὰν ἣν εἶχετε ἀπ' ἀρχῆς· ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιὰ ἐστὶν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς.^l 8 Πάλιν, ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ὃ ἐστὶν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία παράγεται καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει. 9 Ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι. 10 Ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. 11 Ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ· καὶ οὐκ οἶδεν^m ποῦ ὑπάγει ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

Look out for the enemy!

A bit of poetry

12 Γράφω ὑμῖν τεκνία, ὅτι ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ 13—γράφω ὑμῖν πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· γράφω ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρὸν· γράφωⁿ ὑμῖν παιδιά, ὅτι ἐγνώκατε τὸν Πατέρα— 14 Ἐγραψα ὑμῖν πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· ἔγραψα ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει καὶ νενικήκατε τὸν πονηρὸν.

We must not love the 'world'

15 Μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἐὰν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ. 16 Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ—ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία^o τοῦ βίου—οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστίν. 17 Καὶ ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ, ὃ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

A bunch of little antichrists

18 Παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστίν, καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ^p Ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅθεν γινώσκουμεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν. 19 Ἐξ ἡμῶν

^h μόνον *rell* | μόνων B [13%]

ⁱ λεγων *f*³⁵ C [80%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 οτι *KA, B* [20%] NU

^j οὕτως *f*³⁵ *NC* [95%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] *ECM* | --- A, B [5%]

^k ἀδελφοι *f*³⁵ (83.7%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 μου (1%) | ἀγαπητοι *KA, B, C* (14.9%) NU | two other variants (0.4%)

^l απ αρχης *f*³⁵ (87.5%) RP, HF, OC, TR, CP | --- *KA, B, C* (8.1%) NU | omit whole sentence (4.3%) [homoioteleuton]

^m οιδεν *rell* | ειδεν [12%]

ⁿ γραφω *f*³⁵ (80.8%) RP, HF, TR, CP | εγραψα *KA, B, C* (18.2%) OC, NU | omit whole verse (1%) [homoioteleuton] (Verse 12 is an introductory cover statement; in verse 13 John divides the cover group into three sub-categories; in verse 14 he returns to the first two categories.)

^o ἀλαζονεια *rell* | ἀλαζονια *KA, B* [28%]

^p ο *f*³⁵ (A) [97%] RP, HF, OC, TR, CP | --- *KB, C* [3%] NU

ἐξηλθον^q ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν,^r μεμενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν—ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν, ὅτι οὐκ εἰσὶν πάντες ἐξ ἡμῶν.

20 Καὶ ὑμεῖς Χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ Ἁγίου καὶ οἶδατε πάντα.^s 21 Οὐκ ἔγραψα ὑμῖν ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἶδατε αὐτήν, καὶ ὅτι πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς Ἀληθείας οὐκ ἔστιν.

We must abide in the Truth

22 Τίς ἐστὶν ὁ ψεύστης εἰ μὴ ὁ ἄρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός; Οὗτός ἐστιν ὁ Ἀντίχριστος, ὁ ἄρνούμενος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. 23 Πᾶς ὁ ἄρνούμενος τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει.^t 24 Ὑμεῖς οὖν,^u ὁ ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς ἐν ὑμῖν μενέτω· ἐὰν ἐν ὑμῖν μείνη ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τῷ Υἱῷ^v μενεῖτε.

25 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο ἡμῖν· τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. 26 Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς· 27 καὶ ὑμεῖς, τὸ Χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ ἐν ὑμῖν μένει,^w καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκη^x ὑμᾶς· ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ^y Χρῖσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστὶν καὶ οὐκ ἔστιν ψεῦδος—καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μενεῖτε^z ἐν αὐτῷ.

Remember the accounting at our Lord's return

28 Καὶ νῦν, τεκνία, μένετε ἐν αὐτῷ,^a ἵνα ὅταν^b φανερωθῇ ἔχωμεν^c παρρησίαν καὶ μὴ αἰσχυρθῶμεν ἀπ' αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. 29 Ἐὰν εἰδῆτε^d ὅτι δίκαιός ἐστιν, γινώσκετε ὅτι^e πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται.^f

"We are children of God"

3 1 Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν^g ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν.^h Διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει ἡμᾶς,ⁱ ὅτι οὐκ ἔγνω αὐτόν.

^q ἐξηλθον **F**⁵⁵ **N** [97.4%] RP, HF, OC, TR, CP | ἦλθον [2%] | ἐξηλθαν A, B, C [alone] NU

^r ἦσαν ἐξ ἡμῶν **F**⁵⁵ **NA** (92.7%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 231 B, C (5.3%) NU | --- (2%) [homoioteleuton]

^s πάντα **F**⁵⁵ A, C (97.2%) RP, HF, OC, TR, CP | παντες **NB** (2.4%) NU | --- (0.4%) [homoioteleuton]

^t εχει **F**⁵⁵ (79.2%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 ο ομολογων τον υιον και τον πατερα 1 **NA, B, C** (20.8%) NU (Some TRs have the addition. John is making the point that to deny either the Father or the Son is to deny them both—the addition is unnecessary, if not distracting.)

^u υμεεις ουν **F**⁵⁵ [92.4%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 **NA, B, C** [7%] NU | ~ και 1 [0.6%]

^v πατρι και εν τω υιω **F**⁵⁵ **N** [35%] CP | ~ 52341 A(B)C [65%] RP, HF, OC, TR, NU (John returns to the order in verse 22, a 'sandwich'.)

^w εν υμιν μενει **F**⁵⁵ [87.2%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 312 **NA, B, C** [1.2%] NU | ~ μενετω 12 [8.4%] | 12 μενετω [3.2%]

^x διδασκη **F**⁵⁵ **NA, B** [71%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | διδασκει C [28%] | two other variants [1%]

^y αυτο **F**⁵⁵ A [82%] RP, HF, OC, TR, CP | αυτου **NB, C** [18%] NU

^z μενειτε **F**⁵⁵ [87.4%] RP, HF, OC, TR, CP | μενετε **NA, B, C** [12%] NU | μεινατε [0.6%]

^a και νυν τεκνια μενετε εν αυτω **F**⁵⁵ A, B, C [85%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | --- **N** [15%]

^b οταν **F**⁵⁵ (92.6%) RP, HF, OC, TR, CP | εαν **NA, B, C** (6.2%) NU | οτε (1.2%)

^c εχωμεν **F**⁵⁵ **N** (80.4%) RP, HF, OC, TR, CP | σχωμεν A, B, C (8.5%) NU | εχομεν (11.1%)

^d ειδητε **F**⁵⁵ **NB, C** [37%] RP, HF, OC, TR, NU | ιδητε A [59%] CP | οιδατε [4%] (An itacism? The trouble is, it changes the verb. The third variant is based on οιδα, so it's 41:59. There appears to be a consensus that the minority reading is correct.)

^e οτι **F**⁵⁵ B [90.5%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 και **NA, C** [9.5%] NU

^f γεγεννηται *rell* | γεγενηται [30%]

^g δεδωκεν *rell* | εδωκεν A [14%]

^h κληθωμεν **F**⁵⁵ (85.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 και εσμεν **NA, B, C** (14.6%) NU (The addition is out of place here, since John takes up that point in verse two.)

ⁱ ημας **F**⁵⁵ A, B [36%] TR, NU | υμας **NC** [63.5%] RP, HF, OC, CP | --- [0.5%] (John is making a general statement, so it is properly inclusive—first person.)

2 Ἀγαπητοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν καὶ οὐπῶ ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα, οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐάν φανερωθῇ ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁπόμοιο αὐτὸν καθὼς ἐστὶν 3 —καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ’ αὐτῷ ἀγνίζει ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἐστίν.

“Whoever abides in Him does not sin”

4 Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ· καὶ ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. 5 Καὶ οἶδατε ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη ἵνα τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν^κ ἄρῃ—καὶ ἀμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστίν. 6 Πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἀμαρτάνει· καί,^λ πᾶς ὁ ἀμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτὸν οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν.

7 Τεκνία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην δίκαιός ἐστίν, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός ἐστίν. 8 Ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ’ ἀρχῆς ὁ διάβολος ἀμαρτάνει. Εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. 9 Πᾶς ὁ γεγεννημένος^μ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει· καί, οὐ δύναται ἀμαρτάνειν ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.^ν

Children of God vs children of the devil

10 Ἐν τούτῳ φανερά ἐστίν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου· πᾶς ὁ μὴ ποιῶν^ο δικαιοσύνην οὐκ ἐστίν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. 11 Ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγγελία^π ἣν ἠκούσατε ἀπ’ ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους 12 —οὐ καθὼς Καῖν, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν καὶ ἔσφαξεν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; Ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια.

13 Μὴ^ρ θαυμάζετε, ἀδελφοί μου,^ρ εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. 14 Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν^ς μένει ἐν τῷ θανάτῳ. 15 Πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν, καὶ οἶδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν ἑαυτῷ^τ μένουσαν.

Love in deed and truth

16 Ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην· ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναί.^υ 17 Ὁς δ’ ἂν ἐχη^ν τὸν βίον τοῦ κόσμου καὶ θεωρῆ^ω τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρεῖαν ἔχοντα, καὶ κλεισῆ^ξ τὰ σπλάγγνα αὐτοῦ ἀπ’ αὐτοῦ—πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μένει^ν ἐν αὐτῷ;

^ι οἶδαμεν δε **ƒ**⁵ [90.4%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 **KA, B, C** [5.6%] NU | --- [4%]

^κ ἡμῶν **ƒ**⁵ **K, C** [95.8%] RP, HF, OC, TR, CP | --- A, B [4.2%] NU

^λ καὶ **ƒ**⁵ [20%] CP | --- **KA, B, C** [80%] RP, HF, OC, TR, NU (I take the conjunction to be emphatic, ‘indeed’.)

^μ γεγεννημενος *rell* | γεγεννημενος [15%]

^ν γεγεννηται *rell* | γεγεννηται [16%]

^ο ποιων *rell* | 1 την A, C [18%]

^π αγγελια *rell* | επαγγελια **KC** [10%]

^ρ μη **ƒ**⁵ A, B [93%] RP, HF, OC, TR, CP | καὶ 1 **KC** [7%] [NU] *ECM*

^ρ μου **ƒ**⁵ [88%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, C** [12%] NU

^ς τον αδελφον **ƒ**⁵ C (80.5%) RP, HF, OC, TR, CP | 12 αυτου (14.7%) | --- **KA, B** (3.8%) NU | three other variants (1%)

^τ εαυτω **ƒ**⁵ **KA, C** [70%] RP, HF, OC, CP | αυτω B [30%] TR, NU

^υ τιθεναι **ƒ**⁵ [92%] RP, HF, OC, TR, CP | θειναι **KA, B, C** [8%] NU

^ν εχη *rell* | εχει [15%]

^ω θεωρη **ƒ**⁵ **KA, B, C** [47%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | θεωρει [53%] (An itacism? Θεωρη is parallel to εχη and κλειση; all are in the Subjunctive because of αν.)

^ξ κλειση *rell* | κλεισει [14%]

^ν μένει **ƒ**⁵ [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | μενει [17%] | ambiguous **KA, B, C** [1%] | μενη [2%]

18 Τεκνία μου,^z μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ μηδὲ τῆ^a γλώσση, ἀλλ^b ἐν^c ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ 19 —καί,^d ἐν τούτῳ γινώσκομεν^e ὅτι ἐκ τῆς Ἀληθείας ἐσμὲν καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πείσωμεν^f τὰς καρδίας^g ἡμῶν· 20 ὅτι ἐὰν καταγινώσκῃ^h ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ γινώσκει πάντα.

Confidence toward God

21 Ἀγαπητοί, ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶνⁱ μὴ καταγινώσκῃ^j ἡμῶν,^k παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, 22 καὶ ὁ ἐὰν αἰτῶμεν λαμβάνομεν^l παρ^m αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦμενⁿ καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν. 23 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, ἵνα πιστεῦσωμεν^o τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν ἐντολήν.^p 24 Καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ. Ἐν^q τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν· ἐκ τοῦ Πνεύματος οὐ^r ἡμῖν ἔδωκεν.^f

Various instructions

Test the spirits

4 1 Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον. 2 Ἐν τούτῳ γινώσκειται^s τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· πᾶν πνεῦμα ὁ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, 3 καὶ πᾶν πνεῦμα ὁ μὴ ὁμολογεῖ^t Ἰησοῦν Χριστὸν^u ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα^v ἐκ^w τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν· καί, τοῦτό ἐστὶν τὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, ὁ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται—καί, νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστὶν ἤδη.

^z μου **f**³⁵ [87%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **NA, B, C** [13%] NU

^a τη **f**³⁵ **A, B, C** [85%] RP, HF, OC, CP, NU | --- (**κ**) [15%] TR

^b ἀλλ **f**³⁵ **B, C** [97.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀλλὰ **NA** [2.5%] NU

^c ἐν **f**³⁵ **NA, B, C** [65%] RP, HF, OC, CP, NU | --- [35%] TR

^d καὶ **f**³⁵ **NC** [93.6%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] *ECM* | --- **A, B** [6%] | ἀλλ [0.4%]

^e γινώσκομεν **f**³⁵ [80%] RP, HF, OC, TR, CP | γινώσκομεθα **NA, B, C** [17%] NU | γινώσκομεθα [1%] | three other variants [2%]

^f πείσωμεν **f**³⁵ [43%] | πείσομεν **NA, B, C** [56%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | two other variants [1%] (The assuring is not automatic and is up to us—the Subjunctive is correct.)

^g τὰς καρδίας **f**³⁵ **NC** [97.8%] RP, HF, OC, TR, CP | τὴν καρδίαν **A, B** [2.2%] NU

^h καταγινώσκη *rell* | καταγινώσκει [24%]

ⁱ ἡμῶν **f**³⁵ **NC** [97%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] *ECM* | --- **A, B** [3%]

^j καταγινώσκη *rell* | καταγινώσκει **A** [29%]

^k ἡμῶν **f**³⁵ **NA** [97.8%] RP, HF, OC, TR, CP | --- **B, C** [2.2%] NU

^l λαμβάνομεν *rell* | λαμβανόμεν **A** [16%]

^m παρ **f**³⁵ [91.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ἀπ **NA, B, C** [8.5%] NU

ⁿ τηροῦμεν *rell* | τηρώμεν **NA** [10%]

^o πιστεῦσωμεν **f**³⁵ **B** (66.9%) RP, HF, OC, TR, CP, NU | πιστεύομεν **NA, C** (26.5%) | πιστευομεν (5.4%) | πιστευσομεν (1.2%)

^p ἐντολήν **f**³⁵ [80%] RP, HF, OC, CP | 1 ἡμῖν **NA, B, C** [20%] TR, NU

^q ἐν **f**³⁵ **NC** [30%] CP | καὶ 1 **A, B, C**^v [70%] RP, HF, OC, TR, NU (Given John's fondness for the conjunction, scribes could add it almost without thinking.)

^r ἡμῖν ἔδωκεν **f**³⁵ **A, B** [75%] RP, HF, OC, TR, NU | ~ 21 **NC** [25%] CP

^s γινώσκειται **f**³⁵ [67%] RP, HF, CP | γινώσκετε **A, B, C** [25%] OC, TR, NU | γινώσκομεν **NC** [8%] (Since most versions are based on TR or NU, we are used to the 2nd person, which may have contributed to the use of this passage as a 'litmus' test for demonization.)

^t ὁμολογεῖ **f**³⁵ **NC** (73.5%) RP, HF, CP | 1 τὸν **A, B** (24.2%) OC, TR, NU | omit sentence [homoioteleuton] (2%) | one other variant (0.2%)

^u χριστον **f**³⁵ (91.4%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **A, B** (6%) NU | κυριον **NC** (alone) | omit sentence [homoioteleuton] (2%) | two other variants (0.4%)

^v ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα **f**³⁵ **NC** (94.8%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **A, B** (2.6%) NU | omit sentence [homoioteleuton] (2%) | three other variants (0.6%)

^w ἐκ *rell* | --- [30%]

4 Ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ νενικήκατε αὐτούς, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. 5 Αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσὶν· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσιν, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει. 6 Ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τὸν Θεὸν ἀκούει ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀκούει ἡμῶν—ἐκ τούτου γινώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.

Love one another

7 Ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν. 8 Ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. 9 Ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν· ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς^x εἰς τὸν κόσμον ἵνα ζήσωμεν δι’ αὐτοῦ. 10 Ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήσαμεν^y τὸν Θεὸν ἀλλ’ ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς—καὶ ἀπέστειλεν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἰλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. 11 Ἀγαπητοί, εἰ οὕτως ὁ Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν.

As He is so are we in this world

12 Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται. Ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν.^z 13 Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν. 14 Καί, ἡμεῖς τεθεάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ Πατὴρ ἀπέσταλκεν τὸν Υἱὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. 15 Ὅς ἂν^a ὁμολογήσῃ^b ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ. 16 Καὶ ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν. Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει, καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ.^c 17 Ἐν τούτῳ τετελειῶται ἡ ἀγάπη μεθ’ ἡμῶν· ἵνα παρρησίαν ἔχωμεν^d ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι καθὼς ἐκεῖνός ἐστιν καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

There is no fear in love

18 Φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ· ἀλλ’ ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει· ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελειῶται ἐν τῇ ἀγάπῃ. 19 Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτὸν^e ὅτι αὐτὸς πρῶτος^f ἠγάπησεν ἡμᾶς.

20 Ἐάν τις εἴπῃ ὅτι «Ἀγαπῶ τὸν Θεόν,» καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ,^g ψεύστης ἐστίν. Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ^h ὃν ἐώρακεν, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακεν πῶςⁱ δύναται ἀγαπᾶν; 21 Καί, ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ’ αὐτοῦ· ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

^x ο θεος *rell* | --- [15%]

^y ἠγαπήσαμεν **f**⁵ A [98.2%] RP, HF, OC, TR, CP | ἠγαπήκαμεν B [1.6%] NU | ἠγαπήσεν **K**

^z τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν **f**⁵ (90.7%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 3412 A (7.9%) NU | ~ 1342 **KB** (0.8%) | three other variants (0.6%)

^a ἂν **f**⁵ **K**, A [92.5%] RP, HF, OC, TR, CP | εἰαν B [7.5%] NU

^b ὁμολογήσῃ *rell* | ὁμολογήσει [16%] | ὁλολογῆ A [1%] | ὁμολογεῖ [1%]

^c αὐτῷ **f**⁵ A [37%] OC, TR | 1 μένει **KB** [63%] RP, HF, CP, NU (Since the repetition of the verb is unnecessary, does it become the harder reading?)

^d ἔχωμεν *rell* | ἔχομεν **K** [12%] | σχῶμεν [1%]

^e αὐτον **f**⁵ [84%] RP, HF, OC, TR, CP | --- A, B [2.6%] NU | τον θεον **K048** [13.4%]

^f πρῶτος *rell* | πρῶτον [15%]

^g μισεῖ **f**⁵ 048 [74%] | μιση **KA**, B [26%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (The point of the argument hinges on the hating being fact, so the Indicative is correct.)

^h αὐτου *rell* | --- [1%] OC

ⁱ πῶς **f**⁵ A, 048 (95.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ου **KB** (4.2%) NU

Our faith overcomes the world

5 1 Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται· καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. 2 Ἐν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν.^κ 3 Αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν, 4 ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον· ἡ πίστις ἡμῶν.^λ 5 Τίς ἐστὶν^μ ὁ νικῶν τὸν κόσμον εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;

Receive the witness of God

6 Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος,^ν Ἰησοῦς^ο Χριστός—οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ^π τῷ αἵματι. Καὶ τὸ Πνεῦμά ἐστιν τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἀλήθεια· 7 ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες^α— 8 τὸ Πνεῦμά καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα—καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν. 9 Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μείζων ἐστίν· ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ ἣν^ρ μεμαρτύρηκεν περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. 10 Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν ἑαυτῷ.^ς ὁ μὴ πιστεύων τῷ Θεῷ^τ ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν, ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ Θεὸς περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. 11 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία· ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἡμῖν,^υ καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ ἐστὶν. 12 Ὁ ἔχων τὸν Υἱὸν ἔχει τὴν ζωὴν· ὁ μὴ ἔχων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.

13 Ταῦτα ἔγραφα ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχετε,^υ καὶ ἵνα πιστεύητε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.^ω

^ι καὶ **ƒ**⁵⁵ (κ)A,048 [98%] RP,HF,OC,TR,CP[NU]ECM | --- B [2%]

^κ τηρῶμεν **ƒ**⁵⁵ κA [88%] RP,HF,OC,TR,CP | ποιῶμεν B [11%] NU | τηρούμεν 048 [1%]

^λ ἡμῶν **ƒ**⁵⁵ κA,B [56.4%] RP,OC,TR,NU | ὑμῶν 048 (43.2%) HF,CP | --- (0.4%) (John is making a general statement, that is properly inclusive—first person.)

^μ ἐστὶν **ƒ**⁵⁵ A,048 [88%] RP,HF,OC,TR,CP | δε 1 κ [12%] [NU]ECM | 1 δε B

^ν αἷματος **ƒ**⁵⁵ B (77.2%) RP,HF,OC,TR,CP,NU | 1 καὶ πνεύματος κA (14.2%) | πνεύματος καὶ 1 (4.8%) | πνεύματος (3.2%) | two other variants (0.6%)

^ο ἰησοῦς **ƒ**⁵⁵ κA,B [97%] RP,HF,OC,CP,NU | 1 ο [3%] TR

^π καὶ **ƒ**⁵⁵ κ [70%] RP,HF,OC,TR,CP | 1 ἐν (A)B [30%] NU

^α μαρτυροῦντες **ƒ**⁵⁵ κA,B (99%) RP,HF,CP,NU | 1 ἐν τῷ οὐρανῷ ὁ πατήρ ὁ λόγος καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσεν καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ 1 ἐν τῇ γῇ (1%) OC,TR—the (1%) breaks down like this: (61) [16th], (629) [14th], (918) [16th], 2318 [18th], 2473 [17th], wherein the cursives in ( ) all differ from each other; the two that agree verbatim with TR were probably copied from it. The only one that is clearly early enough to have served as TRs exemplar, 629, is far too different—it lacks the seven last words in TR, omits another five, changes five and adds two—19 out of 40 words is too much. (OC is in very small print.)

^ρ ἣν **ƒ**⁵⁵ [91%] RP,HF,OC,TR,CP | οὐκ κA,B [9%] NU

^ς ἐαυτῷ **ƒ**⁵⁵ κ [48%] TR,CP,NU | αὐτῷ A,B [52%] RP,HF,OC

^τ θεῷ *rell* | υἱῷ A [11%]

^υ ὁ θεὸς ἡμῶν **ƒ**⁵⁵ B [24%] CP | ~ 312 κA [76%] RP,HF,OC,TR,NU

^ς τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ (—τοῦ υἱοῦ 2.5%) τοῦ θεοῦ ἵνα εἰδῆτε (ἰδῆτε 7%) οὐκ ζωὴν αἰώνιον ἔχετε (εἰρητε 7%) (εἰχετε αἰώνιον 2.5% TR) **ƒ**⁵⁵ (89.9%) RP,HF,OC(TR)CP | ἵνα εἰδῆτε οὐκ ζωὴν ἔχετε αἰώνιον (αἰώνιον ἔχετε κ) οἱ πιστεύοντες (τοῖς πιστεύουσιν κB 1% NU) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ κA,B (3.8%) (NU) | τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ (4.7%) | ἵνα εἰδῆτε οὐκ ζωὴν ἔχετε αἰώνιον (1.6%)

^ω καὶ ἵνα πιστεύητε (πιστεύσητε 10.2%, πιστεύετε 2.4%) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ **ƒ**⁵⁵ (90.3%) RP,HF,OC,TR,CP | --- κA,B (4.4%) NU | part of a larger lacuna (5.2%) (The longer form does seem to be awkward—more than sufficient stimulus for Alexandrian editors to delete.)

Our confidence

14 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παρρησία ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτόν· ὅτι ἐάν τι αἰτώμεθα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν. 15 Καὶ ἐὰν οἶδαμεν ὅτι ἀκούει ἡμῶν, ὁ ἐάν^x αἰτώμεθα, οἶδαμεν ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα ἃ ἠτήκαμεν παρ^y αὐτοῦ.

Sins not leading to death

16 Ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ, καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν τοῖς ἁμαρτάνουσιν μὴ πρὸς θάνατον. Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον· οὐ περὶ ἐκείνης λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ.^z 17 Πᾶσα ἀδικία ἁμαρτία ἐστίν, καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον.

18 Οἶδαμεν ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐχ ἁμαρτάνει· ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Θεοῦ τηρεῖ ἑαυτόν,^a καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ.

19 Οἶδαμεν ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμὲν, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται.

Conclusion

20 Οἶδαμεν δε^b ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει καὶ δέδωκεν^c ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν^d τὸν Ἀληθινόν·^e καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ Ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἡ ζωὴ ἡ^f αἰώνιος. 21 Τεκνία, φυλάξατε ἑαυτοὺς^g ἀπὸ τῶν εἰδώλων. Ἀμήν.^{h,i}

^x εαν f³⁵ K [86%] RP, HF, CP, NU | αν A, B [13%] OC, TR | --- [1%]

^y παρ f³⁵ A [95%] RP, HF, OC, TR, CP | απ KB [4%] NU | --- [1%]

^z ερωτηση rell | ερωτησει [13%] | ερωτησητε [1%]

^a εαυτον f³⁵ K [92%] RP, HF, OC, TR, CP, ECM | αυτον A, B [8%] NU

^b οιδαμεν δε rell | ~ και I A [15%] | I [11%]

^c δεδωκεν rell | εδωκεν A [15%]

^d γινωσκομεν f³⁵ [66%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | γινωσκομεν KA, B [34%]

^e αληθινον rell | I θεον A [24%]

^f η ζωη η f³⁵ [60%] HF | 2 KA, B [26%] RP, OC, CP, NU | 12 [6%] TR | 23 [4%] | --- [4%] (The omission of the second article could be an easy case of homoioteleuton. Why the 'Alexandrians' omitted the first article is hard to say, but that doesn't make them right.)

^g εαυτους f³⁵ A, 048 [75%] HF, OC, TR, CP | εαυτα KB [25%] RP, NU

^h αμην f³⁵ (82%) RP, HF, OC, TR, CP | --- KA, B (18%) NU

ⁱ The citation of f³⁵ is based on forty-three MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 204, 824, 1100 and 2554 are very pure representatives of f³⁵ in 1 John, with not a single variant, and so for the exemplars of 35, 1503, 1637, 1725, 1732, 1864, 1865, 1897 and 2723. For 204, 824, 1100 and 2554 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

ECM collated 132 continuous text manuscripts (MSS) for 1 John, including some fragments, which number represents about 20% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΙΩΑΝΝΟΥ Β΄

Salutation

1 Ὁ πρεσβύτερος, ἐκλεκτῆ κυρία καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ—καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλήθειαν— 2 διὰ τὴν ἀλήθειαν,^j τὴν μένουσαν ἐν ἡμῖν καὶ μεθ’ ἡμῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα· 3 Ἔσται μεθ’ ὑμῶν^k χάρις, ἔλεος, εἰρήνη παρὰ^l Θεοῦ Πατρὸς καὶ παρὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,^m τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ.

Walk in Christ’s commandments

4 Ἐχάρην λίαν ὅτι εὑρήκα ἐκ τῶν τέκνων σου περιπατοῦνταςⁿ ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ Πατρὸς. 5 Καὶ νῦν ἐρωτῶ σε, κυρία (οὐχ ὡς ἐντολὴν γράφων σοι καινὴν,^o ἀλλ’^p ἦν ἔχομεν^q ἀπ’ ἀρχῆς)· ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. 6 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ—αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή,^r καθὼς ἠκούσατε ἀπ’ ἀρχῆς, ἵνα^s ἐν αὐτῇ περιπατῆτε.^t

Beware of deceivers

7 Ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσηλθόν^u εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί—οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος. 8 Βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν^v ἃ εἰργασάμεθα,^w ἀλλὰ μισθὸν πλήρη^x ἀπολάβωμεν.^y

^j δια τὴν ἀληθειαν *rell* | --- [10%] [homoioteleuton]

^k ἔσται μεθ ὑμῶν *f*³⁵ [48.5%] OC,CP(AV’s TR) | 12 ἡμῶν *KB*,0232 [48%] RP,HF,TR,NU | ~ ὑμῖν [1.5%] | --- A [2%]
(I imagine that the difficulty arose from the use of the future indicative with the verb ‘to be’, when the optative or subjunctive would be expected. We expect “may mercy ... be with you,” not the affirmation that it will be. If “in truth and love” is understood as modifying the pronoun, then the use of the indicative is explained. Anyone who is in truth and love will have grace, mercy and peace. The 2nd person is presumably correct.)

^l παρὰ *f*³⁵ A,B,048,0232 [80%] RP,HF,OC,TR,NU | ἀπο *κ* [20%] CP

^m κυριου ιησου χριστου *f*³⁵ *κ* (91.6%) RP,HF,OC,TR,CP | 23 A,B,048,0232 (6.2%) NU | ~ 32 (1.2%) | --- (0.8%) (part of a larger omission—homoioteleuton) | one other reading (Is not the reading of the eclectic text inferior?)

ⁿ περιπατουντας *rell* | περιπατουντα [15%]

^o γραφον σοι καινην *f*³⁵ B (73.8%) RP,HF,OC,CP | γραφω 23 (12.9%) TR | ~ 312 *KA*,048 (8.9%) NU | ~ 3 γραφω 2 (3.6%) | four other variants (0.8%)

^p ἀλλ’ *f*³⁵ A,048 [85%] | ἀλλα *KB* [15%] RP,HF,OC,TR,CP,NU

^q εχομεν *f*³⁵ [32%] | ειχομεν (*KA*)B,048 [68%] RP,HF,OC,TR,CP,NU [Understood as part of a parenthetical aside, the present makes good sense; render “(not as though writing a new commandment to you, but one that we have from the beginning)”.]

^r ἐστιν ἡ ἐντολη *f*³⁵ (*κ*)048 [85%] RP,HF,OC,TR,CP | ~ 231 A,B,0232 [15%] NU

^s καθως ηκουσατε ἀπ ἀρχης ινα *rell* | ~ 51234 [20%] | 123451 *KA*,048^v,0232 [2%]

^t περιπατητε *rell* | περιπατετε [15%] | περιπατησητε *κ*

^u εισηλθον *f*³⁵ [82%] RP,HF,OC,TR,CP | εξηλθον (*KA*)B,048,0232 [18%] NU | one other variant

^v απολεσωμεν *f*³⁵ (75.5%) RP,HF,OC,TR,CP | απολεσομεν (5.2%) | απολεσαμεν (0.4%) | απολεσητε A,B,048^v,0232^v (17.1%) NU | απολεσεται (0.4%) | απολητε (0.6%) | απολησθε *κ* (alone) | three other variants (0.6%)

^w ειργασαμεθα *f*³⁵ (B) [82%] RP,HF,OC,TR,NU | 1 καλα [3%] CP | ειργασασθε *KA*,048^v,0232^v [15%]

^x πληρη *rell* | πληρης [10%]

^y απολαβομεν *f*³⁵ (76.1%) RP,HF,OC,TR,CP | απολαβομεν (5.2%) | απολαβητε *KA*,B,0232^v (17.9%) NU | απολαβετε (0.6%) | one other variant (0.2%)

9 Πᾶς ὁ παραβαίνων^z καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ Θεὸν οὐκ ἔχει· ὁ δὲ^a μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ,^b οὗτος καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἔχει. 10 Εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν· καὶ «Χαίρειν» αὐτῷ μὴ λέγετε· 11 ὁ γὰρ λέγων^c αὐτῷ^d «Χαίρειν» κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς.

Farewell

12 Πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, οὐκ ἐβουλήθην^e διὰ χάρτου καὶ μέλανος, ἀλλ’^f ἐλπίζω ἐλθεῖν^g πρὸς ὑμᾶς καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν^h ᾗ πεπληρωμένη.ⁱ

13 Ἀσπάζεται σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς. Ἀμήν.^j

^z παραβαίνων **f**³⁵ (99%) RP, HF, OC, TR, CP | προαγων **KA, B, 048, 0232** (1%) NU (Is not the ‘Alexandrian’ reading inferior?)

^a δε **f**³⁵ [20%] | --- **KA, B** [80%] RP, HF, OC, TR, CP, NU (Would not John, a Jew, be more likely to write the conjunction?)

^b του χριστου **f**³⁵ (89.6%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, 048** (4.4%) NU | part of a larger omission—homoioteleuton (6%) (The ‘Alexandrian’ omission agrees nicely with their notions of style.)

^c γαρ λεγων **f**³⁵ [93%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **KA, B, 048^v** [5%] NU | 2 [2%]

^d αυτω *rell* | --- [30%]

^e εβουληθην **f**³⁵ **KA, B, 048** [70%] RP, HF, CP, NU | ηβουληθην [30%] OC, TR

^f αλλ **f**³⁵ [45%] | αλλα **KB** [45%] RP, HF, OC, TR, CP, NU | ~ γαρ **A, 048** [9%] | ~ δε [1%]

^g ελθειν **f**³⁵ (87.8%) RP, HF, OC, TR, CP | γενεσθαι **KA, B, 048** (12.2%) NU

^h ημων *rell* | υμων **A, B** [20%]

ⁱ η πεπληρωμενη **f**³⁵ **A, 048^v** [98.5%] RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **B** [1.5%] NU | ~ 1 ην **K**

^j αμην **f**³⁵ (89.4%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, 048** (8.8%) NU | η χαρις μετα σου (0.4%) | η χαρις μετα σου 1 (1.4%)

[See the last footnote in Jude.]

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ΄

Salutation

1 Ὁ πρεσβύτερος, Γαίῳ τῷ ἀγαπητῷ, ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

2 Ἀγαπητέ, περὶ πάντων εὐχομαί σε εὐοδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐοδοῦταί σου ἡ ψυχὴ. 3 Ἐχάρην γὰρ λίαν, ἐρχομένων ἀδελφῶν καὶ μαρτυρούντων σου τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ περιπατεῖς. 4 Μειζοτέραν τούτων^k οὐκ ἔχω χαράν, ἵνα ἀκούω τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν^l ἀληθείᾳ περιπατοῦντα.

Gaius is commended

5 Ἀγαπητέ, πιστὸν ποιεῖς ὃ ἐὰν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ εἰς τοὺς^m ξένους 6 οἱ ἐμαρτύρησάν σου τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας—οὓς καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τοῦ Θεοῦ, 7 ὑπὲρ γὰρ τοῦ ὀνόματοςⁿ ἐξῆλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.^o 8 Ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ἀπολαμβάνειν^p τοὺς τοιούτους, ἵνα συνεργοὶ γινώμεθα^q τῇ ἀληθείᾳ.

Diotrephes is criticized

9 Ἐγραψα^r τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν Διοτρεφῆς οὐκ ἐπιδέχεται ἡμᾶς. 10 Διὰ τοῦτο, ἐὰν ἔλθω, ὑπομνήσω^s αὐτοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ, λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς. Καὶ μὴ ἀρκοῦμενος ἐπὶ τούτοις, οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τοὺς ἀδελφούς, καὶ τοὺς βουλομένους κωλύει, καὶ ἐκ^t τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει.

Demetrius is commended

11 Ἀγαπητέ, μὴ μιμοῦ τὸ κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν. Ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ὁ δὲ^u κακοποιῶν οὐχ ἐώρακεν τὸν Θεόν. 12 Δημητρίῳ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάντων—καὶ ὑπ'^v αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἶδαμεν^w ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθὴς ἐστίν.

^k τούτων *rell* | ταυτης [10%]

^l ἐν *f*³⁵ *κ*048^v [97%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 τη A, B, C^v [3%] NU

^m εἰς τοὺς *f*³⁵ (90.1%) RP, HF, OC, TR, CP [2 (1.9%)] | τοῦτο *κ*A, B, C, 048 (7.4%) NU | two other variants (0.6%) (Is the reading of the eclectic text not inferior?)

ⁿ ὀνοματος *rell* | 1 αὐτου [15%] (AV's TR)

^o ἐθνῶν *f*³⁵ (88.3%) RP, HF, TR, CP | ἐθνικῶν *κ*A, B(C)048 (11.7%) OC, NU

^p ἀπολαμβανειν *f*³⁵ (91.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ὑπολαμβάνειν *κ*A, B, C, 048 (7.2%) NU | λαμβανειν (0.6%) | two other variants (0.4%)

^q γινώμεθα *rell* | γενώμεθα 048 [30%] CP | γινομεθα C [3%]

^r ἐγραψα *f*³⁵ C [88%] RP, HF, OC, TR, CP | 1 τι *κ*A(B) [2%] NU | 1 αν 048 [10%]

^s υπομνήσω *rell* | υπομνησων CP

^t ἐκ *rell* | --- *κ*048 [20%]

^u δὲ *f*³⁵ [25%] TR | --- *κ*A, B, C, 048 [75%] RP, HF, OC, CP, NU (Would not John, a Jew, be more likely to write the conjunction?)

^v ὑπ' *f*³⁵ A, B, 048 [99%] RP, HF, OC, TR, CP | ὑπο *κ*C [1%] NU

^w οἶδαμεν *f*³⁵ (23%) CP | οἶδατε (61.5%) RP, HF, OC, TR | οἶδας *κ*A, B, C, 048 (15.1%) NU | οἶδα (0.4%) (Soden mentions *K*^r once in 2 John but not at all in 3 John, when he definitely should have. In 3 John 12 *TuT* lists **ALL** 78 basic *f*³⁵ MSS (±0 to ±3) for οἶδαμεν, but Soden does not mention *K*^r in support of this variant. Since he doesn't mention *K*^r anywhere in 3 John, we should not trust his silence. The first person was unexpected and was changed to the expected second person—in the context I would say that the singular is a 'better' correction than the plural.)

Farewell

13 Πολλὰ εἶχον γράφειν,^x ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέλανος καὶ καλάμου σοὶ γράψαι.^y
 14 ἐλπίζω δὲ εὐθέως ἰδεῖν σε,^z καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσομεν.^a

15 Εἰρήνη σοὶ. Ἀσπάζονται σε οἱ φίλοι. Ἀσπάζου τοὺς φίλους κατ' ὄνομα.^b

^x γράφειν f²⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP † γράψαι σοὶ κA, B, C (048^v) [11%] NU † 1 σοὶ [4%]

^y σοὶ γράψαι f²⁵ [85%] RP, HF, OC, TR, CP † 1 γράφειν κB, C [3%] NU † ~ γράφειν 1 A, 048 [8%] † ~ 21 [4%]

^z ἰδεῖν σε f²⁵ κ (95%) RP, HF, OC, TR, CP † ~ 21 A, B, C, 048 (4.8%) NU † 1 (0.2%)

^a λαλήσομεν *rell* † λαλήσωμεν [20%] † λαλήσαι [1%] † λαλήσαι σοὶ [2%]

^b ὄνομα *rell* † 1 ἀμην [13%] CP [See the last footnote in Jude.]

ΙΟΥΔΑ

Salutation

1 Ἰούδας, Ἰησοῦ Χριστοῦ^c δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ Πατρὶ ἡγιασμένοις^d καὶ Ἰησοῦ Χριστῷ^e τετηρημένοις, κλητοῖς· 2 Ἐλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθείη.

Why he is writing

3 Ἀγαπητοί, πᾶσαν σπουδὴν ποιούμενος γράφειν ὑμῖν περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας,^f ἀνάγκην ἔσχον γράψαι ὑμῖν παρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι τῇ^g ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίστει. 4 Πареисέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι, οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρῖμα· ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριν^h μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν καὶ τὸν μόνον Δεσπότην Θεόν, καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀρνούμενοι.

Examples from ancient history

5 Ὑπομνησαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδόμενος ὑμᾶςⁱ ἅπαξ τοῦτο, ὅτι ὁ Κύριος^k λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν. 6 Ἀγγέλους τε^l τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν, ἀλλ'^m ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν. 7 Ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις—τὸν ὅμοιον τούτοις τρόπονⁿ ἐκπορνεύσασαι καὶ ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἐτέρας—πρόκεινται δεῖγμα, πυρὸς αἰωνίου δίκην ὑπέχουσαι.

Evil men are in the church

8 Ὅμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι σάρκα μὲν μαινοῦσιν, κυριότητα δὲ ἀθετοῦσιν, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν. 9 Ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος—διελέγετο περὶ τοῦ Μωσέως^o σώματος—οὐκ ἐτόλμησεν κρίσιν

^c ἰησοῦ χριστοῦ **f**³⁵ **g**⁷² **ka**,B (65.2%) RP, HF, OC, TR, NU | ~ 21 (34.4%) CP | 2 (0.4%)

^d ἡγιασμένοις **f**³⁵ (90.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ἀγαπημένοις **g**⁷² **ka**,B (9.2%) NU [Is the Alexandrian variant not inferior?]

^e χριστῷ *rell* | χριστοῦ (26.8%) | --- (3%)

^f σωτηρίας **f**³⁵ (85.2%) RP, HF, OC, TR, CP | ἡμῶν 1 **g**⁷² **A**,B (10.6%) NU | ὑμῶν 1 (2.6%) | ἡμῶν ζωῆς (0.4%) | ὑμῶν ζωῆς (0.4%) | ἡμῶν 1 καὶ ζωῆς **k** (0.4%) | two others (0.4%) | **k** has a conflation [The addition of the pronoun was a 'natural', but not necessary.]

^g τῇ *rell* | --- CP

^h χάριν **f**³⁵ **k**C (99.2%) RP, HF, OC, TR, CP | χάριτα **g**⁷² **A**,B (0.8%) NU [Another inferior Alexandrian variant; the proper form of the accusative is χάριν, occurring over 40 times in the NT. Χάριτα occurs only as an Alexandrian variant and even so only here and in Acts 24:27 (where they just dropped the sigma).]

ⁱ δεσποτην θεον καὶ **f**³⁵ (79.4%) RP, HF, TR | 1323 (2.6%) | ~ 231 τον (4%) CP | 23 (0.6%) | 13 (**g**⁷²) **ka**,B,C (13%) OC, NU | 1 **g**⁷⁸ (0.4%) [Is the Alexandrian variant not inferior?]

^j ὑμας **f**³⁵ **nb** (81.2%) RP, HF, OC, TR, CP, [N]U | --- **g**⁷² **A**,C (17.2%) | ἡμας (1.6%) (N-A uses brackets, but UBS does not [corrected in the 4th ed.].)

^k ἅπαξ τουτο οτι ο κυριος **f**³⁵ (79.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 1235 (4.8%) | ~ 21345 (5.4%) | 1234 θεος (0.6%) | ~ παντα 3451 (3%) [NU] | ~ παντα 351 **k** (0.4%) | ~ παντα 34 ἰησοῦς 1 (0.4%) | ~ παντα 3 ἰησοῦς 1 (2%) | ~ παντα 34 θεος 1 (1.2%) | 1 παντα 3 ἰησοῦς **A**,B (0.8%) | 1 παντα 34 θεος (1%) | 1 παντα 3 θεος χριστος **g**⁷² | five other variants (1%) [The Alexandrians really had fun with this one.]

^l τε *rell* | δε **A** (10.2%)

^m ἀλλ' **f**³⁵ **C** [50%] | ἀλλὰ **g**⁷² **ka**,B [50%] RP, HF, OC, TR, CP, NU

ⁿ τουτοις τροπον **f**³⁵ (88.6%) RP, HF, OC, TR, CP | ~ 21 **g**⁷² **ka**,B,C (9%) NU | 1 (0.4%) | 2 (1.6%) | --- (0.4%)

^o μωσσεως **f**³⁵ **A** (60%) HF, OC, TR | μωυσεως **g**⁷² **nb**,C (38.8%) RP, NU | μωυσεως CP | ambiguous (1.2%)

ἐπενεγκεῖν^p βλασφημίας, ἀλλ^q εἶπεν, «Ἐπιτιμήσαι σοι Κύριος.» 10 Οὗτοι δὲ ὅσα μὲν οὐκ οἶδασιν βλασφημοῦσιν, ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίστανται—ἐν τούτοις φθείρονται. 11 Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῆ ὁδοῦ τοῦ ΚΑίν ἐπορεύθησαν, καὶ τῆ πλάνη τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν, καὶ τῆ ἀντιλογία τοῦ Κορὲ ἀπώλοντο.

12 Οὗτοι εἰσιν^s ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι ἀφόβως,^t ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες· νεφέλαι ἄνυδροι, ὑπὸ ἀνέμων παραφερόμεναι^u δένδρα φθινοπωρινά, ἄκαρπα, δίς ἀποθανόντα^v (ἐκριζωθέντα). 13 κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας· ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς^w αἰῶνα τετήρηται.

14 Προεφήτευσεν δὲ καὶ τούτοις ἔβδομος ἀπὸ Ἀδάμ, Ἐνώχ,^x λέγων· «Ἴδού, ἦλθεν Κύριος ἐν ἀγίαις μυριάσιν^y αὐτοῦ 15 ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων καὶ ἐλέγξει^z πάντας τοὺς ἀσεβεῖς^a αὐτῶν^b περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν^c ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ—ἀμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς.» 16 Οὗτοι εἰσιν γογγυσταί, μεμψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ἑαυτῶν^d πορευόμενοι· καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν.

Exhortation

17 Ὑμεῖς δέ, ἀγαπητοί, μνήσθητε τῶν ρημάτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· 18 ὅτι ἔλεγον ὑμῖν ὅτι^e ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ^f ἔσονται ἐμπαῖκται κατὰ τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας^g πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν. 19 Οὗτοι εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες,^h ψυχικοὶ, πνεῦμα μὴ ἔχοντες.

^p επενεγκειν *rell* | υπενεγκειν (11.4%) | εξενεγκειν (0.4%)

^q αλλ *rell* | αλλα $\Phi^{72}A,B$ (1%) NU

^r σοι *rell* | σε (4.4%) CP

^s εισιν $\mathbf{f}^{55} \mathbf{K}$ (85.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 οἱ $\Phi^{72}A,B$ (14.6%) NU [Is the Alexandrian variant not inferior?]

^t αφοβως *rell* | ὑμιν 1 C (12.2%) CP

^u παραφερομεναι $\mathbf{f}^{55} \mathbf{KA},C$ (87.6%) RP, HF, OC, CP, NU | παραφερομενοι $\Phi^{72}B$ (3.8%) | περιφερομεναι (4.6%) TR | φερομεναι (3%) | four other variants (1%)

^v αποθανοντα *rell* | 1 και (15.8%)

^w εις $\mathbf{f}^{55} \mathbf{\Phi}^{72} \mathbf{KA},B,C$ (65%) RP, HF, CP, NU | 1 τον (35%) OC, TR

^x ενωχ $\mathbf{f}^{55}$ [70%] OC, TR, CP | ενωχ [30%] RP, HF, NU

^y αγιαις μυριασιν $\mathbf{f}^{55} A,B$ (90.2%) RP, HF, OC, CP, NU | ~ 21 C (5.2%) TR | 12 αγγελων (2%) | ~ 2 αγιων αγγελων $\mathbf{K}$ (2%) | αγιων αγγελων 2 Φ^{72} | two other variants (0.4%)

^z ελεγξει $\mathbf{f}^{55} \mathbf{\Phi}^{72} \mathbf{KA},B,C$ (89.6%) RP, HF, OC, CP, NU | εξελεγξει (10.4%) TR

^a παντας τους ασεβεις $\mathbf{f}^{55} A,B,C$ (95.8%) RP, HF, OC, TR, CP | 13 (1.4%) | 23 (0.6%) | πασαν ψυχην $\Phi^{72} \mathbf{K}1852$ (alone) NU | part of a larger omission (1.6%) [The reading chosen by NU is bad. Certain very evil persons have been rather graphically described in verses 4, 8 and 10-13. In verse 14 Jude introduces a prophecy “about these men”, the same ones he has been describing, and the quotation continues to the end of verse 15. Verse 16 continues the description of their perversity, but verse 17 draws a clear distinction between them and the believers that Jude is addressing. So, Enoch cannot be referring to “every soul”—the NU reading is clearly wrong, introducing an aberration on the flimsiest of evidence. In fact, Nestle²⁵ and UBS² stayed with the Majority, reading “all the ungodly”. UBS³ changes to “every soul”, without comment! Is this not a curious proceeding? The UBS editors reverse an earlier position, following just three MSS and the Sahidic version, and do not even mention it in their apparatus.]

^b αυτων $\mathbf{f}^{55}$ (80%) RP, HF, OC, TR, CP | --- $\Phi^{72} \mathbf{KA},B,C$ (18.2%) NU | part of a larger omission (1.8%)

^c σκληρων *rell* | 1 λογων $\mathbf{K}$ (14%)

^d εαυτων $\mathbf{f}^{55} C$ (49.4%) NU | αυτων $\mathbf{KA},B$ (49.6%) RP, HF, OC, TR, CP | part of a larger omission Φ^{72} (1%)

^e οτι $\mathbf{f}^{55} \mathbf{\Phi}^{72} A,C$ (98.4%) RP, HF, OC, TR, CP, [N]U | --- $\mathbf{KB}$ (1.6%)

^f εν εσχατω χρονῳ $\mathbf{f}^{55}$ (80.1%) RP, HF, OC, TR, CP | 12 χρονων (0.6%) | 12 τῷ 3 (1.2%) | επ 23 (0.4%) | επ εσχατου χρονου $\Phi^{72} B,C$ (1.4%) NU | επ εσχατου του χρονου $\mathbf{K}(A)$ (5.2%) | επ εσχατου των χρονων (4.2%) | επ εσχατων των χρονων (5.8%) | three other readings (1%)

^g εαυτων επιθυμιας *rell* | αυτων 2 (3.4%) | ~ 21 (5.8%) CP | ~ 2 αυτων $\mathbf{K}$ (3.4%) | two other variants (0.6%)

^h αποδιοριζοντες *rell* | 1 εαυτους C (18.4%)

20 Ὑμεῖς δέ, ἀγαπητοί, τῇ ἀγιωτάτῃ ὑμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντες ἑαυτοῦς,ⁱ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ προσευχόμενοι,^j 21 ἑαυτοῦς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ τηρήσατε, προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

22 Καὶ οὖς μὲν ἔλεειτε,^k διακρινόμενοι.^l 23 οὖς δὲ ἐν φόβῳ σώζετε, ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες,^m μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα.

Doxology

24 Τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι αὐτοῦςⁿ ἀπταιστούς,^o καὶ στήσαι κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμόμους ἐν ἀγαλλιάσει— 25 μόνῳ σοφῷ^p Θεῷ,^q Σωτῆρι ἡμῶν,^r δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία,^t καὶ^u νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.^v

ⁱ τῇ ἀγιωτάτῃ ὑμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντες ἑαυτοῦς **f**⁵⁵ (79.8%) RP, HF, OC, TR | 12 ἡμῶν 456 (5.6%) CP | 12456 (1.2%) | ~ 561234 **KA, B** (10.2%) NU | ~ 5612 ἡμῶν 4 C (3%) | ~ 1 ἑαυτῶν 24 ἀνοικοδομεισθε **Φ**⁷²

^j προσευχόμενοι *rell* | 1 ἑαυτοῦς **Φ**⁷² (10%) (basically this same group omits the immediately following ἑαυτοῦς)

^k ἐλεειτε **f**⁵⁵ (89.8%) RP, HF, OC, TR, CP | ἐλεατε **NB** (2%) NU | ἐλεγγετε A, C (8%) | --- (**Φ**⁷²)

^l διακρινόμενοι **f**⁵⁵ (89.8%) RP, HF, OC, TR, CP | διακρινόμενους (**Φ**⁷²) **KA, B, C** (10.2%) NU [If the accusative were original, who would change it to nominative? Why? The Alexandrians either didn't understand, or didn't like, the original nominative and changed it to suit.]

^m ἐν φόβῳ σώζετε ἐκ (+τὸν 10.4% OC, TR, CP) πυρὸς ἀρπάζοντες **f**⁵⁵ (81%) RP, HF(OC, TR, CP) | ~ 345612 C (2%) | 3456 (1.4%) | ~ 3456 οὖς δε ἐλεατε (ἐλεειτε 1.6%; ἐλεγγετε 3.6%) 12 **KA, B** (10.4%) NU | a variety of conflation (4.4%) | four other variants **Φ**⁷² (1%) (OC is in small print.) [Is the Alexandrian variant not inferior?]

ⁿ αὐτοῦς **f**⁵⁵ (67.6%) RP, HF, OC, TR, CP | ὑμας **NB(C)** (29.8%) (the AV's TR) NU | ἡμας A (1%) | --- (1.4%) | --- **Φ**⁷² is wild (Virtually all versions in English read 'you', but in the context 'them' makes good sense. Jude is assuring his readers that it is worth the effort to snatch people from the very jaws of hell (v. 23), because God is able to secure them (one's natural tendency would be to doubt that). In commenting the parable of the lost sheep, the Lord Jesus affirmed that "there will be more joy in heaven over one sinner who repents than over ninety-nine just persons who need no repentance." It seems that God gets special pleasure out of cheating the Lake. If ὑμας were original, who would change it to αὐτοῦς?)

^o ἀπταιστούς *rell* | 1 καὶ ἀσπιλους C (11.4%) | --- **Φ**⁷² is wild

^p σοφῷ **f**⁵⁵ (92%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **Φ**⁷² **KA, B, C** (8%) NU [Is the Alexandrian variant not inferior?]

^q θεῷ *rell* | --- (5.6%) CP

^r ἡμῶν **f**⁵⁵ (78.4%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 δια ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου 1 (**Φ**⁷²) **KA^v, B, C** (21.6%) NU

^s καὶ **f**⁵⁵ **Φ**⁷² (88%) RP, HF, OC, TR, CP | --- **KA, B, C** (12%) NU

^t ἐξουσία **f**⁵⁵ (78.8%) RP, HF, OC, TR, CP | 1 προ παντος του αιωνος **KA, B, C** (13%) NU | 1 προ παντος αιωνος (8%) | --- **Φ**⁷² [Is not the Alexandrian gloss obviously infelicitous?]

^u καὶ *rell* | --- (12.1%)

^v The citation of **f**⁵⁵ for 2 & 3 John and Jude is based on forty-six MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 444, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1248, 1249, 1503, 1548, 1628, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 141, 204, 386, 824, 928, 1072, 1075, 1100, 1637, 1855, 1864, 2221, 2554 and 2723 are very pure representatives of **f**⁵⁵ in these three books, with not a single variant, and so for the exemplars of fourteen others. For all those MSS to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

For Jude I used Tommy Wasserman's complete collation of over 500 MSS (*The Epistle of Jude: Its Text and Transmission*, Almqvist & Wiksell International, 2006), so I imagine the percentages given are very close to the true picture. For 2&3 John I used *ECM*, extrapolating from a comparison with *TuT*, which presumably allows a reasonably close approximation. So I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of **f**⁵⁵, that represents around 17% of the total of extant MSS for these books. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ

Introduction

1 Ἡ Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ— ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. Καὶ ἐσήμανεν, ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, **2** ὃς ἐμαρτύρησεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ—ὅσα^w εἶδεν, καὶ ἅτινά εἰσιν καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.^x **3** Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας, καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα· ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

4 Ἰωάννης, ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ^y ὧν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ Πνευμάτων ἃ ἐστίν^z ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, **5** καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ μάρτυς ὁ πιστός, ὁ πρωτότοκος ἐκ^a τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλείων τῆς γῆς.

Τῷ ἀγαπήσαντι^b ἡμᾶς καὶ λούσαντι^c ἡμᾶς ἀπὸ^d τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ— **6** καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν,^e ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ—αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

7 Ἴδού, ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμός, καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν. Καὶ κόψονται ἐπ’ αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Naί, ἀμήν.

8 «Ἐγὼ εἰμι τὸ Ἄλφα^f καὶ τὸ Ὠ,^g» λέγει Κύριος ὁ Θεός,^h «Ὁ ὧν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ Παντοκράτωρ.»

^w ὅσα *rell* | 1 τε **M**^{epi} TR

^x εἶδεν καὶ ἀτινα εἰσιν καὶ α (ατινα **M**^{d,e}, —α **M**^f) χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα (—μ. τ. **M**^{epi}) **f**³⁵ **M**^{a1/2,d,e,g} CP | 1 **M**^{a,b,c1/2,f,h,i} **KA,C,RP,HF,OC,NU,TR** (The long form has attestation from all three main lines of transmission—**f**³⁵ is solid, as are **d-e** and **g**; **h** goes with the bulk of the third line for the short form. εἶδεν would be ‘He saw’, referring to Christ—compare 22:20—He is the one passing on the ‘revelation’; the whole book is what **Jesus Christ** is testifying, as an eye witness; I assume that early copyists missed the point, applying εἶδεν to John, but then they couldn’t make sense of the full text and so proceeded to omit the awkward parts.) [Since modern critics often reason like early copyists, I suspect that this variant at the outset of the book pre-disposed them against **f**³⁵ (= **M**^o/**K**^o).]

^y ἀπο **f**³⁵ **M**^{d,c1/2,g,hpt} **ϕ**¹⁸ **KA,C,CP,NU** | 1 θεου **M**^{a,b,c1/2,fpt,hpt,i} **RP,HF,OC** | 1 του **M**^{fp1} TR (OC is in small print.) (I would say that θεου was added to help the reader make the correct association; see the next note.)

^z α ἐστίν **f**³⁵ **M**^{d1/2,c,g,hpt,ipt} CP,TR | 1 **M**^{a,b,f,hpt,ipt} **ϕ**¹⁸ **C,RP,HF,OC,NU** | τῶν **M**^d **KA** (Render ‘the seven-fold Spirit that is’; ἀπο ο ὧν ... καὶ ἀπο τῶν ἑπτα ... καὶ ἀπο ἰησοῦ ... presumably refers to the Trinity, so ‘the seven-fold Spirit’ refers to the Holy Spirit—if the Godhead can be three in one, why may not the Holy Spirit be seven in one? The grammatical anomaly of a plural subject with a singular verb may have given rise to the other variants.)

^a ἐκ **f**³⁵ **M**^{d1/2,c} CP,TR | --- **M**^{a,b,d,e1/2,f,g,h,i} **ϕ**¹⁸ **KA,C,RP,HF,OC,NU** (The figure of death as a huge womb was too strong; by omitting the preposition the interpretation becomes ambiguous; ‘firstborn’ can receive the derived meaning of ‘boss’, or whatever. However, the point is precisely that Jesus Christ was the first one to be ‘born’ from that particular ‘womb’—but only the first!)

^b τῷ ἀγαπήσαντι **f**³⁵ **M**^{d,c} CP,TR | 1 ἀγαπῶντι **M**^{a,f,gpt(pt),h,ipt(pt)} **ϕ**¹⁸ (**KA,C,RP,HF,OC,NU** | ος ἀγαπήσεν **M**^b λουσάντι **f**³⁵ **M**^{a,d1/2,ept,f,g,hpt,ipt} CP,RP,HF,OC,TR | λουσάντι **M**^{d,ept,g1/2,hpt,ipt} **ϕ**¹⁸ **KA,C,NU** | ελουσεν **M**^b

^d ἀπο **f**³⁵ **M**^{a,b,c1/2,f,g,i} CP,RP,HF,OC,TR | εκ **M**^{d,c,h} **ϕ**¹⁸ **KA,C,NU**

^e βασιλείαν **f**³⁵ **M**^{a,b,c1/2,f,g,h,i} **ϕ**¹⁸ **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU** | βασιλείς καὶ **M**^{a1/2,d,c} TR

^f ἀλφα **f**³⁵ **M**^{a,b,d1/2,c1/2,f,h1/2,i} **KA,C,CP,RP,HF,NU** | Α **M**^{d1/2,c1/2,g1/2,h} OC,TR

^g Ω **f**³⁵ **M**^{a,f,g,h,ipt} A,C,CP,RP,HF,OC,NU | 1 αρχη καὶ τέλος **M**^{b,c,i1/2} **KA,TR** | 1 η αρχη καὶ το τέλος **M**^d

^h κυριος ο θεος *rell* | ~ 21 TR

John is commissioned

9 Ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ ἄδελφός ὑμῶν καὶ κοινωνός¹ ἐν τῇ θλίψει καὶ^k βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,¹ ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμω διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ^m τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ.ⁿ 10 Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ καὶ ἤκουσα φωνὴν ὀπίσω μου, μεγάλην^o ὡς σάλπιγγος, 11 λεγούσης,^p «Ὁ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον καὶ πέμψον ταῖς ἐπτὰ^q ἐκκλησίαις·^r εἰς Ἐφεσον καὶ εἰς Σμύρναν καὶ εἰς Πέργαμον καὶ εἰς Θυάτειρα^s καὶ εἰς Σάρδεις καὶ εἰς Φιλαδέλφειαν^t καὶ εἰς Λαοδικεῖαν.» 12 Καὶ ἐκεῖ^u ἐπέστρεψα βλέπειν τὴν φωνὴν ἧτις ἐλάλει^v μετ' ἐμοῦ. Καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἐπτὰ λυχνίας χρυσᾶς, 13 καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐπτὰ^w λυχνιῶν ὅμοιον υἱῷ^x ἀνθρώπου, ἐνδεδυμένον ποδήρη καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μαζοῖς^y ζώνην χρυσοῦν.^z 14 Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ τρίχες, λευκαὶ ὡσεὶ^a ἔριον, λευκὸν ὡς χιών· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρός· 15 καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίῳ πεπυρωμένοι.^b καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν· 16 καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ^c ἀστέρας ἐπτὰ, καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομφαία δίστομος ὀξεῖα ἐκπορευομένη· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ὁ^d ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.

17 Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν ἔπεσα^e πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρός. Καὶ ἐπέθηκεν^f τὴν δεξιάν αὐτοῦ χειρᾶ^g ἐπ' ἐμὲ λέγων.^h «Μὴ φοβοῦ. Ἐγὼ εἰμι ὁ Πρῶτος καὶ ὁ Ἐσχάτος, 18 καὶ ὁ ζῶν—καὶ ἐγενόμην νεκρός, καὶ ἰδοῦ, ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν·ⁱ καὶ ἔχω τὰς κλεῖς^j τοῦ Θανάτου καὶ τοῦ Ἅδου.^k 19 Γράψον οὖν^l ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσιν, καὶ ἃ

ⁱ ο *rell* | 1 και TR

^j κοινωνος **F**³⁵ **M**^{a,f,g,h,i/4} CP,RP,HF | συγκοινωνος **M**^{a/g,b,d,e,h,i/4} A(8C)OC,NU,TR

^k και **F**³⁵ **M**^{a,b,d,f,h,i} 8A,C,CP,RP,HF,OC,NU | 1 εν τη **M**^{c,g,i/3} TR | 1 εν **M**^{h/5}

^l εν χριστω ιησου **F**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h,i/4} CP,RP,HF | ~ 132 OC | 12 A | ~ 3 χριστου **M**^{d,e,h/4} TR | 13 **M**^{hpt} 8C,NU

^m δια **F**³⁵ **M**^{a,e,fpt,g,h/4} 8,CP,RP,HF,OC,TR | --- **M**^{b,d,fpt,h} A,C,NU

ⁿ χριστου **F**³⁵ **M**^{a,b,dpt,e/g,f,g,i} CP,RP,HF,OC,TR | --- **M**^{dpt,e/g,h} 8A,C,NU

^o φωνην οπισω μου μεγαλην **F**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h,i/4} CP,RP,HF,OC | ~ 2314 **M**^{d,e,h} 8C,NU,TR | ~ 1423 (A)[7 other mss]

^p λεγουσης **F**³⁵ **M**^{a,b,d,e/g,f,h,i} 8A,C,CP,RP,HF,OC,NU | 1 εγω το Α και το Ω ο πρωτος και ο εσχατος και **M**^{c,(g)} TR

^q επτα *rell* | --- TR

^r εκκλησιαις *rell* | 1 ταις εν ασια TR

^s εις θυατειρα *rell* | 1 θυαττηρα [16 assorted mss] | 1 θυατειραν **M**^{b/3,hpt} | 1 θυατριαν A,C | εν θυατειροις **M**^{hpt}

^t φιλαδεφειαν **F**³⁵ **M**^{a/g,b,dpt,ept,f,gpt,h/3/5} CP,RP,HF,OC,NU,TR | φιλαδεφειαν **M**^{a/g,dpt,ept,gpt,h/3/4} 8A,C

^u εκει **F**³⁵ **M**^{a,f,g,h/4} CP,RP,HF,OC | --- **M**^{b,d,e,h} 8A,C,NU,TR (It was at that point that he turned.) (OC is in small print.)

^v ελαλει *rell* | ελαλησεν **M**^{c/g,h/5} TR | λαλει A | ελαλη [13 assorted mss]

^w επτα **F**³⁵ **M**^{a,b,e/4,f,g,hpt,i} 8,CP,RP,HF,OC,TR | --- **M**^{d,e,hpt} A,C,NU

^x υιω **F**³⁵ **M**^{apt,d,e,h/pt} A,C,CP,RP,OC,TR | υιον **M**^{apt,b,f,g,ipt} 8,HF,NU

^y μαζοις **F**³⁵ **M**^d A,C,CP [**M**^{hpt} in comm] | μαστοις **M**^{a,b,e,f,h,i} C,RP,HF,OC,NU,TR | μασθοις **M**^{d/3/5,e/4,g} 8 (It is possible that μαστοις was more commonly used of males, and μαστοις of females; since the figure was clothed, the nipples would not be visible, so the point is presumably to give the position of the belt—across the middle of the chest [see 15:6].)

^z χρυσην *rell* | χρυσαν 8A,C,NU | three other spellings [6 mss]

^a ωσει **F**³⁵ **M**^{d,e/3/5,hpt,ipt} C,CP,TR | ως **M**^{apt,f,g,hpt,ipt} 8A,RP,OC,NU | και ως **M**^{apt,b} HF (Since ως occurs twice immediately following, and twice more in the next verse, there may have been an assimilating influence.)

^b πεπυρωμενοι *rell* | πεπυρωμενης A,C,NU | πεπυρωμενω 8[+12 assorted mss] | six further spellings [11 mss]

^c χειρι αυτου **F**³⁵ **M**^{b,d,e/3/5,f,hpt,i/4} 8A,C,CP,OC,NU | ~ 21 **M**^{a,g,h/4} RP,HF,TR | 2 **M**^{e/3/5,h/3}

^d ο *rell* | --- **M**^{a/g,d/4,e/3/5,g/4,h/3}

^e επεσα **F**³⁵ **M**^{a/g,b,e/3/5,g,hpt,ipt} 8A,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | επεσον **M**^{a/g,d,e/3/5,f,hpt,ipt}

^f επεθηκεν **F**³⁵ **M**^{d,e,h/4} 8,CP,TR | εθηκεν **M**^{a,b,f,g,h,i} A,C,RP,HF,OC,NU

^g χειρα **F**³⁵ **M**^{d,e} CP,OC,TR | --- **M**^{a,b,f,g,h,i} 8A,C,RP,HF,NU (OC is in small print.)

^h λεγων *rell* | 1 μοι **M**^{c/5} TR

ⁱ αμην **F**³⁵ **M**^{a,b,d,e/3/5,f,g,hpt,i} CP,RP,HF,TR | --- **M**^{c/5,hpt} 8A,C,OC,NU

^j κλεις **F**³⁵ **M**^{a/g,b,d,e,g,h/3/5} (A,C),RP,OC,NU,TR | κλειδας **M**^{a,c/5,f,h/3/5} 8,CP,HF

^k θανατου και του αδου **F**³⁵ **M**^{a,b,d/3/5,ept,f,g,h,i} 8A,C,CP,RP(HF)OC,NU | ~ 4231 **M**^{d/3/5,ept,h/4} TR

^l ουν *rell* | --- **M**^{c/5} TR

μέλλει γενέσθαι^m μετὰ ταῦτα. **20** Τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ ἀστέρων ὧνⁿ εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἑπτὰ λυχνίας τὰς χρυσαῖς· οἱ ἑπτὰ ἀστέρες ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσιν, καὶ αἱ ἑπτὰ λυχνίαι^o ἃς εἶδες ἑπτὰ^p ἐκκλησίαι εἰσίν.

The seven letters

To *Ephesus*

2 1 »Τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ^q ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσαῶν· **2** Ὅϊδα τὰ ἔργα σου, καὶ τὸν κόπον,^r καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ ὅτι οὐ δύνη βαστάσαι κακοὺς. Καὶ ἐπείρασας^s τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους εἶναι^t καὶ οὐκ εἰσίν, καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδεῖς· **3** καὶ ἐβάστασας καὶ ὑπομονὴν ἔχεις^u διὰ^v τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἔκοπιάσας.^w

4 » Ἀλλὰ^x ἔχω κατὰ σοῦ ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆκας.^y **5** Μνημόνευε οὖν πόθεν ἐκπέπτωκας^z καὶ μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποιήσον· εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι ταχὺ^a καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς—ἐὰν μὴ μετανοήσης. **6** Ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν, ἃ κἀγὼ μισῶ.[»]

7 » Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. Τῷ νικῶντι δώσω^b φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὃ ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ Παραδείσου^c τοῦ Θεοῦ μου.^d

To *Smyrna*

8 » Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίας^e γράψον· Τάδε λέγει ὁ Πρῶτος καὶ ὁ Ἑσχατος, ὃς^f ἐγένετο νεκρὸς καὶ ἔζησεν· **9** Ὅϊδά σου τὰ ἔργα καὶ^g τὴν θλιῖν καὶ τὴν πτωχείαν (ἀλλὰ πλούσιος^h εἶ), καὶ τὴν βλασφημίανⁱ τῶν λεγόντων Ἰουδαίους εἶναι ἑαυτοὺς καὶ οὐκ εἰσίν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ Σατανᾶ. **10** Μηδὲν φοβοῦ ἃ μέλλεις πάσχειν.^j

^m γενεσθαι f³⁵ M^{d,ept,ft,ipt} ϙ^{98v} NC,CP,NU | γινεσθαι M^{a,b,ept,ft,gt,ht,pt} RP,HF,OC,TR | γινεσθαι A

ⁿ ὧν f³⁵ M^{a,b,d,f,g,h,i,j} CP,RP,HF,OC,TR | οὐς M^{d,i,c,h,z} NA,C,NU

^o αἱ ἑπτὰ λυχνίαι f³⁵ M^{d,e,z,(y),hpt} (N)CP,TR | ~ 1312 M^{a,f,g,hpt,i} A(C)RP,HF,OC,NU

^p ας εἶδες ἑπτὰ f³⁵ M^{a,y,d,c} CP,TR | 3 M^{a,f,g,h,i} NA,C,RP,HF,OC,NU | αἱ 3 M^{b,h,i}

^q ἐν ἐφεσῳ *rell* | ἐφεσηνις TR | ἐφεσιων M^{e,z} | ~ ἐκκλησιας 2 CP

^r κοπον f³⁵ M^{d,e,i} A,C,CP,NU | 1 σου M^{a,b,c,f,g,h,i} N,RP,HF,OC,TR

^s ἐπειρασας *rell* | ἐπειρασω TR

^t λεγοντας εαντους αποστολους ειναι *rell* | 123 NA,C[+10 assorted mss]NU | ~ φασκοντας 43 TR

^u ἐβαστασας καὶ ὑπομονην εχεις f³⁵ M^{d,ept(p)g,hpt} CP,TR | ~ 3421 M^{a,b,f,hpt,i} [N]A,C,RP,HF,OC,NU

^v δια *rell* | καὶ 1 TR

^w καὶ οὐκ εκοπιασας f³⁵ M^{a,b,d,ept,f,gpt,hpt,i} N,CP,RP,HF | 1 οὐ κεκοπιακες (A)C,NU | 1 οὐ κεκοπιακας OC | 1 κεκοπιακας

M^{ept,e,y} | κεκοπιακας 1 οὐ κεκημακας M^{hpt} TR

^x ἀλλα f³⁵ M^{a,b,f,g,i,h,j} N,CP,RP,HF,OC,NU | ἀλλ M^{b,y,d,c,g,h,z,i} A,C,TR

^y ἀφηκας *rell* | ἀφηκες NC,NU

^z ἐκπεπτωκας f³⁵ M^{d,e,g,h,i} CP,TR | πεπτωκας M^{a,b,f,h,z,i} (N)A,C,RP,HF,OC,NU (They had not taken a sudden fall, they had drifted from their moorings, a process so gradual that it may go unnoticed for some time.) [It can happen to us too.]

^a ταχυ *rell* | --- NA,C[+6 mss]NU | ταχει TR

^b δωσω f³⁵ M^{e,y} N,CP | 1 αὐτῷ M^{a,b,d,c,f,g,h,i} A,C,RP,HF,OC,NU,TR (The pronoun is redundant.)

^c μεσω του παραδεισου f³⁵ M^{a,y,b,d,c,h,i} CP,TR | τῷ παραδεισω M^{a,f,g} (NA,C)RP,HF,OC,NU

^d μου f³⁵ M^{a,b,f,g,h,i} CP,RP,HF,OC | --- M^{d,e,i} NA,C,NU,TR

^e ἐν σμυρνῃ ἐκκλησιας *rell* | 1 σμυρνης 3 A | 1 σμυρνην 3 N^v | σμυρναων 3 M^{d,z} | ~ 3 σμυρναων TR

^f ος f³⁵ M^{a,b,d,c,e,f,g,h,i} NA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | --- M^{a,f,g,h,i}

^g τα εργα καὶ *rell* | --- A,C,NU

^h ἀλλα πλουσιος *rell* | ~ 2 δε TR

ⁱ βλασφημιαν f³⁵ M^{d,e,g} CP,TR | 1 ἐκ M^{a,b,f,h,i} A,C,RP,HF,OC,NU | 1 τῇ ἐκ N

^j πασχειν f³⁵ M^{b,d,e,g,hpt} NA,C,CP,NU,TR | παθειν M^{a,f,hpt,i} RP,HF,OC

Ἴδου δὴ,^k μέλλει βαλεῖν^l ὁ διάβολος ἐξ ὑμῶν^m εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῆτε, καὶ ἔξετε θλίψιν ἡμερῶνⁿ δέκα. Γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.»

11 »Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. Ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῆ ἕκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου.

To Pergamos

12 »Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγάμῳ ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν ῥομφαίαν τὴν δίστομον τὴν ὀξεῖαν· 13 «Οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ ὁ ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ. Καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου καὶ οὐκ ἠρνήσω τὴν πίστιν μου^p ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς^q Ἄντιπας ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός,^r ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν, ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ.^s

14 » Ἄλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν Βαλαάμ, ὃς ἐδίδαξεν^u τὸν Βαλακ^v βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ,^w φαγεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι. 15 Οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν τῶν^x Νικολαϊτῶν ὁμοίως.^y 16 Μετανόησον·^z εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι ταχὺ καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ στόματός μου.»

17 »Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα^a τοῦ κεκρυμμένου. Καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν^b εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.

To Thyatira

18 »Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις^c ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρός, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάμφ· 19 «Οἶδά σου τὰ ἔργα—καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν διακονίαν^d—καὶ τὴν ὑπομονήν σου· καὶ τὰ ἔργα σου^e τὰ ἔσχατα πλείονα τῶν πρώτων.

^k δη f³⁵ M^{a,e,l,i,z} CP,RP,HF,OC | --- M^{b,d,e,g,h,i,j} NA,C,NU,TR

^l βαλεῖν f³⁵ M^{a,z} CP,RP,HF,OC,TR | βαλλεῖν M^{a,b,c} A(C)NU | βαλλεῖν βαλεῖν κ

^m ὁ διάβολος ἐξ ὑμῶν *rell* | ~ 3412 M^{epi} κ,TR

ⁿ ἡμερῶν f³⁵ M^{b,d,e,g,hpt} NA,C,CP,RP,NU,TR | ἡμερας M^{a,f,hpt,i} HF,OC

^o τα εργα σου και *rell* | ~ 3124 [12 assorted mss] | --- M^{hpt} NA,C,NU

^p μου f³⁵ M^{a,b,d,e,f,g,hpt,i} κ,CP,RP,HF | 1 και M^{hpt} A,C,OC,NU,TR (OC is in small print.)

^q εν αις f³⁵ M^{b,d,e,g,h,i,j} CP,RP,TR | 1 ταις κ | 2 M^{a,f,h,i,j} HF,OC | --- M^{h,i} A,C,NU

^r πιστος *rell* | 1 μου A,C[+5 mss]NU | 1 οτι πας μαρτυς 1 M^e

^s ὁ σατανας κατοικει *rell* | ~ 312 TR

^t αλλ f³⁵ M^{a,b,d,e,g,h,i,j} NA,C,CP,RP,NU,TR | αλλα M^{a,e,j} HF,OC

^u εδιδασκεν f³⁵ M^{a,b,e,l,i} CP,RP,HF,OC | εδιδασκεν M^{d,e,h} NA,C,NU,TR

^v τον βαλακ f³⁵ M^{a,b,d,e,l,i} CP,RP,HF,OC | τω 2 A(C),NU | εν τω 2 M^{epi} TR | εν τω βαλααμ 12 M^e | --- κ [βαλαακ M^{a,g} CP,RP,HF,OC]

^w ισραηλ f³⁵ NA,C,CP,NU,TR | 1 και M^{a,b,f,g,hpt,i} RP,HF,OC | 1 του M^{a,g}

^x των f³⁵ M^{a,b,d,e,g,h,i,j} κ,CP,RP,OC[NU]TR | --- M^{a,b,f,i,j} A,C,HF

^y ομοιως *rell* | ο μισω TR | ην μισω M^e | 1 ο μισω M^e | 1 ην μισω M^e | --- [4 mss]

^z μετανοησον f³⁵ M^{d,e,g,hpt} κ,CP,TR | 1 ουν M^{a,b,e,j} A,C,RP,HF,OC,NU

^a φαγειν απο του μαννα f³⁵ M^{a,j} CP,TR | ~ 341 M^b | 34 M^{a,f,h,i,j} A,C,HF,OC,NU | 1 εκ 34 κ [+10 assorted mss] | 134 [4 mss] RP

^b οιδεν *rell* | εγνω TR | ειδεν [12 assorted mss]

^c θυατειροις *rell* | θυατειρη M^{a,i} | θυατηροις M^{a,b} | θυατιροις A,C | θυατηρη M^e

^d την αγαπην και την πιστιν και την διακονιαν *rell* | 1235678 C[+4 mss] | ~ 18342675 M^e | ~ 12348675 TR | 12345 κ[+4 mss]

^e σου *rell* | 1 και TR

20 » Ἄλλ' ἔχω κατὰ σου^g ὅτι ἀφείξῃ^h τὴν γυναῖκά σουⁱ Ἰεζάβελ,^j ἣ λέγει^k ἑαυτὴν προφῆτιν καὶ διδάσκει καὶ πλανᾷ τοὺς^l ἐμοὺς δούλους πορνεῦσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυτα.^m 21 Καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετανοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαιⁿ ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς.^o 22 Ἰδοὺ,^p βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην, καὶ τοὺς μοιχεύοντας μετ' αὐτῆς εἰς θλίψιν μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς.^q 23 Καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ· καὶ γινώσκονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρευνῶν^r νεφροὺς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν.

24 » Ὑμῖν δὲ λέγω, τοῖς^s λοιποῖς τοῖς ἐν Θυατείροις—ὅσοι οὐκ ἔχουσιν τὴν διδαχὴν ταύτην,^t οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βαθέα^u τοῦ Σατανᾶ, ὡς λέγουσιν—οὐ βαλῶ^v ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος· 25 πλὴν ὁ ἔχετε κρατήσατε ἄχρις^w οὗ ἂν ἦξω.^x 26 Καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν· 27 καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· ὡς τὰ σκευὴ τὰ κεραμικὰ^y συντριβήσεται^z— 28 ὡς κἀγὼ εἴληφα παρὰ τοῦ Πατρός μου. Καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα τὸν πρωῒνόν.[»]

29 » Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

To Sardis

3 1 » Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ ἑπτὰ^a πνεύματα τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας· Ὅϊδά σου τὰ ἔργα, ὅτι^b ὄνομα ἔχεις ὅτι^c ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ. 2 Γίνου γρηγορῶν, καὶ στήρισον^d τὰ λοιπὰ ἃ ἐμελλες ἀποβαλεῖν,^e

^f ἀλλ' ^f35 M^{d,e,f,g,h,i}pt NC,CP,RP,TR | ἀλλὰ M^{a,b,h,i}pt A,HF,OC,NU

^g σου ^f35 M^{a,b,e,z},f,g,h,i A,C,CP,RP,HF,NU | 1 πολὺ M^e½ N | 1 πολλὰ M^d | 1 ολιγα OC,TR

^h ὅτι ἀφείξῃ *rell* | 1 ἀφίξῃ M^{bpt,h,i} | 1 εἰς TR | 1 ἀφίξῃς M^e½ | --- M^e½

ⁱ σου ^f35 M^{a,b,d,e,y},f,h,i,z CP,RP,HF,OC | 1 τὴν A | --- M^{e,g,h,i}½ NC,NU,TR (“your wife” is presumably the original; which means that the ‘messengers’ are men, not angels.)

^j Ἰεζάβελ *rell* | Ἰεζαβηλ TR | Ἰαζαβελ N

^k ἣ λέγει ^f35 M^{a,b,d,f,g,h,i} CP,RP,HF,OC | τὴν λεγουσαν M^{e,h}½ TR | 1 λεγουσα KA,C,NU

^l καὶ διδάσκει καὶ πλανᾷ τοὺς *rell* | διδάσκειν 3 πλανασθαί TR

^m φαγεῖν εἰδωλόθυτα *rell* | ~ 21 M^e½ TR

ⁿ καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι *rell* | 1 οὐκ ἠθέλησεν 4 A | --- M^{e,h}½ N,TR

^o αὐτῆς *rell* | 1 καὶ οὐ μετενοήσεν M^{epi} TR | ταυτῆς N

^p Ἰδοὺ *rell* | 1 ἐγὼ TR

^q αὐτῆς ^f35 M^{a,b,c,y},f,g,h,i NC,CP,RP,HF,OC,NU | αὐτὸν M^{1/2},d,e,z,h,i,¼ A,TR (“he” works—what is involved here is spiritual adultery.)

^r ἐρευνῶν *rell* | ἐραυνων A,C,NU

^s τοῖς *rell* | 1 ἐν N | καὶ TR

^t ταύτην *rell* | 1 καὶ TR

^u βαθέα ^f35 M^{a,b,d}¼,f,g,h,z,i A,C,CP,RP,HF,OC,NU | βαθη M^{d,c,h}½ N,TR

^v βάλλω ^f35 N,TR | βάλλω M^{a,b,d,e,f,g,h,i} A,C,CP,RP,HF,OC,NU (Representatives of M^{a,d,e,h,i} also have the future.)

^w ἄχρις [NU] *rell* | ἄχρι NC,RP | εως A

^x ἀν ἦξω ^f35 M^{a,y},b,d,c,f,g,h,i KA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | ἀνοιξῶ M^{a,f,z},g¼,h¼,i¼

^y κεραμικὰ *rell* | κεραμικὰ M^{1/2},c,y,d,y,c,y,f,z,h,y,i¼

^z συντριβήσεται ^f35 M^{a,b,d},cpt,f,g,z,hpt,i CP,RP,HF,OC | συντριβεται M^{d,y},cpt,g,y,hpt KA,C,NU,TR

^a ἑπτὰ *rell* | --- TR

^b ὅτι *rell* | 1 τὸ TR

^c ὅτι ^f35 M^{b,d,e,g,h}½ KA,C,CP,RP,OC,NU,TR | καὶ M^{a,f,h}½,i HF

^d στηρισον ^f35 M^{pt,f,hpt,i} A,C,RP,OC,NU | στηριξον M^{a,y},b,d,y,c N,CP,TR | στηριζων M^g | τηρησον M^{1/2},d,y½ HF (The evidence for στηριξον is overwhelming against τηρεω; the aorist is stronger than the future.)

^e ἐμελλες ἀποβαλεῖν ^f35 (CP) | 1 ἀποβαλλεῖν M^{pt,f,i} RP,HF | ἠμελλες ἀποβαλλεῖν M^{pt,c,y} | ἐμελλον ἀποθανεῖν M^{b,cpt,hpt} (N)A,C,NU | ἠμελλεν ἀποθανεῖν M^g | ἐμελλον ἀποθνησκειν M^d OC | μελλεῖ ἀποθανεῖν TR (‘throw’ is supported by ^f35 M^{a,c,y},f,i [66%]; ‘die’ is supported by M^{b,d,cpt,g,hpt} KA,C [33%]; ‘throw away’ was possibly thought to be too harsh, but is presumably correct [the verb controls the person: “they die”; “you throw”]. The atticized form of the imperfect, ἠ- [27%], loses to ε- [72%]. The aorist is supported by ^f35 M^{b,cpt,g,hpt} KA,C; the present is supported by M^{a,d,cpt,f,i}. Putting it all together, ^f35 preserves the correct reading.)

οὐ γὰρ εὗρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μου.^f 3 Μνημόνευε οὖν πῶς εἴληφας καὶ ἤκουσας, καὶ τήρει^g καὶ μετανόησον· ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσης ἤξω ἐπὶ σε^h ὡς κλέπτῃς, καὶ οὐ μὴ γνῶςⁱ ποίαν ὥραν ἤξω ἐπὶ σε.

4 » Ἄλλ^j ὀλίγα ἔχεις ὀνόματα^k ἐν Σάρδεσιν ἃ^l οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν· καὶ περιπατήσουσιν μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν. 5 Ὁ νικῶν οὕτως^m περιβαλεῖταιⁿ ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς Βίβλου τῆς Ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω^o τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. »

6 » Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

To *Philadelphia*

7 » Καὶ τῶ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ^p ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Ἅγιος, ὁ Ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν^q τοῦ^r Δαυὶδ, ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεις κλείσει^s αὐτήν, εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων,^t καὶ οὐδεις ἀνοίξει^u. 8 Ὁ ἰδὼ σου τὰ ἔργα. Ἴδού, δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεφωγμένην,^v ἣν^w οὐδεις δύναται κλείσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου. 9 Ἴδού, δίδωμι^x ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ, τῶν λεγόντων ἑαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι καὶ οὐκ εἰσίν, ἀλλὰ ψεύδονται—ιδού, ποιήσω αὐτοὺς ἵνα ἤξουσιν^y καὶ προσκυνήσωσιν^z ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου καὶ γνῶσιν ὅτι^a ἠγάπησά σε. 10 Ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου, κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἔρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

^f μου *rell* | --- M^c TR

^g καὶ ἤκουσας καὶ τηρεῖ **F**³⁵ M^{a1/6,b,d1/6,c,g,h,ipt} $\aleph$ A,C,CP,RP,HF,NU,TR | 124 M^{d2/6} | --- M^{a,f,h1/4,ipt} | 123 τηρεν OC (OC is in small print.)

^h ἐπὶ σε **F**³⁵ M^{a,b,ept,f,g,h,pt,i} $\aleph$,CP,RP,HF,OC,TR | --- M^{d,ept,hpt} A,C,NU (OC is in small print.)

ⁱ γνῶς **F**³⁵ M^{d,c,f,gpt,h1/6,ipt} A,C,CP,RP,NU,TR | γνῶση M^{a,b,gpt,h2/6,ipt} $\aleph$,HF,OC

^j ἀλλ **F**³⁵ M^{a,b,d,ept,f,g,h,pt,i} CP,RP,HF | ἀλλὰ M^{hpt} $\aleph$ A,C,OC,NU | --- M^{ept} TR

^k ὀλίγα ἔχεις ὀνόματα **F**³⁵ M^{a,b,ept,ipt,g,h1/6,ipt} CP,RP,HF | ~ 213 M^{d,ept,h2/6} ($\aleph$)A,C,OC,NU | ~ 132 M^{ipt,1/4} | ~ 213 καὶ TR

^l α *rell* | οὐ M^{d,c,h1/6}

^m οὕτως **F**³⁵ M^{a1/6,hpt,i1/4} $\aleph$ (A)C,OC,NU | οὕτως M^{a2/6,b,c1/6,d,e,f,g,h,pt,i} CP,RP,HF,TR (οὕτως links 'white' in verse 5 to 'white' in verse 4—the three ancient versions got it right.)

ⁿ περιβαλεῖται *rell* | περιβαλλεται CP | περιβαλλεται C | περιβαλετε A

^o ὁμολογήσω *rell* | ἐξομολογήσομαι TR [Compare Matthew 10:32.]

^p φιλαδελφεία **F**³⁵ M^{apt,b2/6,d,c2/6,f2/6,g1/4,hpt,i1/6} CP,RP,HF,OC,NU,TR | φιλαδελφεία M^{apt,b1/6,d1/4,c2/6,f1/6,gpt,hpt,i2/6} $\aleph$ C | φιλαδελφείας M^{g1/4} A

^q κλειν **F**³⁵ M^{a,b,f,h2/6,i2/6} CP,RP,HF,OC,NU | κλιν $\aleph$ A,C | κλειδα M^{d,c,g,h2/6,i1/6} TR

^r του *rell* | --- A,C [+7 mss] NU

^s κλείσει **F**³⁵ M^{a,b,f,g,h,i} CP,RP,HF,OC,NU | κλίσει $\aleph$ A,C | κλείει M^c TR | κλειων M^d

^t αὐτην εἰ μὴ ο ἀνοίγων (+καὶ κλειων M^e) **F**³⁵ M^{a,apt,g,h1/4,ipt} CP,RP,HF | καὶ κλειων M^{b,d,pt,(pt),e,f1/4,hpt} $\aleph$,OC,NU | κλειων A | καὶ κλείει M^{f1/4} C,TR (We are accustomed to the more balanced form, but the basic point remains the same.)

^u ἀνοίξει **F**³⁵ M^{a,b,f,g,h,i} $\aleph$,CP,RP,HF,OC | ἀνοίγει M^c A,C,NU,TR | ἀνοίγων M^d

^v ἀνεφωγμένην *rell* | ἠνεωγμένην M^{b,c1/6} $\aleph$,NU

^w ἦν *rell* | καὶ M^{ept} TR

^x δίδωμι *rell* | διδω A,C,NU | δεδωκα $\aleph$

^y ἤξουσιν **F**³⁵ M^{a1/6,d2/6,c1/6,f2/6,h1/6} $\aleph$ A,C,CP,OC,NU | ἤξουσιν M^{a,b,c2/6,d1/6,c1/6,f2/6,g,h2/6,i} RP,HF,TR (One's first impression is that the three verbs controlled by *iva* are parallel and should be in the same mode, namely subjunctive—γνῶσιν is home free, προσκυνήσωσιν has a heavy majority [including **F**³⁵] but with some dissent; with ἤξουσιν the dissent becomes stronger, including 3/5 of Family 35 [a preponderance of the better representatives read the indicative]. The generalized splitting suggests that the 'norm' of subjunctive with *iva* was at work in the minds of the copyists, the more so since the other two verbs are in that mode; but the indicative isn't all that infrequent, and in this case presumably emphasizes certainty—they will come.)

^z προσκυνήσωσιν **F**³⁵ M^{a,b,d2/6,c,f,g,h,i2/6} CP,RP,HF,TR | προσκυνήσουσιν M^{b1/6,d1/6,c1/6,g,h1/4,i2/6} $\aleph$ A,C,OC,NU

^a ὅτι **F**³⁵ M^{a,b,f,h1/4,i} CP,RP,HF | 1 εγω M^{d,c,g,h} $\aleph$ A,C,OC,NU,TR

11 » Ἐρχομαι^b ταχύ. Κράτει ὁ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου. 12 Ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στῦλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι. Καὶ γράψω ἐπ’ αὐτὸν^c τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ μου—τῆς καινῆς Ἱερουσαλήμ, ἣ καταβαίνει^d ἐκ^e τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου—καὶ τὸ ὄνομά μου^f τὸ καινόν.»

13 » Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

To Laodicea

14 » Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ἐκκλησίας^g γράψον· Τάδε λέγει ὁ Ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός, ἡ Ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ· 15 Ὅϊδά σου τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς εἶ οὔτε ζεστός. Ὅφελον ψυχρὸς ἢ ἡ ζεστός.^h 16 Οὕτως, ὅτι χλιαρὸς εἶ, καὶ οὐⁱ ζεστός οὔτε ψυχρός,^j μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόματός μου. 17 Ὅτι λέγεις,^k «Πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς^l χρεῖαν ἔχω,» καὶ οὐκ οἶδας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος—καί, ὁ^m ἔλεινός καὶ πτωχὸς καὶ τυφλὸς καὶ γυμνός— 18 συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι χρυσίον παρ’ ἐμοῦ,ⁿ πεπυρωμένον ἐκ πυρός, ἵνα πλουτήσης· καὶ ἱμάτια λευκά, ἵνα περιβάλῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνῃ τῆς γυμνότητός σου· καὶ κολλούριον^o ἔγχρισον ἐπὶ^p τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς. 19 Ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ ἐλέγχω καὶ παιδεύω· ζήλωσον^q οὖν καὶ μετανόησον.

20 » Ἰδοῦ, ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω. Ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν καὶ δειπνήσω μετ’ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ’ ἐμοῦ. 21 Ὁ νικῶν δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ’ ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ.»

22 » Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.»

^b ερχομαι f³⁵ M^{a,b,d,i,j,e,f,g,h,i} SA,C,CP,RP,HF,OC,NU | ιδου 1 M^d₇₅ TR

^c αυτον *rell* | αυτου CP | αυτω M^{d,ept}

^d καταβαινει f³⁵ M^{a,b,d,j,g,e,i,j} CP,RP,HF,OC | καταβαινουσα M^{d,j,g,e,z,j,h,j} SA,C,NU,TR

^e εκ f³⁵ M^{a,j,g,d,e,h,i,j} SA,C,CP,RP,OC,NU,TR | απο M^{a,j,g,b,f,g,h,i,j} HF

^f μου f³⁵ M^{a,j,g,b,d,e,hpt,ipt} SA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | --- M^{a,e,j,g,f,g,hpt,ipt}

^g εν λαοδικεια (λαοδικια SA,C) εκκλησιας *rell* | ~ 3 λαοδικεων TR

^h οφελον ψυχρος ης η ζεστος *rell* | 12 ειης 45 TR | --- M^e₇₅ A

ⁱ ου f³⁵ M^{a,b,e,j,g,f,g,hpt,i,j} CP,RP,HF | ουτε M^{d,e,z,j,hpt,i,j} SA,C,OC,NU,TR

^j ζεστος ουτε ψυχρος *rell* | ~ 321 A,TR | ζεστρος 23 ει SA

^k λεγεις f³⁵ M^{a,d,i,j,e,gpt,h,i,j} SA,CP,RP,HF | 1 οτι M^{b,d,e,j,g,f,gpt,h,i,j} A,C,OC,NU,TR

^l ουδενος *rell* | ουδεν M^e₇₄ A,C,NU

^m ο f³⁵ M^{a,b,e,i,j,f,g,h,z,j,ipt} A,CP,RP,HF,OC | --- M^{a,i,j,d,e,h,i,j,ipt} SA,C,NU,TR

ⁿ χρυσιον παρ εμου f³⁵ M^{a,f,g,h,z,j,i,j} CP,RP,HF | ~ 231 M^{d,e,h,i,j,i,j} SA,C,OC,NU,TR | 1 M^b

^o κολλουριον f³⁵ M^{d,j,g,e,i,j} A(CP)[NU]TR | κολλουριον M^d₇₅ | κολλυριον M^{a,b,ept,f,g,h,z,j,i} SA,CP,RP,HF,OC (There are at least nine variants, but the only real question is whether to read a single vowel or a diphthong after the double lambda: for the diphthong—f³⁵ M^{a,j,g,d,ept,i,j,g,h,i,j} A; for the vowel—M^{a,b,ept,f,g,h,z,j,i} SA,C.)

^p εγχρισον επι f³⁵ CP | 1 M^{ept} TR | ινα εγχριση M^{a,b,f,ipt} RP,HF,OC | ινα εγχρισαι A,C | εγχρισαι M^{ept} (SA)NU (There are over 25 variants; M^{d,ept,gpt,h,ipt} are badly splintered; but f³⁵ M^{d,e,g,h} agree in omitting ινα, which takes the subjunctive with it, which leaves the imperative in control.)

^q ζηλωσον f³⁵ M^{d,e,g,hpt} SA,CP,RP,TR | ζηλευε M^{a,b,f,hpt,i,j} A,C,0169,HF,OC,NU

^r και f³⁵ M^{a,b,f,h,i,j} SA,0169,CP,RP,HF,OC[NU] | --- M^{d,e,g,h,i,j} A,TR

“The things that must happen after these”

4 ¹ Μετὰ ταῦτα εἶδον καὶ ἰδοῦ—θύρα ἀνεωγμένη^s ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἠκουσα ὡς σάλπιγγος λαλοῦσης μετ’ ἐμοῦ, λέγουσα,^t «Ἀνάβα ὧδε καὶ δεῖξω σοὶ ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.»

The Throne Room

2 Καὶ^u εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι καὶ ἰδοῦ, θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ (καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου^v καθήμενος) **3** ὅμοιος^w ὁράσει λίθω, ἰάσπιδι καὶ σαρδίω,^x καὶ ἵρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου, ὁμοία^y ὁράσει^z σμαραγδίνω.^a **4** Καὶ κυκλόθεν^b τοῦ θρόνου θρόνοι^c εἴκοσι τέσσαρες,^d καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἶδον^e τοὺς^f εἴκοσι τέσσαρας^g πρεσβυτέρους καθημένους, περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ^h ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. **5** Καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί.ⁱ καὶ ἐπὶ λαμπάδες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ,^j αἱ εἰσὶν^k ἐπὶ^l πνεύματα τοῦ Θεοῦ. **6** καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς^m θάλασσα ὑαλίνη,ⁿ ὁμοία κρυστάλω.^o

The four living beings

Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν, ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν. **7** Καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον

^s ἀνεωγμένη **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e,g,f,g,hpt,i} 0169,CP,RP,HF,OC | ἠνεωγμένη **M**^{e,g,hpt} **KA,NU,TR**

^t λέγουσα **f**³⁵ **M**^{a,g,d,e,h,i,i½} CP,TR | καὶ λέγουσης **M**^g | λέγων **M**^{a,b,f,h,i½} **KA,0169,RP,HF,OC,NU** (The subject of the verb is ‘voice’, feminine.)

^u καὶ **f**³⁵ **M**^{b,d,e,g,h½,i} CP,RP,OC,TR | --- **M**^{a,f,h½,i¼} **KA,0169,HF,NU** (OC is in small print.)

^v τοῦ θρόνου **f**³⁵ **M**^{d,e,g¼,i½} CP,TR | τον θρόνον **M**^{a,b,f,g,h,i½} **KA,0169,RP,HF,OC,NU**

^w ὁμοιος **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e,f,gpt,hpt,i½} CP,RP,HF,OC | καὶ ὁ καθημενος **1 M**^{a½,gpt,hpt,i½} **KA,0169,NU** | καὶ ὁ καθημενος ἦν **1 TR**

(I suppose the parenthetical observation that closes verse 2 got some copyists off the track, but it was the throne, not the One, that was like jasper.)

^x σαρδίω *rell* | σαρδίνω **M**^{e,g} TR | σαρδίω **M**^{a½}

^y ὁμοια **f**³⁵ **M**^{b,g} CP | ὁμοιος **M**^{d,e,fpt,hpt,i} **A,NU,TR** | ὁμοιως **M**^{a,fpt,hpt} **RP,HF,OC** (The adjective is modifying ‘rainbow’.)

^z ὁρασει **f**³⁵ **M**^{b,d,e,fpt,g,hpt,ipt} **A,CP,NU,TR** | ὁρασις **M**^{a,fpt,hpt,ipt} **RP,HF,OC**

^a σμαραγδίνω **f**³⁵ **M**^{d,e,fpt,g,h,i} **A,CP,NU,TR** | σμαραγδίνων **M**^{a,fpt} **RP,HF,OC** | σμαραγδῶ **M**^b

^b καὶ κυκλόθεν **f**³⁵ **M**^{a¼,b,c,f½,g,h½,i½} **A,CP,RP,OC,NU,TR** | ¹ κυκλω **M**^d | κυκλωθεν **M**^{a,f½,h½,i½} **HF** (OC is in small print.)

^c θρόνοι *rell* | θρόνους **M**^{b,h½} **NU**

^d εἴκοσι τέσσαρες **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e,gpt,f,hpt,i½} CP,RP,HF,OC,NU | κδ’ **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d½,gpt,f,hpt} | ¹ καὶ ² **M**^{bpt,d½,gpt} **KA,TR** (The split in virtually every group suggests that some factor other than conviction as to the original form was at work [especially since there is no difference in meaning]; the distribution of MSS to the three variants is roughly 40:50:10% [the abbreviation loses 15 MSS below]; the economic factor behind the use of abbreviated forms for numbers and sacred names would presumably make itself felt when copies began to be proliferated, not when the Autographs were being penned; I conclude that the abbreviation is not original.)

^e εἶδον **f**³⁵ **M**^{i½} CP,TR | --- **M**^{a,b,d,e,f,g,h,i½} **A,RP,HF,OC,NU** (Are the elders to receive separate treatment, or not? Given their prominence in what follows, probably so. Verses 2-3 are without an independent verb, so it is about time. Note also that the definite article occurs with the first mention of the elders.)

^f τοὺς *rell* | --- **M**^{d½,e½,i½}

^g εἴκοσι τέσσαρας **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d½,gpt,f,h½,i½} **A,CP,RP,HF,OC,NU** | κδ’ **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d½,gpt,f,h½,i½} | ¹ καὶ ² **M**^{d¼,e¼,h} **TR**

^h καὶ *rell* | ¹ εσχον **TR**

ⁱ φωναὶ καὶ βρονταὶ *rell* | ~ 321 **TR**

^j αὐτοῦ **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e,g,f,g½,h¼,i} CP,RP,HF | --- **M**^{e,g½,h,i¼} **KA,OC,NU,TR**

^k αὶ εἰσὶν *rell* | ^α ² **M**^{a½,e½} **NU** | ^α εστὶν **A** | **X** omits ten words

^l ἐπὶ **f**³⁵ **M**^{a,b,e,g,f,g½,h½,i} CP,RP,HF | ^{τα} ¹ **M**^{d,e,g½,h½} **A,OC,NU,TR** (Without the article the reference is presumably not to the Holy Spirit.)

^m ὡς *rell* | --- **M**^{e,g} **TR** | αὐτοῦ ¹ **M**^g

ⁿ ὑαλίνη *rell* | ὑελίνη **M**^{a½,b½,c¼,gpt,h½} **CP**

^o κρυστάλω **f**³⁵ **M**^{a½,e½,g½,h¼} | κρυστάλλω **M**^{a,b,c¾,d,e,f,g½,h,i} **KA,CP,RP,HF,OC,NU,TR** (Although λλ→λ would presumably be easier as a transcriptional error than the reverse, in 21:12 John apparently invents the verb κρυσταλιζῶ, spelling it with a single ‘l’—I take it that he did the same thing with the noun, here and in 22:1, but the unusual spelling led copyists to ‘correct’ him, especially in a matter perceived to be of virtually no consequence.)

ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον^p τὸ πρόσωπον ὡς ἄνθρωπος,^q καὶ τὸ τέταρτον ζῶον^r ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ.^s **8** Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, ἐν καθ' ἐν αὐτῶν,^u ἔχον^v ἀνά πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμουσιν^w ὀφθαλμῶν. Καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν, ἡμέρας καὶ νυκτός, λέγοντα.^x «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος.» Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος.»

The twenty-four elders

9 Καὶ ὅταν δῶσιν^z τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου,^a τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, **10** πεσοῦνται οἱ εἴκοσι τέσσαρες^b πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ προσκυνήσουσιν^c τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ βαλοῦσιν^d τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου λέγοντες· **11** «Ἄξιός εἰ, ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Ἅγιος,^e λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ^f πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου εἰσιν^g καὶ ἐκτίσθησαν.»

The Lamb takes the scroll

5 **1** Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον, γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν,^h κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτὰ. **2** Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσονταⁱ φωνῇ μεγάλῃ, «Τίς ἄξιός^j ἀνοῖξει τὸ βιβλίον καὶ λῦσαι τὰς σφραγῖδας αὐτοῦ;» **3** Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο^k ἐν τῷ οὐρανῷ^l οὐδὲ^m ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲⁿ ὑποκάτω

^p εχον *rell* | εχων **M**^{a4, b1/2, d1/2, e1/2, f1/2, g, h1/2, i1/2} **A, NU**

^q το (–**M**^s) προσωπον ὡς ανθρωπος **F**³⁵ **M**^{d, e, g, h1/2, i1/2} **CP, TR** | 2 ανθρωπου **M**^{a, b, e1/2, f, h1/2, i1/2} **RP, HF** | 123 ανθρωπου **A, OC, NU** | 123 ομοιον ανθρωπω **κ**

^r ζωον **F**³⁵ **M**^{a1/2, d, e, g, h, ipt} **κA, CP, RP, OC, NU, TR** | --- **M**^{a, b, e1/2, f, h1/2, ipt} **HF**

^s πετομενω *rell* | πετωμενω [15 assorted mss] **CP, TR**

^t τα **F**³⁵ **M**^{a1/2, b, d, f, ipt, g, h, i1/2} **κA, RP, HF, OC, NU** | --- **M**^{a1/2, e, f, ipt, i1/2} **CP, TR**

^u εν αυτων **F**³⁵ **M**^{d, e1/2, g, h, ipt, i1/2} **κA, CP, OC, NU** | 12 εστωσ **M**^b | 1 **M**^{a, e1/2, f, i1/2} **RP, HF** | εαυτο **TR** | 1 εκαστον **M**^{hpt} **κ**

^v εχον **F**³⁵ **M**^{a, b, pt, d1/2, e1/2, f, h1/2, i1/2} **CP, RP, HF, OC** | εχων **M**^{a1/2, b, pt, e1/2, g, h1/2, i1/2} **A, NU** | εχει **M**^d | ειχον **κ, TR** | εχοντα **M**^{hpt} (The neuter singular is correct.)

^w γεμουσιν *rell* | γεμοντα **M**^{h1/2} **TR**

^x λεγοντα **F**³⁵ **M**^{h1/2} **CP, TR** | λεγοντες **M**^{a, b, e1/2, d, e, f, g, h1/2, i} **κA, RP, HF, OC, NU** (The Subject of the participle is τα ζῶα, neuter, so the neuter form is correct, in spite of the slim attestation. It seems clear from verse 9 that it is only the four living beings who are repeating ‘holy’, but if copyists thought the elders were in chorus with the living beings, they would naturally change the gender to masculine. In spite of the split in **F**³⁵, most of the better representatives of the family attest the first variant.)

^y αγιος (nine times) **F**³⁵ **M**^{a1/2, b, f} (**κ**)**CP, HF** | αγιος (three times) **M**^{a1/2, d, e, g, h, i} **A, RP, OC, NU, TR** (Surely it is more likely that ‘nine’ would be changed to ‘three’ than vice versa; in fact, try reading ‘holy’ nine times in a row out loud—it starts to get uncomfortable! Since in the context the living ones are repeating themselves endlessly, the ‘nine’ is both appropriate and effective; three ‘holies’ for each member of the Trinity.)

^z δωσιν **F**³⁵ **M**^{a, b, e1/2, f, h1/2, i1/2} **RP, HF, OC** | δωσωσιν **M**^{ept, g} **κ** | δωσουσιν **M**^{a1/2, d, h, ipt} **A, NU, TR** | δωσαι **CP**

^a του θρονου *rell* | τω θρονω **κA**[+6 mss]**NU**

^b εικοσι τεσσαρες **F**³⁵ **M**^{a, b, d1/2, ept, f, g1/2, h, ipt, i1/2} **κA, CP, RP, HF, OC, NU** | κδ’ **F**³⁵ **M**^{a, pt, d, ept, e1/2, hpt} | 1 και 2 **TR**

^c προσκυνησουσιν *rell* | προσκυνουσιν **TR**

^d βαλοουσιν *rell* | βαλλουσιν **M**^{e1/2, g1/2} **κ, CP, TR**

^e ο κυριος και ο θεος ημων ο αγιος **F**³⁵ **M**^{a, b, e1/2, f, h1/2, i1/2} **CP, RP, HF** | 123456 **M**^{h1/2} **A, NU** | 12356 **κ, OC** | κυριε 456 **M**^{d, e1/2, g, h1/2} | κυριε **TR**

^f τα **F**³⁵ **M**^{d, e, h, i1/2} **κA, CP, OC, NU, TR** | --- **M**^{a, b, e1/2, f, g, h1/2, i1/2} **RP, HF**

^g εισιν **F**³⁵ **M**^{b, d, e, g, hpt, i1/2} **CP, TR** | ησαν **M**^{a, f, hpt, i1/2} **κA, RP, HF, OC, NU** | ουκ ησαν **M**^{h1/2}

^h εζωθεν **F**³⁵ **M**^{a, b, d, e1/2, f, g, h, i} **CP, RP, HF, OC** | οπισθεν **M**^{e1/2} (**κ**)**A, NU, TR**

ⁱ κηρυσσοντα **F**³⁵ **M**^{d, ept, hpt} **CP, TR** | 1 εν **M**^{a, b, ept, f, g, hpt, i} **κA, RP, HF, OC, NU**

^j αξιος **F**³⁵ **M**^{ept, h} **κA, CP, NU** | 1 εστιν **M**^{a, b, d, ept, f, g, i} **RP, HF, OC** | εστιν 1 **TR** (Does the absence of the verb emphasize the adjective?)

^k εδυνατο **F**³⁵ **M**^{a, b, d1/2, e1/2, f, g1/2, hpt, ipt} **κ, CP, RP, HF, OC, NU** | ηδυνατο **M**^{d1/2, ept, g1/2, hpt, ipt} **A, TR**

^l ορανω **F**³⁵ **M**^{d, e, h1/2} **κA, CP, OC, NU, TR** | 1 ανω **M**^{a, b, e1/2, f, g, h1/2, i} **RP, HF**

^m ουδε **F**³⁵ **M**^{d, ept, g, h, i1/2} **A, CP, NU, TR** | ουτε **M**^{a, b, ept, f, h1/2, i1/2} **κ, RP, HF, OC**

ⁿ ουδε **F**³⁵ **M**^{d, ept, g, h, i1/2} **A, CP, NU, TR** | ουτε **M**^{a, b, ept, f, h1/2, i1/2} **RP, HF, OC** | --- **M**^{a1/2} **κ**

τῆς γῆς ἀνοίξει τὸ βιβλίον οὐδὲ^ο βλέπειν αὐτό. **4** Καὶ ἐγὼ^ρ ἔκλαιον πολὺ,^ρ ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὐρέθη ἀνοίξει καὶ ἀναγῶνα^τ τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

5 Καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· «Μὴ κλαῖε· ἰδοὺ, ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ^ς ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαυὶδ, ἀνοίξει^ι τὸ βιβλίον καὶ^υ τὰς ἑπτὰ σφραγίδας αὐτοῦ.» **6** Καὶ εἶδον^ν ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων, Ἄρνιον ἐστηκό^ς^ω—ὡς ἐσφαγμένον, ἔχον^χ κέρατα ἑπτὰ καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ, ἅ^γ εἰσιν τὰ ἑπτὰ^ζ πνεύματα τοῦ Θεοῦ^α ἀποστελλόμενα^β εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. **7** Καὶ ἦλθεν καὶ εἴληφεν^ο ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου.

A new song

8 Καὶ ὅτε ἔλαβεν τὸ βιβλίον τὰ τέσσαρα^δ ζῶα καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες^ο πρεσβύτεροι ἔπεσον^φ ἐνώπιον τοῦ Ἄρνιου, ἔχοντες ἕκαστος κιθάρας,^ε καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, αἱ εἰσιν αἱ^η προσευχαὶ τῶν ἁγίων. **9** Καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν λέγοντες· «Ἄξιος εἶ λαβεῖν τὸ βιβλίον καὶ ἀνοίξει τὰς σφραγίδας αὐτοῦ· ὅτι ἐσφάγης, καὶ ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς^ι ἐν τῷ αἵματί σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους· **10** καὶ ἐποίησας αὐτοὺς^ζ τῷ Θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς,^κ καὶ βασιλεύσουσιν^ι ἐπὶ τῆς γῆς.»

All the angels

11 Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ὡς^μ φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν, κύκλω^ν τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες

^ο οὐδε **f**⁵⁵ **M**^{d,ept,hpt} CP,TR | οὔτε **M**^{a,b,ept,f,g,hpt,i} NA,RP,HF,OC,NU

^ρ ἐγὼ *rell* | --- **M**^{opt} N,NU | A omits the whole verse

^ρ πολὺ *rell* | πολλὰ TR | A omits the whole verse

^τ καὶ ἀναγῶνα **f**³⁵ **M**^{d1/2,c,g1/2,i1/2} CP,TR | --- **M**^{a,b,d,e1/2,f,g2/2,h,i2/2} N,RP,HF,OC,NU (The clause forces an awkward meaning upon βλέπειν αὐτο, which now must really mean ‘look at it’.)

^ο ο *rell* | ἰ ὦν **M**^{e14} TR | --- **M**^{h2/2} N

^ι ἀνοίξει **f**³⁵ **M**^{d,e,g,h} NA,CP,OC,NU,TR | ο ἀνοίγων **M**^{a,b,f,i} RP,HF

^υ καὶ *rell* | ἰ λυσαὶ N,TR

^ν εἶδον *rell* | ἰδον [22 assorted mss] | ἰ καὶ ἰδου **M**^b CP,TR | ἰδου καὶ A

^ω ἐστηκό^ς *rell* | ἐστηκώς **M**^{b2/2,c1/2,g1/2} N

^χ ἔχον *rell* | ἐχων **M**^{d1/2,c1/4,g,h1/4} **ϕ**²⁴ NA,NU

^γ α **f**³⁵ **M**^{a,b,d,f,g,i} CP,RP,HF,OC | οἱ **M**^{c,h} NA,NU,TR (The gender agrees with ‘horns’, not ‘eyes’, which is unexpected.)

^ζ ἑπτὰ *rell* [NU] | --- **M**^{opt} A

^β πνεύματα τοῦ θεοῦ *rell* | ~ 231 **M**^{opt} TR

^β ἀποστελλόμενα **f**³⁵ **M**^{a,b,c1/4,f,i1/4} CP,RP,HF,OC | τα ἰ **M**^{e1/4,g,i1/2} | τα ἀπεσταλμένα **M**^{d1/4,ept} TR | ἀπεσταλμένα **M**^{hpt} **ϕ**²⁴ N | ἀπεσταλμένοι A,NU

^ο εἴληφεν *rell* | ἰ το βιβλίον TR | add το βιβλίον at end of verse **M**^{opt}

^δ τέσσαρα **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e,f,gpt,h,i} CP,RP,HF,OC,NU,TR | τέσσαρα NA | δ’ **f**³⁵ **M**^{opt}

^ο εἴκοσι τέσσαρες **f**³⁵ **M**^{a1/2,b,dpt,ept,f,gpt,hpt,i} NA,CP,RP,HF,OC,NU,TR | κδ’ **f**³⁵ **M**^{a2/2,dpt,ept,gpt,hpt}

^φ ἔπεσον *rell* | ἔπεσαν **M**^{a1/4,e1/4,g} NA,OC,NU

^ε κιθάρας **f**³⁵ **M**^{d1/2,c,g,ipt} CP,TR | κιθαραν **M**^{a,b,d2/2,c1/4,f,h,ipt} NA,RP,HF,OC,NU

^η αἱ **f**³⁵ **M**^{a1/2,b2/2,d,c,g,h,ipt} A,CP,OC,NU,TR | --- **M**^{a,b2/2,c1/4,f,g1/4,ipt} N,RP,HF

^ι τὸ θεὸς ἡμᾶς **f**³⁵ **M**^{a,d,e2/2,f,h,i2/2} N,CP,RP,HF,OC,TR | ~ 312 **M**^{b,g,i2/2} | 3 **M**^{e1/2} | 12 A,NU [Why do you suppose NU follows a single MS, of demonstrably inferior quality in Revelation (objectively so), against virtually all others (perhaps six scattered cursives have ‘our’ for ‘us’) plus lat,syr,bo? And why do the editors of modern versions follow their lead? Why? (Hoskier says the word was ‘lost’ in the transition from one column to the next—I don’t have access to a facsimile of the codex to check it, but assuming that Hoskier is correct about the location then the omission was probably inadvertent, one of the many slips that disfigure the MS.)]

^ζ αὐτοὺς *rell* | ἡμᾶς TR

^κ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς *rell* | βασιλειαν 23 **M**^{hpt} A,NU | βασιλιαν 2 ιερατειαν N

^ι βασιλεύσουσιν **f**³⁵ **M**^{opt,b,d2/2,c2/2,f2/2,g,h1/2,i} N,RP,HF,OC,NU | βασιλεύουσιν **M**^{apt,d2/2,c1/2,f1/2,g1/4,h2/2} A,CP | βασιλευσομεν TR

^ω ὡς **f**³⁵ **M**^{a,b,d1/4,ept,f,g,hpt,i} N,CP,RP,HF,OC | --- **M**^{d,ept,hpt} A,NU,TR

^κ κύκλω *rell* | κυκλοθεν TR

χιλιάδων, 12 λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ· «Ἄξιόν ἐστιν τὸ Ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ^ο πλοῦτον καὶ σοφίαν καὶ ἰσχὺν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ εὐλογία·»

Every creature

13 Καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ἐστίν^ρ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς^q καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης (ἃ ἐστίν^ρ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς)—πάντας^ς ἤκουσα λέγοντας· «Τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου^ι καὶ τῷ Ἀρνίῳ· ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»^υ 14 (Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα λέγοντα τὸ^ν Ἀμήν.) Καὶ οἱ^ω πρεσβύτεροι ἔπεσον^χ καὶ προσεκύνησαν.^ν

The Lamb opens the seals

The first seal

6 1 Καὶ εἶδον ὅτι^z ἤνοιξεν τὸ Ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν ἑπτὰ σφραγίδων,^α καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζῶων λέγοντος, ὡς φωνῇ^β βροντῆς, «Ἐρχου.» 2 Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ,^ς ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθημένος ἐπ’ αὐτὸν^δ ἔχων τόξον. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος· καὶ ἐξῆλθεν νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ.

The second seal

3 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν δευτέραν σφραγίδα^ς ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζώου λέγοντος, «Ἐρχου.» 4 Καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος, πυρρός,^ς καὶ τῷ καθημένῳ ἐπ’ αὐτὸν^h ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἐκ^ι τῆς γῆς,^ι ἵνα ἀλλήλους σφάξωσιν·^κ καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

^ο καὶ **ƒ**⁵ M^{a1/2,d,e,h} **GA**,CP,NU,TR | 1 τον M^{a,b,c1/2,f,g,i} RP,HF,OC (OC is in small print.)

^ρ ἐστίν **ƒ**⁵ M^{b,d,e,h1/2,i1/2} CP,TR | --- M^{a,f,g,h,i1/2} **GA**,RP,HF,OC,NU

^q ἐπὶ τῆς γῆς **ƒ**⁵ M^{a,b,c,f,g,h,i} **GA**,CP,RP,HF,OC,NU | 13 M^{d,g1/2} | ἐν τῇ γῇ M^{d1/2,e1/4} TR

^ι α ἐστίν **ƒ**⁵ M^{a1/2,d1/2,e,h1/2,i1/2} CP,TR | ὅσα 2 M^b | 2 M^{a,f,g,h1/2,i1/2} A,RP,HF,OC | --- M^{d,h1/2} **κ**,NU

^ς παντας **ƒ**⁵ M^{a1/2,d1/2,ept,fpt,g,hpt,i1/2} CP,RP,HF | καὶ 1 M^{d1/2} | παντα M^{a1/2,ept,fpt,hpt,i1/2} A,OC,NU,TR | παντα καὶ M^{b,d1/2} **κ**

^ι του θρονου **ƒ**⁵ M^{a1/2,d,e,g1/2,h1/2} **κ**,CP,RP,OC,TR | τῷ θρονῷ M^{a1/2,b,f,g1/2,i1/2} A,HF,NU

^υ αμην **ƒ**⁵ M^{a,d,e,f,gpt,hpt,i} CP,RP,HF | --- M^{b,c1/2,gpt,hpt} **GA**,OC,NU,TR

^ν λέγοντα το **ƒ**⁵ M^{a,f,ipt} CP,RP,HF | ελεγεεν 2 M^b | ελεγον 2 M^{g,i1/4} | ελεγον M^{a1/4,d,e,h} **GA**,OC,NU,TR (The participle is controlled by ηκουσα; the article should be read in any case.)

^ω οι *rell* | 1 εικοσι τεσσαρες TR

^χ επεσον **ƒ**⁵ M^{a1/2,d,e1/2,f,h1} CP,RP,HF | επεσαν M^{a1/2,b,c1/2,g,h1/2,i2/7} **GA**,OC,NU,TR

^ν προσεκυνησαν *rell* | 1 ζωντι εις τους αιωνας των αιωνων TR

^z οτι **ƒ**⁵ M^{a,b,d1/4,c1/2,f,i1/2} CP,RP,HF,OC | οτε M^{d,e1/2,g,h1/2} **GA**,C,NU,TR (Assimilation to the following seals?)

^α επτα σφραγιδων **ƒ**⁵ M^{a,b,d1/2,ept,f,g,h1} A,C,CP,RP,HF,OC,NU | 2 M^{d1/2,ept} TR | 1 **κ**

^β φωνη *rell* | φωνης M^{ε1/2} TR | φωνην **κ**[+12 assorted mss] | --- M^{d1/2} transpose

^ς ειδον (ιδον A,C) καὶ ἰδου **ƒ**⁵ M^{d,ept,h1/2} (A,C)CP,OC,NU | ἰδε καὶ ἰδου M^{a,b,c1/2,f,i1/2} RP,HF | βλεπε καὶ ειδον καὶ ἰδου TR | ἰδε καὶ ειδον (ιδον M^{ε1/2}) καὶ ἰδου M^{ε1/2} **κ** (Note that **κ** conflates the minuscule groups, so they must be older; the “Come!” was directed to the horse, not to John [since he was right there, there would be no need to address him with a thunderous roar]; each of the living beings called out a horse.)

^δ αυτον *rell* | αυτω TR

^ς δευτεραν (β^ι M^{ε1/2}) σφραγιδα **ƒ**⁵ M^{a,d,e1/4,f,g,h1/2,i} CP,RP,HF,TR | ~ 2 την 1 M^{b,c,h1/2} **GA**,C,OC,NU

^ι κα *rell* | 1 ἰδε 1 ειδον 1 ἰδου M^b | 1 ἰδε 1 ἰδον 1 ἰδου **κ** | 1 βλεπε 1 TR

^ς πυρρος **ƒ**⁵ M^{a1/4,d1/2,ept,f1/2,hpt,i1/2} **κ**C,CP,OC,NU,TR | πυρος M^{a,b,c1/4,d1/2,ept,f1/2,g,hpt,i1/2} A,RP,HF (πυρρος is the reading of all the more faithful members of **ƒ**⁵. As an unintentional error, ρρ→ρ would be much easier than ρ→ρρ.)

^h αυτον *rell* | αυτω M^ε TR

^ι εκ *rell* | απο M^{ε1/2} TR | --- M^{ε1/2} **ε** A

^ι γης **ƒ**⁵ M^{a,d,e1/2,f,g,h1/2,i} CP,RP,HF | 1 καὶ M^{b,c,h} **GA**,C,OC,NU,TR

^κ σφαξωσιν *rell* | σφαξουσιν A,C[+5 mss]NU | κατασφαξωσιν M^d

The third seal

5 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην,¹ ἤκουσα τοῦ τρίτου ζώου λέγοντος, «Ἐρχου.» Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ,^m ἵππος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτὸνⁿ ἔχων^o ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. 6 Καὶ ἤκουσα^p φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγουσαν· «Χοῖνιξ σίτου δηναρίου, καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς^d δηναρίου· καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης.»

The fourth seal

7 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην, ἤκουσα φωνὴν^f τοῦ τετάρτου ζώου λέγοντος,^s «Ἐρχου.» 8 Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ,^m ἵππος γλωρός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ Θάνατος,^u καὶ ὁ Ἄδης ἀκολουθεῖν^v μετ’ αὐτοῦ.^w Καὶ ἐδόθη αὐτῷ^x ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς, ἀποκτεῖναι^y ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

The fifth seal

9 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων^z τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρνίου^a ἣν εἶχον. 10 Καὶ ἔκραζαν^b φωνῇ μεγάλῃ,^c λέγοντες· «Ἔως πότε, ὁ Δεσπότης, ὁ ἅγιος καὶ^d ἀληθινός, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκ^e τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς;» 11 Καὶ ἐδόθη^f αὐτοῖς ἐκάστῳ^g στολὴ λευκή,^h καὶ ἐρρέθη αὐτοῖς ἵνα ἀναπαύσωνταιⁱ

¹ τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην *rell* | ~ 342 [6 mss]TR | --- **M**^d alter and transpose

^m εἶδον (ιδὸν A) καὶ ἰδοῦ **F**⁵ **M**^{d,ept,h,iy/5} (A,C,CP,OC,NU | ἰδε 23 **M**^{a,b,c,iy/5,f,iy/5} RP,HF | βλεπε 2123 TR | ἰδε 21 (ιδὸν **M**^{g/5}) 23 **M**^{g,iy/5} **K** (**K** conflates again.)

ⁿ αὐτον *rell* | αὐτω **M**^{c/4} TR

^o ἔχων *rell* | ἔχον [8 mss]CP

^p ἤκουσα *rell* | ἰ ως **M**^{ept,ipt,h,iy/5} **KA,C,OC,NU**

^q κριθῆς *rell* | κριθῶν **M**^{e,hpt} **KA,C,NU**

^r φωνην **F**⁵ **M**^{d,c,iy/5,hpt} **g**²⁴ **KA,CP,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,b,c,iy/5,f,g,hpt,i} C,RP,HF

^s λεγοντος *rell* | λεγουσαν TR

^t εἶδον (ιδὸν A,C) καὶ ἰδοῦ **F**⁵ **M**^{d,ept,h,iy/5} (A,C)CP,OC,NU | ἰδε 23 **M**^{a,b,ept,ipt} RP,HF | βλεπε 2123 TR | ἰδε 21 (ιδὸν **M**^g) 23 **M**^g **K** (**K** conflates again.)

^u θανατος **F**⁵ **M**^{hpt} **KC,CP** | ο 1 **M**^{a,b,d,c,f,g,hpt,i} RP,HF,OC[NU]TR | ο θανατος A (The Text does not say that Hades was on a horse.)

^v ακολουθει **F**⁵ **M**^{d,ept} CP,TR | ηκολουθει **M**^{a,b,e/4,f,h,ipt} C,RP,HF,OC,NU | ηκολουθη **M**^{c/4,g,iy/5} | ηκολουθη **K**(A) (John is stating a fact of human existence: Hades follows death—so it has been for 6000 years.)

^w μετ αὐτου **F**⁵ **M**^{d,ept,g,h,iy/5} A,C,CP,OC,NU,TR | αὐτω **M**^{a,b,ept,f,h,iy/5,i} **K,RP,HF** | οπισω αὐτου **M**^{h/5}

^x αὐτω **F**⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,h,iy/5,iy/5} CP,RP,HF,OC | αὐτοις **M**^{d,ept,h,iy/5,iy/5} **KA,C,NU,TR** (It is death that does the killing; Hades just collects the dead.)

^y ἐπι το τεταρτον τῆς γῆς αποκτειναι (C) *rell* | ~ 612345 TR | 123 μερος 456 **M**^d

^z των ανθρωπων **F**⁵ **M**^{e,h/5} **K**(CP) | --- **M**^{a,b,d,f,g,h,iy/5,i} A,C,RP,HF,OC,NU,TR (Animals also have souls, and they are excluded here.)

^a του αρνιου **F**⁵ **M**^{a,ept,f,g,i} CP,RP,HF,OC | ιησου χριστου **M**^b | --- **M**^{d,ept,h} **KA,C,NU,TR**

^b εκραζαν **F**⁵ **M**^{a,b,f,g,i} **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU** | εκραζον **M**^{d,e,h} TR

^c φωνη μεγαλη **F**⁵ **M**^{g/5,d,e,g,h,iy/5} **KA,C,CP,RP,OC,NU,TR** | φωνην μεγαλην **M**^{a,b,f,iy/5} HF

^d και *rell* | 1 ο [10 assorted mss]OC,TR

^e εκ **F**⁵ **M**^{a,b,f,hpt,i} **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU** | απο **M**^{d,e,g,hpt} TR

^f εδοθη *rell* | εδωθη **M**^g | εδοθησαν TR

^g αυτοις εκαστω **F**⁵ **M**^{b,c,g,h,ipt} **KA,C,RP,OC,NU** | 1 **M**^{a,f,ipt} HF | ~ 2 αυτων **M**^d | εκαστοις TR | --- (CP) [homoioteleuton] (OC is in small print.)

^h στολη λευκη *rell* | στολαι λευκαι TR | --- (CP)

ⁱ αναπαυσονται *rell* | αναπαυσονται **M**^{d/4,ept,g/5} A,NU

ἔτι χρόνον,^j ἕως οὐ^k πληρώσωσιν^l καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν,^m οἱ μέλλοντες ἀποκτενεσθαιⁿ ὡς καὶ αὐτοί.

The sixth seal

12 Καὶ εἶδον, καὶ^o ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγιδα τὴν ἕκτην, καὶ^p σεισμός μέγας ἐγένετο· καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο^q ὡς σάκκος τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη^r ἐγένετο ὡς αἷμα. 13 Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσον^s εἰς τὴν γῆν, ὡς συκὴ βάλλει^t τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου^u σιομένη. 14 Καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη, ὡς βιβλίον ἐλισσόμενον,^v καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν.

15 Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ χιλιάρχοι καὶ οἱ πλούσιοι^w καὶ οἱ ἰσχυροί,^x καὶ πᾶς δούλος καὶ πᾶς ἐλεύθερος,^y ἔκρυψαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων. 16 Καὶ λέγουσιν τοῖς ὄρεσιν καὶ ταῖς πέτραις· «Πέσετε^z ἐφ' ἡμᾶς καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου^a καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀρνίου· 17 ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ,^b καὶ τίς δύναται σταθῆναι;»

Parenthesis

The sealed of Israel

7 1 Καὶ^c μετὰ τοῦτο^d εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἐστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, μήτε ἐπὶ πᾶν^e δένδρον. 2 Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα^f ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγιδα Θεοῦ ζῶντος. Καὶ ἔκραζεν φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, 3 λέγων· «Μὴ ἀδικήσητε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, ἄχρις οὐ^g

^j ἐτι χρονον **F**³⁵ **M**^{a,b,f,g,i,j,k} CP,RP,HF | 12 μικρον **M**^{d,e,h,j,k,i,j} (A)C,OC,NU,TR | ἐτι 2 μικρον **K** (OC is in small print.)

^k ου **F**³⁵ **M**^{d,e,i,j,k} CP,TR | --- **M**^{a,b,f,g,h,j,k,i,j} KA,C,RP,HF,OC,NU | αν **M**^{h,j,k}

^l πληρωσωσιν **F**³⁵ **M**^{a,b,d,i,j,k,e,f,g,h,i,j,k} RP,HF,OC | πληρωσουσιν **M**^{d,j,k,e,j,k,h,i,j,i,j} | πληρωθωσιν A,C,CP,NU | πληρωσονται TR

^m αυτων **F**³⁵ **M**^{b,d,e,j,k,h,i,i,j} KA,C,CP,OC,NU,TR | 1 και **M**^{a,e,i,j,f,i,j} RP,HF

ⁿ αποκτενεσθαι **F**³⁵ **M**^{a,j,k,d,j,k,e,l,f,g,h,i,j,i,j} CP,RP,HF | αποκτενεσθαι **M**^{a,l,b,e,i,j,k,f,g,h,i,j} KC,OC,NU | αποκτεινεσθαι

M^{a,j,k,d,i,j,k,e,f,g,h,i,j} A,TR (The single vowel is clearly stronger than the diphthong, and the single consonant than the double.)

^o και **F**³⁵ **M**^{e,j} CP | --- **M**^{a,b,d,e,i,j,f,g,h,i} KA,C,RP,HF,OC,NU,TR (The second και is emphatic.)

^p και *rell* | 1 ιδου A,TR

^q μελας εγενετο **F**³⁵ **M**^{a,b,e,i,j,f,g,i,j} K,CP,RP,HF,OC | εγενετο μελας **M**^{a,j,k,d,e,h,i,j} A,C,NU,TR

^r σεληνη **F**³⁵ **M**^{a,j,k,b,d,l,e,h,j,k} CP,TR | 1 ολη **M**^{a,d,e,i,j,f,g,h,j,k} KA,C,RP,HF,OC,NU

^s επεσον *rell* | επεσαν KA,C,OC,NU,TR

^t βαλλει **F**³⁵ **M**^{c,hpt,ipt} A,C,CP,NU,TR | αποβαλλει **M**^d | βαλλουσα **M**^{b,g,i,j} KC,OC | βαλουσα **M**^{a,e,l,f,gpt} RP,HF (The present is stronger than the aorist.)

^u μεγαλου ανεμου **F**³⁵ **M**^{d,e} CP,TR | ~ 21 **M**^{a,b,d,l,e,i,j,f,g,h,i} (K)A,C,RP,HF,OC,NU (A great wind knocks down all figs.)

^v ελισσομενον **F**³⁵ **M**^{a,l,b,gpt,h,i,j} A,C,CP,RP,OC,NU | ειλισσομενον **M**^{b,l,d,l,e,j} TR | ελισσομενος **M**^{a,e,l,f,gpt,hpt,i,j} K,HF |

ειλισσομενος **M**^{d,i,j} (The Ionic spelling need not detain us, but what of the gender? In the context the participle modifies 'scroll', not 'sky', so the neuter is correct.)

^w οι χιλιարχοι και οι πλουσιοι *rell* | ~ 45312 **M**^{gpt,h,l} TR

^x και οι ισχυροι *rell* | 13 K | --- **M**^{e,j} | 12 δυνατοι TR

^y πας ελευθερος **F**³⁵ **M**^{d,e,hpt,i,j} CP,TR | 2 **M**^{a,b,f,g,hpt,i,j} A,C,RP,HF,OC,NU | --- **K** (Remember Granville Sharp; since 'slave' and 'free' obviously refer to distinct groups, the adjective should be repeated.)

^z πεσετε *rell* | πεσατε **M**^{dpt,gpt,h,i,j} A,OC | πεσεται **M**^{e,j,i,j} KC

^a του θρονου **F**³⁵ **M**^{a,j,k,d,c,gpt,h,i,j} A,C,CP,RP,OC,NU,TR | τω θρονω **M**^{a,b,f,gpt,i,j} K,HF (As far as the speakers are concerned, the One on the throne is leaning forward, taking an active interest in the proceedings [genitive].)

^b αυτου *rell* | αυτων **M**^{hpt} KC,NU

^c και *rell* | --- **M**^{h,l} A,C,NU

^d τουτο **F**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h,i} KA,C,CP,RP,HF,OC,NU | ταυτα **M**^{a,j,k,d,e,i,l} TR

^e παν **F**³⁵ **M**^{d,e,hpt} K,CP,OC,NU,TR | τι **M**^{a,b,f,g,hpt,i} C,RP,HF | --- A

^f αναβαινοντα *rell* | αναβαντα TR

^g αχρις ου **F**³⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,h,i} CP,HF,OC,TR | 1 αν **M**^d | 1 K | αχρι **M**^{gpt,h,l} A,C,NU | αχρι 2 RP

σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων^h αὐτῶν.» 4 Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν καὶⁱ τεσσαράκοντα τέσσαρες^j χιλιάδες, ἐσφραγισμένοι^k ἐκ πάσης φυλῆς υἰῶν Ἰσραὴλ· 5 ἐκ φυλῆς Ἰούδα δώδεκα^l χιλιάδες ἐσφραγισμένοι,^m ἐκ φυλῆς Ρουβίμⁿ δώδεκα^o χιλιάδες,^p ἐκ φυλῆς Γὰδ δώδεκα χιλιάδες, 6 ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Νεφθαλεὶμ^q δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Μανασσὴ δώδεκα χιλιάδες, 7 ἐκ φυλῆς Συμεὼν δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Λευὶ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Ἰσάχαρ^r δώδεκα χιλιάδες, 8 ἐκ φυλῆς Ζαβουλὼν δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Ἰωσήφ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.^s

A multitude from the Great Tribulation

9 Μετὰ ταῦτα εἶδον καὶ ἰδοῦ, ὄχλος πολὺς ὃν ἀριθμήσαι^t οὐδεὶς ἐδύνατο,^u ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, ἐστῶτες^v ἐνώπιον τοῦ Θρόνου καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἄρνιου, περιβεβλημένοι^w στολὰς λευκάς, καὶ φοίνικας^x ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν. 10 Καὶ κρᾶζουσιν^y φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, «Ἡ σωτηρία τῷ Θεῷ ἡμῶν^z τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ,^a καὶ τῷ Ἄρνιῳ.»

11 Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἰστήκεισαν^b κύκλῳ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἔπεσον^c ἐνώπιον τοῦ θρόνου^d ἐπὶ τὰ πρόσωπα^e αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ, 12 λέγοντες· «Ἀμήν· ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ

^h μετώπων *rell* | μετοπων **M**^{a1/2,c1/2,h1/2,i1/2} CP

ⁱ ἑκατὸν καὶ **f**³⁵ **M**^{a2/2,b1/2,g1/2,h1/2,i1/2} C,CP,RP,HF | 1 **M**^{a1/2,c1/2,d1/2,e1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,OC,NU** | ρ' **M**^{a1/2,d2/2,c1/2,g1/2,h1/2,i1/2} TR | --- **M**^{a1/2,c1/2,f1/2}

^j τεσσαράκοντα τέσσαρες **f**³⁵ **M**^{apt,b,d1/2,e1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} (A)CP,RP,HF,OC | τεσσερακοντα 2 (-2 **K**) (**K**),C,NU | μδ' **M**^{a1/2,d2/2,c1/2,g1/2,h1/2,i1/2} TR | --- **M**^{a1/2,c1/2,f1/2}

^k ἐσφραγισμένοι **f**³⁵ **M**^{d1/2,c1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,OC,NU,TR** | ἐσφραγισμενων **M**^{apt,b,d2/2,f1/2,g1/2,i1/2} RP,HF | --- **M**^{a1/2,c1/2} (The nominative is presumably correct, the genitive being an assimilation to the same form earlier in the verse.)

^l δώδεκα **f**³⁵ **M**^{apt,b,d1/2,c1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU** | ιβ' **f**³⁵ **M**^{apt,d1/2,c1/2,g1/2,h1/2,i1/2} TR

^m ἐσφραγισμένοι **f**³⁵ **M**^{a1/2,b1/2,d1/2,e1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,OC,NU,TR** | ἐσφραγισμεναι **M**^{a,c1/2,f1/2,g1/2,i1/2} RP,HF

ⁿ ρουβίμ **f**³⁵ **M**^{apt,b1/2,d1/2,e1/2,g1/2,h1/2,i1/2} RP,HF | ρουβειμ **M**^{b1/2,c1/2,f1/2} | ρουβ(ε)ιν **M**^{a1/2,b1/2,c1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} CP | ρουβην **M**^{a1/2,d1/2,g1/2,h1/2,i1/2}

KA,C,OC,NU,TR (Over half of the **f**³⁵ are from one monastery.)

^o δώδεκα **M**^{a1/2,b1/2,c1/2,d1/2,e1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU** | ιβ' **f**³⁵ **M**^{a2/2,d1/2,e1/2,g1/2,h1/2,i1/2} TR (A similar statement obtains for all the following tribes.)

^p χιλιάδες **f**³⁵ **M**^{a,b,d1/2,c1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU** | 1 ἐσφραγισμενοι **M**^{a1/2,c1/2} TR (This statement obtains for all the remaining tribes except the last, Benjamin, with the further exception that **d**, **e**³⁵, **g**³⁵ side with TR for Ruben [only].)

^q νεφθαλεὶμ *rell* | νεφθαλιμ [22 assorted mss]A,NU | νεφθαλι **K** | νεφθαλιμ C | νεφθαλημ [20 assorted mss]

^r ἰσαχαρ *rell* | ἰσσαχαρ [21 assorted mss]KA,OC,NU

^s ἐσφραγισμένοι **f**³⁵ **M**^{a1/2,b1/2,d1/2,e1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,OC,NU,TR** | ἐσφραγισμεναι **M**^{a2/2,c1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} RP,HF | --- **M**^{c1/2}

^t ἀριθμησαι **f**³⁵ **M**^{a,b,d1/2,c1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} CP,RP,HF | 1 αὐτον **M**^{c2/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,OC,NU,TR**

^u ἐδύνατο **f**³⁵ **M**^{a,f,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU** | ἠδύνατο **M**^{b,d1/2,c1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} TR

^v ἐστῶτες **f**³⁵ **M**^{a1/2,d1/2,c1/2,f1/2} **KA,CP,NU,TR** | ἐστῶτας **M**^{a,b,d2/2,c1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} RP,HF,OC | ἐστῶτων **M**^{c1/2,h1/2} C (The nominative is correct; it agrees with οχλος.)

^w περιβεβλημένοι **f**³⁵ **M**^{d2/2,c1/2,h1/2,i1/2} CP,TR | περιβεβλημενους **M**^{a,b,d1/2,c1/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,RP,HF,OC,NU** (The nominative is correct; it agrees with οχλος.)

^x φοίνικας **f**³⁵ **M**^{a,d1/2,f1/2,g1/2,i1/2} **K,RP,HF** | φοινικες **M**^{b,d1/2,c1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **A,C,CP,OC,NU,TR** (The accusative is correct, being the direct object of the implicit verb.)

^y κρᾶζουσιν *rell* | κρᾶζοντες TR

^z τῷ θεῷ ἡμῶν *rell* | τοῦ θεοῦ 3 A | 23 **M**^{e2/7} | --- TR

^a τῷ θρόνῳ **f**³⁵ **M**^{a,b,c2/2,f1/2,g1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,RP,HF,NU** | τοῦ θρόνου **M**^{c1/2} OC | τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ ἡμῶν **M**^{a1/2,d1/2,c2/7,g1/2,h1/2,i1/2} CP,TR | τοῦ θρόνου θεῷ ἡμῶν **M**^{e2/7} (The Father is firmly seated, dative. Almost all of the **M**^{1/2} are among the least faithful members of the family, but they are followed by OC.)

^b εἰστηκεισαν *rell* | εστηκεσαν TR | ἰστηκεισαν A | εστηκισαν C | ἰστηκισαν **K** | at least 10 further spellings

^c ἐπεσον *rell* | ἐπεσαν **M**^{a1/2,c1/2,g1/2} **KA,C,OC,NU**

^d θρόνου **f**³⁵ **M**^{a1/2,d1/2,c1/2,h1/2,i1/2} **KA,C,CP,RP,OC,NU,TR** | 1 αὐτου **M**^{a,b,f1/2,g1/2,i1/2} HF (Here is a clear example that **a,b,f,g,i** share a common influence, vouching for an infelicitous gloss.)

^e τα πρόσωπα *rell* | προσωπων **M**^{c1/2} TR

εὐχαριστία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»

13 Καὶ ἀπεκρίθη εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέγων μοι, «Οὗτοι οἱ περιβεβλημένοι τὰς στολάς τὰς λευκάς, τίνες εἰσίν, καὶ πόθεν ἦλθον;» 14 Καὶ εἶπον^f αὐτῷ, «Κύριέ μου,^g σὺ οἶδας.» Καὶ εἶπέν μοι· «Οὗτοι εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης, καὶ ἔπλυναν^h τὰς στολάς αὐτῶν καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰςⁱ ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου. 15 Διὰ τοῦτο εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ. Καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ^j σκηνώσει ἐπ' αὐτούς. 16 Οὐ πεινάσουσιν ἔτι, οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι.^k οὐδ' οὐ^l μὴ πέση ἐπ' αὐτούς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα· 17 ὅτι τὸ Ἀρνίον τὸ ἀνά μέσον τοῦ θρόνου ποιμαίνει^m αὐτούς καὶ ὀδηγεῖⁿ αὐτούς ἐπὶ ζωῆς^o πηγὰς ὑδάτων. Καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ^p τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.»

The seventh seal

8 1 Καὶ ὅτε^q ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν ἐβδόμην, ἐγένετο σιγὴ ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμίωριον. 2 Καὶ εἶδον τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους οἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστήκασιν, καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλπιγγες.

3 Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθεν καὶ ἐστάθη ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου,^r ἔχων λιβανωτὸν χρυσοῦν. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα πολλὰ ἵνα δώσει^s ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου. 4 Καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. 5 Καὶ εἴληφεν ὁ ἄγγελος τὸν λιβανωτὸν καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐγένοντο φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ^t καὶ σεισμός. 6 Καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας ἠτοίμασαν ἑαυτούς^u ἵνα σαλπίσωσιν.

^f εἶπον **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,hpt,i} CP,RP,HF | εἰρηκα **M**^{d,e,hpt} **KA,OC,NU,TR**

^g μου *rell* | --- **M**^{e%} **A,TR**

^h ἐπλυναν *rell* | ἐπλατυναν **M**^{az%}

ⁱ αὐτας **f**³⁵ **M**^{d,e,h,i%} **KA,CP,OC,NU** | --- **M**^{a,b,f,g,i} RP,HF | στολας αυτων TR (Another clear example of a common influence for **a,b,f,g,i**.)

^j τω θρονω **f**³⁵ **M**^{a,c2/7,f,g,ipt} CP,RP,HF | του θρονου **M**^{ay%,b,d,c,h,ipt} **KA,OC,NU,TR** (He is still firmly seated, dative.)

^k ετι *rell* | --- **M**^{b,c2%,h,i%}

^l ουδ' ου **f**³⁵ **M**^{a,b,d%,c2%,f,g,h2%,i2%} CP,RP,HF,OC | ουδε **M**^{d,c1%,h1%,i1%} **KA,NU,TR**

^m ποιμαίνει **f**³⁵ **M**^{a,b,f,i2%} RP,HF,OC | ποιμανει **M**^{a1%,c1%,d,e,g,h,i3%} **KA,CP,NU,TR** (The better representatives of **f**³⁵ have the present tense.)

ⁿ οδηγει **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,i2%} RP,HF | οδηγησει **M**^{c2%,d,e,h,i3%} **KA,CP,OC,NU,TR** (The better representatives of **f**³⁵ have the present tense.)

^o ζωης *rell* | ζωσας **M**^{c2%,hpt} TR

^p εκ *rell* | απο **M**^d **K,TR**

^q οτε *rell* | οταν **A,C,NU**

^r του θυσιαστηριου *rell* | το θυσιαστηριον **M**^{ep1} **A,TR** | 1 θυσιαστηριον **C**

^s δώσει **f**³⁵ **M**^{ay%,b,d,c1%,f1%,g,h1%,i2%} **KA,HF,OC,NU** | δωση **M**^{ay%,b1%,c1%,d1%,c2%,f2%,g,h1%,i2%} CP,RP,TR (The generalized splitting suggests that the 'norm' of subjunctive with *iva* was at work in the minds of the copyists; but the indicative isn't all that infrequent, and in this case presumably emphasizes certainty.)

^t φωνα και βρονται και αστραπαι **f**³⁵ **M**^{a1%,d,c,ipt} CP,TR | ~ 32143 **M**^{ep1} | ~ 32145 **M**^{a,b,f,g1%,h1%,ipt} **ϑ**¹¹⁵ **K,RP,HF,OC,NU**
| ~ 32541 **M**^{hpt} **A**

^u εαυτους *rell* | αυτους **KA,NU**

The first trumpet

7 Καὶ ὁ πρῶτος^ν ἐσάλπισεν, καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν^ω αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη^{·x} καί, τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη^ν καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκάη.

The second trumpet

8 Καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ὡς ὄρος μέγα^z καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα. 9 Καὶ ἀπέθανεν τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων^a ἐν τῇ θαλάσῃ, τὰ ἔχοντα ψυχάς. Καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων διεφθάρησαν.^b

The third trumpet

10 Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας, καιόμενος ὡς λαμπάς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. 11 Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ Ἄψινθος.^c Καὶ ἐγένετο^d τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων ὅτι ἐπικράνησαν.

The fourth trumpet

12 Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ἐπλήγη τὸ τρίτον τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν· καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φαίνη τὸ τρίτον αὐτῆς,^e καὶ ἡ νύξ ὁμοίως.

13 Καὶ εἶδον καὶ ἤκουσα ἐνὸς ἀετοῦ,^f πετομένου^g ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ τρίς^{·h} «Οὐαί, οὐαί, οὐαί τοῖς κατοικοῦσινⁱ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων τῶν μελλόντων σαλπίζειν.»

The fifth trumpet

9 1 Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεῖς τοῦ φρέατος τῆς Ἀβύσσου. 2 Καὶ ἤνοιξεν τὸ φρέαρ τῆς Ἀβύσσου,^j καὶ ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου καιομένης.^k καὶ ἐσκοτίσθη^l ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἄηρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος. 3 Καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξηλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς. 4 Καὶ ἐρρέθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀδικήσωσιν^m τὸν χόρτον τῆς γῆς οὐδὲ πᾶν χλωρὸν

^ν πρῶτος **ƒ**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,g,hpt,i} **KA,CP,RP,HF,OC,NU** | 1 ἀγγελος **M**^{d,e,y,hpt,i¼} **TR**

^ω εν *rell* | --- **M**^c **TR**

^χ και το τριτον της γης κατεκαη *rell* | --- **TR**

^γ και το τριτον των δενδρων κατεκαη *rell* | --- [15 assorted mss] **CP**

^z μεγα **ƒ**³⁵ **M**^{a,e,2/7,f,g,i,y} **CP,RP,HF** | 1 πυρι **M**^{b,d,e,h,i,y} **KA,OC,NU,TR** (**OC** is in small print.)

^a κτισματων **ƒ**³⁵ **M**^{a,d,ept,f,g,h¼,i} **CP,RP,HF** | 1 των **M**^{b,d,y,e,hpt,i¼} **KA,OC,NU,TR**

^b διεφθαρησαν **ƒ**³⁵ **M**^{d,e,y,h¼} **KA,CP,NU** | διεφθαρη **M**^{a,b,c,y,f,g,h,i} **RP,HF,OC,TR** (*ad sensum*, or not?)

^c ο αψινθος *rell* | 2 **M**^{e,y,g¼} **TR** | αψινθον **KA**

^d εγενετο *rell* | γινεται **M**^{ept} **TR** | λεγεται και εγενετο **KA**

^e η ημερα (+ινα **M**^d) μη φανη (ουκ εφαινεν **M**^b) (φανη **M**^b **KA,NU**) το τριτον (τεταρτον **A**) αυτης **ƒ**³⁵ **M**^{b,d,e,h,ipt}

(**KA**)**CP**(**NU**)**TR** | ~ 567 (αυτων **M**^{pp}) μη φανη 12 **M**^{a,f,g,ipt} **RP,HF,OC**

^f αετου **ƒ**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,gpt,h,i,y} **KA,CP,RP,HF,OC,NU** | αγγελου **M**^{d,e,y,gpt,i,y} **TR**

^g πετομενου *rell* | πετωμενου [24 assorted mss] **TR**

^h τρις **ƒ**³⁵ **M**^{d,e,y,gpt} **CP** | --- **M**^{a,b,c,f,gpt,h,i} **KA,RP,HF,OC,NU,TR** (Who would have added τρις; why?)

ⁱ τοις κατοικουσιν **ƒ**³⁵ **M**^{d,e,g,y,hz,ipt} **A,CP,RP,TR** | τους κατοικουντας **M**^{a,b,f,g,y,hz,ipt} **KA,HF,OC,NU** (The dative is presumably correct.)

^j και ηνοιξεν το φρεαρ της αβυσσου **ƒ**³⁵ **M**^{b,d,e,g,h,ipt} **A,CP,RP,HF,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,e,y,f,h¼,ipt} **KA** (**OC** is in small print.)

^k καιομενης **ƒ**³⁵ **M**^{a,b,f,g,ipt} **RP,HF,OC** | μεγαλης **M**^{d,e,h,ipt} **KA,CP,NU,TR** | μεγαλης καιομενης **M**^{hpt}

^l εσκοτισθη *rell* | εσκοτωθη **A,0207,NU**

^m αδικησωσιν *rell* | αδικησουσιν **A,NU**

ἀγγέλῳ, ὁ ἔχων^f τὴν σάλπιγγα, «Λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ Εὐφράτῃ.» 15 Καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι—οἱ ἠτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν^g καὶ μῆνα καὶ ἔνιαυτόν—ἵνα ἀποκτείνωσιν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων. 16 Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν^h στρατευμάτων τοῦ ἵππουⁱ μυριάδες^j μυριάδων (ἡκουσα^k τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν). 17 Καὶ οὕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὀράσει· καὶ τοὺς καθημένους ἐπ’ αὐτῶν, ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακινθίνους καὶ θειώδεις· καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων· καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ καὶ καπνὸς καὶ θεῖον. 18 Ἀπὸ^l τῶν τριῶν πληγῶν τούτων ἀπεκτάνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων—ἐκ^m τοῦ πυρὸς καὶⁿ τοῦ καπνοῦ καὶ^o τοῦ θείου τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν. 19 Ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων^p ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστίν^q—καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν, αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν ὅμοιαι ὄφεσιν,^r ἔχουσαι κεφαλὰς, καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσιν.

20 Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, οὐ^s μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνήσωσιν^t τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ εἰδῶλα,^u τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χαλκᾶ^v καὶ τὰ λίθινα καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν δύναται^w οὔτε ἀκούειν οὔτε περιπατεῖν· 21 καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν οὔτε ἐκ τῶν φαρμακείων^x αὐτῶν οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

Parenthesis

John eats a little book

10¹ (Καὶ εἶδον^y ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένον νεφέλην, καὶ ἡ ἴρις^z ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ·^a καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι πυρός· 2 καὶ εἶχεν^b ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλιδάριον^c ἀνεωγμένον.^d Καὶ ἔθηκεν τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς

^f ο εχων *rell* | τω εχοντι **M**^b | ος ειχε *TR*

^g και την ημεραν **F**³⁵ **M**^{d,hpt} | 1 εις 23 **M**^{a,b,f,g,i} *RP, HF, OC* | 13 **M**^{d^{1/4},e,hpt} **ϕ**⁴⁷ *A, NU, TR* | --- **K, CP** (For εις we have **a, b, f, g, i**; against we have **f³⁵ d, e, h, ϕ⁴⁷ KA**; the evidence for την is tranquil.) (A clear instance of **a, b, f, g, i** working as a group.) (OC is in small print.)

^h των *rell* | --- *TR*

ⁱ ιππου **F**³⁵ **M**^{a,b,f_{3/5},gpt,ipt} *CP, RP, HF, OC* | ιππικου **M**^{d,e,f_{3/5},gpt,h,ipt} **ϕ**⁴⁷ *KA, NU, TR* ('horse' or 'horsy'?)

^j μυριαδες **F**³⁵ **M**^{a,b,ept,f_{3/5},g,h_{2/3},i} *CP, RP, HF* | δυο 1 **M**^d **ϕ**⁴⁷ (**K**) *OC, TR* | δις 1 **M**^{ept,f_{3/5},h_{1/2}} *A, NU* (Just one hundred million.) (OC is in small print.)

^k ηκουσα *rell* | και 1 *TR*

^l απο *rell* | υπο *HF, TR*

^m εκ **F**³⁵ **M**^{d,e,h} **ϕ**⁴⁷ *KA, C, CP, OC, NU, TR* | απο **M**^{a,b,e_{1/2},f,g,i} *RP, HF*

ⁿ και **F**³⁵ **M**^{a,b,d,e_{1/4},f,g,h_{3/5},i} *KA, CP, RP, HF, OC, NU* | 1 εκ **M**^{e,h_{2/3}} **ϕ**⁴⁷ *C, TR*

^o και **F**³⁵ **M**^{a,b,e_{1/4},f,g,h_{2/3},i} *KA, C, CP, RP, HF, OC, NU* | 1 εκ **M**^{d,e,h_{1/2}} **ϕ**⁴⁷ *TR*

^p η γαρ εξουσια των ιππων *rell* | 1234 τοπων *A* | ~ ην 21345 **ϕ**⁴⁷ | αι 2 εξουσαι αυτων *TR*

^q εστιν *rell* | εισιν *TR*

^r οφειν **F**³⁵ **M**^{d,e_{3/5},h_{1/2}} **ϕ**⁴⁷ (**KA, C**) *CP, OC, NU, TR* | οφειν **M**^{a,b,e_{3/5},f,g,i_{3/5}} *RP, HF* (ομοιος normally takes the dative, but the genitive does occur.)

^s ου **F**³⁵ **M**^{a,b,d,e_{1/4},f,g,h_{2/3},i} *C, CP, RP, HF, OC* | ουτε **M**^{e,h_{1/2}} *A, TR* | ουδε **M**^{hpt} **ϕ**⁴⁷ *KA, NU*

^t προσκυνησωσιν *rell* | προσκυνησωσιν **ϕ**⁴⁷ *KA, C, NU*

^u και τα ειδωλα *rell* | 13 *TR* | --- **ϕ**⁴⁷

^v και τα χαλκα **F**³⁵ **M**^{b,d,e,hpt} **ϕ**⁴⁷ (**K**) *A, C, CP, RP, HF, OC, NU, TR* | 13 **M**^{e_{3/5},h_{2/3},i_{1/4}} | --- **M**^{a,f,g,ipt}

^w δυναται **F**³⁵ **M**^{a,e_{1/4},f,gpt,i_{1/2}} **ϕ**⁴⁷ *CP, RP, HF, OC, TR* | δυναται **M**^{a_{1/4},b,d,e,gpt,h_{1/2}} **ϕ**^{85,115} *KA, C, NU*

^x φαρμακειων **F**³⁵ **M**^{d,e,h_{2/3},i} *RP, OC, TR* | φαρμακιων **M**^{d_{1/2},e_{1/4},gpt} *A, CP* | φαρμακων **M**^{a,b,f,gpt,h_{1/2}} **ϕ**⁴⁷ *KA, HF, NU*

^y ειδον **F**³⁵ **M**^{a,d,e_{3/5},f,ipt} *CP, RP, HF* | 1 αλλον **M**^{b,e_{3/5},g,h,ipt} **ϕ**⁴⁷ *KA, C, OC, NU, TR* (OC is in small print.)

^z η ιρις **F**³⁵ **M**^{a,b,f,gpt,h_{2/3},i} **ϕ**^{47,115v} (**A**) *C*) *CP, RP, HF, OC, NU* | 2 **M**^{e,gpt,h_{1/2},i_{1/4}} *TR* | ιριν **M**^d | 1 θριξ **K**

^a αυτου *rell* | --- *TR*

^b ειχεν **F**³⁵ **M**^{d,e,gpt,h_{2/3},i_{1/2}} *CP, TR* | εχων **M**^{a,b,f,gpt,h_{2/3},i_{3/5}} *KA, C, RP, HF, OC, NU*

^c βιβλιδαριον **F**³⁵ **M**^{d,e_{1/2},gpt,h_{1/2}} *CP* | βιβλαριδιον **M**^{e_{3/5}} *KA, C, NU, TR* | βιβλιον **M**^{a,b,f,gpt,i_{2/3}} **ϕ**⁴⁷ *RP, HF, OC*

^d ανεωγμενον **F**³⁵ **M**^{a,d,e_{1/4},f,gpt,h_{2/3},i} *CP, RP, HF, OC, TR* | ηνεωγμενον **M**^{b,c,gpt,h_{1/2}} **ϕ**⁴⁷ *KA, NU* | --- *A*

θαλάσσης,^ε τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς,^φ 3 καὶ ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ, ὡσπερ λέων μυκᾶται. Καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς. 4 Καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ^ς ἔμελλον^η γράφειν· καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν,^ι «Σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί,» καὶ «Μετὰ ταῦτα γράφεις.»^λ 5 Καὶ ὁ ἄγγελος ὃν εἶδον ἐστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἤρεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιάν^κ εἰς τὸν οὐρανὸν 6 καὶ ὤμωσεν ἐν^λ τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος οὐκέτι ἔσται.^μ 7 ἀλλ^ν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἐβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλη σαλπίζειν, τελεσθῆ^ο τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὃ^ρ εὐηγγελίσαστο^ι τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας.^ρ

8 Καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν λαλοῦσα^ς μετ' ἐμοῦ καὶ λέγουσα.^ι «Ὑπαγε, λάβε τὸ βιβλιδάριον^μ τὸ ἀνεωγμένον^ν ἐν τῇ χειρὶ τοῦ^ω ἀγγέλου τοῦ ἐστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.» 9 Καὶ ἀπῆλθον^χ πρὸς τὸν ἄγγελον λέγων αὐτῷ, «Δόξ^ζ μοι τὸ βιβλιδάριον.»^ζ Καὶ λέγει μοι· «Λάβε καὶ κατάφαγε αὐτό· καὶ πικρανεῖ σου τὴν κοιλίαν, ἀλλ^ν ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.» 10 Καὶ ἔλαβον τὸ βιβλιδάριον^α ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου καὶ κατέφαγον αὐτό, καὶ ἦν ἐν τῷ στόματί μου ὡς μέλι γλυκὺ. Καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτὸ ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου. 11 Καὶ λέγει^β μοι, «Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς, καὶ ἐπὶ^ο ἔθνεσιν καὶ γλώσσαις καὶ βασιλεῦσιν πολλοῖς.»

^ε τῆς θαλάσσης *rell* | τὴν θαλάσσαν TR

^φ τῆς γῆς *rell* | τὴν γῆν TR

^ς βρονταὶ *rell* | 1 τὰς φωνὰς ἑαυτῶν TR

^η ἔμελλον **F**²⁵ M^{apt,b,d,e,y,f,g,ipt} κ,CP,RP,HF,OC,TR | ἠμελλον M^{apt,e,y,h,ipt} A,C,NU | καὶ ἠμελλον αὐτα **Φ**⁴⁷

^ι λέγουσαν *rell* | λέγουσας **Φ**⁴⁷ | 1 μοι TR

^λ μετὰ ταῦτα γράφεις **F**²⁵ M^{d,y,e,i,t} CP | μη 2 γραφῆς M^{e/4} TR | μη αὐτα γραφῆς M^{a,b,d,i,y,e,y,f,g,h,i} κA,C,RP,HF,OC,NU (The text has been generally misunderstood since the beginning. Having been told to seal what the thunders uttered, why would John be told he would write it later? So many copyists altered the text, reinforcing the prohibition. However, I take it that the voice was giving two unrelated instructions: not to record the thunders; and to put his notebook aside until later—he is going to be busy interacting with the angel and eating a book, and the voice doesn't want him to be distracted by trying to write at the same time.)

^κ τὴν δεξιάν *rell* | --- M^{1/2} A,TR

^λ ἐν **F**²⁵ M^{d,e,f,y,g,pt,h,y,ipt} A,C,CP,OC,NU,TR | --- M^{a,b,c,2/7,f,y,g,pt,h,y,ipt} **Φ**⁴⁷κ,RP,HF

^μ οὐκέτι ἔσται *rell* | 1 ἔστιν κ | οὐκ 2 ἐτι M^{e/3} TR

^ν ἀλλ *rell* | ἀλλὰ TR

^ο τελεσθῆ **F**²⁵ M^{a,y,e} CP | καὶ 1 M^{d,e,gpt} TR | καὶ ἐτελεσθῆ M^{a,b,f,h,i} **Φ**⁴⁷κA,C,RP,HF,OC,NU (The subjunctive is presumably correct; the indicative doesn't fit; the καὶ could be emphatic, otherwise it doesn't fit either.)

^ο **F**²⁵ M^{d,e/3} CP | ὡς M^{a,b,c,y,f,g,h,i} **Φ**⁴⁷κA,C,RP,HF,OC,NU,TR

^ι εὐηγγελίσαστο **F**²⁵ M^d CP | εὐηγγελίσεν M^{a,b,cpt,f,g,h,i} κA,C,RP,HF,OC,NU,TR | εὐηγγελισε M^{e/3} (I take it that this is an instance of the double accusative with the passive voice [see the related variant sets above and below]; render 'which was announced to His slaves'.)

^ρ τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας **F**²⁵ M^{a,b,f,g,h,y,i,y} CP,RP,HF,OC | ~ τοὶς 3 δούλοις τοὶς προφήταις M^d | ~ 1 ἑαυτοῦ 245 M^{e,y,h,y} A,C,NU | ~ 1 αὐτοῦ 2 καὶ 45 **Φ**⁴⁷κ | ~ τοὶς ἑαυτοῦ δούλοις τοὶς προφήταις M^{e/3,i/y} TR

^ς λαλοῦσα *rell* | λαλοῦσας M^{1/2} κA,C,NU

^ι λέγουσα *rell* | λέγουσας M^{e/3} κA,C,NU

^μ βιβλιδάριον **F**²⁵ M^{a,b,d,e,y,f,g,hpt,i} CP,RP,HF,OC | βιβλιαριδιον M^e κ,TR | βιβλιον M^{h,y} A,C,NU

^ν ἀνεωγμένον **F**²⁵ M^{a,d,e,y,f,g,h,i} **Φ**⁴⁷,CP,RP,HF,OC | ἠνεωγμενον M^{b,c,y} κA,C,NU,TR

^ω τοῦ *rell* | --- TR

^χ ἀπῆλθον *rell* | ἀπῆλθα M^{e/3} **Φ**⁴⁷A,OC,NU

^ζ δόξ **F**²⁵ M^{d,e,h,y,i/4} CP,TR | δουνα M^{a,b,f,g,h,y,i} **Φ**⁴⁷κA,C,RP,HF,OC,NU

^ζ βιβλιδάριον **F**²⁵ M^{a,b,d,e,y,f,g,h,y,i} CP,RP,HF,OC | βιβλιαριδιον M^{e/3} **Φ**^{85,115}C,NU,TR | βιβλιον M^{h,y} **Φ**⁴⁷κ | βιβλιαριον A

^ι βιβλιδάριον **F**²⁵ M^{d,e/4,hpt,i/y} CP | βιβλιον M^{a,b,f,g,hpt,i/y} κ,RP,HF,OC | βιβλιαριδιον M^e A,C,NU,TR

^β λέγει **F**²⁵ M^{d,e,fpt,gpt,h,y,ipt} CP,TR | λεγουσιν M^{a,b,fpt,gpt,h,y,ipt} **Φ**⁴⁷κA,RP,HF,OC,NU (Where is the subject for the plural verb?)

^ο ἐπὶ **F**²⁵ M^{a,b,d,f,g,ipt} CP,RP,HF | --- M^{3/6,c,h,ipt} **Φ**⁴⁷κA,C,OC,NU,TR

The two witnesses

11 ¹ Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὅμοιος ῥάβδῳ. Καὶ εἰστήκει ὁ ἄγγελος λέγων·^d «Ἐγειραι^e καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ. ² Καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν^f τοῦ ναοῦ ἔκβαλε ἔξωθεν,^g καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσης, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσιν· καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατήσουσιν μῆνας τεσσαράκοντα δύο.^h ³ Καὶ δώσω τοῖς δυσὶν μάρτυσίν μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους.»

⁴ Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι, καὶ αἱ δύο λυχνίαὶ αἱ ἐνώπιον τοῦ Κυρίουⁱ τῆς γῆς ἐστῶσαι.^j ⁵ Καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλει^k ἀδικῆσαι, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Καὶ εἴ τις θέλει αὐτοὺς ἀδικῆσαι,^l οὕτως^m δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. ⁶ Οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλείσαι τὸν οὐρανὸνⁿ ἵνα μὴ ὑετὸς βρέξη τὰς ἡμέρας^o τῆς προφητείας αὐτῶν·^p καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ πληγῇ, ὅσακις ἐὰν θελήσωσιν.^q

⁷ Καὶ ὅταν τελέσωσιν τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν τὸ Θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς Ἀβύσσου ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτοὺς καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς ⁸—καὶ τὰ πτώματα^r αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως τῆς μεγάλης (ἣτις καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος), ὅπου καὶ^s ὁ Κύριος αὐτῶν^t ἐσταυρώθη.

⁹ Καὶ βλέπουσιν^u ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν καὶ γλωσσῶν καὶ ἐθνῶν τὰ πτώματα^v αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς^w ἡμισυ, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφήσουσιν^x τεθῆναι εἰς μνημα.^y ¹⁰ Καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς χαίρουσιν^z ἐπ' αὐτοῖς, καὶ εὐφρανθήσονται^a καὶ δῶρα

^d καὶ εἰστήκει ὁ ἄγγελος λέγων **f**³⁵ **M**^b **8**^c, **CP** | 1 φωνῆ λεγουσα **M**^d | 5 **M**^{a,e,f,g,h,i} **37**⁴⁷ **A**, **RP**, **HF**, **OC**, **NU**, **TR** | λεγει **8** (I take it that the angel shifted position, perhaps with both feet on land—his legs had been spread or straddled, now he stands normally.)

^e εγειραι **f**³⁵ **M**^{apt,b2,g,dprt,c1,g,i} **CP**, **RP**, **TR** | εγειρε **M**^{apt,b2,g,dprt,c1,g,i} **37**⁴⁷ **8A**, **HF**, **OC**, **NU** | εγειρον **M**^{e36}

^f ἔξωθεν **rell** | εσωθεν **M**^{b,c1,g} **8**

^g ἔξωθεν **f**³⁵ **M**^{b,d,ept,h2,g} **A**, **CP**, **NU** | ἐξω **M**^{a,ept,f,g,h2,g,i} **37**⁴⁷, **RP**, **HF**, **OC**, **TR** | εσω **8**

^h τεσσαρακοντα δυο **M**^{a1/4,b,c1,g,d1,g,c2,g,f1,g2,g,h1/2,i} (**8**)**CP**, **OC**, **TR** | 1 καὶ 2 **M**^{a,f1,g2,g,h1/2,i1/2} (**A**)**RP**, **HF**, (**NU**) | μβ' **f**³⁵ **M**^{d2/g,c2/g,i1/2} **37**⁴⁷

ⁱ κυριου **f**³⁵ **M**^{a,b,e1/4,f,g,h,i} **8**(**A**)**C**, **CP**, **RP**, **HF**, **OC**, **NU** | θεου **M**^{d,c,i1/4} **TR**

^j εστωσαι **f**³⁵ **M**^{a1/2,d,c,g2,g,h,i2/g} **CP**, **RP**, **OC**, **TR** | εστωτες **M**^{a2/g,b,f,g2/g,i1/2} **8A**, **C**, **HF**, **NU**

^k αουτους θελει **rell** | ~ 21 **M**^b **8** | 1 θελη **TR** | 1 θελησει **37**⁴⁷

^l θελει αουτους αδικησαι **f**³⁵ **M**^{a,b,c1/g,f,g2/g,h1/2,i2/g} **C**, **CP**, **RP**, **HF**, **OC** | ~ 213 **M**^{e2/g} | ~ 2 θελη **1 M**^{e1/4,g1/2} **TR** | 12 αποκτεναι **M**^d | θεληση 23 **M**^b **A**, **NU** | ~ θεληση 32 **8**(**37**⁴⁷)

^m ουτως **rell** | ουτω [30 assorted mss] **OC**, **TR** | --- **A**

ⁿ ἐξουσιαν κλεισαι τον ουρανον **f**³⁵ **M**^{d,c,h1/g,i2/g} **8**, **CP**, **TR** | την 1234 **M**^{h3/g} **37**⁴⁷ (**A**, **C**)**NU** | ~ 3412 **M**^{a,b,f,g,i2/g} **RP**, **HF** | ~ 1342 **OC**

^o ετως βρεχη τας ημερας **f**³⁵ **M**^{a,b,d2/g,c2/g,f,g,hpt(i),i2/g} **37**⁴⁷ **8A**, **C**, **CP**, **RP**, **HF**, **OC**, **NU** | 1 βρεχει 34 **M**^{d1/g,i1/2} | ~ 21 εν ταις ημεραις **M**^{e2/4} | ~ 21 εν ημεραις **TR**

^p της προφητειας αυτων **rell** | ~ 312 **M**^{pt} **TR**

^q εν (**37**⁴⁷), **TR** παση πληγη οσακις (ωσακις **M**^{e1/2}) εαν (αν **M**^{h,i1/4} **C**) θελησωσιν (θελησουσιν **C**; θελωσιν **37**⁴⁷) **f**³⁵ **M**^{d,e,h,i1/4}

(**37**⁴⁷)**8A**(**C**)**CP**, **OC**, **NU**(**TR**) | ~ 4 (ωσακις **M**^{pt}) 56123 **M**^{a,b,f,g,i} **RP**, **HF**

^r τα πτωματα **f**³⁵ **M**^{d,c,g1/g,h2/g,i} **37**⁴⁷ **8**, **CP**, **TR** | το πτωμα **M**^{a,f,g2/g,h2/g,ipt} **A**, **C**, **RP**, **HF**, **OC**, **NU** (The plural is presumably correct.)

^s και **f**³⁵ **M**^{a,d,c1/g,f,g2/g,h,i2/g} **8A**, **C**, **CP**, **RP**, **HF**, **OC**, **NU**, **TR** | --- **M**^{b,c,g1/g,i2/g} **37**⁴⁷

^t αυτων **rell** | ημων **TR** | --- **37**⁴⁷ **8**

^u βλεπουσιν **rell** | βλεψουσιν **TR**

^v τα πτωματα **f**³⁵ **M**^{d,c,h2/g,ipt} **CP**, **TR** | το πτωμα **M**^{a,b,f,g,h2/g,ipt} **37**⁴⁷ **8**(**A**)**C**, **RP**, **HF**, **OC**, **NU** (The plural is presumably still correct.)

^w τρεις **f**³⁵ **M**^{a,b,c,f,g,h2/g,i} **CP**, **RP**, **HF** | 1 και **M**^{d,c1/g,h2/g} **37**⁴⁷ **8**(**A**, **C**)**OC**, **NU**, **TR** (ημισυ following a numeral occurs both with and without the intervening και since ancient times.)

^x αφησουσιν **f**³⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,hpt,i} **CP**, **RP**, **HF**, **OC**, **TR** | αφιουσιν **M**^{d,ept,hpt} **8A**, **C**, **NU**

^y μνημα **rell** | μνηματα **TR** | μνημιον **C**

^z χαιρουσιν **rell** | χαρουσιν **TR**

^a ευφρανθησονται **f**³⁵ **M**^{a,b,e1/4,f,g,hpt,i} **CP**, **RP**, **HF**, **OC**, **TR** | ευφρανονται **M**^{d,c,hpt} **37**⁴⁷ **8**(**A**)**C**, **NU**

πέμπουσιν^b ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφήται ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

11 Καὶ μετὰ^c τρεῖς ἡμέρας καὶ ἡμισυ πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσηλθεν ἐπ’ αὐτοῦς^d καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας ἐπέπεσεν^e ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς. 12 Καὶ ἤκουσα^f φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης^g αὐτοῖς, «Ἀνάβητε^h ὧδε.» Καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐθεώρησαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν. 13 Καὶ ἐνⁱ ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ^j ἐγένετο σεισμὸς μέγας καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσεν, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἐπτὰ. Καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.)

14 Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπήλθεν. Ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη, ἰδοὺ,^k ἔρχεται ταχῶς.

The seventh trumpet

15 Καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ λέγουσαι.^l «Ἐγένετο ἡ βασιλεία^m τοῦ κόσμου τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.» 16 Καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρεςⁿ πρεσβύτεροι, οἱ ἑνώπιον^p τοῦ Θεοῦ καθήμενοι^q ἐπὶ τοὺς θρόνους αὐτῶν, ἔπεσον^r ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ 17 λέγοντες· «Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος,^s ὅτι εἴληφας τὴν δύναμίν σου τὴν μεγάλην καὶ ἐβασίλευσας. 18 Καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου, καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν^t κριθῆναι καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σου τοῖς προφήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ^u τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου, τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις,^v καὶ διαφθεῖραι τοὺς

^b πέμπουσιν **f**³⁵ **M**^{d1/2,c,gpt,h} A,C,CP,OC,NU,TR | πέμπουσιν **M**^d **κ** | δώσουσιν **M**^{a,b,c1/2,f,gpt,i} RP,HF ('send' is stronger than 'give'.)

^c μετὰ **f**³⁵ **M**^{a1/2,d2/2,c1/2,b2/2,i2/2} **κ**,CP | 1 τας **M**^{a,b,d2/2,c2/2,f,g,h2/2,i2/2} **ϑ**⁴⁷ A,C,RP,HF,OC,NU,TR (One would expect the article, except that it is this resurrection that defines the time the bodies were in the street.)

^d ἐπ' αὐτοὺς **f**³⁵ **M**^{a1/2,d1/4,gpt,ipt} CP,TR | εἰς 2 **M**^{a,b,c1/2,f,gpt,ipt} **ϑ**⁴⁷ **κ**,RP,HF,OC | ἐν αὐτοῖς **M**^{d,c1/2,h1/2} A,NU | αὐτοῖς **M**^{epi,hpt} C (ἐπι with the accusative emphasizes that the 'breath' had just arrived.)

^e μέγας ἐπέπεσεν **f**³⁵ **M**^{a1/2,c1/2,g,hpt,ipt} A,C,CP,OC,NU | ~ 21 **M**^{d2/2} | 1 ἐπέπεσεν **M**^{a2/2,b,c2/2,f,hpt,ipt} **ϑ**⁴⁷ **κ**,RP,HF,TR

^f ἤκουσα **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e,f,g,hpt,i} **ϑ**⁴⁷ CP,RP,HF,OC | ἤκουσαν **κ**A,C[+4 mss]NU,TR | ἀκουσονται **M**^{hpt}

^g φωνῆς μεγάλης ... λεγούσης **f**³⁵ **M**^{d,c,h1/2,i1/2} **ϑ**⁴⁷ **κ**C,CP,NU | φωνὴν μεγάλην ... λεγούσαν **M**^{a,b,f,g,h,i} **ϑ**¹¹⁵ A,RP,HF,OC,TR

^h ἀνάβητε *rell* | ἀναβάτε **ϑ**⁴⁷ **κ**A,C,NU

ⁱ καὶ ἐν **f**³⁵ **M**^{b,d,e,gpt,h2/2,i2/2} **ϑ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,RP,OC,NU,TR | 2 **M**^{a,f,gpt,h2/2,i2/2} HF

^j ἡμερὰ **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e1/4,f,g,h1/2,i} CP,RP,HF,OC | ὠρὰ **M**^{e,h,i1/4} **κ**A,C,NU,TR

^k ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἰδοὺ **f**³⁵ **M**^{a,b,c1/2,f,gpt,i} CP,RP,HF,OC | ~ 51234 **M**^{e1/2,gpt,h} (**κ**)A,C,NU,TR | ~ 5342 **M**^d | 1234 **M**^{e1/4} | ~ 342 **M**^{e3/2}

^l λέγουσαι **f**³⁵ **M**^{apt,b,d,c,f,gpt,h,i} **ϑ**^{47,115} **κ**C,CP,RP,OC,TR | λέγοντες **M**^{apt,f1/4,gpt} A,HF,NU (The subject of the verb is 'voices', fem. pl.)

^m ἐγένετο ἡ βασιλεία (**κ**) *rell* | ἐγένοντο αἱ βασιλείαι **M**^{e3/2} TR

ⁿ οἱ εἴκοσι τέσσαρες **M**^{apt,b,c1/2,d1/2,c2/2,f,hpt,i} C,CP,RP,HF,OC,NU | 1 κδ' **f**³⁵ **M**^{apt,d2/2,c1/2,g,h1/2} **ϑ**⁴⁷ | 12 καὶ 3 TR | 23 **κ**A

^o οἱ *rell* [NU] | --- **M**^{e,gpt,h1/4} **ϑ**⁴⁷ A

^p ἐνώπιον **f**³⁵ **M**^{d,c,h1/2} **ϑ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,NU,TR | 1 τοῦ θρόνου **M**^{a,b,f,g,i2/2} RP,HF,OC (OC is in small print.)

^q καθήμενοι **f**³⁵ **M**^{d,e,f1/2,hpt} **ϑ**¹¹⁵ 0308,A,CP,RP,NU,TR | οἱ καθιῆνται **M**^{a,b,f,g,i} **κ**,HF,OC | καθιῆνται **M**^{hpt} **ϑ**⁴⁷ C

^r ἐπεσον **f**³⁵ **M**^{apt,b2/2,d,ept,f,h1/2} CP,RP,HF | ἐπεσαν **M**^{apt,b1/2,cpt,g,i1/2} **ϑ**⁴⁷ **κ**A,C,OC,NU,TR

^s καὶ ὁ ἐρχόμενος **f**³⁵ **M**^{d,c1/2,hpt,i1/2} CP,OC,TR | 1 **ϑ**^{47,115} 0308, **κ**C | --- **M**^{a,b,c,f,g,hpt,i2/2} A,RP,HF,NU (OC is in small print.)

^t νεκρῶν *rell* | ἐθνῶν **M**^{hpt} OC

^u καὶ *rell* | --- **M**^{d,e} OC

^v τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις *rell* | τοὺς μικροὺς 3 τοὺς μεγάλους (**ϑ**⁴⁷) **κ**A,C,NU

διαφθείραντας^w τὴν γῆν.» 19 Καὶ ἠνοιγή^x ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ^y ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὤφθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ Κυρίου^z ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ. Καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ^a καὶ χάλαζα μεγάλη.

Parenthesis—partly historical

The woman, the Child, the dragon

12 1 Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ· γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα. 2 Καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα^b ἔκραζεν ὠδίνουσα^c καὶ βασανιζομένη τεκεῖν.

3 Καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἰδοῦ, δράκων μέγας πυρρός,^d ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ διαδήματα.^e 4 Καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν.

Καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τικτεῖν,^f ἵνα ὅταν τέκη τὸ Τέκνον αὐτῆς καταφάγη. 5 Καὶ ἔτεκεν Υἱόν, ἄρρενα,^g ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν^h ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Καὶ ἠρπάγηⁱ τὸ Τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς^j τὸν θρόνον αὐτοῦ. 6 Καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον ὅπου ἔχει ἐκεῖ^k τόπον ἡτοιμασμένον ἀπὸ^l τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ ἐκτρέφωσιν^m αὐτὴν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐξήκοντα.

Satan excluded from heaven

7 Καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ· ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ τοῦ πολεμησαίⁿ μετὰ^o τοῦ δράκοντος· καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησεν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, 8 καὶ οὐκ ἴσχυσεν,^p

^w διαφθειραντας **f**³⁵ **M**^{a1/6,b,d1/6,fp1,gpt,ipt} C,OC | διαφθειροντας **M**^{a,c1/6,d,ept,fp1,gpt,h,ipt} **ϕ**⁴⁷ **κ**A,CP,RP,HF,NU,TR | φθειροντας **M**^{cp1} (The context calls for the aorist tense, but this verb usually appears in the 2nd aorist, so the unfamiliar 1st aorist was changed to the present, a change of just one letter. The aorist receives some attestation from all nine groups, which means that it was not invented in the middle ages—if the present were original, why would copyists from all traditions change it to an unfamiliar form? Hoskier lists nine variants.)

^x ηνοιγη **f**³⁵ **M**^{b,d,c,gpt,h} **ϕ**⁴⁷ A,C,CP,RP,OC,NU,TR | ηνοιχη **M**^{a,f,gpt,i} HF | ηνουγη **κ**

^y θεου *rell* | 1 ο **M**^{b,h} A,C,OC,NU

^z του κυριου **f**³⁵ **M**^{a,f,gpt(pt),i} **ϕ**⁴⁷ CP,RP,HF | 1 θεου **M**^{h1/4} **κ** | αυτου **M**^{b,d,c,hpt} A,C,NU,TR | 2 OC

^a φωνα και βρονται **f**³⁵ **M**^{a,f,g,ipt} CP,RP,HF | 1232 σεισμος **M**^{a,h2/6,ipt} **κ**A,C,OC,NU,TR | ~ 3212 σεισμος **M**^{(b),d,h1/6}

^b εχουσα *rell* | 1 και **κ**C,NU | εχουσαν και **ϕ**⁴⁷

^c εκραζεν (εκραζεν **M**^{a1/6,b1/6,gpt}) ωδίνουσα **f**³⁵ **M**^{a,b,c1/4,f,g,i} (C)CP,RP,HF,OC | κραζει 2 **M**^{d,ept,h} (**ϕ**⁴⁷)**κ**(A)(NU)TR | ~ 2 κραζει **M**^{c1/6}

^d μεγας πυρρος **f**³⁵ **M**^{d1/6,c1/6,i1/6} A,CP,NU,TR | 1 πυρος **M**^{d2/6,c2/6,h1/6} | ~ 21 **M**^{a1/6,fp1,gpt,h2/6,i1/4} **ϕ**^{47,115} **κ**,OC | ~ πυρος 1 **M**^{a,bpt,fp1,gpt,h2/6,ipt} C,RP,HF (All the families have some division; the evidence for the word order looks like this: ‘great, fiery’ **f**³⁵ **M**^{a1/6,b1/6,d,c,h1/6,i1/6} A; ‘fiery, great’ **M**^{a,b,c1/6,f,g,h2/6,i} **ϕ**^{47,115}**κ**C. The evidence for the spelling looks like this: πυρρος **f**³⁵ **M**^{a1/4,b1/6,d1/6,c2/6,fp1,gpt,hpt,ipt} **ϕ**^{47,115}**κ**A; πυρος **M**^{a,b2/6,d2/6,c3/6,fp1,gpt,hpt,ipt} C.)

^e επτα διαδηματα *rell* | ~ 21 TR | διαδηματα **M**^{cp1}

^f τικτειν **f**³⁵ **M**^{h1/4} CP | τεκειν **M**^{a,b,d,c,f,g,h,i} **κ**A,C,RP,HF,OC,NU,TR (Representatives of **M**^{a,d,e} join **f**³⁵.)

^g αρρενα *rell* | αρσεν A,C,NU | αρσενα **M**^{cp1,hpt}

^h εν *rell* | --- **M**^{dpt,ept,h1/6} C

ⁱ ηραπηγη **f**³⁵ **M**^{a1/4,i1/4} **κ**,CP | ηρρασθη **M**^{a,b,d,c,f,g,h,i} **ϕ**⁴⁷ A,C,RP,HF,OC,NU,TR (Both are passive indicative, the choice being between 2nd or 1st aorist.)

^j προς *rell* | --- **M**^e TR

^k εκει *rell* | --- **M**^{e1/6,hpt} C,TR

^l απο **f**³⁵ **M**^{d1/4,c,h} **ϕ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,OC,NU,TR | υπο **M**^{a,b,d,f,g,i} RP,HF

^m εκτρεφωσιν **f**³⁵ **M**^{a,f,g,i2/6} CP,RP,HF | τρεφωσιν **M**^{a1/6,b,d,c,h,i1/6} A,OC,NU,TR | τρεφουσιν **M**^{c1/6} **κ**C

ⁿ του πολεμησαι **f**³⁵ **M**^{h1/6,i1/6} A,C,CP,OC,NU | 2 **M**^{a,b,d,c,f,g,h2/6,i2/6} **ϕ**⁴⁷ **κ**,RP,HF | επολεμησαν TR (Render ‘were to fight’; the dragon knew that Michael had received the order, so he decided to get in the first blow.) (OC is in small print.)

^o μετα *rell* | κατα TR

^p ισχυσεν **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,i} A,CP,RP,HF,OC,NU | ισχυσαν **M**^{a1/6,d,c,h} **ϕ**⁴⁷ C,TR | ισχυσαν προς αυτον **κ**

οὐδὲ^q τόπος εὐρέθη αὐτῶ^r ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ. **9** Καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις^s ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος καὶ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην· ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ^u ἐβλήθησαν. **10** Καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ λέγουσαν· «Ἄρτι ἐγένετο ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, ὅτι κατεβλήθη^w ὁ κατηγοροσ^x τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτῶν^y ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας καὶ νυκτός. **11** Καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἀρνίου καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν, ἄχρι θανάτου. **12** Διὰ τοῦτο εὐφραίνεσθε, οἱ^z οὐρανοί, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες. Οὐαὶ τῇ γῆ καὶ τῇ θαλάσσει,^a ὅτι κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς ὅτι ὀλίγον καιρὸν ἔχει.»

Satan persecutes the woman

13 Καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, ἐδίωξεν τὴν γυναῖκα ἣτις ἔτεκεν τὸν ἄρρενα.^b **14** Καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικί^c δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπως τρέφεται^d ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ, ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. **15** Καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς^e ὕδωρ ὡς ποταμόν, ἵνα αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ.^f **16** Καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικί, καὶ ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιεν τὸν ποταμὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. **17** Καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικί καὶ ἀπῆλθεν ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.^g

Various Vignettes

A beast from the sea

13 ¹ Καὶ ἐστάθην^h ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης Θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ,ⁱ καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα^j βλασφημίας. **2** Καὶ τὸ Θηρίον

^q οὐδε *rell* | ουτε **M**^c TR

^r ευρεθη αυτω **f**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,g,h,i,j,k} CP,RP,HF,OC | **I** αυτων **M**^{c,h,i,j} A,C,NU,TR | ~ αυτων **I** **M**^{d,h,i} **Ⓟ**⁴⁷ | **I** **Ⓝ**

^s ο μεγας ο οφισ *rell* | ~ 3412 **M**^{a,y,h,i} OC

^t και **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e,i,j,k} CP,RP,HF | **I** ο **M**^{e,h,i,j} A,C,OC,NU,TR | ο **Ⓝ** (OC is in small print.)

^u μετ αυτου *rell* | --- **M**^{(d)k}

^v εν τω ουρανω λεγουσαν *rell* | ~ 4123 **M**^{ep} TR

^w κατεβληθη **f**³⁵ **M**^{c,g,y,i,j} CP,TR | εβληθη **M**^{a,b,d,f,g,h,i,j} **Ⓟ**⁴⁷ **Ⓝ**A,C,RP,HF,OC,NU (Since the simple form of the verb has already occurred three times in the verse above, there may have been assimilation to it. If I were that voice I would cheerfully use the heightened form!)

^x κατηγορος *rell* | κατηγορ A,NU

^y αυτων **f**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,g,h,i,j} **Ⓝ**C,CP,RP,HF,OC,TR | αυτους **M**^{d,e,y,g,h,i,j} **Ⓟ**⁴⁷ A,NU

^z οι **f**³⁵ **M**^{a,b,c,i,j,k} CP,RP,HF | --- **M**^{a,b,c,y,f,g,h,i,j} **Ⓝ**C,RP,HF,OC

^a τη γη και τη θαλασση **f**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,g,h,i,j} CP,RP,HF | την γην 3 την θαλασσαν **M**^{d,e,y,hpt} (**Ⓝ**)C,OC,NU | τοις κατοικοισι την γην 3 την θαλασσαν **M**^{e,i} TR | την αγαπην 3 την θαλασσαν A

^b αρρενα *rell* | αρσενα **M**^{hpt} **Ⓝ**C,NU | αρσεναν A

^c γυναικι **f**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,g,h,i,j} **Ⓟ**⁴⁷ **Ⓝ**C,CP,RP,HF,OC,TR | **I** αι **M**^{d,e,y,g,hpt} A,C,NU

^d οπως τρεφεται **f**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,g,h,i,j} CP,RP,HF,OC | οπου τρεφεται **M**^{a,y,d,e,y,hpt} **Ⓟ**⁴⁷ **Ⓝ**A,C,NU,TR

^e εκ του στοματος αυτου οπισω της γυναικος (**Ⓟ**⁴⁷) *rell* | ~ 5671234 **M**^{e,y} TR

^f αυτην ποταμοφορητον ποιηση *rell* | ~ 312 C | ταυτην 23 **M**^c TR

^g ηησου *rell* | του **I** **M**^{e,y,gpt} CP | του θεου **Ⓝ** | του **I** χριστου TR

^h εσταθην *rell* | εσταθη **Ⓟ**⁴⁷ **Ⓝ**A,C,NU

ⁱ κερата δεκα και κεφαλαις επτα *rell* | ~ 45312 TR

^j ονοματα **f**³⁵ **M**^{a,b,c,i,f,g,h,i,j} A,CP,RP,HF,OC[NU] | ονομα **M**^{d,e,h,y} **Ⓟ**⁴⁷ **Ⓝ**C,TR

ὁ εἶδον ἦν ὅμοιον^k παρδάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς ἄρκτου,^l καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ ἐξουσίαν μεγάλην. **3** Καὶ^m μίαν ἐκⁿ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ ὡσεὶ^o ἐσφαγμένην εἰς θάνατον, καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἔθεραπεύθη. Καὶ ἐθαύμασεν^p ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ Θηρίου.

4 Καὶ προσεκύνησαν τῷ δράκοντι^q τῷ δεδωκότι^r τὴν^s ἐξουσίαν τῷ Θηρίῳ· καὶ προσεκύνησαν τῷ Θηρίῳ^t λέγοντες, «Τίς ὅμοιος τῷ Θηρίῳ, καὶ^u τίς δυνατὸς^v πολεμήσαι μετ' αὐτοῦ;» **5** Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν μεγάλα, καὶ βλασφημίαν·^w καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία πόλεμον ποιῆσαι^x μῆνας τεσσαράκοντα δύο.^y **6** Καὶ ἤνοιξεν τὸ^z στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν^a πρὸς τὸν Θεόν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, τοὺς^b ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας. **7** Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον^c μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν^d καὶ γλῶσσαν καὶ ἔθνος. **8** Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ^e πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ^f γέγραπται τὸ ὄνομα^g ἐν τῷ Βιβλίῳ^h τῆς Ζωῆς τοῦ Ἄρνιου, τοῦ ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

9 Εἴ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω. **10** Εἴ τις ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει·ⁱ εἴ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτένει,^j δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ^k ἀποκτανθῆναι. Ὡδέ ἐστιν ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.

A beast from the land

11 Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχεν κέρατα δύο^l ὅμοια ἀρνίῳ καὶ ἐλάλει ὡς δράκων. **12** Καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου Θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον

^k ἦν ὁμοιον **f**³⁵ **M**^{a,f,g,h,i} **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR** | ~ 21 **M**^{b,d} | 2 **M**^e **¶**⁴⁷

^l αρκτου **f**³⁵ **M**^{d_{3/5},e_{1/4},gpt,hpt,i_{1/5}} **CP,TR** | αρκου **M**^{a,b,d_{2/5},e,f,gpt,hpt,i_{1/5}} **¶**⁴⁷ **KA,C,RP,HF,OC,NU**

^m και *rell* | 1 ειδον **TR**

ⁿ εκ *rell* | --- **M**^e **TR**

^o ωσει **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,i_{2/5}} **CP,RP,HF** | ως **M**^{d,c,h,i_{1/5}} **¶**⁴⁷ **KA,C,OC,NU,TR**

^p εθαυμασεν **f**³⁵ **M**^{a,b,e_{1/4},f,g,h,i} **K,CP,RP,HF,OC** | εθαυμασθη εν **M**^{d_{2/5},e} **TR** | εθαυμασθη **M**^{d_{3/5}} **¶**⁴⁷ **A,NU** | εθαυμαστωθη **C**

^q τω δρακοντι *rell* | τον δρακοντα **K,TR**

^r τω δεδωκοτι **f**³⁵ **M**^{a,e_{1/4},f,g,i} **CP,RP,HF,OC** | οτι εδωκεν **M**^{b,d,epth} **¶**⁴⁷ **KA,C,NU** | ος εδωκεν **M**^{e_{1/4}} **TR**

^s την *rell* | --- **TR**

^t και προσεκυνησαν τω θηριω *rell* | 12 το θηριον **M**^d **A,TR** | --- **M**^{epi} | --- **¶**⁴⁷ omits a further four words

^u και **f**³⁵ **M**^{a_{1/5},b,d,c,h,ipt} **¶**⁴⁷ **KA,C,CP,RP,NU** | --- **M**^{a,f,g,ipt} **HF,OC,TR**

^v δυνατος **f**³⁵ **M**^{a,f,g,i} **CP,RP,HF** | δυναται **M**^{a_{1/5},b,d,c,h} **¶**⁴⁷ **KA,C,OC,NU,TR**

^w βλασφημιαν **f**³⁵ **M**^{a,e_{3/5},f,gpt,i_{1/4}} **CP,RP,HF,OC** | βλασφημα **M**^{b,d,e_{1/5},h_{2/5},i_{1/4}} **A** | βλασφημια **M**^{a_{1/5},e_{1/5},h_{1/5},ipt} **¶**⁴⁷ **KC,NU,TR** | βλασφημια **M**^{g_{1/5},h_{1/5}}

^x εξουσια πολεμον ποιησαι **f**³⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,i_{2/5}} **CP,RP,HF,OC** | 13 **M**^{d,ept,h,i_{1/5}} **¶**⁴⁷ **A,C,NU,TR** | 3 ο θελει **K**

^y τεσσαρακοντα δυο *rell* | τεσσερακοντα 2 **KC** | 1 και 2 **M**^{epi} (**A**)[**NU**] | μβ' **M**^{d,e_{1/5},h_{1/4}} **¶**⁴⁷

^z το *rell* | --- **M**^{a_{1/5},ipt}

^a εις βλασφημιαν *rell* | 1 βλασφημιας **M**^b **KA,C,NU** | βλασφημησαι **¶**⁴⁷

^b τους **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h,ipt} **KA,C,RP,HF,OC,NU** | και 1 **M**^{a_{1/5},d,c,hpt,ipt} **CP,TR** | --- **¶**⁴⁷

^c ποιησαι πολεμον **f**³⁵ **M**^{a,d,e_{1/5},f,g,h,i} **K,CP,RP,HF,NU** | ~ 21 **M**^b **OC,TR** | --- **M**^e **¶**⁴⁷ **A,C** (These MSS omit the whole first compound clause.)

^d φυλην **f**³⁵ **M**^{e_{1/5}} **¶**⁴⁷, **CP,TR** | 1 και λαον **M**^{a,b,d,e_{1/5},f,g,h,i} **KA(C)RP,HF,OC,NU**

^e αωτω **f**³⁵ **M**^{a_{1/5},d_{1/5},e,gpt,h_{3/5},i_{2/5}} **K,CP,RP,TR** | αωτων **M**^{a,b,d,f,gpt,h_{2/5},i_{1/5}} **¶**⁴⁷ **A,C,HF,OC,NU**

^f ων ου *rell* | 1 ουτε **M**^{a_{1/5},g_{1/4}} | ου ου **C,NU** | 1 **K** | ουαι **A**

^g το ονομα **f**³⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,i} **CP,RP,HF,OC** | 12 αυτου **M**^{h_{2/5}} **A,C,NU** | τα ονοματα **M**^{d,ept,i_{1/4}} **TR** | τα ονοματα αυτων **M**^{h_{2/5}} **¶**⁴⁷ **K**

^h τω βιβλιω **¶**¹¹⁵ *rell* | 2 **C** | βιβλω **K**[+11 assorted mss] | τη βιβλω **M**^{e_{1/5}} **¶**⁴⁷, **TR**

ⁱ χειι αιχμαλωσιαν υπαγει **f**³⁵ **M**^{a,e_{1/5},f,gpt,i} **CP,RP,HF** | εις 23 **M**^{d,ept,h} **KC** | 2 συναγει **M**^{e_{1/5}} | 2 συναγει εις 23 **TR** | εις 2 εις 23 **A,NU** | εις 2 απαγει εις 23 **M**^b **OC** | αιχμαλωτιζει εις 23 **M**^{epi} | 5 other readings (Render, "if anyone has captivity, he goes away"—anyone who has been appointed to captivity will certainly be taken away; being less than transparent the Text gave rise to evasive action.)

^j αποκτενει (-εινει **M**^{d_{2/5}} **K**; -εννει **M**^{bpt,h_{1/4}} **OC**) **f**³⁵ **M**^{a_{1/5},b,d,c,g,h,ipt} (**K**), **C,CP,RP(OC)TR** | --- **M**^{a,f,ipt} **HF** | αποκτανθηαι **A,NU** (**OC** is in small print.)

^k εν μαχαρα **f**³⁵ **M**^{b,d,c,g,h} (**KA,C**) **CP,RP,OC(NU)TR** | --- **M**^{a,f,i} **HF**

^l δυο **f**³⁵ **M**^{a_{1/4},b,d,c,g,h,i_{2/7}} (**¶**⁴⁷) **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,f,i} (**OC** is in small print.)

αὐτοῦ· καὶ ἐποίει^m τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦνταςⁿ ἵνα προσκυνήσωσιν^o τὸ Θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἔθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. **13** Καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, καὶ πῦρ ἵνα^p ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνει^q ἐπὶ τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. **14** Καὶ πλανᾷ τοὺς ἐμούς,^s τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ Θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ εἶχεν^t τὴν πληγὴν^u τῆς μαχαίρας καὶ ἔζησεν.^v **15** Καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι^w τῇ εἰκόνι τοῦ Θηρίου, ἵνα καὶ λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ Θηρίου, καὶ ποιήσῃ^x ὅσοι^y ἐὰν^z μὴ προσκυνήσωσιν τῇ εἰκόνι^a τοῦ Θηρίου ἵνα^b ἀποκτανθῶσιν. **16** Καὶ ποιεῖ πάντας—τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους—ἵνα δῶσιν^c αὐτοῖς χαράγματα^d ἐπὶ τῆς^e χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων^f αὐτῶν, **17** καὶ ἵνα μὴ τις δύνηται^g ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ Θηρίου^h ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. **18** Ὡδε ἡ σοφία ἐστίν· ὁ ἔχων νοῦνⁱ ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ Θηρίου, ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν—καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστίν^k χξξ´.^l

^m ἐποίει **Γ**³⁵ **M**^{a,c,i,g,f,g/4,h,i,j} CP,RP,HF | ποιεῖ **M**^{d,e,g,h,ipt} **Φ**⁴⁷ **KA,C,OC,NU,TR** | ποιήσει **M**^b

ⁿ ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας *rell* | ~ 312 C,TR

^o ἵνα προσκυνήσωσιν *rell* | 1 προσκυνήσουσιν **Φ**⁴⁷ **A,C,NU** | προσκυνῶν **κ**

^p καὶ πῦρ ἵνα **Γ**³⁵ **M**^{a,f,g,i} CP,RP,HF,OC | ~ 312 ποιῆ **M**^{epi,h} **KA(C)NU,TR** | ~ 312 ποιεῖ **M**^{epi} | ~ 312 ποιήσῃ **M**^b **Φ**⁴⁷ | ~ 3 ἐν πλανῆ ποιῆ **2 M**^d

^q ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνει **Γ**³⁵ **M**^{a,f,g,i} CP,RP,HF,OC | 123 καταβῆναι **M**^b **Φ**⁴⁷ | 123 καταβαίνειν **M**^{d,hpt} **A(C)NU** | ~ καταβαίνειν 123 **M**^{c,hpt} **κ,TR**

^r ἐπὶ **Γ**³⁵ **M**^{a,f,g,i} **Φ**⁴⁷ CP,RP,HF | εἰς **M**^{b,d,e,h} **KA,C,OC,NU,TR**

^s τοὺς ἐμούς **Γ**³⁵ **M**^{a,f,ipt} CP,RP,HF | --- **M**^{b,d,e,g,h,ipt} **Φ**⁴⁷ **KA,C,OC,NU,TR**

^t οὐ εἶχεν **Γ**³⁵ **M**^{a,c,i,g,f,h,i,j} CP,RP,HF | ω **2 M**^g | 1 εχει **M**^{epi,hpt} **κ,TR** | ος εχει **M**^{b,d,e/4} **Φ**⁴⁷ **A,C,NU** | ος **2 OC**

^u τὴν πληγὴν **Γ**³⁵ **M**^{b,d,c,g,h,i,j} **Φ**⁴⁷ **A,C,CP,RP,OC,NU,TR** | **2 M**^{a,f,i,j} **HF** | πληγῆς **κ**

^v τῆς μαχαίρας καὶ ἐζήσεν **Γ**³⁵ **M**^{b,d,c,h,i,j} CP,OC,TR | 1 μαχαίρης **34 (Φ**⁴⁷**)KA,C,NU** | ~ 34 ἀπο **12 M**^{a,f,gpt,i,j} **RP,HF** | ~ 34 ἀπο τῆς πληγῆς **12 M**^{epi}

^w πνεῦμα δοῦναι **Γ**³⁵ **M**^{a,b,c/4,f,g,i,j} CP,RP,HF,OC | ~ 21 **M**^{d,e,h,i,j} **KA,NU,TR** | **1 C**

^x ποιήσῃ *rell* | ποιήσει **M**^{bpt,dpt,c,i,j} **κ** | C omits whole sentence

^y ὅσοι *rell* | ἵνα **1 A[NU]**

^z ἐὰν **Γ**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h,i,j} **A,RP,HF,OC,NU** | ἀν **M**^{d,c,hpt} **κ,TR** | --- **M**^{h,i} **CP**

^a τὴν εἰκόνα *rell* | τὴν εἰκόνα **M**^{epi} **A,TR**

^b ἵνα **Γ**³⁵ **M**^{epi} **CP,OC,TR** | --- **M**^{a,b,d,ept,f,g,h,i} **Φ**⁴⁷ **KA,C,RP,HF,NU** (OC is in small print.)

^c δῶσιν **Γ**³⁵ **M**^{b,d/2,7,ept,hpt,i/4} **KA,C,CP,NU** | δώσουσιν **M**^{apt,d/2,i,j,g,ipt} **RP,HF** | δώσουσιν **M**^{a,i,c/4,f,i,j} **OC** | δώσῃ **M**^{e,i,j,hpt} **TR**

^d χάραγματα **Γ**³⁵ **M**^{a,f,g,ipt} **Φ**⁴⁷ **CP,RP,HF** | χάραγμα **M**^{b,d,c,h,ipt} **KA,C,OC,NU,TR**

^e τῆς **Γ**³⁵ **M**^{a,i,j,b,d,c,g,h,i,j} **Φ**⁴⁷ **KA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,i,j} **OC**

^f τῶν μετώπων **Γ**³⁵ **M**^{a,i,j,b/4,d,e} **Φ**⁴⁷ **(CP)OC,TR** | τὸ μετώπον **M**^{a,i,j,b,f,g,h,i} **KA,RP,HF,NU** | τοῦ μετώπου **C**

^g δύνηται **Γ**³⁵ **M**^{a,i,j,b,d,i,j,c,i,j,h,i,j} **Φ**⁴⁷ **KA,C,CP,OC,NU,TR** | δύναιτο **M**^{a,i,j,d,c,f,g,h,i,j} **RP,HF**

^h τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου *rell* | ἡ 1234 **Φ**⁴⁷ **CP,TR** | τὸν ὀνοματός **34 M**^{e,i,j} **C** | ~ 34 ἡ 12 αὐτοῦ **M**^{h,i} **κ**

ⁱ νοῦν *rell* | τὸν **1 M**^{epi} **TR** | οὖν **Φ**⁴⁷ | οὖς **M**^{epi} **κ**

^j καὶ **Γ**³⁵ **M**^{a,i,j,d,c,h,ipt} **A,C,CP,RP,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,b,c/4,f,g,ipt} (**Φ**⁴⁷**κ**)**HF**

^k ἐστίν **Γ**³⁵ **M**^{d,c,i,j,h,i,j} **Φ**⁴⁷ **C,CP,RP** | --- **M**^{a,b,c,i,j,f,g,i,j} **KA,HF,OC,NU,TR**

^l χξξ´ *rell* | εξήκοντα εξήκοντα εξ´ **M**^{a,i,j,c/4,g,h,i,j} **RP** | εξήκοντα εξ´ (κ) **KA,CP,NU** | χξ´ καὶ ς **M**^{e,i,j} | εξήκοντα δεκα εξ´ **C** | χξς **Φ**¹¹⁵ (I have argued elsewhere that the economic factor that dictated abbreviated forms for numbers and frequent nouns would not have been present when the Autographs were being penned, but since this particular number has to fit on hands and foreheads—of course a chip under the skin [that some are already receiving] will hold any amount of information—and the middle letter does resemble a snake. Actually, both **Φ**⁴⁷ and **Φ**¹¹⁵ have the three letters, and the third letter in both is a clear *sigma*, not a *stigma*. However, since *sigma* = 200, it is impossible in this position, so we may assume that a *stigma* was intended.)

The Lamb and the 144,000

14 ¹ Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ,^m Ἄρνιον ἐστηκόςⁿ ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ^o ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες^p χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ^q τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. ² Καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης· καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ὡς^r κιθαρωδῶν κιθαρίζοντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. ³ Καὶ ἄδουσιν^s ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς^t ἐδύνατο^u μαθεῖν τὴν ᾠδὴν εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. ⁴ Οὗτοί εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν, παρθένοι γάρ εἰσιν. Οὗτοί εἰσιν^v οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ Ἄρνιῳ ὅπου ἂν^w ὑπάγῃ. Οὗτοι ὑπὸ Ἰησοῦ^x ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Ἄρνιῳ. ⁵ Καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψευδός,^{y,z} ἄμωμοι γάρ^a εἰσιν.^b

Three angels

⁶ Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον^c πετόμενον^d ἐν μεσουρανήματι, ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον εὐαγγελίσασθαι^e τοὺς καθημένους^f ἐπὶ τῆς γῆς—καὶ ἐπὶ^g πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν καὶ γλῶσσαν καὶ λαόν— ⁷ λέγων^h ἐν φωνῇ μεγάλῃ, «Φοβήθητε τὸν Θεὸνⁱ καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσατε τῷ ποιήσαντι^j τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν^k θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑδάτων.»

^m ἰδοῦ **f**²⁵ **M**^{b,d,2/6,c} **φ**⁴⁷ CP,TR | 1 το **M**^{a,d,1/6,f,g,h,i} **κ**A,C,RP,HF,OC,NU

ⁿ ἐστηκός **f**²⁵ **M**^{a,e,7/4,f,gpt,i,2/6} CP,RP,HF,OC,TR | ἐστηκός **M**^{gpt,i,2/6} | ἐστος **M**^{d,pt,c,h} **φ**⁴⁷

^o αὐτοῦ **f**²⁵ **M**^{d,e,h} **φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,OC,NU,TR | 1 ἀριθμός **M**^{a,b,c,1/6,f,g,i} RP,HF

^p ἑκατον τεσσαρακοντα τέσσαρες **M**^{a,2/6,b,c,1/6,d,2/6,cpt,g,h,2/6,i,2/6} CP,RP,OC,TR | 1 τεσσαρακοντα 3 **κ**A,C,NU | ρμδ´ **f**²⁵

M^{a,2/6,d,2/6,cpt,f,h,2/6,i,2/6} **φ**⁴⁷ HF (A similar statement obtains in verse 3 below.)

^q το ὄνομα αὐτοῦ καὶ *rell* | --- TR

^r ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ὡς **f**²⁵ **M**^{a,b,c,1/6,f,g,h,i,2/6} **κ**A,C,CP,RP,HF,OC,NU | φωνὴν 4 **M**^{d,2/6,c,i,2/6} **φ**⁴⁷,TR | φωνὴν 45 **M**^{d,2/6}

^s ἀδουσιν **f**²⁵ **M**^{a,b,c,1/6,f,g,h,2/6,i} **φ**⁴⁷ **κ**,CP,RP,HF,OC | 1 ὡς **M**^{d,e,2/6,h,2/6} A,C[NU]TR

^t οὐδεὶς *rell* | οὐδε εἰς **M**^{a,2/6,b,2/6,f,2/6,i,2/6} | οὐδὲ εἰς C

^u ἐδύνατο **f**²⁵ **M**^{a,2/6,b,2/6,f,g,h,2/6,i,2/6} **φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,RP,HF,OC,NU | ἠδύνατο **M**^{a,1/6,b,d,c,h,2/6,i,2/6} TR

^v εἰσιν **f**²⁵ **M**^{a,b,d,2/6,c,2/6,f,g,i} CP,RP,HF,OC,TR | --- **M**^{d,2/6,c,2/6,h} **κ**A,C,NU

^w ἀν **f**²⁵ **M**^{a,2/6,b,d,c,h,2/6,i,2/6} **κ**A,C,CP,RP,OC,NU,TR | εἰαν **M**^{a,f,g,i,2/6} HF

^x ὑπο ἰησοῦ **f**²⁵ **M**^{a,f,g,i} CP,RP,HF | --- **M**^{b,d,e,h} **φ**⁴⁷ **κ**A,C,OC,NU,TR

^y ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψευδός **f**²⁵ **M**^{d,c,gpt,h,i,2/6} **φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP(TR)NU | ~ 5612347 **M**^{a,b,f,gpt,i,2/6} RP,HF | ~ 5671234 OC

^z ψευδός *rell* | δολός **M**^{e,2/6} TR

^a γάρ *rell* | --- **M**^{e,2/6} A,C,NU

^b εἰσιν *rell* | 1 ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ TR

^c ἄλλον ἀγγελοῦ **f**²⁵ **M**^{b,7/4,d,2/6,h,2/6} A,C,CP,OC,NU,TR | ~ 21 **M**^b | 2 **M**^{a,d,2/6,c,f,g,h,2/6,i} **φ**⁴⁷ **κ**,RP,HF

^d πετομενον *rell* | πετωμενον TR | πεταμενον **κ**

^e εὐαγγελίσασθαι **f**²⁵ **M**^{b,d,h,2/6} **φ**⁴⁷ (**κ**)CP | εὐαγγελίσαι **M**^{a,c,f,g,h,2/6,i} A,C,RP,HF,OC,NU,TR

^f τούς καθημένους **f**²⁵ **M**^{a,c,2/6,f,g,h,2/6,i} CP,RP,HF | ἐπι 12 **M**^{b,h,2/6} **φ**⁴⁷ **κ**C,OC,NU | 1 κατοικούντας **M**^{d,c,2/6} TR | ἐπι 1 κατοικούντας

A | κατοικούντας **φ**¹¹⁵ | 121 κατοικούντας **M**^{e,2/6} [Now there is a proper conflation!]

^g ἐπι **f**²⁵ **M**^{a,b,cpt,f,g,h,i} **φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,RP,HF,OC,NU | --- **M**^{d,cpt} TR

^h λέγων *rell* | λέγοντα **φ**⁴⁷ [+14 mss]TR | λέγον [4 mss] | --- **κ**

ⁱ θεον **f**²⁵ **M**^{d,c,h} **φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,NU,TR | κυριον **M**^{a,b,f,g,i} RP,HF,OC

^j τῷ ποιήσαντι **f**²⁵ **M**^{b,c,h} **φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,OC,NU,TR | αὐτῷ 12 **M**^e | αὐτον τον ποιήσαντα **M**^{a,d,f,i} RP,HF

^k τὴν *rell* | --- **M**^{e,2/6,h,2/6} A,C,NU,TR

8 Καὶ ἄλλος ἄγγελος, δευτέρος,¹ ἠκολούθησεν λέγων· «Ἔπεσεν, ἔπεσεν,^m Βαβυλὼν ἡ μεγάλη,ⁿ ἐκ^o τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς^p πεπότικεν πάντα τὰ ἔθνη.»^q

9 Καὶ ἄλλος ἄγγελος, τρίτος,^r ἠκολούθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλη· «Εἴ τις προσκυνεῖ τὸ Θηρίον^s καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει^t χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, 10 καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ κεκερασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Καὶ βασανισθήσεται ἐν πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων^u καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἄρνιου.» 11 Καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν εἰς αἰῶνας αἰῶνων ἀναβαίνει·^v καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτός, οἱ προσκυνοῦντες τὸ Θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἴ τις λαμβάνει τὸ χάραγμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

12 Ὡδε ἡ^w ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν, ὧδε^x οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ.^y 13 Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης μοι,^z «Γράψον· Μακάριοι οἱ νεκροί, οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι» (λέγει «Ναὶ»^a τὸ Πνεῦμα), «ἵνα ἀναπαύσωνται^b ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν, τὰ δὲ^c ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.»

The earth is harvested

14 Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ, νεφέλη λευκή, καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην καθήμενος ὁμοιος^d εἰς^e ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὀξύ. 15 Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ^f κράζων ἐν φωνῇ μεγάλῃ^g τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης, «Πέμπσον τὸ δρέπανόν σου καὶ θέρισον, ὅτι ἦλθεν^h ἡ ὥρα τοῦⁱ θερίσαι, ὅτι ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς.» 16 Καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τὴν νεφέλην^j τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

¹ ἄγγελος δευτέρος **F**³⁵ **M**^{d,c3,g,h1/2,i3/2} (C)CP,NU | ~ 21 **M**^{a,b,e2/7,f,g,h1/2,i3/2} A,RP,HF,OC | 1 TR | 2 (β' **Φ**⁴⁷) **M**^{h1/2} **κ**

^m επεσεν επεσεν **F**³⁵ **M**^{a1/2,d,e,hpt,i1/2} **Φ**⁴⁷ A,CP,OC,NU,TR | επεσεν **M**^{a,b,d1/2,e1/4,f,g,hpt,i} C,RP,HF (An easy case of homoioteleuton, or -arcton, or both.)

ⁿ βαβυλων η μεγαλη *rell* | ~ 231 **M**^{e1/2} | 12 πολις 23 TR

^o εκ **F**³⁵ **M**^{a,d,c2/3,f,g,h1/2,i3/2} **Φ**⁴⁷ CP,RP,HF | η 1 **M**^{a1/2,b,h} A,C,OC,NU | οτι 1 **M**^{e3/2,i1/4} TR

^p αυτης **F**³⁵ **M**^{apt,b,d2/7,c,ft,g1/2,h,i} **Φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | ταυτης **M**^{apt,ft,g2/3,i1/2} | 1 ης **M**^d

^q παντα τα εθνη *rell* | ~ 231 **M**^{d2/3} | 13 OC,TR

^r αλλος αγγελος τριτος *rell* | ~ 132 **M**^{e1/4} | ~ 32 TR

^s προσκυνει το θηριον (**κ**) *rell* | ~ 231 **M**^{pt} TR | 1 τω θηριω C | 12 θυσιαστηριον A

^t λαμβανει **F**³⁵ **M**^{a,d1/2,e,f,g,h,i} **Φ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,RP,HF,NU,TR | 1 το **M**^{b,d,h1/4,i1/2} OC

^u των αγιων αγγελων *rell* | ~ 32 **M**^{e2/3,h} **κ**C,NU | 13 A

^v εις αιωνας αιωνων αναβαινει **F**³⁵ **M**^{a,b,e1/2,ft,h3/2(i3/2),i} **Φ**⁴⁷ (**κ**)A,CP,RP,HF,OC,NU | ~ 4123 **M**^{pt} TR | 1 αιωνα 34 **M**^{a1/2,e1/4,ft,g1/2} | 1 αιωνα αιωνος 4 **M**^{d,c1/2} C | 1 αιωνα αιωνων αναβαινων **M**^{e1/2}

^w η *rell* | --- **M**^{1/2,g1/4} CP,TR

^x ωδε **F**³⁵ **M**^{d,e,g} CP,TR | --- **M**^{a,b,f,h,i} **Φ**⁴⁷ (**κ**)A,C,RP,HF,OC,NU

^y του ιησου **F**³⁵ CP | 2 **M**^{a,b,c,f,g,h,i} **Φ**⁴⁷ **κ**A,C,RP,HF,OC,NU,TR | 2 χριστου **M**^d (του receives votes from four other groups, but they add up to only 12 MSS; it preserves the symmetry in the verse—each genitive noun is preceded by an article.)

^z μοι **F**³⁵ **M**^{d,c,h3/2,i1/2} CP,TR | --- **M**^{a,b,f,g,h1/2,i3/2} **Φ**⁴⁷ (**κ**)A(C)RP,HF,OC,NU

^a λεγει ναι **F**³⁵ **M**^{a,f,ipt} CP,RP,HF | ~ 21 **M**^{b,d,e,g1/2,h,ipt} A,C,OC,NU,TR | 1 **M**^{pt} **Φ**⁴⁷ **κ**

^b αναπαυσονται **F**³⁵ **M**^{a,b,d,ept,f,h,ipt} CP,RP,HF,OC,TR | αναπαυσονται **M**^{b1/2,d2/7,ept,g,ipt} C | αναπαησονται **Φ**⁴⁷ **κ**A,NU,[no cursives]

^c δε *rell* | γαρ **Φ**⁴⁷ **κ**A,C,NU

^d καθμενος ομοιος **F**³⁵ **M**^{d1/2,e1/2,g,ipt} CP,OC,TR | καθμενον ομοιον **M**^{a,b,d2/3,f,h,ipt} **κ**A,C,RP,HF,NU | καθμενος ομοιον **Φ**⁴⁷ (There are some seven further variants, which is why the numbers don't all add up; **Φ**⁴⁷ would appear to have a rather early conflation; I take it that the grammar calls for the nominative.)

^e υιω **F**³⁵ **M**^{a1/2,b,dpt,c2/3,f2/3,g,h,ipt} **Φ**⁴⁷ C,CP,RP,OC,TR | υιον **M**^{a2/3,dpt,f1/2,ipt} **κ**A,HF,NU | υιος **M**^{e1/2}

^f ναου **F**³⁵ **M**^{a,b,f,h2/3,ipt} A,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | ουρανου **M**^{d,c,g,ipt} | 1 αυτου **M**^{h1/2} **κ**

^g εν φωνη μεγαλη *rell* | ~ 132 TR | 23 **Φ**⁴⁷

^h ηλθεν **F**³⁵ **M**^{a,b,d2/3,c2/3,f,g,h,i} **κ**A,C,CP,RP,HF,OC,NU | 1 σου **M**^{d1/2,e1/2} | 1 σοι **M**^e TR

ⁱ του **F**³⁵ **M**^{a1/2,c1/2,h,i1/2} **κ**,CP,OC,TR | --- **M**^{a2/3,b,d,c2/3,f,g,i2/3} A,C,RP,HF,NU (OC is in small print.)

^j την νεφελην *rell* | τη νεφελη **M**^{a,g1/4} | της νεφελης **M**^{hpt,i1/2} **κ**A,NU

17 Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ (τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ), ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ. 18 Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν^k ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου (ἔχων^l ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός), καὶ ἐφώνησεν κραυγῆ^m μεγάλη τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ λέγων, «Πέμψον σου τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς, ὅτι ἤκμασαν αἱ σταφυλαὶ αὐτῆς.»ⁿ 19 Καὶ ἔβαλεν^o ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν καὶ ἐτρύγησεν τὴν ἀμπελον τῆς γῆς, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸν μέγαν.^p 20 Καὶ ἐπατήθη ἡ ληνὸς ἐξωθεν^q τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνοῦ ἄχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων, ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων.^r

Here come the bowls!

15 1 Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, μέγα καὶ θαυμαστόν· ἀγγέλους ἑπτὰ ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ τὰς ἐσχάτας, ὅτι ἐν αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ.

The song of the victors

2 Καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑελίνην^s μεμιγμένην πυρὶ, καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ Θηρίου καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος^t αὐτοῦ καὶ^u ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐστῶτας ἐπὶ τὴν θάλασσαν τὴν ὑελίνην,^v ἔχοντας κιθάρας^w τοῦ Θεοῦ. 3 Καὶ ᾄδουσιν τὴν ᾠδὴν Μωϋσέος,^x τοῦ^y δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀρνίου, λέγοντες· «Μεγάλα καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ· δίκαια καὶ ἀληθινὰ αἱ ὁδοὶ σου, ὁ Βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν.^z 4 Τίς οὐ μὴ φοβηθῆ σε,^a Κύριε, καὶ δοξάσῃ^b τὸ ὄνομά σου; Ὅτι μόνος ἅγιος εἶ.^c ὅτι πάντα τὰ ἔθνη^d ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.»

^k ἐξῆλθεν *rell* [NU] | --- $\mathfrak{P}^{47v}, A$

^l ἔχων *rell* | ο 1 A, C [NU]

^m κραυγῆ $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, d, e, f, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ C, CP, RP, OC, TR | εν 1 $M^{apt, b, c, e, f, g, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ HF | φωνῆ M^h $\aleph A, NU$

ⁿ ἠκμασαν αἱ σταφυλαὶ αὐτῆς $\mathfrak{F}^{35} M^{d, c, h, i, pt}$ $\mathfrak{P}^{47} \aleph (A) C, CP, RP, NU, TR$ | ἠκμασεν ἡ σταφυλὴ τῆς γῆς $M^{a, b, f, i, pt}$ HF, OC | 123 τῆς γῆς M^e

^o ἔβαλεν $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\mathfrak{P}^{47} \aleph A, C, CP, RP, OC, NU, TR$ | ἐξέβαλεν $M^{a, b, f, g, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ HF

^p τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ τον μέγαν $\mathfrak{F}^{35} M^{a, c, e, f, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ (A) C, CP, RP, HF, NU | 1234 τὴν μεγαλὴν $M^{c1/2, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph, OC, TR$ | ~ 561234 M^b | 1234 του μεγαλου $M^{i1/4}$ $\mathfrak{P}^{47}$ (Is ‘the great’ modifying ‘wrath’ or ‘wine-press’?)

^q ἐξωθεν $\mathfrak{F}^{35} M^{a, b, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ A, C, CP, RP, HF, NU | ἐξω $M^{d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph, OC, TR$

^r χιλίων ἑξακοσίων $\mathfrak{F}^{35} M^{a, b, d, e, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ (A, C, CP, RP, HF, OC, NU, TR | $\alpha\chi'$ $M^{a, g, e, p, t, f, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ | $\alpha\chi\varsigma'$ M^d | 1 διακοσίων $\aleph$

^s ὑελινην $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ CP | υαλινην $M^{a, z, b, d, e, p, t, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph A, C, RP, HF, OC, NU, TR$ (Hellenistic or Attic, which?)

^t του θηριου και εκ της εικονος $\mathfrak{F}^{35} M^{b, d, e, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ A, C, CP, RP, HF, OC, NU, TR | 12356 $M^{g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\mathfrak{P}^{47} \aleph$ | ~ 563412 $M^{a, f, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$

^u και $\mathfrak{F}^{35} M^{a, f, g, p, t, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\mathfrak{P}^{47} \aleph A, C, CP, RP, HF, OC, NU$ | 1 εκ του χαρμαματος αυτου 1 $M^{a, b, d, e, f, g, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ | 1 εκ του χαρμαματος αυτου TR

^v υελινην $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ CP | υαλινην $M^{a, z, b, d, e, p, t, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph A, C, RP, HF, OC, NU, TR$

^w κιθαρρας $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph A, C, CP, RP, NU, TR$ | τας 1 $M^{a, z, b, d, e, p, t, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ HF, OC (OC is in small print.)

^x μωυσεος $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ CP | μωυσεως $M^{apt, b, c, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph A, RP, HF, OC, NU$ | μωυσεως $M^{d, z, e, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\mathfrak{P}^{47}$, TR

^y του *rell* | --- $M^{a1/2, b, g, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ TR

^z εθνων $\mathfrak{F}^{35} M^{a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ A, CP, RP, HF, OC, NU | αιωνων M^{hpt} $\mathfrak{P}^{47} \aleph C$ | αιγιων TR (Some modern versions follow the middle reading, an alteration dating to the 2nd century—‘king of the nations’ would definitely not be politically correct in the Roman empire in those early centuries.)

^a ου μη φοβηθη σε $\mathfrak{F}^{35} M^{a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ CP, RP, HF, TR | 123 $M^{d, e, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ A, C, OC, NU | ~ 4123 $M^{h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\mathfrak{P}^{47}$ | ~ 413 $M^{h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph$

^b δοξαση $\mathfrak{F}^{35} M^{apt, b, z, d, 2/7, e, p, t, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\aleph, CP, RP, HF, OC, TR$ | δοξασει $M^{apt, b, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ (A, C, NU)

^c αγιος ει $\mathfrak{F}^{35} M^{h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ CP | 1 $M^{a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ RP, HF | 2 $\mathfrak{P}^{47}$ | οσιος $M^{d, e, h}$ $\aleph A, C, OC, NU, TR$ (αγιος ει has slight support from four other families as well; the verb, before or after the adjective, is supported by $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, e, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$; being the song of Moses and the Lamb, both Jews, we should presumably expect the fuller form.)

^d παντα τα εθνη $\mathfrak{F}^{35} M^{a1/2, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ $\mathfrak{P}^{47} \aleph A, C, CP, RP, OC, NU, TR$ | παντες $M^{a, b, f, g, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z}$ HF

The angels are commissioned

5 Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἠνοιγήν ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ.
 6 Καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι, οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ πληγὰς, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,^ε οἱ ἦσαν^h
 ἐνδεδυμένοι λίνον καθαρὸν λαμπρὸνⁱ καὶ περιεζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσαῖς.
 7 Καὶ ἐν ἑκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκεν τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις ἑπτὰ φιάλας χρυσαῖς γεμούσας
 τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. 8 Καὶ ἐγεμίσθη ὁ ναὸς^l
 καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο^k εἰσελθεῖν
 εἰς τὸν ναὸν ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῶν^l ἀγγέλων.

16 ¹ Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης^m ἐκ τοῦ ναοῦⁿ λεγούσης τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις,
 «Υπάγετε,^o ἐκχέετε τὰς^p φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν.»

The first bowl

2 Καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος^q καὶ ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο
 ἔλκος κακὸν καὶ πονηρὸν εἰς^s τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ Θηρίου καὶ
 τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ.^t

The second bowl

3 Καὶ ὁ δευτερός ἄγγελος^u ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο
 αἶμα, ὡς νεκροῦ· καὶ πᾶσα ψυχὴ ζῶσα^v ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσῃ.^w

The third bowl

4 Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος^x ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγὰς
 τῶν ὑδάτων, καὶ ἐγένετο αἶμα. 5 Καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου τῶν ὑδάτων λέγοντος:
 «Δίκαιος^z εἶ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, ὁ ἄ^a Ὅσιος, ὅτι ταῦτα ἔκρινας. 6 Ὅτι αἶμα ἁγίων καὶ προφητῶν

^c καὶ *rell* | 1 ἴδου TR

^f οἱ *rell* | --- M^{dpt,h¼} ϙ⁴⁷ ϙ, TR

^ε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ f³⁵ CP | 12 ναοῦ M^{a½,d,e,g,h} ϙ⁴⁷ ϙA,C,RP,OC,NU,TR | --- M^{a,b,f,i} HF (At first glance the context seems to call for ναοῦ; so much so that if οὐρανοῦ were original some might have omitted while others made the obvious change—if ναοῦ were original, why would anyone omit or change? On the other hand, there are at least three heavens, 2 Cor. 12:2, and they may have come out of the third, into the second. This is the only mention of the tabernacle of the testimony in Revelation, so the throne of God wasn't there and none of the action related by John up to this point took place there—there have been several references to the temple, with angels coming out of it, but I doubt that temple and tabernacle are to be equated.)

^h οἱ ἦσαν f³⁵ M^{a,b,c½,f,g,i} CP,RP,HF,OC | --- M^{d,c½,h} ϙ⁴⁷ ϙA,C,NU,TR

ⁱ λίνον καθαρὸν λαμπρὸν *rell* | λίνου 23 ϙ⁴⁷ | ~ καθαρὸν λινοῦ λαμπροῦ ϙ | λίθου 23 A,C | 12 καὶ 3 TR

^j ναὸς f³⁵ M^{d,c,g,h,ip1} ϙA,C,CP,RP,NU,TR | 1 ἐκ τοῦ M^{a,b,i½,i½,ip1} ϙ⁴⁷ ϙ, HF, OC

^k ἠδύνατο f³⁵ M^{a½,b,d,c,g½,h½,ip1} ϙ, CP, TR | εδύνατο M^{a,c½,f,g,h½,ip1} A,C,RP,HF,OC,NU (Both spellings are known since classical times and apparently don't affect the sense.)

^l τῶν f³⁵ M^{d,e} CP | 1 ἑπτὰ M^{a,b,e¼,f,g,h,i} ϙA,C,RP,HF,OC,NU,TR

^m φωνῆς μεγάλης *rell* | ~ 21 M^{a,f,g,h½} A,C,OC,NU

ⁿ ἐκ τοῦ ναοῦ f³⁵ M^{b,d,c,h,i½} ϙA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | --- M^{a,f,g,i½}

^o υπαγετε f³⁵ M^{a½,d,ept,g,i½} CP | 1 καὶ M^{a,b,ept,f,h,i½} ϙA,C,RP,HF,OC,NU,TR

^p τὰς f³⁵ M^{d,c,i½} CP,TR | 1 ἑπτὰ M^{a,b,e2/7,f,g,h,i} ϙA,C,RP,HF,OC,NU

^q πρῶτος f³⁵ M^{a,c,f,g,h,i} ϙ⁴⁷ ϙA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | 1 ἀγγελοῦ M^{b,d}

^r ἐπι f³⁵ M^{d,c,h½,i½} ϙ, CP, TR | εἰς M^{a,b,f,g,h,i½} ϙ⁴⁷ A,C,RP,HF,OC,NU

^s εἰς f³⁵ M^{d,c,i½} CP,TR | ἐπι M^{a,b,e¼,f,g,h,i½} ϙ⁴⁷ ϙA,C,RP,HF,OC,NU

^t τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ f³⁵ M^{a,b,ept,f,h,i} ϙ⁴⁷ A,C,CP,RP,HF,OC,NU | 2345 M^{d,g½,i½} (%) | ~ 13452 TR | 12 τὴν εἰκόνα 5 M^{e½} ϙ | ~ 1 τὴν εἰκόνα 25 M^{e¼}

^u ἀγγελος *rell* | --- M^{hpt} A,C,NU

^v ζῶσα f³⁵ M^{d,c,g,h½,i½} ϙ⁴⁷ ϙ, CP, RP, OC, TR | ζῶης M^{h½} (A)C,NU | --- M^{a,b,f,i½} HF

^w ἀπεθανεν ἐν τῇ θαλάσῃ *rell* | ~ 2341 M^{d½} | ἀπεθανον 234 ϙ⁴⁷ | 1 ἐπι τῆς θαλάσσης ϙ | 1 τα 234 A,C,NU

^x ἀγγελοῦ f³⁵ M^{b,d,c,h½,i½} CP,TR | --- M^{a,f,g,h½,i½} ϙ⁴⁷ ϙA,C,RP,HF,OC,NU

^y καὶ f³⁵ M^{d,c,i½,h} ϙA,C,CP,NU | 1 εἰς M^{a,b,d½,c½,f,g,i} RP,HF,OC,TR

^z δικαίος *rell* | 1 κυριε TR

^a ο f³⁵ M^{a½,d,ept,fp,h¼,i¼} ϙ, CP, RP, OC, NU | καὶ 1 M^{d½,c¼,h¼,i¼} TR | καὶ M^{e½,h¼,i½} ϙ⁴⁷ | --- M^{a½,g,b,fp,g,h½} A,C,HF

ἐξέχεαν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας^b πιεῖν. Ἄξιοι^c εἰσιν.» 7 Καὶ ἤκουσα^d τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος· «Ναί, Κύριε ὁ Θεός, ὁ Παντοκράτωρ, ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις σου.»

The fourth bowl

8 Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος^e ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἐδόθη αὐτῷ καυματίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρὶ.^f 9 Καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καῦμα μέγα, καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι^g τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν^h ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας. Καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

The fifth bowl

10 Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελοςⁱ ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Θηρίου, καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτωμένη· καὶ ἐμασῶντο^j τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόνου. 11 Καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐλκῶν αὐτῶν· καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

The sixth bowl

12 Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος^k ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ^l ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν^m Εὐφράτην, καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἐτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῶνⁿ ἡλίου. 13 Καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Θηρίου καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ψευδοπροφήτου πνεύματα τρία ἀκάθαρτα,^o ὡς βάτραχοι.^p 14 Εἰσὶν γὰρ πνεύματα δαιμόνων^q ποιοῦντα σημεῖα, ἃ ἐκπορευεταί^r ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς^s τῆς οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν^t πόλεμον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης^u τοῦ Θεοῦ τοῦ Παντοκράτορος. 15 («Ἴδού, ἔρχομαι ὡς κλέπτης. Μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ καὶ βλέπωσιν τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ.») 16 Καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Ἑβραϊστὶ Ἀρμαγεδών.^v

^b αὐτοῖς ἐδωκας *rell* | ~ 21 **κ** | 1 δεδωκας A,C[NU]

^c ἀξιοὶ *rell* | 1 γὰρ TR | οπερ 1 **κ**

^d ἤκουσα *rell* | 1 εκ **M**^{cp1} CP | 1 αλλου εκ TR

^e ἄγγελος **f**³⁵ **M**^{a,1/4,b,d,e,hpt,ipt} **κ**,CP,RP,TR | --- **M**^{a,f,g,hpt,ipt} **ϕ**⁴⁷ A,C,HF,OC,NU

^f τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρὶ **f**³⁵ **M**^{d,e,g,1/5,h,i,1/5} A,C,CP,NU,TR | 124 **κ** | ~ 3412 **M**^{a,b,e,1/4,f,g,i,1/5} RP,HF,OC

^g οἱ ἄνθρωποι **f**³⁵ **M**^{a,b,e,1/4,f,g,i,1/5} CP,RP,HF,OC | --- **M**^{d,e,h,i,1/5} **κ**A,C,NU,TR

^h τὴν **f**³⁵ **M**^{d,1/5,ept,f,1/5,g,h,i,1/5} **κ**A,CP,NU | --- **M**^{a,b,d,ept,f,1/5,g,h,1/5,i,1/5} C,RP,HF,OC,TR

ⁱ ἄγγελος **f**³⁵ **M**^{b,d,e,h,1/5,i,1/4} CP,TR | --- **M**^{a,f,g,h,1/5,i} **κ**A,C,RP,HF,OC,NU

^j ἐμασῶντο **f**³⁵ **M**^{apt,d,pt,e,1/5,f,1/5,g,1/5,h,1/5,i,1/5} **κ**A,C,RP,HF,OC,NU | ἐμασῶντο **M**^{apt,b,d,pt,e,1/5,f,1/5,g,1/5,h,1/5,i,1/5} CP,TR

^k ἄγγελος **f**³⁵ **M**^{b,d,e,1/5,gpt,h,1/5,i,1/4} CP,TR | --- **M**^{a,e,1/5,f,gpt,h,1/5,i} **ϕ**⁴⁷ **κ**A,C,RP,HF,OC,NU

^l τὴν φιάλην αὐτοῦ *rell* | ~ 312 **M**^{a,1/5,f,g,1/5}

^m μέγαν **f**³⁵ **M**^{a,e,1/5,f,g,hpt,i} **κ**,CP,RP,HF | 1 τον **M**^{b,d,e,1/5,hpt,i,1/4} **ϕ**⁴⁷ A,C,OC,NU,TR (OC is in small print.)

ⁿ ἀνατολῶν **f**³⁵ **M**^{a,1/5,d,e,1/5} A,CP,TR | ἀνατολῆς **M**^{a,b,e,1/5,f,g,h,i} **ϕ**⁴⁷ **κ**C,RP,HF,OC,NU

^o τρία ἀκάθαρτα **f**³⁵ **M**^{d,e,g,h,i,1/5} **ϕ**⁴⁷ **κ**A,C,CP,OC,NU,TR | ~ 21 **M**^{a,b,f,h,1/5,i} RP,HF | 2 **M**^{e,1/5}

^p ὡς βάτραχοι *rell* | ὁμοια βατραχοῖς C,TR | ὡσει βατραχοὺς **ϕ**⁴⁷ | εἰώσει βατραχοὺς **κ** | --- **M**^{e,1/5}

^q δαιμόνων **f**³⁵ **M**^{d,e,i,1/4} CP,TR | δαιμονίων **M**^{a,b,f,g,h,i} **ϕ**⁴⁷ **κ**A,RP,HF,OC,NU

^r ἀκπορευεταί **f**³⁵ **M**^{a,b,d,1/5,e,1/5,f,hpt,ipt} A,CP,RP,HF,OC,NU | 1 εκπορευονται **M**^{g,1/4} | εκπορευεσθαι **M**^{d,e,1/5,hpt,i,1/5} **ϕ**⁴⁷ **κ**,TR

^s βασιλεῖς *rell* | 1 τῆς γῆς **M**^{e,1/5} | 1 τῆς γῆς καὶ TR

^t τον *rell* | --- **M**^e **ϕ**⁴⁷,TR

^u τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης *rell* | 1245 **κ**,NU | ~ 452 **ϕ**⁴⁷ A

^v ἀρμαγεδών **f**³⁵ **M**^{a,1/5,b,d,1/4,e,1/5,g,h,1/5,i,1/5} **κ**A,CP,RP,OC,NU | ἀρμαγεδδων **M**^{e,1/4} TR | μαγεδων **M**^{a,d,1/5,f,ipt} HF | μαγεδδων **M**^{h,1/4}

The seventh bowl

17 Καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος^w ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς^x τὸν ἀέρα, καὶ ἐξῆλθεν φωνὴ μεγάλη ἀπὸ^y τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ θρόνου,^z λέγουσα, «Γέγονεν.» 18 Καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ φωναί^a καὶ σεισμός ἐγένετο^b μέγας, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀπ’ οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο^c ἐπὶ τῆς γῆς, τηλικούτος σεισμός, οὕτως μέγας. 19 Καὶ ἐγένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσον.^d Καὶ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. 20 Καὶ πᾶσα νῆσος ἔφυγεν, καὶ ὄρη οὐχ εὐρέθησαν. 21 Καὶ χάλαζα μεγάλη, ὡς ταλαντιαία, καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς^e σφόδρα.

About Babylon

17 1 Καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας καὶ ἐλάλησεν μετ’ ἐμοῦ λέγων,^f «Δεῦρο, δεῖξω σοι τὸ κρῖμα τῆς πόρνῆς τῆς μεγάλης τῆς καθημένης ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν πολλῶν,^g 2 μεθ’ ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς.»^h

A woman and a beast

3 Καὶ ἀπήνεγκέν με εἰς ἔρημον ἐνⁱ πνεύματι. Καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον^j κόκκινον γέμον ὀνομάτων^k βλασφημίας, ἔχον^l κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα. 4 Καὶ ἡ γυνὴ ἦν^m περιβεβλημένη πορφύρανⁿ καὶ κόκκινον,^o κεχρυσωμένη^p χρυσοῦ^q καὶ λίθω τιμῷ καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα χρυσοῦν ποτήριον^r ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς γέμον βδελυγμάτων καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας αὐτῆς.^s 5 Καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον·

ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ, ΒΑΒΥΛΩΝ Ἡ ΜΕΓΑΛΗ, Ἡ ΜΗΤΗΡ ΤΩΝ ΠΟΡΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΒΔΕΛΥΓΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΓΗΣ.

^w ἄγγελος **F**³⁵ **M**^{a1/2,b,d,e,h1/2,i1/4} CP,TR | --- **M**^{a,f,g,h,i} A,RP,HF,OC,NU

^x εἰς **F**³⁵ **M**^{a1/2,d,e,h1/4,i1/4} CP,TR | ἐπὶ **M**^{a,b,f,g,h,i} KA,RP,HF,OC,NU

^y ἀπο *rell* | ἐκ **M**^{e,h,ipt} KA,OC,NU

^z τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀπο τοῦ θρόνου **F**³⁵ **M**^{a,b,e1/2,f,g,ipt} CP,RP,HF,OC,TR | 34567 **M**^{d,e2/2,ipt} | 12567 **M**^h **ϕ**^{47v} A,0163^v(NU) | 123 θεοῦ **κ** | 676 θεοῦ **M**^{a1/2}

^a ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ φωναὶ **F**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h1/2,i2/2} **ϕ**⁴⁷ CP,RP,HF | 123 **M**^{ept} | ~ 14523 **M**^{d,h,i1/2} A,0163,OC,NU | ~ 52341 **M**^{e1/2} TR | ~ 3214523 **κ**

^b ἐγένετο **F**³⁵ **M**^{d,e,h,i1/4} **ϕ**⁴⁷ KA,CP,OC,NU,TR | --- **M**^{a,b,f,g,i} RP,HF

^c οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο **F**³⁵ **M**^{a,b,e1/2,f,g,i} CP,RP,HF,OC,TR | 23 **M**^{d,e2/2,h2/2,i1/4} **κ** | ἄνθρωπος ἐγένετο A,NU | ἐγένετο ἄνθρωπος **M**^{h1/2} | ἄνθρωπος 3 **ϕ**^{47v}

^d ἔπεσον **F**³⁵ **M**^{a2/2,b,d1/2,c1/2,f,h,i} CP,RP,HF,TR | ἔπεσαν **M**^{a1/2,d2/2,c1/2,g,h1/4} **ϕ**⁴⁷ A,OC,NU | ἔπεσεν **κ**

^e αὐτῆς **F**³⁵ **M**^{apt,bpt,c,e,g1/2,h1/2} **ϕ**^{47v} KA,C,CP,RP,NU,TR | αὐτῇ **M**^{apt,bpt,d,e1/4,f,g2/2,h1/4,i1/2} HF,OC

^f λέγων **F**³⁵ **M**^{a,b,e1/4,f,g,h,i} **ϕ**⁴⁷ KA,CP,RP,HF,OC,NU | 1 μοι **M**^{d,e} TR

^g τῶν ὑδάτων τῶν πολλῶν **F**³⁵ **M**^{a,f,g,i} CP,RP,HF,TR | 234 **ϕ**^{47v} | 24 **M**^{b,d,e,h} KA,OC,NU

^h οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς (**κ**) *rell* | ~ 56789101234 **M**^{e1/2} TR

ⁱ ἐν **F**³⁵ **M**^{a1/2,b,d,e,f,g,h,i} KA,CP,RP,HF,OC,NU,TR | τῷ **M**^{e1/4} | --- **M**^a

^j θηρίον **F**³⁵ **M**^{a1/4,bpt,d,e,f,g,h,i} KA,CP,RP,NU,TR | 1 το **M**^{a,bpt} HF | 1 το OC (OC is in small print.)

^k γέμον ὀνομάτων **F**³⁵ **M**^{b,d,e2/2,f,h1/2,i1/4} CP,TR | 1 ὀνοματὰ **M**^{a,e1/2,g,hpt,i} RP,HF,OC | γεμοντὰ ὀνοματὰ **M**^{h1/4} KA[NU]

^l ἔχον *rell* | ἔχων A[+40 assorted mss]NU | ἔχοντὰ **κ**

^m ἦν *rell* | ἦ TR

ⁿ πορφύραν **F**³⁵ **M**^{bpt,d,e,f,i2/2} CP | πορφύρα TR | πορφύρου **M**^{a,bpt,g,h,i2/2} KA,RP,HF,OC,NU

^o κόκκινον *rell* | κόκκινω TR

^p κεχρυσωμένη **F**³⁵ **M**^{a,d,e2/2,f,h1/4,ipt} CP,RP,HF | περικεχρυσωμένη **M**^b | καὶ 1 **M**^{d1/2,e1/2,g,h,ipt} KA,OC,NU,TR

^q χρυσοῦ **F**³⁵ **M**^{d,e,h,i2/2} **κ**,CP,TR | χρυσιω **M**^{a,b,d1/2,e1/2,f,g,h1/2,i} A,RP,HF,OC,NU

^r χρυσοῦν ποτήριον **F**³⁵ **M**^{d,e,hpt,i2/2} CP,TR | ~ 21 **M**^{a,b,f,g,hpt,i} KA,RP,HF,OC,NU

^s αὐτῆς **F**³⁵ **M**^{b,d,e,gpt,h2/2,ipt} A,CP,RP,NU(TR) | τῆς γῆς **M**^{a,f,gpt,h2/2,ipt} HF,OC (**κ** conflates both, which shows that the minuscule families are earlier.)

6 Καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθούσαν ἐκ^ι τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων, καὶ^ι ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ. Καὶ ἐθαύμασα, ἰδὼν αὐτήν, θαῦμα μέγα.

The vision explained

7 Καὶ εἶπέν μοι ὁ ἄγγελος· «Διὰ τί ἐθαύμασας; Ἐγὼ σοὶ ἐρῶ^ν τὸ μυστήριον τῆς γυναίκος καὶ τοῦ Θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτήν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα. 8 Τὸ^w Θηρίον ὃ εἶδες ἦν, καὶ οὐκ ἔστιν, καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς Ἀβύσσου καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγειν.^x Καὶ θαυμάσονται^y οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς,^z ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα^a ἐπὶ τὸ Βιβλίον^b τῆς Ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλέποντες^c τὸ Θηρίον ὅτι ἦν^d καὶ οὐκ ἔστιν καὶ παρέσται.^e 9 Ὡδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν· Αἱ ἑπτὰ κεφαλὰὶ ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν^f ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν. 10 Καὶ βασιλεῖς ἑπτὰ εἰσιν.^g οἱ πέντε ἔπεσον,^h ὁ ἕξ ἔστιν, ὁ ἄλλος οὐπω ἦλθεν. Καὶ ὅταν ἔλθῃ ὀλίγον αὐτὸν δεῖ^ι μείναι. 11 Καὶ τὸ Θηρίον ὃ ἦν καὶ οὐκ ἔστιν, καὶ αὐτὸς^k ὄγδοός ἐστιν, καὶ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐστιν, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. 12 Καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν οὐπω ἔλαβον, ἀλλ'^l ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσιν μετὰ τοῦ Θηρίου. 13 Οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσιν^m καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴνⁿ ἐξουσίαν αὐτῶν^o τῷ Θηρίῳ διδώσιν.^p 14 Οὗτοι μετὰ τοῦ Ἀρνίου πολεμήσουσιν, καὶ τὸ Ἀρνίον νικήσει αὐτούς, ὅτι Κύριος κυρίων ἐστὶν καὶ Βασιλεὺς βασιλέων· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.»

15 Καὶ λέγει μοι· «Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες, οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶν, καὶ ἔθνη καὶ γλῶσσαι. 16 Καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, καὶ^ι τὸ Θηρίον, οὗτοι μισήσουσιν τὴν πόρνην καὶ ἠρημωμένην^f ποιήσουσιν αὐτήν καὶ γυμνὴν ποιήσουσιν αὐτήν^s καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται καὶ αὐτήν κατακαύσουσιν ἐν πυρὶ. 17 Ὁ γὰρ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι γνώμην μίαν^t καὶ δοῦναι τὴν

ⁱ εκ f³⁵ M^{a1/2,bpt,d,e,f1/2,gpt,h,i} CP,RP,OC,NU,TR | --- M^{a,bpt,f,gpt,h1/4,i1/4} (X)HF

^u και f³⁵ M^{a1/2,d1/2,e,f1/2,gpt,h,i} XA,CP,OC,NU,TR | --- M^{a,b,(d),f,gpt,i1/2} RP,HF

^v σοι ερω f³⁵ M^{d,e,h1/2,i1/4} X,CP,TR | ~ 21 M^{a,b,f,g,h,i} A,RP,HF,OC,NU

^w το rell | --- TR

^x υπαγειν rell | υπαγει A,NU

^y θαυμασονται rell | θαυμασθησονται A,NU

^z επι της γης f³⁵ M^{bpt,d,e,f,gpt,h,i1/2} XA,CP,RP,OC,NU,TR | την γην M^{a,bpt,e1/2,gpt,i1/2} HF

^a τα ονοματα f³⁵ M^{bpt,d,e,f,gpt,h1/2,i1/2} X,CP,RP,TR | το ονομα M^{a,bpt,gpt,h1/2,i1/2} A,HF,NU | 1 ονομα OC

^b επι το βιβλιον f³⁵ M^{bpt,d1/2,e,f,g1/2,hpt,ipt} XA,CP,RP,OC,NU,TR | 1 του βιβλιου M^{a,bpt,g,ipt} HF | εν βιβλω M^d | εν τω βιβλω M^{h1/2}

^c βλέποντες f³⁵ M^{a1/2,d1/2,e1/2,f1/2,g1/2} CP,TR | βλέποντων M^{a,b,d,e1/2,f,g,h,i1/2} XA,RP,HF,OC,NU (The subject is nominative.)

^d το θηριον οτι ην f³⁵ M^{d,e,h,i1/2} XA,CP,OC,NU,TR | ~ 3412 M^{a,b,e1/2,f,g,i1/2} RP,HF

^e και παρεσται f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,h,i} A,CP,RP,HF,OC,NU | 1 παρεστιν M^{d,ept,i1/2} | 1 παλιν παρεστε X | καιπερ εστιν TR

^f επτα ορη εισιν rell | ~ 231 M^{e1/2} TR | ~ 213 OC

^g επτα εισιν f³⁵ M^{d,e,h1/2} (X)A,CP,OC,NU,TR | ~ 21 M^{a,b,f,g,i1/2} RP,HF

^h επεσον f³⁵ M^{apt,b,d1/2,e1/2,f1/2,gpt,hpt,i1/2} CP,RP,HF | επεσαν M^{apt,d1/2,e1/2,gpt,hpt,i1/2} XA,OC,NU,TR (The meaning is evidently the same, which may account for the widespread division [involving a single letter].)

ⁱ ο rell | και 1 TR

^j αυτον δει f³⁵ M^{d,e1/2,h1/2} A,CP,OC,NU,TR | ~ 21 M^{a,b,e1/2,f,g,h1/2,i} RP,HF

^k αυτος f³⁵ M^{bpt,d,e,f,h1/2,ipt} A,CP,RP,OC,NU,TR | ουτος M^{a,bpt,g,h1/2,ipt} (X)HF

^l αλλ rell | αλλα XA,NU

^m γνωμην εχουσιν f³⁵ M^{d,e,f1/2,h,i1/2} XA,CP,OC,NU,TR | ~ 21 M^{a,b,e1/2,f,g,i} RP,HF

ⁿ την f³⁵ M^{a1/2,bpt,d,e,f1/2,h1/2,ipt} X,CP,RP,OC,TR | --- M^{a1/2,bpt,f,g,h1/2,ipt} A,HF,NU

^o αυτων rell | αυτων TR

^p διδουσιν f³⁵ M^{a,b,e,f,g,h,i} XA,CP,RP,HF,OC,NU | δωσουσιν M^d | δεδωκασιν M^{e1/2} | διαδιδωσουσιν TR

^q και rell | επι TR

^r ηρημωμενην f³⁵ M^{a,b,d1/2,ept,f,g,h,i} XA,CP,RP,HF,OC,NU,TR | ερημωμενην M^{a1/2,d1/2,ept}

^s και γυμνην ποιησουσιν αυτην f³⁵ M^{a1/2,b,f,g,ipt} CP,RP,HF | 12 M^{d,e1/2,h,ipt} XA,OC,NU,TR | --- M^{a1/2,e1/2}

^t και ποιησαι γνωμην μιαν f³⁵ M^{a,bpt,e1/2,f,g1/2,i1/2} CP,RP,HF | ~ 12 (-σε X) 43 M^{e1/2,h1/2} (X)OC,NU,TR | 123 αυτων M^{bpt} | --- M^{d,i1/2} A

βασιλείαν αὐτῶν τῷ Θηρίῳ, ἄχρι τελεσθῆσονται οἱ λόγοι^u τοῦ Θεοῦ. 18 Καὶ ἡ γυνὴ ἦν εἶδες ἔστιν ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλείων τῆς^v γῆς.»

Her fall proclaimed

18 1 Καὶ^w μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον^x καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἔξουσίαν μεγάλην, καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. 2 Καὶ ἔκραζεν ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ^y λέγων· «Ἔπεσεν, ἔπεσεν,^z Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων,^a καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου καὶ μεμισημένου.^b 3 Ὅτι ἐκ τοῦ θυμοῦ τοῦ οἴνου^c τῆς πορνείας αὐτῆς πέπωκεν^d πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ’ αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνου^e αὐτῆς ἐπλούτησαν.»

4 Καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν· «Ἐξέλθετε^e ἐξ αὐτῆς, ὁ λαός μου,^f ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάβητε.^g 5 ὅτι ἐκολλήθησαν^h αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν αὐτῆςⁱ ὁ Θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς. 6 Ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν ὑμῖν,^j καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλᾶ^k κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ ποτηρίῳ^l ᾧ ἐκέρασεν, κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν. 7 Ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτήν^m καὶ ἐστρηνίασεν, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμόν.ⁿ ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει ὅτι· «Κάθημαι^p βασίλισσα, καὶ χίρα οὐκ εἰμί, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω.» 8 Διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἤξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς—θάνατος καὶ^q πένθος καὶ λιμός—καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ κρίνας^r αὐτήν.

^u τελεσθῆσονται οἱ λόγοι **f**³⁵ **M**^{d,e,hpt} **GA,CP,NU** | τελεσθῶσιν 23 **M**^{a,b,e⁴,f,g,hpt,i} **RP,HF,OC** | τελεσθη τα ρηματα **TR**

^v τῆς **f**³⁵ **M**^{a⁴,b,d,c,f,g²,h,i} **GA,CP,RP,OC,NU,TR** | ἐπι 1 **M**^{a,g²,i⁴} **HF** | τῶν ἐπι 1 **M**^{gpt}

^w καὶ **f**³⁵ **M**^{b,d,e,gpt,h²,i²} **CP,TR** | --- **M**^{a,e¹,f,gpt,h²,i²} **GA,RP,HF,OC,NU**

^x ἄλλον ἄγγελον *rell* | ~ 21 **M**^{bpt,e¹,f,i⁴} | 2 **TR**

^y ἐν ἰσχυρα φωνῇ **f**³⁵ **M**^{d,hpt} **A,CP,OC,NU** | 123 μεγαλη **M**^{e¹/₂} | 123 καὶ μεγαλη **M**^{i⁴} | 23 **M**^{a²,b,d²,f,g²,h²,i²} **GA,RP,HF** | 23 μεγάλη **M**^{gpt} | 23 καὶ μεγάλη **M**^{h⁴} | ἰσχυραν φωνῇ **M**^{a⁴,g,i²} | 1 ἰσχυι φωνῇ μεγαλη **TR** (The only real question is whether or not to read εν.)

^z ἔπεσεν ἔπεσεν **f**³⁵ **M**^{bpt,d,e,gpt,h²,i²} **A,CP,OC,NU,TR** | ἐπεσεν **M**^{a,bpt,f,gpt,i²} **GA,RP,HF** (An easy case of homoioteleuton [or -arcton, or both]; since the result made good sense, there would be no need to question it.)

^a δαιμονων *rell* | δαιμονίων **GA,OC,NU**

^b καὶ φυλακη παντος ορνουο ακαθαρτου καὶ μεμισημενου **f**³⁵ **M**^{a,e¹,f²,gpt,h²,i²} **GA,CP,RP,HF,OC,TR** | 123 θηριου 567 **A** | 1234567123 θηριου 5 **M**^{bpt(i²/₂)} | 12345123 θηριου 567 **[NU]** | 67 **M**^{d,e²,f²,gpt,h²,i²}

^c του θυμου του οινου **f**³⁵ **M**^{bpt,d,e,i²/₂} **CP** | ~ 3412 **M**^{a,bpt,f,g,h²,i²} **GA,RP,HF,OC,NU,TR** | 12 **A**

^d πεπωκεν **f**³⁵ **M**^{gpt} **CP,TR** | πεπωκασιν **M**^{a⁴,b,f,h²,i²} **HF** | πεποτικεν **M**^d | πεπτωκασιν **M**^{a,ept,g,hpt,i²} **GA,RP** | πεπτωκαν **A,C** | πεπωκαν **OC,NU** (For ‘drink’ we have **f**³⁵ **M**^{a⁴,b,(d),ept,f,hpt,i²}; for ‘fall’ we have **M**^{a,ept,g,hpt,i²} **GA,C**.) (Two cursives, 1828 and 2329, save the reading of **OC,NU** from being a morphological ‘patchwork quilt’.)

^e ἐξέλθετε **f**³⁵ **M**^{a²,d²,e²,f,g²,h²,i²} **CP,TR** | ἐξελθε **M**^{a,b,f,g,h²,i²} **CP,RP,HF,OC** | ἐξελθατε **M**^{d²} **A,NU** | ἐξελθαται **GA**

^f ἐξ αὐτης ὁ λαος μου *rell* | 45 **M**^{gpt} | ~ 34512 **GA,NU**

^g καὶ ἐκ των πληγων αὐτης ἵνα μὴ λάβητε (λαβηται **GA**; βλαβητε **M**^{d²}) **f**³⁵ **M**^{a,b,d²,ept,f,g,h²,i²} (**GA**)(**C**)**CP,RP,HF,NU** | ~ 16782345 **TR** | ~ 16234578 **OC** | 678 **M**^{d²,e⁴}

^h ἐκολληθησαν *rell* | ηκολουθησαν **TR**

ⁱ αὐτης **f**³⁵ **M**^{a²,b²,ept,i²/₂} **CP,HF** | --- **M**^{a²,b²,d²,e²,f,g,h²,i²} **GA,C,RP,OC,NU,TR** (The pronoun seemed awkward or redundant.)

^j ὑμιν **f**³⁵ **M**^{a¹,b²,d²,e²,f,g²,h²,i²} **CP,TR** | --- **M**^{a,b,g,h²,i²} **GA,C,RP,HF,OC,NU**

^k αὐτη (αυτα **M**^{hpt}) διπλα **f**³⁵ **M**^{b,d,e²,f,g,hpt,i²} **CP,RP,OC,TR** | τα 2 **GA**(**C**)**NU** | τα 2 ὡς καὶ 1 καὶ **M**^{a,e⁴,i²} **HF** | 2 **M**^{hpt} **A**

^l ποτηριω **f**³⁵ **M**^{a¹,b²,d²,e²,f,gpt,h²,i²} **A,C,CP,RP,OC,NU,TR** | 1 αὐτης **M**^{a,bpt,e⁴,gpt,h²,i²} **GA,HF**

^m εαυτην **f**³⁵ **M**^{a¹,b²,d²,e²,f,g²,h²,i²} **CP,OC,TR** | αὐτην **M**^{a,e¹,f²,g²,h²,i²} **GA,C,RP,HF,NU**

ⁿ βασανισμον **f**³⁵ **M**^{gpt} **CP** | 1 καὶ πενθοος **M**^{a,b,d,ept,f,g,h²,i²} **GA,C,RP,HF,OC,NU,TR** (The woman’s statement, immediately below, may have suggested the phrase.)

^o οτι *rell* | --- **M**^{gpt,g} **TR**

^p καθημα **f**³⁵ **M**^{a²,7,d,e²,f,g,h²,i²} **GA,C,CP,RP,HF,NU,TR** | εγω 1 **M**^b | 1 καθω **OC** | καθω **M**^a (**OC** is in small print.)

^q καὶ **f**³⁵ **M**^{a¹,b²,d²,e²,g,h²,i²} **GA,C,CP,RP,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,b,f,i²} **HF**

^r κρινας **f**³⁵ **M**^{a,bpt,e¹,g,h²,i²} (**GA**)(**A**)**C,CP,RP,HF,OC,NU** | κρινων **M**^{bpt,e¹,f,i²} **TR** | παντοκρατωρ ο κρινων **M**^d

Her fall lamented

9 »Καὶ κλαύσουσιν^s καὶ κόψονται ἐπ' αὐτήν^t οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιασάντες, ὅταν βλέπωσιν τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, 10 ἀπὸ μακρόθεν ἔστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες· «Οὐαί, οὐαί,^u ἡ πόλις ἡ μεγάλη Βαβυλῶν, ἡ πόλις ἡ ισχυρά, ὅτι μιᾶ ὥρα^v ἤλθεν ἡ κρίσις σου.»

11 »Καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσιν καὶ πενθοῦσιν^w ἐπ' αὐτῆς,^x ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράζει οὐκέτι· 12 γόμον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου τιμίου καὶ μαργαρίτου,^y καὶ βύσσου^z καὶ πορφυροῦ^a καὶ σηρικουῦ καὶ κοκκίνου,^b καὶ πᾶν ξύλον θύϊνον καὶ πᾶν σκευὸς ἐλεφάντινον καὶ πᾶν σκευὸς ἐκ ξύλου τιμιωτάτου καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ μαρμάρου, 13 καὶ κινάμωμον^c καὶ^d θυμιάματα καὶ μύρον καὶ λίβανον, καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σεμίδαλιν^e καὶ σῖτον, καὶ κτήνη καὶ πρόβατα^f καὶ ἵππων καὶ ραϊδῶν,^g καὶ σωμάτων καὶ ψυχᾶς ἀνθρώπων.» 14 («Καί, ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου^h ἀπῆλθενⁱ ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλοντο^j ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ εὐρήσεις αὐτά.»)^k 15 «Οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες ἀπ' αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς,^l κλαίοντες καὶ πενθοῦντες 16 καὶ λέγοντες.^m «Οὐαί, οὐαί,ⁿ ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσινον^o καὶ πορφυροῦν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσοῦ^p καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις.^q 17 ὅτι μιᾶ ὥρα ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος.»

^s κλαουσουσιν f³⁵ M^{a,b,f,g,h,ipt} C,CP,RP,HF,NU | 1 αυτην M^{d,e} OC | κλαουσονται αυτην M^e TR | κλαουσονται M^{36,i4} NA

^t αυτην f³⁵ M^{a,b,c,i,g,f,g7/5,i} NC,CP,RP,HF,NU | αυτη M^{d,e,g7/5,h} A,OC,TR

^u ουαι ουαι *rell* | ουαι ουαι ουαι M^b | ουαι M^{epi}

^v μια ωρα *rell* | μιαν ωραν A | εν 12 M^{epi,hpt} TR

^w κλαιουσιν (κλειουσιν C) και πενθοουσιν f³⁵ M^{e,h} NA(C)CP,NU,TR | κλαουσουσιν 2 πενθηουσιν M^{a,b,f,g7/5,i} RP,HF,OC | κλαουσονται M^{d/4} | κλαουσουσιν M^{d7/5} | 1 M^{dpt,g7/5}

^x επ αυτη f³⁵ M^{a,bpt,e7/4,f,gpt,h,i7/5} CP,RP,HF,OC,TR | εν 2 A | 1 αυτην M^{b7/5,gpt,i7/5} NC,NU | εφ εαυτους M^{e7/5} | εφ εαυτοις M^{e7/5} | εν εαυτοις M^d | four further readings

^y μαργαριτων *rell* | μαργαριτων M^{bpt,hpt} NA,NU | μαργαριτας C | μαργαριταις A

^z βυσσου f³⁵ M^{a7/5,d,e,ipt} CP,TR | βυσσινου M^{a,b,f,g,h,ipt} A,C,RP,HF,OC,NU | βυσσινων NA

^a και πορφυρου f³⁵ M^{a,d,e7/5,f,ipt} CP,RP,HF | 1 πορφυρας M^{b,c7/5,g,h,ipt} NC,OC,NU,TR | --- A (The use of the adjective as a noun was not appreciated, but it preserves the effect of a sequence of ou.)

^b σηρικου και κοκκινου *rell* | σιρικου 23 NA,C,NU | ~ 32 σιρικου M^{e7/5}

^c κιναμωμον f³⁵ M^{a7/5,b,d,e7/5,fpt,g7/4,h7/5,i7/5} NA,CP,RP,HF,OC,TR | κινναμωμον M^{b7/5,c7/5,h7/5} A,C,NU | κινναμωμου M^{a7/4,c7/6,fpt,g,hpt,i7/4}

^d και f³⁵ M^{a,d7/5,e,f,g,hpt,i} CP,RP,HF,TR | 1 αμωμον 1 M^{b,d7/5,e7/4,f7/4,hpt,i7/4} NA,C,OC,NU

^e οινον και ελαιον (ελεον C) και σεμιδαλιν f³⁵ M^{a7/5,b7/5,d,e,h,ipt} NA(C)CP,RP,HF,OC,NU,TR | ~ 54123 M^{b7/5} | ~ 32145 M^{bpt,f,i7/4} | 345 M^{a,g,i7/5}

^f κτηνη και προβατα f³⁵ M^{d,e,h} NA,C,CP,OC,NU,TR | ~ 321 M^{a,b,f,g,i} RP,HF

^g ραιδων f³⁵ M^{a,bpt,f,g,h,i} CP,RP,HF | ρεδων M^{bpt,bpt,d,e} NA,C,OC,NU,TR

^h της επιθυμιας της ψυχης σου *rell* | ~ 51234 M^{h7/4} NA,C,NU | 512345 M^{bpt,h7/4}

ⁱ απηλθεν *rell* | απωλετο OC

^j απωλοντο f³⁵ M^{bpt,g,i7/4} NA,CP | απωλετο M^{a,bpt,f,h,i7/5} A,C,RP,HF,NU | απηλθεν M^{a7/4,d,e} OC,TR (The plural is presumably correct.)

^k ου μη ευρησεις αυτα f³⁵ M^{epi,i7/5} CP | ~ 1243 OC | 12 ευρησης 4 M^{a7/5,ept,h7/5} TR | 12 ευρης 4 M^{d,f,h7/5,i7/5} | 12 ευρησουσιν 4 M^{bpt} | ~ 124 ευρησουσιν M^{bpt,h7/4} NA,NU | ~ 412 ευρης M^{a7/4,c7/4,gpt(p7/5)} RP,HF | ~ 412 ευρησουσιν C (The evidence for the word order is adequate [f³⁵M^{a7/5,bpt,d,e,f,hpt,i7/5}]; in vs 14 an unidentified speaker addresses Babylon, so the verb must be 2nd sing.; the plural forms support the indicative; although ου μη usually takes the subjunctive, on occasion it takes the volitive future when the certainty of the statement is being emphasized, as here.)

^l αυτης f³⁵ M^{a7/4,b,d,e,f,g7/4,h,i} NA,C,CP,RP,OC,NU,TR | 1 και M^{a,e} HF

^m και λεγοντες f³⁵ M^{a7/5,b,d,ept,f7/4,g7/5,h7/5,i} CP,RP,HF,TR | 2 M^{epi,f,h7/4} NA,C,OC,NU | --- M^{e7/5,gpt}

ⁿ ουαι ουαι f³⁵ M^{d,e,f,gpt,h,ipt} NA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | ουαι ουαι ουαι M^b | ουαι M^{a,gpt,ipt}

^o βυσσινον f³⁵ M^{a7/5,b,d,e,f,gpt,h,i7/5} NA,C,CP,RP,OC,NU,TR | βυσσον M^{a,c7/5,gpt,i7/5} HF

^p εν χρυσω f³⁵ M^{d,e,h7/5} NA,CP,TR | 1 χρυσιω C,OC[NU] | χρυσιω M^{a,b,f,g,h7/5,i} A,RP,HF | 2 M^{h7/5}

^q μαργαριταις *rell* | μαργαριται M^{bpt} NA,C,NU

»Καὶ πᾶς κυβερνήτης καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τῶν πλοίων πλέων^f—καὶ ναῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται—ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν **18** καὶ ἔκραζον, βλέποντες^s τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς λέγοντες, <Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; > **19** Καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ ἔκραζον, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες καὶ λέγοντες· <Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ἣ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες τὰ^u πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσει, ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς, ὅτι μιᾶ ὥρα ἠρημώθη.>

Her doom is final

20 »Εὐφραίνου ἐπ' αὐτῆ,^v Οὐρανέ, καὶ οἱ ἅγιοι καὶ οἱ^w ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται, ὅτι ἔκρινεν ὁ Θεὸς τὸ κρῖμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς.» **21** Καὶ ἦρεν εἷς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον^x μέγαν καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν λέγων·^y «Ορμήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῆ ἔτι. **22** Καὶ φωνὴ κιθαρῶδων καὶ μουσικῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἐν σοὶ ἔτι. Καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης οὐ μὴ εὑρεθῆ ἐν σοὶ ἔτι. Καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἐν σοὶ ἔτι.^z **23** Καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῆ ἐν σοὶ ἔτι.^a Καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἐν σοὶ ἔτι. Ὅτι^b οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ^c σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη.» **24** Καὶ ἐν αὐτῇ αἵματα^d προφητῶν καὶ ἁγίων εὑρέθη, καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

Her fall celebrated

19 ¹ Καὶ^e μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς^f φωνὴν ὄχλου πολλοῦ, μεγάλῃν,^g ἐν τῷ οὐρανῷ λεγόντων·^h «Ἀλληλούϊα· ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξαⁱ τοῦ Θεοῦ^j ἡμῶν· **2** ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις αὐτοῦ, ὅτι ἔκρινεν τὴν πόρνην τὴν μεγάλην ἣτις διέφθειρεν^k τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς· καὶ ἐξεδίκησεν τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ^l χειρὸς αὐτῆς.» **3** Καὶ δευτέρον εἶρηκεν·^m «Ἀλληλούϊα· καὶ ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει

^f ο ἐπι τῶν πλοίων πλέων **F**³⁵ **M**^{b1/2,i1/2} **CP** | 2345 **M**^{d2/2,ept,f} | 234 ὁμιλος **M**^{e1/4} | ~ 2341 ὁμιλος **TR** | 12 τοπον **5 M**^{a,bpt,g,hpt,ipt} **A,C,RP,HF,OC,NU** | 12 τον τοπον **5 M**^{hpt} **8** (ο ἐπι is the best attested, by far [**F**³⁵, **a,b,g,h,i** 8A,C against **d,e,f**]; τον πλοίων has better attestation than τοπον; the sequence πλοίων πλέων presumably gave rise to evasive action.)

^g βλέποντες *rell* | ὁρωντες **TR**

^h κλαίοντες καὶ πενθοῦντες καὶ **F**³⁵ **M**^{a,bpt,d1/2,e,f,g,i} **CP,RP,HF** | 123 **M**^{bpt,d,e1/2,h} **8C,OC,NU,TR** | --- **A**

^u τα **F**³⁵ **M**^{a,bpt,e2/2,g,h,i} **8A,C,CP,RP,HF,OC,NU** | --- **M**^{bpt,d,e2/2,f} **TR**

^v ἐπ αὐτῆ **F**³⁵ **M**^{a,bpt,d1/2,e,f,g,h,ipt} **8C,CP,RP,HF,OC,NU** | 1 αὐτῆν **M**^{81/2,bpt,d,e,h1/2,i1/2} **TR** | ἐν 2 **A**

^w καὶ οἱ *rell* | --- **M**^{ept,h1/4} **C,TR**

^x μύλον *rell* | μύλιον **A,NU** | μυλικον **C** | λιθον **8**

^y λέγων **F**³⁵ | 1 οὕτως *rell*

^z καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῆ (φανῆ **M**^{b1/2-f}) ἐν σοὶ ἐτι **F**³⁵ **M**^{a2/2,bpt,d,e,f,g,h,i} **A,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR** | --- **M**^{a1/2,bpt,e1/4,i1/4} **8**

^a καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῆ (ἀκουσθῆ **M**^{ep}, εὑρεθῆ **M**^{e1/2}) ἐν σοὶ ἐτι **F**³⁵ **M**^{a,b2/2,d2/2,e,f,g,h,i} **8(C)CP,RP,HF,OC,NU,TR** | --- **M**^{b1/2,d2/2} **A**

^b ὅτι **F**³⁵ **M**^{a1/2,b,d,e,f,g,h,i} **8A,C,CP,RP,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,i1/4} **HF**

^c φαρμακεία *rell* | φαρμακία **M**^{b1/2,ept,ept} **8A,C**

^d αἵματα **F**³⁵ **M**^{a,b,e,f,g,h,i1/2} **CP,RP,HF,OC** | αἶμα **M**^{d,h,i1/4} **8A,C,NU,TR**

^e καὶ **F**³⁵ **M**^{a1/2,d,e,h1/2,i1/2} **CP,TR** | --- **M**^{a,b,f,g,h2/2,i} **8A,C,RP,HF,OC,NU**

^f ὡς *rell* | --- **M**^{e-g} **TR**

^g φωνὴν ὄχλου πολλοῦ μεγάλην **F**³⁵ **M**^{81/2} **CP,TR** | ~ 1423 **M**^{a,b,f,g,h,i2/2} **8A,C,RP,HF,OC,NU** | 1 (φωνῆς **M**^{d,e1/2}) **23 M**^{b1/2,d,e} (The emphatic use of μεγάλην was not understood—some omitted while others 'corrected' the order; the reading of **F**³⁵ gets isolated support from four further families.)

^h λεγοντων *rell* | λεγοντος **TR**

ⁱ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα **F**³⁵ **M**^{a,b,f,g,i2/2} **CP,RP,HF** | ~ 45312 **M**^{d,e1/4,h} **A,C,OC,NU** | ~ 4531 τιμη 312 **M**^{e2/2,i1/2} **TR** | 12 **8**

^j του θεου *rell* | κυριω τω θεω **M**^{e1/2} **TR** | τω θεω **M**^{e1/2,i1/2}

^k διεφθειρεν **F**³⁵ **M**^{a,bpt,e1/2,f,g,i} **CP,RP,HF,OC** | εφθειρεν **M**^{bpt,d,e2/2,g1/2,h} (**8**)**C,NU,TR** | εκρινεν **A** | --- **M**^{e1/2}

^l εκ **F**³⁵ **M**^{a,b,f,gpt,h,i} (**8**)**A,C,CP,RP,HF,OC,NU** | 1 της **M**^{d,e,gpt,i1/4} **TR**

^m δευτερον ειρηκεν **F**³⁵ **M**^{a,e1/2,f,g,i} **CP,RP,HF** | 1 ειρηκαν **M**^{d,e1/2} **8A,OC,NU,TR** | 1 ειπαν **C** | 1 ειπον **M**^{b1/2} | εκ 1 ειρηκαν **M**^{bpt} | εκ 1 ειρηκασιν **M**^{bpt} | 1 ειρηκασιν **M**^{a1/2,e1/2,hpt}

εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.» 4 Καὶ ἔπεσανⁿ οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἴκοσι τέσσαρες^{o,p} καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου^q λέγοντες· «Ἄμην· Ἀλληλούϊα.» 5 Καὶ φωνὴ ἐκ^r τοῦ θρόνου ἐξῆλθεν, λέγουσα, «Αἰνεῖτε τὸν Θεόν^s ἡμῶν, πάντες οἱ δούλοι αὐτοῦ καὶ^t οἱ φοβούμενοι αὐτόν,^u οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι.»

The wedding of the Lamb

6 Καὶ ἤκουσα ὡς^v φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν λέγοντας·^w «Ἀλληλούϊα· ὅτι ἐβασίλευσεν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν,^x ὁ Παντοκράτωρ. 7 Χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα^y καὶ δῶμεν^z τὴν δόξαν αὐτῷ,^a ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἄρνιου, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἠτοιμάσεν ἑαυτήν.» 8 Καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα περιβάληται βύσσινον λαμπρὸν καὶ καθαρὸν,^b τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων ἐστίν.^c

9 Καὶ λέγει μοι, «Γράψον· «Μακάριοι οἱ εἰς τὸ^d δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ Ἄρνιου κεκλημένοι.» » Καὶ λέγει μοι, «Οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ εἰσιν τοῦ Θεοῦ.»^e 10 Καὶ ἔπεσον^f ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ. Καὶ λέγει μοι· «Ὅρα μὴ· σύνδουλός σου εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν^g Ἰησοῦ. Τῷ Θεῷ προσκύνησον· ἡ γὰρ μαρτυρία τοῦ^h Ἰησοῦ ἐστὶν τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας.»

The battle of Armageddon

11 Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον,ⁱ καὶ ἰδοὺ, ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτόν, καλούμενος Πιστὸς καὶ Ἀληθινός,^j καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ. 12 Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ^k φλόξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλὰ, ἔχων

ⁿ επεσαν **f**³⁵ **M**^{a1/2,dpt,e2/6,(g),h1/4,i1/2} **KA,C,OC,NU,TR** | επεσον **M**^{a2/6,b,c2/7,dpt,e2/6,f,h,i2/6} **CP,RP,HF** (There being no difference in meaning, evidently, the spelling fluctuated.) (Although a significant minority of the **f**³⁵ representatives read επεσον, the quality and geographic distribution of those reading επεσαν is sufficiently superior so that these presumably reflect the archetype.)

^o εικοσι τεσσαρες **f**^{35/4} **M**^{a1/2(1/2),b,(d1/2),ept,f,g2/5,hpt,ipt} **(A)C,CP,RP,HF,NU** | κδ’ **f**³⁵ **M**^{a1/2(1/2),(dpt),e1/2,g1/4,h1/2} | 1 και 2 **M**^{e1/2} (OC)TR

^p πρεσβυτεροι οἱ εικοσι τεσσαρες *rell* | ~ 23 και 41 OC

^q του θρονου **f**³⁵ **M**^{a1/4,d,e,g2/5,h1/4,ipt} **CP,RP,TR** | τω θρονω **M**^{a,b,f,g2/5,h,ipt} **KA,C,HF,OC,NU**

^r εκ **f**³⁵ **M**^{d,e,f,ipt} **(K)CP,TR** | απο **M**^{a,b,g,h,ipt} **A,C,RP,HF,OC,NU**

^s τον θεον *rell* | τω θεω **M**^{d1/2,e1/2} **KA,C,NU**

^t και *rell* [NU] | --- **NC**

^u αυτον *rell* | 1 και **M**^{d1/2,e1/2} **TR**

^v ως **f**³⁵ **M**^{a,b,pt,d,e1/2,ft,g,h,i} **KA,CP,RP,HF,OC,NU,TR** | --- **M**^{bpt,e2/5,ft}

^w λεγοντας **f**³⁵ **M**^{a1/4,e,gpt} **TR** | λεγοντες **M**^{a,b,pt,ft,gpt,i1/2} **RP,HF** | λεγοντων **M**^{bpt,d,ft,h,i2/6} **A,CP,OC,NU** | λεγουσων **K** (The accusative is correct, modifying the direct object of the main verb.)

^x κυριος ο θεος ημων *rell* [NU] | 123 A,OC,TR | 23214 **K** | 234 **M**^{pt}

^y αγαλλιωμεθα **f**³⁵ **M**^{a,b,pt,d2/6,e1/2,f,g,i} **CP,RP,HF,OC,TR** | αγαλλιωμεν **M**^{bpt,d,e2/5,h} **KA,NU**

^z δωμεν **f**³⁵ **M**^{a,b,d2/6,e2/6,f,g,h,i} **K,CP,RP,HF,OC,TR** | δωσωμεν **M**^{bpt,e1/4} **NU** | δωσωμεν **M**^{e1/2} **A**

^a αυτω **f**³⁵ **M**^{a,b,pt,d,e,ft,2/6,g,h,i} **A,CP,RP,HF,OC,NU,TR** | αυτου **M**^{bpt,ept,i2/6} | αυτων **K**

^b λαμπρον και καθαρων **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g1/4,i2/6} **CP,RP,HF** | 13 **M**^{g2/5,h2/6} **KA,OC,NU** | ~ 31 **M**^{d,e2/6} | ~ 321 **M**^{e2/6} **TR**

^c των αγιων εστιν *rell* | ~ 312 **M**^{pt} **TR**

^d το **f**³⁵ **M**^{a2/5,b,pt,d,e,f,g2/5,h2/5,ipt} **(KA)CP,RP,OC,NU,TR** | τον **M**^{a1/2,b,pt,e1/2,g2/5,h1/2,ipt} **HF** (All lexicons that mention the masculine form say it was a late arrival; if it didn’t exist in the first century it can’t be original, and so in verse 17 below.)

^e εισιν του Θεου **f**³⁵ **M**^{d,e,g1/4,h1/2} **K,CP,TR** | ~ 231 **M**^{a,b,f,g,h1/2(1/2),i} **A,RP,HF,OC,NU**

^f επεσον **f**³⁵ **M**^{apt,bpt,d2/6,e2/6,f,h1/2,i} **CP,TR** | επεσα **M**^{apt,bpt,e1/4,d2/6,e2/6,g,h2/5,i1/4} **KA,RP,HF,OC,NU** (There being no difference in meaning, evidently, the form fluctuated.)

^g μαρτυριαν *rell* | 1 του TR

^h του **f**³⁵ **M**^{a,b,d1/2,e1/2,f,g,i} **CP,RP,HF,OC,TR** | --- **M**^{a1/2,d,e2/5,h} **KA,NU**

ⁱ ανεωγμενον *rell* | ηνεωγμενον **KA,NU**

^j καλουμενος πιστος και αληθινος **f**³⁵ **M**^{a,b,e1/2,g,h,i} **CP,RP,HF,OC[NU]TR** | 234 **M**^{d,e2/6,f,i1/4} (A) | ~ 2341 **M**^{e1/4} | ~ 2134 **K**

^k αυτου **f**³⁵ **M**^{a,d,e,f,g,h,pt,i} **K,CP,RP,HF** | 1 ως **M**^{b,c2/7,hpt} **A,OC[NU]TR**

ονόματα γεγραμμένα, καὶ ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός· 13 καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον^m αἵματι, καὶ καλεῖταιⁿ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. 14 Καὶ τὰ στρατεύματα τὰ^o ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς,^p ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκὸν^q καθαρὸν. 15 Καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομφαία δίστομος^r ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ^s τὰ ἔθνη. Καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς^t ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, τοῦ Παντοκράτορος. 16 Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ^u ὄνομα γεγραμμένον·

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΣ ΚΥΡΙΩΝ.

A feast for vultures

17 Καὶ εἶδον ἕνα^v ἄγγελον ἐστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ· καὶ ἔκραξεν φωνῇ^w μεγάλη, λέγων πᾶσιν τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετομένοις^x ἐν μεσουρανήματι, «Δεῦτε, συναχθῆτε^y εἰς τὸ^z δεῖπνον τὸ μέγα τοῦ^a Θεοῦ, 18 ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων καὶ σάρκας χιλιάρχων καὶ σάρκας ἰσχυρῶν καὶ σάρκας ἵππων καὶ τῶν καθημένων ἐπ’ αὐτῶν, καὶ σάρκας πάντων, ἐλευθέρων τε^b καὶ δούλων καὶ μικρῶν τε^c καὶ μεγάλων.»

19 Καὶ εἶδον τὸ Θηρίον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνηγμένα ποιῆσαι πόλεμον^d μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ μετὰ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ. 20 Καὶ ἐπιάσθη τὸ Θηρίον, καὶ μετ’ αὐτοῦ ὁ Ψευδοπροφήτης, ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ (ἐν οἷς ἐπλάνησεν τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ Θηρίου καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ). Ζῶντες ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς τὴν καιομένην^e ἐν^f θείῳ. 21 Καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, τῇ ἐξελθούσῃ^h ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Καὶ πάντα τὰ ὄρνεα ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

^l ονόματα γεγραμμένα καὶ $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a,b,d/4,c2/6,(gpt),h1/2,ipt} (\mathbf{K})\text{CP,RP,HF,OC} \mid \text{---} \mathbf{M}^{a1/6,d,c2/6,f,gpt,h2/2,ipt} \mathbf{A,NU,TR}$ (The shorter form would be an easy omission, but to explain the longer form as an addition is difficult.) (OC is in small print.)

^m βεβαμμένον $\mathbf{rell} \mid 1 \text{ ἐν } \mathbf{M}^{b1/2,f,i1/4} \text{ OC}$ (OC is in small print.)

ⁿ καλεῖται $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a1/2,bpt,d,e,f,g,h1/4,ipt} \text{ CP,RP,TR} \mid \text{κεκληται } \mathbf{M}^{a,bpt,h,ipt} (\mathbf{K})\mathbf{A,HF,OC,NU}$

^o τὰ $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a2/6,bpt,d/4,fp,t,h1/2,ipt} \text{ CP,RP,HF,OC[NU]} \mid \text{---} \mathbf{M}^{a2/6,bpt,d,e,fp,t,g,h2/6,ipt} \mathbf{KA,TR}$

^p ἐπι ἵπποις λευκοῖς $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a,b,d/4,f,i} \text{ CP,RP,HF,OC} \mid \text{ἐφ } 23 \mathbf{M}^{c2/6,g,h} \mathbf{KA,NU,TR} \mid \text{ἐφ ἵπποι πολλοὶ } \mathbf{M}^{d3/6,c1/4}$

^q βύσσινον λευκὸν $\mathbf{rell} \mid \sim 21 \mathbf{A} \mid 12 \text{ καὶ } \mathbf{M}^{c2/6,e1/2} \mathbf{K,TR}$

^r δίστομος $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a,b,d/4,ept,f,g,h1/2,i} \text{ CP,RP,HF} \mid \text{---} \mathbf{M}^{d,ept,h2/2} \mathbf{KA,NU,TR} \mid \sim \text{οξεῖα } 1 \text{ OC}$ (OC is in small print.)

^s πατάξῃ $\mathbf{rell} \mid \text{πατασση } \text{OC,TR} \mid \text{παταξει } \mathbf{M}^{\mathbf{E}} \mathbf{K}$

^t τῆς $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a,b,f,g,h,i} (\mathbf{K})\mathbf{A,CP,RP,HF,OC,NU} \mid \text{καὶ } 1 \mathbf{M}^{d,e,i1/4} \text{ TR}$

^u αὐτοῦ $\mathbf{rell} \mid 1 \text{ τὸ } \mathbf{M}^{f1/2} \text{ TR}$

^v ἕνα $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a1/6,c,gpt,h2/6,i2/6} \mathbf{A,CP,OC,NU,TR} \mid 1 \text{ ἄλλον } \mathbf{M}^{\mathbf{b}} \mid \text{ἄλλον } \mathbf{M}^{h1/6,i1/6} \mathbf{K} \mid \text{---} \mathbf{M}^{a,d,e1/6,f,gpt,h1/6,i2/6} \mathbf{RP,HF}$

^w φωνῇ $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a1/4,bpt,d,e,f,g2/6,h1/2,i2/6} \mathbf{A,CP,RP,TR} \mid \text{ἐν } 1 \mathbf{M}^{a,bpt,g1/2,i1/2} \mathbf{K,HF,OC[NU]}$

^x πετομένοις $\mathbf{rell} \mid \text{πετομενοις } \mathbf{M}^{i1/6} [+20 \text{ assorted mss}] \text{TR}$

^y συναχθῆτε $\mathbf{rell} \mid \text{καὶ συναγεσθε } \text{TR} \mid \text{---} \mathbf{M}^{\text{ept}}$

^z τὸ $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a2/6,d1/6,c,gpt,hpt,ipt} (\mathbf{KA})\mathbf{CP,RP,OC,NU,TR} \mid \text{τον } \mathbf{M}^{a1/6,b,d2/6,f,gpt,hpt,ipt} \text{ HF}$

^a τὸ μέγα του $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a2/6,e1/6,gpt,hpt,i2/6} \mathbf{KA,CP,RP,OC,NU} \mid \text{τον μεγαν } 3 \mathbf{M}^{a1/4,b,f,gpt,hpt} \text{ HF} \mid \text{του μεγαλου } \mathbf{M}^{d,e} \text{ TR}$

^b τε $\mathbf{rell} \mid \text{---} \mathbf{M}^{\text{ept}} \text{ TR}$ (OC is in small print.)

^c τε $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a,e1/4,g,h1/2,i} \text{ CP,RP,HF,OC} \mid \text{---} \mathbf{M}^{b,d,e,f,h2/6,i2/6} \mathbf{KA,NU,TR}$ (OC is in small print.)

^d πόλεμον $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a1/6,b,d,e,f,g1/4,h1/2,i2/6} \text{ CP,RP,TR} \mid \text{τον } 1 \mathbf{M}^{a2/6,f1/4,g,h1/4,i1/2} \mathbf{KA,HF,OC,NU}$

^e μετ’ αὐτοῦ ο $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{d,ept,hpt} \mathbf{K,CP,NU} \mid \text{οἱ } 123 \mathbf{A} \mid \text{μετα τουτου } 3 \mathbf{M}^{\text{ept}} \text{ TR} \mid \sim 312 \mathbf{M}^{a,b,f,g,hpt,i} \text{ RP,HF,OC}$

^f τῆν καιομένην $\mathbf{rell} \mid \text{τῆς καιομενης } \mathbf{A,NU} \mid \text{τῆς κεομενης } \mathbf{K}$

^g ἐν $\mathbf{f}^{35} \mathbf{M}^{a,e1/6,f2/6,g,h,i} \mathbf{KA,CP,RP,HF,OC,NU} \mid 1 \text{ τὸ } \mathbf{M}^{b,d,c2/6,f3/6,i1/6} \text{ TR}$

^h ἐξελθούσῃ $\mathbf{rell} \mid \text{ἐκπορευομενη } \text{TR}$

The Millennium

Satan bound

20¹ Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα τὴν κλεῖν¹ τῆς Ἀβύσσου καὶ ἄλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ. **2** Καὶ ἐκράτησεν τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν ἀρχαῖον,^j ὃς ἐστίν^k διάβολος καὶ ὁ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὄλην,^m καὶ ἔδησεν αὐτὸν χίλια ἔτη. **3** καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀβυσσον καὶ ἔκλεισενⁿ καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ ἵνα μὴ πλανᾶ^o ἔτι τὰ ἔθνη^p ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. Καὶ^q μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὸν λυθῆναι^r μικρὸν χρόνον.

Saints reign

4 Καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθισαν ἐπ' αὐτούς, καὶ κρῖμα ἐδόθη αὐτοῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πεπελεκισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ οἵτινες οὐ προσεκύνησαν τῷ Θηρίῳ^s οὔτε^t τῇ εἰκόνι^u αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν^v καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν. Καὶ ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια^x ἔτη. **5** (Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη.)^y Αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη. **6** Μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος^z οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ^a χίλια^b ἔτη.

The final rebellion

7 Καὶ ὅταν τελεσθῆ^c τὰ χίλια ἔτη λυθήσεται ὁ Σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, **8** καὶ ἐξέλυσεται πλανῆσαι τὰ ἔθνη τὰ ἐν ταῖς τέσσαρσιν γωνίαις τῆς γῆς, τὸν Γῶγ καὶ τὸν^d Μαγῶγ, συναγαγεῖν^e αὐτούς εἰς τὸν^f πόλεμον, ὧν ὁ ἀριθμὸς^g ἔως ἡ^h ἄμμος τῆς θαλάσσης.

ⁱ κλειν *rell* | κλιν *NA* | κλειδα *M^{epi}gpt* TR

^j τον οφιν τον αρχαιον *rell* | ο οφισ ο αρχαιος *A,NU*

^k ἐστιν *rell* | 1 ο *M^a1/6,c1/4,d,h,ipt* *NA*

^l ο *F³⁵ M^{apt,b,d,f,h,i3/6} NA,CP,RP,HF,OC,NU* | --- *M^{apt,d1/4,e,g,h1/4,i3/6} TR* (OC is in small print.)

^m ο πλανων την οικουμένην ὄλην *F³⁵ M^{a,b,fp,t,g,i} CP,RP,HF* | 1234 *OC* | --- *M^{d,e,fp,t,h} NA,NU,TR* (Since most versions are based on TR or NU, very few contain this important clause.) (OC is in small print.)

ⁿ ἐκλείσεν *F³⁵ M^{a,b,d1/4,e3/6,f,g,h,i} NA,CP,RP,HF,OC,NU* | ἔδησεν *M^{d,e2/7}* | 1 αυτον TR

^o πλανα *F³⁵ M^{a,b,d1/6,e3/6,f,g,i} CP,RP,HF,OC* | πλανηση *M^{d,e3/6,h} A,NU,TR* | πλανησει *NA*

^p ετι τα εθνη *rell* | ~ 231 TR | 23 *M^{epi}*

^q και *F³⁵ M^{a1/6,b3/6,d,c,f,ipt} CP,RP,TR* | --- *M^{a,b3/6,g,h,ipt} NA,HF,OC,NU*

^r αυτον λυθηναι *F³⁵ M^{bpt,d,e,f3/6,h1/4,ipt} NA,CP,RP,OC,TR* | ~ 21 *M^{a,bpt,f1/6,g,h2/6,ipt} A,HF,NU*

^s τω θηριω *F³⁵ M^{a1/4,bpt,e,f3/6,g,h2/6,ipt} CP,TR* | το θηριον *M^{a,bpt,d,f1/6,g1/4,h3/6,ipt} NA,RP,HF,OC,NU*

^t ουτε *F³⁵ M^{a3/6,bpt,d,e,f3/6,ipt} CP,OC,TR* | ουδε *M^{a,bpt,f1/6,g,h,ipt} NA,RP,HF,NU*

^u τη εικονι *F³⁵ M^{e3/6,g,h2/6,i1/6} CP* | την εικονα *M^{a,b,d,e3/6,f,g1/4,h3/6,i3/6} NA,RP,HF,OC,NU,TR*

^v το μετωπον αυτων *F³⁵ M^{d1/6,e3/6,f1/6} CP,OC,TR* | των μετωπων 3 *M^{d,e3/6,i3/6}* | 12 *M^{a,b,e1/6,f,h,i} NA,RP,HF,NU* | των μετωπων *M^{g,h1/4}*

^w του *rell* | --- *M^{e3/6} TR*

^x χιλια *F³⁵ M^{bpt,d,e,f3/6,h2/6,i3/6} NA,CP,OC,NU* | τα 1 *M^{a,bpt,d1/6,e3/6,f1/6,g,h3/6,i3/6} RP,HF,TR*

^y και (A,TR) οι (+δε *M^{g1/4}*, TR) λοιποι των νεκρων (ανθρωπων *M^{bpt}*) ουκ εζησαν αχρι (ανεστησαν αχρι *M^{e2/7}*; ανεζησαν εως *M^{g1/4}*, TR)(εως OC) τελεσθη (τελεσθωσιν *M^d*; τελεσθηναι *M^{bpt}*) τα χιλια ετη *F³⁵ M^{a1/4,b,d,c,f,g1/4,h,i3/6}*

(A)CP,RP,HF(OC)NU(TR) | omit sentence *M^{a,g,i1/6} NA*

^z ο δευτερος θανατος *F³⁵ M^{a,b,apt,f,g,h,i} NA,CP,RP,HF,OC,NU* | ~ 1312 *M^{d,ept,g1/4} TR*

^a μετ αυτου *F³⁵ M^{a2/7,b,d,c,f3/6,g3/6,h,i} NA,CP,RP,HF,OC,NU,TR* | μετα ταυτα *M^{a,f3/6,g3/6,i3/6}*

^b χιλια *rell* | τα 1 *NA*[NU]

^c οταν τελεσθη *F³⁵ M^{b,d,e1/6,f,h,ipt} (NA)A,CP,RP,OC,NU,TR* | οτε ετελεσθησαν *M^{e1/6}* | οτε 2 *M^{e1/6}* | μετα *M^{a,f2/7,g,ipt} HF*

^d τον *F³⁵ M^{a,b,d1/4,e3/6,f,g,h,i} CP,RP,HF,OC,TR* | --- *M^{d,e3/6,f2/7,h1/4} NA,NU*

^e συναγαγειν *F³⁵ M^{a,b3/6,e3/6,f2/7,g,h,i} A,CP,RP,HF,OC,NU,TR* | και 1 *M^{b3/6,d,e3/6,f,i1/6} NA*

^f τον *F³⁵ M^{a,bpt,g,h,i} NA,CP,RP,HF,OC,NU* | --- *M^{bpt,d,c,f} TR*

^g αριθμους *F³⁵ M^{a3/6,bpt,d,c,f,i1/6} CP,RP,TR* | 1 αυτων *M^{a,bpt,g,h,i3/6} NA,HF,OC,NU*

^h ως η *F³⁵ M^{apt,b,d,e3/6,f5/7,h,i} CP,RP,HF,OC,NU,TR* | ωσει *M^{bpt,e3/6,f2/7,g,h1/4,i3/6}*

9 Καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς καὶ ἐκύκλευσαν¹ τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡγαπημένην. Καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ¹ καὶ κατέφαγεν αὐτούς. 10 Καὶ ὁ Διάβολος, ὁ πλανῶν αὐτούς, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός καὶ^k θείου, ὅπου καὶ¹ τὸ Θηρίον καὶ ὁ Ψευδοπροφήτης. Καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

The Great White Throne

11 Καὶ εἶδον θρόνον μέγαν λευκὸν^m καὶ τὸν καθήμενον ἐπ' αὐτόν,ⁿ οὗ ἀπὸ^o προσώπου ἔφυγεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ.^p Καὶ τόπος οὐχ εὐρέθη αὐτοῖς. 12 Καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς, τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικρούς, ἐστῶτας^q ἐνώπιον τοῦ θρόνου,^r καὶ βιβλία ἀνεῴχθησαν.^s Καὶ ἄλλο Βιβλίον ἀνεῴχθη,^t ὃ ἐστὶν τῆς Ζωῆς. Καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. 13 Καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς ἐν αὐτῇ νεκρούς,^u καὶ ὁ Θάνατος καὶ ὁ Ἄδης ἔδωκαν τοὺς ἐν αὐτοῖς νεκρούς.^v Καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.^w 14 Καὶ ὁ Θάνατος καὶ ὁ Ἄδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. Οὗτός ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος,^x ἡ λίμνη τοῦ πυρός.^y 15 Καὶ εἴ τις οὐχ εὐρέθη ἐν τῇ Βίβλῳ^z τῆς Ζωῆς γεγραμμένος ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

New heaven, new earth

21 1 Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν, ὃ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ παρήλθεν.^a καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. 2 Καὶ^b τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν, Ἰερουσαλὴμ Καινὴν, εἶδον^c καταβαίνουσαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,^d ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. 3 Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ^e λεγούσης· «Ἰδοὺ, ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει

¹ ἐκυκλευσαν **f³⁵ M^{a,h,i,j,k} A,CP,HF,OC,NU** | ἐκυκλωσαν **M^{a,b,d,e,f,g,h,i} κ,RP,TR** (The two verbs are quite similar in form and apparently virtually identical in meaning.)

^j πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ **f³⁵ M^{a,b,d,j,k,e,i,j,k} CP,RP,HF,OC** | 1234 **M^{d,h,i,j,k} A,NU** | ~ 127534 **M^e** | ~ 1267534 **M^e** | ~ 2671534 **M^e** | ~ 1567234 **M^{g,h,i,j} TR** | --- **κ**

^k καὶ **f³⁵ M^{a,e,f,ipt} (A)CP,RP,HF,NU,TR** | 1 του **M^{b,d,e,j,k} (κ)OC** | του **M^g**

^l καὶ **rell** | --- **M^{e,ip} κ,TR**

^m μέγαν λευκον **f³⁵ M^{a,bpt,i2/7,g,h,i} κA,CP,RP,HF,OC,NU** | ~ 21 **M^{a,j,k} bpt,d,e,f,h,i,j** TR

ⁿ ἐπ' αὐτόν **rell** | 1 αὐτοῦ **A,TR** | ἐπάνω αὐτοῦ **κ** | 1 αὐτῷ **OC**

^o ἀπὸ **rell** | 1 του **κA,NU**

^p οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ **f³⁵ CP** | ~ 45312 **M^{a,b,d,e,f,g,h,i} κA,RP,HF,OC,NU,TR** (Representatives of **M^{a,d,e,h}** join **f³⁵**.)

^q τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικροὺς ἐστῶτας **f³⁵ M^{bpt,d,e,g,h,ip} A,CP,RP,HF,OC,NU** | ~ 645312 **M^{bpt,i,j,k}** | ~ 323456 **κ** | ~ 5326 **M^{i,j} TR** | 6 **M^{a,i,j}**

^r ἐνώπιον τοῦ θρόνου **rell** | 12 θεοῦ **M^{d,j,k} TR** | 123 του θεοῦ **M^e** | ἐπὶ 23 **κ**

^s ἀνεῴχθησαν **f³⁵ M^{h,i} CP** | ἠνεῴχθησαν **M^{e,g,h,i,j,k} RP,TR** | ἠνοιχθησαν **M^{b,d,f,h,i,j,k} A,OC,NU** | ἠνεῴχθη **κ** | ἠνοιξαν **M^{a,(g,h,i,j,k)} HF** (Apparently we have alternate spellings that do not affect the meaning.)

^t ἀνεῴχθη **f³⁵ M^{f,h,i,j,k} CP** | ἠνεῴχθη **M^{a,b,j,k,e,i,j,k} RP,HF(TR)** | ἠνοιχθη **M^{bpt,d,ept} A,OC,NU** | --- **κ**

^u ἐν αὐτῇ νεκρούς **f³⁵ M^{a,j,k} CP,TR** | εαυτῆς 3 **M^e** | ~ 3 τοὺς 12 **M^{a,b,d,f,g,h,i} κA,RP,HF,OC,NU** (The dead have already been introduced, emphatically, in verse 12, so here the unmarked form is appropriate.)

^v ἐν αὐτοῖς νεκρούς **f³⁵ M^{a,j,k} TR** | εαυτῶν 3 **M^g CP** | ~ 3 τοὺς 12 **M^{a,b,d,f,gpt,h,i} κA,RP,HF,OC,NU**

^w αὐτόν **f³⁵ M^{apt,d,e,f2/7,g,h} κA,CP,RP,OC,NU,TR** | αὐτοῦ **M^{apt,b,i,f,i} HF**

^x ἐστὶν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος **f³⁵ CP** | ~ 1453 **M^{a,j,k,e,i,j,k} TR** | ~ 23451 **M^{apt,b,e,i,j,gpt,h,i,ip} A,RP,HF,OC,NU** | ~ 2351 **M^d** | --- **M^{a,j,k} TR** | ~ 4531 **M^{h,i} κ**

^y ἡ λίμνη τοῦ πυρός **rell** | --- **M^{apt,e,j,k} OC,TR**

^z ἐν τῇ βίβλῳ **f³⁵ M^(d,e,g2/7,h,i,j,k) κA,CP,OC,NU,TR** | 1 τῷ βιβλίῳ **M^{a,b,f,g,h,i,j} RP,HF** | εἰς τὴν βίβλον **M^e**

^a παρήλθεν **f³⁵ M^{d,e,g,h,i} CP,TR** | ἀπηλθεν **M^{bpt,i,j,k}** | ἀπηλθον **M^{a,bpt,f,h,ip} RP,HF,OC** | ἀπηλθαν **κA,NU** (The earth with its atmosphere is treated as a unit.)

^b καὶ **rell** | 1 ἐγὼ ἰωαννης εἶδον **TR**

^c εἶδον **rell** | --- **TR**

^d ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ **f³⁵ M^{d,e} CP,TR** | ~ 456123 **M^{a,b,e,i,j,k} κA,RP,HF,OC,NU**

^e οὐρανοῦ **rell** | θρόνου **κA,NU**

μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ λαὸς^f αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔσται μετ' αὐτῶν.^g 4 Καὶ ἐξαλείψει πᾶν^h δάκρυον ἀπὸⁱ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος—οὐκ ἔσται ἔτι, ὅτι τὰ πρῶτα^j ἀπῆλθον.»^k

5 Καὶ^l εἶπεν ὁ καθημένος ἐπὶ τοῦ θρόνου,^m «Ἰδοῦ, καινὰ ποιῶ πάντα.»ⁿ Καὶ λέγει μοι,^o «Γράψον, ὅτι οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοί^p εἰσιν.»^q 6 Καὶ εἶπέν μοι· «Γέγονα^r τὸ Ἄλφα^s καὶ τὸ Ξ, Ἀρχὴ καὶ Τέλος.^t Ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω^u ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν. 7 Ὁ νικῶν κληρονομήσει ταῦτα^v καὶ ἔσομαι αὐτῷ Θεός, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι υἱός.^w 8 Τοῖς δὲ δειλοῖς^x καὶ ἀπίστοις καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ ἔβδελυγμένοις καὶ φονεῦσιν καὶ πόρνοις καὶ φαρμακοῖς^z καὶ εἰδωλολάτραις, καὶ πᾶσιν τοῖς ψευδέσιν, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ^a πυρὶ καὶ θεῖῳ, ὃ ἔστιν ὁ θάνατος ὁ δευτέρος.»^b

The New Jerusalem

9 Καὶ ἦλθεν^c εἷς ἐκ^d τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας γεμουσας τῶν ἑπτὰ πληγῶν τῶν ἐσχάτων, καὶ ἐλάλησεν μετ' ἐμοῦ λέγων, «Δεῦρο, δεῖξω σοὶ τὴν γυναικα τὴν νύμφην τοῦ Ἀρνίου.»^f 10 Καὶ ἀπήνεγκέν με ἐν Πνεύματι ἐπ'^g ὄρος μέγα καὶ ὑψηλόν,

^f λαος **f**³⁵ **M**^{a,b,c,y,f,g,i} **CP,RP,HF,OC** | λαοὶ **M**^{d,e,y,h} **NA,NU,TR**

^g ἔσται μετ αὐτων **f**³⁵ **M**^{a,y,bpt,d,c,f,h,y,z} **κ,CP,RP** | ~ 231 **M**^{a,bpt,t2/7,g,i,y} **HF,OC** | 123 **θ**^e**ος** 3 **M**^{d,e,y,f,h/4(pt),i,y} **TR** | ~ 2313 **θ**^e**ος** **A**[**NU**]

^h παν **f**³⁵ **M**^{bpt,d,c,y,f,g,h,ipt} **κ,CP,RP,NU** | ο **θ**^e**ος** 1 **M**^{e,y} **A,TR** | απ αυτων 1 **M**^{a,bpt,ipt} **HF** | απ αυτων ο **θ**^e**ος** 1 **OC** (**OC** is in small print)

ⁱ απο *rell* | εκ **NA,NU**

^j οτι τα πρωτα **f**³⁵ **M**^{a,b,c,f,g,i} **CP,RP,HF,OC**[**NU**]**TR** | 2 γαρ 3 **M**^d | 23 **M**^{e,y,h} **A** | 2 προβατα **κ**

^k απηλθον **f**³⁵ **M**^{a/4,bpt,d,c,gpt,h/4,ipt} **CP,RP,OC,TR** | απηλθεν **M**^{a,bpt,f,gpt,h,ipt} **κ,HF** | απηλθαν **A,NU**

^l και *rell* | --- **M**^{a,y}

^m επι του θρονου **f**³⁵ **M**^{a,y,ept,hpt,ipt} **CP,TR** | 1 τω θρονω **M**^{a,bpt,ept,f,g,hpt,ipt} **κA,RP,HF,OC,NU** | εν τω θρονω **M**^{bpt(d)} (Is the Creator relaxed on His throne [dative], a little bored or sad, saying, “Well, you know, I guess I’ll have to start over,” or is He sitting on the edge of His chair [genitive], excited, saying, “Hey, I’m going to make everything new!”? We know that as an eye witness John was good at observing detail [Jn. 19:34]; I imagine that it looked to John like He was going to get up and start right then!)

ⁿ καινα ποιω παντα **f**³⁵ **M**^{bpt,c/4,h,i,y} (**κ**)**A,CP,OC,NU** | καινοποιο 3 **M**^{d,e,y} | ~ 132 **M**^{ept} **TR** | ~ 312 **M**^{a,bpt,f,g,i,y} **RP,HF**

^o μοι **f**³⁵ **M**^{a,y,bpt,d,c,f,h,y,z} **κ,CP,RP,OC,TR** | --- **M**^{a,y,bpt,g,h,y,i,y} **A,HF,NU** (**OC** is in small print.)

^p αληθινοι και πιστοι **f**³⁵ **M**^{a/5,bpt,d,c,f} **CP,RP,TR** | ~ 321 **M**^{a,bpt,t2/7,g,h,i} **κA,HF,OC,NU**

^q εισιν **f**³⁵ **M**^{a/4,d,c,h,i/4} **κA,CP,RP,OC,NU,TR** | 1 του θεου **M**^{bpt,f,i/4} | του θεου 1 **M**^{a,bpt,t2/7,g,ipt} **HF**

^r γεγονα **f**³⁵ **M**^{a,ept,gpt,i,y} **CP,RP,HF** | γεγονε **M**^{a,y,c/4} | 1 εγω **M**^{a,y,b,d,c,y,f,gpt,h/4,i,y} **κ** | γεγονεν εγω **OC** | γεγοναν εγω ειμι **A**[**NU**] | γεγονε εγω ειμι **TR** | γεγονασιν εγω ειμι **M**^{hpt,i,y}

^s αλφα *rell* | **A** **OC,TR**

^t αρχη και τελος **f**³⁵ **M**^{ept,f} **CP** | η 12 το 3 **M**^{a/4,b,d,g,h,i} **κA,RP,OC,NU,TR** | 2 η 12 το 3 **M**^{a,e/4} **HF** (The absence of the article emphasizes the inherent quality of the nouns.)

^u δωσω **f**³⁵ **M**^{d,e,g,h,i} **κA,CP,RP,OC,NU,TR** | 1 αυτω **M**^{a,b,f} **HF**

^v κληρονομησει ταυτα **f**³⁵ **M**^{a/4,d,c,y,gpt,h,i,y} (**κ**)**A,CP,RP,NU** | εσται ουτω 2 **OC** | 1 παντα **M**^{e,y} **TR** | δωσω αυτω 2 **M**^{a,b,f,gpt,i,y} **HF**

^w αυτος εσται μοι (μου **M**^{a/4}) υιος **f**³⁵ **M**^{a,b,e/4,f,g,hpt,i} **κ,CP,RP,HF,OC,NU** | 234 **M**^{hpt} **A** | 123 ο 4 **TR** | αυτοι εσονται 3 υιοι **M**^{d,ept}

^x τοις δε δειλοις *rell* | ~ 32 **M**^{ept} **TR** | 12 ως διλοις **κ^v**

^y και αμαρτωλοις και **f**³⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,i} **CP,RP,HF** | 1 **M**^{d,i,y,e,y,h} **κA,OC,NU,TR** | --- **M**^{d,y,e/2/7}

^z φαρμακοις *rell* | φαρμακευσι **TR**

^a καιομενη *rell* | 1 εν **OC**

^b ο θανατος ο δευτερος **f**³⁵ **M**^{a,b,f,y,g,h,y,i} **κA,CP,RP,HF,OC,NU** | 24 **M**^{dpt,h,y} | 234 **M**^{a/4,f,y} | ~ 142 **M**^{ept} | ~ 42 **M**^{d,y,e/4} **TR** | --- **M**^{e,y}

^c ηλθεν *rell* | 1 προς με **TR**

^d εκ **f**³⁵ **M**^{a,bpt,f,g,hpt,i} **κA,CP,RP,HF,NU** | --- **M**^{a/4,bpt,d,c,hpt} **OC,TR**

^e γεμουσας των **f**³⁵ **M**^{bpt,e/2/7,f,gpt,i,y} **CP,RP,HF** | τας 12 **M**^{dpt,e,y,gpt,hpt,i,y} **OC,TR** | 1 **M**^a | 2 γεμοντων 2 **M**^{e,y,hpt,i,y} **κA,NU** | 2 γεμοντων **M**^{dpt} | τας εχουσας 2 **M**^{bpt}

^f την γυναικα την νυμφην του αρνιου **f**³⁵ **M**^{a,f,g,i,y} **CP,RP,HF** | ~ 341256 **M**^h **κA,OC,NU** | ~ 345612 **M**^{d,c,i,y} **TR**

^g επ *rell* | επι **M**^{bpt,hpt} **κA,NU**

καὶ ἔδειξέν μοι τὴν πόλιν τὴν μεγάλην, τὴν ἁγίαν^h Ἱερουσαλήμ, καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸⁱ τοῦ Θεοῦ, **11** ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ^j φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, ὡς λίθῳ ἰάσπιδι κρυσταλλίζοντι,^k **12** ἔχουσα^l τεῖχος μέγα καὶ ὑψηλόν, ἔχουσα^m πυλῶνας δώδεκα καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα,ⁿ καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἃ ἔστιν^o τῶν δώδεκα φυλῶν τῶν υἱῶν^p Ἰσραὴλ· **13** ἀπὸ^q ἀνατολῶν^r πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ βορρᾶ^s πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ νότου^t πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ δυσμῶν^u πυλῶνες τρεῖς. **14** Καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον^v θεμελίους δώδεκα, καὶ ἐπ’ αὐτῶν^w δώδεκα^x ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ Ἄρνιου. **15** Καὶ ὁ λαλῶν μετ’ ἐμοῦ εἶχεν μέτρον,^y κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς πυλῶνας αὐτῆς.^z **16** Καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς ὅσον^a τὸ πλάτος. Καὶ ἐμέτρησεν τὴν πόλιν^b τῷ καλάμῳ ἐπὶ σταδίου^c δώδεκα^d χιλιάδων δώδεκα.^e Τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἔστιν. **17** Καὶ ἐμέτρησεν^f τὸ τεῖχος αὐτῆς, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων^g πηχῶν, μέτρον ἀνθρώπου (ὃ ἔστιν ἀγγέλου). **18** Καὶ ἦν^h ἡ ἐνδόμησιςⁱ τοῦ τείχους αὐτῆς ἰάσπις· καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθαρόν, ὅμοιον^j ὑέλῳ^k καθαρῷ· **19** καὶ^l οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς

^h τὴν μεγαλὴν τὴν ἁγίαν **f**³⁵ **M**^{e1%} CP,RP,TR | 12 καὶ 4 **M**^{bpt,d,e,f,g,ipt} | 34 **M**^{a,bpt,l2/7,g,h,ipt} **KA,HF,OC,NU** (“the great” [**f**³⁵,a%,b^{pl},d,e,f,i^{pl}] has better attestation than ‘omit’ [a,b^{pl},f^{2/7},g,h,i^{pl},**KA**], and “the holy” [**f**³⁵,a,b^{pl},e^{1/4},f%,g,h,i^{pl},**KA**] than “and holy” [b^{pl},d,e,f%,i^{pl}]; so **f**³⁵ preserves the original.)

ⁱ ἀπο **f**³⁵ **M**^{a1/4,d,e,gpt,h,i2%} **KA,CP,RP,OC,NU,TR** | καὶ 1 **M**^{e%} | ἐκ **M**^{a,bpt,(pt),f2/7,g,h,i2%} **HF**

^j ο **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d,e2/7,f,g,hpt,i2%} **KA,CP,RP,HF,OC,NU** | καὶ 1 **M**^{bpt,c,g1/4,hpt,i2%} **TR**

^k κρυσταλλίζοντι **f**³⁵ **M**^{a1/3,b2/5,d,e2/5,f2/5,g2/5,h,i2%} **CP** | κρυσταλλίζοντι **M**^{a2/3,b2/5,d1/5,e2/5,f2/5,g2/5,h1/4,i2%} **KA,RP,HF,OC,NU,TR** (It would appear that John invented this verb, so he could spell it as he wished. Each of the MS groups has some division, but the single consonant has the edge in all except a. Since the noun is spelled with a double consonant, there would be an obvious pressure to ‘correct’ John’s invention; if the verb started out with a double consonant who would want to change it?)

^l ἔχουσα **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d,e2/5,f,g,h,i} **A,RP,HF,OC,NU** | ἐχουσαν **M**^{bpt} **CP** | 1 τε **M**^{e%} | ἐχουσαν τε **TR** | ἐχοντι **KA**

^m ἔχουσα *rell* | ἐχουσαν **M**^{bpt} **TR** | ἐχοντας **KA**

ⁿ δώδεκα **f**³⁵ **M**^{a1/4,bpt,d,e2/5,f,h,i2%} **CP,RP,OC,NU,TR** | δεκαδου **M**^{a,bpt,g,i2%} **HF** | ιβ **KA** | --- **M**^{e2/7} **A**

^o ἔστιν **f**³⁵ **M**^{d,e} **KA,CP,TR** | 1 ὀνοματα **M**^{a,bpt,f,g,hpt,i2%} **RP,HF,OC** | 1 τα ὀνοματα **M**^{bpt,h,i2%} **A[NU]** (OC is in small print.)

^p τῶν υἱῶν **f**³⁵ **M**^{a1/4,c2/5,gpt,h2%} **CP,RP,OC,TR** | του **M**^{a1/5,d,e2/5,i2%} | 2 **M**^{a2/5,b,f,gpt,h2%} **KA,HF,NU** (The reading of **KA** is an easy instance of homoioteleuton, -ΩΝ -ΩΝ -ΩΝ, wherein they dropped the middle one.)

^q ἀπο *rell* | ἀπ **M**^{e%} **OC,TR**

^r ἀνατολῶν **f**³⁵ **M**^{a,b,c1/4,f,g,i2%} **CP,RP,HF,OC** | ἀνατολῆς **M**^{d,e,h,i2%} **KA,NU,TR**

^s καὶ ἀπο βορρα **f**³⁵ **M**^{a2/3,b,d1/5,f,g,h,i} **KA,CP,RP,HF,OC,NU** | 23 **M**^{a1/5,d,c,h1/4} **TR** | 12 δυσμῶν **M**^{a1/5}

^t καὶ ἀπο νότου **f**³⁵ **M**^{a2/3,b,d,f,g,h,i2%} **CP,RP,HF,OC,NU** | 23 **M**^{a1/5,ept} **TR** | 12 δυσμῶν **M**^{i2%} **A** | 2 δυσμῶν **M**^{e%} | 12 βορρα **M**^{a1/5} **KA**

^u καὶ ἀπο δυσμῶν **f**³⁵ **M**^{a2/3,b,d,f,g,h,i2%} **CP,RP,HF,OC,NU** | 23 **M**^{a1/5,ept} **TR** | 12 νοτου **M**^{a1/5,i2%} **KA** | 2 μεσημβρίας **M**^{e1/4}

^v ἐχον *rell* | ἐχων **M**^{c1/4,d1/4,e2/5,g1/5,ipt} **A,NU** | --- **KA**

^w ἐπ αὐτῶν *rell* | ἐν αὐτοῖς **TR**

^x δώδεκα **f**³⁵ **M**^{a,b,dpt,e2/5,f,g,hpt,i2%} **KA,CP,RP,HF,OC,NU** | ιβ’ **M**^{a1/4,d1/5,e1/4,h1/4} | --- **M**^{d1/5,h2/5,i1/4} **TR**

^y μετρον **f**³⁵ **M**^{a,b,d1/4,e2/7,fpt,g,h,i} **KA,CP,RP,HF,OC,NU** | --- **M**^{d,e,fpt} **TR**

^z αὐτῆς **f**³⁵ **M**^{a,g} **CP** | 1 καὶ τὸ τεῖχος 1 **M**^{b,d,e,f,h,i} **KA,RP,HF,OC,NU,TR** (The city didn’t have a free standing wall outside the main structure; it was like a modern high-rise.)

^a ὅσον *rell* | καὶ **M**^{e%} | 1 καὶ **A,OC[NU]** | τοσούτων ἔστιν 1 καὶ **TR** (OC is in small print.)

^b πόλιν **f**³⁵ **M**^{a,fpt,g,h,i} **KA,CP,RP,HF,NU,TR** | 1 ἐν **M**^{b,d,e,fpt} **OC** (OC is in small print.)

^c σταδίου **f**³⁵ **M**^{a,bpt,f,g,h} **A,CP,RP,HF,OC** | σταδίων **M**^{bpt,d,e,i} **KA,NU,TR**

^d δώδεκα **f**³⁵ **M**^{bpt,d,e,gpt,h,i} **KA,CP,RP,OC,NU,TR** | δεκαδου **M**^{a,bpt,f} **HF** | ιβ’ [24 assorted mss]

^e δώδεκα **f**³⁵ **M**^{a,bpt,f,gpt} **CP,RP,HF** | --- **M**^{bpt,c,h,i} **KA,OC,NU,TR** | αὐτῆς **M**^d (A delightful bit of detailed accuracy; the gates [12] were 1,000 stadia apart and each gate was a stadium wide, so the circumference was precisely 12,012 stadia!)

^f ἐμέτρησεν **f**³⁵ **M**^{d,e,g,h,i} **KA,CP,RP,OC,NU,TR** | --- **M**^{a,b,f} **HF**

^g ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων **M**^{a1/3,b,c1/5,d,e,f,gpt,hpt,ipt} **CP,RP,HF,OC(NU)TR** | ρμδ’ **f**³⁵ **M**^{a2/3,d1/5,e2/7,f2/5,gpt,hpt,ipt} | 1 μδ’ **KA** | Δ καὶ 12 **A**

^h ἦν *rell* | --- **M**^{e1/4,h1/4} **A,NU**

ⁱ ἡ ἐνδομησις *rell* | 1 ἐνδομησις **A,NU** | ἐν δωμασι **KA**

^j ὅμοιον **f**³⁵ **M**^{a,b,d1/3,c1/6,f,gpt,h,i} **KA,CP,RP,HF,OC,NU** | ὁμοία **M**^{d2/5,c,gpt} **TR** (The adjective modifies ‘gold’, neuter.)

^k κελῶ **f**³⁵ **M**^{a,b1/4,d1/5,ept,g2/5,hpt,ipt} **CP,RP,HF** | κελῶ **M**^{a,b1/4,d,ept,f,g2/5,hpt,ipt} **KA,OC,NU,TR** (In the same standoff in verse 21 below, the attestation for the *epsilon* is clearly stronger.)

^l καὶ **f**³⁵ **M**^{a1/3,b2/5,d,e,gpt,h1/4,ipt} **KA,CP,TR** | --- **M**^{a,b2/5,f,gpt,h,ipt} **A,RP,HF,OC,NU**

πόλεως παντὶ λίθῳ τιμῷ κεκοσμημένοι· ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος ἴσπισ, ὁ δεύτερος σάφειρος,^m ὁ τρίτος χαλκηδών,ⁿ ὁ τέταρτος σμάραγδος, **20** ὁ πέμπτος σαρδώνυξ,^o ὁ ἕκτος σάρδιος,^p ὁ ἕβδομος χρυσόλιθος, ὁ ὄγδοος βήρυλλος, ὁ ἔνατος^q τοπάζιον, ὁ δέκατος χρυσόπρασος,^r ὁ ἑνδέκατος ὑακινθός,^s ὁ δωδέκατος ἀμεθυστός.^t **21** Καὶ οἱ δώδεκα πυλώνες δώδεκα μαργαρίται—ἀνά εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου. Καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως χρυσίον καθαρὸν, ὡς ὕελος^u διαυγῆς.^v

Her glory

22 Καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ, ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ ναὸς αὐτῆς ἐστίν, καὶ τὸ Ἄρνιον. **23** Καὶ ἡ πόλις οὐ χρεῖαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης ἵνα φαίνωσιν ἐν^w αὐτῇ, ἡ γὰρ δόξα^x τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ Ἄρνιον. **24** Καὶ περιπατήσουσιν τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς,^y καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέρουσιν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν.^z **25** Καὶ οἱ πυλώνες αὐτῆς οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας (νῦξ γὰρ οὐκ ἔσται ἐκεῖ). **26** Καὶ οἴσουσιν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτήν.^a **27** Καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν πᾶν κοινὸν^b καὶ ποιοῦν^c βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ Βιβλίῳ τῆς Ζωῆς τοῦ Ἄρνιου.

Her river

22 **1** Καὶ ἔδειξέν μοι ποταμὸν καθαρὸν^d ὕδατος ζωῆς, λαμπρὸν ὡς κρύσταλον,^e ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἄρνιου, **2** ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς· καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν^f ξύλον ζωῆς ποιοῦν καρποὺς δώδεκα, κατὰ μῆνα ἕκαστον ἀποδιδοῦς^g τὸν καρπὸν αὐτοῦ. Καὶ τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς

^m σαφειρος *rell* | σαπφειρος NU

ⁿ χαλκηδων *rell* | χαλκιδων M^{sp1} | χαλκεδων M^{h1/2} | καρχηδων M^{bpt} | at least six further spellings

^o σαρδωνυξ **F**³⁵ M^{a1/2,b2/2,d,f2/2,h1/4,i1/4} CP | σαρδιωνυξ A | σαρδωνυξ M^{a,b2/2,c2/2,e,f1/2,g,h,i} X,RP,HF,OC,NU,TR (If the *omega* is not original, one wonders where it came from, unless some identified the stone with Sardinia [Σαρδῶ]. But there is a stone called *σαρδῶ*, and we may be missing some relevant information that would clear up the mystery. That representatives of almost all groups, plus A, have the *omega* suggests that it may be original. Why would copyists change a common, expected form to an uncommon one?)

^p σαρδιος **F**³⁵ M^{d,e,gpt,hpt,i2/2} CP,TR | σαρδιον M^{a,b,f,gpt,hpt,i2/2} XA,RP,HF,OC,NU

^q ενατος **F**³⁵ M^{a2/2,b,dpt,e1/2,f,g2/2,h2/2,i2/2} A,CP,RP,HF,OC,NU,TR | εννατος M^{a1/2,dpt,e2/2,f2/2,g1/2,i2/2} | θ' M^{h1/4} X

^r χρυσοπρασος *rell* | χρυσοπρασος M^{2/2} | χρυσοπρασον A | at least twelve further spellings

^s υακινθος *rell* | υακινθινος CP

^t αμεθυστος **F**³⁵ M^{a,bpt,d,c,f,g,hpt,i} RP,HF | αμεθυστος M^{bpt,d1/4,hpt} A,CP,OC,NU,TR | αμεθυσστινος X

^u υελος **F**³⁵ M^{a,bpt,e1/2,f1/2,g,h2/2,ipt} CP,RP,HF | υαλος M^{bpt,d,c2/2,fh1/2,ipt} XA,OC,NU,TR

^v διαυγης *rell* | διαφανης TR

^w εν **F**³⁵ M^{a1/2,d,ept,h1/2} CP,TR | --- M^{a,b,ept,f,g,h2/2,i} XA,RP,HF,OC,NU (A not very difficult case of homoioteleuton; since the resulting reading made good sense, there was no reason to question it.)

^x η γαρ δοξα **F**³⁵ M^{a1/2,b,d,c,f,h,i} XA,CP,RP,OC,NU,TR | ~ 213 M^{a,f1/2,g} HF

^y περιπατησουσιν τα εθνη δια του φωτος αυτης *rell* | ~ 23 των σωζομενων εν τω φωτι 71 TR | ~ 23 των σωζομενων του φωτι 71234567 M^{e1/2}

^z την δοξαν και την τιμην αυτων εις αυτην **F**³⁵ M^{a1/2,c1/2,gpt,ipt} CP,OC,TR | 12678 M^{d,ept,h} XA,NU | 12345 των εθνων 78 M^b | αυτω 235 των εθνων 78 M^{a,f,gpt,ipt} RP,HF (την has stronger attestation than αυτω, and αυτων than των εθνων; **F**³⁵ preserves the original.)

^a αυτην **F**³⁵ M^{a1/2,b,d,e,gpt,h,ipt} XA,CP,RP,OC,NU,TR | 1 ινα εισελθωσιν M^{a,e1/4,f,gpt,h1/4,ipt} HF

^b κοινον *rell* | κοινου TR

^c ποιουν **F**³⁵ M^{a1/2,b2/2,d,c,f,h2/2,ipt} CP,RP,TR | ποιων M^{b1/2,h1/2} A | ο ποιων M^{a,g,h1/2,ipt} X',HF,OC[NU] (OC is in small print.)

^d ποταμον καθαρον **F**³⁵ M^{bpt,d,c,f,gpt,h2/2,ipt} CP,RP | ~ 21 TR | 1 M^{a,bpt,gpt,h2/2,ipt} XA,HF,OC,NU

^e κρυσταλον **F**³⁵ M^{a1/2,b1/2,d1/2,c2/2,gpt,ipt} | κρυσταλλον M^{a,b2/2,c2/2,d,c2/2,f,gpt,h,ipt} XA,CP,RP,HF,OC,NU,TR (Having spelled the verb with just one 'l', John handles the noun the same way; the unusual spelling led copyists to 'correct' him.)

^f εντευθεν **F**³⁵ M^{a1/2,bpt,d,e,hpt,ipt} CP,TR | εκειθεν M^{a,bpt,f,g,hpt,ipt} A,RP,HF,OC,NU

^g εκαστον αποδιδους **F**³⁵ M^{dpt,e1/2} X,CP,RP | 1 αποδιδον M^{bpt,ipt} | 1 αποδιδουν M^{d1/2,c2/2,h1/2} A,OC,NU,TR | ~ 21 M^{a2/2,bpt,f1/2,gpt} HF | αποδιδους εκαστος M^{a1/2,gpt} [i is badly splintered] (-δους [F³⁵, a,b^{pt},d^{pt},e^{1/4},f^{1/2},g,h^{pt},i^{pt},X] has stronger attestation than both -δων [a^{1/2},d^{1/2},e,h^{1/2},A] and -δον [b^{pt},F^{pt}]; and ε. α. [F³⁵,b^{pt},d,e,f^{1/2},h,i^{pt},XA] than α. ε. [a,b^{pt},f^{1/2},g]; so **F**³⁵ has the correct reading.)

θεραπείαν τῶν ἐθνῶν. **3** Καὶ πᾶν κατάθεμα^h οὐκ ἔσται ἐκεῖ,ⁱ καὶ ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἄρνιου ἐν αὐτῇ ἔσται, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν^j αὐτῷ. **4** Καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. **5** Καὶ νύξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ^k καὶ χρεῖαν οὐκ ἔχουσιν^l λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου,^m ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτιεῖⁿ αὐτούς. Καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Conclusion

6 Καὶ λέγει^o μοι· «Οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί. Καὶ^p Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν^q προφητῶν ἀπέστειλεν τὸν ἄγγελον αὐτοῦ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ^r ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. **7** Ἴδου,^s ἔρχομαι ταχύ. Μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.»

8 Κἀγὼ^t Ἰωάννης, ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα,^u καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ ἔβλεψα,^v ἔπεσον^w προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύντος^x μοι ταῦτα. **9** Καὶ λέγει μοι· «Ὅρα μὴ· σύνδουλός σου^y εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, τῶν^z τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. Τῷ Θεῷ προσκύνησον.» **10** Καὶ λέγει μοι· «Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, ὅτι ὁ καιρὸς^a ἐγγύς ἐστιν. **11** Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι,^b καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω^c ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.»

Jesus' final word

12 «Ἴδου,^d ἔρχομαι ταχύ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἔσται αὐτοῦ.^e **13** Ἐγὼ^f τὸ Ἄλφα^g καὶ τὸ Ὠ, Ἀρχὴ καὶ Τέλος, ὁ Πρῶτος καὶ ὁ Ἐσχάτος.»^h **14** (Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ,ⁱ ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον

^h κατάθεμα *rell* | καταναθεμα TR | καταγμα K

ⁱ ἐκεῖ **F**³⁵ M^{bpt,d,e,f,gpt,hpt,ipt} CP | ετι M^{a,bpt,gpt,hpt,ipt} A,RP,HF,OC,NU,TR | --- K

^j λατρεύσουσιν **F**³⁵ M^{a3/6,b3/6,d,e3/6,f3/6,g3/6,h3/6,i} KA,CP,RP,OC,NU,TR | λατρευουσιν M^{a3/6,b3/6,c3/6,d3/6,e3/6,f3/6,g3/6,h3/6} HF

^k ἐκεῖ **F**³⁵ M^{a1/4,bpt,d,e,f,g,hpt,i} CP,RP,TR | ετι M^{bpt,hpt} KA,OC,NU | --- M^a HF

^l χρεῖαν οὐκ ἔχουσιν **F**³⁵ M^{a3/4,b,d,e,f,i} CP,RP,TR | ~ 231 M^{h,i3/4} K(A)NU | ου χρεια M^{a3/6} OC,HF

^m λύχνου καὶ φωτός (φως M^{dpt,e1/4,f}) ἡλίου **F**³⁵ M^{a1/4,bpt,dpt,e,f,i3/6} CP,RP,OC,TR | φως 12 φως 4 M^{dpt,hpt} | ~ 31234 M^{bpt,i3/6} K(A)NU | 123 M^{a3/6} HF | 34 M^{bpt}

ⁿ φωτιεῖ **F**³⁵ M^{a,bpt,d1/4,c,g,h3/6,i3/6} K,CP,RP,HF,OC | φωτιζει M^{bpt,d,e3/6,f,i3/6} TR | φωτισει M^{h3/6,i3/6} A,NU

^o λέγει **F**³⁵ M^{a,bpt,g} CP,RP,HF,OC | ειπεν M^{a3/6,bpt,d,e,f,h,i} KA,NU,TR

^p καὶ *rell* | 1 ο KA,NU

^q πνευμάτων τῶν **F**³⁵ M^{a,f,g,h,ipt} KA,CP,RP,HF,OC,NU | 12 αἰτων M^b | αἰτων M^{a3/6,d,e,g4,ipt} TR

^r δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ **F**³⁵ M^{a3/4,b,e,f,g,h,i} (K)A,CP,RP,HF,OC,NU,TR | διδασαι 234 M^d | --- M^{a3/6}

^s ἰδου **F**³⁵ M^{a3/6,bpt,e,f,g4,hpt,ipt} CP,TR | καὶ 1 M^{a,bpt,d,g,hpt,ipt} KA,RP,HF,OC,NU

^t κἀγὼ **F**³⁵ M^{a,bpt,e3/6,gpt,hpt,ipt} KA,CP,RP,HF,OC,NU | καὶ ἐγὼ M^{a3/6,bpt,d,e,f,gpt,hpt,ipt} TR

^u ἀκουὼν καὶ βλέπων ταῦτα **F**³⁵ M^{a,bpt,e3/6,g,hpt,ipt} A,CP,RP,HF,OC,NU | ~ 3214 M^{bpt,d,e,f,hpt} K | ~ 3421 M^{a3/6,ipt} TR

^v ἔβλεψα **F**³⁵ M^{a3/4,bpt,d,e,f,h,ipt} K,CP,RP,OC,NU,TR | εβλεπον M^{h1/4} A | οτε ειδον M^{a3/6,bpt} HF | ειδον M^{a3/6,bpt}

^w ἔπεσον **F**³⁵ M^{a,bpt,d,e3/6,f,g,hpt,i} CP,RP,HF | επεσα M^{a3/6,bpt,e3/6,hpt,i1/4} KA,OC,NU,TR

^x δεικνύντος **F**³⁵ M^{a,bpt,f3/6,g,h3/6} (K)(CP)HF | δεικνυοντος M^{a,bpt,d,e,f3/6,h3/6,i} (A)RP,OC,NU,TR

^y σου *rell* | 1 γαρ TR

^z τῶν **F**³⁵ M^{a3/6,c,f3/6} CP | καὶ 1 M^{a,b,d,e3/4,f3/6,g,h,i} KA,RP,HF,OC,NU,TR

^a ὅτι ὁ καιρὸς **F**³⁵ M^{a3/4,c,d3/4,ipt} CP,TR | ~ 23 γαρ M^{a,b,ipt,gpt,h,ipt} KA,RP,HF,OC,NU | ~ 2 γαρ 3 M^{d,h3/6} | 23 M^{d3/4,gpt}

^b καὶ ὁ ρυπαρὸς ρυπαρευθήτω ἐτι *rell* | 123 ρυπανθητω 5 K,NU | 2 ρυπων ρυπωσατω 5 TR | --- M^b A

^c δικαιοσύνην ποιησάτω *rell* | δικαιωθητω M^d TR

^d ἰδου *rell* | καὶ 1 M^{cp1} TR

^e ὡς τὸ ἔργον ἐσται αὐτοῦ **F**³⁵ M^{a,bpt,gpt,hpt,ipt} CP,RP,HF,OC | ~ 12354 M^{a1/4,bpt,d3/6,c,f,gpt,hpt,ipt} TR | 123 ἐστιν 5 KA,NU | κατα τα εργα 5 M^{d3/6}

^f ἐγὼ *rell* | 1 εἰμι TR

^g ἀλφα **F**³⁵ M^{a,b,d3/6,c3/6,f,gpt,ipt} KA,CP,RP,HF,NU | A M^{a3/4,c3/6,d3/6,c,gpt,h,ipt} OC,TR

^h ἀρχὴ καὶ τέλος ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἐσχάτος **F**³⁵ M^{a3/6,d,e,f,h1/4,ipt} CP,TR | ~ 45678123 OC | 45678 M^{e3/6} | ~ 45678 η 12 το 3 M^{a,b,g,h3/6,ipt} K,RP,HF,NU | ~ 568 η 12 το 3 A

ⁱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ *rell* | πλυνοντες 2 στολας αυτων KA,NU

τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. **15** Ἐξῶ^j οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ καὶ οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς φιλῶν καὶ ποιῶν^k ψεῦδος.) **16** «Ἐγὼ Ἰησοῦς, ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. Ἐγὼ εἰμι ἡ Ῥίζα καὶ τὸ Γένος^l Δαυίδ, ὁ^m Ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός.ⁿ **17** Καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν, Ἔρχου.» Καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, Ἔρχου.» Καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω.^p Ὁ θέλων, λαβέτω^q ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

A serious warning^r

18 »Μαρτυρῶ ἐγὼ^s παντὶ^t ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· Ἐάν τις ἐπιθῆ^u ἐπ’ αὐτά, ^u ἐπιθήσai^v ἐπ’ αὐτὸν ὁ Θεὸς^w τὰς ἐπτὰ^x πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ^y βιβλίῳ τούτῳ· **19** καὶ ἐάν τις ἀφέλῃ^z ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ^a ἀφέλοι^b ὁ Θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου^c τῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, ^d τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ^e βιβλίῳ τούτῳ.»

John signs off

20 Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, «Ναί, ἔρχομαι ταχύ.» Ἀμήν. Ναί,^f ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ.^g
21 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ^h μετὰ πάντων τῶν ἁγίων.ⁱ Ἀμήν.^{j,k}

^j ἐξῶ *rell* | 1 δε TR^k φιλῶν καὶ ποιῶν **f**³⁵ M^{a,gpt,hpt} A,CP,RP,NU | ~ 321 **κ** | ο 123 M^{a,l,d,e,gpt,hpt,i} HF,OC,TR | ~ ο 321 M^{bpt,f} | ~ ο 32 ο 1 M^{bpt}^l γένος *rell* | 1 του TR^m ο **f**³⁵ M^{a,c,y,f,gpt,h,i} **κ**A,CP,RP,HF,OC,NU,TR | καὶ 1 M^{b,d,c,y,gpt,h}^{1/4}ⁿ ο πρωϊνός *rell* | καὶ 12 (A) | καὶ 2 M^{h,l}^{1/4} | 121 αὐτός M^{e,l}^{1/4} | καὶ ορθρινός TR | ~ 121 λαμπρός M^f^{3/5}^o Instead of *ερχου* twice, TR has *ελθε* twice. Only 3 MSS—Gregory 296, 2049, 2075—have *ελθε*, all three being XVI century and under suspicion of having copied Erasmus’ printed edition. No one knows where Erasmus got *ελθε*, but certainly it wasn’t from John.^p *ερχεσθω* *rell* | 1 καὶ OC,TR^q λαβέτω *rell* | λαβεῖν M^{e,y}^{1/5} | λαμβανέτω το TR^r [I find it to be curious that in spite of the serious warning contained in verses 18 and 19, a warning issued by the glorified Christ Himself, the Apocalypse suffered more textual alteration than any other New Testament book. I suppose that the explanation one gives will depend on his presuppositions.]^s μαρτυρῶ ἐγὼ *rell* | μαρτυρομαι 2 M^{bpt,f} | η 12 **κ** | συμμαρτυρομαι γαρ TR^t παντὶ **f**³⁵ M^{a,y,dpt,ept,i,y,i}^{1/4} CP,TR | 1 τῷ M^{a,b,dpt,ept,f,g,h,i} **κ**A,RP,HF,OC,NU^u ἐπιθῆ ἐπ’ αὐτά *rell* | ἐπιθήσai 23 M^{dpt} | ἐπιτιθῆ προς ταῦτα TR | 1 ἐπὶ ταῦτα OC | --- **κ**^v ἐπιθήσai **f**³⁵ M^{a,gpt,ipt} CP,RP,HF | ἐπιθήσai M^{bpt,d,y,c,y,f,gpt,h,y,i,y} **κ**A,OC,NU,TR | ἐπιθήσai M^{d,y}^{1/5} | ἐπιθήσai M^{bpt}^w ἐπ’ αὐτὸν ὁ Θεός **f**³⁵ M^{bpt(d),ept,f,ipt} **κ**,CP | ~ 3412 M^{a,bpt,g,h,ipt} RP,HF,OC,NU,TR | ~ 34 αὐτῷ M^{e,l}^{1/4} | 34 A^x ἐπτα **f**³⁵ M^{a,y,bpt,c,f,ipt} CP | --- M^{a,bpt,d,g,h,ipt} **κ**A,RP,HF,OC,NU,TR^y τῷ *rell* | --- TR^z ἀφελῇ *rell* | ἀφελῆται M^{e,l}^{1/4} | ἀφαιρῇ TR^a τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης **f**³⁵ M^{a,b,c,y,f,g,h,i} A,CP,RP,HF,OC,NU | βιβλίου 345 TR | τούτων 12345 **κ** | ~ 3412 τούτου M^{d,e,l}^{1/4}^b ἀφελῶι **f**³⁵ M^{a,y,bpt,c,y,g,h,i,y} CP,RP,HF | ἀφελῶι M^{bpt,d,c,y,f,gpt,h,y,ipt} A,OC,NU | ἀφελῶι M^{a,y,gpt} | ἀφελῶι **κ** | ἀφαιρῆσαι M^{a,l,c,y} TR^c τοῦ ξύλου *rell* | βιβλίου TR^d ἁγίας *rell* | 1 καὶ TR^e τῷ *rell* | --- TR^f ναί **f**³⁵ M^{a,bpt,d,c,y,g,h,i,y} CP,RP,HF,OC,TR | --- M^{bpt,c,y,f,h,y,i,y} **κ**A,NU^g Ἰησοῦ **f**³⁵ M^{a,b,g,hpt,ipt} **κ**A,CP,RP,HF,OC,NU,TR | 1 χριστέ M^{a,l,d,e,f,hpt,ipt}^h Ἰησοῦ χριστοῦ *rell* | 1 **κ**A,NU | ημῶν 12 TRⁱ πάντων τῶν ἁγίων *rell* | 23 **κ** | 1 A,NU | 1 ὑμῶν TR^j ἀμήν **f**³⁵ M^{a,b,dpt,c,y,f,g,h,i} **κ**,CP,RP,HF,OC,TR | --- M^{dpt,c,y} A,NU^k The statements of evidence are based almost entirely on Herman C. Hoskier’s monumental work, *Concerning the Text of the Apocalypse* (London: Bernard Quaritch, Ltd., 1929; 2 vols.). I follow H-F in using M^{a,c}. M^{fi} are my invention—M^f was included by Hodges in his M³ and he ignored M^{e-1} (H-F is also based on Hoskier). For the composition of the M families see the Appendix. Many minor variants have not been included in the apparatus, which is why the fractions for a family do not always add up to 100%. Where a fraction is 1/4 or less I show the family without fraction for the other variant. The citation of **f**³⁵ is based on the 32 MSS that Hoskier assigned to M^f (his “Complutensian”) [but he did not cite 243, and 231 is a mere fragment containing only the first two verses, but has the diagnostic reading at the end of verse 2]. To these the following ten MSS should be added: 1064, 1903 [his 243], 2201, 2323, 2431, 2434, 2554, 2656,

---

2669 and 2723. After determining that they belonged to the family, by checking a list of diagnostic readings, I then checked them individually at the ± 110 places where three or more family members share a variant. At the 40 or so places where the dissent involved seven or more MSS I re-checked most of the MSS done by Hoskier [I had to make a number of corrections, but nothing serious]. I have taken account of every extant MS that belongs to Family 35, so far as I know. Please see the last footnote for Matthew for further information.

Appendix I

MSS of Revelation—Gregory

This list is based on Hoskier's groupings of MSS, but giving the Gregory numbers (with additions and changes as noted).

Odd Uncials—**Ɱ**¹⁸**Ɱ**²⁴**Ɱ**⁴³**Ɱ**⁴⁷**Ɱ**⁸⁵**Ɱ**⁹⁸**Ɱ**¹¹⁵ κ, A, C, 025, 051, 0163, 0169, 0207, 0308¹

MS Count: 16

M^c—35, 432, 757^[1:1–21:9], 824, 986, 1064^m, 1072, 1075, 1248, 1328, 1384ⁿ, 1503, 1551, 1617, 1637, 1652^{frag}, 1732, 1733, 1740, 1745, 1746, 1771, 1774, 1864, 1865, 1894^[3:12–22:21], 1903^[5:12–22:21], 1957, 2023, 2035, 2041, 2061, 2196, 2201, 2323, 2352, 2431, 2434, 2554, 2656, 2669, 2723°, 2821, {61, 69, 2351}

MS Count: {3} + 43

M^d—88, 1854, 1876, 2014, 2015, 2030[2034]^p2036, 2037, 2042^[11:1–22:21], 2043, 2046, 2047, 2074, 2082

MS Count: (14) 15

M^e—181[205, 205^{abs}]209, 598, 1894^[1:1–3:12], 2022, 2026, 2028[2029]2031, 2033, 2038, 2044, 2045, 2049, 2052, 2054, 2056, 2057, 2059, 2060, 2065, 2068, 2069, 2081, 2083, 2091, 2186, 2286, 2302, 2814 {522, 743, 2042^[1:1–10:11], 2051, 2055, 2064, 2067, 2087}

MS Count: {7} + (28) 31

M^h—052, 911, 1006, 1611, 1678, 1778, 1841, 2020, 2050, 2053, 2062, 2080, 2329

MS Count: 13

¹ Hoskier does not have **Ɱ**^{43,47,85,98,115}, 0207, 0308, of course.

^m 1064, 1903, 2201, 2323, 2431, 2434, 2554, 2656, 2669 and 2723 are not in Hoskier's collation.

ⁿ Josef Schmid assigned 1384 to **M**^c and I agree; Hoskier assigned it to **M**^d. Hoskier also assigned 1732 to **M**^d, but I have changed it to **M**^e (it has a curious mixture of the two profiles).

^o I have done a thorough collation of 2723—it is a very high quality representative of the family in the 11th century.

^p I have enclosed in [ ] MSS indicated by Hoskier as copies of other extant MSS. Thus, in **M**^d cursive 2034 is a copy of 2036; in **M**^c cursive 2029 is a copy of 2028, and both 205 and 205^{abs} are copies of 209; in **M**^a-**M**^b cursive 2258 is a copy of 2076; in **M**ⁱ cursive 2078 is a copy of 2436. If we ignore these known duplicates, **M**^d comes out with 14 MSS, **M**^e with 28, **M**^a-**M**^b with 16, and **M**ⁱ with 10. The sub-groups within { } are related to the main group, but not totally aligned.

M^b—172,250,424,616,1828,1862,1888,2018,2032,2084

MS Count: 10

M^f—91,175,242,314,617,664,1094,1934,2016(2070-2305^[1:1-11:19]) 2075,2077

MS Count: 11

M^g—104,336,459,582,620,628,680,922,1918

MS Count: 9

M^a—046,82,93,141,218,254,632,919,1719,1893,1955,2004,2024,2073,2079,2200,2254,2824

MS Count: 18

M^a-M^b—18,177,180,337,498,920,1704,1859,2027,2039,2058
(2070-2305^[12:1-22:21])2076,2138,2256[2258]

MS Count: (16) 17

M^a-M^c—42,367,468,757^{s[21:10-22:21]},1626

MS Count: 4

M^a-M^d—149,201,203,368,386,452,467,506,935,1597,1728,1734,1849,1948,2021,2025

MS Count: 16

M^a-M^e—385,429,808,2325(?)

MS Count: 4

M^a-M^g—110,325,456,517,627,2048

MS Count: 6

Mⁱ—94,241,256,469,792,1852,2017,2019,2071[2078]2436

MS Count: (10) 11

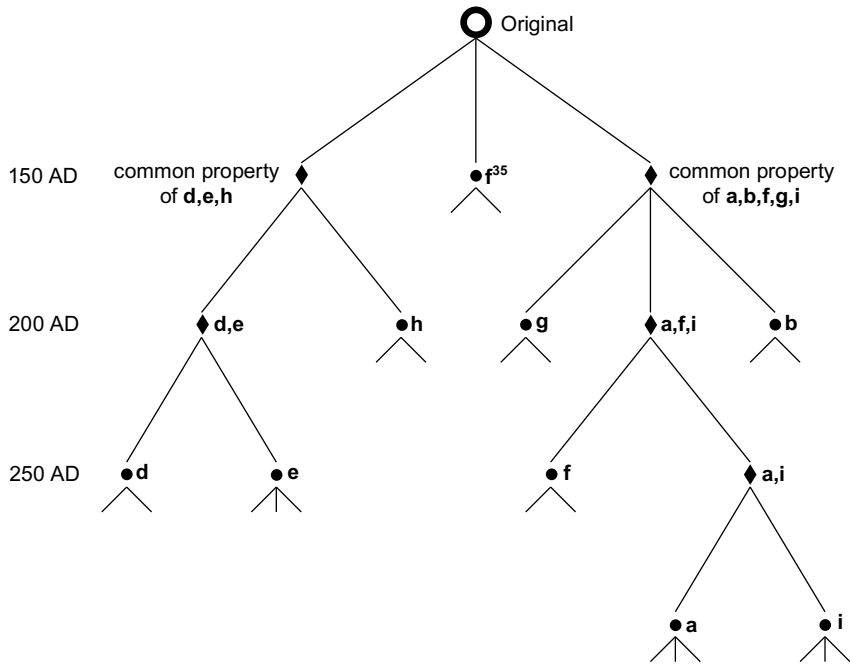
-----

misc.—296,699,1775,1777,1903^[1:1-5:11]

MS Count: 4

Total MS Count: 238

Stemma—Ἀποκαλύψις

Comment: As illustrated by this stemma, I posit three main lines of transmission. It follows that if **h** agrees with f^{35} against **d,e** (and **a,b,f,g,i**) then in 150 we could have two lines against one. Similarly, if **g** or **b** agrees with f^{35} against the rest, then in 150 we could have two lines against one. In such an event there would have to be comparison going on—in the first case either **h** assimilated to f^{35} (if the rest have the true reading) or **d,e** assimilated to **a,b,f,g,i** (or f^{35} did the assimilating).

Appendix II

Where to Place a ‘Comma’—Acts 12:25

Since Acts was written at least two years after Paul arrived in Rome in chains, it would not have been ‘published’ until into the 60s. When Jerusalem was destroyed in 70, it disappeared from the Christian map for centuries—the center of gravity of the Church was now Asia Minor. Although Luke himself was no doubt very fluent in Greek, for most Christians in Asia Minor it would be a second language. If this was also true of most people who made copies of NT books (especially in the early decades), and since those books were written without punctuation (or even spaces between words), it was predictable that now and again someone would put a ‘comma’ in the wrong spot. I imagine that it would have been just such an event that gave rise to the peculiar set of variants that we encounter in Acts 12:25.

Throughout the NT there are numerous places where there is a more or less serious split within Family 35, with two competing readings (usually involving just one letter). But this is the **only** place (yes, only) in the whole NT where the family splinters—there are no fewer than seven variants, five of them being of some consequence. Instead of “Barnabas and Saul returned to Antioch, having fulfilled their mission”, someone (or several someones) put the comma after ‘returned’, resulting in “Barnabas and Saul returned, having fulfilled their mission to Antioch”—but with that punctuation ‘Antioch’ must be changed to ‘Jerusalem’. (Having done that, we have two ways of saying essentially the same thing—if you get the ‘comma’ right!) Following that hypothesis, that change must have occurred rather early on, and in circumstances that resulted in that change dominating the transmission of Acts down through the years. To see what I mean we need to have the evidence before us:

1) υπεστρεψαν εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =27.8%) (5.1%)
2) υπεστρεψαν απο ιερουσαλημ	(f ³⁵ =8.9%) D (10.9%)
3) υπεστρεψαν απο ιερουσαλημ εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =12.7%) (7.3%)
4) υπεστρεψαν εξ ιερουσαλημ	(f ³⁵ =1.3%) A (3.6%) OC,TR
5) υπεστρεψαν εξ ιερουσαλημ εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =11.4%) (12.2%) CP
6) υπεστρεψαν εις ιερουσαλημ	(f ³⁵ =36.7%) B (60%)RP,HF,NU
7) υπεστρεψαν εις ιερουσαλημ εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =1.3%) (0.6%) [not a conflation, being nonsense; the copyist was aware of both, and didn’t know how to choose]

It is evident that variants 2) - 5) were created deliberately; the copyists were reacting to the meaning of the whole phrase within the context (in this situation it will not do to consider the name of each city in isolation; the accompanying preposition must also be taken into account). But they were reacting to variant 6), not variant 1). However, once they were created, and as they became exemplars, those who made copies would see no

problem and simply reproduce what was in front of them [so we may not add the percentages for 2) - 6) and say that Jerusalem has over 90% of the vote]. Having myself collated at least one book in over 100 MSS (and over 30 entire MSS), I have observed repeatedly that the copyist faithfully reproduced a nonsensical reading—either they weren't paying attention, or their respect for the Text was such that they did not venture to change it (or in later years the monks may have been instructed to not make changes, precisely to preserve the variety of readings that had come down to them [their superiors may not have felt that they had the competence to choose one form to the exclusion of others])—so the 60% does not mean that all those copyists agreed with what they copied, or even that they understood it. Since the normal meaning of the syntax here is the first one (they returned to Antioch), and since both the Holy Spirit and Luke knew how to write good Greek (Koine), my presuppositions lead me to choose it. But it is not only my presuppositions; consider:

- a) Acts 11:30, ο και εποησαν αποστειλαντες, “which they also did, having sent ... by B. & S.” An aorist participle is prior in time to its main verb, in this case also aorist—their purpose is stated to have been realized. The author clearly implies that the offering did arrive, or had arrived, in Judea/Jerusalem. [In Acts the author seems almost to use “Jerusalem” and “Judea” interchangeably, perhaps to avoid repetition. E.g.: 11:1 Judea, 11:2 Jerusalem (were the apostles not in Jerusalem, or immediate environs?); 11:27 Jerusalem, 11:29 Judea, 11:30 the elders (would not the ruling elders be in Jerusalem?); 12:1-19 took place in Jerusalem, but v. 19 says Herod went down from Judea to Caesarea; 15:1 Judea, 15:2 Jerusalem; 28:21 letters from “Judea” probably means Jerusalem.] Note that the next verse (12:1) places us in Jerusalem.
- b) Acts 12:25 (12:1-24 is unrelated, except that verses 1-19 take place in Jerusalem), βαρναβας και σαυλος—the action includes **both**.
- c) Acts 12:25, υπεστρεψαν ... πληρωσαντες την διακονιαν, “they returned ... having fulfilled the mission”. Again, both the participle and the main verb are aorist, and both plural. “Having fulfilled the mission” defines the main verb. Since the mission was to Judea, which of necessity includes Jerusalem as its capital city, the ‘returning’ must be to the place where the mission originated.
- d) Acts 12:25, “also taking with them John, the one called Mark”—we have no record that John Mark had ever been in Antioch before this, so how could he return to Jerusalem if he was already there? Acts 13:13 raises the same question.

Barnabas could be viewed as returning to Jerusalem, having completed his mission to Antioch, but this could not be said of Saul. I conclude that ‘to Jerusalem’ cannot be correct here even though attested by 60% of the MSS. We observe that the other 40% of the MSS, plus the three ancient versions, are agreed that the motion was away from Jerusalem, not toward it. It seems to me that there is only one way to ‘save’ the majority variant here: place a comma between υπεστρεψαν and εις, thereby making ‘to Jerusalem’ modify ‘the ministry’. (This was my opening hypothesis.) But such a construction is unnatural to the

point of being unacceptable—had that been the author’s purpose we should expect την εις ιερουσαλημ διακονιαν or την διακονιαν εις ιερουσαλημ (assuming that both the Holy Spirit and Luke were good at Greek). The other sixteen times that Luke uses υποστρεφω εις we find the normal, expected meaning, ‘return to’. As a linguist (PhD) I would say that the norms of language require us to use the same meaning in Acts 12:25. Which to my mind leaves εις αντιοχειαν as the only viable candidate for the Original reading in this place. (Which, however, would not prevent copyists who were not native speakers of Greek from putting the ‘comma’ in the wrong spot.)

The whole contour of the evidence is troubling, strange, and as I have already observed, it is absolutely the only place in the whole NT where Family 35 splinters. Variants 1) through 5) are all votes against 6), but we must choose one of them to stand against 6)—the clear choice is 1). “To Jerusalem” has ‘Number’, ‘Antiquity’ and ‘Continuity’. “To Antioch” has ‘Antiquity’, ‘Variety’, ‘Continuity’ and ‘Reasonableness’. As Burgon would say, this is one of those places where ‘Reasonableness’ just cannot be ignored. I believe he would agree that his ‘notes of truth’ give the nod to Antioch.

